

გენერო

ഋഗ്വേദം

“ദേവിപ്രസാദം” ഭാഷാഭാഷ്യം

വാല്യം 2

രചയിതാവു്
“നാരായണൻ നമ്പൂതിരിപ്പാട്”

പ്രസാധകർ
മദ്രാസ് പ്രൈംപ്രിംസിംഗ്
തൃശ്ശൂർ-1

വിതരണം
കൈരളി പ്രസ് & ബുക്സ്
എം. ജി. റോഡ്, തൃശ്ശൂർ-1

വില 60 ക.

RIGVEDAM
Bhasha Bhashyam
Vol: II

By.

O. M. C. Narayanan Nambudiripad
Vellinali (Palghat Dt.)

Publishers:

Vadakke Madham Brahmaswom,
M. G. Road, Trichur-1

Distributors:

Kairali Press & Books,
(A Co-operative Concern)
M. G. Road, Trichur-1

First Published July 1982

Printed at

Kairali Press,
M. G. Road, Trichur-1

Copyright to the Author

Price ₹60

**Printed with Paper Supplied by Government of
India at concession rate and with financial assistance
from the Ministry of Education and Social Welfare,
Govt. of India.**

മുഖക്കുറിപ്പ്

ഋഗ്വേദം ഭാഷാഭാഷ്യത്തിന്റെ രണ്ടാം വാല്യം ഇതാ സഹായസമക്ഷം സമർപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു. വേദവും വൈദിക സംസ്കാരവും നിലനിന്നുകൊണ്ടിരിക്കാമെന്നാഗ്രഹിക്കുകയും അതിനായി യത്നിക്കുന്നവർക്ക് ആവശ്യാനുസരണം പ്രോത്സാഹനം നൽകുകയും ചെയ്യാൻ സന്നദ്ധതയുള്ള ഒരുപിരിയും ആളുകൾ ഇപ്പോഴും ഇവിടെയുണ്ടെന്നുള്ള അനുഭവം, കൃത്യനിർവ്വഹണത്തിൽ, എനിക്കുത്തേജനം നൽകിയിട്ടുണ്ടെന്ന വസ്തുത ആദരപൂർവ്വം പ്രസ്താവിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ ഉപയോഗിച്ച അടയാളങ്ങളുടെ അർത്ഥം വിവരിക്കണമെന്ന് ചില വായനക്കാർ ആവശ്യപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്. സംഗീതം ചിഹ്നങ്ങളിട്ട് അച്ചടിച്ചതു വായിച്ചാൽ പാടാൻ സാധിക്കാത്തതുപോലെ, ഇതും എഴുതി വിവരിച്ചാൽ ചൊല്ലാൻ പറ്റുകയില്ല എങ്കിലും ചുരുക്കത്തിൽ വിവരിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കാം.

1) അക്ഷരങ്ങളുടെ മുകളിൽ കാണുന്ന ' : ' എന്ന ചിഹ്നം സ്വരിതത്തെ കുറിക്കുന്നു. അക്ഷരങ്ങളുടെ താഴെത്ത ' - ' എന്ന ചിഹ്നം അനുദാത്തസ്വരം കുറിക്കുന്നു - താഴെ എന്തെന്തെന്തെ അർത്ഥം. നാഗരാക്ഷരത്തിൽ അച്ചടിച്ച ഋഗ്വേദമുലങ്ങളിൽ ഉദാത്തത്തിന്നു് ചിഹ്നമില്ല. ആ പതിവുപിടിച്ച് ഇതിലും ഉദാത്തത്തിന്നും പ്രചയത്തിന്നും ചിഹ്നം ചേർത്തിട്ടില്ല ഉദാഹരിക്കാം. 'അഗ്നിമീളേ' എന്നതിൽ 'ഈ' അനുദാത്തമാണു്. 'ഗ്നി' എന്നതു് ഉദാത്തം. 'മീ' എന്നതു് സ്വരിതം. സ്വരിതം വലത്തോട്ടു ചെരിച്ചാണു് ചൊല്ലുക. 'ഈ' എന്നുള്ളതു് സ്വരിതത്തെ തുടർന്നുള്ള പ്രചയമാണു്.

2) ' : ' എന്ന ചിഹ്നം രണ്ടു് സന്ദർഭങ്ങളിൽ ഉപയോഗിക്കപ്പെടുന്നു. "സദേവ്ഏഹ" ഇവിടെ ദേവാൻ എന്നാണു് പദം. പക്ഷെ സംഹിത ചൊല്ലുമ്പോൾ "ദേവ്ഏഹ" എന്നു ചൊല്ലണം. അതു കാണിക്കാനാണു് ഈ ചിഹ്നം. ഇഷ്ടധി

രസകത (1-3-1) എന്നതിൽ 'ഇഷ്ടധീൻ' എന്നാണ് പദം. സംഹിതയിൽ 'ഇഷ്ടധീനസകത' എന്നതിന്നു പകരം രോമം ചേർന്ന് "ഇഷ്ടധീനസകത" എന്നാകുന്നു. അവിടെ മുഴുക്കൂട്ടി 'അനന്താസികം' ചേർത്തു ചൊല്ലുക.

3) 'r' എന്ന അടയാളവും 'rr' എന്ന അടയാളവും കമ്പം എന്ന സ്വാവിശേഷപ്രകൃതിയ കാണിക്കുന്നു. അനന്താത്ത സ്വരിതം കഴിഞ്ഞു ഉദാത്തമെടുക്കുമ്പോഴാണ് കമ്പം വരുന്നതു്. 'r' എന്ന ചിഹ്നം ചെറിയ (ഹ്രസ്വമായ) കമ്പത്തെ കുറിക്കുന്നു. "മക്ഷവിദ്വാത്", മക്ഷ+ഇത്മാ, മക്ഷവിത്മാ എന്നതിൽ ഒരു ചെറിയ നീട്ടൽ വരുന്നു. വലിയ കമ്പത്തന്നെ "rr" എന്ന ചിഹ്നം. ഉദാഹരണം: യോരായഃ+ഋപന്ദി, യോരായോഽവന്ദി. ഇതിൽ വലിയ നീട്ടൽ വരുന്നു.

4) ലുഗ്ലോടത്തിൽ സംഹിതയിലുള്ള പദം പാത്താൽ പല ഭിക്ഷിലും രൂപഭേദം പ്രാപിക്കും. ദീർഘം ഹ്രസ്വമായും. അപ്രകാരമുള്ള ചില ഉദാഹരണങ്ങൾ ചുവടെ ചേർക്കുന്നു "ഭുജം" "ഭുട്ടം"വും, "ഭുധ്യം" "ഭുധ്യു"വും, "ഭക്ഷൽ" "ധക്ഷ"ലും, "ഭക്ഷൽ" "ജധക്ഷ"ലുമായിത്തീരുന്നു. "ശൂശ്രൂഷേപം" എന്നതു പദമാകുമ്പോൾ "ശൂശ്രൂഷപപിത്" എന്നും "നരാചശംസം" എന്നതു് "നരാശംസംച" എന്നുമായിത്തീരുന്നു. ഇമ്മാതിരി ഭേദങ്ങൾ സംഹിതയും പദവും മനസ്സിലാക്കി നോക്കിയാൽ മനസ്സിലാവും.

അവതാരികയിൽ നിദ്ദേശിക്കുന്നപോലെ സ്വാമന്താടു കൂടി ചൊല്ലി, വിശദീകരിക്കുന്ന ഒരു ടേപ് റിക്കാർഡ് ഉണ്ടായാൽ മാത്രമേ അശിക്ഷിതനായ ഒരാൾക്കു കൗതിഹ്യം അർത്ഥം പിടികിട്ടുകയുള്ളൂ. അതുണ്ടാക്കാൻ ശ്രമിച്ചുനോക്കാം.

ഈ വാല്യത്തിന് സൂക്ഷ്യഗ്രാഹിയും പണ്ഡിതോചിതവുമായ ഔദ്യോഗിക എഴുതി എന്നെ ആശിർവ്വദിച്ച ശ്രീ. എൽ. വി. കൃഷ്ണവാര്യരോടുള്ള അതുപര നന്ദി ഞാനിവിടെ വിനയപൂർവ്വം രേഖപ്പെടുത്തുന്നു.

അവതാരിക

മനുഷ്യന്റെ ഏറ്റവും പ്രാചീനമായ സാഹിത്യകൃതി ആണോ ഗുഗോദം? അങ്ങിനെ വിശ്വസിക്കുന്നവർ ധാരാളമുണ്ട്. ആ വിശ്വാസത്തിന് അവർക്ക് വേണ്ടത്ര ഉപപത്തികളുമുണ്ട്. ഇനി, ഗുഗോദത്തോളമോ അതിൽ അല്പം കൂടുതലോ പ്രാചീനത അവകാശപ്പെടുന്ന ഏതാനും ചില കൃതികൾ ഉണ്ടായിരിക്കാമെങ്കിൽത്തന്നെ, അവയെല്ലാം അത്യന്തം അപൂർണ്ണവും വികലവും ശുഷ്കവുമായ രൂപത്തിലേ നമുക്ക് കൈവന്നിട്ടുള്ള

ഗുഗോദത്തിന്റെ സ്ഥിതി ഇതല്ല. ആയിരത്തിപ്പതിനേഴു സൂക്തങ്ങളിലായി പതിനായിരത്തിനാനൂററുപത്തിരണ്ടു ഗ്രന്ഥങ്ങൾ, അഥവാ പദ്യങ്ങൾ, ഉൾക്കൊള്ളുന്ന ബൃഹത്തായ ഒരു കൃതിയാണ് ഗുഗോദം. വലുപ്പംകൊണ്ടും വിഷയബൈവിധ്യം കൊണ്ടും ഗുഗോദത്തോടു കിടനില്ലാവുന്ന പ്രാചീന സാഹിത്യകൃതികൾ ഏറെയില്ല. എങ്കിലും, നമുക്കു ലഭ്യമായ രൂപത്തിൽ ഗുഗോദവും പൂർണ്ണമാണെന്നു പറഞ്ഞുകൂട. അനേകം ഗുപ്തകലങ്ങളിൽ പരമ്പരയാ പ്രചരിച്ചവന്ന അപാരമായ ഒരു മൗഖികസാഹിത്യസമുച്ചയത്തിൽ നിന്നു തിരഞ്ഞെടുത്ത്, ചില തത്വങ്ങളുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ ക്രമപ്പെടുത്തിയ, സൂക്തങ്ങളുടെ ഒരു സമാഹാരമാണല്ലോ ഗുഗോദം. ഈ സൂക്തങ്ങളെല്ലാം പരസ്പരാനുപേക്ഷങ്ങളും, ഏറെക്കുറെ സ്വയം പര്യാപ്തങ്ങളുമാണ്. എന്നിട്ടും, അവയിൽ പലതിന്റെയും ശരിയായ താൽപര്യമെന്തെന്ന് നിർണ്ണയിക്കുക പ്രയാസമാകുന്നു. രണ്ടായിരത്തഞ്ഞൂറു വർഷംമുമ്പ് ജീവിച്ചിരുന്നതായി കരുതപ്പെടുന്ന യാസ്തന്റെ കാലത്തുതന്നെ പല വേദമന്ത്രങ്ങളുടേയും അർത്ഥം ഭ്രാന്തമായിക്കഴിഞ്ഞിരുന്നു. സന്ദിശാർത്ഥകങ്ങളോ അർത്ഥപ്രതീതി ജനിപ്പിക്കാത്തവയോ ആയ ഗ്രന്ഥസന്ദർഭങ്ങളിലേയ്ക്കു വെളിച്ചം വീശാൻ കഴിയുമായിരുന്ന സൂക്തങ്ങളും മന്ത്രങ്ങളും ഇന്നത്തെ ഗുഗോദസംഹിതയിൽ ഉൾപ്പെടുത്താൻ വിട്ടുപോയതാണ് ഈ ഭ്രാന്തയ്ക്കു കാരണം. ഈ നഷ്ടം നിമിത്തം, ലബ്ധങ്ങളായ മന്ത്രങ്ങളിൽ ചിലവയെയെങ്കിലും അവയുടെ ശരിയായ പ്രകരണത്തിൽ പ്രതിഷ്ഠിച്ച് പരിശോധിക്കാൻ കഴിയാതെ പോകുന്നു.

വൈദികന്മാരുടെ ഈ ദുഷ്ടതയ്ക്ക് കരണമിവിടെ പരിഹാരമുണ്ടാകാനാണ് യാതൊരു 'നിരുത്തം' നിർദ്ദിഷ്ടത്ത്. യാതൊരുതരത്തിലും അവലംബിച്ചു പരാമർശം നിർദ്ദിഷ്ടമാകുന്നതാണ് യാതൊരുതരത്തിലും അവലംബിച്ചു തത്വം. ഈ അടിസ്ഥാന തത്വത്തെ ആധാരമാക്കിത്തന്നെയാണ് ഇന്ത്യയിൽപ്പിറന്ന എല്ലാ ഭാഷകൾക്കും പിന്നീട് വേദാന്തങ്ങളുടെ വ്യാഖ്യാനം നിർദ്ദിഷ്ടത്ത്. ഈ സമ്പ്രദായത്തിന് അതിവേഗമായ പരിമിതിയുണ്ടെന്നത് സ്പഷ്ടമാണല്ലോ. പക്ഷെ, ഭാരതീയ വ്യാഖ്യാനങ്ങളെല്ലാം സമ്പന്നമായിത്തീർന്നു. പക്ഷെ അവയ്ക്ക് സാധ്യമായിരുന്നില്ല

പിടിക്കാലത്തു പാശ്ചാത്യഭാഷാശാസ്ത്രജ്ഞാണ് ഇതിൽനിന്ന് അർത്ഥം വ്യത്യസ്തമായ ഒരു സങ്കീർണ്ണം വേർ വ്യാഖ്യാന വിഷയത്തിൽ അവലംബിച്ചത്. ഇതിനിടയിൽ ഒരു 'സെൻ്റർ' അല്ലെന്ന് എന്ന വേദഗ്രന്ഥമോട് താരതമ്യപ്പെടുത്തിയാൽ, സാമ്പ്രദായിക (ഭാരതീയ) വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ നൽകുന്ന അർത്ഥത്തിൽനിന്ന് വ്യത്യസ്തമായ വല്ല അർത്ഥം വേദങ്ങളുടെ ചുരുക്കത്തിൽത്തന്നെ എന്ന് അവർ പരീക്ഷിച്ചു നോക്കി. ഗ്രീക്ക് ലത്തീൻ മുതലായ പ്രാചീന ഇന്ദ്രിയ-യുറോപ്യൻ ഭാഷകളിലെ സമാനപദങ്ങളുമായി വൈദിക പദങ്ങളെ താരതമ്യപ്പെടുത്തുകയായിരുന്നു ഭാരതീയ തത്വം. ഭാരതീയതര പ്രാചീന ജനതകളുടെ പുരാണേതിഹാസഭാവ കഥകൾ (മിത്തകൾ), മതവിശ്വാസങ്ങൾ, ആചാരാനുഷ്ഠാനങ്ങൾ മുതലായവയിൽനിന്നു കിട്ടുന്ന വെളിച്ചവും വേദങ്ങളുടെ ശരിയായ താൽപര്യം മനസ്സിലാക്കുന്നതിനായി ഉപയോഗപ്പെടുത്തപ്പെട്ടു പക്ഷെ, ആധുനിക ഭാഷാശാസ്ത്രജ്ഞരുടെ ഈ പരിശ്രമങ്ങൾക്കെല്ലാം പരിമിതമായ പ്രയത്നമേ ഉണ്ടായുള്ളൂ വേദാർത്ഥഗ്രന്ഥങ്ങളിൽനിന്ന് ഭാരതീയ വ്യാഖ്യാനങ്ങളെ, പ്രത്യേകിച്ചു താരതമ്യേന ആധുനികനായ സാധനാപര്യം, തന്നെ സർവ്വതന്ത്ര ആശ്രയിക്കണമെന്നതാണ് ഇന്നത്തെ നില. സാധനൻ രചിച്ച വ്യാഖ്യാനസാധനത്തിൽ അങ്ങിങ്ങു ചില ചെറിയ അലങ്കാരപലകൾ കൂട്ടിച്ചേർക്കുന്നതിനോടുകൂടി ഇന്ത്യയുടെ പുരാതന നിന്ന് സംഭവിച്ച സാമഗ്രികൾ ഉപകരിക്കുകയുള്ള എന്ന് ഇപ്പോൾ പൊതുവേ ബോധ്യമായിരിക്കുന്നു.

പ്രാചീന ജനതകളുടെ ആദ്യകാലസാഹിത്യകൃതികളായി കവ്യം നളള-നറുങ്ങുകളുടെ രൂപത്തിലേ നമുക്കു കിട്ടിയിട്ടുള്ള എന്ന് പറഞ്ഞുവല്ലോ. ചിരന്തനമായ ഒരു മൗഖിക പാരമ്പര്യത്തിൽ നിന്ന് തിരഞ്ഞെടുത്തത് സംഹിതാരൂപത്തിൽ ഗ്രഹേഭ്യത്തെ ക്രമപ്പെടുത്തിയ സമയത്തു്, ഒട്ടുപളരെ ഗ്രന്ഥകരർ ഉപേക്ഷിക്കപ്പെട്ടിരിക്കാം. ഏകിലും, വൈപുല്യം കൊണ്ടും വൈവിധ്യം കൊണ്ടും അത്യന്തം സമൃദ്ധമായ ഒരു സാഹിത്യപൈതൃകമാണു്, ഇപ്പോൾ ലഭ്യമായ രൂപത്തിൽത്തന്നെ, ഗ്രഹേഭ്യസംഹിത. ഈ പൈതൃകത്തെ മനസ്സിലാക്കാനും, അതുകൊണ്ടുള്ള പ്രയോജനം നേടാനും ഇക്കാലത്തു് ശ്രമിക്കുന്നതു് വിരലിലെണ്ണാവുന്ന ഏതാനും വേദപണ്ഡിതന്മാർ മാത്രമാകുന്നു. ഇവരിൽ പ്രാമാണികരായ പലരും യൂറോപ്പിലോ, അമേരിക്കയിലോ, ആസ്ട്രേലിയയിലോ ഒക്കെ ഉള്ള സർവ്വകലാശാലകളിൽ ജോലി ചെയ്യുന്നവരാണ്. വേദം കാണാപ്പാഠം പഠിക്കാനും, സ്വരം തെറ്റാതെ ഉച്ചരിക്കാനും ആണു് ഇന്ത്യയിലെ വേദവിദ്യാർത്ഥികളിലധികം പേരും ശ്രമിക്കുന്നതു്. പദപാഠം, ക്രമപാഠം, രഥപാഠം, ജടാപാഠം, ഘനപാഠം മുതലായ ആലപനവിശേഷങ്ങളിൽ വൈശ്വേദ്യം ആർജ്ജിക്കുവാൻ ചിലർ യത്നിക്കുന്നു. എന്നാൽ വേദമന്ത്രങ്ങളുടെ പൊരുൾ മനസ്സിലാക്കാനും, അതിൽ നിന്ന് ഉളവാകുന്ന സംസ്കാരം ആർജ്ജിക്കാനും ശ്രമിക്കുന്ന ഭാരതീയർ വളരെ വളരെ കുറവാണ്. അല്പം സംസ്കൃതഭാഷാ പരിജ്ഞാനവും കൈയെഴുതിയ കൃതികളുടെയും പരിശീലനവുമുണ്ടെങ്കിൽ, സായണൻ മനസ്സിലാക്കിയ രീതിയിലേകിലും വേദമന്ത്രങ്ങളുടെ അർത്ഥം ആർക്കും ഉൾക്കൊള്ളാവുന്നതേയുള്ളൂ. ഭാരതീയരായ സംസ്കൃതവിദ്യാർത്ഥികൾ പൊതുവെ വേദാർത്ഥവിചിന്തനത്തിൽ താൽപര്യം പ്രകടിപ്പിക്കുന്നില്ലെന്നതു് ദുഃഖകരം മാത്രമല്ല, ലജ്ജാകരം കൂടിയാകുന്നു.

ബുദ്ധിമുട്ടി ഗ്രഹേഭ്യം പഠിച്ചിട്ടു് ഇന്ന് എന്തുകിട്ടാനുണ്ടു്? ഇന്നും പലരും കിട്ടാനുണ്ടു് എന്നാണു് ഉത്തരം. ഒന്നാമതു്, ഗ്രഹേഭ്യത്തിലെ പല സൂക്തങ്ങളും ഉൽകൃഷ്ടമായ സാഹിത്യമാകുന്നു. ഭാഷയുടെ സൗന്ദര്യവും സങ്കല്പത്തിന്റെ ഉദാത്തതയും അവയിൽ സവിശേഷമായി അനുഭവപ്പെടുന്നു. മനഃശുദ്ധർഗ്ഗത്തിന്റെ ബാല്യത്തിൽ സാമീപ്യമായിരുന്നിരിക്കാവുന്ന കൗതുകവും സരളതയും വിശ്വാസവും വീക്ഷണസ്പർശതയും

ശ്രാന്തമുദായ ആചാരങ്ങളിപ്പാറി, ജീവിതനെയും മരണ നെയും സംബന്ധിച്ച സങ്കല്പങ്ങളിപ്പാറി, എല്ലാം എത്രയധി കം സകരമായ വിവരങ്ങളാണ് ലഭ്യമാകും ഉൾക്കൊള്ളുന്നത്!

സാഹിത്യരചനാപദ്ധതികളെക്കുറിച്ച് വിജ്ഞാനവിഭാഗങ്ങളും ഇന്ത്യയിൽ പ്രോത്സാഹിതമാക്കുന്നത് വേദാന്തികനിന്നാകുന്ന സംഖ്യാശാസ്ത്രം പോലെയുള്ള ഉപശാസ്ത്രങ്ങളായാലും ക്ഷേത്രഗണിതം, ഡാൻസിങ് പാട്ട്, മ്യൂസിക്, ഹൈന്ദവശാസ്ത്രം മുതലായവ പോലെയുള്ള പ്രായോഗിക ശാസ്ത്രങ്ങളായാലും, കൃഷി പരിപാലനം എന്നിവ പോലെയുള്ള സാങ്കേതിക വിജ്ഞാനങ്ങളായാലും, ഇന്ത്യയിൽ എതുവിധത്തിലും ഉപരിപഠനം നടത്തുന്നവർക്ക് അതാവട്ടെ വിജ്ഞാനവിഭാഗത്തിലേക്ക് ചേർക്കപ്പെടുകയല്ലെന്നും പ്രയോജനപ്രദമാക്കാതിരിക്കുകയല്ല

[illegible]

ലാൻസാൻഡി വോധയുതനും ഇതും പ്രസക്തമാണെന്നും സമരമിടുന്നതിന് ഈ ലഘുവച്ച പര്യാപ്തമാക്കിയിരിക്കുമെന്ന് വിശ്വസിക്കുന്നു.

അനായമമെങ്കിലും ചോദ്യം ചെയ്ത സാക്ഷ്യമാണ് വിപുലമെങ്കിലും പ്രബോധനമെങ്കിലും സാമൂഹിക, സാമൂഹികമായി മാറാനും സ്വന്തം നിലയ്ക്കും കൈമാറ്റം സാമാന്യമായ സംസ്കൃതവാദിമാനങ്ങളെക്കുറിച്ച് പഠിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള ചോദ്യം സമൂഹത്തിനും, ചോദ്യത്തിന് നിന്ന് സംഗ്രഹം ചെയ്യുന്നതിനും, നിഷ്പന്നം ചെയ്യുന്നതിനും പ്രമാണങ്ങളെക്കുറിച്ച് പ്രമാണങ്ങളെക്കുറിച്ച് സാക്ഷ്യമാണ് അതിനെ

ആധാരമാക്കിയുള്ള ഈ ഭാഷാഭാഷ്യവും അദ്ധ്യേതാവിനെ ഈ വിഷയത്തിൽ പൂർണ്ണമായും സഹായിക്കും.

ഉപരിതലത്തിൽ പ്രകടമല്ല വേദത്തിന്റെ ഗഹനത. മറ്റൊരുവിധത്തിൽപ്പറഞ്ഞാൽ, വേദത്തിന്റെ യഥാശ്രുതവാചാർത്ഥമല്ല അതിന്റെ താൽപര്യാർത്ഥമാണ് ഗഹനം. 'അഗ്നിമീളേ' എന്ന പ്രഥമമന്ത്രത്തിന്റെ അർത്ഥം തന്നെ പര്യായോചിക്കുക. അതിൽ ഗഹനമായി എന്താണുള്ളത്? പക്ഷേ, അല്ലെങ്കിൽ ആഴത്തിൽ ചിന്തിക്കുവാൻ തുടങ്ങുന്നതോടെ പ്രയാസങ്ങൾ നമ്മെ അഭിമുഖീകരിക്കുന്നു. സ്തുതിക്കു വിഷയീഭവിക്കുന്ന ഈ അഗ്നി എന്താണ്? ഭൗതികമായ, അടുപ്പിലെരിയുന്നതും ഭക്ഷണം പാകംചെയ്യുന്നതുമായ തീ ആണോ അത്? അതോ, ഭൗതികാഗ്നി മറ്റൊരതെങ്കിലും സങ്കല്പത്തിനു പകരം നില്ക്കുന്ന ഒരു പ്രതീകമാണോ? അഗ്നി എങ്ങിനെയാണ് 'പുരോഹിതൻ' ആകുന്നത്? പുരോഹിതപദത്തിന്റെ അർത്ഥവ്യാപ്തി എത്രത്തോളമുണ്ട്? യജ്ഞത്തിന്റെ ദേവനും ഋത്വിക്കും ഹോതാവുമാണ് അഗ്നിയെങ്കിൽ, ആ യജ്ഞം എന്താണ്? അഗ്നി ധരിക്കുന്ന, അല്ലെങ്കിൽ ദാനംചെയ്യുന്ന, രത്നങ്ങൾ എന്തൊക്കെ? ഇത്തരം പ്രസക്തങ്ങളായ പല പ്രശ്നങ്ങളും ഋഗ്വേദത്തിന്റെ ആദ്യമന്ത്രംതന്നെ ഉത്ഥാപനം ചെയ്യുന്നുണ്ട്. ആധിഭൗതികമെന്നപോലെ ആധിദൈവികവും അധ്യാത്മികവുമായ അർത്ഥകല്പനകൾ അനാദികാലം മുതൽ വേദമന്ത്രങ്ങൾക്ക് ഉണ്ടായിട്ടുള്ളതു ഇത്തരം പ്രശ്നങ്ങൾക്കു രൂപ്തീകരമായ സമാധാനം കാണുന്നതിന്നാകുന്നു. ഇവിടെ പാര്യന്തികസത്യം ഏതു എന്നു പറയുക പ്രയാസംതന്നെ. കവിതയിൽ പ്രയോഗിക്കുമ്പോൾ ഏറെക്കുറെ എല്ലാ പദങ്ങളും അർത്ഥവ്യാപ്തി, അർത്ഥസന്ദേഹം തന്നെ, കൈക്കൊള്ളുന്നു. വേദത്തിലാകട്ടെ, പദങ്ങളുടെ അർത്ഥവ്യാപ്തി അനന്തതയോളമാകുന്നു. അനുവാചകന്റെ സംസ്കാരവും താൽപര്യവും പ്രതിഭയും അനുസരിച്ച് ഓരോ സന്ദർഭത്തിലും സമഞ്ജസമെന്നു തോന്നുന്ന അർത്ഥം അയാൾക്കു സ്വീകരിക്കാം. അതിന്നു്, പക്ഷേ, അയാൾ ഒന്നുകിൽ ഒരു ആചാര്യപരമ്പരയെ പിൻതുടരണം; അല്ലെങ്കിൽ സ്വയം മനസ്സ് ചെയ്ത് ഉൾക്കാഴ്ച നേടണം.

സായണഭാഷ്യത്തിന്റെയും, അതിനെ ആധാരമാക്കി ശ്രീ ഒ. എം. സി. നാരായണൻ നമ്പൂരിരിപ്പിട്ട് വിവരിച്ച

ആഗമം പ്രതീക്ഷയും ആഗാമം ജ്യോതിഷവികളിൽ
മിക്കപക്ഷത്തും പ്രത്യേകമായതാണ്. നേരത്തേയ്ക്കുള്ള
എന്നെന്നെന്നായി നയപ്പെടുത്തേണ്ട കാര്യങ്ങൾക്കു, അതി
ന്റെ എല്ലാ മാധ്യമത്തോടും കൂടി, നാം ഈ സൂക്തങ്ങളിൽ
ആസ്വദിക്കുന്ന വൈദികസാഹിത്യത്തിന്റെ തനിമ ആണ്
ഇത്; വൈദികസാഹിത്യം അനന്യാദൃശ്യം അനുഭവമായ
തിന്റെ ഭവ്യഭാവവും ഇതുതന്നെ

പിറ്റാലാത്ത ഇന്ത്യൻ ക്ലാസ്സിക്സ് സാഹിത്യം മുൻപു
പേരോടി നില്ക്കുന്നത് വൈദികസാഹിത്യത്തിലാകുന്നു വൈ
ദികസാഹിത്യത്തിന്റെ അനപ്രചയം രാമായണത്തിലും മഹാ
ഭാരതത്തിലും വലിയതോതിലുണ്ട്. ഭാഗവതത്തിലാണെ
ങ്കിൽ, വേദത്തിൽനിന്നു നോട്ടം അല്ലാത്തതുമൂലം ഉദ്ധരണ
ങ്ങൾ കണ്ടുകിട്ടി. മാത്രം ഇതിഹാസപുരാണങ്ങളുടെയും
സ്ഥിതി ഏറെക്കുറെ ഇതുതന്നെയാണ്. വേദാർത്ഥത്തിന്റെ
ഉപബൃഹത്താണ് ഇതിഹാസ പുരാണങ്ങളെന്നത്രേ ഭാരതീയ
സിദ്ധാന്തം. വേദഗ്രന്ഥങ്ങളെ ഉള്ളടക്കിയ ചിമിഴുകയാണ് കാ
ളിദാസ പദ്യങ്ങളിൽ പലതും. കാളിദാസന്റെ പല പദ്യ
ങ്ങളുടെയും അമ്മ, ശരിക്കും മനസ്സിലാചനാമതിൽ, പല
ഉപമകളുടെയും സ്വാഭാവിക ആസ്വാദകനായിത്തീർന്നു, അവ
സൂചിപ്പിക്കുന്ന വേദഭാഗങ്ങൾ മാത്രമായി വാണു. വൈദി
കസാഹിത്യത്തിലെ ഒരു ഉപാഖ്യാനമാണല്ലോ "വിക്രമോൽ
ഗമ്യ" രചനയിൽ കാളിദാസൻ ഉപവിധിച്ചിട്ടുള്ളത്. ഇ
ങ്ങനെയോ, രവിദ്രുനാഥാശോഭിന്റെ "ഗിതാഞ്ജലി" ശരി
ക്കു മനസ്സിലാക്കണമെന്നായിത്തീർന്നു വൈദികസാഹിത്യപശ്ചാ
ത്തലം ആവശ്യമാകുന്നു. വേദമണ്ഡിത സാഹിത്യമാണെങ്കി
ലും ഗ്രന്ഥിയാതെ, ദൈവം ഇന്ത്യൻ സാഹിത്യത്തിൽ എങ്ങി
നെ അവഗാഹമുണ്ടാകാനാണ്?

സാഹിത്യത്തിന്റെ ഒരു പ്രമുഖഘടകമായി കരുതപ്പെട്ടു
വരുന്ന "മിത്തോളജി" (ഐതിഹ്യകഥാഖ്യാനങ്ങളും ദേവ
താ സങ്കല്പനങ്ങളും) ഇപ്പോൾ സ്വയംപര്യാപ്തമായ ഒരു വി
ജ്ഞാനവിഭാഗമായി വർത്തിക്കുന്നു. സാധനിക മനഃശാസ്ത്രം,
പ്രത്യേകിച്ചു യുങ്ങ് സ്ഥാപിച്ച മനഃശാസ്ത്രവിഭാഗം, "മി
ത്തോളജി"ക്ക് പരമമായ പ്രാധാന്യം കല്പിക്കുന്നു ജ്യോതി
ത്തിലെ "മിത്തോളജി" വിപുലവും വിചിത്രവും രസകരവും

മാണം. മാത്രമല്ല, സുമേരൂർ, ഇരജിപ്ഷൂർ, ഇസ്രായേല്യൂർ, യവനർ മുതലായ പ്രാചീന ജനതകളുടെ മിത്തോളജികൾ അധ്യയനം ചെയ്യുന്നതിന് ശരിയായ പശ്ചാത്തലം ഋഗ്വേദ മിത്തോളജി നൽകുന്നുമുണ്ട്. താരതമ്യാത്മകപഠനമാണ് 'മിത്തോളജി' യോടുള്ള സമീപീനമായ സമീപനം. ലോക മിത്തോളജികൾക്കിടയിൽ അഭിപ്രായമായ സ്ഥാനമാണ് വേദമിത്തോളജിക്കുള്ളത്.

മിത്തോളജി പോലെത്തന്നെ ഒരു സ്വതന്ത്രവിജ്ഞാനശാഖയായി വളർന്നിട്ടുണ്ട് മതാചാര (റിചാൾ) പഠനം. ഋഗ്വേദീയമതാചാരങ്ങൾപോലെ വൈചിത്ര്യവും വൈപുല്യവും സമഗ്രതയും മററധികം മതാചാരങ്ങൾക്കുമില്ല. വൈദികമതാചാരങ്ങൾക്കുള്ള ഒരു സവിശേഷത അചയുടെ പ്രതീകാത്മകതയാണ്. ഒരേ കർമ്മം തന്നെ ആധിഷ്ഠിതകലത്തിലെമ്പോഴും ആധിദൈവികതലത്തിലും ആധ്യാത്മികതലത്തിലും സാർവ്വകൈവരിയ്ക്കുന്നത് പ്രതീകാത്മകതമൂലമാകുന്നു. മതതാരതമ്യവിജ്ഞാനം, മതചരിത്രം മുതലായ വിജ്ഞാനശാഖകൾ പാശ്ചാത്യനാടുകളിൽ ഉറവെടുത്തതു തന്നെ വൈദികമതാചാരപഠനത്തെ ആധാരമാക്കിയാണ്. വേദങ്ങളിലെ മിത്തോളജിയും മതാചാരങ്ങളും ഇന്നും നജീവങ്ങളായി, വിപുല ജനവിഭാഗങ്ങൾക്കിടയിൽ നിലനിന്നുവരുന്നുണ്ടെന്ന വസ്തുതയും പ്രസ്താവ്യമാകുന്നു.

പ്രാചീനഭാരതത്തിന്റെ ചരിത്രം പഠിക്കുന്നതിന്നെന്ന പോലെ പ്രാചീനജനതകളുടെ സമൂഹവിജ്ഞാനം പഠിക്കുന്നതിന്നും വേദപഠനം ഗണ്യമായ സഹായം നൽകുന്നു. ഗോത്രങ്ങളായി വിഭജിക്കപ്പെട്ട, ജാതികളായി വിഭജിക്കപ്പെടാൻ തുടങ്ങിയ, പല പരിഷ്കൃത കഷ്ട സമൂഹങ്ങളെ നാം ഋഗ്വേദത്തിൽ കാണുന്നു. മനുഷ്യചരിത്രത്തിൽ നിണ്ണായകപ്രാധാന്യമുള്ള പല സംഭവങ്ങളും ഋഗ്വേദത്തിൽ സൂചിപ്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. പല തൊഴിലുകളിലേപ്പെട്ട, സംസ്കാരത്തിന്റെ പല വിതാനങ്ങളിൽ വർത്തിക്കുന്ന, പല ജനതകളുടെ നിത്യജീവിതത്തിലെ വിശദാംശങ്ങളെപ്പറ്റി ഋഗ്വേദം നമുക്ക് അറിവു തരുന്നു. അവരുടെ തൊഴിലുകളെപ്പറ്റി, വിനോദങ്ങളെപ്പറ്റി, ഉത്സവങ്ങളെപ്പറ്റി, യുദ്ധങ്ങളെപ്പറ്റി, വിദ്യാഭ്യാസത്തെപ്പറ്റി, വ്യവസായ-വാണിജ്യങ്ങളെപ്പറ്റി, ഗൃഹങ്ങളും

ഈ ഭാഷാഭാഷ്യത്തിന്റെയും ലക്ഷ്യം, നാട സുവിപ്ലിച്ചതു പോലെ, തുലോം പരിമിതമാണ്. വേദമന്ത്രങ്ങൾക്ക് ആപാതതഃ തോന്നുന്ന പ്രഭുവായ വാചസാർത്ഥത്തെ ഇവ അവതരിപ്പിക്കുന്നു. പദങ്ങളുടെ ധാതവർത്തമാണ് ഈ വ്യാഖ്യാനങ്ങളിൽ മാർഗ്ഗദീപമായി വർത്തിച്ചിട്ടുള്ളത്. നദീമുഖത്തിലൂടെ സമുദ്രത്തിലേക്കുവന്നപോലെ, ഈ വ്യാഖ്യാനങ്ങളിലൂടെ ജിജ്ഞാസക്കൾക്ക് വേദത്തിന്റെ അപാരതയിലേക്ക് പ്രവേശിക്കാം. സമുദ്രത്തിന്റെ ഉപരിതലം അങ്ങിനെ അവർക്കു കാണാം. അതിന്റെ അഗാധതയിലിറങ്ങി മുങ്ങിത്തപ്പുന്ന മെന്നുള്ളവർ അതിന്നാവശ്യമുള്ള ഉപകരണങ്ങൾ വേറെ നേടണം. പക്ഷേ, അന്തരമൊരു പരിശ്രമത്തിന്റെ അനുപേക്ഷണീയമായ ആദ്യത്തെ ഘട്ടമെന്ന നിലയിൽ ഈ വ്യാഖ്യാനങ്ങൾ നിർവ്വഹിക്കുന്ന സേവനം നിസ്സല്പമാകുന്നു.

അല്ല: സംസ്കൃതപരിജ്ഞാനമോ, സംസ്കൃതത്തിൽ ആദിമുഖ്യമെങ്കിലുമോ ഉള്ള കൗളീയർക്ക് പ്രഗോഭവുമായി ഫലപ്രദമാംവിധം സമ്പന്നം നേടുന്നതിന്നു് അത്യന്തഘോരമായ ബുദ്ധിമുട്ടും ആണു് ശ്രീ. ഒ. എം. സി. നൽകിയിട്ടുള്ളതു്. മലയാളത്തിൽ ഇതിന്നുമുമ്പു് ഈ വിഷയത്തിൽ ഇങ്ങിനെ യൊരു സമഗ്രസമീപനം ഉണ്ടായിട്ടില്ല. മഹാകവി വള്ളത്തോളിന്റെ പ്രാഗല്ഭ്യം തജ്ജമയെ അപഗണിച്ചല്ല ഇതു പറയുന്നതു്. തജ്ജമ ഒരിക്കലും മൂലത്തിന്നുപകരമല്ല പ്രത്യേകിച്ചും പ്രഭുവർമ്മിതവും ശബ്ദപ്രധാനവുമായ വേദത്തിന്നു് തജ്ജമ ഒരിക്കലും പ്രാതിനിധ്യം വഹിക്കുകയില്ല. അതുമത്തെപ്പോലെത്തന്നെ നാം വൈദിക ശബ്ദങ്ങളെയും അവയുടെ രചനാശില്പങ്ങളെയും ശ്രദ്ധിക്കേണ്ടതുണ്ടു്. മൂലം, പദമേദം, പദോപദോർത്ഥം, ആകെക്കൂടി ഒരു താൽപര്യം-ഇത്രയും കിട്ടിയാൽ പിന്നെ പതുക്കെ മൂലത്തിലേക്കു് നമുക്കു സ്വയം ഊങ്ങിച്ചെല്ലാം. ഇതിന്നുള്ള കഴിവു് തജ്ജമകൊണ്ടു് കൈവരുന്നതല്ല. പലപ്പോഴും തജ്ജമത്തെറിലാണെന്നുള്ളവാക്കുവെന്ന ദോഷവുമുണ്ടു്. മദ്യത്തിലും സ്ത്രീയിലും സംഗീതത്തിലും ആണ്ടുമുണ്ടിയ ആര്യന്മാർ ധനത്തിന്നും ഭൗതികസുഖത്തിന്നും വേണ്ടി നടത്തുന്ന പ്രാർത്ഥനകളാണു് വേദമന്ത്രങ്ങളെന്നു് നിശ്ചയം തട്ടിവിടുന്ന ധാരാളം ആളുകളെ, പ്രശസ്തരെതന്നെ, നമ്മുടെ ഇടയിൽ കണ്ടുവരുന്നുണ്ടല്ലോ. അപര്യപ്തങ്ങളായ തജ്ജമകളോടുള്ള ഉപരിപ്പുവ

മായ പരിചയത്തിൽ നിന്നാണ് അവർ ഈ അബദ്ധമായ അഭിപ്രായം രൂപവൽക്കരിച്ചിട്ടുള്ളത്.

വേദത്തിലെ ശബ്ദങ്ങളോടുകൂടുന്ന നമുക്ക് എന്തുകൊണ്ട് പരിചയം സ്ഥാപിച്ചുകൂടൂ? അവയിൽ പലതും നിത്യവ്യവഹാരത്തിൽ നാം ഉപയോഗിച്ചുവരുന്നവ പോലുമാണ്. നിഷ്പത്തികൊണ്ടും പദാന്തര സംസർഗ്ഗംകൊണ്ടും മറ്റും അതാതു സന്ദർഭത്തിൽ അവയ്ക്കു വന്നുചേരുന്ന അർത്ഥവ്യാപ്തി കുറിക്കാൻ മറ്റൊരുപദം പര്യപ്തമായെന്നു വരില്ല. മുമ്പു നിദ്ദേശിച്ച മന്ത്രത്തിലെ 'പുരോഹിത'പദംതന്നെ എടുക്കുക. 'മുമ്പിൽ വെണ്ണപ്പെട്ട' എന്ന അവയവാർത്ഥം പറഞ്ഞാൽ, 'പുരോഹിത' ശബ്ദത്തിന്റെ വിവക്ഷിതം അതിൽ അടങ്ങുമോ? 'പ്രീസ്ത്' എന്ന ഇംഗ്ലീഷ് പദത്തിന് അതിന്റെ അർത്ഥവ്യാപ്തി കൈവരുമോ? 'പുരോഹിത'ശബ്ദത്തിന്റെ സീമാതിലംഘിയാ, അനാവൃതസീമാന്തമായ, അനന്തധ്വനിസഞ്ചയത്തെ ആവഹിക്കുന്ന തുല്യപദം വേറെ ഏതുണ്ട്? പര്യായങ്ങളെന്നു കരുതപ്പെടുമ്പോഴും 'അഗ്നി' പദവും 'വഹ്നി' പദവും തന്നെ വ്യത്യസ്ത താൽപര്യാർത്ഥങ്ങൾ സമർപ്പിക്കുന്നില്ലേ; 'ദേവ' എന്ന ലളിത പദത്തെ, ആ ധാതുവിന്റെ ക്രീഡ, വിജിഗീഷ, ദൃതി, ഗതി മുതലായ വ്യത്യസ്താർത്ഥമായകൾക്കു വിഭോപം വരാതെ, മറ്റൊരു പദമായി മാറ്റാമോ?

ഈ പ്രശ്നോദാഹരണത്തിലൂടെ ഹേതുമായ പ്രശ്നോദത്തിന്റെ ശരീരത്തോടും ആത്മാവിനോടും ബന്ധപ്പെടാനുള്ള സുദർലഭമായ അവസരം കേരളീയർക്കു കൈവന്നിരിക്കുന്നു. മലയാളികളായ ഏവരും ഈ അവസരം ഉപയോഗപ്പെടുത്തുകതന്നെ വേണം കഴിവുള്ളവരെല്ലാം ഈ പ്രസിദ്ധീകരണം വാങ്ങിവെക്കുകയും, സൗകര്യമുള്ളപ്പോൾ അവിടവിടെ മറിച്ചു നോക്കുകയും, രസം തോന്നുന്ന ഭാഗങ്ങൾ വീണ്ടും വീണ്ടും വായിച്ച് ഉൾക്കൊള്ളുകയും ചെയ്യട്ടെ. ഇരുന്നൂറ്റിപ്പിൽ വായിച്ചതിപ്പോലെ ഒരു പുസ്തകമല്ല ഇത്. മഹത്തായ ഏല്ലാ സംസ്കാരങ്ങളും പോലെ, നിരന്തര പരിചയം കൊണ്ട് കരേഴ്ത്തുകയോ യായി ആത്മസാൽക്കരിക്കേണ്ടതാണ് വൈദിക സംസ്കാരം. ലോകത്തിന്റെ മുഴുവനുമല്ലെങ്കിൽ ഇന്ത്യയുടെയെങ്കിലും പ്രാചീനതമമായ സാഹിത്യകൃതിയോട് സാത്മ്യം നേടുന്നതിന് എന്താനും മാനുഷങ്ങളോ വഷ്ടങ്ങളോ ചെലവഴിച്ചാൽത്തന്നെ, റിപ്പോർട്ടും അന്വേഷണവും നഷ്ടമായിരിക്കുകയില്ല.

ഉദാത്താനാദാത്തസ്വരീതാദ്യചാരണപ്രദേശങ്ങളോടെ പ്രഗ്ഭാദം ആദ്യം എടിസ്ഥമാക്കിയ ഒരു "ഓത്തൻ" ആണല്ലോ ഈ ഭാഷാഭാഷ്യത്തിന്റെ രചയിതാവായ ശ്രീ ഒ. എം. സി. നാരായണൻ നമ്പൂതിരിപ്പാട്. ഉദാത്താദിസ്വരഭേദം സഹസ്രാബ്ദങ്ങൾക്കു മുമ്പുതന്നെ ലാങ്കികസംസ്കൃതഭാഷയിൽ നിന്ന് അപ്രത്യക്ഷമായി. അത്യധികമായ പ്രയത്നം ചെയ്ത് ഈ ഉച്ചാരണ സവിശേഷതകൾ നിലനിർത്തിയിട്ടുള്ളത് വേദങ്ങളിൽ മാത്രമാകുന്നു. ഉച്ചരിച്ച കേട്ടു കാതിന്നു തഴക്കം വന്നാലല്ലാതെ ലിപികളുടെ മുകളിലും ചുവട്ടിലും കൊടുക്കുന്ന കുറികൾ കണ്ണുകൊണ്ടുവായിച്ച് ഈ ഉച്ചാരണഭേദം മനസ്സിലാക്കുക അസാധ്യമാകുന്നു. അതിനാൽ വേദോച്ചാരണത്തിന്റെ സവിശേഷതകൾ കേട്ടു മനസ്സിലാക്കുന്നതിനുവേണ്ടി, ഈ പുസ്തകത്തിന്റെ ഓരോ വാക്യത്തോടും ഒപ്പം, അതതുവാക്യത്തിൽ അടങ്ങിയ എതാനും സൂക്തങ്ങൾക്കെങ്കിലും ശാസ്ത്രീയമായും ശ്രുതിധർമ്മമായും ചൊല്ലി റിക്കാർഡ് ചെയ്ത ഭേദപ്രകാരം കൂടി തയ്യാറാക്കി, ചുരുങ്ങിയ വിലയ്ക്ക് ആവശ്യക്കാർക്ക് ലഭിക്കുവാനാക്കുന്നത് നന്നായിരിക്കും. പ്രസാധകർ ഈ കാര്യത്തിന്റെ പ്രായോഗികത പരിഗണനാവിഷയമാക്കുമെന്ന് ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു.

ലളിതവും നാതിസംക്ഷേപവിസ്തരവുമായ ഈ ഭാഷ്യം സംവത്സരങ്ങളോളം നീണ്ടുനിന്ന നിരന്തര പ്രയത്നത്തിലൂടെ വിരചിക്കുക മാത്രമല്ല, സ്വതസ്സഹായസാധ്യമായ ഇതിന്റെ പ്രകാശനഭാരം സ്വയം ഏറ്റെടുക്കുകകൂടി ചെയ്ത്, ചേർത്തുവായി പഠിപ്പിച്ചുപഠിപ്പിക്കുന്നതിന് കേരളീയർക്ക് വഴിതുറന്നു തന്ന ശ്രോത്രീയോന്നമനായ ഭാഷ്യകാരനെ എത്ര അഭിനന്ദിച്ചാലാണ് ഭേദധികമാവുക? അഭിനന്ദിക്കുന്നതിലേറെ, അദ്ദേഹത്തോടു നന്ദിപറയാനാണ് എനിക്ക് ഇപ്പോൾ നന്ദി രണ്ടു കാര്യങ്ങൾ കാണുന്നത്. ഒന്നാമത്, ഈ ഗ്രന്ഥം രചിച്ച് നമ്മെ ചിരായമർണ്യത്തിൽ ആശ്വീയത്തിന്, രണ്ടാമത് ഈ വിശിഷ്ട ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ രണ്ടാം വാക്യത്തിന് അഖതാരിക ഏഴുതുവാൻ ഒരു സംസ്കൃത വിദ്യാത്മിയെന്നതിൽക്കവിഞ്ഞ യോഗ്യതയൊന്നുമില്ലാത്ത എന്നെ നിയോഗിച്ച് സ്വതസ്സഹായിച്ചതിന്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആജ്ഞ ശിരോധാര്യമാകയാലാണ്, അഹ്തയുണ്ടെന്നവിശ്വാസത്താലല്ല, ഞാൻ ഈ സാഹസത്തിന്നുമതിർന്നത്.

പഥിതനായ ഈ ആധുനിക ഗുഹിക്ക് എന്റെ വിനീത പ്രണാമങ്ങൾ

കൊല്ലം
2 മെയ് 1932

എൻ വി. കൃഷ്ണവാരീയർ

അദ്ധ്യായപീഠിക

അഷ്ടകം—2—അദ്ധ്യായം - 1.

1-2-3-വർഗ്ഗങ്ങൾ മിത്രവർത്തനാദികളായ വിശ്വഭാവകളെ ഉദ്ദേശിച്ചാണ്. 4 മുതൽ 9 കൂടിയ വർഗ്ഗങ്ങൾക്ക് ഭേദത ഉഷ്ണമാണ്. കാലകാരിണിയും സന്ദരിയുമായ ഉഷ്ണിന്റെ വിവിധ രൂപഭാവങ്ങൾ കവിതാമയമായി അതിൽ വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു. 10-ാം വർഗ്ഗം ഒരു രാജാവിന്റെ ഭാനത്തെ സ്തുതിച്ചുകൊണ്ട് സാമാന്യമായി ഭാനത്തെ പ്രകീർത്തിക്കുന്നു. ഭാനമാണ് ഭേദത. 6-ാം 7-ാം മന്ത്രങ്ങൾ ഭാനമഹത്വം ഘോഷിക്കുന്നു. 11-ാം വർഗ്ഗവും അതേഭാനസ്തുതിയാണ്. ഒടുവിലത്തെ 2 ലക്ഷകളിൽ രോമശ എന്ന സ്ത്രീയുടെ കാമാത്മനയുണ്ട്. 12-ാം വർഗ്ഗം മുതൽ പരിചേരപൻ എന്ന ലുഷിയുടേതാണ്. ഇതിന് 'പാരിചേരപ്യം,-(മലയാളത്തിൽ പാരിച്യപം) എന്നു പറയുന്നു. 12 മുതൽ 15 കൂടി അഗ്നിഭേദതാകങ്ങൾ. ഇവയിലും തുടന്ന് വർഗ്ഗങ്ങളിലും 7 പാദങ്ങളും അന്ത്യപ്രാസങ്ങളുണ്ട്. ചൊല്ലി കേൾക്കാൻ വളരെ രസമാണ്. 16 മുതൽ 20 കൂടി ഇന്ദ്രനും 21 ഇന്ദ്രപുത്രന്മാരും 22 വീണ്ടും ഇന്ദ്രനാണ് ഭേദത. 23 വായുവും 24-25 ഇന്ദ്രവായുക്കളും 26 മിത്രവർത്തനന്മാരുമാണ് ഭേദത.

അഷ്ടകം-2 അദ്ധ്യായം-1 വർഗ്ഗം 1-2-3. കക്ഷീവാൻ ലുഷി: ത്രിഷുപ്ച്യന്ദ: വിശ്വേ ദേവാഭേദതാ

1 പ്രവ: പാൻ രഘമന്യവോന്യോ
യജ്ഞം തദ്രായ മീളു് ഉദേഷേരധം
ദിവോ അന്യോഷ്യസുരസ്യവീരെ
രിഷ്യധ്യേവമന്തതോരോദന്യോ:

അനന്യം:-

ഹേ രഘ-മന്യവ:

— ലഘക്രോധാ:, അക്രോധിന:,
(ഭൂതപിന്ദ:)

വഃ പാതം യജ്ഞം	— യുഷ്മാകം പാതവ്യം യാഗസാധനം
അന്യഃ	— ആജ്യസോമലക്ഷണമന്നം
മീളു്ഠുഷേ തദ്രായ	— ഫലസ്യവഷിത്രേതന്നാമകായ ദേവായ
പ്ര ഭരധം	— പ്രക്ഷേണ സമ്പാദയത
(അഹം ച) ഇഷധയാ-ഇവ	— ശത്രുൻ യഥാ നിരസതി തഥാ
വീരൈഃ	— വീര്യോപേതൈഃ തദനചരൈ ജ്ഞൈഃസ്സഹ
ദിവഃ	— (ഉപലക്ഷണമേതാൻ) ലോകത്രയാദപി
അസുരസ്യ	— നിരസിതവ്യാനാമസുരാണാം നിരസിതഃ, നിരസിതാരം (കമ്മണീഷഷീ)
(തമേവദേവം) രോദസ്യോഃ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യോഃ (മധ്യവത്ത മാനാൻ)
മരുതഃ (ച) അസ്തോഷി	— സ്തോമി

അർത്ഥം.-അല്പയോ ക്രോധമില്ലാത്ത ഋഗ്വിഷ്ണുകളേ, നിങ്ങൾ പ്രകാശിക്കേണ്ട യജ്ഞസാധനമായ സോമവും നെയ്യും ചേർത്ത അന്നം (ഹവിസ്സ്) അഭീഷുവഷകനായ തദ്രായവേണ്ടി നന്നായി തെക്കുക. ഞാനാവട്ടെ, ശത്രുക്കളെ അകറ്റത്തക്കവിധം വീര്യത്തോടുകൂടിയ അവിടുത്തെ അനപരന്താതരോക്തി, (രേതുകളോടുകൂടി) മൂലോകങ്ങളിലുമുള്ള അസുരന്മാരെ അകറ്റുന്ന ആ ദേവനെയും ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ മധ്യത്തിൽ വത്തിയുന്ന മരുതുകളെയും സ്തുതിയ്ക്കുന്നു (യജമാനനാണ് ഋഗ്വിഷ്ണുകളോടു പറയുന്നത്)

2 പതിവപുവൃതിവാപ്രധധ്യാ
ഉഷാസാനക്താപുതയാവിഭാതേ
സ്തരീനാശീകം വ്യതംവസാനാ
സൂര്യസ്യശ്രീയാസുഭഗീഹിർഭൈത്യഃ

അന്വയം:-

പത്മി-ഇവ, പുഷ്പ-ഹൃതിം	— യഥാ പത്മീ പത്യഃ പുഷ്പാഹ്വാനം
വദ്യധ്യായ	— വദ്ധ്യയിതും (യഥാ ശീശ്രഗതിർവതി തദാൽ)
ഉഷസാനകരാ	— അഹോരാത്രദേവതേ അപി
പുതയാ	— ബഹുപ്രകാരം, ബഹുവിധൈ സ്തോത്രൈഃ
വിഭാണേ	— ജ്ഞായമാനേസത്യേത
(അസ്മദീയം പുഷ്പാഹ്വാനം വർദ്ധയിതും ശീശ്രമാഗച്ഛതം)	
സ്തരീഃ ന	— തേജസാച്ഛന്നഃ ആദിത്യ ഇവ
ഹിരണ്യൈഃ	— ഹിരണ്യവർണ്ണൈഃ രശ്മിഭിഃ
വി-ഉതം	— വിതതം, വിശേഷേണ സംബദ്ധം
അൽക്കം	— അകതംരൂപം
വസാനാ	— ആച്ഛാദയന്തി, ധാരയന്തി
സൂര്യസ്യ ശ്രീയാ	— ശോഭയാ
സു-ദൃശീ	— ശോഭനം ദൃശ്യമാനാ, സൂര്യസ്യ പുരോഗാമിനീ, ഉഷാഃ അസ്മൽ പുഷ്പാഹൃതിം പാലയതു

അർത്ഥം.-ഭാര്യ ഭർത്താവിന്റെ വിളിയെ അനുസരിച്ച് (അതുപ്രകാരം ചെയ്യാൻ) ബദ്ധപ്പെടുന്നപോലെ അഹോരാത്രദേവതകളും ബഹുവിധ സ്തോത്രങ്ങളാൽ നമ്മളെ അറിയാനവരായി, നമ്മളുടെ വിളിക്കേട്ട് അതുപ്രകാരം ചെയ്യാൻ വേഗം വരുമാറാകണം. തേജസ്സുകൊണ്ട് പുതച്ച ആദിത്യനെപ്പോലെ സുവർണ്ണ വർണ്ണങ്ങളായ രശ്മികളാൽ ചിന്നിയതും വ്യാപിച്ചതുമായ രൂപത്തെ ധരിച്ച് സൂര്യന്റെ ശോഭയാൽ നമുക്ക് നന്നായി കാണത്തക്കവളും സൂര്യനുമുമ്പെത്തുന്നവളുമായ ആ ഉഷസ്സ് നമ്മുടെ വിളിയെ കേൾക്കട്ടെ, വിളിച്ചത്മിച്ച കാര്യത്തെ പാലിക്കട്ടെ.

3 മമത്തുനഃ പരിജമാവസഹാ
 മമത്തുവാതോ അപാം വൃഷണവാൻ
 ശിശിതമിദ്രാപവ്യാതായവന
 സ്തന്നോവിശ്വേവരിവസ്യതുമേവാഃ

അന്വയം:—

വസഹാ	— വാസരസ്യ ഗമയിതാ
പരി-ജമാ	— പരിതോഗത്താ, ആദിത്യഃ
നഃ മമത്തു	— അസ്മാൻ മായേതു
(തഥാ) അപാം	
വൃഷൺ-വാൻ	— വൃഷ്യകോനാം വഷ്ണവാൻ, വൃഷ്യപ്ലാഭകഃ
വാതഃ മമത്തു	— വായുഃ അസ്മാൻ മായേതു
(കിം ച) ഹേ	
ഇദ്രാപവ്യാതാ	— പവ്യാതഃ പവ്യാവാൻ പഞ്ജന്ത്യഃ, ഇദ്രാപവ്യാതൌ
യവം നഃ	— യവാഃ അസ്മാൻ ബുധിഃ
ശിശിതം	— തിക്ഷ്ണീകരതം
താൻ	— യസ്മാദഹം സദ്വാൻ സ്തോമി തസ്മാൻ
വിശ്വേ ദേവാഃ	— സർവ്വേദേവാഃ
നഃ വരിവസ്യതുമേവാഃ	— പ്രഭുതമന്നം പ്രഭോതുമിച്ഛതു, സമൃദ്ധാന്നപ്രദാനേന പ്രീണയതു

അർത്ഥം.—പകലിനെ നടത്തുന്നവനും എങ്ങും വ്യാപിപ്പിക്കുന്നവനുമായ ആദിത്യൻ നമ്മളെ ഹഷിപ്പിക്കുവതെ. അതുപോലെ മഴപെയ്യിക്കുന്ന വായു നമ്മളെ ഹഷിപ്പിക്കുവതെ. അല്ലയോ ഇദ്രാപവ്യാതാരേ, (പവ്യാതൻ-പഞ്ജന്ത്യൻ, മേഘം) നിങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ ബുധിയിൽ മുച്ഛിതമായി. ഞങ്ങൾ എല്ലാ ദേവന്മാരെയും സ്തുതിക്കുന്നതുകൊണ്ട്, എല്ലാ ദേവന്മാരും ധാരാളമായ അന്നം തന്നതായി ഞങ്ങളെ സന്തോഷിപ്പിക്കുവതെ.

4 ഉതത്യാമേ യശസാശ്ചേതനായൈ
 വൃന്താപാന്തൗശീജോഹുവയൈ
 പ്രവോനപാതമപാങ്ക്തൃണധം
 പ്രമാതരാരാസ്സിനസ്യായോഃ

അന്വയം:-

ഔശീജഃ	— ഉശീജഃ പുത്രഃ കക്ഷീവാൻ (അഹം)
മേ യശസാ	— മദന്തം യശോവന്തൗ, ബലവന്തൗ
വൃന്താ	— ചന്ദ്രപുരോധാശാദികം ക്ഷേയന്തൗ
പാന്താ	— ആജ്യസോമാദികം പിബന്തൗ
ത്യാ	— തൗ (അശ്വിന്തൗ)
ശ്ചേതനായൈ	— ജഗൽശ്ചേതയന്ത്യാഃ ഉഷസ സ്സംബന്ധിനികാലേ (ഷഷ്ട്യന്തേ ചതുർത്ഥീ)
ഹുവയൈ	— ആഹ്വാനായ യന്തേയം
(ഹേ ഗൃത്യീജഃ,) വഃ	— യൗയം (പ്രഥമാന്തേ ദ്വിതീയാ)
അപാം നപാതം പ്ര	
കൃണധം	— പ്രകഷേണ സൂധം
ഉത രാസ്സിനസ്യാ	— അപീച സ്തോത്രഃ
ആയോഃ	— മനുഷ്യസ്യ (മമ)
മാതരാ	— മാതൃവദ്ധിതകാരിണൗ, അഹോരാത്രദേവതേ
പ്ര (കൃണധം)	— പ്രസൂധം

അർത്ഥം:-ഉശീക്കിന്റെ മകൻ, കക്ഷീവാനായ ഞാൻ എ
 നിയ്യവേണ്ടി, എന്റെ അഭിമതസിദ്ധിയ്ക്കുവേണ്ടി, ബലവാ
 ന്നാരു ചന്ദ്രപുരോധാശാദി ഹവിസ്സു ക്ഷേപിക്കുന്നവരും നെയ്യ്,
 സോമം മുതലായവ കടിക്കുന്നവരുമായ ആ അശ്വികളെ ലോ
 കം വെട്ടിക്കുറുക്കുന്ന ഈ വേളയിൽ ഉഷസ്സസ്യയിൽ, വിളിയാൻ

യതികളെ അല്ലയോ ഭൂതപിഷകളേ, നിങ്ങൾ ജലപൊത്ര നായ (ജലത്തിൽനിന്ന് സസ്യാദി, സസ്യാദിയിൽ നിന്ന് അഗ്നി അങ്ങിനെ പൊത്രപം) അഗ്നിയെ വേണ്ടപോലെ സൃതിച്ചാലും സ്നോതാപായ മനുഷ്യന്റെ അമ്മമായ, അമ്മ മാരപ്പോലെ ഹിതകാരിണികളായ പകലിരപ്പുകളുടെ ദേവ തമാരെയും വേണ്ടപോലെ സൃതിച്ചാലും.

5 ആവോഽവസ്തഃഽഗിജാഹവയയ

ഘോഷഃഽവശഃഽസമർജ്ജനസ്യനഃഃ

പ്രവഃഽപുഷ്പഃഽവനഃ

അച്ഛാവോഽഽവസ്തതാതിഃ

വ 1

അന്വയം. —

(ഹേ ദേവാഃ) ഓശിദഃ	— കക്ഷിപാൻ (അഹം)
അജ്ജനസ്യ നഃശ	— ശ്വേതവസ്തസ്യ സ്വരരിരഗത തപഗ്രാഗനാഗനായ മഥാഗ്നിനഃശഃസമകാഷിത് തദാത്
ഘോഷാ-ഇവ	— ഏതന്നാമികാ ബ്രഹ്മവാദിനിവ
വഃ വസ്തഃ	— യഷ്ടാകം സംബന്ധിനം വണീയം ശബ്ദനീയം
ശഃസം വഃ ആഹവയെ	— യഷ്ടാഹ്വാനായ
അച്ഛ ആ വോഽഽവ	— ആഭിമുഖ്യേന ബ്രഹ്മി
ഭാവനേ പുഷ്പേ പ്ര	— ഫലസ്യഭാത്രേ ഏതന്നാമകായാ പി പ്രവോഽഽവ
(കിംച) അഗ്നേഃ വസ്ത-	
താതിഃ	— തത് സംബന്ധി ധനമപി വോഽഽവ, സ്നോമി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ദേവന്മാരേ, കക്ഷിപാനായ ഞാൻ, ശാരിരത്തിൽ വെള്ളപ്പാങ്ങെന്ന തപഃഭാഗം ബാധിച്ച ബ്രഹ്മവാദിനിയാൽ ഘോഷ അതിന്റെ നാശത്തിന്ന് അഗ്നികളെ സൃതിച്ചപോലെ നിങ്ങളെപ്പുണ്യബന്ധിച്ച് ഉദാകാഠിച്ചാലേണ്ട.

സ്തുതിയെ നിങ്ങളെ വിളിക്കുന്നതായി നേരിട്ടു ചൊല്ലുന്നു. ഫലഭാതാവായ പൂഷാവെന്ന ദേവനും സ്തുതിചൊല്ലുന്നു. അഗ്നിയുടെ ഐശ്വര്യത്തിനും സ്തുതിചൊല്ലുന്നു.

6 ശുതമ്മേ മിത്രാവരണാ ഹവേമോ
തശ്രുതം സദനേ വിശ്വതസ്സീം
ശ്രോതൃനശ്രോതൃരാതിസ്തശ്രോതൃ
സ്തക്ഷേത്രാസിസുരഭീഃ

അന്വയം:-

ഹേ മിത്രാവരണാ,	— അഹോരാത്രാഭിമാനീദേവേര്യവാം
മേ ഇമാ ഹവാ ശ്രുതം	— അസുഭാഹ്വാനാനി ശൃണതം
ഉത സദനേ വിശ്വതഃ	— യാഗഗൃഹേ ഉൽഗാത്രാഭിഭീഃ
സീം	— സർവ്വതഃ ക്രിയമാണം
	— സ്ത്രോത്രമപി
ശ്രുതം	— ശൃണതം
(കിം ച) ശ്രോതൃ-രാതിഃ	— സർവ്വത്രശ്രുതമാണഭാനഃ
സു-ശ്രോതൃഃ	— അസുഭാഹ്വാനം സമ്യക്ശ്രോതാ
സിസുഃ	— ജലാഭിമാനീ ദേവഃ
സു-ക്ഷേത്രാ അൽ-ഭീഃ	— അസുൽ ക്ഷേത്രാണി. അഭീഃ
	— സുക്ഷേത്രാണി, സസ്യാഭി
	— സമൃദ്ധാനി കർപ്പൻ
നഃ (ഹവം) ശ്രോതൃ	— ശൃണോതൃ

അർത്ഥം:- അല്ലയോ പകലിരവുകളുടെ അഭിമാനദേവതകളായ മിത്രാവരണന്മാരെ, ഞങ്ങളുടെ ഈ വിളികൾ കേട്ടാലും. ഞങ്ങളുടെ മാത്രമല്ല, യാഗശാലയിലെ ഉൽഗാതാവു മുതലായവർ ഏന്വാടം ചൊല്ലുന്ന സ്ത്രോത്രത്തെയും കേട്ടാലും. പ്രഖ്യാതമായ ഭാനശീലമുള്ളവനും ഞങ്ങളുടെ വിളി വേണ്ടപോലെ കേൾക്കുന്നവനുമായ ജലാഭിമാനദേവതയായ സിസു ഞങ്ങളുടെ വയലുകളെ വെള്ളത്താൽ നനച്ചു സസ്യാഭി സമൃദ്ധമാക്കി ചെയ്ക്കുകൊണ്ടു, ഞങ്ങളുടെ വിളികേൾക്കട്ടെ.

7 സ്തൃഷേസാവാം വതന്നമിത്രാതി
 ശ്വാംശതാപുഷ്യാമേക്ഷപട്ടേ
 ശ്രുതരഥേപ്രിയരഥേധാനാ
 സ്യദ്യഃ പുഷ്പിനിതന്ധാനാസോഅഗൻ

അന്വയം:-

ഹേ മിത്ര, ഹേ വതന്ന

വാം സ്തൃഷേ

— യുവാംസ്തൃപേ

സാ രാതിഃ

— യുവയോസ്സംബന്ധി പ്രസിദ്ധം
 ഭാനം

ശതാ ഗവാം

— അപരിമിതാനാം ഗവാം
 (രാതിഃ)

പട്ടേ

— കക്ഷിവാതിരയി

പുഷ്പ-യാമേഷ

— പുഷ്പാണാം, അന്നാനാം
 നിയമനം യേഷ യജ്ഞേഷ
 ഔഷ്വിനിമിത്തദത്തേഷ (ഭവതു)

(കിം ച മിത്രാദയോ

ദേവാഃ) ശ്രുത-രഥേ

— പ്രസിദ്ധരഥോപേതേ

പ്രിയ-രഥേ

— പ്രിയമാണരഥയുക്തേ,
 രഥപ്രിയേ പട്ടേമയി

പുഷ്പിം ധാനാഃ

— പുഷ്പിം കല്പാണാം

സദ്യഃ

— ആഗമാനന്തരമേവ

നി-തന്ധാനാസഃ

— കൃതാം പുഷ്പിംസ്ഥിരാം കല്പതഃ

അഗ്നീമൻ

— ആഗച്ഛതു

അർത്ഥം:- അല്ലയോ മിത്ര, വതന്ന, നിങ്ങളെ ഞാൻ സ്തുതി
 ക്കുന്ന നിങ്ങളുടെ ആ പ്രസിദ്ധമായ ഭാനം, അപരിമിതങ്ങളാ
 യ പശുക്കളുടെ ഭാനം, കക്ഷിവാനായ എന്നിങ്ങനെ, ഈ യാഗങ്ങ
 ലുടെ അനുഷ്ഠാനം നിമിത്തമായി (ഹവിന്നിയമത്തോടുകൂടിയ
 ഈ യജ്ഞങ്ങളുടെ അനുഷ്ഠാനം നിമിത്തമായി) വേിക്കട്ടെ
 പിന്നെയും, മിത്രാദിദേവന്മാർ പ്രസിദ്ധമായ തോരാടു കൂടിയ
 വനം പ്രീതിപ്പെടുത്തുന്ന തോരാടു കൂടിയവനം, (തോരിൻ

ഇവമുള്ളവനും) ആയ പജ്ര (ഔശിജ)നായ എന്നിൽ ഉടനെ പുഷ്പിയുണ്ടാകുന്നവരായും ഉണ്ടാക്കിയ പുഷ്പിയെ സ്ഥിരപ്പെടുത്തുന്നവരായും വന്നുചേരട്ടെ

8 അസ്യസ്തൃഷ്ടമഹിമഘസ്യരാധ
സ്തൃചാസനേമനഹ്വസ്തൃവീരാഃ
ജനോയഃ പത്രോഽഭ്യാവാജിനീവാ
നശ്ചാവതോരമിനോമഹ്യം സൂരിഃ

അന്വയം -

യഃ ജനഃ	— ദേവജനഃ, ദേവസംഘഃ
പത്രോഽഭ്യഃ	— അംഠഗിരോഗോത്രോല്പന്നേഭ്യഃ കക്ഷീവന്തഃ
വാജിനീ-വാൻ	— വാജമനഃ, തദ്വതിക്രിയാ വാജിനീ, തദ്വാൻ
(യശ്ചദേവസംഘഃ)	
അശ്ച-വതഃ	— ബഹുഭിഃ, തദ്ദൈതരശൈഃ ഉപേതഃ
രമിനഃ മഹ്യം	— രഥവതഃ മമ
സൂരിഃ	— പ്രേരകഃ (ഭവതി)
(അശ്ചാനാം രഥാനാം പ്രേരയിതാ)	
മഹി-മഘസ്യ	— മഹി, മഹൽ, പൂജ്യംമഘഃ, ധനംയസ്യ
അസ്യ രാധഃ	— ധനഃ
നഹ്വഃ	— പരസ്സരസ്തേഹബന്ധോപേതാ മനുഷ്യാ വയം, കക്ഷീവന്തഃ
സു-വീരാഃ	— ശോഭനപത്യാഭ്യുപേതാസ്സന്തഃ
സ്തൃഷ്ട	— സ്തൃവേ
സ്തൃചാ സനേമ	— പരസ്സരൈകമത്യേനസഹ, ത്വട്ടന്തം ധനം സംഭജേമ, ലഭേമഹി

അതം-യാതൊരുദേവസംഘം അംഗീരസഗോത്രക്കാരായ കക്ഷിവാന്മാക്കു് അന്നപാനം അന്നദാന്താപോ യാതൊരുദേവസംഘം കതിരകളോടും തേരകളോടും കൂടിയ ഏനീന്ത്യു്. ആ കതിരകളും തേരകളുമെത്തിയെന്നതാണോ, മഹാധനമുററ ആ ദേവസംഘത്തിന്റെ ധനത്തെ, പരസ്പരസ്നേഹബദ്ധരായ, മനുഷ്യരായ കക്ഷിവാന്മാരായ ഞങ്ങൾ സൽപത്രവാന്മാരായി പരസ്പരൈകമത്യന്തോടു കൂടി സ്തുതിക്കുന്നു, അവിടുന്നതളിയ ആ ധനം നേടുന്നു

9 ജനോയോമിത്രാവതണാവചിദ്ര
ഗുപോനവാം സുനോത്യക്ഷ്ണയാധൃക്
സ്വയംസയക്ഷുഃ ഏദയേ നിധത്ത
ആപയദിംഹോത്രാഭിര്യതാവാ

അപയം -

ഹേ മിത്രാവതണോ യഃ

ജനഃ അഭി-ധൃക് — അഭിഭോദ്യാഗ്ധാ അയശ്ചാ
വേതി

(യശ്ച) അക്ഷ്ണയാ-ധൃക് — വക്ത്രേണ കാശ്ശേണ അന്യഥാ
പ്രകാരേണ ദ്രഹ്യതി

(കേനപ്രകാരേണ?)

വാം അപഃ — യുവാഭ്യാം സോമരസം

ന സുനോതി — അഭിഷ്പം ന കരോതി

(യുവാം അതിക്രമ്യ അന്യദേവതാത്വം സുനോതി അയമേവ
അക്ഷ്ണയാ ദ്രോഹഃ)

സഃ (മുഖഃ) സ്വയം യക്ഷുഃ — വ്യാധിം

ഏദയേ നിധത്ത — സ്ഥാപയതി, അനഷ്ടാത്പണാം
ഭോഗാൻ പശ്യൻ വ്യഥിതോ
വേതി

യൽ ഇം — യഃ (ഭിംഗവ്യത്യയഃ) പുരാൻ
ഏവ

ഋത-വാ — യജ്ഞവാൻ, പരിഗൃഹീത യജ്ഞഃ
 ഹോത്രാഭിഃ — സ്തുതിവാക്ഭിഃ
 (ഇമം) ആപ — ഏനം സോമരസം വ്യാപ്നോതി, സ്തുവൻ, സോമമഭിഷുണോതി
 (സഃ നരഃ പൃൽസുയാതി)

അർത്ഥം.-അല്ലയോ മിത്രവർത്തനന്മാരേ, ഏതൊരുവൻ യാഗം (സൽകർമ്മം) അനുഷ്ഠിക്കാതെ ദ്രോഹിയായി (ദേവ നിന്ദകനും ദേവാരാധകഃപ്രാപിയുമായി) ചേർക്കുന്നു? ഏവൻ നിന്ദിക്കുവേണ്ടി സോമം പതച്ചൊരുക്കാതെയും (നിങ്ങളെ വന്ദിക്കാതെയും), നിങ്ങളെ മറികടന്ന് അന്യദേവതകൾക്ക് (ക്ഷുദ്രദേവതകൾക്ക്) സോമം പതച്ചൊരുക്കുകയും ചെയ്ത് വക്രമായ മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ ദ്രോഹിക്കുന്നുവോ, ആ മുഖൻ വ്യാധിയെ ഹൃദയത്തിൽ സ്വയം സ്ഥാപിക്കുന്നു-അനുഷ്ഠാതാക്കളുടെ സഖം കണ്ട് (അസുയകൊണ്ട്) വ്യഥിതഹൃദയനായി ഭവിക്കുന്നു മറിച്ചു, ഏവൻ യജ്ഞാനുഷ്ഠാതാപായി സ്തുതിവാക്ഭിഃ ഉോടുക്കി സോമം പതച്ചൊരുക്കുന്നുവോ, അവൻ യുദ്ധങ്ങളിൽ, ജീവിതസമരങ്ങളിൽ, വിജയിയായി ചേർക്കുന്നു

10 സപ്രാധ്തോനഹ്വേഷോഭംസുജുത

ശ്രദ്ധ്വന്തരാനരാങ്ഗുത്ത്വപാഃ

വിസൃഷ്ടരാതിര്യാതിബാളഹസുതാ

വിശ്വാസുപൃൽസുസദമിച്ഛൂഃ

വ 2

അന്വയം:-

(ഹേ മിത്രാവർത്തനേ, ഗതമന്ത്രോക്തലക്ഷണഃ യുഷ്മൽപുജ കോജനഃ)

ഭം-സുജുതഃ — ഭാജനൈരശ്വൈശ്ചസ്സപ്ത പ്രേരിതഃ

നാരം ശഃഃ തരഃ — നരാണാം അതിശയേനാഭി -
 ഭവീതാ

(സ്വസമാനാനാംമധ്യേ)

ഗുത്ത്വ-പ്രവാഃ — ഉൽഗുണ്ണഭീഷിഃ

വിസൃച്ഛ-രാതിഃ സഃ	— അമിച്ഛ പ്രത്തയനസ്സഃ
ശൂഃ (സൻ) വിശ്വാസ	
പുൽ-സ	— സർവ്വേഷു സംഗ്രാമേഷു
പ്രാധതഃ നഹുവഃ	— മഹത്തോഹി.സകാൻ, മനഷ്ടാൻ. ശത്രുൻ പ്രതി
ബാഹ്വഹ-സുതാ	— ഭൃഗംസത്താ, അശകിത ഗമനസ്സൻ
സദഃ ഇതി യാതി	— സദൈവഗച്ഛതി

അർത്ഥം—അല്ലയോ മിത്രവൃന്ദാനന്മാരെ, മുൻകരുത്തിൽ പാഞ്ഞ ലക്ഷണങ്ങളോടുകൂടി നിങ്ങളെ പൂജിക്കുന്നവൻ ഒരുക്കമുള്ള കതിരുകളാൽ വേണമെന്നപോലെ (വേണ്ടിയിട്ടു്) എത്തിയിട്ടുണ്ടു്, മനഷ്യരുടെ മികച്ച ജേതാവായി വേിയുന്ന തന്നോടു തുല്യരുടെ ഇടയിൽ ഏറ്റവും പ്രകാശിക്കുന്നവനും അർത്ഥികരക്ഷയനും കൊടുക്കുന്നവനുമായ അപൻ ശൂന്യനായി എല്ലാ യുദ്ധങ്ങളിലും മഹാപരാക്രമികളായ ശത്രുക്കളുടെ ഇടയിൽ ശക്തിക്കാരനെ എപ്പോഴും ചരിക്കുന്നു (വയിക്കുന്നു)

11 അധശ്ചാനന്തരേഷോ ഹവ സുഹ
ശ്ശ്രോതാരാജാനോ അമൃതസ്യമദ്രാഃ
നഭോജവോയന്നിരവസ്യരാധഃ
പ്രശസ്തയേമഹിനാമേവതേ

അന്വയം:—

ഹേ രാജാനഃ	— രാജമാനാസ്സർവ്വേഷേവാഃ
ഹേ മദ്രാഃ നഭഃ-ഭൂവഃ	— മാദയിതാരഃ നഭസി വ്യാപ്തായുതം
യൽ നിരവസ്യ	— യസ്മാൽ നിഗൃതരക്ഷകസ്യ, രക്ഷകാന്തരരഹിതസ്യ
രഥ-വതേ മഹിനാ	— മാഹാത്മ്യേനയുക്തം
രാധഃ	— സമൃദ്ധിസാധനം ഹവിർഭുജ്യകണ്ഠം

പ്ര-ശസ്തയേ	— പ്രശംസിതം കായധേ
അമൃതസ്യ സുരേഃ	— അമരണസ്യ സ്തോത്രാദി പ്രേരകസ്യ
നഹഃ	— മനുഷ്യസ്യ മമ
ഹവം ശ്രോത	— ആഹ്വാനം ശ്രുണത
അധ ഗമന്ത	— ശ്രവണാനന്തരം ആഗച്ഛത

അർത്ഥം.—അല്ലയോ പ്രകാശവാന്മാരായ ദേവന്മാരേ, ഹിഷ്
യിതാക്കളേ, അനന്യശരണനായി രഥവാനായ യജമാനന്റെ
മാഹാത്മ്യത്തോടുകൂടിയ ഹവിസ്സെന്ന സമൃദ്ധിസാധനത്തെ
കൊണ്ടാകാൻ നിങ്ങളിഷ്ടപ്പെടുന്നു ദേവസ്തോത്രങ്ങൾ ചൊല്ലു
ന്നവനും കർമ്മങ്ങൾ നടത്തുന്നവനുമായ മനുഷ്യനായ എന്റെ
വിളി കേട്ടാലും. വിളികേട്ട് വന്നാലും.

12 ഏതം ശാഖം ധാമസ്യ സുരേ
രിത്യവോചന് ശതയസ്യ നംശേ
ദ്യുതാനിയേഷ്വസൃതാതിരാജൻ
വിശ്വേസനാതുപ്രഭുരേഷ്വവാജം

അന്വയം. —

യസ്യ സുരേഃ	— ഹവിരാദിപ്രേരകസ്യ യജമാനസ്യ സംബന്ധിനഃ
ദേശ-തയസ്യ	— ദേശഗ്രീയസംവൽകത്വേന, ദശാവയവസ്യാനസ്യ
നംശേ	— പ്രാപ്തയേ (വയമാഹുതാസ്യ തസ്മൈ യജമാനായ)
ഏതം ശാഖം	— ഇദാനീം ദാതവ്യത്വേന വർത്തമാനം പരേഷാം അഭിലാഷകമനം
ധാമ	— വിദ്യാമ, കരവാമ
ഇതി (ദേവോഃ)	
അവോചൻ	— ഉക്തവന്തഃ

യേഷു (ദേവേഷു) ദൃക്നാനി—	ദ്യോതമാനാനൃന്നാനി
വസു-താതിഃ	— വസുനാം വിസ്താരശ്ച
രരൻ	— ദൃശംരമനേ
(തേ) വിശ്വേ (ദേവോഃ)	
പ്ര-ഭൃഥേഷു	— യാഗേഷു
വാജം സമ്പന്ത	— അന്നം പ്രയച്ചന്ത

അർത്ഥം:—“ഹവിസ്സുകളും മറ്റും ഒരുക്കുന്ന ഏതു യജമാനന്റെ പത്തു് ഇന്ദ്രിയങ്ങൾ (അഞ്ച് ജ്ഞാനേന്ദ്രിയങ്ങളും അഞ്ചു കർമ്മേന്ദ്രിയങ്ങളും) പശ്ചികരമായി പത്തുപയവങ്ങളോടു കൂടിയ (പത്തു പാത്രങ്ങളിലാക്കിയ-അല്ലെങ്കിൽ നെയ്യ്, തേൻ, സോമം മുതലായ പത്തുവിധം ഹവിസ്സു സ്വീകരിപ്പാൻ) ഞങ്ങൾ ആരാൽ വിളിയുപ്പെടുമ്പോ, ആ യജമാനന് കൊടുക്കേണ്ടതും ശത്രുക്കളെ ജയിക്കാനുള്ള ശക്തി നല്കുന്നതുമായ അന്നം കൊടുക്കുന്നുണ്ട്” എന്ന് ദേവന്മാർ പറഞ്ഞു ദേവന്മാരേവരിൽ മിന്നുന്ന അന്നവും നിറഞ്ഞ ധനവും പ്രഭൃതമായി ഇണങ്ങുന്നവോ, ആ സുപ്രദേവന്മാരും യാഗങ്ങളിൽ ഞങ്ങൾ കൂടി അന്നം തന്നതിളിട്ടെ

13 മദാമഹേദശായസ്യധാസേ

ദുഹിത്യൻ പഞ്ചബിഭൃതോയന്ത്യന്താ

കിഹിഷ്ടാശ്ച ഇഷ്ടശ്ചിരേത

ഈശ്വാനാസസ്തവൈ പ്രജേതേന്യൻ

അന്വയം:—

- ദേശ-തായസ്യ ധാസേ: — ദേശേന്ദ്രിയ തൃപ്തിസാധനത്വേന ദശാപയവസ്യ അന്നസ്യ (ദശ ചക്ഷുസ്സു ഗൃഹിതത്വാൽ അന്നസ്യ ദേശവിധത്വം.)
- യദി ദധി: പഞ്ച അന്താ — യസ്മാൽ ദേശവിധാനി ആഭ്യുദധാഭിനി അന്നാനി വിശ്വേ ദ്യോ ദേവേഭ്യോ ഹോതു.

- ബിഭൃതഃ — ധാരയന്തഃ അധാര്യവഃ ആഹവ
നീയംപ്രതി
- യന്തി — ഗച്ഛന്തി യദാ, തദാ വയം
ദേവാൻ
- മന്ദാമഹേ — സ്തമഃ
- തത്ത്വഃ നൃപൻ — ശത്രുണാം താരകാൻ കർമ്മണം
നേതൃൻ (ദേവാൻ)
- ഇഷ്ട-അശ്വഃ — ഏതന്നാമകോരാജാ
- കിം ഋണേതേ? — കിംപ്രസാധയതി?
- (തഥാ) ഇഷ്ട-രശ്മിഃ (കിം ഋണേതേ?)
- ഏതേ ഈശാനാസഃ — ഇദാനിം വർത്തമാനാഃ പൃഥിവ്യാഃ
ഈശ്വരാഃ, രാജാനഃ കിം
ഋണേതേ?

അർത്ഥം:-പത്തു ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കും തൃപ്തിചേർക്കുന്നവയും പത്തുപഥസ് (പാത്ര)ങ്ങളിൽ സംഭരിച്ചുവയ്ക്കുമായ അന്നത്തിന്റെ സിദ്ധിയ്ക്കായി ഈരഞ്ചായി നെയ്യും, തേൻ, സോമം മുതലായ ഹവിസ്സുകൾ ഹോമിയ്ക്കാനായി ധരിച്ചുകൊണ്ടും, അധാര്യക്കൾ എപ്പോൾ ആഹവനീയത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു നീങ്ങുന്നുവോ, അപ്പോൾ നമ്മൾ ദേവന്മാരെ സ്തുതിയ്ക്കുന്ന ശത്രുക്കളെ മറികടക്കുന്ന കർമ്മനേതാക്കളായ ദേവന്മാരെ, ഇഷ്ടാശ്വൻ, ഇഷ്ടരശ്മി എന്നീ രാജാക്കന്മാർ ആരാധിയ്ക്കുന്നതുകൊണ്ടു പറയുന്നുണ്ടോ? (ആ ദേവന്മാർ അവരെവിട്ടും, ഇവിടെ വന്നാൽ ഇപ്പോൾ ഭൂമിപ്പാലമായ ആ രാജാക്കന്മാർ എന്തുചെയ്യും? നമ്മളെ എന്തുപ്രദിക്കും? അതിന്നവർക്ക് ശക്തിയില്ല.)

14 ഹിർണ്യകണ്ഠിമ്മണിഗ്രീവമണ്ണി

‘സ്തന്നോവിശ്വേപരിവസ്യന്തുദേവാഃ

അഭയാഗിർണ്ണഭ്യ ആജഗ്മുഷ്വിരോ

സ്രാശ്ചാകന്തുഭയേഷ്വസേ

അന്വയം:-

ഹിരണ്യ-കണ്ഠം	— ഹിരണ്യകണ്ഡലാഭ്യുപേതകണ്ഠം
മണി-ഗ്രീവം	— രത്നാഭ്യുപേതകണ്ഠം (ഏതദയം സർവ്വാവയവസ്യോപലക്ഷണം, സർവാംഗാരണയുക്തം)
തൽ അണ്ണി	— അരണീയം രൂപം, തദ്വന്തം പുത്രാദികം
നഃ വിശ്വേ ദേവാഃ	— അസ്മാകം സർവ്വദേവാഃ
വരിവസ്യതു	— പരിചരതു പ്രയത്നതു
അര്യഃ	— അരണീയോ വിശ്വേഷാം ദേവാനാം സംഘഃ
ആ ജഗദ്യഷിഃ ഗിരഃ	— സ്തോതുർമുഖാൽ നിഗ്നക്ഷത്രിഃ സ്തൃതിഃ
ഉഗ്രാഃ	— ക്ഷീരാജ്യാഭിനി ഹവിഃഷിച
അസ്മേ ഉഭയേഷു	— അസ്മാകം സംബന്ധിഷു സ്തോത്രേഷ്വഷ്ടഷ്ടച
സദ്യഃ ആ ചാകതു	— പര്യാപ്തം കാമയന്താം

അർത്ഥം.-സ്വർണ്ണകണ്ഡലാഭണിഞ്ഞ കാതു്, രത്നാദികളണി
ഞ്ഞ കഴുതു് മുതലായി സർവാങ്ഗങ്ങളിലും ആരേണങ്ങളാടു
കൂടിയ, ആ മനോഹരരൂപത്തോടുകൂടിയ പുത്രാദികളെ വിശ്വേ
ദേവകൾ ഞങ്ങൾക്ക് തന്നെത്തട്ടെ. പുമാഹരായ ദേവന്മാരുടെ
സമൂഹം സ്തോതാക്കൾ ഉതിർന്ന സ്തൃതികളും പാൽ നെയ്യ്
മുതലായ ഹവിസ്സുകളും, സ്തോതാക്കളും യജ്ഞാക്കളുമായ ഇരകളു
രിൽനിന്നും ഇപ്പോൾ തന്നെ കാമിയ്ക്കട്ടെ, സ്വീകരിയ്ക്കട്ടെ.

15 ചത്വാരോമാമശ്ശാംസ്യശിശ്വ

സ്രയോരാജ്ഞ ആയവസസ്യജിജ്ഞാഃ

രഥോപാമ്മിത്രാപരണാദീംഛാഹസാ

സ്സ്യഗേസ്തൃസുരാനാഭ്യോൽ

അനന്തം:-

മശ്ശാരുസ്യ	— ഏതന്നാമകസ്യരാജ്ഞഃ
ശിശ്വഃ ചതപാരഃ	— ശിശുവദപ്രബുദ്ധാഃ ചതപാരഃ പുത്രാഃ
മാ	— മാം ബാധന്തേ
(തഥാ) ജിഹ്വഃ	
ആയവസസ്യ രാജ്ഞഃ	— ജയശീലസ്യ ഏതന്നാസ്തഃ രാജ്ഞഃ
ത്രയഃ (പുത്രാ അപിബാധന്തേ)	
ഹേ മിത്രാവരണാ, വാം	— മിത്രാവരണൗ, യവയോഃ
രഥഃ ദീപ്ത-അഹംസാഃ	— അതിവിസ്തൃതരൂപാഃ
സ്യമ-ഗഭസ്തിഃ	— സുഖകരദീപ്തിസ്സൻ
സുരഃ ന അദ്വൈതം	— സൂര്യ ഇവദ്വൈതതാം
(അസുഭിരോധിനാം പുരതഃ സ്വരൂപേണ ജനകോ വേതു)	

അർത്ഥം:-മശ്ശാരുൻ എന്ന രാജാവിന്റെ അല്പബുദ്ധികളായ നാലു മക്കൾ കക്ഷിവാനായ ഏനെ ഉപദ്രവിക്കുന്നു. അതു പോലെ ജയശീലനായ ആയവസൻ എന്ന രാജാവിന്റെ മൂന്നു മക്കളും ഏനെ ഉപദ്രവിക്കുന്നു. അല്പയോ മിത്രാവരണന്മാരേ, നിങ്ങളുടെ തേർ അതിവിസ്തൃത രൂപവും സുഖപ്രകാശവുമായി സൂര്യനെപ്പോലെ ആ വിരോധികളുടെ മുമ്പിൽ അവരെ പേടിപ്പെടുത്തുമാറു് തിളങ്ങട്ടെ.

വക്ത്രം-4-5-6-ഉഷോദേവതാ.

- 1 പ്രഥമോ ഭക്ഷിണായാ അയോജൈ
നന്ദോവാസോ അമൃതാസോ അസ്ഥ്യഃ
കൃഷ്ണാദാസ്ഥാദന്ത്യാദവിഹായാ
ശ്വീകിഥ്സന്തിമാനന്ധായക്ഷായായ

അന്വയം—

- ക്ഷേപിണായാഃ — പ്രപ്രധായാഃ, സ്വസ്വവ്യാപാര
കശലായാഃ (ഉഷോദേവതായാഃ)
പൃഥുഃ റഥഃ അയോജി — വിന്ധീർണ്ണാരഥം ഐശ്വര്യ
യുക്തസ്സനദ്ധഃ
ഏതഃ (സന്നദ്ധം റഥം)
അമൃതാസഃ — അമരണശീലാഃ
ദേവാസഃ ആ അസ്ഥ്യഃ — ദേവാഃ ആസ്ഥിതവന്തഃ
(ആസ്ഥിതവന്തഃ, ദേവയജനം ഗതമാത്രഭാഃ)
(അനന്തം) അന്യാ,
വി-ഹായാഃ — പുജനീയാ, മഹതീസാ ഉഷാഃ
മാന്യായ ക്ഷയായ — മന്യുമാനാഃ നിവാസായ
ചികിഥ്സന്തി — അന്ധകാനിവാസണരൂപം
ചികിത്സാ. കച്ചതീ,
തമോനിവായന്തി
കൃഷ്ണാൽ — നികൃഷ്ടാൽ, നൈശാൽ,
തമസ്സ്സകാശാൽ
ഉദ അസ്ഥാൽ — ഉമിതാ അമൃതം

അർത്ഥം—(ഇവിടെ ഉഷസ്സെന്ന് വിശേഷ്യം പാണ്ഡിത്യീ
വ്യക്തിയും സൗകംകൊണ്ട് ഉഷസ്സിന് ദേവതാത്വം പറയേ
ണ്ടിയിരിക്കുന്നു)

പ്രപ്രധായാഃ സ്വസ്വവ്യാപാരങ്ങളിൽ സമർത്ഥമായ ഉഷോ
ദേവതയുടെ വിന്ധീർണ്ണമായ റഥം ഐശ്വര്യയുക്തമായി, അ
കിനിത്താപ്പട്ട് അറിൻ അമരണമായ ദേവന്മാർ കയറി
ദേവയജനത്തിന് വന്ധൻ പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന മന്യുഗൃഹ
ങ്ങൾക്ക് അന്ധകാനിവാസണമാകുന്ന ചികിത്സാപയ്യന്
വളായി ഈട്ടുകുന്നവളായി പുജനീയയും മഹതീയമായ
ഉഷസ്സ്, നികൃഷ്ടമായ രാവിങ്കൽ നിന്ന് ഏതോളം വന്ന
ിരുന്നു

2 പുഷ്പാ വിശ്വസ്താഭവനാഭബോധി
 ജയന്തിവാജംബുഹതിസന്തരി
 ഉച്ചാവ്യവ്യഭൃതീ: പുനർഭൂ
 രോഷാ അഗൻ പ്രഥമാപുഷ്പമുതൈ

അന്വയം—

വാജം	— ഗമനശീലം പ്രകാശം നിർവൃത്യ
(അന്ധകാരം) ജയന്തി	— പരാഭവം കർപ്പി
ബുഹതി, സന്തരി	— മഹതി, പ്രകാശസ്യ ഭാഗി
വിശ്വസ്താൽ ഭവനാൽ	— സർവ്വസ്താൽ സുപ്താൽ, ഭൂതജാതാൽ
പുഷ്പാ അബോധി	— പ്രഥമാസതീബുദ്ധാ അഭൂൽ (ഇയം ഉഷാഃ)
(പശ്ചാൽ സർവ്വപ്രാണിനഃ പ്രതിബുദ്ധ്യന്തേ)	
(കിംച) യവതി:	— നിത്യയൗവനാ
പുനഃഭൂ:	— പുനഃ പുനഃവനശീലാ
(സാ) ഉഷാഃ പുഷ്പ-മുതൈ	— പ്രഥമാഹ്യാനേ സത്യാം
ഉച്ചാ വി അവൃതീ	— ഉന്നതാവിചക്ഷേ സർവ്വം ജഗൽ പശ്യതി
പ്രഥമാ ആ അഗൻ	— മുഖ്യാ, പ്രകൃഷ്ടാസതീ ദേവ യജനദേശം പ്രത്യാഗച്ഛതി

അർത്ഥം.—പരമന്ന പ്രകാശത്തെ ഉയർത്തിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ട്, ഇതട്ടിനെജയിക്കുന്നവളായി മഹതിയായി വെളിച്ചം വിതരണം ചെയ്യുന്ന ഉഷസ്സ് എല്ലാവർക്കും മുമ്പ് ഉണരുന്ന. മറ്റു പ്രാണികൾ അതിന്നശേഷമേ ഉണരുന്നള്ളൂ. പിന്നെ നിത്യതരണിയും, വീണ്ടും വീണ്ടും (ദിവസംപ്രതി) ജനിക്കുന്നവളായ ആ ഉഷസ്സ് മുകളിലിരുന്ന് ജഗത്തു് മുഴുവൻ കാണുന്നു. ആദ്യത്തെ വിളിയിൽ മുഖത്തിയായി ദേവയജനദേശത്തു് എത്തുന്നു.

3 യദുഭാഗം വിജ്ഞാസിത്യുച്യ
 ഉച്ഛോദേവി മർത്യത്രാസജാതേ
 ദേവാനോ അത്ര സവിതാഭക്താ
 അനാഗസോ വോചതി സൂര്യായ

അന്വയം:-

സു-ഭാതേ, ദേവി, ഹേ

ഉഷഃ

മർത്യ-ത്രാ

അദ്യ നൃ-ഭ്യഃ

യഃ ഭാഗം

വി-ജ്ഞാസി

അത്ര ഭക്താഃ

സവിതാ ദേവഃ

സൂര്യായ

നഃ അനാഗസഃ

വോചതി

— ഉഷഃകാലാഭിമാനദേവതേ

— മനുഷ്യാണാം പാലയിത്രി
 (ത്വം)

— അസ്മിൻ കാലേമനഃശ്വേഭ്യഃ

— ജനീയം സ്വപ്രകാശാംശം

— വിജ്ഞേദാസി

— അസ്മിൻ ഭാഗവിഷയേ അഭിമത
 ഫലദാനമനാഃ

— പ്രേരകോ ദേവഃ

— അസൂയാഗദേശം പ്രതിസൂര്യ
 സ്യാഗമനാത്മം.

— അസ്മാൻ അപാപാൻ,
 യാഗയോഗ്യാൻ

— ബ്രഹ്മിത

അർത്ഥം.-സൂര്യ, ദേവി, ഉഷഃകാലദേവതേ, മനുഷ്യർ്
 രക്ഷാകർത്രിയായ അവിടുന്ന്, ഇപ്പോൾ മനുഷ്യർ് അവിടു
 ന്നെ പ്രകാശത്തിന്റെ യാതൊരു ഭാഗം വിജ്ഞിച്ചു കൊടുക്കുന്ന
 വോ, ആ വിജ്ഞ വിഷയത്തിൽ അഭിഷ്ഠാതാവായ സവി
 താപെന്ന ദേവൻ ഞങ്ങളുടെ യാഗത്തിൽ സൂര്യന്റെ ആഗമന
 തിന്നുവേണ്ടി ഞങ്ങളെ അപാപന്മാരാണ്, യാഗയോഗ്യരെ
 ന് പാരുടെ. (ഇവിടെ സവിതാവിനെയും സൂര്യനെയും ര
 ണ്യ ദേവന്മാരായി പാണ്തിരിക്കുന്നു. സവിതാവ് സന്ത്യാഗ
 റ്വാചിയായ പ്രോക്തം, സൂര്യൻ ഭണ്ഡലാധിദേവനും ആയി
 ട്ടാണ്. വേദാ ഇടങ്ങളിലും ഈ വിധം കാണാം. പിന്നെ ഉഷ

സ്ത്ര പ്രകാശത്തിന്റെ ഭാഗം വിഭജിക്കുമ്പോൾ ബാഹ്യപ്രകാശം പോലെ ആന്തരപ്രകാശവും കൊടുക്കുന്നു. ആന്തരപ്രകാശത്തിന്റെ പ്രകൃഷ്ടതയിലാണ് അപാപത്വം, യാഗയോഗ്യത്വം സിദ്ധിക്കുന്നത്. ആ സിദ്ധിയെയാണ് ഇവിടെ അർത്ഥിക്കുന്നത്)

4 ഗൃഹംഗൃഹമഹനാചാത്യച്ഛാ
ദിവേദിവേ അധിനാമാധാനാ
സിന്ധാസന്തിഭ്യോതനാശശ്ചാഗാ
ദഗ്രമഗ്രമിദ്ഭേദേവസുനാം.

അന്വയം:-

അധി നാമ ദധാനാ	— അധികം പ്രകാശരൂപം ധാരയന്തി
സിന്ധാസന്തി	— സംഭക്തുമിച്ഛന്തി
ഭ്യോതനാ അഹനാ	— കൃത്സ്നം ജഗദ്ഭോതനശീലാ ഉഷഃ
ദിവേ-ദിവേ ഗൃഹം-ഗൃഹം	— പ്രതിദിവസം തത്തദ്യജ്ഞഗൃഹം
അച്ഛ യാതി	— ആഭിമുഖ്യേന ഗച്ഛതി
ശശ്ചൽ ആ അഗാൽ	— പ്രതിദിനമാഗച്ഛതി
(ആഗത്യ ച) വസുനാം	— ഹവിർല്ലക്ഷണാനാമന്നാനാം
അഗ്രം-അഗ്രം ഇൽ	— തത്തദ്ഭേദേ ഭാഗമേവ
ഭേദേ	— സേവതേ, സ്വീകരോതി

അർത്ഥം:-അധികമായ പ്രകാശരൂപം ധരിയ്ക്കുന്നവളും, (യാഗദേശം) പ്രാപിക്കാനിച്ഛിയ്ക്കുന്നവളും, ജഗത്തു മുഴുവൻ തെളിയിയ്ക്കുന്നവളുമായ ഉഷസ്സ് ദിവസംപ്രതി യാഗശാല തോറും നേരെ എത്തുന്നു, നിത്യവും ആഗമിയ്ക്കുന്നു, വന്നെത്തിയിട്ട്, ഹവിർല്ലങ്ങളിൽ മുന്തിയത് മുന്തിയത് സ്വീകരിയ്ക്കുന്നു.

5 ഭഗസ്യ¹സ്വസാ¹വൗ¹ണസ്യ¹ജാ¹മി
 നഷ്ട¹സ്തൃതേ¹ പ്രഥ¹മാ¹ജാ¹സ
 പശ്വാ¹സഭാ¹ഘ്യാ¹യോ¹ അ¹ലസ്യ¹യാ¹താ
 ജയേ¹മത¹ന്ദക്ഷി¹ണയാ¹ഥേ¹ന

വ. 4

അന്വയം:-

ഘേ സൃതേ, ഉഷ:	— സഷ്ടനഷ്ടാനാം നേത്രീ, ഉഷോദേവതേ, (ഗ്രം)
ഭഗസ്യ സ്വസാ	— സ്വസ്വസ്ഥാനീയാ (അസി)
(തഥാ) വൗണസ്യ ജാമി:	— തമോനിവാകസ്യ ദേവസ്യ സ്വപിത: ഗേനീസ്ഥാനീയാ
(താദൃഗീത്വം) പ്രഥമാ	— ഇതാദേവഭ്യ: പുത്രാ, ഉതികൃഷ്ടാ
ജാസ	— സുതാദേവ,
പശ്വാ യ: അലസ്യ	— പശ്വാൻ, തപർപ്രീത്യനന്താം ഭുവോൻപാദകസ്യ പാപസ്യ
യാതാ	— ധാമിതാ (അസ്യ)
സ: ഘ്യാ:	— ഗച്ഛ
(യദി സ: പാപ:	
ബലീയാൻ) ത:	— പാപം
ക്ഷിണയാ	— പ്രവൃദ്ധയാ സഹായഭൂതയാ ത്വയാ
രഥേന	— റന്യദീയ ഫമാദിസാധനേന ച
ജയേമ	— ജയം പ്രാപ്തയാമ

അർദ്ധം-മനഷ്യോ സന്മാർഗ്ഗത്തിൽ നയിക്കുന്ന ഉഷോദേവതേ, അവിടന്ന് (പരമജാതിത്യന്മാരിൽപട്ട) ഭഗവൻ ഉഷ്ണിന്നവമാകുന്നു അതുപോലെ തമസ്സുകാണ സ്വപിതാവിന്റെ പെണ്മാകുന്നു അപ്രകാരം മറ്റുദേവന്മാരോടൊരു ഉതികൃഷ്ടയായ അവിടന്ന് അങ്ങന്മാർ സുതികാപ്പെട്ടവളായി ഭവിക്കാലും. (അങ്ങനെയെ സുതി ഉപേക്ഷിക്കാത്തവളായി ഭവിക്കാലും.) അവിടന്ന് പ്രീതയായാൻ പിന്നെ ഭുവദന്മാരോടുന്ന

പാപത്തെ ആർ ധരിയ്ക്കുന്നു, അവൻ അകലട്ടെ, ആ പാപം ബലവത്താണെങ്കിൽ അവിടുന്നാകുന്ന മഹത്തായ സഹായം കൊണ്ടും പാപത്തെ അകറ്റുന്ന ഞങ്ങളുടെ രഥത്താലും (രഥം പോലെ ക്ഷിപ്രകൃതമായ കർമ്മത്താലും) ജയം പ്രാപിച്ചാവൂ. (പാപത്തെ ധരിക്കുന്നവൻ ബാഹ്യനായ ശത്രുവല്ല. ചാപല പ്രേരകമായ സ്വമനസ്സാണ്. അതാണ് പാപധാരകം, അതാണകലേണ്ടത്.)

6 ഉദീരതാം സുഗൃതാം ഉൽപുരന്ധീ

അഗ്നയശ്ശുശ്രൂചാനാസോ അന്ധ്യഃ

സ്വാഹാവസുനി തമസാപഗുഹാ

വിഷ്ണുണ്വന്ത്യഷസോവിഭാതീഃ

അന്വയം:—

(യതഃ) വി-ഭാതീഃ	— വിവിധം ഭാസമാനാഃ
ഉഷസഃ	— ഉഷോദേവതാഃ
തമസാ അപ-ഗുഹാ	— അപഗുഹാനി, അന്ധകാരേണ അത്യന്തം ഗോപിതാനി
സ്വാഹാ വസുനി	— സ്പൃഹണീയാനി, യജ്ഞസാധനഭൂതഹവിരാദീനി
ആവിഃ കൃണന്തി	— യഥാവസ്തുപ്രകടീകർവ്വന്തി, പ്രകാശീകർവ്വന്തു
(തസ്മാൽ) സുഗൃതാഃ	— പ്രിയസത്യാത്മികാവാചഃ, സ്തുതിരൂപാവാചഃ
ഉൽ ഹുരതാം	— ഉൽഗച്ഛന്തു
(ഹേ ഋതിഭഃ ഉൽകൃഷ്ടം യഥാ വേതി തഥാ സ്തോത്രം പ്രവർത്തയധം)	
(തഥാ) പുരം-ധീഃ ഉൽ	— പുരം ശരീരം, യാസ്യധീയത്തേതാഃ പുരന്ധയഃ പ്രയോഗവിഷയാഃ പ്രജ്ഞാഃ ഉന്മിഷന്തു (പ്രജ്ഞാപലക്ഷിതാനി കർമ്മാണി പ്രവർത്തന്താം)

(തഥാ) അഗന്തഃ	— ആഹവനീയാദ്യഃ
ശുശ്രൂചാനാസഃ	— അത്യന്തഃ ദീപ്യമാനഃ
ഉൽ അസ്ഥ്യഃ	— ഉത്തിഷ്ഠതു, പ്രഥലയതു

അർത്ഥം:—നാനാവിധമായി പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന ഉഷ്ണാദേവതകൾ ഇരുട്ടുകൊണ്ടു മറഞ്ഞുകിടന്നിരുന്ന യജ്ഞസാധനങ്ങളായ ഹവിസ്സുതൊട്ടു സ്പൃഹണീയ വസ്തുക്കളെ വേണ്ടപോലെ തെളിയിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട്, അല്പയോ ഋത്വിജകളോ, ദേവന്മാർക്ക് പ്രിയങ്ങളും അവരുടെ മഹത്വം സത്യമായി പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നവരും, സൂര്യോത്തമകളുമായ വചനങ്ങൾ ഉച്ചത്തിൽ ചൊല്ലുക അതുപോലെ പ്രയോഗവിധയങ്ങളായ പ്രജ്ഞകൾ കൺമിഴിക്കട്ടെ അതായത്, ആ പ്രജ്ഞകളോടു കൂടി കർമ്മങ്ങളെച്ചെയ്യുക. പിന്നെ, ആഹവനീയാദ്യഗ്നികളെ ഏറവും പ്രകാശമാനങ്ങളായി ഉയരെ ആളിക്കത്തിക്കുക.

7 അപാന്യന്തേത്യേന്ദ്രന്യദേതി
 വിഷ്വരൂപേ അഹനി സഞ്ചരന്തേ
 പരിക്ഷിതോന്യമോ അന്യാഗ്രഹാക
 രദ്യേന്ദ്രോഷ്ടോശ്ചതാരഥേന

അന്വയം:—

(അഹ്നോരാത്ര സ്മൃതിഭാസാ ഉഷാഃ സ്മൃതേ)

വിഷ്വരൂപേ അഹനി	— നാനാഭൂപേ അഹശ്ചരാത്രി യോദേ
സം ചരന്തേ	— സഹൈവ അപ്യവധാനേന ചരന്തേ
അന്യൽ അപ ഏതി	— രാത്രിരൂപമഹഃ അവഗച്ഛതി, പ്രതിലോമം ഗച്ഛതി
അന്യൽ (ച) അഭി ഏതി	— ദിവസരൂപമഹഃ ആഭിമുഖ്യേന ഗച്ഛതി
പരി-ക്ഷിതോഃ	— പര്യായേണനിവസതോഃ നയോഽഽധ്യേ

അന്യാ	— രാത്രി:
തമഃ ഗുഹാ അകഃ	— തമോരൂപാപദാത്മാനാം ഗുഹനം കരോതി
(അന്യാ അഹരേകദേശഭൂതാ) ഉഷാഃ	
ശോശുചതാ രഘവന	— ഭൃശംഭീപ്തേന രഥേന
അദ്യൈർ	— ദ്യോതതേ, സർവ്വപ്രകാശയതി

അർത്ഥം:—(അഹോരാത്രങ്ങൾക്ക് സ്തുതിയുടെ രൂപത്തിൽ ഇവിടെ ഉഷസ്സിനെ സ്തുതിക്കുന്നു)

നാനാരൂപകളായ പകലും രാവും, രണ്ടും മാറ്റമില്ലാതെ ഒപ്പം ചരിക്കുന്നു അവയിൽ ഒന്ന്, രാത്രി അപഗമിക്കുന്നു, പുറത്തുപോകുന്നു. മറേറത്ത്, പകൽ അഭിഗമിക്കുന്നു, നേരെ വരുന്നു. (രാവും പകലും ഒരു ദിവസത്തിന്റെ ഭാഗമാകയാൽ രാവിൽ ഇരുട്ടാകുകൊണ്ട് പോകുന്നു എന്നും, പകൽ വെളിച്ചമാകയാൽ വരുന്നു എന്നും പറയുന്നു) ഊഴമിട്ട് ചരിക്കുന്ന ഇവരിൽ, രാത്രി അന്ധകാരരൂപയായി എല്ലാറ്റിനെയും മറയ്ക്കുന്നു. പകലിനോടടുത്ത ഉഷസ്സുകളെ, പ്രകാശമാനമായ രഥത്തോടു കൂടിവന്ന്, എല്ലാം ഞെളിയിക്കുന്നു.

8 സദൃശീര്യ സദൃശീനിദൃശോ
ഭീഷംസചന്തേ വർണ്ണസ്യ ധാമ
അനവദ്യാസ്മിംശതം യോജനാ
ന്യേകൈകാക്രതും പരിയന്തിസദ്യഃ

അന്വയം:—

അദ്യ സ-ദൃശീഃ ഇതി — അസ്തിനഹനിസദൃശ്യ ഏവ
(തഥാ) ശഃ ഉ സ-ദൃശീഃ — സദൃശ്യ അപി
(അദ്യേതന്യഃ ഉഷസഃ ശ്വസ്തനീഭിഃ, ശ്വസ്തന്യശ്ച അദ്യേതനീഭിഃ
സദൃശ്യഃ)
(ഏവമേകരൂപാഃ
ഉഷസഃ) അനവദ്യാഃ — ശുദ്ധാഃ

ഭീഷം	— അത്യന്തമായാതം
വരുണസ്യ ധാമ	— തമോനിവാദകസ്യ സൂര്യസ്യ സ്ഥാനം, മേതവലയം.
ത്രിംശതം യോജനാനി സചന്ത	— ത്രിംശദ്യോജനാനി പുനഃ — പ്രതിദിനം സേവന്ത
(സൂര്യോ യത്രോദേതി തത്ത്വതഃ ത്രിംശദ്യോജനം പുനസ്താൻ ഉദൃന്തി)	
ഏകാ-ഏകാ (ഉച്ഛാഃ)	
കൃത്യം	— കഥ, തദ്വിഷയം പ്രശ്നം.
സഭ്യഃ	— തദാനീചേവ, സോദയകാലേ ഏവ
പരി യന്തി	— പരിതോഗച്ഛതി, നിവൃത്തി

അർത്ഥം:-ഇന്നും നാളെയും തുല്യരൂപകമായി (ഇന്നത്തേതിനോട് തുല്യമായി നാളെയും, നാളേത്തേതിനോട് തുല്യമായി ഇന്നും ഏക രൂപത്തോടുകൂടിയ) ഉഷസ്സുകൾ ഗുദ്ധകമായി (ഉഷസ്സിന്റെ പിറവിയിൽ ഏറ്റവും ഗുദ്ധമാണ് അപ്പോൾ ഗുദ്ധി കാരണിയായ ഉഷസ്സിന്റെ ഗുദ്ധി പാഷ്ഠത്തുണ്ടോ?) ഇത്തരം കറുത്ത സൂര്യന്റെ സ്ഥാനത്തിന് രേഖയായോജനമുപരിയായി ഭിരസഃ പ്രസി സേവിജ്ഞ (എവിടെ സൂര്യൻ എപ്പോൾ ഉദിച്ചുണ്ടോ, അവിടെ അപ്പോൾ രേഖയായോജന മേനിൽ ഉഷസ്സുകളും ഉദിച്ചു പല ഭാഗങ്ങളിലും ഭിന്ന സമയങ്ങളിൽ ഉദിച്ചുണ്ടാകാൻ ഉഷസ്സുകൾ എന്ന് ബഹുപക്ഷം കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു) അങ്ങിനെ ഉദയംകുന്ന ഓരോ ഉഷസ്സും കഥം നിവൃത്തിയുണ്ട്. ആ കഥവിഷയകമായ ജ്ഞാനം ഉപാദിഷ്ഠിതം

- 9 ജാനത്യഹം പ്രഥമസ്യനാമ
മുക്താമൃഷാദേനിഷ്ഠഗിതിഹി
ഗുരസ്യയോഷാനമിനാതിയാമാ
ഹാഹന്നിഷ്ഠതമാപരതി

അന്വയം:-

(ഉഷാഃ) പ്രഥമസ്യ അഹഃ—	മുഖ്യസ്യ ദിവസസ്യ
നാമ ജാനതീ	— നമനം, ആഗമനം അവഗച്ഛന്തി ; പ്രാണിനാം പ്രജ്ഞാപയന്തി
ശുക്രാ, ശ്വിതിചീ	— സ്വന്തോദീപ്താ, അത ഏവശ്ലൈ ത്യം, പ്രകാശം പ്രാപ്തവതി
കൃഷ്ണാൽ അജനിഷ്യ	— തമസസ്സകാശാൽ പ്രാദുർഭവതി
(സാ) ജ്ഞാതസ്യ ധാമ	— സത്യഭൂതസ്യാദിത്യസ്യ തേജോയുക്തം സ്ഥാനം
യോഷാ	— മിശ്രയന്തി
ന മിനാതി	— നഹിനന്തി, തദീയം തേജോന പരാഭവതി
(അപിതു) അഹഃ-അഗ്നിഃ	— സർവ്വേഷ്വഹസ്സ
നിഃ-കൃതം ആ-ചരന്തി	— അലങ്കാരശോഭാം കർവ്വന്തി (അജനിഷ്യ)

അർത്ഥം-ഉഷസ്സ്, ദിവസത്തിന്റെ മുഖ്യമായ വരവു
നെ പ്രാണികൾക്കറിയിക്കുന്നവളായി, സ്വയം പ്രകാശവതി
യായി, അതുകൊണ്ടു തന്നെ വെളുത്ത നിറമേന്തി, ഇരുട്ടിൽ
നിന്ന് പുറത്തുവരുന്ന അവൾ സത്യമുത്ത്തിയായ ആദിത്യ
ന്റെ തേജസ്ഥാനത്തിന്ന് കേടുവരുത്തുന്നില്ല. (പതുക്കെ അ
തിനോടു് അലിഞ്ഞു ചേരുന്നു) മാത്രമല്ല പ്രതിദിനം സൂര്യ
ന് അലങ്കാര ശോഭയുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടാണു് പിറക്കുന്നതു്.

10 കന്യേവതന്വാശ്ശശാശഭാൻ
ഏഷിദേവി ദേവമിക്ഷമാണം
സംസൃയമാനായുവതിഃ പുരന്താ
ദാവിവ്ക്ഷാംസി കൃണേഷേവിഭാതി

വ. 5

അന്വയം:-

ഹേ ദേവി,	— ദേവനശീലേ,
കന്യാ-ഇവ	— കമനീയാകന്യകേവ ഉഷസ്സാം അപ്രഗത്ഭാസതീ

തന്മാ ശാശ്വതം	— ശാശ്വതം ഗഗദ്യോനം, സ്വപ്നം പ്രാപ്തവതി ദൃശ്യം
(പശ്ചാൽ പ്രഗത്ഭാസതി) ഇതരമാണ്.	— സംഗമം, അഭിമതം ദാതൃമിച്ഛം
ദേവം ഏഷി	— ദേവതാത്മന സുര്യരൂപം പ്രിയംഗുസീ
(തത്ത്വം) യുഗം പുനഃ	— പൗരണീകപതാസതി, പാശ്ചാത്യസുര്യരൂപം
സം-സൃതമാണ്	— സമൃദ്ധി, ഇഷ്ടമാണ്
വി-ഭാഗം	— അത്യന്തം ഭാഗമാണ്
വക്ഷാ-സി	— വക്ഷാസോപലക്ഷിതാനി ഗോപ്യാനി ബാഹ്യമുപ സ്താനി
ആവി: കൃഷ്ണ	— പ്രകാശം

അർത്ഥം:—തദ്യന്തം പ്രകാശം, കർമ്മരൂപമായ (അപ്രാപ്യമായ, ഭൂതമായ) കന്യകാപാല അവിഷ്ണു, സ്വശരീരം കൊണ്ടു് തെളിവുള്ള പിന്നെ (പ്രാപ്യമായി) തന്നോടു സംഗമിക്കുന്ന, അഭിമതമുള്ള തേജോരൂപമായ സുര്യനെ പ്രാപിക്കുന്ന അന്നന്തം (പ്രഗത്ഭായായി) താമസ്യവതിയായി ഭേദമായ സുര്യന്റെ മുമ്പിൽ ചെറുപ്പത്തിൽ തൂകി, ഏകദേശം ശോഭാപതിയായി തന്റെ കക്ഷം മുല മുതലായ ഗോപ്യാവസ്ഥകൾ പുറത്തു കാണിക്കുന്ന (ഇവിടെ ഉഷസ്സിനു് ഭൂതം, പ്രാപ്യം, പ്രഗത്ഭം, എന്നീ മൂന്നു നായികമാരടയും സ്വഭാവങ്ങൾ കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു)

11 സുസന്ധ്യാകാശമാത്രമുഷ്ണവയോഷ്ണ

വിസ്തൃതം കൃഷ്ണം ദൃശ്യം

ദ്രോൺമുഷ്ണാപിതരംവൃദ്ധ

നതന്തേനന്യാ ഉഷ്ണോനന്ത

അനന്തം:-

(ഹേ ഉഷോദേവി)

- മാതൃമൃഷ്ടാ-ഇവ — മാതൃഭിഃ, ജനനീഭിഃ,
ശുദ്ധീകൃതാ, അലംകൃതാ
ശോഭനാ ഇവ
- യോഷാ സു-സംകാശാ — അത്യന്തം പ്രകാശമാനാ (ത്വം)
തന്വം — സ്വകീയം തന്വം
- ദൃശേ കം ആവിഃ കൃണന്ധേ — സർവ്വേഷാം ഭഗനായ സുഖം യഥാ
ഭവതി തഥാ പ്രകാശയസി
- ഹേ ഉഷഃ, ഭദ്രാ — കല്പ്യാണശീലാ
- ത്വം വി-തരം വി ഉച്ഛ — ആവരകമന്ധകാരം വിപ്രകൃഷ്ടം
യഥാഭവതി തഥാവിവാസയ
- (കിംച) തേ തൽ — തവ വ്യസേനം
- അന്യഃ ഉഷസഃ — അതീതാഃ ആഗാമിന്യശ്ച
ഉഷസഃ
- ന നശന്ത — യഥാ ന വ്യാപ്തവന്തി
തഥാവ്യുച്ഛ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഉഷോദേവി അമ്മയാൽ ശുദ്ധീകൃതത്തെ പ്പെട്ട്, അലംകൃതയായി അമ്പാന നല്ലൊന്നപോലെ കാന്തി മതിയായ അവിടന്ന് സ്വന്തം ശരീരം എല്ലാപടം സുഖകര മായി കാണാനായി പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു അല്ലയോ ഉഷസ്സേ, മറയ്ക്കുന്ന ഇരുട്ടു, ദൂരത്തിലാവുന്ന വിധം, മംഗളശീലയായ അവിടന്ന് അകറ്റിയാലും അത്രയുമല്ല, അവിടത്തെ ആ ഇരുട്ടകുറുത് കഴിഞ്ഞതും വരാനുള്ളതുമായ ഉഷസ്സുകൾ നേടാ അവിധം, സാധിക്കാത്തവിധം, അത്ര പൂർണ്ണമാക്കിയാലും

12 അശാപതിശ്ശോമതിവീശ്വപാരാ

യതമാനാരശ്ചിഭിസ്സുര്യസ്യ

പരാചയന്തിപുനരാചയന്തി

ഭദ്രാനാമവഹിമാനാ ഉഷാസഃ

അന്വയം:-

അശ്വ-വതീ:	— ബഹുലീരശ്വവൃക്താ:
ഗോ-മതീ:	— ബഹുലീശ്ലോലീരൃക്താ:
വിശ്വ-വാദാ:	— വിശ്വേശ്വരണീയാ:
സൂര്യസ്യ രശ്മി-ഭി:	— സൂര്യരശ്മിഭിസ്സാക.
യതമാനാ:	— തതാനിവാദണായ പ്രയത്നം കർത്വാനാ:
(കിംച) ഭദ്രാ നാമ	— കല്യാണം നമനം, സർവ്വജനാനുകല്പ്യം
വഹമാനാ:	— ധാരയമാണാ:
ഉഷസ:	— ഉഷോദേവതാ:
പരാ ച യന്തി	— പരായന്തിച
പുനഃ ആ ച യന്തി	— പുനരായന്തിച

അർത്ഥം:-വളരെ കതിരകളോടുകൂടിയവരും പശുക്കളോടുകൂടിയവരും എല്ലാ പ്രാണികളാലും വരിയുപ്പെട്ടു (ആദരിയുപ്പെട്ട)ന്നവരും, സൂര്യരശ്മികളോടൊപ്പം ഇരട്ടകറാൻ പ്രയത്നിക്കുന്നവരും, പുറമേ, മംഗളമായ സർവ്വജനാനുകല്പ്യം നേടിയവരുമായ ഉഷോദേവതകൾ ദിവസവും മടങ്ങിപ്പോകുന്നു, വീണ്ടും വരുന്ന

13 സൂര്യസ്യ രശ്മി മന്ത്രയച്ഛാനാ

ഭദ്രംഭദ്രം ക്രതുർസ്മാസുധേഹി

ഉഷോനോ അദ്യസുഹവാപ്യച്ഛാ

സ്മാസ്മാമോ മലവത്സചസു:

(വ 6)

അന്വയം -

(ഹേ ഉഷഃ,) സൂര്യസ്യ

രശ്മി.

അന-യച്ഛാനാ

ഭദ്രം-ഭദ്രം ക്രതു.

- സത്യഭുതസ്മാദിത്യസ്യ രശ്മിൻ
- ആനുകല്പേന പ്രവർത്തമാനാ (ത്വം)
- തത്തൽ കല്യാണം, സ്തുത്യം, ലൌകികം വൈദികം കത്ത

അസ്സാസു യേഹി	— സ്ഥാപയ
ഹേ ഉഷഃ അഭ്യ നഃ	
സു-ഹവാ	— അസ്തിൻ ദിവസേ അസ്സഭേമം. സുഷ്വാഹുതാസതീ
മഘവൽ-സു	— ഹവിർലക്ഷണ ധനയുക്തേഷു
അസ്സാസു രായഃ	— യജമാനേഷുധനാനി
(യഥാ) ച സ്യഃ (തഥാ)	
വി ഉച്യ	— തഥോവിവാസയ. പ്രകാശംകരു

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഉഷസ്സേ, സത്യാത്മാവായ സൂര്യന്റെ നശ്ശികളെ അനുകൂലിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുന്ന, മംഗളകരമായ അതാതു ലൌകിക വൈദിക കർമ്മം ഞങ്ങളിൽ ഉള്ളവർക്കിയാലും, വളർത്തിയാലും. അല്ലയോ ഉഷസ്സേ, ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി, വേണ്ട പോലെ വിളിക്കപ്പെട്ടവളായി ഇന്ന് ഹവിരന്നധനന്മാരായ ഞങ്ങളിൽ ബഹുവിധ ധനങ്ങൾ ഉണ്ടായി വളരുമാറു്, ഇരുട്ടകറിക്കാലും, പ്രകാശിച്ചാലും. (ലൌകിക വിവേകവും, ആത്മീയ ജ്ഞാനവുമാകുന്ന ധനങ്ങൾ വളർത്തി ഞങ്ങളുടെ ഉള്ളിലെ ഇരുട്ടു അകറ്റിക്കൊള്ളും).

വർഗ്ഗം-7-8-9

- 1 ഉഷാഉച്യതീസമിധാനേ അഗ്നാ
ഉദ്യന്മസൂര്യ ഉദ്വിയാജ്യോതിരശ്രേത
ദേവോനോ അത്രസവിതാനപതം.
പ്രാസാവിദ്വിപൽ പ്രചതുഷ്ടദിത്യൈ

അന്വയം:—

(ഏഷാ) ഉഷാഃ സം-

ഇധാനേ അഗ്നൗ	— അഗ്നിഷുമിധ്യമാനേഷു
ഉച്യതീ	— തഥോ വിവാസയനാ
ഉദ്വിയാ ജ്യോതിഃ	— ഉരു ബഹുലം പ്രകാശം
ഉദ്-യൻ സൂര്യഃ (ഇവ)	— ഉദിതസൂര്യ ഇവ
പ്ര അശ്രേത	— പ്രസേവതേ, പ്രകാശയതി

അത്ര സവിതാ ദേവഃ	— അസ്മിൻ കർമ്മണി സർവ്വസ്യ പ്രേരകോ ദേവഃ
നഃ ന	— അസ്മദന്തം ക്ഷിപ്രഃ
ദി-പതി (തഥാ) ചതുഃ- പതി അന്തം	— പാദോഽയോപേതം, പാദേതു ഋയോപേതം, ദിരൂപം ധനം
ഇത്യൈ	— അസ്മതി ഗമനാഗമനാ ദിവ്യാപാരായ
പ്ര അസാവിരി	— അനുജാനാതു, ദോതു

അന്തം—ഈ ഉഷസ്സ് ഇതുകുറിക്കൊണ്ട് ആഗമനീയാദ്യ
ഗ്നികൾ പ്രജലിതങ്ങളാകുമ്പോൾ, അത്യന്തം പ്രകാശവതി
യായി ഉദിച്ചുവരുന്ന സൂര്യൻ പോലെ എല്ലാം തെളിയിക്കുന്നു.
ഈ കർമ്മത്തിൽ സർവ്വപ്രേരകനായ ആദിത്യദേവൻ നമുക്കായി
വേഗത്തിൽ ഇരുകാലികളുടെയും നാല്ക്കാലികളുടെയും രൂപത്തി
ലുള്ള ധനം, നമ്മുടെ പോഷകവരവുകൾ മുതലായ പ്രവർത്തന
ങ്ങൾ മുടങ്ങാതെ നടക്കാൻ വേണ്ടി, നല്ലതെ. അതായത്
സന്തതി വർദ്ധനയ്ക്കുപണമെന്നധനവും പശുമാടിയന്ത്രവും തന്നെ
ഉള്ള അവകൊണ്ടുവേണമല്ലോ പോഷകം വരുവുമായ പ്രവർത്ത
നത്തിനടക്കാൻ.

2 അമിനതീ ദൈവ്യാനി പ്രതാനി

പ്രമിനതീ മനുഷ്യാ യഗാനി

ഈയഷിണാമുപമാശ്ശതിനാ

മായതിനാം പ്രഥമോഽന്യാപ്യദ്യൗ

അന്വയം:—

ദൈവ്യാനി പ്രതാനി

അമിനതീ

മനുഷ്യാ യഗാനി

— ദേവസംബന്ധിനി കർമ്മാണി

— അമിംസന്തി, ഭാനപ്രദാനേന
അനുകൂലം കൃത്യതി

— മനുഷ്യാണാം യഗോപ
ലക്ഷിതാൻ നിമേഷാദികാലാ
വത്സവൻ, യദാ—

മനുഷ്യാണാം യഗ്മാനി
സ്മിപുരുഷയഗ്മാനി

പ്ര-മിനതീ	— ആയുഃ ഹിംസന്തി, വിയോഗംകർത്വീ
ഈയുഷീണം	— ഗച്ഛന്തീനാം, അതീതാനാം
ശശ്വതീനാം ഉപ-മാ	— താഭിസ്സുദശീ
(തഥാ) ആ-യതീനാം	— ആഗാമിനീനാം ഉഷസാം
പ്രഥമാ ഉഷാഃ	— പ്രഥമഭാവീനീ സതീ ഉഷാഃ
വി അദ്യൈശ്വരീ	— വിശേഷേണ പ്രകാശതേ

അർത്ഥം:-ദേവസംബന്ധികളായ കർമ്മങ്ങളെ പ്രകാശവിതരണംകൊണ്ടു കേടിയററാതെ പോഷിപ്പിക്കുന്നവളും മനുഷ്യരുടെ ആയുഷ്കാലത്തിന്റെ അവയവമായ നിമേഷത്തെ ക്ഷയിപ്പിക്കുന്നവളും, (അല്ലങ്കിൽ ഇണചേർന്നു സ്രീപുരുഷമിഹനങ്ങൾക്കു വിയോഗം വരുത്തുന്നവളും,) കഴിഞ്ഞുപോയവയും, നിത്യകളമായ ഉഷസ്സുകളോടു തുല്യരൂപയും, വരാൻപോകുന്ന ഉഷസ്സുകളിൽ ഒന്നാമത്തവളുമായി ഈ ഉഷസ്സ് നന്നായി പ്രകാശിക്കുന്നു.

3 ഏഷാഭിവാദഹിതാ പ്രത്യഭാ
ജ്യോതിർവ്യാസാനാസമനാപരസ്താ
ഋതസ്യപന്ഥാമന്വേതിസാധ
പ്രജാനതീവനദിശോമിനാതി

അന്വയം:-

ഏഷാ (ഉഷാഃ) ദിവഃ

ദഹിതാ

പരസ്താ

പ്രതി അഭാ

ജ്യോതിഃ വസാനാ

സമനാ

(സാ) പ്രജാനതീ-ഇവ

— ദൃലോകസ്യപത്രി

— പൂർവ്വസ്യം ദിശി

— പ്രത്യേകം ദൃശ്യതേ

— തേജോരൂപം വസ്രമാച്ഛായേന്തി

— സമ്യഗാനയിത്രി, ചേഷ്ടയിത്രി

— പ്രിയഭൂതസ്യ സുരസ്യമാർഗ്ഗഃ

മയാഭിഗതവ്യഃ ഇതിചേത

യന്തിവ

ഋതസ്യ പന്ഥാം സാധു
അന ഏതി

— ആദിത്യസ്യമാർഗ്ഗം സാധുഗത
ക്രമേണഗച്ഛതി

(കി. ച) ദിശഃ ന
മിനാതി

— പ്രാഗാദികാഃ നഹിനത്സി

അർത്ഥം:—ഉഷസ്സ് സ്വർഗ്ഗപത്രിയായി കിഴക്കുദിക്കിൽ നേ
രെ കാണപ്പെടുന്നു തേജസ്സാകുന്ന വസ്രമണിഞ്ഞു ഏവർഷം
പേരുന്ന വളയുന്നപളായി, നയിക്കുന്നപളായി, പ്രിയന്തോ
വായ സൂര്യന്റെ മാർഗ്ഗത്തിൽ താൻ മൻ നടക്കണമെന്ന ബോധ
ത്തോടു കൂടി ആദിത്യമാർഗ്ഗത്തിൽ വേണ്ടപോലെ നടക്കുന്നു.
പിന്നെ കിഴക്കു മുതലായ ദിക്കുകളെ കേടിയറാതെ പോഷി
പ്പിയ്ക്കുന്നു, തെളിയിക്കുന്നു (പ്രഭാതമില്ലെങ്കിൽ കിഴക്കെ
ന്ന ദിക്ക്കുബോധം തന്നെ ഇല്ലല്ലോ.)

4 ഉപോ അദശിതൂന്ധ്യവോനവക്ഷോ

നോധാതുവാചീർകൃത പ്രിയാണി

അഭ്സന്നസുതോ ബോധയന്തി

ശഗ്വത്തമാഗാഭി പുനരേഷ്വിണാം

അനന്ധം -

ഉപോ

— സഞ്ചയസ്സമീപേ ഏവ

തൂന്ധ്യവഃ ന വക്ഷഃ

അദശി

— സമുച്ചോഃ ശോധകസ്യാദിത്യ
സ്യവക്ഷസ്ഥാനീയോ രശ്മി
സമുച്ചോഃ സമുച്ചോപ്രകാശമാനോ
ദൃശ്യതേ, തഥാദൃശ്യതേ

(കി. ച) നോധാ:—തുവ

— നവനം, യോത്രം, ധാരയന്തി
തിനോധാഃ ഏതന്നാമാദൃഷിഃ
നാനാവിധൈര്യമൈവേ

പ്രിയാണി ആചിഃ ആകൃത

— സ്വമനീഷിതാനി
ആചിഷ്ഠകൃതവാൻ

(തമാ ഏഷാപിസ്വകീയാനി സർവ്വലോക പ്രിയാണി തേജാ-
സി ആവിരകരോൽ)

(കിം ച) അദ്മ-സൽ ന — അദ്യതേ ഇത്യദ്മ അന്നം
തസ്യപാകായ ഗൃഹേസീദതീതി
അന്നസൽ പാപികാ ജനനീ വാ

സസതഃ — സ്വപതഃ പുത്രാദിൻ
ബോധയന്തീ — യഥാപ്രബോധയന്തി തഥാഭവ
നാഖ്യേഗൃഹേ സീദന്തി, തത്ര
ത്യാൻ പ്രാണിനഃ
പ്രബോധയന്തീ

ആ-ഈയുഷീണാം — ആഗമനശീലാനാം മധ്യേ

ശശ്വൽ-തമാ — നിത്യതമാ

പുനഃ ആ അഗാൽ — പുനഃ പുനരാഗച്ഛതി

അർത്ഥം:- ഏവമ്ം സമീപത്തിൽ തന്നെ, എല്ലാം ശുദ്ധീ-
കരിക്കുന്ന സൂര്യന്റെ മാറിടത്തിലുള്ള രശ്മിസമൂഹംപോലെ,
തിളങ്ങി കാണപ്പെടുന്നവളായി, സ്തോത്രധാരിയായ നോധ-
സ്സെന്ന ഋഷി സ്തുത്യഭേവന് പ്രിയമുള്ളവാക്കുന്നപോലെ, ഈ
ഉഷസ്സ് സർവ്വലോകഹിതങ്ങളായ തേജസ്സുകളെ ആവിഷ്കരിച്ചി-
രിക്കുന്നു. ചോറവെച്ചൊരുക്കി ഉറങ്ങുന്ന കുട്ടികളെ അമ്മ വി-
ളിച്ചുണർത്തുന്നപോലെ ഉവനമാകുന്ന വേനത്തിലിരുന്നുകൊണ്ട്
സർവ്വപ്രാണികളേയും വിളിച്ചുണർത്തുന്നു. ആഗമനശീലയായ
ഉഷസ്സ് നിത്യന്യതനയായി, വീണ്ടും വീണ്ടും, ദിവസംപ്രതി
വന്നുചേരുന്നു.

5 പു¹ർവ്വ¹ അ¹ർദ്ധേ¹രജ¹സോ അ¹പ്യ¹സ്യ

ഗ¹വാ¹ ജ¹നി¹ത്യ¹കൃ¹ത¹ പ്ര¹കേ¹തു¹

വ്യ¹പ്ര¹ഥ¹തേ¹ വി¹തര¹ം വ¹രീ¹യ

ഓ¹ഞാ¹പൃ¹ണ¹ന്തി¹ പി¹ത്രോ¹ത്പ¹സ്ഥാ¹

(വ. 7)

അന്വയം:-

അപ്യസ്യ രജസഃ — വ്യാപനശീലസ്യ,
വിസ്തൃതസ്യ
; അന്തരീക്ഷലോകസ്യ

പുഷ്പേ അർദ്ധേ ഭൂമിശ്ച	— പുഷ്പസ്മിൻ ഭാഗേ ഉൽപ്പന്നാസതി
ഗന്ധം കേതുഃ പ്ര അകൃത	— ദിഗ്ഗം പ്രജ്ഞാനം പ്രകഞ്ചേണ കരോതി
(കിം ഡ) പിത്രോഃ	— പാലയിത്രോഃ ഭൃവാപൃഥിവ്യോഃ
ഉപ-സ്ഥാ	— ഉപസ്ഥേ, ഉത്സർഗ്ഗേ
ഉഭാ	— ഉഭേഭൃവാപൃഥിവ്യോ
ആ പുണന്തി	— സ്വതേജസാ പുരയന്തി
വി-നരഃ വരീയഃ	— വിശിഷ്ടതരഃ, ഉത്തരഃ, വിന്മീർണ്ണം യഥാഭവതിതഥാ
വി ഉ പ്രഥമേ	— വിശേഷേണൈവ പ്രഖ്യാതം ഭവതി, പ്രകാശതേ

അർത്ഥം.—ഏതേ, നിറഞ്ഞു 'വിസ്തൃതമായ അന്തരീക്ഷത്തിന്റെ കിഴക്കുഭാഗത്തു' ഉൽപന്നയായി, ഉഷസ്സ് ദിക്സ്ഥോധം വേണ്ടപോലെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. പിന്നെ രക്ഷിത്രികളായ ഭൃവാപൃഥിവികളുടെ സമീപത്തിൽ, അവരുടെ മേലിൽ വർത്തിപ്പ്, ഭൃവാവിനെയും ഭൂവിനെയും രണ്ടിനെയും സ്വതേജസ്സാകാങ്ക് പുറിപ്പിച്ചുനവളായി, വിശിഷ്ടമായും വിന്മീർണ്ണമായും നന്നായി പ്രകാശിച്ചു.

6 ഏവേദേയാപുരുതാദൃശേകം
നാഭാമി. ന പാപുണാമതിഭാമി.
അപേസാതന്മാഗ്ഗഗാഗ്ദാനാ
നാഭാമിയതേ ന ഹോപിഭാതി

അന്വയം:-

ഏതാ (ഉഷാഃ) ഏവ ഇതി	— ഏവേവ
ദൃശേ കം	— സൂര്യം യഥാഭവതിതഥാ സർവ്വാർ ദർശിതം.
പുരു- നാ	— വിപുലതാ, അത്യന്ത വിസ്തൃതാസതി

അജാമി.	— വിജാതീയം മനുഷ്യാദിജാതി.
ന പരി വൃണക്തി	— ന് പരിവർജയതി
(തഥാ) ജാമിം ന	— സജാതീയം ദേവജാതിം ന പരിവൃണക്തി
(കിം ച) അരേപസാ	— അപാപയാ, നിർമ്മലയാ
തന്വാ ശാശദാനാ	— ശരീരേണ ശാശദ്യമാനാ; സ്വപ്നതാം ഗച്ഛന്തി
വി-ഭാതീ	— വിശേഷേണ പ്രകാശയന്തി (സാ)
അഭാൽ	— അല്ലാൽ, പുത്തറികാദേസ്സ കാശാൽ
ന ഇഷ്ടതേ	— ന ഗച്ഛതി, തമപിപ്രകാശയതി
-(തഥാ) മഹഃ	— മഹതഃ മേർച്ചാദേസ്സുകാശാൽ
ന	— ന ഗച്ഛതി തമപിപ്രകാശയതി
(പൂർവ്വം ലോകദേയം പ്രകാശതേ ഇത്യുക്തം ഇഹപരമാണ്വാദി പർവ്വതപര്യന്തം കൃത്സ്നം ലോകം പ്രകാശയതി)	

അർത്ഥം.—ഈ ഉഷസ്സ് ഇപ്രകാരം തന്നെ അത്യന്ത വിസ്തൃതയായി തന്റെ തേജസ്സ് വിപുലമായി പരത്തി, സുഖകരമായി ഏർപ്പെടുക കാണ്മാനായി ബന്ധുത്വമില്ലാത്ത മനുഷ്യാദിപ്രാണികളെ പരിത്യജിക്കാതെ, പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. അതുപോലെ ബന്ധുത്വമുള്ള ദേവാദികളെയും, പരിത്യജിക്കാതെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. കൂടാതെ പാപം പറ്റാത്ത, നിർമ്മലമായ ശരീരത്താൽ തെളിഞ്ഞുകൊണ്ടു കാന്തികാരിണിയായി പരമാണ് പ്രായമായ ജീവിയുടെ അടുക്കൽ നിന്നും പോകാതെ, അതിനെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. അതുപോലെ മഹാമേരു മുതലായ വലിയ മലകളിൽ നിന്നും പോകാതെ അവയെയും പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. (ഉഷസ്സിന്നു് തന്റെ പ്രകാശംകൊണ്ടുനഗ്രഹിക്കുന്നതിൽ ഭൂലോക ദൃലോകദേഹോ, പരമാണ് പർവ്വത വ്യത്യസ്തമോ ഇല്ല.)

7 അത്രാതേവപുസ ഏതിപ്രതീചീ
 ഗതതാത്ഗീവസനയേ ധനാനാം
 ജായേവപത്യ ഉശതീ സുവാസാ
 ഉഷാഹസ്ത്രേവ നിരിണീതേ അഹസഃ

അന്വയം -

അത്രാതാ-ഇവ — ഭ്രാതൃരഹിതാ ഇവ
 പുസഃ — പിത്രാദീൻ പ്രതി
 പ്രതീചീ — സ്വകീയസ്ഥാനാൽ പ്രതി
 നിവൃത്തമുഖീ സതി
 (ഉഷാഃ) ഏതി — ഗച്ഛതി
 (യഥാലോകേ ഭ്രാതൃരഹിതാ യോഷാസ്യാചിതവാസോല
 കാതാദി ലാഭായ പിതൃപുത്ര ഏതി, തഥാസ്യാചിതപ്രകാ
 ശാദിലാഭായ പിതൃഭൃതം സൂര്യം ആഭിമുഖ്യേന ഗച്ഛതി)
 (തഥാ) ധനാനാം സനയേ - രിക്ഷിമാനാം ലാഭായ
 ഗതത-ആത്ഗീവ — ന്യായനിർണ്ണീതഭിഃ, അധി
 ഏതി. ഗൃഹം ന്യായാസന
 സ്ഥാനം ആരോഹമാണാ ഇവ

(യഥാകാചിൽ ഗതഭർതൃകായോഷിൽ സ്വകീയ രിക്ഷിമാനാം
 ധനാനാം ലാഭായ ഗതതാഗച്ഛതി, തഥാ ഉഷാഃ പ്രീണന
 സാധനാനാം ധനാനാം പ്രകാശാനാം ലാഭായ ഗതതം, ആകാ
 ശം, സൂര്യനിവാസസ്ഥാനമാരോഹതി)

(ക്രിച്) പത്യേ ഉശതീ

സു-വാസാഃ — കാമയമാനാ, ശോഭനവസനാ
 സതി

ജായാ-ഇവ ഉഷാഃ — പതിപ്രതാ ഭാര്യേവ ഉഷാഃ

ഹസ്ത്രാ-ഇവ — ഹസ്തനാ ഇവ

അഹസഃ — നിരൂപ്യമാനാനി പദാത്മ
 ജാതാനി

നിരിണീതേ — നിതരാം നിണീതേ, ഗമയതി,
 പ്രകാശയതി

അത്ഥം.-സഹോദരനില്പാത്ത സ്രീ സ്വന്തം ഗൃഹത്തിൽച്ചെ
ന്നു, തനിഞ്ഞൊത്ത വസ്രാഭേണാദികൾക്കുവേണ്ടി അച്ഛൻ
മുതലായവരെ സമീപിക്കുന്നപോലെ, ഈ ഉഷസ്സ് സ്വസ്ഥാ
നത്തുനിന്നു മുഖം തിരിച്ചു പ്രകാശാദി പ്രഭാവങ്ങളുടെ സിദ്ധി
യ്ക്കായി പിതൃഭൂതനായ സൂര്യന്നു നമ്രെ ചെല്ലുന്നു ഭർത്സവിയുക്ത
യായ ഒരുവൾ തനിക്കുചകാശപ്പെട്ട സ്വത്തു കിട്ടുവാൻവേണ്ടി
രാജപുരുഷരായ ന്യായാധിപന്മാർ നൂറിക്കുന്ന കോടതിയിൽ
കയറിച്ചെല്ലുന്നുപോലെ, ഉഷസ്സ് ലോകത്തെ സന്തോഷിപ്പി
ക്കാനുള്ള സാധനമായ ധനത്തിന്റെ (പ്രകാശത്തിന്റെ) ലബ്ധി
ക്കായി സൂര്യനിവാസസ്ഥാനമായ ആകാശത്തിൽ കയറുന്നു
പിന്നെ, നല്ല ആടയാഭരണങ്ങളണിഞ്ഞ് പതിവ്രതയായ
ഭാര്യ ഭോഗകാംക്ഷിണിയായി ഭർത്താവിനെ എന്ന പോലെ
സൂര്യനെ പ്രാപിച്ച ഉഷസ്സ്, പുഞ്ചിരി തൂകുന്നവൾ പല്ലു
കൊണ്ടെന്നപോലെ എല്ലാ പദാർത്ഥങ്ങളെയും പ്രകാശിപ്പി
ക്കുന്നു

8 സ്വസാസ്വരൂപജായസൈയോനിമാരെ
ഗപൈത്യസ്യഃ പ്രതിചക്ഷേവ
വ്യച്ഛന്തീരശ്ചിദിസ്സൂര്യസ്യ
ജ്യേഷ്ഠേതസമനഗാഇവപ്രാഃ

അന്വയം -

സ്വസാ	— രാത്രി:
ജായസൈ സ്വരൂപ	— ജ്യേഷ്ഠായൈ (ഏകസ്വാ ദേവാന്തരിക്ഷാൽ ഉല്പന്നത്വാൽ അഹനഃരാത്രോശ്വപരസ്പരം സ്വസ്വഭാവഃ അഹനഃപ്രാഥമ്യാൽ തേജസിത്വാച്ചജായസ്വാ)
യോനി. അരെകു	— ഉല്പത്തിസ്ഥാനം അരിചൽ, പ്രാദാൽ, പ്രരോചയതി
(ഭോഗാച) അസ്യഃ	— ഉൽപന്നായാ ഉഷസഃ
പ്രതിചക്ഷേവ-ഇവ	— ഉത്താപയിത്വാ ഇവ

അപ ഏതി	— സ്വയം അപസ്യത്യൈവഗച്ഛതി
(ഏവമുക്തപന്നാ ഏഷാ)	
സൂര്യസ്യ രശ്മി-ഭിഃ	— കിരണൈഃ
വി-ഉച്ഛന്തി	— തഥോപിവാസയന്തി
സമനഗാഃ-ഇവ പ്രാഃ	— വിദ്യുതഃ പ്രാതാഃ, വിദ്യുത്സംഘാഃ ഇവ (വിദ്യുതഃ യഥാ ജഗൽ പ്രകാശയന്തി തഥാ)
അഞ്ചി അത്ഭേത	— വ്യഞ്ജകഃ തേജഃ അനക്തി, പ്രകാശയതി

അർത്ഥം:—സഹോദരിയായ രാത്രി (ഒരു അന്തരീക്ഷത്തിൽ നിന്ന് പൊറുവിണപരാകയാൽ രാപുഃ പകലും സഹോദരി മാർ) ഏകത്തിൽ (പ്രാഥമ്യം കൊണ്ടും തേജസ്വിത്തം കൊണ്ടും പകലിന്ന് ജ്യേഷ്ഠത്തി സ്ഥാനം) തന്റെ ഉൽപത്തിസ്ഥാനം ഒഴിഞ്ഞുകൊടുത്ത അഞ്ചിനെ കൊടുത്തിട്ട്, തന്നിൽ നിന്നുള്പായ ഉഷസ്സിന്റെ വരവിയിലുകൊണ്ട് (രാത്രി) തന്ന അതി പുത്തു പോകുന്ന അപ്രകാരം ഉൽപന്നമായ ഉഷസ്സ് സൂര്യരശ്മികളാക്കൊണ്ട്, ഇന്ദ്രകുറി ഇടിമിന്നൽ കൂട്ടംപോലെ ലോകത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു, തെളിഞ്ഞ തേജസ്സ് എമ്പാടും പരത്തുന്നു.

9 ആസാം പുച്ഛാസാമഹസ്യ സ്വസ്വന്നാ
മപരാപുവാമധ്യേതിപശ്ചാൽ
താഃ പ്രത്യാപന്നവ്യസീർണ്ണമസ്മേ
രേവദുച്ഛന്ത സദിനാ ഉഷസ്വ

അന്വയം:—

സ്വസ്വന്നാം	— പരസ്പരം സ്വസ്വഭാവ മാപന്നാന്താം,
പുച്ഛാസാം ആസാം	— പുരാതനീനാം ഉഷസാം മധ്യേ
അഹസ്യ	— അഹസ്സ്യ, പ്രതിദിനം.

അപരാ	— അന്യാ, അദ്യതന്യഷാഃ
പുവ്വം	— അതീത ദിവസസംബന്ധിനി മുഷസം
പശ്ചാൽ അഭി ഏതി	— അനന്യത അഭിമുഖം ഗച്ഛതി
(സർവ്വേഷപഹസ്സ ഏവമേവാഭ്യേതി)	
നവ്യസിഃ താഃ ഉഷസഃ	— നവീയസ്യഃ നവതരാഃ, ആഗാമിന്യഃ ഉഷസഃ അപി
നൃനം പ്രത-വൽ	— നിശ്ചയം പുരാതനത ഇവ
സു-ഭിനാഃ	— ശോഭനഭിനമുഖാഃ
അസ്തേ രേവൽ	— അസ്താകം ബഹുചിശിഷ്ടധനം യഥാവേതിതഥാ
ഉച്ഛത്ത	— പ്രകാശയത്ത

(പുവ്വതന്യോയമേതച്ഛൽ, തഥാ ആഗാമിന്യോപി ഉച്ഛത്ത)

അർത്ഥം.—പരസ്സരം സഹോദരീ ഭാവമാൻ, കഴിഞ്ഞുപോയ ഉഷസ്സുകളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ദിവസംപ്രതി ഓരോ പുതിയ ഉഷസ്സ് തുടൻ നേരെ വരുന്നു. എല്ലാ ദിവസങ്ങളിലും ഇപ്രകാരം വരുന്നു പുതുതായി വരാൻപോകുന്ന ഉഷസ്സുകളും കഴിഞ്ഞുപോയ ഉഷസ്സുകൾപോലെ നിശ്ചയമായും ശോഭന ദിവസമുഖങ്ങളായി, നമ്മൾക്ക് ബഹുചിധ ധനം, എപ്രകാരമായാൽ ഉണ്ടാവുമോ അപ്രകാരം എല്ലാം പ്രകാശിപ്പിക്കുവാൻ ഉഷസ്സുകൾ പ്രകാശിപ്പിച്ചപ്പോലെ വരുന്ന ഉഷസ്സുകളും പ്രകാശിപ്പിക്കട്ടെ.

10 പ്രബോധയോഷഃ പുണതോമഘോ

നൃബുധ്യമാനാഃ പണയസ്സസത്ത

രേവദുച്ഛമഘവദ്ഭ്യോമഘോനി

രേവൽസ്തോത്രേസുതതേജാരയന്തി

വ. 8

അന്വയം:—

ഹേ മഘോനി	— അസ്തഭ്യം ഭാതവൈദ്യൽ നൈര്യകേത
ഉഷഃ	— ഹേ ഉഷോദേവി
പുണതഃ	— ഹവിശ്വഭാൻ അസ്താൻ യജമാനാൻ

പ്ര ബോധയ	— പ്രജ്ഞാപയ, പ്രബുദ്ധാൻകരു
(കിം ച) പഞ്ചയഃ	— ലുബ്ധകാപണിഭഃ
അബുധധാതാഃ	— യാഗാദീൻ അകർഷണാഃ അഭാഗശീലാഃ അസൂക്ഷത്രവഃ
സസന്തു	— സ്വപന്തുദീപനിദ്രാവേന്തു ത്രിയന്താം.
(കിം ച) ഹേ മഘോനി	— ധനവതി, ഉഷഃ
മഘവതി-ഭ്യഃ	— ഹവിർല്ലക്ഷണാന്നവന്ദ്യഃ യജമാനേഭ്യഃ
ഭവന്തീ	— ധനവതി, സമൃദ്ധിമന്തീ
ഉച്ഛ	— വിഭാഹി
(കിം ച) ഹേ സുഗുതേ,	— സുഷു മനശ്ചാണാം നേത്രീ,
ജായന്തീ	— സമൃപ്രാണിനഃ ക്ഷപയന്തീ (ത്വം)
സ്തോത്രേ	— സ്തുതികർത്രേ യജമാനായ
ഭവന്തീ	— ധനവതി, സമൃദ്ധ്യർത്ഥം. (ഉച്ഛ)

അർത്ഥം.—ഞങ്ങൾക്ക് നമുപാനുള്ള വിവിധ ധനങ്ങളോടു കൂടിയ ഉഷസ്സേ, ഹവിസ്സുപിന്നെയു യജമാനന്മാരായ ഞങ്ങളെ അവിടുത്തെ വാചിയിച്ചാലും ഉണച്ചുതുപരാക്കിയാലും. പിന്നെ യാഗാദികളുടെയോ, ഭാഗങ്ങളോ ചെയ്യാത്ത പിശുക്കന്മാരായ, ഞങ്ങളുടെ വിരോധികളായ കച്ചവടക്കാർ ഉറങ്ങട്ടെ, നീണ്ടാങ്ങട്ടെ, മറിച്ചുകൊള്ളട്ടെ അല്ലയോ ധനവതി, ഹവിരുന്നന്മേനിയ യജമാനന്മാർക്ക് സമൃദ്ധിമത്തായവിധം പ്രകാശിച്ചാലും മനശ്ചോ വേണ്ടവിധം നയിക്കുന്ന ഉഷസ്സേ, സമൃപ്രാണികളുടെയും ആയുസ്സു ക്ഷയിപ്പിക്കുന്ന അവിടുന്ന്, സ്തുതികർത്താവായ യജമാനന്ത് സമൃദ്ധിയായി പ്രകാശിച്ചാലും.

- 11 അപേയമഗ്രൈവ്യവതിഃ പുരസ്താ
ഭൃഗ്വേകേ ഗവ്ധമയണാനാ മനീകം
വിനൃണമുച്ഛാസതിപ്രകേതു
ഗുഹംഗുഹമുപതിഷ്ഠാതേ അഗ്നിഃ

അന്വയം:-

- ഇയം (ഉഷാഃ) യുവതിഃ — യൌവനോപേത യോഷിർ
സ്ഥാനീയാ
- പുരസ്കാൽ അവ അശ്വൈൽ — പൂർവ്വസ്യം ദിശി
അത്യർത്ഥമാഗച്ഛതി
- (യം) അരുണാനാം ഗവാം — അരുണവർണ്ണാനാം രശ്മീനാം
അനീകം യുങ്ക്തേ — സമൃദ്ധം യോജയതി
- (തഥാ) നൂനം വി ഉച്ഛാൽ — നിശ്ചയം
തദോപിവർത്തിഷ്യതി
- (താദൃശീസാ) അസതി — നിരൂപേന്തരിക്കേ
കേതുഃ പ്ര — കേതുസ്ഥാനീയാ, ജ്ഞാപ
യിത്രീ പ്രകർഷേണ ഭാസതേ
- (തസ്മിൻ കാലേ) അഗ്നിഃ — ആഹവനീയാദിരൂപഃ
ഗൃഹം-ഗൃഹം — യജമാനഗൃഹംപ്രതി, അഗ്നി
ഹോത്രാഭ്യർത്ഥം
- ഉപ തിഷ്ഠാതേ — ഉപതിഷ്ഠതേ, ദീപ്യതേ

അർത്ഥം:- ഈ ഉഷസ്സു്, യൌവനയുക്തയായ ഒരു സ്ത്രീപോലെ കിഴക്കുദിക്കിൽ ശരിയുവനുപേതനു ഇളംചുവപ്പുനിറമുള്ള രശ്മികളുടെ കൂട്ടത്തെ യോജിപ്പിയ്ക്കുന്നു. എന്നീ തീർച്ചയായും ഇരുട്ടകുറും. അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്നു് അരൂപമായ അന്തരീക്ഷത്തിൽ കൊടിക്കൂപ്പോലാലെ തന്റെ വരവറിയിക്കുന്നവളായി, നന്നായിശോഭിയ്ക്കുന്നു ആ സമയത്തു് ആഹവനീയാദിരൂപത്തിലുള്ള അഗ്നി ഏറ്റവും യജമാനന്മാരുടെയും ഗൃഹത്തോറും അഗ്നിഹോത്രാദികൾക്കുവേണ്ടി വർത്തിയ്ക്കുന്നു, കത്തുന്നു.

- 12 ഉത്തേവയശ്ചീദസതേരപപ്ത
നർശ്ചയേ പിതൃഭാജോവ്യഷ്ണൗ
അമാസതേവഹസിഭൂരിവ്രാമ
മുഷോ ദേവി ഭാഗുഷേ മർത്ത്യായ

അന്വയം:—

തേ വി-ഉഷ്യൗ	— തവസത്യം
വയഃ പിതേ	— ഗമനവനഃ പക്ഷിണോപി
വസതേഃ ഉഷ് അപ്സർ	— നിവാസസ്ഥാനാൽ, നിധാദേഃ ഉർധ്വഃപതന്തി
(കിംച) നരഃ ച	— നേഷ്യാശ്വഃ
യേ പിതു-ഭാജഃ	— അന്നാന്തിനഃ, ഘൃണിവാണിദ്യാദികന്താഃ
(തേ അപി)	— സ്വസ്വപ്യാപാരാൻ. ഉന്മൂഛാഃ അപ്സർ, ഗച്ഛന്തി
(ഏവം സത്യം) ഹേ ദേവി, ഉഷഃ,	
അഥ സതേ	— ദേവയജനഗൃഹേ തിഷ്ഠതേ
ഭാഗ്യേഷേ മർത്യായ,	— ഹവിർജ്ഞവതേയജമാനായ
ഭൂതിവാമഃ വഹസി	— ബഹുശോഭനധനം പ്രാപയസി

അർത്ഥം:—അവിടുന്ന് വന്നതദ്വന്യാർ സഞ്ചാരശീലങ്ങളായ പക്ഷികളും അപയുടെ വാസസ്ഥാനങ്ങളായ കൂടുകളിൽ നിന്ന് ചേർപെട്ടേയ്ക്കുന്ന പക്ഷണ പിന്നെ നേഷ്യരായ യാവർ അന്നാന്തികളായി ഘൃണി, കച്ഛവകം മുതലായവയിൽ ഏല്പി വ്യായുക്കളോ, അവർ സ്വസ്വപ്യാപാരത്തിനായി ഉന്മൂഛവ്ഗ്. ഗമിക്കുന്ന ഇപ്രകാരമിരിക്കുന്നു, അല്ലയോ ദേവി, ഉഷസ്സേ, യാഗശാലയിലിരിക്കുന്ന നേഷ്യസ്, ഹവിസ്സുല്പിക്കുന്ന യജമാനന്, ശോഭനമായ ധനം അവിടുന്ന് ധാരാളമായി ഏതത് ക്ഷരിക്കാട്ടെന്നു.

13 അന്യോഽന്യം സ്തോത്വം ബ്രഹ്മണാ

ദേവീവൃദ്ധധർമ്മനിഷ്ഠാസഃ

യഷ്ടാകം ദേവീരവസാനനേമ

സഹസ്രിണഃ ച ഗതിനഃ ചവാജ്.

അന്വയം:-

ഹേ സ്തോമ്യഃ

(ഉഷസഃ)

മേ ബ്രഹ്മണാ

— സ്തുത്യർഹഃ ഉഷസഃ

— മൽസ്വഭൂതേന സൂക്തദ്വയമത്ര
രൂപേണ സ്തോത്രേണ

അസ്തോദ്ധം

— സ്തുതാവേത

(കിം ച) ഹേ ഉഷസഃ

ഉഗതിഃ

— സ്തോത്ര്യനസ്താൻ യയം

അവീവൃധധം

— പ്രവദ്ധ്യത

(കിം ച) ഹേ ദേവിഃ

— ദേവ്യഃ

യുഷാകം അവസാ

— യുഷ്മൽസംബന്ധിനാ രക്ഷണേന
വയം

സഹസ്രിണം ച ശതിനം

ച വാജം

— സഹസ്രസംഖ്യാകം

ശതസംഖ്യാകം ച ധനം

സനേമ

— ലഭേമഹി

അർത്ഥം-അല്ലയോ സ്തുത്യർഹകളായ ഉഷോദേവതകളേ, കഴിഞ്ഞ രണ്ടു സൂക്തങ്ങളിൽ സ്തുതിച്ച പ്രകാരം എന്റെ സ്തോത്രത്താൽ നിങ്ങൾ സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവരായി, (സ്തുതികൊണ്ട് പ്രീതകളായി) ഭവിച്ചാലും. ഉഷസ്സുകളേ, സ്തോതാക്കളായ ഞങ്ങളെ നിങ്ങൾ ഇഷ്ടപ്പെട്ട്, സമൃദ്ധരാക്കിയാലും. കൂടാതെ, ദേവികളേ, നിങ്ങളുടെ രക്ഷണത്താൽ ആയിരവും നൂറും കണക്കിൽ (അപരിമിതമായി) ധനം ഞങ്ങൾക്കു ലഭിക്കാറു.

വക്ത്രം 10 ജഗതിത്രിഷ്ടശേഷമുദസീ ദാനംദേവതാ

1 പ്രാതാരന്തം പ്രാതരിത്പാദധാതി

തം ചികിത്വാൻ പ്രതിഗൃഹ്യാനിധത്തേ

തേനപ്രജാം വദ്ധ്യമാനആയുഃ

രായസ്തോഷേണ സചതേസുവീരഃ

അനന്യം:-

(സ്വന്തമോ നാമരാജാ)	
പ്രാതഃ-ഇന്ദ്രാ	— പ്രാതരോപ ആത്മനസ്സുകാശമാ ഗതസ്സൻ
രതഃ	— രജനീയം നിഷ്വാദികം
പ്രാതഃ ദധാതി	— ആത്മസന്നിധൌ സ്ഥാപയതി
തഃ ചികിത്വാൻ	— അദ്യുതിത്യവഗതവാൻ
പ്രതി-ഗൃഹ്യ നി ധത്തേ	— സ്വീകൃത്യ ഹിതസ്സചിപേ സ്ഥാപയതി
(അനന്തരം) തേന	— തേനേന നിഷ്വാദിനാ
പ്ര-ദാം വർദ്ധയമാനഃ	— പുത്ര്യുത്യാദിരൂപം പ്രദാംപോഷയതി
ആയഃ	— ജീവിതം (പ്രവർദ്ധയമാനം)
സു-വീരഃ	— ഗോഭൈരസ്ത്രീഭൈഃ പുത്രാദിഭിരപേതസ്സൻ
നായഃ പോഷേണ	— ധനാനാം പന്നപന്നർദ്ധനേന
സചതേ	— സംഗല്പതാം

അർത്ഥം:-ദീർഘതമസ്സിന്റെ പുത്രനായ കക്ഷിവാൻ (ഈ സൂക്തത്തിന്റെ പ്രഭി) ഗുരുകലവാസം കഴിഞ്ഞു, സ്വ ഗൃഹത്തിലേക്ക് മടങ്ങുമ്പോൾ വഴിയിൽ മരിക്കത്തക്കവെച്ചു യദൃച്ഛയാ ഭാവയവ്യൻ എന്ന രാജാവിന്റെ പുത്രൻ സ്വന്ത നാൽ കാണപ്പെട്ട കക്ഷിവാന്റെ രൂപസൗന്ദര്യം കണ്ട് സ്വന്തയൻ അദ്ദേഹത്തിന്ന് തന്റെ പുത്രിമാരെ വിവാഹം ചെയ്ത കൊടുപ്പാനാഗ്രഹിച്ചു രാജാവ് കക്ഷിവാനെ രാജ ധാനിയിൽ കൊണ്ടുപോയി നല്കിയിട്ട്, തേനകളോടുകൂടി പത്തു കന്യകകളെയും അതോടൊപ്പം നൂറോളം സുവർണ്ണം തുക മുളള (ഒരു സുവർണ്ണം പതിനാറു മാഷം) നൂറു സ്വർണ്ണനാണുട്രളളയും നൂറു കിതിരകളെയും നൂറു കാളകളെയും ആയിരത്തി അറുപതു പശുക്കളെയും പതിനൊന്നു തേനകളെയും കൊടുത്തു. അവ ദോഷരഹിതമെന്ന് കണ്ട് കക്ഷിവാൻ സ്വീകരിച്ചു അച്ഛൻ ദീർഘതമസ്സിന്റെ മുമ്പിൽ സമർപ്പിച്ച ഇവിടെ പരോക്ഷമായി ആ ദാനത്തെ പ്രശംസിക്കുന്നു

സ്വന്തയെന്നെ രാജാവു നേരം പുലർപ്പോൾ തന്നെ, തന്റെ അടുത്തുവന്നു രമണീയങ്ങളായ സ്വർണ്ണനാണുങ്ങളും മറ്റും സന്നിധിയിൽ വെച്ചു ഭാനം തന്നു. അതു് ദോഷരഹിത മെന്നറിഞ്ഞ് താൻ സ്വീകരിച്ചു, അപ്പന്റെ മുഖിൽ വെ ജ്ജുന്നു. അതിനുശേഷം ഭാനം ചെയ്യപ്പെട്ട ആ സ്വർണ്ണനാണു് മുതലായവയാൽ പുത്രത്യാദി സ്വജനങ്ങളെപ്പോഷിപ്പിച്ചു, ജീവിതവും പോഷിപ്പിച്ചു, ആ സൽപത്രാദികളോടുകൂടി വർദ്ധമാനമായ ധനപുഷ്പിയൊത്തു കഴിയുന്നു. (സ്വന്തയന്റെ ഭാനത്തിന്റെ ഫലമായ സമൃദ്ധിയെ കാണിച്ചു ഭാനത്തെ പ്രശംസിക്കുന്നു.)

2 സുഗുരസൽസുഹിരണ്യസ്വശോ
ബൃഹദസ്പവയ ഇന്ദ്രോദയാതി
യസ്ത്വായതം വസുനാപ്രാതരിതോ
മുക്ഷീജയേവപദിമുൽസിനാതി

അന്വയം:-

(കക്ഷീവതഃ പിതാരാജാനമാശാസ്മേ)

യഃ (രാജാ) പ്രാതഃ:-

ഇതഃ,	— പ്രാതരാഗാമിനതിഥേ, പുത്ര,
ആ-യനം	— ഗുരുകുലാൽ ആഗച്ചനം
മുക്ഷീജയാ-ഇവ പദിം	— മുച്യമാനാസതീബന്ധനം ജനയതിതി മുക്ഷീജാ, മൃഗപക്ഷ്യാദിബന്ധനീ രജ്ജുഃ തയാപാശകഃ യഥാ മൃഗപക്ഷ്യാദികം ഉൽസിനാതി ബധ്നാതി തഥാപഥികം
ത്വാ വസുനാ	— ത്വാം ഗവാദി ധനേന
ഉൽ-സിനാതി	— ഉൽകൃഷ്ടം ബധ്നാതി, നിരണദ്ധി
(സഃ) സു-ഗുഃ അസൽ	— ശോഭനൈബൃഹദിഗ്ഗോദി ര്യക്തഃ വേതു

(തഥാ) സു-ഹിരണ്യഃ — സുഷുഹിതരമണിയൈർധ
നൈര്യുക്തഃ (ഭവതു)

(തഥാ) സു-അശ്വഃ — ശോഭനൈരശ്വൈര്യുക്തഃ
(ഭവതു)

അസ്മൈ (പ്രഭാത്രേ രാജേണ)

ബൃഹൽ വയഃ — പ്രഭൃതമനഃ

ഇത്യഃ ദധാതി — പരമേശ്വരോ ദധാതു, ദദാതു

അർത്ഥം.—കക്ഷിവാന്റെ അച്ഛൻ ദീർഘതമസ്സ് മകനോ
ടായി പറഞ്ഞുകൊണ്ട് സ്വന്തയന്ന് ആശിസ്സുതളുകയാണ്.

പ്രഭാതത്തിൽ വന്ന അതിഥേ, പുത്ര, ഏതുരാജാവു
ഗൃതകലത്തിൽ നിന്ന് നടന്ന വരുന്ന നിന്നെ ദൃഢപക്ഷ്യാദി
കളെ വേടൻ വലക്കയറിനാലെന്നപോലെ പശു, കതിര മുത
ലായ ധനങ്ങളാൽ നന്നായി ബന്ധിച്ചുവോ, തടഞ്ഞുവോ,
ആ രാജാവു ശോഭനങ്ങളായ വളരെ പശുക്കളോടുകൂടിയവ
നാകളെ സ്വർണ്ണം മുതലായ വിശേഷപ്പെട്ട ധനങ്ങളോടുകൂടി
യവനാകളെ നല്ല കതിരുകളോടുകൂടിയവനാകളെ. ആ ദാ
താവായ രാജാവിന്ന് മഹത്തായ അന്നപുഷ്ടി (അഭിവൃദ്ധി)
സർവ്വേശ്വരൻ കൊടുക്കട്ടെ

3 ആയമദ്യ സുതൃതം പ്രാതരിച്ഛ

ന്നിഷ്യേ പുത്രം വസുമതാ രഥേന

അശോസ്തം പായയഥാസരസ്വ

ക്ഷയദ്വീരം വദ്ധയ സുസ്രതാഭിഃ

അന്വയം:—

പ്രാതഃ

— പൂർവ്വദ്യഃ പ്രഭാതകാലേ അയം
ധനം ദത്തവാൻ തസ്മിന്നേവ
കാലേ

സു-തൃതം

— ശോഭനസ്യ കർത്താരം

ഇഷ്യേ പുത്രം

— യാഗസ്യ പുത്രത്വത്താമം,
കർത്താരം

വസു-മതാ രഥേന (സഹിതം)	— സമൃദ്ധധനവതാരഥേനോ പേതം താമം
ഇച്ഛൻ	— പ്രാപ്തുമിച്ഛൻ, കദാഭക്ഷ്യം മീതികാമയമാനഃ അഹം
അദ്യ ആയം. (കിം ച മദാനീതേന സമൃദ്ധേന ധനേന)	— അസ്തിൻഭിനേ പ്രാപ്തോന്യീ
അംശോഃ	— അംശമതോവല്ലീരൂപസ്യ
മഥ്സരസ്യ സുതം	— മാദനസാധനസ്യ സോമസ്യ അഭീഷ്ടതം രസം
പായയ	— ആത്മാനം പായയ, ഇഷ്ടസാധനം സോമയാഗം കരു
(കൃതപാപ) ക്ഷയൽ-വീരം—	നീവസനോവീരാഃ പുത്രഭൃത്യോ ഭയഃ യസ്യതം ബഹുധന പ്രഭാതാരം രാജാനം
സുന്ദതാഭിഃ വർധയ്	— പ്രിയസത്യാത്മികാഭീർവാക്യഭിഃ — സമൃദ്ധം കരു (യഥാപ്രവൃദ്ധോ ഭവതി തഥാ കാമയ)

അർത്ഥം.—ഇന്നലെ പുലർച്ചയിൽ, ഈ ധനം നിനക്കു കിട്ടിയ സമയത്തുതന്നെ, നിന്നെ എന്നാണ് കാണുക എന്നാലോ ചിച്ച് കാണാനിച്ഛിച്ച ഞാൻ, സൽകർമ്മശീലനും, യാഗത്തെ രക്ഷിക്കുന്നവനും, ധനസമൃദ്ധമായ തേരോടു കൂടിയവനുമായ നിന്നെ ഇതാ ഇപ്പോൾ കണ്ടു. പിന്നെ എനിക്കു കൊണ്ടുവന്ന ഈ സമൃദ്ധമായ ധനംകൊണ്ട് സോമവള്ളിയെ ചതച്ച ഹിഷ്കരമായ രസം സ്വയം കുടിക്കുക. അതായത്, സോമയാഗം ചെയ്യുക. അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ട്, പുത്രഭൃത്യാദികളൊത്ത ഭാതാവായ രാജാവിനെ പ്രിയസത്യാത്മകളായ വാക്കുകളാൽ വർദ്ധിപ്പിക്കുക. അതായത് എപ്രകാരമായാൽ അദ്ദേഹം സമൃദ്ധനാകുമോ, അപ്രകാരമാവാൻ ആശിക്കുക, ആശിസ്സേകുക.

4 ഉപക്ഷരന്തിസിന്ധവോമയോഭുവ

ഈജാനം ച യക്ഷ്യമാണം ച ധേനവഃ

പുണന്തം ച പപുരിം ച ശ്രവസ്യവോ

ഘൃതസ്യധാരാ ഉപയന്തി വിശ്വതഃ

അന്വയം:-

(സോമയാഗം ഫലപ്രദശ്ചന്നൈസ്തതി)

സിന്ധവഃ	— സുന്ദനശീലഃ
	പ്രസ്തുതപയോധരാഃ
മയഃ-ഭവഃ	— സുഖസ്യ ഭാവയിത്ര്യഃ
ധേനവഃ	— പ്രീണയന്ത്യോഗാവഃ
ഈജാനം ച	— സോമയാഗമനുതിഷ്ഠന്തം
യക്ഷമാണം ച	— യക്ഷേ ഇതിപ്രണതിം കർവ്വന്തം
ഉപ ക്ഷരന്തി	— ഉപേത്യ സ്രവന്തി,
	(പ്രീണയന്തി

(ന കേവലം സോമയാഗമനുതിഷ്ഠന്തമേവ മഹർഷിമലം, സുകൃതസാധനാനി കർമ്മാന്തരാണി അധിതിഷ്ഠതാമപി)

ഘൃണന്തം ച	— പിതൃൻ പ്രീണയന്തം ച
പപുരിം ച	— പ്രീണനശീലം, ഇഷ്ടഭാതാരം,
	പ്രാണിനസ്സർവ്വഭാ പ്രീണയി
	താരം പുരുഷം ച
ശ്രവസ്യവഃ	— അന്നസമൃദ്ധിഹേതവഃ
ഘൃതസ്യ ധാരാഃ	— ഘൃതകല്പ്യാഃ
വിശ്വതഃ ഉപ യന്തി	— സർവ്വതഃ ഉപേത്യ പ്രാപ്തവന്തി, പ്രീണയന്തി

അർത്ഥം:- (ഫലം പറഞ്ഞ സോമയാഗത്തെ പുകഴ്ത്തുന്നു.)

ഒഴുകുന്ന ക്ഷീരധാരകളോടുചി, സുഖഭാഗ്രികളായി, പ്രീണയിത്രികളായ പശുക്കൾ സോമയാഗം അനുഷ്ഠിക്കുന്നവനെയും, താൻ സോമയാഗം ചെയ്യുമെന്ന് പ്രാർത്ഥിക്കുന്നവനെയും പ്രാപിച്ച് സന്തോഷിപ്പിയ്ക്കുന്നു. (യാഗാനുഷ്ഠാഭാവിന്ന് മരിച്ചാൽ സ്വർഗ്ഗം പോലെ ജീവിതത്തിൽ സമൃദ്ധിയും സിദ്ധമെന്ന് കാണിയ്ക്കുന്നു. സോമയാഗത്തിന്നു മാത്രമല്ല മഹത്തായ ഫലം. സുകൃതസാധനങ്ങളായ മറ്റു സൽ കർമ്മങ്ങൾക്കും മികച്ച ഫലമുണ്ടെന്ന് തുടർന്നു പറയുന്നു.) പിതൃഭാഗ്യെ സന്തോഷിപ്പിയ്ക്കുന്നവനായും എല്ലാ പ്രാണികളെയും ഇഷ്ടമേൽ കൊടുത്ത് സന്തോഷിപ്പിയ്ക്കുന്നവനെയും അന്നസമൃദ്ധിയെക്കുറിയ്ക്കുന്ന നെൽത്തോടകൾ എല്ലാ ദിക്കിൽ നിന്നും സമീപത്തൊഴുകിവന്ന് പ്രീണിപ്പിയ്ക്കുന്നു.

5 നാകസ്യപുഷ്പേ അധിതിഷ്ഠതിശ്രീതോ
യഃ പൂണാതിസഹദേവേഷുഗച്ഛതി
തസ്മാ ആപോഘൃതമഷ്ണിസിന്ധവ
സ്തസ്മാ ഇയംക്ഷിണാപിനപതേസദാ

അന്വയം:-
(സാമാന്യതോ ഭാനം പ്രശംസതി)
യഃ (മർത്യഃ) പൂണാതി — ഹവീരാദി ഭാനേന ദേവാഭിൻ
പ്രീണയതി
സഃ നാകസ്യ പുഷ്പേ — സ്വർഗ്ഗസ്യ ഉന്നതേ ഉപരിദേശേ
ശ്രീതഃ (സൻ) അധി
തിഷ്ഠതി ഹ — അധിഷ്ഠായ പ്രമുഖോഭൂത്വാ
തിഷ്ഠതി വലു
ദേവേഷു (മധ്യേ) ഗച്ഛതി — സ്വയമേവ ദേവോഭവതി
തസ്മൈ — പ്രീണയിത്രേ പര്യായ
സിന്ധവഃ ആപഃ — സ്യന്ദനശീലാ ആപഃ
ഘൃതം അഷ്ണി — രസവത്ത്യാ ഭവന്തി
(കിം ച) തസ്മൈ ഇയം — ഭൂമിരപി
ക്ഷിണാ — സസ്യാദിഫലസമ്പാദന
ക്ഷാസതി
സദാ പിനപതേ — സദാകാലം സേചയതി,
തോഷയതി

അർത്ഥം:- (സാമാന്യമായി ഭാനത്തെപ്പകർത്തുന്നു) ഏതു മനു
ഷ്യൻ ഹവിസ്സു മുതലായവയുടെ ഭാനംകൊണ്ട് ദേവന്മാരെയും
മറ്റും പ്രസാദിപ്പിക്കുന്നുവോ, അവൻ സ്വഗൃത്തിന്റെ ഉയർന്ന
ഉപരിപ്രദേശത്തു് ചെന്നു്, അവിടെ പ്രമുഖനായിത്തന്നെ ഇ
രിക്കുന്നു അവൻ ദേവന്മാരുടെ ഇടയിൽ ഒപ്പം ഗമിക്കുന്നു,
സ്വയം ദേവനായിത്തീരുന്നു. അപന്നു് ഒഴുകുന്ന ജലങ്ങൾ നെ
യ്യുപോലെ രസവത്തുള്ളൊയി ഭവിക്കുന്നു മാത്രമല്ല, ഭൂമിയും
അവന്നവേണ്ടി സസ്യാദികൾ ഒരുക്കുന്നവളായി എന്നും അവ
ന്നു് നന്മവിയററുന്നു, സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു.

6 ക്ഷിണാവതാമിദിമാനിചിത്രാ
 ക്ഷിണാവതാം ദിവീസുര്യാസഃ
 ക്ഷിണാവന്തോ അത്യതഃജനേ
 ക്ഷിണാവന്തഃ പ്രതിരന്ത ആയഃ

അനന്യം:-

ക്ഷിണാ-വതാം ഇതി	— ഹിരണ്യാദി ക്ഷിണാ പ്രഭാത്യാണാമേവ
ഇമാനി ചിത്രാ	— ഭൂമൗട്ടശ്യമാനാനിപായനിയാ നിമണിമുക്താദിരൂപാണി ദ്രവ്യാണി സമുദ്ധാനി (ഭവന്തി)
ക്ഷിണാ-വതാം (ഏവ) ദിവീ സുര്യാസഃ	— ദൃലോകേ — സൂര്യസംബന്ധിനോ ലോകാഃ സമുദ്ധാഭവന്തി
(കി. ച) ക്ഷിണാ- വന്തഃ	— ഭാതാരഏവ
അത്യതഃ ജനേ	— ജരാമരണരഹിതംസ്ഥാനം സേവന്തേ, യഥാ ഭാനേനാപഗത പാപ്താനഃ ആത്മാനംവിദിത്വാ അവിനാശംമോക്ഷം പ്രാപ്ത വന്തി
ക്ഷിണാ-വന്തഃ (ഏവ) ആയഃ പ്ര തിരന്തേ	— അതിദീർഘമേവായുഷ്യം വർദ്ധന്തേ

അർത്ഥം:-പശുക്കൾ, സ്വപ്നം മുതലായവ ഭാനം ചെയ്യുന്ന ക്ഷിണാവത്തുക്കൾക്ക് മാത്രമാണ് ഭൂമിയിൽ കാണപ്പെടുന്ന മനോഹരങ്ങളായ ദ്രവ്യങ്ങൾ സമുദ്ധമായുണ്ടാകുന്നത്. ക്ഷിണാവത്തുക്കൾക്ക് മാത്രമാണ് സൂര്യലോകങ്ങൾ ലഭിക്കുന്നത്. ക്ഷിണാവത്തുക്കൾ മാത്രം ജരാമരണങ്ങളില്ലാത്ത സ്ഥിതിയെ

പ്രാപിക്കുന്നു. (അല്ലെങ്കിൽ ഭാനംകൊണ്ട് പാപം നശിച്ചു, ആത്മജ്ഞാനമുദിച്ചു, അവിനാശമായ മോക്ഷം നേടുന്നു) ദക്ഷിണാവത്തുകൾ മാത്രം ആയുസ്സിനെ അതിദീർഘമായി വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു

7 മാപുണനോദരിതമേന ആര
 നാജാരിഷ്ടസ്തരയസ്സപ്രതാസഃ
 അന്യസ്തേഷാംപരിധിരസ്തുകശ്ചി
 ദപുണന്തമഭിസംയന്തുശോകാഃ

വ 10

അനവയം -

പുണന്തഃ	— ദേവാദീൻ ഹവിരാദിനാ പ്രീണയന്തസ്സന്തഃ
ഭഃ-ഇതം	— ഭഷ്ടം യഥാവേതി തഥാപ്രാപ്തം ഭഃഖം
ഏനഃ	— തൽ സാധനം പാപം ച
മാ ആ അരൻ	— മാപ്രാപ്തവൻ
(ന കേവലം ഓതാര ഏവ, അപിതു)	
സുരയഃ	— ദേവാനാം സ്തോതാരോ വിദ്വാंसഃ
മാ ജാരിഷ്ടഃ	— ജരയാ നജീണ്ണാവേയഃ,
(തഥാ) സ-പ്രതാസഃ	— ശോഭേ കൃമരചാന്ദ്രായണാദി നിയമവന്തഃ (അപി) മാജാരിഷ്ടഃ
(തപി ഏഷാമന്യോജനഃ) തേഷാം	— ഓത്വണ്ണം, സ്തോത്വണ്ണം, വ്രതീനാം
അന്യഃ (യഃ) കഃ ചിത് (സഃ) പരി-ധിഃ അസ്തു	— പാപസ്യ പരിതോധാരകഃ അസ്തു
അപുണന്തം	— ദേവാദീൻ അപ്രീണയന്തം

ഗോകാ: — ചിത്തപീഡാ: തത്സാധനാ:
പാപമാന:
അഭി സം യന്തു — അഭിമുഖം സമ്യക്
(പാപമ്പന്തു)

അനന്തം-ദേവന്മാർ മുതലായവരെ ഹവിസ്സുകൾ മുതലായവകൊണ്ട് പ്രസാദിപ്പിയ്ക്കുന്നവരാ ദർപ്പണാർത്ഥമായ ദേവന്മാർ തത്കാലമായ പാപവും ബാധിത്താതിരിയ്ക്കട്ടെ (ദാതാക്കൾ മാത്രമല്ല) ദേവന്മാരെ സ്മരിച്ചു വരികയാൽ ജന്മാർ ജിണ്ണന്മാരാകരുത് ഇതുപോലെ ക്രമപാത്രമായ അഭി പ്രശ്നമുണ്ടാകുന്നവരും ജിണ്ണന്മാരാകരുത് എന്നാൽ അവിൽ നിന്ന് അന്യർ ദാതാക്കളിൽ നിന്നും ബോധാക്കളിൽ നിന്നും പ്രതപമാരിൽ നിന്നും അന്യനായ ആൾ, പാപത്തെ മറ്റും ധരിച്ചുവന്നവനാകട്ടെ ഏകദേശമായ ദേവന്മാർ മുതലായവരെ സമ്യക് കൈമാറ്റം പ്രീതിപ്പെടുത്താത്തവനെ മനഃപീഡകളും, തെളിവുള്ള പാപങ്ങളും നോക്കി കളയും ബാധിതയ്ക്കട്ടെ

വക്രം 11-കക്ഷിവാൻ ദേവവ്യം ദോഷാനാമബ്രഹ്മവാദിനി പ ദ്രിയം, ത്രിഷുബന്ധുജാലസം, ദേവവ്യശ്ച ദോഷാ ദേവതാ

1 അന്താത്മം ബോധാൻ പ്രഭവേനീഷാ
സിന്ധാവധിക്ഷിതതോ ഭാവ്യസ്യ
മോക്ഷസഹസ്രമിമിതസവാ
നന്തരേതാ രാജാശ്രവ ഇച്ഛാത:

അനന്തം -

സിന്ധാവധിക്ഷിതതോ: — സിന്ധുതീരം, സമുദ്രതീരം
ഭാവ്യസ്യ — ഭാവനാധിപതി:
— ഭാവവ്യസ്യ, തത്പത്രസ്യ
സ്വന്തസ്യ

അമന്ദാൻ സ്തോമാൻ	— അനല്ലാണി സ്തോത്രാണി, തന്നിപ്പുബഹുവിധധനദാനാ ദീനാം കീർത്തനാനി
മനീഷാ	— മനീഷയാ, പ്രിയാതിശയ ബദ്ധ്യാ
പ്ര ഭരേ	— പ്രകഷേണ സമ്പാദയാമി
അയുരന്തഃ	— കേനാപ്യഹിംസിതഃ
യഃ രാജാ മേ	— മദേതം
ശ്രുചഃ ഇച്ഛമാനഃ	— സദൈവഃ ശ്രുയമാണാം കീർത്തിം ആത്മനേ കാമയമാനഃ
സഹസ്രം സവാൻ	— തൽസംഖ്യാകാൻ സോമ യാഗാൻ
അമിമീത	— സസൃണ്ണ ധനപ്രദാനേന നിമ്മിതവാൻ

അർത്ഥം.—സമുദ്രതീരത്തിൽ അധിവസിക്കുന്ന ഭാവയവ്യ
ന്റെ മകൻ സ്വന്തയന്നായി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ബഹുവിധദാന
ങ്ങളെ പ്രകീർത്തിക്കുന്ന ധാരാളം സ്തോത്രങ്ങൾ അത്യധികം
പ്രീതിയാന്ന ബുദ്ധിയോടുകൂടി ഞാൻ ഞ്ഞാക്കുന്നു അജയനായ,
ആരാലും ഉപദ്രവിക്കപ്പെടാൻ കഴിയാത്ത, യാതൊരു രാജാവും
സർപ്പരാലും അറിയപ്പെടേണ്ട കീർത്തിമാത്രം സ്വയം ഇച്ഛിക്കുന്ന
വനായി, എന്നിങ്ങനെ കണക്കറ്റ സോമയാഗങ്ങൾ ചെയ്യുവാൻ
സാധിപ്പിച്ചുവോ, അമിതമായ ധനദാനം കൊണ്ടതിന്നു കഴി
വുണ്ടാക്കിയോ, ആ സ്വന്തയന്നായി സ്തോത്രങ്ങളുണ്ടാക്കുന്നു.

2 ശതം രാജേണാനാധമാനസ്യ നിഷ്ഠാ
ജ്ഞാതമഗ്യാൻ പ്രിയതാമസദ്യ ആദം
ശതം കക്ഷീവ് അസ്മരസ്യ ഗോനാം
ദിവിശ്രവോജരമാതതാന

അന്വയം:-

നായമാനസ്യ	— സ്വീകർത്തവ്യം ഇത്യുച്ചൈഃ യാചമാനസ്യ
അസുരസ്യ	— ധനാനാം നിരസിതഃ, ഭാനശീലസ്യ
രാജന്തഃ	— സ്വതേജസാദീപ്യമാനസ്യ സ്വനയസ്യ
ശതം നിഷ്ഠാൻ സദ്യഃ	— ശതസംഖ്യാകാനി സുപണ്ണാനി — പ്രാർത്ഥനാനന്തരമേവ
കക്ഷീവാൻ (അഹം) ആദം	— ആത്മവാദനസി
(തഥാ) പ്ര-യതാൻ ശതം അശ്വാൻ	— ശുദ്ധാൻ, ലക്ഷണോപേതാൻ അധ്വഗമന സമത്മാൻ ഹയാൻ (ആദം)
(തഥാ) ഗോനാം ശതം	— പുഷ്പഗവാനാം, ബലിവർദ്ദാനാം ശതം (ആദം)
(ഏവം പ്രദാതാവാമ)	
ദീവി	— ദൃഢോക്തേ
ശ്രുവഃ അജരഃ ആ ത്വാന	— കീർത്തിം, ശാശ്വതീം വിസ്താരി തവാൻ

അർത്ഥം:- 'സ്വീകരിച്ചാൽ കൊള്ളാം' എന്നു' ഉാക്കെ എന്റെ അടുക്കൽ വന്നപേക്ഷിച്ചവനും പിശുക്കില്ലാത്ത ഭാന ശീലത്തോടുകൂടിയവനുമായ സ്വനയനെന്ന് രാജാവിന്റെ കണക്കറ്റ നിഷ്പന്ദരം, സുപണ്ണന്ദരം അപേക്ഷാനന്തരം തന്നെ കക്ഷീവനായ ഞാൻ കൈക്കൊണ്ടു. അതുപോലെ ലക്ഷണമൊഴെ വഴിതാങ്ങാൻ മിടുക്കുള്ള നൂറു കുതിരകളെയും ഞാൻ കൈക്കൊണ്ടു. പിന്നെ നൂറു കാളകളെയും കൈക്കൊണ്ടു. അപ്രകാരം ഭാനശീലനായ രാജാവു സ്വസ്തിയിൽ ശാശ്വതമായ യശസ്സു പരത്തിയിരിക്കുന്നു

3 ഉപമാശ്യാവാസ്വനയേനഭത്താ
വധുമന്തോദശരഥാസോ അസ്ഥുഃ
ഷഷ്ടിസ്തപസ്രമന്തഗവ്യമാഗാൽ
സന്തകക്ഷീവ് അഭിപ്രത്യേജാനാം.

അന്വയം:-

സ്വനയേന ഭത്താ:

ശ്യാവാ:	— തദ്യജ്ഞാശൈവ്യരുതത്വാൽ ശ്യാവാ:
വധു-മന്ത:	— ആരൂഢാഭിവധുഭിര്യുക്താ:
ദശ രമാസ:	— ഏതൽ സംഖ്യാകാരമാ:
മാ ഉപ അസ്ഥു:	— മാമുപസ്ഥിതാ:
ഷഷ്ടി: സഹസ്രം അന	
ഗവ്യം	— ഗവ്യ ശബ്ദോഗോസമൂഹവാചി, ഷഷ്ടധിക സഹസ്രം ഗവാം, സമൂഹ: അന
ആ അഗാൽ	— ആഗത:
(തത: തൽസർവ്വം പ്രതിഗൃഹ്യ അയം)	
കക്ഷീവാൻ അഹനാ	— ദിവസാനാം മധ്യേ
അഭി-പിത്വേ	— സന്നിഹിതേഹനി
സനൽ	— സ്വീകൃതം രഥവധ്യാദികം സ്വപിത്രേ സമർപ്പയതി

അർത്ഥം.-സ്വനയനാൽ ഭാനം ചെയ്യപ്പെട്ട കറുത്തു മഞ്ഞച്ച കുതിരകളോടുകൂടിയവയും ആരൂഢകളായ വധുക്കളോടുകൂടിയവയുമായ പത്തു തേതകൾ എന്റെ അടുക്കൽ എത്തിയപ്പോൾ അറുപതിനായിരത്തിലധികം വരുന്ന പശുക്കളുടെ കൂട്ടവും വന്നുചേർന്നു. അവയെല്ലാം സ്വീകരിച്ച ഈ കക്ഷീവാൻ അന്നത്തെ ദിവസം തന്നെ ആ പശുരമാദികളെ സ്വന്തം അച്ഛനും സമർപ്പിച്ചു.

4 ചതാരിംശദശരഥസ്യ ശോണാ
സ്തഹസ്രസ്യോഗ്രേ ശ്രേണിം നയന്തി
മദ്ധ്യത: കൃശനാവതോ അത്യൻ
കക്ഷീവന ഉദമുക്ഷന് പശ്വാ:

അനന്തം -

ദേശ-രഥസ്യ	— ദേശസംഖ്യാകരമവതഃ
സഹസ്രസ്യ അഹ	— ഗോഷ്ഠം സഹസ്രോപേതസ്യ (കക്ഷീവതഃ) പുറസ്താൻ
ഗോണാഃ	— ഗോണവണ്ണാശ്വാഃ
ചതാരിംശൻ	— ഏകൈരസ്യ രഥസ്യ ചതുഷ്വയേ സതി ദേശരഥാനാം ചതാരിംശ ദശാഃ
ശ്രേണിം നയന്തി	— പഞ്ചമനിമാഗ്രിത്യരഥാനി അഭിമതദേശം പ്രാപയന്തി
(അഥ താൻ) കക്ഷീവതഃ	— കക്ഷീവദനപരാഃ
പട്ടാഃ	— ഘോരഭയാഭയാപനസ്തനഃ
മദപ്യതഃ	— ഗതൃണാം മദസ്യപ്യാവയിതൃപൻ
കൃശന-വതഃ	— സുവണ്ണാഭരണോപേതാൻ
അത്യന്തം	— സതതഗമനശീലാനശ്വാൻ
ഉൽ അമൃക്ഷന്ത	— അധഃശൃംഗമനിത സ്വേദാപന യനായ ഉൽകൃഷ്ടം മാലമയന്തി

അർത്ഥം:-പത്തുനൂതനകളോടും ആയിരമാണക്കീഴിൽ പശുക്കളോടും കൂടിയ നാല്പതു ചുവന്ന കതിരകൾ വരിവരിയായി നടന്ന് ഉദ്ദിഷ്ട സ്ഥാനത്തു് കക്ഷീവാന്റെ മുമ്പിൽ എത്തുന്നു (ഓരോത്തേരിനും നന്നാലു കതിരകൾ പ്രകാരം പത്തു തേരിൽ നാല്പതു്) പിന്നെ കക്ഷീവാന്റെ കൂട്ടുകാർ പുല്ലുണ്ടു കളാകുന്ന തീരത്തോടുകൂടിപ്പെന്ന്, മാറായുടെ ഊരും കെട്ടു കണുവയും സ്വണ്ണാഭരണങ്ങൾ അണിഞ്ഞവയും ഏപ്പോഴും ഓടുന്ന ശീലത്തോടുകൂടിയവയുമായ ആ കതിരകളെ, വഴിയൊരുകൊണ്ടുളവായ വിയപ്പുകരാനായി നല്ലപോലെ തലോടുന്നു

5 പുച്ഛാമനപ്രയത്നിമാദഭേദേ

സ്മിന്യുക്താ അഷ്ടാവരിധായസോ ഗാഃ

സുബന്ധവോയേ വിശ്യാ ഇവപ്രാ

അനസ്വന്നശ്വ വ ഐഷ്വര്യപട്ടാഃ

അന്വയം:-

- ഹേ സു-ബന്ധവഃ — വിദ്യായോനിസംബന്ധിനഃ
ബന്ധവഃ
- പുഷ്പം പ്ര-യതിം അന — പുഷ്പപ്രദാനമനുസൃത്യദാന
ക്രമേണൈവ
- വഃ ആ ദദേ — യഷ്ടഭക്തം സ്വീകൃതവാനസ്മി,
പ്രതിഗ്രഹീതവാനസ്മി
- (കാനിതാനീതി) ത്രീൻ
അഷ്ടൗ (ച) യുക്താൻ
(രഥാൻ) — ചതുർവിധമുപദേശശാസ്ത്രകൃതാൻ
ഏകാദശസംഖ്യാകാൻ രഥാൻ
- (തഥാ) അരി-ധായസഃ — അരിഭിഃ, ഈശ്വരൈഃ
ധരണീയാഃ ബഹുമുല്യാഃ
- ഗാഃ (ച ആ ദദേ) — സ്വീകൃതവാൻ
- വിശ്വാഃ-ഇവ വ്രാഃ — വിശാം, പ്രജാനാം വ്രാതാഃ
യഥാ പരസ്परമനുരാഗവന്തഃ
തഥാ
- പശ്വാഃ യേ — അന്നവന്തഃ അങ്ഗിരസ
സ്സന്താനപ്രഭവാഃ യേ സന്തി, തേ
- അനസ്വന്തഃ — ശകടവന്തഃ, ഹവിർധാനശകടോ
പലക്ഷിതസോമയാഗ
വന്തസ്സന്തഃ
- ശ്രവഃ ഐഷന്ത — ശ്രൗമാണാം കീർത്തിം ഇച്ഛന്ത
(തദർത്ഥമാദദേ)

അർത്ഥം-ജനംവഴിക്കും, വിദ്യാദാനം വഴിക്കും, ബന്ധുക്കളായവരെ, മുസുവാങ്ങിയ ദാനത്തെത്തുടർന്ന് നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഞാൻ (വേറെയും) ദാനങ്ങൾ സ്വീകരിച്ചു, പ്രതിഗ്രഹിച്ചു. അവിയിൽ നന്നാലു കതിരുകളോടുകൂടിയ പതിനൊന്നു രഥങ്ങളും, ഈശ്വരന്മാർക്കു ചേരേണ്ട, വളരെ വിലപിടിച്ച പശുക്കളും നിങ്ങൾക്കു വേണ്ടിയാണ് ഞാൻ കൈക്കൊണ്ടത്. തങ്ങളിലിണങ്ങിയ നാട്ടുകുട്ടങ്ങൾ പോലെ അങ്ഗിരസന്മാർ ഏവർ ഹവിസ്സിന്റെ പാത്രങ്ങൾ കയറുന്നവന്മാരികളുമായി സോമയാഗാനുഷ്ഠാതാക്കളായി കീർത്തിയെ ഇച്ഛിക്കുന്നുവോ, അവർക്കു ഈ പശുക്കളും തേരുകളും ആ ബന്ധുക്കൾക്കു സോമയാഗത്തിന്നുപകരിയ്ക്കുമാറാകട്ടെ എന്നു സാരം.

6 ആഗ്രധിതാപരിഗധിതായാകശീകേവജങ്ഗഹേ
ദോതിമഹ്യം യാദൃശീയാശ്ശൃണാം ഭോജ്യാശതാ

അന്വയം.-

(സംഭോഗായ പ്രാർത്ഥിതോ ഭാവയവ്യഃ സ്വഭാര്യം ബൃഹസ്പതിപുത്രീം നോമശാം അപ്രോശ്വേതിബധ്യാ പാരിഹസന്നാഹ) ഭോജ്യം — ഭോഗയോഗ്യാഘൃഷാ

ആ-ഗധിതാ (തഥാ)

പരി-ഗധിതാ

(യാ) ജങ്ഗഹേ

— ആസമന്താൽ പരിതശ്ചഗ്രഹീതാ

— അത്യത്ഥംഗ്രഹണാതി,

കദാചിദപിനമുഞ്ചതി

കശീകാ-ഇവ

— തന്നാമികാസുതവത്സാ

നകലീവ (സായമാപത്യാസഹ,

നിരാകലംക്രീഡതി, നകദാചി

പേരിമുഞ്ചതിതഥൈഷാപി)

(കീം ച) യാദൃശീ

— ബഹുരേതോയുക്താ

(താദൃശീസതീ) യാശ്ശൃണാം.- സംഭോഗാനാം.

ശതാ മഹ്യം ദോതി

— ശതസംഖ്യാനി മേ ദോതി

അർത്ഥം.-ബൃഹസ്പതിപുത്രീയും ബ്രഹ്മവാദിനിയുമായ 'നോമശ' തന്റെ ഭരതാവായ ഭാവയവ്യനോടു് സംഭോഗം യാചിച്ചപ്പോൾ മെച്ചപ്പെട്ടവൻ രോമം മുളച്ചുപൊങ്ങിയ അവളെ അഭേഹം പരിഹസിച്ചു പറയുന്ന

സംഭോഗ യോഗ്യയായ ഇവൾ എന്നാൽ തികച്ചും, എമ്പാടും സ്വീകരിക്കപ്പെട്ടവളാണല്ലോ ഇവൾ എപ്പോഴും കശീക എന്നു പേരുള്ള പെറ്ററപെൺകുരി ഭരതാവൊത്തു് വിടാതെ ക്രീഡിക്കുന്നപോലെ എന്നെ വിടാതെ പിടിക്കുന്ന കാമം കൊണ്ടു യോനി സ്വഭദമാണ്വളായി നൂറുകണക്കിൽ സംഭോഗ സുഖങ്ങൾ എന്നിക്കു നല്കുന്നു (ഇവിടെ പറയുന്നതിന്നു് വിപരീതാർത്ഥമാണു് ഇത്ര ദാനശീലനും യോഗ്യനുമായ ഭാവയവ്യൻ തന്റെ ഭാര്യയോടേതേ ഇത്ര നിർദ്യം പെരുമാറാൻ? അവൾ ഭുക്തയാണു്, അപ്രോശ്വയാണു്, എന്നതു് ന്യായീകരണമല്ല മഹാനഭാവന്മാക്കും ഇമ്മാതിരി ദോഷബാധ വരാമെന്നാവാം കാണിക്കുന്നതു്)

7 ഉപോപമേ പരാമൃഗമാമേദഭ്രാണിമന്യുമാഃ

സബ്രാഹ്മണ്യീരോമശാഗന്ധാർണാമിവാവികാ

അന്വയം:-

(ഭോ പതേ.) മേ ഉപ-ഉപ—	മാം (ദ്രിതീയാത്ഥേ ചതുർത്ഥീ)
	ഉപേത്യ
പരാ മൃഗ	— സമ്യക്സ്പൃശ, ഭോഗയോഗ്യം
	മവഗച്ഛ
മേ ,	— മദംഗാനി
ഭദ്രാണി മാ മന്യമാഃ	— അല്പാനിമാന്യധൃസ്വ
അഹം ഗന്ധാരിണാം—	
ഇവ അവികാ	— ഗന്ധാരദേശേ ഭവാനാം
	അവിജാതിരിവ
രോമശാ അസ്മി	— ബഹുരോമയുക്താസ്മി
(യതോഹമീദൃശീ തതഃ)	
സർവ്വം	— സമ്പൂർണ്ണാവയവ

അർത്ഥം:-അല്പയോ നാഥ, എന്റെ ഏറ്റവും അടുത്തവൻ നല്ലപോലെ തൊടുക. എന്നെ ഭോഗയോഗ്യയായിരിക്കുക. എന്റെ അങ്ഗങ്ങൾ നൃനതയുള്ളവയെന്ന് വിചാരിക്കരുത്. ഞാൻ ഗാന്ധാരദേശത്തെ ചെമ്മരിയാടുപോലെ അധികം രോമത്തോടുകൂടിയവളാണ് എന്നാലും മുഴുവൻ അവയവങ്ങളോടും കൂടിയവളാണ്.

വക്ത്രം 12-13-ദിവോദാസപുത്രഃ പരമേശ്വരഃ ഋഷിഃ അത്യഷ്ഠിരതിയുതീച്ഛന്ദസി, അഗ്നിദേവതാ.

- 1 അഗ്നിം ഹോതാരം മന്ത്രേ ദാസ്യന്തം
വസ്യം സൂരം സഹസോ ജാതവേദസം
വിപ്രന്ന ജാതവേദസം
യ ഉർധ്വായാസ്വധാരോദേവോ ദേവാപ്യാ കൃപാ
ഘൃതസ്യ വിദ്രാഷ്ടിമന്വഷ്ടിശോചിഷാ
ഭൂഹ്വാനസ്യ സപ്തിഷഃ

അന്വയം:-

യ: ദേവ: സു-അധ്വര:	— ഗോമനയജ്ഞവാൻ, സമൃദ്ധി യജ്ഞം നിർവ്വഹൻ
ഉർധ്വായാ	— ഉന്നതയാ, ഉൻകൃഷ്ടയാ
ദേവാചയാ കൃപാ	— ദേവാൻ പുജയന്ത്യാ കൃപയാ സാമർത്ഥ്യലക്ഷണയാ യമതസ്സൻ
ആ-ജ്ഞാനസ്യ	— ആസമന്താൽ ഹ്യയമാനസ്യ
സസ്തിഷ: ഘൃതസ്യ	— സൗണശിലസ്യാമ്യസ്യ
വി-ദ്രാഷ്ടി:	— വിശേഷേണ ദ്രാമമാനം
അന	— സ്വയമപിതദാമ്യം
ശോചിഷാ വഷ്ടി	— ജാലയാ കാമയതേ, സ്വീകരോതി
(തം) ദാസ്വന്തം	— അതിശയേന ദാനവന്തം
വസ്യം	— സർവ്വേഷാം നിവാസഹേതും
സഹസ: സുനം	— ബലസ്യ പുത്രം
ജാത-വേദസം	— ജാതബലം
വിപ്രം ന ജാത-വേദസം	— മേധാവിനം, ബ്രാഹ്മണ മിവജാതവിദ്യം
ഹോതാരം	— വേദാന്താഹോതാരം
അഗ്നിം മന്യേ	— മന്യോമി

അർത്ഥം:-ഏതുദേവൻ നല്ല യജ്ഞത്തോടുകൂടിയവനാണോ, യജ്ഞം വേണ്ടപോലെ നിർവ്വഹിക്കുന്നവനാണോ, ഉൻകൃഷ്ടമായി ദേവന്മാരെ പുജിക്കുന്ന കെല്ലോടുകൂടിയവനാണോ, ഭക്തിയോടുകൂടി വിളിക്കുന്നവന്റെ ഉതകിത്തെറുപ്പിത്ത നെയ്യ് സ്വയം ജാലകൊണ്ട് ഇഷ്ടപ്പെട്ട സ്വീകരിക്കുന്നവനാണോ, പ്രദാനശീലനും ഏല്പാവനെയും അതാതിടത്തു നിവസിപ്പിക്കുന്നവനും, ബലത്തിന്റെ മകനും, പിറവിയിൽ തന്നെ ബലത്തോടുകൂടിയവനും, വിധാനായ ബ്രാഹ്മണനെപ്പോലെ വിജ്ഞാനം ദേവന്മാരെ വിളിച്ചുവരുത്തുന്നവനായ ആ അഗ്നിയെ സ്തുതിക്കുന്നു.

2 യജിഷ്ഠന്താ¹യജമാനാ²ഹവേമ
 ജ്യേഷ്ഠമങ്ഗിരസാം വിപ്രമന്ദി³
 വിപ്രേഭിശ്ശുക്രമന്ദിഃ
 പരിജമാനമിവദ്യാംഹോതാരം ചഷ്ണീനാം
 ശോചിഷ്ഠേശം വൃഷണം യമിമാവിശഃ
 പ്രാവതു ജുതയേ വിശഃ

അന്വയം:-

ഹേ വിപ്ര, ശുക്ര,	— മേധാവിൻ, ദീപ്തജാല (അഗ്നി)
യജിഷ്ഠം അങ്ഗിരസം ജ്യേഷ്ഠം ത്വാ	— യഷ്ട്യതമം — അങ്ഗിരോ ഗോത്രോൽ പന്നാനാം മധ്യേ ജ്യേഷ്ഠം ത്വാ.
യജമാനാഃ മന്ദ-ഭിഃ, വിപ്രേഭിഃ മന്ദ-ഭിഃ	— മന്നസാധനൈഃ വിശേഷണ പ്രീണയിതുമിച്ഛന്ത്രഃ — ആഹ്വയാമഃ
ഹവേമ (ത്വദാഹ്വാനാനന്തരം) പരിജമാനം-ഇവ ദ്യാം ചർഷണീനാം	— പരിതോഗച്ഛന്തം, വർത്തമാനം — സൂര്യമിവ — മനുഷ്യാണാം യജമാനാനാം അത്ഥേ
ഹോതാരം ശോചിഃ-കേശം	— ദേവാനാമാഹ്വാനാരം. — കേശവൽ നാത്യന്തായത വാലോപേതം
വൃഷണം യം (ത്വാം) വിശഃ	— ക്രമാനാം വർഷിതാരം — ത്വാമേവ നിവിശമാനാഃ

ഇമാഃ വിശഃ	— യജമാനരൂപാഃ പ്രജാഃ
ജനയേ	— സ്വസ്താദ്യഭിരേതഫലപ്രാപ്തയേ
പ്ര അവതു	— പ്രകർഷണേ പ്രീണയത്തു (താദൃശം ത്വാം ഇവേമ)

അർത്ഥം.-മേധാവിഷം മിന്നുന്ന ജാലകമോടുകൂടിയവനായ അഗ്നേ, യജിജ്ഞപ്പെടേണ്ടവരിൽ ഉത്തമനും, അങ്ഗിരോഗോത്രക്കാരിൽ മുഖ്യനുമായ അവിടുത്തെ, ധ്യാനസാധനങ്ങളും വിശേഷിച്ചും പ്രീതിപ്പെടുത്തുന്നവയുമായ കുന്ദങ്ങളാൽ യജമാനന്മാരായ ഞങ്ങൾ വിളിയ്ക്കുന്ന സൂര്യനെപ്പോലെ ഏല്പാടവും എത്തുന്നവനും, യജമാനമാകുമ്പോഴേക്കു ദേവന്മാരെ വിളിച്ചുവരുത്തുന്നവനും, നീണ്ട ജാലകളാകുന്ന തലമുടിയോടുകൂടിയവനും, ആയ യാതൊരുവിടുത്തെ ഗൃഹത്തിൽ കടിവെക്കുന്നവരായ പ്രജകൾ, യജമാനന്മാർ, സ്വസ്താദി സിദ്ധിജ്ഞായി നല്ലപോലെ പ്രീണിപ്പിച്ചേൽക്കേണ്ടോ, അപ്രകാരമുള്ള അവിടുത്തെ ഞങ്ങൾ വിളിയ്ക്കുന്നു

3 സഹിപുത്രചിദോജസാവിതക്മതാ
ദീദ്യാനോവേതിദ്രഹന്തരഃ പരശുനദ്രഹന്തരഃ
വിളചിദ്യസ്യനകൃതൗ ശുവദാനേവജൽസമിരം
നിഷ്ഷഹമാനോയമതേനായതേ
ധന്വാസഹാനായതേ

അന്വയം. -

സഃ ഹി	— പൂർവ്വം സ്മൃതഏവാഗ്നിഃ
വിതക്മതാ	— വിശേഷണേണരോചനവതാ
ഓജസാ	— ജാലാരൂപേണ ബലേന
പുരു ചിൽ ദീദ്യാനഃ	— അത്യധികമേവദീപ്യമാനഃ
ദ്രഹി.-തരഃ പരശുഃ ന	— ദ്രോഹ്ധൗനാം.മേദനായ പ്രയുക്തഃ പരശുരിവ

ഭൂഹം-തരഃ വേതി — അസ്തദ്രോഗ്യം ധൃണാം, ശത്രു
 ണാം തിരിതാ, നിവാരയിതാ
 വേതി

(കിം ച) യസ്യ (അഗ്നേഃ)

സം-ഗൃത്തേ — സങ്ഗതേ, സംയോഗേ
 വീളപിത — ദൃഢപി (പാഷാണാദികം)
 ശ്രവൽ — ഗച്ഛേൽ, ശീര്യതേ
 (തഥാ) യൽ സ്മിരം — യച്ചപുപ്താദിസ്മിരം,
 അചലിതം.

വനാ-ഇവ — ഉദേകമിവ, യഥാഗ്നി സംയോ
 ഗേ ഉദേകംശുഷ്യതി തഥാശ്രവൽ

(അയമഗ്നിഃ)

നിഃ-സഹമാനഃ — ശത്രുൻ നിശ്ശേഷേണാഭിവേൻ
 യമതേ — ഉപരമതേ, ശത്രുഷമധ്യേ
 ക്രീഡതി

(തഥാ കർച്ചൻ) ന അയതേ — ന പലായതേ

ധന്വ-സഹാ ന — ശത്രുൻ അഭിവേദിതാണാധനാഷാ
 യുക്തഃ, ദൃഢധന്വാ ഇവ
 (ന) അയതേ — ന ചലതേ

അർത്ഥം:-മന്വ സ്മൃതിക്കപ്പട്ട ഈ അഗ്നിതന്നെ നല്ലപോലെ
 ശോഭിക്കുന്ന ജ്വാലാരൂപമായ ബലംകൊണ്ട് ഏറ്റവും പ്രകാ
 ശിക്കുന്നവനായി, ദ്രോഹിക്കാനടുക്കുന്നവരെ മോദിക്കുന്ന മഴ
 പോലെ നമ്മുടെ ശത്രുക്കളെ അകറ്റുന്നവനായി വേദിക്കുന്നു.
 പിന്നെ യാതൊരുഗ്നിയുടെ ചേർച്ചയിൽ ഉറപ്പുറ കല്ലുമുതലായ
 തുംകൂടി പൊടിഞ്ഞുപോകുന്നുവോ, അതുപോലെ പവ്താദിക
 ളായ ഇളകാത്ത, ഉറച്ചുനില്ക്കുന്ന വസ്തുക്കളും, വെള്ളം തിയാൽ
 കറകുന്നപോലെ, പോയ്പോകുന്നുവോ, ആ അഗ്നി ശത്രുക്ക
 ളെ നിശ്ശേഷം ജയിച്ച് വിഹരിക്കുന്നു, ശത്രുക്കളുടെ നടുക്ക്
 ക്രീഡിക്കുന്നു. ഒരിക്കലും ഓടിപ്പോകുന്നില്ല. ശത്രുക്കളെ ജ
 യിക്കുന്ന വില്ലോടുക്കിയ ഊക്കനായ പടയാളി എന്നപോലെ
 അഗ്നി ചലിക്കാതെ നിൽക്കുന്നു.

4 ഉദ്ഘാപിത്യോ അനൃത്യമാവിദേ
 തേജിഷ്ഠാഭിരരണിഭിദ്രാഷ്ടവസേ
 ഗന്യേദാഷ്ടവസേ
 പ്രയഃ പുത്രണിഗാഹതേതക്ഷപനേവശോചിഷാ
 സ്ഥിരാചിദന്നാനിരിണാത്യാജസാ
 നിസ്ഥിരാണിചിദോജസാ

അന്വയം:—

(യജമാനാ) അസ്മൈ (അഗന്യേ)

തഥാ വിദേ

— വിദുഷേ, പരമാർത്ഥശീന്തേ
 മാനശീലാഃ ഉൽകൃഷ്ടാനിധനാ
 നിവിതരന്തി തഥാ

ഉദ്ഘാ ചിത് അനൃ:

— ഉഷാനൃവസാരവാനിഹവിം
 ഷിച അനൃത്രമേണ പ്രതിമത്രം
 ദോതി

(കിം ച സോഗ്നിഃ)

തേജിഷ്ഠാഭിരരണിഭിദ്രാഷ്ടവസേ— അത്യന്തതേജോയുക്തൈഃ

യജ്ഞാഭിരൂപൈഃ മാഗ്നൈഃ

അവസേ

— നദൃക്ഷണായ

ഗാഷ്ടി

— (പുജിതസ്സൽ സ്വർഗ്ഗാദികം)
 ദോതി

(കിം ച ഇതാദേവതാ പ്രദാനസമയേപി യജമാനഃ)

അഗന്യേ അവസേ

— അഗ്നിപ്രീതയേ, രക്ഷണാത്ഥം.

ഗാഷ്ടി

— പ്രഥമം ദോതി

(യദ്യയം അതുപുസ്യാത്, ഇതാദേവതാദേവതാപിസ്യായം സ്വദിക
 റ്വാത് നസ്മാത് അഗന്യേ പ്രയാജാഭി രൂപേണ ദോതി)

(കിം ച) യഃ (അഗ്നിഃ)

ശോചിഷാ പുത്രണി

— സ്വതേജസാ ബഹുനിയജമാന
 ധനാദിനി

പ്ര ഗാഹതേ	— പ്രവിശതി, പ്രവിശ്യ ച ജാലയാ
വനാ-ഇവ	— വൃക്ഷസമൂഹാനിവ
തക്ഷൽ	— തന്ത്രകരോതി, നാശയതി
(കിംചായമഗ്നിഃ)	
സ്ഥിരാ ചിൽ	— സ്ഥിരാണി, കഠിനാനൃപി
അന്നാ	— അന്നാനി, പ്രീഹ്യാദീനി
ഓജസാ	— തേജോരൂപയാ ജാലയാ
നി രിണാതി	— നിതരാം ഗച്ഛതി, പചതി
(തഥാ) ഓജസാ	— സ്വകീയേന തേജസാ
സ്ഥിരാണി ചിൽ	— അപരിഹരണീയാനി പാപാനൃപി
നി (രിണാതി)	— നിശ്ശേഷേണനാശയതി

അർത്ഥം—യജമാനന്മാർ ഈ അഗ്നിസ്തോത്രം ചെയ്തുകൊണ്ട് ദാനശീലന്മാരായി, വിദ്യാന്മാർക്ക് ഉൽകൃഷ്ടധനങ്ങൾ ദാനം ചെയ്യുന്ന പോലെ സാരവത്തുള്ളതായ (മധുഘൃതസോമാദികൾ ചേർന്ന്) ഹവിസ്സുകൾ ഓരോ ആഹുതിക്കും മന്ത്രത്തോടു കൂടി ക്രമമായി കൊടുക്കുന്നു. പിന്നെ ഈ അഗ്നി ഏറ്റവും തേജസ്സുറ്റ യജ്ഞരൂപങ്ങളായ മാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ പൂജിതനായി, യജമാനന്മാർക്ക് അവരുടെ രക്ഷയ്ക്കായി സ്വർഗ്വാദ്യഭീഷ്ടങ്ങളെ നൽകുന്നു. ഇതര ദേവന്മാർക്ക് കൊടുക്കുന്ന സമയത്തും യജമാനൻ അഗ്നിപ്രീതിസ്തോത്രം, സ്വരക്ഷണാർത്ഥം, മുമ്പായി കൊടുക്കുന്നു. ഈ അഗ്നി അത്രപ്തനായാൽ മറ്റു ദേവന്മാർക്ക് കൊടുത്തതും സ്വയമെടുക്കും. അതുകൊണ്ടത്രെ അഗ്നിക്ക് പ്രയാജമായി യജമാനൻ ഘൃതാദ്യാഹുതി കൊടുക്കുന്നത്.) മാത്രമല്ല യജമാനന്റെ ധനാദികളിൽ സ്വതേജസ്സാൽ പ്രവേശിച്ച്, തന്റെ ജാലകൊണ്ട്, മരകുട്ടത്തെയെന്ന പോലെ, അവയെ നശിപ്പിക്കുന്നു. (അഗ്നി സത്തുഷ്ണായാലോ) കഠിനങ്ങളായ യവാദി ധാന്യങ്ങളെ തന്റെ പ്രകാശമുറ്റ ജാലയാൽ ചെന്നു വേവിയ്ക്കുന്നു. അതുപോലെ പരിഹരിക്കാൻ പറ്റാത്ത പാപങ്ങളെയും സ്വന്തം തേജസ്സുകൊണ്ട് നിശ്ശേഷം നശിപ്പിക്കുന്നു.

5	തമസ്യപുഷ്പ ഉപരാസധീമഹി	
	നക്തം യസ്സദേശതരോ ദിവാനരാ	
	പ്രായുഷേദിവാനരാൻ	
	ആദിസ്യായഗ്രണേവചീളശമ്നസ്യനവേ	
	ഭക്തമഭക്തമവോവ്യന്തോ അജരാ	
	അഗന്യോവ്യന്തോ അജരാഃ	വ 121

അന്വയം:-

യഃ (അഗ്നിഃ) നക്തം	— രാത്രി
ദിവാ-തരാൻ	— അഹ്നോപി
സദശ-തരഃ	— അത്യർത്ഥം ദശനിയോഭവതി
ദിവാ-തരാൻ	— അഹ്നസ്സകാശാദേവ
പ്രായുഷേ	— പ്രഗതമാശ്വര്യസ്യസഃ പ്രായുഃ ന പ്രായുഃ അപ്രായുഃ തന്നെ
അസ്യ ഉപരാസ	— വേദിസമീപഭൂമിഷ്ഠ
തം പുഷ്പം ധീമഹി	— പ്രസിദ്ധം ഹവിർലക്ഷണ മന്നംധാരയാമഃ
(കിംച) ആൻ	— അത ഏവ കാരണാൽ, യതോയം സദശതരോ യതശ്ചാപ്രായുഃ അതഃ കാരണാൽ
അസ്യ	— അന്നൈ, തദർത്ഥം
സ്യനവേ	— പുത്രായപിത്രോഃ
വിള ശമന	— ദുഃഖം ഗൃഹമിവ
ആയഃ	— ഹവിർലക്ഷണമന്നം
ഗ്രണേ-വാൻ	— ഗൃഹണയുക്തം (അഭൂത്)
(ഏതേ) അഗ്നഃ	— ആഹവനീയാദിരൂപാഃ
ഭക്തം അഭക്തം	— സേവമാനമസേവമാനം ച
വ്യന്തഃ	— ഏതേ പ്രാണീനഃ അനഗ്രാഹ്യാ ഇതി ബുദ്ധമാനാഃ

അവ: — രക്ഷന്തി
 വൃന്ത: — തൈ:പ്രത്തം ഹവിരശ്നന്ത:
 അജരാ: — വേന്തി
 (തൽ കൃപയാ യജമാനാ അപി) അജരാ: (വേന്തി)

അർത്ഥം.—യാതൊരഗ്നി രാത്രിയിൽ പകലേക്കാൾ എത്രയോ അധികം തിളങ്ങിക്കാണപ്പെടുന്നുവോ, പകലിന്റെ അടുക്കലും അതായത് പകലും കെടാതെ നില്ക്കുന്ന അവിടുത്തേയ്ക്കു, വേദിസമീപഭൂമിയിൽ ഇതാ നമ്മൾ പ്രശസ്തമായ ഹവിർന്ന് മേന്തിക്കൊണ്ടു് നിലകൊള്ളുന്നു. (സൂര്യൻ രാവീൽ അപ്രത്യക്ഷനാകുമല്ലോ. അഗ്നിയാവട്ടെ, പകലും മറയുന്നില്ല.) രാത്രി കൂടുതൽ ദൾനീയനും പകലും കാണപ്പെടുന്നവനാകയാൽ അവിടുത്തേയ്ക്കു അച്ഛന്റെ ഉറപ്പുള്ള വീടു് മകനെന്നപോലെ ഹവിരന്നും സ്വീകാരാർത്ഥം സമർപ്പിതമായിരിയ്ക്കുന്നു. ആഹവനീയാദി രൂപന്മാരായ ഈ അഗ്നികൾ തങ്ങളെ ഉപാസിയ്ക്കുന്നവനും ഉപാസിക്കാത്തവനും അനുഗ്രഹാർത്ഥമെന്നു കരുതി അവരെ രക്ഷിയ്ക്കുന്നു. (എന്നാൽ യാഗാദികളെക്കൊണ്ടു് സേവിയ്ക്കുന്നവരെ കൂടുതൽ കാത്തുരക്ഷിയ്ക്കുന്നു എന്ന് വെളിവാക്കുന്നു.) യജമാനന്മാരാൽ നല്ലപ്പെട്ട ഹവിസ്സു ക്ഷേപിച്ചു്, അവർ (അഗ്നികൾ) അജരന്മാരായി വേിയ്ക്കുന്നു. ആ അഗ്നികളുടെ കൃപകൊണ്ടു് യജമാനന്മാരും അജരന്മാരായി വേിയ്ക്കുന്നു.

6 സഹിശർയോന മാതതം തുവിഷ്വണി
 രപ്തസ്വതീഷുവ്യാസ്വീഷുനിരാത്തനാസ്വീഷുനിഃ
 ആഭുവ്യാന്യാദദിര്യജന്തസ്യ കേതുരഹ്ണാ
 അധ്വസാസ്യഹഷ്തോ ഹൃഷീവതോ
 വിശ്വേഷ്വന്ത പന്മാന്നരശ്ശുഭേനപത്മാം

അന്വയം:—
 ഇഷുനിഃ — യഷുവ്യഃ
 സ: ഹി — സ്തുത്യതയാ പ്രസിദ്ധ ഏവാഗ്നിഃ
 മാതതം ശർയ: ന — മരുത്സംബന്ധി ബലമിവ,
 മരുതാം സമൂഹോ
 യഥാധ്വാനയതി തഥാ

അപ്ലസ്വതീഷ ഉവ്വരാസ	— കഷോപേതാസ, ഉരുവരണയുക്താസ, ശ്രേഷ്ഠാസ വേദിഭൂമിഷ
തുവി-സ്വനി:	— ബഹുസ്വനി:, അത്യന്തധനി, യുക്ത: (വർത്തതേ)
(കിം ച) ആർത്തനാസ	— പൃതനാസ (ജ്ഞായ)
ഇഷ്ടനി:	— യഷ്ടവ്യ: (ഭവതി)
(കിം ച ഏവം സ്വന്ത	
നഗ്നി:) ഹവ്യാനി	— ആജ്യപുരോധാശാദിനി
ആദർശ	— അർത്ഥി, ഭക്ഷയതി
(ഹവ്യാനി) ആ-ദദി:	— സർവ്വത്രഹവിരാദാനശീല:
യജ്ഞസ്യ കേതു:	— കേതുസ്ഥാനീയ:
അഹ്ണാ	— പുജനീയ: (ഭവതി)
അധ ഹർഷത:	— അത: കാരണാൽ അഭിമത ഫല ഭാനേന യജമാനാൻ ഹർഷയത:
ഏഷീവത:	— ആജ്യസ്ഥികാരേണ ഹിഷയുക്താസ്യ
അസ്യ ഗുഭേ	— ഗുഭായ, സുഖപ്രാപ്തയേ
പന്ഥാഃ	— പന്ഥാനം.
വിശ്വേ	— സർവ്വേ
നര: പന്ഥാഃ ന	— യഥാലോകേ മനുഷ്യാ:
	ശോഭനായ, സുഖപ്രാപ്തയേ
	സർവ്വേർഗ്ഗന്തവ്യം മാർഗ്ഗം
	ഗച്ഛന്തി തഥാ
ഭൂഷണ സ്യ	— അസേവന

അർത്ഥം.-യജിക്കപ്പെടേണ്ട ആ സ്തുത്യനായ അഗ്നി, കാ
ററിൻകൂട്ടം പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന ബലവത്തായ ശബ്ദംപോലെ ക
ഷണേന നടക്കുന്ന വേദികളിൽ അത്യന്തം ശബ്ദമുണ്ടാക്കിക്കൊ
ണ്ടു വരുന്നതാണ്. പിന്നെ യജ്ഞങ്ങളിൽ ജ്വരത്തിനായി അവി
ടുന്ന് പുജാഹ്നായി വേിക്കുന്ന മേൽപ്രകാരം ശബ്ദം പുറപ്പെ
ടുവിക്കുന്ന അഗ്നി നെയ്യ്, പുരോധാശം മുതലായ ഹവിസ്സുക
ളെ ഭക്ഷിക്കുന്നു. ഹവിസ്സുകൾ ഏങ്ങും സ്വീകരിക്കുന്ന ശീല
ത്തോടുകൂടിയ അവിടുന്ന്, യജ്ഞത്തിന്റെ കൊടികൂറ്റയായി

ധന്വി:	— ധാരണകൾ:
ഏഷാം വസുനാം	— ദീയമാനാനാം ഹവിഷാം
ഈശ	— ഈഷ്യേ, സമത്വോ വേതി
(കിം പായമഗ്നിഃ)	
മേധിരഃ	— യഷ്ടവ്യത്വേന മേധേ, യജ്ഞേ, പ്രധാനഭൂതസ്സൻ
പ്രിയാൻ	— പ്രീതിഹേതുനാജ്യാദിൻ
അപി-ധിൻ	— പര്യോഷിപര്യന്തം ഭജാൻ
വനിഷീഷ്യ	— സംഭജതപാൻ
(തഥാ) മേധിരഃ	— മേധാപാനസൗ
ഐ വനിഷീഷ്യ	— അന്യദേവതാകേഷ്വപി യജ്ഞേഷ്യ പ്രയാജാദിരൂപമാജ്യ ഭാഗം സ്വയം സംഭജതേ

അതഃ—യാതൊരു അഗ്നിയെ ഐഹികവും, ആമൃഷ്ടി കവമായ രണ്ടു ഫലത്തിന്നായിക്കൊണ്ടു്, സ്നോതാക്കളും, ഇരിയ്ക്കുന്നിടം മുറും പ്രകാശിപ്പിയ്ക്കുന്നവരും, നമസ്താരാദികളാൽ ഉപാസിയ്ക്കുന്നവരുമായ ഭാർഗവന്മാരായ മഹാഷികൾ ഹവിസ്സർപ്പിയ്ക്കുവാൻ വേണ്ടി അരണിയിൽ തീകടയുന്നവരായി, പാപമകറുന്നവരായി അടുത്തുചെന്ന് സ്തുതിയ്ക്കുന്നവോ, യാതൊരുഗ്നി കത്തിക്കാളി, ഹോമിയ്ക്കുന്നതെന്തും ഉൾക്കൊള്ളാൻ സമീകരണമായി, ഹോമിയ്ക്കപ്പെടുന്ന ഹവിസ്സുകളുടെ ഈശനായി ഭവിയ്ക്കുന്നവോ, ആ അഗ്നിയജ്ഞത്തിൽ പ്രധാനഭൂതനായി, മതിയാവോളം നല്കപ്പെടുന്ന പ്രീതികൾക്കായ നെയ് മുതലായവയെ സ്വയംസ്വീകരിയ്ക്കുന്ന പിന്നെ മേധാവിയാൽ അവിടുന്ന് അന്യദേവതകളെ ഉദ്ദേശിച്ച യജ്ഞങ്ങളിലും പ്രയാജരൂപത്തിൽ നെയ്യ് ഹോമിച്ചതു് സ്വയം സ്വീകരിയ്ക്കുന്നു.

8 വിശ്വാസാംതാവിശാംപതിം ഹവാമഹേ
 സത്വാസാംസമാനം ദംപതിംഭുജേ
 സത്യഗീർവാഹസംഭുജേ
 അതിമിഹാൻഷാണാം പിതൃന്യസ്യാസയാ
 അമീചവിശ്വേഅമൃതാസ ആവയോ
 ഹവ്യാദേവേഷ്വാവയഃ

അന്വയം:-

വിശ്വാസാം വിശാം	— സത്വാസാം പ്രജാനാം,
പതിം	യജമാനാനാം
സത്വാസാം സമാനം	— അഭിമതഫലദാനേനപാലകം
	— നകേവലം യജമാനാനാം,
	കിന്തുസത്വാസാം പ്രജാനാമേക
	രൂപം (ദാഹപചനാഭ്യപകാര
	സ്യ സമത്യാൽ)
ദം-പതിം ഭുജേ	— ദമഃ ഗൃഹനാമ, ഗൃഹസ്യപതിം
	ഭോഗയാഹായാമഃ
സത്യ-ഗീർവാഹസം	— അവിസംവാദിഫലാനാം സ്തുതി
	രൂപാണാം ഗീരാംവോഡാരം
മാൻഷാണാം അതിമിം	— അതിമിവൽപുഷ്യം
ഭുജേ ഹവാമഹേ	— ഭോഗായ ആഹാരായാമഃ
(കിം ച) യസ്യ (അഗ്നേഃ)	
ആസയാ	— സമീപേ
അമീ വിശ്വേ	
അമൃതാസഃ ച	— സർവ്വേഭേവാ അപി
വയഃ	— ഹവിർലക്ഷണമന്നമുദിശ്യ
പിതൃഃ ന ആ	— പിതൃരന്തികേ അന്നാഭ്യത്നം
	പുത്രാദയഃ സേവന്തേതദൽ
	ആഗച്ഛന്തി (അഗ്നിമുഖാഭേവാഃ,
	ഇതരേഭ്യോനീയമാനത്യാൽ)

(കിംച) വയഃ	— നേതാരഃ, പ്രതിഭഃ അപി
ദേവേഷ	— ഇതരേഷു ഇജ്യമാനേഷു മധ്യേ
ഹവ്യം ആ	— ഹവിഷി അഗ്നയേ
	ആഭിമുഖ്യേണ പ്രയച്ഛന്തി

അർത്ഥം.—അഭിമുഖ്യേണാകം കൊണ്ടു എല്ലാ യജമാനന്മാരുടെയും രക്ഷകനും (യജമാനന്മാർക്കു മാത്രമല്ല) വേവികൾ, ദഹിപ്പികൾ മുതലായ ഉപകാരങ്ങളാൽ എല്ലാ ജനങ്ങൾക്കും ഇല്ലനും, ഗൃഹപതിയും, സത്യമായ, നിസ്സംഗമായ ഫലം നല്കുന്ന സ്തോത്രങ്ങൾ സ്വയം ഉൾക്കൊള്ളുന്നവനും മനുഷ്യർക്കു അതിഥിയെപ്പോലെ ആദരണീയനായ അവിടുത്തെ സുഖഭോഗത്തിനായി നാം വിളിക്കുന്ന കൂടാതെ ഈ അഗ്നിയുടെ സമീപത്തിൽ ഈ എല്ലാ ദേവന്മാരും ഹവിരണത്തിനുവേണ്ടി, അച്ഛന്റെ അരികിൽ ചോറിനുവേണ്ടി പുത്രന്മാർ മുതലായ വർ വത്തിക്കുന്നപോലെ, വന്ദാചരണ (അഗ്നിമുഖത്തുകൂടെ വേണമല്ലോ മറ്റു ദേവന്മാർക്കു ഹവിസ്സു മുതലായതു കിട്ടാൻ) പിന്നെ പുഷ്യരായ ദേവന്മാർക്കിടയിൽ പെച്ചു പ്രതിഷ്ഠിക്കുകയും അഗ്നിയായി ഹവിസ്സുകൾ നേരേ കൊടുക്കുന്നു

9 തപഃഗേ സഹസാ സഹന്തമ

ശുഷ്വിന്തമോജായസേ ദേവതാതയേ

രയിണദേവതാതയേ

ശുഷ്വിന്തമോഹിതേമദോ ദൃക്വിന്തമ ഉതക്രതുഃ

അധ്വസാതേപരിപരന്ത്യജര

ശുഷ്വിവാനോനാജര

അന്വയം. —

ഹേ അഗ്നേ, തപഃ

സഹസാ സഹന്തമഃ — ബലേന ഗതൃണാമഭിവേദിതാ

(തഥാ) ശുഷ്വിന്തമഃ — അതിശയേനതേജസ്വി

ദേവതാതയേ രയിഃ ന — യജ്ഞാത്ഥം ധനമിവ

ദേവതാതയേ ജായസേ — യജ്ഞാത്ഥമുതിപന്നഃ

(കിംച) തേ മദഃ	— ആജ്യ സ്വീകാര ജനിതോഹഷഃ
ശുഷ്കിൻ-തമഃ ഹി	— അതിശയേന ബലവാൻ വലു
ഉത ക്രതുഃ	— തവ കർമ്മവിശേഷോപി
ദ്യുക്തിൻ-തമഃ	— അതിശയേന യശോയുക്തഃ
അധ ഹേ അജര,	— അതഃ കാരണാൽ ജരാഹിത,
	(അഗേ,)
(യജമാനഃ) തേ	— തപഃ
ശുഷ്കീ-വാന്തഃ ന	— ദൃതാ ഇവ, യഥാതേ വാർത്താ
	വിശേഷപ്രദാനേന രാജാനം
	സേവന്തേ തഥാ
പരി ചരന്തി സു	— സേവന്തേ
ഹേ അജര,	— കേതാനാം അജരയിതഃ,
	(തപഃ പരിചരന്തി)

അർത്ഥം.—അല്പയോ അഗേ, അവിടുന്ന് ബലത്താൽ ശത്രുക്കളെ ജയിക്കുന്നവരിൽ മുന്തിയവനും ഏറ്റവും തേജസ്സുറവനുമായി, യജ്ഞനിർവ്വഹണത്തിന്ന് ഉൽപ്പന്നമായ ധനംപോലെ യജ്ഞത്തിനായി പിറന്നവനാകുന്നു. നെയ് സ്വീകരിക്കുന്നതുകൊണ്ടുള്ള അവിടുത്തെ ഹർഷം ഏറ്റവും ബലവത്താണല്ലോ. പിന്നെ അവിടുത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച കർമ്മവിശേഷവും കീർത്തിമത്താകുന്നു. അക്കാലത്താൽ അല്പയോ ജരാഹിതനായ അഗേ, രാജദൂതന്മാർ വാർത്തകൾ ശേഖരിച്ച് രാജാവിനെ അറിയിച്ച സേവിക്കുന്നപോലെ, യജമാനന്മാർ അവിടുത്തെ സേവിക്കുന്നു. കേതന്മാരെ ജരിപ്പിക്കാത്ത (നശിപ്പിക്കാത്ത) അഗേ, അവിടുത്തെ അവർ പരിചരിക്കുന്നു.

10 പ്രവോമഹേ സഹസ്രാ സഹസ്രത

ഉഷ്ഠ്യുധേ പശുഷേ നാഗായേ

സ്തോമോ ബഭ്രുഗായേ

പ്രതിയദീം ഹവിഷ്വാൻ വിശ്വാസുഷ്വാസുജോഗ്രവേ

അഗ്രേരേദോനജരതഃപ്രസുണാം

ദുഷ്ടിഹോതഃപ്രസുണാം

അനന്തം -

(ഹേ ഉൽഗാത്രാദയ: സ്തോതാഭാ:)

- വ: സ്തോമ: — യാചാകം സ്തോത്രം
- മഹേ സഹസാ
- സഹസ്രതേ — മഹതേ, ബലേനപാദീഭവേന സാദാമുദാതേ
- ഉച: സുധേ താഗയേ — ഉച: കാലപ്രശസ്തധർമ്മാദാതാഗായേ പ്രശസ്ത
- പശു-സേന — പശുഫലപ്രാമാന്യം (നശസ്തോപധേന)
- അഗന്യേ (സഹസാ)
- പ്ര ബഭ്രു — പ്രീണയിതും സാമംഭവതു
- യദി ഇം പ്രതി — യസ്മാൻപുനരഗ്നിം ലക്ഷിതത്വ
- ഹവിഷ്യാൻ — ഹൃതാദിഹവിര്യമതഃ യജമാനഃ
- വിശ്വാസു ക്ഷാസു — സുസ്വാസുനിവാസ ട്രാസസേവിഷ
- ജോഗ്രവേ — അത്യന്തം ശക്താ
- ഋഷുണാം — ഋഗ്ഗാന്ധ്യന്താം, ദേവാനാംഭയേ (ശ്രേഷ്ഠാഗ്നിം)
- ഭുജ്ജി: — സുതികശല:
- ഋഷുണാം — മഹതാം ധനവതാംഭയേ
- മരേ ന — വന്ദീവ
- ഹോതാ അഗ്രേ മാതേ — സ്തോതാ (ഉതാദേവേഭ്യ: പുത്രം)

അർത്ഥം:-ഉൽഗാതാവു മുതലായ സ്തോതാക്കളേ, നിങ്ങളുടെ സ്തോത്രം മഹാനും, ബലംകൊണ്ടു് ശത്രുക്കളെ മയിയ്ക്കാൻ പോന്നവനും, പ്രഭാതത്തിൽ ഉണർന്നവനും, സേവിക്കുന്നവനു് പശുഫലത്തെ (ഗോവർദ്ധന ഫലത്തെ) കൊടുക്കുന്നവനായ അഗ്നിക്കു പ്രീണനപരമായി ഭവിക്കട്ടെ ഈ അഗ്നിയെ ഉദ്ദേശിച്ചാണല്ലോ നെയ്യു് മുതലായ ഹവിസ്സോടുമടിയ യജമാനൻ എല്ലാ യാഗവേദികളിലും ഏല്പാഴും ഗമിക്കുന്നത് വന്നപ്പേരുന്ന ദേവന്മാരുടെ ഇടയിൽ ശ്രേഷ്ഠനായ അഗ്നിയെ സുതികശലനായ ഹോതാവു്, പ്രഭുക്കളുടെ ഇടയിൽ സുതിപാഠകൻ എന്ന പേരിലെ മറ്റു ദേവന്മാരെ മുമ്പിൽ സൂതിക്കുന്നു.

11 സന്താനേദിഷ്ടം ഭദ്രശാനത്തരോ
 ഗേഭേവേദിസ്സചനാസ്സചേതുനാ
 മഹോരായസ്സചേതുനാ
 മഹിശവിഷ്ണുനസ്കൃയി സഞ്ചക്ഷേഭജേ അസ്യൈ
 മഹിസ്തോതുഭ്യോമാലവനമസുവീര്യം
 മമീരുഗ്രോനശവസാ

വ 13

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ സ: (ത്വം)

ന: നേദിഷ്ടം

— അത്യന്തസമീപേ

ഭദ്രശാന:

— വേദ്യം ദീപ്യത്വേന ഭദ്രശാന:

ഭേവേദി: സ-ചനാ:

— ഇതരൈരഭേവൈസ്സമാനാന:

സ-ചേതുനാ

— ശോഭനേന ചേതസായുക്ത:

സ-ചേതുനാ

— ത്വദനുഗ്രഹ ഹേതുനാ ശോഭന
 ചേതോവതാമയായുക്ത:

മഹ: രായ: ആ രേ

— അസ്താകമാഹര

ഹേ ശവിഷ്, (അഗ്നേ,)

— ബലവന്നഗ്നേ,

സം-ചക്ഷേ അസ്യൈ

മഹി ഭുജ

— സമ്യക്ഭിശന്നീയായ പൃഥിവ്യാ
 സ്സംബന്ധിനേ മഹതേ ഭോഗായ

ന: മഹി കൃയി

— മഹദന്നം, ബലംവാ കരു,
 സമ്പാദയ

ഹേ മാല-വൻ,

സ്തോതു-ഭ്യ:

— സ്തോത്രകർതുഭ്യ:

സു-വീര്യം

— ശോഭനപുത്രത്യാഭ്യുപേതം ധനം
 (കൃയി)

(കിംച ശവസാ

യുക്തസ്സന്) ശവസാ

ഉഗ്ര: ന

— കശ്ചിർകൃത: ബലേന
 മമീഭവതി തദാ

മമി:

— അസുഖിരോധിനോനാശയ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അഗ്നേ, അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന് ഞങ്ങൾക്ക് ഏറ്റവും സമീപത്തിൽ, വേദിയിൽ കത്തിക്കാളി കാണപ്പെടുന്നവനായി, ദേവന്മാരോടൊത്തു് അന്നമാർന്നവനായി, നല്ല ചേതസ്സുററവനായി, അവിടുത്തെ അനുഗ്രഹത്താൽ നല്ല മനസ്സോട്തന്നെ ഏതോടുകൂടിയവനായി, മഹത്തായ സമ്പത്തു് ഞങ്ങൾക്കുണ്ടാലും. അല്ലയോ ബലവാനായ അഗ്നേ, നല്ലപോലെ കാണത്തക്ക മഹത്തായ ഭൌമമായ ഭോഗത്തിനായിരിക്കാണ്ടു് ഞങ്ങൾക്ക് മഹത്തായ അന്നം (പുഴു, ബലം) ഉണ്ടാക്കിത്തന്നാലും. അല്ലയോ ധനവാനായ അഗ്നേ, മണ്ണാതാക്കൾക്കു് സൽപുത്രമുത്പാദിക്കുളൊടുക്കിയ സമ്പത്തുണ്ടാക്കിക്കൊടുത്താലും. അവിടുന്ന് ബലവാനായി, ഊകനായ ഒരു ക്രൂരൻ ഏതിരാളിയെ അമർത്തുന്നപോലെ, ഞങ്ങളുടെ ശത്രുക്കളെ ഒടുക്കിയാലും.

വക്തൃ. 14-15

1 അയം ജായതമനുഷ്യാധരീമണി
ഹോതായജിഹ്വ ഉശിജാമനുവ്രത
മഗ്നിസ്വമനുവ്രതം
വിശ്വക്രഷിസ്സവിയതേ ത്വിരിവശ്രപസ്യതേ
അമൃണോഹോതാ നിഷ്ഠദിളസ്സദേ
പരിവീതളുസ്സദേ

അന്വയം.-

ഹോതാ	— ദേവാനാമാഹ്വതാ
യജിഹ്വഃ	— അതിശയേനയഷ്ടതമഃ
അയം അഗ്നിഃ ഉശിജാ.	— കാമയിത്വംനാം യജമാനാനാം.
വ്രതം അന്ന	— കമ്മലക്ഷീകൃത്യ
മനുഷഃ	— മനുഷ്യന്യ അധ്വര്യോ
	സ്സുകാശാൽ
ജായത	— അരണിമന്മനേനോൽപന്നഃ

(ന കേവലം പരാത്ഥമേവ) — വിശ്വ-ശ്രേഷ്ഠി:-വിശ്വവിഷയ കർമ്മവാൻ (സഃ)	
സ്വം വ്രതം അനു	— സ്വകീയം ഹവിസ്സാധികാരാഭി
1	രൂപം കർമ്മ അനു ലക്ഷ്യവ
സഖി-യതേ	— സഖിത്വമാത്മന ഇച്ഛതേ
ശ്രവസ്യതേ	— അതിപ്രസിദ്ധാനമാത്മന ഇച്ഛ തേ യജമാനായ
രയി:-ഇവ	— ധനസ്ഥാനീയഃ (ജായത)
(ധനം യഥാ സഖ്യം അന്നസമൃദ്ധിം ച സാധയതി തദാൽ അയമഗ്നിരപി തസ്സൈ ദധം സാധയതി.)	
(കിം ചായമഗ്നിഃ)	
അദബ്ധഃ	— കേനാപ്യഹിംസിതഃ
ഹോതാ	— ഹോമനിഷ്ഠാദകഃ
പരി-വീതഃ	— പരിധിഭിഃ
	പരിതോവേഷ്വിതസ്സൻ
ഇളഃ പദേ	— ഇധായാഃ, ഭൂമയാഃ പദേ
ധരീമണി	— സാരഭൂതേ സ്ഥാനേ, വേദയാം
ഇളഃ പദേ	— മനോഃ പുത്രാഃ ഗോരൂപായാഃ
	ഇധായാഃ പാദന്യാസപ്രദേശേ
നി സഭൽ	— നിഷീദതി

അർത്ഥം:-ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനും ഏറ്റവും യജനീയനുമായ ഈ അഗ്നി ഫലകാമന്മാരായ യജമാനന്മാരുടെ കർമ്മത്തെ മുൻനിർത്തി, അധാര്യവിന്റെ അടുക്കൽ അരണികടച്ചിലിൽ നിന്ന് ജനിച്ചു. അന്യകുടവേണ്ടി മാത്രമല്ല, എല്ലാ വിഷയങ്ങളിലുമുള്ള കർമ്മത്തോടുകൂടിയ അവിടുന്ന് സ്വന്തമായി ഹവിസ്സ് സ്വീകരിയ്ക്കൽ മുതലായ കർമ്മത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു. തന്റെ സഖിത്വമിച്ഛുന്നവനും യശസ്സുമായ അന്നമാഗ്രഹിയ്ക്കുന്നവനുമായ യജമാനന്ത് ധനാഗമസ്ഥാനീയനായും ജനിച്ചു. (ധനം കൊണ്ട് സഖ്യവും അന്നസമൃദ്ധിയും കൈവരുന്ന പോലെ അവരണ്ടും അഗ്നിയും സാധിപ്പിയ്ക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു ധനാഗമസ്ഥാനീയത്വം.) കൂടാതെ ഈ അഗ്നി ആരാലും കേടേല്പിക്കപ്പെടാതെ, ഹോമനിഷ്ഠാഹകനായി പരിധികളാൽ (ഹോമകണ്ഡത്തിന്ത് ചുറ്റും വിരിയ്ക്കുന്ന ദേവപുല്ലുകളാൽ) ചുറ്റപ്പെട്ടവനായി, ഭൂമിയുടെ പദത്തിൽ, വേദിയിൽ മനവിന്റെ

പുത്രീ ഗോത്രപയായ ഇന്ദ്രയുടെ പാദവിന്യാസ പ്രദേശത്തു് ഇരിയ്ക്കുന്നു. ("വേദികാഹ്ലിപരമന്തം പൃഥിവ്യാ" എന്നും "ഏതാവതിരൈവ പൃഥിവീയാവതി വേദി:" എന്നും ശ്രുതി. ഏതുവരെ ഭൂമിയുണ്ടോ അതുവരെ വേദി എന്നർത്ഥം. മനപുത്രിയായ ഇന്ദ്രയുടെ പാദവിന്യാസം യാഗവേദിയിൽ സന്ദർശിതം.)

2 തം യജ്ഞസാധചപിവാതയാമ
 സ്യുതസ്യപ്രമാനംസാഹവിഷ്യാതാ
 ദേവതാതാഹവിഷ്യാതാ
 സനളാജ്ജാപാത്യയാതപാനഭൂര്യതി
 യം മാതരിശ്ചാമനവേപാവതോ
 ദേവഃഃ പാവതഃ

അനവതഃ:-

യജ്ഞസാധം	— യജ്ഞസ്യസാധകം
(വേദാം സ്ഥാപിതം) തം (അഗ്നിം)	
ഋതസ്യ പഥാ	— യാഗസ്യമാർഗ്ഗേണ, യാഗാനുഷ്ഠാനേന
ഹവിഷ്യാതാ നമസാ	— ആജ്യാദിദ്രവ്യവതാ നമസ്താനോ പലക്ഷണേന ഉപസ്ഥാനേന
ഹവിഷ്യാതാ	— ഹവിഷ്യാതി, ബഹുഹവിര്യഭേദേ (സപ്തമ്യഞ്ജെനാതിത്വം)
ദേവ-താതാ	— യജേണ
അപി വാതയാമസി	— ആപദിതോഷം സേവാമഹേ
യം (അഗ്നിം) ദേവം	— ദ്യോതമാനം
മാതരിശ്ചാ	— അന്തരിക്ഷസഞ്ചാരിവായുഃ പുഷ്പം

മനവേ	— മനോരത്നമായ
പരാ-വതഃ	— അതിദൂരം ഗതവതഃ ആദിത്യാൽ
ഭാഃ	— ആഭാസീൽ, ഔചിത്യേന ഭ്രമേഘസ്ഥാപിതവാൻ തദാൽ
സഃ (അഗ്നിഃ) നഃ	— അസ്മൽ സംബന്ധിനാം
ഊർജാഃ	— ഹവിർല്ലക്ഷണാനാനാം
ഉപ-ആഭൃതി	— ഉപാഹരണേ, തൽസ്വീകാര വിഷയേ
അയാ കൃപാ	— അനയാ സാമർത്ഥ്യലക്ഷണയാ ഹവിസ്വീകാരരൂപയാകല്പനയാ
ന ജൂര്യതി	— യജ്ഞസമാപ്തിപര്യന്തം ന നശ്യതി, അജരോവർത്തതേ
(തമഗ്നിഃ) പരാ-വതഃ	— ദൂരാൽ, അസ്യദ്ദേവയജനം പ്രതി സ്ഥാപയതു

അർത്ഥം.—യജ്ഞത്തെ സാധിപ്പിക്കുന്നവനും വേദിയിൽ സ്ഥാപിതനുമായ ആ അഗ്നിയെ, യാഗാനുഷ്ഠാനമാർഗ്ഗത്തിലൂടെയും നെയ് മുതലായ ഹവിസ്സുകളോടുകൂടി നമസ്കാരം മുതലായ ഉപാസനയാലും പലവിധ ഹവിസ്സുകളോടുകൂടിയ യജ്ഞത്തിൽ അവിടുന്ന് പ്രസാദിക്കും വരെ സേവിക്കുന്നു. കൂടാതെ തിളങ്ങുന്ന യാതൊരഗ്നിയെ അന്തരീക്ഷചാരിയായ വായു മനുവിന്നുവേണ്ടി ആദിത്യൻ നിന്ന് കളഞ്ഞി ഭൂമിയിൽ സ്ഥാപിച്ചുവോ, ആ അഗ്നി നമ്മളെപ്പോലെയുള്ളവരുടെ ഹവിരുന്നങ്ങളുടെ സ്വീകാരവിഷയത്തിൽ സാമർത്ഥ്യത്തോടുകൂടി ദൂരത്തിൽ നിന്ന് നമ്മളുടെ യാഗത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് സ്ഥാപിതനായി, യജ്ഞസമാപ്തി വരെ കൈമാതെ നില്ക്കുന്നു.

3 ഏവേനസഭ്യഃ പര്യേതിപാത്മിവം

മുഹൂർ്തിരേതോ വൃഷഭഃ കനിക്രമ

ദൃഢഭൃതഃ കനിക്രമൽ

ശതം ചക്ഷാണാം അക്ഷഭിദ്ദേവോ വനേഷു തുവൃണിഃ

സഭോദധാന ഉപരേഷുസാൻ

ഷാഗ്നിഃ പരേഷു സാൻഷു

അനന്തരം:-

മുഹൂർത്തം:-	— സർവ്വദാഗീതമാനം
രേതഃ	— ഹവിരൂപമാനം, തദാഗ്നി
വൃഷഭഃ	— കാമാനാം വർഷിതാ (അയമഗ്നിഃ)
കനിക്രമൻ	— ശബ്ദയന്
ഏവേന പരി ഏതി	— ഗമനസാധനേന അഭിമുഖം ഗച്ഛതി
സദ്യഃ	— അസ്മദാഹ്വാനാനന്തരമേവ
പാത്ഥിവം	— പൃഥിവീസംബന്ധിസ്ഥാനം വേദി.
രേതഃ ദധൽ	— ആജ്യാദി സ്വീകാരേണ അത്യധികം സാമർത്ഥ്യം ദധാനഃ
ദേവഃ വനേഷു	— സംഭേദനേഷു സ്തോത്രേഷു
അക്ഷ-ഭിഃ	— അക്ഷസ്ഥാനീയാഭിർജാലാഭിഃ
ശതം പക്ഷാണഃ	— സ്വർഗ്ഗതഃ വിവിധം പ്രകാശമാനഃ
(തഥാ) തുർവ്വണിഃ	— ശീഘ്രഗതാ (അയമഗ്നിഃ)
കനിക്രമൻ (പരിഏതി)	— ശബ്ദയന് അഭിമുഖമാഗച്ഛതി
(കിംപ) സാനഷു	
ഉപരേഷു	— സമുച്ഛിതേഷു യജമാനഗൃഹേഷു
സദഃ ദധാനഃ	— സ്ഥാനം ധാരയമാനഃ
അഗ്നിഃ പരേഷു സാനഷു	— സമുച്ഛിതേഷു കാർഷ്വ (പരി ഏതി)

അർത്ഥം:-ഏഷോഴം പുകഴ്ത്തപ്പെടേണ്ടവനും ഹവിരുന്നത്തോടു കൂടിയവനും, കാമവർഷകരമായ ഈ അഗ്നി നമ്മുടെ വിളികേട്ട ഉടനെ വേദിസ്ഥാനത്തു് ഛാഹനാരൂഢനായി ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടു് നേരേ ഏറ്റുത്തു. നൊമ്പ് മുതലായ ഹവിസ്സുകൾ ഉൾക്കൊണ്ടു് അത്യധികം സാമർത്ഥ്യമാണ് ദേവനായ അഗ്നി, സ്തോത്രങ്ങളിൽ തല്പരനായി കണ്ണുകളുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള ജാലകളാൽ നൂറുവിധത്തിൽ പ്രകാശമാനനായി, ശീഘ്രഗതിയായി ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടു് നേരേ വരുന്നു. കൂടാതെ ഉയരമുള്ള യജമാനഗൃഹങ്ങളിൽ സ്ഥാനമുറപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് അഗ്നി ഉൽകൃഷ്ടകർമ്മങ്ങളിൽ വന്നുചേരുന്നു.

4 സസുക്രതുഃ പുരോഹിതോ ദമേദമേ
 ഗ്നിര്യജ്ഞസ്യായപരസ്യചേതതി
 ക്രതപായജ്ഞസ്യ ചേതതി
 ക്രതപാവേധാ ഇഷ്യയതേ വിശ്വാ ജാതാനിപസ്സശേ
 യതോഘൃതശ്രീരതിമി രജായത
 വഹ്നിവ്യോധാ അജായത

അന്വയം:—

സഃ അഗ്നിഃ സ-ക്രതുഃ	— ശോഭനകർമ്മം
പുരഃ-ഹിതഃ	— യാഗനിർവാഹകഃ
ദമേ-ദമേ	— തത്തദ്യജമാന ഗൃഹേ
അധപരസ്യ യജ്ഞസ്യ	— നാശരഹിതസ്യ ഫലപ്രദസ്യ യജ്ഞസ്യ
ചേതതി	— തദർത്ഥം പ്രബുദ്ധ്യതേ
(കീംച അയം	
യജമാനോപി) ക്രതപാ	— ശോഭനകർമ്മണാ
യജ്ഞസ്യ ചേതതി	— കർത്തവ്യതാം അവ ജാനാതി
(കീംചായമഗ്നിരപി)	
ക്രതപാ	— പ്രകൃഷ്ടേന കർമ്മണാ
വേധാഃ	— വിവിധാനാം ഫലാനാം കർത്താസന്
ഇഷ്യ-യതേ	— അന്നമിഹതേ യജമാനായ
വിശ്വാ ജാതാനി	— സർപ്പാണി സമ്പാദിതാനി ഫവിരാദീനി
പസ്സശേ	— അത്യർത്ഥം സ്തപ്തശതി, സ്ഥികരോതി
യതഃ (അയം) ഘൃത-ശ്രീഃ	— ഘൃതംസേവമാനഃ
അതിമിഃ അജായത	— അതിമിവൽ പുഷ്യഃ ഉൽപന്നഃ
(ഏവം അഗ്നൗ പ്രവൃദ്ധേ സതി യജമാനോപി)	

വഹ്നിഃ വേധാഃ	— ഹവിഷാം വോന്ധാ വിവിധ സ്യഫലസ്യ കന്താ, ഉത്പാദയിതാ
അജായത	— സമത്ഥോഽവേദി

അർത്ഥം.—ആ അഗ്നി ശോഭനകർമ്മവും യാഗനിർവാഹകനാകുന്നു. യജമാനഗൃഹങ്ങളിൽ നാശരഹിതമായ, ഫലപ്രദമായ യജ്ഞത്തിനുവേണ്ടി ഉണർവ്വേല്ക്കുന്നു. അപ്പോൾ യജമാനനും സമീകർമ്മത്താൽ യജ്ഞത്തിന്റെ കൗതുകവ്യക്തയെ അറിയുന്നു. അഗ്നിയും ഉത്കൃഷ്ടകർമ്മത്താൽ വിവിധഫലങ്ങളുടെ കന്താവായി അന്നമിച്ഛിക്കുന്ന യജമാനനുവേണ്ടി തെക്കിടെ വെച്ച ഹവിസ്സു മുതലായതെല്ലാം നല്ലപോലെ സ്വീകിക്കുന്നു, സ്വീകരിക്കുന്നു. അവിടുന്ന് നെയ്യ് ഉൾക്കൊണ്ട് അതിഥി എന്നപോലെ പൂജ്യനായി, ഉത്പന്നനായി വളർപ്പോൾ യജമാനനും ഹവിസ്സുവഹിക്കുന്നവനായും വിവിധ ഫലങ്ങളുടെ കർത്താവായും ഉത്പാദനത്തിന് സമർത്ഥനായും ഭവിക്കുക.

5 ക്രതായദസ്യതവിഷിഷ്ഠ പൃഞ്ചതേ
 ഗോരവേണ മന്ദതാം നദോദ്യേ
 ഷിരായനദോദ്യോ
 സഹിഷ്ഠാദാനമിന്ദതി വസുനാം ച മജമനാ
 സന്ത്സ്രാസതേദതിതാദിഹൃത
 ഋസാദോദിഹൃതഃ

വ. 14

അന്വയം:—

യഥ	— യസ്മാൽ കാരണാൽ സർവ്വ യജമാനാഃ
ക്രതാ	— ഹവിശ്വദാനരൂപേണ പ്രകൃഷ്ഠേന കർമ്മണാ
അസ്യ അഗ്നേഃ തവിഷിഷ്ഠ	— പ്രബലാസുജാലാസു

അവേന	— തൃപ്പിനിമിത്തേന
ഭോജ്യം	— ഭക്ഷ്യം, പുരോധാശാദീനി
മരുതാം ന ഭോജ്യം	— വായുനാം സംബന്ധിനി പ്രീഹ്യാദീനിവ
(വായുഷ്യ മേഘം നിഭിദ്യവൃഷ്ടിം ജനയത്സുസത്സുപ്രീഹ്യാദി ഭോജ്യാനുൽപന്നാനി)	
ഇഷിരായ ന	— യാചമാനായാത്മിനേഭക്ഷ്യം ദീനിയഥാദീയന്തേ, തദാൽ
പൃഞ്ചതേ	— മിശ്രയതി
(അതഃ കാരണാൽ)	
സഃ ഹി	— സംഖ്യ യജമാനഃ
വസുനാം ച മജ്ജനം	— നിവാസയോഗ്യാനാം ധനാനാം (അഗ്നിനാലബ്ധാനാം ബലേനൈവ)
ഭാനം ഇന്ദ്രതി സു	— ഹവിശ്രഭാനം തസ്മൈ വ്യാപ്നോ തിസു
(കിംച) സഃ (അഗ്നിഃ)	
അഭി-ഹൃതഃ	— ആഭിമുഖ്യേന പാപൈഃ ഹ്രിയമാണാൻ
നഃ ദഃ-ഇതാൽ ത്രാസതേ	— അസ്താൻ പാപാൽ ത്രായതേ
(തഥാ) ശംസാൽ	— ഹിംസകാൽ
അഭി-ഹൃതഃ	— അഭിതോ ഹ്രിയമാണാൽ
അഘാൽ	— ദഃഖാൽ, തൽ കാരണാൽ പാപാൽ (ത്വാസതേ)

അർത്ഥം.—യാതൊരു കാരണത്താൽ എല്ലാ യജമാനന്മാരും ഹവിദ്വാനരൂപമായ ഉൽകൃഷ്ടകമ്മം കൊണ്ട് ഈ അഗ്നിയുടെ ശക്തിയുള്ള ജ്വാലകളിൽ, അവിടുത്തെ തൃപ്പിയെ ഉദ്ദേശിച്ചു്, പുരോധാശാദി ഭക്ഷണസാധനങ്ങൾ, വായുസംബന്ധമായ നെല്ല്, അരി മുതലായവ യാചിച്ചുവരുന്ന അത്മിക്കു് ഭക്ഷണമായി കൊടുക്കുന്ന പോലെ, ഹോമിച്ച ചേക്കുന്നവോ, ആ കാരണത്താൽ അഗ്നിയിൽ നിന്നു് ലഭിച്ച സുഖജീവിതയോഗ്യമായ ധനങ്ങളുടെ ബലത്താൽ അവിടുത്തേക്കു് ഹവിഷപ്രദാനം നിറച്ചു് ചെയ്യുന്നു (അഗ്നിയെ ഉദ്ദേശിച്ചു് യാഗം ചെയ്തു് അഗ്നിപ്രസാദത്താൽ ലഭിച്ച ധനം വീണ്ടും അഗ്നിക്കു തന്നെ

സമപിക്ഷന്ന) കൂടാതെ ആ അഗ്നി നേരിട്ട പാപം ബാധി
ച്ച ആ ഭരിതത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിക്കുന്നു അതുപോലെ ഉപദ്രവ
കാരിയിൽ നിന്നും, അടുത്തുണ്ടെത്തു ബാധിക്കുന്ന ദുഃഖത്തിൽ
നിന്നും അതിന്നു കാണേമായ പാപത്തിൽ നിന്നും രക്ഷിക്കുന്നു

6 വിശ്വാവിഹായാ അരതിവൃസൃധേ

ഹസ്തേ ക്ഷിണേ താണിന ശിശ്രുമ

പ്രാപസ്യയാനശിശ്രുമൽ

വിശ്വാസാ ഇദീഷ്യതേ

ദേവത്രാഹവ്യമോഹിഷേ

വിശ്വാസാ ഇതിസൃതേവാർജുണ

ത്യഗ്നിദാദാ വ്യഗ്നപതി

അനന്തം -

വിശ്വാ വിഹായാ വസു - വിശ്വാത്മകഃ, മഹാൻ,
നിവാസയിതാ

അരതിഃ - അയജസ്യ, അരമമാണഃ,
അപ്രിതഃ

(അയമഗ്നിഃ) ക്ഷിണേ
ഹസ്തേ

- വാമേതരേ, അഭിമതഃ പ്രദാതു
മൃഗാഹര്യേണേ ഹസ്തേ

(യജമാനായ ദാതവ്യം
ധനം) ദധേ

- ധാരയതി

(ഋഗ്വേദം ച) താണിന

- താമരസ്സുവൃ ഇവ, സന്ധമാ
ഉപാസകായ അഭിമതഃ ഹസ്തേ
ഋഗ്വേദാതി തഥാ

ശിശ്രുമൽ

- യജമാനാഥം ശ്രമയതി,
ദാതി

- (കിം ച) ശ്രവസ്യയാ
ന ശിശ്രുമൽ — ഹവിരൂപാനേച്ഛയൈവ നവി
മുഞ്ചതി
- (അയമനുഗ്രഹേണൈവ പാലയതേ; ഹവിസ്വീകാരസ്ത വ്യപ
ദേശമാത്രേണ)
- (ഇദാനീം പ്രത്യക്ഷകൃതഃ ഹേ അഗ്നേ)
ദേവ-ത്രാ — ദേവേഷുമധ്യേ അതിശയേനതപഃ
- വിശ്വസ്മൈ ഇൽ
ഇഷ്ടധൃതേ — സർവ്വൈസ്സ ഏവ ഹവിരാത്മന
ഇച്ഛതേ, ഇന്ദ്രാദയേ
- ഹവ്യം ആ ഊഹിഷേ — തത്തദ്ദേവതാമുദ്രിശ്യപ്രത്തഃ
പുരോഡാശാദികം സർവ്വതോ
വഹസി
- (കിം ചായമഗ്നിഃ) വിശ്വ
സ്മൈ ഇൽ സു-കൃതേ — ശോഭനേയജ്ഞകർത്രേ യജമാനാ
യൈവ
- വാരം — വരണീയം, അന്നാദികം
ഋണപതി — ഗച്ഛതി, കരോതി
- (കിം ചായം) അഗ്നിഃ
ദാദാ — സ്വർഗ്ഗാദ്യഭിമതദാദാരാണി
വി ഋണപതി — വിവൃണോതി, പ്രതിബന്ധ
പാപാപനയദാദാ അഭിമതാ
നി സാധയതി

അർത്ഥം-വിശ്വാത്മകനും, മഹാനും എല്ലാവരെയും അതാ
തിടത്തു് വസിപ്പിക്കുന്നവനും, അയജ്ഞാക്കളിൽ (യാഗവിരോ
ധികളിൽ) ഇണങ്ങാത്തവനുമായ ഈ അഗ്നി, അഭിമതം കൊ
ടുപ്പാൻ ഉന്നത വലത്തെയുള്ളിൽ യജമാനന്നു് കൊടുക്കേണ്ടു
ധനം ധരിക്കുന്നു. അങ്ങിനെ കയ്യിലേന്തി താരകനായ സൂ
ര്യൻ തന്റെ ഉപാസകന്നു് അഭീഷ്ടമരുളുന്നപോലെ, കയ്യയയ്ക്കു
ന്നു, കൊടുക്കുന്നു. കൂടാതെ ഹവിരുന്നത്തിലുള്ള ഇഷ്ടംകൊണ്ടു്,
(യജമാനന്മാരെ) വിടുന്നില്ല. (അവിടുന്ന് അനുഗ്രഹം കൊണ്ടു
പാലിക്കുന്നു എന്നു മാത്രം. ഹവിസ്വീകാരം ഒരു ചടങ്ങുമാത്രം)
(എന്നി നേരെ സ്തുതിക്കുന്നു.) അല്ലയോ അഗ്നേ, ദേവന്മാരുടെ
മധ്യത്തിൽ അവിടുന്ന്, ഹവിസ്സിച്ഛിക്കുന്ന ഇന്ദ്രാദ്യന്മാരായ

ഏല്യാപേക്ഷം തന്നെ അതാതു ദേവന്മാർ ഉദ്ദേശിച്ചു നല്കപ്പെട്ട പരോധാശാദി ഹവിസ്സു് എന്നാലും വഹിക്കുന്ന പിന്നെ ഈ അഗ്നി യജ്ഞമർത്ത്യത്വമുള്ള യജമാനനെല്ലാം തന്നെ വരുന്നീയമായ അന്നാദിപുഷ്പിയെ ഉണ്ടാക്കുന്ന കൂടാതെ ഈ അഗ്നി സ്വർഗ്ഗാദിയായ അഭിമതത്തിന്റെ വാതിലുകൾ അതിന്നു തടയ്ക്കുമായ പാപത്തെ അകറ്റി നൂന്നാകാട്ടാക്കുന്ന സാധിപ്പിക്കുന്ന

7 സമാൻഷേ വൃജന്തേഗന്തമോഹി

തോഽഗ്നിര്യജ്ഞേച്ഛേന്ത്യേന വിശ്പതിഃ

പ്രിയോയജ്ഞേഷു വിശ്പതിഃ

സഹവ്യം മാനുഷാണാം

മിദാമൃതാനിപത്യതേ

സന്ത്യാസന്തേ വർത്തന്ത്യധ്വജേ

മേഹോദേവസ്യ ധൃതേഃ

അന്വയം. —

സഃ അഗ്നിഃ മാനുഷേ
വൃജന്തേ

— മനുഷ്യസ്യ യജമാനസ്യ
സംബന്ധിനി വജ്ജനീയേ
പാപേ നിമിത്തഭൂതേ സതി

യജ്ഞേഷു (നിമിത്ത
ഭൂതേഷു) ശം-തമഃ

— അത്യന്തം സുഖതമഃ (അരിഷ്ടസ്യ
നിവാരകത്വാദി)

ഹിതഃ

— സ്വശ്വാദൃഭിമതസാധകഃ (ഭവതി)

(കിം പായം) യജ്ഞേഷു

— യാഗേഷു

ജ്യേന്ത്യഃ ന വിശ്പതിഃ

— ജയമീലോ രാജാ സമൃദ്ധി പരി
പാലനേന യഥാ പ്രജാനാം
പ്രിയോ ഭവതി തഥാ
— ഭൃതൃഭിർ ഭൂപാണാം പ്രജാനാം
പാലക പ്രിയത്വേ ഭവതി

വിശ്പതിഃ പ്രിയഃ

സ: മാനുഷാണാം	— യജമാനാനാം സംബന്ധിനി
ഇളാ കൃതാനി ഹവ്യം	— വേദ്യാം സമ്പാദിതാനി ഹവിഷി ഉദ്ദിശ്യ
പത്യതേ	— പതതി, ആഗച്ഛതി
(കി. ച) സ: (അഗ്നി:) ന:	— അസ്താൻ യജമാനൻ
വരണസ്യ ധുന്തേ:	— വാരകസ്യ, ഹിംസകസ്യ (യോൽ)
ത്രാസതേ	— ത്രായതേ, പാലയതേ
മഹ: ദേവസ്യ ധുന്തേ:	— മഹത: ദേവസ്യ ഹിംസാത: ത്രാസതേ

അർത്ഥം—ആ അഗ്നി യജമാനനെസ്സംബന്ധിച്ചു ഒഴിവാക്കേണ്ട പാപമിരിയ്ക്കുമ്പോഴും യജ്ഞങ്ങൾ അനുഷ്ഠിച്ച നിമിത്തമായി, അവകൾ അത്യന്തം പ്രീതനം സ്വർഗ്വാദ്യഭീഷ്ടങ്ങൾ സാധിപ്പിയ്ക്കുന്നവനുമായി വേിക്കുന്നു. കൂടാതെ അവിടുന്ന്, വേണ്ടപോലെ ഭവിക്കുന്ന ജയശീലനായ ഒരു രാജാവ് പ്രജകൾക്ക് പ്രിയനാകുന്നതുപോലെ, യജ്ഞങ്ങളിൽ ഗൃതപിഗാദികളായ പ്രജകൾക്ക് പാലകനായും പ്രിയനായും വേിക്കുന്നു. പിന്നെ ഈ അഗ്നി, യജമാനന്മാർ വേദിയിലൊരുക്കിയ ഹവിസ്സുകളെത്തേടി പറഞ്ഞുതുറന്നു. അതിന്നും പുറമെ, ആ അഗ്നി യജമാനരായ നമ്മെ, തടുത്തുനിർത്തി ഉപദ്രവിക്കുന്ന ദ്രോഹികളുടെ, യേത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിക്കുന്നു. അതുപോലെ മഹാനായ ദേവന്റെ ഹിംസയിൽ നിന്നും (ദൈവികമായ ആപത്തിൽനിന്നും) രക്ഷിക്കുന്നു.

8 അഗ്നിഹോതാരമീളതേവസുധിതി.

പ്രിയംചേതിഷ്ഠ മരതിന്ത്യരിരേ

ഹവ്യവാഹന്ത്യരിരേ

വിശ്വാപ്യംവിശ്വപേസം

ഹോതാരം യജതംകവി.

ദേവാസോരണ്ഡമവസേവസ്യയവോ

ഗിർഭീരണ്ഡംവസ്യയവ:

അന്വയം:-

(ഋത്വിജഃ) ഹോതാരം	— ഹോമനിഷ്ഠാദകം
(അമം) അഗ്നിം	
ഈളതേ	— സുവന്തി
(ത്ഥമാ) വസു-ധിതി.	— ധനസ്യ ധാരയിതാരം
പ്രിയം	— സന്ദേഷം, പ്രിയതമം.
ചേനിഷം	— പ്രത്യുചേതനവന്തം
അരതി.	— ഈശ്വരം
വിശ്വ-ആയം	— സർവ്വ പ്രാണിജീവനം
വിശ്വ-വേദസം	— സർവ്വവേദം
ഹോതാരം	— ദേവാനാമാഹ്യാതാരം
യജതം, കവി.	— യജനീയം, സർവ്വവേദം അമൃഗ്നി.
നി ഏരിരേ	— നിതരം, പ്രാപ്തം
ഹവ്യ-വാഹം നി ഏരിരേ	— നിശ്ശേഷേണ പ്രാപ്തം
(കിംച) ദേവാസഃ	— ദേവന്തിലാഽഋത്വിജഃ
രണപഃ അവസേ	— ശബ്ദമന്തം. (തം) രക്ഷണായ
വസു-യവഃ	— വസുകാമാസ്തന്തഃ (ന്യേരിരേ)
രണപഃ ഗീഃ-ഭിഃ	
വസു-യവഃ	— ഹവിരന്തഃ അഗ്നയേ ദാതും ആത്മന ഇച്ഛന്തഃ (ന്യേരിരേ)

അർത്ഥം.-ഋത്വിജകൾ ഹോമനിഷ്ഠാഹകനായ ഈ അഗ്നിയെ സ്മരിയ്ക്കുന്നു. ധനം കയ്യിലേന്തിയവനും എല്ലാവർക്കും പ്രിയനും ഉഷ്കൃഷ്ട ചേതനയോടു കൂടിയവനും ഈശ്വരനും സർവ്വ പ്രാണികൾക്കും ജീവനും കെട്ടുക്കുന്നവനും എല്ലാ അറിവും തികഞ്ഞവനും ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനും യജനീയനും, മേധാവിയുമായ ഈ അഗ്നിയെ ഋത്വിജകൾ പ്രാപിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു. ദേവന്മാർക്കു ഹവിസ്സു വഹിക്കുന്ന അവിടുത്തെ തികച്ചും പ്രാപിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു. പിന്നെ പ്രകാശമാനന്മാരായ ഋത്വിജകൾ രക്ഷണത്തിനായി, ശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്ന അവിടുത്തെ ധനകാമന്മാരായി പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു. ശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്ന അവിടുത്തെ സ്തോത്രങ്ങൾ മുഴക്കി ധനകാമന്മാരായി പ്രാപിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു.

വക്രം 16-17-ഇത്രോഭേവതാ.

1 യം ത്വം രഥമിന്ദ്രമേധസാതയേ
 പാകാസന്തമിഷിരപ്രണയസി
 പ്രാപ്യനയസി
 സദ്യശ്ചിത്തമഭിഷ്ടയേ
 കരോവശശ്ച വാജിനം
 സാസ്മാകമനവദ്യതുജാന വേധസാ
 മിമാംവാചം ന വേധസാ

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, ഇഷിര, ത്വം	— യജ്ഞാനന്ദനശീല, ത്വം
മേധ-സാതയേ	— യജ്ഞസ്യ ലാഭായ
അപാകാ	— അപാകം അനല്പപ്രജ്ഞയാ അധികാരവന്തം
(അത ഏവ) സന്തം	— പണ്ഡിതം സന്തം
യം (യജമാനം പ്രതി)	
രഥം പ്ര-നയസി	— പ്രാപയസി
(കിംച) ഹേ അനവദ്യ,	— അനിന്ദിത, (യം യജമാനം ധനവിദ്യാഭിനാ)
പ്ര നയസി	— പ്രകൃഷ്ടം നയസി
തം (യജമാനം) സദ്യഃ	
ചിതം	— തദാനീമേവ
അഭിഷ്ടയേ കരഃ	— അഭിമതഫലപ്രാപ്തയേ കരോതി
(ഏവം കൃത്വാ) വാജിനം	— ഹവിർലക്ഷണമനം
വശഃ ച	— കാമയസേച
ഹേ അനവദ്യ,	— സഞ്ചിസ്തയമാന,
തുതുജാന, സഃ (ത്വം)	— അസ്മാനനഗ്രഹീതം ത്വരമാണ,
	ത്വം

വേദസാം	— വിവിധഫല കർത്തൃണം മദ്ധ്യേ ശ്രേഷ്ഠതയാ
വേദസാം	— 'മേധാവിനാം
അസ്മാകം (ഹവിഃ) ഇമാം	
വാചം ന	— അസ്മഭീയാം സ്മൃതിരൂപാം വാചമിവസാധികൻ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, യജ്ഞഗമനശീല, അവിടുന്ന് യജ്ഞസിദ്ധിസ്തായി, കർമ്മശാസ്ത്രജ്ഞാനം കൊണ്ട് അധികാരിയായി, അതുകൊണ്ടുതന്നെ പണ്ഡിതനായ ഏതു യജമാനനെ ഉദ്ദേശിച്ചു്, തേറോടിച്ചു് എത്തുന്നവോ, അതുപോലെ കറാമറ ഇന്ദ്ര, ഏതു യജമാനനെ ധനവിദ്യാദികളെക്കൊണ്ട് വേണ്ടപോലെ നയിക്കുന്നവോ, അപ്പോൾ തന്നെ ആ യജമാനനെ അഭിമതഫലസിദ്ധിയ്ക്കു് പാത്രമാക്കുന്നു. അപ്രകാരം ചെയ്തു ഹവിസ്സു് കാമിക്കുന്ന (സ്വീകരിക്കുന്ന.) എല്ലാവരും സ്മൃത്യനായ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങളെ അനുഗ്രഹിക്കാൻ ബദ്ധപ്പെടുന്ന അവിടുന്ന്, വിവിധ ഫലങ്ങൾനല്കുന്ന ദേവന്മാരുടെ ഇടയിൽ ശ്രേഷ്ഠതക്കൊണ്ട്, മേധാവികളായ ഞങ്ങളുടെ ഈ ഹവിസ്സിനെ, സ്മൃതിവചനത്തെ എന്നപോലെ, സ്വീകരിച്ചാലും.

- 2 സത്യധിയസ്മാപ്തനാസുകാസുചി
ദൃഷ്ടായ് ഇന്ദ്ര ഭർഹതയേ നൃഭി
രസിപ്രമുഖായേ നൃഭിഃ
യദ്രൈരസ്തദസ്സനിതാ
യോവിപ്രൈർവാചം തന്മാ
തപിശാനാസ ഇധനവാചിനം
പുഷ്പത്യം ന വാചിനം

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, സഃ ശ്രുധി	— വക്ഷ്യമാണഗുണവിശിഷ്ടസ്താം അസ്തൽ സ്തോത്രം ശൃൺ
യഃ സു നൃ-ഭിഃ	— യഃ ഖലു താം മതതഭിഃ (സഹിതഃ) -
കാസു ചിത് പൃതനാസു	— സർവ്വേഷു പ്രൌഢേഷു സംഗ്രാമേഷു
ഭര-ഹുതയേ	— ഭരണവിശിഷ്ടാഹ്വാനയുക്തായ
പ്ര-തുത്തയേ	— പാപാനാം പ്രകൃഷ്ടഹിംസനായ
നൃ-ഭിഃ	— നേത്രഭിര്യജമാനൈഃ പ്രാത്ഥിതസ്തൻ
ക്ഷോയഃ അസി	— പ്രവലനശീലഃ, നാമതഃ അസി
(കിം ച) യഃ (ത്വം) ശൂരൈഃ	— ശൌര്യോപേതൈർമതതഭിസ്സു ഹിതസ്തൻ
സ്വഃ സനിതാ	— മനീഷിതസ്യ സംഭക്താ (അസി)
(തേഷാം സാഹിത്യേ അന്യനൈരപേക്ഷേണ്യവ) യഃ (ച ത്വം) വിപ്രൈഃ	— മേധാവിഭിര്യത്വിഗ്ഭി- സ്തൃതസ്തൻ
വാജം തതതാ	— അന്നസ്യ ഭാതാ അസി
തം വാജിനം പൃക്ഷം	— ഗമനവന്തം ഹവിർലക്ഷണാ നവന്തമിന്ദ്രം
ഈശാനാസഃ	— സമ്യഗഭ്യർത്ഥയിതും സമത്മാഃ ഗൃതപിജഃ
വാജിനം അത്യം ന	— ഗമനവന്തമശ്വമിവ
ഇരധന്ത	— സംരാധന്തി, സേവന്തേ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, പറയാൻപോകുന്ന ഗുണങ്ങൾ ചേർന്ന് അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രം കേട്ടാലും യാതൊരു അവിടുനല്ലൊ മതത്തുകൾക്കോടുകൂടി നികൃഷ്ടന്മാരായ ശത്രുക്കളുടെ നിശ്ശേഷവധത്തിനായി നേതാക്കളായ യജമാനന്മാരാൽ പ്രാർത്ഥിക്കപ്പെട്ട്, അവരുടെ രക്ഷണത്തിനുള്ള വിളികേട്ട്, പലപലഘോരയുദ്ധങ്ങളിൽ ആ കൃത്യത്തിൽ ശത്രുക്കളെ ജയി

ക്കുന്നതിൽ) സമത്വനാകുന്നുവോ, പിന്നെ യാതൊരവിടന്ന് വീരന്മാരായ മരുതുക്കളോടുചേന്ന് മനോഭിലാഷം നേടുന്നവനായി ഭവിക്കുന്നുവോ, അവരുടെ കൂട്ടിൽ അന്ത്യാപേക്ഷ കൂടാതെ യാതൊരവിടന്ന് മേധാവികളായ പ്രതാപികകളാൽ സൂതി ജ്ഞപ്പെട്ട്, അവർക്ക് അനുദാതാവായി ഭവിക്കുന്നുവോ, ഗമനശീലനും ഹവീരന്നത്തോടുകൂടിയവനുമായ ആ ഇന്ദ്രനോടുവേണ്ട പോലെ അഭ്യർത്ഥിക്കാൻ കഴിവുള്ള പ്രതാപികകൾ മാത്രം ശീലമുള്ള കതിരയെ എന്നപോലെ അവിടുത്തെ ആരാധിക്കുന്നു, സേവിക്കുന്നു (പ്രശുവും കതിരയും അരണ്യവാസികളായ പ്രധികൾക്ക് അത്യന്തപ്രിയങ്ങളാണ് കതിരയെപ്പോലെ ആരാധിക്കുന്നു എന്നു പറയുമ്പോൾ പ്രിയായികൃമാണ് പ്രകടമാവുന്നത്)

3 ഏന്യോഹിഷ്യാവൃഷ്ണംപിന്വാസിത്വചം

കംചിദ്യാവീരരതംശൂരമർത്യം

പരിവൃണക്ഷിമർത്യം

ഇന്ദ്രോതതുഭ്യംതദിവേ

തദുദായസ്വയശസേ

മിത്രായവോചം വർണായസപ്രഥം

സുഹൃദികായസപ്രഥം

അന്വയം :-

(ഹേ ഇന്ദ്ര. ത്വം) ഏന്യഃ

ഹി സു

(അത ഏവ) വൃഷണം

ത്വചം

കം ചിത്

പിന്വാസി

— ശത്രുണാം ഉപക്ഷപകഃ ഖലു

— വഞ്ചണശീലം

— സംവരണവന്തം പുണ്യസ്ഥവൽ ഉദേവേഷുനവന്തം

— ജലധാരിണം മോഘം

— നിർഭിദ്യ സേചയസി

മർത്ത്യം അരതം	— മർത്യവൽ അരണശീലം, ഗമന സ്വഭാവം കഞ്ചിൽ മോലം
ഹേതുര, യാവീ:	— മിശ്രയസി, അവർണ്ണന ഗച്ഛന്തം ബലാന്നിഗൃഹ്യ വഷ്ഠയസി
(തഥാ) മർത്യം	— മരണശീലം, ശീര്യമാണ സ്വഭാവം നിരഭകം കഞ്ചിന്മോലം
പരി-പുണക്ഷി	— സർവ്വതോ വർണ്ണയസി
ഹേ ഇന്ദ്ര, തൽ	— താദൃശം വർണ്ണണശീലം കഞ്
സ്വപ്രഥം	— സർവ്വതഃ പൃഥ്വയഥാ വേതിതഥാ
സ്വയശസേ തുഭ്യേ	
വോചം	— സ്വകീയ യശോയുക്തായതുഭ്യേ ബ്രവീമി
(തഥാ) ദിവേ ഉത	— ദൃഢോക് ദേവതായൈ അപി
തൽ (വോചം)	— താദൃശം കഞ്ബ്രവീമി
(തഥാ സ്വയശസേ)	
തദ്രായ	— സ്വകീയയശോയുക്തായ ദഃഖദ്രാവയിത്രേ അഗന്യേ (തൽവോചം)
(തഥാ) സു-ഊകായ	
മിത്രായ	— ശോഭന സുഖയിത്രേ അഹരഭി മാനിദേവായ (തൽവോചം)
വരണായ	— രാത്ര്യഭിമാനിദേവായ (തൽവോചം)
(ഉക്തേഭ്യോ ദേവേഭ്യഃ)	
സ്വപ്രഥം	— പൃഥ്വയഥാ വേതി തഥാ തദവർണ്ണകഞ്ബ്രവീമി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടന്ന് ശത്രുക്കളെ അടക്കുന്നവനാണല്ലോ. അക്കാരണത്താൽ പെന്തുന്ന ശീലമുള്ളതെങ്കിലും കടത്തിലടച്ചുവെച്ചവിധം ഉള്ളിലുള്ള വെള്ളത്തെ മറച്ച മോലത്തെ പിളർന്ന് വെള്ളം വിടുന്ന. അല്ലയോ ഗുര, മനുഷ്യനെപ്പോലെ അങ്ങിങ്ങലയുന്ന ഒരു മോലത്തെ പിടിച്ചു നിർത്തി പെന്തിയ്ക്കുന്നു. ഉശിരററ, ഉള്ളിൽ വെള്ളമില്ലാത്ത

ചേലത്തെ വെറുത്തെ വിട്ടു് അല്ലയോ ഇദ്ര, അപ്രകാരമുള്ള
 വഷണകമ്മത്തെ സ്വന്തം യശസ്സാർന്ന അവിട്ടത്തോട് എത്ര
 പരത്തിപ്പറയാമോ അത്ര പരത്തി ഞാൻ പറയുന്നു അതു
 പോലെ ആകാശദേവതയോടും ആ കമ്മം പറയുന്നു സ്വന്തം
 കീർത്തിയാൻ, ദേവം അലിയിച്ചുകറുന്ന അഗ്നിയോടും ആ
 കമ്മം പറയുന്നു (അഗ്നിയിൽ ഹവിരാദികൾ ഹോമിച്ച
 തിന്റെ ഫലമാണല്ലോ മഴ, അതുകൊണ്ട്) പിന്നെ നല്ല സു
 ഖമുണ്ടാക്കുന്ന പകലിന്റെ അഭിമാനദേവനായ മിത്രനോടും
 ആ കമ്മം പറയുന്നു രാവിന്റെ അധിദേവനായ വരണ
 നോടും ആ കമ്മം പറയുന്നു മേൽപറഞ്ഞ ദേവന്മാരോടെല്ലാം
 വിസ്മരിജ്ഞാവുന്നവിധം വിസ്മയിച്ച്, ഞാൻ പറയുന്നു. (ഇദ്ര
 ഐക്യരീതി പ്രശംസ, സന്തോഷംകൊണ്ട് മറ്റു ദേവന്മാരോടും
 വേറെ വേറെ ഏടുത്തു പറയുന്നു)

4 അസ്മാകം വ ഇദ്രമുസീഷ്യയേ
 സഖായം വിശ്വായം പ്രാസഹം യുജം
 വാജേഷു പ്രാസഹം യുജം
 അസ്മാകം ബ്രഹ്മാതയേ
 വാപ്യഥ്സുഷുകാസ്പിതി
 നഹിത്വാശതൃശ്ശരതേ സതൃണോഹിയം
 വിശ്വം ശതൃംസതൃണോഹിയം

അന്വയം. —

(ഹേ ഇന്ദ്രമിദ്രഃ)

അസ്മാകം വഃ ഇഷ്യയേ — അസ്മഭയം യഷ്യഭയം.
 ച യാഗായ

സഖായം വിശ്വ-ആയം. — സഖിവദത്യന്തഹിതകാരിണം,
 വിശ്വേഷാ യാഗാനാം ഗന്താരം

പ്ര-സഹം	— പ്രകഷ്ണ
	ശത്രുണാംമർഷയിതാരം
യുജം	— സർവ്വദായുക്തം, സഹായഭൂതം
വാജേഷ്യ പ്ര-സഹം	— ഹവീരൂപാനേഷ്യ നിമിത്ത ഭൂതേഷ്യ
	യജ്ഞഘാതിനസ്സഹമാനം
യുജം	— മരുതഭീര്യുക്തം
ഇന്ദ്രം ഉഗ്മസി (കിംചഹേ ഇന്ദ്രം)	— അഭിമതം കാമയാമഹേ
അസ്മാകം ഉതയേ	— രക്ഷണായ
ബ്രഹ്മ അവ	— പരിവൃദ്ധം കർമ്മരക്ഷ
യം സ്തുണോഷി	— യം വിരോധിനം വാരയസി
യം വിശ്വം ശത്രും	
സ്തുണോഷി	— വാരയസി
കാസ ചിൽ പൃഥ്സ്യ	— പൃൽസ്യ, സംഗ്രാമേഷ്യ
ത്വാ (സഃ കശ്ചിദപി)	
ശത്രുഃ നഹി സ്തരതേ	— നഹിനസ്തി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഋതവികകളേ, (യജമാനൻ പറയുകയാ
ണ്.) എനിക്കുവേണ്ടിയും നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയും യാഗത്തി
ന്നായി, ചങ്ങാതിയെപ്പോലെ ഹിതകാരിയും എല്ലാ യാഗ
ത്തിന്നും എത്തുന്നവനും ശത്രുക്കളെ അമർത്തുന്നവനും എപ്പോഴും
സഹായഭൂതനായി കൂടെ നില്ക്കുന്നവനും ഹവീരനും നിമിത്ത
മായി യജ്ഞവിരോധികളെ ജയിക്കുന്നവനും മരുത്തുകളോടു
കൂടി യുദ്ധമായ ഇന്ദ്രനോടു് അഭീഷ്ടം യാചിക്കുന്നു. കൂടാതെ
അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങളുടെ രക്ഷയ്ക്കായി മഹത്തായ കർമ്മത്തെ
(ഈ യാഗത്തെ) രക്ഷിച്ചാലും. യാതൊരു വിരോധിയെ
അവിടുന്ന്കുറുന്നവോ, ഏതു ശത്രുവേ അകുറുന്നവോ, ആ ഒരു
ശത്രുവും ഏതു യുദ്ധത്തിലും അവിടുത്തെ ഉപദ്രവിക്കുന്നില്ല.

5 നിഷ്കമാതിമതിഃ കൃത്യചി
 തേജിഷ്ഠാഭിരരണിഭിരണോതിഭി
 തഗ്രാഭിരഗ്രോതിഭിഃ
 നേഷിണോയഥാപുരാ
 നേനാഗ്നരമന്യസേ
 വിശ്വാനിപുരോരപ്പഷ്വിവഹ്നി
 റാസാവഹ്നിരണോഭാച്ഛ

വ 16

അന്വയം:-

ഹേ ഉഗ്ര. (ഇത്യ.)
 കൃത്യചി

— ഉൽഗൃണ്ണസ്വല, കൃത്യചിൻ
 ഭക്തസ്യ യജമാനസ്യ

ഊതി-ഭിഃ
 അതി-മതിഃ

— രക്ഷഭൈഃ
 — അതിക്രാന്തമനനം വിതച
 മനസ്സം ശത്രും

തേജിഷ്ഠാഭിഃ അരണി-
 ഭിഃ ന

— അതിഗന്ധേന തേജസ്വിഭിഃ
 യുദ്ധാഭിരൂപൈഃ മാഗ്നൈഃ പൃത്രാ
 ഭിഃ യഥാ നമിതവാൻ തഥാ
 — നിതരാം സുഷ്ണ നാമയ, അസ്മാൻ
 പ്രണതം കരു

നി സ നമ

(തേജിഷ്ഠാഭിരരണിഭിഃ, തേജോയുക്തൈര്യജമാഭിമാഗ്നൈഃ
 യഥാസ്മാൻ യോജിതവാതസീ തഥാ)
 ഉഗ്രാഭിഃ ഊതി-ഭിഃ

— പ്രകാശികാഭിഃ യാഗഫലഭൂതാ
 ഭിഃ രക്ഷാഭിഃ

പുരായഥാ

— പൂവുസ്മിൻകാലേ അസ്മൽ
 പിത്രാഭിനിവ

നഃ നേഷി

— അസ്മാൻ അഭിമതസ്വർഗ്ഗാഭി
 ഫലം പ്രാപയസി

ഹേ ശൂര	— വിക്രാന്ത, (ത്വം)
അനേനാഃ മന്യസേ	— അസ്സാനപി അനേനസഃ മന്യസേ
(കിം ച ഹേ ഇന്ദ്ര)	
വഹ്നിഃ	— വൃഷ്ടാദിപ്രദാനേന ജഗതാം നിര്വാഹകസ്സൻ
പുരോഃ വിശ്വാനി	— മനുഷ്യസ്യസര്വാണി ഏനാംസി
അപ പഷി	— അപകൃത്യപാലയസി
(അതഃ) നഃ ആസാ	— അസ്സാകമപ്യന്തികേ ദേവയ ജനദേശേ
അച്ഛ വഹ്നിഃ	— ഔഭിമുഖ്യേനാഗത്യ, അഭിമതാം നാം വോഡാ സൻ അനഭിമതം അപകൃത്യപഷി, അഭിമതഫലം പുരയസി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ മഹാബലനായ ഇന്ദ്ര, (ഞങ്ങളിൽ) ഒരു ഭക്തന്റെ, യജമാനന്റെ വിരോധിയായ ശത്രുവെ വീര്യമുറ, യുദ്ധാഭിരൂപങ്ങളായ മാഗ്നങ്ങളിലൂടെ, വൃത്രാദിശത്രുക്കളെ തല കന്നിപ്പിച്ച പോലെ, ഞങ്ങൾക്ക് മുമ്പിൽ കന്നിപ്പിച്ചാലും. തേജസ്സുറ യജ്ഞാദിമാഗ്നങ്ങളോടു ഞങ്ങളെ ഇണക്കിയ പോലെ, യാഗഫലഭൂതങ്ങളായ തെളിഞ്ഞ രക്ഷണങ്ങളാൽ പണ്ടു ഞങ്ങളുടെ പൂർവ്വന്മാരെയെന്നപോലെ സ്വഗ്വാദിഫലത്തിലേക്ക് അവിടുന്ന് ഞങ്ങളെ നയിക്കുന്നു അല്ലയോ വിക്രമിയായ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് ഞങ്ങളെ അപാപന്മാരായി വിചാരിക്കുന്നു. (വിചാരിക്കുമാറാകണം) പിന്നെ ഇന്ദ്ര, മഴപെയ്യിച്ചു ജഗത്തിന്റെ നിര്വാഹകനായി മനുഷ്യന്റെ ഏല്പാ പാപങ്ങളും അവിടുന്ന് പോക്കി രക്ഷിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു ഞങ്ങളുടെ സമീപത്തിൽ, യാഗഭൂമിയിൽ, അഭിമതങ്ങൾ കയ്യിലേന്തി നേരെ വന്നു അനിഷ്ടത്തെ അകറ്റി, ഇഷ്ടം നിറവേറുന്നു. (നിറവേറുമാറാകണം).

6 പ്രതപോചേയം വ്യോന്യേനവേ
 ഹവ്യന്തയ ഇഷവാൻ മന്തരേജതി
 രക്ഷോഹാമന്തരേജതി.
 സ്വയംസോ അസ്മദാനിദോ
 വധൈരേജതേജതി.
 അപസ്രവേഘംസോവതര
 മപക്ഷ്യമിവസ്രവേൽ

അന്വയം --

വ്യോന്യേ	— വേനശീലായ, പ്രതിഭിനം
ഇന്ദവേ	— കലാഭിപ്രായാ വർധനശീലായ
തൽ പ്ര വോചേയം	— അമൃതേനസവസ്യ ക്ലേയേത്രേ, തത്ത്വം.
യഃ (ഇന്ദഃ) ഇഷ വാൻ രക്ഷഃ-ഹാ	— വക്ഷ്യമാണ കമ്മ പ്രകഷേണ വക്ത്രം ശക്തോഭൂയാസം.
മന്തരേജതി	— ഏഷണവാൻ — യജ്ഞവിഘാതകാനാം രക്ഷസാം ഹന്താ
ഹവ്യഃ ന മന്തരേജതി	— തേഷാമേവഹനനാഭിരൂപം കമ്മ ഗച്ഛതി, ചാലയതി, നാശയതി
സഃ (ഏവ ഇന്ദഃ) സ്വയം നിഭഃ	— ആഹ്വായവ്യഃ ഇദ്ര ഇവ — മനനീയം സ്തോത്രമുദീശ്യഗച്ഛതി
ദഃ-മതി. വധൈഃ അസ്മൽ ആ അജേത	— അസ്മന്നിന്ദിതവൈരിണഃ — ഭൂഷ്ടധിം ഹനനായുധൈഃ — അസ്മത്തഃ ആക്ഷിപേൽ അവനയേൽ
(കി. ച) അഘം-ശംസഃ	— പാപാനാം-ശംസിതാ, സ്തേനഃ

അവ-രരം — അത്യന്തനികൃഷ്ടം
 അവ സ്രവേൽ — സ്വസ്ഥാനാവോഷ് മുഖോഭൂത്വാ
 അധഃ പതതു
 ക്ഷുദ്രം-ഇവ അവ സ്രവേൽ — ക്ഷേപ്തം ശക്യമുകോദികമി
 വാവസ്രവേൽ

അർത്ഥം:-പ്രതിപദം മുതൽ പ്രതിദിനം ഓരോ കലകൂടി വലിക്കുന്നവനും അമൃതസമമായ നിലാവുകൊണ്ട് എല്ലാവരും ഉൾക്കളിരേകുന്നവനുമായ ചന്ദ്രനായിക്കൊണ്ട്, പറയാൻപോകുന്ന അവിടുത്തെ കമ്മത്തെ വിവരിക്കുവാൻ എനിക്ക് കഴിവുണ്ടാകാവി. (പ്രശംസിക്കേണ്ട കമ്മത്തിന്റെ മഹത്വംകൊണ്ടാണ് ആത്മവിശ്വാസക്കുറവ്) യജ്ഞചിഹ്നാതികളായ രക്ഷസ്സുകളുടെ ഹന്താവായി, അവരുടെ ഹിംസാശൂന്യമായ കമ്മത്തെ അവിടുന്ന് പോക്കുന്നു, നശിപ്പിക്കുന്നു. കമ്മങ്ങളിൽ വിളിക്കപ്പെടേണ്ട ഇന്ദ്രനെന്നപോലെ അവിടുന്ന് ധ്യാനമധ്യമായ സ്തോത്രത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചുവരുന്നു യാതൊരു ചന്ദ്രൻ സ്വയം പ്രേരിതനായി അപ്രകാരമെല്ലാം ചെയ്യുന്നവോ, ആ ചന്ദ്രൻ തന്നെ ഞങ്ങളെ പഴിക്കുന്ന ശത്രുവിന്റെ ദുഷ്പ്രഭുവിയെ ഹനനായുധങ്ങളാൽ ഞങ്ങളിൽ നിന്ന് അകറ്റട്ടെ. പിന്നെ പാപപ്രശംസകനായ ചോരൻ അത്യന്തം നികൃഷ്ടമായി സ്വസ്ഥാനത്തു നിന്ന് മുഖം കത്തി താഴെ വീഴട്ടെ, ഒഴുകുന്നവെള്ളം മുതലായവ പോലെ ഒലിച്ചുകലട്ടെ. (ചന്ദ്രനെന്നപോലെ സോമനും ഈ പറഞ്ഞതു യോജിക്കും)

7 വനേമതദ്ധോത്രയാചിതന്ത്യാ
 വനേമരയിരയിവസ്സവിര്യം
 രണാംസന്തംസുവിര്യം
 ള്ലാന്നംസുമന്തഭി
 രേമിഷാപചിമഹി
 ആസത്യാഭിരിദ്രംഭ്യുന്മതിഭി
 ര്യപ്തംഭ്യുന്മതിഭി:

അന്വയം:-

(ഹേ ഇദ്ര, വയം, യജമാനാഃ) തൽ	— താദൃശം തവസ്തത്യം രൂപം
ചിതന്ത്യാ	— വൈഗുണാൻ ജ്ഞാപയന്ത്യാ
ഹോത്രയാ	— ഹോമസാധനരൂപയാ സ്തുതിരൂപയാവാചാ
വന്മേ	— സംഭഭേ
ഹേ രയി-വഃ,	— വിശിഷ്ടധനവൻ, ഇദ്ര,
സു-വിര്യം	— ശോഭനസാമർത്ഥ്യപേതം
രണപഃ	— രമണീയം, അർത്ഥഭിഗ്നവ്യം
സന്തഃ	— സർവ്വഭാവതമാനഃ; യജ്ഞാദി ഘോര ബാഹുശഃ ദീയമാനമപി വർദ്ധനം
സു-വിര്യം	— ശോഭന പുത്രഭൂതോപേതം
രയിഃ വന്മേ	— ധനം സംഭഭേ
(കിംചഹേ ഇദ്ര,)	
ദി-മന്മാനം	— ദിവേനാസ്ത്രം, ശക്തം നാമം
സുരന്തേ ദിഃ	— ശോഭനൈഷമനനൈഃ
ഇഷാ	— ഹവിർദ്വൈജ്ഞാനേനച
ആ പ്രചീമഹി	— സർവ്വതസ്സപ്രകാശയാസു
(കിംച) യദത്രം ഇം	
ഇദ്രം	— യാഗനിഷ്ഠാദകം ഇദ്രം
സത്യാഭിഃ	— അവിസംവാദിനിഭിഃ
ദ്യുജ്ജിതി-ഭിഃ	— 'ഹരിവ ആഗച്ഛ' ഇത്യാഹ്യാനൈഃ
ദ്യുജ്ജിതി-ഭിഃ	— ഹവിർദ്വൈജ്ഞാന നിമിത്തൈഃ ആഹ്യാനൈഃ
ആ (പ്രചീമഹി)	— സർവ്വതസ്സപ്രകാശയാസു

അഥ-തദ്വയോ ഇദ്ര, ജ്ഞാതം അവിദന്തേ സ്തുത്യമായ
ന പ്രാപ്തം, അവിദന്തേ ഗുണങ്ങളെ വിളിച്ചറിയിക്കുന്ന
(ഹോമാദിഗ്രന്ഥം) സ്തുതിരൂപമായ വാക്കാൽ ജ്ഞിക്കുന്നു.
തദ്വയോ വിശിഷ്ടധനമഭഭേദ്യംകൂടിയ ഇദ്ര, നല്ലകാര്യങ്ങൾ
നടക്കാൻ മനിയായതും, നാമികൾക്ക് ഇഷ്ടപോലെവന്നു

ചോദിച്ചു വാങ്ങാവുന്നതും യാഗം വഴിയ്ക്കും മറ്റും ധാരാളം ചിലവുള്ളതെങ്കിലും വദ്ധിയ്ക്കുന്നതും നല്ല പുത്രത്യാദികളോടു ചേന്നതുമായ ധനത്തെ ഭജിയ്ക്കുന്നു. (അതിനുവേണ്ടി അവിടുത്തെ ആശ്രയിയ്ക്കുന്നു) കൂടാതെ ധ്യാനിയ്ക്കാൻ പ്രയാസമുള്ള അവിടുത്തെ, നല്ലമന്ത്രങ്ങളോടും, ഹവിരുന്നത്തോടും ഞങ്ങളെപ്പാടും യോജിപ്പിയ്ക്കുന്നു. യാഗനിർവ്വാഹകനായ ഈ അവിടുത്തെത്തന്നെ മറിച്ചു പറയാനില്ലാത്ത സത്യോക്തികളാൽ, "ഇന്ദ്ര, വന്നാലും" എന്നുള്ള വിളികളോടും, ഹവിരുന്നത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച വിളികളോടും കൂട്ടിയോജിപ്പിയ്ക്കുന്നു,

8 പ്രപ്രാവോ അസ്മേ സ്വയശോഭിത്രതി

പരിവഗ്ന ഇന്ദ്രോമൃതീനാം

ദരീമന്ദതീനാം

സ്വയം സാരിഷയധ്യൈ

യാന ഉപേഷേ അതൈഃ

ഹതേമസന്നപക്ഷതി

ക്ഷിപ്താജ്ഞിനപക്ഷതി

അന്വയം:-

(ഹേ പ്രതിജ്ഞാ, വാ

അസ്മേ

— യുഷ്മദേവമസ്മദേവമഞ്ച

ഇന്ദ്രഃ സ്വയശഃഭിഃ

ഉതി

— സ്വകീയ യശോയുക്തൈഃ
ഉതിഭിഃ, രക്ഷണൈഃ

ദഃ-മതിനാം

— ദൃഷ്ടാനാം വിരോധിനാം

പരി-വഗ്നേ

— പരിതോ വജ്രനേ

പ്ര-പ്ര

— പ്രകൃഷ്ടഃ, സമന്തഃ ഭവതി

ദഃ-മതിനാം

— ഹനനബുദ്ധിനാം

ദരീമൻ

— ദരീമണി, ദാരയിതരി (ഇന്ദ്ര സമൃദ്ധിപാലയതി സതി)

അത്രൈ:	— ഭക്ഷകൈ: അസുഭിരോധിഭി:
യാ ജ്ഞി:	— ജയവതീസേനാ
ന: രിഷയൈ	— അസ്മാൻ പ്രതി ഹിംസിതം
ഉപ-ഈഷേ	— അസ്മാൻ ഉപഗന്തം: പ്രാപ്തം
ക്ഷിപ്താ സാ	— പ്രേരിതാസാസേനാ
സ്വയം ഹതാ ഇം അസൽ	— ഹിംസിതൈവാസിൻ
ന വക്ഷതി	— അസ്മാൻ നവഹേൽ, ന പ്രാപ്തോതി

(തഥാ അസുദ്ധിംസകാൻ ശത്രുനപി) ന വക്ഷതി — നവഹതി, തത്രൈവ സാ നഷ്ടാഭ്രാ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ പ്രതിപാദകളേ, നിങ്ങൾക്കവേണ്ടിയും എനിയ്ക്കവേണ്ടിയും ഇന്ദ്രൻ, സ്വന്തം കീഴ്തി വളർത്തുന്ന രക്ഷകളാൽ ഭയങ്കരമായ ശത്രുക്കളെ തികച്ചും അകറ്റുന്നതിൽ ഏറെ വം കഴിവുറവനായി വേിയുന്ന ഹിംസാബുദ്ധികളായ അവരെ ഒട്ടക്കിക്കൊണ്ട് ഇന്ദ്രൻ മറ്റത്തു്, പേണ്ടപോലെ പാലിസ്സുപോരും, എന്തു് തിന്നുന്ന നമ്മുടെ വിരോധികളാൽ ജയശീലമുള്ള യാതൊരു പട നമ്മുടെ നേരെ അയയ്ക്കപ്പെട്ടുപോ, അതു് സ്വയം ഹിംസിക്കപ്പെട്ടു, നശിപ്പിക്കപ്പെട്ടു. (നമ്മുടെ മറ്റുതന്നെ ഇന്ദ്രനാൽ നശിപ്പിയ്ക്കപ്പെട്ടു. അതുകൊണ്ടു് അതു് നമ്മളെ ഒട്ടക്കുന്നില്ല. അതവിടെ വെച്ചുതന്നെ നശിച്ചു.)

9 ത്വന്ന ഇന്ദ്രായാ പരീണസാ
യാഹിപഥാ അനേഹസാ
പുരോയാഹ്യരക്ഷസാ
സചസ്വന: പരാക ആ
സചസ്വാസുധിക ആ
പാഹിനോദാരാദാദഭിഷ്വിഭി
സ്സുദാപാഹ്യഭിഷ്വിഭി:

ചയം:-

ഇന്ദ്ര, സ്വം അരക്ഷസാ— രക്ഷോവജ്ജിതേന

നഹസാ നഃ

ഓ യാഹി — അപാപേന അസ്മൽ സംബന്ധി
നാമാദ്യേണഗച്ഛ

ിന്നസാ രായാ — പരിതോനലേന അസൃഭ്യം
ഭാതവ്യേന ബഹുധനേന
യുക്തസ്സുർ

ഃ യാഹി — പുരതഃ ആ ഗച്ഛ

ഓ ഇന്ദ്ര, നഃ പരാകേ — അസ്മാൻ സ്വർഗ്ഗലക്ഷണാൽ
അത്യന്തദൂരാൽ ദേശാൽ

സചസ്വ — സമവേതോവേ

മാ) അസ്തം-ഇതേകേ — അത്യന്താന്തികേ, ദേവയജന
ദേശേ

സചസ്വ — അസ്മൽ പ്രത്തം ഹവിസ്സേവസ്വ

ഭിഷ്ടി-ഭിഃ — അഭിമുഖൈര്യോഗൈഃ

ഃ ദൂരാൽ പാഹി — സ്വർഗ്ഗാദേഃ ദൂരദേശാൽ രക്ഷ,

ദൂരാൽ — സന്നിഹിതാൽ ഇഹലോകാൽ
(രക്ഷ)

ഹിം ബഹുനാ?) സാ

ഭിഷ്ടി-ഭിഃ — അഭിതഃ ഏഷണൈഃ പാഹി

യാഹി — സമ്യക്പാലയ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, രക്ഷസ്സുകളൊഴിഞ്ഞതും പാപം
പാധിഷ്ഠാത്തതുമായ ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിന്റെ മാർഗ്ഗത്തി-
ലൂടെ വന്നാലും. ഞങ്ങൾക്ക് തത്പരനുള്ളതും കെട്ടായി വെച്ച
തുമായ ബഹുവിധധനത്തോടുകൂടി മുമ്പിൽ വന്നുചെന്നാലും.
അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അത്യന്തദൂരത്തിലുള്ള സ്വർഗ്ഗത്തിൽ നിന്ന് വ-
ന്നുചെന്നാലും. അതുപോലെ അത്യന്ത സമീപത്തിൽ, ദേവ-
യജനഭൂമിയിൽ ഞങ്ങളാൽ സമർപ്പിക്കപ്പെട്ട ഹവിസ്സ് സ്വീക-
രിച്ചാലും. അവിടേക്കഭിമുഖങ്ങളായ യാഗങ്ങളെക്കൊണ്ട് സ്വ-
ർഗ്ഗാദിദൂരപ്രദേശത്തുനിന്ന് ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും; ചാരത്തു-
നിന്ന്, ഇഹലോകത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിച്ചാലും. എന്തിന-
ധികം? എപ്പോഴും അടുത്തിരുന്ന് സൽപ്രേരണങ്ങളെക്കൊണ്ട്
ഞങ്ങളെ വേണ്ടപോലെ പാലിച്ചാലും. എപ്പോഴും പാലി-
ച്ചാലും.

10 ത്വന്ന¹ഇ²ദ്രാ³യാത⁴ത്രാ⁵സോ
 ഗ്രാ⁶പി⁷ത്വാ⁸ഹി⁹മാ¹⁰സ¹¹ക്ഷ¹²വേ¹³സേ
 ഹേ¹⁴മി¹⁵ത്ര¹⁶ന¹⁷വേ¹⁸സേ
 ഓ¹⁹ജി²⁰ഷ²¹ത്രാ²²ത²³പി²⁴താ
 രഥം²⁵കം²⁶ചി²⁷ദ²⁸ർ²⁹വ്യ
 അ³⁰ന്യ³¹സ്യേ³²ദി³³രി³⁴വേ³⁵ഃ കം³⁶ചി³⁷ദി³⁸വോ
 റി³⁹രി⁴⁰ക്ഷ⁴¹തം⁴²ചി⁴³ദി⁴⁴വഃ

അന്വയം:-

ഹേ ഇദ്ര, ത്വം, നീ,
 തത്രാസോ

— അന്യൻ ആപദ്യഃ ഉത്തരിതം
 ഗഭേത

രായാ

— ധനേയ (ഉദ്ധാരാഭവ)

(ഹേ ഇദ്ര) ത്വാ

ഉഗ്രം ചിദി

— ഉദ്ഗൃഹ്ണസ്വലം ത്വാമേവ

ഹിമാ

— അസ്മൽ സ്തോത്രജനിതഃ മഹത്വം

അവസേ

— ത്വൽ പ്രീതയേ

ഹേ അവസേ മിത്രം ന

— ഹേതേ രക്ഷണായ പ്രകാശാരോ
 ഗ്യാദിരൂപായ സർവ്വജനമിത്രം
 സൂര്യതിവ

സക്ഷൽ

— സേവതേ, സംജേതേ

(കിം ച) ഹേ ഓജിഷ

— ഓജസ്വിതമ

ത്രാതഃ, അർവ്യ,

അവിതഃ

— രക്ഷിതഃ, അമരണധർമ്മൻ,
 അസ്മൽ ധനേനതസ്തിതഃ
 (ത്വം)

കം ചിദി രഥം (വേഗവന്മാരാഭ്യ അസുദ്യേവയജനം ഗീർഢ
 മാഗച്ഛ)

(രഥാ) ഹേ അദി-വഃ — ഗദ്യുണാംഭക്ഷക, ഇദ്ര

അസ്സൽ കം ചിൽ അന്യം

രിരിക്ഷണം ചിൽ — അല്ലം മഹാന്തംവാ (ശത്രും)

രിരിഷേഃ — ബാധസ്വ

(തമാ) ഹേ അഗ്രി-വ, റിരിക്ഷണം ചിൽ-കത്സിതമപി
ശത്രും റിരിഷേഃ, ബാധസ്വ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ആപത്തുകളിൽ നിന്ന് കരകയറാൻ ശക്തമായ ധനത്താൽ ഞങ്ങളെ അവിടന്ന് ഉദ്ധരിച്ചാലും. മഹത്തായ ബലത്തോടുകൂടിയ അവിടുത്തെത്തന്നെയാണ്, അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ പ്രസാദത്തിനുവേണ്ടിയാണ്, ഞങ്ങളുടെ സ്നോത്രങ്ങളാലുളളപായ മഹത്വം (അതായത് അവിടുത്തെ മഹത്വം പെളിപ്പെടുത്തുന്ന സ്നോത്രങ്ങൾ) പ്രകാശരൂപം, ആരോഗ്യമാവുമായി, സർവ്വജന ഹിതനായ സൂര്യനെ എന്നപോലെ ജേന്മുന്നത്, പ്രാപിയുന്നത്. (മന്ത്രങ്ങൾ സൂര്യനെ പ്രാപിയുന്നപോലെ അവിടുത്തെയും പ്രാപിയുന്നു) കൂടാതെ അല്ലയോ ഏറ്റവും ഓജസ്വിയും രക്ഷകനും അനശ്വരനും ഞങ്ങളെ സമ്പത്തുകി അനഗ്രഹിയ്ക്കുന്നവനായ ഇന്ദ്ര, അവിടന്ന് ഏതെങ്കിലും വേഗപത്തായ തേരിലേറി ഞങ്ങളുടെ ദേവയജന ദേശം പ്രാപിച്ചാലും, പിന്നെ അല്ലയോ ശത്രുനാശക, അല്ലെങ്കിൽ, വമ്പനാ ആകട്ടെ ഏതു ശത്രുവിനെയും അവിടന്ന് ബാധിച്ചാലും, ശത്രുനാശക, കത്സിതനായ ശത്രുവിനെയും ബാധിച്ചാലും.

11 പാഹിൻ ഇന്ദ്രസുഷുതസ്രിയോ

വയാതാസദമിദൃമ്മതിനാം

ദേവസ്സന്ദർമ്മതിനാം

ഹന്താപാപസ്യ രക്ഷസ്

സ്രാതാവിപ്രസ്യമാവതഃ

അയാഹിത്വാജനിതാജീജനദസോ

രക്ഷോഹണം ത്വാജീജനദസോ

അന്വയം -

ഹേ ഇത്ര, സു-സ്തുത,	
(ത്വം) ത്രിധഃ പാഹി	— ദുഃഖാൽ പാഹി
(യതഃ) ദുഃ-മതീനാം	— ദുഃഖനസ്താനാം, രക്ഷഃ പ്രഭൃതീനാം
സദം ഇൽ അപ-യാതാ	— അധോയാവയിതാ ത്വം
(അതഃ) നഃ (പാഹി)	— അസ്താൻ രക്ഷ
(ഹേ ഇത്ര) പാപസ്യ	
രക്ഷസഃ	— പാപിനഃ രാക്ഷസാദേഃ
ഹന്താ (അസി)	
(അത ഏവ) ദേവഃ സൻ	— ത്വം അസ്മൽ സ്തുത്യം ഹൃഷ്യസ്സൻ
ദുഃ-മതീനാം	— ദുഷ്ടമനനവതാം യാഗവിഘ്നാ തകാനാം അവയാതാ അസി
(ത്വമാ) മാ-വതഃ	
വിപ്രസ്യ	— മത്സ്യശസ്യമേധാവിനഃ യജമാനസ്യ
ശ്രാതാ	— രക്ഷിതാ (അസി)
അധ വസോ	— അതോഹേതോഃ സദ്വേഷാം നിവാ ഭൂത
ത്വാ ജനിതാ	— ത്വാം സവ്യസ്യജനയിതാ, ദേവദികർതാ പരമേശ്വരഃ
ജീജനൽ ഹി	— അജനയൽ, ഉൽപാദിതവാൻ ഖലു
(ത്വമാ) ഹേ വസോ	— വാസയിതഃ
ത്വാ രക്ഷഃ-ഹനം	
ജീജനൽ	— രക്ഷോഹനനായ ഉൽപാദിത വാൻ

അർത്ഥം--വേണ്ടപോലെ സവ്യരാലും സ്തുതിക്കപ്പെട്ട ഇത്ര, അവിടുന്ന് ഞങ്ങളെ ദുഃഖത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിച്ചാലും. യാതൊരു കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് ദണ്ഡുധികളായ രാക്ഷസാദികളെ ഏപ്പോഴും കീഴ്പ്പോത്തി അകറ്റുന്നവനാണോ, ആ കാരണത്താൽ ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും. അവിടുന്ന് പാപികളായ രാക്ഷസാദികളുടെ ഹനാപാകന അല്ലയോ ഇത്ര, അതുകൊണ്ടുതന്നെ അവിടുന്ന് ദേവനായി, ഞങ്ങളുടെ സ്തുതിയാൽ പ്രസ

ന്നനായി, യാഗവിരോധികളായ ഭൂമിതിരുളെ അകറ്റുന്നവനാ
യി വേിയ്ക്കുന്നു. അതുപോലെ എന്നെപ്പോലെയുള്ള മേധാവി
യായ യജമാനന്റെ രക്ഷകനായി വേികുന്നു. അതുകൊണ്ടാ
ണ് എല്ലാവർക്കും നിവാസഭൂതനായ, ആശ്രയഭൂതനായ, ഇന്ദ്ര,
എല്ലാറ്റിന്റേയും ജനയിതാവും ആദികർത്താവുമായ സർവ്വേശ്വ
രൻ അവിടുത്തെ സൃഷ്ടിച്ചിട്ടുള്ളത്. പിന്നെ, എല്ലാവരെയും
അതാതിടത്തു വസിപ്പിക്കുന്ന ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ രക്ഷാഹന്താ
വായിട്ടാണ് സൃഷ്ടിച്ചിട്ടുള്ളത്.

വർഗ്ഗ 18-19 അത്യഷ്ടി: ത്രിഷുപ് ഹന്തസി

1 ഏത്രയാഹ്യപനഃ പരാവതോ
നായമച്ഛാവിദമാനിവസൽപതി
രസ്തംരാജേവസൽപതിഃ
ഹവാമഹേതാവയം
പ്രയസ്വന്തസ്തതേസപാ
പുത്രാസേനേപിതരംവാജസാതയേ
മംഹിഷം വാജസാതയേ

അനവയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, പരാ-വതഃ	— സ്വർഗ്ഗലക്ഷണാൽ ദൂരദേശാൽ
അയം ന	— പുരോവർത്തി അഗ്നിരിവ
നഃ ഉപ യാഹി	— അസ്തൽസമീപം പ്രത്യാഗച്ഛ
സൽ-പതിഃ വിദമാനി-	
ഇവ	— ഹലാനാംപാലകഃ അഗ്നിഃ
യഥായജ്ഞഗൃഹാണി തഥാ
സൽ-പതിഃ രാജാ-ഇവ	
അസ്തം	— ചക്രമാഃ സ്വസ്ഥമാനമിവ
(അമം) അച്ഛ ആ	— ആദിഭവ്യേന വേദയജനദേശം
പ്രാപ്തം ആ യാഹി

(കിംച) പ്രയസ്വന്തഃ

വയം സചാ

— ഹവിരന്നവന്തഃ വയം

ഋതീഗ്ഭീസ്സഹിതാഃ

ത്വാ സുതേ

— ത്വാം അഭീഷ്വതേ സോമേ

നിമിത്തദൃതേ

പുത്രാസഃ പിതരഃ ന

വാജ-സാതയേ

— യഥാ അന്നസ്യ സംഭജനായ

പുത്രാഃ പിതരമാഹവയന്തി തഥാ

ഹവാമഹേ

— ആഹവയാമഃ

(കിംച) മഹിഷം

— മഹനീയതമം ത്വാം

വാജ-സാതയേ

— ഹവിസ്വീകാരായ ആഹവയാമഃ

അർത്ഥം.-അല്പയോ ഇത്ര, ദുരദേശത്തുള്ള സ്വസ്തത്തിൽ നിന്ന, ഞങ്ങളുടെ മുസിലിരിക്കുന്ന അഗ്നി എന്നപോലെ, അവിടുന്ന് സമീപത്തു വന്നെത്തിയാലും. ഫലഭാതാവായ അഗ്നി യജ്ഞഗൃഹങ്ങളെ എന്നപോലെയും, നക്ഷത്രനാഥനായ ചന്ദ്രൻ സ്വസ്ഥാനത്തെ എന്നപോലെയും അവിടുന്ന് ഈ ദേവയജ്ഞദേശം നേരെ പ്രാപിച്ഛാൻ വന്നുതീർത്തിയാലും. പിന്നെ ഹവിരന്നമേന്തിയ ഞങ്ങൾ ഋതീകളോടുകൂടി ചതച്ച സംസ്കരിച്ച സോമത്തിന്നുവേണ്ടി, അല്പനെ ഭക്ഷണം കഴിയാൻ മക്കൾ വിളിക്കുന്നപോലെ അവിടുത്തെ വിളിക്കുന്നു. ഏതൊരു മഹാനായ അവിടുത്തെ ഹവിസ്വീകാരത്തിന്നായും വിളിക്കുന്നു

2 പിബാസോഽചിത്രസുവാന്മാദിഭിഃ

കോശേന സിക്തമേവതന്നവംസഗ

സ്താത്രാഷാന്നോനവംസഗഃ

മദാമഹ്യതായതേ

തുപിഷ്ടമാത ധാതസേ

ആസ്തായച്ചതുഹാരിതോനസ്യ

മഹാപിശ്ചേവസുര്യം

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, വംസഗഃ	— വനനീയഗമനഃ (ത്വം)
അഗ്നി-ഭിഃ സുവാനം	— അഭിഷേവസാധനൈഃ ഗ്രാവഭിസ്സൂയമാനം
കോശേന സിക്തം സോമം	— സോപാചിതജലേന പുരിതം സോമം
അവതം ന	— ആഹാവാദികമാഗത്യ തൃഷിതഃ വൃഷഃ ശീശ്രുഗാമീ യഥാ പിബതി തദ്ദാൽ
തത്രേഷാണഃ ന വംസഗഃ	— യഥാ അത്യന്തം തൃഷിതോ വനനീയഗമനഃ ശീശ്രുഗാമീ പുരുഷഃ ആഹാവാദികമാഗത്യ പിബതി തദ്ദാൽ
തേ മദായ ഹര്യതായ പിബ	— തൃപ്തയേ, വിക്രാന്തിഹേതവേ പിബ
തുവിഃ-തമായ ധായസേ ത്വാ ഹരിതഃ ന സൂര്യം	— അതിപ്രഭുതായ പാനായ തം യഥാ അഭിമതദേശം അഭിപ്രേരിതാഃ അശ്വാഃ വഹന്തി തദ്ദാൽ
ആ യച്ഛന്തു അഹം വിശ്വാ-ഇവ സൂര്യം	— ആഭിമുഖ്യേന ഗമയന്തു
	— സർവാണ്യഹാനി യഥാ സൂര്യം വഹന്തി തഥാ അസുഭ്യാഗഭിവസാഃ പ്രതിഭിനം ത്വാമാവഹന്തു

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് പിടിക്കല്ലാൽ സംസ്കരിച്ചുപ്പെടുന്നതും, അതിന്നുചേർന്ന വെള്ളം ചേർത്തതുമായ സോമത്തെ, ദാഹമുറ്റ കാള വെള്ളത്തൊട്ടിയിലെ വെള്ളത്തെ എന്ന പോലെയും ദാഹിച്ചവലഞ്ഞ ഒരു മനനഷ്ടൻ ഓടിവന്ന് കിണർവെള്ളത്തെ എന്നപോലെയും (അത്രയും ആസക്തിയോടുകൂടി) അവിടുത്തെ ഹഷ്ഠതിനും വിക്രമത്തിന്നുമായി പാനം

4 ഭാഗ്യാഹ്നോവഭ്രമിരോഗമന്യോഃ
 ചാപ്തേവതിഗ്മചസനായസംഗ്യ
 ഹേഹിത്യായസംഗ്യേ
 സംവിവ്യാന ചാജസാശ്വോഭിനിരൂമജ്ജനാ
 തപ്തേവവൃക്ഷം വനിനോനിവൃശ്വസി
 പാശോവ നിവൃശ്വസി

അന്വയം:-

(അയം) ഇദ്രഃ ഗമന്യോഃ	— ബാഹ്വോഃ
തിശം വഭ്രം ദേഹാണഃ	— അത്യന്തദീപ്തം വഭ്രം ദൃഢം ഗൃഹ്ണൻ
അസനായ	— ശത്ത്രോതപരിക്ഷേപണായ
അഹി-ഹിത്യായ	— ചോലസ്യഹനനായച
ചാപ്തേ-വൃ	— ഉദകം യഥാ ശത്രുണാം നിരസനായ അഭിമന്യാദി സംസ്ഥാരണ തീക്ഷ്ണീ ക്രിയതേ തഥാ
സം ഗ്യൻ	— സമ്യക് തീക്ഷ്ണീകരോതി
സം ഗ്യൻ	— പൂർവ്വചേവ തീക്ഷ്ണം പുനരപി വധായ തീക്ഷ്ണയതി
ഹേ ഇദ്രഃ ചാജസാ	— പാദീഭവ സമന്വേത ബലേന
ഗവി-ഭിഃ	— അന്യോബലൈഃ
ചാപ്തേ	— ശാഠിഭാണ ബലേന
സം-വിവ്യാനഃ	— സമ്യക്യുക്തഃ (സൻ)
വൃക്ഷം അപ്തേ-വൃ	— യഥാകാലമിതന്യോ വൃക്ഷാണാം തക്ഷണസ്യ സാധ്യകർത്താ
വനിനഃ	— വനസംബന്ധിനോ വൃക്ഷാൻ നിരസം തക്ഷണേനഹിനന്തി, തന്യുക്തോതി

(തമാ ത്വമപി അസ്മാസുവക്രമാചരന്തഃ ശത്രും)
നി വൃശ്വസി — നിതരാം മുഞ്ചസി

പരശ്വാ-ഇവ നി

വൃശ്വസി — പരശുനാകശ്ചിദ്യക്ഷഃ
ഹരിനന്തി തമാ ത്വമപി
ഉക്തൈശ്ചിവിധൈർബലൈഃ
നിതരാമസുഭോഷിണം
വൃശ്വസി

അർത്ഥം:- ഈ ഇന്ദ്രൻ കൈകളിൽ ഏറ്റവും മുച്യുള്ള വക്ത്രം യുധം ഉറപ്പിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ട്, ശത്രുക്കളുടെ മേൽ ആഞ്ഞു പ്രയോഗിപ്പാനായും മേഘത്തെ പിളർക്കാനായും ശത്രുബാധയകറ്റാൻ മന്ത്രസംസ്കാരം കൊണ്ട് പെള്ളത്തിന്ന് ശക്തികൂട്ടുന്നപോലെ, അതിന്ന് (വക്ത്രത്തിന്ന്) നന്നായി മുച്യുത്തു; മുപ്പതന്നെ മുച്യുള്ള അതിന്ന് വീണ്ടും മുച്യുത്തു. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ശത്രുക്കളെ ജയിക്കാൻ മതിയായ ആത്മബലത്തോടു, സേനാശക്തികളോടും ശരീര ദാർഢ്യത്തോടും വേണ്ടപോലെ ചേർന്നവനായി ഒരു മരം മുറിക്കാൻ കാട്ടിലുള്ള മരങ്ങളെ വെട്ടി മുറിയ്ക്കുന്നതുപോലെ, അവിടുന്നു ഞങ്ങളിൽ വിപരീതമാചരിക്കുന്ന ശത്രുവിനെ വെട്ടിമുറിയ്ക്കുന്നു. ഒരുവൻ കോടാലിയാൽ മരം മുറിക്കുന്നപോലെ മുൻപറയപ്പെട്ട മൂന്നു ബലങ്ങളാൽ വെട്ടി മുറിയ്ക്കുന്നു.

5 ത്വം വൃഥാ¹നദ്യ² ഇന്ദ്രസന്തവേ

ക്ഷാസമുദ്രമസൃജോരഥം³ ഇവ

വാജയന്തോരഥം⁴ ഇവ

ഇത ഊതീരയുജ്ഞതസമാനമർത്ഥക്ഷിതം

ധേനുരിവമനവേ വിശ്വഭോഹസോ

ജനായ വിശ്വഭോഹസഃ

ചെയ്യാലും, അവിടേയ്ക്ക് മതിയാവാതും കടിയ്ക്കാനായി, ഹരി
 ഇതുകൾ വേണ്ടപോലെ സൂര്യനെ വഹിയ്ക്കുന്നപോലെ കതിര
 കൾ അവിടുത്തെ നേരെ ഇവിടെ എത്തിയ്ക്കട്ടെ സൂര്യനെ
 എല്ലാ പകലുകളും വഹിയ്ക്കുന്നപോലെ, ഞങ്ങളുടെ യാഗദിവ
 സങ്ങൾ, നാൾതോറും അവിടുത്തെ ആവഹിയ്ക്കട്ടെ

3 അവിന്ദി₁വോനി₂ഹിത₃ഽഗ്നി₄ഹി₅നി₆ധി₇.

വേ₁ന്ന₂ഗ₃മ്. പ₄രി₅വീ₆ത₇മ്

ന്യ₁ന₂ന്തേ അ₃ന്തര₄ഗ്നി₅

വ്ര₁ജ₂ം വ₃ഭൂ₄ഃ ഗ₅വാ₆മി₇വ

സി₁ഷാ₂സ₃ന്ന₄ഽഗ്നി₅ര₆സ്ത₇മഃ

അ₁പാ₂വ₃ണ്ണോ₄ദീ₅പ്ത₆ ഇ₇ന്ദ്രഃ പ₈രി₉വൃ₁₀താ

ധാര₁ ഇ₂ഷഃ പ₃രി₄വൃ₅താഃ

അന്വയഃ—

അഽഗ്നി₁ര₂—തമഃ
 ദിവഃ

— അതിശയേന തേജസ്വീഭൂഃ

— ദൃഢോക്താ പക്ഷിരൂപ
 യാ ഗാന്ധര്വ്വം

ഗുഹാ നി₁—ഹിതം

— അതിഗോപ്യപ്രദേശേ
 സ്ഥാപിതം

(അതഃ ഏവ) നി₁—ധി.

— നിധിസ്ഥാനീയം അനാഗം
 സോമം അപഹൃതം

ദ്രാവാണീതം

വേഃ ഗ₁മ്. ന

— പക്ഷിണഃ ശിശുഃ ഇവ, യഥാ
 കപോതാദി പക്ഷിണീ

സ്വശിശുഃ വ്യാധാദിയോക്തം

കന്യീ.ശ്ചിട്ട്യഗ്നേ സ്ഥാപയിത്വാ
 തൽസ്ഥാനമജാനന്തി

(പന്നഃ) അ₁ഗ്നി₂

പരിട്ടമ്യ വിന്ദതേ തദ്യജ്ഞഃ

— അതിമഹതിപാഷാണേ

അനന്തേ അശ്വനി	— അപരിമിതപാഷാണേ ശിലോച്ഛയാദൈ
അന്തഃ പരി-വീതം	— ലതാകണ്ടകാദിനാ പരിതോ വേഷിതം
ഗവാഃ-ഇവ വ്രജം വഭ്രീ (ഇത്രഃ)	— പണിനാപഹൃതം ഭ്രമൌഖനിത്വാ പാഷാണേന പിഹിതഭാരം ഗവാഃവ്രജം യഥാജിത്വാഭാര മുൽഘാട്യലബ്ധവാൻ തഥാ സോമം
സിസാസൻ	— സംഭേതുമിച്ഛൻ
അവിന്ദൻ	— അലതേ, സ്വീകൃതവാൻ
(തഥായം) ഇത്രഃ	
പരി-വൃതാഃ	— പരിതോ മേഘാവൃതാഃ
ഇഷഃ	— അന്നഹേതുഭൂതോദകസ്യ
ഭാരഃ അപ അവൃണോൽ	— അപാവൃതാനുകരോൽ
(തഥാ) ഇഷഃ	— ഇഷ്യമാണാനി വ്രീഹ്യാദീനി
പരി-വൃതാഃ	— ഭ്രമൌ പരിതോവ്യാപ്താന്യ കരോൽ

അർത്ഥം:-അതിന്മേൽസ്ഥിരമായ ഈ ഇത്രൻ സ്വഗൃത്തിൽ നിന്ന് പക്ഷിരൂപമായ ഗായത്രിയാൽ അവിടെ അത്യന്തം ഗോപ്യസ്ഥലത്ത് നിധിപോലെ നശിക്കാതെ സൂക്ഷിച്ചുവെച്ചിരുന്ന സോമം അപഹരിയ്ക്കപ്പെട്ട ഭൂമിയിലെത്തി. ഒരു പെൺപക്ഷി തന്റെ കുട്ടിയെ വേടന്മാർ മുതലായ ശത്രുക്കളിൽ നിന്ന് രക്ഷിയ്ക്കാൻ ഏതെങ്കിലും ഗുഹസ്ഥലത്ത് ഒളിപ്പിച്ചു വെച്ച്, ആ സ്ഥലം മറന്ന് തിരഞ്ഞു കണ്ടെത്തുന്നപോലെയും, പെരുമ്പാറക്കുള്ളിൽ പൊതകളാലും കല്ലുകളാലും മുടി പണി എന്ന അസുരൻ അപഹരിച്ചൊളിച്ചുവെച്ച പശുക്കുട്ടത്തെ അതിന്റെ ഭാരം തുറന്ന് കണ്ടുപിടിച്ചുപോലെയും, ഇത്രൻ സോമത്തെ പ്രാപിയ്ക്കാനിച്ഛിച്ച് അതു നേടി. പിന്നെ ഈ ഇത്രൻ മേഘത്താൽ മുടപ്പെട്ട അന്നഹേതുവായ വെള്ളത്തെ തുറന്നുവിട്ടു. ക്ഷയിച്ചുവന്ന സസ്യാദികളും ഭൂമിയിലെങ്ങും നിറഞ്ഞു. (ഈ ജലപുഷ്പിയും സസ്യപുഷ്പിയും ആ സോമലബ്ധിയിലുള്ള പ്രസാദത്തിന്റെ ഫലം.)

നന്വയം:-

ഹ ഇദ്ര, ത്വം വൃഥാ	— അപ്രയത്നേനൈവ
നദ്യഃ സമുദ്രം അച്ഛ	— നദീഃ സമുദ്രമാഭിമുഖ്യേന
സത്തവേ	— പ്രാപ്തം
രഥാൻ-ഇവ	— യഥാത്ഥം രഥാൻ അസുദ്യാഗം പ്രതി ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്തം
അസൃജഃ	— മേഘം നിർഭിദ്യ ഉൽപാദിതവാനസി
വാജ-യതഃ രഥാൻ-ഇവ	— സംഗ്രാമമിച്ഛന്തോ രാജാഭ്യോ രഥാനിവ അസൃജഃ
(കിംച) ഇതഃ	— അസ്മൽ സന്നിധിദേശം (പ്രിതീയാത്മേ തസിൽ)
ഊതീഃ	— രക്ഷണവത്യഃ (നദ്യഃ)
സമാനം അത്ഥം	— സമാനപ്രയോജനവൽ
അക്ഷിതം അയുഞ്ജത	— ഉദകം യോജിതവത്യഃ (ത്വൽപ്രസാദാദിതിഭാവഃ.)
മനവേ ധേന്യഃ-ഇവ	— മനോരത്നായധേനവഃ ഇവ
വിശ്വ-ദോഹസഃ	— സർവ്വാത്ഥം ദോഹ്ധ്യഃ അഭവൻ
ജനായ വിശ്വ-ദോഹസഃ	— സർവ്വജനാത്ഥം സസ്യാദീനമി ലക്ഷ്യനദ്യഃ സസൃഷ്ണദോഹ്ധ്യഃ ഭവന്തി തദ്വാൻ അക്ഷിതം അയുഞ്ജത

അത്ഥം.-അല്ലയോ ഇദ്ര, അവിടുന്ന് അനായാസമായി മുകിൽ പിളന്ന് നദികളെ സമുദ്രത്തിനാനേറെ എത്തിക്കുന്നത് അങ്ങളുടെ യാഗത്തിനെത്തുവാൻ നേരെ തേരുകൾ വിടുന്ന പോലെയാണ് യുദ്ധോച്ഛ്വസമായ രാജാക്കന്മാരും മറ്റും തേരുകൾ വിടുന്നപോലെ മേഘത്തെപ്പിളന്നു പെള്ളും വിട്ടു കൂടാതെ, അങ്ങളുടെ ഇരിപ്പിടത്തെ, വാസപ്രദേശത്തെ, രക്ഷണശീലകളായ നദികൾ, അവിടുത്തെ പ്രസാദത്താൽ, എല്ലാവരും ഒരുപോലെ പ്രയോജനപ്പെടാൻ ഉപവതികളായി. മനുഷിനാചവന്ദി പശുക്കൾ എല്ലാ അഭിഷുങ്ങളും കരുന്നകൊടുക്കുന്നവയായപോലെ, എല്ലാ ജനങ്ങൾക്കും വേണ്ടി, സസ്യാദി വൃദ്ധിയ്ക്കായി നദികൾ ഏറ്റവും കറവുറവയായി.

6 ഇമാംതേവാചംവസുയന്തആയവോ
 രമന്നധീരസ്വപാഅതക്ഷിഷു
 സുതായത്പാഭതക്ഷിഷുഃ
 ശുഭേനേജേന്യംയഥാവാജേഷുവിപ്രവാജിനം
 അത്യമിവശവസേസാതയേധനാ
 വിശ്വാധനാനിസാതയേ

അന്വയം:-

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) തേ

വസു-യന്തഃ

ആയവഃ

ഇമാം വാചം

സു-അപാഃ ധീരഃ രഥം ന

അതക്ഷിഷുഃ

(ഏവം കൃത്യാ) ത്വാം

സുതായ

അതക്ഷിഷുഃ

(കിം ച) ഹേ വിപ്ര,

വാജേഷു വാജിനം

ജേന്യം യഥാ

ശുഭേനഃ

(കിംച) ശവസേ ധനാ

സാതയേ

— ത്വഭർത്ഥം ധനമാത്മന ഇച്ഛന്തഃ

— ഭാതവ്യഹവീരൂപാന്നവന്തഃ
 ജുതപിജഃ

— ക്രിയമാണാം സ്മൃതിരൂപാം
 വാചം

— ശോഭേനകർമ്മവാൻ ധീരഃ രഥം
 യഥാ പ്രയത്നേന
 സാധുകരോതി, തദ്വൽ

— സമ്പാദിതവന്തഃ

— സുഖായ

— അനുകൂലമുൽപാദയേന്തി

— മേധാവിന്നിരൂ

— സംഗ്രാമേഷു വേഗവന്തം ത്വാം

— ജയശീലം ശൂരം രാജാനം ഭോ
 യഥാസ്മവന്തി തദ്വൽ

— ഗുണൈർദ്വീപയന്തഃ അത
 ക്ഷിഷുഃ, സ്മൃത്യാ പ്രീണയന്തി

— ബലായ ധനാനാം ലാഭായസ്മമഃ

(ന കേവലം ധനമാത്രം, കിംതു)

വിശ്വാ ധനാനി

സാതയേ

— കൃത്സ്നാനി പ്രീണനസാധനാനി
ഗവാദീനി ധനാനി

അത്യം-ഇവ

— യേഷാം ധനാനാം പ്രാപ്യേ
സത്തഗാമിനമഗ്രമിവ ധനാനി
സ്മദഃ

അത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെത്തുപേണ്ടി (അവിടുത്തെ പ്രീതിയ്ക്കായി കമ്മങ്ങൾ ചെയ്യാൻ) ധനമിച്ഛിക്കുന്നു. ഹവിസ്സേന്ദ്രിയ ഋഗ്വിഷകൾ ഇതാ ഈ സ്മൃതിരൂപമായ വാക്കിനെ കമ്മകൾക്കും ധീരനായ ഒരാൾ തേർ കേടുതിയ്ക്കു ശരിയാക്കുന്നപോലെ, ഒരുക്കിയിരിക്കുന്നു അങ്ങിനെ ചെയ്തിട്ട്, സുഖത്തിന്നുപേണ്ടി അവിടേയ്ക്കു ഇഷ്ടമായവിധത്തിൽ അതുണ്ടാക്കുന്നു (ചൊല്ലുന്നു) കൂടാതെ, മേധാവിധായ ഇന്ദ്ര, യുദ്ധങ്ങളിൽ ക്ഷിപ്രകാരിയായ അവിടുത്തെ, ജയശീലനും ശൂന്യമായ രാജാവിനെ ഭേദാർ സ്മരിയ്ക്കുന്നപോലെ, ഗുണങ്ങളാൽ തെളിയിച്ച് സ്മരിയാൻ അവിടുത്തെ പ്രീണിപ്പിക്കുന്നു പിന്നെ ബലത്തിന്റെയും ധനങ്ങളുടെയും സിദ്ധിയ്ക്കായി സ്മരിയ്ക്കുന്ന കേവലം ധനത്തിനല്ല മാത്രമായതായ ഒരു കതിരയെ പ്രശംസിയ്ക്കുന്നപോലെ (എല്ലാവുമെത്തിയ സുഖസാധനങ്ങളുടെയും പശുതൊട്ടു ധനങ്ങളുടെയും സിദ്ധിയ്ക്കായി) സ്മരിയ്ക്കുന്നു

7 ഭിനത്പരോനവതിമിത്രപുരവേ

ദിവോദാസായമഹിഭാഗൃഷേനതോ

വഭ്രുണാഗൃഷേനതോ

അതിഥിഗ്വാൗശംബരംഗിരേന്ദ്രോഅവാഭേൽ

മഹോധനാനിരേമാന ഓമസാ

വിശ്വാധനാന്യോമസാ

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, നൃതോ	— രണേനത്തനശീല
ദാശുഷേ പുരവേ	— ഹവിർത്താപതേ മനുഷ്യായ
മഹി ദിവഃ-ദാസായ	— മഹതേ, ഏതന്നാമകായരാജേണ
നവതിം പുരഃ ഭിനൽ	— ഏതൽ സംഖ്യാകാനി ശത്രുപരാ ണിഭിന്നവാനസി
(തഥാ) ഹേ നൃതോ	— ഹസ്തപാദാദിവിക്ഷേപേണ ശത്രുണാം ഹിംസക
വഭ്രുണ ദാശുഷേ	— ഹവിദാത്രേ
അതിമി-ഗായ	— പുജാത്ഥമതിമിം ഗച്ഛതേദിവോ ദാസായ
ഉഗ്രഃ	— ഉൽഗണ്ണബലസ്സൻ (ഇന്ദ്രഃ)
(പുഷ്പം പുരഭേദസമയേവിദ്ധമപി അത്രിയമാണം ഗിരിമാത്രം)	
ശംബരം	— ഏതന്നാമാനമസുരം
ഗിരഃ	— പവ്യാതാദേസ്സകാശാൽ
മഹഃ ധനാനി ദേമാനഃ	— ഗന്ധാദീനിമഹാന്തിതഭീയ ധനാനിദിവോദാസായരാജേണ സാധയൻ
ഓജസാ അവ അരേൽ	— സ്വകീയേന ബലേനജവാഞ്ഛ മുഖമവക്രഷ്യപ്രാണംഏതവാൻ
(നകേവലമല്പം ധനം)	
ഓജസാ വിശ്വാ ധനാനി	— സർവാണ്യപിതസ്യമണിമുക്താ ഭിനിയനാനിദേമാനഃ അവാദേൽ

അർത്ഥം:-യുദ്ധത്തിൽ നൃത്തം ചെയ്യുന്ന ഇന്ദ്ര, അവിടേക്ക് ഹവിസ്സർപ്പിച്ച മനുഷ്യനായ, മഹാനായ ദിവോദാസനെന്ന രാജാവിനുവേണ്ടി തൊണ്ണൂറ് ശത്രുഗരങ്ങളെ അവിടന്ന് തകർത്തു. കൈകാലുകളുടെ ഏറ്റുകൊണ്ട് ശത്രുക്കളെ അമർത്തുന്ന ഇന്ദ്ര, ഹവിസ്സേകുന്ന, അതിമിപുജകനായ ദിവോദാസനുവേണ്ടി ഉൽക്കടബലശാലിയായി, ഇന്ദ്രൻ, നഗരം തകർത്ത സമയത്തു മുറിവേറ്റുവെങ്കിലും ചാകാതെ ഒരു മല പുകിയ ശംബരനെന്ന് അസുരനെ, ആ മലയിൽ നിന്ന് സ്വന്തം ഊക്കുകൊണ്ട്,

അവന്റെ പശു കതിര മുതലായ ധനങ്ങളെ രാജാവായ ദിവോ
ഭാസന് നേടിക്കൊടുത്തുകൊണ്ട്, മുഖം കീഴ്ക്കാംതുക്കാക്കി
കൊന്ന അല്പധനമല്ല, അപഹിതം രത്നം മുത്ത മുതലായ ഏല്പാ
ധനങ്ങളും രാജാവിന് നേടിക്കൊടുത്തുകൊണ്ടാണ് കൊന്നത്

8 ഇന്ദ്രസ്തപതം യജമാനമാര്യം

പ്രാവചിശ്വേഷ ശതമുതിരാജിഷ്വ

സ്വചിത്ത്വേഷ്വചിഷ്വ

മനവേശ്വരസപ്രേതാത്ഥം കൃഷ്ണാർദ്ധയൽ

ദക്ഷനപിശ്ചം തത്ത്വയാണമോഷതി

ന്യസാന്നമോഷതി

അന്വയം -

(അയം) ഇന്ദ്രം സമർ-സ - രണ്ടു

ആര്യം യജമാനം പ്ര

ആപൽ

— സൗവർഗ്ഗസ്വം യജമാനം
ദക്ഷതി

(കിംച) ശതം-ഉതി:

വിശേഷ്യ ആജിഷ്വ

— അപരിമിതരക്ഷണം (ഇത്ര)

— സപ്തേഷ്വ സംഗ്രാമേഷ്വ യജമാനം
പ്രാവൽ

(തഥാ) സ്വ-മീത്വേഷ്വ

ആജിഷ്വ

— സ്വസ്തദേശേഷ്വ മഹാസംഗ്രാമേഷ്വ
സ്വർഗ്ഗപ്രദാനേന പ്രാവൽ

(അയമിത്രം) മനവേ

അപ്രതാൻ

— മനുഷ്യാന്, തദത്ഥായ

— കമ്മരഹിതാൻ,
യാഗവിഭേഷിണഃ

ശാസൽ

(തഥാ) കൃഷ്ണം തപഃ

— ശിക്ഷിതവാൻ, ഹിംസിതവാൻ

— കൃഷ്ണതാമ്രാസുരസ്യ

കൃഷ്ണവർണ്ണതപഃമുൽകൃത്യ

അരന്ധരൻ

ധക്ഷൽ

— ഹിംസിതവാൻ

— മന്യൂകൃതവാൻ

(തഥാ) വിശ്വം

തത്രാണം ഓഷതി

— സർവ്വമപി ഹിംസകം

തദനുപരസംഘംചഭവതി

അശ്വസാനം

— ഹിംസാത്വപിംഹതാവശിഷ്യം

നി ഓഷതി ന

— നിശ്ശേഷേണഭവതി

(യൽകിഞ്ചിദവശിഷ്യമിതിന
ഇത്യാഹ)

അർത്ഥം:- ഈ ഇന്ദ്രൻ യുദ്ധങ്ങളിൽ, ഏതെങ്കിലും ശരണ്യനായ യുദ്ധമാനനെ രക്ഷിക്കുന്നു കൂടാതെ, അപരിമിതരക്ഷണനായ ഇന്ദ്രൻ എല്ലാ യുദ്ധങ്ങളിലും യുദ്ധമാനനെ രക്ഷിക്കുന്നു. അതുപോലെ മഹായുദ്ധങ്ങളിൽ യുദ്ധമാനന്മാർക്ക് സ്വസ്ഥതയിൽ രക്ഷിക്കുന്നു. (ഇവിടെ പരാശരസ്മൃതിയിലെ ഈ ശ്ലോകം സ്മർത്തവ്യം 'ഭാവിമൗപത്യൌ ലോകേ സൗമണ്ഡലഭേദിണൌ, പരിപ്രാട് യോഗയുക്തശ്ചരണേയോഭിമുഖോഹതഃ'-അർത്ഥം:- രണ്ടുതരക്കാരാണ് സൗമണ്ഡലം ഭേദിച്ച് ഉയരുന്നത്-യോഗവാനായ സന്യാസിയും, യുദ്ധത്തിൽ നേരുന്നിന്ന് പൊരുതി മരിച്ചവനും) ഈ ഇന്ദ്രൻ മനുഷ്യക്കുപേണ്ടി കർമ്മ (യാഗ) വിഭേദികളെ ശാസിച്ചു ശിക്ഷിച്ച അതുപോലെ അംശമതി നദീതീരത്തിൽ പരിനായിരം കൂട്ടുകാരോടുകൂടി തദ്ദേശവാസികളെ ഉപദ്രവിച്ചിരുന്ന കൃഷ്ണനെ അസുരന്റെ കൃഷ്ണവണ്ണമായ (കറുത്ത) തോൽ ഉരിച്ച്, അവനെകൊന്ന് വെണ്ണിരാക്കി. അതുപോലെ എല്ലാ ഹിംസകരെയും അവരുടെ കൂട്ടാളികളെയും ദഹിപ്പിച്ച ചാകാതെ ബാക്കിയായവരിൽ ഹിംസാവാസനയുള്ളവരെ മുഴുവൻ നിശ്ശേഷം ചുട്ടെരിച്ചു. ആരും ബാക്കിയായില്ല.

9 സുരശ്രുതം പ്രവൃത്തജാത ഓഷസാ

പ്രപിത്വേ വാചമത്യണോമുഷായതീ

ശാന ആമുഷായതീ

ഉശനാ യൽപരാവതോദഗന്തുതയേകവേ

സുക്താനി വിശ്വാ മനുഷേവതുവ്ണി

രഹാവിശ്വേവതുവ്ണിഃ

അന്വയം:-

(ഇത്ര: ഏവ ദൃശ്യമാനസ്സൻ ആദിത്യാത്മനാ സ്തുതയതേ.)	
സുത: ജാത:	— സുദ്യാത്മനാ ഇത്ര: ഉദിതസ്സൻ
ഓജസാ	— സ്വകീഭേന തേജസാ യുക്തം
ചക്രം പ്ര വൃഹൽ	— (തമോനിവാരണാത്മം. അസുരജ്ഞായച) പ്രക്ഷിപ്തവാനി
(തത: പൂർവ്വം) അതഞ്ച:	— അതഞ്ചവണ്ണ: അത്യന്തതേ ജോയുക്തസ്സൻ
(അസുരാണാം)	
പ്രപിത്വേ	— സമീപേതേഷാം
വാചം	— "ജനി, ഭിന്ധി" ഇത്യാദിധ്വനി:
മുഷായതി	— മുഷ്ണാതി, തേഷാം പ്രഹരധ്വനി: മുഷായതി, വാഗ്വപലക്ഷിതം പ്രാണം മുഷായതി, അവധിത്
(തദനന്തരം) ഹൃശാൻ:	— സർവാണിതമാംസി നിരാകർത്തം സമർത്ഥസ്സൻ
ആ മുഷായതി	— സമന്താൽ മുഷ്ണാതി
ഹേ കവേ, യൽ	— ക്രാന്തഭംഗിൻ, യൽ തപം
ഉശനാ	— ഉശനസായുക്തസ്സൻ
ഉതയേ പരാ-വത:	
അജഗൻ	— സ്വർഗ്ഗസ്ഥാനാൽ ഗതവാനസി
(ആഗത്യച) വിശ്വാ	
സുദ്യാതി	— സർവാണി സുഖസാധനാനി ധനാനി ആദായ അസ്മാകം
മനുഷാ-ഇവ	— മനുഷ്യാണാമിവ, ഇതരേഷാ മൃത്യുവിജാ-സർവാണി ധനാന്യദായ ഇവ്വണ്ണി: ഭവസി തദാൽ
ഇവ്വണ്ണി:	— ഇവ്വണ്ണവനി: ക്ഷിപ്രംസംഭോക്താ (ഭവ)
(ന: കേവലമേകസ്മിന്നേവയാഗദിനേ, കിന്തു)	
അഹാ വിശ്വാ-ഇവ	— സർവ്വേഷാപി അഹസ്സ
ഇവ്വണ്ണി: (ഭവ)	

അർത്ഥം:—(ദ്രോവിൽ വർത്തിക്കുന്ന ഇന്ദ്രനെ സൂര്യോത്ഥാവായി സ്മരിക്കുന്നു.)

സൂര്യോത്ഥാവായ ഇന്ദ്രൻ ഉദിച്ചു, സ്വതേജസ്സുറ ചക്രത്തെ ഇരുട്ടകുറാനും അസുരജയത്തിന്നുമായി ആഞ്ഞെറിഞ്ഞു. അതിന്നുമുമ്പ് അരുണവണ്ണനായി, അത്യന്തം തേജസ്സാൻവനായി, അസുരന്മാരുടെ സമീപത്തിൽ, അവരുടെ 'കൊല്ലുക, പിളർക്കുക' മുതലായ കാഹളശബ്ദങ്ങളെ ഇല്ലാതാക്കി, കേൾക്കാതാക്കി, അവരെ കൊന്നു. അതിന്നുശേഷം എല്ലാ ഇരുട്ടകളും അകറ്റാൻ ശക്തനായി, എല്ലാ അസുരന്മാരെയും ഇരുട്ടിനെയും (അജ്ഞാനത്തെയും) ഇല്ലാതാക്കി. അല്ലയോ അങ്ങേ അററം കാണുന്ന ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് ഉശനസ്സിനോടു് (ശുക്രനോടു്) കൂടി ഞങ്ങളുടെ രക്ഷയ്ക്കായി ദൂരെ സ്വർഗ്ഗത്തിൽ നിന്നാണല്ലോ വന്നതല്ലെന്നതു്. വന്ന്, സുഖസാധനങ്ങളായ എല്ലാ ധനങ്ങളും കയ്യിലേന്തി, മറ്റു് പ്രതിഷ്ഠകൾക്കു് എല്ലാ ധനങ്ങളുടേയും ഭാതാവാകുന്നതുപോലെ, ഞങ്ങൾക്കും അപ വേഗത്തിലണയ്ക്കുന്നവനായി വേിച്ചാലും. ഈ യാഗദിവസം മാത്രമല്ല, എല്ലാ ദിവസങ്ങളിലും ഞങ്ങൾക്കു് സർവ്വധനഭാതാവായി വേിച്ചാലും.

10 സനോനപ്യേദിർവൃഷകർമ്മന്നമൈഃ

പുരാന്തഃ പായുഭിഃ പാഹിശമൈഃ

ദിവോദാസേദിരിന്ദ്രസ്ത്വപാനോ

വാവൃധിമാഅഹോദിരിവദ്യൈഃ

(വ-19)

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) വൃഷ-കർമ്മൻ, — അഭിമതവഷ്ണശീല,
 ഹേ പുരാന്തഃ, — അസുരപുരാണാം ഭാരയിതഃ,
 സഃ (ത്വം) നഃ നവ്യേഭിഃ ഉക്തൈഃ — അസ്മൽ സംബന്ധിഭിഃ
 നൃതനൈസ്തോത്രൈഃ ഇഷ്ടസ്തൻ
 പായു-ഭിഃ ശമൈഃ
 പാഹി — പാലനപ്രകാരൈഃ, ഐഹികാ
 മുഷ്ടികൈഃ സുഖൈഃ പാലയ

2 വിശേഷാൽ സമ്പന്നേഷു തുലനേ
 സമാനമേകം വൃഷ്ടമണ്യവഃ പൃഥക്
 സ്വസ്തിനിഷ്ഠവഃ പൃഥക്
 തം ത്വാനാവന്നപഞ്ചിനം ശുഷ്കസ്യധൂരിധീമഹി
 ഇന്ദ്രനയൈശ്വര്യമിത്യന്ത ആയവ
 സ്തോമേഭിരീദ്രമായവഃ

അന്വയം -

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) സമാനം ത്വാ	— സമ്യേഷാമേകരൂപം ത്വാം
വൃഷ്ട-മണ്യവഃ	— അഭിമതവഞ്ചനായത്വാമേവമന്യ മാനായജമാനാവയം
സ്വഃ സ്വനിഷ്ഠവഃ	— സ്വഗ്ഗം സംഭക്തുകാമാഃ
ഏകം ഹി	— ഏകമേവസന്തം
വിശേഷാൽ സമ്പന്നേഷു	— സമ്യേഷു സോമയാഗേഷു
പൃഥക് പൃഥക് തുലനേ	— ത്വരയന്തി, ഹവിരാഭീനിദഭതേ
തം ത്വാ ശുഷ്കസ്യ ധൂരി	— താദൃശം ത്വാം സേനാരൂപസ്യ ബലസ്യ വഹനേ
പഞ്ചിനം നാവം ന	— പാരസ്യ സംഭക്തീം ഫലസ്യ നാവമിവതാം യഥാഭാരവഹനേ സ്ഥാപയതി തദഗ്നി
ആയവഃ	— നേഷ്യാഃ
യൈശ്വര്യം ഇന്ദ്രം ന	
ചിത്യന്തഃ	— ഇന്ദ്രമേവത്വാം ജാനന്തഃ വയം
ധീമഹി	— സ്ഥാപയാഃ
(തഥാ) സ്തോമേഭിഃ ഇന്ദ്രം	— സ്തോത്രൈഃ ഇന്ദ്രമേവ
ആയവഃ	— ഗച്ഛന്തോവയം ധീമഹി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, എല്ലാവരും ഒരുപോലെത്തന്നെ അവിടുത്തെത്തു, അഭിഷ്ഠാസിദ്ധിജ്ഞാതാ അവിടുത്തെത്തുന്ന ധ്യാനിയുന്ന യജമാനന്മാരായ ഞങ്ങൾ, സ്വഗ്ഗംപ്രാപിജ്ഞാനി ചിച്ഛുകൊണ്ടു, എല്ലാ സോമയാഗങ്ങളിലും അവിടുന്നേകുന്നു

തന്നെ പ്രത്യേകം പ്രത്യേകം ഹവിസ്സുതലായവ വേഗത്തി,
ലെത്തിയ്ക്കുന്നു, സമർപ്പിയ്ക്കുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള അവിടുത്തെ
യജ്ഞങ്ങളാൽ ഇന്ദ്രനായി (പരമേശ്വരനായി)ത്തന്നെ അറിയു
ന്ന ഞങ്ങൾ, സാമാനം കയറ്റി അക്കരെ പററുന്ന തോണി
പോലെ, അവിടുത്തെ, സേനാരൂപമായ ബലത്തിന്റെ ഭാര
ത്തിൽ സ്ഥാപിയ്ക്കുന്നു. അതുപോലെ ഇന്ദ്രനെത്തന്നെ ജീവി
തയാത്രികരായ ഞങ്ങൾ സ്നോത്രങ്ങളാൽ ധ്യാനിയ്ക്കുന്നു.

3 വിതാതതസ്രേ മിഥുനാ അവസ്യപോ
വ്രജസ്യ സാതാഗവ്യസ്യ നിസ്സൃജ
സ്സക്ഷന്ത ഇന്ദ്രനിസ്സൃജഃ
യദ്ഗവ്യന്താഭാജനാ സ്വശൃന്താസമുഹസി
ആവിഷ്ഠരികൃദ്യേഷണം സചാഭവം
വഭ്രമിരസചാഭവം

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം	
(ത്വാമുദ്ദിശ്യ) അവസ്യവഃ	— ആത്മന സൗത്രപ്തിമിച്ഛന്തഃ
നിഃ-സൃജഃ	— നിശ്ശേഷേണ ഹവിസ്സൃജന്തഃ
സക്ഷന്തഃ	— ത്വാം സംഭജമാനാഃ
നിഃ-സൃജഃ	— ഫലപ്രതിബന്ധകം പാപം
നിർഗ്ഗമയന്തഃ
മിഥുനാഃ	— പത്നിസഹിതാ യജമാനാഃ
ഗവ്യസ്യ വ്രജസ്യ സാതാ	— ഗവാം സംബന്ധിനഃ യുഗ്മസ്യ
ലാഭേ നിമിത്തദ്രുതേ സതി
വി തതസ്രേ	— യജ്ഞം വിതന്വതേ
യദ്ഗവ്യന്താ	— ഗാമാത്മന ഇച്ഛന്തേ
സ്വഃ യന്താ	— സ്വർഗ്ഗം യന്തേ, ധനുർദ്യുക്തേ
ഭാ ജനാ	— ഖൌ ജായാപതിരൂപൌ ജനേ

(കിംച) ഹേ ഇത്യ.

ദിവ:-ഭാസേമി:

— തൽ ഗോത്രോൽപന്നൈ:

അസ്മാഭി: പത്മ്യൈപൈ:

സ്തവാന:

— സ്തുതയമാന:

അഹോഭി:- ഇവ ദ്യൗ:

— അഹോഭി: ദ്യോതനശീല:

ഭൃഗിത്യ ഇവ

വവൃധിമാ:

— പ്രവൃദ്ധോഽവ

അതഥ-ഭേദനം ച അഭി: തവ വചനം അസുര നഗരങ്ങളെ തകരുന്നവനായ ഇത്യ, അപ്രകാശ്യ അവിടുന്ന് ഞങ്ങൾ ഉടെ പുതിയ സ്തോത്രങ്ങളാൽ സത്തുഷ്ടനായി രക്ഷണരീതികളാൽ ഐഹികാമ്യങ്ങളായ സുഖങ്ങളെക്കൊണ്ട് പാലിച്ചാലും ഉടാതെ, ഇത്യ, ദിവോദാസ ഗോത്രക്കാരായ പത്മ്യൈപന്മാരായ ഞങ്ങളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെട്ട്, പകലുകളിൽ തേജസ്വിനായ സൂര്യനെപ്പോലെ, അവിടുന്ന് വർദ്ധിച്ചാലും.

വശ്നം - 20

1 ഇത്രാഹ്നിദ്യൗ റ്റുരോ അനന്തതേ

ത്രായമഹിപൃഥിവീ വരിമചി

ദ്യുസ്താതാവരിമചി:

ഇത്യം വിശ്വോസദോഷസോദോവാസോ ദധിരേപുര:

ഇത്രായ വിശ്വാസവനാനി മാനഷാ

രാതാനിസത്തുമാൻഷാ

അന്വയം ~

അസുര:

— ശത്രുണാം നിരസനശീല:

പുണ്യകൃതാമേവദിവീ നിവാ

സാൽ ഇതരാൻ നിരസനശീല:

ദ്യൗ:

— ദൃഢോക്, തന്നിവാസി

ദേവസംഘ:

2. അ 1. വ. 20

യ ഹി അനന്തന	— ഇന്ദ്രായൈവ പ്രഹോഭവതി
ാ) ഇന്ദ്രായ മഹീ	— ഇന്ദ്രാത്ഥം മഹതീഭൂമിഃ;
ിവി	തത്രത്യസ്സുപ്തോജനഃ
ിമ-ഭിഃ	— വരണീയൈസ്തോത്രൈഃ (അനന്തത)
ിം ച) ദൃക്-സാതാ	— ദൃക്സാതൌ, അന്തസ്തനിമിത്ത ഭൂതേസതി
ിമ-ഭിഃ	— വരണീയൈഃ ഹവിഷീര്യക്താ യജമാനാഃ പ്രഹോഭവന്തി
ിം ച) ഇന്ദ്രം (ഏവ)	
ിശ്വേ ദേവാസഃ	— സർവ്വേദേവാഃ
ി-ജോഷസഃ	— സമാനപ്രീതിയുക്താഃ
രഃ ദധിരേ	— പുരതഃ സ്ഥാപിതവന്തഃ
നമാ) മാനഷാ വിശ്വാ	
വനാനി	— മനുഷ്യാണാം സർവ്വാണി അഭീഷ വയുക്താനിപ്രാതരാദീനി സവനാനി
ഇന്ദ്രായ സന്തു	— ഇന്ദ്രായൈവ വേന്തു
ത്രമാ) മാനഷാ രാതാനി	— മനുഷ്യാണാം ദാതവ്യാനി പുരോ ധാശാദീനി ഇന്ദ്രായഹിസന്തു

അർത്ഥം:-പുണ്യം ചെയ്തവർക്കുമാത്രം നിവാസയോഗ്യവും, അല്ലാത്തവരെ കടത്താത്തതുമായ സ്വർഗ്ഗം, അവിടെ വസിക്കുന്ന ദേവസമൂഹം, ഇന്ദ്രനായി (ഇന്ദ്രനെ) കമ്പിടുന്നു. അതുപോലെ സുവിസ്തൃതയായ ഭൂമി, അവിടെ വസിക്കുന്ന ജനസഞ്ചയം, ശ്രേഷ്ഠസ്തോത്രങ്ങളാൽ അവിടേയ്ക്കു കമ്പിടുന്നു കൂടാതെ, അന്നലാഭമുദ്ദേശിച്ചു (സമൃദ്ധിക്കായി) മുന്തിയ ഹവിസ്സേനിയ യജമാനന്മാർ അവിടേയ്ക്കു കമ്പിടുന്ന പിന്നെയോ, എല്ലാ ദേവന്മാരും ഒരുപോലെ സന്തുഷ്ടരായി അവിടുത്തെ, മുന്തിയ നിന്തയിരിക്കുന്നു അതുപോലെ മനുഷ്യരുടെ സോമസംസ്കാരത്തോടുകൂടിയ എല്ലാ സവനങ്ങളും ഇന്ദ്രനായിത്തന്നെ ഭവിക്കട്ടെ. മനുഷ്യരുടെ പുരോധാശാദികളായി ഹോമിക്കാനുള്ള ഹവിസ്സുകളും ഇന്ദ്രനായി ഭവിക്കട്ടെ

സം-ഉഹസി

— സംയുക്തയോരേവസ്വഗ്ഗാദികം
പ്രാപയസി

(കി. ച) ഹേ ഇദം.

(ത്വം) വൃഷണം

സചാ-ഭവം.

— കാമാനാം വഷകം

— സഹൈവോൽപന്നം, ത്വയാ
അവിനാദൃതം.

സചാ-ഭവം.

— ശത്രുവധസാമതേത്യേന
സഹോൽപന്നം.

വഭ്രുഃ ആവിഃ കരികൃഷ് — ആവിഷ്വവുൻ വന്തസേ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇദ്ര അവിടുത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു്, ആത്മ
രൂപി ഇച്ഛിക്കുന്നവരും ഹവിസ്സുഴുവൻ അപ്പിജ്ഞുന്നവരും ഫല
ത്തെ തടയുന്ന പാപത്തെ പോക്കുന്നവരും അവിടുത്തെ ആശ്ര
യിക്കുന്നവരുമായ പത്നീയജമാനന്മാർ പശുശുക്രത്തിന്റെ ലാഭ
ത്തിന്നവേണ്ടി യജ്ഞമനുഷ്ഠിക്കുന്നു ആ കാരണത്താൽ പശു
ക്കളെ കാംക്ഷിക്കുന്നവരും സ്വഗ്നം പുകാൻ ഉദ്യുക്തനായ ഭാര്യാ
ഭീന്തേരൂപരായ രണ്ടുപേരെ അവിടുന്നു കൂട്ടായി സ്വഗ്നാദികളെ
പ്രാപിപ്പിക്കുന്ന കൂടാതെ അല്ലയോ ഇദ്ര അവിടുന്ന് കാമ
വഷകവും അവിടുത്തോടു കൂടാതെ ഉജ്ജാപാത്തതും ശത്രുവധത്തി
ന്ന് കരുത്തുററതും അവിടുത്തോടൊപ്പമുളവായതുമായ വഭ്രുത്തെ
പുറത്തു കാട്ടിക്കൊണ്ട് വന്തിക്കുന്നു

4 വി¹ഭു¹ഷ്യ¹അ¹സ്യ¹വി¹ര്യ¹സ്യ¹പു¹ര¹വഃ

പു¹രോ¹യ¹ദി¹രൂ¹ശാ¹ദി¹ര¹വാ¹തി¹ര

സ്താ¹സ¹ചാ¹നോ¹ അ¹വാ¹തി¹രഃ

ശാ¹സ¹സ്ത¹ദി¹രൂ¹മ¹ർ¹ത്യ¹മ¹ജ്യ¹ശ¹വ¹സ¹സ¹തേ

മ¹ഹി¹മ¹ജ്യ¹ഃ പു¹ഥി¹വി¹മി¹ഭാ¹അ¹പോ

ദി¹സ¹ചാ¹ന¹മ¹ജ്യ¹ഃ

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ അസ്യ വീര്യസ്യ (കർമ്മണിഷഷ്ടീ)	
പുരവഃ വിദഃ	— മനുഷ്യായജമാനാഃ ജാനന്തി
(യേ ത്വാമേവയജന്തി തേ വിദഃ)	
(ഹേ ഇന്ദ്ര) യൽ	— യസ്മാൽ കാർണാൽ
ശാരദീഃ	— സംവത്സരസംബന്ധിനീഃ,
	സംവത്സരപര്യന്തം പ്രാകാര
	പരിവാദിഭിർദ്യുദ്ധീകൃതാഃ
പുരഃ അവ-അതിരഃ	— ശത്രുണാം പുരീഃ അനാശയഃ
സസഹാനഃ	— തത്രത്യാനഭിവേൻ, ധനാദ്യപ
	ഹാരേണ പീഡയൻ
അവ-അതിരഃ	— അനാശയഃ
(കീം ച) ഹേ ഇന്ദ്ര, തം	
മർത്യം	— മരണധർമ്മം.
അയജ്യം	— അയച്ഛാരം യജ്ഞവിഘാതിനം
ശാസഃ	— നിഗ്രഹിതവാനസി
ഹേ ശവസഃ പതേ,	— ബലസ്യപാലക, (ഇന്ദ്ര, ത്വം)
മഹീം പൃഥിവീം	— മഹതിം ഭൂമിം.
ഇമാഃ അപഃ	— സമുദ്രനദ്യാത്മകാന്യകാനിച
അമുഷ്ണാഃ	— ബലാൽ അപഹൃതവാനസി
മന്ദസാനഃ ഇമാഃ അപഃ	— ഏഷ്യനേവ ഇമാനി അപ്കാ
	ര്യാണി, വ്രീഹ്യാദീനി
	അമുഷ്ണാഃ, ലബ്ധവാനസി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ വീര്യത്തെ മനുഷ്യരായ യജമാനന്മാർ അറിയുന്നു. ഇന്ദ്ര, എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ കൊല്ലംതോറും കിടങ്ങുമാതിലുകളാൽ ഉറപ്പിക്കപ്പെട്ട ശത്രുനഗരങ്ങളെ അവിടുന്ന് നശിപ്പിച്ചു (വരുന്ന.) അവിടെയുള്ളവരെ ജയിച്ചും ധനാദികളുപഹരിച്ചും നശിപ്പിച്ചു. (വരുന്ന) കൂടാതെ, അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, മരണധർമ്മിയായ യജ്ഞവിഘാതിയെ അവിടുന്ന്, പിടിച്ചടക്കി. അല്ലയോ ബലപാലക, മഹതിയായ ഭൂമിയെയും നദീസമുദ്രങ്ങളിലുള്ള ജലങ്ങളെയും അവിടുന്ന് കീഴടക്കി. നിശ്ശയാസമായി, ഹർഷിക്കുന്നവനായി ജലോത്ഭവങ്ങളായ സസ്യാദികളെ നേടി.

5 ആദിതേന അസ്യ വീര്യസ്യ ചക്വിര
 തദേഷു വൃഷന്തഗിജായദാവിമ
 സഖിയതോ യദാവിമ
 ചക്രതമാകാരേഷുഃ പുതനാസു പ്രവന്തവേ
 തേ അന്യാമന്യാന്യന്യം സ നിജ്ഞത
 ശ്രവസ്യ നസ്സ നിജ്ഞത

അന്വയം.—

മദേഷു വൃഷന്ത,	—	സോമനിമിത്തമദേഷുസൽസു കാമാനാം വഷിതഃ, (ഇത്ര.)
ഉഗിജഃ	—	ന്വാം കാമയമാനാൻ യജമാനാൻ
യൽ ആവിമ	—	യതഃ കാരണാൽ രക്ഷസി
സഖി-യതഃ യൽ ആവിമ	—	ത്വസഖിത്വചാമന ഇച്ചതോസ്മാൻ, യസ്മാൻ തപ്തയസി
ആൻ ഇത്	—	അത ഏവഹേതോഃ
അസ്യ തേ വീര്യസ്യ	—	ത്വസംബന്ധിനേ വീര്യായ, തദഭിദ്യമായേ (ചതുർത്ഥ്യതേമഷ്ടി)
ചക്വിരൻ	—	പുനഃ പുനസ്സോമം സദ്യേഷു സവനേഷു യജമാനാഃ വികരന്തി
(കിംചഹേ ഇത്ര.) ഏഷുഃ	—	യജമാനേഷുഃ
കാരം	—	ശബ്ദം, സിംഹനാദം കരോഷി
പുതനാസു പ്ര-വന്തവേ	—	സംഗ്രാമേഷു പ്രകഷേണവനിതം സംഭക്തം
ചക്രതം	—	കരോഷി
(കിംച) തേ അന്യാം— അന്യാം	—	ത്വസംഗ്രാമവാസിനഃ സ്വയി അന്യമന്യംപ്രതി

നദൃം	— നദീം, സന്തോഷം, സമൃദ്ധിം.പാ
സനിഷ്ഠത -	— സംജേന്തേ
(തഥാ) ശ്രവസ്യന്തഃ	— ജയാല്യബ്ധമാനം കാംക്ഷന്തഃ
സനിഷ്ഠത	— സംജേന്തേ

അർത്ഥം:—സോമപാനത്തിന്റെ ഹർഷത്തിൽ 'അഭീഷ്ടം' വർഷിക്കുന്ന ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ (അനുഗ്രഹം) കാമിക്കുന്ന യജമാനന്മാരെ യാതൊരു കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് രക്ഷിക്കുന്നുവോ, അവിടുത്തെ ചങ്ങാതമാഗ്രഹിക്കുന്ന ഞങ്ങളെ 'യാതൊരു' കാരണത്താൽ അഭിമതമരുളി തൃപ്തിപ്പെടുത്തുന്നുവോ, ആ കാരണത്താൽ തന്നെ അവിടുത്തെ 'വീര്യത്തിന്റെ' വലുതത്തിനായി എല്ലാ സ്വന്തങ്ങളിലും യജമാനന്മാർ വീണ്ടും വീണ്ടും സോമമാഴിക്കുന്നു. കൂടാതെ യജമാനന്മാർക്കുവേണ്ടി അവരെ അടുപ്പിക്കാനായി അവിടുന്ന് (യുദ്ധങ്ങളിൽ) സിംഹനാദം മുഴക്കുന്നു. പിന്നെയും, അവിടുത്തെ ആശ്രിതരായ 'യോദ്ധാക്കൾ' ഓരോരുത്തരും അവിടുന്ന് സന്തോഷം പ്രാപിക്കുന്നു. അതുപോലെ ജയത്താൽ കീടച്ച അന്നത്തെ (പുഷ്പിയെ) ആഗ്രഹിക്കുന്നവർ സന്തോഷം പ്രാപിക്കുന്നു.

6 ഉതോനോഅസ്യ ഊസോജ്ജ്വലതഹ്യ
ക്സ്യേബോധിഹവിഷോ ഹവീമഭി
സ്വഷാതാഹവീമഭിഃ
യദിന്ദ്രഹന്തവേദൃഗോ വൃഷാവഭ്രിഞ്ചികേതസി
ആമേഅസ്യവേധസോനവീയസോ
മന്ദശ്രൂധിനവീയസഃ

അന്വയം:—

ഹേ വഭ്രിൻ, ഇന്ദ്ര,	
യദി	— യസ്മാൽ കാരണാൽ
യുധഃ ഹന്തവേ	— ഹിംസകാൻ ശത്രുന്മാരേ
വൃഷാചികേതസി	— കാമാനാം വർഷിതാസൻ അവബൃധ്യസേ

(തസ്യാൽ) നഃ അസ്യഃ	— ഏതാമുഷസം (കർമ്മണിഷഷീ)
ഉഷസഃ	— ഉഷസ്യേവ അസ്താകം യജ്ഞഃ
ഉതോ ജുഷേത ഹി	— ഗച്ഛേൽ
(ഗത്വാച) അസ്യ അക്സ്യ ഹവിഷഃ	— അച്ഛന്തസാധനം ഹവിഃ (കർമ്മണിഷഷീ)
അസ്യ ഹവിമ-ഭിഃ	— ഹവന്പ്രകാരവിശേഷൈഃ (ഭത്തം ഹവിഃ)
(ഉതോ) ബോധി	— ജാനീഹി
(കിം ച) സ്വഃ-സാതാ	— സ്വർഗ്ഗസ്യ സംജനസ്ഥാനേ, യജ്ഞേ
ഹവിമ-ഭിഃ	— ആഹ്വാണൈഃ (ആഹുതോവേ)
(അസ്യാഭിരാഹുതസ്സൻ	— ഉഷസ്യേവാഗത്യഹവിസ്വീകരോഷി)
വേധസഃ	— മേധാവിനഃ
നവീയസഃ	— നവതരസ്യ, ദീക്ഷിത സംസ്താരൈഃ സംസ്കൃതത്വാൽ നവീയസ്തതഃ
മേ മന്ത	— മമ മനനീയം സ്തോത്രം
(ഹേ ഇന്ദ്ര) ആ ശ്രധി	— സർവ്വതശ്ശുണ
നവീയസഃ	— അതിശയേന നവനവതഃ, അസാധാരണ സ്തുതിമതഃ മേസ്തോത്രം ശുണ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ വളായുധനായ ഇന്ദ്ര, യാതൊരു കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് കാമവഷിതാപാധി, ദ്രോഹിയായ ശത്രുവിനെ കൊല്ലുവാൻ വിചാരിയ്ക്കുന്നുവോ, ആ കാരണത്താൽ ഈ പ്രഭാതത്തിൽ തന്നെ ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിൽ എത്തിച്ചേന്നാലും. ഈ പുജാസാധനമായ ഹവിസ്സ് ഹോമക്രമങ്ങളോടു ചുടി അർപ്പിക്കപ്പെട്ടത് അറിഞ്ഞാലും. (സ്വീകരിച്ചാലും.) ചുടാതെ സ്വർഗ്ഗത്തിന്റെ ആശ്രയസ്ഥാനമായ യജ്ഞത്തിൽ ഞങ്ങളുടെ വിളികൾ കേട്ടു പന്ന് അവിടുന്ന് ഹവിസ്സ് സ്വീകരിയ്ക്കുന്നു അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, മേധാവിയുടെ ദീക്ഷാസംസ്താരം കൊണ്ടു പുതുതായ ഏന്റെ മനോഹരമായ സ്തോത്രം എമ്പാടും കേട്ടാലും. അപൂർവ്വ സ്തുതികാരനായ ഏന്റെ സ്തോത്രം കേട്ടാലും.

7 ത്വന്മിന്ദ്രവാദ്യധാനോ അസ്മയ
 രമിത്രയന്തവിജാത മർത്യം
 വഭ്രേണ ശൂരമർത്യം
 ജഗിരോനോ അലായതി ശൂൺഷ്വ സൂത്രവസ്തമഃ
 നിഷ്വന്നമാമന്നപഭൂതുഭൂമതി
 വിശ്വാപഭൂതു ഭൂമതിഃ

വ. 20

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വവി—

ജാത, ശൂര,

യഃ നഃ

അല-യതി

അമിത്ര-യന്തം മർത്യം

തം മർത്യം

അസ്മ-യഃ ത്വം

വദ്യധാനഃ

വഭ്രേണ ജഗി

(കിം ച) സൂത്രവഃ—തമഃ

ശൂൺഷ്വ

(ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വൽ

പ്രസാദാൽ) ഭൂ-മതിഃ

അപ ഭൂതു

(ന കേവലം ഹിംസാ

രൂപം) വിശ്വാ ഭൂ-മതിഃ

— സർവാപിക്രോധപരിവാദാദി
 രൂപം ഭൂഷ്യബുദ്ധിഃ

— ബഹുഭാവമാപന്ന, വിക്രാന്ത,

— യോ മർത്യഃ അസ്മാകം

— അലം, പാപം, ഭൂഃഖമിച്ഛതി

— അസ്മാസു ശത്രുത്വമാചരന്തം
 മരണസ്വഭാവം തം മർത്യം

— ത്വൽഭക്താനസ്മാൻ
 കാമയമാനസ്ത്വം

— അത്യന്തം വലുതാനഃ

— വിനാശയ

— ആകണ്ഠയ

— അസ്മജ്ജീവംസാവിഷയാ
 ഭൂഷ്യബുദ്ധിഃ

— അപഗതാവേതു

യാചൻ രിഷ്ടം ന — യാചനി, യജ്ഞാദിരൂപേ മാഗ്നേ
 അസുരകൃതഹിംസാദിരൂപം
 വിഘ്നം യഥാ പരിഹരസി തഥാ
 അപഭൂത — അപഗതാ വേതു

അർത്ഥം.—നാനാ ഭാവങ്ങളോടുകൂടിയവനും വീരനുമായ ഇ
 ന്ദ്ര, ഏതു മനുഷ്യൻ ഞങ്ങളെപ്പോലെയോ പാപം, ദുഃഖം വരുത്തുവാനി
 ച്ചിക്കുന്നുവോ, ഞങ്ങളിൽ ശത്രുഭാവമുള്ള മരണസ്വഭാവനായ
 ആ മനുഷ്യനെ, ഭക്തന്മാരായ ഞങ്ങളെ ഇച്ഛിക്കുന്ന
 അവിടുന്ന് വധമാനനായി, വളംകൊണ്ട് നിഹനിച്ചാ
 ലും കൂടാതെ കേരവിപ്പെട്ട അവിടന്നു കേട്ടാലും അല്ലയോ
 ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ പ്രസാദത്താൽ ഞങ്ങളെ ദ്രോഹിക്കാനുള്ള
 ദുഷ്ടബുദ്ധി (ആക്കെങ്കിലുമുണ്ടെങ്കിൽ അത്) അകലപ്പോകട്ടെ
 ഹിംസാഭാവമായ ദുഷ്ടബുദ്ധി മാത്രമല്ല, ക്രോധം, ദുഃഖം, എ
 ന്നിങ്ങനെ ഏറ്റവും രൂപത്തിലുള്ള ദുഃഖബുദ്ധിയും, യജ്ഞമാർഗ്ഗ
 ത്തിൽ അസാധാരണ ചെയ്യുന്ന വിഘ്നത്തെ അവിടന്നു കറുന്ന
 പോലെ അകലപ്പോകട്ടെ (ഇവിടെ ദുഷ്ടബുദ്ധി അകലുന്നതെ
 ന്നെ പറഞ്ഞിട്ടുള്ള ദുഷ്ടബുദ്ധിയുള്ള ആളെപ്പറ്റി പറഞ്ഞിട്ടില്ല
 അങ്ങിനെ പറഞ്ഞിട്ടുള്ള ഇത്തരമിലും ഇത്രയേ ഉദ്ദേശവും അർത്ഥ
 വും കരുതേണ്ടതുള്ള)

വശ്യം-21

1 ത്വയാവയംചാലവൻപുവ്യേധന
 ഇന്ദ്രയോതാസ്സാസഹ്യമാപൃതസ്യതോ
 വന്ദാമവനസ്തതഃ
 നേദീഷേ അസിന്നഗത്യധിവോചാനസ്യതേ
 അസിന്യേതേബിചന്ദോഭരേകൃതം
 വാജന്തോഭരേകൃതം

അന്വയം:—

ഹേ മഘ-വൻ, ത്വയാ

വയം

— യജമാനാഃ

ഇന്ദ്രത്വം-ഊതാഃ

— ഇന്ദ്രേണത്വയാ രക്ഷിതാസ്സന്തഃ

പുതന്യതഃ

— പുതനാമാത്മന ഇച്ഛതഃ

പ്രബലസേനായുക്താൻ ശത്രുൻ

സസംഗ്രാമ

— അഭിഭവേമ

(തഥാ) വനന്യതഃ

— അസ്തൽ പ്രചാരായ ആഗച്ഛതഃ

ശത്രുൻ

വനയാമ

— ആഗമനാൽ പുച്ഛമേവവയം

സംഭജേമ

(കിംച) പുച്ഛ്യ ധനേ

അസ്തിൻ യജ്ഞേ

നേദിഷേ അസ്തിൻ

അഹനി

— അത്യന്തസന്നിഹിതേ

അഭിഷവയുക്തേ അദ്യതനേ

അഹനി

സുന്വതേ

— യജമാനായ, തദർത്ഥം

അധി വോച ന

— യജമാനം യജ്ഞം വാക്ഷിപ്രമധി

ബ്രൂഹി

(കിംച) ഭേദ കൃതം

— സംഗ്രാമേ ജയസ്യ കർത്താരം

ത്വാമുദീശ്യ, ജയാർത്ഥം

വാജ-യന്തഃ

— ഹവിരന്നമുപാചരന്തഃ

വി ചയേമ

— സ്തോത്രാദികം വിചിന്തയാമ

ഭേദ കൃതം

— ദേവാനാം സംഗ്രാമേ

അസുരജയേ കർത്താരം ത്വാം

വിചയേമ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ സുഖശാലിയായ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങൾ ഇന്ദ്രനായ അവിടുന്നാൽ രക്ഷിതരായി, യുദ്ധത്തിന്നു് മോഹിച്ചവരുന്ന പെരുമ്പടയൊത്ത ശത്രുക്കളെ ജയിക്കാവൂ. അതുപോലെ ഞങ്ങളുടെ അടിയേല്ക്കാൻ വരുന്നവരെ എന്തു് മുന്പുതന്നെ ഞങ്ങൾ നേരിടുന്നു. കൂടാതെ പുച്ഛസ്വത്തായ ഈ യജ്ഞത്തിൽ സോമം സംസ്കരിച്ചുള്ള ഇന്നു്, അവിടുന്ന് യജമാനനുവേണ്ടി ഈ യജ്ഞത്തെക്കുറിച്ച് വേണ്ടപോലെ പ്രശ്നംസിച്ച് പറ

ഞ്ഞാലും പിന്നെ, യുദ്ധത്തിൽ ജയകാരിയായ അവിടുത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു, ജയത്തിന്നുവേണ്ടി ഹവിരണം കൊണ്ടു ഉപചരിയ്ക്കുന്ന ഞങ്ങൾ സ്തുതികൾ കൂട്ടിക്കൂട്ടി ചെയ്തന്ന ദേവന്മാരുടെ യുദ്ധത്തിൽ അസുരപിജയിയായ അവിടുത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു സ്തുതികൾ കൂട്ടിവെയ്ക്കുന്ന

2 സ്വജേജേഷേഭേ ആപ്രസ്യവക്മ
നൃഷബ്ധുധസ്വസ്മിന്നഞ്ജസി
ക്രാണസ്യ സ്വസ്മിന്നഞ്ജസി
അഹന്നിന്ദ്രോ യഥാവിദേ ശിഷ്ണാശിഷ്ണാപവാച്യഃ
അസ്മത്രാതേ സധൃക്നന്തരാതയോ
ഭദ്രാഭദ്രസ്യരാതയഃ

അന്വയം -

(അയമിന്ദ്രഃ) സ്വഃ-ജേഷേഭേ	—
ഭേ	— സാർഗ്ഗാമനസാധനേ സംഗ്രാമേ
ആപ്രസ്യ	— ആപനശീലസ്യ, വ്യാപ്തസ്യ, ശൂന്യസ്യ
വക്മനി	— മാർഗ്ഗഭൂതേ
സ്വസ്മിൻ അഞ്ജസി	— സ്വഭൂതേ അഭിവൃക്തിമതി
സ്വസ്മിൻ അഞ്ജസി	— മുഖേ, മഹതി സംഗ്രാമേ
ഉഷഃ-ബുധഃ	— ഉഷഃ കാലേ അനുഷ്ഠാനായ പ്രബുദ്ധമാനസ്യ
ക്രാണസ്യ	— യാഗം ക്വാണസ്യ യജമാനസ്യ
(ശത്രുൻ) അഹൻ	— ഹിനസ്തി
(അതഃ കാരണാൻ അയം) ഇന്ദ്രഃ	
യഥാ വിദേ	— യഥാസമ്പൂർണ്ണമായ ശിരസാ പ്രണതഃ ക്രിയതേ തപേ
ശിർഷ്ണാ-ശിർഷ്ണാ	
ഉപ-വാച്യഃ	— സമുഷ്ണാം ശിരസാ പ്രണമ്യഃ, സ്തുത്യഃ

(കിംച ഹേ ഇന്ദ്ര)

തേ രാതയഃ — തവധനദാനാനി
അസു-ത്രാ ന്യൂക് നന്തു — അസ്മാസ്പേവ ഏകോദ്യോഗേന
ഭവതു.

(കിം ച) ഭദ്രസ്യ രാതയഃ — സ്തുത്യസ്യ ദാനാനി
ഭദ്രാഃ — അതിസ്ഥിരാണി ഭവതു

അർത്ഥം.-ഈ ഇന്ദ്രൻ സ്വർഗ്ഗസാധകമായ യുദ്ധത്തിൽ (വീരമരണം പ്രാപിച്ച് സ്വർഗ്ഗം നേടാനുള്ള യുദ്ധത്തിൽ) ശൂരന്റെ രീതിയിലും തന്റെ മഹത്തായ വഴിയിലും പ്രഭാതത്തിൽ ഉണരുന്ന യാഗാനുഷ്ഠാനാവായ യജമാനന്റെ ശത്രുവിനെ ഹനിക്കുന്നു. അക്കാരണത്താൽ ഈ ഇന്ദ്രൻ എല്ലാവരായും തലകുനിച്ചു നമിക്കപ്പെടേണ്ടവനാണ്, സ്തുതിക്കപ്പെടേണ്ടവനാണ്. കൂടാതെ അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അപിടുത്ത ധനദാനങ്ങൾ ഞങ്ങളിൽ തന്നെ അംഗമായി ഭവിക്കട്ടെ. ആ സ്തുത്യന്റെ ദാനങ്ങൾ അതിസ്ഥിരങ്ങളായി ഭവിക്കട്ടെ

3 തത്തുപ്രയഃ പ്രത്ഥമാതേഹുകുചനം
യസ്മിൻ യജ്ഞൈവാഘൃണപതക്ഷയ
മൃതസ്യ വാരസിക്ഷയം
വിതദ്യോചേരധഭിതാന്തഃ പശ്യന്തി രശ്മിഭിഃ
സംഖാവിദേ അന്വിത്രോഗവേഷണോ
ബന്ധുക്ഷിദോഭ്യോ ഗവേഷണഃ

അന്വയം:-

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) തൽ
ശുശ്രൂഷനം — ഭൃശം ദീപ്തം
പ്രയഃ യ — ഹവിർലക്ഷണമന്നംതു
പ്രത്ഥ-മാ — ഇതഃ പൂർവ്വം യഥായാഗകാലേ
ഹവിഃതവസംഭവേതിതഥാ

തെ	— തപസ്വതം, പത്നി, സമ്പ്രദായം പ്രവർത്തനം
യജ്ഞയന്ത്രിൻ	— യാഗയന്ത്രിൻ ഹവിഷി
വാം. കയം.	— വാമനം, സ്ഥാനം, വേദം.
അഗ്നിയ	— ഉപനിഷദ്, പുണ്യം
(തൽ) ഗുണസ്വ	— യജ്ഞസ്വ
കയം. വാ: അഗ്നി	— നിവാസസ്ഥാനം. സംഹാരാഗ്നി
തൽ വി വോദേ:	— താമ്രം കമ്പവിച്ഛിന്നം
അഥ ദ്വിതീയം അഥ:	— ദ്വിതീയാപേതം, ദ്വിതീയാ ഗിദ്വയാപേതം, താമ്രം
രഗ്നി-ഭി: പശ്യന്തി	— ആദിത്യകിരണൈ: സമുപ പശ്യന്തി
(അസ്യുതം ഹവി: ആദിത്യം പ്രാപതിതാത്വഗ്നിയാഗ്നിയം ജനയന്തി)	
സ: ഘനന്ദ്ര:	— സമുപശ്യന്ദ്ര:
ഗോ-ഏഷണ:	— ഉപശ്യാന്വേഷണാഗ്നി:
(തഥാ) ബന്ധുചിൻ-ഭ്യ:	— ഹവിഷ്യാന്വേഷണാഗ്നി: പ്രാപതിതാത്വം
ഗോ-ഏഷണ:	— പ്രസിദ്ധാനം, ഗോ. ഏഷണ കന്ധം
അന്ത വിദേ	— ഉപശ്യാന്വേഷണാഗ്നി: വിന്ദതേ, ഉപശ്യാന്വേഷണാഗ്നി: ജനാതി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഏതൊരു ദീപിപ്പിക്കുന്നതായ ആ
ഹവിരണമാകട്ടെ മുമ്പു യാഗകാലത്തിൽ എങ്ങിനെ ഹവിസ്സ്
അവിടുത്തെയാഞ്ഞാ, അതുപോലെ അവിടേക്ക് സ്വന്തമായി
വേരിക്കുന്നു. (ഓരോ ഹോമത്തിലും ഉദ്ദേശ്യഗാഥകൾ.
'ഇന്ദ്രായതു, ന മം' എന്നും. അതോടുകൂടി ഹോമിച്ച ദ്രവ്യം
തന്റെയല്ലാതായി ഉദ്ദിഷ്ടവേദന്റെയായി) യജ്ഞത്തിൽ
യാതൊരു ഹവിസ്സ് വേദിയെ പ്രാപിപ്പിക്കുന്നുവോ, അത്
യജ്ഞസ്ഥാനത്തെത്തി അതിനെ അവിടന്ന് പ്രാപിക്കുന്നു.
അപ്രകാരമുള്ള കർമ്മം പഠിക്കുന്നതും അക്കാരണത്താൽ ഇന്നു
ഉയർന്ന ദ്യാവാപൃഥ്വികളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ ആദിത്യകിരണങ്ങൾ

ഊൽ അതിനെ എല്ലാവരും കാണുന്നു അതായത് നാം കൊടുക്കുന്ന ഹവിസ്സ് ആദിത്യനെത്തിച്ച് അവിടുന്ന് രശ്മി വഴിക്ക് മഴ പെയ്യിക്കുന്നത് എല്ലാവരും കാണുന്നു ആ ഇന്ദ്രനാകട്ടെ എന്നും ജലാന്വേഷിയാണ് അതുപോലെ ഹവിസ്സേകി ബന്ധുത്വം പ്രാപിച്ച യജമാനന്മാക്ക് നല്ല പശുക്കളെ എത്തിച്ചുകൊടുക്കുന്നവനാകുന്നു ഇപ്പാഞ്ഞ ക്രമത്തിൽ അവിടുന്ന് മഴയെ നേടേണ്ടുപഴി അറിയുന്നു, നേടുന്നു

4 നു ഇതമാതേ പുവുമാചപ്രവാച്യം
യദങ്ഗിരോദ്യോവ്വണോരപവ്രജ
മിത്രശിക്ഷണപവ്രജം
ഐക്യസ്സമാന്യാദിശാസ്വഭ്യേജേഷിയോമംസിച
സ്വന്ദഭ്യോരന്ധയാകഞ്ചിദവ്രതം
ഏണായന്തഞ്ചിദവ്രതം

അനവയം -

യൽ (ത്വം) അങ്ഗിരഃ-
ഭ്യഃ

— ഏതൽഗോത്രോൽപന്നേഭ്യഃ
മഹർഷിഭ്യഃ

വ്രജം അപ അവൃണോഃ — അന്തരീക്ഷേ ഗച്ഛന്തം മേഘം
അപവൃതവാനസി

ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ ഇതമാ — തവ ഇതമുക്തപ്രകാരം കമ്മ

പുവു-മാ — പുവു- യഥാസ്തുത്യം

ന ച പ്ര-വാച്യം — ഇദാനീന്തനമപിന്യോതവ്യം

(കിംച ഹേ ഇന്ദ്ര,) വ്രജം — ഗവാം സമൂഹം

അപ ശിക്ഷൻ — പണിഭിരപഹൃതം നേഭ്യഃ
അപ്ഗിരോഭ്യഃ ഏവ വിതരൻ,
രക്ഷിതവാനസി

(കിംച ഹേ ഇന്ദ്ര,) ഏഭ്യഃ — ഉഭയേഭ്യഃ ഋഷിഭ്യഃ

- സമാന്യം ദിശാ — സമാന്യമായിട്ടോ ദോസി തലാൽ
 അസൃഭ്യം (അപി) ദേഹി — സംഗ്രാമം ജയ
 (തന്മേ) യോഗ്സി ച — യുദ്ധസ്വച
 (കിംചത്വം) സന്ധർ-ഭ്യഃ — ത്വായ്മമഭിഖവം കർപ്പഭ്യഃ
 അസൃഭ്യം
 കം ചിത് അപ്രതഃ — സർവ്വമപ്യയജാനം,
 യാഗവിരോധിനം
 ആ രന്ധയ — ആഭിമുഖ്യേന ബാധയ,
 മധേനം കരു
 (ന കേവലമേജാനം, കിംതു)
 ഏണായന്തം ചിത്
 അപ്രതഃ — അസ്മാസു രോഷം കർപ്പന്തം
 തഥേവായശ്ചാരം പുനർനന്നാ
 സമേം കർപ്പൻ രന്ധയ

അർത്ഥം.—യാഗതാൽ കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് അംഗിരോ
 ഗോത്രക്കാരായ മഹർഷിമാർക്കുവേണ്ടി അന്തരീക്ഷത്തിൽ പാ
 റിനടക്കുന്ന മേഘത്തെ തുറന്നുവിട്ടുവാ, അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവി
 ടുത്തെ അപ്രകാരമുള്ള കർമ്മം പണ്ട് സ്മൃതമായതുപോലെ ഇന്നും
 സ്നോതവ്യമായിരിക്കുന്നു. ഹിമാന്ത, അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, പണി
 കളാൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ട പശുക്കളുത്തെ (തിരഞ്ഞു കണ്ടുപി
 ടിച്ചു) അവിടുന്ന് ആ അംഗിരസ്സുകൾക്ക് കൊടുത്തു രക്ഷിച്ചു
 വല്ലോ. യജ്ഞവിരോധികളിൽ നിന്ന് പശുക്കളുത്തെ അപ
 ഹരിച്ചു അവയെയും അംഗിരസ്സുകൾക്ക് കൊടുത്തുവല്ലോ.
 ആ ദ്രുധികൾക്ക് ഒപ്പം കൊടുത്തുപോലെ (അഭീഷ്ടമനുജിയ
 പോലെ) ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി യുദ്ധം ജയിച്ചാലും, അതിന്നു
 വേണ്ടി അവിടുന്ന് പൊരുതിയാലും, അവിടേയ്ക്കു സോമം
 ചതച്ചു സംസ്കരിയ്ക്കുന്ന ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി എല്ലാ യാഗവിരോ
 ധികളെയും നേരെ ബാധിച്ചാലും, കീഴ്പെടുത്തിയാലും, യാഗ
 വിരോധികളെ മാത്രമല്ല, ഞങ്ങളിൽ ക്രുദ്ധനായ ആ യാഗവി
 രോധിയെ എന്നിയൊരിക്കൽ ദ്രോഹിക്കാൻ സമർത്ഥനല്ലാതാ
 കണവിയം ബാധിച്ചാലും.

5 സംയജ്ഞനാൻ കൃതുഭീശൂർ ഈക്ഷയ
 , ധനേ ഹിതേ തത്ത്വഷ്ണശ്രവസ്യവഃ
 പ്രയക്ഷ്ണശ്രവസ്യവഃ
 തസ്മാ ആയഃ പ്രജാവദിഭ്വാധേ അച്ഛന്യോജസാ
 ഇന്ദ്രാകൃംഭിധിഷ്ണധീതയോ
 ദേവം അച്ഛാനധീതയഃ

അന്വയം:-

യശ് ശൂരഃ — യഃ ഇന്ദ്രഃ വിക്രാന്തസ്സൻ
 ജനാൻ — സച്ഛാൻ പ്രാണിനഃ
 കൃതു-ഭിഃ സം ഈക്ഷയശ് — കർമ്മഭിഃ സമ്യഗീക്ഷതി, സുകൃത
 ഭുഷ്കൃതരൂപൈഃ നിമിത്ത
 ഭൂതൈഃ തത്ത്വശ് ഫലം
 യോജയതി

(ഏവം പ്രേരയതി സതി)

ശ്രവസ്യവഃ — അന്നമിച്ഛന്തോ യജമാനാഃ
 ഹിതേ ധനേ — ധനേ അഭിപ്രേതേ സതി
 തത്ത്വഷ്ണ — ശത്രുൺ ഹിംസന്തി

(അതഃ കാരണാൽ)

ശ്രവസ്യവഃ — ഹവീരണം ഇന്ദ്രായ
 ഇച്ഛന്തസ്സതഃ
 പ്രയക്ഷ്ണ — പ്രകഘ്ണയജന്തേ
 (കിംപ) തസ്മൈ ഇശ്വ — പ്രസിദ്ധായേന്ദ്രായൈവ
 ആയഃ പ്രജാ-വശ് — ഹവീരണം പുത്രാദിസഹിതം
 ഭീതതേ

(കിം പ യജമാനാഃ)

രാജസാ — സ്വകീയേന ബലേന യുക്താഃ
 ബാധേ — ശത്രുണാം ബാധനേ, ബാധിതം
 അച്ഛന്തി — പുജയന്തി
 (കിം പ) ധീതയഃ ഇന്ദ്ര — കർമ്മവന്തോ യജമാനാഃ
 ഇന്ദ്രസമീപേ

സമാന്യം ദീശാ — സമാന്യന്മാരിൽനിന്നു ദോഷം തടയ
 അസുഭ്യം (അപി) ജേഹി — സംഗ്രാമം ജയ
 (തദന്തം) യോഥാസി ച — യുദ്ധസ്ഥല
 (കിംചിത്) സുന്ദര-ഭ്യഃ — സ്വന്തമഭിമാനം കർപ്പം
 അസുഭ്യം

കം ചിത അപ്രതഃ — സമ്പന്നപുത്രജനം,
 യോഗവിരോധിനം

ആ രഥയ — ആഭിമുഖ്യേന ബാധയ,
 മരധീനം കരു

(ന കേവലമയജാനം, കിംതു)

എന്നായത്ത് ചിത

അപ്രതഃ — അസാധാരണരോഷം കർപ്പം
 തമോവായസ്കാരം പുനർനന്നാ
 സമത്വം കർപ്പം രഥയ

അതം-യാതൊരു കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് അംഗീരോ
 ഗോത്രക്കാരായ മഹർഷിമാരെവേണ്ടി അന്തരീക്ഷത്തിൽ പാ
 റിനടക്കുന്ന ചേലത്തെ തുറന്നു പിടിച്ചുവെക്കുകയും ഇത്ര അവി
 ടുത്തെ അപ്രകാരമുള്ള കയ്യും പണ്ടു സൂര്യനായതുപോലെ ഇന്നും
 സ്നേഹപൂർവ്വമായിരിക്കുന്നു വെങ്കിലും അല്ലയോ ഇത്ര പണ്ടി
 കളാൽ അപഹരിക്കപ്പെട്ട പശുക്കളെത്തന്നെ (തിരഞ്ഞു കണ്ടുപി
 ടിച്ചു) അവിടുന്ന് ആ അംഗീരസ്സുകൾക്ക് കൊടുത്തു രക്ഷിച്ചു
 വെല്ലാം. യജ്ഞവിരോധികളിൽ നിന്ന് പശുക്കളെത്തന്നെ അപ
 ഹരിച്ചു അവയെയും അംഗീരസ്സുകൾക്ക് കൊടുത്തുവെല്ലാം.
 ആ ദൃഷ്ടികൾക്ക് ഒപ്പം കൊടുത്തപ്പോലെ (അഭിഷേകമുള്ള
 പോലെ) ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി യുദ്ധം ചെയ്തപ്പോൾ. അതിന്നു
 വേണ്ടി അവിടുന്ന് പൊരുതിയാലും, അവിടുന്ന് സോമം
 ചതച്ച് സംസ്കരിച്ചുവെണ്ടി ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി എല്ലാ യോഗവിരോ
 ധികളെയും നേരെ ബാധിച്ചാലും, കീഴ്പെടുത്തിയാലും, യോഗ
 വിരോധികളെ മാത്രമല്ല, ഞങ്ങളിൽ ക്രൂരനായ ആ യോഗവി
 രോധിയെ എന്നിയൊരിക്കൽ ദ്രോഹിക്കാൻ സമത്വമല്ലാതാ
 കുന്നവിധം ബാധിച്ചാലും.

5 സംയജ്ഞാൻ ക്രതുഭീശ്വര ഹുക്ഷയ

ധനേ ഹിതേ തത്ത്വത്തശ്വസ്യവഃ

പ്രയക്ഷത്തശ്വസ്യവഃ

തസ്യാ ആയഃ പ്രജാവഭിഭാബായേ അച്ഛന്തോജസാ

ഇദ്രാക്യഭിധിഷ്ഠനധീതയോ

ദേവാ അച്ഛാനധീതയഃ

അന്വയം:-

യൻ ശ്വരഃ

— യഃ ഇദ്രഃ വിക്രാന്തസ്സൻ

ജനാൻ

— സച്ഛാൻ പ്രാണിനഃ

ക്രതുഭീഃ സം. ഹുക്ഷയൻ

— കർമ്മഭീഃ സമ്യഗീക്ഷതി, സൂക്ത
ദൃഷ്ടതരൂപൈഃ നിമിത്ത
ഭൂതൈഃ തത്തൽ ഫലം
യോജയതി

(ഏവം പ്രേരയതി സതി)

ശ്വസ്യവഃ

— അന്നമിച്ഛന്തോ യജമാനാഃ

ഹിതേ ധനേ

— ധനേ അഭിപ്രേതേ സതി

തത്ത്വത്ത

— ശത്രുൻ ഹിംസന്തി

(അതഃ കാരണാൽ)

ശ്വസ്യവഃ

— ഹവീരനം ഇന്ദ്രായ
ഇച്ഛന്തസ്സതഃ

പ്ര യക്ഷന്ത

— പ്രകഷേണയജന്തേ

(കിം. ച) തന്നെ ഇൽ

— പ്രസിദ്ധായേന്ദ്രായൈവ

ആയഃ പ്രജാ-വൻ

— ഹവീരനം പുത്രാദിസഹിതം
ദീയതേ

(കിം. ച യജമാനാഃ)

ദോജസാ

— സ്വകീയേന ബലേന യുക്താഃ

ബാധേ

— ശത്രുണാം ബാധനേ, ബാധിതം

അച്ഛന്തി

— പുജയന്തി

(കിം. ച) ധീതയഃ ഇദ്രേ

— കർമ്മവന്തോ യജമാനാഃ
ഇന്ദ്രസമീപേ

ഓക്യം ദിധിഷന്ത	— ഓകം, നിവാസസ്ഥാനം ധാരയന്തി
ധീതയഃ	— സ്വഗ്നുസാധനകമ്മവനുസ്തന്തഃ
ദേവാനീ അച്യു ന	— ദേവാനീ ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്തു മിവ ഓക്യം ദിധിഷന്ത

അർത്ഥം:—യാതൊരിന്ദ്രൻ വിക്രമത്തോടുകൂടി എല്ലാ പ്രാണി കളെയും അവരവരുടെ കമ്മങ്ങളെക്കൊണ്ട് വേണ്ടപോലെ കാണുന്നവോ, അതായത് അവരവരുടെ പുണ്യപാപരൂപങ്ങളായ കമ്മങ്ങളെ അതാതുഫലങ്ങളോട് ചേർക്കുന്നവോ, അപ്രകാരം അവിടുന്ന് പുണ്യപാപങ്ങൾക്ക് ആന്തരപ്രോണമെത്രേവ, അന്നകാംക്ഷികളായ യജമാനന്മാർ ഹിതമായ ധനത്തിൽ ആഗ്രഹത്തോടുകൂടി, ശത്രുക്കളെമിംസിക്കുന്നു. അതിനുവേണ്ടി അവർ ഇരുന്നായി ഹവീരണമിച്ഛിച്ച് അവിടുത്തെ നന്നായി യജിക്കുന്നു കൂടാതെ, ആ ധനാനായ ഇരുന്നായി കൊണ്ടുതന്നെ പുത്രാദികളോത്തുചേന്ന് ഹവീരണം നല്കപ്പെടുന്ന സ്വന്തം ശക്തിയോടുകൂടി (അവിടുത്തെ അനുഗ്രഹം മൂലമുണ്ടായ ബലമത്തോടുകൂടി) ശത്രുക്കളെ ബാധിക്കുന്നതായി (അതിൽ വിജയം ലഭിക്കുന്നതായി) അവിടുത്തെ പൂജിക്കുന്ന ഇരട്ട സമീപമാണ് ക്ഷിപികളായ യജമാനന്മാർ തങ്ങളുടെ നിവാസസ്ഥാനം, ഇവിടവിടം ധരിക്കുന്നത് സ്വർഗ്ഗം നേടാനുള്ള കമ്മം ചെയ്യുന്ന അവർ ദേവന്മാരെ നേരെ പ്രാപിക്കുവാൻ അവിടെ നിവാസസ്ഥാനം ധരിക്കുന്ന (അവരുടെ ഭൗതികമായ നിവാസസ്ഥാനം ഭൂമിയിലാണെങ്കിലും മാനസികമായ, ആത്മീയമായ നിവാസസ്ഥാനം പരമേശ്വരനായ ഇരട്ടലാണ്. ചൈവികപുഷ്പത്തികളിലേർപ്പെടുമ്പോഴും അവർ ഇരട്ടനെക്കുറിച്ച് നിരന്തരധ്യാനപരമാണ്)

6 യുവന്തമിന്ദ്രാപവൃതാ ചരോയയാ
യോനഃ പുനന്യാപേതന്തമിദ്ധതം.
വദേണതന്തമിദ്ധതം.
ദുരോചന്തായച്ചന്മസ റ്റഗഹനം യദിനക്ഷതി
അപ്താകം ശത്രുൻപരിതാപിശ്ചതോ
ദമാദേഷിഷുവിശ്വതഃ

അ. 2 അ. 1 വ. 22

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്രാപദ്യതാ	— പദ്യതഃ പദ്യവാൻ, മോഘഃ തഭിമാനീഭേവഃ
(തേ) യവം പുരഃ—യഥാ—	— യവാം സംഗ്രാമേ പുരതോയോദ്ധാരൌ
നഃ യഃ പുതന്യാൽ	— അസ്താകം യഃ ശത്രുഃ പുതനാമാത്മന ഇച്ഛതി
തം തം—തം ഇൽ	— സ്തംഭപിശതം
അപ ഹതം	— നാശയതം
തം—തം ഇൽ	— സ്തംഭപിശതം
വഭ്രേണ ഹതം	— നാശയതം
യൽ ദൂരേ ചത്തായ	— യഃ വഭ്രഃ അത്യന്തദൂരഭേദേ ഗതായ, നഷ്ടായ ഭരഭർശനമാ പന്നായ ശത്രുഃ
ചന്ദ്രസൽ	— ചന്ദ്രയതി, കാമയഃത
(കിംച) ഗഹനം	— ദൂരവഗാഹം സ്ഥാനം
ഇനക്ഷൽ	— പ്രാപ്തോതി
ഹേ ശൂര, അസ്താകം	
ശത്രുൻ വിശ്വതഃ	— സമ്പാൻ
പരി വിശ്വതഃ	— പരിതഃ വിശ്വൈഃ
ദർഷീഷ്യ	— ദാരയസി
മോ	— ഗതൃണാം ദാരകഃ തം ദർഷീഷ്യ, കാർത്ത്യ ന്യേന ദാരയസി

അർത്ഥം.— അല്ലയോ ഇന്ദ്രാപദ്യതന്മാരേ, (പുരുഷൻ മോഘത്തിന്റെ അഭിമാനീഭേവൻ) നിങ്ങൾ യുദ്ധത്തിൽ മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്ന ഇന്ദ്രയോദ്ധാക്കളായ്, അങ്ങളുടെ യാതൊരു ശത്രു പോരിന്നതിവരുന്നവോ, അങ്ങിനെ വരുന്ന ഓരോ ശത്രുവിനെയും നശിപ്പിച്ചാലും. ഓരോരുത്തനെയും വഭ്രംകൊണ്ട് നിഹ്നിപ്പാലും. ആ വഭ്രം അത്യന്ത ദൂരഭേദേന്ത്വപോയവനെ, കാണാതായവനെ, നഷ്ടപ്പെട്ടവനെന്നാണല്ലോ പ്രാപിച്ചുകൂമിയാ നിഷ്പെട്ടനത്. (അപ്പോഴാണല്ലോ അതിന്റെ ബലം കൂടുകയും പ്രകടമാവുകയും) എന്താൻ പ്രയാസമായ ഇടയാണല്ലോ

അതെന്നതു്. അല്ലയോ വീര, ഞങ്ങളുടെ ശത്രുക്കളെയെല്ലാം എല്ലാ ഉപായങ്ങളിൽക്കൂടെയും അവിടുന്ന് പിളർക്കുന്നു. ശത്രുക്കളെന്നായ അവിടുന്ന് ശത്രുക്കളെ ഒട്ടിക്കൊടുക്കുന്നു. വസ്ത്രം - 22 - ത്രിഷുബന്ധുബ്ധഗായത്രിപ്രത്യയായ: മദാസി

- 1 ഉദ്ദേപ്തനാമിഹോദസി പ്രതേന
ദ്രഹോദഹാമിസംഹരിതനിത്രാഃ
അഭിവ്യാഗ്യയത്രഹതാ അമിത്രാ
വൈലസ്ഥാനംപരിതൃഷ്ഠാശശേരൻ

അനന്തം:-

(ഹേ ഇദ്ര) പ്രതേന	— തജേണന
ഉദ്ദേഹോദസി പുനാമി	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ പാവയാമി
(കി. ച ഭൂലോക)	
അനിത്രാഃ മഹിഃ	— ഇദ്രഹിതാനാമാശ്രയ ഭൂതാളന്വിഃ
(അത ഏവ) ദ്രഹഃ	— ദ്രോഹിണാം (ആധാരഭൂതത്വം സ്വയമപിഭ്രാഗ്ധ്രിഃ)
സംഹരിതാ	— സംഭ്രൂതപ്രകരേലയാഹോമി
യത്ര അമിത്രാഃ	— യാസ്യഭൂമിഷുശത്രുവഃ
അഭിവ്യാഗ്യ ഹതാഃ	— അഭിതോഗതാ അസ്താഭി ഘാതാഃ
(അസമ്യക്)	
പരിതൃഷ്ഠാഃ	— ഹിംസിതാസ്സനഃ
വൈലസ്ഥാനം	
അശേരൻ	— ഗുഹാനേശനം പ്രാപ്താഃ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇദ്ര, തജ്ജനംകൊണ്ട് ഞാൻ ദ്യാവാപൃഥിവിക്കളെ ശ്രദ്ധിക്കുകയും ഭൂമിയിൽ ഇദ്രനില്പാത്ത (ഇദ്രനെ കർമ്മബന്ധനങ്ങളാൽ ഭേദിക്കാത്ത) ഭാഗങ്ങൾ, അതുകാരണമായി ദ്രോഹികൾ തിരഞ്ഞെടുത്ത ദ്രോഹസ്വഭാവമാണ് ഭാഗങ്ങൾ, പുല്ലുപോലെ (കളിയാക്കി) ധരിപ്പിക്കുന്നു. ഭൂമിയിൽ

•10

അന്വയം -

ഹേ മഘ-വൻ	— ധനവന്തിത്ര
ആസാം യാത്ര-മതിനാം	— യാത്രയാമ്പതാം സേനാനാം
ശരീധഃ അവ ജഹി	— ബലം ചുഴ്ന്നു
(തഥാ കൃത്വാ) അമ്മകേ	— കത്സിതേ
പൈല-സ്ഥാനകേ	— ഗൃശാനേ (ക്ഷപയ)
അമ്മകേ	— കത്സിതേ
മഹാ-വൈലാസേ	— മഹാഗൃശാനേ (ക്ഷപയ)

അർത്ഥം.-അല്പയോ ധനവാനായ ഇത്ര. രാക്ഷസരോടു കൂടിയ ആ സേനയുടെ ബലത്തെ അടിച്ചുടച്ചാലും അപ്രകാരം ചെല്ലിട്ട്, നിന്ദ്യമായ ഗൃശാനത്തിൽ അപരെ (ശ്രവണരം) ഏറിത്താലും ബീഭത്സമായ പെരുപ്പുടലയിൽ ഏറിത്താലും.

4 യാസാ¹ന്തി¹സ്രഃ പഞ്ചാ¹ശതേ¹

ഭീവ¹ഉന്¹ഗൈരപാ¹വപഃ

തൽസ്യ¹തേ മനായതി¹ തകൽസ്യ¹തേ മനായതി¹

അന്വയം -

(ഹേ ഇത്ര) യാസാം	— പൂർവ്വാകരലക്ഷണാനാം സേനാനാം
തിസ്രഃ പഞ്ചാശതഃ	— ത്രിഗുണിതപഞ്ചാശൽസംഖ്യാം
ദാഭി-വ ¹ ഉന് ¹ ഗൈഃ	— അഭിഗമനൈഃ പ്രാപ്യ
അപ-അവപ	— നാശിതവാനസി
നേ തൽ	— താദൃശം സേനാനാശനരൂപം കഥ
സു മനായതി	— സുഷുസംഭാവയതി
(കിംച) തേ (ത്രപ ശത്രുസേനാജയം മഹദ്വേ)	
തകൽ (ഇതി)	
സു മനായതി	— അത്യല്പമിമേതി സുഷുമന്യതേ

അർത്ഥം.-മുൻപറഞ്ഞ സേനകളുടെ നൂററമ്പത്തെണ്ണത്തെ അവിടുന്ന് നേരിട്ട് ജൈകിയല്ലോ അപ്രകാരമുള്ള അവിടുത്തെ ശത്രുജയകഥത്തെ (ലോകം) ഏറ്റവും ബഹുമാനിക്കുന്ന ആ കഥം മഹത്തമകിലും അപിത്തെ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം വളരെ ലഘുവെന്ന് വിചാരിക്കപ്പെടുന്നു

5 പിശങ്ഗ ഭൃഷി മംഭുണം പിശാചി മി സംഭുണ
സ രക്ഷ നി ബ ഹ യ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, പിശങ്ഗ-

ഭൃഷിം — ഈഷഭൃക്കവണ്ണം

അംഭുണം — അതിഭയങ്കരം, ശബ്ദായമാനം,
മഹാന്തം

പിശാചിം — പിശാചവിശേഷം
(ജരാം ഇത്യേകേ)

സംഭുണ — സമ്യക്ഹിംസയ

സർവ്വം രക്ഷ: നി ബഹ്വ — രാക്ഷസാദികം നിഷ്ഠയേ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഇളം ചകപ്പറ്റ അതിഭയങ്കരയായ, അലറുന്ന പിശാചിയെ (ജര എന്ന പിശാചിയെയാണെന്ന് ചിലർ) വേണ്ടപോലെ നശിപ്പിച്ചാലും. മാത്രമല്ല, എല്ലാ രക്ഷസ്സിനെയും ഒടുക്കിയാലും.

6 അ വ മ ഹ ഇ ന്ദ്ര ദാ ഭൃ ഹി ശ്ര ധീ ന

ശ് ശ്ര ശോ ച ഹി ദ്യൗഃ ക്ഷാ ന ഭീ ഷ് അ ഭൃ വോ

ഘ് ണാ ന ഭീ ഷ് അ ഭൃ വഃ

ശൃ ഷ്ടി ന്ത മോ ഹി ശൃ ഷ്ടി ഭീ വ് ധൈ ര ഗ്രേ ഭീ രീ യ സേ

അ പു ത്ര ഷ ഘ് ഘ് അ പ്ര തീ ത തൂ ര സ ത്വ ഭീ

സ്രി സ പൈ ശ്ര ര സ ത്വ ഭീഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, മഹ: — മഹതഃ മോഘസ്യ (കർമ്മണി
ഷഘ്വീ) മഹാന്തം ജലധരം

അവഃ ദഭൃഹി — അവാങ്മുഖം വിദാരയ

നഃ ശ്രുധി	— അസുദ്ധാക്യം ഗുണ
ഹേ അഗ്നി-വഃ, ഹി ദ്യൗഃ	— മലവൻ, യസ്മാൻ ദൃലോകഃ
ക്ഷാഃ ന	— സർവ്വനിധാസാഗ്രയാദ്രമിരിവ
(സായഥാ) ഭീഷാ	— വൃഷ്ടഭാവാൽ സസ്യാദിശോഷ ഭീത്യാതുവ
ശുശോച	— ശോചതി
ഹേ അഗ്നി-വഃ	— വഭ്രവൻ
ഘൃണാൽ ഭീഷാ ന	— ഭീഷാൽ അഗ്നേജ്ഞത്വന്തരാൽ തപ്സ്യുഭീത്യാപൂർവ്വം യഥാഭ്യാവാ പൃഥിവ്യൗശോചതഃ തദ്വാൽ
(താദൃശം യേവ വൃഷ്ടിപ്രദാനേന പരിഹര)	
(ഹേ ഇത്ര തപഃ) ശുഷ്വി-ഭിഃ	— ബലൈഃ
ശുഷ്വിൻ-തമഃ ഹി	— അതിശയേന ബലവാൻബല
(അതഃ കാരണാൽ) ഹേ	
ശുര ഉഗ്രേഭിഃ വധൈഃ	— അതിക്രമൈർവ്യധോപായൈ സ്സഹിതഃ
(ഗത്യൻ) ഇായസേ	— ഗച്ഛസി
ഹേ ശുര, സത്വ-ഭിഃ	
അപ്രതി-ഇത	— രക്ഷഃ പ്രദതിഭിഃ അപ്രതിഗത
അപുരുഷ-ഘ്നഃ	— പൗരൂഷോപേതാനാം അഹനനഃ
ത്രി-സപ്തൈഃ സത്വ-ഭിഃ	— ത്രിഭിസ്സപ്തഭിഃ അനവരൈഃ ഉപേതസ്തൻ ത്വായസേ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, വെളുതും നിറഞ്ഞ പെരുമുകി
ലിനെ അവിടന്ന് പിടിച്ചു കീഴോടൊഴുകുന്ന ഞങ്ങളുടെ
വാക്യം കേട്ടാലും അല്ലയോ മലമ്പാമ്പേ, യാതൊരു കാരണ
ത്താൽ സ്വർഗ്ഗം സമ്പന്നിധാസാഗ്രയമായ ഭൂമിയെപ്പോലെ മഴ
പെയ്യാത്തതാൽ സസ്യാദികളുടെ ഉണക്കംകൊണ്ട് യേപ്പെടുന്ന
വോ, അല്ലയോ വളയായ, അതുപോലെ ഏറിയുന്ന മരൊര
ഗിയെ (വരൾച്ചയെയും ചൂടിണയും കഠിപ്പും) ഭ്യാവാപൃഥി
വികൾ പണ്ട് തപ്സ്യാവിനെ യേപ്പെടുപോലെ (ഭൂമി) ഭീതയാ
ണൊ, ആ യേ മഴപെയ്യിച്ചു തിത്തു തന്നാലും അല്ലയോ
ഇന്ദ്ര, അവിടന്ന് സ്വബലങ്ങളാൽ അതിവശകനാണല്ലോ.
അക്കാലത്താൽ അതിക്രമങ്ങളായ വധോപായങ്ങളെക്കൊ

ണ്ടു ശതകളെ പ്രാപിക്കുന്നു അല്ലയോ വിക്രമൻ, രക്ഷസ്സുകളാലും മറ്റും എതിരിടപ്പെടാത്ത അവിടുന്ന് പെരുരുഷശാലികളെ ഹനിക്കാതെ ഇരുപത്തൊന്നു ചരന്മാരോടു കൂടി സഞ്ചരിക്കുന്നു (രക്ഷസ്സുകളുടെ ബാധയാലാണ് മഴപെയ്യാത്തതെന്നും രക്ഷോഹന്താവായ അവിടുന്ന് ആ ബാധനീക്കി മഴപെയ്യിച്ചു തരണമെന്നും സൂചന)

7 വനോതിഹിസ്തപൻ ക്ഷയം പരീണസ

സ്തപാനോഹിഷ്ഠായജത്യവദിഷോ

ദേവാനാമവദിഷഃ

സ്തപാന ഇതീസിഷാസതി സഹസ്രാവ്യാജ്യൃതഃ

സ്തപാനായേന്ദ്രോദാത്യാളവം

രയിം ദാത്യാളവം

വ 22

അന്യം -

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) സ്തപൻ — ത്യാമുദീശ്യ അഭിഷപം കവുൻ യജമാനഃ

ക്ഷയം വനോതി ഹി — ഗൃഹം തപൽ പ്രസാദാൽ സംജ്ജതേ ഖലു

(കിം ച) സ്തപാനഃ ഹി — സോമയാഗം കർവ്വണ ഏവ

പരീണസഃ ദിഷഃ — പരിതോനമാൻ ദേഷ്ടവൻ

അവ യജതി സു — നാശയതി സു

(ന കേവലം യാഗദേഷിണഃ)

ദേവാനാം ദിഷഃ

(അപി) അവ — അവയജതി

(കിം ച) സ്തപാനഃ ഇതി — അഭിഷവോപലക്ഷിതം യാഗം കർവ്വണ ഏവ

വാജി — വാജവാൻ, അന്നവാൻ

അവൃതഃ — പരൈരനാക്രാന്തസ്തൻ

സഹസ്രാ — സഹസ്രാണി, അപരിമിതാനി ഗവാദി ധനാനി

സിന്ധാസതി	— സാധയിതുമിച്ഛതി
സുന്ധാനായ	— ഇന്ദ്രദൃശ്യയാഗം കർവ്വാനായ
ഇന്ദ്രഃ ആ-ഭവം ദദാതി	— സമന്താൽ ഭവനശീലം ദദാതി
(തഥാ) ആ-ഭവം	— പുനഭവനശീലം, അതിസമൃദ്ധം
രയിം ദദാതി	— ധനം പ്രയച്ഛതി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു് സോമം സംസ്കരിക്കുന്ന യജമാനൻ അവിടുത്തെ പ്രസാദത്താൽ (സുഖപുണ്ണമായ) ഗൃഹം പ്രാപിയ്ക്കുന്നവല്ലൊ അവിടേക്കു് സോമം ചതയ്ക്കുന്നവൻ തന്നെയാണല്ലൊ ചുറ്റുമുണ്ടായ ശത്രുക്കളെ നശിപ്പിച്ചതും കേവലം യാഗവിരോധികളെ മാത്രമല്ല, ദേവന്മാരുടെ ശത്രുക്കളെയും അവൻ നശിപ്പിച്ചു (അവന്റെ കയ്യ് കൊണ്ടു് ദേവരിപുക്കൾക്കു് നാശമുണ്ടായ്തു) അവിടേക്കുവേണ്ടി സോമം സംസ്കരിക്കുന്നവൻ തന്നെയാണു് അന്നു് (പ്രഷിമാ)നായി, ശത്രുക്കളാൽ ആക്രമിക്കപ്പെടാതെ, ആയിരക്കണക്കിൽ, അറക്കുന്ന ധനങ്ങൾ നേടാനിച്ഛിക്കുന്നതു് ഇന്ദ്രനെ ഉദ്ദേശിച്ചു് സോമം ചതക്കുന്നവക്കാണ് അവിടുന്ന് അഭിവൃദ്ധിയുണ്ടാക്കുന്നതു്. വിണ്ടും വിണ്ടും വളരുന്ന സമൃദ്ധമായ ധനം കൊടുക്കുന്നതു്

വക്ത്രം 23—അത്യുഷ്യഷീച്ചന്ദസി വായുദ്ഭവതാ

- 1 ആത്മാ ജ്യോതാമാണാ അഭിപ്രയോ
വായോ വഹ്നഗിഹപുരുപിതയേ
സോമസ്യ പുരുപിതയേ
ഉർധ്വായേ അനുസ്മൃതാമനന്വിഷ്ണുജാനതി
നിയത്പതാരഥേനായാഹിദാവനേ
വായോമവസ്യഭാവനേ

അനവധി:-

ഹേ വായോ, ത്വാ	— ത്വാം
ജുവ, രരഹാണാ:	— ഗമനശീലാഃ, ബലവന്തഃ നിയുൽസംജ്ഞകാഃ അശ്വാഃ
ഇഹ പ്രയഃ	— അസ്തിൻ യജ്ഞേ ചരപുരോധാ ശാഭി ഹവിഃ
പുവ്-പീതയേ	— പുവ്വവൽ പാനായ
സോമസ്യ പുവ്-പീതയേ	— ഇതരേഭ്യോ ദേവേഭ്യഃ പരാ പാനായ
അഭി വഹന്തു (കിംച ഹേ വായോ,)	— അഭി പ്രാപയന്തു
തേ മനഃ	— തവമനഃ
ഉർധ്വാ ജാനതീ	— തവ ഉന്നതാൻ ഗുണാൻ വിശേഷേണാവഗച്ഛന്തീ
അനു സൂതാ	— പ്രിയസത്യാത്മികാ സ്മതിരൂപാ അസ്മഭിയാവാക്
ആ തിഷ്ഠതു	— ആശ്രിത്യ സർവ്വാ വർത്താം, ഹർഷയതു
ഹേ വായോ, മഖസ്യ ഭാവനേ	— യജ്ഞസ്യ ഭാരവ്യായ ഹവിഷേ, തൽസ്വീകാരായ
ഭാവനേ	— അസുഭൃമഭിമതഭാനായ
നിയത്വതാ രഥേന	— നിയന്തരിര്യഭേതേന രഥേന
ആ യാഹി	— ആഗച്ഛ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ വായോ, ഗമനശീലങ്ങളും കരുത്തുററവുമായ നിയന്തുക്കളെന്ന കതിരകൾ അവിടുത്തെ ഈ യജ്ഞത്തിൽ മുഖ്യനെന്നപോലെ ചരപുരോധാശാഭി ഹവിസ്സ് ഉൾക്കൊള്ളാനായി, മറ്റു ദേവന്മാർക്ക് മുമ്പ് സോമത്തിന്റെ പാനത്തിനായി, നേരെ എത്തിയ്ക്കട്ടെ- കൂടാതെ അവിടുത്തെ ഉൽകൃഷ്ടഗുണങ്ങളെ അറിഞ്ഞു ചെളിപ്പെടുത്തുന്നതും, പ്രിയസത്യരൂപവുമായ ഞങ്ങളുടെ സ്മതിവചനം അവിടുത്തെ മനസ്സിനെ എപ്പോഴും ആശ്രയിച്ചു നില്ക്കട്ടെ. അതവിടുത്തെ സന്നോഷിപ്പിക്കട്ടെ. അല്ലയോ വായോ, യജ്ഞത്തിൽ അവിടേക്ക് നല്ലേന്ദു, ഹവിസ്സ് സ്വീകരിപ്പാനായും നേടാമെന്നും വ്യം നല്ലാനായും നിയന്തുക്കളെന്ന കതിരകളെ പുതിയ തേരിൽ അവിടുന്നു വന്നുചേർന്നാലും.

2 മന്തുതാ മന്തിനോ വായവിന്ദവോ
 സുതീക്രാണാസസ്സക്താ അഭിദ്യവോ
 ഗോഭിഃക്രാണാ അഭിദ്യവഃ
 യഥക്രാണാഇരയ്യേ ദക്ഷഃസപന്ത ഊതയഃ
 സഗ്രീചിനാനിയുതോദാവനേധിയ
 ഉപബ്രുവന്ത ഈം ധിയഃ

അന്വയം -

ഹേവായോ, സ-ക്താഃ	— അഭിഷവദശാ പവിത്രശോധനാഭിഭിസ്സപ്പഗതാഃ
മന്തിനഃ	— മാദയിതാരഃ
ക്രാണാസഃ	— ഹിഷാദികം കർവാണാഃ
അഭി-ദ്യവഃ	— അഭിതഃദ്യോതമാനാഃ
ഗോഭിഃ ക്രാണാഃ	— മന്ത്രരൂപാഭിവാഗ്ഭിഃ ക്രിയമാണാഃ, സ്തുതമാനാഃ
അഭി-ദ്യവഃ	— അഭിഗന്താരഃ
അസ്മാൻ ഇന്ദവഃ	— അസ്മാകം ക്ലേദയിതാസ്സോമാഃ
ത്വാ മന്തു	— ത്വാം മാദേന്തു
(ഹേ വായോ,) യൽ ഹ ദക്ഷഃ	— യസ്മാൽ കാരണാൽ
	— അസ്മദ്യോഗദേശം പ്രതിഗന്തു മുസാഹിവന്തം
ഈം (ത്വാം) ക്രാണാഃ	— രഥവാഹനാഭികം സ്വവ്യാപാരം കർവാണാഃ
ഊതയഃ	— പ്രീതിയുക്താഃ
(തഥാ) സഗ്രീചിനാഃ	— ത്വയാസഹഗച്ഛന്ത്യഃ
നി-യുതഃ	— ഏതൽ സംജ്ഞകാഃ തവാശ്വാഃ
ദാവനേ	— ഹവിസ്വീകാരനിമിത്തം
ധിയഃ ഇരയ്യേ	— കഥാണി (ഉദീശ്യ) പ്രാപയിതും
സപന്ത	— ത്വാം സംഗച്ഛന്തേ
(കിംച) ധിയഃ	— കഥവന്തഃ ഭൃതീഭഃ
ഉപ ബ്രുവന്തേ	— ഉപേത്യബ്രുവന്തി, സ്വാഭീകതം വിജ്ഞാപയന്തി

അർത്ഥം:- അല്ലയോ വായോ, ചതച്ചു. ശോപവിത്രംകൊണ്ടു് അരിച്ചു. സംസ്കൃതങ്ങളും, ഹർഷജനകങ്ങളും രോമാഞ്ചം ദികളുണ്ടാക്കുന്നവയും നാലുപാടും പ്രകാശം ചിതറുന്നവയും മന്ത്രപുതങ്ങളായി ഹോമിയില്ലപ്പെടുന്നവയുമായ ഞങ്ങളുടെ കളിരിയറുന്ന സോമങ്ങൾ അവിടുത്തെ ആനന്ദിപ്പിയില്ല. അല്ലയോ വായോ, തേർവലിയില്ലെന്ന സ്വകൃത്യം നിർവ്വഹിക്കുന്നവയും പ്രീതിയോടുകൂടിയവയും അവിടുത്തെ ഒപ്പം സഞ്ചരിക്കുന്നവയുമായ നിയന്ത്രകളെന്ന കതിരകൾ, ഞങ്ങളുടെ യാഗഭേദമണവാൻ ഉത്സുകനായ അവിടുത്തെ ഹവിസ്സുപീകാരത്തിനുവേണ്ടി, കർമ്മങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ചു്, എത്തിക്കാനായി അവിടുത്തെ സമീപിക്കുന്നു കൂടാതെ കർമ്മികളായ ഗൃതപിക്കുകൾ അവിടുത്തെ അടുക്കൽ അഭീഷ്ടമറിയിക്കുന്നു.

3 വായുര്യുങ്ക്തേരോഹിതാ വായുരത്നാ
 വായുരഥേ അജിരാധുരിവോളംഹവേ
 വഹിഷാധുരിവോളംഹവേ
 പ്രബോധയാ പുരന്ധി. ജാര ആസസതീമിവ
 പ്രപക്ഷയരോഽസി വാസയോഷസ
 ശ്രവസേ വാസയോഷസഃ

അന്വയം:-

- (അയം) വായുഃ (ക്വചിത്ത്)
 രോഹിതാ — രോഹിതവർണ്ണാവശൈഃ
 (ക്വചിത്ത്) വായുഃ
 അരത്നാ — അരത്നവർണ്ണാവശൈഃ
 (തഥാ) വായുഃ അജിരാ — ഗമനശീലാവശൈഃ
 വോളംഹവേ — ഭാരവഹനായ
 രഥേ ധുരി യുങ്ക്തേ — യോജയതി

വായുഃ വഹിഷ്ഠാ ധൃതി
വോട്ട്ഹവേ

— അതിശയേന വോഡാരാവ
ശ്വൗ മഹദ്ഭാരം വോഡും
യുങ്ക്തേ

(ഹേവായോ,) പുരം-ധിം — ബഹുപ്രജ്ഞം (യജമാനം)
ഭാരഃ ആ സന്ദതിം-ഇവ — പാരദാരികഃ ഉപപത്യാഗമന
ധ്യാനേന ഈഷൽ സ്വപ്നാനിം
സംകേതസ്ഥാഃ യോ/മിദിവ .

പ്ര ബോധയ

— കർമ്മശ്രമേണ ഈഷൽ സ്വപ്നം
യജമാനം രഥേന ശീശ്രമാഗത്യ
ഹവിസ്സുചികാരായ പ്രജ്ഞാപയ

(കിം ച തദന്തം) റോദസീ

പ്ര ചക്ഷയ

— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ പ്രകാശയ

(തൽ പ്രകാശാന്തം)

ഉഷസഃ വാസയ

— ഉഷഃ കാലാനപി യഥാവൽ
സ്ഥാപയ, പ്രഭാതം കത

ശ്രവസേ

— ഹവിരന്നസ്വചികാരായ

ഉഷസഃ വാസയ

— പ്രഭാതം കത

അന്തം:- ഈ വായു ചിലപ്പോൾ കർമ്മവസ്തമാണെന്നു ചിലപ്പോൾ ഇരുകൂട്ടിയെന്നു ചിലപ്പോൾ മാത്രമുള്ളവയെന്നു കതിരകളെ ഭാരം വഹിക്കാനായി തേരിൽ പൂട്ടുന്നു. ഏറ്റവും ചുമട്ടു വഹിക്കാൻ ശീലമുള്ള കതിരകളെ കുന്നതാ ഭാരം വഹിക്കുവാൻ പൂട്ടുന്നു. അല്ലയോ വായോ, കർമ്മശ്രമം കൊണ്ട് ക്ഷീണിച്ച് ക്ഷണേണ വിധാനായ യജമാനനെ, അന്യഭാരധാരണമായ ഒരു ഭാരം സന്ദേഹസ്ഥാനത്ത് തന്റെ വാവുകാത്ത്, മയണിപ്പോയ ഒരു സ്ത്രീയെ ചെന്നുത്തുന്ന പോലെ, തേരിൽ വേഗം ചെന്നു ഹവിസ്വചികാരത്തിനായി ഉണർത്തിയാലും. കൂടാതെ, ദ്യാവാപൃഥിവികളെ പ്രകാശിപ്പിച്ചാലും. അപ്രകാരം പ്രകാശിപ്പിക്കുവാൻ ഉഷസ്സുകൊണ്ടിരിക്കട്ടെ, പ്രഭാതമുണർത്തിയാലും. ഹവിരന്നം സ്വചികാരിപ്പാനായി ഉഷസ്സുകൊണ്ട് വേണ്ട പോലെ വർത്തിക്കാലും.

4 തുഭ്യേ¹ഉഷാ²സശ്ശ³ശുച⁴യഃ പരാ⁵വതി⁶
 ഭ്രോ⁷വസ്രാ⁸തന്പതേ⁹ദംസു¹⁰രശ്ശി¹¹ഷ്
 ചി¹²ത്രാനവ്യേഷ¹³രശ്ശി¹⁴ഷ്
 തുഭ്യേ¹⁵ധേനു¹⁶സ്സബ¹⁷ദ്യുഃ¹⁸ലാ വി¹⁹ശ്വാ²⁰വസു²¹നിദോ²²ഹതേ²³
 അ²⁴ജന²⁵യോമ²⁶തതോ²⁷വക്ഷ²⁸ന്നാ²⁹ഭ്യോ³⁰
 ദി³¹വആ³²വക്ഷ³³ന്നാ³⁴ഭ്യഃ³⁵

അന്വയം:—

(ഹേ വായോ) തുഭ്യേ ഉഷസഃ
 ശുചയഃ

പരാ-വതി	— തപയാപ്രകാശിതാഃ ഉഷസഃ
ദം-സു	ദീപ്താഃ
രശ്ശിഷ്	— അത്യന്തദൂരദേശേ അന്തരീക്ഷേ
	— യാഗഗൃഹേഷു
	— ഹോമായ പ്രദീപ്തജ്വാലാവത്സു
	(ആഗതായ തുഭ്യേ)
ഭ്രോ വസ്രാ	— കല്പ്യാണാനി ആച്ഛാദനയോഗ്യാ
	നി വസ്രാണി
തന്പതേ	— വിന്യാസയന്തി
നവ്യേഷ രശ്ശിഷ് ചിത്രാ	— നാനാവണ്ണയകത്താനിവസ്രാണി
	തന്പതേ

(അഗ്നിജ്വാലാഘ്വ വസ്രാണിവിന്യാസയന്തി)
 (കിം ച ഹേവായോ)

തുഭ്യേ	— തപഭക്തം, തപദ്യാഗാത്മമേവ
ധേനുഃ	— ക്ഷീരാദിനാ പ്രീണയിത്രീഗൗഃ
സബഃ-ഘ്വാ	— സബരിതി അമൃതനാമ,
	തസ്യഭോഗ്ധ്രീ
വിശ്വാ വസുനി	— ആജ്യാദിരൂപാണി സമ്വാണി
	ധനാനി
ആ ദോഹതേ	— സ്വായമേവദശ്യേ

നവയം:—

ഹ വായോ, തുല്യം

— ത്വഭർത്ഥം

ക്രാസഃ, ശുദ്ധയഃ

— ദീപ്താഃ, ശുദ്ധാഃ

രണ്യവഃ

— ത്വാം പ്രാപ്തും ത്വരണായുക്താഃ

ഗ്രാഃ

— ഉൽഗണ്ണതേജസഃ (സോമാഃ)

ദേഷ്യ ഭൃണി

— ത്വഥമദേഷ്യ നിമിത്തഭൂതേഷ്യ യാഗേഷ്യ ഭരണവതി

രണ്യവഃ

— ആഹവനീയം പ്രതിഗച്ഛന്തി

(ക്രി. ച) അപാം ഭൃണി

രണ്യവഃ

— മേഘേ ഭരണവതി ഉദകമുല്പാദ യിതുമിച്ഛന്തി

(ക്രി. ച) ഹേ വായോ,

യതഃ) ത്വം വിശ്വസ്മാൽ

— സർവ്വസ്മാൽ

ഭവന്താൽ

— ലോകാൽ, ലോകത്രയ സംബന്ധിനോഭ്യോൽ

ധർമ്മാ പാസി

— അസ്മദീയ ഹവിഷാം ധാരണേന പാലയസി

അസുര്യാൽ

— അസുരസംബന്ധിനോഭ്യോൽ

ധർമ്മാ പാസി

— അസ്മദ്ധാരണേനയുക്തഃ പാലയസി

(അതഃ) ഭഗം ത്വാം

— ഭജനീയം ത്വാം

ഥ്സാരീ

— ത്സരണവാൻ, ത്സരണഭീതഃ

ഭസമാനഃ

— പയോവ്രതാദിനിഘ്നൈഃ ഉപക്ഷീണഃ

തകപവീര്യേ

— തസ്ത്വരാണാം, യജ്ഞവിഘ്നാ തീനാം അന്യത്രഗതാൽ

ഈട്ടേ

— സ്തോതി

അർത്ഥം—അല്ലയോ വായോ, അവിടേക്കു നീ ദീപ്തങ്ങളും ശുദ്ധങ്ങളും അവിടുത്തെ പ്രാപിക്കാൻ കതികുന്നവയും അത്യന്തം തേജസ്സുറവയുമായ സോമങ്ങൾ അവിടേക്ക് ഹവ്ങ്ങളുമാകുന്ന യാഗങ്ങളിൽ, ആഹവനീയ സ്ഥാനത്തേക്ക് നീ ഓടിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. മേഘത്തിൽ നിന്ന് വെള്ളം താഴെ വരുവാൻ യജമാനന്മാർ ഇച്ഛിക്കുന്നു. പിന്നെ, വായോ, യാതൊരു കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ ഹവിസ്സ് സ്വീകരിച്ച് മൂലോകങ്ങളിലേയും യേങ്ങളിൽ നിന്ന് രക്ഷിക്കുന്നുവോ,

അസുരയേന്തിൽ നിന്ന് ഞങ്ങളെ ധരിച്ച് രക്ഷിക്കുന്നുവോ ആ കാരണത്താൽ ജനിയനായ അവിടുത്തെ അത്യന്തം ഭീതനും പയോഗ്യതാദിനിയമങ്ങളാൽ പരീക്ഷിണനമായ യജമാനൻ, യജ്ഞവിഘാതികളുടെ അന്യസ്ഥലഗമനത്തിൽ സ്തുതിക്കുന്നു.

6 ത്വന്നോവായവേഷാമപുസ്ത്യ

സ്തോമാനാം പ്രഥമഃ പീതിമർഹസി

സുതാനാം പീതിമർഹസി

ഉതോ വിഹുത് മതിനാം വിശാം വവർജ്ജിണാം

വിശ്വാ ഇതേ യേന വോ ദഹന്തേ ശിരഃ

ഋതം ദഹന്തേ ശിരഃ

വ 23

അന്വയം:—

ഹേ വായോ ത്വം

അപൂർവ്യഃ

— അപൂർവ്വപാനാഹ്:

(അതഃ ഏവ) പ്രഥമഃ

— ഇതരേഭ്യോദേവേഭ്യഃ
പുർവ്വഭ്യസ്തേ

ഏഷാം സോമാനാം

പീതിം അഹസി

— പാനം പ്രാപ്തോഷി

സുതാനാം പീതിം

— പാനം പ്രാപ്തോഷി

അഹസി

— അഭിഷുതാനാം സോമാനാം

പാനം പ്രാപ്തോഷി

ഉതോ വിഹുത് മതിനാം

— വിശേഷേണാസ്ഥാനവതിനാം

വവർജ്ജിണാം

— അതഭിമത പാപം
വജ്രയന്തിനാം

വിശാം നഃ

— ജ്വലിഗൃജമാനരൂപാനാം

പ്രജാനാമന്യോകം ഹവിസ്സപി
കരോഷി

(തേഷാം യജുണാം)

വിശ്വാഃ ഇത് യേന വഃ

— സന്ത്യാ അപിഗാവഃ

തേ ആ-ശിരഃ

— ത്വത്വം ആശ്രയണദ്രവ്യം
ക്ഷിരം

ദഹ്രേ — സ്വയമേവദഹന്തി
(തഥാ) ആ-ശിരം ഘൃതം — ഉപസ്തരണാദ്യാശ്രയണായ
യോഗ്യംഭൂവ്യം
ദഹ്രതേ — ദഹന്തി

അർത്ഥം.—അല്പയോ വായോ, അവിടുന്ന് മററാക്കും മുസ്സു സോമപാനം ചെയ്യാൻ യോഗ്യനും അതുകൊണ്ടുതന്നെ മറ്റു ദേവന്മാർക്കു മുമ്പനുമായി സോമപാനമർഹിക്കുന്നു. ചതച്ച സോമത്തിന്റെ പാനം അർഹിക്കുന്നു. പിന്നെ, അവിടുത്തെ വേണ്ട പോലെ വിളിക്കുന്നവരും അനിഷ്ടപാപത്തെ (ജീവിതത്തിൽ) ഒഴിവാക്കുന്നവരുമായ ജുതാഗൃജമാനന്മാരായ ഞങ്ങളുടെ ഹവിസ്സു അവിടുന്ന് സ്വീകരിക്കുന്നു. ഈ യജമാക്കളുടെ പശുക്കളെല്ലാം തന്നെ അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി (സോമത്തിൽ ചേർക്കേണ്ട) പാൽ ചുരുത്തുന്നു. അതുപോലെ ഉപസ്തരണം മുതലായി ഹവിസ്സുകളിൽ ചേർക്കേണ്ട ഭൂവ്യമായ നെയ്യും ചുരുത്തുന്നു.

വക്ത്രം-24-25 ഇന്ദ്രഃ ഇന്ദ്രവായുപദേവതാ

1 സ്വീഷ്ണം ബഹിരപനോയാഹിവിതയേ
സഹസ്രേണനിയുതാനിയുതപതേ
ശതിനീഭിന്നിയുതപതേ
തുഭ്യംഹിപുച്ഛപീതയേ ദേവാദേവായന്യേമിരേ
പ്രതേസുതാസോമധമന്തോ അസ്ഥിരൻ
മദായക്രതേ അസ്ഥിരൻ

അന്വയം:-

(ഹേ വായോ) നഃ

സ്വീഷ്ണം ബഹിഃ

— അസൃദ്യജ്ഞാർത്ഥം ആസൗത്ര്യം ബഹിരഭിലക്ഷ്യ

സഹസ്രേണ നി-യുതാ

— സഹസ്രസംഖ്യാഭേദനനിയുൽ സം. ൩. ൨൮-

ശതീനീലി: നിയുത്വതേ	— ശതസംഖ്യോപേതാഭി: നിയുൽ ഭി: സഹിതായതുഭ്യംഹവി: ദീയതേ
വീതയേ ഉപ യാഹി നിയുത്വതേ ദേവായ തുഭ്യം ഹി	— ഹവിഷാം മക്ഷണായാഗച്ച — നിയുൽസംഗ്ഗണകാശ്വയുക്തായ ദ്യോതമാനായതുഭ്യമേവ
പുഷ്പ-പീതയേ ദേവാ: പ്ര യേമിരേ	— ഇതരദേവേഭ്യ: പുഷ്പം പാനായ — ഋഗ്വിദ്യ: ആഹവനീയംപ്രതി പ്രകഞ്ചേണ നിയമിതവന്ത:
(കീംച) തേ സുതാസ:	— ത്വദന്തം അഭിഷുതാ:
മധു-മന്ത:	— മാധുര്യോപേതാ: (സോമാ:)
മദായ അസ്ഥിരൻ	— തവമോദായ തിഷ്ഠന്തി
(കീംച) ക്രത്യേ അസ്ഥിരൻ	— കമ്മണേതിഷ്ഠന്തി (അതസ്ത്വം പിബ)

അന്തം.-അല്പയോ വായോ, ഞങ്ങളുടെ യാഗത്തിന്ന് വിരിച്ച ദേപ്പല്ലിനെ അഭിലക്ഷിച്ചു, ആയിരവും നൂറും കണക്കിൽ നിയന്ത്രിക്കുന്ന അശ്വങ്ങളോടുകൂടിയ അവിടേയ്ക്കു ഹവിസ്സ് അർപ്പിക്കുവാനു ഹവിസ്സുകൾക്കു ജ്ഞാനായി അണഞ്ഞാലും നിയന്ത്രിക്കേണ്ടതുകൂടിയവേനായ അവിടേയ്ക്കു മറ്റു ദേവന്മാരേക്കാൾ മുമ്പ് കടിയാനായി ഋഗ്വിദ്യകൾ സോമങ്ങൾ ആഹവനീയത്തിലേക്ക് എത്തിയെന്നു കൂടാതെ, ചത്തവയും മാധുര്യമുള്ളവയും ആയ സോമങ്ങൾ അവിടത്തെ ഹവന്തിനായി ഇതാ ഇരിയ്ക്കുന്ന കമ്മണിനായി വച്ചിരിയ്ക്കുന്ന അതുകൊണ്ടു് പാനംചെയ്യാലും

2 തുഭ്യായം സോമാ: പരിപുഷ്താ അഗ്നിഭി

സ്വാഹാവസാന്ത: പരികോശാർദ്ധന്തി

ഉത്രാ വസന്തോ അഖന്തി

വായം ഭാഗ ആയുഷ്യ സോമോ ദേവേഷ്വര്യതേ

വഹിവായോ നിയുതോയാഹ്യസുയുർ

ഉഷാണോയാഹ്യസുയു:

അനവയം:-

(ഹേ വായോ,) തുഭ്യേ	— തുഭ്യേ, ത്വഭ്യേ.
അഗ്നി-ഭിഃ പരി-പൂതഃ	— അഭിഷവസാധനൈഃ ശോധിതഃ
സ്വാഹാ വസാനഃ	— സ്തപ്തഹണീയാനിതേജാംസി പിധാനഃ
അയം സോമഃ കോശം	— കോശസ്ഥാനീയം ഗ്രഹം
പരി അർഷതി	— ഗച്ഛതി, പ്രാപ്നോതി
ശുക്രാ വസാനഃ അർഷതി	— നിർമ്മലാനിതേജാം സിവസാനഃ ത്വാം പ്രാപ്നോതി
(ഹേ വായോ) ആയുഷ്യ	— മനുഷ്യേഷ്യയഷ്യവൃത്യേന സ്ഥിതഃ
അയം ഭാഗഃ സോമഃ	— ജേനീയഃ സോമഃ
തവ ദേവേഷ്യ ഹൃയതേ	— ത്വഭ്യേ. ദേവേഷ്യമധ്യേഹൃയതേ
(കിം ച) ഹേ വായോ (ഏവം തം സോമം)	
അസ്മ-യഃ	— അസ്മാഭിര്യുക്തസ്ത്വം
നി-യതഃ വഹ	— നിയന്തം. ജ്ഞാനശാസ്ത്രം വാഹനായ പ്രാപയ
(തതഃ പരം) യാഹി	— ദിവം പ്രതിഗച്ഛ
(തഥാ കർവ്വൻ) അസ്മ-യഃ	— അസ്മാൻ കാമയമാനഃ, അസ്മാൻ നഗ്രഹ്ണൻ
ഭൂഷാണഃ യാഹി	— പ്രിയമാനഃ ഗച്ഛ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ വായോ, അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി പിടിക്കുവാൻ സംസ്കരിച്ചതും, നല്ല തേജസ്സു മുറിയത്തുമായ ഈ സോമം കോശത്തിന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ള ഗ്രഹത്തിൽ (കണ്ടൻ മരികയിൽ) എത്തുന്നു. നിർമ്മലതേജസ്സാൻ അത് അവിടുത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു. അല്ലയോ വായോ, മനുഷ്യരുടെ ഇടയിൽ യജനസാധനമായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന വന്ദനീയമായ ഈ സോമം അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടിയാണ് ദേവന്മാരുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ ഹോമിക്കപ്പെടുന്നത്. അല്ലയോ വായോ, ആ സോമത്തെ, ഞങ്ങളോടു കൂടി അവിടുന്ന് നിയന്ത്രിക്കണമെന്നു ചേർത്തു കതിരകളെ വഹിക്കാനായി പ്രാപിപ്പിച്ചാലും. അതിൽ പിന്നെ (ആ സോമത്തോടുകൂടി) ദ്യോവിലേയ്ക്കു പോകാം. അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ട്, ഞങ്ങളെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നവനായി, അനുഗ്രഹിക്കുന്നവനായി, പ്രീതനായി ഗമിച്ചാലും.

3 ആനോനിയുദ്ഭിശ്ശതിനീഭിരധാരം
 സഹസ്രിണീഭിരുപയാഹിവീതയേ
 വായോഹവയാനി വീതയേ
 തവായഃഭോഗ്ളതപിയ സ്സരശ്ശിസ്സര്യേസചാ
 അധര്യഭിർമാണാ അയംസത
 വായോശുക്രാ അയംസത

അനവയം.—

ഹേ വായോ, (ത്വം) ന:

അധാരം — അസ്മൽ സംബന്ധിനം യജ്ഞം

ശതിനീഭി: സഹസ്രിണീ

ഭി: (ച) നിയുൽ-ഭി: — ശതസഹസ്രസംഖ്യാകൈ:
 താവദീയൈരശൈ:

വീതയേ ഉപ ആ യാഹി — ത്വദഭിമതപുര്യയേ ഉപാഗച്ഛ

ഹവയാനി വീതയേ — സോമാഭി ഹവിർക്ഷണായ
 അതിശീഘ്രമാഗച്ഛ

(കിം ച) അയം തവ ഭോഗ: — ജേനീയ: സോമ:

ഗ്ളതപിയ: — പ്രാപ്തകാല: പ്രദാനാവസരം
 പ്രാപ്ത:

(കിം ച സോമ:) സൂര്യേ (ഉഭിത്തേസതി)

സചാ സ-രശ്ശി: — രശ്മിഭിസ്സഹവേതി, സമാന
 ദീപ്തിർവേതി

(കിം ച സോമാ:)

അധര്യ-ഭി: — ദശഭി: ചമസാധര്യഭി:

ഭരമാണാ: — ദ്രിയമാണാ:

അയംസത — നീയതാ അഭവൻ

(കിം ച) ഹേ വായോ,

(തേ സോമാ:) ശുക്രാ: — ദീപ്താ:

അയംസത — ഉദ്യതാ:

(അത: തേഷാം ക്ഷേണായ ആ യാഹി)

അർത്ഥം.—അല്ലയോ വായോ, അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിൽ നൂറുമായിരവും കണക്കിൽ നിയുത്തുകളെന്ന കതിരുകളോടുകൂടി അവിടുത്തെ അഭീഷ്ടപൂർത്തിയായി വന്നാലും. സോമാദി ഹവിസ്സുകൾ ക്ഷേപിയാൻ വേഗത്തിൽ വന്നാലും. അവിടേയ്ക്ക് ജേനീയമായ ഈ സോമത്തിന്റെ ആഹുതിക്കു സമയമായിരിക്കുന്നു. സൂര്യനുദിച്ചാൽ അത് രശ്മികളോടുകൂടി തുല്യപ്രകാശമായി വേിക്കുന്നു. ആ സോമങ്ങൾ പത്തു (ചമസം വഹിയുന്ന) അധാര്യക്കളേന്തി അവിടുത്തെ മുഖിലെത്തിച്ചിരിക്കുന്നു. ആ സോമങ്ങൾ അത്യന്തപ്രകാശത്തോടുകൂടി ഇതാ മുഖിലെത്തിയിരിക്കുന്നു. അവയെ ഉൾക്കൊള്ളാനായി വന്നു ചേർന്നാലും.

6 ആവാംരഥോനിയുത്പാൻവക്ഷദവസേ

പ്രിയംസിസുധിതാനിവീതയേ

വായോഹവ്യാനിവീതയേ

പിബതംമധോ അന്ധസഃ പുഷ്പേയം ഹിവാംഹിതം

വായവാചന്ദ്രേണരാധസാഗതം

മിശ്രശ്ചരാധസാഗതം

അന്വയം:—

(ഇദ്രചായുസ്തേതി.) ഹേ വായോ,

വാം

— യക്ഷാൻ (ത്വാം ഇദ്രഞ്ച)

രഥഃ നിയുത്പാൻ

— രഥഃ നിയുൽഭിരുപേതസ്സൻ

അവസേ

— അസ്മാകം രക്ഷണായ

പ്രിയംസി സു-ധിതാനി

— സോമലക്ഷണാനാനി സുഷുഗൃഹീതാനി

അഭി വീതയേ

— ആഭിമുഖ്യേന ക്ഷേണായ

(പുനഃ) ഹവ്യാനി

വീതയേ

— ഇതരേഷാം ഹവിഷാം ക്ഷേണായ

ആ വക്ഷസ് (കിംച) മധഃ അന്ധസഃ	— ദേവയജനദേശം പ്രതി ആവഹതി മധുരസസ്യ സോമരൂപസ്യ (കമ്മണിഷപ്പി) മധുരം സോമം
പിബതം	— പാനം കരുതം
പുഷ്പേയം	
വാം ഹിതം ഹി	— ഇതരദേവേഭ്യഃ പൂർവ്വം പാനം യവയോഃ ഹിതം ഖലു
(കിം ച) ഹേ വായോ, (ത്വം) ഇദ്രഃ ച	
ആ ചന്ദ്രേണ	— അസുദാഹ്യാദേന ഹിരണ്യേന
രാധസാ ആ ഗതം	— ഗവാദിരൂപേണ ധനേന ച ആഗച്ഛതം
രാധസാ ആ ഗതം	— രത്നേന ധനേന സഹ ആഗച്ഛതം

അർത്ഥം—(ഇന്ദ്രനും വായുവും തമ്മിലുള്ള ഇണക്കം കൊണ്ട് രണ്ടു ദേവന്മാരെയും കൂട്ടി സ്തുതിക്കുന്നു) അല്ലയോ വായോ, അവിടുത്തെ തേർ, നിയന്ത്രിക്കപ്പെട്ട കതിരുകളെ പൂട്ടി അവിടുത്തെയും ഇന്ദ്രനെയും, ഞങ്ങളുടെ രക്ഷണത്തിനായും സോമഹവിസ്ത്വം സ്വീകരിച്ചതുകൊള്ളാനായും, മറ്റു പുരോധാശാദി ഹവിസ്സുകൾ ഉൾക്കൊള്ളാനായും യാഗശാലയിലെത്തിയ്ക്കട്ടെ. കൂടാതെ, മധുരസമാൻ സോമാനത്തെ പാനം ചെയ്യാലും. മറ്റു ദേവന്മാരേക്കാൾ മേയ് പാനം ചെയ്യുന്നത് നിങ്ങൾക്ക് ഹിതമാണല്ലോ അല്ലയോ വായോ, അവിടുന്നു. ഇന്ദ്രനും ഇസ്ഥകിയറ്റുന്ന സ്വർണ്ണത്തോടും പശു മുതലായ ധനത്തോടും കൂടി വന്നാലും രക്ഷിയ ധനത്തോടുകൂടി വന്നാലും.

5 ആവാം ധിയോവവൃത്യരധാർ ഉപേ
 രമിന്ദം മദ്ധ്യജന്മാജിന
 മാശുരത്വം ന വാജിനം
 തേഷാം പിബതമസ്യ ആനോഽനമിഹോത്യാ
 ഇന്ദ്രവായുസന്താനാമദ്രിഭിര്യവം
 മദായവാജഭായവം

അന്വയം:-

(ഹേ ഇന്ദ്രവായു) വാ- ധിയഃ	— യുവയോഃ കർമ്മാണി
അധ്വരാൻ ഉപ വവൃത്യഃ	— അസ്മദീയാൻ യജ്ഞാൻ ലക്ഷീ കൃത്യ പ്രവർത്തയന്തി
(കിം ച യുഷ്മദേതം) വാജിനം	— ഗ്രഹണായ ദ്രോണകലശാൽ ഗ്രഹാൻ പ്രതിഗമനവന്തം
ഇമം ഇന്ദ്രം ആശു വാജിനം അത്യം ന	— പുരതോവർത്തമാനം സോമം — അതിശീഘ്രഗാമിനം വേദനവന്തമശ്വമിവ
(അധ്വര്യവഃ) മർദ്യജന്ത	— സംമാജ്ജയന്തി (യഥാ സ്വേദാ പനയനേന അശ്വം സംമാജ്ജ യന്തി തഥാ)
(കിം ച) ഹേ ഇന്ദ്രവായു, അസ്മ-യു	— അസ്മാനിച്ഛന്തേ
തേഷാം അഗ്നി-ഭിഃ സുതാനാം പിബതം	— അഭിഷ്ഠതാനാം സോമാനാം (കർമ്മാണി ഷഷ്ഠീ) സുതാൻ സോമാൻ പിബതം
യുവം ഇഹ ഊത്യാ നഃ ആ ഗന്തം	— രക്ഷണേന — അസ്മാൻ ആഗച്ഛതം
വാജ-ഭാ യുവം മദായ	— വാജസ്യന്നസ്യ ഭാതാരേര ഹർഷായ (യുവാം പിബത)

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്രവായുക്കളേ, ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞങ്ങളെ മുൻനിർത്തിയാണ്, ലക്ഷ്യംവെച്ചാണ് നിങ്ങളുടെ കർമ്മങ്ങൾ പ്രവർത്തിക്കുന്നത്. കൂടാതെ നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ദ്രോണകലശത്തിൽ നിന്ന് കണ്ടൻ മരികയിലേക്ക് പകർന്ന തൈർ ചേർത്ത് മുമ്പിൽവെച്ചിരിക്കുന്ന ഈ സോമത്തെ, ഓട്ടക്കാരനായ കതിരയെ വിയപ്പുമാറ്റാൻ തലോടിക്കൊടുക്കുന്ന പോലെ അധ്വര്യക്കൾ കൊണ്ടാടി ശുദ്ധീകരിച്ചു. അല്ലയോ ഇന്ദ്രവായുക്കളേ, ഞങ്ങളെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന നിങ്ങൾ രക്ഷണത്തോടുകൂടി

ഇവിടെ ഞങ്ങളെ പ്രാപിച്ചാലും. പിടിക്കപ്പെടുകയാൽ സംസ്കരിച്ച ആ സോമങ്ങളെ കടിച്ചാലും. അന്നദാതാക്കളായ നിങ്ങൾ ഹർഷത്തിനായി കടിച്ചാലും.

6 ഇമേവാംസോമാ അപ്സ്യാസുതാഇഹാ
 ധ്വര്യഭിരമാണാ അയംസത
 വായോശുക്രാ അയംസത
 ഏതേവാമഭ്യസൃക്ഷത തിരഃ പവിത്രമാശവഃ
 യവായവോ തിരോമാണ്യവ്യയാ
 സോമാസോ അത്യവ്യയാ

അന്വയം:-

ഹേ വായോ, വാം	— യവയോഃ, തവച ഇന്ദ്രസ്യ സ്വഭൂതാഃ
ഇമേ സോമാഃ അപ്-സു	— അസൃഭിരേവ കർമ്മസു
ഇഹ	— അസ്മിന്നഭിഷവസ്വമാനേ
സുതാഃ അധ്വര്യ-ഭിഃ	
ഭരമാണാഃ	— ദ്രിയമാണാഃ (ഹോതും)
ആ അയംസത	— യവയോന്നിയന്താ ഭവന്തി
(തേ സോമാഃ) ശുക്രാഃ	
അയംസത	— ശുക്രാഃ നിയന്താഭവന്തി
(കിംച) ഏതേ ആശവഃ	— വ്യാപകാസ്സോമാഃ
വാഃ	— യവാഃ (പ്രീണയിതും)
തിരഃ പവിത്രം	— നിത്യകൃത്രം പവിത്രം
അഭി അസൃക്ഷത	— അഭിലക്ഷ്യ അസൃച്യന്ത, സൃഷ്ടാ ഭവന്തി
(കിംച) യവാ-യവഃ	— യവാഃ കാമയമാനാഃ

സോമാസഃ അവ്യയാ

- രോമാണി

— സോമാഃ അവ്യയാനി,
അവിച്ഛിന്നാനി,
പവിത്രസംബന്ധിനി,
അവിരോമാണി

അതി

— അതിക്രമ്യപാത്രാൻ ഗച്ഛതി

അതി അവ്യയാ

— അതിശയേനവ്യയരഹിതാഃ
അസ്പഷ്ടത

അർത്ഥം.—അല്പയോ വായോ, അവിഘ്നം ഇന്ദ്രം ഞങ്ങളുടെ കർമ്മങ്ങളിൽ ഈ സോമങ്ങൾ സംസ്കരണസ്ഥാനത്തു് അധ്യക്ഷന്റെ ഹോമിക്കുപാൻ ഒരുക്കിക്കൊണ്ടുവന്നു്, നിങ്ങൾക്കു് സമർപ്പിതങ്ങളായി വേിക്കുന്നു. ആ സോമങ്ങൾ ദീപ്തങ്ങളായി നിങ്ങൾക്കു് മുമ്പിൽ വെച്ചിരിക്കുന്നു. വ്യാപിക്കുന്ന ആ സോമങ്ങൾ നിങ്ങളെ സന്തോഷിപ്പിക്കുവാൻവേണ്ടി വിലങ്ങനെയുള്ള ദശാപവിത്രത്തിന്നുനേരെ ഒഴുകിവരുന്നു. നിങ്ങളെ കാമിക്കുന്ന സോമങ്ങൾ പവിത്രത്തിൽ ബന്ധിച്ച ആട്ടിൻ രോമങ്ങളെ മറികടന്നു് പാത്രത്തിൽനിന്നൊഴുകുന്നു. ഒട്ടും പോകാതെ, നഷ്ടപ്പെടാതെ പുറത്തുവരുന്നു.

7 അതിവാ¹യോ സസതോ¹യാഹിശ¹ഗ്ഗ¹പതോ

യത്രഗ്രാവാ¹വാ¹ദതി തത്രഗച്ഛതം

ഗൃഹമി¹ന്ദ്രശ്ച ഗച്ഛതം

വിസൃ¹ന്താദ്രേ¹ശേരീ¹യതേ¹ഛത

മാപു¹ണ്ണയാ¹നി¹യതാ യാഥോ അധാര

മി¹ന്ദ്രശ്ചയാഥോ അധാരം

അന്വയം:—

ഹേ വായോ, (ത്വം)

സസതഃ

— ആലസ്യാദിനാനിദ്രാം കർവ്വതഃ

ശ്ശാപതഃ

— ബഹുൻ യജമാനാൻ

അതി യാഹി	— അതിക്രമ്യ, ഉപേക്ഷ്യ, അസുദ്യജ്ഞം ഗച്ഛ
യത്ര ഗ്രാവാ വരേണീ	— യസ്മിന്നഭേദേ അഭിഷവാത്ഥഃ പാഷാണധാനിഃ ശ്രൂയതേ
(ത്വം) ഇത്യഃ ച	
തത്ര ഗച്ഛതം	— തംദേഗമാഗച്ഛതം
ഗൃഹം ഗച്ഛതം	— യജ്ഞഗൃഹം ഗച്ഛതം
(യത്ര) സുതൃതാ	— സ്തുതിരൂപാവാക്
വി ദൃശേ	— വിശേഷേണ ദൃശ്യതേ, ശ്രൂയതേ (തത്രഗച്ഛതം)
(യത്രച) ഘൃതം	— ഹോമാത്ഥം ഗൃഹീതമാജ്യം
രീയതേ	— ആഹവനീയം പ്രതിനീയതേ, (തത്രഗച്ഛതം)
പുണ്ണയാ നി-യുതാ	— പശ്വാങ്ഗയാ നിയുദ്യാന്ത്യാ (ജാത്യേകവചനം)
അധാരം ആ യാഥഃ	— അസുദ്യജ്ഞം ആഭിഭവ്യേനപ്ര യാഥഃ
(കിം ച ഹേ വായോ ത്വം)	
ഇത്യഃ ച അധാരം യാഥഃ	— അസുദ്യജ്ഞമായാഥഃ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ വായോ, ഉറക്കം തുങ്ങുന്ന എണ്ണമറ്റ
യജമാനന്മാരെ വിട്ട്, അവിടന്ന് അങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിനെ
അതിച്ചുറങ്ങും. എവിടെ ധേനു ചരക്കുന്ന കല്ലിന്റെ ശബ്ദം
കേൾക്കപ്പെടുന്നുവോ, അവിടെ അവിടന്നും ഇത്രയും എത്തുമാ
റാകണം. എവിടെ സ്തുതിരൂപമായ വാക്ക് കേൾക്കപ്പെടുന്നു
വോ അവിടെ എത്തുമാറാകണം. എവിടെ ഹോമത്തിന്നൊരു
കുറിയ നെയ് ആഹവനീയാഗ്നിയിലേക്ക് നയിക്കപ്പെടുന്നു
വോ, അവിടെ എത്തുമാറാകണം. അങ്ഗപുഷ്പിയൊത്ത നിയു
രെന്ന കതിരയോടു കൂടി ഞാളുടെ യാഗത്തിനെത്തുമാറാക
ണം. അല്ലയോ വായോ, അവിടന്നും ഇത്രയും അങ്ങളുടെ യാഗ
ത്തിന് വന്ധ്യമാകണം.

8 അത്രാഹതഭഹേമേമധാ ആഹുതിം
 യശ്ചതമുപതിഷ്ഠന്തജായവോ
 സ്മേതേസന്തു ജായവഃ
 സാകംഗാവസ്തുപതേ പച്യതേയചോ
 നതേവായഉപസ്യന്തിധേനവോ
 നാപസ്യന്തിധേനവഃ

അന്വയം:-

(ഹേ ഇന്ദ്രവായു,) യം
 അശ്ചതമം

— പവ്യാദി വ്യാപ്തിപ്രദേശേ
 സ്ഥിതം സോമം

ജായവഃ ഉപ-തിഷ്ഠന്ത

— ജേതാരഃ യജമാനാഃ ഉപേത്യ
 തിഷ്ഠന്തി

മധാഃ തൽ ആ-ഹുതിം

— മധുരസ്യ തസ്യാഹുതിം

അത്ര അഹ വഹേമേ
 (കിംച) തേ ജായവഃ

— അസ്തിന്നേപ യജ്ഞേ ധാരയതം
 — പ്രസിദ്ധാഃ കമ്മനിച്ഛാഹകാഃ
 ഗൃതീജഃ

അസ്മേ സന്തു

— നാന്യസ്യ സന്തു

(ഹേ ഇന്ദ്രവായു, അസ്തിൻ

യജ്ഞേ) ഗാവഃ

— ധേനവഃ

സാകം സുവതേ

— സഹൈവ യുഷ്മഭർത്ഥേവ
 ക്ഷീരമുൽപാദയന്തി,
 ദോഗ്ദ്ധ്യോഭവന്തി

(കിംച) യവഃ പച്യതേ

— യവാദിഭിഃ പുരോധാശാദികം
 പച്യതേ (ഉപലക്ഷണം)

(കിംച) ഹേ വായോ, (ഇന്ദ്ര, ച, യതോഗാവഃ ഏവം സുഖ
 തേ, അതഃ)

തേ ധേനവഃ

— ത്വദത്ഥാഃ ഗാവഃ

ന ഉപ സ്യന്തി

— രോഗാദിനാ കൃശാഃ, ഉപക്ഷീണാ
 ന ഭവന്തി

(ന കേവലമനുപക്ഷീണാഃ കിന്തു)

ധേനവഃ — യഷ്ടൽപ്രീണ യിത്ര്യഗാവഃ

ന അപ സ്യന്തി — ചെത്താദ്യപഹാരൈഃ നഷ്ടാന
വേന്തി

അർത്ഥം:- അല്ലയോ ഇന്ദ്രവായുക്കളേ, യാതൊരു സോമം
മലഞ്ഞാട്ടു പറന്ന പ്രദേശങ്ങളിൽ നില്ക്കുന്നത് യജമാനന്മാർ
കൊണ്ടുവന്നുവെക്കുന്നവോ, മധുരമായ അതിന്റെ ആഹുതി
യെ ഈ യജ്ഞത്തിൽ തന്നെ നിങ്ങൾ കൈക്കൊള്ളുമാറാകണം.
കൂടാതെ പ്രസിദ്ധം കർമ്മനിർവ്വഹണകുശലതയായ (ഈ)
ഋഗ്വിഷ്ണുകൾ ഞങ്ങൾക്കുതന്നെ ചേർക്കട്ടെ. അല്ലയോ ഇന്ദ്രവായു
ക്കളേ, ഈ യജ്ഞത്തിൽ പശുക്കൾ നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയാ
ണ് പാൽ ഉൽപാദിപ്പിക്കുന്നത്, കറവുള്ളവയായി നില്ക്കു
ന്നത്. പിന്നെ, യവം മുതലായ ധാന്യങ്ങളാൽ പുരോധാശാ
ദികൾ പചിപ്പിക്കുന്നതും. അല്ലയോ വായോ, ഇന്ദ്ര, അപ്ര
കാരം പാൽ ഉൽപാദിപ്പിക്കുന്നതുകൊണ്ട് നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി
യുള്ള ആ പശുക്കൾ ദോഗാദികളാൽ ചെലിയുന്നില്ല, തളരു
ന്നില്ല, തളരാതിരിക്കുകമാത്രമല്ല, നിങ്ങളെ സന്തോഷിപ്പി
ക്കുന്ന ആ പശുക്കൾ കള്ളന്മാരാലും മറ്റും അപഹരിയ്ക്കപ്പെട്ട്
നഷ്ടപ്പെടുന്നമില്ല.

9 ഇമേയേതേ സുവായോബാഹോജസോ

ന്തന്നദീതേപതയന്ത്യക്ഷണോ

മഹിപ്രാധന്തളക്ഷണഃ

ധന്വന്ത്രിഭ്യേ അനാശവോ ജിരാശ്ചിദഗ്നിരൈകസഃ

സൂര്യസ്യേവരശ്മയോദന്നിത്യന്തവോ

ഹസ്തയോദ്യുന്നിത്യന്തവഃ

വ 25

അന്വയം:-

സു വായോ

ബാഹു-ഓജസഃ

— ശോണേഫലപ്രദേ, വായോ

— ബാഹുഃപ്രകൃഷ്ടബലവന്തഃ
സദ്വാങ്ഗബലഃ (ഉപ
ലക്ഷണം)

ഉക്ഷണം:	— സേകതാരം, യുവാൻ:
മഹി പ്രാധന്യം:	— മഹൽ, അതിപ്രഭുതം വർദ്ധനാ:
(തഥാ) ഉക്ഷണം:	— ഉക്ഷണം, തൽസദൃശം:
തേ ഇമേ യേ	— തവസ്വഭൂതം: പുരതോദൃശ്യ മാനം അശ്വാസ്സന്തി
തേ നദീ	— നദനേ ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
അന്ത:	— തയോരന്തരാളം തം തപാം
പതയന്തി	— പാതയന്തി, ഗമയന്തി
(കിം ച) ധന്വൻ ചിൽ	— അന്തരീക്ഷേ പിനിരാലംബേ
അനാശവ: ജീരാ: ചിൽ	— അന്യാപ്താ: ക്ഷിപ്രഗതയശ്ച
(കിം ച) അഗിരാ-	
ഓകസ:	— ഗിരാഓക:, സ്ഥാനം ഏഷാം നാസ്തിതേ, ഭർത്സനാദിനാ സ്ഥിതിമലമോനാ:
സൂര്യസ്യ-ഇവ രശ്മയ:	— സൂര്യകിരണാ ഇവ
ഓ-നിയന്തവ:	— ഓഭേന നിയന്തവ്യാ:
ഹസ്തയോ: ഓ-നിയന്തവ:	— ഓഭേനനിയന്തവ്യാ: (ദേവ യജനഗമനായ ശീശ്രഗാമിനഃ)

അർത്ഥം.—അല്ലയോ സൽഫലദാതാവായ വായോ, സർവ്വാ
ഓംഗബലമൊത്തവയും പ്രായത്തിൽ ചെറുപ്പമുറവയും നല്ല
പോലെ വളരുന്നവയും കൂറൻമുരുകരപോലുള്ളവയും അവി
ടുത്തെ മുമ്പിൽ കാണപ്പെടുന്നവയുമായ ഈ കതിരകര, ദ്യാവാ
പൃഥിവികളുടെ ഇടയിൽ വർത്തിക്കുന്ന അവിടുത്തെ വഹിച്ചു
കൊണ്ടോടുന്നു. നിരാലംബമായ അന്തരീക്ഷത്തിൽ തങ്ങാതെ
ശീശ്രഗതികളോടുകൂടി അവ ഓടുന്നു. ശാസിച്ഛാൽ കൂട്ടാക്കാ
ത്ത അവ സൂര്യന്റെ രശ്മികൾപോലെ നിയന്ത്രണത്തിന്
വഴിപ്പെടാത്തവയാണ്. കൈകളാലും (കൈകളിലേന്തിയ
പാൽമുതലായവയാലും) കീഴടങ്ങാൻ വഴിപ്പെടാതെ ദേവയ
ജനദേശത്തേയ്ക്ക് കരിയ്ക്കണവയാകുന്നു.

വശ്നം - 26 - അത്യഷ്ടിസ്ത്രിഷ്ടയേഹന്തസി, മിത്രാവന്തന്തേ
ദേവതാ.

- 1 പ്രസുദ്യേഷ്ണിചിരാഭ്യം ബ്രഹ്മണമോ
ഹവ്യം മതിം ഭരതാ മുളയദ്ഭ്യോ
സ്വാദിഷം മുളയദ്ഭ്യോ
താസുഭ്രാഭാ ഘൃതാസുതി യദേണയജ്ഞ ഉപസ്തതാ
അഥൈനോഃ ഷത്രം ന കത്ത്വനായുഷേ
ദേവതം നൃചിദായുഷേ

അന്വയം:-

(ഘേ ഭൃതദിദി.)

നി-ചിരാഭ്യം	— നിത്യാഭ്യം
മുളയദ്ഭ്യം	— സുതൃസ്വയം, ഭൃഹിതാ, യജ
മാനമപി സുഖയദ്ഭ്യം
സ്വാദിഷം മുളയദ്ഭ്യം	— സ്വാദുതം, ഹവിഃ സുഖയദ്
ഭ്യം, ഭക്ഷയദ്ഭ്യം മിത്രാ
വന്തന്താഭ്യം
സുദ്യേഷിം, ബ്രഹ്മണമേ	— സുഷുപ്രശസ്യം പ്രവൃദ്ധം
ഹവിരന്നം
മതിം ഹവ്യം	— സോമാഭ്യോദിത്രവം നിപേയം
പൃഥ്യം ഹവിശ്വ
പ്ര ഭരത	— സമ്പാദയത
താ സ. - ഭാഭ	— തൊസമൃദിരാജമാനൊ
ഘൃത-ഘൃതസി	— ഘൃതം, വൃഷ്ടിലക്ഷണമുദകം
പ്രസുതതേയാഭ്യം. തൊ
യദേണയജ്ഞ ഉപ-	
സ്തതാ	— സമുച്ചയയജ്ഞേഷു ഭൃതദിദി
സുതമാനൊ
അഥ ഏനോഃ ഷത്രം	— ഏനോഃ. സ്വയം

കതഃ ചന	— കസ്താദപിശത്രോഃ
ന ആ-ധൃഷേ	— ആധാഷിതുംശക്യം ന ഭവതി
ദേവ-ത്വം ന ചിതേ	— ദേവത്വമപി
(ന) ആ-ധൃഷേ	— ആധാർഷിതും ശക്യം ന ഭവതി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഋത്വികന്മാരേ, നിത്യന്മാരും, സ്തുതിയാൽ സ്വയം ഹർഷിച്ചു്, യജമാനനെയും സുഖിപ്പിക്കുന്നവരും ഏറ്റവും സ്വാദുള്ള ഹവിസ്സു് ഉൾക്കൊള്ളുന്നവരുമായ മിത്രവരുണന്മാർക്കായി നല്ലതും പ്രശസ്തവും നിറവുറയുമായ പുരോഡാശാദി ഹവിസ്സും സോമവും നെയ്യും ചേർത്തു് ദ്രവാണകമായ പൂജ്യഹവിസ്സും ഒരുക്കുക. അവർ നല്ലപോലെ ശോഭിക്കുന്നവരും മഴപെയ്യിച്ചു് വെള്ളമുളവാക്കുന്നവരും എല്ലാ യജ്ഞങ്ങളിലും ഋത്വികന്മാർക്കു് സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നവരുമാകുന്നു പിന്നെ, അവരുടെ ബലം ഏതെങ്കിലും ശത്രുവിന്നു് നേരിടാൻ വയ്യാത്തതാകുന്നു. അവരുടെ ദേവഭാവവും ആക്രമിക്കപ്പെടാൻ പറ്റാത്തതാകുന്നു.

2 അദഗീഗാതുരരവേവരീയസി
 പനമാഗൃതസ്യസമയംസ്തരശ്ചിഭി
 ശ്ചക്ഷുഃഗസ്യരശ്ചിഭിഃ
 ദൃക്ഷംമിത്രസ്യസാദന മര്യമ്നോവരുണസ്യച
 അമാദധാതേബ്രഹ്മദർശ്യംഗവയ
 ഉപസ്തൃത്യംബ്രഹ്മദയഃ

അന്വയം:-

ഗാതുഃ വരീയസി	— ഗമനശീലാ, ഉത്തരാ (ഉഷാഃ)
ഉരവേ	— വിസ്തീർണ്ണായയാഗാത ഗമനാദി വ്യാപാരായ
അദഗീ	— സന്ദർശ്യമാനാഭ്യം,
(തഥാ) ഗൃതസ്യ പനമാഃ	— ആദിത്യസ്യ ആകാശലക്ഷണോ മാഗ്നിഃ

- രശ്മി-ഭിഃ സം അയംസ്തു — പ്രകാശൈഃ സംഗതോഭ്രതീ
 ഭഗസ്യ — ജേതീയസ്യ ഏതന്നാമകസ്യ
 ഭവേസ്യ
- രശ്മി-ഭിഃ ചക്ഷുഃ — സർവ്വപ്രാണിനാം ലോചനം ,
 സമയംസ്തു
- (സർവ്വേ സ്വസ്വ ദ്രവ്യ ഭർത്തായ സമതമാ അഭവൽ)
 മിത്രസ്യ സദനം — സർവ്വജനകീത്രസ്യ ഗൃഹം,
 അന്തരീക്ഷം
- ദൃക്ഷഃ — ദീപ്താനാം നിവാസസ്ഥാനം
 രശ്മിഭിഃ സമയംസ്തു
- (തഥാ) അര്യമണഃ — ഏതന്നാമകസ്യ ഭവേസ്യ ദൃക്ഷഃ
 സദനം രശ്മിഭിഃ സമയംസ്തു
- (കിംച) വരണസ്യ ച — തമോനിവാദകസ്യതം നാമക
 സ്യ ഭവേസ്യ ച സദനം തഥാ
 ഭൂതീ
- (സൂര്യസ്യ ഏകത്വോപി ഉപാധി ഭേദേന പൃഥക് സ്മൃതിഃ)
 അഥ — അതഃ കാരണാൽ
- ഉഷ്മദ്യം ബൃഹൽ വയഃ — സ്തുത്യം പ്രഭൃതം ഹവിർഭിപ്ലക്ഷണ
 മനം
- ധയാതേ — ധാരയതഃ
- ഉപ-സ്തുത്യം
- ബൃഹൽ വയഃ — സ്തോമാദിനാ മഹൽസ്തോത്രം
 ഹവിരന്നം ചധയാതേ

അർത്ഥം.-ഗമനശീലയായ (വന്ദനംപോയുമിരിയ്ക്കുന്ന) ഉഷസ്സ് ദേവ്യേ നിറച്ചുവിരിച്ച യാഗത്തെ വ്യാപിച്ചുകൊണ്ട് എല്ലാവരാരും കാണപ്പെടുന്നപോലായി ഭവിച്ചു. ആദിത്യന്റെ ആകാശമാഗ്രം രശ്മികളോട് ചേർന്നതായി ഭവിച്ചു. ഭഗനെ ന്ന ദേവന്റെ രശ്മികളോട് എല്ലാ പ്രാണികളുടെയും കണ്ണ് യോജിച്ചു-അതായത് ഭഗന്റെ രശ്മികളാൽ കണ്ണുതെളിഞ്ഞു. എല്ലാവരും അവനവൻ കാണേണ്ടതു കാണാൻ ശക്തരായി. സർവ്വജനപ്രിയനായ മിത്രന്റെ ഗൃഹം, അന്തരീക്ഷം, ആ രശ്മികളോട് യോജിച്ചു (രശ്മികളാൽ പ്രകാശിതമായി) അതു പോലെ അര്യമാവിന്റെ സ്ഥാനവും അപ്രകാരം പ്രകാശിതമായി ഇരുട്ടകാറുന്ന വരണന്റെസ്ഥാനവും പ്രകാശിതമായി

(സൂര്യൻ ഏകനെങ്കിലും ഉപാധിഭേദത്താൽ പ്രത്യേകംപ്രത്യേകം സ്തുതി. ഭഗൻ, അര്യമാവു, മുതലായവരെല്ലാം പന്ത്രണ്ടാദിത്യന്മാരിൽ പെടുന്നു.) ആ കാരണത്താൽ, സൂര്യൻ ഉദിച്ചുവരുന്നതിനാൽ സ്തുത്യമായ, സമൃദ്ധമായ ഹവിരന്നം മിത്രവരണന്മാർ ധരിയ്ക്കുന്നു. സ്തോത്രയുക്തമായ ഹവിരന്നം ധരിയ്ക്കുന്നു.

3 ജ്യോതിഷ്ഠതീമദിതി.ധാരയൽക്ഷിതം
സ്വപ്തീമാസപേതേദിവേദിവേ
ജാഗൃവാംസാ ദിവേദിവേ
ജ്യോതിഷ്ഠൽക്ഷത്രമാശാതേ ആദിത്യാഭാന്നസ്വതീ
മിത്രസ്തയോവ്വർണോയാതയജനോ
ര്യമായാതയജനഃ

- അന്വയം:-
(അയം യജമാനഃ)
ജ്യോതിഷ്ഠതീം — ആഹവനീയാഗ്നേസുതേജോ
യുക്താം
അദിതിം — അദിനാം, സസൃണ്ണലക്ഷണാം
ധാരയൽ-ക്ഷിതിം — അഗ്നേന്നിവാസയോഗ്യാം
ഉത്തരവേദിലക്ഷണാം ഭൂമിം
ധാരയതീം
(“ഏതാവതീവൈപൃഥിവീയാവതീവേദിഃ”)
(തഥാ) സ്വപ്തീ-വതീം — യജ്ഞനിഷ്പത്തിഭാരാസ്വഗ്ന
വതീം താദൃശാം താം
ദിവേ-ദിവേ ആ
സപേതേ — സവ്യേഷപഹസ്സമിത്രാവരണൌ
സംഗതൌവേതഃ
ദിവേ-ദിവേ
ജാഗൃ-വാംസാ — പ്രബോധം കർവ്വണൌ യജ്ഞം
ഗന്തു. അന്യസൌ സംഗതൌ
വേതഃ

(കിം ച വേദിമാഗത്യ)

ആദിത്യം

ഭാനനഃ പതീ

— അദിതേഃ പുത്രൗ

— അഭിമതഭാനസ്യ
പാലയിതാരൌതൌ

ജ്യോതിഷ്യൻ

— ആജ്യാദിസ്വീകാരേണ
അതിഗതേന തേജോയുക്തം

ക്ഷത്രം ആശാതേ

— ബലം അഗ്നവതേ, പ്രാപ്തം

മിത്രഃ (ച) വരണഃ (ച)

തയോഃ

— മിത്രാവരണയോഃ ഉഭയോമ്മ
ഭൂത്യസ്ഥിതഃ

യാതയൻ-ജനഃ

— സ്വസ്വവ്യാപാരനിയോജിത
സവുജനഃഅര്യമാ യാതയൻ-ജനഃ — കമ്മസാക്ഷിത്വാൽ സ്വസ്വ
കമ്മാനരോധേന പ്രാണിന
സ്സുക്തേ യാതയതി

(താദൃശഃ അര്യമാ മിത്രവരണയോരധീനഃ വരതന്ത്രേ)

അർത്ഥം:- ഈ യജമാനൻ ആഹവനീയാഗ്നിയുടെ തേജസ്സു
ററ, ലക്ഷണമൊത്ത, അഗ്നിയുടെ നിവാസത്തിന്ന് യോഗ്യമാ
യ, ഉത്തരവേദിരൂപമായ ഭൂമിയെ ധരിയ്ക്കുന്നു (സാഗ്നികനാ
യി വത്തിക്കുന്നു) യജ്ഞ നഷ്ടാനം വഴി സ്വഗൃഹാത്രിയായ ആ
വേദിയെ എല്ലാ ദിവസവും മിത്രവരണന്മാർ സംഗമിക്കുന്നു
യജ്ഞത്തിന്നു പോകുന്നതിൽ ഉത്സൃജം ഉണവുണ്ടാകുന്നവരു
മായ അവർ സംഗമിക്കുന്ന വേദിയിൽ ചെന്നു, അദിതിപു
ത്രന്മാരും അഭിഷുഭാനത്തിന്റെ രക്ഷിതാകളുമായ അവർ നെ
യ് മുതലായ ഹവിസ്സുകാം സ്വീകരിച്ച് ഏറ്റവും തേജസ്സാഗ്ന
കത്തു നേടുന്ന മിത്രനും വരണനുമുണ്ടല്ലോ, അവരുമായ ബ
ന്ധത്താൽ നടുവിൽ സ്ഥിതനായി, എല്ലാ ജനങ്ങളെയും അവര
വരുടെ വ്യാപാരങ്ങളിൽ ഏല്പെടുത്തുന്നവനായി, കമ്മസാക്ഷി
ത്വം കൊണ്ട് താന്താങ്ങളുടെ കമ്മകനസരിച്ച് അര്യമാവ് പ്രാ
ണികളെ സുക്തത്തിലൂടെ നയിയ്ക്കുന്ന അപ്രകാരമുള്ള അര്യമാ
വ് മിത്രവരണന്മാരധീനനത്രേ (ഏതു വരെ പൃഥിവിയാ
യോ, അതുവരെ വേദി എന്ന് ഗൃതി അതായത് ഭൂമി വേ
ദിയുടെ വിസ്താരമാണ് അല്ലെങ്കിൽ വേദി ഭൂമിയുടെ പ്രതി
നിധിയാണ്)

4 അയം മിത്രായ വരണായ ശന്തമ
 സ്സോമോ ഭൂതവപാനേഷ്വാഭോഗോ
 ദേവോദേവേഷ്വാഭോഗഃ
 തം ദേവാസോജ്ജ്വേഷ രത വിശ്വേ അഭ്യസജോഷസഃ
 തഥാ രാജാനാകരമോയഭീമഹ
 ഋതാവാനായഭീമഹേ

അനവയം:-

അയം സോമഃ	— അസ്മാഭീർഹ്യയമാനസ്സോമഃ
മിത്രായ വരണായ (ച)	— പീയമാനസ്സൻ സുഖതമഃ ഭവതു
ശം-തമഃ ഭൂത	— അവാങ്മുഖചമസപാനേഷു
അവ-പാനേഷു	— വിഷയേഷു
ആ-ഭോഗഃ	— സർവ്വതഃ ജേനീയഃ (ഭവതു)
(കിം.ച) ദേവഃ ദേവേഷു	— ഭീപ്യമാനഃ ഇതരദേവേഷു
ആ-ഭോഗഃ	— തൈഃ സർവ്വതഃ ജേനീയഃ (ഭവതു)
(കിം.ച) തം സ-	
ജോഷസഃ	— സോമം സാമാന പ്രീതിയുക്താഃ
വിശ്വേ ദേവാസഃ	— സർവ്വേദേവാഃ
അഭ്യ ജ്ജ്വേഷരത	— അസ്മിന്നഹനിസേവന്തേ
തഥാ രാജാനാ	— രാജമാനൌ മിത്രാവതൌ
	— യവാം
കരമഃ	— കരുതം, സേവേഥേ
യൽ ഇമഹേ	— യസ്മാൽ കാരണാൽ പ്രാപ്തമഃ
	— തൽ ദേവാൻ യാചാമഹേ
(തഥാ) ഋത-വാനാ	— ഋതവന്തഃ, സത്യവന്തഃ
	— മിത്രാവതൌ
യൽ ഇമഹേ	— യദഭീമതം ഫലം തദ്യോചാമഹേ

അർത്ഥം:-ഞങ്ങളാൽ വിളിയ്ക്കപ്പെടുന്ന ഈ സോമൻ (സോമം) മിത്രം-വരണം കടിയ്ക്കത്തക്കതായി സുഖതമമായി ഭവിയ്ക്കട്ടെ. പരിച്ഛിപിച്ഛി വാലൻ മരിക്കയിൽ നിന്ന് അവർഷ് മോന്മത്തതയായി ഭവിയ്ക്കട്ടെ. പിന്നെ പ്രകാശിക്കുന്നതായി, മറ്റുദേവന്മാരാരും മോന്മത്തതയായി ഭവിയ്ക്കട്ടെ. ആ സോമത്തെ ഒരുപോലെ സന്തുഷ്ടരായ ഏല്വാ ദേവന്മാരും ഇന്ന് സേവിയ്ക്കണം. അതുപോലെ മിത്രവരണനാരായ നിങ്ങളും സേവിയ്ക്കുന്നു. യാതൊരുകാരണത്താൽ ദേവന്മാരോട് പ്രാപ്യമായത് യാചിയ്ക്കുന്നവോ, ആ കാരണത്താൽ സത്യനിരതനായ മിത്രിവരണന്മാരോടും അഭിമതഫലം യാചിയ്ക്കുന്നു.

5 യോചിത്രായവരണായാവിധജനോ

നർവാണംതംപരിപാതോ അംഹസോ

ദാശ്വാസംമന്തമംഹസഃ

തമര്യമാഭിരക്ഷത്യജയന്തമൻവ്രതം

ഉഷ്ണൈര്യഏനോഃ പരിഭൃഷതിവ്രതം

സ്തോമൈരഭൃഷതിവ്രതം

അനവയം:-

യഃ ജനഃ മിത്രായ

വരണായ

— മിത്രം വരണം ച (കർമ്മണി ചതുർഥി)

അവിധാ

— പരിപാത

തം അനർവാണം

— അഭോഷിണം ജനം, യജമാനം

അംഹസഃ

— സുനാതിരേകജനിതാൻ പാപാൻ

(തം) പരി പാതഃ

— പരിതോരക്ഷതാം

ദാശ്വാസം മന്തം

— ഹവിർത്തവതാം മരണധർമ്മാണം

അംഹസഃ

— സർവ്വസ്യാഭവിപാപാൻ

പരിപാതഃ

അര്യമാ	— സർവ്വേഷാം നിയന്താഭേവ (അപി)
യഃ ഉക്തൈഃ	— ശബ്ദൈഃ
ഏനോഃ പ്രതം	— ഏനയോഃ, മിത്രാവരണയോഃ കർമ്മ
പരി-ഭൃഷതി	— പരിഗൃഹ്ണാതി
(തഥാ) സ്തോമൈഃ പ്രതം	— ഗാനയുക്ത മന്ത്രസാദ്ധ്യൈഃ യഷ്ടഭീയം കമ്മ
ആ-ഭൃഷതി	— സർവ്വതോലംകരോതി
ഋജു-യന്തം തം	— ദേവേഷ്വാജവമാചരന്തം (തം)
അനു പ്രതം	— തദീയകർമ്മാണലക്ഷ്യ
അഭി രക്ഷതി	— അഭിതോ രക്ഷതി

അർത്ഥം—ഏതൊരുവൻ മിത്രനെയും വരണനെയും സേവി
ക്കുന്നുവോ, ആ യജമാനനെ അവർ ശത്രുരഹിതനാക്കി, കർമ്മ
ത്തിൽ ഏറ്റക്കുറവുകൊണ്ടുവന്ന പാപ (ദോഷ)ത്തിൽ നിന്ന്
രക്ഷിക്കുന്നു ഹവിസ്സേകുന്ന മനുഷ്യനെ എല്ലാ പാപത്തിൽ
നിന്നും രക്ഷിക്കുന്നു ശത്രുമന്ത്രങ്ങളാൽ മിത്രവരണന്മാർക്കുള്ള
കർമ്മത്തെ ചെയ്യുകയും ഗാനാത്മകമന്ത്രങ്ങളാൽ (സാമസ്തുതി
കളാൽ) സാധിപ്പിക്കുകയും കർമ്മമനുഷ്ഠിക്കുകയും ചെയ്ത് ഏവൻ
അപരെ അലങ്കരിയ്ക്കുന്നുവോ, കൊണ്ടാടുന്നുവോ, ദേവന്മാരിൽ
നേതളുള്ള അവനെ തന്റെ കർമ്മത്തിന്നു തക്കവിധം അര്യമാവും
അടുത്തുണ്ടാക്കു രക്ഷിയ്ക്കുന്നു

6 നമോഭിവേ ബൃഹതേ രോദസീഭ്യോ.
മിത്രായവോചം വർണായ മീളാഹുഷേ
സ്മൃളീകായമീളാഹുഷേ
ഇന്ദ്രഗ്നിമൃപസ്തമിദ്യക്ഷമര്യമണം ഭഗം
ജ്യോത്സീവന്തഃ പ്രജയാസചേമഹി
സോമസ്ത്യാതി സചേമഹി

അന്വയം:-

ബൃഹതേ ദിവേനമഃ

വോചഃ — മഹതേ ദ്യോതമാനായ സൂര്യായ
നമസ്താരോപലക്ഷിതം സ്തോത്രം
ബ്രവീമി, ജ്ഞേമി

ഞോദസീദ്യാം — ദ്യാവാപൃഥിവീദ്യാം
നമോവോചഃ

(തഥാ) മിത്രായ (നമഃ) വോചഃ

വരണായ (നമോവോചഃ)

(തഥാ) മീളുഹ്യേ സു-

മുളികായ മീളുഹ്യേ — അഭിമതഫലസ്യ സേക്രേത
ശോഭനസുഖയിത്രേ, അദ്രായ
നമോവോചഃ

(യജമാനഃ ആത്മാനപ്രതിബ്രവീതി)

(ഹേ ആത്മൻ,) ഇത്രം,

അഗ്നിം, ദ്യക്ഷം — ദീപിമൻ.

അര്യമണം, ഭഗം (ച) ഉപ — ഉപേത്യ

സ്തപി — ബുദ്ധ്യാപ്രാപ്യ സ്തുതികര

(ഹേ ദേവാഃ യഷ്ടദേവ

ഗ്രഹാൻ) ജ്യോഷ് — ചിരകാലം.

ജീവന്തഃ — ജീവനോപേതാഃ വന്തഃ.

പ്ര-ജയാ സചേമഹി — പുത്രാദിനാ സംഗതാ ഭൂയാസു

(കിംച) സോമസ്യ

ഉതി — ഇന്ദ്രോഃ ഉത്ഭവ

സചേമഹി — രക്ഷണേനസഹിതാ ഭൂയാസു

അർത്ഥം:- മഹാനം, പ്രകാശമാനമായ സൂര്യനായി ഞാൻ
നമസ്താരോപലക്ഷിതം സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്നു ദ്യാവാപൃഥിവീക
ളെയും സ്തുതിക്കുന്നു അതുപോലെ മിത്രനെ സ്തുതിക്കുന്ന വര
ണനെ സ്തുതിക്കുന്നു അഭിഷുപഞ്ചിയും സുഖമണക്കുന്നവനായ
അദ്രനെ സ്തുതിക്കുന്നു (എനി യജമാനൻ ആത്മാവിനോടു് പര
യെന്ന) അല്ലയോ ആത്മൻ, ഇത്രനെയും അഗ്നിയെയും പ്രദീപി
നായ അര്യമാവിനെയും ബുദ്ധിയികൊണ്ടു് ധ്യാനിച്ചു് സ്തുതി
ക്കുക അല്ലയോ ദേവന്മാരെ, നിങ്ങളുടെ അനഗ്രഹത്താൽ ചിര
കാലം ജീവിച്ചു് ഞാൻ പുത്രാദികളോടു സംഗമിച്ചു് വാഴാ
വ സോമന്റെ രക്ഷണത്തോടു കൂടിയവനായി ഭവിച്ചാറു

7 ഊതിദേവാനാം വയമിത്രവന്തോ
 മംസീമഹിസ്വായശസോമന്ദഭീഃ
 അഗ്നിർമിത്രോവന്തസ്തൃഗ്ദ്ധയംസ
 തദശ്യാമമുലവാനോവയംച

വ 26

അന്വയം:—

ഇത്ര-വന്തഃ	— പ്രീതേനേന്ദ്രേണസഹിതാഃ
സ്വ-യശസഃ	— സ്വായത്തകീർത്തയഃ
മന്ദൽ-ഭീഃ	— സ്തുത്യാഹൃഷ്ടൈഃ മന്ദന്ദീരന്ദ ഗൃഹീതാഃ
വയം ദേവാനാം ഊതി	— ഊത്യാ, രക്ഷണേന (രക്ഷിതാഃ)
മംസീമഹി	— മന്യേമഹി
(ക്രിം ച) അഗ്നിഃ മിത്രഃ	
വന്തഃ ശമ്ധ യംസന്	— അസ്താകം സുഖം പ്രായച്ഛന്
മുല-വാനഃ	— തൈർത്താനവന്തഃ
വയം ച തൽ അശ്യാമ	— സുഖം പ്രാപ്തയാമ

അർത്ഥം.—പ്രീതനായ ഇന്ദ്രനോടുകൂടിയവരും സ്വകർമ്മത്താൽ സ്വയം കീർത്തിനേടിയവരും മന്ദന്ദുകൾക്ക് സ്തുതികളെക്കൊണ്ടു് അനുഗൃഹീതരുമായ നമ്മൾ ദേവന്മാരുടെ രക്ഷണത്താൽ കാക്കപ്പെട്ടവരായി വിചാരിക്കുന്നു. കൂടാതെ, അഗ്നിയും, മിത്രനും, വന്തനും നമുക്കു് സുഖമണച്ചിരിക്കുന്നു. ആ ദേവന്മാരാൽ അരുളപ്പെട്ട അന്നത്തോടു് (പുഷ്പിയോടു്) കൂടിയ നമ്മളും സുഖം പ്രാപിച്ചാവു.

അഭ്യായപീഠിക

അഷ്ടകം-2 അഭ്യായം-2

പാതമോപ്യം തുടങ്ങുന്നു. 1-ാം വർഗ്ഗത്തിൽ മിത്രവരുണന്മാരും 2ൽ പുഷ്യാവും 3-4ൽ പല ദേവന്മാരും ദേവതകളായി പാതമോപ്യം അവസാനിക്കുന്നു. 4ൽ പെട്ട 11-ാം മന്ത്രം വൈശ്വദേവത്തിൽ പിതൃക്കൾക്ക് ഹവിസ്സു നുകാൻ ഉപയോഗിക്കുന്നു. 5-6-7-8-9കൂടി അഗ്നിദേവതാകം. 10-11കൂടി ആപ്രീസുകന്മാരാണ്. സമീധൻ മുതൽ അഗ്നിയെ വിവിധ രൂപങ്ങളിൽ സ്മരിക്കുന്നു. ഒരു പ്രകാശ് മാത്രം ഇന്ദ്രൻ ദേവത. ആപ്രീസുകന്മാരിന്റെ സ്വഭാവം ഒന്നാമപ്പുക ഒന്നാം അധ്യായത്തിന്റെ പീഠികയിൽ വിവരിച്ചിട്ടുണ്ട്. 12 മുതൽ 19കൂടി അഗ്നിതന്നെ ദേവത. 20 മുതൽ 23കൂടി മിത്രവരുണന്മാർ ദേവത. 22-ാം വർഗ്ഗത്തിൽ ഒന്നാം പ്രകാശ് വിവാഹത്തിനും മറ്റും മന്ത്രപുഷ്പമായ വസ്യധാരണത്തിനപയോഗിക്കുന്നു. 23 മുതൽ 26 കൂടി വർഗ്ഗങ്ങൾ വിഷ്ണുക്കന്മാരിൽ പെട്ടതു്. ഒന്നരങ്ങളിടങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രവിഷ്ണുക്കളാണ് ദേവത. 27ൽ അശ്വികൾ ദേവത.

അഷ്ടകം-2 അധ്യായം-2 വർഗ്ഗം-1

പതമോപ്യം: പ്രതി: അതിശാക്വരം ഹവ: മിത്രവരുണൈ ദേവതാ

- 1 സുഷുമായാതമദ്വിഭി ശ്ലോക്രിതാമഥംസരാഇമേ
സോമാസോമഥംസരാഇമേ
ആരാജാനാഭിവിസപൃശാസുത്രാഗ്നമുപനഃ
ഇഹേവാമിത്രവരുണാഗ്നാഗ്നിഃ
സ്സോമാഗ്നാഗ്നാഗ്നിഃ

അനന്തം:-

(ഹേ മിത്രാവരണേ)

ആ യാതം

അഗ്നി-ഭീ: സുസുമ

(അത:) ഗോ-ശ്രീതാ:

മഥ്സരാ:

ഇമേ

ഇമേ സോമാസ:

മഥ്സരാ:

രാജാനാ

ദിവി-സ്പൃശാ

അസു-ത്രാ

ന: ഉപ ആ ഗന്തം

(കിം ച) ഹേ

മിത്രാവരണാ

വാം ഇമേ സോമാ:

ഗോ-ആശിര:

ഗോ-ആശിര:

(അത ഏവ) ശുക്രാ:

— അസുഭൃജ്ഞംപ്രതി ആഗച്ഛതം

— അഭിഷവസാധനൈ: സുതവന്ത: വയം

— പയോഭിർമിശ്രിതാ:

— തൃപ്തിഹേതവ: സോമാ:

— പുരതോഗ്രഹീതാവർത്തന്തേ (അത: ആയാതം)

— മദഹേതവ:

— രാജനശീലൗ

— ദൃലോകവാസിനൗ

— അസുൽപാലകൗ (യുവാം)

— അസുഭൃജ്ഞം ഉപാഗച്ഛതം

— മിത്രാവരണൗ

— യുവയോരത്ഥായ ഇമേസോമാ:

— ക്ഷിരൈ: ആശിര:, മിശ്രിതാ:

— ഗോഭി:, സ്തതിലക്ഷണൈ: മന്ത്രൈ: പുതാ:

— ദീപ്താ:

അർത്ഥം.-അല്ലയോ മിത്രാവരണന്മാരേ, ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു വന്നാലും. പിടിക്കല്ലുകളാൽ സോമങ്ങൾ ഞങ്ങൾ സംസ്കരിച്ചു വെച്ചിരിക്കുന്നു. അവ പാൽ ചേർത്തവയാണ്. നിങ്ങൾക്കു തൃപ്തിഹേതുകളായ ആ സോമങ്ങൾ മുമ്പിൽ കൊണ്ടുവന്നു വെച്ചിരിക്കുന്നു, വന്നാലും. ഈ സോമങ്ങൾ ഹഷ്കരങ്ങളാണ്! പ്രകാശവാന്മാരും സ്വർഗ്ഗവാസികളും ഞങ്ങളുടെ രക്ഷിതാക്കളുമായ നിങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിന് വന്നുവന്നുവെച്ചാലും. പിന്നെ അല്ലയോ മിത്രാവരണന്മാരേ, നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയ ഈ സോമങ്ങൾ പാൽചേർത്തവയാണ്. സ്തതിമന്ത്രങ്ങളാൽ ശുദ്ധീകരിക്കപ്പെട്ടവയാണ്. അതുകൊണ്ടുതന്നെ ദീപ്തങ്ങളാണ്. (മിത്രാവരണന്മാർക്കുള്ള സോമത്തിൽ പാൽ ചേർക്കണമെന്ന് തൈത്തരീയ സംഹിതയിൽ വിധിയുണ്ട്).

2 ഇത ആയാതമിന്ദുപണ്ണോമാസോഭധ്യാശിര
സ്സതാസോഭധ്യാശിരഃ
ഉത്പാദുഷസോബധിസാകം സൂര്യസ്സുരശ്ചിഭിഃ
സുതോമിത്രായ വരണായ പീതയേ
ചാതര്യതായ പീതയേ

അന്വയം:-

(ഹേ മിത്രാവരണേ),

ആയാതം	— ആഗച്ഛതം
ഇന്ദ്രഃ സോമാസഃ	— ക്ലേന്നേസമാന്മാഃ സോമാഃ
ധേനി-ആശിരഃ	— ധ്യോത്രയണപന്തസ്തതഃ
ഇമേ	— പുരോഗ്രഹേണ ഗൃഹീതഃ
വരണേന (അതഃ ആയാതം)
ധേനി-ആശിരഃ	— ധീയമാതാശിരഃ സോമാഃ
സുതാസഃ	— മന്ത്രേണ ഗ്രാവചീരഭിഷ്ഠതഃ
സമ്പന്നാഃ
(ആദിത്യ ഗ്രഹേധ്യവന്ത സമീചാപാൽ തദപേക്ഷയാ
ധ്യാശിരഃ)	
ഉത്പാ. പീതയേ	— അപി ച യുവയോഃ, പാനായ
ഉഷസഃ ബധി	— ഉഷസസ്സംബന്ധിനി
ബോധേ സതി, പ്രകാശേ
സംജാതേ സതി
സൂര്യസ്ത രശ്മി-ഭിഃ	
സാകം	— സൂര്യകിരണൈസ്സഹപ്രകാശേ
ഹവിശ്വഭാനായ സംജാതേസതി
സുതഃ	— (സോമഃ) അഭിഷ്ഠതഃ
(ഇദാനിം വിരുദ്യ ഉപ്യന്തേ)	
മിത്രായ വരണായ	— തദന്മം സോമഃ സുതഃ
(കിംച) ഋതായ	— യജ്ഞായ, തന്നിദ്വാഹകായ

പീതയേ

— പാനായ (യജ്ഞസിദ്ധ്യർത്ഥം
ഹി ദേവാനാം സോമപാനം)

പാതഃ

— ചരണീയഃ, ക്ഷേണീയഃ
സോമസ്സുതഃ,

അർത്ഥം:- അല്ലയോ മിത്രവരണന്മാരേ, വന്നാലും, ദ്രവാണി
കളായ സോമങ്ങൾ ഇതാ മുമ്പിൽ കണ്ടൻമരിക്കയിൽ വെച്ചി
രിയ്ക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് വന്നാലും. (ആദിത്യനുള്ള ഗ്രഹത്തിൽ,
കണ്ടൻ മരിക്കയിൽ ഞെർ ചേക്കാമുണ്ട്.) നിങ്ങൾക്ക് കടി
യ്ക്കാനായി ഉഷസ്സിന്റെ ബോധം, (ഉണർപ്പ്) പ്രകാശം തെളി
യമ്പോൾ, സൂര്യശക്തികളോടൊത്തു് പ്രകാശം തെളിഞ്ഞു്
ഹവിദ്യം കാലമാകുമ്പോൾ, സോമം ചതച്ചൊരുക്കിയിരി
യ്ക്കുന്നു. (എനി പരോക്ഷമായി പറയുന്നു) മിത്രം, വരണനും
വേണ്ടി സോമം ചതച്ചു പെച്ചിരിയ്ക്കുന്നു. യജ്ഞത്തിന്നു്,
യജ്ഞനിർവാഹകനു് കടിക്കാനായി സോമം ചതച്ചുപെച്ചി
രിയ്ക്കുന്നു. (യജ്ഞസിദ്ധി ദേവന്മാരുടെ സോമപാനത്താ
ലത്രെ.)

3 താം വാം ധേനം ന വാസരീം ശുഭം ഹിത്യദ്രിഭി

സ്സോമം ഹിത്യദ്രിഭിഃ

അസുത്രാഗതപനോദ്യായോ സോമപീതയേ

അയം വാം മിത്രാവരണാനൃദീസ്സുത

സ്സോമ ആ പീതയേ സുതഃ

(വ. 1)

അനവയം:-

വാം അം ശുഭം

— യുവയോസ്സംബന്ധിനം വല്ലി
രൂപം സോമം

താം വാസരീം ധേനം ന

— പ്രസിദ്ധാം, അഗ്നിഹോത്രാഭ്യ
ത്ഥാം, സർവാങ്ഗാച്ഛാദിതപയ
സ്സാം (ബഹുക്ഷീരാം) പ്രീണയി
ത്രിംഗാം ഇവ

അഗ്നി-ഭിഃ ദഹന്തി	— ഗ്രാപഭിഃ അധാര്യവഃ സമ്പാദയന്തി
(കിം ച) അഗ്നി-ഭിഃ സോമം ദഹന്തി	— ഗ്രാപഭിഃ യുഷ്മദന്തം സമ്പാദയന്തി
(വല്ലീരൂപം സോമം യുഷ്മദന്തമേവ ഉദാകനാപ്യാപ്യ, രസം ദഹന്തി)	
(കിം ച) അഗ്വാഞ്ചാ	— അസ്മദഭിമുഖാസ്തന്തേ
സോമ-പീതയേ	— സോമപാനായ
അസ്മ-ഗ്രാ	— അസ്മൽഗ്രാതാരൈര്യവാം
നഃ ഉപ ഗന്തം	— അസ്മദിയംയജ്ഞഃ ഉപാഗച്ഛതഃ
(കിം ച) ഹേ മിത്രാവത	
ണാ വാം അയം സോമഃ	— മിത്രാവതണൗ യുഷ്മദഭിമുഖായം സോമഃ
നൃ-ഭിഃ സുതഃ	— നേത്രഭിഃ, ഋഗ്വിഷഭിഃ അഭിഷുതഃ
ആ പീതയേ സുതഃ	— സസൃണ്ണപാനായാഭിഷുതഃ (അതഃ ആഗച്ഛതം)

അർത്ഥം:-നിങ്ങൾക്കുള്ള സോമവള്ളി, പ്രസിദ്ധമായി അഗ്നിഹോത്രത്തിനുവേണ്ടി പാലോടുകൂടുന്ന പശുവിനെ കറക്കുന്ന പോലെ, പിടിക്കല്ലുകളാൽ അധാര്യക്കൾ ഇടിച്ചു നീരൊരുക്കുന്നു., പിടിക്കല്ലുകളാൽ നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി സോമനിർകരിക്കുന്നു. (സോമവള്ളി നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി വെള്ളത്തിൽ മുക്കിച്ചുതച്ചു രസം കറന്നെടുക്കുന്നു) അല്ലയോ മിത്രാവതണന്മാരേ, ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖരായി, ഞങ്ങളുടെ രക്ഷകരായി, ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിൽ നിങ്ങൾ വന്നുചേന്നാലും. ഈ സോമം ഋഗ്വിഷകളാൽ സംസ്കരിക്കപ്പെട്ടതാണ് നിങ്ങൾക്ക് മതിയാവോളം പാനത്തിനായി സംസ്കരിക്കപ്പെട്ടതാണ്. അതുകൊണ്ടു വന്നാലും.

അ. 2 അ. 2 വ. 2

വക്രം—2—അത്യഷ്ടിശ്ചമനഃ പുഷാദേവതാ

1 പ്രപ്രപുഷ്ണസ്ത്വിജാതസ്യശസ്യതേ
 മഹിത്വമസ്യ തവസോനതന്ദതേ
 സ്തോത്രമസ്യ ന തന്ദതേ
 അച്ഛാമിസുതയന്നഹമന്ത്യതിം മയോഭൂവം
 വിശ്വസ്യയോമന ആയുവേമഖോ
 ദേവ ആയുവേഭവഃ

അന്വയം:—

തുചി-ജാതസ്യ	— ബഹുയജമാനാത്മമുതേപന്നസ്യ
അസ്യ പുഷ്ണഃ	— പോഷകസ്യ, ഏതന്നാമകസ്യ ദേവസ്യ
തവസഃ മഹി-ത്വം	— ബലസ്യ മഹത്വം
പ്ര-പ്ര ശസ്യതേ	— സഞ്ചൈഃ പ്രസംഗ്യതേ
ന തന്ദതേ	— നഹിനസ്തി
അസ്യ സ്തോത്രം ന	
തന്ദതേ	— നഹിനസ്തി, നവീരമതി
(ജഗൽ പോഷകത്വാൽ സർവ്വോപി ജനഃ തം സർവ്വാ സ്തേതീ)	
(യജമാനഃ) അഹം	
(അപി) സുത-യൽ	— സുഖമിച്ഛൻ
അന്തി-ഊതിം	— ആസന്നരക്ഷണം, സ്തുത്യനന്തര മേവവരപ്രദം
മയഃ-ഭൂവം	— സുഖസ്വേയാൽപാദകം തം
അച്ഛാമി	— സ്തേതീ
യഃ മഖഃ	— യഃ യജ്ഞചാൻ
വിശ്വസ്യ	— സർവ്വസ്യ സ്തോത്രഃ, ഗൃതപിജഃ
മനഃ ആ-യുവേ	— സമന്താൽ, ശീശ്രവരപ്രദാനാൽ മിശ്രയതി

(കി.ച യ:) ദേവ: — ദിപ്യമാന:
മഖ: ആ-യുയവേ — മഖം, യജ്ഞം സസൃതപര്യന്തം
മിശ്രയതി (തമച്ഛാമി)

അർത്ഥം:-പല യജമാനന്മാരുംവേണ്ടി പലപാട് പ്രത്യക്ഷനാകുന്ന ഈ പുഷാഖെന്ന ദേവന്റെ ബലത്തിന്റെ വലുപ്പം എല്ലാവരാരും സ്തുതിക്കപ്പെടുന്ന ആത്മത്തിനെ ഹനിക്കുന്നില്ല. അവിടുത്തെ സ്തോത്രത്തെയും ഹനിക്കുന്നില്ല അതൊരിക്കലും നില്ക്കുന്നില്ല ജഗദ്ഗോപാധികന്മാരും കൊണ്ട് എല്ലാവരുമെപ്പോഴും അവിടുത്തെ സ്തുതിക്കുന്ന യജമാനനായ ഞാനും സുഖം നേടുകൊണ്ട്, ക്ഷിപ്രവരപ്രഭം, സുഖദാതാവുമായ അവിടുത്തെ സ്തുതിക്കുന്നു. യാതൊരു പുഷാവ് യജ്ഞത്തോടു കൂടിയവനും, (യജ്ഞാത്മാവും,) എല്ലാ ദീപ്യമാകേണ്ടതും മനസ്സിനെ പെട്ടെന്നുള്ള വരദാനംകൊണ്ട് സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നവനാണോ, പിന്നെ യാതൊരു ദേവൻ യജ്ഞത്തെ സമാപ്തിവരെ എത്തിക്കുന്നുവോ, ആ പുഷാവിനെ ഞാൻ സ്തുതിക്കുന്നു.

2 പ്രഹിതാ പുഷന്നജിന്നേമാനി
സ്തോമേഭി: ശുബ്രാഭ്യണപോയഥാഭ്യ
ഉഷ്യാനപിപരോഭ്യ:
ഹവേയത്പാമയോഭ്യം ദേവം സഖ്യായമത്ത്യ:
അസ്മാകമാംഗുഷാന്യുക്തിനസ്കൃതി
വാജേഷ്യുക്തിനസ്കൃതി

അന്വയം:-

ഹേ പുഷൻ, അജിരം ത്വാ — യജ്ഞദേശം പ്രതിഗമനവന്തം ത്വാം
യാമനി — ഗമനേതിമിത്തഭൂതേസതി
(യാമനി അജിരം) ന — ശീഘ്രഗാമിനമശ്വമിവ
സ്തോമേഭി: പ്ര കൃണേ — പ്രകൃഷ്ടം കരോമി

യഥാ മൃഗഃ	— സംഗ്രാമാന്ദ്രിശ്യ
ഋണവഃ	— ഗതിമന്തഃ തഥാ പ്രകൃണ്ണേ
(കിംച) മൃഗഃ	— ഹിംസകാന്യോദ്ധ്യൻ സംഗ്രാമേ
ഉഷ്ണഃ ന	— യഥാഭാരംവോഡാ, പാരയതി തദ്വൽ
പീപരഃ ഹി	— പാരം നയസിഖലു
യൽ മയഃ-ഭവം	— യസ്സാൽ കാരണാൽ സുഖസാധകം
ദേവം ത്വാ	— ദേവനശീലം പുഷണം ത്വാം
സഖ്യായ മർത്യഃ ഇവേ	— പ്രിയകരണായമരണധർമ്മം ആഹ്വയാമി
(ഏവമാഹുതസ്സൻ)	
അസ്സാകം ആങ്ഗുഷാൻ	— മന്ത്രാഹ്വാനഘോഷാൻ
ദ്യുതിനഃ കൃധി	— ദ്യോതനവതഃ കന്ധ
(കിം ച) വാജേഷു	— സംഗ്രാമേഷു
ദ്യുതിനഃ കൃധി	— അസ്സദ്വൈരിണോജിത്വാ, തേഷാമന്നംമയികന്ധ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ പുഷാഭവേ, യജ്ഞസ്ഥാനത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് വന്നുതന്ന അവിടുത്തെ, യാത്രയിൽ ശീഘ്രഗാമിയായ കതിരയെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നപോലെ, സ്തോത്രങ്ങളാൽ പുകഴ്ത്തുന്നു. പടക്കളത്തെ ഉന്നംവെച്ച് പോകുന്നവരെ എന്നപോലെ പുകഴ്ത്തുന്നു. ഭാരം വഹിക്കുന്ന ട്രെക്കം (മരുഭൂമിയുടെ) കരഞ്ഞു ത്തിരിക്കുന്നപോലെ, ശൂന്യമായ യോദ്ധാക്കളെ യുദ്ധത്തിൽ അവിടുന്ന് കര കടത്തുന്നുവല്ലോ. അക്കാരണത്താൽ സുഖഭാതാവായി, പ്രകാശവാനായി പുഷാവായ അവിടുത്തെ വെറും മനസ്സനായ ഞാൻ വിളിക്കുന്നു. അപ്രകാരം വിളിക്കപ്പെട്ട്, ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രഘോഷങ്ങളെ തെളിപ്പുറത്താക്കിയാലും. പിന്നെ, യുദ്ധങ്ങളിൽ ഞങ്ങളുടെ ശത്രുക്കളെ ജയിച്ച് അവരുടെ അന്നം (പുഷ്യ) എടുത്തുവെക്കിയാലും.

3 യസ്യതേപുഷന്സഖ്യേവിപന്യവഃ

ക്രത്വാചിന്തസന്തോവസാബുഭൂരി

ഇതിക്രത്വാബുഭൂരി

താ മന്ത്വാ നവീയസി. നിയന്തം. രായ ഈമഹേ

അഹേളമാന ഉരുഗംസസരി വേ

വാജേവാജേസരിവേ

അന്യായം -

ഹേ പുഷൻ, യസ്യ തേ

സഖ്യേ

ക്രത്വാ ചിന്ത

സന്തഃ

വിപന്യവഃ

അവസാ

ബുഭൂരി

ഇതി ക്രത്വാ

ബുഭൂരി

താം നവീയസി.

അന

നി-യന്തം രായഃ

താ ഈമഹേ

(കിംപ) ഹേ ഉരുഗംസ

അഹേളമാനഃ

സാരി വേ

വാജേ-വാജേ

സാരി വേ

— തവസഖിത്വേ ഹിതകാരണേ

— പ്രകൃഷ്ടേന ക്ഷമണൈവ

— വേനം പ്രീണയിതാരസ്തനഃ

— വിശേഷേണ സ്തോത്രശീലാ
യജമാനാഃ

— ത്വന്മൃതേന രക്ഷണേന
രക്ഷിതാസ്തനഃ

— ഭോഗാൻ ഭുജതേ

— ഏവമവനവ്യാ ക്ഷമണാ

— ഭോഗാൻ ഭുജതേ

— താദൃശീം നവതരാം രക്ഷാം

— അനുസൃത്യ രക്ഷായാഃ അനന്തരം

— ഏതാൻ സഖ്യോക്ത ധനാനി

— താം യാചാമഹേ

— ബഹുധാ സ്മൃത്യ, ത്വം

— അകൃഷ്ടൻ, അസ്മാസു
സമാനാസ്തൻ

— അസ്മാഭിഗ്നതവ്യോ വേ

— സഖ്യേഷ്ഠി സ.ഗ്രാമേവ

— ഗമനശീലോ വേ, പുരത്തോഗതാ

അർത്ഥം—അല്ലയോ പുഷ്പാവേ, യാതൊരവിടുത്തെ സഖി
 ത്വത്തിൽ ഉൽകൃഷ്ടകർമ്മംകൊണ്ടുതന്നെ അവിടുത്തെ പ്രസാദി
 പ്പിയിരുന്നവരും, നല്ല സ്തോത്രങ്ങൾ ചൊല്ലുന്നവരുമായ യജമാന
 നാർ, അവിടുത്തെ പാലനത്താൽ രക്ഷിതരായി ഭോഗങ്ങൾ
 അനുഭവിക്കുന്നുവോ, എപ്പോഴും കർമ്മങ്ങൾകൊണ്ടു ഭോഗങ്ങൾ
 അനുഭവിക്കുന്നുവോ, ആ അവിടുത്തെ പുതുപുതുതായ ആ രക്ഷ
 യെ 'അനുസരിച്ചു' (രക്ഷയ്ക്കുശേഷം) ലക്ഷക്കണക്കിൽ 'ധനം
 അവിടുത്തോട്' യാചിക്കുന്നു. കൂടാതെ പല പാട് സ്തുതിക്ക
 പ്പെടുന്ന പുഷ്പാവേ, അവിടുന്ന് അക്രോധനായി, ഞങ്ങളിൽ
 സന്മനസ്സാൻവനായി, അടുത്തുവരാവുന്നവനായി ഭവിച്ചാലും.
 എല്ലാ യുദ്ധങ്ങളിലും ഞങ്ങൾക്ക് മുമ്പിൽ നടക്കുന്നവനായി
 ഭവിച്ചാലും.

4 അസ്യോ ഉഷ്യണ ഉപസാതയേ ഭുവോ
 ഹേളമാനോരരിവാ അജാശ്വ
 ശ്രവസ്യതാമജാശ്വ
 ഓഷ്യാവാവൃതീമഹിസ്തോമേഭിദ്യസു സാധുഭിഃ
 നഹിത്വാ പുഷന്നതിമന്യ ആഘൃണേ
 നതേ സഖ്യമപഹനുവേ

അനർത്ഥം:-

ഹേ അജ-അശ്വ,	— (അജാ ഏവാശ്വസ്ഥാനീയാഃ
യസ്യ സഃ താദൃശ, പുഷൻ
നഃ അസ്യോഃ സാതയേ	— അസ്യൈ (ചതുർത്ഥ്യത്വേ ഷഷ്ഠീ)
ലാഭായ
അഹേളമാനഃ രരി-വാൻ	— അക്രോധൻ, ഭാതാ (ച) സൻ
സു ഉ ഉപ ഭുവഃ	— സമീപസ്ഥോ ഭവ
(കിംച) ഹേ അജ-അശ്വ,
ശ്രവസ്യതാം	— അന്നമിച്ഛതാമസ്മാകം (രരിവാൻ
സൻ ഉപഭുവഃ)
ഹേ ദസ്യ,	— ശത്രുണാം ഉപക്ഷയിതഃ
ഹേ പുഷൻ, ത്വാ
സാധു-ഭിഃ സ്തോമേഭിഃ	— ത്വാം പ്രീണയിതും സമഞ്ജഃ
സ്തോതേ

ഓ സു വവൃതിമഹി	— സർവ്വതഃ ഏവസുതരാം വർത്തയാ മഹി, യജ്ഞാന്നരഗമനാൽ നിവർത്തയാമഃ
(കിം ച) ഹേ ആഘ്നേ, ത്വാ	— ഹവിഷാമാഹർതഃ ത്വാം.
നഹി അതി-മന്യേ	— അവമതി. നൈവകരോമി
തേ സഖ്യം ന അപ- ഹസുവേ	— നൈവാപനയാമി, നത്യജാമി, പ്രഖ്യാപയാമി

അർത്ഥം.—കുതിരയുടെ സ്ഥാനത്തു് വാഹനമായി ആടോടു കൂടിയ പുഷാദേവ, ഞങ്ങൾക്കു് അതിന്റെ സിദ്ധിക്കായി (മുൻ പറഞ്ഞ ധനസമൃദ്ധിക്കായി) അവിടുന്ന് ക്രോധരഹിതനായും വദാന്യനായും സമീപസ്ഥനായി വേിച്ചാലും. കൂടാതെ, അല്പയോ അജാശ്വ, അന്നമിച്ചിക്കുന്ന ഞങ്ങൾക്കു് അരുന്തെന്നവനായി വേിച്ചാലും. ശത്രുനാശനനായ പുഷാദേവ, പ്രിയകരങ്ങളായ സ്തോത്രങ്ങളാൽ അവിടുത്തെ ഇവിടെത്തന്നെ ഞങ്ങൾ നില്ക്കുന്നു, അന്യയാഗമതിനു് പോകുന്നതിൽ നിന്നു് തടഞ്ഞുനില്ക്കുന്നു. പിന്നെ ഹവിസ്സാഹരിക്കുന്ന പുഷാദേവ, അവിടുത്തെ ഞങ്ങൾ റരിക്കലും അനാദരിക്കുകയില്ല. അവിടുത്തെ സഖ്യത്തെ ഉപേക്ഷിക്കാതെ ഉച്ചത്തിൽ ഘോഷിക്കുന്നു.

വർഗ്ഗം 3-4-അത്യഷ്ടിസ്രിഷ്ടുബ്ബഹത്യശ്ചരദാംസി, വിശ്വദേവാഃ, മിത്രാവതഃ, അശ്വിനേ, ഇന്ദ്രഃ, അഗ്നിഃ, മൗതഃ, ഇന്ദ്രാഗ്നി, ബൃഹസ്പതിശ്ചദേവതാ.

1 അസ്തത്രൈഷ്ഠപുരോജാഗ്നിധിയാദേവ
ആനതച്ഛുധോദിവ്യുപ്സിണീമഹ
ഇന്ദ്രവാതുപ്സിണീമഹേ
യദുക്ത്രാണാവിവസ്വതി നാഭാസുനായിനവ്യസി
അധപ്രസുനഉപചന്തുധിരയോ
ദേവ്ജാസുനധിരയഃ

അനന്തരം:-

- (അഹം) പുരുഷം അഗ്നിം — പുരുഷം ആഹവനീയാവ്യം ഉത്തരവേദ്യം തം
- ധിയാ ദധേ — പ്രണയനാദികർമ്മണാധാരിത വാനസ്മി
- തൽ ശർദ്ധഃ — താദൃശം ബലവന്തമഗ്നിം
- ദിവ്യം ന ആ വൃണീമഹേ — ദിവീഭവം ക്ഷിപ്രം സംജോമഹേ
- (കിം ച) ഇദ്രവാഽയു വൃണീമഹേ — വരണം കരോമി
- യൽഹ വിവസ്വതി — യസ്മാൽ കാരണാൽ ദീപ്തിമതി
- നാഭോ — നാഭേ, ഭൂമ്യാനാദിസ്ഥാനേ, ദേവയജനേ, വേദീരൂപേ
- ക്രാണാ — സ്വാതർപ്രകാശനം കർവാണാ
- നവ്യസീ — നവതരാ, സ്തുതിരൂപാവാക്
- സംഭായി — സംബധ്യതേ
- (യസ്മാൽ സ്തുതിഃ ക്രിയതേ തസ്മാൽ)
- അസ്മ ശ്രോഷദ് — സ്തുതേഃ ശ്രവണം ഭവതു, അഗ്നിഃ ശ്രോതാ ഭവതു
- അധ നഃ ധീതയഃ — അനന്തരം അസ്മദീയ സ്തുത്യംദി രൂപാണി യാനി കർമാണി
- പ്ര സു ഉപ യതു — പ്രകർഷണ സൃഷ്ടി യജ്ഞാനുപഗമ്യത
- (കിം ച) ദേവാൻ അച്ഛ ന — അഗ്ന്യാദിദേവാൻ ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്തുമിവ
- ധീതയഃ — അസ്മദീയാനി കർമാണി തേഷാം സമീപം പ്രാപ്തവതു

അർത്ഥം:-മുമ്പിൽ ആഹവനീയമെന്ന ഉത്തരവേദിയിലെ അഗ്നിയെ (അഗ്ന്യാധാനം മുതലായ) പ്രണയനകമ്മത്താൽ ഞാൻ ധരിച്ചിരിക്കുന്നു അപ്രകാരം ബലവാനായ അഗ്നിയെ ദ്യോവിലുളവായ അവിടുത്തെ ബലത്തെ, ഞാൻ വിളംബം കൂടാതെ ഭജിക്കുന്നു. കൂടാതെ ഇദ്രവാഽയുക്കളെ ഭജിക്കുന്നു. പ്രകാശിക്കുന്ന നാഭിയിൽ, ഭൂമിയുടെ നാഭീസ്ഥാനമായ യാഗവേദിയിൽ, ആളിക്കത്തി സ്വയം തിളങ്ങുന്ന അവിടുത്തെ പുതുപുതു സ്തുതിവാക്യം സംബന്ധിക്കുന്നു, സംഗമിക്കുന്നു. അക്കാരണ

താൽ ആ സ്മൃതി കേരക്കപ്പെട്ടത് അഗ്നി അതു കേരക്കുന്നവനായി ചേർന്നിട്ടുള്ള പിന്നെ നമ്മളുടെ സ്മൃതി മുതലായ രൂപത്തിലുള്ള കമ്മങ്ങൾ വേണ്ടപാലെ അവിടുത്തെ അടുക്കലത്തുണ്ട്. വേദന്മാരെ നേരെ പ്രാപിച്ചവൻ നമ്മളുടെ കമ്മങ്ങൾ അവരുടെ അടുക്കലത്തുണ്ട്.

2 യദ്ധ്യത്യന്വിത്രാവതണാപുതാദ
 ധ്യാദദാമേജന്തംസേനമന്യനാ
 ദക്ഷസ്യസേനമന്യനാ
 യുവോരിതമാധിസഃമ
 സ്വപശ്യാമഹിരണ്യം
 ധിഭിശ്ചനമൻസാസോഭിരക്ഷഭി
 ണ്ണോമസ്യസോഭിരക്ഷഭിഃ

അന്വയം -

ഹേ മിത്രാവതണോ,

ഋതാൽ

— ആദിത്യാൽ

അന്തം ത്യൽ

— നശ്വരം, ശോഷണസ്വഭാവം
 തൽ (ഉദേകം)

യൽ ഹ സേന മന്യനാ

— യസ്മാൽ കാരണാൽ സ്വകീയേന
 തേജസാ

അധി ആ-ദാമേ

— സൂതോ ദാമഃ

(അഹോരാത്രാമിഹാനി ഭവോ മിത്രാവതണോ ഖലു ദൃഷ്ടി-
 യോപജതഃ)

ദക്ഷസ്യ സേന മന്യനാ

— സമന്തസ്യ സ്വകീയേന
 തേജസാ അധ്യദാമേ

(കി. ച ഹേ മിത്രാ

വതണോ) യുവോഃ

— യുവയോഃ

1 ന്വ .

റി .

ഇതഥാ സദമ-സു	— ഇതഥം യജ്ഞസദനേഷു
ധീഭിഃ	— ത്വദ്ദേവൈഃ യജ്ഞാദിരൂപൈഃ കഥഭിഃ
മനസാ ചന	— ത്വദാസകേതന ചേതസാ ച
സോഭിഃ അക്ഷ-ഭിഃ	— ആരമീയൈഃ ചക്ഷുരിന്ദ്രിയൈഃ
അധി അപശ്യാമ	— പിശ്യേമ
സോമസ്യ സോഭിഃ	
അക്ഷ-ഭിഃ	— സോമം (കർമ്മണിഷ്ഠി) ച ആരമീയൈഃ ഇന്ദ്രിയൈഃ അധിപശ്യാമ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ മിത്രവരണന്മാരെ, വർവിനശിക്കുന്ന സ്വഭാവമുള്ള ആ വെള്ളത്തെ ആദിത്യങ്കൽ നിന്ന് നിങ്ങളുടെ യാത്ര തൊരു കാരണത്താൽ സ്വന്തം തേജസ്സുകൊണ്ട് എമ്പാടും പൂർത്തുണവോ, (പ്രകാശവകളുടെ അധിഭേവകളായ മിത്രവരണന്മാരാണ് മഴയെ തുറന്നുപിടുന്നത്) എന്തിനുംപോന്ന സ്വതേജസ്സുകൊണ്ട് പരത്തുണവോ, ആ കാരണത്താൽ നിങ്ങളുടെ സ്വർണ്ണമയമായ രൂപം യജ്ഞഗൃഹങ്ങളിൽ നിങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ച കഥങ്ങളാലും നിങ്ങളിൽ ഉറച്ച ചേതസ്സാലും ഞങ്ങളെ കൺകളാൽ കാണുമാറാകട്ടെ അതുപോലെ സോമനെയും സ്വന്തം കണ്ണുകളാൽ കാണുമാറാകട്ടെ

വ. ൨൨൨

- 3 യുവാംസോമേഭിദ്യേവയന്തോ അശ്വിനാ
ശ്രാവയന്തവശ്ശോകമായവോ
യുവാംഹവ്യാഭ്യാഗ്വയവഃ
യുവാംവിശ്വാ അധിശ്രിയഃ
പ്രക്ഷത്വവിശ്വവേദസാ
പ്രുഷായന്തോപവയോഹിരണ്യയേ
രഥേദസ്രാഹിരണ്യയേ

അന്വയം:-

ഹേ അശ്വിനാ, യുവാം

സ്തോമേഭി:

ദേവ- യന്ത:

ആയവ:

ദ്യോക:

ആശ്രവയന്ത: ഇവ

— അശ്വിനേ, യുവാം സ്തോത്രൈ:

— ദേവൗയുവാം ആത്മനഇച്ഛന്ത:

— മനുഷ്യാ:, യജമാനാ:

— യുഷ്മദീയസ്തുതിരൂപാം വാചം

— ശ്രവണവിഷയം കർപ്പ്നഇവ
(സ്തുവന്തി)

യുവാം ഹവയാ അഭി

ആയവ:

(കീ. ച) ഹേ വിശ്വ-

വേദസാ

യുവാ: വിശ്വാ: ശ്രിയ:

ച

— ഹവിഷി ആഭിമുഖ്യേനഗന്താര:

— സർവ്വധനേ

— യവയോ: സർവാ: ധനകനകാദി
രൂപാലക്ഷിത്വ

— അധികം (ഭജന്തേ)

— അന്നമപിയുഷ്മൽ പ്രസാദാൽ
അധികം ലഭന്തേ

— ഭഗ്നേ, ശത്രുണാമപക്ഷയിതാ
രൈ

വാം ഹിരണ്യയേ രഥേ

പവയ: പ്രൃഷായന്തേ

(മധുപുണ്ണപാത്രോപേതന്മാൽ ശീഘ്രഗമനേന ചക്രേഷുമധുനി
സ്തുവന്തി)

(കീ. ച) ഹിരണ്യയേ

— ഹിരണ്യയേമധുപുണ്ണരഥേ

— നേമയ: സ്തുവന്തി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അശ്വികളേ, സ്തോത്രങ്ങളാൽ ദേവന്മാരായ നിങ്ങളെ (നിങ്ങളുടെ അനഗ്രഹം) ഇച്ഛിക്കുന്ന മനുഷ്യരായ യജമാനന്മാർ നിങ്ങളെക്കുറിച്ചു സ്തുതിരൂപമായ വാക് നിങ്ങളുടെ കേരവിഷ വിഷയമാകത്തക്കവണ്ണം (ഉറക്കം) പൊല്ലു ന്ന നിങ്ങൾ ഹവിസ്സുകൾക്ക് നേരെ വരുന്നവരാണല്ലോ. അല്ലയോ സർവ്വധനന്മാരേ, നിങ്ങളെപ്പേർന്നാൻ കനകാദിരൂപകളായ എല്ലാ ധനലക്ഷികളും കടികൊള്ളുന്നത്. (അല്ലങ്കിൽ നിങ്ങളുടെ ധനലക്ഷികളെ യജമാനന്മാർ അന്യന്തം ഭജിക്കുന്നു.

ആശ്രയിക്കുന്നു.) അതുപോലെ നിങ്ങളുടെ പ്രസാദത്താലാണ് ധാരാളം അന്നവും ലഭിക്കുന്നത്. കൂടാതെ, ശത്രുഹന്താക്കളേ, നിങ്ങളുടെ തേനൊഴുകുന്ന സുവണ്ണരഥത്തിൽ ചക്രത്തിന്റെ അററങ്ങര തേനൊലിപ്പിക്കുന്നു. ആ ഏയോഭിരാമമായ തേരിൽ ഹവിസ്സുവഹിച്ചാലും. (തേൻ നിറച്ചപാത്രം തേരിൽ വെച്ച് അത് ചക്രങ്ങളിൽ ഒലിക്കുന്നു. Lubrication ന്റെ ഒരു പഴയ പ്രയോഗമാവാം)

4 അപേതിസ്രോവ്യനാകളുണ്ഡമോ
 യുഞ്ജതേവാംരഥയുജോഭിവിഷി
 ഷധാസ്താനോഭിവിഷിഷ
 അധിവാംസ്ഥാമവസ്യരേരഥേസ്രോഹിരണ്യയേ
 പഥേവയന്താവന്തശാസതാരജോ
 ജസാശാസതാരജഃ

അന്വയം:-

ഹേ ദസ്രോ, നാകം	— ദസ്രോവശ്ചിന്തേ, യജ്ഞസംപൂർത്തനന്തരം യുവാം സ്വസ്തം
വി ഋണ്ഡമഃ	— വിശേഷേണ ഗച്ഛമഃ (ഇതി)
അപേതി ഉ	— യുഷ്ട്യച്ഛിതം സന്ദൈവ്ജ്ഞായതേ വല
(തദന്തം) വാം രഥ-യുജഃ	— യുഷ്ട്വേ സംബന്ധിനോരഥസ്യയോജയിതാരഃ, സാരഥയഃ
ഭിവിഷിഷ	— സ്വസ്തസ്യേഷണേഷനിമിത്തഭൂതേഷ
യുഞ്ജതേ	— രഥേ അശ്വാൻ യോജയന്തി
ഭിവിഷിഷ	— ഭിവോഗമനേഷ
അധാസ്താനഃ	— ധാംസ്ഥകുർവാണാഃ സാരഥയഃ അശ്വാൻ യോജയന്തി

(കിംച) ഹേ സ്രോ,	— സ്രോവശ്ചിന്നേ,
വാം വസുരേ	— യുവയോ വസുരത്രിന്യയശേത (യുഗബന്ധനാധാരം കാഷ്ടവിശേഷം വസുരം)
ഹിരണ്യയേ രഥേ	— ഹിരണ്യയേ രഥേ
അധി സ്ഥാമ,	— രഥസ്യോപാി ആസ്ഥാപയാമ
പഥാ-ഇവ	— സുപഥേന മാഗ്തേണ ഇവ നിരാലംബേ ആകാശേ
രജഃ യന്തേ	— രജനാരഥകം സ്വഗ്ഗം പ്രതിഗച്ഛന്തേ യവാം
അനു-ശാസതാ	— അനന്തുലാൻ. ശത്രുൻ അനു ശാസന്തോ, വിധേയീ കവന്തേ
അഞ്ജസാ	— മുഖ്യത്വേന പ്രകൃഷ്ടം
രജഃ	— റ്റുഷ്ടിലക്ഷണം മലം
ശാസതാ	— ബലാധിഭേയീ കവന്തേ

അർത്ഥം:- നല്ലതോ അധികമോ, ഇത്തരം മുഴിച്ചശേഷം നിങ്ങൾ വേണ്ടപാലെ സ്വഗ്ഗത്തിലേയ്ക്കു പോകുന്നുവെന്നത് ഏല്പാവകമായിട്ട് അതിനുചേർന്നി നിങ്ങളുടെ തേർ തെളിയിക്കുന്നവർ സ്വഗ്ഗമാഗ്നങ്ങളിലൂടെ ഗമനത്തിന് തേരിൽ കത്തിരുകയെ പൂട്ടുന്ന കത്തിരകളെ ഉപദ്രവിയാതെ സാരഥികൾ അവയെ പൂട്ടുന്ന കൂടാതെ, അശ്വകളേ, നിങ്ങളുടെ മൂന്നു നകത്തുണ്ടകളോടുകൂടിയ സ്വർണ്ണകയമായ തേരിൽ നിങ്ങളെ ഞങ്ങൾ കയറ്റിക്കൊള്ളാം. (എന്തു പിടിയുമില്ലാത്ത ആകാശത്തിലൂടെ, നല്ലവഴിയിലൂടെയെന്നപോലെ, സ്വഗ്ഗത്തിലേയ്ക്കു പോകുന്നവരും പ്രതികൂലരായ ശത്രുക്കളെ കീഴ്പ്പെടുത്തുന്നവരും ഉൽകൃഷ്ടമായ മഴവെള്ളത്തെ ബലംകൊണ്ടു വീഴ്ത്തുന്നവരമാണല്ലോ നിങ്ങൾ.)

6 ശ്ചീഭിൻശ്ചപിവസുദിവാനമതം ശേസ്യതം
മാവാഃരാതിരപദസൗ കദാചനാ
സുദ്രാതികദാചന

അനന്തം:—

ഹേ ശചി-വസു,	— ജ്യോതിഷ്യാമാദികർമ്മധനേന,
ശചിഭി:	— യോഗാദിഭി: കർമ്മഭിന്നിമിത്ത
	ഭൂതൈ:
ദിവാ നക്തം	— അഗ്നിരാത്രൗ ച
ന: ദശസ്യുതം	— അസ്താകമഭിമതം ദദേമാം
വാം രാതി:	— യുപയോക്താം
കദാ ചന	— യോഗകാലേ, അയാഗകാലേ ച
	സവുദാ
മാ ഉപ ദസൽ	— മാ ഉപക്ഷിണം ഭൂൽ
അസ്തൽ രാതി: കദാ ചന	— സർവാപസ്ഥായാമപിമാ
	ഉപദസൽ

അർത്ഥം.—യജമാനന്മാരനുഷ്ഠിക്കുന്ന ജ്യോതിഷ്യാമം മുതലായ കർമ്മങ്ങളാകുന്ന ധനങ്ങളോടുകൂടിയ അശ്ചികളെ, ഞങ്ങളനുഷ്ഠിക്കുന്ന യോഗാദി കർമ്മങ്ങളെക്കൊണ്ട് (തൃപ്തരായി) പകലും രാവും നിങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്കഭിമതമരുളുമാറാകണം. നിങ്ങളുടെ ഭാനം ഒരിക്കലും, യോഗകാലത്തിലും അയാഗകാലത്തിലും മങ്ങാതെ വേിക്കണം. നിങ്ങൾക്ക്, ഞങ്ങളുടെ ഹവിസ്സു മുതലായവയുടെ ഭാനവും അല്ലങ്കിൽ ധർമ്മാർത്ഥമായ ഭാനവും ഒരിക്കലും മങ്ങാതിരിക്കണം.

6 വൃഷ്ണിരൂവൃഷ്പാണാസ ഇന്ദ്രവ

ഇമേസുതാഅഗ്നിഷുതാസഉദ്ഭിദ

സ്വഭ്യംസുതാസഉദ്ഭിദ:

തേതപാമദന്തദാവനേ മഹേചിത്രായരാധസേ

ഗീർദ്ദിദ്വാഹസ്തവമാന ആഗ്ഹി

സുമുളികോന ആഗ്ഹി

നവയം -

ഹ ഇന്ദ്ര, വൃഷൻ	— കാമാനാം വഷിതഃ
ഷ-പാനാസഃ	— അഭിമതവർഷകേണത്വയാ പാതവ്യാഃ
മഗ്നി-സുതാസഃ	— ദൃഢൈഃ പാഷാണൈഃ അഭിഷ വസാധനൈഃ സുതാഃ
ൽ-ഭിഭഃ	— വർഷസ്യ ഉൽഭേദകാഃ
മന്ദേ ഇന്ദ്രവഃ സുതാഃ	— പുരുതോദൃശ്യമാനാഃ സോമാഃ ത്വദത്ഥമഭിഷ്യതാഃ
ഉൽ-ഭിഭഃ	— ബലസ്യ ഉൽഭേദകാഃ സോമാഃ
തുഭ്യേ സുതാസഃ	— ത്വദത്ഥമേവാഭിഷ്യതാഃ
(കി. ച) തേ ത്വാ ദാവനേ	— തേ സോമാഃ ത്വാം അഭിമത ദാനായ
മന്ദന്തു	— തപ്സയന്തു
(തഥാ) മഹേ ചിത്രായ	
നാധസേ	— മഹതേ വിചിത്രായ ധനായ (തപ്സയന്തു)
(കി. ച) മേ ഗിവാഹഃ	— ഗിരാം സ്തുതിനാം പോഷഃ
ഗീ-ഭിഃ സ്തുപമാനഃ	— അസ്മൽ സ്തുതിഭിസ്തുചമാനസ്സൻ
ആ ഗഹി	— ആഗച്ഛ
നഃ സ-മുളികഃ	— അസ്മാൻ സുഷുമൃധയിതാസൻ
ആ ഗഹി	— ആഗച്ഛ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, കാമവഷിതാവേ, അഭിഷുവഷകനായ അവിഭക്ത്യ് കടിയ്ക്കാനായി ഉറപ്പുള്ള പിടികളെകളാൽ ഇടിച്ചവയും, വർഷത്തിന്നുവേണ്ടി മേഘത്തെ പിളക്കുന്നവയും, (സോമലാഭത്താൽ തൃപ്തനായി ഇന്ദ്രൻ മഴ പൊഴിക്കുന്നതുകൊണ്ട് വർഷത്തിന്നുവേണ്ടി മേഘം പിളക്കുന്നതിന്റെ കർത്തൃത്വം സോമത്തിന്ന് കല്പിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു.) ആയ, മുമ്പിൽ വെച്ചിരിക്കുന്ന സോമങ്ങൾ അവിഭക്ത്യവേണ്ടി സംസ്കരിച്ചവയാണ് (ശത്രു) ബലത്തെ പിളക്കുന്ന സോമങ്ങൾ അവിഭക്ത്യവേണ്ടി സംസ്കരിച്ചവയാണ് ആ സോമങ്ങൾ അഭിഷുഭാനത്തിനായി അവിഭക്ത തൃപ്തിപ്പെടുന്നതെ മഹത്തായ, നാനാവിധമായ ധനത്തിനായി അവിഭക്ത തൃപ്തിപ്പെട്ട

ര 2. അ 2. വ. 4

തട്ടെ. സ്തുതികളെ വഹിക്കുന്ന ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രങ്ങളാൽ പുകഴ്ത്തിപ്പറന്നവനായി വന്നാലും. ഞങ്ങളെ വേണ്ടപാലെ സുഖിപ്പിക്കുന്നവനായി വന്നാലും.

7 ഓഷ്ടഃനാ അഗ്നേ ശൃണുഹി ത്വമിതി തോ
ദേവേഭ്യോ ബ്രവസി യജ്ഞിയേഭ്യോ
രാജഭ്യോ യജ്ഞിയേഭ്യഃ
യദ്ധൃത്യാമങ്ഗിരോഭ്യോ യേനം ദേവാ അദത്തന
വിതാം ദുശ്രേ അര്യമാകന്തരീസപാ
ഏവതാം വേദമേ സപാ

അനന്തം:-

ഹേ അഗ്നേ, ത്വം ഇതി:	— അസ്മാഭിസ്തുതസ്സൻ
നഃ ഓ സ ശൃണുഹി	— അസ്മഭി യമാഹ്വാനം ആഭിമുഖ്യേ നൈവസുഷ്ടശൃണു
(ശ്രുത്വാച) ദേവേഭ്യഃ	— ദേവനശീലേഭ്യഃ
യജ്ഞിയേഭ്യഃ	— സ്തുതിഹവിഭാഗ്ഭ്യഃ
രാജ-ഭ്യഃ യജ്ഞിയേഭ്യഃ	— രാജമാനേഭ്യഃ യജമാനേഭ്യഃ സംബന്ധികൻ
ബ്രവസി	— ബ്രൂഹി
യൽ ത്യാം	— യാം താം, പ്രസിദ്ധാം
യേനം ഹ	— ക്ഷീരാഭിനാ പ്രീണയിത്രിംഗാം
ദേവാഃ അങ്ഗിരഃ-ഭ്യഃ	
അദത്തന	— ദത്തവന്തഃ
താം അര്യമാ	— സപ്സ്യ നിയമിതാദേവഃ
കന്തരീ	— സപ്സ്യോൽപാദകേ ത്വയി, അഗ്നൗ
സപാ വി ദുശ്രേ	— ഇതരദേവേഭ്യസ്സാകം വിവിധം ദുഗ്ധവാൻ
ഏവഃ താം	— അര്യമാ താം യേനം

മേ സചാ വേദ — മരീസമവാചേന ജാനാതി
(അത്യമാവദഹമപി ജാനാമി. ഈദൃശീധേന: തപദേന്ദ്രവേ
ദഹ്യതേ)

അർത്ഥം:-ഇവിടെ ഒരു കഥ സൂചിപ്പിക്കുന്ന അംഗീരസ്സു
കൾ ദേവന്മാരെ സ്തുതിച്ച്, യജ്ഞാത്ഥം ഒരു പശുവിനെ
യാചിച്ച അപർ ഒരു കാര്യമെന്നപിന്നെ കൊടുത്തു. അതിനെ
കരകുപാൻ കഴിയാതെ അംഗീരസ്സുകൾ അത്യമാവിനെ സമീ
പിച്ച അവിടുന്ന് പശുവിനെ പറന്നുകൊടുത്തു

അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞങ്ങളുടെ സ്തുതിയാൽ പുലിതനായി
അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ വിളി പേജപോലെ നേരെ കേട്ടാലും.
കേട്ടിട്ട്, തേജസ്സുറവതം, യജ്ഞത്തിൽ സ്തുതിക്കും ഹവിസ്സി
ന്നും പക്ഷപകരശിക്ഷമായ ദേവന്മാരോട്, കർമ്മംകൊണ്ടു പ്രകാ
ശിക്കുന്ന യജമാനന്മാരെസ്സുംബന്ധിച്ചു പറഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കി
യാലും. പാൽ മുതലായവയാൽ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്ന യാതൊരു
പ്രസിദ്ധിയാൻ പശുവിനെ അംഗീരസ്സുകൾക്ക് ദേവന്മാർ
കൊടുത്തുവോ, ആ പശുവിനെ സ്വർഗ്ഗത്തിലായ അത്യമാവ്
അവിലകുന്താവാൻ (അറിയാൻ) അവിടുത്തിലാണ് മറ്റു
ദേവന്മാരോടുകൂടി പലപാട് കാനൂട്ട് അവിടുന്ന് (അത്യ
മാവ്) പശുവിനെ ഏകാന്താഭാസമാണ് അറിയുന്നത്. അതാ
യത്, അത്യമാവിനെപ്പോലെ ഞാനും അറിയുന്നു. ഇപ്രകാരം
മുള്ള പശു അഗ്നിയായ അവിടേക്കുവേണ്ടിയാണ് കരക്കപ്പെട്ട
നത്.

8 മോഷ്ടവോ അസുഭിതാനി പെരുംസ്യോ

സന്നാഭവന്യുക്താനി മോതജാരിഷ

രസുൽ പുരോതജാരിഷ:

യദാശ്ചിത്രം യശേയുഗേ നവ്യം ഘോഷാദമന്ത്യം

അസ്മാസുതൻ മരുതോയച്ച ടുഷ്ടർ.

ദിഗ്ഗതായച്ച ടുഷ്ടർ.

അന്വയം:-

(ഹേ മരുതഃ,) വഃ താനി പൌസ്യാ	— യുഷ്മൽ സംബന്ധിനി പ്രസിദ്ധാനി പൌസ്യാനി, ബലാനി
സനാ ഭൃക്താനി	— സനാതനാനി, ധനവന്തി
അസ്മൽ മോ സു അഭിഭൂവൻ	— അസ്മത്തോപഗതാനിമാ ഭൂവൻ
ഉത (താനി ഭൃക്താനി) മാ ജാരിഷഃ	— ക്ഷീണാനി മാ ഭൂവൻ
ഉത അസ്മൽ പുരാ	— പുരാണി, ലക്ഷണയാ തത്ര സ്ഥാഃ പ്രാണിനഃ
(മാ) ജാരിഷഃ	— ജീർണ്ണാഃ നഷ്ടാ മാ ഭൂവൻ
(കിം ച) വഃ ചിത്രം	— യുഷ്മൽ സംബന്ധി നാനാവിധം
നവ്യം അമർത്യം	— നൂതനം മർത്യേഷു ദുർല്ലഭം
യൽ (അസ്മി) ഘോഷാൽ	— ശബ്ദോപേതാഗവാദയഃ യേസന്തി
തൽ (സർവ്വം) യുഗേ-യുഗേ	— തത്തൽകാലേ
അസ്മാസു	— അസ്മാസ്വേവ (ഭവതു)
(കിം ച) ഹേ മരുതഃ യൽ ച ദുഷ്ശരം	— ദുഃഖേനതരണീയം, സമ്പാദനീയം ധനം
ദീധൃത	— ധാരയത, തദപ്യസ്മാസുഭവതു
(കിം ച) യൽ ച ദുഷ്ശരം	— ശത്രുഭിരഹിംസിതം തൽസർവ്വമപി അസ്മാസുസ്ഥാപയത

അർത്ഥം:-അല്ലയോ മരുത്തക്കളേ, നിങ്ങളുടെ പ്രഖ്യാതങ്ങളായ ബലങ്ങൾ നിത്യങ്ങളായി, ധനവന്തുകളായി ഞങ്ങളെ എന്നും വിട്ടുപോകാതിരിക്കട്ടെ. ആ ധനങ്ങളെന്നും ക്ഷയിക്കാതിരിക്കട്ടെ. ഞങ്ങളുടെ നഗരങ്ങൾ, അവിടങ്ങളിലുള്ള പ്രാണികൾ, ഒരിക്കലും ജീർണ്ണിക്കാതെ, നശിക്കാതിരിക്കട്ടെ. നിങ്ങളെ സംബന്ധിച്ച നാനാവിധവും പുതുതും മനുഷ്യർക്ക് ദുർല്ലഭവുമായ യാതൊരു ശബ്ദഘോഷം മുഴക്കുന്ന പശുസമൂഹമുണ്ടോ അതു്, മുഴക്കെ ഞങ്ങളിൽ ഭവിക്കട്ടെ. കൂടാതെ അല്ലയോ മരുത്തക്കളേ, സമ്പാദിക്കുവാൻ പ്രയാസമുള്ള യാതൊരു ധനമുണ്ടോ, അതും ഞങ്ങളിൽ ഭവിക്കട്ടെ ശത്രുക്കളാൽ പരക്കേ ലഭിക്കപ്പെടാതെ അതു മുഴുവൻ ഞങ്ങളിൽ ഭവിക്കട്ടെ,

അ 2. അ 2. വ 4

പദേന	— ആസ്സദേന മഹത്വേന നിമിത്ത ഭൂതേന
ഗിരാ	— സ്തുതിരൂപയാവാചായുക്തസ്സൻ
മഹി ആ നമേ	— മഹൽ അത്യധികം സർവ്വോജനഃ നമതി

(കിം ച തേഷാമനുഗ്രഹാൽ യജ്ഞയോഗ്യസ്സൻ)

ഇന്ദ്രാഗ്നി ഗിരാ ആ നമേ — സ്തുതിരൂപയാവാചായുക്തസ്സൻ
നമാമി, ഞ്ജുമി

അർത്ഥം.—അഥർവ്വണപുത്രനായ ദധൃങ് (ദധീചി) എല്ലാവർക്കും പൂർവ്വമായ അംഗീരസ്സ്, മേധാപ്രിയനായ പ്രിയമേധൻ, മേധാവിയായ കണ്വൻ, ദുഃഖത്രയരഹിതനായ അത്രി, ധ്യാനവാനായ മനു—ഈ മഹർഷിമാരെല്ലാം എന്റെ പിറവി അറിയും, ദിവോദാസപുത്രനായ പരുഷ്വപനെ അറിയും. മുൻ പറഞ്ഞ പൂർവ്വന്മാർ എന്റെ അച്ഛൻ മുതലായവരെ അറിയും. മുമ്പുള്ള മനുക്കളും അറിയും. ദധൃങ് തൊട്ട മഹർഷിമാക്ക് തേജസ്സുററ മറു മഹർഷിമാക്കിടയിൽ ദീപ്തകാല ബന്ധമുണ്ടായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടാണറിയുന്നത് എന്റെ പ്രാണങ്ങൾ അവയിലായിരുന്നു. “ഇവൻ സൽകലശാതൻ, യോഗയോഗ്യൻ” എന്ന അവരുടെ വാക്കുകൊണ്ട് ഞാൻ അവർക്കധീനനായിരുന്നു. അവരുടെ മഹത്വം കാരണമായിട്ടാണ് സ്തുതിരൂപമായ വാക്കാൽ എല്ലാവരും അവരെ അത്യധികം വണങ്ങുന്നത്. അവരുടെ അനുഗ്രഹത്താൽ യജ്ഞയോഗ്യനായി ഞാനും സ്തുതിവാക്കി നാൽ ഇന്ദ്രാഗ്നികളെ നേരെ നമിക്കുന്നു.

10 ഹോതായക്ഷഭനിനോവന്തവാത്യം

ബൃഹസ്പതിര്യജതിവേനളക്ഷഭിഃ

പുരുവാഭേഭിരുക്ഷഭിഃ

ജഗ്രേമാദൂരആദിശം ശ്ലോകമദ്രേധത് മനാ

അധാരയദേരിന്ദാഗ്നിസക്തഃ

പുത്രസദ്മാനിസക്തഃ

അന്വയം:-

(അയം) ഹോതാ യക്ഷൻ	— ദേവാനാമാഹ്യാതാ യാജ്യം പാതു
വനിനഃ	— ഹവിഃകായമാനാദോപാഃ
വാക്യം വന	— വരണീയം സോമം സംഭേന്താം
(തദന്തം) ഉക്ഷ-ഭിഃ	— സേചകൈസ്സേവാഭൈഃ
പുരു-വാഭേഭിഃ	— ബഹുഭിർവരണീയൈഃ
ഉക്ഷ-ഭിഃ	— സേചനസമന്തൈർവരണൈഃ
വേനഃ ബൃഹസ്പതിഃ	— കായമാനഃ, ബൃഹതാം മന്ത്രസ്യ പാലകോദേവഃ
(സ്വയം) യജതി	— യാഗം കരോതി
(വയം, യജമാനാഃ)	
ദൂരേ-ആദിഗം	— ദൂരദേശ ആദേശോ യസ്യ താമസം
അഭ്യേഃ ഏകം	— അഭിഷേവസായനസ്യ ഗ്രാപണഃ വാചം, ധ്വനിഃ
ജഗദ്യമ	— ഗൃഹണീമഃ,
സ-ക്രതുഃ	— ശോഭനകർമ്മാ, അയം യജമാനഃ
അയ	— അഥ, യാഗസംപൂർണ്ണനന്തരം
അരരിന്ദാനി	— ചേഷ്ടാപ്രദാനി വൃഷ്ടിലക്ഷണാ ന്യുകോനി
രഥനാ അധാരയൻ	— ആരത്നനാ ധാരയതി
(താദൃശാനി ഉദകാനി യാഗേനോൽപാദിതത്വാൽ)	
(കിംപ) സ-ക്രതുഃ	— ശോഭനകർമ്മാ, അയം
പുരു സദമാനി	— പുത്രണി, ബഹുനീ സദനാനി, സുഖനിവാസയോഗ്യാനി ഗൃഹാണി (അധാരയൻ)

അർത്ഥം-ഈ ഹോതാവ്, ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവൻ യാജ്യ എന്ന മന്ത്രം ചൊല്ലട്ടെ ഹവിഷ്യാമന്മാരായ ദേവന്മാർ ശ്രേഷ്ഠരായ സോമനെ പ്രാപിക്കട്ടെ അതിന്നുവണ്ടി നിറ നിറന്ന സോമങ്ങളെക്കൊണ്ടും, എല്ലാവരാരും വരണീയങ്ങളായ ജലങ്ങളെക്കൊണ്ടും, കമ്മപ്രേമിയായ ബൃഹസ്പതി തന്നെത്താൻ യാഗംചെയ്താ യജമാനന്മാരായ നമ്മൾ ദൂരദേശത്തിൽ നിന്ന് സോമം ചത്തുന്ന കല്ലിന്റെ ശബ്ദം ഗ്രഹിക്കട്ടെ

ന. സല്ലംബമാനായ ഈ യജമാനൻ യാഗപുർത്തിയുശേഷം
പേഷാപ്രദങ്ങളായ ജലങ്ങളെ ആത്മാവിനാൽ ധരിയ്ക്കുന്നു.
('ആപോമയഃ പ്രാണഃ' എന്നു ശ്രുതി) അതായതു യാഗ
ത്താൽ അപ്രകാരമുള്ള മഴവെള്ളങ്ങൾ ഉൽപാദിപ്പിയ്ക്കുന്നു. കൂടാ
തെ, സുകർമാവായ ഈ യജമാനൻ സുഖനിവാസയോഗ്യങ്ങ
ളായ അനവധി ഗൃഹങ്ങൾ ധരിയ്ക്കുന്നു, നിർമ്മിയ്ക്കുന്നു.

11 യേ ദേവാസോദിവ്യേകാദശസ്ഥ

പൃഥ്വിവ്യാമധ്യേകാദശസ്ഥ

അഹസൃക്ഷിതോമഹിനൈകാദശസ്ഥ

തേ ദേവാസോയജ്ഞമിമം ജുഷധാം

(വ. 4)

അന്വയം:—

ഹേ ദേവാസഃ യേ ദിവീ	—	ദേവാഃ യേ യുയം ദൃലോകേ
ഏകാദശ സ്ഥ	—	ഏതൽ സംഖ്യാകാ ഭവഥ
(തഥാ) പൃഥ്വിവ്യാം അധി	—	ഉപരി
ഏകാദശ സ്ഥ	—	ഏതൽ സംഖ്യാകാ ഭവഥ
അഹസൃ-ക്ഷിതഃ	—	അപസൃ, അന്തരീക്ഷേ ക്ഷിയന്തി, നിവസന്തി ഇത്യ പസൃക്ഷിതഃ
ഏകാദശ സ്ഥ	—	തൽസംഖ്യാകാ ഭവഥ
മഹിനാ	—	മഹത്വേന, സ്വസ്വവിഭൃത്യാ ത്രയസ്രിംഗൽസംഖ്യാകാഃ

ഹേ ദേവാസഃ, തേ

(യുയം)

— ദേവാഃ മിളിത്വാ

ഇമം യജ്ഞം ജുഷധാം

— സംജേധാം

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ദേവന്മാരേ, നിങ്ങളേവർ ദൃലോക
ത്തിൽ പതിനൊന്നു പേർ വത്തിക്കുന്നു, പിന്നെ ഭൂമിയുടെ ഉപ
രിതലത്തിൽ പതിനൊന്നു പേർ വത്തിയ്ക്കുന്നു, അന്തരീക്ഷവാ
സികളായി പതിനൊന്നു പേർ വത്തിയ്ക്കുന്നു, സ്വസ്വവിഭൃതി
യോടുകൂടിയ ആ മുപ്പത്തിമൂന്നു പേരായ നിങ്ങൾ അല്ലയോ ദേ
വന്മാരെ, കൂടിച്ചേർന്നു ഈ യജ്ഞത്തെ പ്രാപിച്ചാലും, സ്വീക
രിച്ചാലും.

വക്ത്രം 5-6-7 ദീപ്തമാഃ ഋഷിഃ ത്രിഷുബ്ജഗന്യൗച്ചന്ദസി,
അഗ്നിദേവതാ

- 1 വേദീഷദേപ്രിയധാമായ സുദ്യതേ
ധാസിമിവപ്രഭോയോനീമഗന്യേ
വസ്രേണവവാസയാമന്തനാശുചി.
ജ്യോതിരഥം ശുക്രവണ്ണം തമോഹനം

അന്വയം:-

(ഹേ അധ്യായോ)

വേദീ-സദേ

— വേദോം നിത്യം സീദതേ

പ്രിയ-ധാമായ

— പ്രിയധാതേ, ഉത്തരവേദീ
ലക്ഷണപ്രിയായ

സു-ദ്യതേ അഗന്യേ

— ശോഭനദ്യോതനായാഗന്യേ,

യോനീം ധാസിം ഇവ

— വേദ്യാഖ്യം സ്ഥാനം
ഹവിരൂപാനമിവ

പ്ര രേ

— പ്ര ഹര, പ്രകഷേണ സമ്പാദയേ

(തൽസ്ഥാനം)

വസ്രേണ-ഇവ

— വസ്രസദൃശേന

മന്തനാ വാസയ

— മനനീയേനമൃദുകാഷ്ഠാദിനാ
ആച്ഛാദയ

(തൽസ്ഥാനം) ശുചിം

— ഉൽപവന പ്രോക്ഷണാദിനാ
അദ്ധ്യോസുവാദീൻ അപഗത
ത്വാൽ ശുദ്ധം

ജ്യോതിഃ-രഥം

— ആധാരദൃതത്വാൽ അഹ്നഃ
രഥസ്ഥാനീയം

ശുക്ര-വണ്ണം

— അഗ്ന്യുപേതത്വാൽ ദീപ്തവണ്ണം

(അത ഏവ) തമഃ-ഹനം

— അന്ധകാരസ്യ അജ്ഞാനസ്യ
വാ ഹന്താരം (സമ്പാദയേ)

(അഗ്നിസാധ്യയജ്ഞാദാമ ജ്ഞാനസിദ്ധിഃ,)

അർത്ഥം—അല്ലയോ അധ്വര്യോ, വേദിയിൽ നിത്യവും ഇരിക്കുന്നവനും, ഉത്തരവേദിയാകുന്ന പ്രിയസ്ഥാനത്തോടു കൂടിയവനും നന്നായി ശോഭിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നിസ്തായി വേദിയെന്ന സ്ഥാനം ഹവിസ്സെന്നപോലെ ഒരുക്കുക. ആ സ്ഥാനം വസ്ത്രതുല്യമായി, ലോലമായി, ഹൃദയമായ ചെറു നറുണ്ടു കൂട്ടത്താൽ മുട്ടുക ആ സ്ഥാനം അടിക്കാട്ടുതിക്കളഞ്ഞും, കഴുകിയും, കമ്മവീരോധികളായ അസുരാദികളെ അകറ്റിയും ശുദ്ധമായ ഇരിപ്പിടമാകയാൽ അഗ്നിയുടെ തേരിന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ളതും, പ്രകാശമാനവും അതുകൊണ്ടുതന്നെ ഇതട്ടിനെ അല്ലങ്കിൽ ഉള്ളിലുള്ള അജ്ഞാനത്തെ അകറ്റുന്നതുമായി ഒരുക്കുക (അജ്ഞാനപക്ഷത്തിൽ, അഗ്നിസാധ്യമായ യജ്ഞത്താൽ ജ്ഞാനസിദ്ധി.)

2 അഭിചിജ്ഞാത്രിവുനമുജ്യതേ

സംവത്സരേവാവൃധേജഗ്ധമീപുനഃ

അന്യസ്യാസാജിഹ്വയാജേന്യോവൃഷാ

ന്യന്യേനവനിനോമൃഷ്ടവാഭരണഃ

അന്വയം. —

ഭി-ജ്ഞാ

— മമന്നേന, ആധാനസംസ്കാരേണ ച ഉൽപന്നഃ

(അയമഗ്നിഃ) ത്രി-വൃൽ അന്നം.

— ആജ്യപുരോധാശസോമ രൂപേണ ത്രിപ്രകാരമന്നം.

അഭി ഋജ്യതേ
(കിംച) ഈ ജഗ്ധം
സംവത്സരേ (പുണ്ണി)
പുനഃ വവൃധേ

— ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്തോതി
— ഇദം ഭക്ഷിതം.

— അഗ്നിവൃദ്ധയതി, ഹവിർവൃദ്ധയാ
യജമാനം പ്രതി സംവത്സരം
യാഗസമത്വം കരോതി

(കിംചായമഗ്നിഃ) വൃഷാ — വഷകണ്യൻ

അന്യസ്യ ആസാ
ജിഹ്വയാ

— ആസ്വാദയിത്രയാ, സ്വീകർച്ചയാ
ജിഹ്വയാ

ജേന്യഃ
(തഥാ) അന്യേന
വാരണഃ
വനിനഃ നി ഉഷ്യ

— പ്രവൃദ്ധഃ (ഭവതി)
— ഭാവാഗ്നിരൂപേണ
— സമ്യേഷാം വാരകസ്സൻ
— നിമാർഷി, ദഹതി,

അർത്ഥം.—ജരണികൾ കടഞ്ഞും, ആധാനക്രിയകൊണ്ടുമുള്ള ഉൽപത്തിയാൽ ഇരട്ടപ്പിറവിയോടുകൂടിയ ഈ അഗ്നി, നെയ്, പുരോഡാശം, സോമം എന്നിങ്ങനെ മൂന്നവിധത്തിലുള്ള അന്നത്തെ പ്രാപിയുന്നു, ഭക്ഷിയുന്നു. കൂടാതെ ഇതു് ഭക്ഷിച്ചു് ഒരുകൊല്ലം തികയുമ്പോൾ വീണ്ടും യജമാനനെ യാഗസമർത്ഥനാക്കി വർദ്ധിപ്പിയുന്നു. പിന്നെ ഈ അഗ്നി, കാമവർഷിതാവായി ഹവിസ്സു സ്വീകരിയ്ക്കുന്ന തന്റെ ഒരു നാവിനാൽ (ജാലയാൽ) ഹവിസ്സുൾക്കൊണ്ടു് പ്രവൃദ്ധനായി ഭവിയുന്നു. മറ്റൊരു നാവിനാൽ കാട്ടുതീയിന്റെ രൂപത്തിൽ എല്ലാം തുടച്ചു നീക്കുന്നവനായി വനവൃക്ഷങ്ങളെ ദഹിപ്പിയുന്നു.

3 കൃഷ്ണപ്രതെവേവിജേഅസ്യസക്ഷിതാ
ഉഭാതരേതേ അഭിമാതരാശിതും
പ്രാചാജിഹ്വധസയന്തം തൃഷ്ടപ്യത
മാസാപ്യംകപയംവർധനംപിതഃ

അനന്യഃ.—

അസ്യ മാതരാ ഉഭാ

— അഗ്നേഃ മാതൃസ്ഥാനീയേ
അരണയാഭ്യേ ഉഭേ

വേവിജേ

— ചലതഃ

(ഭ്രമനോപക്രമേ)

കൃഷ്ണപ്രതെ

— അഗ്നിസമ്പർക്കാൽ കൃഷ്ണവർണ്ണതാം
പ്രാപ്തവന്ത്യേ

സക്ഷിതൈ

— സമാനകാര്യം, അഗ്നൃല്പാദനം
ഗച്ഛന്ത്യേ മാതരൌ

പ്രാചാ-ജിഹ്വം	— പ്രാകീദേശസ്ഥിത ജിഹ്വാ സ്ഥാനീയജാലം.
ധ്വസയന്തം	— തമോനാശയന്തം.
തൃഷ്യ-ധൃതം	— അരണീഭ്യോം ക്ഷിപ്രം നിഗ്ദ്യന്തം.
ആ സാധ്യം	— ഈഷൽ സമവേതവ്യം.
കപയം	— മുദകാഷ്ഠാദിനാ ഗോപനീയം.
പിതൃഃ വചനം	— യജമാനസ്യ പ്രവചനം, പ്രവചയിതാരം.
ശിശുഃ	— ശിശുവദൽപത്തി സമയേ അത്യല്പമഗ്നി.
അഭി തരേതേ	— ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്നന്തഃ

അർത്ഥം—ഈ അഗ്നിയുടെ അമ്മമാരുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള രണ്ടരണികൾ ചലിക്കുന്നു. കടയുമ്പോൾ അഗ്നിസ്തംകൊണ്ടു കറുത്തനിറം പുകന്നവരും തീയുണ്ടാക്കുകയെന്ന ഏകകാര്യത്തിലേപ്പെട്ടവരും ആയ ആ അമ്മമാർ (അരണികൾ) കിഴക്കേതിരിഞ്ഞു നാവൊത്ത ജാലയോടുകൂടിയതും, ഇരുട്ടകറുന്നതും, അരണികളിൽനിന്നു വേഗത്തിൽ പുറത്തുവരുന്നതും അല്ലാലമായി (പൊരികൾ) കൂടിച്ചേരുന്നതും ചെറുനൂറുണ്ടകളാൽ രക്ഷിക്കപ്പെടേണ്ടതും പാലയിരാവായ യജമാനനു ശ്രേയസ്സുണ്ടാക്കുന്നതുമായ ശിശുവിനെ, ശിശുപോലെ ചെറുതായ അഗ്നിയെ അരണികൾ പ്രാപിക്കുന്നു.

4 മുമുക്ഷോഗ്ഗമനവസ്യതേ
 രഘഭുവഃ കൃഷ്ണസിതാസ ഊജവഃ
 അസമനാ അജിമാസോ രഘഷ്യഭോ
 വാതജ്ജതാ ഉപയുജ്യന്ത ആശവഃ

അന്വയം:—

മനവേ	— മനനവതേ
മാനവസ്യതേ	— ഗൃതപിജഃ, കർമ്മമിച്ചതേ യജമാനായ

മുരുകുപ:	— മുരുകുപഃ, ആഹ്ലിതിദാദാ യജമാനം മോക്തുമിച്ഛന്ത്യഃ, ബ്രഹ്മലോകം പ്രാപയന്ത്യഃ
രഘ-ഭുവ:	— ഷിപ്രം ഗച്ഛന്ത്യഃ
കൃഷ്ണ-സീതാസ:	— കൃഷ്ണമാഗ്നാഃ
ഭൂവ:	— ജവനശീലാഃ ശീഘ്രകാരിണ്യഃ
അസമനാ:	— അസമാനമനസ്സാഃ
(കാശ്വനപ്രാജ്ഞഃ, കാശ്വനപ്രത്യജ്ഞഃ ഇതി വിവിധ മനസ്സാഃ)	
അജിരാസ:	— ഗമനശീലാഃ
രഘ-സ്യഭ:	— ശീഘ്രം സ്യന്മാനാഃ
വാത-ജ്ഞാ:	— വാതപ്രേരിതാഃ
ആശവ: ഉ	— വ്യാപനശീലാശ്ച
(അഗ്നേജാലാഃ) ഉപ യുജ്യന്തേ	— യജേണഷുപയുജ്യന്തേ

അർത്ഥം-ധ്യാനപരനും, കമ്മനിവൃഹണത്തിന്നു് പ്രതീകം
കളെ ഇച്ഛിയ്ക്കുന്നവനുമായ യജമാനനായിക്കൊണ്ടു്, ആഹ്ലി
തിമൂലം യജമാനനെ ബ്രഹ്മലോകത്തിലെത്തിപ്പിയ്ക്കണമെന്നു
വേഗത്തിൽ ഗമിയ്ക്കുന്നവനും കറുത്ത (പുക്കുകൊണ്ടു്)
മാഗ്നാജ്ഞാകൂടിയവനും ശീഘ്രശീലമുറവനും വിവിധ മന
സ്സുകളോടു കൂടിയവനും (വിലപ കിഴക്കോട്ടു മുഖമായും മറ്റുപി
ലവ പടിഞ്ഞാട്ടു മുഖമായും, തിരിയുന്നതുകൊണ്ടു് വിവിധ
മനോഗതികളോടു കൂടിയവ) എപ്പോഴും സഞ്ചരിയ്ക്കുന്നവനും
വേഗത്തിൽ ഒഴുകുന്നവനും വായുവിനാൽ തിരിയുപ്പെടുന്ന
വനും എമ്പാടും പടരുന്നവനുമായ അഗ്നിജാലകൻ യജ്ഞങ്ങ
ളിൽ ഉപയോഗ്യങ്ങളായി ഭവിയ്ക്കുന്ന

5 ആദിസ്യതേ ധ്വനയന്തോ വൃഥേരതേ

കൃഷ്ണമുഖം മഹിപസ്വ: കരിത്രത:

യത് സിംഹമീവവനി. പ്രാദിമർദ്ദഗ

ഭീഷസന്തംസ്തന്നന്നേതി നാനദേ

അന്വയം -

യൽ മഹിം അവനിം	— യദാമഹതിം ഭൂമിം
സീം മമ്മുശൽ	— സവൃതഃ പുനഃ പുനരാതുശൽ
അഭി-ശ്വസൻ	— സവൃതശ്ചേഷ്ടമാനഃ
സ്തനയൻ നാനദൽ	— ശബ്ദം കവുൻ അത്യന്തം ശബ്ദയൻ
പ്ര അഭി ഏതി	— അഭിതഃ പ്രകാശേണ ഗച്ഛതി
ആൽ ധ്വസയന്തഃ	— അനന്തരം, തദാ തമാംസി ധ്വം സയന്തഃ
(തഥാ) കൃഷ്ണം, അഭം	— കൃഷ്ണവണ്ണം, മഹാന്തം
മഹി വർപ്പഃ കരികൃതഃ	— മഹദ്ഭൂപം അത്യന്തം കവുന്തഃ
അസ്യ തേ	— അഗ്നേഃ പ്രസിദ്ധാ വിസ്ഫുലിംഗാഃ
വൃഥാ ഊരതേ	— സഹൈവ സവൃതോ ഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം-എപ്പോൾ മഹതിയായ ഭൂമിയെ എല്ലാടവും ഉരുമ്മിക്കൊണ്ടു്, എമ്പാടും പരന്ന ചേഷ്ടയോടുകൂടി മുഴക്കമുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടു് ഉറക്കെ ശബ്ദിക്കുന്നപോ, ശക്തിയിൽ നേരെ ഗമിക്കുന്നു; ചാ, അപ്പോൾ ഇരുട്ടുകളകറ്റുന്നപയം കറുത്ത നിറവും, വലുതും മഹത്തുമായ രൂപമുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടു് ഈ അഗ്നിയുടെ ആ സ്ഫുലിംഗങ്ങൾ (തീപ്പൊരികൾ) ഒന്നിച്ചു് നിശ്ശയാസമായി എല്ലാടങ്ങളിലുമെത്തുന്നു

6 ഭൂഷണയോധിബഭൂഷണക്ലതേ

വൃഷ്ണവപത്നിരഭ്യേതിരോരുവൽ

ഓജായമാനസ്സന്വശ്ചതുംഭതേ

ഭീമോനശ്രുങ്ഗാഭവിധാവദുർഗ്ഗഭിഃ

അന്വയം:-

യഃ (അഗ്നിഃ) ബഭൂഷ	— ബഭൂവണ്ണാസുഛാഷധിഷ്ഠ
അധി നക്ലതേ	— അധികം നമതി, കാഞ്ഞാനി പ്രദിശതി

ഭൂഷൻ ന	— ഭൂതാനുവസ്ഥതേജസാ ഭൂഷയന്നിവ
വൃഷാ-ഇവ	— സേകതാവൃഷ്ണേവ
പത്നീ:	— തമേവപാലയിത്രീ: ഓഷധി:
രോന്മവൽ	— അത്യതം.ശബ്ദയൻ
അഭി ഏതി	— അഭിതോഗച്ഛതി
(പ്രഥമഃഓഷധി: പ്രവിശ്യപശ്ചാത്താഹ്വേവ ഭേദി)	
(സ:) ഓജായമാന:	— സ്വയം.ബലമിവാചരൻ
തന്വ: ച തു:തേ	— സ്വശരീരഭൂതാജാലാഅപി ദീപയതി, പോഷയതി
(ധുമാഭിഭീവ്വിനാകേവലം തേജോരൂപസ്സൻ)	
ഭി-ഗുഭി:	— കേനചിദപിഗ്രഹിതമശക്യ സ്സൻ
ഭിമ: ന	— യേകരോമഗഇവ
ശ്രുങ്ഗാ	— ശ്രുങ്ഗവർണ്ണതാജാലാ:
ഭവിധാവ	— അത്യതം. ചാലയതി

അർത്ഥം:-യാതൊരഗ്നി പശുപിടിച്ച സസ്യാദികളുടെ ചി
ല്പകളെ കനിപ്പിച്ചു, സ്വന്തം തേജസ്സുകൊണ്ട് ഭൂതജാതങ്ങളെ
അലങ്കരിക്കുന്നപോലെ തെളിയിച്ചു, തന്നെ വളയ്ക്കുന്ന ആ
സസ്യാദികളെ കൂറ്റൻമുരി എന്നുപോലെ ഉറക്കെ ശബ്ദിച്ചു
കൊണ്ട് നേരിടുന്നുവോ, ബലം മൂർത്തിമത്തായപോലുള്ള ആ
അഗ്നി സ്വശരീരോത്ഭവങ്ങളായ ജാലകളാൽ അവയെ കത്തി
ക്കുന്നു. പുകയില്ലാതെ കേവലം തേജസ്സാവനായി, ആരാ
ലും പിടിച്ചു നിത്താൻ കഴിയാത്തവനായി, അഗ്നി കൊമ്പുക
ളോടൊത്ത ജാലകളാൽ അവയെ ഏറ്റവും ചലിപ്പിക്കുന്നു,
വിറപ്പിക്കുന്നു.

7 സസംസ്തിരോവിഷ്വിരസ്സംഗൃഭായതി

ജാനന്നേവജാനതീന്നിത്യ ആശയേ

പുനവൃദ്ധന്തേ അപിയന്തിദേവ്യ

ഹന്യദ്യേ: പിത്രോ: കൃണതേസചാ

അന്വയം:—

സ: സം-സുതിര:	— ആച്ഛന്ന:
(തഥാ) വി-സുതിര:	— കദാചിചിസുതീണ്ണസ്സൻ
സം ഗൃഹായതി	— ഓഷധീസ്സംഗൃഹ്ണാതി
ജാനൻ ഏവ	— യജമാനാത്ഥം പ്രവൃദ്ധേനഭവി തവ്യം അതോജാലാഭീസ്സംയോ ജ്യം ഇത്യവഗച്ഛന്നേവ
ജാനതി:	— യജമാനാത്ഥം പ്രവൃദ്ധാഭി: ഭവി തവ്യാഇത്യവഗച്ഛന്തി: ജാലാ:
നിത്യ: ആ ശയേ	— അവിച്ഛിന്നസ്സൻ ആശേതേ, ആശ്രയതി
(ഏവം ഭൂതാജാലാ:)	
പുന: വർദ്ധന്തേ	— പൂർവ്വപ്രവൃദ്ധാഏവ പുനരപി യാഗയോഗ്യായഥാ ഭവന്തി തഥാവർദ്ധന്തേ
ഭവ്യം	— യാഗാഭിവ്യവഹാരയോഗ്യം, സ്തുത്യം
അപി യന്തി	— പ്രാപ്തവന്തി
(ഏവം പ്രവൃദ്ധാജാലാ:)	
സചാ	— അഗ്നിനാസഹ
പിത്രോ:	— ജഗൽപാലയിത്രോ: ദ്യാവാപൃ ഥിവ്യോ:
അന്യൽ വപ്: കൃണാതേ	— പൂർവ്വമവിദ്യമാനം തേജോമയം രൂപം കർത്തി

അർത്ഥം—അവിട്ടൻ (അഗ്നി) ചിലപ്പോൾ മറഞ്ഞു ചിലപ്പോൾ പരന്നു സന്യാഭികളെ പിടിക്കുന്നു. യജമാനന്മാർക്ക് ജാലകളാണ് മംഗല്യം ചേർക്കുന്നതെന്നറിഞ്ഞു, അവർക്ക് ശുഭം ചേർക്കുന്ന ജാലകളെ ഇടതടവില്ലാതെ ആശ്രയിക്കുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള ജാലകൾ മുന്പു വർദ്ധിച്ചവകൂടി വീണ്ടും യാഗയോഗ്യമായി വർദ്ധിക്കുന്നു. യാഗയോഗ്യതകൊണ്ട് സ്തുത്യനായ യജമാനനെ പ്രാപിക്കുന്നു. ആ ജാലകൾ അഗ്നിയോടുകൂടി ജഗദ്രക്ഷിത്രികളായ ദ്യാവാപൃഥിവീകൾക്ക്, മുന്പറിയാത്ത ഒരു തേജോമയ രൂപം ഉണ്ടാക്കുന്നു.

8 അഗ്രവഃ കേശിനിസ്സംഹിതേഭിര
ഉദീധാസ്സസ്ഥുര്യശിഃ പ്രായവേപനഃ
താസാം ജരാം പ്രമുഞ്ചന്തേതിനാനദ
സ്യം പരം ജനയൻ ജീവചസ്മൃതം

അന്വയം:-

- അ. (അഗ്നിം) അഗ്രവഃ — അഗ്രതസ്ഥിതാഃ
- കേശിനിഃ — കേശസ്ഥാനീയാ ജാലാഃ
- സ. രേഭിരേ ഹി — പരിരംഭം കർവ്വന്തി ഖലു
- മുച്യശിഃ — മുതാ, അത്ഗോഭാപമാപന്നാ അപി
- ആയവേ — ആഗച്യന്തേ ഭർത്രേ, അഗന്യേ
- പനഃ ഉദീധാഃ പ്ര
- തസ്ഥുഃ — ഉദീധമുഖം പ്രതസ്ഥിരേ (മൃതപ്രായാ അപി പ്രത്യുത്ഥാനം കർവ്വന്ത്യഃ)
- (ഏവം കൃതവശീഷ സതീഷ ജാലാസുസ തോഗ്നിഃ)
- താസാം ജരാം പ്ര-മുഞ്ചൻ — വയോമാനി. മോചയൻ
- നാനദ — മന്ത്രയന്നിവ അത്യന്തം ശബ്ദയൻ
- പരം അസ്യം അസ്മൃതം — നിരതിശയം പ്രാണം അഹിംസിതം
- ജീവ. ജനയൻ — പ്രാണധാരണസാമന്ത്യ മുല്ലാഭയൻ
- ഏതി — ഗച്യതി

അർത്ഥം:-അഗ്നിയെ, മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്ന തലമുടിയിന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ള ജാലകൾ നല്ലപോലെ ആലിംഗനം ചെയ്യുന്നവല്ലെങ്കെട്ടുകാിക്കട്ടെയായവകൂടി അടുത്തുണയുന്ന തോറായായ അഗ്നിസ്തായി മുഖമുതലി നില്ക്കുന്നു, അവ കെട്ടടങ്ങിയവയെങ്കിലും വീണ്ടും കത്തിപ്പിടിക്കുന്നു അപ്രകാരം ചെയ്യുന്ന ജാലകൾക്ക് തോറായായ അഗ്നി വിട്ടപ്പ തീർത്ത് മന്ത്രമുച്ചരിക്കുന്ന പോലെ ശബ്ദിച്ച്, നിരതിശയമായ പ്രാണശക്തിയെ, പ്രകാശത്തെ, കെട്ടുതാറതെ വീണ്ടും ജീവൻ നല്കിക്കൊണ്ടു വരുന്നു

9 അധീവാസം പരിമാതൃരിഹണഹ
 തുവിത്രേണ്ണുതപദിയാതി വിഭൂയഃ
 വയോദധൽപഭതേരേരിഹൽ സദാ
 നശ്യേനീ സചതേ വന്തനീരഹ

അന്വയം:—

(ദോവാഗ്നിഃ സ്തൃതേ)

(ഈയമഗ്നിഃ) മാതൃഃ
 അധീവാസം

— ദ്രോണാം നിഷാതൃഃ, ഭൂമേഃ
 — ഉപരിധാര്യമാണം വസ്രം, തുണ
 ഗുൽമേഷധ്യാദികം

പരി രിഹൻ അഹ
 തുവി-ത്രേഃ
 സതപ-ഭിഃ
 ഭൂയഃ വിയാതി

— പരിതഃ ലിഹൻ, ഹേൻ വലു
 — പ്രഭൃതം ശബ്ദയന്ത്രിഃ
 — പ്രാണിഭിസ്സുഹിതഃ
 — ഭൂയസാ ജപേന വിവിധം
 ഗച്ഛതി

സദാ രേരിഹൽ
 പൽ-വതേ
 വയഃ ദധൽ

— സവ്വദാ തുണാദികം ഹേൻ
 — പാദവതേ, ദ്വിപദേ ചതുഷ്പദേ
 — തന്തദുചിതമന്നം ദദേൻ

(കിം ച) ശ്യേനീ
 വന്തനിഃ

— ശ്യാമവണ്ണോമാർഗ്ഗഃ

അന സചതേ അഹ

— അനക്രമേണ സേവതേ ഹി

(യത്രയത്രാഗ്നിർഗ്ഗച്ഛതി തത്ര തത്രകൃഷ്ണോമാർഗ്ഗഃ വേതി)

അർത്ഥം:—(കാട്ടുതീയിനെ സ്തുതിക്കുന്നു)

ഈ അഗ്നി, ദ്രോണാദിയാലുള്ള ഭൂമിക്കു മേലണിഞ്ഞ വസ്രം പോലെയുള്ള പുൽച്ചെടി മരങ്ങളെ എമ്പാടും നക്കി (ഹരിപ്പിച്ചു) കൊണ്ടാണല്ലോ ശബ്ദം മുഴക്കി, യെപ്പൊഴോടുന്ന പ്രാണികളോടുകൂടി, വേഗത്തിലങ്ങുചിങ്ങും എത്തുന്നത് അങ്ങിനെ ചരിയ്ക്കുമ്പോൾ ഇതുകാലികളും നാൽക്കാലികളുമായ ജന്തുക്കൾക്കു് അതാതിന്നുചിതമായ അന്നവും നല്കുന്നു. (തീ കണ്ടു പേടിപ്പോടുമ്പോൾ മാൻ മുതലായ ജന്തുക്കൾ നരി മുതലായ ഹിംസ്രവർ

ഗുണൈഃ ഇരയാകന്ന). പിന്നെ അവിടുന്ന് താൻ എവിടെ എവിടെ എത്തിയോ, അവിടെയവിടെ കറുത്ത വഴി (പുക) ക്രമത്തിലുണ്ടാക്കുന്ന.

10 അസ്മാകമഗേനമലവസുദീദി
 ഹ്യധഗ്വസിവാന്നപൃഷ്ടോഭൂതാഃ
 അവാസ്യാശിശുരതീരദീദേ
 വ്വ്വേവയസുപരിജർജരാണഃ

വ. 6

അനവയം:-

ഹേ അഗേ, അസ്മാകം

മലവൻ-സു

— അന്നപൽസുയാഗേഷു

ദീദിഹി

— ദീപ്യസ്വ

അധ ഗ്വസിവാൻ

— അഥജാലാഭിശ്ചേഷ്ടാപാൻ

വൃഷഭഃ, ഭൂതാഃ

— കാമവർഷകഃ, ദാനമനാഃ

(സപ്തരൂപ)

യുരി-സു വർ-ഇവ

— സംഗ്രാമേഷുകവചഃ അസു

ഭേഷ്യന്

പരി-ജർജരാണഃ

— പുനഃ പുനഃപരിഹരൻ

(ത്വം) ശിശു-മതീഃ

അവ-അസ്യ

— ശൈശവവതീജ്ജാലാഃ

അപക്ഷേപ്യ, വിഹായ

അദീദേഃ

— ദീപ്യസ്വ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അഗേ, ഹവിസ്സുകളോടുകൂടിയ ഞങ്ങളുടെ യാഗങ്ങളിൽ തെളിഞ്ഞു കത്തിയാലും.. പിന്നെ ജാലകളാൽ ചേപ്പുപുണ്ണം, കാമവർഷിതാവായി, ദാനമനസ്സായി ഭവിച്ചാലും.. യുദ്ധങ്ങളിൽ ഞങ്ങൾക്ക് മെയ് ചൂട്ടപോലെ ഗതികൊള്ളുവീണ്ടും വീണ്ടും അകറ്റുന്നവനായ അവിടുന്ന് ചെറു ജാലകളെ വിട്ട്, നല്ലപോലെ കത്തിയാലും.

11 ഇദമഗ്നേസുധിതം ദുർധിതാഭധി
 പ്രിയാദുചിന്മനഃ പ്രേയോഅസ്മതേ
 യത്തേ ശുക്രം തന്നോ ധ്വരോചതേ ശുചി
 തേനാസ്മദ്യേ വനസേരതമാതപം

അന്വയം:-

- ഹേ അഗ്നേ, ദുഃ-ധിതാൽ — ദുഷ്ടം സ്ഥാപിതാൽ, കഠിനാൽ
 കാഷാദേഃ
 അധി സു-ധിതം — ഉപരി, സുഹിതം, സുഷുഭത്തം
 ഇദം — അസ്മദീയം സോമാദിരൂപം
 ഹവിഃ
 മനഃ പ്രിയാൽ ഉ ചിത് — മനനീയാൽ ഹൃദ്യാഭി
 തേ പ്രേയഃ അസ്മ — തവ അതിപ്രിയതമം ഭവതു
 (ഹേ അഗ്നേ,) തേ തപഃ — തവ ശരീരസ്യ ഘൃതേന
 പ്രജാലിതായാഃ ജാലായാഃ
 ശുചി ശുക്രം യൽ
 രോചതേ — നിമ്ലം ദീപ്തം യൽ തേജഃ
 പ്രകാശതേ
 തേന (സഹ) തപം രതം — രമണീയം മണിമുക്താദി
 കം വിതരൻ
 അസ്മദ്യേ ആ വന്സേ — അസ്മാൻ ആസമന്താൽ
 സംജേസ്യ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അഗ്നേ, ഉറപ്പുള്ള മരപ്പാത്രത്തിൽ നന്നാ
 യിവെച്ച ഈ സോമാദിരൂപമായ ഹവിസ്സ്, അവിടേക്കു പ്രി
 യത്തിലും വെച്ച് പ്രിയതരമായി ഭവിക്കട്ടെ. അവിടുത്തെ
 ശരീരത്തിൽ നിന്ന് നെയ് വീക്കി, കാളന്ന ജാലകളുടെ
 നിമ്ലവും പ്രദീപ്തവുമായ യാതൊരു തേജസ്സ് പ്രകാശിക്കുന്ന
 വോ, അതോടുകൂടി അവിടുന്ന് മനോഹരങ്ങളായ മുത്തുമണി
 മുതലായവയെ നല്പിക്കെണ്ടു് ഞങ്ങളെ പുണ്യമായും പ്രാപി
 ച്ചാലും.

കൂടിയതുമായ തോണിയെ, സംസാരത്തിന്റെ കരകുത്തുന്ന സോമയാഗരൂപമായ തോണിയെ ഞ്ഞെക്കുകയുളിയാലും. ആ യാഗാൻഷ്ഠാനത്തിന് വേണ്ട പുണ്യമുണ്ടാക്കിയാലും. പിന്നെ ഞ്ഞെക്കുക പുത്രാദികളെ യാതൊരു തോണി ഹവിരന്നത്തോടു കൂടിയവർ (യാഗാദികൾക്കുളിലേപ്പെട്ടവർ) ആക്കുമോ, ഏതു തോണി യജമാനന്മാരെ ബഹുദുഃഖാത്മകമായ സംസാരത്തിന്റെ കരയായ ബ്രഹ്മലോകത്തിലെത്തിയ്ക്കുമോ, ഏതു തോണി അതിരറ്റ സുഖം, ബ്രഹ്മാനന്ദത്തി അണയ്ക്കുമോ, ആ തോണി ഞ്ഞെക്കുക തന്നെയുളിയാലും.

13 അഭിനോഅഗ്നഉക്ഥമിജ്ജുഗൃയാ
ദ്യാവാക്ഷാമാസിന്ധവശ്ചസ്വഗൃന്താഃ
ഗവ്യംയവ്യംയന്തോഭീഷാഹേ
ഷം വരമതണ്യോവരന്ത

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, നഃ ഉക്ഥം	— ശത്രു.
അഭി ജുഗൃയാഃ	— ആഭിമുഖ്യേന സ്തുതി പ്രോത്സാഹയ, സമ്യക് ശസ്തുമിത്യഭിഗീകര
(തഥാ) ദ്യാവാക്ഷാമാ	— തേപി യജ്ഞസാധന സമ്പാദനേന പ്രോത്സാഹയതാം
(തഥാ) സിന്ധവഃ ച	— സ്യന്തസീലാനമ്യശ്ച
സ്വ-ഗൃന്താഃ	— സ്വയമേവ ഗാമിന്യഃ
ഗവ്യം	— ഗോസംഖ്യം, ക്ഷീരാദികം (തൃണാഭ്യൗപാദനേദ്യാരാ)
യവ്യം	— യവപ്രീഹ്യാദിജന്യം പുരോധാശാദികം
യന്തഃ	— പ്രാപയന്തഃ, പ്രോത്സാഹയന്ത
(തഥാ) അരണ്യഃ	— അത നവദ്വന്ദ്വഗാമന്മാരഃ ഉഷസഃ
ഭീഷാ അഹാ	— സുചാഞ്യഹാനി, സദ്വ്യാലം
ഇഷം	— ഇഷ്യമാണമന്നരസാദികം

വരം വരന്ത

— വരണീയം അന്യഭവിയാഗ്
സാധനം പ്രാപയന്തു

(ഏതൽ സർവ്വമഗ്നേഃ പ്രസാദാദിതി അഗ്നേരേവസ്തുതിഃ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞങ്ങളുടെ ശത്രുക്കളെ നേരെ പ്രശംസിച്ചാലും—വേണ്ടപോലെ പൊല്ലി എന്നു ഗീകരിച്ചാലും. അതുപോലെ ദ്യാവദൃഷ്ടിമിവികം യാഗസംഭാരങ്ങൾ നേടുന്നതിൽ പ്രോത്സാഹിപ്പിക്കട്ടെ. പല്ല മുതലായവയെ നന്നവുകൊണ്ടു് ഉൽപാദിപ്പിച്ചു് സ്വയം ഷ്ടകന്നിനിദികൾ ക്ഷീരാദികളും യവം നെല്ല മുതലായ ധാന്യങ്ങളെക്കൊണ്ടുള്ള പുരോധാശാദികളും എത്തിക്കട്ടെ. അതുപോലെ ഇളം ചകുപ്പാന്നരശ്ചികളോടുകൂടിയ ഉഷസ്സുകൾ എല്ലാ ദിവസങ്ങളിലും അന്നഭക്ഷണം മറ്റു യാഗസാധനങ്ങളെയും എത്തിക്കട്ടെ. (ഇതെല്ലാം അഗ്നിപ്രസാദത്താലാണെന്നു് അഗ്നിയെ സ്തുതി.)

വക്ത്രം—8—9 ജഗതിച്ചന്ദ്രഃ

1 ബളിമൊതദപുഷ്പധായി ദേവതം

ദേവസ്യ ദേവസ്സുഷ്മസോയതോജനി

യദീദൃപഹർതേ സാധതേ മതി

രൂതസ്യധേനാ അനയന്ത സത്യതഃ

അന്വയം:—

ദേവസ്യ	— ദ്യോതനശീലസ്യാദിത്യസ്യ
ദേവതം താദേവ്	— സരൈവ്വർത്തശനീയം തേജഃ
ബലം ഇത്ഥം	— ഇത്ഥം
വപുഷേ ധായി	— ശരീരവ്യവഹാരായ സരൈവ്വധാര്യതേ
(മാമാഗ്നിനാ ഭൂതാനാം ജാണേന ശരീരധാരണം)	
യതഃ സഹസഃ ജനി	— മഥനകാലേ ബലേനോൽപന്നഃ അതോബലായ ധാര്യതേ
യദി ഇം	— യദേതൽപ്രസിദ്ധം

മതി: ഉപ ഫലഭവേ	— മദീയ ബുദ്ധി: ഉപഗച്ഛതി
സാധതേ	— തേനൈവതേജസാസ്വാഭീഷ്ടം സാധയതി
(കിംച) ഗുതസ്യ	— യജ്ഞസാധകസ്യാഗ്നേ: (തേജസാ)
ധേനാ:	— സർവ്വപ്രാണിനാം വാച:
സ്ത്രയുത:	— സമാനം ഗച്ഛന്ത്യ: സഹൈവ വർത്തമാനാ:
അനയന്ത	— നയന്തി ജഗദ്യവഹാരം നിർവ്വഹന്തി

അർത്ഥം:-പ്രകാശശീലനായ ആദിത്യന്റെ, എല്ലാവരാലും ദർശനീയമായ തേജസ്സ് (അഗ്നി) ഇപ്രകാരം എല്ലാവരാലും ശരീരധാരണത്തിനായി ധരിയ്ക്കപ്പെടുന്നു. (തിന്നത് ഭവിപ്പിക്കുന്ന ജാറാഗ്നിയായല്ലോ ശരീരധാരണത്തിന് മുഖം) കടച്ചിലിൽ ബലത്താൽ ഉൽപാദിതനായി, ബലത്തിനായി ധരിയ്ക്കപ്പെടുന്ന യാതൊരു പ്രസിദ്ധമായ ഈ തേജസ്സുണ്ടോ, അതിനെയാണ് എന്റെ ബുദ്ധി ഉപഗമിയ്ക്കുന്നത്. ആ തേജസ്സിനാൽ സ്വാഭീഷ്ടം നേടുന്നു. കൂടാതെ യജ്ഞസാധകനായ അഗ്നിയുടെ തേജസ്സുകൊണ്ട് എല്ലാ പ്രാണികളുടേയും വാക്കുകൾ ഒരുപോലെ ഗമിച്ചു, ഒപ്പം പ്രവർത്തിച്ചു ലോക വ്യവഹാരം നിർവ്വഹിയ്ക്കുന്നു.

2 പൃഷ്ഠോവപു: പിതൃമാന്നിത്യആശയേ
പിതൃയമാസപ്തശിവാസമാത്രഷു
തൃതീയമസ്യവൃഷസ്യേഭോഹസേ
ദശപ്രമതിജനയന്തയോഷണ:

അന്വയം:-

(അയമഗ്നി:) പൃഷ്ഠ:	— അന്നസാധക:
(പാകാദിനാ) വപു:	— വപുഷ്യാൻ, ശരീരാദിവൃദ്ധി ഹേതു:

പിതൃ-മാൻ	— ഫവിർലക്ഷണാനന്യക്തഃ
നിത്യഃ	— ശാശ്വതഃ (ഈദൃശസ്സൻ)
(പ്രഥമംപ്രഥിവിസ്ഥാനസ്സൻ) ആ ശയേ	— ആശേതേ
(ഭാഹപാകാദിലോകികംകർമ്മം, യജ്ഞാദിലൈദികം കർമ്മം ച നിർവ്വർത്തയൻ പ്രവോഭമൗ വർത്തതേ)	
(തഥാ) സപ്ത-ശിവസു മാതൃഷു	— സപ്തലോകഹിതകാരിഷു വ്യാപ്തിഷു
ചിതീയം ആ (ശേതേ)	— ധ്യോമസ്ഥാനോവിദ്യദൃട്ടുപോ വത്തതേ
അസ്യ വൃഷഭസ്യ	— വഷിതരസ്യവൈദ്യേതാഗ്നേഃ സഹായത്വേനസംബന്ധിനേ
ദോഹസേ	— ദോഗ്ദ്യേ ആദിത്യസ്ത്യാദകസ്യ വർഷയിത്രേ, ആദിത്യരഗ്നയേ, ഘർമ്മകാലേഭ്രമിസ്ഥജലമാകൃഷ്ടസൂര്യം പ്രാപത്വപനരന്തരിക്ഷം പ്രാപ്യമേഘേഷുമിത്ഥാ, കാലേപ്രവർഷന്തി അതഃ രഗ്നേഃ ദോഗ്ദ്യത്വം
(തത് പ്രവൃത്തയേ)	
തൃതീയം	— ആശേതേ, ദ്യുസ്ഥാനോവത്തതേ
(ഈദൃശം ത്രിസ്ഥാനകാനി) യോഷണഃ	— മിശ്രണശീലാസ്സർപ്പാദിശഃ
ജനയന്ത	— ഉൽപാദയന്തി
(സർപ്പാസുദികച്ചപ്രസൃതം)	
തം) ദഗ-പ്രമതിം	— ശേദികച്ചവ്യാപ്തം (ജനയന്ത)

അർത്ഥം.-ഈ അഗ്നി അന്നം നേടിത്തന്നുവന്നത്രെ. വേവിജ്ജൽ, ദഹിപ്പിക്കൽ മുതലായതുകൊണ്ട് ശരീരപോഷകനമത്രെ. ഹവിരാനന്തരാഭ്യർത്ഥിച്ചുവന്നത്രെ. ശാശ്വതനത്രെ ഇപ്രകാരം ഒന്നാമതായി ഭൂമിയിൽ വർത്തിക്കുന്ന, ലോകിക ലൈദിക കർമ്മങ്ങൾ നിർവ്വഹിച്ചുകൊണ്ട് സ്ഥിരമായി ഭൂമിയിൽ വർത്തിക്കുന്ന രണ്ടാമതായി ഏഴു ലോകങ്ങൾക്കും ഹിതമായ മഴയിൽ ധ്യോമസ്ഥാനത്ത് ഇടിമിന്നലിന്റെ രൂപത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നു. പേനയിൽ ഭൂമിയിലെ മലം വലിച്ചെടുത്തു് സൂര്യകലത്തി

ച്ചു, വീണ്ടും കാലത്തു വർഷരൂപത്തിൽ പെയ്യുന്ന സൂര്യരശ്മി ക്കു വേണ്ടി മൂന്നാമതായി ദ്രോവിൽ വർത്തിക്കുന്നു. (വർഷിതാവായ വൈദ്യുതാഗ്നിയുടെ സഹായം കൊണ്ടാണ് സൂര്യരശ്മി കരക്കിപ്രകാരം മഴ പെയ്യാൻ കഴിയുന്നത്). ഇപ്രകാരം മൂന്നിടങ്ങളിൽ വർത്തിക്കുന്ന അഗ്നിയെ എല്ലാം കൂട്ടിച്ചേർക്കുന്ന ദിക്കു കൂടെ ഉല്പാദിപ്പിക്കുന്നു. പത്തു ദിക്കുകളിലും വ്യാപിച്ചവനായി ഉൽപാദിപ്പിക്കുന്നു.

3 നിര്യഭീം ബധ്നാൻ മഹിഷസ്യ വപ്സ

ഈശാനാസശ്ശവസാക്രന്തസൂരയഃ

യദീമൻപ്രദിവോമധ ആധവേ

ഗുഹാസന്തം മാതരിശ്ചാമമായതി

അനന്തം:-

ഈം യൽ	— ഏനമഗ്നിം യസ്മാൽ കാരണാൽ
മഹിഷസ്യ ബധ്നാൻ	— മഹതോ യജ്ഞസ്യകുലാൽ (ആധാനാൽ ആരഭ്യ)
വപ്സഃ	— ഉപക്രമോപസംഹാരാത്മകസ്യ യജ്ഞസ്യ സിദ്ധയേ
ഈശാനാസഃ സൂരയഃ	— സ്വകീയ വ്യാപാരസമർത്ഥാഃ മേധാവിനഃ ഗുപ്തവിജഃ
ശവസാ	— മന്ത്രാദിരൂപേണ ബലേന
നിഃ ക്രന്ത	— നിഷ്പവൃത്തി, സാധയന്തി
(കി.പ) യൽ ഈം	
പ്രദിവഃ	— യസ്മാൽ കാരണാൽ ഏനമേ വാഗ്നിം പുരാണാൽ, അന്നാദി കാലാദാരഭ്യ
മധഃ ആധവേ	— മധുസദൃശസ്യപ്രക്ഷേപേ നിമിത്തേനസതി
ഗുഹാ സന്തം	— ഗുഹായാം, അരണ്യോഃ നിഗൂഢം സന്തം

ഉന്മീയാ വി വൃദ്ധേ	— ഉത, അതിപ്രഭുതം പ്രവൃദ്ധോ വേൻ
മാതൃഃ	— ഉത്പാദയിത്രിഃ, മാതൃ സ്ഥാനീയാദേശഭിഗഃ
ആ അവിശൽ (തഥാ) അവരാസ്യ നവ്യസീഷ്യ നി ധാവതേ	— സർവ്വതഃ പ്രവിശതി — പശ്ചാൽ ഭാവിനീഷ്യാന്ധധീഷ്യ — നിതരാംഗച്ഛതി, അന്തഃ പ്രവി ശതി, ജലതി, തദാദിഷ്യ പ്രകാശിതോ വേൻ

അർത്ഥം—ഇതു അഗ്നി ഉത്പന്നമായപ്പോൾ തന്നെ, കരേ കാലമായി വിട്ടുപിരിഞ്ഞവയും ഇട്ടുകൊടുത്തവയുമായ വിവിധകളിന്മേൽ എപ്പോൾ പിടിച്ചു കയറുന്നുവോ, അപ്പോൾ പൂർണ്ണ പ്രകാശനായി, ഏകദിഗ്ഭാസം താൻ ആരാലും കേടേല്പിക്കപ്പെടാതെ വളൻ വലുതായതു്, ആ പത്തുദിക്കുകളാകുന്ന അഞ്ചു മാർഗ്ഗം പ്രാപിച്ചു. (ലോകത്തിൽ അഞ്ചുമാർഗ്ഗം കേടപാടു കൂടാതെ വളത്തുവെട്ടു മകൻ പിന്നീട്ജയെ സമീപിപ്പിക്കുന്ന പോലെ പത്തു ദിക്കുകളും പ്രകാശിപ്പിച്ചു എന്ന് ഭാവം). അതിന്നുശേഷം ഇട്ടുകൊടുത്ത വിവിധകളിൽ പ്രവേശിച്ചു്, ജലിച്ചു പത്തു ദിക്കുകളിൽ പ്രകാശിതനായി.

6 ആദിദ്ധോരാരം വൃണതേ ദിവിഷിഷ്യ
ഗേമിവ പപൃപാനാസ ഋജതേ
ദേവാൻ യദിക്രിതാമജ്ജനാ പുരുഷ്യുതോ
മത്തം ശംസം വിശ്വധാ വേതിധായസേ

അന്വയം:—

യദി (അയമഗ്നിഃ)

പുരു-സ്തുതഃ

ക്രിതാ മജ്ജനാ

— ബഹുധാ സ്തുതയമാനഃ

— യാഗാദിരൂപേണ ശരീരേണ യമതാൻ

ദേവാൻ	— യജ്ഞമുഖാൻ
മർത്തം	— യജമാനം
ശംസം	— സ്തുതി. ച
വിശ്വധാ	— വിശ്വാത്മാകഃ (അയം)
ധായസേ വേതി	— ഹവിരന്നായ കായതേ, തസ്മാൽ
ഹോതാരം	— ദേവാനാമാഹോതാരം തം
ദിവിഷ്ടിഷ്യ വൃണതേ	— ദിവസേഷ്യ സംജേതേ
ആൽ ഇൽ	— അനന്തരമേവ
പപ്ലചാനാസഃ	— ഹവിഷാസ്തത്യാച സംപ്ലചാനാഃ ഗൃതപിജോ യജമാനാശ്ച
ഗേ-ഇവ	— തം യഥാജനാഃ പ്രസാധയന്തി തദ്വൽ
ഋണതേ	— പ്രസാധയന്തി

അർത്ഥം—യാതൊരു കാരണത്താൽ യാഗാർത്ഥാക്കളായ, യജ്ഞമുഖന്മാരായ ദേവന്മാരെയും യജമാനനെയും സ്തോത്രത്തെയും വിശ്വരൂപനായ ഈ അഗ്നി ഹവിരുന്നത്തിനായി കാമിയുന്നുവോ, ആ കാരണത്താൽ ഗൃതപിക്ഷകൾ, ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്ന അവിടുത്തെ ദിവസം തോറും ജേിക്കുന്ന ഹവിസ്സും സ്തുതിയും അവിടുത്തോടു ചേർന്നു ഗൃതപിഗൃജമാനന്മാർ ഭാഗ്യത്തെ (ഭഗന്നെ ദേവനെ)യെന്നപോലെ അവിടുത്തെ ചമയിച്ചുകൊണ്ടാടുന്നു.

7 വിധസ്വമാദ്യജ്ഞോവാത്ചോദിതോ

ഹ്വാരോനവക്പാജരണാ അന്നാകൃതഃ

തസ്യപത്മൻ ദക്ഷിണ്ഃ കൃഷ്ണജംഹസ

ശ്ശൂചിജന്മനോ രജ ആവൃധാനഃ

അന്വയം:—

യൻ വാത്-ചോദിതഃ — യദാ (അയമഗ്നിഃ) വായുനാ പ്രേരിതഃ

യദതഃ — സഖൈഃ യഷുവ്യസ്തൻ

മാതരിശ്വാ

— ഫലസ്യമാതരി, യാഗേശ്വസ
തി, ചേഷ്ടതേ ഇതിമാതരി
ശ്വാ വായു:

അന മഥായതി

— ക്രമേണമത്നാതി, ചാലയതി,
ഉത്സോധയതി (തസ്മാദയം
സ്തോതവ്യം)

അർത്ഥം.—ഈ അഗ്നിയെ യാതൊരു കാരണത്താൽ ആധാ
നം മുതലാകുമ്പോൾ, ഉപക്രമോപസംഹാര ഗതീഭ്യത്തോടുകൂടിയ
യജ്ഞത്തിന്റെ സിദ്ധിയ്ക്കായി, സ്വകൃത്യസമർത്ഥനാൽ വിദ്വാ
നാൽമായ ഗൃത്ഥികൾ മന്ത്രരൂപമായ ശക്തികൊണ്ട് ഉണ്ടാ
ക്കുന്നുവോ, നേടുന്നുവോ, കൂടാതെ യാതൊരു കാരണത്താൽ ഈ
അഗ്നിയെത്തന്നെ പണ്ടേമുതൽ അരണികളിൽ ഉളിഞ്ഞു കിട
ക്കുന്നതിൽ നിന്ന് യാഗത്തിൽ ഗൃത്ഥികൾ, ഇളക്കുന്ന വായു
ക്രമത്തിൽ കടയുന്നുവോ, ചലിപ്പിക്കുന്നുവോ, ഉണർത്തുന്നുവോ,
ആ കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് സ്തുതിക്കപ്പെടേണ്ടവനാകുന്നു

4 പ്രയജ്ഞിതഃ പരമാനീയരേവ

ത്യാപ്തക്ഷയോവിതയോദംസരോഹതി

ഉഭായദസ്യജനഃപരമിനാ

ആദിദ്യപിശ്ചാത്മാവേദംപുണാശ്രുചി:

അന്വയം. —

യൽ പിതഃ പരമാൽ — യസ്മാൽ ഉത്പാദകാൽ, ഉത്കൃ
ഷ്ടാൽ ഗാഹപത്യലക്ഷണാദ
ഗേസ്സുകാശാൽ

പ്ര പരി ആ നീയതേ — പ്രകർഷണ ആഹവനീയം
പ്രതിനീയതേ

(കി. ച) യൽ പുകയഃ — പ്രക്ഷോധയാ, പ്രകർഷണ
ബലക്ഷിതാ, ദോഷ്ഠമിഷ്ട
മാണാ:

വീര്യഃ ദംസ

— ദന്തേജ്വരയ്യേ

രോഹതി

— ആരോഹതി, പ്രവിശതി

യൽ ഉഭാ

— യസ്മാൽ ഉഭയോ, അധര്യ
യജമാനോ

അസ്യ ജനഃ	— അഗോജന, ഉൽപത്തി.
ഇനപതഃ	— വ്യാപനതഃ, സ്വീകൃതതഃ
ആൽ ഇൽ	— അത ഏവ കാരണാൽ
ശുചിഃ ഘൃണാ	— ശുദ്ധഃ, ഘൃണഃ, ദീപ്തിമാനയമഗ്നിഃ
യവിഷഃ അഭവൽ	— യവതഃ സമ്പന്നഃ, സ്വീകാര സമത്വഃ

അർത്ഥം:-യാതൊരു കാരണത്താൽ ഉൽകൃഷ്ടമായ ഗാഹ്വ
പത്യസ്ഥാനത്തുനിന്ന് ആഹവനീയ സ്ഥാനത്തേയ്ക്ക് വേണ്ട
പോലെ നയിക്കപ്പെടുന്നുവോ, യാതൊരു കാരണത്താൽ തങ്ങളെ
തീന്നാനിച്ഛിക്കുന്ന പുൽച്ചെടിമരങ്ങൾ അവിടുത്തെ (ജാല
കളാകുന്ന) പല്ലുകൾക്കിടയിൽ കയറിക്കൂടുന്നുവോ, യാതൊരു
കാരണത്താൽ അധ്വര്യവും യജമാനനും അവിടുത്തെ പിറവിയെ
സ്വീകരിക്കുന്നുവോ, അതേ കാരണത്താൽ പരിശുദ്ധനും,
ദീപ്തിമാനമായ ഈ അഗ്നി വളച്ച് പ്രാപിച്ചു ഹവിസ്വീകാര
ത്തിന് കരുത്തനായി ഭവിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു.

5 ആദിന്ദാത്പരാവിശുദ്ധാശ്വാശുചി
രഹിംസ്യമാന ഉദ്വിയാ വിവാഘധേ
അനയൽപുഷ്പാ അരുഹൽസനാജുവോ
നിനവ്യസീഷ്വരാസുധാവതേ

(വ. 8)

അനവയഃ:-

(അയമഗ്നിഃ) യൽ

സനാ-ഭുവഃ

— യദാദീപ്തകാലവിയോഗിന്യഃ
സ്ഥാപനകാല ഏവ പ്രക്ഷിപ്താഃ

(അത ഏവ) പുഷ്പാഃ അന

— പ്രഥമഭാവിനീരോഷധീഃ
അനക്രമേണ

അരുഹാൻ

— ആരോഹതി

ആൻ ഇൻ ആ ശുചിഃ

— ആസമന്താൽ ദീപ്തസ്സൻ

യാ സ അഹിംസ്യമാനഃ

— മാതൃഷ്വപരൈരപീഡിതാനഃ

അനാകൃതഃ	— അനിവാരിതഃ, അപ്രതിബദ്ധ പ്രസരഃ
വക്യാ	— ബഹുവക്താ
ഹ്യാരഃ ന	— കടിലഃ, വിദൂഷകാദിരിവ
ജരണാഃ	— സ്തൃതീഃ
വി അസ്ഥമാൽ	— വിതിഷ്ഠതേ, സർവ്വതോവ്യാപ്തോ ഭവതി
(തദാ) ധക്ഷയഃ	— ദേഹതഃ
കൃഷ്ണ-ജംഹസഃ	— കൃഷ്ണമാഗ്രസ്യ
ശുചി-ജന്മനഃ	— മന്ത്രസഹിതാരണ്യോൽക്ക പന്നത്വാൽ ശുദ്ധജന്മനഃ
വി-അധ്വനഃ	— വിവിധ ജാലസ്യ, അനിയത മാർഗ്ഗസ്യ
തസ്യ (അഗ്നേഃ) പത്മൻ	— പതനേ, യജ്ഞരൂപേ മാർഗ്ഗേ
രജഃ	— രഞ്ജനാത്മകോ ലോകഃ
ആ (അസ്ഥമാൽ)	— ആതിഷ്ഠതി, സർവ്വതഃ ആശ്ര യതി, അഗ്നൗ ബഹുധായജതി

അർത്ഥം.-എപ്പോൾ ഈ അഗ്നി വായുപ്രേരിതനായി സർവ്വ രാലും യജിജ്ഞപ്രേഭേനേവനായി വത്തിയ്ക്കുന്നു, എല്ലാഭവം വ്യാപിയ്ക്കുന്നു, അപ്പോൾ അനിവാരിതമായ പ്രസരത്തോടു കൂടിയവനും ധാരാളം ശിഷ്യമുണ്ടാകുന്നവനുമായി, കടിലമതി യായ ഒരു പരദൂഷകനെന്നപോലെ എല്ലാഭവം വ്യാപിജ്ഞം. ഭവിപ്പിജ്ഞവനും പുകകൊണ്ടു് കുറഞ്ഞ വഴിയുണ്ടാകുന്നവനും അരണികളിൽ നിന്നു് മന്ത്രപൂർവ്വമായ ഉൽപത്തികൊണ്ടു് ശുദ്ധ ജന്മാവും, ആയ അവിടുത്തെ യജ്ഞരൂപമാഗ്രത്തിലൂടെയുള്ള പതനത്തിലാണു്, ഗമനത്തിലാണു് ലോകം നിലകൊള്ളു ന്നതു്. അതായതു്, അഗ്നിയെ പലവിധത്തിൽ യജിച്ചാണു് ലോകം പുലരുന്നതു്.

8 രഥോനയാതശ്ശികചിഃകൃതോ
ദ്യോമദാഗേഭിരരുഷേഭിരിയതേ
ആദേസ്യതേ കൃഷ്ണാസോ ഭക്ഷിസുരയ
ശ്ശിരസ്യേവത്വേഷമാഭിഷതേ വയഃ

അന്വയം:-

(അയമഗ്നിഃ)

ശിക്ഷ-ഭിഃ കൃതഃ

രഥഃ ന യാതഃ

— രജജ്ഭിഃ ബലഃ

— രഥ ഇവ യഥാ സ്വീയൈശ്ചക്രാ
ഭിഭിഃ ന ഹുയതേ, തദാൽ
സ്ഥാപിതസ്തൻ

അനുഷ്ഠഭിഃ അങ്ഗേഭിഃ — ജാലാഭിഭിഃ അവയവൈഃ

ദ്യാം ഹുയതേ

— അന്തരിക്ഷം ഗച്ഛതി

ആൽ അസ്യ

— പ്രവൃദ്ധ്യനന്തരമഗ്നഃ

തേ സൂരയഃ

— സരണയഃ, മാർഗ്ഗാഃ

കൃഷ്ണാസഃ

— കൃഷ്ണവണ്ണാഃ (വേന്തി)

(യതഃ ഏവംവേതി

തദത്ഥം) ധക്ഷി

— കാഷ്ഠാൻ ഹേതി

(കിംച ജലി

തസ്യാഗ്നേഃ)

തോഷമാൽ

— ദീപ്താൽ തേജസസ്സുകാശാൽ

ശുരസ്യ-ഇവ

— കസ്യചിദപിക്രാന്തസ്യ
സകാശാൽ ജനാ ഭീത്യാ
പലായമാനാഃ തദാൽ

വയഃ ഹുഷതേ

— ഗമനവന്തഃ പക്ഷിണഃ ഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം-കയർകൊണ്ട് കെട്ടിയിട്ട തേർ, ചക്രാദികളാൽ ഇളകാതെ നില്ക്കുന്നപോലെ, ഈ അഗ്നി ഒരിടത്തു് സ്ഥാപിതനായിട്ടു്, ഗമനശീലങ്ങളായ തന്റെ ജാലകളാകുന്ന അംഗങ്ങളാൽ അന്തരിക്ഷത്തെ പ്രാപിയ്ക്കുന്നു. കത്തിപ്പിടിച്ച വളൻ ശേഷം അവിടുത്തെ മാർഗ്ഗങ്ങൾ കരഞ്ഞവയായി ഭവിയ്ക്കുന്നു. ഇപ്രകാരമാവാൻ വേണ്ടിയാണു് വിറകുകൾ ദഹിപ്പിക്കുന്നതു്. കൂടാതെ ദീപ്തമായ അവിടുത്തെ തേജസ്സിന്റെ അടുക്കൽനിന്നു് വിക്രമിയായ ഒരാളെപ്പോലിച്ചു് ജനങ്ങളോടിപ്പോകുന്നപോലെ, ഗമനശീലങ്ങളായ പക്ഷികൾ പറന്നുകയുന്നു.

9 ത്വയാഹ്വഗ്നേവരുണോധൃതപ്രതോ

മിത്രശ്ശാശുഭ്രേഅര്യമാസുഭാൻവഃ

യൽസീമനക്രതനാവിശ്വഥാവിള

രാനനന്തേമിപരിഭ്രജായമാ

ഭാഗ്യം:-

ഹേ അഗ്നേ, യദി സീം	— യസ്മാൽ കാരണാൽ സർവ്വതഃ
ക്രതുനാ വിശ്വഥാ	— വിശ്വത്തക ഇവ
വി-ഭുഃ	— മിത്രാഭ്യമാഭ്യോത്തമാ
	സർവ്വവ്യാപി
പരി-ഭുഃ	— സ്വതേജസാ സർവ്വതഃ
	പരിഭവീതാ
അരാൻ നേമിഃ ന	— രഥസ്യഗഞ്ജൻ ബാഹ്യവലയഃ
	ഇവ (സന്)
അന (ക്രമണ)	
അജായമാഃ	— ജായസേ, പ്രാദുർവസി
(തേന) ത്വയാ ഹി	
വരുണഃ	— രാത്ര്യഭിമാനീദേവഃ ഖലു
ധൃത-ധൃതഃ	— സ്വീകൃതവർഷണാഭി കഥാ
	(ഭവതി)
(തഥാ) മിത്രഃ ശാഗദ്വേ	— അഹരഭിമാനീദേവഃ തമഃ
	ശാന്തയതി
(തഥാ) അഭ്യമാ സ-	
ഭാനവഃ	— ഉഭയോഽഭ്യവൃത്തീദേവഃ
	ശോഭനഭാനഃ (ഭവതി) വ്യത്യ
	യേനബ്ധുവപനം.

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അഗ്നേ, യാതൊരു കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് വിശ്വരൂപനെന്നപോലെ എല്ലാഭവം വ്യാപിച്ചു വൈവേചനം വന്നിച്ച്, സ്വതേജസ്സുകൊണ്ട് എങ്ങും ശോഭിച്ച് തേൻ ചക്രത്തിന്റെ അറങ്ങളെ (അഴികളെ) പുറംപോള എന്നപോലെ താങ്ങിക്കൊണ്ട് ക്രമത്തിൽ പ്രാദുർവിജ്ഞാപോ, ആ അവിടുന്നാലാണ് രാത്ര്യഭിമാനീ ദേവനായ വരുണൻ കഴ പെപ്പിച്ചുകൊണ്ടു കഥം നിറുത്തുന്നതും, ദിവസാഭിമാനീ ദേവനായ മിത്രൻ ഇഴുകുന്നതും. അവരുടെ ധ്യുത്തിൽ വന്നിരിക്കുന്ന അഭ്യമാവ് ഭാനവിലനായി ഭവിക്കുന്നതും.

10 ത്വമഗ്നേശശമാനായസുന്ദരതേ
 രത്നംയവിഷ്ണുദേവതാതിമിന്ദസി
 തംത്വാനന്ദവ്യം സഹസോയുവൻവയം
 ഭഗംനകാരേമഹിരത്നധീമഹി

അനവയം:-

ഹേ അഗ്നേ, യവിഷ്ണു ത്വം—	യുവതമ, ത്വം
ശശമാനായ സുന്ദരതേ	— ത്വാംസ്തുവതേ, ത്വദത്ഥമഭിഷ വം കർച്ചതേ
(തദ്യാഗാത്ഥം) രത്നം	— രമണീയം ഹവി:
ദേവ-താതിം	— ദേവേഷുചിസ്താര്യമാണം
ഇന്ദസി	— വ്യാപ്തോഷി, അസ്മൽപ്രത്തം ഹവി: ദേവാൻ പ്രാപയസി
ഹേ സഹസ: യുവൻ	— മമനകാലേ ബലേനോൽപന്ന
ഹേ മഹി-രത്ന	— അസ്മൽ പ്രദേയമഹദ്രമീണീയ ധന
നവ്യം തം ത്വാ	— നവതരം, താദൃശംഹവിർഭജം ത്വാം
വയം ഭഗം ന	— യജമാനാ: വയം ആഭിത്യമിവ
കാരേ ന ധീമഹി	— സ്തോത്രലക്ഷണശബ്ദേ ക്ഷിപ്രംസ്ഥാപയാമ:

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, നിത്യയുവാവേ, അവിട്ട
 തെ സ്തുതിയ്ക്കുന്നവനും അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി സോമം സം
 സ്തരിയ്ക്കുന്നവനും വേണ്ടി (അവരുടെ യാഗനിർവ്വഹണത്തി
 നുവേണ്ടി) ഞങ്ങൾ തന്ന ശോഭനമായ ഹവിസ്സിനെ ദേവന്മാ
 ള്കിടയിൽ വിതരണം ചെയ്തുകൊണ്ട്, അവിട്ടന് വ്യാപി
 ക്കുന്നു. അല്ലയോ ബലത്തിൽ നിന്നുളവായവനേ, ഞങ്ങൾക്ക്
 തരുവാനുള്ള അനർഹധനത്തോടുകൂടിയവനേ, എന്നും പുതി
 യവനായി അപ്രകാരമുള്ള ഹവിസ്സു ഭജിയ്ക്കുന്നവനായ അവി

ടുത്തെ, യജമാനന്മാരായ ഞങ്ങൾ ആദിത്യനെക്കൊണ്ടെന്നപോലെ സ്തോത്രത്തിൽ സ്ഥാപിക്കുന്നു, സ്തോത്രത്താൽ ആകർഷിച്ച് ഓരി ഞ്ഞു നിൽക്കുന്നു.

11 അസ്മൈരയീം ന സ്വത്ഥം ഭൂതസം
 ഭഗംഭക്ഷം ന പ്പുപാസിധണ്ണസിം
 രശ്മിൻവിവയോയമതി ജന്മനി ഉഭേ,
 ദേവാനാം ശംസത്യത ആപ സുകൃതഃ

അന്വയം:-

(അയമഗ്നിഃ അസ്മൈ	— അസ്മാസ
സ-അത്ഥം, ഭൂതസം	— സുഷു അരണീയം, മേനീയം, ഉപാർജ്യം
രയീം ന പ്പുപാസി	— ധനമിവ സംപൂണകരി
(ത്ഥമാ) ഭഗം, ഭക്ഷം ന	
ധണ്ണസിം	— സഞ്ചേദേനീയം, ഉത്സാഹ വാനം, വിദ്യാഭിധാരണാ കശലം പുത്രം (യഥാ പ്പുപാസി) ഭോതി
യഃ (അഗ്നിഃ) രശ്മിൻ-ഇവ	— സ്വകീയാൻ രശ്മിൻ യഥാ
യമതി	— നിയമതി, വിസ്താരയതി തദേതം
ഉഭേ ജന്മനി	— ജനനാധാരഭൂതേ ഉഭേ ലോകേ (യമതി)
(ത്ഥമാ) സ-കൃതഃ പ്രതേ	— ശോഭനകമ്മാ, അസ്മദീയേ യജ്ഞേ
ദേവാനാം ശംസം ച	— ദേവസംബന്ധിനം സ്തുവം ച
ആ (യമതി)	— ആ യച്ചതി, സർവ്വഭാ ഭോതി

അർത്ഥം:- ഈ അഗ്നി ഞങ്ങളിൽ ശോഭനവും യത്നപ്രാപ്യ വുമായ ധനം ചേക്കുന്ന പോലെ, (തന്നത്തന്ന പോലെ) ഭാഗ്യ വാനം ഉത്സാഹവാനം (കമ്മശീലനം) വിദ്യാധാരണകശലന മായ പുത്രനെയും നല്കുന്നു. യാതൊരുഗ്നി സ്വന്തം രശ്മികളെ

പരത്തുന്നുവോ, അതുപോലെ അവിടുന്ന് തന്റെ ഉൽപത്തി
സ്താധാരഭൂതങ്ങളായ രണ്ടു ലോകങ്ങളെയും (ദ്യോവിനെയും ഭൂ
വിനെയും) നിയന്ത്രിക്കുന്നു. പിന്നെ, ശോഭനകർമ്മാവായി,
നമ്മളുടെ ഈ യജ്ഞത്തിൽ ദേവസ്തുതിയെ തന്നെത്തന്നെ. അതാ
യത് അതു ചൊല്ലാൻ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നു.

12 ഉതനസ്സ്യോത്മാജീരാശോ
ഹോതാമന്ത്രശശ്രുണവച്ചന്ത്രമഃ
സനോനേഷനേഷതമൈരമൃരോ
ഗ്നിച്ഛാമസുവിതം വസ്യോ അച്ഛ

അന്വയം:—

സു-ദ്യോത്മാ	— സുദ്യോതമാനഃ
ജീര-അശഃ	— ശീഘ്രഗമനാശപയുക്തഃ
ഹോതാ, മന്ത്രഃ	— ആഹ്വതാ, മനശീലഃ
ചന്ത്ര-രഥഃ	— സുവണ്ണമയരഥോപേതഃ സോഗ്നിഃ
നഃ ഉത ശ്രുണവൽ	— അസ്താൻ ദേവേഷ മധ്യേപി പ്രഖ്യാപയേൽ
(കിം ച) അമൃതഃ	— അമൃതഃ
വസ്യഃ സഃ അഗ്നിഃ	— വസനീയഃ സോഗ്നിഃ
നേഷ-തമൈഃ	— അത്യർത്ഥം നേത്രഭിഃ കർമ്മഭിഃ സ്തോത്രൈഃ
വാമം സുവിതം അച്ഛ	— വനനീയം, സുപ്രാപ്യം സ്വർഗ്ഗം ആഭിമുഖ്യേന
നഃ നേഷൽ	— നയേൽ, യജ്ഞസ്യപാരം പ്രാപയേൽ

അർത്ഥം:—ഏകദിവ്യം പ്രകാശമാനനും, വേഗതയുള്ള കതിരക
ളോടുകൂടിയവനും, ദേവന്മാരെ വിളിയുന്നവനും, ഹർഷണശീല
നും, സ്വണ്ണമയമായ തേരോടുകൂടിയവനുമായ ആ അഗ്നി
നമ്മേക്കറിച്ച് ദേവന്മാരുടെ ഇടയിലും കേൾപ്പിക്കുമാറാകണം.

(ഗുണം പ്രശംസിക്കുമാറാകണം) തളരാത്ത ബലത്തോടുകൂടിയ വനം, കടിപ്പെടുപാസിപ്പോന്നവനം (അഗ്ന്യാധാനം ചെയ്ത്, ഗൃഹത്തിൽ സ്ഥാപിച്ച്, സേവിച്ചോന്നവനം) ആയ ആ അഗ്നി നന്മയിലേയ്ക്ക് ഏറവും നയിക്കുന്ന കമ്മങ്ങളാൽ മോഹനവും സുപ്രാപ്യവുമായ സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്ക്, അതായത് യജ്ഞത്തിന്റെ പൗരഫലത്തിലേക്ക് നമ്മെ നയിക്കുമാറാകണം, ഏത്തിക്കുമാറാകണം.

13 അന്യോവ്യഗ്നിശ്ചിവിദ്ഭിരൈ

സ്വാത്മാജ്യായപ്രതരംധോനഃ

അമീചയേമേലവാന്റോവയംച

മിഹന്നസുരോജ്ഞതിനിഷ്ഠതന്യഃ

വ 9

അന്വയം -

സാം-രാജ്യായ

— സമ്യക് രാജമാനന്താം
(കമ്മണിഷ്ട്വീ
സ്ഥാനേചതുരേ)

പ്ര-തരം ധോനഃ

— പ്രശസ്തം അംധാരന്തൻ

(അയം) അഗ്നിഃ

ശിമീവൻ-ഭിഃ

— ഹവിഷ് പ്രദാനാദി കമ്മവർജിഃ

അക്കൈഃ അന്യോവി

— അച്ചനമരന്ത്രഃ
അന്യോഭിര്യജ്ഞാനൈസ്തതഃ

(കിംചേമമഗ്നിം)

അമീ ച

— പുരോവർത്തമാനാഃ പുത്രാശ്ച

യേ മേല-വാന്ഃ വയം ച

— പുരം സ്തോതൃത്വേന പ്രസിദ്ധാ
വയമപി

മിഹം ന സുരഃ

— സൂര്യഃ മേഘനശീലം മേഘമിവ

അതി നിഃ തതന്യഃ

— അത്യന്തം ഗണ്യയന്തു

അർത്ഥം-നല്ല ശോഭമാനന്താം ഏറവുമിയന്ന ഈ അഗ്നി, ഹവിസ്സേകുന്ന കമ്മത്തോടുകൂടിയവരാലും അച്ചനമത്രങ്ങളാൽ യജമാനന്മാരായ നമ്മളാലും സ്മരിക്കപ്പെടുന്ന കൂടെ ഈ മുമ്പിട് നില്ക്കുന്ന പുത്രന്മാരും, ഹവിർധനന്മാരും, മുമ്പു മുതൽക്കേ സ്തോതാക്കളെന്ന് പ്രസിദ്ധനായ നമ്മളും,

ജലവർഷിയാ യ മോലത്തെ സൂര്യൻ എന്നപോലെ, ഏറ്റവും ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിക്കുക. (സൂര്യൻ അഗ്നയാണെന്നായി ഇടി വെട്ടുന്നപോലെ നമ്മൾ സ്തോത്രശബ്ദം മുഴക്കുക.)

വക്രം 10-11 (ആപ്രീസുകരം) അനുഷ്ടുപ്ഛരന്ദ്രം, സമീഭോ ഗ്നിഃ, തനുനപാൽ, നരാശംസഃ, ഇളഃ, ബർഹിഃ, ദേവീഃ ദ്വാദശഃ, ഉഷാസാനകതാ, ദേവ്യോഹോതാരത പ്രചേതസൗ, തിസ്രോദേവ്യഃ സരസ്വതീഭാരതഃ, തപ്താ, വനസ്പതിഃ, സ്വാഹാകൃതിഃ, ഇന്ദ്രചേദേവതാ.

1 സമീഭോഅഗ്നആവഹ ദേവ് അഭ്യയതസ്രുചേ
തതുനനുഷ്പപുവ്യം സുതസോമായദാശ്രഷേ

സമീഭഃ

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, സം-ഇലഃ	— സമ്യക്ഭീപിതഃ, ഏതന്നാമ കസ്ത്വം
അഭ്യ ദേവാൻ	— അസ്തിൻ യാഗദിനേ ഹവിഷാം ഭോക്തൃൻ ദേവാൻ
ആവഹ	— അസ്യഭ്യം പ്രതി പ്രാപയ
യത-സ്രുചേ	— യാഗയോഗ്യസ്രുചേ, തത്ത്വം
(ആവാഹ്യ)	
സുത-സോമായ	— യാഗാത്ഥമഭീഷ്വതസോമായ
ദാശ്രഷേ	— ഹവിർത്തവതേ യജമാനായ
പുവ്യം തതു തനുഷ്പ	— പുവ്യകാലിനം യജ്ഞംവിസ്താരയ

അർത്ഥം:-അഭ്യയോ അഗ്നേ, സമീഭൻ എന്ന പേരായി ആ ദിക്കുതന്നെ അവിടുന്ന് ഈ യാഗദിനത്തിൽ ഹവിർഭോക്താക്കളായ ദേവന്മാരെ ഞങ്ങൾക്കഭ്യവേണി ആനയിച്ചാലും. യാഗത്തിനായി സ്രുവം കല്പിലേത്തിയ യജമാനനുവേണി ദേവന്മാരെ വിളിച്ചു, ചതച്ച സംസ്ഥാപിച്ച സോമത്തിനായി, ഹവിസ്സുകുന്ന യജമാനന്റെ പണ, ഉദ്യോഗ കലധർമ്മമായ യാഗത്തെ സമൃദ്ധമാക്കിയാലും.

2 ഘൃതവന്തരൂപമാസി മധുരണനന്തരപാതി
യജ്ഞം വിപ്രസ്യമാവത്സ്യശമാനസ്യ ദാമൃഷഃ

തന്ത്രപാതി

അന്വയം:-

ഹേ തന്ത്ര-നപാതി,	— ഏതന്നാമക, ഹേ അഗ്നേ,
വിപ്രസ്യ ശശമാനസ്യ	— ദേവാവിനഃ, ശംസമാനസ്യ,
ദാമൃഷഃ	— ത്വം നൃപതഃ, ഹവിർത്തവതഃ
മാ-വതഃ	— മതിസദൃശസ്യ യജമാനസ്യ
ഘൃത-വതഃ	— ദക്ഷാദജ്യോപേതം
മധു-രണം	— സോമാദി മധാദ്രവ്യേണ
	മധുര്യോപേതം
യജ്ഞം ഉപ മാസി	— ഉപേത്യ നിമിമിഷേ

അർത്ഥം:- അല്ലയോ തന്ത്രപാതി എന്ന പേരോടു കൂടിയ അഗ്നേ, വിദ്വാൻ, അവിടുത്തെ സ്തുതിക്കുന്നവനും, ഹവിസ്സേകുന്നവനുമായ ഏന്നെപ്പോലെയുള്ള യജമാനന്റെ, ഉത്തരയിൽ നെയ്യോടു കൂടിയതും, സോമം മുതലായ മധാദ്രവ്യങ്ങൾ കൊണ്ടു മധുര്യമുള്ളതായ യജ്ഞത്തെ അവിടുന്നാൽ അടുത്തു വന്നു നിമിമിക്കുന്നത്. (പാലിൽനിന്നു നെയ്യും, നെയ്യോടു കൂടിയ യജ്ഞം, അതിൽ നിന്നുപന്നൻ ഏനം, വെള്ളത്തിൽനിന്നു ദാമൃഷം, മധു (അരണികം) ലിൽനിന്നു ഉപേതം എന്നിങ്ങനെ തന്ത്രപാതി എന്ന പദത്തിന്നു പശുക്കളുടെയും വെള്ളത്തിന്റെയും പൊതുവു എന്നർത്ഥം പറയുന്നു)

3 ഗുഹിഃ പാവുകോ അദ്യതോ ധ്യാനയജ്ഞാമിമിക്ഷതി
നാശം സസ്ത്രിരാദിവോ ദേവോ ദേവേഷ്വ യജ്ഞീയഃ

നാശംസഃ

അന്വയം -

ദേവേഷ്വ (മധ്യേ) ഗുഹിഃ	— ദീപഃ
പാവുകഃ, അദ്യതഃ	— അപൂതസ്യ ഗോധന്വിതാ,
	ആചാര്യഭൂതഃ

ദേവഃ, യജ്ഞിയഃ	— ദ്യോതനശീലഃ, യജ്ഞാഹഃ
നരാശംസഃ	— നരൈഃ, കർമ്മനേത്രഭിഃ പ്രതിഭിഃ ശംസനീയഃ (അഗ്നിഃ)
ഭീവഃ	— ദൃഢോക്താദാഗത്യ
മധ്വാ യജ്ഞം	— മധുരേണരസേനയജ്ഞം
ത്രിഃ ആ മിമിക്ഷതി	— ത്രിവാദംസമന്താൽ സിഞ്ചതി, സ്വദയതി

അർത്ഥം.—ദേവന്മാരുടെ ഇടയിൽ തിളങ്ങുന്നവനും, അശുദ്ധമായതിനെ ശുദ്ധമാക്കുന്നവനും, മുമ്പുണ്ടാവാത്തമട്ടിൽ എന്നും പുത്തനായി, ആശ്ചര്യഭൂതനായി ഉളവാകുന്നവനുമായ നരാശംസനെ അഗ്നി (നരന്മാരായ പ്രതിഭകളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവൻ) ദൃഢോക്തരിൽ നിന്നാഗമിച്ചു, മധുരരസത്തോടുകൂടിയ യജ്ഞത്തെ മൂന്നുപ്രാവശ്യം (തന്റെ നാളങ്ങളാകുന്ന നാലു കൾകൊണ്ടു) നക്കുന്നു, ആസ്വദിക്കുന്നു. (നരാശംസൻ യജ്ഞാഭിമാനി ദേവൻ.)

4 ഇഊളിതോഅഗ്നആവഹേദ്രഞ്ചിത്രമിഹപ്രിയം
ഇയംഹിത്വാമതിർമമാ ച്ഛാസുജിഹവച്യതേ

ഇദഃ

അന്വയഃ:—

ഹേ അഗ്നേ, ഇഊളിതഃ	— സര്യെസ്തതഃ, ഇട്നാമകസ്തപം
ഇഹ ചിത്രം പ്രിയം	— ചായനീയം, പ്രീണയിതാരം
ഇദ്രം ആ വഹ	— ആഹവ
ഹേ സു-ജിഹവ	— ഘൃതപാനേന ശോഭേജാല,
ഇയം മമ മതിഃ	— മനനസാധനാ സ്തുതിരൂപാവാക്
ത്വാ അച്ഛ വച്യതേ ഹി	— ത്വാം ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്തം ഉച്യതേഖല

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, എല്ലാവരാലും സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവനും, ഇട് എന്ന പേരോടുകൂടിയവനുമായ അവിടുന്ന് സഭനും, എല്ലാവരെയും സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നവനും ആയ ഇത്രനെ ഇവിടേയ്ക്ക് വിളിച്ചാലും, നെഞ്ച് കുടിച്ചു തെളിഞ്ഞ നാളങ്ങളോടുകൂടിയ അഗ്നേ, ഏറ്റവും ഈ ധ്യാനസാധനമായ സ്തുതി അ

വിടുത്തെ നേരെ എത്തുവാനായി ചൊല്ലപ്പെടുന്നു (പുരോധാ
 ശാഭി സന്തപ്പണതരങ്ങളായ ഇടുകളുടെ അഭിമാനദേവതാത്വം
 കൊണ്ട് ഇടം എന്ന പേരോടുകൂടിയവൻ ഇവിടെ ഇരട്ടിതാ
 എന്ന പദത്തിന് ഇളൻ എന്ന അർത്ഥം എടുക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു
 ശബ്ദത്തിന്റെ മായകൊണ്ട്, ആഭിരൂപ്യംകൊണ്ടുള്ള സങ്കല്പ
 സമ്പ്രദായമാണിത്)

5 സ്തുണാനാസായതസ്യുചോ ബഹിര്യജേണസ്യധരേ
 വൃജേദേവവ്യചസ്തമിത്രായശമസപ്രഥം

ബഹി:

അന്വയം. —

സു-ഋധരേ	— അവാന്തരയാഗവതി
യജേണ ബഹി:	
സ്തുണാനാസ:	— സോമയാഗേഭാൻ ആസ്തരന്തഃ
യത-സ്യുച:	— നിയമിതജ്ഞാപാദിപാത്രാഃ, ഋഗീദഃ
ദേവവ്യചഃ-തമഃ	— അതിശയേന ദേവഗാമിനഃ
സ-പ്രഥം ശമ	— സമുത്തോ വിഷ്ണുണ്ണം, സുഖസാധനം ഗൃഹം
ഇത്രായ വൃജേ	— വിവജ്ജയതി, സമ്പാദയതി

അർത്ഥം.-യാഗത്തിന്റെ ഇടയിലുള്ള കമ്മങ്ങളോടുകൂടിയ
 യജ്ഞത്തിൽ ദപ്പേദ്യകൾ വിരിയുന്നവരും, സ്യുചം കയ്യിലേ
 നിയവരും, ആയ ഋഗീദകൾ ഇത്രനായി സുവിസ്തൃത
 മായ ഒരു ഇരിപ്പിടം സജ്ജമാക്കുന്നു

6 വിഗ്രയനാമൃതാവ്യഃ പ്രയൈദേവേഭ്യോമഹിഃ
 പാവകാസപുരുസ്സപുഹോ
 ധാരോദേവീരസചതഃ

ദേവീരൂപം:

അനന്തം:—

ഋത-വൃദ്ധ:	— യജ്ഞസ്യ വർധയിത്ര്യഃ, പുജാഃ
മഹിഃ, പാവകാസഃ	— മഹത്യഃ ശോധയിത്ര്യഃ
പുരു-സ്പൃഹഃ	— ബഹുസ്പൃഹണീയാഃ
അസശ്ചതഃ	— അസജ്ജമാനാഃ, പരസ്സരം വിപ്രകൃഷ്ടാഃ
ദാരഃ ദേവിഃ	— യജ്ഞസ്യ ദാരാഭിമാനിന്യോ ദേവ്യഃ
ദേവേഭ്യഃ പ്ര-യൈ	— പ്രയാതും, ദേവാനാം പ്രാപണായ
വി ശ്രയന്താം .	— വിവിധം ശ്രയന്തു, വിപുതാ വേന്തു

അർത്ഥം—യജ്ഞത്തെ വളർത്തുന്നവരും, മഹതികളും, അശുദ്ധമായതിനെ ശുദ്ധമാക്കുന്നവരും, എല്ലാവരും ഇഷ്ടപ്പെട്ടവരും, അന്യോന്യം അകന്നുനില്ക്കുന്നവരും യജ്ഞഗൃഹത്തിന്റെ കവാടങ്ങളുടെ (ഉമ്മറങ്ങളുടെ) അഭിമാനദേവതകളുമായ ദാരദേവികൾ, ദേവന്മാർക്ക് ഉള്ളിലേക്ക് വരുവാനായി വാതിലുകൾ തുറക്കട്ടെ.

7 ആദേമാനേ ഉപാകേ നക്ഷത്രാഷ്ടാസാസ്പേശസാ
യഹ്വീഗൃതസ്യമാതരാ സീദതാം ബഹ്വീരാസ്മൽ

നക്ഷത്രാഷ്ടസാ

അനന്തം —

ആ ദേമാനേ	— സന്ദൈവ്യാ ആസമന്താൽ സ്തയമാനേ
ഉപാകേ	— പരസ്സരം സന്നിഹിതേ
സ്പേശസാ	— ശോഭനരൂപേ
യഹ്വീ	— പ്രതിദിനം ജായമാനത്വാൽ അപത്യരൂപേ
ഗൃതസ്യ മാതരാ	— യജ്ഞസ്യ നിഷ്കാത്രോ

നഭോരസാ — അഹോരാത്രദേവതേ
 സു-മതീ — സ്വയമേവ
 ബഹിഃ ആ സീദതാം — ആസംഗതം ദർശപവിശതാം

അർത്ഥം:-ഏല്യാവരാലും എമ്പാടും സ്പതിജ്ഞപ്പെടുന്നവരും, അന്യോന്യം ഒത്തുമാറി വരുന്നവരും, ശോഭനരൂപമുറവരും, ദിവസം പ്രതി പുതുപുതുതായി ജനിക്കുന്നതുകൊണ്ട് കട്ടിത്ത മുറവരും, യജ്ഞത്തെ നിമിഷിക്കുന്നവരുമായ അഹോരാത്ര ദേവതകൾ തന്നെത്താൻ ഈ വിരിച്ച ദർപ്പലിൽ വന്നിരിക്കട്ടെ.

8 മരൂജിഹ്വാജ്ജഗൃവ്വണീ ഹോതാരാദൈവ്യാകവി
 യജ്ഞനോയക്ഷതാമിമം സിവ്രമദ്യദിവിസ്പൃശം

ദൈവ്യാഹാരാ

അന്വയം:-

മരൂ-ജിഹ്വാ — ദേവാനാം മാദനജ്വാലൌ
 ജ്ജഗൃവ്വണീ — ദൃശം ഗുണതാം, സ്പവതാം
 യജ്ഞാനാനാം സംഭോതൌ
 കവി, ദൈവ്യാ,
 ഹോതാരാ — ധേനുവിന്നേ, ദേവസംബന്ധി
 ന്നേ, ഹോതാരൌ അയഞ്ചധ്യ
 സ്ഥാനത്വ, ഉഭൌ
 സിവ്ര. — ഫലസാധനരൂപം
 ദിവി-സ്പൃശം — ദൃലോകചാസി ദേവാനാ
 ഹവിസ്വി ക്രിയമാണത്യാൻ
 സ്പൃശന്തം.

ഇമം നഃ യജ്ഞം

അദ്യ യക്ഷതാം — അന്തരിപ്പതാം നിവ്യാഹയതാം

അർത്ഥം:-ദേവന്മാർ മുമ്പിരുന്ന് ചാലകളോടുകൂടിയ വരും, (ആ ചാലകളാണാലോ സോമാദി ഹവിസ്സുകൾ കൊണ്ടുവരുന്നത്) സ്പതിജ്ഞ യജ്ഞനെ പ്രാപിപ്പിക്കുന്നവരും, ധേനുവികളും, ദേവന്മാരുടെ ഹോതാക്കളായ ഈ പ്രത്യക്ഷാഗ്നിയും, ധ്യസ്ഥാനാഗ്നിയും, ഫലസാധനരൂപവും ഹവിസ്സു സഹിക്കുന്ന വഴിച്ച് സ്വസ്ഥമായ ദേവന്മാരെ തൊടുന്നതായ ഈ യാഗത്തെ ഇപ്പോൾ നിവൃത്തിയുമാറാകണം.

9 ശുചിദ്വേഷപിതാ ഹോത്രാ മരുത്സു ഭാരതീ
ഇളാസരസ്വതീ മഹീ ബഹിസ്സിദന്തുയജ്ഞിയാഃ

ഭാരതീളാ സരസ്വതീ

അന്വയം:—

ശുചി:	— ശുദ്ധാ
ദേവേഷു മരുത്—സു	— ദ്യോതനശീലേഷു മരുത്സു
അപിതാ ഹോത്രാ	— നിയതാ ഹോമനിഷ്ഠാദികാ
ഭാരതീ	— ഭരതസ്യ, ആദിത്യസ്യ സംബ ന്ധിനീ ദൃഗ്മാനാവാക്
(തഥാ) ഇളാ	— പാത്മിവി, പ്രേഷാദിരൂപാ
മഹീ സരസ്വതീ	— മാധ്യമികാവാക്
യജ്ഞിയാഃ	— യജ്ഞാഹ്വഃ (സത്യഃ)
(സ്വീണ്ണം) ബഹിഃ സീദന്തു	— ഉപവിശന്തു

അർത്ഥം.—ശുദ്ധയും, പ്രകാശമാനരായ മരുത്തുകളിൽ നിയതയും, ഹോമനിഷ്ഠാഹികയും ഭരത (ആദിത്യ) സംബന്ധിനിയായി സ്വർഗ്ഗത്തിൽ സ്ഥാനമുള്ള വാക്കായ ഭാരതീയും, ഭൂമിയിൽ പ്രേഷം മുതലായ (കർമ്മഫലങ്ങൾ പ്രവചിക്കുന്ന ശ്രോതവചനങ്ങൾ) രൂപത്തിലുള്ള ഇളാ എന്ന വാക്കും, മാധ്യമിക (അന്തരീക്ഷസ്ഥ) വാക്കായ സരസ്വതീയും യജ്ഞാഹ്വകളായി ഈ വിരിച്ചടയിൽ വന്നിരിക്കുന്നു.

10 അസ്മരീപമദ്ഭതം പുരുവാരംപുരുത്ഥനാ
ത്വഷ്ഠാപോഷായവിഷ്യതു രായേനാഭാനോ അസ്മയഃ

ത്വഷ്ഠാ

അന്വയം:—

നഃ തൽ തുരീപം	— അസ്മഭ്യം താദൃശംതുണ്ണം, വ്യാപി
അദ്ഭതം	— സദ്യഃ ആവിർവൽ, സാരതോ മഹൽ

പുരു വാ	— ബഹുനാം പ്രാണീനാം അതമായ ച
അരം	— അലം, സമത്വം
ത്ഥനാ പുരു	— ആത്മനാ ബഹുക്രിയാത്വം ഉദേകം
തപശ്വാ	— വൃഷ്ട്യാദേഃ കർത്താ, തന്നാമകോ വൈദ്യതാഗ്നിഃ
അസ്മായഃ	— അസ്മാൻ, കാര്യമാനഃ
നഃ പോഷായ നായേ	— അസ്മൽപുഷ്യയേ, സമൃദ്ധയേ ച
നാഭാ	— നാഭൌ, മേഘസ്യ നാഭിസ്ഥാനേ അവസ്ഥിതമുദേകം
വി സ്യതു	— വിവിധംഗമായതു വൃഷ്ടിം മുഞ്ചതു

അർത്ഥം—ഞങ്ങൾക്കുവേണ്ടി നിറഞ്ഞും വ്യാപിച്ചും പെട്ടെന്നുളവായതും, സാരംകൊണ്ടു് മഹത്തും ബഹുപ്രാണികൾക്കു് ജീവനത്തിന്നു് നന്നായി ഉതകുന്നതും തന്നിപ്പല വിധം ക്രിയകൾക്കുള്ളതുമായ വെള്ളം വൃഷ്ടിക്കത്താവായ വൈദ്യതാഗ്നി നമ്മളിൽ തല്പരനായി നമ്മളുടെ പുഷ്ടിക്കും സമൃദ്ധിക്കുമായി, മേഘത്തിന്റെ മധ്യസ്ഥാനത്തു് നിന്നു് പലവിധത്തിൽ വിട്ടയയ്ക്കട്ടെ, മഴ പെയ്യിക്കട്ടെ

11 അ॒വ॒സ്യ॒ജ॒നാ॒പ॒ത്ഥ॒നാ॒ ദേ॒വാൻ യ॒ക്ഷി॒വ॒ന॒സ്യ॒തേ

അ॒ഗ്നി॒ഹ॒വ്യാ॒സ്യ॒തേ॒തി ദേ॒വാദേ॒വേ॒ഷു॒മേ॒ധി॒രഃ

വതസ്യതിഃ

അന്വയം :-	
ഹേ വനസ്യതേ,	— വനാനാം പാലക, ഋപാഭിമാനിദേവ, (അഗ്നേ,)
അവ-സ്യജൻ	— സ്വൈരം വത്തയൻ ഋതവിജാം സ്വസ്വകമ്മസു വ്യാപാരയൻ
ത്ഥനാ ദേവാൻ	— ആത്മനാ ഹവിർഭുജഃ ദേവാൻ
ഉപ യക്ഷി	— ഉപേത്യ യജ
ദേവഃ മേധിരഃ അഗ്നിഃ	— ദ്യോതമാനഃ മേധാവാൻ ആഹവനിയഃ
ദേവേഷു (മധ്യേ) ഹവ്യാ	— ഹവിഷ്വി
സ്യുതേതി	— പ്രേരയതി

അർത്ഥം—അല്ലയോ വനപാലകൻ. യുവാഭിമാനിഭവനമായ അഗ്രേ, ഗൃതപിടകളുടെ സ്വസ്വകർമ്മങ്ങളിൽ ഇഷ്ടം പോലെ വിഹരിക്കുന്നവനായി അവിടുന്ന് ഹവിർഭുജകളായ ദേവന്മാരെ സ്വയം അടുത്തുചെന്ന് യജിച്ചാലും. പ്രകാശമാനനും മേധാവിയുമായ ആഹവനീയാഗ്നിയാണല്ലോ ദേവന്മാരുടെ ഇടയിൽ ഹവിസ്സുകൾ വേണ്ടപോലെ എത്തിയ്ക്കുന്നത്.

12 പൃഷ്ണാതേ¹മരുതപതേ² വിശ്വദേവായ³ വായവേ⁴
സ്വാഹാഗായത്രവേപസേഹവ്യമി⁵ദ്രായ⁶ കർത്ത⁷

സ്വാഹാകൃതവഃ

അന്വയം:—

പൃഷ്ണ-വ്തേ	— പൃഷ്ണാ, തദപതേ
മരുതപതേ	— മരുതഭിഃ, തദപതേ
വിശ്വ-ദേവായ, വായവേ—	സമുദേവ സംഘായ, വായവേച
(തഥാ)	
ഗായത്ര-വേപസേ	— ഗായത്ര സാമരൂപായ
ഇദ്രായ ഹവ്യം	— പ്രഭാതം ഹവിഃ
സ്വാഹാ കർത്ത	— സ്വാഹാകാരം കരുത

അർത്ഥം—പൃഷ്ണാവോടു കൂടിയതും മരുതരുക്കളോടു ചേർന്നതുമായ ഏല്ലാ ദേവന്മാരുടെ സംഘത്തിന്നും വായുവിന്നും ഗായത്രസാമമാകുന്ന ശരീരത്തോടുകൂടിയ ഇന്ദ്രനും നൽകേണ്ടുന്ന ഹവിസ്സ്. ഗൃതപിടകളേ, സ്വാഹാകരിയ്ക്കുക, ഹോമിയ്ക്കുക.

13 സ്വാഹാകൃതാന്യാഗ്നഹൃപഹവ്യാനി¹വീതയേ²

ഇദ്രാഗ്നിശ്രധീഹവം³ ത്വാംഹവന്തേ⁴ഽധരേ⁵ വ. 11

ഉദാ

അന്വയം:-

(ഹേ ഇദ്ര) സ്വാഹാ-കൃതാനി

ഹവ്യാനി — ഇതാനിഹവിംഷി

വീതയേ ഉപ ആ ഗഹി — ഭക്ഷണായഉപേത്യ ആഗച്ഛ

(തഥാ) ഹേ ഇദ്ര, ആ

ഗഹി — സ്തോത്രാണ്യഭിലക്ഷ്യ ആഗച്ഛ

(യതഃ) നാമ അധാരേ — അഹിംസകാന്തകേയാഗേ

(ഋതപിജഃ) ഹവന്തേ — ആഹവയനനി

(ആഗത്യ തം) ഹവംശ്രധി- ആഹ്വാനം ഗുണ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇദ്ര, ഹോമിജ്ജ്വപ്പെട്ട ഹവിസ്സുകളുടെ ഭക്ഷണത്തിനായി അടുത്തുവന്നാലും. അതുപോലെ ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രങ്ങളെ കരുതിയും വന്നാലും. ഋതപിജകൾ അവിടുത്തെ അഹിംസകമായ ഈ യാഗത്തിൽ വിളിക്കുന്നതുകൊണ്ട് വന്നിട്ട് വിളിക്കേട്ടാലും. (അധാരം എന്നാൽ ധാരം, ഹിംസ ഇല്ലാത്ത യാഗമെന്ന് സായണാചാര്യർ പല ദിക്കിലും അർത്ഥം പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ഹിംസയില്ലാത്ത യാഗം എന്നതുകൊണ്ട് പശുഹിംസ ഇല്ലാ എന്നല്ല യാഗത്തിലെ പശുഹിംസ ഹിംസയല്ലാ എന്നാണർത്ഥമാക്കേണ്ടതെന്ന് കേരളത്തിലെ മികച്ച യജ്ഞപിശാരദനായ ശ്രീ ഏകര രാമൻ നമ്പൂതിരി പറയുന്നു).
വഗ്ഗം-12 ജഗതീത്രീഷ്ടുഭോച്ചന്ദസി, അഗ്നിദ്രോപതാ

1 പ്രതവ്യസീ.നവ്യസീ.ധിതിമഗായേ

വാചോമതിം സഹസസ്സനവേദോ

അപാനപാദോവസുഭിസ്സഹപ്രിയോ

ഹോതാപൃഥിവ്യാംന്യസീദഭൃതീയഃ

അന്വയം:-

(അഹം) സഹസഃ സുനവേ

അഗായേ — ബലസ്യപുത്രായാഗായേ

തവ്യസീ. — തവീയസീ., അതിഗയേന വദ്ധയിത്രീ.

നവ്യസിം	— നവതരാം, അപൂർവ്വം
ധീതിം പ്രഭരേ	— യാഗലക്ഷണം കൽ പ്രകാശ്ണകരോമി
വാചഃ മതിം	— സ്തുതിരൂപംകൽ (പ്രഭരേ)
(കിംച) യഃ അപാം	
നപാൽ	— ജലാനാംനപ്താ
(ത്ഥാ) പ്രിയഃ ഹോതാ	— യജമാനസ്യ പ്രീണയിതാ, ഹോമനിഷ്ഠാദകഃ (സോഗ്നിഃ)
ഋതധിയഃ	— പ്രാപ്തപ്രദാനസമയഃ (സൻ)
പൃഥിവ്യാം	— വേദയാം
വസുഭിഃ സഹ	— നിവാസയോഗൈഃ ഗവാദിധനൈഃ (സഹിതഃ)
നി അസീദൽ	— നിതരാംസീദതി

അർത്ഥം—ബലപുത്രനായ അഗ്നിസ്ത്വായീ ബലവൽകവും മുന്വില്ലാത്തവിധം പുതുതമായ യാഗകർമ്മത്തെ ഞാൻ വേണ്ട പോലെ ചെയ്യുന്നു. യാതൊരുഗ്നി അപ്പകളുടെ (ജലങ്ങളുടെ) പൈതൃകനാണോ, യജമാനന്മാരെ പ്രീതിപ്പെടുത്തുന്നവനാണോ, ഹോമനിഷ്ഠാഹകനാണോ, ആ അഗ്നി ഹവിരർപ്പണസമയത്തെ പ്രാപിച്ചവനായി വേദിയിൽ പശു മുതലായി ജീവിതോപയോഗികളായ ധനങ്ങളോടുകൂടി ഇരുന്നരുളുന്നു.

2 സജായമാനഃപരമേവ്യോമ

ന്യാവിരഗ്നിരവേന്മാതരിശ്ചനേ

അസ്യക്രത്വാസമിധാനസ്യമജമനാ

പ്രഭയാവാശോചിഃപൃഥിവീഅരോചയൽ

അന്വയം:—

സഃ അഗ്നിഃ ജായമാനഃ	— അരണ്യോൽപ്പദ്യമാനസ്സൻ
(തദാനീമേവ) പരമേ	
വി-ഭാമനി	— വിവിധരക്ഷണവതി
	വേദിദേശേ
മാതരിശ്ചനേ	— വായവേ (പ്രഥമം)

- ആവി: നഭേൽ — പ്രത്യക്ഷോദ്രാൻ
(വായുസംയോഗാൽ പ്രജലിത)
- (കിംച) സം-ഇധാനസ്യ അസ്യ — ഇന്ധനൈസ്സമ്യക് വർദ്ധനസ്യ തസ്യ
- മജ്ജനാ ക്രത്വാ ശോചി: — ബലവതാ കമ്മണാജലനാദി വ്യാപാരേണോല്പാദിതം തേജഃ
- ദ്യാവാ പൃഥിവീ (ച) പ്ര അരോചയൽ — പ്രകാശേണാദിപയൽ

അർത്ഥം:-ആ അഗ്നി അരണികളിൽ നിന്ന് പിറന്ന്, അപ്പോൾ തന്നെ വിവിധ രക്ഷണത്തോടുകൂടിയ വേദിയിൽ ഒന്നാമതായി വായുവിന് പ്രത്യക്ഷനായി (വായുസംയോഗത്താൽ ജലിച്ചു) പിന്നെ, മേലേരി (പ്രലാവ്, തെങ്ങ് മുതലായ ഉത്തമവൃക്ഷങ്ങളുടെ നറുങ്ങുവിറക്) യാൽ കത്തിപ്പിടിച്ച അഗ്നിയുടെ ബലവത്തായ ജലനകമ്മത്താൽ ഉളവായ തേജസ്സ്, ദ്യാവിനെയും ഭൂവിനെയും നല്ലപാലെ പ്രകാശിപ്പിച്ചു

3 അസ്യതേഷാ അജരാ അസ്യ ഭാനവ്
സ്സസംദൃശസ്സപ്രതീകസ്യ സുഭ്യതഃ
ഭാത്വക്ഷസോ അത്യകൃൺ സിന്ധവോ
ഗേരേജന്തേ അസസന്തോ അജരാഃ

അന്വയം. —

- അസ്യ തേഷാഃ — സ്തുതമാനസ്യാഗ്നേ ദീപ്തയഃ
അജരാഃ — ജരാഹിതാഃ അവിരതാഃ
(തഥാ) സ-പ്രതീകസ്യ അസ്യ — ശോഭനമുഖസ്യാഗ്നേഃ
ഭാനവാഃ — രശ്മയഃ, വിസ്ഫുലിംഗാഃ
അവഗതവ്യാഃ
(തേ ച) സ-സന്ദൃശഃ — സ്പഷ്ടസമ്യക് ദൃഷ്ടാരഃ, സർവ്വതോ
വ്യുരപ്പാഃ

സു-ഭൃതഃ	— സുഷുസുവൃതോ ഭ്യോതമാനാഃ
(തഥാ അസ്യ) അഗ്നേഃ	
ഭാ-തപക്ഷസഃ	— ഭാസമാനബലാഃ
അകീതുഃ അതി	— ജഗദഞ്ജകം നൈശം തമഃ (ഭീതീയാതേമ പ്രഥമാ) അതിക്രമ്യ
സിന്ധവഃ	— സ്യന്മാനാഃ, സവൃത്ര വ്യാപ്തവന്തഃ
അസസന്തഃ	— സ്വവ്യാപാരേഷു അസ്വപന്തഃ അവിരതാഃ (അത ഏവ)
അജരാഃ ന രേജന്തേ	— ന കമ്പന്തേ

അർത്ഥം:-സ്തുതിക്കുപ്പെടുന്ന ആ അഗ്നിയുടെ പ്രകാശങ്ങൾ മങ്ങാത്തവയും നിലത്തുത്തപയുമാത്രം. ശോഭനമുഖനായ അവിടുത്തെ രശ്മികൾ, തീപ്പെരികൾ, അറിയപ്പെടേണ്ടവയത്രേ, ആദരത്തോടുകൂടി സ്തുതിക്കുപ്പെടേണ്ടവയത്രേ. ആ രശ്മികൾ എല്ലാം കാണുന്നവയായി, എങ്ങും വ്യാപിച്ചവയായി, എല്ലാ ദവും തെളിയിക്കുന്നവയായി ഭവിക്കുന്നു. പിന്നെ ഈ അഗ്നിയുടെ തേജോബലങ്ങൾ, ജഗത്തിനെ ബാധിച്ച രാവിതട്ടിനെ അതിക്രമിച്ച്, ഔകിക്ഷാണ്ടു് എമ്പാടും പരന്നു്, തന്റെ കർമ്മത്തിൽ ആലസ്യം ബാധിക്കാതെ, അതിൽനിന്നു് വിട്ടുമാറാതെ, ചലിക്കാതെ, നിലകൊള്ളുന്നു.

4 യമേരിരേ ഭൂഗവോ വിശ്വവേദസം
നാഭോ വൃഥിവ്യാ ഭൂവനസ്യ മജ്ജമനാ
അഗ്നിം തം ഗീർദ്ധിന്മഹിസ്വ ആദമേ
യ ഏകോവസ്വോ വർത്തോ ന രാജതി

അന്വയം:-

യഃ വർത്തഃ ന	— യോഗിപ്പാദക ആദിത്യ ഇവ, സയഥാ സർവ്വസൃഷ്ടേ തഥാ
ഏകഃ വസ്വഃ	— മുഖ്യസ്ഥി വസുനഃ, ഗവാദിധനസ്യ

രാജതി	— പ്രഭാതമീശ്വരോ വേതി
വിശ്വ-വേദസം യം	— സർവ്വധനം യമഗ്നിം
ഭൃഗവഃ	— ഭൃഗുഗോത്രോഽപന്നാഃ. പാപസ്യ ഭർജജകാഃ
പൃഥിവ്യാഃ നാദാ	— ഭൂമേന്നാദേ, ഉത്തരാവേദ്യം
ഭുവനസ്യ മജ്ജനാ	— ഭൂതജാതസ്യ ബലസ്യ നിമിത്തേന
ആ-ഊരിരേ	— ഈരിരപന്നഃ സ്ഥാപിതവന്തഃ
തം അഗ്നിം സ്വേ ദമേ	— സ്വകിയേ യജ്ഞഗൃഹേ, ഉത്തരാവേദ്യം
ഗീഃഭിഃ ആ ഹിനന്തി	— പ്രാപ്നന്തി

അർത്ഥം—യാതൊരഗ്നി തമോനിവാദകനായ ആദിത്യൻ എല്ലാദിനമീശ്വരനായിരിക്കുന്നപോലെ, മുഖ്യനായി, പശു മുതലായ ധനം തന്നത്തന്നതിന്നു് ഈശ്വരനാണോ, സർവ്വധന നായ യാതൊരഗ്നിയെ പാപഹന്താക്കളായ ഭൃഗുക്കൾ ഭൂമിയി ലെ മുഖ്യസ്ഥാനമായ ഉത്തരാവേദിയിൽ, ഭൂതജാതത്തിന്റെ ബലത്തിന്നുപേണ്ടി, സ്ഥാപിച്ചുവോ ആ അഗ്നിയെ സ്വന്തം യജ്ഞഗൃഹത്തിൽ, ഉത്തരാവേദിയിൽ സ്തോത്രങ്ങളോടുകൂടി പ്രാ പിക്കുക. (ഇവിടെ വേദിയെന്ന പരിമിത സ്ഥലത്തിന്നു് പൃഥിവീ എന്ന സുവിസ്തൃതമായ അർത്ഥമുള്ള പദം പ്രയോഗി ച്ചിരിക്കുന്നു. പരിമിത ദേശത്തിന്നു് അപരിമിത ദേശപദം ഉപയോഗിക്കുക മാത്രമല്ല വേദി പൃഥിവീ ഭൂമി എന്നാണു്, എന്ന ശ്രുതിസിദ്ധാന്തവും പ്രയോഗത്തിൽ അനുഭവിച്ചിരി കുന്നു.)

5 നയോവരായമരുതാമിവസ്വന

സ്തേനേവസൃഷ്ടാദിവ്യായമാശനിഃ

അഗ്നീജഃഷ്ടൈസ്വിഗ്നീകൈരന്തരിവ്യേതി

യോയോനശത്രുന്മസവന്നാനൃഷഭതേ

അന്വയം:-

- യഃ (അഗ്നിഃ) മരുതാം-ഇവ സ്വനഃ — സയഥാ അഗ്രാഹ്യഃ തദ്വൽ
- സൃഷ്ടാ സേനാ-ഇവ — വൈരിക്ഷയായ പ്രബലേന സജ്ജിതാസായഥാ അന്യൈരനിരോദ്ധ്യാ തഥാ
- ദിവ്യാ അഗ്നിഃ യഥാ — ദിവീഭവാ അഗ്നിഃ യഥാപതത്യേവ, നനിവാത്യേതേ തദ്വൽ
- വരായ ന — വരണായ, നിഗ്രഹായ, നിവാരണായശക്യോനവേതി
- (അയം) അഗ്നിഃ തിഗിതൈഃ — നിശിതൈഃ, തീക്ഷ്ണീഭൂതൈഃ
- ജംഭൈഃ — ഭൈതഃ, ദന്തസ്ഥാനീയാഭിഃ ജ്വാലാഭിഃ
- യോധഃ ശത്രുൻ ന — ശൂരഃ ശത്രുനിവ
- അത്തി (തഥാ) ഭൃതി (കിംച) സഃ വനാ — ഭക്ഷയതി, ഹിനസ്തി (ച)
- അഗ്നിഃ വനാനി, വൃക്ഷാഭി സമുഹാൻ
- നി ഭൃഞ്ജതേ — നിതരാം പ്രസാധയതി, ഭഹതി

അർത്ഥം:-യാതൊരഗ്നി, മരുത്തുകളുടെ (കാറ്റിന്റെ) പിടികിട്ടാത്ത ചെപ്പോലെ, പ്രബലനായ ഒരു സേനാനിയാൽ ശത്രുക്കളെത്തീർത്ത് സജ്ജമായി, തടുക്കാൻ കഴിയാത്ത പടപോലെ, അതരിക്ഷത്തിൽ പതിയുന്ന ഉടനെ ഒഴിച്ചുമാറ്റാൻ പറ്റാത്ത ഇടിമിന്നൽപോലെ, നിവാരണം ചെയ്യാൻ, നിഗ്രഹിക്കാൻ പറ്റാത്തവനാണോ, ആ അഗ്നി, മുർച്ചയേറിയ പല്ലുകളാൽ, പല്ലിന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ള ശക്തിയേറിയ ജാലകളാൽ, ശൂരനായ ഒരു പടയാളി ശത്രുക്കളെ എന്നപോലെ എല്ലാം ഭക്ഷിക്കുന്നു, ഹനിക്കുന്നു. പിന്നെ ആ അഗ്നി വനങ്ങളെ വൃക്ഷാഭി സമൂഹങ്ങളെ എമ്പാടും ഭഹിപ്പിക്കുന്നു.

6 കവിനോ അഗ്നിരചമസ്യവീരസ
ഭസ്യസ്ത്വവിഭസ്യഭിഃകാമമാവരൻ
ചോദഃകവിത്തുത്യാൽസാതയേധിയ
ഗ്ഗുപിപ്രതീകംതമയായിയാഗ്നേ

അന്വയം -

(അയം) അഗ്നിഃ നഃ ഉപമസ്യ	— അസ്മദീയസ്യ ഉക്ഥസ്യ, സ്തോത്രസ്യ
കവിൽ വീഃ അസൽ (തഥാ) വസുഃ വസുഭിഃ	— ബഹുവാദം കാമയിതാവേതു വാസയിതാ, വാസയിതൃമീരധനൈഃ
കാമം കവിൽ ആ-വരൽ (അഭിമതപ്രദാനേന കാമം നിവൃത്തായതു)	— അത്യന്തം പ്രദുതമാവുണോൽ
(അയമഗ്നിഃ) ചോദഃ	— അസ്മാകം കഥസുപ്രേരകഃ (സൻ)
ധിയഃ സാതയേ	— കഥണഃ ലാഭായ
കവിൽ തുതുജ്യാൻ	— ബഹു ത്വാരയതു, പ്രേരയതു
ശുചി-പ്രതീകം തം	— ശോഭനാവയവം, ശോഭനജാലംതം
അയാ ധിയാ ഗൃണേ	— അനയാ സ്തുതിരൂപയാ പ്രജഞ്ഞാ ബ്ജേതമി

അർത്ഥം.-ഈ ആഗ്നി ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രം (കേൾക്കാൻ) വീണ്ടും വീണ്ടും ഊഷ്മ്വപ്പെടുന്നവനായി ചെവിക്കുള്ള അതുപോലെ ഏല്പാവരെയും അതാതിടത്തു നിവസിപ്പിക്കുന്ന അവിടുന്ന് നിവാസസാധകങ്ങളായ ധനങ്ങൾ ഏറ്റവും സമൃദ്ധമായി നിറയ്ക്കട്ടെ, തന്നെക്കുളെ അഭിമതപ്രദാനം കൊണ്ട് അഭിലാഷം നിവർത്തിക്കുളെ നമുക്ക് കഥപ്രേരകനായി ഈ അഗ്നി (സുകൃതലാഭത്തിനായി) കഥങ്ങൾ നടത്തുവാൻ നമ്മളെ പ്രതിജ്ഞയുടെ ശോഭനജാലകളോടുകൂടിയ അവിടുത്തെ, സ്തുതിരൂപയായ പ്രജഞ്ഞാൻ, ബുദ്ധിയാൽ സ്തുതിക്കുന്നു

7 ചുതപ്രതീകം വ ഗൃതസ്യ ധൃഷ്ട
മഗ്നിം മിത്രം ന സമിധാന ഭൂജതേ
ഇന്ധാനോ അക്രോവിദഥേഷ്യ ദീദ്യ
ചുക്രവണ്ണാമുദനോയംസതേധിയം

അന്വയം:-

ഘൃത-പ്രതികം	— ഘൃതാങ്ഗം, ദീപ്തജാലം
വഃ ഗൃതസ്യ ധൂഃ-സഭം	— യുഷ്മൽ സംബന്ധിനഃ യജ്ഞസ്യ ധൂരി, നിർവ്വഹണേ സീദന്തം
അഗ്നിം മിത്രം ന	— മിത്രമിവ
സം-ഇധാനഃ	— ഇധംമൈത്രിപ്യമാനഃ,
ഗുജതേ	— പ്രസാധയതി
(ഏവം) ഇന്ധാനഃ	— ദീപ്യമാനഃ
അക്രഃ	— ജാലാഭിരാക്രാന്തഃ
നഃ വിദമേഷു ദീദ്യൽ	— അസ്മാകം യജ്ഞേഷു സ്വയം ദീപ്യമാനഃ
(അസ്മദീയം) ധിയം	— യാഗാദി വിഷയാം പ്രജ്ഞാം
ശുഭ്ര-വണ്ണം	— ശുഭ്രവണ്ണം, നിമ്ബലം
ഉൽ ഉ യംസതേ	— ഉദ്യോജയത്യേവ

അർത്ഥം:-നെയ്യ് കലൻ അംഗങ്ങളോടുകൂടി ആളിക്കത്തുന്ന വനം, നിങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിന്റെ നിർവ്വഹണത്തിൽ ഇരിക്കുന്നവനും, ഒരു ചങ്ങാതിപോലെയുള്ളവനുമായ അഗ്നിയെ പിലാശിൻ ചമതകളാൽ കത്തിപ്രകാശിക്കുന്നവനായി യജമാനൻ ശുശ്രൂഷിച്ചുകൊണ്ടാടുന്നു. ഇപ്രകാരം പ്രകാശമാനനായി ജാലകളാൽ മുടിയ അഗ്നി, യജ്ഞങ്ങളിൽ സ്വയം തെളിഞ്ഞു, നമ്മുടെ കർമ്മവിഷയകമായ പ്രജ്ഞയെ നിമ്ബലമായി അനുഷ്ഠാനത്തോടു ഉത്തരോത്തരം യോജിപ്പിക്കുന്ന (ഇവിടെ ആർ ആരോടു പറയുന്നു എന്ന് വ്യക്തമല്ല. യജ്ഞത്തിൽ ആ ചാര്യസ്ഥാനത്തുള്ള ഒരോ ഗൃതചിഗാദികളോടു പറയുന്നതായി കണക്കാക്കാം.)

8 അപ്രയച്ഛന്നപ്രയച്ഛദ്ഭീരഗേ
ശിവേഭിന്നഃ പായഭിഃ പാഹിശശൈഃ
അദ്വൈദിരദ്രപിതേഭിരിഷ്യ
നിമിഷദ്ഭിഃ പരിപാഹിനോജാഃ

അന്വയം -

ഹേ അഗ്നേ,

അപ്ര-യുച്യൻ

— അസ്മാസു അപ്രമാദ്യൻ അവി
ച്ഛിന്നപ്രവൃത്തിഃ (സൻ)

അപ്രയുച്യൻ-ഭിഃ

— അപ്രമാദ്യന്ഭിഃ, അനവധാന
രഹിതൈഃ

ശിവേഭിഃ

— മന്ത്രകല്പ്യാഭിരൈഃ

ശശൈഃ പായ-ഭിഃ

— സുഖകരൈഃ രക്ഷണപ്രകാരൈഃ

നഃ പാഹി

— അസ്മാൻ രക്ഷ

(കിം ച) ഹേ ഇഷ്യേ

— സഞ്ചൈരേഷണീയാഗേ

അഭണ്യേഭിഃ

— അഹിംസിതൈഃ

അദൃപിതേഭിഃ

— കേനചിദപ്യ പരിഭൃതൈഃ

അനിമിഷൽ-ഭിഃ

— നിമേഷരഹിതൈഃ, അനലസ
സ്വഭാവൈഃ

നഃ ജാഃ പരി പാഹി

— അസ്മഭീയ സംബന്ധിനീഃ പുത്ര
പൌത്രാദിരൂപാഃ പ്രജാഃ (ച)
പരിതഃ പാലയ

പദമം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് ഞങ്ങളിൽ പിഴ
പറ്റാതെ, കമ്മം മുടങ്ങാതെ, അതിൽ അശ്രദ്ധകൊണ്ടുള്ള വീ
ഴ്ചവരാതെ മന്ത്രപുതങ്ങളും സുഖകരങ്ങളുമായ രക്ഷണപ്രകാര
ങ്ങളാൽ ഞങ്ങളെ കാത്താലും. അല്ലയോ സവ്വരാലും പ്രാപ്യ
നായ അഗ്നേ കേടുപറ്റാത്തവയും, തോൽവി ഏല്ക്കാത്തവയും
കൺചീമ്മലിപ്പാതെ നിരന്തരം ഉണർച്ചറുവയുമായ അവിടു
ത്തെ രക്ഷണപ്രകാരങ്ങളാൽ ഞങ്ങളുടെ പുത്രപൌത്രാദി സന്ത
തികളെയും എമ്പാടും രക്ഷിച്ചാലും.

വർഗ്ഗം—13 ജഗതി കൃത്യം

1 ഏതിപ്രഹോതാപ്രതമസ്യമായയോ

ധാന്യധാനശ്ശുചിപേശസംധിയം.

അഭിസ്സൃപഃ കൃമതേക്ഷിണാവൃതോ

യാ അസ്യധാമപ്രഥമംഹനിംസതേ

അ 2. അ 2. വ. 13

അനന്തം:-

അന്ത്യ (യജമാനന്ത്യ)

പ്രതം	— കർമ്മ (കർമ്മം)
ഊർധ്വം	— ഊർധ്വവർത്തി
ശുചി-പേശസം	— ശോഭനരൂപോപേതം
ധീയം ദധാനഃ	— ജാലാചലനാദിരൂപം കർമ്മ ധാരയമാണഃ
(അയം) ഹോതാ	— ദേവാനാമാഹ്യാതാഗ്നിഃ
മായയാ	— കർത്തവ്യവിശേഷപ്രജ്ഞയാ യുക്തഃ (സൻ)
പ്ര ഏതി	— പ്രകർഷണോഗച്ഛതി
(ആഗത്യ ച)	
ദക്ഷിണ-ആവൃതഃ	— പ്രാദക്ഷിണ്യേനവർത്തമാനഃ
യാഃ പ്രഥമം	— പാത്രാസാദനകാലേ
അന്ത്യ ധാമ	— അഗ്നേന്ധാനം
നിംസതേ	— ചുംബന്തി, ഭജന്തേ
(താഃ) സൂചഃ അഭി	
ക്രമതേ ഹ	— ജുഹ്വാഭിഃ അഭിഗൃഹ്ണാതി ആക്രമതേ

അർത്ഥം:- ഈ യജമാനന്റെ കർമ്മം നിർവ്വഹിക്കാനായി മുകളിലേയ്ക്ക് പൊങ്ങുന്നതും, ശോഭനരൂപവുമായ, ജാലകളെ ചലിപ്പിക്കുന്ന പ്രവൃത്തിയിൽ ഏർപ്പെട്ട്, ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്ന ഈ അഗ്നി അഗ്നിഷ്ടോമാദികർമ്മത്തെക്കുറിച്ച് നന്നായറിവേന്തിയാണു് ആഗമിക്കുന്നതു്. വന്നുചേർന്നിട്ട്, പ്രാദക്ഷിണമായിവെച്ചവയും പാത്രങ്ങൾ നിരത്തുന്ന സമയത്തു് അഗ്നിയുടെ സ്ഥാനമായ വേദിയെ പ്രാപിച്ചവയുമായ ജുഹുരുതലായ ഹോമോപകരണങ്ങളെ ആക്രമിക്കുന്നു, ഗ്രഹിക്കുന്നു

- 2 അഭിഗൃഹ്ണാതി ഹോതാ അനന്തം
യോണൗ ദേവസ്യസദനേ പരീവൃതാഃ
അപാമുപസ്ഥേ വിളിതായദാവിസ
ദധസധാ അധയദ്യാദിരീയഃത

അന്വയം:—

യൽ അപാം ഉപസ്ഥേ — യദാ ഉദകാനാമുത്സങ്ഗേ,
അന്തഃ

വി-ഭൃതഃ — വിശേഷേണ താഭിച്ഛാര്യമാണ്:
(സൽ)

(അയമഗ്നിഃ)

ആ അവസരി — ആക്രമ്യനിവസതി,

(തദാ) പ്രതസ്യ ദോഹനാഃ — ഉദകസ്യ ധാരാഃ

യോനൌ — ഉൽപത്തിസ്ഥാനേ

ദേവസ്യ സദനേ — ആഭിത്യസ്യസ്ഥാനേ

പരി-പൃതാഃ — തദ്രൂഢിഭിഃ പരിതോപ്യോപ്താഃ
സത്യഃ

അഭി അനുഷ്ഠത ഇം — അഭിനവാഭവന്ത്യേവ

(അയമഗ്നിഃ) അധ — അധുനാ

യാഭിഃ (ഭൂമിഃ) ഇയതേ — സംഗച്ഛതേ, വിദ്യദാത്തനാ
ഏതദേകാനി ജഗൽപായയതേ

(താഃ) സ്വധാഃ — അമൃതോപമാ അപഃ

അധയൽ — സമുലോകഃ പിബതി

അർത്ഥം.—എപ്പോൾ ജലങ്ങളുടെ മടിയിൽ, ജലങ്ങളാൽ ധരിയ്ക്കപ്പെട്ടവനായി, ഈ അഗ്നി കയറിപ്പെന്നുവരുന്നിരുന്നുവോ, അപ്പോൾ ജലധാരകൾ ഉൽപത്തിസ്ഥാനമായ ആഭിത്യങ്കൽ, അവിടുത്തെ രശ്മികളാൽ എമ്പാടും വ്യാപ്തങ്ങളായി, അഭിനവങ്ങളായി ഭവിയ്ക്കുന്നു. ഈ അഗ്നി ഇപ്പോൾ എത്ര കാരമുള്ള വെള്ളങ്ങളാൽ ഭൂമിയെ സംഗമിയ്ക്കുന്നവോ, അതായത് ഇടിമിന്നലിന്റെ രൂപത്തിൽ വന്ന് ജഗത്തിനെ വെള്ളം കടിപ്പിയ്ക്കുന്നുവോ, ആ അമൃതമുല്ല്യങ്ങളായ ജലങ്ങളാണ് ലോകത്തിൽ എല്ലാ പ്രാണികളും കടിയ്ക്കുന്നത്.

3 യയുഷതസ്സവയസാ തഭിദപ

സ്സമാനമർത്ഥം വിതരിത്രതാമിമഃ

ആഭി-ഭോഗാനഹവ്യസ്സമസുഭാ

പോളു-ഹുൻരശ്മീനാസമയ-സുസാരമിഃ

അന്വയം:—

സ-വയസാ	— സമാനവയസ്സേ, സമാനസാമന്തേതു
(യദാഗ്നിഃ പ്രവൃദ്ധോ വേതി) തൽ ഇൽ	— തദാഗ്നിമേവ
സമാനം അത്ഥം	— സമാനപ്രയോജനം
മിഥഃ വി-തരിത്രതാ	— പ്രത്യേകം ഭൂശം തരഞ്ഞെ (ഹോത്രധാര്യ)
(അഗ്നേഃ) വപുഃ	— ശരീരം
യുഷ്മതഃ	— സ്വസ്വവ്യാപാരേണ മിശ്രയിതു മിച്ചതഃ
(പ്രൈഷ്ഠാനന്തരം യാജ്യാദി പാഠോഹോതുവ്യാപാരഃ; വഷട്ട് കാദാനന്തരം ഹോമഃ അധ്വര്യോഷ്ടിഭാഗഃ)	
ആൽ ഇതം	— അനന്തരമേവ
ഹവ്യഃ	— ആഹവനീയോഗ്നിഃ
അസ്തൽ രശ്മീൻ	— അസ്താകം സംബന്ധിനഃ രശ്മിവദായതാ ഘൃതധാരാഃ
ഭഗഃ ന	— സദ്വൈദ്യജനീയഃ ആദിത്യഃ യഥാ സമൃതഃ പൂജാമാദത്തേ തദേൽ
(യഥാ) സാരഥിഃ വോ	
ഉ്ഹഃ ന രശ്മീൻ	— രഥസ്യയന്താ അശ്വാഭേഃ രശ്മിനിവ
ആ സം അയംസ്ത	— സമൃതസ്തമ്യക് സ്വീകരോതി

അത്ഥം.—സമാനവയസ്സേതം തുല്യസാമന്തമുദാഹരണമായി, അഗ്നി വളർന്നുത്തന്നോര സമപ്രയോജനമായി ഒറ്റത്തൊറ്റ ക്കു കടന്നുചെല്ലുന്ന ഹോതാവും അധ്വര്യവും, അഗ്നിയുടെ ശരീരത്തെ അവനവന്റെ കയ്ക്കത്തോടു ചേർന്നിരിക്കുന്നു. (പ്രൈഷ്ഠത്തിന്നശേഷം യാജ്യം പറയൽ ഹോതാവിന്റെ പണി; വഷട്ട്കാരത്തിന്നശേഷം ഹോമിക്കൽ അധ്വര്യവി ന്റെയും; രണ്ടുപേരുടെയും ഉദ്ദേശം അഗ്നിപ്രസാദനം) അതിന്നുശേഷം ആഹവനീയാഗ്നി നമ്മുടെ നിങ്ങള നെയ് ധാരകളെ, എല്ലാവരാരും ജനിയനായ സൂര്യൻ എല്ലാത്തു

നിന്നും പുജയേല്ക്കുന്നപോലെ, ഒരു തേരാളി കതിരക്ക് കടി
ഞ്ഞാണിടുന്നപോലെ (നെയ് ധാരകളെ കടിഞ്ഞാണുകളാക്കി)
സ്വീകരിക്കുന്നു

4 യമീം ദ്വാസവ്യസാ സപര്യത
സ്തമാനേയോനാമിമുനാസകോകസാ
ദിവാ ന നക്തം പലിതോ യവാ ജനി
പുത്ര പരൻ ജരോ മാനഷാ യഗാ

അന്വയം -

യം ഈം ദ്വാ സ-വ്യസാ	— ഏകമഗ്നിം ചൈവ സമാന വയസ്സേ
സമാനേ യോനാ	— ഫലോൽപത്തിസ്ഥാനേ യജ്ഞേ വത്സമാനേ
മിമുനാ	— മിഥുനേ, സ്വേതീ ഇവ ഏക കാര്യോദ്യുക്തേ
സം-കാകസാ	— യജനസ്ഥാനേ സമാന നിവാസൗ
ദിവാ ന നക്തം	— അഹ്നിവരാത്രാവപിഹോത്ര ധാര്യ
സപര്യതഃ (ഏവം പുജ്യമാനോഗ്നിഃ) പലിതഃ	— പുജയതഃ, പ്രീണയതഃ — അത്യാഗാഭാവസ്ഥായാം ജീർണ്ണാപി
(സമിന്ധനാനന്തരം) യവാ അജനി (ഏവം ജാതോയം) മാനഷാ യഗാ	— തത്തണ്ഃ ജായതേ — മനോസ്സംബന്ധീനി ജായാപതി രൂപാണി യഗാന്യുദീശ്യ — ബഹുപാദ്യോദികം ഭക്ഷയൻ — ജരാഭഹിതഃ (വത്സതേ)
പുത്ര പരൻ അജരഃ	

അർത്ഥം:- ഈ അഗ്നിയെ രണ്ടു സമാനവയസ്സന്മാർ, ഭാര്യാ ഭർത്താക്കന്മാരെപ്പോലെ ഒരേ കാര്യത്തിന് പുറപ്പെട്ടവർ, യാഗശാലയാകുന്ന ഏകനിവാസത്തോടുകൂടിയവർ (ഹോത്രധാര്യക്കൾ) പകലെന്ന പോലെ രാവിലും പൂജിക്കുന്നു, പ്രീണിപ്പിക്കുന്നു. അപ്രകാരം പൂജിക്കപ്പെടുന്ന അഗ്നി, വെണ്ണീറ കൂടി നരച്ചുപോലെ ഇരുന്നവനെങ്കിലും വീശിക്കഞ്ഞിച്ചപ്പോൾ ഒരു ചെറുപ്പക്കാരനായിത്തീർന്നു. അപ്രകാരം വീണ്ടും ഉയർന്ന അവിടുന്ന് ഭാര്യാഭർത്തൃരൂപരെപ്പോലെയുള്ള അധാര്യഹോതാക്കളെ ഉദ്ദേശിച്ച്, അവർക്കുവേണ്ടി, ധാരാളം നെയ്യ് മുതലായവ ക്ഷേപിച്ച്, അജരനായി വർത്തിക്കുന്നു,

5 തമീംഹിനപതിധീതയോദശപ്രിശോ
ദേവംമന്താസൗതയേഹവാമഹേ
ധനോരധിപ്രവതആസുഗ്ബ
ത്യഭിപ്രജ്ഭീവ്യനാനവാധിത

അന്വയം:-

ദേവം തം	— ദ്യോതമാനമേനമഗ്നിം
ദശ ധീതയഃ	— ദശസംഖ്യാകാരുണ്യഗുലയഃ
പ്രിശഃ	— വിശഃ, പരസ്परംവിശ്രിഷ്ടാഃ
ഹിനപതി ഈം	— മഥനകാലേപ്രീണയന്തി ഹി
(തഥാ) മന്താസഃ	— മനുഷ്യാഃ യജമാനാവയം
ഊതയേ ഹവാമഹേ	— രക്ഷണായാഹവായാമഃ
ധനോഃ അധി പ്ര-വതഃ	
ആ	— ധനുഷസ്സുകാശാൽ പ്രകൃഷ്ടവേഗേ നഗച്ഛതഃ ബാണാൻ ശഃത്രാരു പരിയഥാമുഞ്ചതിതഥാ (ആ ഇതിഉപമാത്ഥം)
സഃ (അഗ്നിഃ ധനുസ്ഥാനീയാൽ സ്വശരീരസകാശാൽ പ്രവതഃ, പ്രകൃഷ്ടവേഗവതഃ ദശ്വീൻ)	
ഗുബാതി	— ഗമയതി

(കിം ച ഏവം പ്രവൃദ്ധോ

ഗ്നിഃ) അഭിപ്രദർഭിഃ — അനുഷ്ഠാനാർത്ഥം അഭിതസ്സഞ്ച
രന്ഭിഃ

നവാ വയനാ

— നൃതനാനി അനുഷ്ഠാനവിഷയാ
ണി പ്രജ്ഞാനാനി

അധിത

— ധാരയതി, പ്രജ്ഞാപയതി

അർത്ഥം.—പ്രകാശമാനനായ അഗ്നിയെ അരണികൾ കട
യുന്ന കാലത്തിൽ പത്തു വിരലുകൾ വെച്ചുവെ പ്രീണിപ്പി
ക്കുന്നു, പരിചരിക്കുന്നു. യജമാനന്മാരായ നമ്മൾ രക്ഷണത്തി
നായി അവിടുത്തെ വിളിക്കുന്നു. വില്ലിൽനിന്ന് അതിവേഗ
ത്തിൽ അമ്പുകൾ ശതശിരസ്സിലെത്തിക്കുന്നപോലെ, ആ
അഗ്നി വില്ലൊത്ത സ്വശരീരത്തിൽ നിന്ന് അതിവേഗ
ത്തിൽ അമ്പുകൾക്കൊത്ത ദശാങ്കികൾ വിടുന്നു. കൂടാതെ,
ആളിക്കത്തുന്ന അഗ്നി അനുഷ്ഠാനത്തിനായി ചുറ്റും പെരു
മാറുന്നവർ യാഗാനുഷ്ഠാന പ്രജ്ഞാനങ്ങൾ അപ്പപ്പോൾ ഉണ്ടാ
ക്കിക്കൊടുക്കുന്നു. (ഓമ്മവിട്ടത് ഓർത്തിപ്പിക്കുന്നു.)

6 ത്വംഹ്യഗേദിവ്യസ്യരാജസി

ത്വംപാർഥിവസ്യപശുപാതുവത്മനാ

ഏനീതഃക്രതേബൃഹതീർഅഭിഗ്രീകാ

ഹിരണ്യയീവകപരിബർഹിരാശാതേ

അന്വയഃ:—

ഹേ അഗ്നേ, ത്വം ഹി

ദിവ്യസ്യ

രാജസി

(തഥാ) പാർഥിവസ്യ

ത്വം പശുപാ-തുവ

— ദിവ്യവേഷ്യ ദേവാദേഃ

— ഈശിഷേ, ഈശ്വരോഭവസി

— പൃഥിവീ സംബന്ധിനോ
മനുഷ്യാദേഃ (രാജസി.)— സ്വസാമന്തേഭ്യനൈവ പശുനാം
നീരോധന നിഗ്രഹനാ
ദിവ്യാപാഠ .

യന്നാ	— ആത്മനൈവ സാമത്വേനൈവ അത്യന്തസ്വതന്ത്രഃ
(കിംച യസ്താദേവം തസ്താൽ) (തേ) ബർഹിഃ	— യജ്ഞം
ബൃഹതീ	— മഹത്യേ, അതിവിസ്തൃതേ
അഭി-ശ്രീയാ	— പ്രാപ്തൈശ്വര്യേ
ഹിരണ്യയീ	— ഹിതരമണീയേ
വകപരീ	— അതികുശലം ശബ്ദയന്ത്യേ
തേ ഏതേ ഏനീ	— പ്രസിദ്ധേ, ഏതവണ്ണേ, ശുഭ്രവണ്ണേ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
ആശാന്തേ	— അശ്വന്തവാന്തേ, വ്യാപ്തവന്തഃ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുത്തന്നെ ദ്യാവിലുള്ള ദേവാദികളുടെ ഈശനായി ഭവിക്കുന്നു. ഭൂവിലുള്ള മനുഷ്യാദികളുടേയും ഈശ്വരനാകുന്നു. അവിടുന്ന് പശുക്കളെ തടഞ്ഞും വിട്ടും കൊണ്ടുനടക്കുന്ന മാടുമേപ്പുകാരനെന്നപോലെ സ്വന്തമായ കഴിവിനാൽ ഏറ്റവും സ്വതന്ത്രനാകുന്നു. ഇപ്രകാരമാകയാൽ പരന്ന് ചെരുമയാൻ പരം ഐശ്വര്യസമൃദ്ധിയാൻ വരും സ്വർണ്ണവണ്ണമുറാവരം അതികുശലത്തോടുകൂടി ശബ്ദിക്കുന്നവരും പച്ചനിറംപൂണ്ടവരും ആയ ആ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ ഈ യജ്ഞത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു.

7 അഗ്നേ ജുഷസ്വ പ്രതിഹര്യതദപചോ
മസ്രാധാവ ഗൃജാതസ്യക്തോ
യോ വിശ്വതഃ പ്രത്യങ്ങസിദൽതോ
രണസ്സംഭൃഷ്ടൗ പിതൃമാ ഇവക്ഷയഃ

വ, 13

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ജുഷസ്വ — ഹവിസ്സേവസ്വ
തൽ വചഃ പ്രതി ഹര്യ — താദൃശം വാഗ്ഗ്രൂപം സ്തോത്രം
പുനഃ കാമയസ്വ

ഹേ മന്ത്ര, സ്വധാ-വഃ,	
ഋത-ജാത, സ-ക്രതോ,	— മദനശീല, ഹവിർല്ലക്ഷണാന്ന വൻ, യജ്ഞാത്ഥമുൽപന്ന, ശോഭനകമ്മൻ, (അഗ്നേ.)
യഃ വിശ്വതഃ	— സമ്പുസ്യ സ്ഥാവരജംഗമസ്യ ജഗതഃ
പ്രത്യങ് അസി	— അഭിമതഃ, അനക്തലഃ അപരാങ് മുഖോസി
(തഥാ) ദേതഃ	— ദേവനീയഃ
സം-ദൃഷ്ടൗ രണ്വഃ	— സമൃദ്ധി ദേവനേ സമ്പുസ്യ രഥയിതാ
പിതൃമാൻ-ഇവ	— അതിപ്രഭുതാന സ്വാമീയഥാ സർവ്വൈഃ സ്വവ്യഃ, ഗന്തവ്യഃ തഥാ
ക്ഷയഃ	— നിവാസവാൻ (വേതി)

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അഗ്നേ, ഹവിസ്സു സ്വീകരിച്ചാലും, പ്രീതനായാലും, വാഗ്ദ്രവമായ സ്തോത്രത്തെ ഇനിയും ഇഷ്ടപ്പെട്ടാലും ഹിഷഗീലനം ഹവിരുന്നതോടുകൂടിയവനും യജ്ഞത്തിനായി പിറന്നവനും ശോഭനകമ്മാവുമായ അഗ്നേ, യാതൊരവിടന്ത് സ്ഥാവരജംഗമാത്ഥകമായ ജഗത്തിന്ത് മുഴുവൻ അഭിമതനും, അനക്തലനും, അഭിമുഖനാണോ, അതുപോലെ എല്ലാവരും കാണത്താഴവനാണോ, കായയിൽ എല്ലാവരെയും സുഖിപ്പിജ്ജ്വലനാണോ, ആ അവിടന്ത് മികച്ച ഒരു നെല്പടമ എപ്രകാരമെല്ലാവരും സ്തുത്യനും ശരണ്യനാകുന്നവോ, അപ്രകാരം ആശ്രയഭൂതനായി ഭവിക്കുന്ന

- 1 തം പൃച്ഛന്താസജഗാമാസവേദം
സചികിത്വാ തുരുതേ സാമ്പീയതേ
തന്യീഥം സന്തി പ്രശിഷ്ണന്യീന്നിഷ്വയ
സ്സവാർസ്യ ശവസശ്ശൃഷ്ണിണസ്തിനിഃ

അനന്തം:-

(ഹേ യജമാനാഃ,) തം

(അഗ്നിം) പൃച്ഛത

സഃ ജഗാഥ

സഃ വേദ

സഃ ചികിത്വാൻ

(സഃ ഏവ) ഹുയതേ

സഃ ന ഹുയതേ

— യൽ സ്വഗ്വാദി വിഷയം തൽ

— സർവ്വത്ര ഗച്ഛതി

— പ്രഷ്ടവ്യം ജാനാതി

— ചേതനാവാൻ, വിശേഷജ്ഞഃ

— ജ്ഞേയസകാശം ഗച്ഛതി

— യൽ യജമാനസ്യ ജ്ഞേയ

മസ്തിതദർശം.

ജ്ഞാതും ശീഘ്രമേവ ഗച്ഛതി

(തത്ര അപേക്ഷിതാഃ കാമാസ്സന്തി)

(കിംച) തസ്മിൻ

പ്ര-ശിഷഃ സന്തി

— അഗ്നൗ പ്രശാസനാനി നിയ
മനസാമത്യാനി സാധയിതും.
ശക്തിരസ്തി

(കിംച) തസ്മിൻ ഇഷ്ടയഃ — അഗ്നൗ ഏഷ്ടവ്യാ ഭോഗാസ്സന്തി

സഃ വാജസ്യ — അന്നസ്യ

ശവസഃ പതിഃ — ബലസ്യപാലയിതാ, ഭാതാ

(കിംച) ശുഷ്ഠിണഃ

(പതിഃ) — ബലവതാംസ്വാമീ

(യസ്മാദയം താദൃശോമഹാനഭാവഃ തസ്മാൽ തമേവപൃഷ്ട്വാ പുരു
ഷാത്ഥംസാധയത)

അർത്ഥം:-അല്ലയോ യജമാനന്മാരേ, സ്വഗ്വാദിവിഷയമേ
തോ, അത് അവിടുത്തോടു് (അഗ്നിയോടു്) ചോദിക്കുക. അ
വിടുന്ന് എല്ലാക്കാര്യങ്ങളിലും പോയിട്ടുണ്ട്. ചോദിക്കുവാനുണ്ടെ
ന്ന് അറിയുന്നു. അവിടുന്ന് ചേതനാവാന്നാണ്, വിജ്ഞാനാ
ണ്. അവിടുന്ന്തന്നെ അറിയേണ്ടുന്നിടത്തു് പോകുന്നു. യജ
മാനന് എന്തൊന്നറിയേണ്ടതുണ്ടോ അതിന്നുവേണ്ടി വേഗ
ത്തിൽ പോകുന്നു. അവിടെ അപേക്ഷിക്കപ്പെട്ട അഭിലാഷ
ങ്ങളൊക്കെ സാധിതങ്ങളാണ്. കൂടാതെ അഗ്നിയിൽ ശാസ
നഗീലങ്ങളുണ്ട്. അസാധ്യമായതിനെ നിയന്ത്രിച്ച സാധി
ക്കാൻ ശക്തിയുണ്ട്. അഗ്നിയിൽ, പ്രാപിക്കേണ്ട ഭോഗസുഖ
ങ്ങൾ ഉണ്ട്. ആ അഗ്നി അന്നബലത്തിന്റെ പാലയിതാവാ

നം; ബലവാന്മാരുടെ നാമനാണ്. അവിടുന്ന് അപ്രകാരം ഹോമബലനാകയാൽ അവിടുത്തോടു ചോദിച്ചു പുരുഷാർത്ഥം സാധിക്കുക.

2 തമി¹പു²ച്ചതി³നസി⁴മോ⁵വി⁶പു⁷ച്ചതി⁸
 സ്വേ⁹നേ¹⁰വധി¹¹രോ¹²മന¹³സായ¹⁴ഭഗ്ര¹⁵ഭീ¹⁶ൽ
 നൃ¹⁷പ്യതേ¹⁸പ്രഥ¹⁹മം²⁰നാ²¹പരം²²വചോ²³
 സ്യ²⁴കൃ²⁵ത്വാ²⁶സച²⁷തേ²⁸ അ²⁹പ്ര³⁰ഭു³¹പി³²തഃ

അന്വയം:-

(സഃ അനന്തമേനപ്രചുപ്യഃ)

തം ഇതി പുച്ചതി	— തദേവാഗ്നിഃ പ്രശ്നസമയേപി
സിഃ ത വി പുച്ചതി	— സർവ്വന്തഃ വിപാതിതനപുച്ചതി
(പ്രയുഷി) ധീരഃ	— ധീമാന്തയഃ.
സ്വേന-ഇവ മനസാ	— സ്വകീരൈവബുധ്യാ (ഇവഗ ബുഃ ഹൃവാക്മഃ)
യതി ഭഗ്രഭീൽ	— യഥാക്യം വരൈവ്യതേനസ്ഥിക റ്വാൽ, തദേവാഗ്നിഃപുച്ചതി, നമുബഹുഭാഷിതം.
ഋ ² (അമഗ്നിഃ) പ്രഥമം	
വചഃ	— സ്വസ്വവാക്യാൽപുണ്യഭാവി വചനം.
ന നൃപ്യതേ	— ന സഹതേ
(തഥാ) അപരം (വചഃ) ന	— സ്വോക്തൃനന്തരഭാവി പ്രതി വചനം നൃപ്യതേ
(മന്യോ) അപ്ര-ഭുപിതഃ	— അപ്രഭുഷഃ, അന്യമന്യഃ
അസ്യ	— മഹാനാലാസ്യാഗ്നേഃ
പ്രവാ സചതേ	— മമജ്ഞാദികമജ്ഞാസഹസം ഗച്ഛാത, ജീവതി

അർത്ഥം:—(അഗ്നിയോടു ചോദിക്കുന്നത് നയത്തിലും മയത്തിലും വേണം) ചോദിക്കുമ്പോഴും അവിടുത്തോടു മാത്രമേ ചോദിക്കാവൂ, അന്യനോടു പാടില്ല. ആരും വിപരീതം ചോദിക്കാറില്ല. ചോദിക്കപ്പെട്ടാലും ബുദ്ധിമാനായ അവിടുന്ന് സ്വന്തം ബുദ്ധികൊണ്ടു തന്നെ പറയേണ്ടതു് സ്വീകരിക്കും. അതിന്നു തക്കവിധമേ ചോദിക്കാവൂ അതിവാദം പാടില്ല. തന്റെ ഓരോ വാക്യത്തിന്നും ഇടയിൽ, മുന്പുതന്നെയൊന്നുമായി, പറയുന്നത് അവിടുന്ന് പൊറുക്കുകയില്ല. അവിടുന്ന് പറഞ്ഞശേഷം വീണ്ടും പറയുന്നതായ വാക്കും അവിടുന്ന് പൊറുക്കുകയില്ല. അതിനാൽ ഗർവ്വിഷ്ഠനാവാതെ, ഉദ്ധതനാകാതെ വേണം മഹാനഭാവനായ അഗ്നിയോടു്, അവിടുത്തെ രക്ഷണം സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ടു വേണം, സംഗമിക്കാൻ, പെരുമാറാൻ. (ജ്ഞാനിയായ ഒരു മഹാന്റെ അടുക്കൽ സംഗമനീവൃത്തിക്കു ചെല്ലുമ്പോൾ ആചരിക്കേണ്ട പെരുമാറ്റരീതിയാണു് ഇവിടെ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുള്ളതു്.)

3 തമിഴ്ഗച്ഛതിജ്ഞാസ്തമവൃതി
 വിശ്വാന്യേകശ്ശൃണുവദപാംസിമേ
 പുരുപ്രേഷസ്തതുരിര്യജ്ഞസാധനോ
 ചിദ്രോതിശ്ശിശുരാജ്ഞസംരഭഃ

അന്വയം:—

ജ്ഞാ:	— അസുഭീയാ ജ്ഞപട്ടഭേദയഃ ആജ്യപൂണ്ണാഃ
തം ഇൽ ഗച്ഛന്തി	— തമേവാഗ്നിം പ്രീണയിതും ഗച്ഛന്തി
(കിംച) അവൃതിഃ	— പ്രാപ്തിമത്യഃ സ്തതയഃ
തം (ഇൽഗച്ഛന്തി)	— തമേവഗച്ഛന്തി
(സഃ) ഏകഃ വിശ്വാനി മേ വപാംസി	— സപ്താണിമമസ്തോത്രാണി
ശൃണുവന്	— ശൃണോതി (സപ്തദേവതാത്മക ത്വാത്)

പുരു-പ്രൈ:	— സർവ്വസ്യജ്ഞാപയിതാ
തതുരി:	— താരയിതാ
യജ്ഞ-സാധന:	— അഗ്നധീനത്വാൽ യജ്ഞ സാധക:
അച്ഛിദ്ര-ഊതി:	— അവിച്ഛിന്ന രക്ഷണ:
ശിശു:	— ശിശുവൽ പ്രിയകാരി
(ഏവം ഭൂതോഗ്നി:)	
സം രഭ:	— യജ്ഞാദിസംരംഭവാൻ (സൻ)
ആ അദത്ത	— ആദത്തേ, ഫവിരാദികം സ്വീകരോതി

അർത്ഥം.—എന്റെ ജ്ഞ, ഉപജ്ഞ (ചക്രാകൃതിയിലുള്ള ഒരു യാഗോപകരണം) മുതലായവ നെയ് നിറഞ്ഞത് ആ അഗ്നി യെത്തന്നെ ചെന്നു പ്രാപിക്കുന്നു. അവിടെ എത്താൻ കഴി വുള്ള സ്തോത്രങ്ങളും അവിടുത്തെത്തന്നെ പ്രാപിക്കുന്നു. സർവ്വദേവതാത്മകത്വത്താൽ അവിടുന്നേകനാണ്, എന്റെ എല്ലാ സ്തോത്രങ്ങളും കേൾക്കുന്നത് (എല്ലാ ദേവന്മാരും അഗ്നി യിലുണ്ടെന്ന് ശ്രുതി) എല്ലാവരോടും ആജ്ഞാപിക്കുന്നവനും എല്ലാവരെയും വിഷമങ്ങളിൽ നിന്നു കരകയറുന്നവനും യജ്ഞം അഗ്നിക്കധീനമാകയാൽ അത് സാധിപ്പിക്കുന്നവനും നിരന്തരമായ രക്ഷണത്തോടുകൂടിയവനും ഒരു കട്ടിപോലെ പ്രിയങ്കരനുമായ ആ അഗ്നി യജ്ഞാദികമ്മങ്ങളിൽ ഏല്പിച്ച് ഫവിസ്സു മുതലായവ സ്വീകരിക്കുന്നു.

- 4 ഉപസ്ഥായഞ്ചരതി യൽ സമാർത
സദ്യോജാതസ്തഥ്സാരയുജ്യേഭി:
അഭിഗ്യാനം കൃഗതേ നാത്യേര്യദേ
യദീം ഗച്ഛന്ത്യഗതിരപിഷിതം

5 സ ഈം ഉഗോ അപ്യാവനർഗ്ഗ
 തപത്വച്യുപമസ്യം നിധായി
 വ്യബ്രവീദ്യനാ മർതേഭ്യോ
 ഗ്നിവ്വിദ്വാ ജ്ഞപിദ്ധി സത്യഃ

(വ 14)

അന്വയം -

സഃ ഈം ഉപ-മസ്യം	— സ ഏവാഗ്നിഃ ഉപമായാം, ഉപമാസ്സഭായാം
തപി	— ഓഷധ്യാദിഭിരാച്ഛാദിതായാം വേദ്യം
ഉപ നി ധായി	— നിധിവൻ ഉപസ്ഥാപ്യതേ
(സഃ) ഉഗഃ	— അന്വേഷണശീലഃ
അപ്യഃ	— ആപ്യഃ ഗന്വത്യഃ, കമ്മസുസാധ്യഃ
വനർഗ്ഗഃ	— വനഗാമീ
മർതേഭ്യഃ	— മരണധമേഭ്യോ യജമാനേഭ്യഃ
വയനാ	— വയനാനി, പ്രജ്ഞാനാനി, അനഷ്ടേയജ്ഞാനാനി
വി അബ്രവീൽ	— വിശേഷേണ ബ്രവീതി, ഉപദീശതി
(അയം) അഗ്നിഃ വിദ്വാൻ	— സമ്പൂജ്ഞഃ
ജ്ഞപിദ്ധി	— യജ്ഞസ്യചേതിതാ, ജ്ഞാതാ
സത്യഃ ഹി	— സത്സ്യ ഭവഃ, സമ്യക് ഫലപ്രദഃ ഖലു

അർത്ഥം—ആ അഗ്നി തന്നെ ഉപമാസ്സഭവും (പലതിനോടും തുല്യതയാർന്നതും) ദേവ, സോമലത, പലവിധം ചമതകരം, മുതലായവയാൽ മുടിയത്തുമായ വേദിയിൽ ഒരു നിധിപോലെ സ്ഥാപിപ്പിച്ചുനിൽക്കുന്ന അവിടുന്ന് അന്വേഷണശീലനാണ് (എല്ലാം നോക്കിക്കണ്ടു് മനസ്സിലാക്കുന്നവൻ) അടുത്തു് ചെല്ലാവന്നവനാണ്, കമ്മങ്ങളിൽ ഇണങ്ങിയവനാണ് കാട്ടു പുകുന്ന

വന്നാണു്. അപ്രകാരമുള്ള അഗ്നി മരണധർമികളായ യജമാനന്മാർക്കു് കർമ്മാനുഷ്ഠാനവിധികൾ വേണ്ടപോലെ ഉപദേശിക്കുന്നു. ഈ അഗ്നി സമുജ്ഞനം യജ്ഞവിത്തമാണു്. സത്തിൽ നിന്നു് ഉൽപന്നനായി, കർമ്മഫലം വേണ്ടപോലെ കൊടുക്കുന്നവനുമത്രേ.

1 ത്രിമൂർധാനം സപ്തരശ്മിം ഗുണീഷേ
 ആനമഗ്നിം പിത്രോരുപസ്ഥേ
 നിഷത്തമസ്യ ചരതോധ്രുവസ്യ
 വിശ്വാദിവാഹോരോചനാപപ്രിവാംസം

അന്വയം:—

ത്രി-മൂർധാനം	— ക്ഷിത്യന്തരിക്ഷഭൂലോകാവസ്ഥാനത്രയോപേതം
സപ്ത-രശ്മിം	— നിയാമക സപ്തജ്വാലായുക്തം
അനന്തം	— അന്യനും, അവികലം, സമ്പൂർണ്ണം
പിത്രോഃ ഉപ-സ്ഥേ	
നി-സത്തം	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യോരുത്സംഘോഗേ, തരോമ്മധ്യേ ഭൂമിസ്ഥ ഭൂവ്യേണ ഭൂലോകസ്ഥദേവതാഭ്യസ്താധ്യതാൽ
ആപപ്രി-വാംസം	— സമുത്തഃ പുരയന്തം
അഗ്നിം ഗുണീഷേ	— ഗുണീഹി, സ്തഹി
(കിംച) ധ്രുവസ്യ	— ഘൃതത്വാൽ അവിചലിതസ്യ
ചരതഃ	— സമുത്ര ജ്വാലാഭിഗൃച്ഛതഃ
ദിവഃ അസ്യ	— റോചഃചാനന്യാഗേഃ
വിശ്വാ റോചനാ	— സമുപന്നി റോചമാനാനി നേനാംസി (പ്രാപ്തവന്തി)

അർത്ഥം.—ഭൂമി, അന്തരീക്ഷം, ദേവാവ് എന്നീ മൂന്നു ലോകങ്ങളിലും സ്ഥാനമുള്ളവനും, ഏഴു ജാലാവിശേഷങ്ങളോടു കൂടിയവനും, (കാളി, കരാളി, മനോന്മഥ, സുലോഹിത, സുധുരവണ്ണ, സുഹൃലിംഗിനി, വിശ്വഭൂമി എന്നിവ അഗ്നിയിന്റെ ഏഴു ജാലകൾ അല്ലെങ്കിൽ നാവുകൾ) സസൃഷ്ടനും, ദ്യാവാപൃഥിവിക്കളുടെ മധ്യത്തിൽ ഭൂമിയിലെ ഭൂവൃത്തൻ ദൃലോകദേവനാകും എന്നു ചൂണ്ടിക്കാട്ടത്തക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നവനും, എല്ലാവരും നിറയുന്നവനായ അഗ്നിയെ, ഹേ അന്തരാത്മാവേ, സ്തുതിച്ചാലും, കൂടാതെ നെഞ്ചൊഴിച്ചു് ഇളകാതെ ഉറച്ചവനും ജാലകളാൽ ഐശ്വര്യം പരീക്ഷണവനും, പ്രകാശമാനനായ അവിടുത്തെ തേജസ്സുകൾ എമ്പാടും വ്യാപിക്കുന്നു.

2 ഉഷാമഹാൻ അഭിവവക്ഷഃനേ
 അജരസ്യസ്ഥാവിതർജ്ജിര്യഷഃ
 ഉദ്യാഃ പദോനിധ്യാതിസാന്തേ
 വിഹന്ത്യധോ അതഃശാസോജസ്യ

മെന്നാൽ,—

ഉഷാ	— സേമതാ, ഫലപ്രദാനസമർത്ഥം
മഹാൻ	— സ്വമഹിമ്നാഭൂപേണ ഉദ്ധൃതവൃഷഭസദൃശഃ (അയമഗ്നിഃ)
ഏനേ അഭി	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗഭാഭിക്രമ്യ, വ്യാപ്യ
വവക്ഷേ	— വഹതി, വ്യാപ്നോതി
(വൃഷ്ടാഭിപ്രദാനേന ഹവിർവൃഹനേന ച ലോകദായസ്യ വാസീനഃ, ദേവാനാമനന്യദംശ്ചരക്ഷതി)	
(കിംപായം) അജനഃ,	
ഋഷഃ	— ജരാമഹിതഃ, ഉഷഃ
ഇതഃ-ഉന്തേഃ	— പ്രാപ്നോക്ഷണഃ (സൻ)
രസ്മൗ	— സ്ഥിതോവൃത്തതേ
(തദനന്തരം) ഉദ്യാഃ	— വിസ്മൃതായാഭൂമ്യഃ
സാന്തേ	— സമുച്ഛിതപ്രദേശേ, വേദ്യോ

പദഃ നി ദധാതി	— പദാനിസ്ഥാപയതി
(കിംച) അസ്യ	
അരുഷാസഃ	— അഗ്നേഃ ആരോചമാനാഃ
ഊയഃ രിഹന്തി	— ഊധസ്ഥാനീയം
	യജ്ഞംരിഹന്തി
	ബ്രഹ്മവച്സേനയജമാനാനി
	ഹന്തി, അഭിമതസ്വഗ്താഭീനി
	ലിഹന്തി

അർത്ഥം—കർമ്മഫലപ്രദാതാവും പെരുത്ത സ്വരൂപംകൊണ്ട് തലയുയർത്തിയ കാളയ്ക്കുമാത്രമുണ്ടായ ഈ അഗ്നി ദ്യാവാപൃഥ്വി വികളെ അഭിക്രമിച്ചു വ്യാപിക്കുന്നു. മഴ പെയ്യിച്ചു ഹവിസ്സുകൊണ്ടുപോയും മനുഷ്യർക്കും ദേവന്മാർക്കും രക്ഷനല്കുന്നു. കൂടാതെ, അവിടുന്ന് ക്ഷീണിജ്ഞാത്തപനും കാമം വഷ്ഠിജ്ഞാപനം ഏവർക്കും എത്തിച്ച രക്ഷാനന്തോടു കൂടിയവനുമായി വർത്തിക്കുന്നു. പിന്നെ, വിസ്തൃതയായ ഭൂമിയുടെ മുകൾ പ്രദേശത്തു് അതായതു് യാഗവേദിയിൽ (യാഗവേദി സമുച്ഛിതം, ഉന്നതമായതു് ജോതികമായിട്ടല്ല, പരിശുദ്ധിയും ശ്രേഷ്ഠതയും കൊണ്ട് അതു് താനിടത്തായാലും ഉയർന്നതാണ്.) കാൽകളുണ്ടു്. ആ അഗ്നിയുടെ അകിടിന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ള യജ്ഞത്തെ ബ്രഹ്മവച്സുകൊണ്ട് പ്രകാശിക്കുന്ന യജമാനന്മാർ നക്ഷത്രങ്ങൾ; അഭീഷ്ടമായ സ്വഗ്താഭിഫലത്തെ നക്ഷത്രങ്ങൾ അതായതു് യജ്ഞം അഗ്നിയാകുന്ന പശുവിന്റെ അകിടുപോലെയാണ്. അതു കറന്നാൽ, യാഗമനുഷ്ഠിച്ചാൽ, ഫലം യജമാനനു് നക്കാവുന്ന വിധം, അനുഭവിക്കാവുന്ന വിധം കിട്ടുന്നു.

3 സ്ഥാനം വഥം സമഭിസഞ്ചരന്തി
വിഷ്വഗ്ധേനു വിചരതസ്സമേകേ
അനപവൃജ്യം അധപനോ മിമാനേ
വിശ്വാൻ കേനു അധിമഹോദധാനേ

അന്വയം --

സു-മേകേ	— ശോഭനകർമ്മാണാം, പരിചരണ കൾലേ
അനപ-വൃജ്യാൻ	— അപവർജനീയ രഹിതാൻ
അധ്വാനഃ മിമാന്തേ	— അഗ്നഃ പ്രാണപ്രഭേശാൻ കേശാദ്യമേധ്യരഹിതാൻ സമ്പാദയിത്യേത
വിശ്വാൻ കേതാൻ	— സത്യാണി പ്രവർദ്ധന വിഷയാണി പ്രജ്ഞാനാനി
മഹഃ അധി ദധാന്തേ (ദേവ) യേന	— മഹാന്തി അധികം ധാരയന്ത്യേ — അഗ്നിഹിതകരണേന പ്രീണ യിത്യേതാവാപതിരൂപേ അധ്വര്യയജമാനരൂപേ
സമാനഃ വരതംസം	— ഏകമേവവത്സസ്ഥാനീയം, പുത്രവദ്ധുഷഘേതും അഗ്നിഃ
അഭി സം-ചരന്തി	— അഭിഭവം സഞ്ചരന്ത്യേ
വിഷ്വക് വി ചരന്തഃ	— സഞ്ചരന്തഃ

അർത്ഥം:-ശോഭനകർമ്മമുറാവതം പരിചരണഗീലമുള്ളതും, സിദ്ധമാനേനേനും തലന്താമുതലായ അശുദ്ധികൾ അഗ്നി സമീപത്തിൽ നിന്ന് ഒഴിച്ചു തെളിയിക്കുന്നവതും, അഭിവൃദ്ധി വിഷയങ്ങളായ അറിവുകൾ നന്നായി അധികമുൾക്കൊണ്ടവനായ രണ്ടു പശുക്കൾ, അഗ്നിയെ ഹിതംനവത്തനംകൊണ്ട് പ്രീണിപ്പിക്കുന്ന ഭാര്യാജ്ഞാതാവാപോലെയുള്ള (അധ്വര്യയജമാനന്മാരാകുന്ന പശുക്കൾ, രണ്ടുപേരും ചേർന്ന് കട്ടിയെപ്പോലെ ഹഷകുന്നായ അഗ്നിയെ അഭിഭവമായി ചരിച്ചുകൊണ്ട് വളത്തുന്നു (ഭവകൊടുക്കുന്ന സ്ഥാനത്തു് നറുങ്ങുകുട്ടിയും, നക്കിത്തലോടുന്ന സ്ഥാനത്തു് അതു് തെക്കിക്കുട്ടിയും, രണ്ടും അഗ്നിശിശുവിനെ ശുശ്രൂഷിക്കുന്ന അധ്വര്യയജമാനന്മാരും ഭാര്യാജ്ഞാതാവാപരും കല്പിച്ചിട്ടുള്ളതു് അവരുടെ ഇണക്കം കാണിക്കുന്നതു് ഈ ഇണക്കംകൊണ്ടു മാത്രമേ യാഗം പൂർണ്ണമാകൂ)

4 ധീരാസഃ പദംകവയോനയന്തി
 നാനാഏദാരക്ഷമാണാ അജ്ജര്യം
 സിഷാസന്തഃ പര്യപശ്യന്തസിന്ധു
 മാവിരേഭ്യോഅവേസ്മനുരോന്യൻ

അന്വയം:—

കവയഃ	—	ക്രാന്തദർശിനഃ, അനുചാനാഃ
നാനാ ഏദാ രക്ഷമാണാഃ	—	ബഹുപ്രകാരയാബദ്ധധ്യാധാരയ മാണാഃ
സിന്ധുഃ സിഷാസന്തഃ	—	സ്യന്മാനം, യജ്ഞദാദാ ഫലാ നിസ്രവന്തം, (അഗ്നിം) സംകേതുമിച്ഛന്തഃ
ധീരാസഃ	—	ധീരാഃ, ധീമന്തഃ, പ്രയോഗജ്ഞാഃ, അധ്വരപാദയഃ
അജ്ജര്യം	—	അജര്യം, അജീണ്ണം (അഗ്നിം)
പദം നയന്തി	—	സർവ്വകാമാനാമാസ്പദം വേദിലക്ഷണം സ്ഥാനം മഥനദേശാൽ പ്രാപയന്തി
പരി അപശ്യന്ത (കിംച) സൂര്യഃ	—	പരിതഃ പശ്യന്തി, ശുശ്രൂഷന്തേ — സർവ്വസ്യ പ്രസവിതാ (അയമഗ്നിഃ)
ഏഭ്യഃ ന്യൻ	—	ഏവം കർച്ചഭ്യഃ നേതുഭ്യഃ
ആവിഃ അവേൽ	—	തേഷാമനഗ്രഹേണ പ്രത്യക്ഷോഭാൽ

അർത്ഥം—അപ്പുറം കാണുന്നവരും വേദവേദാൺഗ വിദ്വാ
 നാരുടേ നാനാവിധമായ ബുദ്ധികൊണ്ടു ബഹുവിധയങ്ങൾ
 ഉൾക്കൊള്ളുന്നവരും യജ്ഞം വഴികൾ സർവ്വഫലമൊഴുകുന്ന
 അഗ്നിയെ ആശ്രയിക്കുന്നവരും ധീമാന്മാരും പ്രയോഗജ്ഞരു
 മായ അധ്വര്യ മുതലായവർ അഗ്നിയെ കടഞ്ഞു തെളിഞ്ഞു
 ദിക്കിടുന്നിന്നു സർവ്വാഭീഷ്ടസ്ഥാനമായ വേദിയിലേക്കു കൊണ്ടു
 പോകുന്നു; എമ്പാടും നോക്കി ശുശ്രൂഷിക്കുന്നു. കൂടാതെ എല്ലാ

നദിനെയും ഉല്പാദനേന ഇംഗ്ലിഷ് ഇപ്രകാരം പരിചരിക്കുന്ന യോഗനേനാകാശം, നവനീതി നന്ദനാഭാഭാഷ്യ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു.

5 ദിദ്രക്ഷണ്യഃപാപാകാശാസന്ദേന്യ
ഇന്ദ്രേന്യോഽഹോതാഭാജനീവസേ
പുത്രാജപേതസുഹഹദ്യോ
ഗഭേദ്യോഽവപാവിഗാഭിഗതാ

വ 15

അനന്തം:-

(അയമഗ്നിഃ) പാപി
കാശാസു

— പാപാ, ക്രാന്താ വർത്തനാ
സുഗന്ധ ദിക്ഷു

ദിദ്രക്ഷണ്യഃ

— അനന്തസുഗന്ധാദിഗന്ധാകാശം
(വേതി)

(അത ഏവ) ജന്യഃ
ഭവഃ

— ജന്മഗീതഃ (വേതി)

— ഭവതോ ദേവാദേ
(ഹവിർവഹനേന)

അഭായ

— അഭയസ്യ, അഭയസ്യ
യജമാനാദേ (ധനപ്രദാനേന)

ജീവസേ

— ജീവനായ

(കിംച താദൃശപ്രദാന

സമയേ) ഇന്ദ്രേന്യഃ

— സ്വതഃ

യന് അഹ പുത്ര-ത്രാ

— യസ്മാദ് വല്ല ബഹുദേശേഷ

മഹ-വാ

— ഹവിരന്തവാൻ

വിഗാഭൗതഃ

— സുവർണ്ണായ ദ്രവ്യവ്യവാൻ
(അഗ്നിഃ)

ഏഭ്യഃ ഗഭേഭ്യഃ

— ഏഷാമൃതഗീതാം ഗഭവത്,
ഗിഹുവദത്യേന രക്ഷണീയാനാം

സുഃ അഭവേ

— പ്രസവിതാ, ഉത്പാദയിതാ
(വേതി)

(തസ്മാദ് തം തേ പദം നയന്തി)

അർത്ഥം—ഈ അഗ്നി പരസ്സരം കടന്നുനീല്ക്കുന്ന പത്തുദിക്കുകളിലും അനുഗ്രഹശീലനായി കാണപ്പെടുന്നവനാകുന്നു. ജയശീലനാകുന്നു. മഹാത്മാരായ ദേവന്മാർക്ക് ഹവിസ്സുത്തിച്ചുകൊടുത്തും, അല്പന്മാരായ യജമാനന്മാർക്ക് ജീവിതാർത്ഥം കർമ്മഫലമായി ഐശ്വര്യം നൽകിയും വർത്തിക്കുന്ന അവിടുന്ന്, അപ്രകാരം ഫലദാനം ചെയ്യുന്ന വേളയിൽ സ്തുതിക്കപ്പെടേണ്ടവനാകുന്നു. യാതൊരു കാരണത്താലാണോ അവിടുന്ന് ബഹുദേശങ്ങളിൽ കാണേണ്ടതുമുഴുവൻ കണ്ടുകൊണ്ട്, സമസ്തലോകകർമ്മസാക്ഷിയായി ഗർഭശിശുക്കൾപോലെ രക്ഷിക്കപ്പെടേണ്ടവരായ പ്രതിഗാഭികളുടെ ഉൽപാദയിതാവായി വേദിക്കുന്നത് ആ കാരണത്താലാണ് അവർ അവിടുത്തെ വേദിയിലേയ്ക്കു നയിക്കുന്നത്.

വർഗ്ഗം—16—

1 കഥാതേ അഗ്നേ ശുചയന്ത ആയോ
ദോശുപാജേദിരാശുചാണാഃ
ഉദേയത്തോകേ തനയേ ദധാനാ
ഋതസ്യ സാമന്ത്രണയന്ത ദേവാഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, തേ	— തവ സംബന്ധിനോ രശ്മയഃ
ശുചയന്തഃ	— ദീപ്തിം സർവ്വത്ര പ്രകടയന്തഃ
ആശുചാണാഃ	— ആശു, ശീഘ്രം സംഭക്താരഃ
വാജേഭിഃ	— അന്നൈഃ (സഹിതം)
ആയോഃ	— ആയുഃ, ആയുഷ്യം (കർമ്മണിഷ്ഠി)
കഥാ ദോശുഃ	— കേനോപായേന ദോതി?
യസ്മൈ ഉദേ	— ഉദക്തേ അന്നായുഷി
തോകേ തനയേ	— പുത്രേ തസ്മൈ പുത്രാഭ്യേ ച
ദധാനാഃ	— ധാരയന്തഃ
ദേവാഃ	— വ്യവഹർത്താരോ യജമാനാഃ
ഋതസ്യ സാമൻ	— യജ്ഞസ്യ സംബന്ധിനി രഥന്തരാഭ്യേ സാമിനി

രണയന്ത — രമന്തേ രമയന്തി, ശബ്ദയന്തി
(യസ്മാൽ അന്നായുസ്സു ത്രാദിസഹിതാഃ സോമേനേഷ്വാസാജി
രമന്തേ തസ്മാൽ രശ്മയഃ ദദാതി).

അർത്ഥം.—അല്പമോ അഗ്നേ, അധികത്തെ രശ്മികൾ പ്രകാശ
മെങ്ങും വിതറിക്കൊണ്ടും വേഗമല്ലാതെത്തുറമത്തിക്കൊണ്ടും അ
ന്നങ്ങളൊത്തത് (ജീവനോപായങ്ങളൊത്തത്) ആയുസ്സ് എതുപാ
യംകൊണ്ടാണ് കൊടുക്കുന്നത്? ഏതു കാരണത്താൽ മേൽ പാ
ഞ്ഞ രണ്ടും, അന്നവും ആയുസ്സും, പുത്രനിലും പൗത്രപ്രപൗ
ത്രാദികളിലും ധരിച്ചുകൊണ്ട് (ആശംസിച്ഛുകൊണ്ട്) കമ്മ
ത്തിലേപ്പെട്ട യജമാനന്മാർ യജ്ഞസംബന്ധമായ രഥന്തരാദി
സാമത്തിൽ രമിക്കുന്നപോ, സാമം ചെയ്യുന്നപോ, ആ കാരണ
ത്താലാണ് അഗ്നിരശ്മികൾ അന്നായുസ്സുകളെടുുന്നത് (അന്നം,
ആയുസ്സ്, മുറിയാത്ത സന്തതി എന്നിവ മൂന്നും അഗ്നിയെ മുൻ
നിർത്തിയ സല്ലക്ഷ്മങ്ങൾകൊണ്ടാണ് ലഭിക്കുന്നത്. സാമ
ഘോഷം ഉപലക്ഷണമായി പാഞ്ഞ യാഗഭാഗം മാത്രം)

2 ബോധാമേ അസ്യവചസോയവിഷ്ഠ

മംഹിഷസ്യപ്രതസ്യസ്വധാവാഃ

പിയതിത്വോഅനത്വോഗ്നാതി

വന്ദാത്സ്മേതന്വം വന്ദേ അഗ്നേ

അന്വയം:—

ഹേ യവിഷ്ഠ സ്വധാ-വാ:— യുവത,

മേ മംഹിഷസ്യ

— ഹവിർദ്വൈക്ഷണാനവൻ
— മദിയസ്യ അതിശയേന

പ്ര-തസ്യ

— പൂജനീയസ്യ

അസ്യ വചസഃ

— പ്രകാശേണ സമ്പാദിതസ്യ

— ഇദാനിം ക്രിയമാണസ്യ

— സ്തുതിരൂപസ്യ വചനസ്യ

(കമ്മണി ഷഷ്ടി)

ബോധ

— ബുദ്ധ്യസ്വ, സ്മതോമവ

ഹേ അഗ്നേ, ത്വം

— ഏകഃ (ജനഃ)

പീയതി	— ഹിനസ്തി, യജ്ഞാദിനാ ന പുജയതി
ത്വഃ അന ഗുണാതി	— ഏകഃ അനളലമുച്ചാരയതി
(തയോർമ്മധ്യേ) വന്ദാതഃ	— വന്ദൗശീലഃ (അഥം)
തേ തന്നഃ വന്ദേ	— ത്വമുത്തമിം സ്തോമി

അർത്ഥം.—അല്ലായ്യാ നിത്യയുപാഃവ, ഹവിരന്നത്തോടു കൂടിയ അഗ്നേ, ഏവാവ പുഷ്പീയവ, നന്നായി ഉത്പാദിപ്പി പഠിച്ചതുമായ ഏവാ (ഈ ചൊല്ലുന്ന) സ്തോത്രത്തെ അറിഞ്ഞാലും, അവിടുന്ന് സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവനായി കരുതിയാലും അല്ലയോ അഗ്നേ, ലോകത്തിൽ ഒരുപൻ വകപ്പെക്കാതിരിക്കുന്നു യജ്ഞാദിയാൽ പുജിയ്ക്കാതിരിക്കുന്നു ഒരുപൻ അവിടേയ്ക്കു കൂലമായി പറയുന്നു. അവരുടെ ഇടയിൽ വന്ദനശീലനായ ഞാൻ അവിടുത്തെ മുൻത്തിയെ സ്തുതിക്കുന്നു

3 യേ പായപോ മാമതേയന്തേ അഗ്നേ
പശ്യന്തോ അന്ധം ദുരിതാദരക്ഷൻ
രക്ഷതാഥ്സുതൃതോ വിശ്വവേദോ
ദിഹ്സന്ത ഇദ്രിപവോനാഹരേഭഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ,

തേ യേ പായവഃ

— തവ സംബന്ധിനഃ പ്രസിദ്ധാഃ
പാലയിതാരോരശ്വയഃ

മാമതേയം

— മമതായാഃ പുത്രം ദീപ്തമസം

അന്ധം പശ്യന്തഃ

— “അന്ധായം, അതോസ്താഭിഃ
രക്ഷണീയഃ” ഇത്യവഗച്ഛന്ത
സ്സന്തഃ

ദഃ—ഇതാൻ അരക്ഷൻ

— ദൃഷ്ടംപ്രാപ്താൽ ദഃവാൻ
രക്ഷിതവന്തഃ

താൻ (രശ്മിൻ) ഇൻ

സു-കൃതഃ

— സുഖകർത്തവ്യേവ

വിശ്വ-വേദാ: രക്ഷ — വിശ്വപ്രജാ: (ത്വം) രക്ഷതി
(അസ്മൽപാലനായ തൈ: അസ്മാ
നപിരക്ഷിഷ്യതി)

(ഏവം രക്ഷിതാനസ്മാൻ)

ഭിഹ്സന്ത: — ഭംഭിതുചിദ്യന്ത:

റിപവ: ന അഹ ദേഭ: — കാമാദമ: ന വലദംഭിതു
ഗക്നന്തനി

അഥ,-ഇവിടെ ഒരു കഥ സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. ഉപ
ന്ഥ്യൻ, ബൃഹസ്പതി എന്ന രണ്ടു ജ്യോതിഷജ്ഞന്മാരായിരുന്നു ഉപ
ന്ഥ്യന്റെ പത്നി മേത ഗർഭിണിയായ കാലത്തു ബൃഹസ്പതി
അവളെപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടുപോയി രാമിച്ചു. ഗുരൂരൂപനായ സമ്മ
ത്തു മുമ്പ് ഗർഭത്തിലുണ്ടായിരുന്ന ഉപന്ഥ്യന്റെ ഗർഭഗിരൂപ
മായ റോസ്സു ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞു, “മനേ, റോസ്സു വീടേ
തു, ഞാൻ ഇവിടെ മുമ്പ് വന്നിരിക്കുന്നു ഗുരൂരൂരൂരൂ വാ
ത്തതു” ഇതുകേട്ട ബൃഹസ്പതി റോസ്സു പിൻപലിച്ച്,
ഇപ്രകാരം ഗപിച്ചു “ഗർഭേ, ഏതോ റോസ്സിനെ നി നി
റോയിച്ചതിനാൽ നിങ്ങളാലും ഇരുളിലാവും, ജന്മനാ അന്ധ
ത ഭവിക്കും” ഇപ്രകാരം ഗപിപ്പൊട്ട മേതയുടെ ഗർഭത്തിൽ
നിന്നു ഭീഷ്മതസ്സുണ്ടായി, അന്ധത്വവ്യഥിതനായ അദ്ദേഹം
അഗ്നിയെ സ്തുതിച്ചു. പ്രീതനായി അഗ്നി അന്ധത്വം നീക്കി
ക്കൊടുത്തു

അല്ലയോ അനേ, അവിടുത്തെ പ്രസിദ്ധിയാൻ രക്ഷണ
ശീലങ്ങളായ രശ്മികളേവയാണോ, മേതയുടെ പുത്രനായ ഭീ
ഷ്മതസ്സിനെക്കൊണ്ടു. (“ഇവൻ അന്ധൻ, രക്ഷിക്കപ്പെടേണ്ട
വൻ” എന്ന തോന്നി) ദൂതനായ ദുഃഖത്തിൽ നിന്നു രക്ഷിച്ച
തു, ആ സുഖകരമാകാളായ രശ്മികളെത്തന്നെ സമ്പൂർണ്ണമായ
അവിടുന്ന് (ഇപ്പോഴും) രക്ഷിക്കുന്നു, വഹിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.
മേലിലും ഔവയാൽ അങ്ങളെ രക്ഷിക്കും. അപ്രകാരം രക്ഷ
യോടുകൂടിയ അങ്ങളെ ഗർഭിണിയാക്കാൻ നോക്കുന്ന കാമാദി ഗ
രൂരൂരൂ അതിന്നു ഗർഭനാകയില്ല അവിടുത്തെ രക്ഷയുള്ള
പ്പോൾ കാമാദികൾക്കു അങ്ങളെ ബാധിക്കാൻ പാറുകയില്ല.

4 യോനോ¹രഗേ¹ അര¹രിവാ¹അ¹ലായ¹
 രാ¹തിവാ¹മ¹യ¹തി¹ച¹യേ¹ന¹
 മ¹ത്രോ¹ഗു¹രുഃ¹ പു¹ന¹ര¹സ്ത¹സോ¹അ¹സ്താ¹
 അ¹ന¹മു¹ക്ഷീ¹ഷ്വ¹ത¹ന¹പ¹ദൃ¹ത¹മൈ¹തഃ¹

അനവയം:-

ഹേ അഗേ, നഃ യഃ

അല-യഃ

— യുഷ്ടദക്ഷിതാനസ്താൻ യഃ
 മാരണാദിരൂപപാപേഷ്ചാവാൻ

അരരി-വാൻ

— അസ്തദാനപ്രതിബന്ധകഃ

അരാതി-വാ

— സ്വയമദാനവാൻ, ശത്രുത്വമാചരൻ യഃ

ചയേന

— മാനസവാചികഭേദേനഭവിധിധേനമന്ത്രേണ

(ന ദോമീതിമാനസോമത്രഃ നിന്ദാദ്യാരോപേണദാനനിവാരണവാചികോമത്രഃ അഥവാ വാചികകായികഭേദേനഭവിധിധേനമന്ത്രേണയോവിരുദ്ധമാചരതി, തന്നസങ്കീർത്തയതി, യചപ്രിയംബ്രൂതേ തന്ന കരോതി)

(ഈദൃശേനമന്ത്രേണയശ്ശത്രുഃ)

മയ്യതി

— ഭീത്സയതി

സഃ മത്രഃ അസൈ പുനഃ

ഗുരുഃ അസ്ത

— മത്രഃ അസ്യപ്രയോക്തരേവ ഗുരുഃ, ഗരിതാ, കേഷ്കോസ്ത

(തഥാ) ദഃ-ഉദൈതഃ

— നിന്ദാഭ്രൂപൈർദ്വുഷ്ടാഭ്യഃ

തനപം

— സ്വകീയാം തനം

അന മുക്ഷീഷ്ട

— അനക്രമേണ ലുപ്തതു, സ്വാത്മാനമേവാവൃത്യ ഭഹതു

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗേ, അവിടുത്തെ രക്ഷയിലുള്ള ഞങ്ങളെ മാരണോപദ്രവമേല്പിജ്ഞാനിച്ചിച്ച്, ഞങ്ങളുടെ ദാനകർമ്മത്തെ മുടക്കുന്നവനായോ സ്വയം ദാനം കൊടുക്കാത്തവനും ശത്രു പോലെ പെരുമാറുന്നവനായോ, രണ്ടുതരത്തിൽ ഏവൻ പുറപ്പെടുന്നുവോ, അവന്റെ ദുരാലോചന (ഞങ്ങളെ ദ്രോഹി

സ്ഥാനമുള്ള ഉദ്ദേശം) അവസാനത്തെ വലുതായ വിഷയമാവട്ടെ, അതിന്റെ ഫലം അവസാനത്തെ അനുഭവിപ്പിക്കട്ടെ. അതുപോലെ നിന്ദാപ്രസംഗമായ ഉദ്ദേശകളാൽ (അങ്ങന്റെ ഭർത്താവിനോട്) അവന്റെ സ്വന്തം ദൈവം ക്രമേണ നശിപ്പിക്കട്ടെ. ആത്മാവിനെ ദഹിപ്പിക്കട്ടെ (അന്ത്യോന്ത്യത്തിലുള്ള ശത്രുക്കൾ എന്താണെന്ന് മാനസിക വാചിക വിധിയാക്കേണ്ടത്: ഓർ ദാനം ചെയ്യുകയില്ല എന്നു പറയുന്നത് മാനസിക നിഷേധം, നിന്ദാപ്രസംഗങ്ങളാൽ ദാനം മുടക്കുന്നത് വാചികനിഷേധം അല്ലെങ്കിൽ അന്ത്യോന്ത്യത്തിലെന്നത്, വാചിക കായികഭേദങ്ങൾ: എതിരെയെന്നുപോലും അത് വിളിച്ചു പറയുകയില്ല. പ്രിയം പറയുന്നത് ചെയ്യുകയില്ല. ഇതാക്കാരെ ദയാവികൽ എന്നു പറയാം.)

5 ഉപാധിസ്തസ്യ പ്രവിഭാ

നന്തോത്തം മച്ഛതിഭയേന

അതഃ പാഹിസ്തവാന സ്തവന

മഹോക്തിനോ ദ്വിതായധായി:

വ. 16

അന്വയം:-

(അതുതന്നെത്തന്നാൽ പാഹിത്യനി: പ്രാപ്തം)

ഉത വാ ഹേ സമസ്യ. — ബലേവേ, (അഹേ.)

യഃ മതഃ — മൗണ്യധാരാ മനസ്സു:

പ്ര-വിഭാൻ — മായാമൃഗം പ്രകാശം ജാനൻ

ഭയേന — പുഷ്പാശ്വരീത്യാ
ദിവിധമന്ത്രേണ

മതഃ മച്ഛതി — മനസ്സു: ഭർത്താവി, വിധേയീ
കരോതി

അതഃ — തത്കർമ്മസ്തകാശാൽ

ഹേ സ്തവാന, അഹേ, — സ്തവമാനാഗേ

സ്തവാനം പാഹി — സ്തുതി: കർമ്മം മാം ദക്ഷ

(കിംച) നഃ ദഃ-ഇതായ — അസ്താൻ തൽ കൃതായ ദുർമ്മത്രണ പ്രയുക്തായ ദഃഖായ

(സമത്വം, ഭാജനം)

മാകിഃ ധായിഃ — മാസ്ഥാപയ, മാകാഷീഃ

അർത്ഥം:- (ഇവിടെ ആ ഭയാവികളുടെ മന്ത്രണത്തിൽ നിന്നും രക്ഷിക്കണമെന്നും അഗ്നിയോട് പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു.) അല്ലയോ ബലോൽപന്ന, അഗ്നേ, മരണധർമ്മിയായ യാതൊരു മനുഷ്യൻ ചതിപ്രയോഗങ്ങളറിയുന്നവനായി, മുൻപറഞ്ഞ രണ്ടു തരത്തിൽ മനുഷ്യനെ ഭർത്സിക്കുന്നുവോ, കീഴ്പ്പെടുത്തുന്നുവോ, അങ്ങനെ ചെയ്യുന്നവനിൽ നിന്നും, സ്തുതിക്കപ്പെടുന്ന അഗ്നേ, സ്തുതകർത്താവായ എന്നെ രക്ഷിച്ചാലും. കൂടാതെ, അവൻ ചെയ്ത ചതിപ്രയോഗം മുഖമുള്ള ദഃഖത്തിന്നും എന്നെ പാത്രമാക്കരുതേ.

1 മഥിദ്യഭീം വിഷ്ണോമാതരിശാ

ഹോതാരം വിശ്വാഹംസം വിശ്വഭേവ്യം

നിയന്ധ്യമന്യോസുവിക്ഷു

സ്വപ്നാചിത്രം വപുഷേ വിഭാവം

അന്വയം:-

യൽ ഇം	— യം ഏനമഗ്നിം
മാതരിശാ	— അന്തരിക്ഷ ശ്വസനോ വായുഃ
വിഷുഃ	— കാഷ്ടേഷ്വപന്തഃ പ്രവിഷുഃ (സന്)
മഥീൽ	— അമഥ്നാൽ, പ്രാവദ്ധയൽ
യം മനുഷ്യാസു വിക്ഷു	— മത്വാ കർമ്മ കർവ്വതീഷു ഗുത്വഗ്
	രൂപാസു പ്രജാസു
വപുഷേ	— ശരീരസിദ്ധയേ
സ്വഃ ന ചിത്രം വിഭാവം	— ആദിത്യമിവപായനീയം
	വിവിധ പ്രകാശവന്തം
നി ദധുഃ	— യജമാനാധാരയന്തി

മോതാരം

വിശ്വ-അഹംസുഃ

— ദേവാനാമാഹ്വാനാം
— നാനാദ്രുപം, പാർത്ഥിവൈദ്യുത
ജാലാദിഭേദേണ,
ആഹവനിയാദിഭേദേണ, കാളി
കരാദ്യാദിദ്രുപാണാം.
ജാലാനാം വൈദ്യുതാദിശ്ച
ദ്രുപം.

വിശ്വ-ദേവ്യം

— സർവ്വദേവജോഗ്യം ക്രിയായായുഃ
(തപശിം ബ്രഹ്മം)

അർത്ഥം:—യാതാതാഗ്നിയെ അനുരീക്ഷത്തിൽ ഗ്രസ്തിക്കുന്ന
വായു, അരണികളുടെ ഉള്ളിൽ കടന്നു കടന്നുവളരുന്നതോ,
യാതാതാഗ്നിയെ മന്ത്രപുഷ്പം കടംപെടുന്ന ജ്വലിക്കുകയാകുന്ന
പ്രദക്ഷിപ്ത യജമാനന്മാർ യജ്ഞശാിരസിയിട്ടായി ആദി
ത്യനെണപോലെ മോഹനം വിവിധ പ്രകാശനമായി ധരി
ച്ചുവോ, ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനും പാർത്ഥിവ വൈദ്യുത
ജാലാദിയും ആഹവനിയാദിയുമായി നാനാദ്രുപനും, കാളി
കരാളി മുതലായ ഏഴു ജാലാഭാഷാദ്രുപം വിശ്വദ്രുപനും ദേവ
ന്മാർക്കു് അഹ്മായ ഏറ്റവും ക്രിയയ്ക്കും ഇണങ്ങുന്നവനായ
(ഹവിസ്സു് സ്വീകരിക്കുന്നവനായ) ആ അഗ്നിയെ സ്മരിക്കുന്നു

2 ഭാഗനമിന്നഭേദേണമന്ത്രം

ഗ്നിർവ്യാകൃതം മന്ത്രസ്യപാകൻ

ജ്വലനവിശ്വാന്യസ്യകമോ

പസ്തതിരേമാണസ്യകാരോഃ

അന്വയം:—

മന്ത്ര ഭാഗനം

— മനനീയം ബ്രഹ്മം അഗ്നയേ
കർപ്പാണം മാം.

(ഭംഭിതാരം വൈരിണഃ)

ന ഭേദേണ

— ഭംഭിതം, ഹിംസിതം ന
പ്രഭവന്തി

തസ്യ (പ്രഭാതഃ) മമ

വരൂഥം	— വരണീയം സ്തോത്രാദികം
അഗ്നിഃ ചാകൻ ഇൽ	— അത്യർത്ഥം കാമയതേഹി
(ന കേവലമഗ്നിരേവ, സർവ്വദേവാഃ കാമയന്തേ)	
കർമ്മ ഉപ-സ്തതിം (ച)	
രേമാണസ്യ	— കർവ്വണസ്യ
കാരോഃ അസ്യ	— സ്തോത്രാസ്യ മമ
വിശ്വാനി	— സർവ്വാനി ഹവിഷ് പ്രദാനാദി
	ത്രപാനി
(സർവ്വദേവാഃ) ജഷന്ത	— സേവന്തേ

അർത്ഥം:-അഗ്നിയിൽ സാരഭൂതമായ സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്ന എ
ന്ന ദ്രോഹിയിൽവാൻ ശത്രുക്കൾ ശക്തരാകയില്ല. ഹവിസ്സേ
കുന്ന എന്റെ ശ്രേഷ്ഠമായ സ്തോത്രാദിയെ അഗ്നി ഏറ്റവുമധികം
പ്പെടുക്കത്തന്നെ ചെയ്യുന്നു. (അഗ്നി മാത്രമല്ല എല്ലാ ദേവന്മാ
രും ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു.) കർമ്മവും സ്തോത്രവും നടത്തുന്ന ഈ സ്തോത്രാ
വായ എന്റെ ഹവിദ്യാനാദികളെല്ലാം എല്ലാദേവന്മാരും സ്വീ
കരിയ്ക്കുന്നു. (തന്റെ പ്രാർത്ഥനയും അർപ്പണവും ഉപാസ്യദേവൻ
സ്വീകരിയ്ക്കുന്നു എന്നത് ഭക്തന്റെ ഉറച്ച വിശ്വാസമാണ്.)

3 നിത്യേ ചിന്തയം സദനേ ജഗൃഭേ

പ്രശസ്തിഭിദ്യദിരേ യജ്ഞിയാസഃ

പ്രസൂനയന്ത ഗൃധേന്ത ഇഷ്ടാ

വശ്വാസോ നരഥ്യോരാഭാഹാണാഃ

അന്വയം:-

യജ്ഞിയാസഃ — യജ്ഞയോഗ്യം യജമാനാഃ
യം (മഥനോൽപന്നമഗ്നിം)

നിത്യേ ചിന്ത സദനേ — നിത്യേ ഏവ ഗാർഹപത്യ
ലക്ഷണേ അഗ്ന്യാ
സാദനസ്ഥാനേ

ന ജഗൃഭേ — ക്ഷിപ്രം ഗൃഹ്ണന്തി,
(ഗൃഹീതാ) പ്രശസ്തി-ഭിഃ

ഭധിരേ — സ്തുതിഭിഃ ആഹവനീയാർത്ഥം
ധാരയന്തി

(ധൃതവാച) ഗൃദ്ധേന:	— ജുതാപിഭ:
ഇഹയുത	— യദേണ നിജിത്തദൃതേ സതി
രഹാണാ:	— രഹസാഗച്ഛന്ത:
രഥ്യ: അശ്വാസ: ന	— രഥേനീരക്താ: അശ്വാ: യഥാ രഥസ്വാചിനം അഭിമുഖദേശം നയന്തി തഥാ
പ്ര സു നയന്ത	— സുഷുപ്രനയന്തി

അർത്ഥം.-യജ്ഞയോഗ്യരായ യജമാനന്മാർ കടന്നുനടന്നു
അഗ്നിയിലെ നിത്യമായ ഗാർഹപത്യസ്ഥാനത്തേക്കു് (കണ്ഡ
ത്തിലേക്കു്) വേഗത്തിൽ എടുത്തു. എടുത്തു്, ആഹവനിയ
ത്തിനായി സ്തുതികളോടുകൂടി ധരിക്കുന്നു. പിന്നെ, ജുതാപിഭ
കൾ യജ്ഞത്തിന്നുവേണ്ടി, ഉപോടുകൂടി ഓടുന്ന തേർ കതിര
കൾ തോളിയെ ഉദീഷുസ്ഥലത്തെത്തിക്കുന്നപോലെ, അഗ്നി
യെ നല്ലപോലെ നയിച്ചുകൊണ്ടുപോകുന്നു.

4 പുത്രുണീഭ്യോനിരിണാതിഭഃഃ
രാദ്രോപതേവനആവിഭാവാ
ആർസ്യവാതോന്വാതിശോചി
രസ്തസ്സശ്യാമസനാമനദൃഗ്

അന്വയം:-

(ഭാവാഗ്നിസ്മൃതയതേ)

ഭസ്യ: ഭഃഃഃ — ഉപക്ഷയിതായോഗ്നി:
അസ്ഥാനീയാഭിർജാലാഭി:

പുത്രുണീ ആ നി
രിണാതി

— ബഹുനി വൃക്ഷാദിനി സമന്താൽ
നിതരാം ഹിനന്ത്വീ

ആർ വനേ വിഭാവാ
രോപതേ

— ഭാഹാനന്തരം വിവിധപ്രകാരം
ഭിഷ്യാഭവതി

ആർ അസ്യ ശോചി:
വാത:

— ജാലാനുകൂല: അഗ്നിസഖീ
ത്രോവാതു:

അസ്തഃ അസനാം

ശര്യം ന

— ക്ഷേപ്യസ്സകാശാൽ ഗച്ഛന്തിം
ശര്യം, ശരംഇവ

അനു ദൃൻ അനു വാതി — പ്രതിദിനമനുക്രമം വാതി

അർത്ഥം.—സംഹാരശീലനായ അഗ്നി തന്റെ പല്ലുകളുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള ജാലകളാൽ എത്രയോ വൃക്ഷാദികളെ അന്വേ, ആമുലം നശിപ്പിക്കുന്നു ദഹിച്ച ശേഷം വിവിധ പ്രകാശനായി കത്തുന്നു. അനന്തരം അനലസഖനായ അനിലൻ ജാലാനുക്രമമായി, എയ്യുന്നവന്റെ അടുക്കൽ നിന്ന് അന്വേണപോലെ, (അഗ്നിസ്ഫുലിംഗങ്ങളെ) ദിവസംതോറും അനുകൂലിച്ച് വിശുദ്ധ. (അഞ്ചുദിനമെത്തിക്കുന്നു.)

5 നയം.രിപവോ നരിഷണ്യവോ

ഗഭേസന്തംരേഷണാരേഷയന്തി

അന്ധാഅപശ്യാനഭേനഭിഖ്യാ

നിത്യാസതു. പ്രേതാരോഅരക്ഷൻ

വ 17

അന്വയം:—

യം ഗഭേ സന്തം

— അരണിമധ്യ ഗർഭവേൽ
രക്ഷകേ വർത്തമാനമഗ്നി.

രേഷണാഃ

— ഹിംസനസ്വഭാവഃ

രിപവഃ ന രേഷയന്തി

— ന ദുഃഖയന്തി

(തഥാ) റിഷണ്യവഃ ന

— അന്വേഹിംസകാ നഹിംസന്തി,

(കിംചാസ്യ) അഭി-ഖ്യാ

— അഭിതഃഖ്യാതിം, മാഹാത്മ്യം

അന്ധാഃ അപശ്യാഃ

— ഉത്താനശക്തിരഹിതാഃ,

അവിദ്വാംസഃ, അദൃഷ്ടാരഃ

ന ഭദൻ

— നദൗനവന്തി, നഹിംസന്തി

നിത്യാസഃ

— നിത്യഃ, അവിചലിതഭക്തയഃ,

അഗ്നിഹോത്രാഭി

നിത്യകർമ്മരതാഃ, യജമാനാഃ

പ്രേതാരഃ

— യജ്ഞാദിനാതമേവ

നപ്രിയിതാഃ

ഇം അരക്ഷൻ

— എന്നം യജ്ഞാദിരൂപേണ
രക്ഷന്തി, ജേതേ

അതും—അരണിമധ്യത്തിൽ ഗർഭരൂപത്തിൽ വർത്തിക്കുന്ന യാതൊരുഗ്നിയെ ഹിംസാശീലരായ ഗന്ത്രക്കാരെ ഉപദ്രവിക്കുന്നില്ല (ആകാം ഉപദ്രവിച്ചാൽ കഴിയുകയില്ല) മറ്റു ഹിംസകന്മാരും (അല്ലെങ്കിൽ കമ്മവീരോധികൾ) ഹനിക്കുന്നില്ല, യാതൊരുവിടുത്തെ കീർത്തിയെ, മാഹാത്മ്യത്തെ അറിവറവർ, അവിദ്വാന്മാർ, ഉരക്കാഴ്ചയില്ലാത്തവർ കേടുവരുത്തുന്നില്ല, ആ അഗ്നിയെയാണു് ചലിക്കാത്ത ഭക്തിയോടുകൂടി, അഗ്നിഹോത്രാദികമ്മങ്ങളിൽ തല്പരരായ യജമാനന്മാർ യജ്ഞാഭ്യന്തരാനന്തരം ഭജിക്കുന്നത്, രക്ഷിക്കുന്നത് വഗ്ഗം—18 വിരാട്കുന്ദം

1 ഹസ്സുരായ ഏഷ്വരേ പതിദ്
ന്നിന ഇനസ്യവസുനഃ പദേ ആ
ഉപയുജന്തഃ ശ്രേയോവിധനിൽ

അന്വയം. —

മഹാ: രായ: പതി:	— മഹത: ഗവാദിരൂപസ്യ
	ധനസ്യ പാലക:
സ: (അഗ്നി:) ദൻ	— അഭിമതം പ്രയച്ചൻ
ആ ഇഷ്വരേ	— ആഭിമുഖ്യേന ഗച്ഛതി
(കിംപ) ഇനസ്യ ഇന:	— സമൃദ്ധം സ്വാമിനാം
	സ്വാമി സ:
വസുനഃ പദേ ആ	— ധനസ്യോസ്തദഭ്യേതേ വേദി
	സ്ഥാനേ ആശ്രയതി
(കിംപ) ഉപ യുജന്തം	— ഉപഗച്ഛന്തമേനം
അഭ്യയ: വിധൻ ഇതി	— ഗ്രാമവന്തോ യജമാനാ:
	പരിപരന്ത്യേവ

അതും—മഹത്തരമായ പൂജ്യമായ (പ്രശു മുതലായ) ധനത്തിന്റെ രക്ഷകനായ ആ അഗ്നി അഭിമുഖ്യേനയാതാവാതി ഇതാ നേരെ വരുന്ന കൂടാതെ ഇംശാനം ഇംശാനായ അവിടുന്ന് എല്ലാ ഐശ്വര്യങ്ങൾക്കും ആസ്തദഭ്യേതമായ വേദിയെ ആശ്രയിക്കുന്ന ഹൃദയത്തെ ആശ്രയിക്കുന്ന അവിടുത്തെ സോമം ചരക്കുന്ന കല്പകോട്ടാകൂടിയ (സോമസംസ്കാരത്തിലേപ്പെട്ട) യജമാനന്മാർ സ്വീകരിച്ചുപചരിക്കുന്നത്

2 സയോഘൃഷ്ഠാനരാനരോദസ്യോ
 ശ്രവോഭിരസ്തിജീവപീതസഗ്ഗ്ഃ
 പ്രയസ്സസ്രാണശ്ശിശ്രീതയോനൈ

അനന്തം:-

യഃ (അഗ്നിഃ) നരാം ന — മനുഷ്യാണാമിവ
 രോദസ്യോഃ ഘൃഷ്ഠ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യോരപിസേക്താ,
 ഉൽപാദകഃ

(സ്വദത്തംഹവിഃ ആദിത്യം പ്രാപയു തദശ്ശിഭിസ്സഹ വൈദ്യുത
 രൂപേണ മേഘഭാരാ ഉദകേന പ്രവഷ്ട്യ, സർവാൻപ്രാണിനഃ
 പ്രാപയതി ഇത്യുൽപാദയതിതാ)

യഃ (അഗ്നിഃ) യോനൈ
 പ്ര സസ്രാണഃ — ഗർഭാശയേ പ്രവിഷ്ടസ്സൻ
 ശിശ്രീത — നിഷിക്തംരേതഃ പാരയതി,
 പാപയതി, നൃപശാഭി
 ഭേഹാകാരേണ പരിണമയതി,
 യദ്യഗ്നിൻപചേൽനോൽ
 പദ്യതേ, തസ്മാൽ സാക്ഷാ
 ഭേദോൽപാദകഃ

(യതഃ) ജീവപീത-സഗ്ഗ്ഃ — നാനാചിഡൈർജീവൈഃ പിതഃ,
 ആസ്വാദിതഃ സഗ്ഗ്ഃ,
 സൃഷ്ടിക്രമോയസ്യ

സഃ ശ്രവഃ-ഭിഃ — ശ്രവ്യമാണൈഃ
 യശോഭിര്യുക്തസ്സൻ
 അസ്തി — വർത്തതേ

അർത്ഥം:-യാതൊരഗ്നി, മനുഷ്യക്കെന്നപോലെ ദ്യാവാ
 പൃഥിവീകൾക്കും വർഷകനാണോ, ഉല്പാദകനാണോ, യാതൊ
 രഗ്നി ഗർഭാശയത്തിൽ പ്രവേശിച്ച് അവിടെ നിക്ഷേപിച്ച
 രേതസ്സിനെ പാകപ്പെടുത്തുന്നപോ, യാതൊന്നുകൊണ്ട് നാനാ
 വിധ ജീവികളാൽ ആസ്വാദിക്കപ്പെട്ടു. അനുചിതപ്പെട്ട സൃഷ്ടി
 കർമ്മത്തോടു കൂടിയവനാണോ, ആ അഗ്നി എങ്ങും മുഴങ്ങിക്കേൾ

ജന കീർത്തിയോടുകൂടി വർത്തിക്കുന്ന. (അധിസ്ത്വ ആദിത്യനെ
 തിച്ച് വൈദ്യതരൂപത്തിൽ ഭാഷ, വഴിവഴിച്ച്, എല്ലാ
 പ്രാണികൾക്കും എന്തിക്കുന്നതുകൊണ്ട്, ഉൽപാദകത്വം, ഗർഭാ-
 ഗതത്തിലെ രോഗസ്തം ബാഹ്യരൂപമായി പാകംവരുന്ന പശു-
 മനുഷ്യാദിരൂപം പരിണമിപ്പിക്കുന്നതിനാലും ഉല്പാദകത്വം.)

3 ആയ: പു: നാച്ഛിന്നീഭീരേ
 രത്യ: കവിന്നേന്ത്യോനാച്ഛാ
 സുരോന്തകപാതാതാത്ഭാ

അന്വയം:-

അത്യ:	— അപേക്ഷിതദേശം പ്രതി അന്തരഗീവ:
കവി: യ: (അഗ്നി:) നാച്ഛിന്നീ:	— ഗ്രാമഭാഗം, നാച്ഛിന്നീ, യജമാനാനാം സംബന്ധിനി, ഉത്തരവേദി:
അച്ഛാ നന്ത്യ: ന	— അന്തരഭാഗം നന്ത്യ: ന വാച്ഛിനി
പുര: ആ അഭീഭേദി (കീ:പ) ഗത-ആത്മാ	— തത്ത്വമാനം ദീപയതി — അപരിമിതരൂപം, നന്ത്യ: ന മാനഗുണാദിപക്ഷയാ നാനാരൂപ:
(സ:) സുര: ന അന്തരഭാഗം	— സുര്യ ഇവ ദീപ്യമാനം (വർത്തിക്കുന്നു)

അർത്ഥം:-ഏതേതെങ്ങിനെയായിട്ട് എപ്പോഴുമെന്നുവരും. എ-
 ല്ലാറ്റിന്റെയും അപ്പോ. കാണുന്നവനായ യാതൊരുഗ്നി യജമാ-
 നന്റെ പ്രിയകാരിണിയായ വേദിയെ, സംബന്ധിപ്പിക്കുന്ന
 വായു പോലെ പ്രാപിച്ച് പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന, ആ അഗ്നി യജ-
 മാനന്മാരുടെ അപേക്ഷപ്രകാരം മാറി മാറി രൂപം പുണ്യ ന-
 നാകാരമായി സുര്യൻ എന്ന പോലെ ശോഭമാനനായ
 വർത്തിക്കുന്നു.

4 അഭിഭിജ്ഞാത്രിരോചനാനി

വിശ്വാഭ്യാംസി ശുശ്രൂചാനോ അസ്ഥാൽ

ഹോതായജിഷ്ടോ അപാം സധസ്ഥേ

അന്വയം:—

(അയമഗ്നിഃ) ദ്വി-ജ്ഞാ — ദ്വാഭ്യാമരണീഭ്യോ ജായമാനഃ
ത്രി രോചനാനി

ശുശ്രൂചാനഃ അഭി — ത്രിണീരോചനാനി ക്ഷിത്യാഭി
സ്ഥാനാനി അഭിതഃ
പ്രകാശയൻ

(ന കേവലം ത്രിണ്യേവ, കിന്തു)

വിശ്വാ ഭ്യാംസി — സദ്വ്യാണി രജകാനി ലോകാനി
പ്രകാശയൻ

ഹോതാ, യജിഷ്ടഃ — ദേവാനാമാഹ്യാതാ, യഷ്ടൃതമഃ
(സൻ)

അപാം സധ-സ്ഥേ
അസ്ഥാൽ

— പ്രോക്ഷണാഭ്യുകോനാം സഹ
സ്ഥാനേ തിഷ്ഠതി

അർത്ഥം.—ഈ അഗ്നി രണ്ടരണികളിൽ നിന്ന് ഉളവായവ നാകയാൽ ദ്വിജനാകുന്നു ഭൂമി, അന്തരീക്ഷം, ദ്യോവ്, ഈ മൂന്നു സ്ഥാനങ്ങളെയും അടുത്തു പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നവനാകുന്നു. മൂന്നു സ്ഥാനങ്ങളെ അല്പ, എല്ലാ ലോകങ്ങളെയും പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നവനാകുന്നു. ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനും യജിക്കുന്നവരിൽ പെച്ച് മുന്തിയവനുമായ അവിടുന്ന് പ്രോക്ഷണി മുതലായ ജലപാത്രങ്ങളോടൊപ്പം യാഗശാലയിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു.

5 അയംസഹോതായോദ്വിജ്ഞാ

വിശ്വാഭ്യേവാര്യാണിശുവസ്യോ

മർത്തായോനസ്മൈസുതുകോദഭാഗ്

അന്വയം:—

യഃ ദ്വി-ജനാ സഃ

ഹോതാ

— ഹോമനിഷ്ഠാദകഃ

ശ്രവസ്യ

— ശ്രവസ്യയാ, ഹവിർല്ലക്ഷണാ
ന്നേച്ഛയാ

അയം വിശ്വാ വാര്യാണി — സർവ്വാണി വരണീയാനി
ധനാനി

ദധേ

— ധാരയതി

അസ്മൈ യഃ കർത്താ ദദാശ — ദദാതി

(സഃ) സ-തുകഃ

— ശോഭനപുത്ര (പേരി)

അർത്ഥം.—രണ്ടുജനങ്ങളോടുകൂടിയ അവിടുന്ന് ഹോമനിഷ്ഠാ ഹകനാകുന്നു. ഹവിരെന്നത്തിലുള്ള താൽപര്യംകൊണ്ട് (അതേ കുന്നവർക്ക് കൊടുക്കാനായി) എല്ലാ ശ്രേഷ്ഠന്മാരെയും അവിടുന്ന് ധരിക്കുന്നു. അവിടേക്ക് ആർ കൊടുക്കുന്നുവോ, അവൻ, സർവ്വപുത്രപാനായി പേർപ്പെടുന്നു.

വർഗ്ഗം.—19 ഉഷ്ണിക്മാനഃ

1 പുത¹ത്വാ²ദാ³ശ്വാ⁴ൻ⁵പോ⁶പോ⁷രി⁸ഗ്നേ⁹ത¹⁰വ¹¹സ¹²ഗി¹³ദാ¹⁴
തോ¹⁵ദസ്യ¹⁶വശ¹⁷രണ¹⁸ആ¹⁹ഹസ്യ²⁰

അന്വയം:—

(ഹേ അഗ്നേ,) ത്വാ പുത

വോപേ

— ത്വാ. ബഹുവോപേ

(പുത്രം ദേഹി, വിത്തം ദേഹി ഇത്യാദി)

(യതഃ) ദാശ്വാൻ

— യതഃ അഭിമതം,

ഹവിർത്തവാൻ, അതഃ വോപേ

മഹസ്യ തോദസ്യ-ഇവ

— മഹതഃ ശിക്ഷകസ്യ സ്വാമിനഃ

ശരണേ ആ

— ഗൃഹേ ആസമന്താൽ നിയതോ
വത്തതേ അഗ്തേ

(യതോഹം) ഹേ അഗ്നേ,

തവ സഗിർ

— തവൈവ

ആ അരി: — ആഭിമുഖ്യേന അത്ത് ഹവിരാദി
 പ്രാപണേന സേവക:
 (യസ്സാദേവം തസ്സാൽ അഭിമതം ബഹുവോചേ, ത്വമിഹതൽ
 സർവ്വം ദേഹി)

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞാൻ വളരെ കാര്യങ്ങൾ
 അവിടുത്തോടു ചോദിക്കുന്നു-പുത്രനെ തരണം, ധനം തരണം
 എന്നിങ്ങനെ അലട്ടുന്നു. ഞാൻ അവിടേക്ക് ഇഷ്ടമായ ഹവി
 സ്സ നല്ലന്നതുകൊണ്ടാണു് ഇങ്ങിനെ ചോദിക്കുന്നതു്. ഒരു വലി
 യ പ്രഭുവിന്റെ വീട്ടിൽ പറഞ്ഞതു് കേട്ടു പാർക്കുന്നവൻ പോലെ
 ഞാൻ അവിടേക്ക് ചേർന്നവനാകുന്നു, ഗർഭാസനാകുന്നു. ഹവി
 സ്സ മുതലായവ എത്തിച്ചു സേവിക്കുന്നവനാകുന്നു. അതുകൊ
 ണു് അഭീഷ്ടങ്ങൾ പലതും പറയുന്നു. തന്നരുളിയാലും.

2 വ്യനിനസ്യ ധനിനഃ പ്രഹോഷേ ചിദർത്ഥഃ
 കദാചന പ്രജിഗതോ അദേവയോ:

അന്വയം:—

(ഹേ അഗ്നേ, ത്വാം) വി
 അനിനസ്യ

— വിശേഷേണ ബ്രവീമി
 അസ്വാമിനഃ, ത്വാം അസ്വാമി
 നം കർഷ്ണസ്യ

(ത്വാം) ധനിനഃ
 (കിംച) പ്രഹോഷേ
 ചിൽ

— സമഗ്രധനവതഃ

അർത്ഥഃ

— ദക്ഷിണാത്രപേണ അദേവതഃ

കദാ ചന പ്രജിഗതഃ

— കദാചിദപി ദേവാൻ അസ്മവതഃ

അദേവ-യോ:

— ദേവാൻ ആത്മനോനേച്ഛതഃ

(ഏതേഷാം നദാതവ്യം ഇതിവോചേ)

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞാനവിടുത്തോടു് വേണ്ടപോ
 ലെ പറയുന്നു: അവിടുത്തെ സ്വാമിയായി ഗണിക്കാത്തവനും
 ധാരാളം ധനമുള്ളവനും (ആ ധനം യാഗാദി ധർമ്മകർമ്മങ്ങൾ
 ഉപയോഗിക്കാത്തവനും) ഹോമിജ്ഞാതിനു് (കർമ്മം ചെയ്യു

ബോഴം) ദക്ഷിണ കൊടുക്കാത്തവനും തിരികെയും ദേവന്മാരെ വന്ദിക്കാത്തവനും ദേവന്മാരെ ആത്മാവിനാൽ ഇഷ്ടപ്പെടാത്തവനും ഒന്നും അവിടുന്ന് കൊടുക്കേണ്ടതില്ല

3 സപത്രോവിപ്രമർത്യോ മഹോപ്രായ്തമോദിവി
പ്രപ്രത്തേതഗ്നേവനന്ധസ്യാമ വ 19

അന്വയം -

(ഹേ അഗ്നേ,) വിപ്ര,

(യഃ) മർത്യഃ (ത്വാം

യജതേ)

സഃ (യജമാനഃ) ദിവി — ദൃലോകേ

ചന്ദ്രഃ — ആഹ്ളാദകഃ, ചന്ദ്രസമുദേശോ
വേതി

മഹഃ — മഹതഃ

പ്രായൻ-തമഃ — പ്രവൃദ്ധതഃ, ഇതാദേവാനാ
മപിശ്രേഷ്ഠഃ

(അതഃ) ഹേ അഗ്നേ തേ — ത്വാം

പ്ര-പ്ര ഇത് — പ്രകർഷണൈവ

വനന്ധഃ സ്യാമ — സംഭക്താരോഭേമ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അഗ്നേ, യാതൊരു മനുഷ്യൻ അവിടുത്തെ യജിക്കുന്നു, അവൻ ദ്രോഹിതൻ സമുദാഹരിക്കുന്നതായ ചന്ദ്രൻ തുല്യനായിത്തീരുന്ന (യാഗാദികർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യുന്നവൻ തനിക്കു സർഗ്ഗത്തിന്നേടുക മാത്രമല്ല, ലോകത്തിന്ന് സന്തോഷമുണ്ടാക്കുകയും ചെയ്യുന്ന അവിടുന്ന് മഹത്തുകാളിലും പെച്ച് ഇതാദേവന്മാർക്കൊളും, ഉൽകൃഷ്ടനാകുന്ന അതുകൊണ്ട് അഗ്നേ, ഞാൻ വേണ്ടപോലെ അവിടുത്തെ ആശ്രിതനാകാറു

വക്രം-20-21 ജഗതീകരന്ദ്രഃ മിത്രാവതന്നൌ ദേവതാ

1 മിത്രം നയം ശിമ്യാഗോഷ്ഠവ്യവ
സ്തപായോവിദമേ അപ്സജീജനൻ
അരജേതാം രോദസീപാജസാഗിരാ
പ്രതിപ്രിയം യജതം ജനശ്ചാമവഃ

അനവയം:-

യം (മിത്രം) മിത്രം ന

ശിമ്യാ — പ്രകാശവൃഷ്ടുൽപാദനാദികർമ്മ
ണാ സഖായമിവസ്ഥിതം

ഗോഷ്ഠ ഗവ്യവഃ — ബഹുവിഷ്ണുഗോഷ്ഠനിമിത്തഭൂതേ
ഷു ഗാഃ ആത്മന ഇച്ഛന്തഃ

(തഥാ) സ-ആധ്യഃ — ശോഭനധ്യാനഃ

വിദമേ — യാഗേ

അപ്സ-സു — അന്തരീക്ഷേ വർത്തമാനം (ച)

പ്രിയം, യജതം — സമ്യക്ഷാം പ്രീണയിതാരം,
യഷ്ടവ്യം

ജനശ്ചാ. അവഃ പ്രതി
ജീജനൻ — ജനവതാം രക്ഷണം നിമിത്തീ
കൃത്യയജമാനഃ ജനയന്തി

(ഏവമുക്തപന്നസ്യ മിത്ര
സ്യ) പാജസാ — ബലേന
ഗിരാ — ശബ്ദേണ ച
രോദസീ അരജേതാം — അകമ്പേതാം

അർത്ഥം:- പ്രകാശം, വൃഷ്ടിപ്രദാനം മുതലായ കർമ്മത്താൽ
ചങ്ങാതിപോലെ ഇരിക്കുന്ന യാതൊരു മിത്രനെയും, തങ്ങൾക്ക്
ധാരാളം പശുക്കൾ ഉള്ളതുകാരണം പശുപ്രിയന്മാരും ശോഭന
ധ്യാനന്മാരായ ജഗദീശ്വരൻ യാഗത്തിലും അന്തരീക്ഷത്തി
ലും വർത്തിക്കുന്നവനായി, ഏല്പാവരെയും പ്രീണിപ്പിക്കുന്നവ
നായി, യജിക്കപ്പെടേണ്ടവനായി, ജനപുഷ്ട മനഷ്യരുടെ
രക്ഷണത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് ജനിപ്പിച്ചുവോ, ആ മിത്രന്റെ ബല

നാലും ഗണ്യനാലും ദ്യാവാപൃഥ്വിവികൾ ഇളകിമറിയുന്ന
(യാഗാദികൾ കത്താക്കൾ ധ്യാനംകൊണ്ട്. തപസ്സാധനംകൊ
ണ്ടാണ് മിത്രാദിദേവന്മാരെ സൃഷ്ടിച്ചത്).

2 യദ്ധൃത്യോ, പുരുമിളംഹസ്യ സോമിനഃ
പ്രമിത്രാസോനാധിസോപാഭവഃ
അധക്തം വിദേതം ഗാതുരച്ഛത
ഉതക്തം വൃഷണാപസ്ത്യാപതഃ

അന്വയം:-

(ഹേ മിത്രാ വന്ദന്തേ,)

യൽ വാ.	— യസ്മാൽ യുവാ.
പുരു-മിളംഹസ്യ	— ഏതന്നാലകസ്യ രാജ്ഞഃ
സോമിനഃ സു-ആഭവഃ	— സോമപതഃ, സ്വാപേനഗിദ്ധാഃ,
സ്വസ്ഥപ്യാപാസമന്താഃ
ത്യൻ	— ഉദരലക്ഷണം കമ്മ
മിത്രാസഃ ന	— മിത്രാണിവ, മിത്രദൂതാജ്ഞിനഃ
പ്രധിസോ ഹി	— പ്രകണ്ഠേണ ധാരണനി ഖലു
അധ	— അതഃ കാരണാൽ
ഗാതു. അർച്ഛതേ	— യഷ്ടാഗമനം അർച്ഛയതഃ
(ഷഷ്ട്യന്തേ ചതുർഥി)
ഗാതു. വിദേതം	— കമ്മ ഭാനിതം.
ഉത വൃഷണാ	— അപിച കാമവഞ്ചിതാരോ
(യുവാ.)
പസ്ത്യാ-പതഃ	— പ്രാപിതവ.ഗാദി ഗൃഹവതഃ
യജമാനസ്യാഗമാനം.
ക്രതം	— ക്രന്തം.

അ.പം.-അല്ലയോ മിത്രവന്ദന്മാരേ, നിങ്ങൾക്കായി
പുരുമിളംഹനെന്ന രാജാവിന്മേൽ പതം, സോമം കയ്യിലേ
നിക്ഷേപം, സ്വസ്ഥകമ്മന്മാരിൽ കശലന്മാരുമായവർ, ദൂതരി
കൾ മിത്രന്മാരെ പോലെ മുൻപാണെ കമ്മ, വേണ്ടപോലെ

ധരിയ്ക്കുന്നു, അനുഷ്ഠിയ്ക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് നിങ്ങളുടെ വരവിനെ കൊണ്ടാടുന്ന അപരന്റെ കർമ്മത്തെ അറിയുമാറാകണം. കൂടാതെ കാമവർഷകരായ നിങ്ങൾ പഴം മുളകൾകൊണ്ടും മറ്റു മുളള ഗൃഹമുറ്റം യജമാനന്റെ വിളി കേൾക്കുമാറാകണം.

3 ആവാം ഭൂഷണീകൃതയോ ജന്മരോദസ്യോഃ

പ്രവാച്യം വൃഷണാ ഭക്ഷസേമഹേ

യദീതൃതായ രേമോയദുപ്തേ

പ്രഹോത്രയാശിക്യാവീമോ അധാരം

അന്വയം:-

ഹേ വൃഷണാ, വാം	— കാമാനാം വർഷിതാരൗ,
രോദസ്യോഃ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യോസ്സുകാശാൽ
(യവയോഃ) പ്ര-വാച്യം	
ജന്മ	— സ്തൃത്യം ജനനം
മഹേ ഭക്ഷസേ	— മഹതേ സർവ്വവിഷയബലായ
ക്ഷിതയഃ ആ ഭൂഷൻ	— മനുഷ്യോഃ സർവ്വതോലംകർപ്പന്തി.
	ശ്ലാലന്തേ
യദീ ഇം.	— യസ്മാദേവ കാരണാൽ
ഗീതായ രേമഃ	— യജ്ഞായ സാമർത്ഥ്യം
യദീ അപ്തേ	— യസ്മാൽ പ്രാപ്തവതേ യജമാനായ
	അഭിമതഹലം രേമഃ
(യജ്ഞം യജമാനം ച രേമഃ)	
(യസ്മാച്ഛ) ഹോത്രയാ	— സ്തൃതിരൂപയാ വാചാ
ശിക്യാ	— ഹവിഷപ്രദാനാദി കർമ്മണാ
	(ച)
അധാരം പ്ര വീഥഃ	— യജ്ഞം പ്രകർഷണ പ്രാപ്നമഃ
	(തസ്മാൽ പ്രവാച്യം
	ജന്മഭൂഷയന്തി)

അർത്ഥം.-അല്ലയോ കാമവർഷരേ, ദ്യാവാപൃഥിവികളിൽ നിന്നുള്ള നിങ്ങളുടെ സ്തൃത്യമായ ജനനത്തെ, ഉൽപത്തിയെ സർവ്വവിഷയങ്ങളിലും മഹത്തായ ബലത്തിന്നവേണ്ടി മനുഷ്യർ

കൊണ്ടാടുന്നു, പുകയ്ക്കുന്നു യജ്ഞത്തിനുള്ള കഴിവും, നിങ്ങളെ ഉപാസിക്കുന്നവർക്ക് അഭിമതഫലസിദ്ധിയും കൊണ്ട് നിങ്ങൾ യജ്ഞത്തെ യജമാനനെയും ഭരിയ്ക്കുന്നുവല്ലോ അതു പോലെ സൂതിരൂപമായ വാക്കുകൊണ്ടും ഹവിദ്യ്യാനാദി കമ്മം കൊണ്ടും നിങ്ങൾ യജ്ഞത്തെ വേണ്ടപോലെ പ്രാപിയ്ക്കുന്ന അതുകൊണ്ടാണ് നിങ്ങളുടെ ജനനത്തെ കൊണ്ടാടുന്നത്.

4 പ്രസാക്ഷിതിരസുരയാമഹിപ്രിയ

ഋതാവാനാപൃതമാഘോഷമോബൃഹൽ

യുവംഭിവോബൃഹതോക്ഷമാഭുവം

ഗാം ന ധൃപ്യപയുജാമേനപഃ

അന്വയം. —

ഹേ അസുരാ

— അസുരൗ, ബലവന്തൗ, മിത്രാവരന്തൗ യുവാം.

യാ (ക്ഷിതിഃ) മഹി
പ്രിയ

— ദേവയജനരൂപാ യാഗഭൂമിഃ
മഹതി, അത്യധികംപ്രിയതരാ

സാ ക്ഷിതിഃ പ്ര

— പ്രകർഷേണ സമ്പാദിതാ
(ആസിദതം.)

(ആസാദ്യവ) ഹേ
ഋത-വാന്തൗ
ബൃഹൽ ഋതം ആ
ഘോഷമഃ

— ഋതവന്തൗ

— മഹൽ അസുദീയം യജ്ഞം
അവൈകല്യേണ സമ്പാദിതഃ
ഇതിസ്മതം.

(യതഃ) യുവം ബൃഹതഃ
ഭിവം ഭക്ഷം.

— യുവാം മഹതഃ

— ദൃഢോകസ്യധുരിഭേവാൻ
പ്രീണന്തിതു. സമത്വം.

ആ-ഭുവം അപഃ

— സമ്പ്രതോഭവനശീലം. സോമ
യാഗരൂപം കമ്മ

ധരി ഗാം ന	— ശരീരബലസ്യനിർ്യാഹേ
	ധേനുമിവ, ക്ഷീരാദികമിവ
ഉപ യുജാഥേ	— സേവേഥേ (തത്രത്യം ഹവിഃ
	സ്വീകൃത്യ)

. അർത്ഥം.—അല്ലയോ ബലവാന്മാരായ മിത്രാവതന്നന്മാരേ, നിങ്ങൾക്ക് എപ്രകാരമുള്ള യാഗഭൂമിയാണോ അത്യധികം ശ്രേഷ്ഠം, പ്രിയപ്പെട്ടത്, അപ്രകാരമുള്ളവേദി ഇതാ ഒരുക്കിയിരിക്കുന്നു, വന്നുതളിയാലും. അല്ലയോ സത്യവാന്മാരേ, ഇരുന്നതളിയിട്ട്, ഞങ്ങളുടെ മഹത്തായ യജ്ഞത്തെ അറകററ മില്ലാത്തതെന്ന് ഉറക്കെ അരുളിച്ചെയ്യാലും. നിങ്ങൾ പെരുതായ ദൃഢോക്തരിലെ ദേവന്മാരെ പ്രീണിപ്പിക്കാൻ പോന്നതും എങ്ങും നടക്കുന്നതുമായ സോമയാഗത്തെ, ശരീരബലം നിലനിർത്താൻ പശുചിന്റുപാൽ എന്നപോലെ, അവിടങ്ങളിൽ ഹവിസ്സു സ്വീകരിച്ച് എപ്പോഴും സേവിക്കണമല്ലോ.

5 മഹീ അത്രമഹീനാവാരൃണഥോ
 രേണവസ്തജ ആസദ്യേനവഃ
 സ്വർന്തിതാ ഉപരതാതിസുര്യ
 മാനിത്രൂപ ഉഷസ്സ്കവീരിവ

വ 20

അന്വയം:—

(ഹേ മിത്രാവതന്നെ,	
യുവാം) മഹീ	— മഹത്യാം
അത്ര മഹീനാ	— അസ്യാം പൃഥിവ്യാം, മഹിതാ,
	മഹത്വേന യാ ധേനുഃ
വാരം ള്ലണഥഃ	— വരണീയം പ്രദേശം ഗമയഥഃ
(താ ഏതാഃ) ധേനവഃ	— ഗാവഃ സായംകാലേ യഷ്ടന്തേ
	ത്വേന
അരേണവഃ	— അനവദ്യാഃ തസ്സരാദ്യനപ
	ഹാരേണ അനഷ്ടാഃ
ഇന്ദഃ സദ്യേ ആ	— ക്ഷീരാണാം പ്രഭാത്യഃ സദ്യേ മനീ
	ഗോഷ്ടേ ആശ്രിതാഃ ആഗച്ഛന്തി

താ: ഉപര-താതി	— ഉപരതാത്തേ മോലാനാം വിസ്താരപതി സാത്തരിക്കേ മോലച്ചന്നേ സതി
സൂര്യം	— സമുസ്യപ്രസവിതാമാദിത്യ മലിലക്ഷ്യ
നി-ശ്രുപ: ഉഷസ:	— സച്ഛേഷപി സായം കാലേഷ്, ഉഷ: കാലേഷ് ച
തകപവി:-തുവ	— സ്തേന ബ്രഹ്മ, തസ്യപേതാ, ഗന്താ, മനഷ്യ: യഥാക്രമശ്ചി തഥാ
ആ സ്വരന്തി	— സുഖസഞ്ചാരായ ശബ്ദയന്തി

അർത്ഥം:--അല്ലയോ മിത്രവർത്തനന്മാരേ, മഹതിയായ ഈ ഭൂമിയിൽ മഹത്വത്തോടുകൂടിയ പശുക്കൾ ഏവയേയാണോ നല്ല പ്രദേശത്തേയ്ക്കു മേയ്ക്കാൻ കൊണ്ടുപോകുന്നത്, ആ പശുക്കൾ സന്ധ്യാകാലത്തു നിങ്ങളുടെ മഹത്വംകൊണ്ടാണ് തന്ത്രരാദികളാൽ അപഹരിയ്ക്കപ്പെടാതെ, നഷ്ടപ്പെടാതെ, കേടുപറാതെ, പാൽ നല്കുന്നവയായി തൊഴുത്തിൽ തീരിച്ചെത്തുന്നത്. അവ, വിസ്തൃതമായ ഭൂതരിക്കും മഴക്കാറിനാൽ മറയുമ്പോൾ സമുദായപാകമായ സൂര്യനെ ഉദ്ദേശിച്ചു എല്ലാ സായംസന്ധ്യകളിലും പ്രാതസ്സന്ധ്യകളിലും ചോരന്റെ പിന്നാലെ ഓടുന്ന മനഷ്യൻ കൂക്കുന്നപോലെ ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിയ്ക്കുന്ന (പശുക്കളുടെ സൗഖ്യംഗതി നിങ്ങളുടെ കനിവുകൊണ്ടാണ്.)

6 ആവാ¹ദ്യ²തായ്³കേ⁴ശി⁵നി⁶ര⁷ന്ത⁸ഷ⁹ത
മി¹ത്ര²യ³ത്ര⁴ വ⁵ർ⁶ണ⁷ഗാ⁸ത⁹മ¹⁰ച്ഛ¹¹മഃ
ഔ¹വ²ര³നോ⁴സ്യ⁵മ⁶തം⁷ പി⁸ന്യ⁹തം¹⁰ ധി¹¹യോ
ഔ¹വം² വി³പ്ര⁴സ്യ⁵ മ⁶ഘ⁷നാ⁸ചി⁹ര¹⁰മ്യ¹¹മഃ

അന്വയം:-

(ഹേ മിത്രാവതണൗ,)

കേശിനീ:	— കേശവത്യ: അഗേർജ്ജാലാ:
വാം ലുതായ	— യുവാം യജ്ഞാത്ഥം.
ആ അനുഷ്ഠ	— ഹവിസ്സമപ്പ്ണേനാഭിപൂജയന്തി
ഹേ മിത്ര, ഹേ വതണ,	
യത്ര ഗാത്രം.	— യാഗേ, യജ്ഞദേശം.
അർച്ചമ:	— പൂജമ:, സ്വീകരമ:
(ആഗത്യ ച) ത്ഥനാ	
അവ സൂജതം	— ആത്മനൈവ വൃഷ്ടിം അവാങ്ഽ
മുഖം വിസൃജത.
(തഥാ കൃത്വാ) ധിയ:	
പിന്വതം.	— അസുഭീയാനി കർമ്മാണി
പ്രവർധയതം.
(ഏവം കൃത്വാ) വിപ്രസ്യ	
മന്മനാം.	— മേധാവിന: യജമാനസ്യ
മനനവതിനാം സ്തുതിനാം.
യുവം ഇരജ്യമ:	— യുവാം ഈശ്വരൗ ഭേമ:

അർത്ഥം.-അല്ലയോ മിത്രാവതണന്മാരേ, അഗ്നിയുടെ തല മുടിഞ്ഞൊത്ത ജ്വാലകൾ നിങ്ങളെ യജ്ഞത്തിനുള്ള ഹവിസ്സമപ്പ്ണം കൊണ്ടു് അഭിപൂജിക്കുന്നു അല്ലയോ മിത്ര, വതണ, നിങ്ങൾ എവിടെ യാഗത്തിൽ യജനദേശത്തെ പൂജിക്കുന്നുവോ, അവിടെ അർപ്പിതമായ ഹവിസ്സു് സ്വീകരിക്കുന്നവോ, സ്വയം മഴ കീഴു് പൊട്ടു വീഴുന്നുവോ, അപ്രകാരമെല്ലാം ചെ യ്തിട്ടു്, ഞങ്ങളുടെ കർമ്മങ്ങളെ വളർത്തണം. എന്നിട്ടു്, മേധാവിയായ യജമാനന്റെ സ്തുതികൾക്കു്, ഈശ്വരന്മാരായി ഭവിക്കണം.

7 യോവാം യജ്ഞേ ശ്ലീശമാനോഹദാശ്തി
കവിഹ്നാതായജ്ഞിമന്മസാധന:
ഉപാഹതം ഗച്ഛമോവീമോന്ധയാ
മച്ഛാഗിരസ്സുതനിംഗ്നമസ്യയു

അന്വയം -

യഃ ഹ വാഃ	— യഃ വലു യുവാഃ ഉദീശ്യ
യജ്ഞൈഃ ശശാനഃ	
ദാശതി	— ശംസമാനഃ ഹവിരാദികം സ്വസ്വത്വം നിവർത്യ യുഷ്മൽ സ്വത്വാപാദാനം കരോതി
(യഃ ഏവ) കവിഃ ഹോതാ	— അനുചാനഃ ഹോമനിഷ്ഠാദകഃ യജമാനഃ
മന്വ-സാധനഃ	— മനനീയ ദ്രുപദേഷിണാദി സാധനോപേതഃ (സൻ)
യജതി	— സോമയാഗാദികം കരോതി
സു-മതിഃ തഃ	— തമേവ യജമാനഃ
ഉപ ഗച്ഛഥഃ അഹ	— ഉപലക്ഷ്യ പ്രാപ്നഥഃ, കാമയഥഃ വലു
(തദീയം) അധാരം വീഥഃ	— കാമയേഥേ
(കിംച) അസു-യു	— അസ്മാൻ കാമയമാണൗ യുവാഃ
ഗിരഃ അച്ഛ ഗന്തം	— സ്തുതിഃ ആഭിമുഖ്യേന ഗച്ഛതം

അർത്ഥം-യാതൊരു യജമാനനെന്നൊ നിങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ച് യജ്ഞങ്ങൾക്കുടുക്കി സ്നോത്രം ചെയ്ത് ഹവിസ്സുതലായവയെ ഇത്ഥിമിത്രാവരണന്മാക്കുള്ളതാണ്. എനിക്കുള്ളതല്ല'' (മിത്രാവരണാഭ്യം ഇദം, നമേ) എന്ന് അർപ്പണബദ്ധിയോടു കൂടി തരുന്നത്, പിന്നെ വേദവേദാങ്ഗജ്ഞനും ഹോമനിഷ്ഠാഹകനുമായ യാജ്ഞാരു യജമാനനാണോ നല്ല ദക്ഷിണാസാധനങ്ങളോടു കൂടി സോമയാഗാദികരും ചെയ്യുന്നത്, ആ യജമാനന്റെ തന്നെ അടുക്കലാണല്ലോ നിങ്ങൾ വന്നുചേരുന്നത്, അവനെയാണല്ലോ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നത് അവന്റെ യാഗമാണല്ലോ കാമിയുന്നത് എന്നെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന നിങ്ങൾ എന്റെ സ്തുതികൾ കൈക്കൊണ്ടാലു.

8 യുവാം യജ്ഞൈഃ പ്രഥമാഗോഭീരജത
ഋതാവാതാമനസോനപ്രയുക്തിഷു
രേന്തിവാമന്താസം യതാഗിരോ
ദ്രുപതാമനസാവോവദാഗാഥേ

അനന്തം:-

ഹേ ഗുരു-വാനാ	— യജ്ഞവന്തേ, മിത്രാവന്തേ
യുവാം പ്രഥമാ	— പ്രഥമൗ
പ്ര-യുക്തിഷു മനസഃ ന	— തദ്യഥാപ്രഥമം വ്യഞ്ജതി, മുഖ്യം കർപ്പന്തിതൽപൂർവ്വകത്വാൽ സർവ്വ വ്യവഹാരായ
യജ്ഞൈഃ	— യജനസാധനൈഃ
ഗോഭിഃ അഞ്ജതേ	— വാഗ്ഭിഃ സുവന്തി
(കിം ച) വാം മന്തനാ	
സം-യതാ	— മനനവതാ സമ്യക്ഗച്ഛതാ ചിത്തേന
ഗിരഃ ഭരന്തി	— സമ്പാദയന്തി
അഭ്യപുതാ മനസാ	— അനഭിവേതാ പ്രകൃഷ്ടേനചേതസായുക്തേ സന്തേ
രേവൽ	— അസ്തഭീയം ധനവൽകഞ്ച്
ആശാഥേ	— അശ്നവാഥേ, വ്യാപ്നമഃ, ദദാഥേ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ യജ്ഞവാന്മാരായ മിത്രാവന്തന്മാരേ, നിങ്ങളെ യജ്ഞാബ്ധഗളായ സ്തോത്രങ്ങളാൽ, അനുഷ്ഠാനത്തിൽ ഒന്നാമതായിവേണ്ട മനസ്സുപോലെ മുഖിൽ കണ്ടുകൊണ്ട്, മുഖ്യന്മാരായി കണ്ടുകൊണ്ട്, സ്തുതിക്കുന്നു. (ഏതു കർമ്മത്തിനും മുഖിൽ വേണ്ടതു മനസ്സാണല്ലോ. ആ മനസ്സുപോലെ നിങ്ങളെ കണ്ടുകൊണ്ട്) കൂടാതെ ധ്യാനംകൊണ്ട് നിങ്ങളെ എത്തുന്നതായ മനസ്സോടുകൂടി സ്തുതികൾ ഒരുക്കുന്നു, ചൊല്ലുന്നു. തോല്പാത്തതും ഉൽകൃഷ്ടവുമായ ബുദ്ധിയോടുകൂടി നിങ്ങൾ ഏന്റെ ധനവത്തായ (ധനപ്രാപ്തിഫലമായ) കർമ്മത്തെ പ്രാപിച്ചാലും.

9 രേവദയോദധാഥേരേവദാശാഥേ
നാമായാഭിരിതൗതിമാഹിനം
നവാന്യാവോഹഭിനോന്തസിസവോ
നദേവത്വപണയോനാനശ്ചൗഘം

അന്വയം:-

(ഘേ മിത്രാവതരണേ)

മായാഭി:

ഇതഃ-ഊതി

മാഹിനം രേവൽ വയ:

ദധാഥേ

ഘേ നരാ, രേവൽ

(യുവാം) ആശാഥേ

വാം ദേവ-ത്വം

അഹ-ഭി:

(താഭിസ്സഹിതാഃ) ദ്യാവ:

ന ആനശ്വ:

ഉത സിന്ധവ: ന

പണയ: ന

മഃലം ന

(ലോകത്രയേയവയോ: പരാഭവിതാരോനകോപി)

അന്വയം.-അല്ലയോ മിത്രാവതരണന്മാരേ, നിങ്ങളുടെ സൂക്ഷ്മ ഉത്താനങ്ങളാൽ (ഭൂതകൂട്ടിയുള്ള അറിവുകളാൽ) ഞങ്ങൾക്ക് നേരെ ആടത്തൊത്തുന്നതും അതിമഹത്തായ യനമെന്നപോലെ അന്നും നിങ്ങൾ ധരിക്കുന്ന, നിങ്ങളിലിരിക്കുന്ന അല്ലയോ നേതാക്കളേ, ആ യനവും അന്നവും ഞങ്ങൾക്ക് തന്നെത്തിയാലും നിങ്ങളുടെ ദേഹോപന്തേ രാത്രികളും പകലുകളും അവയോടു ചേർന്ന ദിവസങ്ങളും ബാധിക്കുന്നില്ല ഒഴുകുന്ന നദികൾ ബാധിക്കുന്നില്ല, അസുരന്മാരും ബാധിക്കുന്നില്ല. യനവും (ധനശക്തിയും) ബാധിക്കുന്നില്ല എന്ന ലോകങ്ങളിലും നിങ്ങളെ തോല്പിക്കുന്നവരായി ആരുമില്ല

വസ്തം.-22 -

1 യുവാം വസ്ത്രാന്നിപീചസാവസാഥേ

യുവാംചിത്രാൻയോഹസുതാ:

അവാതിരതന്താനി വിശ്വ

ഋതേ മിത്രാവതരണാ സചേഥേ

അന്വയം:-

ഹേ മിത്രാവരണാ,

പീവസാ

— മിത്രാവരണം, സ്ഥൂലേന
പ്രഭുതേന തേജസാ

യുവം വസ്രാണി വസാഥേ—

യുവാം ആച്ഛാദനയോഗ്യാനി,
വാസാംസി, ആച്ഛാദയഥഃ,
ധാരയഥഃ

(കിംച) യുവോഃ സഗ്ഗാഃ

— യുവയോസ്സുഷ്ടയഃ

അച്ഛിദ്രാഃ മന്തവഃ ഹ

— അച്ഛിന്നാഃ മനനീയാഃ വലു

(ഈദൃശൗ യുവാം)

വിശ്വാ അനൃതാനി

— സത്യാണ്യസത്യാനി,
അപ്രിയാണി, പാപാനി

അവ അതിരതം

— നാശയതം

ഋതേന

— ഫലസാധനേന യജ്ഞേന

സചേഥേ

— സംഗച്ഛേഥേ അസുഭ്യേ യോജയ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ മിത്രാവരണന്മാരേ, സ്ഥൂലവും മികച്ചതുമായ തേജസ്സുകൊണ്ടാണല്ലോ നിങ്ങൾ ദേഹം മറയ്ക്കാൻ പററിയ വസ്രങ്ങളുടത്തീരിക്കുന്നത്-അതായത് തേജസ്സാകുന്ന വസ്രമുടത്തവരാണ് നിങ്ങൾ കൂടാതെ, പ്രകാശവൃഷ്ടാദികളായ നിങ്ങളുടെ സൃഷ്ടികൾ എടുമറിയത്താലും മനോഹരങ്ങളും തന്നെയല്ലോ. ഇപ്രകാരമുള്ള നിങ്ങൾ ലോകത്തിൽ എല്ലാ അസത്യങ്ങളെയും അഹിതങ്ങളായ പാപങ്ങളെയും ഒടുക്കിയാലും. ഫലസാധനമായ യജ്ഞത്തോട്, സത്യത്തോട് ഞങ്ങളെ യോജിപ്പിച്ചാലും. നിങ്ങളേപ്പോലെ സത്യതേജസ്സുകളും സത്യസൃഷ്ടിസാമർത്ഥ്യങ്ങളും ഞങ്ങൾക്കുമുണ്ടാക്കിയാലും (ഈ ഋക്ക് വേളി മുതലായ ക്രിയകൾക്കും വരൻ മുതലായവർ തററുടക്കാൻ ചൊല്ലുന്ന മന്ത്രമാകുന്നു.)

2 ഏതച്ഛനത്പോ വിചികേതദേഷോ

സത്യോ മന്ത്രഃ കവിശ്നുഃ ഋഘവാൻ

ത്രിരശ്രിംഹന്തി ചതുരശ്രിതഗ്രോ

ദേവനിദോഹ പ്രഥമാ അജുര്യൻ

അന്വയം:-

ഏഷാം	— ഏതയോർമധ്യേ (ബഹുവചനം പുരുഷാർത്ഥം)
തവ: ചന	— ഏക ഏവ
ഏതൻ വി ചികേതൻ	— വക്ഷ്യമാണം സാമർത്ഥ്യരൂപം കർമ്മ വിശേഷേണ ചേതതി അന്തരിഷ്ഠതി
(സ:) സത്യ: മന്ത്ര:	— സത്യഭവ:, അബാധ്യ:, മനവാൻ
കവി-ശസ്ത്ര:	— കവിഭി: പ്രശംസനീയ:
ഋഗ്വേദം	— ഹിംസാവാൻ
(സ:) ചതു: അശ്വി:	— അശ്വിചതുഷ്ഠോപേതമായും യസ്യ സ:, ആയുധവാൻ
ഉഗ്ര:	— ഉദ്ഗുഹ്വസ്വല:
ത്രി: അശ്വി:	— അശ്വിത്രയോപേതം ആയുധം യസ്യ സ: (തം)
ഹന്തി	— ഹിനന്തി
(കിം ച യവയോ: ഏകസ്യൈവസാമർത്ഥ്യേന)	
ദേവ-നിഭ: ഹ	— ദേവനിനകാന്തു
പ്രഥമാ: അജുര്യൻ	— സമർത്ഥസ്സനോപി സ്വയം ജിഗ്ഷ്വാ ചേന്തി
(ഏകോഹി ഹോബല: മിളിതയോന്നസാമർത്ഥ്യേ കിമുവ ദന്വ്യം?)	

അർത്ഥം.-ഇവരിൽ ഏകൻ എന്ന സാമർത്ഥ്യമാർത്ഥം കർമ്മത്തെ ചെപ്പുന ആ ഏകൻ നന്തുക്കളിൽ ചേർച്ചയുണ്ടായി, (ആദായനായി) ഋഗ്വേദം ബാധിതപ്പെട്ടാൽ കഴിയാത്തവയായി, ബാധിതനായി, ദയാപികളിൽ പ്രശസ്തനായി, ശത്രുഹ്യാഭാവം ഉണ്ടായ ചേർച്ചയായ ആ ഏകൻ മൂന്നു വായ്ത്തലകളിൽ ആയുധങ്ങളാക്കിയ ശത്രുവെ (തീക്ഷ്ണമായയനായ ശത്രുവെ) നാലു വായ്ത്തലകളാക്കിയ ആയുധമിടുന്നവനായി (അധികാരമുള്ളവനായി) ഹന്തി എന്ന നിലയിൽ ഏകന്റെ സാമർത്ഥ്യം ഹോബലന്താൽ ദേവനിനകന്താൽ, അസുരന്താൽ, അവർ ദവ്യന്മാരാണെങ്കിൽ ഉടി, സ്വയം തളൻ, തകരുന്ന (രണ്ടു പേരിൽ ഏകൻ എന്ന ഹോബലൻ, ഉടിച്ചെന്നാൽ ശക്തി പാഴാക്കുന്നു?)

3 അപാദേതിപ്രഥമാപദ്വതിനാം
 കസ്തപാംമിത്രാവരണാചികേത
 ഗഭോഭാരംഭരത്യാചിദസ്യ
 ഋതംപിപർത്യന്തം നിതാരിൽ

അന്വയം:—

ഹേ മിത്രാവരണാ, പത്നീ-
 വതിനാം

— മിത്രാവരണൗ, പാദവതിനാം
 മനുഷ്യാദിനാം പ്രജാനാം

പ്രഥമാ അപാൽ ഏതി

— പ്രഥമഭാവിനീ, പാദരഹിതാ
 ഉഷാഃ പ്രതിദിനംസ്വസ്യാഃ
 പരിഭ്രമണഭാവാൽ സൂര്യഗമനേ
 നൈവസ്വഗമനാൽ ഏതി,
 ഉദേതി

തൽ വാ.

— താദൃശം യവയോഃ പ്രസിദ്ധം
 കർമ്മ

കഃ ആ ചികേത?

— ആഭിമുഖ്യേനജാനാതി?

(മിത്രാവരണയോഃ അഹോരാത്രഭേദതാത്പര്യം അഹോരാത്ര
 യോഃ അന്തരാളസ്യേവ ഉഷസ്തപാൽ ഏതൽ കർത്തൃത്വം)

(കിംച) അസ്യ ഭാരം

— ലോകസ്യ നിർവാഹം

ഗഭഃ

— യവയോക്തൃസ്ഥാനീയഃ
 ശിശുരാദിത്യഃ

ആ ഭരതി

— നിർവ്വഹതി

ചിൽ ഋതം പിപർത്തി

— ജഗതഃ പ്രകാശനാദിരൂപം
 സത്യം പുരയതി

അന്യതം നി താരിൽ

— അന്ധകാരം നിതരതി,
 നാശയതി

(ശിശോൗജഗൽ ഭാരവഹനരൂപം കർമ്മയുഷ്മൽ സാമർത്ഥ്യാൽ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ മിത്രാവരണന്മാരേ, കാലുള്ളവരിൽ,
 മനുഷ്യാദിക പ്രജകളിൽ ഒന്നാമത്തവളായി, എന്നാൽ കാലി
 ല്ലാതെ ഒന്നാമതായി ദിവസംതോറും ലോകംചുറ്റിക്കൊണ്ടു്

സൂര്യന്റെ വരവിനോടൊപ്പം ഉഷസ്സുതുണ. അപ്രകാരം
 േളള നിങ്ങളുടെ കയം (ഉഷസ്സിനെ ഉദിപ്പിക്കുന്ന കയം) നേ
 ാ ആരീഞ്ഞു? (അഹോരാത്രഭേദമുള്ള മിത്രവൗണന്മാർ
 തമ്മൾക്കിടയിൽ വിടവുപരാതിരിക്കാനാണ് ഈ ഉഷസ്സിനെ
 ഏല്പിച്ചിട്ടുള്ളത്) ഈ ലോകത്തിന്റെ ഭാരം നിങ്ങളെ
 പേണ്ടി ഗർഭസ്ഥാനത്തുള്ള സൂര്യശിശുവാണ് നിർവ്വഹിക്കുന്നത്.
 അവിടുന്ന് ജഗൽപ്രകാശനമെന്ന നത്യം പൂണ്ണമാക്കുന്നു അ
 സ്ഥകാരത്തെ അകറ്റുന്ന അങ്ങനെ ബാലസൂര്യൻ ജഗൽഭാരം
 വഹിക്കുന്നത് നിങ്ങളുടെ സാക്ഷ്യംകൊണ്ടത്രേ.

4 പ്രയത്നമിത് പാഠിജാദകനീനാം
 പശ്യാമസിനോപനിപദ്യമാനം
 അനവപൃഗ്ണാവിതതാവസാനം
 പ്രിയം മിത്രസ്യ വൗണസ്യധാമ്

അവയം -

കനീനാം ജാഃ	— ദീപ്താനാം കന്യകാസ്ഥാനീയാ നാം ഉഷസാംജായിതാം, ആദിത്യം.
(പ-യത്നം ഇതി പാഠി പശ്യാമസി ഉപ-നിപദ്യമാനം ന	— (പശ്യന്മേവ — വയം പാഠിപശ്യാമഃ — ക്ഷണമാത്രമപിനിഷീദന്തം നപശ്യാമഃ
അനവപൃഗ്ണാ വി-തതാ	— അനവപൃഗ്ണാനി, അതഃകൃവ വിതതാനിതേജാഃസി
വസാനം പ്രിയം മിത്രസ്യ വൗണസ്യ ധാമ	— പ്രേച്ഛാദയന്തം. — തയോഃ പ്രേജസ്ഥാനഭൂതം പ്രേച്ഛസ്ഥാനം പശ്യാമഃ (ഈദൃശം ആദിത്യം യൗഷ്മണൗജയന്താപശ്യാമഃ)

അർത്ഥം:-കാന്തിമതികളായ കന്യകമാർപോലെയുള്ള ഉഷസ്സുകളുടെ ജാരനായ (ജരിപ്പിക്കുന്നവൻ, ക്ഷീണിപ്പിക്കുന്നവൻ) ആദിത്യൻ വരുന്നത് തന്നെ ഞങ്ങൾ കാണുന്നു. അവിടുന്ന് ക്ഷണമാത്രംപോലും ഒരിടത്തിരിക്കുന്നത് കാണുന്നില്ല. കൂടി നില്ക്കുന്നതുകൊണ്ട് പരന്ന തേജസ്സിന്റാൽ മുടിയതും പ്രിയഭൂതവും ആയ മിത്രന്റെയും വരണന്റെയും സ്ഥാനം ഞങ്ങൾ കാണുന്നു. ഇപ്രകാരം ആദിത്യദർശനം സാധിക്കുന്നത് മിത്രവരണന്മാരുടെ അനുജ്ഞകൊണ്ടത്രേ (ജാരൻ എന്ന പദം ലോകത്തിൽ ഭർത്താവിനെ അറിയായെ സ്രീയെ പ്രാപിക്കുന്നവനാണല്ലോ ഉപയോഗിക്കുന്നത്. എന്നാൽ ജരിപ്പിക്കുന്നവൻ ആത്മനാശംവരുത്തുന്നവൻ എന്നർത്ഥത്തിൽ ആ പദം പുരുഷനും സ്രീക്കും ബാധകമാണ്. ഇവിടെ ഉഷഃകാലത്തെ അവസാനിപ്പിക്കുന്നവൻ എന്നർത്ഥത്തിലാണ് ആ പദം ആദിത്യനെ വിശേഷിപ്പിക്കുന്നത്).

5 അനശ്വാ ജാതോ അനഭീശൂരവ്യാ
കനിക്രുദൽ പതയദുർധ്വസാനഃ
അചിത്തം ബ്രഹ്മജ്ജപ്തവാനഃ
പ്രമീത്രോ ധാമ വരുണേ ഗുണന്തഃ

അന്വയം:-

(സ ഏവാദിത്യഃ)

അനശ്വഃ

— ശീശ്രഗാമ്മ്യശ്വരഹിതഃ

(തഥാ) അനഭീശൂഃ

— ആലംബനാധാരപ്രഗ്രഹസ്ഥാനീയരശ്മിരഹിതഃ

(തഥാപി) അവ്യാ ജാതഃ

— ശീശ്രഗമനവാൻ സമ്പന്നഃ

(തഥാവിധസ്സഃ)

കനിക്രുദൽ

— അത്യർത്ഥം ക്രുദയൻ

ഉർധ്വ-സാനഃ

— ഉപര്യുപരി സമുദ്രേഛയണസ്സൻ

പതയൽ

— ഗച്ഛതി

അചിത്തം ബ്രഹ്മ

— ചിത്താവിഷയം, പരിവൃദ്ധം, കർമ്മ

- മിത്രേ വരണേ (പ) ധാമ — തേജസ്ഥാനം.
 യുവാൻ: — മിശ്രയന്തഃ, തയോർധാമനി
 ആരോപയന്തഃ
 (തഥാ) പ്ര ഗുണന്തഃ — പ്രകഷേണ സുവന്തഃ
 ജുജുഷുഃ — (മനുഷ്യാഃ) സേവന്തേ

അർത്ഥം.-ആ ആദിത്യൻ വേഗവാനായ കതിരയോ, കടിഞ്ഞാണോ ഇല്ലാത്തവനെങ്കിലും ശീഘ്രഗാമിയായിത്തന്നെ ഭവിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന് ഏറ്റവും ശബ്ദത്തോടു കൂടി (പകൽ ശബ്ദമയമാണല്ലോ, ആ ശബ്ദം സൂര്യന്റേതെന്ന് കല്പന) മേൽപ്പോട്ടുയർന്നു പോകുന്നു. മനസ്സിന് പിടികിട്ടാത്ത വിധം മഹത്തായ മിത്രന്റെയും വരണന്റെയും കമ്മത്തെയും തേജസ്ഥാനത്തെയും, ആ സ്ഥാനം തേജോമയമെന്ന് സങ്കല്പിച്ചുകൊണ്ട് മനുഷ്യർ അവരെ സ്തുതിച്ചു സേവിയ്ക്കുന്നു.

6 ആയേനപോമാമന്തേയചപ്തി

ബ്രഹ്മപ്രിയംപീപയന്മസസ്തിന്നുധൻ

പിതോഭിക്ഷേതവയുനാനിവിഭം

നാസാവിവാസന്നദിതിമരുഷ്യേൻ

അന്വയം.-

നാമന്തേയം

ബ്രഹ്മ-പ്രിയം

അവന്തിഃ യേനവഃ

സസ്തിൻ ഉധൻ

ആ പീപയൻ

(യുവാഭ്യം പ്രദേയേന ഉധോഗതേനക്ഷീരേണ അസ്താൻ രക്ഷന്തി)

(ഏവം പ്രദത്തഹവിഃ)

വയുനാനി വിഭാൻ

— മമതാപത്രം ദീപ്തമസം മാം

— പരിവൃദ്ധസ്യകർമ്മണഃ

പ്രിയതമം

— പ്രീണയന്ത്യോഗാവഃ

— സ്വകീയേ ഉധനി

— സർവ്വത്രആപ്യാന്യന്തു

— അനുഷ്ഠാന വിഷയാണിജ്ഞാനാനിജാനൻ (ഹൃതശേഷോഭക്ഷണിയനുത്യവഗച്ഛൻ)

പിതാ:	— പിതോർഹൃതശിഷ്യസ്യാനസ്യ (ഭാഗം)
ആസാ ഭിക്ഷേത	— ആസ്യേനഭക്ഷയിതും യുഷ്മാൻ യാചേത
(കിംച) ആ-വിവാസൻ	— യവാംപരിചരൻ
അഭിതി.	— അഖണ്ഡനീയം, അന്യനമേതൽ കമ്മ
ഉത്ഥ്യേൽ	— യഥാ ശിഷ്യം ഭക്ഷയത, യഥാ കർമ്മസമാപനേനരക്ഷേൽ തഥാ ആപീപയൻ

അർത്ഥം:-മമതാപുത്രനായ, ദീർഘതമസ്സായ എന്നെ ഉൽകൃഷ്ട കർമ്മത്തിൽ പ്രിയമുള്ള എന്നെ, സുഖകാരിണികളായ പശുക്കൾ സ്വന്തം അകിടുകളിൽ പാൽ നിറച്ച് അഭിവൃദ്ധിപ്പെടുത്തട്ടെ. (നിങ്ങൾക്ക് നല്ലവാനുള്ള പാൽ അകിട്ടിലുണ്ടായി, എന്നെ രക്ഷിക്കൂ. മിത്രവരണന്മാർക്ക് പാൽ ചേർത്ത ഹവിസ്സ് പ്രധാനം) അപ്രകാരം ഹവിസ്സേകിയ ഈയുള്ളവൻ അനുഷ്ഠാന വിധികളിൽ വിജ്ഞനായി, ഹോമിച്ചതിന്റെ ഉച്ഛിഷ്ടം (ശേഷം) മാത്രം ഭക്ഷിക്കാവുന്നതെന്നറിഞ്ഞ്, പിതൃക്കൾക്ക് ഹോമിച്ചതിന്റെ ശിഷ്ടഭാഗത്തെ വായാൽ ഭക്ഷിക്കുവാൻ നിങ്ങളോട് യാചിക്കട്ടെ അനുജൻ ചോദിക്കട്ടെ. കൂടാതെ നിങ്ങളെ ഏല്പാ വിധത്തിലും പരിചരിച്ചുകൊണ്ട് അന്യനുമായ ഈ കർമ്മം ഉച്ഛിഷ്ടമാത്ര ഭക്ഷണ നിയമപ്രകാരം സമാപനംവരെ രക്ഷിച്ച് വർദ്ധിപ്പിക്കട്ടെ.

7 ആവാം മിത്രാ വരണാ ഹവ്യഉച്ഛിം.

നമസാ ദേവാ വവസാവവൃത്യാം.

അസ്മാകം ബ്രഹ്മപുത്രനാസസഹ്യാ

അസ്മാകം വൃഷ്ടിദ്വിവ്യാ സുപാരാ

അന്വയം:-

ഹേ ദേവോ,	
മിത്രാവരണാ,	— ദേവനശീലോ, മിത്രാവരണോ
വാം ഹവ്യ-ഭൃഷിം	— യുവാം ഹവിസ്സേവാം
നമസാ അവസാ	-- നമസ്താരേണ, ദക്ഷണേന ച നിമിത്തേനേന
ആ വവൃത്യാം	— ആവൃത്യകരോമി
(കിം ച) അസ്യാകം ബ്രഹ്മ	— പരിവൃദ്ധം കർമ്മ
പുനനാസു സന്ധ്യാഃ	— ശത്രുൻ അഭിദ്രുയാൽ
(കിം ച) അസ്യാകം	
ദിവ്യാ വൃഷ്ടിഃ	— ദിവിലോ വൃഷ്ടിഃ
സ-പാരാ	— സുഷുപ്തപാരയിതാ (വേദ)

അർത്ഥം:-അല്ലയോ പ്രകാശശീലായ മിത്രാവരണന്മാരേ, രക്ഷണത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചുള്ള നമസ്താരത്തോടുകൂടി നിങ്ങളേ ഹവിസ്സുകൊണ്ടുള്ള സേവ, ഞാൻ ആവരണിച്ച് തുടൻ ചെയ്യുന്നു. എന്റെ ഈ ഉത്തമമായ കർമ്മ യുദ്ധങ്ങളിൽ ശത്രുക്കളെ ജയിക്കു (ജയിക്കാൻ മതിയാവട്ടെ) പിന്നെ, ദ്യോവിലുള്ള മഴ ഞങ്ങളെ കയ്യുപ്പാടിൽ നിന്ന് കൗകയറുന്നതായി ഭവിക്കട്ടെ

വക്ത്രം-23

- 1 യജാമഹേവാംഹവിസ്സോജോഷാ
ഹവ്യേഭിർമിത്രാവരണാനമോഭിഃ
ഘൃതൈർഘൃതസംസ്മായയദ്വാമസ്മേ
അധ്വര്യവോനധിതിഭിർനന്ദി

അന്വയം:-

ഹേ ഘൃത-സംസ്മ	
മിത്രാവരണാ	— ആഭ്യസ്യസ്രാവയിതാമതം, മിത്രാവരണോ
മഹാ വാ.	— മഹാമന്തേ യുവാം

സ-ജോഷാ:	— സമാനപ്രീതിയുക്താ: യജമാനാ:
	ഋതപിജത്വ
ഘൃതൈ: ഹവ്യേഭി:	
നമ:ഭി:	— ആഭ്യൈ: പുരോധാശാഭിഭി:
	നമസ്താരോപലക്ഷിതൈ:
യജാമഹേ	— പൂജയാമ:
അധ യൽ	— അപിച യസ്താൽ കാരണാൽ
വാം അസ്തേ അധാര്യവ: ന	— അസ്തദീയാ അധാര്യവോപി
ധിരി-ഭി: ഭരതി	— സ്വകീയൈ: കർമ്മഭി:
	പോഷയന്തി

അർത്ഥം—(പശുക്കുറവു വലിപ്പിച്ചു) നെയ്യുണ്ടാക്കുന്ന മിത്രാവരണന്മാരേ, മഹാനാരായ നിങ്ങളെ തൃപ്തപ്രീതരായ ഋതപിഗൃജമാനന്മാർ നെയ്യുകൾകൊണ്ടും പുരോധാശാഭി ഹവിസ്സുകൾകൊണ്ടും നമസ്താരത്തോടുകൂടിയും പൂജിക്കുന്നു. ഞങ്ങളുടെ അധാര്യക്കളും സ്വന്തം കർമ്മങ്ങളാൽ നിങ്ങളെ പോഷിപ്പിക്കുന്നു.

2 പ്രസ്തുതിവ്യാം ധാമനപ്രയുക്തി
 രയാമിമിത്രാവരണാ സുപ്രകതി:
 അനക്തിയദ്വാം വിദേമേഷു ഹോതാ
 സ്വസ്തം വാം സ്മരിച്ഛിഷണാ വിയക്ഷൻ

അന്വയം:—

ഹേ മിത്രാവരണാ വാം	— മിത്രാവരണൈര, യുവാം
പ്ര-സ്തുതി:	— യവയോസ്സംബന്ധിന: യാഗസ്യ സ്തുതി: കരോമീതി സങ്ക്ലപ്ത ഏവ
ന പ്ര-യുക്തി:	— കൃത്സ്നപ്രയോഗോന സമ്പന്ന:
(തദൈവ യുവയോ:) ധാമ—	തേജസ്വമാനം
അയാമി	— പ്രാപ്തോമി

സു-വൃക്കി:	— യുവയോഃ ഗോമനാവർജകശ്വ യുഷ്മൽ പരിഗ്രഹാദസ്മി
യൽ വിദമേഷു	— യദാ തു യജേണഷു
വാം ഹോതാ	— യവാം ഹോമനിഷ്ഠാദകോധാര്യഃ
അനക്തി	— ഹവിഷാ ആഗച്ഛതി
(തദാ) സൂരി:	— യുഷ്മന്മാഹാത്മ്യവിൽ
ഇയക്ഷൻ	— യാഗം മന്തുചിച്ഛൻ
ഹേ വൃഷണേ,	— കാമവർഷകൗ,
വാം സുക്തം	— യുഷ്മൽ സംബന്ധിസുഖം, ദേവത്വം അയാചി

അർത്ഥം.—അല്പയോ മിത്രവത്സണന്മാരേ, നിങ്ങളേക്കാൾ കൂടുതൽ സ്തുതി പൊല്ലാൻ സങ്കല്പിച്ചതേയുള്ളൂ. അതുപൊല്ലി മുഴു മിച്ചില്ല. അപ്പോഴേയ്ക്കുതന്നെ നിങ്ങളുടെ തേജസ്സുറ്റ സമാനം പ്രാപിക്കുകയായി, നിങ്ങളാൽ ആകൃഷ്ടനായി, പരിഗ്രഹി തനായി ഏല്പാഴ്ചകിലും യജ്ഞങ്ങളിൽ ഹോമനിഷ്ഠാഹക നായ അധാര്യ നിങ്ങളെ ഹവിസ്സോടുകൂടി പ്രാപിയ്ക്കുന്നവോ, അല്പയോ കാമവർഷകൗ. നിങ്ങളുടെ മഹത്വമറിയുന്നവനും യാഗം ചെയ്യാനിച്ഛിയ്ക്കുന്നവനുമായ ഞാൻ അപ്പോഴു തന്നെ നിങ്ങളുകുന്ന സുഖം, ദേവത്വം പ്രാപിയ്ക്കുന്ന (മിത്രവത്സണ ന്മാരെ ഉദാഹരണമാക്കി ഈശ്വരന്റെ ക്ഷിപ്രപ്രസാദത്വം വെളിപ്പെടുത്തുന്ന സല്ലക്ഷേച്ഛതന്നെ സർവ്വഫലം ഉളവാക്കുന്നു.)

3 പീപായ്യേനരദിതിര്യതായ
ജനായമിത്രാവത്സണാഹവിദ്യേ
ഹിനോതിയദാം വിദമേസപര്യ
സ്സംസരാത്ഥവ്യോമാനയോനഹോതാ

അന്വയം. —

യൽ സംസാരാഹവ്യഃ	— ജന്താഹവിഷ്ഠഃ
സപര്യൻ	— സ്തുത്യപുജയൻ
മാനഃ ഹോതാ ന	— യജമാനസ്യ ഋതഗിവി

വാം വിദമേ ഹിനോതി — യുവാം യജ്ഞേഹവിരാദിനാ
പ്രിണയതി, തദാ

ഹേ മിത്രാവതണ്ടാ,

ഋതായ — മിത്രാവതണൗ, യജ്ഞായ

ഹവിഃ-ഭേ ജനായ — ഹവിഷോഭാത്രേ യജമാനായ

ധേനുഃ അഭിതിഃ പീപായ — ഗൌഃ ബഹുക്ഷിരാ സതിപുനഃ
പുനരാപ്യായതാം

അർത്ഥം:-അല്ലയോ മിത്രാവതണനാരേ, എപ്പോൾ ഭത്താവിന്റേയായ യജമാനൻ സ്തുതിയാൽ ഉപാസിക്കുന്നവനായി ഭൂതപിക്ഷപോലെ നിങ്ങളെ യജ്ഞത്തിൽ ഹവിസ്സു മുതലായവയാൽ വർദ്ധിപ്പിക്കണമോ, അപ്പോൾ ഹവിസ്സേകുന്ന യജമാനൻ അ വന്റെ പശു ധാരാളം പാലുള്ളതായി വീണ്ടും വീണ്ടും പുഷ്ടി പ്രാപിക്കട്ടെ.

4 ഉതവാം വിക്ഷമദ്യോസപന്ധോ

ഗാവ ആപശ്യപീപയന്ത ദേവിഃ

ഉതോനോ അസ്യ പൃഥ്വഃ പതിത്രൻ

വീതം പാതം പയസ ഉന്ത്രിയായാഃ

വ. 23

അനൗയം:-

ഉത (ഹേ മിത്രാ

വതണൗ,) വാം

— അപിച യുവാം

അന്ധഃ

— അഭനീയമന്നം, പയോരൂപം

ദേവിഃ ഗാവഃ ആപഃ ച

— ദ്യോതനശീലാധേനവഃ വ്രീഹ്യാ ദിവൽകാന്യുകോനിച

മദ്യോസ വിക്ഷ

— യുഷ്മാഭിമ്ഭനീയാസപ്രജാസു യജമാനേഷു, തേഷാംവൃദ്ധ്യർത്ഥം

പീപയന്ത

— ആപായ യന്തു

ഉതോ നഃ അസ്യ

— അപിചാസ്യദീയസ്യയജ്ഞസ്യ

പൃഥ്വഃ പതിഃ ദൻ

— പൃഥ്വീകാലീനഃ പാലകോശിഃ ഭാതാ-(ഭേതി)

(യസ്മാദേവം തസ്മാൽ)

വീതം — (പുരോധാശാദികം) ഭക്ഷയതം

ഉത്രിയാതാഃ പയസഃ — ധേന്വോഃ പയഃ
(കമ്മണിഷഷീ)

പാതം — പാനംകരുതം

അർത്ഥം—പിന്നെ മിത്രവർത്തനന്മാരേ നിങ്ങളാൽ സന്തോഷിപ്പിക്കപ്പെടേണ്ട യജമാനന്മാരിൽ നിങ്ങൾ അവരുടെ അഭിവൃദ്ധിക്കുവേണ്ടി പ്രകാശപതികളായ പശുക്കളെയും സസ്യവൃദ്ധിക്കുതക്ക ജലങ്ങളെയും (മഴയെയും) ക്ഷീരാനന്തരവും വർദ്ധിപ്പിച്ചാലും യജ്ഞത്തിന്റെ പണ്ടുതല്ലേ നാഥനായ അഗ്നി നിങ്ങൾക്ക് അഭിഷേകേണവനാണല്ലോ അതുകൊണ്ട് പുരോധാശാദി ഹവിസ്സു ഭക്ഷിച്ചാലും പാലൊഴുക്കുന്ന പശുവിന്റെ പാൽ കുടിച്ചാലും.

പ-24

1 വിഷ്ണോ¹ന്നകം²വീ³ര്യാ⁴ണി പ്ര⁵വോ⁶ചംയഃ പാ⁷തമി⁸വാ⁹നി¹⁰വി¹¹രജാ¹²ംസിയോ¹³അ¹⁴സ്ത്വോ¹⁵യദു¹⁶ന്തരം¹⁷സ¹⁸ധ¹⁹സ്ഥംവി²⁰ച²¹ക്ര²²മാ²³ണ²⁴സ്യോ²⁵ത²⁶ഗ്രാ²⁷യഃ

അന്വയം —

(ഘേ നരാഃ) വിഷ്ണോഃ — വ്യാപനശീലസ്യ

വീര്യാണി — വിരകമാണി

നകം — അതിശീഘ്രം

പ്രവോചം — പ്രബുദ്ധിമി

യഃ (വിഷ്ഠഃ) പാതമി

വാനി രജാംസി — പൃഥിവീസംബന്ധിനി, ക്ഷി
ത്യാദിലോകത്രയാഭിമാനീനി,
അഗ്നിവായവാദിത്യരൂപാണി

വി-മമേ

— വിശേഷേണ നിമ്മമേ,

യഃ (വിഷ്ഠഃ) ഉതീ-തരം — വിത്സീണ്ണം

സയ-സ്ഥം	— സഹസ്ഥാനം, ലോകത്രയാശ്രയം, അന്തരീക്ഷം
ത്രേയാ	— ത്രിപ്രകാരം
വി-ചക്രമാണഃ	— വിവിധം കർപ്പാണഃ
ഉരു-ഗായഃ	— മഹതഃ ഗീതമാനഃ
അസ്ത്വഭായൽ	— സ്തംഭിതവാൻ, നിർമ്മിതവാൻ

അർത്ഥം-അല്ലയോ നരന്മാരേ, യാതൊരു വ്യാപനശീലനായ വിഷ്ണുവാണോ, അഗ്നിവായാദിത്യന്മാരോടുകൂടി ഭൂമി മുതൽ മൂന്നുലോകങ്ങളെ നിർമ്മിച്ചത്, യാതൊരു വിഷ്ണുവാണോ ലോകത്രയാശ്രയമായ അന്തരീക്ഷം മൂന്നുവിധത്തിൽ അടിവെച്ച് സ്തംഭിപ്പിച്ചു നിൽക്കി, മഹാമാരാൽ കീർത്തിക്കപ്പെടുന്നത്, ആ വിഷ്ണുവിന്റെ കർമ്മങ്ങളെ ഞാൻ അതിവേഗം പറയുന്നു.

2 പ്രതാപിഷ്ഠസ്തവതേ വീര്യേണ

ഉഗ്രോനഭീമഃ ക്വചരോഗിരിഷ്ഠാഃ

യസ്യോരുഷ്യത്രിഷുവിക്രമണേ

ഷഡധിക്ഷിപ്തനിഭുവനാനിവിശ്വാ

അന്വയം:-

തൽ	— തസ്യാൽ
(സഃ മഹാനഭാവഃ)	
വീര്യേണ	— സ്വകീയേനവീരകർമ്മണാ
ഉഗ്രഃ ന	— സിംഹാദിരിവ
ഭീമഃ	— ഭീതിജനകഃ
ക്വചരഃ	— കത്സിതഹിംസാഭീകർത്താ, ഒഴ്ചമപ്രദേശഗന്താവ
ഗിരി-സ്ഥാഃ	— ഗിരിസ്ഥായീ, സർവ്വഭാവർത്ഥാനഃ (വേതി)
യസ്യ (വീര്യോഃ) ഉരുഷ്യ	
ത്രിഷു	— വിസ്മൃതീണ്ണേഷു ത്രിസംഖ്യാകേഷു

വി-ക്രമണേഷു	— പാദപ്രക്ഷേപേഷു
വിശ്വാ	— സമ്വാണി, ഭൂതജാതാനി
അധി-ക്ഷിതനി	— ആശ്രിത്യനിവസന്തി
(സഃ) വിഷ്ണഃ	
(സഞ്ചൈ) പ്ര സ്തവതേ—	പ്രക്ഷേണസ്യതേ

അർത്ഥം.—യാതൊരു വിഷ്ണുവീന്റെ വിസ്തീർണ്ണങ്ങളായ ഭൂമി കാൽവെച്ചുകളിച്ച്, എല്ലാ ചരാചരാകൃതികളും ആശ്രയിച്ചു നില്ക്കുന്നവോ, ആ വിഷ്ണു സർവ്വകാര്യങ്ങളെക്കൊണ്ടു സിംഹാഭികൾപോലെ ഭരണനകൻ. ഭൂതപ്രദേശചാരിയും സാമ്രാജികനും ആകുന്നു ആ വിഷ്ണുസമുദായം ഏറ്റവും നൂതിക്കപ്പെടുന്നു

3 പ്രവിഷ്ണുവേശ്വരേണ

ഗിരിക്ഷിത ഉതഗായായവൃഷ്ണേ

യ ഇദം ദീർഘം പ്രയതം സധസ്ഥം

മേകോവിമേത്രീഭിരിത് പദേഭിഃ

അന്വയം —

യഃ ഇദം ദീർഘം	— അതിവിസ്തൃതം
പ്ര-യതം	— നിയതം
സധ-സ്ഥം	— സഹസ്ഥാനം ലോകത്രയം
ഏകഃ ഇത്	— ഏക ഏവാദിതീയഃ
ത്രി-ഭിഃ പദേഭിഃ	
വി-മേ	— പാദൈഃ വിശേഷണ നിമ്മിതവാൻ
ഗിരി-ക്ഷിതേ	— വാപി, ഉന്നതപ്രദേശവാതിഷ്ഠതേ
ഉത-ഗായായ	— ബഹുഭിഃ ഗീയമാനായ
വൃഷ്ണേ,	— കമാനാം വർഷിത്രേ (തസ്മൈ)
വിഷ്ണവേ ശ്വരേ	— ബലം, മഹത്വം
മന്ത	— മന്നം, സ്തോത്രം
പ്ര ഏത	— പ്രാപ്തോത

അർത്ഥം—യാതൊരു വിഷ്ണു അതി വിസ്തൃതവും നിയമമായി ചരിയുന്നതുമായ ലോകത്രയത്തെ താൻ തനിച്ചു, മൂന്നു കാലദിവെപ്പുകളാൽ വിശേഷമായി നിർമ്മിച്ചുവോ, വാക്കിൽ (ഉന്നത പ്രദേശത്തിൽ) സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവനും സർവ്വരാലും ഗീയമാനനും ആശ്രയിക്കുന്നവൻ്റെ അഭീഷ്ടങ്ങൾ വർഷിക്കുന്നവനുമായ ആ വിഷ്ണുവിനായി മഹത്വവും സ്തോത്രവും എഴുതിച്ചേരട്ടെ.

4 യസ്യ ത്രിപുണ്ണാ മധുനാ പദാ
 അക്ഷീയമാണാസ്വധയാ മദന്തി
 യ ഉത്രീയാതു പൃഥിവീമുതഭ്യാ
 മേകോദാധാര ഭൂവനാനി വിശ്വാ

അന്വയം:—

യസ്യ (വിഷ്ണോഃ) മധുനാ	— മധുരേണ, ദിവ്യേനാമൃതേന
പുണ്ണാ	— പുണ്യാനി
ത്രിപദാനി	— ത്രിണിപാദപ്രക്ഷേപണാനി
അക്ഷീയമാണാ	— അക്ഷീയമാണാനി,
സ്വധയാ	— അന്നേന
മദന്തി (ആശ്രിതാൻ)	— മാദയന്തി
യഃ ഉ ഏകഃ	— യഃ ഏവാസഹായഃ
പൃഥിവീം	— ഭൂമിം
ഭ്യാം ഉത	— ഭ്യോതമാനമന്തരീക്ഷഞ്ച
വിശ്വാ ഭൂവനാനി	— സർവാണി ഭൂവനാനി
ത്രി-യാതു	— പൃഥിവ്യപ്തേജോരൂപ ധാതുത്രയവിശിഷ്ടം യഥാ ഭവതി
	• തഥാ
ദാധാര	— ധൃതവാൻ (തന്യൈ വിഷ്ണവേമന്തഃ)

അർത്ഥം—യാതൊരു വിഷ്ണുവിന്റെ ദിവ്യാമൃത പുണ്ണമായ മൂന്നു പാദപ്രക്ഷേപണങ്ങൾ തുളരാഞ്ചയയാണോ; ആശ്രിതന്മാരെ (ഭക്തന്മാരെ) അന്നം കൊണ്ട് (പാലനംകൊണ്ട്) മദി

തൊരു വിഷ്ണുതന്നെ പൃഥ്വിവീ, അപ്പ്, തേജസ്സ് ഈ ധാതു
ത്രയം ചേർന്നു മട്ടിൽ ഭൂമിനെയും ദ്യോവിനെയും ഏല്പാ
ഭവനങ്ങളേയും സ്വാത്മാവിങ്കൽ ധരിയ്ക്കുന്നവോ, ആ വിഷ്ണു
വിന്നു സ്പതി എന്തിച്ചേർത്തു.

5 തദസ്യപ്രിയമഭിപാമോഃശ്യാം
നരോയത്രദേവയവോമദന്തി
ഉരുക്രമസ്യസഹിബസ്യരിതമാ
വിഷ്ണോഃ പദേപരമേധ്യഉമ്സഃ

അന്വയം:-

യത്ര	— യസ്മിൻസ്ഥാനേ
ദേവ-യവഃ	— ദേവം (വിഷ്ണു) ആത്മന
	• ഇച്ഛന്തഃ
നരഃ	— മനുഷ്യാഃ
മദന്തി	— ശുഷ്കിമനഃവന്തി
അസ്യ (മഹതോ	
വിഷ്ണോഃ) പ്രിയം	— പ്രിയഭൂതം
തൽ	— പ്രസിദ്ധം
പാഥഃ	— അന്തരീക്ഷം (അപിനശ്വരം, ബ്രഹ്മലോകം)
അഭി അശ്യാം	— അഭി വ്യാപ്നന്താം
ഉരുക്രമസ്യ	— സുഹൃ-ജഗൽ ആക്രമമാണസ്യ
വിഷ്ണോഃ പരമേ	— ഉൽകൃഷ്ടേ
പദേ	— സ്ഥാനേ
ധ്യഃ	— മധുരസ്യ
ഉമ്സഃ	— നിഷ്ഠയഃ (വർത്തതേ തൽ അശ്യാം)
ഇതമാ	— ഇതഥം, ഉക്തപ്രകാരേണ
സഃ ഹി	— ഏവ
ബന്ധുഃ	— സമ്പ്രേഷാം സകൃതീനാം ഹിത കരഃ

അർത്ഥം—സ്വഹൃദയത്തിൽ വിഷ്ണുവിനെ ഇച്ഛിക്കുന്ന, ധ്യാനിക്കുന്ന മനുഷ്യൻ യാതൊരോടേതു് ആത്മതുഷ്ടി അനുഭവിക്കുന്നുവോ, അപർ അവിടേയ്ക്കു് പ്രിയഭൂതവും പ്രസിദ്ധവുമായ അന്തരീക്ഷം, അനുഗ്രഹബ്രഹ്മലോകം പ്രാപിക്കുമാറാകട്ടെ. ജഗത്തു മുഴുവൻ ആക്രമമാണെന്നായ വിഷ്ണുവിന്റെ ഉൽകൃഷ്ടമായ ഇരിപ്പിടത്തിൽ, മധുരത്തിന്റെ, സച്ചിദാനന്ദത്തിന്റെ, അനുസ്മൃതധാരയത്രേ. ഭക്തന്മാർ അതു പ്രാപിക്കുമാറാകട്ടെ. എല്ലാ സൂക്തികൾക്കും അവിടുന്ന് തന്നെയാണു് ഹിതകാരി.

6 താവാം വാസ്തവ്യശ്ശസിഗമയ്യൈ
യത്ര ഗാവോ ഭൂരിശൃങ്ഗാഅയാസഃ
അത്രാഹതദന്തഗായസ്യപൃഷ്ഠഃ
പരമം പരമവഭാതി ഭൂരി

(വ. 24)

അനവയം.—

(ഹേ പത്നീയജമാനേ,

യത്ര	— യേഷുവാസ്തവ്യ
ഗാവഃ	— രശ്മയഃ
ഭൂരി—ശൃങ്ഗാഃ	— അത്യന്തോന്നത്യപേതാഃ
അയാസഃ	— ഗന്താരഃ (അത്യന്ത പ്രകാശയുക്താഃ)
അത്ര അഹ	— അത്ര ഖലു (വാസ്തവധാര ഭൂതേ ലോകേ)
ഉത—ഗായസ്യ പൃഷ്ഠഃ	— കാമാനാം വരവിതഃ
പരമം	— നിരതിശയം.
തൽ പദം	— സ്ഥാനം.
ഭൂരി	— അതിപ്രഭൂതം.
അവ ഭാതി	— സ്വമഹിമ്നാ സ്പർശതി
(പത്നീയജമാനേ)	
വാം താ	— താനി
വാസ്തവി	— സുഖനിവാസയോഗ്യാനി സ്ഥാനാനി

ഗമയൈ
ഉശ്മസി

— യുവയോഃ ഗമനായ
— കാമയാമഹേ, വിഷ്ണുഃ
പ്രാത്ഥയാമഃ

അർത്ഥം:—അല്ലയോ പത്നീയജമാനന്മാരേ, ഏതേതു വാസ്തവങ്ങളിൽ രശ്മികൾ അത്യുന്നതതലവർത്തികളും, അത്യുന്നതപ്രകാരം ശയ്യക്കുറങ്ങുകയെന്നോ, വാസ്തവധാരാഭൂതമായ ആ ദൃഢലോകത്തിൽ ഏറ്റവും കീഴ്ത്തിയുപ്പെട്ടതന്നു കാമവർദ്ധിതാവിന്റെ, കേരപ്രിയനായ വിഷ്ണുവിന്റെ, നിരതിശയമായ സ്ഥാനം സ്വർഗ്ഗഹിമയാൽ അത്യന്തം ശോഭിക്കുന്ന പത്നീയജമാനന്മാരായ നിങ്ങൾ ആ വാസ്തവങ്ങളിൽ എത്തിച്ചേരാനായി ഞങ്ങൾ ആശംസിക്കുന്നു, വിഷ്ണുവിനോടു പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു (ഇവിടെ ഋഗ്വേദഗാദികൾ പത്നീ യജമാനന്മാരോടു പറഞ്ഞിരിക്കുകയാണ് യജ്ഞത്തിന്റെ ഫലം ഇഷ്ടസിദ്ധിയല്ലെന്നും വിഷ്ണുലോകപ്രാപ്തിയാണെന്നും ഇതുകൊണ്ട് വരുന്ന മഹത്തായ സൽക്കാരം ഏതു യജ്ഞമാണ്)

വസ്തു:—25 ജഗതിച്ചന്ദ്രഃ വിഷ്ണുഃ ഇന്ദ്രാവിഷ്ണുഭേവതാ

1 പ്രവഃ പാത്ഥമന്യസോധിയായതേ

മഹേശ്വരായവിഷ്ണുവേചക്ഷത

യാസാന്തിപദ്യതാനാമഭാഭാ

മഹസ്തസ്മതുവൃതേവസാധുനാ

അന്വയം:—

- (ഹേ അധർവ്വരായഃ) യാ — ഞ്ഞു ഇന്ദ്രാവിഷ്ണു
പവതാനാം — പ്രീണനവതാം ലോകാനാം
സാന്തി തസ്ഥതു — സമൃദ്ധിതപ്രദേശേ സവൃ
ലോകേതിഷ്ഠതഃ
(യൗ) അഭാഭാ, മഹേ — അഭംഭേനൈവ, പരൈരനഭി
ഭാവേവ, മഹാഞ്ഞൗ
സാധുനാ അപുതാ-ഇവ — അഭിമതപ്രാപണസമയേനാ
ശേഷേ അത്യുന്നതപ്രദേശമാ
രോഹിതി തദാതീ

ധിയാ-യതേ	— സ്തുതിരിച്ഛതേ
മഹേ ശ്വരായ	— മഹതേ, വിക്രാന്തായ
(ഇന്ദ്രായ) വിഷ്ണവേ ച	— വ്യാപകായഭവായ
വഃ പാതം.	— യുഷ്ടാകം സംബന്ധിപാതവ്യം.
അന്ധസഃ	— അന്ധഃ, സോമരൂപമനം.
പ്ര അച്ഛത	— പ്രകർഷണ സമ്പാദയ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അധർവ്യപ്രമുഖന്മാരേ, ഇന്ദ്രവിഷ്ണുക്കളായ ഏവർ അവരെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്ന ലോകങ്ങളുടെ ഒത്ത മുകളിൽ, സർവ്വലോകത്തിലും, സ്ഥിതിചെയ്യുന്നുവോ, യാവർ ശത്രുക്കളാൽ അജയ്യരും മഹാന്മാരുമായി, ഉദ്ദിഷ്ടപ്രഭേ ശന്തതത്തിടുന്ന കുതിരയാൽ അത്യന്ത പ്രഭേരം എത്തപ്പെടുന്നപോലെ, അവിടെ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നുവോ, സ്തോത്രേച്ഛുവും മഹാനഭാവനം വിക്രാന്തനുമായ ആ വിഷ്ണുവിന്നും (ഇന്ദ്രന്നും) കടിക്കാൻ പാറിയ നിങ്ങളുടെ സോമഹവിസ്തൃ വേണ്ട പോലെ ഒരുക്കുക.

2 ത്വേഷമിത്ഥാസമർണ്ണം ശിമീവതോ
 നിന്ദ്രാവിഷ്ണുസതപാപാമുരുഷ്യതി
 യാമന്ത്യായപ്രതിധീയമാനമിതി
 കൃശാനോരസ്തരസനാമുരുഷ്യഥഃ

അനന്യം.-

യാ മർത്യായ	— യൌ (ഇന്ദ്രാവിഷ്ണു) ഹവിതാത്രേയജമാനായ
പ്രതി-ധീയമാനം ഇതി അസനാം	— പ്രതിധാതവ്യം, ഫലരൂപം — അസനം, ചലനശീലം പ്രദാനശീലം അന്നാദികം.
അസ്തഃ കൃശാനോഃ	— അഭിമതക്ഷേപ്തഃ അഗ്നേസ്സകാശാൽ
ഉരുഷ്യഥഃ	— അവിച്ഛിന്നേന പ്രവർത്തയഥഃ

ഹേ, ഇന്ദ്രാവിഷ്ണു	
ശിമീ-വതോഃ	— ഇഷ്ടപ്രദാനാദി കമ്മവതഃ
വാം ഇത്ഥാ ത്വേഷം	
സം-അരണം	— യുവയോഃ ഇത്ഥം പ്രസിദ്ധം (ദീപ്തം) സമ്യക് യാഗദേശഗമനം
സുത-പാഃ	— ഇതശിഷ്ട സോമപീത യജമാനഃ
ഉത്സ്യതി	— രക്ഷതി, യാഗേന പുജയതി

അത്ഥം—(ഇന്ദ്രാവിഷ്ണുക്കളായ) ഏവർ ഹവിസ്സുകൾ
യജമാനന് ഫലരൂപവും ദാനാർഹവുമായ അന്നാദിയെ,
അഭീഷ്ടം എറിഞ്ഞുകൊടുക്കുന്ന അഗ്നിയുടെ അടുക്കൽകൂടെ
മുക്കും കൂടാതെ എത്തിക്കുന്നവോ, (അഗ്നിയിൽകൂടെ ഹവി
സ്സ് സ്വീകരിച്ച് അഗ്നിയിൽകൂടെത്തന്നെ ഫലം കൊടുക്കുന്ന
വോ,) അല്ലയോ ഇന്ദ്രാവിഷ്ണുക്കളേ, അഭീഷ്ടാനകമ്മവാ
ന്മാരായ നിങ്ങളുടെ ഇപ്രകാരമുള്ള, പ്രകാശം ചിതറുന്നയാഗ
ദേശാഗമനത്തെ, യജമാനൻ, ഹോമിച്ചതിന്റെ ഉച്ഛിഷ്ടമായ
സോമം കടിക്കുന്ന യജമാനൻ, (വിധിപോലെ എല്ലാം അന്ന
പ്പിക്കുന്ന യജമാനൻ) യാഗത്താൽ പുജിക്കുന്ന, കൊണ്ടാടുന്ന

3 താ¹ഹും¹വചന്തി¹മഹ്യ¹സ്യ¹പൌ¹സ്യം¹

നി¹മാ¹തരാ¹ന്യതി¹രേ¹തേ¹സേ¹ഽജേ¹

ദധാ¹തി¹പു¹ത്രോ¹വരം¹പരം¹പി¹ത

ന്നാ¹മ¹ത്രതി¹യധി¹രോ¹ച¹നേ¹ദിവഃ¹

അന്വയം -

താഃ — യജമാനേന ഇതാഃസോമരൂപാ
ആഹുതഃ

ഇതം അസ്യ മഹി

പൌസ്യം — ഏതൽ ഇന്ദ്രസ്യമഹൽ പുംസഃ
കമ്മ ബലം

വചന്തി

— വചയന്തി (സപ ഇന്ദ്രഃ
സോമപാന ജനിതം സാമത്ഥ്യം)

രേതസേ	— പ്രാണിനാം പുത്രാഭ്യുല്പാദന സാമർത്ഥ്യായ
ഭുജേ	— തേഷാംഭോഗായ
മാതരാ നി നയതി	— ഔവാപ്മിഖ്യേനീതരാം പ്രാപയതി
ദിവഃ അധി രോചനേ	— ദ്യോതമാനസ്യാഭിത്യസ്യ അധികം രോചമാനേമണ്ഡലേ
പിതൃഃ	— സ്വപാൽപാദകാൽ സ്വയമുൽപന്നം സൽ
അവരം നാമ	— നിഷ്കൃഷ്ടം പൌത്രസംജ്ഞം
പരം	— തദുൽകൃഷ്ടം
പുത്രഃ	— (ഇതിനാമ തദയോപേക്ഷയാ)
തൃതീയം ദധാതി	— പിതേതിനാമ ധാരയതി

(അഗ്നൗ ഇതാസ്സോമാഹൃതയഃ ആഭിത്യമണ്ഡലം പ്രാപ്യ സവിതൃർമൃത്യുന്ത്യന്തരൗ ഇന്ദ്രാവിഷ്ണുപോഷയതഃ തുഷ്ടൗ തൌ വൃഷ്ടൗ സസ്യാഭിഭാരാ പ്രജാഃ പുത്രപൌത്രാഭിരൂപേണ വദ്ധയതഃ)

അർത്ഥം.—യജമാനൻ ഹോമിച്ച സോമഹവിസ്ത്വ ഇന്ദ്രന്റെ ആ മഹത്തായ പൌരൂഷത്തെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. അവിടുന്ന് സോമലബ്ധമായ ശക്തിയെ പ്രാണികൾക്ക് സന്താനോൽപാദനത്തിന്നും ഭോഗസുഖത്തിന്നും വേണ്ടി ഔവാപ്മിവികൾക്ക് എത്തിക്കുന്നു. ശോഭിക്കുന്ന സൂര്യന്റെ അതിതേജസ്സറി മണ്ഡലത്തിൽനിന്ന് ആ രേതസ്സിന്റെ ബലം പിതാവു പുത്രനിൽ, പിന്നെ താഴെ പൌത്രനിൽ (പൌത്രൻ പുത്രൻ പിതാവ്) എന്നീ ക്രമത്തിൽ പിതൃപുത്രപൌത്ര പരമ്പരയെ ധരിക്കുന്നു. ആഭിത്യന്റെ മുന്തിദേങ്ങളായ ഇന്ദ്രാവിഷ്ണുക്കൾ സോമ സന്തുഷ്ടരായി മഴവഴി സസ്യാഭി വർദ്ധിപ്പിച്ച് പ്രാണിപരമ്പരയെ പുലർത്തുന്നു.

4 തത്തദിത്യപൗംസ്യംഗുണീമസി
 നസ്യത്രാതുപകസ്യമീജ്ജഷഃ
 യഃ പാത്ഥിവാനിത്രിഭിരിവിഗാമഭി
 തതക്രമീഷ്യാതഗായായജീവസേ

അന്വയം:-

യഃ പാത്ഥിവാനി — പൃഥിവ്യാദിനിലോകത്രയാണി
 ത്രി-ഭിഃ ഇൽ വിഗാമ-ഭിഃ — ത്രിഭിരേവവിവിധഗഭൈഃ
 ഉരു ക്രമീഷ്യ — വിസ്തീർണ്ണം യഥാവേതിതഥാ
 ക്രാന്തവാൻ
 ഉരു-ഗായായ — ഉരുഗായസ്യ (ഷഷ്യത്ഥേ
 ചതുർത്ഥി)
 ഇനസ്യ, ത്രാതുഃ — സപ്തസ്യസ്വാമിനഃ, പാലകസ്യ
 അതുപകസ്യ, മീജ്ജഷഃ — ശത്രുഹിതസ്യ, സേക്തഃ,
 നിത്യതരുണസ്യ
 അസ്യ തൽ-തൽ ഇൽ
 പൗംസ്യം — പുംസ്ത്വം, പരാക്രമാതിശയം
 ജീവസേ ഗുണീമസി — ജീവനായ, രക്ഷണായ,
 ഗുണീമഃ, സുമഃ

അർത്ഥം:-യാതൊരു വിഷ്ണുവാണോ, ഭൂമിതൊട്ടു മൂന്നു
 ലോകങ്ങളെ മൂന്നാത്രം അടിവെപ്പുകൾകൊണ്ടു വിസ്തീർണ്ണ
 മായ വിധം കവച്ചുവെച്ചതു്, ബഹുഭുജന്മാരാൽ സുതന്ത്രം എ
 ല്ലാറെന്നും നാഥനും രക്ഷകനും ശത്രുഹിതനും അഭിമത വർഷ
 കനും (നിത്യയുവാവുമായ) അവിടുത്തെ പരാക്രമാതിശയത്തെ
 രക്ഷണത്തിനായി സ്മരിക്കണം.

5 ദേ ഇത്സ്യ ക്രമണേ സ്വച്ഛക്തോ
 ഭിദ്യാമർത്ത്യോ ഭരണ്യതി
 ത്രതീയമസ്യനകിരാദധർഷതി
 വയശ്ചനപതയന്തഃ പതത്രിണഃ

അന്വയം:—

അന്യ സ്വഃ-ദൃശഃ	— സർവ്വസ്യ ദൃഷ്ട്വീഷ്ടോഃ
ദോ ഇൽ ക്രമണേ	— ദോ ഏവ പദേ
മർത്യഃ അഭി-വ്യായ	— മനുഷ്യഃ സർവ്വഭൂത്യാദിനാം പ്രവ്യായ
ദുരണ്യതി	— ഗച്ഛതി, ജേതേ
(ഭൂലോകം വൃഷ്ട്യാഗമനാൽ അന്തരീക്ഷഞ്ച ഇത്യുദേ ക്രമേണ ജാനാതി)	
അന്യ തൃതീയം	— ക്രമണം
(കോപിമർത്യഃ) നകിഃ	
ആ ദധഷ്തി	— ബദ്ധ്യം നാഭിവേതി, ജ്ഞാതും നശക്നോതി
(ന കേവലം മനുഷ്യ ഏവ അപിതു) പതയന്തഃ	
വയഃ ചന	— സർവ്വത്ര ഗമനസമർത്ഥാഃ
	— ചേതാരോമന്തരോപി ന ശക്നവന്തി
(തഥാ) പതന്ത്രിണഃ	— പതനശീലാ ഗന്ധധാരയഃ (നകിഃ ആദധഷ്തി)
(സത്യലോകസ്യ അത്യന്ത വിപ്രകൃഷ്ടത്വേന സമ്പ്രേഷാം അവി ഷയത്വാൽ)	

അർത്ഥം:—സർവ്വഭൂഷ്ടാവായ വിഷ്ണുവിന്റെ രണ്ടുകാൽ വെപ്പുകൾ മനുഷ്യൻ ഭൂതികളാൽ (വൈഭവപ്രകാശങ്ങളായ ദൃശ്യങ്ങളാൽ) അറിയുന്നു. മഴകൊണ്ട് അത്ഭൂലോകവും അന്തരീക്ഷവും അറിയുന്നു. അവിടുത്തെ മൂന്നാമത്തെ കാൽവെപ്പ് (കണ്ണുകൾകൊണ്ടെന്നല്ല) ബുദ്ധികൊണ്ടും അറിയാൻ ആരും ശക്തരല്ല. മനുഷ്യർ മാത്രമല്ല സദാഗതികളായ മന്ത്രജ്ഞന്മാരും ഏതായാ മുകളിൽ പറയുന്ന ഗന്ധധാരി പക്ഷികളും അതിനറിയാൻ ശക്തരല്ല. സത്യലോകത്തിന്റെ അതിവിദൂരത കാരണം അന്വേഷിക്കും ജ്ഞാനാതിതമാണ്. (പുരാണങ്ങളിൽ, മൂന്നാമത്തെ കാൽവെപ്പത്ര മഹാബലിയുടെ ശിരസ്സിലാണല്ലോ. ഇവിടെ അത് സത്യലോകത്തിലാണ്.)

6 ചതുർദ്വിസ്താകം നവതിത്വനാമഭി
 ചതുരസ്യതഃവ്യതിരവിവിപാ
 ബൃഹച്ഛിരീരോവിമിമാനഗൃക്ചഭി
 യുവാകമാഃ പ്രത്യേത്യാഹവ.

വ 25

അന്വയം --

(ആദിത്യത്തോവിഷ്ണുഃ)

ചതു-ഭിഃ സാകം

നവതി. ച

— ചതുർവതി., ഏതാ സംഖ്യാ
 കാൻ കാലാവയവാൻ

നാമ-ഭിഃ

— സ്വകീയഗമനപ്രകാരൈഃ
 പ്രേണവിശേണൈഃ

ചതു. ന സ്യതഃ

— ബഹുരോപേതം ചക്രമിവ
 യഥാവേതിതഥാ

വ്യതിൻ

— വിവിധാതനസ്വഭാവൻ

അവിവിപാ

— കമ്പയതി, ഭ്രമയതി

(ചതുരധിക നവതിസംഖ്യാകാൻ കാലാവയവാൻ നമ്പാദി
 തഃ സ്വയമപിപരിഭ്രമതി ആദിത്യത്തോവിഷ്ണുഃ ഭ്രമയ
 തി)

(ഏവം കാലാത്മകഃ സഃ)

ബൃഹത്-ശരീരഃ

— വിരാഡാത്മനാസപ്തദേവമനഷ്യ
 ശരീരാണാം സ്വശരീരത്യാൽ

വി-മിമാനഃ

— വിവിധമാത്മനാമിമാനഃ
 ദേവമനഷ്യതിര്യഗാത്മനാവിഭ
 ജ്യ സ്ഥാപന്

യുവാ, അകമാരഃ

— നിത്യതന്മണഃ, അനല്പഃ

ഗൃക്ച-ഭിഃ

— സ്മൃതിരത്നീഃ, മനുവത്നീഃ,
 വിമിമാനഃ സൻ

(വിഭൂരപിഭക്ത്യധീനത്യാൽ മിയതേ)

ആ-ഹവം പ്രതി ഏതി — ആഹ്വാനം പ്രതിയജ്ഞദേശം
 ഗച്ഛതി

അർത്ഥം—ഒരു കൊല്ലം, രണ്ടുനങ്ങൾ, അഞ്ച് ഋതുക്കൾ, പന്ത്രണ്ടുമാസങ്ങൾ, 2½ പക്ഷങ്ങൾ, മാസത്തിൽ മുപ്പതുരാപ്പുകൾ (ദിവസങ്ങൾ), എട്ടു യാമങ്ങൾ, ഒരു ദിവസത്തിൽ ചുറ്റുന്ന മേടം മുതലായ പന്ത്രണ്ടു രാശികൾ ഇങ്ങനെ തൊണ്ണൂററിനാല്പ് കാലാവയവങ്ങളെ സ്വന്തം പ്രേരണാവിശേഷങ്ങൾ കൊണ്ട്, വളരെ മനകളുള്ള ചക്രംപോലെ വട്ടത്തിൽ (ആവർത്തന സ്വഭാവത്തോടുകൂടി) ആദിത്യോത്താവായ വിഷ്ണു ചുഴറ്റുന്നു. (കാലാവയവനായ ആദിത്യൻ ചുറ്റുന്നു. ആദിത്യോത്താവായ വിഷ്ണുവാണു ചുറ്റിക്കുന്നത്) ഇപ്രകാരം കാലാത്മകനായ അവിടുന്ന് ദേവമനുഷ്യാദി സർവ്വപരാചരങ്ങളും സ്വശരീരത്തിലൊതുക്കി, വിരാട് സ്വരൂപനായി, ദേവമനുഷ്യതിരുഗ്ഗൂഢങ്ങളിൽ വേർതിരിഞ്ഞ്, സ്വയം സ്ഥാപിച്ച് പരിമിതനായി വർത്തിക്കുന്നു. നിത്യയുവാവും മഹാഭാവനമായ അവിടുന്ന് വിദ്യപാണൈകിലും ഭക്തിക്കധീനനാകയാൽ മന്ത്രവത്തുക്കളാൽ പരിച്ഛിന്നനായി (വെമ്പേരെ രൂപത്തിൽ കാണത്തക്കവനായി) അവരുടെ വിളികേട്ട് യജ്ഞദേശത്തിൽ (അവിടുത്തെ പൂജിക്കുന്നിടത്തു്) വന്നു ചേരുന്നു.

വക്ത്രം—26

1 ഭാമിത്രോ നശേവ്യോഘൃതാസുതി
വ്വിഭൃതേദ്യുക്ത ഏവയാ ഉസപ്രഥാഃ
അധാതേ വിഷ്ണോ വിദിഷാ ചിദർധു
സ്തോമോയജ്ഞശ്ചരാധ്യോ ഹവിഷ്താ

അന്വയം:—

ഹേ വിഷ്ണോ, മിത്രം ന	— മിത്രവൽ
ശേവ്യഃ	— സുഖകർത്താ
ഘൃത-ആസുതിഃ	— ഘൃതം, ഉദകം യേന ആസുയതേ സഃ, അഥവാ ഘൃതം ആജ്യം യസ്മൈ ആഭിമുഖ്യേന നീയതേ സഃ

വിഭൂത-ഭൃത:	— പ്രഭുതയഗാ:
ഏവ-യാ:	— രക്ഷണസ്യപ്രാപയിതാ
സ-പ്രമാ: ഭവ	— സർവ്വത: പൃഥു ഭവ
ഉ	— ഹേ വിഷ്ണോ (ത്വം യസ്മാൽ ഈശ്വരോഭവസി)
അധ ചിൽ	— അസ്മാൽ
തേ	— തവ
സ്തോമ:	— സ്തോത്രവിശേഷ:
വിദിഷാ	— സ്വന്താഹ്വായവേദിയാ യജമാനേന
അദ്ധ്യ:	— പുന: പുന: പ്രവർത്തനാഹ്:
	(തഥാതേ)
യജ്ഞ: ച ഹവിഷ്യാതാ	— യജമാനേന
രാധ്യ:	— സമാരാധനീയ:

അർത്ഥം:—അല്ലയോ വിഷ്ണോ, അവിടുന്ന് മിത്രനെന്നപോലെയെ സുഖകാരിയായും, ഉദേകനിമ്മാതാപായും, (വഷിതാവായും) അത്യന്തം യശോയുക്തനായും ആശ്രിതർക്ക് രക്ഷണം കൊടുക്കണമെന്നായും ഏല്പാറില്ല. പെച് വലിയവനായും ഭവീച്ചാലും വിഷ്ണോ, അതേ കാരണം കൊണ്ട്, സ്തോത്രത്താൽ അവിടുന്ന് തത്പരനായെന്നാൽ വീണ്ടും വീണ്ടും പുകഴ്ത്തപ്പെടുവാൻ അഹ്നാകന്ന അതുപോലെ അവിടുത്തെ യജിജ്ഞനത്ത്, ഉപാസിക്കുന്നത് യജമാനനാൽ, ഭക്തനാൽ സമാരാധനീയമാകുന്നു.

2 യഃ പുണ്യായവേധസേനവീയസേ
സുമജ്ജാനയേവിഷ്ണവേദോശതി
യോജാതമസ്യമഹതോമഹിബ്രവതീ
സേദശ്രവോഭിര്യജ്യഞ്ചിദഭ്യേസതീ

അന്വയം:—

യഃ	— യോമതത്യഃ
പുണ്യായ	— നിത്യായ
നവീയസേ	— നിത്യന്തുതനായ

സുമൽ-ജാനയേ വേധസേ — സ്വയമേവോൽപന്നായ്, സർവ്വ
ജഗന്മാദനശീല ശ്രീപതയേ,
വിധാത്രേ

വിഷ്ണവേ ദോശതി	— ഹവിരാദികം ദോതി
യഃ അസ്യ	— വിഷ്ണോഃ
മഹതഃ	— മഹാനഭാവസ്യ
മഹി	— മഹൽ, പുഷ്യം
ജാതം	— ഹിരണ്യഗർഭാദിരൂപം ജന്മ
ബ്രവൽ	— ബ്രൂയാൽ, സങ്ക്രീതയേൽ
സഃ ഇൽ ഉ	— സോപിദാതാസ്തോതാവോ
ശ്രവഃ-ഭീഃ	— അന്നൈഃ കീർത്തിഭീദ്യായുക്തഃ
യുജ്യം ചിൽ	— സർവ്വേകൃതപ്രമേവ തൽപദം
അഭി അസൽ	— ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്നോതി

അർത്ഥം.-യാതൊരു മനുഷ്യൻ അന്നാഭ്യന്തരം, നിത്യനൃതനന്തരം വിധാതാവും സർവ്വജഗന്മാഹിനിയായ ശ്രീയുടെ പതിയുമായ വിഷ്ണുവിന്നു ഹവിസ്സു മുതലായവ സമർപ്പിക്കുന്നുവോ, ഏവൻ ആ മഹാനഭാവന്റെ പുഷ്യങ്ങളായ ഹിരണ്യഗർഭരൂപാഭ്യവതാരങ്ങളെ സങ്കീർത്തിക്കുന്നുവോ, ദാതാവോ സ്തോതാവോ ആയ ആ മനുഷ്യൻ അന്നത്താലും കീർത്തിയാലും പ്രപുഷ്യനായി ഏവരാലും എത്താൻ പറ്റാത്ത അവിടുത്തെ പദം ആഭിമുഖ്യത്തോടു കൂടി പ്രാപിക്കുന്നു.

3 തദ്യസ്തോതാരഃപുഷ്യംയഥാവിദ

ഋതസ്യഗർഭംജനാപിപത്ന

ആസ്യജാനന്തോനമചിദിവക്തന

മഹസ്തേ വിഷ്ണോ സുമതിം ഭജാമഹേ

അന്വയം:-

ഹേ സ്തോതാരഃ, തം ഉ	— തമേവ വിഷ്ണം
പുഷ്യം	— അന്നാദി സംസിദ്ധം.
ഋതസ്യ ഗർഭം	— യജ്ഞാമനാ ഉൽപന്നം

യഥാ വിദ	— ജാനിഥ
(തഥാ) ജനയാ	— സ്വതഃ ഏവ, ന വരലാഭാദിനാ
പിപത്തന	— സ്തോത്രാദിനാ പ്രീണയത
(യാവദസ്യമാഹാത്മ്യം ജാനിഥതാവതി)	
അസ്യ	— വിഷ്ണോഃ
നാമ ചിൽ	— സഞ്ചൈഃ നമനീയമഭിധാനം, സാമുദായ പ്രതിപാദകം വിഷ്ണുവിശേഷേണ നാമ
ജാനന്തഃ	— പുരുഷാത്മപ്രതിപാദകം ഇത്യഭിഗച്ഛന്തഃ
ആ	— സമന്താർ
വിവർത്തന	— വദതഃ, സഞ്ചീരതയ
ഹേ വിഷ്ണോ, മഹഃ, തേ	— മഹതഃ സ്വ
സു-മതിഃ ജോമഹേ	— അനഗ്രഹാത്മികാം ബുദ്ധിഃ ജോമഃ

അർത്ഥം— ഹേ സ്തോതാകാ 2 ആ വിഷ്ണുവിനെത്തന്നെ അനാദ്യനായും, യജ്ഞാത്മാവിൽ നിന്ന് ഉൽപന്നനായും യാതൊരുവിധം അറിയുന്നവോ ആവിധം സ്വയം ഫലേച്ഛ കൂടാതെ, അവിടുത്തെ സ്തോത്രങ്ങളാൽ പ്രീണിപ്പിക്കുക-തങ്ങനെയ്ക്ക് അവിടുത്തെ മാഹാത്മ്യം എത്രത്തോളം അറിയുമോ അത്രത്തോളം ആ വിഷ്ണുവിന്റെ സർവ്വവ്യക്തമായ നാമം, പുരുഷാത്മപ്രതിപാദകം എന്നറിഞ്ഞ് എപ്പോഴും സങ്കീർത്തനം ചെയ്യുക അല്ലയോ വിഷ്ണോ മഹാനായ അവിടുത്തെ അനഗ്രഹ ബുദ്ധിയെ ഞങ്ങൾ ഭജിക്കുന്നു, ആരാധിയ്ക്കുന്നു

4 തമസ്യരാജാവതന്നസ്തമശ്ചിനാ
ക്രതുംസചാതമാതസ്യവേധസഃ
ദാധാരദക്ഷമുത്തമഹവ്വിടം
വ്രജഞ്ചവിഷ്ണുസ്സവിവാത്പോണ്ണുതേ

അനവധി:-

മാതൃതന്ത്രം	— മരുതാം, ഗുരുപിതാം. സംഘാതം, മാതൃതം തദാതം
വേദസം	— മേധാവിനം
അസ്യ	— യജമാനസ്യ
തം	— പ്രസിദ്ധം
ക്രിതം	— യാഗം, യജ്ഞാത്മകം വിഷ്ണു
രാജാ വരണം	— രാജമാനം, വരണം
സപന്ത	— സേവതേ
തം	— ക്രിതം
അശ്വിനാ	— അശ്വിനൗ
(സപേതേ)	— സേവേതേ (അന്യേപിദേവാഃ സപന്തേ)
(കിംച) വിഷ്ണുഃ	— സവനത്രയാത്മനാവ്യാപ്തഃ
സഖി-വാൻ	— യജമാനാദിഭി സ്സഖിഭിര്യക്തസ്സൻ
ഉൽ-തമം	— ഉൽകൃഷ്ടതമം
അഹഃ-വിദം	— അഹവ്യേത്താരം സ്വഗ്ഗോലാഭകം
ഭക്ഷം	— ബലം (ഫലപ്രദാന സാമത്മ്യരൂപം)
ഭാധാര	— ധൃതവാൻ
പ്രജം ച	— മേഘം ച
അപ-ഉത്സൃജതേ	— അപഗതാവരണം കരോതി (ആഹുതിദാരാ യജ്ഞസ്യേവ വൃഷ്ട്യതീപാഭകത്വാൽ)

(അഥവാ) മാതൃതന്ത്രം, മരുതസംഘാതസ്യ ദേവഗണസ്യ വേദസഃ വിധാതുഃ ശ്രഷ്ടുഃ വിഷ്ണോഃക്രിതം കർമ്മപാലനാദി രൂപം വരണാഭയഃ സപന്തേ. സപസഖീവാൻ ഇദ്രാദി സഹായോപേതഃ സൻ ഭക്ഷം വൃഷ്ട്യതീപാഭനാദി സാമത്മ്യ രൂപം ബലം ഭാധാര, തഥാപ്രജം ച അപോഷ്ണതേ.

അർത്ഥം:-ഗുരുപിതൃസംഘത്തോടു കൂടിയ പണ്ഡിതനായ യജമാനൻ അനുഷ്ഠിക്കുന്ന ആ യാഗത്തെ, യജ്ഞാത്മകനായ വിഷ്ണുവിനെ, രാജമാനനായ വരണൻ സേവിക്കുന്നു. അശ്വികളും അന്യദേവന്മാരും സേവിക്കുന്നു. പിന്നെയോ, സവനത്രയാത്മനാ

വായ വിഷ്ണു യജമാനാദികളായ തോഴന്മാരോടുകൂടിയും, ഉദ്ദിഷ്ടയുക്തവും സ്വസ്തുവാങ്മതിപാദകവും, ഫലപ്രദാനസമത്വമായ ബലത്തോടുകൂടിയും മേലത്തെ തുറന്നുവിടുന്ന കഴ പെയ്യിക്കുന്ന (യജ്ഞാഹുതി വൃഷ്ട്യുൽപാദകമെന്ന് ശ്രുതി സിദ്ധം)

(അല്ലെങ്കിൽ)

മതസ്മാഹത്തോടുകൂടിയ ദേവഗൗണിന്റെ വേധസ്സായ (വിധാതാവായ സ്രഷ്ടാവായ) വിഷ്ണുവിന്റെ പാലനരൂപ കർമ്മത്തെ വരുണാദികൾ സേവിക്കുന്ന ഭാവിഭൂതം ഇത്രാദി സഹായോപേതനായി വൃഷ്ട്യുൽപാദനസമത്വമായ ബലത്തെ ധരിച്ച് മേലത്തെ തുറന്നുവിടുന്ന

5 ആയോവിവായ സചിമായദൈവ്യ
ഇത്രായവിഷ്ണുസ്തൃതേ സുതന്തരഃ
വേധാ അജിന്യാത്രിഷധസ്ഥശ്ചര്യ
ഋതസ്യലാഭേ യജമാനമാജേതേ

വ-26

അന്വയം. -

യഃ വിഷ്ണഃ ദൈവ്യഃ	— ദിവ്യ ദൈവഃ
സുതന്തരഃ	— ശോഭനഫലപ്രദാനം മദ്ധ്യ ശ്രേഷ്ഠഃ
സു-തന്തേ ഇത്രായ	— ശോഭനസ്തുതികർത്തേ യജമാനായ
സചിമായ	— യോഗസഹായകരണായ
ആ വിവായ	— ആഗച്ഛതി
(ആഗച്ഛ) വേധാഃ	— അഭിമതഫലവിധാതാ
ത്രി-സധസ്ഥഃ	— സമ്പന്നമസ്ഥാനഃ, ക്ഷിത്യാദി സ്ഥാനത്രയോപാ
ശ്ചര്യം	— യജമാനം
അജിന്യാ	— പ്രീണയതി
ഋതസ്യ	— യജ്ഞസ്യ

ഭാഗേ — ഫലേ
യജമാനം ആ അജേൽ — സ്വാമിത്വേന സ്ഥാപയതി

അർത്ഥം—യാതൊരു വിഷ്ണു ദ്യോവിൽ ഭവിച്ചുവന്നായി, ശോഭനഫലങ്ങളെക്കൊടുക്കുന്ന ദേവന്മാരിൽ ശ്രേഷ്ഠനായി, സൂരികത്താവായ യജമാനൻ യാഗസഹായകാരിയായി വരുന്ന വോ, അഭിമതഫലവിധാതാവും, ലോകത്രയസ്ഥാനനുമായ അവിടുന്ന് യജമാനനെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു, സ്വാമിത്വത്തോടു കൂടി സ്ഥാപിക്കുന്നു

വക്ത്രം-27 ജഗതീച്ഛന്ദഃ അഗ്നിനൗദേവതാ

1 അബോധ്യഗ്നിർജമളദേതിസുര്യോ
വ്യഗ്ഷാശ്ചബ്രാഹ്മ്യാവോ അച്ഛിഷാ
ആയുഷ്ഠാതാമഗ്നിനായാതവേരഥം
പ്രാസാവിദ്വേവസ്സവിതാജഗൽപൃഥക്

അനന്വയം.-

(അയം) അഗ്നിഃ	— വിഹിതസ്സൻ
ജംഭഃ അബോധി	— ജംഭായാഃ പ്രചിപ്യാഃ വേദി ലാഘ്നായാഃ സംബന്ധീ സൻ പ്രതിബോധിതഃ
(കിംച) സുര്യഃ ഉൽ ഏതി	— ഉദയം പ്രാപ്നോതി
മഹീ ഉഷാഃ അച്ഛിഷാ	— മഹത്യുഷാഃ പ്രകൃഷ്ടേന തേജസാ
ചബ്രാ വി ആവഃ	— പ്രാണിനാം ആഹ്ളാദിനി സതീ, തമാംസിവിവാസയതി
(അതഃ) ഹേ അഗ്നിനാ രഥം	— അഗ്നിനൗ, യുഷ്മൽ സംബന്ധീ നം രഥം
യാതവേ അയു ക്ഷാതാം	— ദേവേജനഗമനായരാസഭാഭ്യോ ആഭിമുഖ്യേന അയുഞ്ജാഥാം

- (തഥാ) സവിതാ ദേവ: — സർവ്വകർമ്മണാംനജ്ഞാതാ
 ജഗൽ പൃഥക് — ജംഗമംപ്രാണിജാതം സ്വസ്വ
 കർമ്മാനരോധേന
 പ്ര അസാവിരി — പ്രസൗതു, അനുജാനാതു

അർത്ഥം.—അഗ്നി, ഇതാ, നന്ദന്മുട്ടി തെളിയിക്കപ്പെട്ട് വേ
 ടിബദ്ധനായി ഉണർന്നുകഴിഞ്ഞു. സൂര്യൻ ഉദിക്കുന്നു. മഹതി
 യായ ഉഷസ്സ് ഉദിച്ചുയർന്നതായ തേജസ്സാൽ, പ്രാണികൾക്കാ
 ഹ്നാഭാഭകാരിണിയായി ഇതുതകറുന്ന. അതുകൊണ്ട് അഗ്നി
 കളേ, നിങ്ങളുടെ തേരിൽ യാഗദേശത്തേയ്ക്കു പോകാൻ കഴുതക
 ളെ പൂട്ടിയാലും. സർവ്വകർമ്മങ്ങളുടേയും അനുജ്ഞാതാവായ, പ്രേ
 കനായ സൂര്യൻ പ്രാണികളെ, അവരവരുടെ കർമ്മത്തിന്നൊ
 ത്തപോലെ പോകാൻ അനുവദിക്കട്ടെ.

2 യജുഞ്ജാഥേവ്യൗഷ്ണശ്ചപിനാരഥം.
 ഘൃതേനനോമധുനാക്ഷത്രാക്ഷതം.
 അസ്മാകം ബ്രഹ്മപുതനാസുജിന്വതം.
 വയംധനാശ്വാസാതാഭജേമഹി

അന്വയം:—

ഥേ അഗ്നിനാ, യൻ
 വ്യൗഷ്ണം രഥം.

— അഗ്നിനൗ, യദാ അഭീഷ്ഠ
 വഷകം യവയോ രഥം.

യജുഞ്ജാഥേ

— യോജനഥ: (തഥാ)

നാ ക്ഷത്രം.

— അസ്മഭീയം ബലം.

ഘൃതേന മധുനാ ഉക്ഷതം.

— ക്ഷരണരൂപേണ മധുനാ
 പ്രവർദ്ധതം.

(അഗ്നിനോരഥസ്യ മധുപുഷ്പസ്തം പ്രസിദ്ധം)

(കിംപ) അസ്മാകം.

പുതനാസു

— പുത്രപൗത്രാദി മനുഷ്യരൂപാസു

ബ്രഹ്മ ജിന്വതം.

— ബ്രാഹ്മംതേജാ, ബ്രഹ്മവർച്ഛ
 പ്രീണയതം.

വയം (പ) ശുര-സാതാ — ശുരാനാം പ്രഹാരാദിനായുക്തേ
 സംഗ്രാമേ
 ധനാ ഭജേമഹി — തദീയധനാനി ലഭേമഹി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അശ്വികളേ, മഴ മുതലായ അഭീഷ്ടങ്ങൾ പൊഴിയുന്ന നിങ്ങളുടെ തേർ എപ്പോൾ പൂട്ടുന്നുവോ, അപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ തേരിൽ നിന്നൊലിക്കുന്ന തേനിനാൽ ഞങ്ങളുടെ ബലം വർദ്ധിപ്പിക്കണം. (അശ്വികളുടെ തേരിൽ തേനൊലി പ്രസിദ്ധം) കൂടാതെ ഞങ്ങളുടെ പുത്രപൗത്രാദികളിൽ ബ്രാഹ്മമായ തേജസ്സ്, ബ്രഹ്മവച്ഛസ്സ്, തുണക്കണം. ശുരഭേന്ദ്രൻ അന്യോന്യമടരാടുന്ന യുദ്ധത്തിൽ അവരുടെ (ശത്രുക്കളുടെ) ധനം നേടുമാറാകണം.

3 അച്ഛാങ്¹ത്രിചക്രോ² മധുവാഹനോ³ രഥോ⁴
 ജിരാശോ⁵ അശ്വിനോ⁶ന്യാതു⁷ സുഷ്വതഃ⁸
 ത്രിവന്ധരോ⁹ മഘവാ¹⁰ വിശ്വസൗഭഗേ¹¹
 ശൂന്ന ആവക്ഷഭിപദേ¹² ചതുഷ്പദേ¹³

അന്വയം:-

ത്രി-ചക്രഃ,	മധു-വാഹനഃ	— ചക്രത്രയയുക്തഃ, മധുവോശാ
ജിര-അശ്വഃ		— ശീഘ്രഗാമ്യശോപേതഃ
ത്രി-വന്ധരഃ		— നിന്ദോന്നത കാഷ്ടത്രയോപേതഃ
		(സാരത്ഥ്യാശ്രയസ്ഥാനം വന്ധരം)
സു-സ്വതഃ		— അസ്സാഭി സ്തുതയമാനഃ
മഘ-വാ,		
വിശ്വ-സൗഭഗഃ		— ധനവാൻ, സമ്പ്
		സൗഭാഗ്യോപേതഃ
അശ്വിനോഃ രഥഃ		
അച്ഛാങ് യാതു		— അസ്സഭീമവം ഗച്ഛതു
(സഃ രഥഃ) നഃ ഭി-പദേ		— പുത്രാദിപ്രജായൈ
ചതുഃ-പദേ		— പശുവേ ച
ശം ആ വക്ഷസി		— സുഖമാവഹതു

(തഥാ) സവിതാ ദേവഃ	— സർവ്വകർമ്മണാമജ്ഞാതാ
ജഗൽ പൃഥക്	— ജംഗമം പ്രാണിജാതം സ്വസ്വ കർമ്മാനുരോധേന
പ്ര അസാവിരി	— പ്രസൂത, അനജാനാതു

അർത്ഥം.—അഗ്നി, ഇതാ, നന്ദനകൃതി തെളിയിക്കപ്പെട്ട് വേദിബദ്ധനായി ഉണർന്നുകഴിഞ്ഞു. സൂര്യൻ ഉദിക്കുന്നു. മഹതിയായ ഉഷസ്സ് ഉൽക്രമിക്കുന്നതേജസ്സാൽ, പ്രാണികൾക്കു ഹൃദാദകാരിണിയായി ഇരുട്ടുകറുന്ന അതുകൊണ്ട് അശ്വികളേ, നിങ്ങളുടെ തേരിൽ യാഗദേശത്തേയ്ക്കു പോകാൻ കഴുതകളെ പൂട്ടിയാലും. സർവ്വകർമ്മങ്ങളുടേയും അനജ്ഞാതാവായ, പ്രേമകനായ സൂര്യൻ പ്രാണികളെ, അവരവരുടെ കർമ്മത്തിന്നോ അപോലെ പോകാൻ അനുവദിക്കട്ടെ.

2 യദ്യജ്ഞാഥേവ്യഷ്ണമശ്വിനാരഥം.
ഏതേനനോമധുനാക്ഷത്രമുക്ഷതം.
അസ്മാകംബ്രഹ്മപുതനാസുജിന്വതം.
വയംധനാശ്ശരസാതാഭജേമഹി

അന്വയം.—

ഏ അശ്വിനാ, യദി

വ്യഷ്ണം രഥം

— അശ്വിനേ, യദാ അഭീഷ്ഠ
വഷിക, യവയോ രഥം

യദ്യജ്ഞാഥേ

— യോജയഥ: (തദാ)

നാക്ഷത്രം

— അസ്മഭീയം ബലം

ഏതേന മധുനാ ഉക്ഷതം

— ക്ഷരണരൂപേണ മധുനാ
പ്രവചയതം

(അശ്വിനോരഥസ്യ മധുപുണ്ണിതം പ്രസിദ്ധം)

(കിംച) അസ്മാകം

പുതനാസു

— പുത്രപൗത്രാദി മനുഷ്യരൂപാസു

ബ്രഹ്മ ജിന്വതം

— ബ്രാഹ്മണേജ, ബ്രഹ്മവദ്വീ
പ്രീണയതം

വയം (ച) ശുര-സാതാ — ശുരാനാം പ്രഹാരാദിനായുക്തേ
സംഗ്രാമേ

ധനാ ഭേദമഹി — തദീയധനാനി ലഭേമഹി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അശ്വികളേ, മഴ മുതലായ അഭീഷ്ടങ്ങൾ പൊഴിയുന്ന നിങ്ങളുടെ തേർ എപ്പോൾ പൂട്ടുന്നവോ, അപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ തേരിൽ നിന്നൊലിക്കുന്ന തേനിനാൽ ഞങ്ങളുടെ ബലം വർദ്ധിപ്പിക്കണം. (അശ്വികളുടെ തേരിൽ തേന്നൊലി പ്രസിദ്ധം) കൂടാതെ ഞങ്ങളുടെ പുത്രപൗത്രാദികളിൽ ബ്രാഹ്മമായ തേജസ്സ്, ബ്രഹ്മവച്ഛസ്സ്, തുണക്കണം. ശുരഭേന്ദർ അന്യോന്യമടരാടുന്ന യുദ്ധത്തിൽ അവരുടെ (ശത്രുക്കളുടെ) ധനം നേടുമാറാകണം.

3 അപ്താങ്ത്രിചക്രോ മധുവാഹനോ രഥോ

ജിരാശോ അശ്വിനോന്യാതു സുഷ്വതഃ

ത്രിവന്ധുരോ മഘവാ വിശ്വസൗഗേ

ശ്ശന്ന ആവക്ഷദിപദേ ചതുഷ്വദേ

അന്വയം:-

ത്രി-ചക്രഃ,	മധു-വാഹനഃ	— ചക്രത്രയയുക്തഃ, മധുവാഹ്വ
ജിര-അശ്വഃ		— ശീശ്രഗാമ്യശോപേതഃ
ത്രി-വന്ധുരഃ		— തീക്ഷ്ണാനത കാഷ്ഠത്രയോപേതഃ (സാരത്ഥയാശ്രയസ്ഥാനം വന്ധുരം)
സു-സ്വതഃ		— അസ്താഭി സ്തുതയമാനഃ
മഘ-വാ,		
വിശ്വ-സൗഗേ		— ധനവാൻ, സർവ്വ സൗഭാഗ്യോപേതഃ
അശ്വിനോഃ രഥഃ		
അപ്താങ്ത് യാതു		— അസുഭീമുഖം ഗച്ഛതു
(സഃ രഥഃ) നഃ ദി-പദേ		— പുത്രാദിപ്രജാഞ്യെ
ചതുഃ-പദേ		— പശവേ ച
ഗം ആ വക്ഷദ്		— സുഖമാവഹതു

അർത്ഥം:-മൂന്നു ചക്രങ്ങളോടുകൂടിയതും തേനേന്തുന്നതും വേഗവത്തുക്കളായ കുതിര (കഴുത) കളോടു ചേർന്നതും, തേർ തെളിയുന്നവനും, ഉയർന്നും താഴ്ന്നും മൂന്നു ഇരിപ്പിടമുളളികളോടു ചേർന്നതും, നമ്മളാൽ പുകഴ്ത്തപ്പെടുന്നതും, ധനങ്ങളോടുകൂടിയതും, എല്ലാസൗഭാഗ്യങ്ങളുമൊത്തതുമായ അശ്വികളുടെ തേർ നമുക്കുനേരേ വരട്ടെ ആ തേർ നമ്മുടെ പുത്രാദികളായ ഇരു കാലികൾക്കും പശു മുതലായ നാല്പാലികൾക്കും ക്ഷേമമെ ന്തിരുട്ടട്ടെ

- 4 ആനന്ദാർജ്ജം വഹതമശ്വിനായുവം
 മധുരത്യാനഃ കശയാമിമിക്ഷതം
 പ്രായുസ്സാരിഷം നിരപാംസിമുഷതം
 സേധതം ദോഷോ വേതം സചാളവാ

അന്വയം:-

- ഹേ അശ്വിനാ, യുവം — അശ്വിനേ, യുവാം.
 നഃ ഉന്ദാർജ്ജം ആ വഹതം — അസ്താകം ബലം പ്രാപയതം.
 (കിംച) നഃ മധു-മത്യാ
 കശയാ — മധുര്യോപേതയാവാചാ
 മിമിക്ഷതം — സിഞ്ചതം, പ്രീണയതം.
 (കിംച) ആയുഃ പ്ര
 താരിഷം — ആയുഷ്യം പ്രാപ്തവതം.
 (തഥാ) രപാംസി നിഃ
 മൂഷതം — നിശ്ശേഷേണ ശോധയതം.
 (കിംച) ദോഷഃ സേധതം - അമിത്രാദികം നാശയതം.
 സചാ-ളവാ വേതം — മേന്മയ്ക്കു കാര്യേണ സഹവേന
 വന്തോവസതം.

അർത്ഥം:-ഔല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്ക് ബലം ഉന്ദാർജിനാണ്. (അഭീഷ്ടപ്രദാനരൂപങ്ങളായ) മധുരവാചിനാൽ ഞങ്ങൾക്ക്, നന്മവരാണ്, സന്തോഷമണക്കുന്നു. ഞങ്ങളുടെ ആയുസ്സു വർദ്ധിപ്പിക്കണം. പാപങ്ങൾ നിശ്ശേഷം നിശിതമാകിക്കൊള്ളണം. പുറമെ, ഗതുകാളെ ഒടുക്കണം. ഞങ്ങളുടെ ചാട്ടങ്ങളിൽ നിങ്ങൾ ഒപ്പം നില്ക്കണം..

5 യുവംഹഗർഭം ജഗതീഷുധതേമാ
 യുവംവിശ്വേഷഭൂവനേഷ്വതഃ
 യുവമഗ്നിഞ്ചവൃഷണാവപശ്ച
 വനസ്സതീരശ്ചിനാവൈരയേമാം

അന്വയം:—

ഹേ അശ്വിനേ, യുവം ഹ— യുവാം ഖലു
 ജഗതീഷു അന്തഃ — ഗമനശീലാസുഗോഷുമധ്യേ
 ഗർഭം ധത്ഥഃ — ധാരയഥഃ
 (നകേവലംഗോഷേവ,
 അപിതു) യുവം — യുവാം
 വിശ്വേഷ ഭൂവനേഷ്വ
 അന്തഃ — സർവ്വേഷ ഭൂതജാതേഷ്വന്തഃ ഗർഭം
 ധത്ഥഃ
 (വൃഷ്ടിഭാഗാ ആമിഷരൂപേണ ഗർഭസ്ഥരേതസഃ പോഷക
 ത്വായ്)
 (കിം.ച) ഹേ വൃഷണേ — കാമവഷ്കേ,
 യുവം അഗ്നിം ച അപഃ ച വനസ്സതീൻ (ച)
 ഐരയേമാം — പ്രവത്തയേമാം

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അശ്വികളേ നിങ്ങളാണല്ലോ സഞ്ചാ
 രശീലമുററ പശുക്കളിൽ ഗർഭം ധരിക്കുന്നത്. പശുക്കളിൽ മാ
 ത്രമല്ല ഇക്കണെ ഏല്വാ ചരാചരങ്ങളുടെയും ഉള്ളിൽ നിങ്ങൾ
 ഗർഭം ധരിക്കുന്നു. (മഴ പെയ്യിച്ച് സസ്യവൃദ്ധിയിലൂടെ ഭക്ഷണ
 സാധന രൂപത്തിൽ ഗർഭത്തിലുള്ള രേതസ്സിനെ പോഷി
 പ്പിക്കുന്നു) അല്ലയോ കാമവഷ്കരേ, നിങ്ങൾ അഗ്നിയെയും
 ജലത്തെയും, വനവൃക്ഷങ്ങളെയും (സസ്യാദികളെയും) പ്രവർത്തി
 പ്പിച്ചാലും.

6 യുവംഹസ്വമാഭീഷജാഭേഷജേഭീ
 രഥോഹസ്വമാരഥ്യോ १ १ രാഥ്യഭീഃ
 അഥോഹക്ഷത്രധീധന്മളഗ്രാ
 യോവാംഹവിഷ്വാൻനസാഭോശ

വ 27

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനേ,

യുവം ഹ

— യുവാം വലു

ഭേഷജേഭീഃ ഭീഷജാ

സ്വമഃ ഹ

— ഔഷധൈഃ ഭീഷജൗഭവഥഃ വലു

അഥോ രാഥ്യഭീഃ

— അപിച രഥവോഡ്യഭീരശ്വൈഃ

രഥ്യോ സ്വമഃ

— രഥവന്തൗ ഭവഥഃ

അഥോ ക്ഷത്രഃ

— അപിച യുവയോബ്ധം

അധീ ഹ

— അധികം വലു

(യസ്മാഭേവം തസ്മാൻ)

ഹേ ഉഗ്രാ,

— ഉഗ്രൗ, ഉദീഗ്ദ്ധസ്ഥലൗ,

വാം യഃ ഹവിഷ്വാൻ

— യുവാഭ്യോം യഃ

ആഭ്യപുരോധാശാഭീ

ഹവിര്യക്തഃ യജമാനഃ

മനസാ ഭോശ

— യുഷ്മദായന്തേന ചേതസാ

ഭോതി

(തം) ധന്മഃ

— ധായഥഃ, അനഗ്രഹ്ണീഥഃ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ മന്ത്രനകളോടു കൂടിയ വൈദ്യന്താറാണല്ലോ ദേർവ്വലീകുന്ന കതിര (കുഴൽ) കളോടുകൂടിയ തോളികളുമാണല്ലോ നിങ്ങളുടെ സ്വലം മികച്ചുമാണല്ലോ ആതുകൊണ്ട് അല്ലയോ ഉഗ്രസ്ഥലന്മാരേ, ഞയ്ക്ക് പുരോധാശം മുതലായ ഹവിസ്സുകളേന്തി നിങ്ങളിലുറച്ച മനസ്സോടുകൂടി ഏതു യജമാനൻ ഹവിസ്സേകുന്നവോ അവനെ നിങ്ങൾ ധരിക്കുന്ന, അനഗ്രഹിക്കുന്ന

അദ്യായ പീഠിക

അഷ്ടകം-2 അദ്യായം-3

1-ാം വർഗ്ഗത്തിൽ അശ്വപികര ഭേദത. 2-3-ഭ്യാവാപ്തമി. വികര ഭേദത. 4-5-6 എന്നിവയിൽ ഗുരുക്കര ഭേദത. 7-8-9-10 ൽ കതിരയാണു് ഭേദത. അശ്വമേധവർണ്ണനയാ. ണു്. കതിരയെ അംഗം അംഗമായി മുറിയുന്നതും ഹോമി യു്കുന്നതുമതിൽ സ്പഷ്ടമായി പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിരിയു്കുന്നു. 11-12-13 ലും ഭേദത കതിരയാണു്. അശ്വമേധത്തിൽ ഹോ മിക്കപ്പെട്ട കതിരുകളുടെ സൽഗതി പറയുന്നു. 14 മുതൽ 23 കൂടി വർഗ്ഗങ്ങൾ ഗുഹ്യഭത്തിലെ സുപ്രസിദ്ധ സൂക്തങ്ങളിൽ ഒന്നാണു്. ഇതിൽ 20-ാം മന്ത്രം 'ഭാസുപണ്ണാ' എന്ന ഗുഹ്യ ജീവാത്മപരമാത്മബന്ധങ്ങളെ അതിസരസമായി അന്യാപ ദേശരൂപത്തിൽ പ്രതിപാദിയു്കുന്നു. 32-ാം ഗുഹ്യത്തിൽ പുനർ ജന്മത്തിന്റെ സൂചനയുണ്ടെന്നു പറയാം. സൂചന മാത്രം. 24-25-26 വർഗ്ഗങ്ങൾ ഇന്ദ്രനും അഗസ്ത്യനും മരുതന്മാരു്കളും തങ്ങളിലുള്ള സംവാദമാണു്. ജീവാത്മപ്രാണബന്ധമാണു് ഇന്ദ്രനും മരുതന്മാർക്കും കല്പിച്ചിട്ടുള്ളതു്. 4ാം മന്ത്രത്തിൽ ഇന്ദ്രന്റെ ഔന്നത്യം പ്രകടമാക്കുന്നു. പ്രാണങ്ങൾ ജീവാത്മാശ്രയങ്ങളാണെന്നും. 22 23 വർഗ്ഗങ്ങളിൽ 45-ാം, 49-ാം മന്ത്രങ്ങൾ സാരസ്വതത്തിൽ പെട്ട പ്രധാന മന്ത്രങ്ങളാണു്. അതിൽ തന്നെ 46-47 മന്ത്രങ്ങൾ സൌരത്തിൽ പെട്ടതാണു്. 46-ാം മന്ത്രം ലോക പ്രസിദ്ധവും ഹൈന്ദവസംസ്കാരസാരഭൂതവുമാണു്. അഷ്ടകം 2-അദ്യായം-3 വർഗ്ഗം-1 ദീപ്തമാഃ ഗുഹി: ത്രിഷുബന്ധുഷുഷ്ണസീ, അശ്വിനൌ ഭേദതാ

- 1 വസുതദ്രാ പുരുഷേണുവൃധന്താ
- ഗോസ്യതന്നോ വൃഷണാവചീഷ്യാ
- ദേവാനാമയദ്രോക്ണ് ഔചഥ്യോവാം
- പ്രയന്സസ്രാഥേ അകവാചിത്രതി

അന്വയം:—

ഹേ വൃഷണൗ, ദസ്രാ,	— കാമവഷ്കൗ, ശത്രുപക്ഷ
	യിതാരൗ
വസു, തദ്രാ	— പ്രജാനാം വാസയിതാരൗ
	സംഗ്രാമേ യേങ്കരം ശബ്ദ
	യിതാരൗ
പുരു-മന്തു	— ബഹുനാം ജ്ഞാതാരൗ
വൃധനാ	— സ്തോത്രാദിനാവർദ്ധമാണൗ
അഭിഷേക	— ആഭിഷേകേന പുജിതൗ
	(യുവാം)
യൽ ഉപത്ഥ്യഃ	— യസ്മാൽ ഉപത്ഥ്യസ്യ പുത്രഃ,
	ദീപ്തമാഃ
വാം രേക്തഃ	— വാം സ്തൂതിനാ ധനം പ്രാപ്തയതേ
യൽ അകവാഭിഃ ഉതി	— യസ്മാച്ഛ അകത്സിതൈഃ
	രക്ഷണൈഃ
പ്ര സസ്രാഥേഹ	— പ്രസാരയഥഃ പ്രകണ്യേണ ഭത്മാ
	ഖലു
(തസ്മാൽ) നഃ ദേശസ്യതം	— ഫലം ഭത്തം.

അർത്ഥം:—കാമവഷ്കരം ശത്രുനാശകതമായ അശ്വികളേ, ജനങ്ങളെ അതാതിടത്തു് വസിപ്പിളുന്നവരും യുദ്ധത്തിൽ ഭീകരശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്നവരും അത്യധികം കാര്യങ്ങൾ അറിയുന്നവരും സ്തോത്രാദികളാൽ വർദ്ധിക്കുന്നവരും നേരെ പുജിക്കപ്പെടുന്നവരായ നിങ്ങളാൽ ഉപത്ഥ്യന്റെ മകനായ ദീപ്തമസ്സു് സ്തൂതിയാൽ ഐശ്വര്യം പ്രാപ്തിക്കുന്ന ആശ്രയിക്കുന്നവർക്കു് നിങ്ങൾ കേടറെ രക്ഷണങ്ങൾ വിതരണം ചെയ്യുന്നവല്ലൊ. അതുകൊണ്ടു് എന്നിങ്ങ. (കർമ്മ)ഫലം തന്നെ ഉളിയായും.

2 കോവാംഭാഗമീസുതയേ ചിദരസ്യ

വസുയദ്യേഥേ നത്സാപാദഗോഃ

ജിഗൃതമസ്മേവേതീഃ പുന്ധിഃ

കാച്ഛപ്രേണവചനസാ ചന്യോ

അന്വയം:-

യൽ ഗോ: പദേ	— യസ്സാൽ ഭൂമ്യഃ, വേദിരൂപായാ: സ്ഥാനേ
(അസ്സാഭി: പ്രാത്ഥിതൌ സന്തൌ) നമസാ	— യവമാത്രപ്രകാരേണ ഹവിരന്നേന ബഹുപ്രദാനവിഷയാം ബദ്ധിം.
ധേമേ	— ധാരയഥ:
(തസ്സാൽ) മേ വസു	— വാസയിതാരാവശ്യം
വാം അസ്യേ സു-മതയേ ചിർ	— സ്വപ്ലേനൈവഹവിഷാ മഹൽ ഫലപ്രദാനരൂപായൈ അപി ബദ്ധ്യേ പ്രീണനായ
ക: ഭാശൽ?	— ദദ്യോൽ, ഭാതും ശക്നോതി?
(യസ്സാദേവം തസ്സാൽ) അസ്മേ	— അസ്മഭ്യം.
രേവതീ: പുരം-ധി:	— ക്ഷിരാദിധനവതീ: ശരീര ധാരികാ: ഗാ:
കാമപ്രേണ-ഇവ	— കാമപുരകേണൈവ (ഇവശബ്ദ: ഏവകാരാത്മം)
മനസാ ചരന്താ	— യജമാനസ്യകാമാ: പുരണീയാ: ഇതികൃതസങ്കല്പൗ
ജിഗൃതം.	— ശബ്ദയന്തം, ദത്തം.

അർത്ഥം.-ഭൂമിയിൽ, യാഗവേദിയിൽ, ഞങ്ങളാൽ പ്രാർത്ഥിക്കപ്പെട്ടവരായി, ലഘുവായ, യവമാത്രമായ ഹവിരന്നത്താൽ മികച്ച അഭീഷ്ടദാനത്തിന്ന് ഉന്നന്ന ബദ്ധ്യയെ നിങ്ങൾ ധരിയ്ക്കുന്ന എന്നതുകൊണ്ട്, ജനങ്ങളെ അതാതിടത്തു് വസിപ്പിപ്പിക്കുന്ന അശ്വികളേ, സ്വപ്ലം ഹവിസ്സുകൊണ്ട് മഹത്തായ ധനം നല്കുന്ന നിങ്ങളുടെ ആ ബദ്ധ്യയെ സന്തോഷിപ്പിയ്ക്കുവാൻ കൂടി ആർ ഹവിസ്സുകന്? ആർക്കിന്ന് കഴിയുന്ന? (ഹവിസ്സെന്ന ഔതിക സാധനത്തേക്കാൾ മനസ്സെന്ന പ്രഥമോപാധി ശുദ്ധമായിരിക്കണം. അതില്ലാത്തതിനാൽ) അപ്രകാരമിരിക്കട്ടെ, നിങ്ങളത്രയും ദാനഗീലരായിരിക്കട്ടെ, അല്പസന്തുഷ്ടരായിരിക്കട്ടെ, ഞങ്ങൾക്ക് (ഏനിയ്ക്ക) യജമാനന്റെ (ഏന്റെ) കാമ

ഷ്ടകം എട്ടാമധ്യായത്തിൽ പതിനഞ്ചാം വർത്തിൽ സൂചിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ട്.)

അല്ലയോ അശ്വികളേ, വെള്ളത്തിനക്കരെ പറന്നു നിങ്ങളുടെ തേർ തുഗ്രപുത്രനായ ഭൃഗു എന്ന രാജാവിന്റെ ബന്ധനമോചനത്തിനായി നടുക്കടലിൽ കുതിരകളാൽ പൂട്ടപ്പെട്ടവല്ലോ. ആ തേർ ബലത്തോടുകൂടി എത്തി (അവിടെ) നിൽപ്പെട്ടു. ഒരു ശൂന്യൻ ചൈതികളെ ജയിച്ച് നിൽക്കും സ്വഗൃഹത്തിൽ ഓടുന്ന കുതിരയുടെ പുറത്ത് കയറി വരുന്നപോലെ, നിങ്ങളുടെ രക്ഷയെ ഞാൻ ശരണം പ്രാപിച്ചാവൂ.

4 ഉപസ്തതിരൗചത്വമുരുഷ്യേ
 നാമാമിഥേപതത്രിണീവിദഗ്ധാം
 മാമാമേധോ ദശതയശ്ചിതോധാകി
 പ്രയഥാ ബദ്ധസ്മന്മനിവാദതിക്ഷാം

അന്വയം:—

യൽ വാ.	— യസ്താൽ യവയോസ്സംബന്ധീ അയം ജനഃ ഔചത്വഃ ദീഘതമാഃ
പ്ര ബദ്ധഃ	— പാശൈശ്ശാഡം വേഷ്ഠിതസ്സൻ
തമനി ക്ഷാം ഖാദതി	— ഗന്തുമശക്തഃ ആത്മനി, ആത്മനാഭ്രമിം ഭക്ഷയതി
(തസ്താൽ ഹേ അശ്വിനേ)	
ഉപ-സ്തതിഃ	— ബുദ്ധ്യോപേത്യക്രിയമാണാ സ്തതിഃ
ഔചത്വം ഉരുഷ്യേൽ	— ദീഘതമസംമാം ദാഹാദ്യപഭ്ര വാൽ രക്ഷേൽ
ഇഥേ പതത്രിണീ	— പതനശീലേ, പുനരാവർത്തന ശീലേ, അഹോരാത്രേ
മാം മാ വി ദഗ്ധാം	— വിശേഷണമാഭോഹഗത സാരം, പ്രാണനിഗ്നമനാനുകുല്യം മാകരതാം

(കി.പ) ഗേതയഃ പിതഃ
ഏയഃ

— ഗേയാഃ സഞ്ചിതഃ, പ്രഭു
ലിതേന്ധാനസംഘഃ സമ്പാദിതഃ
— ഭാധാക്ഷീൻ

ഭാ. ഭാ ധാഭി

അർത്ഥം.—ഇവിടെ ഒരു കഥാസൂചനം ആസന്നായ ദീർഘത
സ്തിനെ ശുശ്രൂഷിക്കാൻ നിശ്ചയിച്ച ഭൃത്യന്മാർ അന്തരക്യമേന്മ
കണ്ടു കത്തിക്കാനായി ഭരണ കെട്ടി തീർത്തിലിട്ടു. പിന്നെ
അവർ അദ്ദേഹത്തെ വെള്ളത്തിൽ മുക്കി. രണ്ടുവസ്ത്രത്തിലും അ
ദ്ദേഹം അഗ്നികളെ സ്തുതിച്ച് രക്ഷപ്പെട്ടു പിന്നെ ത്രൈതന്മ
എന്ന പേരായ ഒരു ഭൃത്യൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ തലയ്ക്കു ഭാ. വെ
ട്ടിമുറിച്ചു അപ്പോഴും സ്തുതായ അഗ്നികൾ രക്ഷിച്ചു. ഈ കഥ
യാണു് രണ്ടു് ദൃഷ്ടകളിൽ സൂചിപ്പിക്കുന്നതു്.

നിന്ദാശഃചെന്ന ഈയുള്ളവർ, ഉചന്യപത്രനായ ദീർഘ
തെസ്സു് കയറുകയാൽ വാണിജ്യഭാഷി കെട്ടപ്പെട്ടു് എന്ദു,
പോകാനാകാതെ, ആത്മാവുകൊണ്ടു് പ്രിയെ, ജ്ഞു്, കപ്പക
യായി അതുകൊണ്ടു് അഗ്നികളേ, സ്വധിരകൊണ്ടു് നിന്ദാശ
പ്രാപിച്ച സ്തുതി. ഉചന്യപത്രനായ എന്തെ ഭഗവതീൽ
നിന്നു് രക്ഷിതാവാണായി, ആവതിച്ചാവതിച്ചു വരുന്ന
ഈ പകലിറവുകൾകുന്ന പാപകൾ എന്ന ഉറപ്പിക്കാക്കരുതു്;
എന്നിലുള്ള ചോരയും നീരും കാണു് കൊല്ലരുതു്. കൂടാതെ
സംഭരിച്ചു് പത്തു പ്രാവശ്യം കത്തിക്കപ്പെട്ടു വീരകൾ എന്ന
ഭവിപ്പിതരുതു്. (എന്നിപ്രകാരം പ്രാർത്ഥിച്ച കഥ ഇപ്പോൾ
നടക്കുന്നപോലെ പാഞ്ഞു് പ്രാർത്ഥിക്കുകയാണു്)

5 നാഗാനന്ദോപാധ്യായ

ഭാഷാഭാഷ്യം സുബാഷ്യം

ഗിതോപാധ്യായോപാധ്യായീ

സ്വയംഭാസുഭാഷ്യം സ്വാധീപിഗ്വ

അനന്തരം:-

മാതൃ-തമാ: നഭ്യ:

— മാതൃവൗജഗതാം
ഹിതകാരിണ്യഃ ആവഃ

(മാം) മാ ഗരൻ
യൻ ദാസാ: ഇതും

— നഗിരേയു: നീമഗംമാകുര്യു:
— യസ്സാരിഭൃത്യം: ഏനം
ദീപ്തമസംമാം.

സു-സമൃദ്ധം

— സുഷുപ്തസംഭവം സർവ്വം

അവ-അധഃ

— അവാങ് മൂഖമപാതയൻ

(കിംപ) അസ്യ (മമ)

ശീരഃ ശൈത്രേതനഃ

— ഏതെന്നാലുക?

ഭാസ: യന്ത്രി വി-തക്ഷൽ

— വിവിധം തച്ചുവാൻ

ന (കേവലം ശിര ഏവ)

உரு:

— വക്ഷസ്ഥലം.

അന്യർ അറിയാതെ

— ഹരിതവാനൻ

(തസ്സാൽ സദാസഃ)

സംഗ്രഹം

— സ്വകീയമേവശിരഃ തക്ഷത

അർത്ഥം.-അമ്മമാരെപ്പോലെ ഹിതമേ ചെയ്യുന്ന ജലങ്ങൾ എന്നു മകുതതെ ഈ ഗർഭഭാഗന്മാർ (ഞാൻ ഗർഭത്തിലിരിക്കുന്നതെന്ന ഭൂതരായചർ) ഭീഷ്മമസ്സായ ഈ എന്ന സർവ്വംഗം ചുരുട്ടി മുഖം കീഴായി വീക്ഷി. മാത്രമല്ല ത്രൈതനൻ എന്ന ഭൂതൻ എന്നെൻ ശിരസ്സും മാറിടവും ചുമലുകളും വെട്ടി മുറിച്ചു. ഇപ്രകാരം ചെയ്തുകൊണ്ടു് ആ ഭൂതൻ തന്നത്താൻ തന്റെ തല വെട്ടട്ടേ.

6 ദീപ്തമാകാനുതേയോ ജ്ജ്വാനിശമേയുഗേ

അപരമം യതിനം ബ്രഹ്മാ ഭവതി സാർഥി: (വ. 1)

അനുകൂലം:-

മാമന്തേയഃ ദീർഘ-ക്രമാഃ — മമന്താപുത്രഃ

ഭഗവതേ യദഗ്ന

— ദേശസ്വയംശ്രദ്ധ, അഭിനവോദ്യമം, പ്രജാവാൻ ദുഃഖാഭിമുഖം, അത്യന്ത സുഖി സ്വപത്രാഭയാഭിമുഖം, ജീവിതവാൻ

(ഭഗമേ യുഗേ അതീതേ
സതി) ജ്ജ്വാൻ

— ജിണ്ണഃ, വലീപലിതഗാതുഃ
ബഭ്രവ

(ഏവം ഭൂതസ്സൻ) അപാം
അത്ഥം.

— പുതഞ്ചൈരത്ഥ്യമാനം സ്വഗ്ദ്ധാ
ദികം കമ്മഹലം

യതിനാം.

— പ്രാപ്തന്വതീനാം മധ്യേ

ബ്രഹ്മാ വേതി

— ബ്രഹ്മസൃശഃ, പരിപുഷഃ വേതി

(കിംച) സാരഥിഃ

— നിർവാഹകഃ, ദേവഃ വേതി

(അത്ര സ്വാത്മാനം പാരോക്ഷ്യേണ അശ്വിനോമ്മഹത്വം പ്രക
ടയിതം ബ്രവീതി)

അത്ഥം.—മമതാപത്രനായ ദീർഘതമസ്സ, പത്തുയുഗം
കാലം അശ്വികളുടെ അനുഗ്രഹപ്രഭാവത്താൽ ദിവൈശിണ്യം
അത്യന്ത സുഖിയായി ഭാഗ്യാപത്രന്മാരോടുകൂടി ജീവിച്ചു.
പത്തുയുഗം കഴിഞ്ഞപ്പോൾ ചുരും ചളിവുരളു ദേഹത്തോടു
കൂടിയവനായി ഭവിച്ചു. പിന്നെ മനുഷ്യരാൽ പ്രാർത്ഥിച്ചപ്പോൾ
ഭേദേണ സ്വഗ്ദ്ധാദി കമ്മഹലം നേടുന്നവരുടെ ഇടയിൽ അദ്ദേഹം
ബ്രഹ്മതല്യനായി, ഹാനായി ഭവിച്ചു. മാത്രമല്ല അബ്ധി
ധം കർമ്മപ്രാപ്തിയുടെ നിർവാഹകനായി, സാതായത്ത് ദേവനാ
യിഭവിയുന്നു. (ഇവിടെ ദീർഘതമസ്സ തന്റെ ഭാവി ഉൾ
ക്കൊണ്ടു കണ്ട് പരോക്ഷ രീതിയിൽ പറയുകയാണ്.
അശ്വികളുടെ മഹത്വത്തെ പ്രകീർത്തിക്കാൻ വേണ്ടി)

വർഗ്ഗം.—2—ജഗതീച്ഛന്വഃ ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ ദേവതാ

1 പ്രദ്യാവായുഞ്ചൈതഃ പൃഥിവീ ഭൂതാവധാ

ഹ്നീസ്തസ്മൈ വിദമേഷ പ്രപേതസാ

ദേവേഭിര്യേ ദേവപുത്രേ സുഭംസസേ

തഥാധിയാവാർദ്യാണി പ്രഭുഷതഃ

അന്വയം:-

യേ ദേവേഭി:	— യജമാനൈ:
ദേവ-പുത്രേ	— ദേവസ്ഥാനീയാ യജമാനാ:
	പുത്രസ്ഥാനീയാ:, ശുശ്രൂഷകാ:
	യയോന്യേ
സു-ദംസസാ	— ശോഭനകർമ്മോപേതേ
ഋത-വൃധാ	— യജ്ഞസ്യ വർദ്ധിത്യൗ
മഹീ	— മഹത്യൗ
വിദമേഷു പ്ര-ചേതസാ	— യാഗേഷു അസ്താൻ പ്രകഷ്ണ
	ചേതയിത്രേൗ
ദ്യാവാ പൃഥിവീ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
(അഹം യജമാനഃ)	
യജ്ഞൈ:	— യാഗൈ: ഹവിഷ് പ്രദാനാത്ഥം
പ്ര സ്തഷേ	— സ്തൗമി (പുരുഷവൃത്യയഃ)
ഇതഥാ ധീയാ	— സത്യം അസുഭനുഗ്രഹബദ്ധ്യം
വാര്യാണി പ്ര-ഭൃഷത:	— വരണീയാനി ധനാനി അലം
	കരുത: ഭരത:

അർത്ഥം.-ദേവന്മാരെപ്പോലുള്ള യജമാനന്മാർ ഏവക്കു് ശുശ്രൂഷകരായ മക്കളെപ്പോലെയാണോ, ഏവർ സല്ലക്ഷവതികളാണോ, യജ്ഞത്തെ വളർത്തുന്നതും മാഹാത്മ്യശാലിനികളും യാഗങ്ങളിൽ നമ്മളെ ബോധവാന്മാരാക്കുന്നവരുമായ ആ ദ്യാവാപൃഥിവികളെ യജമാനനായ ഞാൻ ഹവിദ്വാനത്തിനായി (അതു സ്വീകരിപ്പാനായി) സ്തുതിക്കുന്നു സത്യമായി നമ്മളിൽ അനുഗ്രഹബദ്ധികൊണ്ടു് ശ്രേഷ്ഠധനങ്ങൾ അവർ തന്നതല്ലെന്നു. ധനങ്ങളെക്കൊണ്ടു് നമ്മളെ അലങ്കരിക്കുന്നു.

2 ഉതമന്യേപിതുരദ്രഹോമനോ
മാതൃഷ്ഠിസ്വത്വസുദ്ധവീമഭി:
സുരേതസാപിതരാദ്രമചക്രതു
നന്ദപ്രജായാ അമൃതം വരീമഭി:

അന്വയം:—

ഉത അദ്രുഹി: പിതൃ:	— അപിച അദ്രോഗ്യു:
സ്വ-തവ:	— ഭൃലോകസ്യ
മഹി തൽ മന:	— സ്വായത്തം ബലം, സ്വയമേ
ഹവിര-ഭി: മന്യേ	— വാസുനേഗ്രഹായ ത്വരമാണം.
(നമാ) മാതു:	— മഹൽ തത്വിചിത്തം.
(കിംച) പിതരാ	— റവരനൈ: ആഹ്യാനൈ:
സു-രേതസാ	— ജാനാമി, പ്രസാദോമി
പ്ര-ജായാ:	— ഭൂമ്യാ: മന:മന്യേ
വരിര-ഭി:	— പിതരൗ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
ഭൂമ ഉത	— ശോഭേ സാമത്ഥ്യേന
അമൃതം	— യജമാനാദിരൂപായാ:
ചക്രതു:	— വിശിഷ്ടേ രക്ഷണവിശേഷൈ:
	— ബഹുതരം, വിസ്തീർണ്ണം
	— അമരണരൂപമഭിലഷിതം.
	— കരുത

അർത്ഥം.—കൂടാതെ ദ്രോഹിക്കാത്ത അച്ഛനായ ഭൃലോകത്തിന്റെ സ്വായത്തമായ ബലം എന്നെ അനുഗ്രഹിപ്പാൻ വെമ്പുന്ന ബലം, മഹത്താകുന്നു. ആ ദ്യാവുവിന്റെ മനസ്സിനെ ഹോമങ്ങൾ കൊണ്ടും വിളികൾ കൊണ്ടും പ്രസാദിപ്പിക്കുന്നു. അതുപോലെ അമ്മയായ ഭൂമിയുടേയും മനസ്സിനെ പ്രസാദിപ്പിക്കുന്ന പിന്നെ, ദ്യാവാപൃഥിവികളായ അച്ഛനമ്മമാർ (നിങ്ങൾ) നല്ല പോരിമയോടുകൂടി യജമാനക്ക് ഉൽകൃഷ്ട രക്ഷകളോടുകൂടി അവരുടെ പല നരന്മാരിൽ പരന്ന ശാശ്വതമായ അഭിലാഷം കൊടുത്തതളിയാലും. (അമൃതം, ശാശ്വതമഭിലാഷം എന്നു പറഞ്ഞതുകൊണ്ട് പരമ സൽഗതിയാണ് ഉദ്ദേശിക്കുന്നതെന്ന് വിചാരിയ്ക്കണം.)

3 തേസുനവസ്വപസസ്സദംസസോ
 മഹീജ്ജന്തുഷാതരാപുവൃചിത്തയേ
 സ്ഥാതുശ്ചസത്യംജഗതശ്ചധമ്മണി
 പുത്രസ്യപാഥംപദമദ്ധയാവിന:

അന്വയം:-

തേ സുനവഃ	— യുഷ്ടഭ്യാമുൽപന്നാഃ പ്രസിദ്ധാഃ
പുത്രസ്ഥാനീയാഃ പ്രജാഃ
സു-അപസഃ,
സു-ഭംസസഃ	— ശോഭനകർമ്മാണഃ, ശോഭന
ദർശനാഃ (ഭവന്തി)
(യുവാം) മഹീ മാതരാ	— മഹതൈശ്വ, മാതൃവർദ്ധിത
കാരിണ്യൈശ്വ
പുഷ്പ-ചിത്തയേ	— പ്രാണിനാം പ്രഥമജ്ഞാനായ
ജജ്ഞുഃ	— ജാനന്തി
(കിംചതേ ദ്യാവാപൃഥ്വി	
വ്യൈ) സ്ഥാതുഃ	
ജഗതഃ ച	— സ്ഥാവരസ്യ ജംഗമസ്യ
പുത്രസ്യ	— പുത്രസ്ഥാനീയസ്യ (ഉഭയേ
വിധസ്യ ജഗതഃ)
അഭയാവിനഃ	— നചിദ്യതേഭയം യസ്യതാദൃശ
സ്യ, യുഷ്ടഭ്യതിരിക്തമജാനതഃ
ധർമ്മണി	— ധാരണേ, രക്ഷണേ
നിമിത്തഭൂതേ സതി
പദം സത്യം പാഥഃ ച	— സ്ഥാനം അബാധ്യം രക്ഷഥഃ,
ദൈവശ്ച

അർത്ഥം:-നിങ്ങൾക്ക് മക്കളുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള പ്രജകൾ, മനുഷ്യർ സല്ലക്ഷ്യാവാന്മാരും ശോഭന ദർശനമാകുന്നു. അവർ നിങ്ങളെ പ്രാഥമികജ്ഞാനത്തിനായി (അസ്തിത്വബോധത്തിനായി, ഭക്തായത്ത് നിങ്ങളെ കാണുമ്പോൾ മാത്രമേ അവരുടെ ആപേക്ഷികമായ അസ്തിത്വം അവർക്ക് ബോധ്യപ്പെടുള്ളൂ.) മഹതികളായ അമ്മമാരുടെ സ്ഥാനത്തു്, അമ്മമാരപ്പോലെ ഹിതകാരിണികളായി, അറിയുന്ന. കൂടാതെ ആ ദ്യാവാപൃഥ്വിവികൾ, സ്ഥാവരവും ജംഗമവും രണ്ടുവിധവുമായ ജഗത്തിന്നു് നിങ്ങളെ ഒഴിച്ചു് ഒന്നാകത്താന്നു് അറിയുന്ന ജഗത്തിന്നു് രക്ഷാപ്രദമായ സ്ഥാനം സത്യമായി, അബാധിതമായി കൊടുക്കുകയും ചെയ്യുന്ന, രക്ഷിതൃസ്വ

4 തേമായിനോമമിരേ സുപ്രചേതസോ
 ജാമീസയോനീ മിഥുനാസമോകസാ
 നവ്യുനവ്യുനന്തമാത്രന്വതേദിവി
 സുദൃഢേ അനഃ കവയസ്സുദീതയഃ

അന്വയം:-

ജാമീ	— പരസ്വരം ഭഗിനിസ്ഥാനീയേ
സ-യോനീ	— സമാനോൽപത്തിസ്ഥാനേ
മിഥുനാ	— പ്രാണസുൽപത്തയേ മിഥുനഭൂതേ, പരസ്വരമവിത്യക്തേ
സ.-ഓകസാ	— സമാനസ്ഥാനേ, ഏകസ്മിന്നേവ അവകാശരൂപേ ആകാശേ വസ്ഥാനാദി
തേമായിനഃ	— പ്രജ്ഞാവന്തഃ
സു-പ്രചേതസഃ	— സുഷുപ്രകഞ്ചേണ ചേതിതുഃ ശക്താഃ (രഗ്ന്യഃ)
മമിരേ	— മിമന്തേ, പ്രമാണേന പരിച്ഛിന്തേ
(കിംച) കവയഃ	— ധേയാധിനഃ, സ്വസ്വവ്യാപാ വിഷയജ്ഞാനവന്തഃ
സു-ദീതയഃ	— സുഷുഭ്യോത്തനാഃ (രഗ്ന്യഃ)
ദിവി സുദൃഢേ അനഃ	— ദ്യോതമാനേനനരിക്ഷേ മധ്യേ
നവ്യം-നവ്യം തന്തം	— തനനീയം, വിസ്താരണീയം (ജാത്യേകവചനം)
(രഗ്ന്യീൻ) ആ അന്വതേ	— സമന്താദധിസ്താരയതി

ഭാമി.-പരസ്വരം സോദശീസ്ഥാനമാർഗ്ഗവന്തം, ദദേ സ്ഥാ
 നന്തുനിന്ത്യം ജനിച്ചവന്തം, അന്യോന്യമെന്നും പിരിയാതെ
 പ്രാണികളുടെ ഉല്പത്തിയുണ്ടേണ്ടി കൂടിച്ചേർന്നവന്തം ഒഴിഞ്ഞ
 ആകാശമാകുന്ന ഈ വാസസ്ഥാനത്തോടു കൂടിയവന്തമായ, ആ
 പ്രസിദ്ധ ദ്യാവാപൃഥിവീകൾ, അറിവേറുന്നവയും ചൈതന്യ

മിയറുന്നവയുമായ രശ്മികളെ അളന്നു മുറിച്ചു പ്രസരിപ്പിക്കുന്നു. കൂടാതെ സ്വസ്വപ്രവാഹരങ്ങളിൽ സാമന്തമുറ്റവയും, സുപ്രകാശങ്ങളുമായ ആ രശ്മികളെ തിളങ്ങുന്ന ആകാശത്തിന്റെ നടുവിൽ പുതുപുതുതായി പരന്നു പ്രസരിപ്പിക്കുവാനായി എമ്പാടും പടർത്തുന്നു.

5 തദ്രാധോ അഭ്യുസവിതുർവ്വരേണ്യം
 വയംഭേവസ്യപ്രസവേമന്നാമഹേ
 അസൃഭ്യംഭ്യോവാപൃഥിവീസുചേതുനാ
 രയിംധത്തംവസുമന്തംശതഗ്വിനം

വ. 2

അനവയം:-

(യജമാനാഃ) വയം സവിതുഃ

ഭേവസ്യ	— സമ്യസ്യപ്രസവിതുഃ ആദിത്യസ്യ
പ്ര-സവേ	— അനുജ്ഞാതാം സത്യം
തൽ വരേണ്യം രാധഃ	— താദൃശംപുരുഷാത്മസാധനം ഗവാദിധനം
അഭ്യ മന്നാമഹേ (കിംച) അസൃഭ്യം ഭ്യോവാപൃഥിവീ സു-ചേതുനാ	— യാചാമഹേ — ഭ്യോവാപൃഥിവ്യോ — ശോഭനഘോരനേന, അസൃഭന ഗ്രഹബുധ്യാ
വസു-മന്തം	— നിവാസയോഗ്യഗൃഹാദി വിശിഷ്ടം
ശത-ഗ്വിനം	— ശതസംഖ്യാക ഗവാദിവിശിഷ്ടം
രയിം ധത്തം	— ധനം ദത്തം

അർത്ഥം:-യജമാനന്മാരായ അങ്ങര സർവ്വോന്നിപാദകനായ ആദിത്യന്റെ അനുജ്ഞാപാത്രത്തിലൂടെ പുരുഷാത്മം സാധി ക്കാനാപഗ്യമായ പന്ത്ര മുറവാള ധനത്തെ ഇച്ഛിക്കുന്നു. (ധനം ഭോഗസുഖ സാധനാദി. യാഗാദി കർമ്മങ്ങൾക്കു

വശ്യമായ ഗവ്യാദി വസ്തുക്കൾക്കുവേണ്ടിയാണ്.) കൂടാതെ ദ്യാവാപൃഥ്വിവികൾ അനുഗ്രഹബലിയോടുകൂടി ഞങ്ങൾക്ക് വാസഗൃഹത്തോടു കൂടിയതും നൂറുകണക്കിൽ പശുക്കൾ ഉൾപ്പെട്ടതുമായ ധനം തന്നെ ഉണ്ടെന്നും (ഋഷിമാരുടെ വാസഗൃഹം തന്നെ അഗ്നിഹോത്രാദികളാൽ സല്ലക്ഷസ്ഥാനങ്ങളാണ് ഒരു വിധത്തിൽ ആചിതാഗ്നികളെ സൂക്ഷിക്കുന്നതിനും രക്ഷിക്കുന്നതിനാലാണ് ഗൃഹം തന്നെ പശുക്കൾ അഗ്നിഹോത്രാദി കർമ്മങ്ങൾ പാൽ നെയ്യ് മുതലായവയ്ക്കും)

വർഗ്ഗം-3

1 തേഹിദ്യാവാപൃഥ്വിവിശ്വശുഭവ
 ജതവരീരജസോധാരയൽകവി
 സുജന്മനിധിഷണേ അന്തരീയതേ
 ദേവോദേവിധമ്മണാസുര്യശശുചിഃ

അന്വയം -

വിശ്വ-ശുഭവാ	— വിശ്വസ്യസുഖയിത്രേ
ജത-വരീ	— ജതവതേ
രജസഃ ധാരയൽ-കവി	— ഉഷ്യദകധാരയൽ സുര്യോപേതേ
സു-ജന്മനി	— ശോഭനജന്മവതേ
ധിഷണേ, ദേവി	— സ്വസ്വവ്യാപാരപ്രഗത്ഭേ, ദ്യോതമാനേ
തേ ഹി ദ്യാവാപൃഥ്വി	— പ്രസിദ്ധേഖലദ്യാവാപൃഥ്വിവേ
അന്തഃ, ശുചിഃ, ദേവഃ	— തത്യാന്തരാഭേ, വിശ്വസ്യശോചയിതാ, ദീപ്യമാനഃ
സുര്യഃ ധമ്മണാ	— പ്രകാശോദകദാനാദിധാരണേന മുക്തസ്തൻ
ഇന്ദ്രേ	— സുവ്യാഗച്ഛതി (താദൃശം കമ്മയുപയോരനുഗ്രഹാദിതിഭാവഃ)

അതും-ഭവനത്തിന് സുഖദാത്രികളും, സത്യ (യജ്ഞ-കർമ്മ) വതികളും, മഴവെള്ളത്തെ ധരിക്കുന്ന സൂര്യനോടുകൂടിയ വരും, തൽപിറവിക്കളൊത്തവരും സ്വസ്വകൃത്യങ്ങളിൽ പോരിമയുള്ളവരും, പ്രകാശവതികളുമായ പ്രസിദ്ധ ദ്യാവാപൃഥിവികളുണ്ടല്ലോ, അവരുടെ ഇടയിലാണ് വിശ്വം ശുദ്ധീകരിയ്ക്കുന്നവനും പ്രകാശമാനനുമായ സൂര്യൻ തേജസ്സ്, ജലദാനം എന്നിവയോടുകൂടി എപ്പോഴും ഗമിക്കുന്നത്. (ആ കർമ്മനിങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ടാണെന്ന് സ്തുതി.)

2 ഉത്വചസാമഹിനീഅസശ്ചതാ
പിതാമാതാചഭവനാനിരക്ഷതഃ
സുഗൃഷ്ടമേവപൃഷ്ട്യേ നരോദസി
പിതായൽസീമഭിരൂപൈരവാസയൽ

അന്വയം:-

ഉത്വചസാ, മഹിനീ	— അതിവിസ്തീർണ്ണ, അത ഏവ മഹതൈശ്വ
അസശ്ചതാ	— അസജ്ജമാനേ, പരസ്വര വിയുക്തേ
പിതാ മാതാ ച	— പാലയിത്രിദ്യൗഃ, നിമ്മാത്രി പൃഥിവീച ഉഭേ
ഭവനാനി രക്ഷതഃ	— ഭൂതജാതാനി പാലയതഃ
(കിംച) സു-ഗൃഷ്ടമേ	— അതിശയേനധൃഷ്ടേ, പ്രഗത്ഭേ
നരോദസി	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ, യസ്മാൽ സർവ്വതഃ പിതൃസ്ഥാനീയാദ്യൗഃ
പിതാ	— നിരൂപണസാധനൈഃ പ്രകാശൈഃ
(തസ്മാദ്) രൂപൈഃ	— വപുഷഃ ഹിതേ ഇവ പ്രാണിനാം പിതരാവിവ ഗതീരരക്ഷകേ
വപുഷ്യേ ന	— അഭിവാസയതി, അധിതിഷ്ഠതി
അഭി അവാസയതി	

അമ്മം-അത്യന്തം പരന്നകിടക്കുന്നവരും അതുകൊണ്ടു തന്നെ മഹതികളും വേറെവേറെ നിലുന്നവരുമായ, അച്ചന്റെ (രക്ഷകന്റെ) സ്ഥാനത്തുള്ള ദ്യോവം, അമ്മയുടെ (സൃഷ്ടികർത്രിയുടെ) സ്ഥാനത്തുള്ള ഭൂവം, രണ്ടും സമ്പ്രപരാചരങ്ങളെയും രക്ഷിക്കുന്ന ഏറവും പ്രഗത്ഭകളായ ദ്യാവാപൃഥ്വികൾ, അവരിൽ ഏതുകൊണ്ടാണോ ദ്യോവ് പ്രകാശനാഭി കമ്മങ്ങളാൽ ഭൂവനത്തിന്റെ രക്ഷിതാവായത്, ആ കാരണത്താൽ അവർ കാരണത്താൽ പ്രകാശങ്ങളോടുകൂടി പ്രാണികളുടെ പിതാക്കളേപോലെ ശരീരരക്ഷിത്രികളായി നിലകൊള്ളുന്നു

3 സവഹ്നി:പുത്ര:പിത്രോപവിത്രവാൻ

പുനാതിധീരോഭുപ്നാനിമായയാ

ധേനുചപൃഥ്വിഃവൃഷഭംസുരേതസം

വിശ്വാഹാമൂതംപയോഅസ്യഭക്ഷത

അനന്യം -

പിത്രോ പുത്ര:

— ദ്യാവാപൃഥ്വിവ്യോ: പുരുതാതാ, പുത്രസ്ഥാനീയ: (ആദിത്യ:)

പവിത്ര-വാൻ

— പാവനശ്ചീയക്ത:

ധീര: വഹ്നി:

— ധീമാൻ, ഫലസ്യവോഽഹം, ധാരകണ്ഠൻ

മായയാ ഭുപനാനി

പുനാതി

— സ്വകീയയാ പ്രജ്ഞയോ ഭൂതജാതാനി പാവയതി, പ്രകാശയതി

(കി.ച) സ: വിശ്വാഹാ

— സച്ചാണുഹാനി

പൃഥ്വി ധേനു.

— മൂർദ്ധ്വണ്ണാം പ്രീണയിത്രി. ഭൂമി.

സു-രേതസം

— ശോഭനോദകം

വൃഷഭം ച

— സേതാരം ദ്യുലോകം ച (പുനാതി)

(കി.ച) അസ്യ

— ദ്യുലോകസ്യ

മൂതം പയ: * ഭക്ഷത

— ദോഹ്ധി, ദീപം പയസ്സുദഗദകം

* ഭക്ഷത എന്ന സംഹിതയിലെ ശബ്ദം പദമാകാമ്പാൾ ഭക്ഷത എന്നായി മാറുന്നു

അർത്ഥം—മാതാപിതാക്കളായ ദ്യാവാപൃഥ്വിവികളുടെ രക്ഷ കനം പുത്രസ്ഥാനത്തു് വർത്തിക്കുന്നവനുമായ ആദിത്യൻ പരിശുദ്ധ രശ്മികളെക്കൊണ്ടു്, ധീമാനും, കർമ്മഫലവാഹകനുമായി സ്വന്തം പ്രജയൊൾ ചരാചരങ്ങളെ ശുദ്ധീകരിക്കുന്നു, പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. അവിടുന്ന് എല്ലാ ദിവസവും, സർവ്വകാലവും, ഇന്ദ്രമേകന വെള്ളപ്പശുവായ ഭൂമിയെയും തെളിഞ്ഞ വെള്ളം വഷ്കിക്കുന്ന ദ്യോവിനെയും ശുദ്ധീകരിക്കുന്നു കൂടാതെ, ദ്യോവിന്റെ പാലൊത്ത ജലത്തെ കുറന്നുകൊടുക്കുന്നു, (ഇങ്ങനെ മഹാനഭാവനായ ആദിത്യനു് പുത്രത്വം പറഞ്ഞതുകൊണ്ടു് ദ്യാവാപൃഥ്വിവികൾക്കു് സ്തുതി)

4 അയംദേവാനാമപസാമപസ്തമോ
യോജ്ജാനരോദസിവിശ്വശഃഭവാ
വിയോമമേരജസിസുക്രതൃയയാ
ജരേഭിസ്തംഭനേഭിസ്സമാനൃചേ

അനന്തം:—

(പുഷ്പം പുത്രത്വം പ്രശസ്തജാനീകൽപാദകത്വം പ്രശംസതി)
യഃ വിശ്വ-ശഃഭവാ — സർവ്വസൃഭൂതജാതസ്യ സുഖസ്യ
ഭാവയിത്ര്യൗ
രോദസി ജ്ജാന — ദ്യാവാപൃഥ്വിവ്യൗ
ഉൽപാദിതവാൻ
യഃ രജസി — ദ്യാവാപൃഥ്വിവ്യൗ
സുക്രതൃ-യയാ — ശോഭനകർമ്മേച്ഛയാ, യേനകർമ്മ
ണാ പ്രാണിനാം സുഖംഭവിതി
താദൃക്കർമ്മേച്ഛയാ, നസ്യാപ
ഭോഗായ
അജരേഭിഃ സ്തംഭനേഭിഃ — ദൃഢതരൈഃ ശംകഭിഃ
സം ആനൃചേ — സർവ്വതഃ പുഷ്പിതവാൻ,
സ്ഥാപിതവാൻ

വി മമേ	— പരിച്ഛിന്നത്തി
(സഃ) അയം ദേവാനാം	— ആദിത്യഃ തേഷാം മധ്യേ ദേവതമഃ
അപസാം അപഃ-തമഃ	— കർമ്മവതാം മധ്യേ പ്രകൃഷ്ടകർമ്മാ

അർത്ഥം—(ആദ്യം ആദിത്യന് പത്രത്വം കല്പിച്ചു. എന്നി
പിത്രത്വം കല്പിക്കുന്ന)

എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങൾക്കും സുഖഭാഗികളായ ദ്യാവാപൃഥ്വി
വികളെ ആർ ഉൽപാദിപ്പിച്ചുവോ, ആ ദ്യാവാപൃഥ്വിവികളെ
ആർ തന്റെ സുഖഭോഗത്തിന് വേണ്ടിയല്ലാതെ, സർവ്വപ്രാ
ണികൾക്കും ക്ഷേമകരമായ കർമ്മത്തിൽ ഇച്ഛയോടുകൂടി ഉറപ്പുള്ള
ആണികളിട്ട് ഇളകാതെ അതിരിട്ടു നിർത്തിയോ, ആ ആദി
ത്യൻ ദേവന്മാരുടെ ഇടയിൽ മഹാദേവനും കർമ്മവാന്മാരുടെ ഇ
ടയിൽ മഹാകർമ്മാവുമാകുന്നു.

5 തോ¹നാഗു²ന്നാ³നേ മ⁴ഹി⁵നി⁶ മഹി⁷ശ്രവഃ⁸

ക്ഷ⁹ത്രം ദ്യാവാപൃഥ്വി¹⁰വി¹¹ധാ¹²സ¹³മോ¹⁴ബൃഹ¹⁵തീ

യേ¹⁶നാ¹⁷ഭി¹⁸ കൃ¹⁹ഷ്ണീ²⁰സ്ത²¹ന്നാ²²മ വി²³ശ്വഹ²⁴വാ

പ²⁵നാ²⁶യ്യ²⁷മോ²⁸ജോ²⁹ അ³⁰സ്മേ³¹സമീ³²ന്വ³³തം

(വ 3)

അന്വയം:-

തേ മഹിനി

ദ്യാവാപൃഥ്വി

ഗുണാനേ

മഹി ശ്രവഃ

നഃ ധാസമഃ

യേന (ബലേന)

വിശ്വഹവാ

കൃഷ്ണീ

അഭി തന്നാമ

(താ) ബൃഹതീ ക്ഷത്രം

— മഹത്യോ ദ്യാവാപൃഥ്വിവ്യോ

— അസ്മാഭിസ്മായമാനേ സത്യേ

— സച്ചത്ര ശ്രായമാണാം കീത്തിം

— അസ്മഭ്യം ധത്തം

— സർവ്വേഷ്വപൃഥ്വിസ്ത

— പത്രാഭിരൂപാഃ പ്രജാഃ

— അഭിതോ വിസ്താരയാമ

— അതിപ്രഭുതം ബലം (ധാസമഃ)

(കിംച) പനായം ഓജഃ — സ്തൂത്യം ശരീരബലം
 അസ്മേ സം ഇന്ദ്രതം — അസ്മാസു സമൃക് വ്യാപ്നതം,
 പ്രവൽയതം.

അർത്ഥം.—ആ മഹതികളായ ദ്യാവാപൃഥ്വിവികൾ നമ്മളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നവരായി, എങ്ങും പരന്ന കീഴ്ത്തി നമുക്കുണ്ടോ ക്ഷിത്തരുമാറാകണം. യാതൊരു ബലത്താൽ നമുക്ക് പുത്രാദികൾ പെരുക്കുമോ, ആ മികവുറ്റ ബലം തന്നെത്തുമാറാകണം. കൂടാതെ, സ്തുത്യമായ ശരീരബലവും നമ്മളിൽ വേണ്ട പോലെ വ്യാപിപ്പിക്കണം, വർദ്ധിപ്പിക്കണം.

വഴ്ഗ്-4-5-6-ത്രിഷ്ടുബ് ജഗത്യുച്ഛന്ദസി ഋഭവോ ദേവതാ

1 കിമുശ്രോഷഃ കിംയവിഷോന്ന ആജഗൻ
 കിമീയതേ ദുത്യം ഽ കദ്യ ദുചിമ
 നന്നിന്ദിമചമസം യോമഹാകലോ
 ഹേ ഭ്രാതർഭൂണ ഇദ്ഭൂതിമുദിമ

അന്വയം.—
 (ഋഭവഃ നാമ സുധന്വനസ്രയഃ പുത്രാഃ—ഋഭുഃ, വിഭാ, വാജഃ, സുകർമ്മണാ ദേവതാഃ പ്രാപ്യകർമ്മകാലേ സോമപാനായ പ്രവൃത്താഃ താൻ പ്രതിദേവൈഃ പ്രേരിതോഗ്നിഃ സമാനരൂപാൻ ദുഷ്ടാ സ്വയം തദാകാരം ഗൃത്വാ ചതുർത്ഥസ്തൻ പാതം പ്രവൃത്തഃ ഋഭവേശ്വരം സമാനരൂപമവലോക്യ വിവേകാത്മസമർത്ഥാഃ പരസ്परം സന്ദിഹതേ.)

(അയം) കിം ഉ ശ്രോഷഃ? — കിന്നു ഖലു അസ്മത്തഃ പ്രശസ്തഃ വയസാ ശ്രോഷഃ
 (സോസ്മാൻ) ആ അജഗൻ— ആഗമൽ പ്രാപ്തഃ
 കിംനഃ യവിഷഃ? — കിംവാസ്മാകം യവതമഃ കനീയാൻ? (ആജഗൻ)
 കിം (വാ) ദുത്യം — ദേവസംബന്ധി ദുതകഥ
 ഇയന്തേ — ഗച്ഛതി, ദേവൈഃ പ്രേരിതോ ദുതോസ്മാനാഗതോവാ

യൻ ഉചിത — യദേതൽ ബ്രൂമഃ
 (തൻ) കൻ? — കഥം നിശ്ചയതവ്യം?
 (ഏവം സന്ദിഹ്യ കഥം ചിൽ സ്വതോന്യം നിശ്ചിത്യ തം
 പ്രതി ആപരോക്ഷ്യേണബ്രൂവതേ)
 ഹേ അഗ്നേ, ഭൂതഃ — ഭൂതൃപൻഭാഗാഹ്
 ചമസം ന നിന്ദിത — അധികസ്തമാഗത ഇതിപാനമതു
 യഃ (ചമസഃ) മഹാ-കലഃ — മഹാകലോൽപന്നഃ (ത്വഷ്യാനി
 മിതത്വാൽ)
 (അതഃ കാരണാൽ) ഭൂതഃ
 ഇൻ — ഭാതവികാര ചമസസ്യ
 ഭൂതിം ഉചിത — പ്രാപ്തിം ബ്രൂമഃ

അർത്ഥം.—(സുധന്വാവിന്റെ മൂന്നു മക്കളായ ഗുരു, വിലാഹ്, വാമൻ എന്നിവരാണ് ഗുരുക്കൾ സൽക്കര്യംകൊണ്ട് ദേവപദവി നേടി ആർ യാഗത്തിൽ സോമപാനത്തിന് ഉദ്യതായി. അപ്പോൾ ദേവന്മാരായി പ്രേരിതനായി അഗ്നി ഏകരൂപത്തിലുള്ള ആ മൂന്നുപേരോടൊപ്പം അതേ രൂപത്തിൽ നാലാമനായി വന്നിന്ന ആ തുല്യരൂപനെക്കൊണ്ട് ചേർതിരിച്ചറിയാൻ കഴിയാതെ അവർ പരസ്പരം സംശയമുണ്ടായിരുന്നു).

ഇദ്ദേഹം ദ്വേഷ്യനാണോ? വയസ്സുകൊണ്ട് മുതിർന്നവനാണോ ഈ വന്നിട്ടുള്ളത്? ഇദ്ദേഹം കന്നിപ്പനാണോ? വയസ്സു കണ്ടെത്താത്തവനാണോ വന്നിട്ടുള്ളത്? ഇദ്ദേഹം ദേവന്മാരുടെ ഓരോരായി നമ്മെ പ്രാപിച്ചതാണോ? ഈ പറയുന്നതെങ്ങിനെ നിശ്ചയിക്കാം? (ഇപ്രകാരം സംശയിച്ച്, എങ്ങിനെയാണെന്നു വിചിന്തിക്കുന്നവനെ ഉചിതമായിട്ടുണ്ട് പ്രത്യക്ഷമായി പറയുന്ന) അല്ലയോ അഗ്നേ, ഭാഗാഹനായ സഹോദര, നാം ഓരോരായി ഭൂതരൂപംകൊണ്ട്, ചമസരൂപം, സോമം, നിറച്ച വാലൻ ഭാഗം, നിശ്ചിതരൂപംകൊണ്ട് തമ്മിലായി നിൽക്കുന്നതിൽ കലശലായിട്ടുള്ളതാണ് ആ ഭാഗികഎങ്ങിനെ വന്ന എന്തെന്നു പറയാം.

2 ഏകം ചമസം ചതുരഃ കൃണോതന
 തദോദേവാ അബ്രുവന്തദാത്മഗമം
 സൗധന്വനായദ്യേവാകരിഷ്യഥ
 സാകം ദേവൈര്യജ്ഞിയാസോഭവിഷ്യഥ

അന്വയം:—

(ഏവം പശുഷോഗ്നിസ്താൻ പ്രത്യവാച)
 ഹേ സൗധന്വനാഃ — സുധന്വനഃ പുത്രാഃ (യുയം)
 ഏകം ചമസം — ത്വഷ്ടാസമ്പാദിതം പൂർവ്വമേക
 മേവസന്തം ചമസം
 ചതുരഃ കൃണോതന — ചതുസ്സംഖ്യാകാൻ കരുത
 (ന കേവലമഹമേവബ്രവീമി, കിതു)
 വഃ തൽ (ഉക്തം) — യുഷ്മാൻ പ്രതിചതുർധാരണ
 രൂപം കർമ്മ
 ദേവാഃ അബ്രുവൻ — ഇന്ദ്രാദയഃ ദേവത്വപ്രാപ്തപായ
 ത്വേന അബ്രുവൻ
 തൽ വഃ — താദൃശംകർമ്മ യുഷ്മാകം
 വക്ത്രം (അഹം)
 ആ അഗമം — പ്രാപ്തോസ്തി
 യദി ഏവകരിഷ്യഥ — യദ്യേവം, ഉക്തപ്രകാരേണ
 കർത്തം ശക്തം, തഥാചേൽ
 ദേവൈഃ സാകം — സഹ
 യജ്ഞിയാസഃ ഭവിഷ്യഥ — യജ്ഞാഹ്വാഭവിഷ്യഥ

അർത്ഥം:—(ചോദിയ്ക്കപ്പെട്ട അഗ്നി ഉത്തരം പറയുന്നു)

അല്ലയോ സുധന്വപുത്രന്മാരേ, ത്വഷ്ടാപിനാൻ നിമ്മി
 'യ്ക്കപ്പെട്ട ഈ മരിക്കയെ, മുമ്പ് ഒന്നായിരുന്ന മരിക്കയെ
 (സോമപാത്രത്തെ) നിങ്ങൾ നാലാക്കുക. ഇത് ഞാൻ മാത്രം
 പറയുന്നതല്ല. ഈ നാലാക്കുന്ന കർമ്മം നിങ്ങളോട് പറയപ്പെ
 ട്തതാണ്, ദേവത്വസിദ്ധിയുള്ള മാർഗ്ഗമായി ഇന്ദ്രാദി ദേവന്മാർ
 പാണ്ഡിത്യമുള്ളതാണ്. ആ കർമ്മത്തെ പഠി നിങ്ങളോട് പറ

യുവാനാണ് ഞാൻ വന്നത് അപ്രകാരം ചെയ്യുവാൻ നിങ്ങൾ
 ക്കു കഴിയുമെങ്കിൽ ദേവന്മാരുടെ കൂടെ നിങ്ങൾ യജ്ഞഭാഗാ
 ഹന്മാരായി ഭവിക്കും.

3 അഗ്നിം ദൂതം പ്രതിയബ്രൂവീതനാ
 ശ്വ. കർത്വോ രഥ ഉതേഹകർത്വഃ
 ധേനുഃ കർത്വാ യവശാ കർത്വാ ദ്വാ
 താനിദ്രാതാനവഃ കൃത്യേമസി

അനവം -

ഹേ (ആഗത ദേവ)

ദൂതം അഗ്നിം — ദൂതകമ്മപ്രാപ്തവന്തമഗ്നിം ത്വാം
 പ്രതി യൽ അബ്രൂവീതന — യൽ കാര്യമബ്രൂവൻ
 അശ്വഃ കർത്വഃ — ഏകസ്മാദശ്വാൽ അശ്വാന്തരം
 കരതവ്യം

ഉത രഥഃ ഇഹ കർത്വഃ — അപിചരഥഃ കരതവ്യഃ
 ധേനുഃ കർത്വാ — പർമ്മര മിതാ ഉതാഗൗഃ
 നിത്യദോഗ്ധ്രീ, പുനർന്നുതനാ
 കാര്യം

(തഥാ) ദ്വാ — ദ്വൗ പിതരൗ ജിണ്ണൗ
 സന്തൗ

യവശാ കർത്വാ — യുവാന്ത, പ്രകൃഷ്ട
 യൌവനോപേന്തൗ കരതവ്യൗ

ഹേ ദ്രാതഃ താനി — യഷ്ടാകം ദേവൈരകതാനി
 കർമ്മാണി കൃത്വാ

അന കൃത്വീ — പശ്യാൽ കൃത്വ്യാ, കമ്മണാ

വഃ ആ ഇമസി — ഏമഃ, ആദിമുഖ്യേന പ്രാപ്തമഃ

അനവം—അല്ലയോ വന്തപേൻ ദേവ, ദൂതകമ്മമേറവന്ത
 അഗ്നിയായ അപിദന്തോടു് ഒരു കാര്യം ഇതാ പറഞ്ഞു ഒരു
 കത്തിരയിൽ നിന്ന് മറ്റൊരു കത്തിരയെ ഉണ്ടാക്കണമെന്നും
 ഒരു തേന്തമുണ്ടാക്കണമെന്നും കരുവുണ്ടായിരുന്നതും, ചത്തു്
 തോൽ കിഴിഞ്ഞതുമായ പശുവിനെ വീണ്ടും ജീവിപ്പിക്കുന്ന

മന്നം വൃദ്ധരായ അച്ഛനമ്മമാരെ വീണ്ടും പുണ്യയവാക്കളാക്കണമെന്നുമാണല്ലോ അവിടുന്ന് പറഞ്ഞത്. അല്ലയോ സഹോദര, അവിടുത്തോടു ദേവന്മാരുളിയ (അപ്രകാരമവിടുന്നതല്ലെങ്കിൽ) കർമ്മങ്ങൾ നിറവേറിക്കഴിഞ്ഞു. എന്തി ചെയ്യേണ്ടും കർമ്മത്തിനായി ഞങ്ങൾ ഇതാ തിരുമുമ്പിലെത്തിയിരിക്കുന്നു. (ഋക്കളുടെ മഹത്വമറിയാൻ വെച്ച പരീക്ഷകളാണ് മേൽപറഞ്ഞ മൂന്ന് കർമ്മങ്ങളും. അവരത് നിറവേറിക്കഴിഞ്ഞ സംഗതിയാണ് പറയപ്പെട്ടത്.)

4 ചതുവാംസം പ്രവേശ്യപുഷ്പത
കോദന്ദ്രേസ്യ ദൂതോന ആജഗൻ
യദാവപ്യചമസാഞ്ചതുരഃ കൃതാ
നാദിത്വഷ്ടാഗ്നാസ്വന്തർന്യാനജേ

അന്വയം:-

ഹേ പ്രവേ: തൽ ചതു-

വാംസ:

— തൽകാര്യം യഥാകൃതവന്തേ
(യുയം)

അപുഷ്പത

— പ്രശ്നം കരുത

യ: ന: ആ ആജഗൻ

— യോ ദൂത: അസ്താനഗമൽ,
പ്രാപ്ത:

സ്യ: ദൂത: ക്വ ഇൽ അഭൂൽ — സ: ദൂത: കത്രഗത: (ഇതി)
(ഏവം ഭൂതേസതി) യദാ
(അയം) — തപഷ്ടാ

ചതുര: കൃതാൻ ചമസാൻ

അവ-അവ്യർ

— അഭിപശ്യതി, അവഖ്യാനം
അവമതിമകരോൽ

ആൽ ഇൽ തപഷ്ടാ

— അനന്തരമേവചമസന്ത്യോ
പ്രാദക: ദേവ:

ഗ്നാസ്യ

— സ്രീഷു, ഹന്ദോഭിമാനീനീഷു
ഗായത്ര്യാദീഷു സ്രീഷു

അന: നി ആനജേ

— ന്യക്ഷേതാഭൂൽ, ആത്മാനംസ്രീയം
മന്യുത

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഋഷഭേ, (ഋഷഭ എന്ന ഒന്നാമന്റെ പേരിനാൽ മുപ്പത്തേയും കൂടി ഋഷഭൻ എന്നു പറഞ്ഞുവരുന്നു.) ആകാര്യം വേണ്ടപോലെ ചെയ്തു നിങ്ങൾ പോദിച്ചു: യാതൊരു ദേവൻ നമ്മുടെ അടുക്കൽ വന്നുവോ, ആ ദൂതനെവിടെപ്പോയി? എന്നു. ഇതു സംഭവിച്ചപ്പോൾ ഒരു ചമസം നാലാക്കിയതു് തപശ്വാവു് കാണുന്ന അപ്പോൾ അവിടേക്കു, (താനുണ്ടാക്കിയ പാത്രം നാലാക്കി കൂടുതൽ നന്നായിക്കണ്ടപ്പോൾ) സ്വയം അവമാനം തോന്നി, താൻ (മൂന്നു ഋഷഭരുടെ മുമ്പിൽ) സ്രീയാണെന്നു കരുതി, ഛന്ദസ്സുകളുടെ അഭിമാനദേവതകളായ ഗായത്രി ദികളിൽ ഒരുവളായി സ്വയം വിചാരിച്ചു.

5 ഹനാമൈനാഇതിതപശ്വായബ്രവി

പ്രമസംയേദേവപാനമനിന്ദിഷുഃ

അന്യാനാമാനികൃണതേസുതേസപ്

അന്യൈനാനാൻകന്യാസ്തനാമിസ്മരത്

— വ 4

അന്വയം:—

ഏനാൻ ഹനാമ

— ദേവയോഗ്യം തപശ്ച ചമസം
മനഷ്ടാഃ, ഋവേ: ചതുർദ്ധവ്യേ
ജൻ, താൻഋഷഭൻഹനാമ

ഇതി യത് തപശ്വാ

അബ്രവിത്

— യദാ ഉക്തവാൻ

യേ ദേവ-പാനം ചമസം

— ദേവൈ: പാനവ്യം യേ ഋവേ:

അനിന്ദിഷുഃ

— നിന്ദാമകർണ്ണൻ

(യദാ പ്രദതി) സുതേ

— അഭിഷുതേസോമേപാനായ
പ്രസ്തതേസതി

സചാ

— സഹ, പരസ്സരം

അന്യാ നാമാനി

— അന്യാനിഹോത്രാധാര്യത്
ഗായത്രിനിനാമാനി

കൃണാതേ

— കർപ്പി, പൂർവ്വനാമം പ്രച്ഛാദ്യ,
ഉപഹവകാലേ ആത്മാനം
ത്വഷ്ട്യവധരീത്യാ പ്രഖ്യാ
പയന്തി

ഏനാൻ കന്യാ

— സ്വോൽപാദയിത്രിമാതാ

അന്യൈഃ (ഏവ) നാമഭിഃ

സ്വരൽ

— പ്രീണയതി

അർത്ഥം:—ആ ഗ്രീഭകളിൽ ത്വഷ്ടാർവ്വം ക്രമനായി “അവ
രെ ഞാൻ കൊല്ലുന്നുണ്ട്” എന്നു പറഞ്ഞു ദേവന്മാർക്ക് ചേർന്ന്,
ദേവന്മാർക്ക് പാനപാത്രമായ ചമസം എപ്പോൾ ഗ്രീഭകൾ നിന്ദി
ച്ചുവോ (നിന്ദിച്ചതായി ത്വഷ്ടാർവ്വം ക്രോധിച്ചുവോ അന്നു മു
തൽ) സോമം ചതച്ചു സംസ്കരിച്ചു കടിയ്ക്കാനായിവെച്ചു അ
ന്യോന്യം കൊടുക്കുമ്പോൾ ഗൃത്ഥീകൾ പരസ്പരം ഹോതാർവ്വം
അധാര്യ, ഉൽഗാതാർവ്വം മുതലായ പേരുകളെ വിളിക്കാറുള്ള.
ത്വഷ്ടാവിൽ നിന്ന് വധംയേപ്പെട്ടിട്ട്, മാതാക്കൾ സ്വന്തം ക
ട്ടികളെ മറ്റു പേരുകളാൽ, ഓമനപ്പേരുകളാൽ വിളിച്ചു ലാളി
ക്കാറുണ്ടല്ലോ, അതുപോലെ.

6 ഇന്ദ്രോഹരിയയുജേണശ്ചിനാരഥം

ബൃഹസ്തിവിശ്വപ്രപാമുപാജത

ഗുരുവീചാവാജോദേവംശഗച്ഛത

സ്വപ്സോയജ്ഞീയംഭാഗമൈതന

അന്വയം:—

ഇന്ദ്രഃ ഹരി യയുജേ

— (ഗുരുവിന്ദ്രാസംസൃഷ്ടാനാം ചതുർണ്ണാ
മശ്വാഭീനാം മധ്യേ)
ഏതന്നാമാനശ്വാൻ ഇന്ദ്രഃ
രഥേയോജിതവാൻ

(അഥാ) അശ്ചിനാരഥം

— അശ്ചിനൌ രഥം
യോജിതവന്തൌ

ബൃഹസ്തിഃ വിശ്വ—

രൂപം

— നാനാത്രപോപേതാം (ഗാം)

ഉപ ആജന	— സ്വീകൃതവാൻ
(തസ്മാൻ) ഇദം വി ലാ, വാചഃ (ച യു യം) ദേവാൻ അഗച്ഛത	
(ഗത്വാച) സു-അപസഃ	— ശോഭനാശ്വരമാദി ക്ഷമവന്തോയുഃ.
യജ്ഞിയം ഭാഗം	— യജ്ഞസംബന്ധിനം സോമാദ്യരൂപം ഭാഗം
ഐതന	— പ്രാപ്തത ക്ഷമസാദേത്യേന ഹവിർഭജോഭവത

അർത്ഥം:-ഇദമിതി അഗ്നിയുടെ ആദേശപ്രകാരം സൃഷ്ടി ജ്ഞാപ്ത തേജകം കതിരകം മുതലായവയിൽ നിന്ന് ഇന്ദ്രൻ ഹരിക്കളെന്ന കതിരകളെ സ്വന്തം തേരിൽ പൂട്ടി അശ്വികൾ ഒരു തേരെടുത്ത് സ്വന്തം വാഹനങ്ങളെ അതിൽ പൂട്ടി ബൃഹ സ്പതി നാനാ രൂപയായ പശുവിനെ സ്വീകരിച്ച അതുകൊണ്ട്, ഇദം വി ലാപ്, വാചഃ എന്ന നിദേശം ദേവന്മാരുടെ അടുക്കൽ പോവുക പോയിട്ട് (അഗ്നരഥഗോക്കളെ നിമിച്ച്) സുശോഭന ക്ഷമത്തോടുകൂടിയ നിദേശം യാഗം സംബന്ധിച്ച സോമവും നെയ്യും ചേന്നഭാഗം പ്രാപിജ്വക ഹവിർഭജകളോ വുക (ഇവിടെ സുശോഭനയായ ഇവി ഏതായോ മുമ്പു നടന്ന ഇദമിതി ദേവത്വപ്രാപിയെ സംബന്ധിച്ചു നടന്ന സംഭവമായിരിക്കുന്ന് ഇദമിതിയോടു് ജയാഗംസ പാഠകയാണ്)

7 നിശ്ചയമേനോ ഗാമരീണീത ധീതിഭി

ദ്യാജരണാ യവശാതാകൃണോതന

സൌധന്വനാ അശ്വാദഗ്വതക്ഷത

യുക്തപാരഥേപദേവാ അയാതന

അന്വയം. —

ഹേ സൌധന്വനാ,

നിഃ പചമനഃ

— സുധന്വനഃ പുത്രാഃ (യു യം)

— കൃതായാഃ ഗോസ്തുകാശാൽ ഉൽകൃതാച്ഛമനഃ തേനൈവ പചമനാ സംവീതാഃ

ഗാം ധീതി-ഭി:	— നൃതനാം ഗാം സ്വകർമ്മഭി:
(നി:) അരിണീത	— നിരഗമയത, ഉൽപാദിതവന്ത:
(ന കേവലം ഗോകരണമേവ, അപിച)	
യാ ജരന്താ	— യൌ ജീർണ്ണാ പിതരൌ, കർമ്മണാ
താ യുവശാ	— തൌ യുവാനൌ
അകൃണോതന	— അകരുത
(കിംച) അശ്വാൽ അശ്വം	— ഏകേനാശ്വേന അശ്വാന്തരം
അതക്ഷത	— പ്രയത്നേന സമ്പാദിതവന്ത:
(യസ്മാദേവം തസ്മാൽ)	
രഥം യുക്തവാ	— യുഷ്ടഭീയം രഥം അശ്വൈര്യോജയിത്വാ
ദേവോൻ ഉപ അയാതന	— ഇന്ദ്രാദീൻ പ്രാപ്തത

അർത്ഥം:—അല്ലയോ സുധന്വപുത്രന്മാരേ, നിങ്ങൾ ചത്ത പശുവിന്റെ തോൽ കിഴിച്ചെടുത്തു് അതുകൊണ്ടു് മുടിയ പുതിയ പശുവിനെ സ്വന്തം കർമ്മങ്ങളാൽ ഉൽപാദിപ്പിച്ചു, ജീവിപ്പിച്ചു. (അങ്ങിനെ പശുസൃഷ്ടിമാത്രമല്ല) നിങ്ങളുടെ കർമ്മത്താൽ, ജരബാധിച്ച പിതാക്കളെ യുവാക്കളാക്കി, കൂടാതെ ഒരു കുതിരയിൽ നിന്നു് മറെറാരു കുതിരയെ ഉണ്ടാക്കി. ഇപ്രകാരമെല്ലാമാകയാൽ നിങ്ങളുടെ തേരിൽ കുതിരകളെപ്പറ്റി ദേവന്മാരെ ചെന്ന് പ്രാപിക്കുക. (ഇവിടെയും മഹത്വം ഏറ്റുത്തുപറഞ്ഞു് സംഭവമിപ്പോൾ നടന്നപോലെ ജയമാശംസിപ്പിക്കുന്നു.)

8 ഇദമുദകം പിബതേത്യബ്രവിതനേ
ദംവാഘാപിബതാമുഞ്ജനേജനം
സൌധന്വനായദിതനേചഹര്യഥ
തൃതിയേഘാസവനേമാദയാധൈ

അന്വയം:—

ഹേ സൌധന്വനാ:	— സുധന്വന: പുത്രാ: (യുയം)
ഇദം ഉദകം	— സോദലക്ഷണമുദകം
പിബത ഇതി	
അബ്രവിതന	— ബ്രഹ്മസന്വനാ:

വാ ഘ ഇദം മുഞ്ജ-നേ
ജനം പിബത

— അഥവാ പ്രസിദ്ധം സോമോൽ
പത്തിസ്ഥാനാൽ ആഹൃതം
(മുഞ്ജപവ്താൽ) മുഞ്ജമുണേന
ശോധിതം ഇദം പിബത

(ഹേ ഗുരുവഃ, യുയം) തൽ
യദി ന-ഇവ ഹര്യഥ
തൃതീയേ സവനേ
മാധോധൈ ഘ

— ഉദയസംബന്ധിസോമപാനായ
— നൈവകാമയഥചേൽ
— തൃതീയേ സവനേ തു അത്യർത്ഥം
തൃപ്താവേഥ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ സുധന്വപുത്രന്മാരേ, നിങ്ങൾ ഈ സോ
മജലം കുടിച്ചുകൊള്ളുക എന്നു പറയപ്പെട്ടുവല്ലോ. അല്ലങ്കിൽ
സോമലത വളരുന്ന മുഞ്ജപവ്തത്തിൽ നിന്ന് കൊണ്ടുവന്നതും
മുഞ്ജപ്പല്ലാൽ ശുദ്ധിപെച്ചുവെച്ചതുമായ ഇതു കുടിച്ചുകൊള്ളുക.
ഇട്ടുകൊള്ളു, നിങ്ങൾ പ്രാതസ്സുപനത്തിന്നും (മാധ്യന്തിനസവന
ത്തിന്നും) സോമപാനത്തിന്ന് ഇഷ്ടപ്പെടുന്നില്ലങ്കിൽ മൂന്നാം സ
വനത്തിൽ സോമപാനത്താൽ ഏറെവും തൃപ്തരായി ഭവിക്കുക.
(ഭവിക്കുന്നു.)

9 ആപോഭൃയിഷ്ഠാഇത്യേകോ അബ്രവീ

ഭഗീർഭൃയിഷ്ഠഇത്യന്യോ അബ്രവീൽ

വധര്യന്തിംബഇദ്യേ പ്രൈപ്രകോ അബ്രവീ

ഭൃതാപദനശ്ചമസാ അപിംഗത

അന്വയം:-

(ചമസചതുർമാകരണകാലേ കിമിതിസത്യം വദന്തോവ്യഭേ
ന്നിതിത്വാഥ)

ഏകഃ ആപഃ ഭൃയിഷ്ഠാഃ

ഇതി അബ്രവീൽ

— ത്രയാണാമേകതഃ നമിളഭകാൽ
പ്രശസ്തം ലോകോപകാരകം
തത്പാതരമിതി

(തമാ) അന്യഃ അഗ്നിഃ

ഭൂയിഷഃ ഇതി അബ്രവീൽ — ആന്തരം ബാഹ്യം ച ദാഹപാക ഭക്ഷജരണാദിവ്യാപാരേണ അ ഗേരേവജഗന്നിദ്വാഹകത്വാൽ തസ്യൈവ ഭൂയിഷ്ഠത്വമിതി

(തമാ) ഏകഃ ബഹു-ഭ്യഃ

വധഃ-യന്തി. — തേഷാമതമായവധമാത്മന ഇച്ഛന്തി-ഭൂമി-ശ്രേഷ്ഠത്വമാം

അബ്രവീൽ — കഥിതവാൻ

(ഏവം) ഋതാ — ഋതാനി, ഉക്തരൂപാണിയഥാ ത്വാനിവാക്യാനി

പ്ര വന്തഃ — പരസ്വരം ബ്രുവന്തഃ

ചമസാൻ അപിംശത — അവയവിനോകരുത, ചതുർഥാ വ്യഭജതഇത്യർത്ഥഃ

അർത്ഥം—(ചമസം നാലാക്കി ഭാഗിക്കുന്ന സമയത്തു് ഏതാ ണ് സത്യം, ഉൽകൃഷ്ടതരമെന്ത് പരസ്വരം പറഞ്ഞുകൊണ്ടാണു് ഋഭുക്കൾ ആ പ്രവൃത്തി ചെയ്തതു്)

മൂന്നു പേരിൽ ഒരുവൻ പറഞ്ഞു, വെള്ളത്തേക്കാൾ കൂടുതൽ ലോകോപകാരകമായ തത്വമില്ലാത്തതിനാൽ ജലങ്ങളാണു് ഏറ്റവും ശ്രേഷ്ഠങ്ങളെന്നു്. മറ്റേവൻ പറഞ്ഞു, അകത്തും പുറത്തുമെല്ലാം ഭംഗിപ്പിച്ചു് ജഗൽഗതി നിർവ്വഹിക്കുന്ന അഗ്നിയാണു് ഏറ്റവും ശ്രേഷ്ഠനെന്നു് മൂന്നാമൻ പറഞ്ഞു, എത്രയോ പ്രാണികൾക്കുവേണ്ടി താൻ സ്വയം വധം (കിളമുതലായതുകൾ ഉൾ വീവിയ വേദനകൾ) ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന ഭൂമിയാണു് ഏറ്റവും ശ്രേഷ്ഠയെന്നു്. ഇപ്രകാരം സത്യവാക്യങ്ങൾ അന്യോന്യം പറഞ്ഞുകൊണ്ടാണു് അവർ ചമസങ്ങൾ നാലായി വിഭജിച്ചതു്.

10 ശ്രോണാമേകഉദകംഗാമവാജതി

മാംസമേകഃ പിംശതിസുനയാട്ടതം

അനിശ്ചപശ്ശകുദേകോ അപാദരൽ

കിംസിതിപുത്രേഭ്യഃ പിതരാഹ്വപവതുഃ

അത്ഥം:—(ഋക്കൾ സൂര്യരശ്മിരൂപമാണെന്നു പറയപ്പെടുന്നു. ഋക്കൾ എന്നതിന്നർത്ഥംതന്നെ ഉരുഭാസമാനന്മാർ, ഏറ്റവും പ്രകാശിക്കുന്നവർ എന്നും, പ്രതാപം, ആദിത്യനാൽ ഭാസമാനന്മാരെന്നും, ആദിത്യജ്ഞാനിനാൽപന്നമായ പ്രതം, ജലംകൊണ്ടു് ഭാസമാനന്മാർ എന്നും മറ്റും പറയുന്നു.)

സൂര്യരശ്മിരൂപരായ ഋക്കളേ, പ്രകാശം മഴവെള്ളം മുതലായവയെ നയിക്കുന്ന നിങ്ങൾ പ്രാണികൾക്കു് രക്ഷയ്ക്കായി ഉയന്നു് പ്രദേശങ്ങളിൽ നെല്ലു മുതലായ സസ്യവും താഴ്ന്ന പ്രദേശങ്ങളിൽ ജലങ്ങളും ഉണ്ടാക്കിയവരാണല്ലോ. എന്തിന്നുവേണ്ടി? സ്വന്തം ഭോഗത്തിനായിട്ടല്ല, സല്ലയങ്ങൾ നടക്കാനുള്ള ഇച്ഛകൊണ്ടു്. പിന്നെ നിങ്ങൾ എന്തുപിടിയുമില്ലാത്ത ആദിത്യമണ്ഡലത്തിൽ എത്ര കാലം ഉറങ്ങുന്നുവോ, രാത്രിയിൽ നിവ്യാപാരരായി കഴിയുന്നുവോ അത്രകാലം സസ്യാഭിവൃദ്ധിക്കും ജലപ്രവാഹത്തിന്നും വേണ്ട കർമ്മം നിങ്ങൾ അനുഷ്ഠിക്കുന്നില്ല. (സൂര്യരശ്മിയുടെ പ്രവർത്തനം കൂടാതെ സസ്യാദികളോ അവയ്ക്കുവേണ്ടിയായ മഴയോ ഉണ്ടാകുന്നില്ല.)

12 സമ്മിദ്യയടു്ഭവനാപര്യസ്ഥിത

കപസഗിത്താത്യാപിതരാവ ആസതു:

അഗപതയ: കരസ്സം വ ആദദേ

യ: പ്രാബ്രവീൽ പ്രോതസ്മാ അബ്രവീതന

അന്വയം:—

(ഹേ രശ്മിഭൂതാ: പ്രവേ: യുയം)

യൽ ഭവനാ

സം—മീദ്യ

പരി—അസസ്ഥിത

താത്യാ

പിതരാ

കപ സഗിൽ ആസതു:

— യദാഭൂതജാതാനി

— സമ്മിളിതം കൃതം, ജലപടലൈരാച്ഛാദ്യ

— പരിത: സസ്ഥിനം കരുഥ, വഷ്ക

— താതൈ, തായമാനേ വൃഷ്ട്യഭേദേ

— ജഗത: പാലകൈ സൂര്യാചന്ദ്രമസൗ

— കത്രവലുതിഷ്ഠത:

- (കിംച ഈദൃശാൻ) വ: — യുഷ്മാൻ
 യ: കരസ്സം വ: ആ-ദദേ — കോപിവൃഷ്ടി പ്രതിബന്ധകാരി
 രാക്ഷസാദി: ഹസ്തം ഗൃഹ്ണാ
 തി, പ്രതിരോധം കരോതി
 തം അശപത — നാശയ
 യ: പ്ര അബ്രവീൽ — പ്രകർഷേണ വാചാനിതസ്യ ,
 തസ്മൈ പ്രോ
 അബ്രവീതന — പ്രൈവ. പ്രകർഷേണ
 ഭർത്തനാദി ശബ്ദം കരുഥ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ രശ്മിഭൂതരായ ഋഷഭങ്ങളേ, എപ്പോൾ നിങ്ങൾ ചരാചരസമൂഹത്തെ ജലരാശികളാൽ മുടി എല്ലാവും പ്രസരിയ്ക്കുന്നുവോ, വഷിയ്ക്കുന്നുവോ, അപ്പോൾ, ആ മഴവെള്ളം പരക്കുമ്പോൾ, ജഗത്തിന്റെ അച്ചന്മാരായ സൂര്യചന്ദ്രന്മാർ എവിടെ നില്ക്കുന്നു? (മഴക്കാറ്റുകൊണ്ട് മറഞ്ഞവർ) പിന്നെ ഇപ്രകാരം വഷിയ്ക്കുന്ന നിങ്ങളെ രാക്ഷസാദിയായ വല്ല പ്രതിബന്ധകാരിയും വന്ന് കൈക്കൂപ്പിടിച്ചു വർഷകർമ്മം മുടക്കുന്നുവെങ്കിൽ അവനെ നശിപ്പിച്ചാലും. അതുപോലെ വല്ല വനം എതിർ പറഞ്ഞു മുടക്കുന്നുവെങ്കിൽ അവനെ ഭർത്തനത്താൽ ഒതുക്കിയാലും.

13 സുഷുപ്താംസഃ ഋഭവസ്തേ ഭൂപൃച്ഛതാ
 ഗോഹൃദം ഇദം നോ അബൃബുധൻ
 ശ്വാൻ ബന്ധോബോധയതിതാർമബ്രവീൽ
 സംവത്സര ഇദമദ്യാ വ്യവൃത

അന്വയം:-

- ഹേ (രശ്മിഭൂതകാ:) ഋഭവ: (യുയം)
 സുഷുപ്താംസ: — ആദിത്യമണ്ഡലേ വഷ്ണായ
 സ്വപന്തഃ
 (തമാദിത്യം) തൽ
 അപൃച്ഛത — പ്രശ്നം കരുഥ

അന്വയം:-

(അത്ര ഭൂവേഛപ ഭൂതപിക്രൂപേണസ്ഥിതാസമുക്രയജ്ഞം
നിവൃഹന്തിത്യാഹ)

ശ്രോണാം ഉദകം — ശോണവണ്ണമുദകം, തടീരം,
ഏകഃ ഗാഃ അവ അജതി — ഭൂജലമധ്യേ ഏകഭൂതപിക്രൂപാഃ
ബാഹ്യാഭൂമിഃ ഗമയതി രക്ഷോ
ഭാക്ത്വേനസ്ഥാപയതി

(തഥാ) ഏകഃ മാഃസം

സുന്യാ

— ഫലഭവസാധനേന,
സ്വധിതിനാ

ആ-ഭൂതം പിംഗതി

— സമ്പാദിതം അവയവീകരോതി

(അഥ) ഏകഃ നി-ശ്ശൂപഃ — നിശ്ശേഷേണമിന്നാൽമാംസാൽ
ശക്തഃ

— കക്ഷിസ്ഥം, ഉപധ്യനാമകം
ജരതൃണം

അപ ആ സാരൽ

— നിരസനായ അപാഹരൽ

(ഏവഭൂതപിക്രൂപേണ

സ്ഥിതേഭ്യഃ) പുത്രഭ്യഃ

— പുത്രസ്ഥാനീയേഭ്യഃ ഭൂഭ്യഃ
സവ്യേഷ്വനുഷ്ഠിതേഷ്വ

പിതരോ

— യജ്ഞസ്യപാലയിതാരോജായാ
പത്യേത

കിം സ്ഥിത് ഉപ ആവതുഃ — കിം നഖലപ്രാപ്നതഃ,
ഉപാഗച്ഛേതാം?

നാമം:- (ഭൂഭൂതം അന്നമാണ് എവിടെയും ഭൂതപിക്രൂപ
ളായി യാഗം നിവൃത്തിക്കുന്നതെന്ന പറയുന്നു)

അപരിൽ ഒരു ഭൂതപിക്രൂപ ചെഞ്ചോറയോടുകൂടിയ പശുവി
നെ പുറത്തേയ്ക്ക് കൊണ്ടുവരുന്ന മറ്റൊരു ഭൂതപിക്രൂപ മാംസം
കോടാലിയാൽ വെട്ടിനറക്കുന്ന മൂന്നാമത്തെ ഭൂതപിക്രൂപ ചിന്നി
ക്കിടക്കുന്ന മാംസത്തിൽനിന്ന് വയറിലുള്ള ഉപധ്യം എന്ന്
പോയ ദ്രവിച്ച പദാർത്ഥം നീക്കം ചെയ്താൽ ഇപ്രകാരം ഭൂതപി
ക്രൂപയായി നില്ക്കുന്ന പുത്രന്മാരുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള ഭൂഭൂതങ്ങളിൽ
നിന്ന് യാഗപിതാക്കളായ, യാഗപാലയിതാക്കളായ യജമാന
ന്മാർ പതിക്കും മറ്റൊരു കിട്ടാനിരിക്കുന്ന?

(മുടന്തിപയ്യനെ ഒരുവൻ പുറത്തേയ്ക്കുകൊണ്ടുപോയി, കച്ച വടക്കോരിൽനിന്നു വാങ്ങിയ മാംസം മറ്റൊരാൾ വൃത്തിയാക്കി, മൂന്നാമൻ സന്ധ്യക്കുമുമ്പ് ചാണകം കൊണ്ടുവന്ന യജമാനനും പതിക്കും പുത്രസ്ഥാനത്തുള്ള ഗൃത്ഥിഗ്രൂപരായ ഗുരുകുലിൽ നിന്നു എനി എയ്ക്കുകിട്ടാൻ? ഇപ്രകാരം അത്മാന്തർവം പറയാം)

11 ഉഭൽസ്വസ്താ അകൃണോതനാതുണം

നിവൽസ്വപസ്വപസ്യയാനരഃ

അഗോഹ്യസ്യ യദസസ്സനാഗൃഹേ

തദഭ്യേഭ്യേഭവോനാനഗച്ഛഥ

അന്വയം:-

ഹേ ഗുരവേ നരഃ	— സുര്യരശ്മിരൂപാഃ
	— പ്രകാശവുഷ്ടുകോദേന്താരഃ യുയം.
ഉഭൽ-സു തുണം	— ഉന്നതേഷു പ്രദേശേഷു
	— ഗ്രീഹീയവാദിരൂപം
അസ്മൈ അകൃണോതന	— പ്രാണിജാതായ,
	തദപകാരാത്ഥം കൃതവന്തഃ
(തഥാ) നിവൽ-സു അപഃ	— പ്രവണദേശേഷു അസ്മൈ ഏവ
	— ഉദകാന്യകൃണോതന
(കീമത്ഥം? സ്വഭോഗായ ന) സു-അപസ്യയാ	— ശോഭനകമ്മേച്ഛയാ
(കിംചയ്യം)	
അഗോഹ്യസ്യ ഗൃഹേ യാൻ അസസ്സന	— അഗ്രാഹ്യസ്യാദിത്യസ്യ
	— മണ്ഡലേയാവൽകാലം
	സുപ്തവന്തഃസ്ഥം, രാത്രൗ
	നിവൃ്യാപാരാസ്തിഷ്ഠഥ
തൻ അഭ്യ ഇദം ന അന ഗച്ഛഥ	— താവന്തം കാലം അഹനി
	— ഇദാനിം അനസൃത്യന ഗച്ഛഥ
(താവന്തം കാലം രാത്രൗസുര്യേ നിഗൃദ്ധാവത്തധേ താവന്തം കീലം അഹന്യപി നാനഗച്ഛഥ)	

(കിം തദിതി) ഫേ

അഗോഹ്യ,

നഃ ഇദം കഃ

അബുബുധൻ

— കേനചിദഗോപനീയാദിത്യ

— അസുഭീയം വർഷണരൂപം
കഥ കഃ പ്രേരയതി?

ബന്ധുഃ

ബോധയിതാം ശ്യാനം

— സവൃസ്യ വാസയിതാദിത്യഃ

— പ്രേരയിതാം അന്തരീക്ഷേ ശ്യാ
സന്തം വായം

അബ്രവീൽ

— പ്രാവാദീൽ “അസൗയുഷ്യാൻ
പ്രേരയതി” ഇതി

സംവത്സരേ

അദ്യ ഇദം വി അഖ്യത

— സംവത്സരപുണ്ണേ യുയം

— ഇദാനിം ജഗദവിവിധം

പ്രകാശിതവന്തഃ

(വർഷകാലേതിതേ സൂര്യാപഗ്രന്തൗ ഭാസമാനൗ വിശ്വം
ജഗൽ വ്യക്തം കത്ഥം)

അനം.—രഗ്യാത്മകരായ ഋട്ടകാദ്യേ, നിങ്ങൾ മഴ പെയ്തി
ക്കാനായി സൂര്യമണ്ഡലത്തിൽ ഉറങ്ങുന്നവരാണല്ലോ. ആ
ആദിത്യനോട് ഇത് പോദിക്കുക അല്ലയോ ആകാം മറയ്ക്കാൻ
കഴിയാത്ത സ്വാമിൻ, ഞങ്ങളുടെ (അവിടുത്തെ രശ്മികളുടെ)
മഴ പെയ്തിരുന്ന പ്രതിയയെ ആരാണ് പ്രേരിപ്പിപ്പിരുന്നത്?
ഏവരെയും അതാതിടത്തു വസിപ്പിരുന്ന ആദിത്യൻ, അന്ന
രീക്ഷത്തിൽ ശ്യാസരൂപത്തിൽ ചരിയുന്നവനും വർഷത്തെ
പ്രേരിപ്പിയ്ക്കുന്നവനുമായ വായുവിനെച്ചൂണ്ടിപ്പറഞ്ഞു “ഇദ്ദേ
ഹമാണ് നിങ്ങളെ പ്രേരിപ്പിയ്ക്കുന്നത്” സംവത്സരം തിക
യുമ്പോൾ, (വർഷകാലം കഴിയുമ്പോൾ) ജഗത്തു മുഴുവൻ നി
ങ്ങൾ പലവിധത്തിൽ പ്രകാശിതമാക്കുന്ന (മഴക്കാലം കഴി
ഞ്ഞാൽ സൂര്യപഗ്രന്താർ തെളിഞ്ഞു, ലോകം മുഴുവൻ നിങ്ങൾ
വ്യക്തമാക്കുന്നു)

14 ദിവാ¹യാ¹ന്തി മ¹ത¹തോ ദൃ¹ച്ഛാ¹ഗ്നി

ര¹യം വാ¹തോ അ¹ന്തരീ¹ക്ഷേ¹ന്നയാ¹തി

അ¹ദ¹ഭി¹ര്യാ¹തി വ¹ന്ത¹ണ്ണ¹ദു¹രദേ

ര¹ഗ്ദ്ധ്വ¹ ഇ¹ച്ഛ¹ന്ത¹ഗ്ഗ¹വ¹സോ¹ന¹പാ¹തഃ

അന്വയം:—

ഹേ ശവസ: നപാത:	— ബലസ്യ നപാതയിതാന:
	ഋഭവ:
യുഷ്മാൻ ഇച്ഛന്ത:	— വൃഷ്ടനകുലപികീർഷയാ
	സർവ്വഭേവാ:
യാന്തി	— ആഗച്ഛന്തി
മരുത: ദിവാ	— ദൃലോകാൽ യാന്തി
ഭൂമ്യോ അഗ്നി:	— ഭൂമേ: സകാശാൽയാന്തി,
	ആഗച്ഛന്തി
അയം വാത:	
അന്തരീക്ഷേണ യാതി	— ഗച്ഛന്തി
(തഥാ) വരണ:	— ജലാഭിമാനി ദേവ:
സമുദ്രൈ: അൽ-ഭി:	
യാതി	— താമ്യ ആയാതി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ബലപുത്രരായ ഋഭുക്കളേ, നിങ്ങളുടെ മഴ പെയ്യിയ്ക്കുന്ന കർമ്മത്തിൽ താല്പര്യത്തോടുകൂടി എല്ലാ ദേവന്മാരും വന്നുചേരുന്നു. ദൃലോകത്തിൽ നിന്ന് മരുതുക്കൾ വരുന്നു. ഭൂമിയിൽ നിന്ന് അഗ്നി വരുന്നു. അന്തരീക്ഷം വഴി ഈ വായു വരുന്നു. ജലാഭിമാനിദേവനായ വരണൻ സമുദ്രജലങ്ങളിൽ നിന്ന് വരുന്നു

വഴ്ഗ് 7—8—9—10 ത്രിഷുബ് ജഗത്യുച്ഛന്തസി, അശ്വോ ദേവതാ,

1 മാനോമിത്രോവൽനോഅര്യമായ
 രിദ്രുദൃക്ഷാമരുത:പരിഖ്യൻ
 യദാജിനോദേവജാതസ്യസപ്തഃ
 പ്രവക്ഷ്യാമോവിദഥേവീർയാണി

അന്വയം:—

(അഗ്നം ന്വോതും
 പ്രപത്താൻ) ന:

— അസ്മാൻ

മിത്രം, വരണം, അര്യമാ,

ആയം, (വായം) ഇത്രം,

ഋക്ഷം,

(പ്രജാപതിഃ) മരുതഃ,

മാ പാരി ഖ്യൻ

യതി വാജിനഃ

ദേവ-ജാതസ്യ

— പാരിഖ്യാനം, നിന്ദാമാകർണ്ണ

— യസ്മാൽവേദനവതഃ

— ബഹുദേവതാ സ്വരൂപേണോദ്

പന്നസ്യ, ഗന്ധവ്യാകുലേ

ഉത്പന്നത്വാൽ ദേവേഭ്യോ

ജാതസ്യ

സപ്തഃ വീര്യാണി

— അഗ്നസ്യവീരകമ്മാണി

വിദമേ പ്ര-വക്ഷ്യാമഃ — പ്രകർഷണ ബ്രൂമഃ

(അന്തോമാപാരിഖ്യൻ, പ്രത്യുത അനൗഘാണാതു)

അഥം-അഗ്നൗ സ്മതിജ്വലാൻ പാപൈകുന്ന ബാഹ്വേ
മിത്രം, വരണം, അര്യമാപം, വായവം, ഇത്രം, പ്രജ
പതിയും, മരുതകളും, നിന്ദിയാതിരിയുടെ (ദേവാഗണാ
കൊണ്ട് ഉത്പന്നമായ കതിരയെ ഈ മനുഷ്യർ സ്മരിക്കുന്നത്
പാരിഖ്യാനം എന്ന നിലയിൽ) (ഉഷസ്സ് കതിരയുടെ തലയാ
ണന്ന് ശ്രുതി) വേഗത്തോടുകൂടിയതും, ഗന്ധവ്യാകുലത്തിൽ
ജനിച്ച നിലയിൽ ദേവസന്തതിയെന്ന മഹത്വമാണ് ആയ
കതിരയുടെ വീരകമ്മാണാള ഈ യാഗത്തിൽ വെച്ച് പറയുന്ന
അതുകേട്ട്, മിത്രാദിദേവന്മാർ നിന്ദിക്കരുത്, നേരെ മറിച്ച്
അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ

2 യന്നിഷ്ണിജാഹേക് ഞസാപ്രാപ്തസ്യ

രാതി.ഗൃഹിതാം.ഖനോനയന്തി

സപ്രാസമാഹേച്ഛ്യേവിഗാത്രപ

ഇത്രപുഷ്പാപ്രിയപ്രേതിപാഥഃ

അന്വയം:-

യൽ നി:-നിജാ

രേക്സ്സാ

— രൂപവതാഹിരണ്യവതാ
ഭരണേന

പ്രാവൃതസ്യ

മുഖതഃ

ഗൃഹീതാം രാതിം

— സർവ്വതോവേഷിതസ്യംശാസ്യ
— പരസ്താൽ
— ഗൃഹീതാം (ഭാതവ്യത്വേന)
അജാം

(ഋതപിജഃ) നയന്തി

(സഃ) അജഃ സ-പ്രാങ്

മേമ്മുൽ

വിശ്വ-രൂപഃ (അയം)

— സുഷുപ്രശസ്യഗമനഃ
— മേമേശബ്ധം കർപ്പൻ
— അനേകവർണ്ണഃ കൃഷ്ണഗ്രീവഃ
അജഃ

ഇത്രാപുഷ്പാഃ പ്രിയം

പാഥഃ

അപി ഏതി

— അന്നം
— പ്രാപ്നോതു

അർത്ഥം:-യാതൊരു കാരണത്താൽ രൂപം കൊത്തിയ സ്വർണ്ണാഭരണംകൊണ്ട് അലങ്കരിയ്ക്കപ്പെട്ട കതിരയുടെ മുഖിലൂടെ കൊടുക്കാനായി പിടിച്ചുനിൽക്കപ്പെട്ട ആടിനെ ഋതപിജകൾ കൊണ്ടുനടക്കുന്നുവോ, ആ ആട് നല്ല നടത്തത്തോടുകൂടി 'മേമേ' ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചു (നില്ക്കുന്നു.) കുറുത്ത കഴുത്തും, പല നിറത്തിലുള്ള ഉടലുമാണു ആ ആട് ഇത്രയും പുഷ്പാവിനും (അഗ്നിക്കും) ഇഷ്ടപ്പെട്ട അന്നമായി ഭവിക്കട്ടെ.

3 ഏഷച്ഛാഗഃ പുരോഽശ്വംഗവ്യാജിനാ

പുഷ്പോഽഗോനീയതേവിശ്വദേവ്യഃ

അഭിപ്രിയംയൽപുരോഽശ്വമർവ്വതാ

ത്വഷ്ടേദേനംസൗശ്രവസായജിന്വതി

അന്വയം:—

ഏഷഃ ഛാഗഃ	— ശുഭ്ഗാഹിതോജഃ
അശ്വേന വാജിനാ	— ശീഘ്രവ്യാപകേനാശ്വേനസഹ
പുഷ്പഃ ഭാഗഃ	— പോഷകസ്യാഗ്നേഃ ജനീയഃ
വിശ്വ-ദേവ്യഃ	— അഗ്നേഃ സമുദ്ഭവോത്തകത്വാൻ തദഹ്വേനസമുദ്ഭവപ്രിയസ്യ
(ഏവം വിധഃ അജഃ) പുരഃ	
നീയതേ	— പുരസ്താൻ പ്രാപ്യതേ
യൻ	— യസ്മാദേവം ക്രിയതേ തസ്മാൻ
അഭി-പ്രിയം പുരോഽശം	
ഏനം	— പ്രീണന്തിതാം, പുരസ്താദ്രാവ്യം അജം
തപശ്ച ഇൻ	— സമുദ്ഭവോത്പാദകോ ദേവഃ ഏവ
അഗ്നിനാ	— അശ്വേനസഹ
സൗശ്രവസായ	— ദേവാനാം ശോഭനാനനിമിത്തം
മിഥതി	— പ്രീതിഹേതുക്, കരോതി

അർത്ഥം.—ഈ കൊമ്പില്ലാത്ത ആട് വേഗതയുള്ള കതിരോടുകൂടി പുഷാചിന് (പോഷകദേവനായ അഗ്നിനു്) ഭാഗമായി, പ്രാപ്യമായി; അഗ്നി സമുദ്ഭവരൂപനാകയാൻ എല്ലാ ദേവന്മാർക്കും പ്രിയമായി, മുമ്പിൽ കൊണ്ടുവരപ്പെടുന്നു. ഇപ്രകാരം ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ട് പ്രീതികരമായ പുരോഽശമായി (നല്ലാനായി മുമ്പിൽ നിർത്തപ്പെട്ട) ആടിനെ സമുദ്ഭവോത്പാദകനായ തപശ്ചാപരണകതിരയോടുകൂടി ദേവന്മാർക്കു് ദർശിക്കരമായ അന്നമാഭിപ്പെയ്യുന്നു.

- 4 യദേ¹വി²ഷ്ട³തു⁴ഗോ⁵ ദേ⁶വ⁷യാ⁸നം
 തി⁹ഷ്ഠാ¹⁰ന¹¹ന്താ¹² പാ¹³ശ്വ¹⁴ം ന¹⁵ന്താ¹⁶
 അ¹⁷ത്രാ¹⁸പു¹⁹ഷ്പഃ പ്ര²⁰ഥ²¹മോ²²ഭാ²³ഗ²⁴ ഏ²⁵നീ²⁶
 യ²⁷തം ദേ²⁸വേ²⁹ഭ്യഃ പ്ര³⁰തി³¹വേ³²ഷ്ഠ³³ന്ത³⁴മഃ

അന്വയം:—

ഹവിഷ്യം ദേവ-യാനം	— ഹവിര്യോഗ്യം ദേവാനാം പ്രാപണീയം
അശ്വം യൽ മാനഷാഃ	— യദാ ജഗതിജഃ
ഋത-ഗഃ	— ഋതൗ ജതൗ, കാലേ കാലേ
ത്രിഃ പരി നയന്തി	— പര്യഗ്നിം കർവ്വന്തി
അത്ര പുഷ്പഃ ഭോഗഃ	— അസ്മിൻ സമയേ അഗ്നേർഭോഗഃ
അജഃ യജ്ഞം ദേവേഭ്യഃ	
പ്രതി-വേദയൻ	— പ്രഖ്യാപയൻ
പ്രഥമഃ ഏതി	— പുരോഗാമീ സൻഗച്ഛതി

അർത്ഥം—ഹവിസ്സിന് യോഗ്യവും ദേവന്മാർക്ക് എത്തിക്കേണ്ടതുമായ കതിരയെ ഏപ്പോൾ ജഗതിക്കേൾ കാലത്തിൽ കാലത്തിൽ മൂന്നുവട്ടം പര്യഗ്നി ചെയ്യുന്നുവോ, (ഹോമിസ്റ്റാ നുള്ള സാധനത്തെ ദർപ്പേൽ കത്തിച്ചു കത്തിച്ച് നാലുപാടും മൂന്നുവട്ടം ചുറ്റിക്കൊട്ടി ശുദ്ധിവരുത്തുന്നുവോ,) അപ്പോൾ അഗ്നിയുടെ ഭോഗമായി യജ്ഞം ദേവന്മാർക്ക് അറിയിച്ചുകൊണ്ട്, ആദ്യം മുമ്പിൽവന്നെത്തുന്നു.

5 ഹോതാധ്വര്യരാവയാത്മാഗ്നിമിന്ധോ
 ഗ്രാവഗ്രാളേതശംസ്താസുവിപ്രഃ
 തേനയജേന്തസ്വരംകൃതേന
 സാവിത്രിവക്ഷണാത്രുപ്തണ്ഡം

വ 7

അന്വയം:—

ഹോതാ	— ഏതന്നാമക ജഗതിക
ആ-വയാഃ	— ആഭിമുഖ്യേന ഹവിഷാം ഗമയിതാ
അധ്വര്യഃ	— അധാരസ്യനേതാ (പ്രതിപ്രസ്തമാതാ വാ)
അഗ്നിം-ഇന്ദ്രഃ	— അഗ്നി
ഗ്രാവ-ഗ്രാളഃ	— ഗ്രാവന്മുഖ

ഉത ശംസ്താ	— പ്രശാസ്താ
സു-വിപ്രഃ	— ബ്രഹ്മാ
(ഏതേസദ്യേ) തേന	
സു-അരങ്ക്രതേന	— സ്വലംകൃതേന, ഉച്ഛാരസൗഷ്ഠ്വം വാദിനാസുഷ്ടുസമ്പാദിതേന
സു-ഇഷ്യേന യജേതേന	— സുഷ്ടു ഇഷ്യേന, യാഗേന
വക്ഷണാഃ	— അഭിതോഽപ്യതകല്യാദിൻ പ്രവഹണസ്വഭാവഃ നദീർവാ
ആ പൂണധം	— സമൃദ്ധിഃ പുരയത

അർത്ഥം:-ഹോതാവ്, അധാര്യ (പ്രതിപ്രസ്ഥാതാവ്) അഗ്നീധൻ, ഗ്രാവസ്തൂത്ത്, പ്രശാസ്താവ്, മേധാവിയാ യ ബ്രഹ്മൻ-ഈ ഭൂതപിഷകളെല്ലാം തെളിഞ്ഞ ഉച്ഛാരണം കൊണ്ട് അലംകൃതമായി ഭരിക്കിയ നന്മയറ്റ യജ്ഞത്താൽ നെയ്തോടകളെ അതൃതോപമജലപ്രവാഹകളായ നദികളെ നിറയ്ക്കട്ടെ (യാഗാനുഷ്ഠാനംകൊണ്ട് മഴപെയ്യിച്ച് നദികൾ നിറയട്ടെ.)

6 യുപപ്രസ്താഉതയേഘപവാഹാ
ഘഷാലംയേഅഗ്നൗപായതക്ഷനി
യേപാവ്യന്തേപപനംസംഭര
ന്ത്യന്തോതേന്യാഽഭിഗൃഹ്ണിൻഇന്ദ്രാ

അന്വയം:-

യുപ-പ്രസ്താഃ	— യുപാഹവ്യക്ഷസ്യവ്രശ്വന കർത്താഃ, മേത്താഃ
ഉത യേ യുപ-വാഹാഃ	— മഹിന്നസ്യവോഹാഃ
യേ (പ) ഘഷാലം	— യുപസ്യോപരിസ്ഥാപ്യം, ഘോഗ്രഭാഗം.
അഗ്ന-ഘപായ	— അഗ്നബന്ധനഘപായ
തക്ഷനി	— സാധുസമ്പാദയന്തി
യേ പ അപ്യന്തേ	— അഗ്നവന്തേ അഗ്നായ

പചനം സംഭരണി	— പാകസാധനം കാഷ്ടഭാഗ്യാദി കം സമ്പാദയന്തി
ഉതോ നഃ ശേഷാം	— അപിച അസ്മൽ സംബന്ധി നാം പ്രതിജാം
അഭി-ഗുർത്തിഃ ഇമ്പതു	— സർവ്വമാകരണീയമിതി ബുദ്ധിഃ സങ്കല്പഃ വ്യാപ്നോതു

അർത്ഥം.-യുപത്തിന്ന് (യാഗപശുവിനെ, ആടായാലും ക
തിരയായാലും കെട്ടാനുള്ള മരക്കാൽ) പററിയ വൃക്ഷംവെട്ടുന്ന
വരും, വെട്ടിമുറിച്ച കഷണങ്ങൾ ഏറ്ററിക്കൊണ്ടുപരുന്നവരും,
യുപത്തിന്ന് മുക്കൾഭാഗത്തു സ്ഥാപിക്കേണ്ടും തലപ്പു കതിര
യെ കെട്ടുന്നതിനുവേണ്ടപോലെ ഒരുക്കുന്നവരും കതിരയെ പാ
കം ചെയ്യുവാനുള്ള വിറകിൻകെട്ടു സംഭരിക്കുന്നവരും ആരെ
ല്ലാമോ, നമ്മളേ സംബന്ധിച്ച ആ പ്രതിജ്ഞയുടെ ബുദ്ധി,
ഏതു വിധത്തിലും യാഗമനുഷ്ഠിക്കണമെന്ന സങ്കല്പം, വ്യാപി
ക്കട്ടെ, ഫലയുക്തമാവട്ടെ.

7 ഉപപ്രാഗാൽ സമന്വേധായി മന്ത്ര
ദേവാനാമാശാ ഉപവിതപുഷ്പഃ
അന്വേനം വിപ്രാ പ്രിയയോമദന്തി
ദേവാനാം പുഷ്പ ചക്രമാസുബന്ധം

അന്വയം:-

മന്ത്ര	— മനനീയം ഫലം
സു-മൽ ഉപ പ്ര അഗാൽ	— സ്വയം ഉപപ്രേതു
(സ്വയമേവ മാദയി	
തൃതമേ) മേ അധായി	— മയിധീയതേ, ഫലഭൂത്യാ
	അഗ്നിഃ ആഗതഃ സചതയാ
	ധാര്യതേ
വിത-പുഷ്പഃ	— കാന്തപുഷ്പഃ അയം
ദേവാനാം ആശാഃ	
(പുരയിതം) ഉപ	— ഉപഗച്ഛതു

ഏകം സു-ബന്ധം	— ശോഭനബന്ധനമശ്വം
ദേവാനാം പുഷ്പേ ചക്രമ	— പോഷണായ കർമ്മം
(തം ച) വിപ്രാഃ	— മേധാവിനഃ പ്രതിപിദ്യഃ
പ്രിയയഃ	— അതീന്ദ്രിയദ്രഷ്ടാരോന്മേദ വിപ്രാഃ
അനന്ത മനേതി	— അനന്തമോദനോഃ സമ്യക് കൃതമിതി പരി തുഷ്യത്തു

അർത്ഥം:-മഹത്തായ ഫലം താനേ വന്നുചേരട്ടെ. സ്വയം ദേവന്മാരെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്ന എനിക്കു്, ഫലഭൂതികൊണ്ടു് കുതിര വന്നുപേൺവല്ലൊ എന്നാൽ അതു് 'ധരിയ്ക്കപ്പെട്ടിരിയ്ക്കുന്നു, ഏന്റെ അധീനത്തിൽ വന്നിരിയ്ക്കുന്നു. തെളിവുറ പിൽഭാഗത്തോടുകൂടിയ ആ കുതിര ദേവന്മാരുടെ ആശങ്കയെ പൂരിപ്പിയ്ക്കുവാനായി അടുത്തുവരട്ടെ. നന്നായി ബന്ധിച്ച ആ കുതിരയെ ദേവന്മാർ പോഷണത്തിനായി സമർപ്പിയ്ക്കുന്നു. ആ കർമ്മത്തെ മേധാവികളായ പ്രതിപിദ്യകളും അതീന്ദ്രിയദ്രഷ്ടാക്കളായ പ്രിയികളും അനന്തമോദിയ്ക്കട്ടെ; വേണ്ടപോലെ ചെയ്തു പ്പെട്ടു എന്ന് പരിതോഷിയ്ക്കട്ടെ

8 യദോജിനോദാമസന്താനമവ്യതോ
യാശീഷണ്യോരശനാരജ്ജരസ്യ
യദോഘാസ്യപ്രതമാസ്യേ १ १ തുണം
സർവാതാതേഅപിദേവേഷസ്യ

അന്വയം:-

വാജിനഃ യാജി ദാമ	— ഗമനവതോശ്വസ്യ
(യഃ) അസ്യ അർപ്പതഃ	ഗ്രീവാബദ്ധാരജ്ജഃ
സം-ദാനം	— അശ്വസ്യ സമ്യഗവച്ഛേദകം, ബന്ധകം പാദബന്ധനമന്യീ
യാ (ച) അസ്യ ശീഷണ്യാ	
രശനാ രജ്ജഃ	— ശിരസിബദ്ധാ ഖലിനരജ്ജഃ അന്യീ

യൽ വാ ഘ ആസ്യേ

പ്ര-ഭൃതം തൃണം

സദ്യോ താ അപി തേ

ദേവേഷു അസ്മു

ദേവേഷു അസ്മു

(അത്രോപയുക്താനാം സദ്യേഷാം ദേവത്വംകില, അശ്വസ്യതൽ പ്രാപ്തിഃ ന ആശംസനീയാ)

(അർത്ഥം:-ഗമനശീലമിയന്ന കതിരയുടെ കഴുത്തിൽ കെട്ടിയ കയറും, കാലുകൾ മടക്കിച്ച് കെട്ടിയ കെട്ടും തലയിൽ കെട്ടി ദേഹത്തോടു ചേർന്ന കയറും, അതിന്റെ വായിൽ നിറുപ്പിച്ചുള്ള പല്ലും-നിന്നെ സംബന്ധിക്കുന്ന ഇവയെല്ലാംതന്നെ (അല്ലയോ അശ്വമേ,) ദേവന്മാരിലെത്തട്ടെ, ദേവത്വം പ്രാപിക്കട്ടെ. (കതിരയുടെ ഉപയുക്തങ്ങൾതന്നെ ദേവത്വം പ്രാപിക്കുമ്പോൾ കതിരുകൾ ദേവത്വം ആശംസിക്കേണ്ടതല്ലല്ലോ)

9 യദാ¹സ്വക്രവിഷോ² മക്ഷികാശ

1 യദാ¹സ്വക്രവിഷോ² മക്ഷികാശ

യദാ¹സ്വക്രവിഷോ² മക്ഷികാശ

സദ്യോതാതേ അപിദേവേഷസ്മു

അനന്തം:-

അശ്വസ്യ ക്രവിഷഃ

— തദവയവഭൂതസ്യ

ആമമാംസസ്യ

യൽ മക്ഷികാ ആശ

— യദംശം അക്ഷേയൽ

വാ സ്വക്രവ

— അഥവാ പശുവൃശ്ചനകാലേ

യാൽ രിപ്പം അസ്മി

— ലിപ്തമസ്മി

(അഥവാ) സ്വ-ധിത്ത

— മേദനകാലേപ അവദാന

കാലേ യൽ രിപ്പമസ്മി

യൽ ശമീതുഃ ഹിസ്മയോഃ (ലിപ്തമസ്മി)

(വിശസനകാലേ) യൽ (പ) നഖേഷു (ലിപ്തം)

താ സർവാ അപി
(ഹേ അശ്വ,) തേ
ദേവേഷു അസ്മു

— താനി സർവാണി അപി
— തവസംബന്ധിനി
— സന്തു, ദേവേഷു
സന്തോഷാത്മായേവേതു

അർത്ഥം:—കതിരയുടെ ആമ (വയറ്റിലെ) മാംസത്തിൽ ഈച്ച കേഴിച്ചത്, അതിനെ അറക്കുമ്പോൾ പുറത്തുവന്നത്, അതിനെ മുറിയ്ക്കുമ്പോഴും, ശുദ്ധമാക്കുമ്പോഴും കയ്യിൽ പുറത്തു, ശമിതാവിന്റെ (അറക്കുന്ന ആളുടെ) കയ്യിൽ പുറത്തു, നഖങ്ങളിൽ പുറത്തു—നിന്നെപ്പറ്റിയ ഇതെല്ലാം അല്ലയോ അശ്വമേ, ദേവന്മാരിൽ വേറുള്ളതെ, ദേവന്മാരുടെ സന്തോഷം ഉണ്ടായിത്തീരട്ടെ, ദേവതാ പ്രാപിയ്ക്കട്ടെ.

10 യദുവധ്യമുദേസ്യാപവാതി

യ ആമസ്യ ക്രവിഷോ ഗന്ധാ അസ്മി

സുതതാതച്ഛിതാരഃ കൃണാതു

തമേധം ശുതപാകം പചതു

(വ. 8)

അന്വയം:—

ഉദേസ്യ (സംബന്ധി)

യൽ ഉവധ്യം

അപ-വാതി

യഃ (പ) ആമസ്യ

ക്രവിഷഃ

ഗന്ധഃ അസ്മി

തൽ (സർവ്വം) ശമിതാരഃ

സു-തതാ കൃണാതു

ഉത മേധം

ശുതപാകം പചതു

— ഈച്ചകളിണ്ണം തുണഃ, പുരിഷഃ

— അപഗച്ഛതി

— അപകസ്യമാംസസ്യ

— ലേശോസ്മി

— വിശസനകർത്താരഃ

— ദോഷരഹിതം കർവ്വതു

— അപിചമേധ്യം, യജ്ഞാഹം
പശാവയവം

— ദേവയോഗ്യപാകോപേതം
പചതു

അർത്ഥം:-കുതിരയുടെ വയറിയിലെ ഏതാനും ദഹിച്ച പൂപ്പിന്റെ ചാണകം, ദഹിക്കാതെ വയറിൽ കിടക്കുന്നതിന്റെ ചെറുഗന്ധം, ഇതെല്ലാം ശമിതാക്കൾ കേടറതാക്കട്ടെ. കൂടാതെ, പരിശുദ്ധമായി യജ്ഞാർഹമായതിനെ ദേവന്മാർക്കു പറിയ വേവോടുകൂടി (ദേവന്മാർക്കു അധികം വേവരുത്, നന്നു കറച്ചു മാവരുത്; തിളച്ചു വേവേവേണ്ടു.) പാകം ചെയ്യട്ടെ.

11 യത്തേഗാത്രാദഗ്നിനാപപ്യമാനാ

ഭീശൂലംനിഹതസ്യാവധാവതി

മാതഃശൃദ്ധ്യമാശ്രിഷന്മാരുണേഷു

ദേവേഭ്യസ്തദുശഃശ്യാരാതമസു

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വ) തേ അഗ്നിനാ പച്യമാനാൽ ഗാത്രാൽ

യൽ അവ-ധാവതി — നിശ്ശൂലം

(തഥാ) നി-ഹതസ്യ — നിശ്ശേഷേണഹതസ്യ
തവയദംഘംരസരൂപം

ശൂലം അഭി — അഭിലക്ഷ്യാവധാവതി

തൽ ഭൂമ്യം മാ ആ

ശ്രിഷൽ — ആശ്രിഷ്യമാശ്രു

(പാകസമയേ തഥാ) — വിശസനസമയേ ദേവേഷുമാ
മാ തുണേഷു അപഗച്ഛതു

തൽ ഉശൽ-ഭ്യ: ദേവേഭ്യ: — താദൃശംകൃത്സ്നംഹവി: കാമ
യമാനേഭ്യ: ദേവേഭ്യ:

രാതം അസു — ദത്തം വേതു

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അശ്വമേ, തിയിൽ വേവിയ്ക്കപ്പെടുന്നതിന്റെ ഉടലിൽ നിന്നു പുറത്തു വരുന്നതും, കൊല്ലപ്പെട്ടതിന്റെ അവയവം തിയിൽ തിളച്ചു പൊങ്ങുമ്പോൾ ദ്രാവകമായി വരുന്നതുമായ ഹവിസ്സ് നിലത്തു തെറിയുരുത്. വേവിയ്ക്കുമ്പോൾ ദക്ഷുലിൽ തെറിച്ചു പോകരുത്. ആ ഹവിസ്സു മുഴുവൻ കിട്ടാനാഗ്രഹിയ്ക്കുന്ന ദേവന്മാർക്കു നല്ലപ്പെട്ടതായി വേിയ്ക്കട്ടെ.

12 യേ വാജിനഃ പരിപശ്യന്തി പക്ഷം
 യ ഇമാഹസ്സരഭിന്നിഹരേതി
 യേ പാവ്യതോമാസഭിക്ഷാമുപാസത
 ഉതോതേഷാമഭിഗൃന്തിൻ ഇന്ദ്രാ

അന്വയം:-

യേ പക്ഷം വാജിനഃ — അശ്വം, തദവയവം
 പരി- പശ്യന്തി — പരിതഃ പാവനബുദ്ധ്യോ
 ഇക്ഷന്തേ
 യേ “ഇം സരഭിഃ — യേ ചൈനം “ശോഭനഗന്ധഃ
 (അതഃ) നിഃ ഹര” ഇതി
 ആഹ്വഃ — നിശ്ശേഷേണ ദേവേഭ്യോ ഹര”
 ഇത്യാഹഃ
 (കിം ച) യേ ച പാവ്യതഃ — അശ്വസ്യ
 മാസ-ഭിക്ഷാഃ
 ഉപ-ആസതേ — കാക്ഷന്തേ
 ഉതോ തേഷാഃ
 ഭാഭി-ഗൃന്തിഃ — സങ്കല്പഃ, ഉദ്യമനഃ
 നഃ ഇന്ദ്രാ — അസ്മന് വ്യോപ്നോതു

ഭാഷ്യം.-യാവദു, വേദിച്ച കതിരമാസം പരിശുദ്ധബു
 ധിയോടുകൂടി ഏവാദം നോക്കി, “ഈ സുഗന്ധമുള്ള വസ്തു
 മുഴുവനും ഭേദമാക്കു കൊടുക്കുക” എന്നു പറയുന്നവാ, കതി
 രമാസത്തെ (ഹോമിച്ചത് കഴിച്ച ബാക്കി യാവദു) കാക്ഷി
 യ്യാനവോ, അവരുടെ ആ സങ്കല്പത്തിന് ആഗ്രഹത്തിന്,
 ഫലം വന്നപോഴെ (കാളിച്ചിലും ഗന്ധത്തിലും അത്ര ആക
 ഷകമാവണം എന്നു സാരം.)

13 യനീക്ഷണം മാസ്യപന്യാ ഉഖാന്താ
 യാപാത്രാണി യുഷ്ണ സേസപനാനി
 ഉഷ്ണന്യാപിധാനാപത്രണാ
 ദേവോഽസസ്മനാ പരിഭുഷന്ത്യശ്വം

അന്വയം:-

യൽ മാസപചന്ദ്രം:

ഉഖായാ:	— മാംസപചന്ദ്രം: സ്ഥാപ്തം:
നി-ഈക്ഷണം.	— പാകപരീക്ഷാസാധനംകാഷ്ഠം
(തഥാ) യാ പാത്രാണി	
ഏഷ്ഠ:	— ക്വമീതസ്യരസസ്യ
ആ-സേചനാനി	— ആസേചനസാധനാനി
(തഥാ) ഊഷ്മണ്യം	— ഊഷ്മണിവാർത്താഹ്വാനി
	പാത്രാണി
(തഥാ) ചത്രണം.	— മാംസപുണ്ണാനാം പാത്രാണാം
അപി-ധാനം	— അപിധാനാനി
(തഥാ) അങ്ക്താ:	— ഹൃദയാഭ്യവയവാങ്ക്തന
	സാധനാ:
സൂനാ:	— അവദാനസാധനാ: സ്വധിത്യം
	ഭയം:
(ഏതം) അശ്വം	— അശ്വാവയവം
പരി ഭൂഷണി	— പരിതോഭൂഷയന്തി

അർത്ഥം:-മാംസം വേവിയ്ക്കുന്ന ഉരുളികളിൽ വേവുന്നോക്കാൻ ഇളക്കാനുള്ള മരക്കയ്യിൽ, നീക്കിവെച്ച രസം നളിയ്ക്കുന്ന ഉപകരണങ്ങൾ, ചൂടാററാനുള്ള പാത്രങ്ങൾ, മാംസം നിറഞ്ഞ പാത്രങ്ങൾക്കുള്ള അടപ്പകൾ, ഏതും മുതലായവ അടയാളപ്പെടുത്താനുള്ള സാധനങ്ങൾ മുറിയ്ക്കാനുള്ള കത്തികൾ മുതലായവ ഔല്ലാം കത്തിരയെ (അതിന്റെ ഇടയ്ക്കെ) അലങ്കരിക്കുന്നു.

14 നിക്രമണം നിഷ്ഠനം വിവർത്തനം
 യച്ഛപഡംബീഗമദ്യതഃ
 യച്ഛപപൗയച്ഛാലാസി.ജാലാസ
 സദ്യന്താതേഅപിദേവേഷ്വ

അന്വയം:-

അവൃതഃ (യൽ)

നി-ക്രമണം

നി-സദനം

വി-വത്തനം

യൽ ച പഡ്ബീശം

യൽ ച പപൌ

യൽ ച ഘോസിം

ജഘോസ

(ഹേ അശ്വ,) സർവാ

തേ താ അപി

ദേവേഷു അസ്മു

— അശ്വസ്യനിതരാംക്രമണം

— നിതരാം സീദനം

— വിവിധവത്തനം

— പാദബന്ധനം

— യദദേകമപിബൽ

— അദനീയം തൃണാദികം

— അഭക്ഷയൽ

— തവതാനി സർവാണ്യപി

— സന്തു, വ്യാപ്നോതു

അർത്ഥം:-കുതിരയുടെ നടത്തം, ഇരുത്തം, (കിടപ്പ്) മറ്റു പല വിധത്തിലുള്ള പ്രവൃത്തികൾ, കാൽ ബന്ധനം, കിടപ്പു വെള്ളം, തിന്നുപുല്ലു മുതലായതു്, അല്ലയോ അശ്വമേ, നിന്റെ ഇവയെല്ലാം ദേവന്മാരിൽ ചേരട്ടേ ദേവത്വം പ്രാപിയ്ക്കട്ടെ.

15 മാത്യാഗ്നിരധ്വനയീട് ധൃമഗന്ധി

മോഖാഭ്രാജന്ത്യഭിവിക്രജപ്രിഃ

ഇഷ്ടം വിതമഭിഗൃത്തം വഷ്ടക്രതം

തം ദേവാസഃ പ്രതിഗൃണ്ണന്ത്യശ്വം

(വ.9)

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വ,) ത്വാ

ധൃമ-ഗന്ധിഃ അഗ്നിഃ

മാ ധ്വനയീൽ

— ത്വാം ധൃമേന വ്യാപ്നോഗ്നിഃ

— മാധ്വനയൽ, ധൃമം ദൃഷ്ട്വാ

ശബ്ദം മാ കരു

(ഹി.ച) ഭ്രാജന്തി

— അത്യന്താഗ്നിസംയോഗേന

ഭീഷാ

ജലപ്രീ: ഉവാ മാ അഭി,
വിക്ത

— താപേന ജിഹ്വന്തീ സ്ഥാലീ
അഭിതോമാചീപലൽ, താപാ
തിശയേന മാനീനശൽ

തം അശ്വം ഇഷ്ടം
വീതം

— ഹോതുമിഷിതം
— ഹോമായാനീതം

അഭി-ഗുന്തം
വഷട്-കൃതം

— ആഭിമുഖ്യേന പ്രദാനായോഭ്യതം
— വഷട്കാരേണ ദേവസംസ്തതം

(തം) ദേവാസഃ പ്രതി
ഗൃണന്തി

— പ്രതിഗൃഹ്ണന്തി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അശ്വമേ, നീന്നെ, പുകയുടെ ഗന്ധമറ്റ
അഗ്നി (പുക പരത്തുന്ന അഗ്നി) ശബ്ദിപ്പിടിക്കരുത്, പുക കണ്ടു്
നീ ശബ്ദമുണ്ടാക്കരുത്. (കുതിരയുടെ ശബ്ദം കർമ്മംഗകരമാ
ൺ, പ്രായശ്ചിത്ത വിഷയമാൺ.) പിന്നെ തീയാളിക്കത്തി
ചുറ്റേറു് ഉള്ളി പഴക്കരുത്. ഹോമിജ്ഞാൻ ഉദ്ദിഷ്ടമായ ആ
കുതിരയെ, ഹോമകണ്ഡത്തിന്നടുത്തണച്ചു് നേരെ ഹോമിജ്ഞ
വാൻ ഒരുങ്ങിയതിനെ, വഷട്കാരമെന്ന ദേവസംസ്താരത്തോ
ടുക്കടി ദേവന്മാർ പ്രതിഗൃഹിക്കുന്നു, സ്വീകരിക്കുന്നു.

16 യദശ്വായവാസ ഉപസതൃണ

ന്ത്യധീവാസം യാ ഹിരണ്യാനൃസ്മൈ

സന്ദാനമവൃത്തം പഡംബീശം

പ്രിയാദേവേഷ്വായായന്തി

അന്വയം:-

അശ്വായ അധീവാസം — ഉപസ്ഥാമാദനയോഗ്യം
യൽ വാസഃ

ഉപ-സതൃണന്തി — സവൃതഃ ആമാദയന്തി

(തഥാ) അസ്മൈ യാ
ഹിരണ്യാനി

— അശ്വായയാനിസൌവർണ്ണരാജത
കാംസയാനി കല്പയന്തി

(തഥാ) അവൃത്തം	— അവൃതഃ (ഷഷ്ട്യന്തേം ദധിതീയാ)
സം-ദാനം	— ശിരോബന്ധനം
പഡംബീശം	— പാദബന്ധനം
(ഏതാനി) പ്രിയാ	— ദേവാനാം പ്രിയതരാണി
ദേവേഷു ആ യമയന്തി	— പ്രാപയന്തി

അർത്ഥം.—കുതിരയുടെ മുകൾഭാഗം ഏതു വസ്ത്രം കൊണ്ടു മുട്ടുന്നവോ, അതിന്നു് സ്വർണ്ണം, ചെള്ളി, ഓടു് എന്നിവകൊണ്ടു് എന്തൊക്കെയുണ്ടാക്കിട്ടുണ്ടോ, അതിന്റെ തലയിലെ കെട്ടു്, കാലിലെ കെട്ടു്, എന്നിവയെപ്പോലെ, അവ ദേവന്മാർക്കു് ഇഷ്ടപ്പെട്ടവയായി, അവരിലെത്തിച്ചേരുന്ന

17 യത്തേസാദേമഹസാ ശുക്രതസ്യ

പാർഷ്വായാകശയാപാതുതോദ

സ്രൂപേവതാഹവിഷോഽന്ധരേഷു

സപ്താതാതേബ്രഹ്മണാസുദയാമി

അന്വയം —

മഹസാ ശുക്രതസ്യ	— ബലേനശുക്രകാരം കർവ്വതഃ
തേ സാദേ	— തവസദനേ, ആഗമനേ നിമിത്താദതേ

(ത്വാം) പാർഷ്വായാ വാ

കശയാ വാ തുതോദ

യൽ തേ താ സർവ്വാ

അന്ധരേഷു ബ്രഹ്മണാ താ

ഹവിഷഃ സ്രൂപാ-ഇവ

സുദയാമി

— ഹവിഃ സ്രൂപായമാ
സുദയതിതഥാ
— ആഹുതിത്വേനക്ഷരാമി

അർത്ഥം.—(അശ്വമേ) ബലത്തോടുകൂടി 'ശു' എന്ന ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചു് യാത്രയിൽ നീ നിന്നപ്പോൾ, നിന്നെ കാൽക്കുറുകെകൊണ്ടു്, ചാട്ടുവാർകൊണ്ടു് (തെളിക്കുന്നവൻ) വേദനി

പ്പിച്ചുവല്ലോ. ആയവ (ആ വ്യസനം) മുഴുവൻ യാഗങ്ങളിൽ മന്ത്രത്താൽ, സ്രുക്കുകൊണ്ട് ഹവിസ്സ് (ഹോമിച്ച്) ഒരിപ്പിക്കുന്ന പോലെ, ആഹുതിതപംകൊണ്ട് ഇല്ലാതാക്കുന്നു. (നിന്നെ ഹോമിച്ച് ആ വ്യസനം ശമിപ്പിക്കുന്നു.)

18 പതുസ്രിംശ്ചാജിനോദേവബന്ധോ

വ്ഷ്ട്രിരശ്ചസ്യസ്വധിതിസ്സമേതി

അച്ഛിദ്രാഗാത്രാവയനാകൃണോത

പതസ്തരനഘഷ്ടാവിശ്വ

അന്വയം:-

വാജിനഃ അശ്വസ്യ

ദേവ-ബന്ധോ: — ദേവാനാം പ്രിയസ്യ

പതു:-ത്രിംശൽ വഷ്ട്രി: — ഏതൽസംഖ്യാനി
ഉദേപാർശ്വാസ്ഥിനി

സ്വ-ധിതി: — ഹോതസാധനോസി:

സം ഏതി — സമ്യക് ഗച്ഛതി

(ഹേ ശമിതാരഃ,

അശ്വസ്യ) ഗാത്രാ

അച്ഛിദ്രാ — അവയവാനി അച്ഛിദ്രാണിയമാ
ഭവന്തിതമാ

വയനാ കൃണോത — പ്രജ്ഞാനാനി കരുത

(ഏദയ ജിഹ്വാ വക്ഷ: പ്രഭൃതീനി പ്രജ്ഞായ മദ്ധ്യേഹിന്നാ
നി മാ കരുത)

(തദർത്ഥം) പത:-പത: — പ്രതിപദ്യം, പ്രത്യവയവം

അനഘഷ്ട — ഇമേവദ്യം ഇതിസംശ്ലേഷ്യവ

വി ശസ്വ — വിശസനം കരുത

അർത്ഥം:-വേഗവാനായ കതിരയുടെ, ദേവന്മാർക്ക് പ്രിയമായ ഗരിരത്തിൽ രണ്ടു ഭാഗങ്ങളിലുമുള്ള മുപ്പത്തിനാല് എല്ല കട്ടിന്മേൽ വെട്ടുകത്തി ചെയ്യുന്നു. അല്ലയോ ശമിതാക്കളേ, കതിരയുടെ അവയവങ്ങളെ മുറിയാതെ മനസ്സിരുത്തി വേർ

പെടുത്തുക എടയം, നാപ്യം, മാദിടം മുതലായവ ഇടയിൽ
 മുറിയായതൊക്കെ അറിഞ്ഞവേണി ഓരോ അവയവം കീറ
 വോര ഇതു കൊള്ളേണതു്. ഇത് തള്ളേണതു് എന്ന പാ
 ണ്നകൊണ്ടു് കീറുക (യാഗത്തിൽ ആടിനു് ഇരുപത്താറെള
 കളേ വേർപെടുത്താനുള്ള)

19 ഏകസ്വപ്തശ്ശാസ്യം വിശ്വസ്യം

ഓയന്മാരാ ലവതസ്തഥ ഇതു:

യാതേ ശാത്രാണാമുതമാ കൃണോമി

താതാപിണ്ഡാനാം പ്രളഹോമ്മ്യസ്മനു

അന്വയം: -

തപ്യു: അശ്വസ്യ

— ദീപ്തസ്വശ്വസ്യ

വി-ശ്വസ്യ ഏകം

— വിശ്വസ്യകത്താ ഏക ഏക

(സ: കീ?) ഇതു:

— ഏകപലകൃതി: കാലാന്താ

തഥാ ഓ യന്മാരാ

— നിയമിതാഃ, അഹോരാത്രേ
 ദേവേ

(ഔം പ്രതിക്ഷ) ഭവത:

(ഹേ അശ്വ) യേ ശാത്രാണാം (മധ്യ)

യാ ഇതു-മാ കൃണോമി — കാലേകാലേ ചിന്താമി

പിണ്ഡാനാം (മധ്യ)

താ-താ

— താനി താനി

അസ്മനു പ്ര ലഹോമി

— പ്രകർഷണ ഇതം കരോമി

അർത്ഥം:-തെളിവുററ കതിരയുടെ ശമിതാവു് ഒത്തന്മാർ മാ
 ത്രമാണു്- ഇതു എന്ന സൂചിതവാക്കാൽ അറിയേണ്ട. കാലാ
 ന്താവായ സന്വേഷാൻ തെളിയുന്ന രണ്ടുപേരോ, പകലിരവ
 കളാകുന്ന ദേവന്മാർ അവർ പ്രതിക്ഷകളിൽ ഭവിക്കുന്ന അല്ല
 യോ അശ്വമേ നിന്റെ എടയം മുതലായ അവയവങ്ങളെ കാ
 ലത്തിൽ കാലത്തിൽ (പ്രതിക്ഷായ) ഞാൻ ചോദിക്കുന്ന
 മാംസപിണ്ഡങ്ങളിൽ നിന്നു് ശാസ്ത്രപ്രകാരം അതാതിനെ അ
 ഗ്നിയിൽ ഹോമിക്കുന്ന

20 മാതപതപൽപ്രിയ ആത്മാപിയന്തം

മാസ്വധിതിസ്തന്പ്രആതിഷ്ഠിപത്തേ

മാതേഗൃധ്നരവിശസ്താതിഹായ

ചിദ്രാഗാത്രാണ്യസിനാമിമുകഃ

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വ) അപി-

യന്തം തപാ

പ്രിയഃ ആത്മാ

മാതപതൽ

സ്വധിതിഃ തേ തന്വഃ

മാ ആതിഷ്ഠിപൽ

(തഥാ) തേ ഗാത്രാണി

ഗൃധ്നഃ

അവി-ശസ്താ

അതി-ഹായ

മിമ

അസിനാ ചിദ്രാ

മാകഃ

— ദേവാൻ പ്രതിഗച്ഛന്തം തപാ

— ഭോഗായതനതപാൽ തവപ്രിയ
തരോദേഹഃ

— തപ്തം മകാർഷീൽ, വിധോഗ
ജനിതാ വ്യഥാമാത്രൽ

— ശസ്ത്രം തവതന്തുഃ

— തപയിചിരമാസ്ഥിതാനി
മകാർഷീൽ

— കേവലമാംസഗ്രഹണേപ്സഃ

— വിശസനേ അകശലഃ ശമിതാ

— നൃനാതിരേക ഭാവേനതത്ത
ദണ്ഡമതിക്രമ്യമധ്യേ

— മിഥ്യാ വ്യത്നം

— ചിദ്രാണി, തിര്യക്ചമിന്നാനി

— മകാർഷീൽ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അശ്വമേ, ദേവന്മാരെ പ്രാപിക്കുന്ന
നിന്നെ ഭോഗസുഖസിദ്ധികൊണ്ടു നിനക്കു പ്രിയമായ ദേഹം
(കുടുംബത്തോടുള്ള) വിരഹത്താൽ തപിക്കരുതു്. വ്യസനിക്ക
രുതു്. ആയുധം നിന്റെ ശരീരാവയവങ്ങളിൽ ഏല്പിച്ച മുറിവു്
നിന്നുനില്ക്കരുതു്. അസമർത്ഥനായ ശമിതാവു് നിന്റെ അവയ
വങ്ങളെ കൂടിയോ, കുറഞ്ഞോ, അസ്ഥാനതു്, അണ്ഡങ്ങളു
ടെ നടുക്കു് മുറിച്ചു്, വിലങ്ങനെയുള്ള കഷ്ടങ്ങളാക്കരുതു്.

21 നവാ ഉ ഏതന്ത്രിയസേനരിഷ്യസി
 ദേവാ ഇദേഷി പഥിഭിസ്സുഗേഭിഃ
 ഹരിതേയുണ്ടാ പൃഷ്തി അഭൂതാ
 മുപാസ്ഥാ വാജീധുരിരാസസ്യ

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വ,) ന വൈ ഉ — നൈവവല, നൈവ ഇദാനിം
 ഇതരാശ്വവൻ
 ഏതൻ ത്രിയസേ — മൃതോഭവസി (ദേവത്വപ്രാപ്യാ)
 (അത ഏവ) നരിഷ്യസി — ന ഹിംസ്യതേ
 സു-ഗേഭിഃ പഥി-ഭിഃ — ദേവയാനലക്ഷണൈഃ ശോഭന
 ഗമനൈർയാഗ്ന്യൈഃ
 ദേവാൻ ഇത് ഏഷി — ദേവാനേവ പ്രാപ്തോഷി
 തേ ഹരി — ത്വാം വോധും ഇദ്രസ്യാശ്വൈ
 യുണ്ടാ അഭൂതാം — രഥേയുമൈൗ ഭവീഷ്യതഃ
 (ത്ഥാ) പൃഷ്തി — മരതാം വാഹനഭൂതൗ
 പൃഷത്യൗ (യുണ്ടാ അഭൂതാം)
 (ത്ഥാ) രാസസ്യ ധുരി — അശ്വിനോദ്വാഹനസ്യ സ്ഥാനേ
 വർത്തമാനസ്യ
 വാജീ ഉപ അസ്ഥാൽ — ഉപസ്ഥാസ്യതി, വഹതി
 (ദേവത്വം ഗച്ഛതസ്സവഗമനായ ഇദ്രാഭയഃ സ്വസ്വവാഹ
 നാനി പ്രേഷയന്തി.)

അർത്ഥം:-ഇപ്പോൾ രതതരത്തിലും മറ്റൊരാളുകൾക്കുതന്നെയല്ല
 ലെയല്ല, അശ്വമേ, നീ മരിച്ചിരിക്കുന്നത്; ദേവത്വപ്രാപ്തി
 യോടു കൂടിയാണ്. നീ എന്നി ആരാലും ഉപദ്രവിക്കപ്പെടുക
 യില്ല, ദേവയാനങ്ങളായ നല്ല മാഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ നീ ദേവന്മാരെ
 തന്നെ പ്രാപിക്കുന്നു. നിന്നെ വഹിക്കാൻ ഇന്ദ്രന്റെ കതിര
 കളായ ഹരികൾ തേരിൽ പുട്ടപ്പെട്ടു. അതുപോലെ മരത്തു
 കളുടെ വാഹനങ്ങളായ പള്ളിമാന്തകൾ തേരിൽ പുട്ടപ്പെട്ടു.
 അശ്വികളുടെ വാഹനമായ കഴുതയുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള കതിര
 നിന്റെ അടുത്തുവരും, വഹിക്കും. ദേവത്വം നേടിയ നിന്റെ
 യാത്രയ്ക്ക് ഇദ്രാഭി ദേവന്മാർ അവരവരുടെ വാഹനങ്ങളയയ്ക്കുന്നു.

22 സുഗവ്യംനോവാജിസ്വശ്യം

പുംസഃ പുത്രാ ഉത വിശ്വാപുഷംരയി.

അനാഗാസ്തന്നോ അഭിതിഃ കൃണോതു

ക്ഷത്രനോ അശോവനതാംഹവിഷ്മാൻ (വ. 10)

അന്വയം:--

വാജി	— ആലഭ്യമാനോശ്വഃ
നഃ സു-ഗവ്യം	— ശോഭനേന ഗോസമൃദ്ധേന യുക്തം.
സു-അശ്യം	— ശോഭനോശ്വ സമൃദ്ധയുക്തം
വിശ്വാ-പുഷം രയി.	— വിശ്വാസ്യ പോഷകം ധനം
കൃണോതു	— കരോതു
ഉത പുംസഃ പുത്രാൻ	— പുമപത്യാൻ കൃണോതു
(കിംച) അഭിതിഃ	— അഭിനോശ്വഃ
നഃ അനാഗാ-ത്വം	— ഉക്താനാം ഫലാനാം നൃണാതിരേക ജനിത പാപക്ഷയാഭാവേ അസംഭവാൽ അപാപത്വം കൃണോതു
(കിംച) ഹവിഷ്മാൻ	— ഹവിർഭൂതാവയവോപേതഃ
അശ്വഃ നഃ ക്ഷത്രം	
വനതാം	— അസ്താകം ബലം കരുതാം

അർത്ഥം.—(ഈ യാഗത്തിൽ) കൊല്ലപ്പെടുന്ന കതിര, നല്ല പശുക്കളുടേതാകും, നല്ല കതിരുകളുടേതാകും കൂടിയതും, ലോക വൃദ്ധികരവുമായ ധനം നമുക്ക് തന്നെത്തുളളൂ. പിന്നെ നമുക്ക് പുരുഷസന്താനങ്ങൾ ഉണ്ടാക്കട്ടെ. ശാസ്ത്രപ്രകാരമുള്ള ഫലങ്ങൾക്കായി ഏറ്റെടുക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള കൂടാതെ നടന്നാൽ മാത്രം കിട്ടുന്ന അപാപത്വവും നമുക്കുണ്ടാക്കട്ടെ. കൂടാതെ ഹവിസ്സായിത്തീർന്ന അംഗങ്ങളോടുകൂടിയ കതിര നമുക്ക് ബലമുണ്ടാക്കിത്തരട്ടെ.

വർഗ്ഗം-11-12-13 ത്രിവിധപ്രകാരം:

1 യദത്ര: പ്രഥമഃപ്രമാണ
 ഉദ്യമംസമുദ്രാദുത്ഥാപുരിഷാൽ
 ശ്വേതസ്യപക്ഷാമഹിണസ്യബാഹു
 ഉപസ്തത്യംചമിയാതംതേഷാമുദൻ

അന്വയം -

ഹേ അയ്യൻ	— അനന്തശലാശാ
യൽ സമുദ്രാൽ പ്രഥമം	
ജായമാന:	— സൂയാൻ പുവുമല്ലന്ന: 1"
ഉത വാ പുരിഷാൽ	— പുരകാദുകാൽ
ഉൽ-യൻ	— ജായമാന:
(സത്വം യൽ) അത്ര:	— യുമാനമാനഗ്രഹിതം മഹാശബ്ദം മകരോ:
തേ മഹി ജാതം	
ഉപ-സ്തത്യം	— മഹത്യുദപത്തി: ഉപേത്യ സഞ്ചെയ്തോത്ഥവ്യം
(ക്രിംച തേ) പക്ഷാ	— പതനസാധനൈപക്ഷാ
ശ്വേതസ്യ (പക്ഷാമഹി	
തവ) ബാഹുഹരിണസ്യ	— ബാഹുഇവ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ശിശുവേഗാമിയായ അശ്വമേ, നീ ഒന്നാ
 മതായി സൂര്യൻ നിന്നു് ഉദ്യോധനം പിന്നെ നിറഞ്ഞ ചെ
 ഉത്തരിൽ നിന്നു് പിറന്നവനും ആകയാലും, യുമാനനെ അ
 നഗ്രഹിപ്പാൻ ഉദ്യമം ചെയ്ത പുരപ്പെട്ടവിചിത്രനാലും നിന്റെ
 മഹത്തായ ജന്മം അടുത്തുവന്ന സ്തതിയുത്തകതാണു് പിന്നെ
 നിന്റെ ചിറകുകൾ (വേഗത്തെയെ കാണിക്കാൻ ചിറകുകൾ സ
 മൃദ്വിലിരിക്കുകയാണു്) പതനിക്കുന്നതുപോലെയും, കൈകൾ
 മാനിക്കുന്നതുപോലെയുമാകുന്നു (രണ്ടും വേഗത്തെയെക്കുറിക്കുന്നു)

2 യമേനേത്തം ത്രിതപ്തനമായുന
 ഗിരൂപ്തം പ്രഥമോഷധിതിഷ്ഠൻ
 ഗന്ധദ്വോഷസ്യരശനാമഗൃഹ്ണാൻ
 സുരാശ്ശപം വസവോനിരതഷ്ട

അന്വയം:-

യമേനേത്തം എന്നും	— നിയമകേനാഗ്നിനാദത്തമശ്വം
ത്രിതഃ	— പൃഥിവ്യാദിഷു ത്രിഷു സ്ഥാനേഷു വർത്തമാനഃ വായുഃ
അയുനക്	— രഥേന യോജിതവാൻ
(കിംച) എന്നും ഇത്രഃ	
പ്രഥമഃ അധി അതിഷ്ഠൻ	— മുഖ്യഃ അധിഷ്ഠിതവാൻ
അസ്യ രശനാം ഗന്ധദ്വഃ	— സോമഃ
അഗൃഹ്ണാൻ	— അഗ്രഹിതൻ
ഹേ വസവഃ,	— രശ്മയഃ (യൗയം)
സുരാൻ അശ്വം നിഃ	
അതഷ്ട	— ആദിത്യോദതക്ഷത

അർത്ഥം:-നിയന്താവായ അഗ്നിയാൽ നല്ലപ്പെട്ട കുതിരയെ ഭൂമിതൊട്ട മൂന്നു സ്ഥാനങ്ങളിലും വർത്തിക്കുന്ന വായുതേരിൽ പൂട്ടി. ഇത്രൻ മുഖനായി അതിൽ കയറി. സോമൻ അതിന്റെ കയർ (കടിഞ്ഞാൺ) പിടിച്ചു. അല്ലയോ രശ്മികളേ, നിങ്ങളാണല്ലോ ആദിത്യൻ നിന്ന് കുതിരയെ ഉണ്ടാക്കിയത്. (ആദിത്യന്റെ സപ്തവർണ്ണങ്ങളിലുള്ള രശ്മികളെ ഏഴ് കുതിരകളെന്ന് സങ്കല്പിക്കുന്നു. ഇവീടേയും രശ്മികളാണു് കുതിരകൾക്കു് മുഖഭൂതമെന്ന് പറയുന്നു. അപ്പോൾ അശ്വം, ആ പദത്തിന്നു് വ്യാപകം എന്നർത്ഥമുണ്ടു്, അശ്വം സാങ്കല്പികമാണെന്ന് വരുന്നു. യാഗത്തിലെ അശ്വവും അതിന്റെ വിശസനവും സാങ്കല്പികമായിട്ടുണ്ടെന്നില്ല. പുരുഷസൂക്തത്തിൽ സാങ്കല്പിക പശുവിനെക്കൊണ്ടു് യാഗം ചെയ്ത ഗൃഹികൾ പിന്നീടുള്ള കാലങ്ങളിലും സാങ്കല്പികാശ്വത്താലാവാം യാഗം നടത്തിയതു്. അന്നതുകാലങ്ങളിൽ പശുവാലംനേം സങ്കല്പശക്തി കറഞ്ഞപ്പോൾ യഥാർത്ഥമാക്കിയതാവാം.)

3 അസി¹യമോ അസ്യാ¹ദിത്യോ അ¹പ്ത
 നസി¹ ത്രി¹തോ ഗുഹ്യേ¹ന വ്രതേ¹ന
 അസി¹ സോമേ¹ന സമയാ¹വിപു¹കത
 ആ¹ഹസ്തേ¹ത്രി¹ണി ദി¹വി¹ബന്ധ¹നാനി

അന്വയം:-

ഘോ അപ്തൻ, (ത്വം)	
യമഃ അസി	— നിയമിതാഗ്നിരസി
(തേനദത്തത്വാൽ)
ഗുഹ്യേന വ്രതേന	— യാഗാദിസാധനരൂപേണ
ഗോപനീയകർമ്മണാ
ത്രിതഃ അസി	— വായുരസി (വ്യാപകത്വാൽ)
(ത്വമാ) ആദിത്യഃ അസി	— (തസ്മാൽ സംഭൂതത്വാൽ)
(കിംപത്വം) സോമേന	
സമയാ	— സമയഃ, കാലഃ തേന
വി-പുക്കതഃ അസി	— സംപുക്കതഃ, ചന്ദ്രഗത്യധീന
ത്വാൽ കാലേന പുക്കതഃ ഭവസി
(ഘോ അശ്വ, ഏവം	
രൂപം) തേ ദിവി	— ദൃഢോകേ വർത്തമാനസ്യ തേ
ത്രിണി ബന്ധനാനി	
ആഹിഃ	— പുരാവിദഃ വദന്തി, (വസവഃ,
ആദിത്യഃ ദൃഢശ്ചേതിത്രിണി)

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അശ്വമേ, നീ നിയന്താവായ അഗ്നി
 യാകുന്നു (അഗ്നിയാൽ നല്കപ്പെട്ടതുകൊണ്ട്) യാഗസാധ
 നരൂപമായി ഗുഹ്യമായ കർമ്മങ്ങൾ, വ്യാപ്തികൊണ്ട് നീ വാ,
 യ്വാകുന്നു നീ ആദിത്യനാകുന്നു (ആദിത്യൻ നിന്നുള
 വായതുമൂലം.) കൂടാതെ ചന്ദ്രനാൽ കാലത്തോടു ചേർപ്പെട്ട്
 വന്നാകുന്നു (കാലം ചന്ദ്രഗതിയധീനമാകയാൽ) അല്ലയോ
 അശ്വമേ, ഇപ്രകാരം രൂപമാണു നിനക്കു്, പഴക്കമയറിയുന്ന
 വർ മൂന്നു് ഉൽപ്പന്നി കാരണങ്ങൾ പറയുന്ന-വസുക്കൾ, (ശശി
 കൾ) ആദിത്യൻ, ദേവാവു്.

4 ത്രി¹ണി¹ത ആ¹ഹ്വ¹ദ്വി¹ബന്ധ¹നാനി¹
 ത്രി¹ണ്യ¹പ്¹സു¹ത്രി¹ണ്യ¹നസ്സ¹മു¹ദ്രേ¹
 ഉ¹തേ¹വ¹മേ¹ വ¹ര¹ണ¹ശ്ച¹ന്മ¹സ്യ¹വ്വ¹ൻ¹
 യ¹ത്രാ¹ത ആ¹ഹ്വഃ¹ പ¹ര¹മം¹ ജ¹നി¹ത്രം¹

അന്വയം:-

- ഹേ അ¹വ്വ¹ൻ, തേ ദി¹വി — തവ ഭ്യ¹ലോകേ
 ത്രി¹ണി ബന്ധ¹നാനി — പൂ¹വ്വ¹മു¹ക്താനി
 ആ¹ഹ്വഃ — ഭൂ¹വി അ¹ന്നം, സ്ഥാ¹നം, ബീ¹ജം
 അ¹പ്-സു (പ) ത്രി¹ണി — ഇ¹തി¹ത്രി¹ണി ബന്ധ¹നാനി
 (തഥാ) സമു¹ദ്രേ അ¹ന്തഃ
 ത്രി¹ണി — അ¹ന്ത¹രി¹ക്ഷ¹മ¹ദ്ധ്യേ¹ മേ¹ലോ
 വി¹ദ്യു¹ൽ¹സ്ത¹നി¹ത¹മീ¹തി¹ ത്രി¹ണി
 ഉ¹ത-ഇ¹വ വ¹ര¹ണഃ — അ¹പി¹ച പാ¹പ¹സ്യ വാ¹ര¹യി¹താ
 ത്വം (ഇ¹വ¹ശ¹ബ്ദ¹ശ്ചാ¹രേ¹മ്)
 മേ തേ പര¹മം ജ¹നി¹ത്രം — മ¹ഹ്യം തവ¹നി¹ര¹തി¹ശ¹യം¹ജ¹ന്മ
 യത്ര ആ¹ഹ്വഃ — ത്രി¹ഷ്യ¹കേ¹ത¹ഷ്യ¹സ്ഥാ¹നേ¹ഷ്യ
 ക¹മ¹യ¹ന്തി
 (താ¹ദൃ¹ശം പ്ര¹ശ¹സ്യം ജ¹ന്മ യ¹ജ്ഞ¹സാ¹ധ¹ന¹ഭാ¹വേ¹ന ക¹മ്യ¹തേ ഇ¹തി
 യ¹ൽ)
 (ത¹ൽ) ഛ¹ന്മ¹സി — ക¹മ¹യ¹സി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അശ്വമേ, നിനക്കു് ദ്യോവിലുള്ള മൂന്നു പത്തിസ്ഥാനങ്ങൾ പറഞ്ഞുവല്ലോ. ഭൂമിയിലും മൂന്നു് ഉൽപത്തിസ്ഥാനങ്ങളുണ്ടു്-അന്നം, സ്ഥാനം, ബീജം (ഇവിടെ അപ്-ശബ്ദംകൊണ്ടു് ഭൂമിയെ ഉദ്ദേശിച്ചിരിക്കുന്നു.) അതുപോലെ അന്തരിക്ഷത്തിലും മൂന്നുസ്ഥാനങ്ങൾ-മഹാകാവ്യം, മീനൽ, ഇടി. മൂടാതെ പാപനിവാരകനായ നിന്റെ മൂന്നു സ്ഥാനങ്ങളിലുള്ള അതിമഹത്തായ ഉൽപത്തി പറഞ്ഞുവെക്കുന്നുവല്ലോ. അതു് യജ്ഞസാധന ഭാവത്തിൽ ഏതൊടു് നീ പറയുന്നു. (പറഞ്ഞാലും).

5 ഇമാതേ¹പാജി¹ന്നവമാ¹ജ്ജനാ¹
 നീ¹മാ¹ഗഹമാ¹നാം¹സനി¹തു¹ന്നി¹യാ¹നാം¹
 അ¹ത്രാ¹തേ¹ദ്രോ¹ശനാ¹അ¹പശ്യ¹
 ദു¹തസ്യ¹യാ¹അ¹ഭി¹രക്ഷ¹ന്നി¹ഗോ¹പാഃ¹

വ. 11

അന്വയം:-

ഹേ വാജിൻ, തേ — തവ സംബന്ധിനി
 ഇമാ അപ-മാജ്ജനാനി — അങ്ഗ സംശോധകസ്ഥാനാനി
 ഇമാ ഗഹമാനാം നി-യാനാം — ഇമാന്യുക്താനി ദേവയജനശ്ശേ
 നിനിയാനാനി, സ്ഥാനാനി
 സനിതു: അത്ര ദ്രോ: — യാഗ സംഭക്തുവകല്പ്യാണാഃ
 യാ: ഗോപാ: — ഗോപയിത്ര്യഃ
 തേ രശനാ: — ഗ്രീവാദിഷ്ട സംയുക്താ: രജവഃ
 ദുതസ്യ — യജ്ഞസാധനദുതസ്യാശ്വസ്യ
 (കമ്മണിഷ്ടി) അശ്വം
 അഭി-രക്ഷന്നി — അഭിത: പാലയന്നി
 (നാനി) അപശ്യം — ദൃഷ്ടുവാനന്യീ

അർത്ഥം:-അശ്വമേ, നിന്റെ മെയ് കഴുകാനുള്ള വെള്ളങ്ങളി-
 ടെ സ്ഥാനങ്ങൾ ഇതാ, യാഗത്തിന് പ്രാപ്തമായ നിന്റെ കഴി-
 സ്വകൾ ഈ ദേവയജനകൃതികളിൽ പെരും, (സഞ്ചരിക്കാം)
 ഇവിടെ കംഗുങ്ങളും, നിന്നെ രക്ഷിക്കുന്നവയുമായി നിന്റെ
 കഴുത്തുചേർന്നുവെച്ച അംഗങ്ങളിൽ കെട്ടിയ കയറുകൾ യജ്ഞസാധ-
 നകളായ നിന്നെ എല്ലാ വിധത്തിലും രക്ഷിക്കുന്നു. അത്
 ഞാൻ കണ്ടു

6 ആ¹മ്മാ¹നേ¹മന്നസാരാ¹ജ്ജനാ¹
 മ¹പോ¹ദി¹വാ¹പത¹ന്തം¹പ¹ത¹ങ്ഗം¹
 ശി¹ശോ¹അ¹പശ്യം¹പ¹മി¹ഭി¹സ്സ¹ഗേ¹ഭി¹
 രോ¹ണ¹ഭി¹ജ്ജഹമാ¹നം¹പ¹ത¹ത്രി¹

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വ) തേ

ആത്മാനം	— സശിരസ്തം ശരീരം
അവഃ	— അവസ്താൽ ഭൂമിമാരഭ്യ
ദിവാ പതന്ദംഗം	— അന്തരീക്ഷേണാദിത്യം
പതയന്തം	— ഗച്ഛന്തം, വ്യാപ്നവന്തം
മനസാ	— പ്രകൃഷ്ടഗമനവതാചേതസാ
ആരാൽ അജാനാം	— അതിഭൂരേന്ദ്രമിതംജാനാമി, അതിവ്യാപ്തം ഭാവയാമി

(കിംച) ശിരഃ

— തവ ശിരഃ

സു-ഗേഭിഃ, അരേണ-ഭിഃ

പഥി-ഭിഃ	— ശോഭനഗമനസാധനൈഃ അപാപൈമ്മാർഗ്ഗൈഃ ആദിത്യ മണ്ഡലാഭ്യുപരിഭൂതൈഃ സത്യലോകമാർഗ്ഗൈഃ
---------	--

ജേഹമാനം

— ഉപര്യുപരിവ്യാപ്നവൽ

പതന്ത്രി അപശ്യം

— പതനവൽപശ്യാമി

അർത്ഥം:-അശ്വമേ, നിന്റെ തലയോടുകൂടിയ ഉടൽ ഭൂമിയിൽ നിന്ന് പുറപ്പെട്ട് അന്തരീക്ഷമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ ആദിത്യനെ പ്രാപിയ്ക്കുന്നത് വേഗവത്തായ മനസ്സുകൊണ്ട് ഞാനറിയുന്നു, സങ്കല്പിക്കുന്നു (കണ്ണുകൊണ്ടല്ല മനസ്സുകൊണ്ട് കാണുന്നു) നിന്റെ തല, സുഖഗമനങ്ങളും അപാപങ്ങളുമായ മാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ ആദിത്യമണ്ഡലത്തിനും മുക്തിലുള്ള സത്യലോകത്തിലേയ്ക്കുള്ള വഴികളിലൂടെ, ഉയർന്നുന്ന്, പക്ഷിപരക്കുന്നപോലെ, പോകുന്നത് ഞാൻ കാണുന്നു (ഭാവനയിൽ കാണുന്നു)

7 അത്രാതേപ്രപമുത്തമപശ്യം

ജിഗീഷമാണമിഷ ആ പദേഗോഃ

യോതേമനോ നാനാഗമാന

ഓദിഗ്രസിഷ്ഠാഹധിരജിഗഃ

അന്വയം -

(ഏവം ഗമനാന്തരം ഹേ

അശ്വ) തേ

— തവ

ഗോഃ പദേ

— ഭൂമ്യാസ്ഥാനേ, ദേവസ്ഥാനേ

ഇഷഃ ആ ജിഗീഷമാണം.

— ഇഷം, അന്നം ഗന്തുമിച്ഛതം
(കമ്മണീഷഷീ)

ഉദീ-തമം രൂപം

— ഉദീകൃഷ്ടം രൂപം

അത്ര അപശ്യം

— അസ്മിൻ യാഗദേശേപശ്യാമി

യദാ തേ മന്തഃ

— യദാതവമനുഷ്യഃ

ഭോഗം അന്ന ആനട്

— ഭോക്തവ്യമന്നം അനുക്രമേണ
സമീപംഗമയതി

ആർ ഇർ

— അനന്തരമേവ, വിളംബമകൃത്വം

ഗ്രസിഷ്ഠഃ

— മഹാതുഷ്ഠയേവ ഭക്ഷയിതു
തമസ്സൻ

ഐഷധിഃ അജിഗഃ

— അന്നാനിഗിരസി, ഭക്ഷയസി

(ത്വം ലോകികാശ്വാപൽ അസ്മാഭിർത്രിയമാനം സ്വല്പംഭക്ഷ്യം അ
നുഗ്രഹാൽ സ്വീകരോഷി)

അർത്ഥം.-അശ്വമേ, ഇപ്രകാരം ഉപരിലോകങ്ങളിലേയ്ക്ക് പോയ ശേഷം ഭൂമിയിൽ ദേവസ്ഥാനത്തു്, ദേവയജനസ്ഥാനത്തു് അന്നം കിട്ടാനിച്ഛിച്ചു് (നീല്പന്ന) നിന്റെ ഉദീകൃഷ്ട രൂപം ഞാൻ (മനസ്സുകൊണ്ടു്) കാണുന്നു അശ്വമേ, മനുഷ്യൻ എപ്പോൾ നിനക്കു് ഭക്ഷിജ്ഞാവുന്ന അന്നം ക്രമപ്രകാരം സമീപമാണിരുന്നവോ, അപ്പോൾ താമസം കൂടാതെ അതിബുദ്ധിയോടുകൂടിയെന്നപോലെ സ്വീകരിച്ചു് അന്നങ്ങൾ നീ ഭക്ഷിക്കുന്നു ലോകത്തിലെ സാധാരണ കതിരപോലെ ഞങ്ങളാൽ നല്ലപ്പെടുന്ന ചെറുതീര അനുഗ്രഹബുദ്ധികൊണ്ടു് നീ സ്വീകരിക്കുന്നു

8 ഞാ¹ന്മാരഥോ² അ³നുഭൂ⁴യാ⁵ അ⁶പ്ര
ന്നാ⁷ഗാ⁸വോ⁹ന¹⁰ഹഃ¹¹ ക¹²നി¹³നാം.
അ¹⁴നു¹⁵പ്രാ¹⁶നാ¹⁷സ¹⁸സ്വ¹⁹പ്ത²⁰വ്യ²¹ചി²²ന്ത
ര²³ന്ദ്രോ²⁴ച²⁵മി²⁶രേ²⁷ വി²⁸ര്യം²⁹ തേ

അന്വയം:-

- ഹേ അർപ്പൻ, ത്വം അനു — ത്വാനനുസൃത്യ
 (പുരതോശ്വസ്യ ഗമനാൽ) രഥഃ (ഗച്ഛതി)
 (ത്വം) മര്യഃ അനു — മർത്യസ്തപാനഗച്ഛതി
 ഗാവഃ അനു — അനുഗച്ഛതി
 (ത്വം) കനീനാം
 ഭഗഃ അനു — കന്യകാനാം ഭാഗ്യം,
 സൌന്ദര്യം, ത്വൽഭഗം
 അനുഗച്ഛതി
 (ത്വം) വ്രാതാസഃ — വ്രാതാഃ, സംഘാതകാഃ അന്യേ
 അശ്വസമൃഹാഃ, വസാദി ദേവ
 ഗണാഃ ത്വം
 അനു തവ സഖ്യം ഇതഃ — സഖിഭാവമനുഗച്ഛതി
 ദേവാഃ തേ വീര്യം — ഋതപിജഃ തവ വീരകർമ്മ
 അനു മമിരേ — സ്തുത്യമാന്തി
 (ത്വനു സർവ്വസ്യ ശ്രേഷ്ഠഃ)

അർത്ഥം:-അശ്വമേ, നിന്നെ അനുസരിച്ചാണ് (നിന്റെ പിന്നിലാണ്) തേർ പോകുന്നത്. (തേരിന്റെ മുൻപിലാണ് ലോകത്തിൽ) മനുഷ്യനും നിന്നെ അനുഗമിയ്ക്കുന്നു. പശുക്കളും നിന്നെ പിന്തുടരുന്നു. കന്യകമാരുടെ ഭാഗ്യം, സൗന്ദര്യം നിന്റെ ഭാഗ്യത്തെ അനുസരിച്ചാണ്. (അതായത് സമർത്ഥരും വീരരുമായ അശ്വാശ്രവണയോദ്ധാക്കളെയാണ് കന്യകമാർ കാമിയ്ക്കുന്നത്.) മറ്റു അശ്വസമൃഹങ്ങളും വസുക്കൾ മുതലായ ദേവഗണങ്ങളും നിന്റെ ചങ്ങാതം തേടുന്നു. ഋതപിജകൾ നിന്റെ വീരകർമ്മത്തെ ക്രമത്തിൽ സ്തുതിയാൽ ധ്യാനിയ്ക്കുന്നു. നീയത്രേ സർവ്വശ്രേഷ്ഠൻ.

- 9 ഹിർണ്യഗൃ¹ഹ്ഗോ¹യോ അസ്യപാ¹ഭാ
 മനോജ¹വാ അ¹വര ഇ¹ദ്ര ആസി¹ൽ
 ദേവാ ഇ¹ദ്രസ്യഹ¹വിര¹ദ്യമായൻ
 യോ അ¹ർപ്പണം പ്ര¹ഥമേ അ¹ധ്യതി¹ഷ്ഠൻ

അന്വയം:-

(അയമശ്വഃ) ഹിരണ്യ-

ശ്രുങ്ഗഃ — ഉന്നതശിരസ്തഃ

അസ്യ പാദാഃ അയഃ — അയോരയഃ

(തഥാ) മനഃ-ജവാഃ — മനോവേഗാഃ

യഃ (ഇന്ദ്രഃ) അച്ഛന്തം

പ്രഥമഃ — പ്രഥമഭാവീസൻ

അധി-അതിഷ്ഠൻ — അധിതിഷ്ഠപാൻ, സ്വഹവി
ഷ്ഠോന ആശ്രിതവാൻ

(സഃ) ഇന്ദ്രഃ അവരഃ

ആസീൽ — ഇന്ദ്രോപിനികൃഷ്ടഃ

(കിംച) അസ്യ ഹവിഃ-

അദ്യം — ഹവിഷഃ അദനം, ഭക്ഷണം

ദേവാഃ ഇതി ആയൻ — സർവ്വേപി ദേവാഃ പ്രാപ്താഃ

ഭാഷം:- ഈ കതിര, സ്വർണ്ണമയമായ ഉയന്ന ശിരസ്സോടു കൂടിയതാകുന്നു. ഇതിന്റെ കാലുകൾ ഇതന്യകൊണ്ടുള്ളവയാകുന്നു. ഇത് മനോവേഗത്തോടുകൂടിയതാകുന്നു ഏതിനാണോ ഈ കതിരയുടെ പുറത്ത് ഒന്നാമതായി കയറിയത് (ഹവിസ്സായി ഉൾക്കൊണ്ടത്) ആ ഇന്ദ്രൻ (ഇതിനേക്കാൾ) താഴ്ന്നവനായിരിക്കുന്നു. (അതായത്, യാഗത്തിൽ ഇന്ദ്രനും മറ്റും ഹോമിജ്ജപ്പെട്ട കതിര പിന്നീട്, സ്വപുണ്യം കൊണ്ട് ഇന്ദ്രനേക്കാൾ ഉൽകൃഷ്ടനായിരിക്കുന്നു) കൂടാതെ ഈ കതിര ഭൂമി ഭക്ഷിക്കുന്ന ഹവീരന്നമാണ് എല്ലാ ദേവന്മാരും പിൻപേ പ്രാപിക്കുന്നത്.

10 ഈമാന്താസസ്സിലികമധ്യമാസ

സ്സംശ്നുണാസോ ദിവ്യാസോ അത്യാഃ

ഹംസാഹുപശ്രോണീശോയതന്തേ

യദാക്ഷിഷ്ഠിവ്യജ്ഞമശ്വാഃ

അന്വയം:—

അത്യാ:	— അതനശീലാഅശ്വാ:
ഇഹം—അന്താസ:	— ഇഹരിതാഃ, പ്രേരിതാഃ അന്താഃ യേഷാംതേ
സിലിക-മധുമാസ:	— സംസൃതാഃ, സങ്ഗതാഃ, മധുപ്രദേശാഃ യേഷാംതേ, മധ്യേനിബിഡാഃ
ശുരണാസഃ, ദിവ്യാസഃ	— വിക്രമശീലാഃ ദിവീഭവാഃ
യൽ അശ്വാഃ	— യദാ അശ്വാഃ
ദിവ്യം അജ്ഘം	— ദിവീഗന്തവ്യമാഗ്നം
ആക്ഷിഷുഃ	— വ്യാപ്സുവന്തി, തദാ
ഹംസാഃ—ഇവ	
ശ്രേണി-ഗഃ	— യഥാശ്രേണീഭൂതാഃ പതന്തേ തഥാ
സം യതന്തേ	— യതം കർവ്വന്തി

അർത്ഥം—സഞ്ചാരശീലമുള്ള കതിരുകൾ തള്ളിയ പിന്നറങ്ങലോടുകൂടിയവയും, തടിച്ച മധുഭാഗങ്ങളോടുകൂടിയവയും വിക്രമശീലമുററവയും ദ്യോപിൽ വേിച്ചവയുമാകുന്നു. എപ്പോൾ കതിരുകൾ അന്തരിക്ഷമാഗ്നത്തിൽ വ്യാപിജ്ജ്ഞവോ, അപ്പോൾ അരയന്നങ്ങൾ പന്തിയായി പറക്കുന്നപോലെ ചേരിചേർന്ന് പ്രയത്നിക്കുന്നു.

11 തവശരീരംപതയിഷ്ഠാച്ഛ
 നവചിത്തംവാതഇവധൃജീമാൻ
 തവശ്രുങ്ഗാണിവിഷിതാപുരുത്രാ
 രണ്യേഷുജർളരാണാചരന്തി

അന്വയം:—

ഹേ അർച്വൻ, തവ ശരീരം	
പതയിഷ്ഠ	— പതനശീലം, വ്യാപ്തം
തവ ചിത്തം വാതഃ—ഇവ	
ധൃജീമാൻ	— ശീഘ്രഗമനാനുഭവഃ

തവ ശ്രുങ്ഗാണി — ശ്രുങ്ഗസ്ഥമാനീയാ: കേശാ:
 പുരു-ത്രാ, വി-സ്ഥിതാ — പുരുഷ, ബഹുവ്യപ്രദേശേഷു
 വിവിധം സ്ഥിതാ:

(കിംച ത ഏവ)

അരണ്യേഷു ജർജ്ജരാണാ — മനോഹരാണി
 ചരന്തി — സഞ്ചരന്തി

അർത്ഥം.—അശ്വമേ, നിന്റെ ശരീരം, പറക്കുന്നതാണ്, ഏങ്ങും വ്യാപിച്ചതാണ്. നിന്റെ മനസ്സ് വായുപോലെ ശീഘ്രഗമനോത്സുകമാണ്. നിന്റെ കൊമ്പിന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ള കമ്പിരോമങ്ങൾ പലേടവും വ്യാപിച്ചു പല വിധത്തിൽ നില്ക്കുന്നു. അവ കാടുകളിൽ മനോഹരങ്ങളായി (കാറ്റിൽ) ഇളകിക്കളിക്കുന്നു.

12 ഉപപ്രാഗാച്ഛസനം വാജ്യുവാ

ദേവഭൃചാ മനസാദീധ്യാനഃ

അജഃ പുരോനീയതേ നാഭിരസ്യോ

നപശ്ചാൽ കവയോയന്തിരേഭാഃ

അന്വയം:—

(അയം) അവാ വാജി — അരണകശലോശാഃ

ദേവഭൃചാ മനസാ

ദീധ്യാനഃ

— ദേവാൻ ഗച്ഛതാമനസാധ്യായൻ,
 “അസുദേവയവേന അച്ഛയാമി”
 ഇതിമനസാധ്യായൻ

ശസനം ഉപ പ്ര അഗാൽ

(കിംച) അസ്യ നാഭിഃ

അജഃ പുരഃ നീയതേ

അന പശ്ചാൽ

കവയഃ രേഭാഃ യന്തി

— വിശസനസ്ഥാനം ഉപപ്രേതി
 — പുരസ്താൽ ബന്ധുഭൂതഃ
 — പുരതഃ പ്രാപ്യതേ
 — അനുസ്മര്യ അനന്തരം (അശ്വം)
 — മേധാവിനസ്തോതാരഃ ഗഹന്തി

അർത്ഥം.—ഗമനസാമർത്ഥ്യമുള്ള കതിര ഭേദന്മാരിൽ ചെന്ന മനസ്സോടുകൂടി ‘‘എന്റെ അവയവങ്ങൾ കൊണ്ട് അച്ഛിജ്ഞാൻ’’ എന്ന് മനസ്സാൽ ധ്യാനിച്ചുകൊണ്ട്, വിശസന പ്രദേശത്തേയ്ക്കു (കൊല്ലുന്ന സ്ഥലത്തേയ്ക്കു) ചെല്ലുന്നു. അതിന്നു മുമ്പിൽ ബന്ധുവായിച്ചമഞ്ഞ ആടം നയിക്കുന്നു. ആടിനെത്തുടൻ പിന്നാലെയാണ് കതിര ചെല്ലുന്നത്. അപ്പോൾ മേധാവികളായ ഗൃഹികളേയും സ്നേഹാർത്ഥികളും കതിരയുടെ അടുത്തുവരുന്നു.

13 ഉപപ്രാഗാൽ പരമം യൽ സധസ്ഥ
 മദ്യം അച്ഛാപിതരം മാതരം ച
 അഭ്യാഭേവാഞ്ജഷ്ടതമോഹിഗന്ധ്യാ
 അമാശാസ്തേ ദാശുഷേവാര്യാണി

(വ. 13)

അന്വയം:—

അച്ഛാൻ	—	അരണകുലലോയമശ്വഃ
യൽ പരമം സധ-സ്ഥം	—	ഉൽകൃഷ്ടം സഹസ്ഥാനം, സുകൃതിഭിരേകത്രനിവാസയോഗ്യം സ്വഗൃസ്ഥാനം
പിതരം മാതരം ച അച്ഛ	—	ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്തം
ഉപ പ്ര അഗാൽ	—	ഉപഗച്ഛതി
(ഹേ അശ്വ,) അഭ്യാജ്ഞ-തമഃ	—	അസ്തിനീകാലേ പ്രീതതമഃ, സ്വഗ്നം പ്രാപ്തോമീതിഹൃഷ്ടഃ
ഭേവാൻ ഗന്ധ്യാഃ ഹി	—	ഭേവാൻ ഗന്ധ്യഃ ഏവ
ദാശുഷേ വാര്യാണി	—	ഹവിർദ്വത്തവതേ യജമാനായ വരണീയാനി ധനാനി
അഥ ആ ശാസ്തേ	—	പ്രാർത്ഥയേ (പ്രതപ്തവൃത്യയഃ)

അർത്ഥം.—ഗമനസാമർത്ഥ്യമുള്ള ഈ കതിര, ഉൽകൃഷ്ടമായി സുകൃതികൾക്കു് നിവാസസ്ഥാനമേതോ, ആ സ്വഗൃത്തിൽ അപ്പനോടടുത്തായോടും നേരേ ചേരാനായി എത്തുന്നു. (അപ്പനമ്മനായ കതിരകളും യാഗപശുക്കളായി സ്വഗ്നം പ്രാപിച്ചിരിപ്പിരിക്കും. അല്ലെങ്കിൽ ‘സഗന്ധോനസഖാസയുധ്യഃ’ എന്ന

ശ്രുതിപ്രകാരം യാഗപത്ര ബന്ധനക്രമികളോടുകൂടി സ്വർഗ്ഗം പ്രാപിക്കുന്ന അപ്പോൾ അതിന്റെ കൂടെ, മരിച്ചുപോയ അല്ല നമ്മാൽ മറ്റും സ്വർഗ്ഗത്തിലെത്തും). അല്ലയോ അശ്വമേ, ഇപ്പോൾ താൻ സ്വർഗ്ഗം പ്രാപിക്കുന്നു എന്ന് എഴുന്നായ നീ ദേവന്മാരെ പ്രാപിക്കുക തന്നെ ചെയ്യാവൂ എന്നും, ഹവിസ്സുകന്ന യജമാനൻ ശ്രേഷ്ഠധനങ്ങൾ ഉണ്ടാവട്ടേ എന്നും പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. വർഗ്ഗം 14 മുതൽ 23 കൂടി-ഭീഷ്മതമാ: ജ്ഞി: ജഗതീപ്രസ്താരപം കന്യനഷ്ടപത്രിഷ്ടശേമന്മാംസി-വിശ്വേദേവാ: വാക്, ആപ: ശക്യമാ: സോമാ: കേശിന: (അഗ്നിസ്സുര്യോവാഽശ്വ) സൂര്യ: സരസ്വതീ, സരസ്വതീ, സാധ്യാ: ച ദേവതാ

1 അസ്യവാമസ്യപലിതസ്യ ഹോതു
 സ്തസ്യഭ്രാതാ മധ്യമോ അസ്ത്വക്രി:
 തൃതീയോഭ്രാതാഘൃതപൃഷ്ഠോ അസ്യോ
 ത്രാപശ്യം വിശ്വപതിം സപ്തപത്രം

അന്വയം:-

(യ: അയം ദിവീദ്യോ

തതേ) അസ്യവാമസ്യ

— വന്നനിയസ്യ, ആരോഗ്യാത്മി
 ദിസ്സഭൈ: സംജേനിയസ്യ, സേവമാനസ്യ

പലിതസ്യ

— പ്രകാശമുഷ്ടാദി പ്രദാനേന പാലയിതു:

തസ്യ ഹോതു:

— ആഹ്വാനവ്യസ്യ,

മധ്യമ:

ആഹ്വാനാഹസ്യ ആദിത്യസ്യ
 — മധ്യമസ്ഥാന: (ആദിത്യാഗ്നി അപേക്ഷ്യ മധ്യമത്വം) വായു:

അഗ്നി: ഭ്രാതാ അസ്തി

— സമുത്രവ്യാപ്ത:

(കിംച) ഘൃതപൃഷ്ഠ:

ഭ്രാതൃസ്ഥാനീയോ വേതി
 — ഘൃതം ആഹുതിലക്ഷണം
 പൃഷ്ഠായസ്യ താദൃശ:

- അസ്യ ഭ്രാതാ തൃതീയഃ — ത്രയാണാം പൂരണഃ തൃതീയഃ
(അഗ്നിഃ) ഉക്തോഭയാപേക്ഷയാ
തൃതീയത്വം. രാത്രൌ സവിതു
() സ്തേജസഃ ഭാഗസ്യ
() ഹരണാൽ, ടിവാ സ്വകീയ
തേജസഃ ഭാഗസ്യ ഭേതവ്യത്വാച്ച
ഭ്രാതൃത്വം.
- അത്ര — ഏഷ ഭ്രാതൃഷ്വ മധ്യേ
വിശ്വപതിഃ — വിശാം, പ്രജാനാം
പാലയിതാരം സർവ്വസ്യപാലകം
പരമേശ്വരം.
- സപ്തപുത്രം — സപ്തന്നരശ്ചി പുത്രോപേതം,
അഭിതേഃ സപ്തമപുത്രം,
സപ്തലോകാഃ പുത്രായസ്യതം.
- (ഈദൃശം മഹാനഭാവ
മാഭിത്യം) അപശ്യം — അദ്രാക്ഷം, ആത്മത്വേന
സാക്ഷാൽകരോമി

അർത്ഥം—യാതൊരു ദേവനാണോ ദ്യോവിൽ പ്രകാശിക്കുന്നതു്, ജേനീയനായ, ആരോഗ്യം പ്രാർത്ഥിക്കുന്ന എല്ലാവരായും സേവ്യനായ, വെളിച്ചം മഴ മുതലായവയെ കൊടുക്കുന്ന രക്ഷിതാവായ, എപ്പോഴും ആരാലും വിളിക്കപ്പെടുവാൻ യോഗ്യനായ ആഭിത്യന്റെ മധ്യമനായ (ആഭിത്യാഗ്നികളുടെ നടക്കുള്ള) സഹോദരനായ വായ എങ്ങും വ്യാപിച്ചവനായി ഭവിക്കുന്നു. (മഴപെയ്യിക്കുന്നതിൽ സൂര്യന്നൊപ്പം കർത്തൃത്വത്താൽ സഹോദരത്വം) പിന്നെ അഗ്നി, ഹോമിയിപ്പെട്ട നെയ്യാൽ മിഴുകിയ പൃഷ്ഠത്തോടു് (ശരീരത്തോടു്) കൂടിയ മൂന്നാമത്തെ സഹോദരനായും ഭവിക്കുന്നു. (രാത്രി സൂര്യന്റെ തേജോഭാഗം ഹരിച്ചു പകൽ സ്വന്തം തേജസ്സ് വഹിച്ചു അഗ്നിക്കു സഹോദരത്വം) ഈ മൂന്നു ഭ്രാതാക്കളിൽ പ്രഭകളുടെ, സർവ്വ ചരാചരങ്ങളുടെയും, പാലകനും എങ്ങും പരന്ന രശ്മികളാകുന്ന ഏഴ് പുത്രന്മാരോടുകൂടിയവനും. (അല്ലങ്കിൽ അഭിതിയുടെ ഏഴാമത്തെ പുത്രനും, അതുമല്ലെങ്കിൽ ഏഴുലോകങ്ങളാകുന്ന പുത്രന്മാരോടുകൂടിയ മഹാനും) ആയ ആഭിത്യനെ കാണുന്ന, ആത്മത്വേന ഞാൻ ധ്യാനിക്കുന്നു, സാക്ഷാൽകരിക്കുന്നു.

സൃഷ്ടികർത്താവു തന്നിലേക്കു് സർവ്വം ലയിപ്പിച്ചു് സംഹരി
 ക്കുന്നവനായ സർവ്വേശ്വരൻ വിരാഡ്രൂപമായ പ്രപഞ്ചം
 ഭ്രാന്താവിന്റെ സ്ഥാനത്താകുന്നു അതുപോലെ ശരീരാഭിമാനി
 യായ ജീവൻ മൂന്നാമത്തെ ഭ്രാന്താവാകുന്നു. ഏഴുലോകങ്ങളാ
 കുന്ന പുത്രന്മാരോടു കൂടിയവനായി സ്വമായയാൽ ലോകം
 സൃഷ്ടിച്ച ഭരിക്കുന്ന അവിടുത്തെ ശ്രവണമനനാഭി സാധന
 ന്നാൽ സാക്ഷാൽകരിക്കുന്നു.-എന്നും അർത്ഥം പറയാം.

2 സപ്തയുജ്ഞാനിരഥമേകചക്ര
 മേകോഽനുശോഭഹതിസപ്തനാമാ
 ത്രിനാഭീചക്രമേകമനവ്യം
 യത്രോമാവിശ്വാഭവനാധിതസ്ഥയഃ

അന്വയം:-

ഏകചക്രം	— യദ്യപിത്രിണീചക്രാണി തേഷാമേകരൂപത്വാൽ ഏകചക്രമിത്യപ്യന്തേ, ഏകരൂപചക്രാപേതം
രഥം സപ്ത യുജ്ഞാനി	— ഏതൽസംഖ്യാകാനശ്ചാൻ അഹോരാത്ര നിവ്യാഹായ അനുബദ്ധന്തേ
ഏകഃ അശ്വഃ സപ്ത-നാമാ വഹതി	— ഏകഏവ സപ്താഭിധാനഃ വഹതി
തജാം, അനവ്യം	— അമരണധർമം, അനാഭിനി ധനം, അശിമിലം
യത്ര ഇമാ വിശ്വാഭവനാ	— ഇമാനി സർവ്വാണി ഭൂതജാതാനി
ത്രി-നാഭീ ചക്രം	— ത്രിസ്ത്രോനാഭിസ്ഥാനീയാഃ

സന്ധ്യാഃ ഗ്രീഷ്മവഷ്
 ഹേമന്താവ്യാഃ ത്രയോദ്യതവഃ
 ഭൂതഭവിഷ്യഭന്തമാനാവ്യാഃ
 ത്രയഃ കാലാഃ ത്രിനായേഃ, ചക്രം
 ചക്രവർപ്പനഃ പുനഃ
 പരിഭ്രമാണം സംവത്സരം,
 തദാവ്യാ ചക്രം

അധി തത്ത്വം:

— ആശ്രിത്യതിഷ്ഠന്തി

അർത്ഥം.—ഒരേപോലെയുള്ള മൂന്നു ചക്രങ്ങളോടുകൂടിയ തേ
 റിൽ പകലിരവുകളുണ്ടാക്കാനായി ഏഴു കതിരുകളെ (ഏഴു നിറ
 ങ്ങളിലുള്ള രശ്മികളെ) ബന്ധിപ്പിക്കുന്നു. ഒരേ കതിരയാണ്
 ഏഴുപേരുകൾ ഉൾക്കൊണ്ട് സൂര്യനെ വഹിക്കുന്നത്. അതാ
 യത് ഒരേ പ്രകാശമാണ് ഏഴു നിറങ്ങളിൽ കാണപ്പെടുന്നത്.
 അനാദ്യന്തമായി, ശാശ്വതമായി എന്നും മുറിയാതെ ഇന്നുള്ള
 എല്ലാ ചരാചരങ്ങളെയും, മൂന്ന് ആധാരങ്ങളെ ഉൾച്ചേർത്തി
 (മൂന്നു സന്ധ്യകൾ, വഷ്ഗ്രീഷ്മഹേമന്തങ്ങളാകുന്ന മൂന്ന് ഋതു
 കൾ, അല്ലങ്കിൽ ഭൂതം, വർത്തമാനം, ഭാവി എന്നീ കാലങ്ങൾ
 ഉൾച്ചേർത്തി) വീണ്ടും വീണ്ടും ഉരുളുന്ന സംവത്സരമാകുന്ന ചക്രം
 അവിടുത്തെ (ആദിത്യനെ) ആശ്രയിച്ചു നില്ക്കുന്നു.

3 ഇമം രഥമധിയേസപ്പതത്ത്വം

സ്തപ്തചക്രം സപ്തവഹന്ത്യശ്വാഃ

സപ്തസ്വസാരോ അഭിസന്നവന്തേ

യത്രഗവാംനിഹിതാസപ്തനാമ

അന്വയം:—

യത്ര

— യസ്മിൻവിധേ

ഗവാം സപ്ത നാമ

നിഹിതാ

— സ്തതിരൂപാണാം വാചാം സപ്ത
 വിധാനിനമനാനിനിഹിതാനി
 (സപ്തസ്വരോപേതൈഃ
 സാമഭിഃ)

- ഇമം സപ്ത-ചക്രം രഥം — സപ്തഗുപ്തപേതം ആദിത്യമണ്ഡലാഖ്യം സംവത്സരാഖ്യം വാരഥം
- യേ സപ്ത അധി തത്ത്വം — യേ രഗ്നയഃ അധിഷ്ഠിതാഃ
- സപ്ത അഗ്നാഃ വഹന്തി — സപ്തയാപനഗ്നീലാഃ നിർവ്വഹന്തി
- സപ്ത സ്വസാരഃ — സ്വയം സരണാഃ ഋതവഃ രഗ്നയശ്ച
- അഭി സം നവന്തേ — ആദിത്യമണ്ഡലസംഗമച്ചന്തേ
- (അസാധാരണാഃ, പരസ്സരചിലക്ഷണാഃ, പദ്ധ്യതവഃ സർവ്വസാധാരണാഃ ഏകം ഇതി സപ്തം)

അർത്ഥം.—സ്തുതിരൂപങ്ങളായ വാക്കുകളുടെ, സപ്തസ്വരവിശേഷങ്ങളോടുകൂടിയ സാമങ്ങളുടെ, സ്തുതിയെവിടെ ഏഴുവിധം നമസ്കാരങ്ങളെ ഏല്പിക്കുന്നിട്ടുണ്ടോ, ആ ഏഴു രശ്മികളോടുകൂടിയ ആദിത്യമണ്ഡലമാകുന്ന രഥത്തിൽ, അല്ലെങ്കിൽ സംവത്സരാകുന്ന രഥത്തിൽ ഏഴുവിധത്തിലുള്ള രശ്മികൾ അധിഷ്ഠിതങ്ങളായിരിക്കുന്ന ഏഴു കതിരുകൾ വഹിക്കുന്നു. ഏഴു ഋതുക്കളാകുന്ന സഹോദരിമാർ റേരെ ചെന്ന് പ്രാപിക്കുന്നു. (ഭിന്നങ്ങളായ ആറു ഋതുക്കളും എല്ലാ ഋതുക്കൾക്കും സാമാന്യമായ സ്വഭാവത്തോടുകൂടിയ ഒരു ഋതുവും കൂടി ഏഴ്.)

4 കോദന്ദർപ്പമഥം ജാതമാന

മസ്ഥന്വന്തം അദനസ്ഥമാബിഷ്ഠിതാ

ഭൂമ്യോ അസ്മാദന്യഗ്രാത്മാകാസ്വപിതീ

കോവിദാം സമുപഗാതി പ്രപ്തൃന്മേതേ

അന്വയം:—

- യഥാ അസ്ഥൻ-വന്തം — യസ്മാൻ അസ്ഥിമന്തം സഗ്നീരം, കാഢ്യഭാവമാപനം
- അനസ്ഥാ — അസ്ഥിരഹിതാ, അഗ്നീരം പ്രകൃതിഃ ഈശ്വാരമനുഷ്ഠായാ

ബിഭേന്തി	— അവ്യാക്രതാവസ്ഥായാം പരമേശ്വരോബിഭേന്തി, ഇദം ജഗന്നിമ്മിതവാൻ
പ്രഥമം ജായമാനം	— സൃഷ്ടേഃ പൂർവ്വം, അവ്യാക്രതാ വസ്ഥായാം പ്രഥമഭാവീ വികാര മാപനം, ഉൽപദ്യമാനം പ്രപഞ്ചം
കഃ ദേശഃ?	— കോദ്രഷ്ട്യം ശക്തയാൽ?
ഭൂമിയാഃ	— സംബന്ധി, പാത്ഥീവം സ്ഥൂലശരീരം
അസ്യഃ	— പ്രാണഃതദ്വിലക്ഷിതം സൂക്ഷ്മ ശരീരം
അസ്യക്	— ശോണിതം, സപ്തധാതുപ ലക്ഷകം യദ്യപി ശരീരം പഞ്ചഭൂതാത്മകം
ആത്മാ	— തൈസ്സംബദ്ധശ്ചേതനഃ
കപ സ്വീൽ?	— കത്രാസ്തേ? നകശ്ചിദസംതി
വിദ്വാംസം	— ജഗൽകാരണവിഷയജ്ഞാന വന്തം അന്യം
ഏതൽ പ്രഷ്ട്യം കഃ	— ശിഷ്യഃ, അല്പമതിഃ
ഉപ ഗാൽ?	— ഉപഗച്ഛതി?

അർത്ഥം:- (പ്രപഞ്ചത്തിന്റെ അനാദ്യത്വം പ്രസ്താവിച്ച ശേഷം അതിന്റെ കാരണഭൂതനായ ഈശ്വരന്റെ അവിഷയത്വം പറയുന്നു)

എന്തു കാരണത്താൽ, എല്ലോടുകൂടിയ, ശരീരയുക്തമായ കാരണത്തിൽ നിന്ന് കാര്യഭാവത്തിലെത്തിയ പ്രപഞ്ചത്തെ, എല്ലില്ലാത്ത, അശരീരമായ പ്രകൃതി, അതായത് മായയായി ഒന്നും രൂപപ്പെടാത്ത നിലയിൽ സമുദേശൻ ഈ ജഗത്തിനെ നിർമ്മിച്ചുവോ, (ആ ജഗത്തു്) സൃഷ്ടിക്കുമുവു് രൂപപ്പെടാത്ത നിലയിൽ ആദ്യവികാരത്തെ പ്രാപിച്ചു് ഉൽപാദിപ്പിപ്പിപ്പിച്ചു് നതു് ആർ കണ്ടിട്ടുണ്ടു്? ആകു കാണാൻ കഴിയു്? ഭൂമിയെസ്സംബന്ധിച്ച സ്ഥൂലശരീരവും പ്രാണഭൂതമായ സൂക്ഷ്മശരീരവും പോര ഉൾപ്പെട്ട ഏഴു ധാതുക്കളും അഞ്ചു ഭൂതങ്ങളും ചേർന്ന സൂക്ഷ്മശരീരവും അവയാൽ സംബദ്ധനായ ചേതനാരൂപനായ ആത്മാ

വം (ജീവനം) എവിടെയുണ്ട്? അപ്രകാരമാതമില്ല. (കാണാൻ കഴിയുന്നില്ല) പ്രപഞ്ചകാരണജ്ഞാനിയായ ഓളോട് അല്ല മതിയായ, അറിവില്ലാത്ത ആർ ചെന്നുചോദിക്കുന്നു?

5 പാകഃ പൃച്ഛാമി മനസാ വിജാന
ദേവാനാമേനാനിഹിതാപദാനി
വഥ്സേ ബഷ്ടയേധി സപ്തതന്തുൻ
വിതത്തിരേ കവയ ഓതവാ ഉ

വ. 14

അന്വയം:-

പാകഃ	— പകർപ്പ്, അപകൃതം:
	(അഹം)
മനസാ അവി-ജാനൻ	— അസംസ്കൃതേന ചേതസാ അതിഗഹനം തത്വം വിശേഷേണ ജ്ഞാനമശക്തവൻ
പൃച്ഛാമി	— പ്രശ്നം കരോമി
ഏനാ പദാനി	— ഏതാനി സന്ദേഹാസ്തദാനി തത്വാനി
ദേവാനാം നി-ഹിതാ	— ദേവാനാമപി നിഗുഹ്യാനി
(താനികാനീത്യപ്യത്രേ)	
വഥ്സേ ബഷ്ടയേ	— സദ്വൃസ്യ നിവാസഭൂതേ ആദിത്യേ (ബ്രഹ്മാ ഇതിസത്യനാമ, തത്വകഷ്ടതീതി ബഷ്ടയഃ)
അധി സപ്ത തന്തുൻ	— അധികം തായമാനാൻ സോമ സംസ്ഥാൻ
കവയഃ	— മേധാവിനോ യജമാനാഃ
ഓതവൈ	— ജഗദ്വൃപതിര്യക്തന്തുൻ വേതം
ഉ വി തത്തിരേ	— വിതന്വന്തിഹി

അർത്ഥം:-പാകംവരാത്ത (പൃച്ഛിഷ്ണുണ്ടു്) ബുദ്ധിയോടുകൂടിയ ഞാൻ, അസംസ്കൃത മനസ്സുകൊണ്ടു് അത്യന്തം വിജ്ഞേയമായ തത്വമറിവാൻ അശക്തനായി ചോദിക്കുന്നു സംശയാസ്സഭങ്ങലായ ഈ തത്വങ്ങൾ ദേവന്മാർക്കു പോലും അറിയാത്തവയാണു്. (അവർക്കു കൂടി മറഞ്ഞുകിടക്കുന്നവയാണു്. അവ

യേവയെന്ന പറയുന്നു.) എല്ലാവർക്കും നിവാസസ്ഥാനമായി, സത്യത്തെ മമിയിക്കുന്ന (അതായത് സത്യം കടഞ്ഞു കടഞ്ഞ് കൂടുതൽ കൂടുതൽ തെളിയിക്കുന്ന) സൂര്യനാൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന സോമസംസ്ഥങ്ങളായ (സോമാന്തങ്ങളായ) ഏഴ് തന്തുക്കളെ, നൂലുകളെ മേധാവികളായ ഗുത്പിക്ഷകൾ പ്രപഞ്ചമാകുന്ന വസ്രം നെയ്യാൻ വിലങ്ങനേയുള്ള, ഊടുനൂലുകളായി കെട്ടുന്നു. അതായത് പ്രപഞ്ചത്തിന്റെ പ്രഭാവസ്ഥാനങ്ങൾ സോമം ഉൾപ്പെട്ട യാഗാദി സല്ലക്ഷങ്ങളുടെ വശതിയിലാണെന്ന് സാരം.

6 അചികിത്വാത്വികിതുഷ്ടിശ്ചിത്രം
കവിൻപുച്ഛാമിവിദ്മന്നേനവിദ്വാൻ
വിയസ്തസ്തംഭേഷളിമാരജാ.
സ്യജസ്യത്രപേകിമപിസിദേകം

അനവയം:-

അചികിത്വാൻ	— ദേവതാതത്വമജാനനഹം
ചികിതുഷഃ ചിൽ	
കവിൻ	— വിശേഷേണ തത്വം ജാനതഃ
ക്രാന്തദർശിനഃ, അധിഗത
പരമാർത്ഥാൻ
വിദ്മന്നേ	— വേദനായ, പരമാർത്ഥജ്ഞാനായ
അത്ര പുച്ഛാമി	— തത്വവിഷയേ പ്രശ്നം കരോമി
വിദ്വാൻ ന	— അജ്ഞാനാദേവ
യഃ (പരമേശ്വരഃ) ഇമാ	
ഷ്ട്വ രജാംസി	— ഷട്ട്ലോകാൻ-യദ്യപി ലോകാഃ
സപ്ത തഥാപി സത്യലോകസ്യ
സന്വേഷാം കർമ്മിണാമപി
സാധാരണത്വാഭാവാൽ
അവിതൃക്തം
വി തസ്തംഭ	— വിശേഷേണ സ്തംഭിതവാൻ,
നിയമിതവാൻ

(തസ്യ) അജസ്യ — ജനനാദിരഹിതസ്യ
 ആദിത്യസ്യ (ബ്രഹ്മണം വാ)
 പ്രപേ — സ്വരൂപേ
 ഏകം കിം അപി സ്ഥിതി? — സത്യലോകാഖ്യം പുനരാവൃത്തി
 രഹിതം സ്ഥാനം കിം സ്ഥി
 ദേവ?

അർത്ഥം.-ദേവതാത്വങ്ങളറിയാത്ത ഞാൻ തത്വ വിജ്ഞാ
 നികളും എല്ലാറ്റിന്റെയും മറ്റുകൾക്കുപുറമായ പരമാർത്ഥജ്ഞാ
 നികളോട്, യഥാർത്ഥമായ തത്വമറിയാനായി തത്വചിന്തയും
 പോലുള്ളതും അറിഞ്ഞുകൊണ്ട് പോലിച്ചു നോട്ടിപ്പിടിക്കുകയും
 അറിവില്ലായ്മകൊണ്ടുതന്നെയാണ്. യാതൊരു സർവ്വേശ്വരൻ
 സത്യലോകമൊഴിച്ചു (സത്യലോകം കർമ്മികൾക്കും കൂടി സുഗ
 മലോകത്തിനാൽ അതുവിട്ടു.) ആദ്യലോകങ്ങളെ വേണ്ടപോ
 ലെ ന്യൂനീകരിച്ചു. നിയതമായി നിർമ്മിതങ്ങളോ, ആ അനാദ്യ
 നായ ആദിത്യന്റെ, ആദിത്യരൂപമായ പരമാർത്ഥാവിന്റെ
 (ബ്രഹ്മാവിന്റെ) സ്വരൂപത്തിൽ ഏതറിയാൻ മടങ്ങിവരവി
 ല്ലാത്ത സത്യലോകത്തെ സ്ഥാനം ഏതുതന്നെയാണ്?

7 ഇഹ പ്രവീതയ ഇഹ ഹൃദയേ
 സുഹൃദസ്യ നിഹിതം പദം വേദം
 ഗീർവ്വ: ക്ഷിപ്രം പ്രതോഹാദാത്മസ്യ
 വപ്രി: വസാനാദുകം പദാപ്തം

അർത്ഥം:-

യ: വേദ (സ)

ഇഹ ഇഹ

അഹ്ം പ്രവീത

അസ്യ വാത്സ്യ വേ:

പദം

നി-ഹിതം

— ഇഹാനിഷേധാത്മ്യം

— ക്ഷിപ്രം പ്രവീത

— പുനോദഗൃഹാത്മസ്യവനനി
 യസ്യ, ഗത: ആദിത്യസ്യ

— സർവ്വേശ്വരത്വം സ്വരൂപം

— ഗുഹംവാനതേ

- (കിംച അസ്യ) ശീർഷ്ഠഃ — ശീരോവദുന്നതസ്യ
ഗാവഃ — വഷ്കാലീനാരശ്വയഃ
ക്ഷീരം ഭൂതേ — ഉദകംക്ഷരന്തി
വപ്രിം വസാനാഃ — രൂപമാച്ഛാദയന്തഃ, അതിവിസ്ത
രേണതേജസാതപന്തഃ
അസ്യ (ഗാവഃ, രശ്വയഃ)
ഉദകം പദാ — സ്വസ്വഷ്ടം ജലംസൃഷ്ടേനൈവ
മാർഗ്ഗേണ
അപഃ ' ' — പിബന്തി, ഭൂമിംനിരദകം
കുച്ഛന്തി

അർത്ഥം.—അറിയുന്നവൻ ഇപ്പോൾ ആ തത്വം വേഗത്തിൽ പറയട്ടെ: മുമ്പിൽ കാണപ്പെടുന്ന ജേനീയനായ ഈ ഗമനശീലന്റെ, (ആദിത്യന്റെ) എല്ലാവർക്കും എത്താവുന്ന (തെന്നുതോന്നുന്ന) സ്വരൂപം (യഥാർത്ഥത്തിൽ) ഗുഹ്യമായിട്ടത്രേ വർത്തിക്കുന്നത്. മാത്രമല്ല ശീരസ്സുപോലെ ഉയർന്നിരിക്കുന്ന അവിടുത്തെ വഷ്കാലരശ്മികൾ വെള്ളം പൊഴിക്കുന്നു, മഴ പെയ്യിക്കുന്നു. (എന്നാൽ) പരന്നതേജസ്സിനാൽ സ്വന്തം രൂപം മറച്ച് ലോകം നിറച്ച് ചൂടിയററുന്ന അവിടുത്തെ (വേനൽ കാലത്തെ) രശ്മികളാവട്ടെ താൻ സൃഷ്ടിച്ച ജലത്തെ വിട്ടുവഴിക്കേതെന്നെ കടിച്ചു തീർക്കുന്നു; ഭൂമിയെ ജലരഹിതമാക്കുന്നു.

8 മാതാപിതരൗതആബ്ദോജ
ധീത്യഗ്രോമനസാസംഹിജഗ്മേ
സാബീഭേമസുഗ്ഗ്ഭരസാനിവിദ്ധാ
നമസ്വന്തഇദപവാകമീയഃ

അന്വയം:-

- മാതാ — സർവ്വസ്യ നിമ്മാത്രീ പൃഥിവീ
ഋതേ ധീതി — ഉദകേ, യജ്ഞേ, ധീത്യാ
യാഗാദിരൂപേണ കർമ്മണാ
സ്വകീയേന ആഭ്യസോമാദി
ഹവിഷാ

പിതരം ആ ബഭാജ	— പാലകം ദൃലോകം, തൽസ്ഥ മാദിത്യം ആഭേതേ
അഗ്രേ മനസാ	— തതഃപൂർവ്വം പിതാച — അസ്യാം അഭിപ്രായവതാ ചേതസാ
സം ജഗ്മേ ഹി	— സംശ്ലിഷ്യാ വർത്തതേഖല, വൃഷ്ടി മകരോൽ
(അനന്തരം) സാ ബീഭേസുഃ ഗർഭ-രസാ	— മാതാ ഗർബന്ധനേച്ഛാവതി — ഗർഭരസേന, ഗർഭോല്പത്തി നിമിത്തേന രസേന
നി-വിധാ	— നിതരാം വിധാ ഭാരിതാ ആസീൽ
(യഥാകാചനയോഷിൽ അപത്യാത്മം സ്വപതിംയൌതി സചാനരാഗയശ്ശസ്സംഗതോ ഭവതി, സാചാനന്ദന്തിസതി പുത്രാൻ ജനയതി തഥേത്)	
(അനന്തരം) നമസ്വന്തഃ ഇതി	— ഭാവിപ്രീഹിപ്രിയങ്ഗ്വാഭ്യുന്ന വന്തഃകൃവ
ഉപ-വാകം	— ഉപേത്യപരസ്വരം വചനം, സസ്യാനി സമ്യഗഭിവൃദ്ധാ നീതി വചനം
ഇത്യഃ	— പ്രാപ്തവന്തി

അർത്ഥം.-ഇക്കണ്ടത്തെല്ലാം നിർമ്മിച്ച അമ്മയായ ഭൂമി, യ
ജ്ഞാദിരൂപമായ കമ്മംകൊണ്ടു്, സ്വന്തം നെയ്യു്, സോമം മുത
ലായ ഹവിസ്സുകൊണ്ടു് അച്ഛനായ ദൃലോകത്തെ, അവിടെ
നിലകൊള്ളുന്ന ആദിത്യനെ ഭജിക്കുന്നു, സേവിക്കുന്നു. (വീരാ
ശ്രൂപയായ അമ്മ സ്വരാശ്രൂപനായ അച്ഛനെ, സ്രഷ്ടാവിനെ
പാദേശ്വാനെ സേവിക്കുന്നു) അതിന്നുമുമ്പെ അച്ഛനാകട്ടെ
ഭൂമിയിൽ പ്രീതിയാർന്ന മനസ്സിനാൽ അപരോടു് ഇണങ്ങി
വർത്തിക്കുന്നു, ഭൂമിയിൽ വർഷലം പൊഴിച്ചുകൊണ്ടു്, തൽ
ഫലമായി അമ്മ ഗർഭധാരണമിച്ചിട്ടു്, ഗർഭോൽപത്തിമൂലമായ
രസത്താൽ (ശുക്രസ്ഥാനത്തുള്ള ജലത്താൽ) ഏറാവു. ക്ലിഷ്ടയാ
വുന്ന (സസ്യാദി കൃഷിത്തായി കർഷകാൽ അങ്ങമിങ്ങും പിള
ന്നവളായി, ഒരു സ്ത്രീ സന്താനസിദ്ധിക്കുപേണ്ടി അനരാഗയശ്ശ

നായ ഭർത്താവിനോടു് സംഗമിച്ചു് ഗർഭവതിയായി പ്രസവിക്കുന്നപോലെ.) പിന്നെ നെല്ല്, തിന്ന മുതലായ ധാന്യങ്ങളുടെ വിളവോടുകൂടി കഷ്കന്മാർ തങ്ങളിൽ പരസ്പര സംഭാഷണം (സന്യാദികൾ വേണ്ടപോലെ വിളഞ്ഞുവെല്ലാ എന്നും മറ്റും) നടക്കുന്നു. (ഇവിടെ കഷ്കർ സ്വന്തം അദ്ധ്വാനത്താലാണു് വിളവുല്പാദിപ്പിച്ചതെന്നു് അഭിമാനം കൊള്ളുന്നതു് മിഥ്യയാണെന്നും ഭൂമിയുടെയും ആദിത്യന്റെയും കർമ്മത്താലാണവ ഉളവാകുന്നതെന്നും സൂചിപ്പിക്കുന്നു.)

9 യുക്താമാതാസിദ്ധുരിഭക്ഷിണായാ

അതിഷ്ടഗർഭോവൃജനിഷ്ഠതഃ

അമീമേദ്രമസോഅനഗാമപശ്യ

ഭിശ്വരൂപ്യംത്രിഷയോജനേഷു

അന്വയം:—

മാതാ	— നിമ്മീയന്തേ അസ്തിൻ ഭൂതാനി
	തിമാതാഭ്യേ:
ഭക്ഷിണായാ:	— അഭിമതപൂരണസമത്മായാഃ,
	പൃഥിവ്യാഃ
ധുരി യുക്താ ആസീൽ	— വഷ്ണിപ്തഹണേ സമത്മാഭ്രൽ
ഗർഭഃ വൃജനിഷ്ഠ	— ഗർഭസ്ഥാനീയഃ ഉദകസംഘഃ
	ഉദകവത്സ്യമോലപങ്ക്തിഷു
അന്തഃ അതിഷ്ഠൽ	— മധ്യേതിഷ്ഠതി
(അനന്തരം) വമസഃ	— പുത്രസ്ഥാനീയഃ ഉദകസംഘഃ
ത്രിഷയോജനേഷു	— മോലരശ്മിവായസംയുക്തേഷു
	സൽസു
അമീമേൽ	— വഷ്ണസമയേ ശബ്ദയതി
(അനന്തരം) വിശ്വ-	
രൂപ്യം ഗാഃ	— നാനാരൂപവതിം ഭൂമിം
അന അപശ്യൽ	— അനക്രമേണപശ്യതി

അതം-ഇക്കണ്ട ഭൂതജാതങ്ങളുടെ നിമ്നാതാവായ ദ്യോ
വ്, അഭീഷ്ടപുത്തി നേടാൻ പോന്നപളായ ഭൂമിക്ക് വഷഭാരം
നിവൃത്തിയുണ്ടാക്കുവാൻ സമയമായി എങ്ങിനെ? ഗർഭത്തിന്റെ
സ്ഥാനത്തു് വെള്ളക്കൂട്ടം കാർമ്മോലപടലങ്ങളുടെ ഉള്ളിൽ
വർത്തിക്കുന്ന പിന്നെ പുത്രന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ള വെള്ളക്കൂട്ടം,
മോലം, രശ്മി (മിന്നൽ) വായു, എന്നീ മൂന്നും കൂടിച്ചേർന്നു്
മഴ പെയ്യുന്ന സമയത്തു് ശബ്ദിക്കുന്ന (ഇടിവെട്ടുന്ന) അതി
ന്റെ ഫലമായി സസൃഷ്ടികളാൽ പലപല രൂപമാർന്നവളായി
ഭൂമിയെ ദ്യോവ് കാണുന്ന

10 തിസ്രോമാത്രസ്രീൻപിത്രൻബിഭ്രേക

ഊർധ്വസ്തസ്മാന്നേമവഗ്ഗാപയന്തി

മന്ത്രയന്നേദിചോഅമൃഷ്ടഷ്ടേ

വിശ്വവിഭംവാപചവിശ്വമിനാഃ

വ 15

അന്വയം: -

ഏക:	— പ്രധാനഭൂതം, അസഹായം
തിസ്ര: മാത്ര:	— പുത്രസ്ഥാനീയ: ആഭിത്യ:
(തഥാ) ത്രീൻ പിത്രൻ	— സസൃഷ്ടാഭ്യുത്പാദയിത്രീ:
	ക്ഷിത്യാദി:, ലോകത്രയം
ബിഭ്രേ (സൻ) ഊർധ്വ:	— ജഗതാ, പാലയിത്രൻ,
തസ്മാ	ലോകത്രയാഭിമാനീന: അഗ്നി
	വായു സൂര്യാഖ്യൻ
ഈ ന അവ ഗ്ഗാപയന്തി	— ഉന്നതസ്തിഷ്ഠി, ഭൂതവേഷ്ട
(നഹി ആഭിത്യ: അന്ത്യേനപരാഭ്യന്തേ)	ഭാദ്രാഹ്നനാ
ദിവ: പൃഷ്ഠേ	— കോപിഗ്ഗാന്തി, നൈവകവന്തി
	(നഹി ആഭിത്യ: അന്ത്യേനപരാഭ്യന്തേ)
(ദേവാ:) വിശ്വ-വിഭം	— ദൃലോകസ്യോപാ
അവിശ്വ-മിനാഃ	അന്തരിക്ഷേ
	— വിശ്വ വേദന സമയം
	— അസൃഷ്ടാപിനീ.

വാചം അമുഷ്യ — ആദിത്യസ്യ സംബന്ധിനിം
മന്ത്രയന്തേ — ഗുപ്തം പരസ്വരം ഭാഷന്തേ

അർത്ഥം:-പ്രധാന ഭൂതനായി, അസഹായനായി, പുത്രന്റെ സ്ഥാനത്തു് (തന്റെ കൃത്യങ്ങൾ നിർവ്വഹിക്കുന്ന) ആദിത്യനു് മൂന്നു് അമ്മമാരുണ്ട്; സന്ധ്യവും മഴയും കാരാമുല്ലാദിപ്പിക്കുന്ന ഭൂവും, ദ്രോവും അന്തരിക്ഷവും. അതുപോലെ മൂന്നു് പാലകരുമായ അഗ്നിയും സൂര്യനും വായുവും (ഇവിടെ ആദിത്യനെയും സൂര്യനെയും രണ്ടായി പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. മണ്ഡലാധിപതിയായി ആദിത്യനെയും ആ മണ്ഡലത്തിന്റെ അഭിമാനഭാവമായി സർവ്വപ്രേരകനായ സൂര്യനെയും എടുക്കണം) ഇവരെ ഭരിച്ചുകൊണ്ടു് ഭൂതദേവീഷ്ടഭർത്താമാനകാലരൂപനായി ഉയന്നു നില്ക്കുന്നു. ആരും അവിടേക്കു ക്ഷീണം വരുത്തുന്നില്ല. ആരാലും അവിടുന്ന് തോല്പിക്കപ്പെടുന്നമില്ല. ദുഃഖോക്തന്തിനും മുകളിലുള്ള അന്തരിക്ഷത്തിൽ എല്ലാദേയും അറിയിക്കാൻ കൈപ്പറ്റാതെകിലും എല്ലാദത്തും വ്യാപിക്കാത്തവിധം ഭേദമാർ ആദിത്യനെസ്സംബന്ധിച്ചവാക്കു് പരസ്വരം ഗുപ്തമായി സംസാരിക്കുന്നു.

11 ചാഭശാരം നഹിതജ്ജരായ

വർച്ത്തി ചക്രം വരിദ്യാമൃതസ്യ

ആ പുത്രാ അഗ്നേ മിഥുനാസോ അത്ര

സപ്ത ശതാനി വിംശതിഷ്ഠ തസ്ഥുഃ

അന്വയം:-

ഋതസ്യ — സത്യാത്മകസ്യാദിത്യസ്യ
ചാഭശ-അരം — ചാഭശ സംഖ്യാകമേഷാദി
രാശ്യാത്മകൈഃ, അരൈഃ,
രമാണു്ഗാവയവൈര്യക്തം

ചക്രം ദ്യാം പരി — പുനഃ പുനഃ ക്രമണശീലം
ദുഃഖോക്തസ്യ പരിതഃ

വർച്ത്തി — പുനഃ പുനർവർത്തതേ സഞ്ചരതി

തൽ നഹി ജരായ	— ന ജരതേ ജീര്യതേ
ഹേ അഗ്നേ,	— ആദിത്യ (അഗ്നേരവതത്തദാത്മ നാവത്തമാനത്വാൽ അഗ്നിരിതി
അത്ര മിഥുനാസഃ	— അസ്മിൻ ത്വദീയേ ചക്രേസ്മീപം സരൂപേണ പരസ്സരം മിഥുന ഭൂതാഃ
സപ്ത ശതാനി	
വിംശതിഃ ച	— വിംശത്യത്തരസപ്തശത സംഖ്യാകാഃ
പത്രാഃ ആ തസ്മധുഃ	— പ്രാണിനാം ദഃഖാൽ ത്രാതാരഃ തീഷ്ണന്തി

അർത്ഥം.—സത്യസ്വരൂപനായ ആദിത്യന്റെ മേടം മുതൽ പന്ത്രണ്ടു രാശികളാകുന്ന അർക്കഭോട്ട് (അഴികളോട്ട്) കൂടിയ ചക്രം, വീണ്ടു വീണ്ടു പുറന്നത്, ദ്യോവിന്റെ മുകളിൽ പിന്നെയും പിന്നെയും തിരിഞ്ഞുകൊണ്ടു ചരിക്കുന്നു. അതൊരിക്കലും കേടുപെടുന്നില്ല അല്ലയോ അഗ്നേ, (അഗ്നി തന്നെയാണ് ആദിത്യനായും പ്രകാശിക്കുന്നത്) അവിടുത്തെ ഈ ചക്രത്തിൽ സ്മിപുമാന്മാരെന്ന പോലെ ഇണചേർന്ന ദ്യാവാപൃഥിവികളിൽ ഏഴുനൂറ്റി ഇരുപതു മക്കൾ, പ്രാണികളെ ദഃഖത്തിൽ നിന്ന് ത്രാണം ചെയ്യുന്ന പത്രന്മാർ, ഉൽപന്നരായി വർത്തിക്കുന്നു, (ഒരു കൊല്ലത്തെ മൂന്നുററുപതു പകലുകളും മൂന്നുററുപതു രാപകളുമാകുന്ന പത്രന്മാർ).

12 പഞ്ചപാദഃ പിതരം ദ്വാദശാമൃതിഃ.

ദിവ ആഹുഃ പരേ നമേപുരിഷിണം.

അഥേമേ അന്യ ഉപോവിചക്ഷണം.

സപ്തചക്രേയളാ ആഹുപ്തിതം.

അന്വയം. —

പഞ്ചപാദഃ. — പഞ്ചസംഖ്യാകർത്ഥാത്തകപാദോ വേതം.
(ഘോഷാശിശിരയോരേകത്വാദിപ്രായാതിപഞ്ച)

പാദം-ആകൃതി	— പാദംമാസാ ഏവാകൃതയോ യസ്യതാദൃശം
പുരീഷിണം	— വൃഷ്ട്യകേവനം
പിതരം	— സമൃദ്ധ്യപാലയിതാരം സംവത്സരചക്രം
ദിവഃ പരേ അർധേ	— അന്തരീക്ഷരക്ഷണേ പരസ്മിന്ന മേഘ ആദിത്യേ അസ്തിതം
ആഹ്ലഃ (യദ്യത്രാസ്തിതം തത്തദധീനം, അതഃ സംവത്സരം സു ര്യായന്തം)	
അഥ ഇമേ അന്യേ	— അപിചകേചനവേദവാദിനഃ
ഉപരേ സപ്ത-ചക്രേ	— സംവത്സരേ, അയനത്തുമാസ പക്ഷാഹോരാത്രിമുഹൂർത്താനി സപ്തചക്രാണിപുനഃ പുനഃ ക്രമ മാണാനിയസ്യതാദൃശേ
ഷട്-അരേ	— ഷഡ്യാതവഹ്ലവ അരാഃ നാഭോ പ്രത്യുതാഃ സംബദ്ധാഃ യസ്യ തസ്മിൻ സംവത്സരേരഥേ
വി-ചക്ഷണം	— വിവിധഭംഗകരമാദിത്യം
അസ്തിതം ആഹ്ലഃ	— (കാലസ്യസൂര്യാധീനത്വം സൂര്യ സ്യകാലാധീനത്വഞ്ച ഉപ്യതേ)

അർത്ഥം:-അഞ്ച് ഗുണങ്ങളാകുന്ന (ഹേമന്തവും ശിശിരവും ഈഷൽ ഭിന്നങ്ങളാകയാൽ രണ്ടും ഒന്നായി കണക്കാക്കുമ്പോൾ അഞ്ച് ഗുണക്കൾ) കാലകളോടുകൂടിയതും, മേഘ മുതൽ പന്ത്രണ്ടു മാസങ്ങളാകുന്ന ആകൃതികളോടുകൂടിയതും, മഴവെള്ളത്തോടു കൂടിയതുമായി എല്ലാവരെയും രക്ഷിക്കുന്ന സംവത്സര ചക്രം ദ്യോവിന്റെ പരാമർത്തിലുള്ള ആദിത്യങ്കൽ അസ്തിതമാകുന്നു. (അസ്തിതമെന്നതുകൊണ്ട് അധീനമായി; സംവത്സരം സൂര്യാധീനം) മറ്റു ചില വേദവേദികൾ, അയനം, ഗുരു, മാസം, പക്ഷം, പകൽ, രാത്രി, മുഹൂർത്തം എന്നിങ്ങനെ ഏഴു ചക്രങ്ങളോടുകൂടിയും, ആറു ഗുണങ്ങളാകുന്ന അരങ്ങളോടുകൂടിയുമുള്ള സംവത്സര രഥത്തിൽ സൂര്യൻ അസ്തിതനാണെന്ന് പറയുന്നു. (കാലത്തിന്ന് സൂര്യാധീനത്വം ചിലർ പറയുന്നു, സൂര്യന് കാലാധീനത്വം മറ്റു ചിലരാൽ പറയപ്പെടുന്നു.)

13 പഞ്ചാദേ ചത്രേ പരിവത്തമാനേ
 തസ്തിനാതസ്ഥൂർളപനാനി വിശ്വാ
 തസ്യ നാക്ഷസ്തപ്യതേ ഭൂരിഭാര
 സ്സനാഭേവനശീര്യതേ സനാഭിഃ

അന്വയം. —

പഞ്ച-അദേ — പഞ്ചത്തുഭൂപൈരരൈര്യതേ
 ചത്രേ പരി-വർത്തമാനേ — സംവത്സരരൂപേണ പുനഃപുനഃ
 വത്തമാനേ

തസ്തിൻ വിശ്വാ ഭൂവനാനി

ആ തസ്ഥൂഃ — സവ്യാണി ഭൂതജാതാനി
 വർത്തന്തേ

തസ്യ അക്ഷഃ — ചത്രസ്യ മധ്യേ സ്ഥിതഃ അക്ഷഃ

ഭൂരി-ഭാരഃ — പ്രഭുതഭാരഃ (അപി)

ന തപ്യതേ — നപീഡ്യതേ

സനാഭി ഏവ സ-നാഭിഃ — സനാഭന ഏവ സമാനനാഭികഃ

ന ശീര്യതേ — നഭിഭ്യതേ

അർത്ഥം.—അഞ്ച് ഭൂതകളാകുന്ന അരങ്ങുമാട് (അഴികളോട്) കൂടി സംവത്സരരൂപത്തിൽ പിന്നെയും പിന്നെയും ചുറ്റുന്ന ഈ ചക്രത്തിൽ എല്ലാ ചരാചരങ്ങളും വർത്തിക്കുന്ന അതിന്റെ അച്ചുതണ്ട് ഏതുമോ കുന്നത ഭാരം വഹിക്കുന്നുവെങ്കിലും കേടുവരുത്തില്ല നിത്യമായി, അനശ്വരമായിത്തന്നെ മധ്യഭാഗം ഒടിയാതെ പൊട്ടാതെ നില്ക്കുന്നു (ഒരു ചക്രമാകുമ്പോൾ അച്ചുതണ്ട് എങ്ങിനെ ഉണ്ടാകുന്നു എന്ന് ചിന്തനീയമാണ് ആ ചക്രത്തെ താങ്ങുന്ന ഒരു സ്ഥലമുള്ള തണ്ട് എന്നു സങ്കല്പിക്കാം അല്ലെങ്കിൽ ചക്രത്തിന്റെ പുറംവലയമാവാം.)

14 സനേമി ചത്രജം വിചാസത

ഉത്താനായാം ദശയുക്താവഹന്തി

സൂര്യസ്യ ചക്ഷുരഭസ്മൈവ്യവൃതം

തസ്തിനാപ്പിതാ ഭൂവനാനി വിശ്വാ

അനന്തം:-

- സ-നേമി ചക്രം — സമാനനേമി, ഏകപ്രകാര ബഹിർവ്യയമക്ഷീണനേമിസം വത്സരാഖ്യം ചക്രം
- അജരം — സദാതനമപി ജരാ രഹിതം
- വി വവൃതേ — പുനഃ പുനർവിശേഷേണ വർത്തതേ
- ഉത്താനായാം — ഊർധ്വതനായാം ഈഷായാം (ഉപരി വിസ്തൃതഭൂമ്യം)
- ഭഗവതഃ — ഇന്ദ്രാഭയഃ പഞ്ചലോകപാലാഃ നിഷാദപഞ്ചമാശ്വതപാരോ വണ്ണാശ്വമിളിതപാ ശേസംഖ്യാകാഃ
- യുക്താഃ വഹന്തി — സ്വസ്വവ്യാപാരയുക്താഃ കൃത്സ്നം ജഗന്നിർവഹന്തി
- (കിംച) സൂര്യസ്യ ചക്ഷുഃ — സർവ്വസ്യ ചക്ഷുസ്ഥാനീയം മണ്ഡലം
- രജസാ ആ-പൃതം ഏതി — വൃഷ്ട്യുകേന വ്യാപ്തം ഗച്ഛതി
- തസ്മിൻ വിശ്വാ —
- ഭൂവനാനി — സർവാണി ഭൂതജാതാനി
- ആപ്തിതാ — തേഷാം തദധീനതാഭ്യാപ്തിതാനി

അർത്ഥം:-ഒരേ പ്രകാരത്തിലുള്ള കേടവരാത്ത നേമിയോടു്

(പുറം വളയത്തോടു്) കൂടിയ സംവത്സരമാകുന്ന ചക്രം, അന്നാ ദൃന്തമെങ്കിലും ജിണ്ണത കൂടാതെ വീണ്ടും വീണ്ടും ചുറ്റിക്കൊണ്ടു വർത്തിക്കുന്നു. മകര ഭാഗമായ പരന്ന ഭൂമിയിൽ ഇന്ദ്രൻ മുതൽ അഞ്ചു ലോകപാലകന്മാരും (ഇന്ദ്രൻ, യമൻ, വരുണൻ, സോമൻ എന്നീ നാലു ദീർഘപാലകന്മാരും അഗ്നിയും) ബ്രാഹ്മണക്ഷത്രിയ വൈശ്യ ശൂദ്രനിഷാദന്മാരും ആയ പത്തുകൂട്ടർ സ്വസ്വവൃത്തികളിലേപ്പെട്ട് ജഗൽകാര്യം നിർവ്വഹിക്കുന്നു. എല്ലാവർക്കും കണ്ണിന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ള സൂര്യന്റെ മണ്ഡലം മഴവെള്ളത്താൽ വ്യാപ്തമായിത്തീരുന്നു. (അതായത് സൂര്യശക്തികളാ കഷിപ്പെടുത്ത ജലങ്ങൾ മഴപെയ്തു തീരുവോളം സൂര്യമണ്ഡലത്തിൽ വ്യാപ്തങ്ങളെന്ന് സങ്കല്പം.) അപ്രകാരമുള്ള സൂര്യ മണ്ഡലത്തിൽ ഇക്കണ്ട സർവ്വപരാചരങ്ങളും സൂര്യാധീനത്വം കാരണമായി അർപ്പിതങ്ങളായിരിക്കുന്നു.

15 സാകം ജാനാം സപ്തമതാഹുരേകജം

ഷളിദ്യമാ ഗൃച്ഛയോ ദേവജാ ഇതി

തേഷാമിഷ്ഠാനിവിഹിതാനിധാമശ

സ്ഥാത്രേരേജന്തേവികൃതാനിരൂപശഃ

വ 16

അന്വയം -

സാകം-ജാനാം — ഏകസ്വാഭാവിത്യാൽ സഹോൽപ
ന്നാനാം സപ്താനാമുത്താനാം മധ്യേ

സപ്തമം — സപ്തമമുതം

ഏക-ജം ആഹുഃ — ഏകേനോൽപന്നമിതികാല
തത്ത്വവിഭി: ആഹുഃ (മാസാനാം
ഘടഭവമേകേനേവസന്താഭ്യോഃ
ഷഡ്യത്വഃ ഭവതി അധികമാ
സേനസപ്തമേനേ: ഉൽപദ്യതേ

ഗൃച്ഛയഃ ഷട് ഇത് യഥാ: — ഗന്താരഃ ഷഡേവ ഗൃതവഃ

ദേവ-ജാ: ഇതി — ദേവാഭാവിത്യാജ്ജാതാ: ഏവ
മാഹു:

(സപ്തമാധാരസ്യത്രയോദശസ്യമാസസ്യദേവാഭാവഃ, ഷഡേവ
ദേവജാ: ഏകഃ അദേവജഃ)

തേഷാ: ഇഷ്ഠാനി — ഗൃജ്ജനാം സ്വരൂപാണി സമ്പ
ലോകാഭിമതാനി

ധാമ-ശഃ വി-ഹിതാനി — തത്ത്വത്ത്വസ്ഥാനേപ്യഥാ പൃഥക്
സ്ഥാപിതാനി

രൂപ-ശഃ വി-കൃതാനി — രൂപഭേദേനവിവിധാകൃതി
യുക്താനി

സ്ഥാത്രേ രേജന്തേ — അധിഷ്ഠാത്രേ, തദേതന്യ
പലനീ

അനന്തം.-ഒരേ ആദിത്യകൽ നിന്ന് ഒപ്പം പിറന്നവയായ
ഏഴ് ഗുരുക്കളിൽ ഏഴാമത്തേത് ഓരോ പിറന്നതാണെന്ന് കാ
ലതത്ത്വവേദികൾ പറയുന്നു (ഈണ്ടു മാസങ്ങൾകൂടിയ ആറ്
ഗുരുക്കൾ, അധിമാസം പതിമൂന്നാമത്തേത് മൂന്നു വാചകം വ

തന്നതത്രേ ഏഴാമത്തെ ഗുരു) വന്നുപോയിക്കൊണ്ടു മിരിക്കുന്ന ആറ് ഗുരുക്കൾ മാത്രമാണ് ആദിത്യൻ നിന്നുണ്ടായവ (ഏഴാമത്തേത് ആദിത്യൻ നിന്നുണ്ടായതല്ല.) ആ ഗുരുക്കളുടെ സർവ്വലോകാഭിമതങ്ങളായ സ്വരൂപങ്ങൾ സ്ഥാനാനുസാരമായി വേറെവേറെ സ്ഥാപിതങ്ങളായിരിക്കുന്നു. രൂപഭേദംകൊണ്ട് വിവിധാകൃതികളായി അവ ചലിക്കുന്നു. ("നിസൃദ്യോധികമാസഃ" എന്നു ശ്രുതിപ്രകാരം അധിമാസം സൂര്യായത്തമല്ലെന്ന് പ്രസിദ്ധം.)

16 സ്രീയസ്സതീസ്താമേപംസ ആഹുഃ
 പശ്യക്ഷണ്വാനവിചേതദന്ധഃ
 കവിര്യഃ പത്രസ്സജാമാചികേത
 യസ്താവിജാനാൽസപിതൃഷ്ടിതാസൽ

അന്വയം:—

മേ	— മദീയാ ദീധിതയഃ, രശ്മയഃ
സ്രീയഃ സതീഃ	— യോഷിതഃ സത്യഃ, യോഷിഭദ്രകേരൂപഗർഭധാരണാൽസ്രീത്വം
താൻ ഉ	— താൻ രശ്മീനേവ
പംസഃ ആഹുഃ	— പ്രഭുതവൃഷ്ട്യാദികസേകതൃൻ പുരുഷാനാഹുഃ
(അമൃതമർമ്മതൃന്തഗുഹം)	
അക്ഷൺ-വാൻ	— ജ്ഞാനദൃഷ്ട്യപേതഃ കശ്ചിത് മഹാൻ
പശ്യൽ	— ജാനാതി
അന്ധഃ ന വി ചേതൽ	— സ്ഥൂലദൃഷ്ടിഃ ന ജാനാതി
(കിംച) യഃ കവിഃ	— ക്രാന്തദർശി
പത്രഃ	— സ്രീപുരുഷാണാം രശ്മീനാം പത്രസ്ഥാനീയഃ, ജഗതാം പുരുത്രാതാ
സഃ ഇം	— സ ഏവ

(സ്രീണാം സതീനാം പശ്ചാൽ പുരുഷഭാവം)

ആ ചികേത — സമുത്തോജാനാതി

(പിത്രോസ്ഥിതിം പത്രാശ്ച ജാനാതി, നാന്യഃ)

യഃ (കൃഷിൻ) താ

വി-ജാനാൽ — താനി, സ്രീപുരുഷപത്രരൂപാ
ണിജാനീയാൽ

സഃ പിതൃഃ പിതാഭാസൽ — പിതാ, വ്യഷ്ട്യാജഗൽപാലകോ
രശ്മിസമുദാ തന്യാപിപിതാ
ആദിത്യ ഏവഭവതി

അർത്ഥം:—(സൂര്യൻ പറയുന്നതായി ഭൂമി സങ്കല്പിച്ചു പറയുന്നു) എന്റെ രശ്മികൾ ജലരൂപമായ ഗർഭധാരണത്താൽ സ്രീകളായി പായപ്പെടുന്ന അവയെത്തന്നെ മഴവെള്ളം (ആകുന്ന ശുക്ലം) സേചനം ചെയ്യുന്ന പുരുഷന്മാരായും പറയുന്നു ഈ അത്യന്തഗുഹ്യമായ അർത്ഥം ജ്ഞാനദൃഷ്ടിയുള്ള ഒരാൾ കാണുന്ന സ്ഥൂലദൃഷ്ടിയായ അന്ധൻ കാണുന്നില്ല ഏവൻ കാര്യങ്ങളുടെ അപ്പുറം കാണുന്നവനാണോ സ്രീപുരുഷരായ രശ്മികൾക്ക് പുത്രസ്ഥാനിയനായി ജഗത്തിന്റെ മികച്ച രക്ഷകനാണോ, അവൻ മാത്രം സ്രീകൾക്ക് പിന്നീട് പുരുഷ ഭാവമറിയുന്ന പിതാവിന്റെ സ്ഥിതി പുത്രൻമാത്രമറിയുന്ന യാചൻ സ്രീപുരുഷ രൂപങ്ങളെ വേണ്ടപോലെ അറിയുന്നവോ, അവൻ പിതാവിന്നും പിതാവാകുന്ന (പിതാവ് ഇവിടെ ലോകരക്ഷകമായ രശ്മിസ്വരൂപം തന്റെ പിതാവു ആദിത്യൻ)

ഈ ഭൂമിക്ക് ആധിപതികമായ അർത്ഥവും സായണാചാര്യൻ പറയുന്നത് നിരന്തര സമന്വേദപാധികനായ ഒരുത്തന്റെ ആത്മാവിന് ദേഹാവസ്ഥാനം മാത്രംകൊണ്ട് സ്രീത്വം പു.പു.സ്വപു. ഇല്ല പിതൃപുത്ര ഗുരുത്വലഘുത്വങ്ങളുമില്ല പുത്രൻ വയസ്സു കിടപ്പുതാലും ജ്ഞാനിയായാൻ സ്വന്തം ഉൽപാദകനായ പിതാവിന്നും പിതാവായി, പുത്രനായി ചേർന്നു 'നൈവസ്രീനപുമാനേവ നൈവപായനപു.സകഃ (ആത്മാവ് സ്രീയല്ല പുരുഷനല്ല നപു.സകുചമല്ല) ഈ ഭൂമിക്ക് ഉന്നിപ്പാക്കുന്നത് സ്രീപുരുഷദേവം ബാഹ്യം മാത്രമാണെന്നും ആത്മാവിനെ തത്ത്വം സ്വാധീനിക്കുന്നില്ലെന്നുമാണ്

17 അവപരേണപരഹ്വനാവരേണ
 പദാവമസംബിഭൂതീഗൈതദസ്ഥാൽ
 സാകദ്രീചികംസ്വിഭവംപരാഗാൽ
 ക്വസ്വിൽസുതേനഹിയുഥേഅന്തഃ

അന്വയം:—

ഗൌ:	— ഗോരൂപാ ഏഷാ ആഹുതിഃ (തയാ പോഷ്യം)
വമസം	— വത്സസ്ഥാനീയമഗ്നിം
അവഃ	— അവസ്താൽ, അധോദേശേ
പരേണ പദാ ബിഭൂതി	— പാദഭയേനാകൃഷ്ടധാരയന്തി
(തഥാ) പരഃ	— പരസ്താൽ
ഏനാ അവരേണ (പദാ)	— പാദഭയേനാകൃഷ്ടതമേവവത്സം ബിഭൂതി
ഉൽ അസ്ഥാൽ	— സൂര്യം പ്രതി ഉത്തിഷ്ഠതി
(അഥൈവം	
കൃതവതീ) സാ	— ആഹുതിഃ
കദ്രീചീ	— അദൃശ്യമാനാസതീ ആദിത്യം പ്രാപ്തവതീ
കം സ്വിൽ	— കം ഫലഭാജം പുരുഷം പ്രതി
അഭം പരാ അഗാൽ	— അഭമാഗ്രമാഗത്യപരാഗച്ഛതി
(പ) ക്വ സ്വൽ സുതേ?	— കത്രപ്രദേശേ ഫലമുൽപാദയതി
യുഥേ അന്തഃ നഹി (സുതേ)	

അർത്ഥം—പശുരൂപയായ ആഹുതി (അഗ്നിയിൽ ഹവിസ്സിന്റെ ഹോമത്താൽ) പോറ്റപ്പെടേണ്ട കട്ടിയെ (അഗ്നിയെ) മുൻ കാലുകൾകൊണ്ട് താഴേയും, പിൻകാലുകൾകൊണ്ട് മീതേയും താങ്ങിപ്പിടിച്ച് സൂര്യനോളം ഉയന്നെന്നുതന്നെ. അതായത് അഗ്നിയിങ്കലുള്ള ആഹുതി, ഹവിഹോമം, അഗ്നിയെ തന്നോടു കൂടി ആദിത്യനോളമുയർന്നു (അഗ്നൗ പ്രാസ്താഹുതിസ്സുഗാദിത്യമുപതിഷ്ഠതേ ഏനം മന്). ഇപ്രകാരം ചെയ്ത ആ പശുരൂപയായ ആഹുതി അദൃശ്യമായിപ്പോയി, ആദിത്യനെ പ്രാ

പിച്ഛവളായി, ഫലഭാക്കായ പുരുഷനെപ്പറ്റിയിടത്തോളം പകുതിവഴിപോയി മടങ്ങുന്ന രുനിട്ട് എവിടെ പ്രസവിക്കുന്ന എവിടെ ഫലമുൾപാടിപ്പിക്കുന്ന? കൂട്ടത്തിൽ പ്രസവിക്കുന്നില്ല അതായത് ആ ആളിതി സൂര്യനെ പ്രാപിച്ച് മഴയായി ഭൂമിയിൽ പതിയുന്നത് എല്ലാപരം കാനനം എന്നാൽ ആളി തികർത്താവാൻ യജമാനന്മാർ കിട്ടുന്ന പുണ്യഫലം എല്ലാവരും കാണത്തക്കതല്ല

18 അവഃ പരേണ പിതരഃ യോ അസ്യോ

നവേദപര ഏനാവരേണ

കവീയമാനഃ കളഹപ്രവോച

ദേവം മനഃ കതോ അധിപ്രജാതം

അന്വയം: —

അവഃ	—	അവസ്താൽ സ്ഥിതി.
അസ്യ പിതരഃ	—	ഏതല്ലോകപാലകമഗ്നി.
പരേണ യഃ അന-വേദ	—	ആദിത്യേന സഹ അനുകൂലേണ ജാനാതി
(തഥാ)പരഃ	—	പരസ്താൽ സ്ഥിതിമാദിത്യം
ഏനാ അവരേണ	—	അനേനാഗ്നിനാ സഹയഃ അനവേദ, അഗ്യാദിത്യേന വ്യതിഹാരേണ ഉപാസ്മു
(യദാ അഭി ഭൂതരജസ്സമണ്യോ, ഉൽബുദ്ധസന്തോ, സ്വാധീന മായോ, ഏകത്വേനാധിഗച്ഛതി)		
(സഃ പുരുഷഃ)		
കവീ-യമാനഃ	—	കവിവദാചാരൻ ക്രാന്തദശിത്വ മാമനഃ വ്യാപയൻ
കഃ കളഹ പ്ര വോചത്?	—	അസ്തിൻ ലോകേ പ്രബുദ്ധിതി?
(കിംവ) ദേവം മനഃ	—	അലോകികം മനഃ
കതഃ അധി പ്ര-ജാതം?	—	കസ്താൽ അഭ്യുവിശേഷാൽ ആധിത്യേന ഉൽപന്നം?

അർത്ഥം:—താഴെയുള്ള ലോകപിതാവായ, ജഗൽപാലകനായ, അഗ്നിയെ മുകളിലുള്ള ആദിത്യനോടൊപ്പം ക്രമത്തിലറിഞ്ഞും അതുപോലെ മുകളിലുള്ള ആദിത്യനെ താഴെയുള്ള അഗ്നിയിൽ അറിഞ്ഞും ഉപാസിക്കുന്നവനാകയാൽ, (അല്ലങ്കിൽ 'രജസ്സും തമസ്സുമകന്' സത്യാഗ്രഹപുണ്യതയോടുകൂടി മായയെ കീഴടക്കി, അഗ്നാദിത്യന്മാരെ ഒന്നായിക്കണ്ടു് ആർ സേവിയ്ക്കുന്നുവോ) ആ പുരുഷൻ എല്ലാറ്റിന്റെയും അപ്പുറം കാണുന്നവനായി, സ്വയം പ്രഖ്യാപിയ്ക്കുന്നു. അപ്രകാരം ആരുണ്ടു് ഈ ലോകത്തിൽ? (തത്വം പറഞ്ഞുതരുന്നു.) പിന്നെ അലൗകികമനസ്സ്, സംസാരത്തിൽ ഒട്ടിപ്പിടിഞ്ഞാത്ത മനസ്സ്, എന്തു 'ഭോഗ്യവിശേഷം കൊണ്ടാണു്' റൊളിൽ മികച്ചുണ്ടാവുന്നതു്?

19 യേ അച്ഛായ്യാഞ്ചന്താ ഉപരാച ആഹു
 ര്യേപരാഞ്ചന്താ ഉ അച്ഛായ് ആഹുഃ
 ഇന്ദ്രശ്ചയാചക്രഥസ്സോമതാനി
 ധുരാനയുക്തരജസോവഹന്തി

അന്വയം:—

യേ	— സൂര്യസോമയോശ്ചക്രേവർത്തമാനാ രശ്മയഃ ഗ്രഹാദയശ്ച തൽ പരിഭ്രമണവശേന
അച്ഛായഃ	— അയോമുഖാസ്സന്തി
താൻ ഉ പരാചഃ ആഹുഃ	— താനേവകാലവിഭഃ ഊർധ്വമുഖാൻ ആഹുഃ
(തഥാ പ്രഥമം) യേ പരാഞ്ചഃ	— ഊർധ്വമുഖാഃ
താൻ ഉ അച്ഛായഃ ആഹുഃ	— താനേവ അയോമുഖാനാഹുഃ
ഹേ സോമ, (ത്വം) ഇന്ദ്രഃ	— ദ്വാദശാനാമാദിത്യാനാമന്യത്വേ
(സഃ) ച (യുവാം) യാ ചക്രഥഃ	— യാനി മണ്ഡപപരിഭ്രമണാനി
താനി രജസഃ	— കൃതവന്തഃ
	— വോഹം (കർമ്മണി ഷഷ്ടി)

ധൃതാ ന

— ശകടാഭൗധുരി

യുക്താഃ വഹന്തി

— സംബദ്ധാഃ അശ്വാദയ ഇവ
നിർവ്വഹന്തി

അർത്ഥം.—സൂര്യചന്ദ്രന്മാരുടെ ചക്രത്തിൽ വർത്തിക്കുന്ന രശ്മി കളും ഗ്രഹാദികളും ചുറ്റുന്നതു കാരണമായി അവ അധോമുഖങ്ങളായി ഭവിക്കുന്നു, കീഴ്പോട്ടുനോക്കുന്നവയായി തോന്നപ്പെടുന്നു. അവയെത്തന്നെ കാലജ്ഞന്മാർ ഊർധ്വമുഖങ്ങളെന്ന്, മേല്പോട്ടുനോക്കുന്നവയെന്ന് പറയുന്നു. അതുപോലെ ഊർധ്വമുഖങ്ങളായവയെ, അന്തറിനെ തോന്നുന്നവയെ, അധോമുഖങ്ങളെന്നു പറയുന്നു. അല്ലയോ സോമ, (ചന്ദ്ര) അവിടന്ന്, പര്യബ്ധാദിത്യന്മാരിൽ പെട്ട ഇന്ദ്രനാണ്. അവിടന്നും ഇവിടന്നും (നിമ്മഃ ഇതപരം) മണ്ഡലമായി (വട്ടത്തിൽ) ചുറ്റാൻ കൊണ്ട് ലോകത്തെ വണ്ടി മുതലായവയുടെ നകത്തത്തിൽ കെട്ടിപ്പെട്ട കതിര മുതലായ വാഹനങ്ങൾ പോലെ കൊണ്ടുനടക്കുന്നു.

26 ചോസുപണ്ണാസയുജാസഖായാ

സമാനം വൃക്ഷം പരിഷസ്വജാതേ

തയോരന്ത്യഃ പിപ്ലവം സ്വാദ്യ

ത്യന്തസ്തന്ത്യോ അഭിപാകശീതി

(വ. 17)

അന്വയം:—

(അത്രലൌകികപക്ഷിദ്ധയദൃഷ്ടാന്തേന ജീവാത്മപരമാത്മാണൌ സ്തുത്യേതേ)

ചോ സുപണ്ണാ

— സുപതന്തൌ, ശോനേഗമന്തൌ

സ-യുജാ, സഖായാ

— സമാനയോണൌ,
സമാനഖ്യാണൌ

സമാനം വൃക്ഷം

— ഏകമേവ വൃക്ഷം

പരി സസ്വജാതേ

— ആശ്രയതഃ

തയോഃ അന്ത്യഃ സ്വാദ്യ

പിപ്ലവം ഞ്ഞി

— മധുഃ പക്വം ഫലം ഭക്ഷയതി

അന്ത്യഃ അന്ത്യോ അഭി

പാകശീതി

— അപരഃ അഭിപശ്യതി

അർത്ഥം—(ഇവിടെ ഇരു പക്ഷികളുടെ ദൃഷ്ടാന്തം കൊണ്ട് ജീവാത്മപരമാത്മാക്കൾ സ്മൃതിജ്ഞപ്പെടുന്നു)

നല്ല പറക്കലോട് (ഗമനത്തോട്) കൂടിയ രണ്ടു പക്ഷികൾ യോജിച്ച് ചങ്ങാതികളായി ഒരേ മരത്തെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നു. അവയിൽ ഒന്ന് രൂപികരമായ മധുരമായ പഴം കൊത്തിത്തിന്നുന്നു മററത് ഒന്നും തിന്നാതെ നോക്കിയിരിക്കുന്നു.

ജീവാത്മാവിനേയും പരമാത്മാവിനേയുമാണിവിടെ അന്യാപദേശമായി രണ്ടു പക്ഷികളായി വിവക്ഷിക്കുന്നത് പരമാത്മാവിന്റെ ഭാഗമായ ജീവാത്മാവ് സ്വാഭുവായ കർമ്മഫലം (കർമ്മഫലമെപ്പോഴും നല്ലതായാലും തീയതായാലും രൂപികരമായിരിക്കും) അനുഭവിക്കുന്നു പരമാത്മാവാകട്ടെ എല്ലാം സാക്ഷിയായി നോക്കിക്കാണുന്നു ഒന്നും അനുഭവിക്കുന്നില്ല. വാസ്തവത്തിൽ ഇരുപക്ഷികളും ഒന്നുതന്നെയാണ്

“സമാനേ വൃക്ഷേ പുരുഷോനിമഗ്നോ—
നീശയാ ശോചതിമുഹൂർത്തം
ഭൂഷം യദാ പശ്യത്യന്യമീശ—
മസ്യമഹിമാനമിതിവീര ശോകഃ”

എന്ന് ആശ്ചര്യനികന്മാർ മന്ത്രാന്തരംകൊണ്ട് ഇതിനെ വിശദീകരിക്കുന്നു ഒരേ ശരീരത്തിൽ പൂർണ്ണനായ പുരുഷൻ പരമാത്മാവ് നിമഗ്നനായി, സ്വയം ഈശ്വരനെങ്കിലും അനീശത്വബുദ്ധികൊണ്ട് മോഹബാധിതനാവുന്നു, ഭൂഷിജ്ഞം—സംസാരത്തിൽ ഞാൻ സുഖിയാണ്, ഭൂഷിയാണ്, ജനനമരണങ്ങളൊഴുവിയ്ക്കുന്നു, എന്നെല്ലാം ഭൂഷിജ്ഞം അപ്പോൾ നിത്യവൃദ്ധം സംസാര ശോകമരവനായ പരമേശ്വരനെകാണുന്നു, തന്നിൽനിന്നുതന്നെല്ലെന്ന് ബോധത്താൽ ആത്മചൽക്കരിക്കുന്നു, സാക്ഷാൽക്കരിക്കുന്ന പിന്നെ ശോകമരം ഭേദവ്യതിരിക്തനായി, സ്വസ്വരൂപ സാക്ഷാൽക്കാരത്താൽ താപത്രയവിമുക്തനായി ഭവിയ്ക്കുന്നു ഇതാണ് പരമാത്മാവായ പരമേശ്വരന്റെ മഹിമ (വൃക്ഷം എന്നിവിടെ പാച്ചുന്നതു മോഹത്തെയാണ്)

21 യത്രാ സുപജ്ഞാ അത്യന്തസ്യ ഭാഗ
 മനീമേഷം വിഭിമാഭിസാന്നി
 ഇനോ വിശ്വസ്യ ഉപനസ്യ ഗോപാ
 സ്സാധീരഃ പാകമത്രാവിവേശ

അനന്യം:-

യത്ര സുപജ്ഞാ:	— ആദിത്യമണ്ഡലേ സുപതന്താഃ, ഗോനേഗമനാ രഗ്തയഃ
അത്യന്തസ്യ	— ഉദകസ്യ, വിഷയാസ്പൃഷ്ട ചൈതന്യസ്യ
ഭാഗം	— ഭജനീയമംഗമാദായ
അനി-മേഷം	— അനവാതം, അനാരതം
വിഭിമാ	— വേഷനേന, ഉജാനേന
അഭി-സാന്നി	— അഭിപ്രാപയന്തി, ആവാണാ പഗമനേന സ്പൃഷ്ടാന്തി
(യത്ര) വിശ്വസ്യ ഉപനസ്യ ഇനഃ (ഭിമാ അസ്യവ) ഗോപാഃ സഃ ധീരഃ	— സമ്യസ്യ ഭൂതജാതസ്യ സ്വാമീ — ഗോപതിതാ, രക്ഷിതാ — പാദഗോപാഃ ആദിത്യം, ധീമാൻ, പ്രാണ്യന്തഗ്രഹബദ്ധിയുക്തസ്സൻ
ഓ പാകം	— ഓ അപകപ്രജ്ഞഃ
അത്ര ആ വിവേശ	— അസൃഷ്ടിയേദേഹേ നിർമ്മലതയാ പ്രവിഷ്ടഃ

അർത്ഥം:-ഗോനേഗമനങ്ങളായ, ആദിത്യമണ്ഡലത്തിലെ രശ്മികൾ വെള്ളത്തിന്റെ അല്പകിരീ വിഷയനീവൃത്തമായ ചൈതന്യത്തിന്റെ (അതുതന്നെ അത്യന്തം) ഭജനീയഭാഗം സ്വീകരിച്ചു്, ഇടവിടാതെ, ഒന്നിലും മുറുകാതെ, കർത്തവ്യ ബോധത്താലുള്ള ഉജാനത്തോടു കൂടി സ്വയമേന്മയോടെ അല്പകിരീ അന്ധകാര (അജ്ഞാന) മെന്ന മാവു നികി തെളി വിത്തുന്ന ഏറ്റവും പാപാജ്ഞയുടെയും സ്വാമിയും രക്ഷകനും

മായ, പരമേശ്വരനായ ആ ആദിത്യൻ പ്രാണികളെ അനുഗ്രഹിക്കുന്ന സുദ്ധിയോടുകൂടിയവനായി, പാകംവരാത്ത അറിവുകൾ മാത്രമുള്ള എന്നെ, എന്റെ ഉള്ളിൽ, വേണ്ടപോലെ നയിക്കാനും നിയന്ത്രിക്കാനുമായി പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ സമാധിനിഷ്ഠനും അവിക്രിയനുമായ ആ പരമേശ്വരൻ എന്നെ പരിപകൃതനാക്കി രജസ്സും തമസ്സുമൊഴിച്ചു, ഉള്ളിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്നു—അതായത് എന്റെ മനസ്സിൽ ആ തേജസ്സ് ഞാൻ കാണുന്നു.

22 യസ്മിന്നപ്യക്ഷേമധാദസ്സപണ്ണാ

നിവിശന്തേസുവതേപാധിവിശ്വേ

തസ്യേദാഹുഃപിപ്ലവംസ്വാദാഗ്രേ

തന്നോന്നശഭ്യഃപിതരംനവേദ

അന്വയം:—

(അത്രവൃക്ഷസ്വരൂപകല്പനയാ അധിദൈവമാദിത്യമാത്മാനഞ്ച പ്രശംസതി)

യസ്മിൻ വൃക്ഷേ

— വൃക്ഷവൽ സർവ്വഫലാശ്രയഭൂതേ

മധു-അഭ്യഃ

— (മധാധിത്യഭേകനാമ) ഉഭേകസ്യ അത്താരഃ

സു-പണ്ണാഃ

— സുപതനാരശ്ശയഃ

അധി വിശ്വേ

— വിശ്വായേന്ധോപരി

നി-വിശന്തേ

— രാത്രൌ പ്രവിശന്തി

സുവതേ ച

— പുനരുദയകാലേ പ്രകാശം ജനയന്തി

തസ്യ ഇൽ പിപ്ലവം

— ആദിത്യവൃക്ഷസൈവപാലകം ഫലം

അഗ്രേ സ്വാദാഗ്രേ

— ഉപരി, ഉപാസനാനന്തരം രസവദിതി തത്ത്വവിദഃ കഥയന്തി

(ഇദൃശം) പിതരം

— ദഗതഃ പാലയിതാരം

യഃ ന വേദ

— നോപാസ്തേ സഃ

തൽ ന ഉൽ നശൽ

— തൽഫലം ന പ്രാപ്നോതി

അർത്ഥം:—(ഇവിടെ വൃക്ഷസ്വരൂപം കല്പിക്കുന്നു ആദിത്യനെയും ആത്മാവിനെയും സ്മരിക്കുന്നു)

സമ്പൂർണ്ണമായ വൃക്ഷത്തോടു സാദൃശ്യമുള്ള യാതൊരു ആദിത്യൻ പെള്ളും വലിച്ചെടുക്കുന്ന ഗമനശീലങ്ങളായ രശ്മികൾ രാത്രിയിൽ എല്ലാറ്റിനും മുകളിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു, ഒളിഞ്ഞിരിക്കുന്നു വീണ്ടും പ്രഭാതത്തിൽ അവ പ്രകാശമുള്ളവയെന്നു, ആ ആദിത്യവൃക്ഷത്തിന്റെ തന്നെ പോഷകമായ ഫലം ഉപാസനാനന്തരം രസവത്തെന്നു തത്ത്വചിന്തകൾ പറയുന്നു ഇപ്രകാരമുള്ള ലോകപിതാവിനെ ജഗൽപാലകനെ ആർ അറിയുന്നില്ലയോ, ഉപാസിക്കുന്നില്ലയോ അയാൾ ആ ഫലം നേടുന്നില്ല അല്ലെങ്കിൽ വൃക്ഷപോലെ സ്വസ്ഥനായി അവിക്രിയനായ പരമാത്മാവിൽ ചാസ്വഭാവങ്ങളായ ഇന്ദ്രിയങ്ങൾ ജ്ഞാനമധ്യം കടിച്ചുകൊണ്ടു ഉറക്കത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്ന സ്വസ്ഥവിഷയങ്ങളിൽ നിന്നു നിവർത്തിച്ചു ആത്മനിർവൃത്തിയിൽ ലയിക്കുന്നു പ്രബോധത്തിൽ സ്വസ്ഥവിഷയങ്ങൾ വീണ്ടും തേടുന്ന ഏതാസ്വഭിച്ഛാൽ പിന്നെ വിശപ്പ്, ദാഹം, മോഹം, ജനനമരണങ്ങൾ, എന്നിവയില്ലയോ ആ അമൃതസമമായ ജ്ഞാനം ക്രമേണ പ്രാപിക്കുന്നു (ഇടുക്കു വിഷയങ്ങളിൽ മുഴുകിയാലും സ്ഥായിയായ പരമേശ്വരധ്യാനം മനസ്സിൽ, അന്തഃകരണത്തിൽ അലിഞ്ഞുനിൽപ്പുണ്ടെങ്കിൽ തൽപദപ്രാപ്തി സുസാധ്യമെന്നു സൂചിപ്പിക്കുന്നു)

23 യഃ ഗായത്രേ അധി ഗായത്രമാഹിതം

തൈശ്വഭോദാ തൈശ്വഭോ നിരതക്ഷത

യദാജഗജഗന്യാഹിതം പദം

യ ഇന്ദ്രാദിഭ്യേ അമൃതത്വാനന്ദഃ

അന്വയം:—

ഗായത്രേ അധി ഗായത്രം

ആഹിതം (ഇതി) യഃ — പ്രാഥമ്യം സഞ്ചൈസ്തത്ത്വത്വാച്ച ഗായത്രീഭ്യഃ അധി ഉപരി തത്ര ആഗേയം പദം പ്രഥമസൃഷ്ട്വാൽ ഗായത്രി, ത്രായതേച ഇതി വ്യല്പത്യാ അഗ്നിഃ ഗായത്രം, ഭൂമ്യോ അഗ്നിഃ സ്ഥാപിതഃ ഇതിയൽ

(തമാ) ത്രൈസ്തോമം വാ
 ത്രൈസ്തോമം

— വൃഷ്ടിപഞ്ചനവീദ്യദൃഢ
 ത്രിസ്തോമോക്താൽ, അന്തരി
 ക്ഷാൽ ഉർധ്വായസ്തിര്യഗ് ലക്ഷ
 ണസ്തോമോപേതം
 വായം ച (വാശബ്ദശ്ചാത്മം)

നിഃ-അതക്ഷത

— ദേവാഃ സാധുനസ്വാദിതവന്തഃ
 ഇതിയൽ

വാ ജഗതി

— അഥവാ സഞ്ചിതവ്യേ
 തൃതീയഭൂതേ ദൃഢോക്തേ

ജഗൽ പദം

— ഗമനശീലമാദിത്യരൂപം
 സ്ഥാനം

ആഹിതം യൽ
 തൽ

— സ്ഥാപിതം ഇതി യൽ
 — ഇദം ത്രിഷുസ്ഥാനേഷു അഗ്യാദി
 നാമം ത്രയാണാം പദാധാനം

യേ ഇൽ വിദ്യഃ

— യേ ഏവ നരാഃ ജാനന്തി

തേ അമൃത-ത്വം ആനന്ദഃ — അമരണരൂപം പദമാപ്തവന്തി

അർത്ഥം-ഗായത്രിയെന്നാൽ ഗാനം ചെയ്യുന്നു, ത്രാണം (രക്ഷണം) ചെയ്യുന്നു എന്നർത്ഥം. പ്രജാപതിയുടെ മുഖത്തുനിന്ന് ആദ്യം സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ടതാകയാലും, അതിന്റെ സർവാഭരണീയതകൊണ്ട് ഗായത്രിയെന്നാൽ ഭൂമി; ഗായത്രൻ അഗ്നി. അപ്പോൾ ഭൂമിയിൽ അഗ്നി സ്ഥാപിക്കുന്നത് യാതൊന്നൊ, പിന്നെ മഴ, മുകിൽ, മിന്നൽ എന്നീ മൂന്നു സ്തോമങ്ങളോടു കൂടിയ വായു, ഇത് മൂന്നിന്റെ സ്ഥാനമായ അന്തരിക്ഷത്തിൽ നിന്നുപോയത് യാതൊന്നൊ, അല്ലെങ്കിൽ മൂന്നാമത്തെ സ്ഥാനമായ ദ്യാവിൽ ഗമനശീലമുറ ആദിത്യരൂപമായ സ്ഥാനം സ്ഥാപിതമായത് യാതൊന്നൊ ഈ മൂന്നു സ്ഥാനങ്ങളിലുമുള്ള അഗ്നി, വായു, ആദിത്യൻ എന്നിവരുടെ കാൽ വെപ്പ്, യാ വർ തന്നെ അറിയുന്നുവോ, അവർ അമരമായ, ശാശ്വതമായ സ്ഥാനം പ്രാപിക്കുന്നു. (ഈ ലോകം യജ്ഞസംബന്ധമായും അർത്ഥം ചെയ്യുന്നു. ഗായത്രം പ്രാതസ്സപനം, ത്രൈസ്തോമം മാധ്യമിനസ്സപനം, ജാഗതം തൃതീയസ്വപനം എന്ന പ്രമാണപ്രകാരം മൂന്നു സ്വപനങ്ങളിൽ അധിഷ്ഠിതങ്ങളായ മന്ത്രങ്ങളെയാണ് പരാമർശിക്കുന്നതെന്ന്.)

24 ഗായത്രേണ പ്രതിമിമീതേ അകാ
 മകേണ സാമരൈശ്ച നേവാകം
 വാകേന വാകം ദിപദാ ചതുഷ്യാ
 ക്ഷരേണ മിമതേ സപ്തവണിഃ

അന്വയം:—

ഗായത്രേണ	— ഗായത്രേണ ചന്ദ്രസാ (ഉപലക്ഷ ണം) അന്യേഭിശ്ച മന്യോഭിശ്ച
അകം	— അച്ഛന്നസാധനം മന്ത്രം
പ്രതി മിമീതേ	— പ്രത്യേകം പഠിച്ചിറങ്ങി, പ്രതിമന്ത്രം മന്ദസാമപനി ബദ്ധം.
അകേണ സാമ	— മന്ത്രേണ ഗായത്രമന്ദസാമം ചന്ദ്ര കം സാമ പ്രതിമിമീതേ
രൈശ്ച നേ വാകം	— ദിവാ രത്നീവാ രാഗ്യാന്തേന ച്യവ ത്വചരൂപം സൂക്തമന്തവാകം
വാകേന വാകം	— വർഗ്ഗം, അന്തവാകം മിമീതേ
ദിപദാ ചതുഷ്യാ	— പാദവ്യഞ്ജനചപിരാധാദി ചന്ദ്രോനിബദ്ധചതുരൂപേണ, ചതുഷ്യാ, പാദചതുഷ്യായോപേ നേന ജനയ്യുബാദിമന്ത്ര രൂപേണ അന്തവാകം

(കി.ച) അക്ഷരേണ സപ്ത

വാണിഃ — അക്ഷരേണ വസപച്ചന്ദ്രം സി

മിമതേ — നിമജ്ജാനം കൃത്യതി

(അക്ഷരൈഃ പാദാഃ, പാദാദഗ മന്യോഭി പഠിമീതേ)

അർത്ഥം.—ഗായത്രം മന്ത്രമായ മന്ത്രാക്ഷരകൊണ്ടാണ് അച്ഛ
 ന്നസാധനമായ മന്ത്രം നിബദ്ധമായിട്ടുള്ളത്. അതോ മന്ത്രവും
 മന്യോനിബദ്ധമാണ് മന്ത്രംകൊണ്ട് ഗായത്രാമന്ത്രം എന്ന
 പോലെ സാമം നിബദ്ധമാണ് അത്. മന്ത്രം പ്രാവശ്യമാവ
 ന്നിച്ച്, അത് പ്രകാരം മന്ത്രം പ്രകാരമുള്ള മന്ത്രാക്ഷരത്താൽ സൂക്ത

മുണ്ടാവുന്നു. വാകംകൊണ്ടു്, ഇരുപദങ്ങൾ ബന്ധിച്ച വിരാട്ടു് മുതലായ ഛന്ദസ്സിലും നാല്പദങ്ങൾ ബന്ധിച്ച അനുഷ്ടുപു് മുതലായ ഛന്ദസ്സിലുമുള്ള മന്ത്രത്താൽ അനുവാകം (വക്ത്രം) ഉണ്ടാവുന്നു. അക്ഷരങ്ങളാൽ മാത്രമാണു് ഏഴു ഛന്ദസ്സുകളുടെ നിർമ്മാണം ചെയ്യുന്നതു്. (അക്ഷരങ്ങളാൽ പാദം, പാദങ്ങളാൽ വൃത്തം)

25 ജഗതാസിന്ധം ടിവിസ്തായ
 ഭ്രമംതരേ സൂര്യം പര്യപശ്യൽ
 ഗായത്രസ്യ സമീധസ്തിസ്ര ആഹു-
 സ്തതോമഹാ പ്രിരിചേമഹിതാ (വ. 18)

അന്വയം:-

(ജഗതീച്ഛന്ധായാം ഋചിഉൽപന്നം സാമജഗൽ തേന ബ്രഹ്മാ സൃഷ്ടികാലേ)

ജഗതാ സിന്ധം ടിവി

അസ്തായൽ

“സ്യന്ദനശീലമുദകം

സ്തംഭിതവാൻ

രഥം-തരേ

— ഏതന്നാമകേ സാക്ഷി സ്തംഭിതം

സൂര്യം പരി അപശ്യൽ

— പ്രജാപതിഃ പരിദൃഷ്ടവാൻ

ഗായത്രസ്യ

— ഗായത്ര്യാമുൽപന്നസ്യ സാക്ഷഃ

സം-ഇധഃ തിസ്രഃ ആഹുഃ — സമീധനാഃ വിഭക്തീഃ,

പാദത്രയമാഹുഃ

തതഃ മഹാ മഹി-താ — ബലേന മഹത്വേന ച

പ്രിരിചേ

— പ്രരിച്യതേ

(ഗായത്രീച്ഛന്ധം കനിഷ്ഠാസതീബലേന മഹത്വേന ച സർവാണിച്ഛന്ധാസ്യതിക്രാമതി)

അർത്ഥം.-ജഗതീച്ഛന്ധിലുള്ള സാമത്തിനു് ജഗത്തെന്ന പേർ. അതിനാൽ സൃഷ്ടികാലത്തിൽ ബ്രഹ്മാവിു് ജ്യോതിർ ഉണ്ടെന്ന വെളുത്ത (മോലരൂപത്തിൽ) സ്തംഭിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നതി. രഥനരം എന്ന സാമത്തിൽ പ്രജാപതി സൂര്യനെ കണ്ടു. ഗായ

ത്രത്തിലുള്ള സാമത്തിന് വിഭേദികൾ, പാദങ്ങൾ മൂന്നായി പറയുന്നു. അപ്രകാരമാണെങ്കിലും സ്വബലംകൊണ്ടും മഹത്വം കൊണ്ടും ഗായത്രി സ്വതഃ അതു് ഛന്ദസ്സുകളിൽ ഇളയതെങ്കിലും മറ്റൊല്ലാ ഛന്ദസ്സുകളെയും അതിഗയിച്ചു നില്ക്കുന്നു.

26 ഉപഹായേസ്യഘോംധേനമേതാം.

സഹസ്തോഗോധൃതഭോഹദേനാം.

ശ്രേഷ്ഠംസ്വംസ്വിതാസാവിഷന്തോ

ഭീദോഘോലക്സ്മുദുപ്രവോച.

അന്യം:-

(അഹം ഹോതാ)

സ-ഘോം.

— സഷ്ടു ഭോഗ്യീ.

ഏനാം ഏതാം ധേനം.

— ഉദേനോഗച്ഛന്തിം,
പ്രീണയിത്രിം. മോലലക്ഷണം
ഗാം.

ഉപ ഹായേ

— ഉപേത്യാഹായാമി

സ-ഹസ്തം, ഗോ-ധൃക്

— ശോഭനഹസ്തം, ഭോഹനകശലഃ
ആദിത്യഃ

ഭോഹദി

— ഭോഗ്യീ

(തദർത്ഥം) സ്വിതാ

— സർവ്വസ്യാനജ്ഞാതാപരമേശ്വരഃ

ന ശ്രേഷ്ഠം സ്വം.

— അസൃദീയം പ്രശസ്തംവൻ.

ഉത സാവിഷൻ

— അപിച അനജാനാതു

(യൽ) ഘർഷ്

അഭി-ഇദം

— അഭിഭിപ്സഃ

തൽ ഉ സ പ്ര വോച.

— തസ്മാൽ സഷ്ടുബ്രവീമി (ഉപ
ഹായേ ഇതി)

അർത്ഥം:-ഹോതാവായ ഞാൻ നല്ലപോലെ കറവുള്ള, ധാരാധാരയായി ഒഴുകിവരുന്ന ഹിമഭാഗ്രിയായ മുകിൾപയ്യിനെ അടുത്തുചെന്ന് വിളിക്കുന്നു. ശോഭനഹസ്തം നല്ല കറവുകാരനായ ആദിത്യനിതാ കർക്കശം. അതിനുവേണ്ടി ഏല്പാ കർമ്മം

ങ്ങളുടെയും അനുജ്ഞാതാപായ പരമേശ്വരൻ സ്തുത്യർഹമായ വഷത്തെ അനുവദിച്ചുള്ളതെ- വേനൽ കത്തിയെരിയുന്നതു കൊണ്ടാണ് ഞാൻ വിളിക്കുന്നു എന്നു പറയുന്നതു്. (യാഗാ ത്ഥം പാൽ കുറക്കാൻ പശുവിനെ വിളിക്കുന്നു എന്നും അർത്ഥം പറയാം.)

27 ഹിങ്ക്രബതീവസുപതീവസുനാം

വഥ്സമിച്ഛന്തീമനസാഭോഗാൽ

ഓമാമശ്വിഭോഗപയോ അഘ്ലേയം

സാവർദ്ധതാം മഹതേ സൌഭഗായ

അനവയം:-

(യഥാ ആഹുതാ ഗൌഃ)

ഹിങ്ക്രബതീ — വർഷണായ ശബ്ദയന്തി

വസുനാം വസു-പതീ — ഗോസന്യാദി ധനാനാം പാലയിത്രി

മനസാ വഥ്സം ഇച്ഛന്തി — വത്സവൽപ്രിയം ലോകം പ്രീണയിതും

അഭി ആ അഗാൽ — അഭോഗമൽ

ഇയം അഘ്ലോ — അഹതവ്യാ, പ്രസ്തുതാ

അശ്വി-ഭോഗ പയഃ ഓമാം — വ്യാപ്താഭോഗം സ്ഥാവര ജംഗമാഭോഗം ഉദകം ഭഗ്ധാം

സാ മഹതേ സൌഭഗായ — പ്രവൃദ്ധായ സൌഭാഗ്യായ

വർദ്ധതാം — പ്രവൃദ്ധാവേതു

അർത്ഥം:-വിളിയില്ലപ്പെട്ട ആ മേഘപ്പശു വഷ്ണശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചുകൊണ്ടു്, പശു സന്യാദി ധനങ്ങളുടെ രക്ഷാകത്രിയായി, മനസ്സുകൊണ്ടു് തന്റെ കട്ടിപോലെയുള്ള ലോകത്തെ സന്തോഷിപ്പിക്കാനായി ഇതാ വന്നുചേർന്നു. ആരാലും ഹനില്ലപ്പെടരുതെന്നു് വർണ്ണിയുമായ ഇവർ വ്യാപ്തങ്ങളായ സ്ഥാവരജംഗമങ്ങൾക്കുവേണ്ടി വെള്ളം കുറന്നുകൊടുക്കുന്നു. അവർ മഹത്തായ സൌഭാഗ്യത്തിന്നുവേണ്ടി പ്രവൃദ്ധയായി ഭവിക്കട്ടെ (ഇതിലും പശു എന്നർത്ഥത്തിൽ വിശേഷണങ്ങളും മറ്റും യോജിപ്പിക്കാവുന്നതാണു്.)

28 ഗൌരമീമേദനവഥ്സം മിഷന്തം
 മുർധാനംഹിങ്ങ്ദ്രേണോന്മാതവാ ഉ
 സ്വകാണംഘമ്മഭീവാവശാനാ
 മിമാതിമായും പയതേപയോഭിഃ

അന്വയം -

(മേഘരൂപാ) ഗൌ:

മിഷന്തം

— വൃഷ്ടിരൂപക്ഷീരഭാവേന
 നിമീലിതാക്ഷം

വഥ്സം അന ഞമീമേതേ — ലോകാഖ്യം പുത്രമനസ്യത്യം
 പ്രാപ്യ ശബ്ദംകരോതി

(വത്സസ്യ) മുർധാനം

ഉ മാതവൈ

— മാതും, നിമ്മാതും, സന്യാഭി
 യുക്തം കരുതും

ഹിങ്ങ്ദ്രേണോതേ

— ഹിങ്ങ്കാരശബ്ദം അകരോതേ

(കിം ച) സ്വകാണം

ഘമ്മം

— ഫലസ്യ സ്രഷ്ടാരം ഭീഷം
 (പത്രം)

ഭഭീ വാവശാനാ

— ഭഭീലക്ഷ്യഭൂതം കാമയമാനാ

പയഃ-ഭിഃ പയതേ

— ഉദൈകഃ പ്യായതേ

മായും മിമാതി

— ശബ്ദം നിമ്മാതി, കരോതി

അർത്ഥം:-മേഘരൂപയായ പശു കണ്ണടച്ച ലോകമാകുന്ന കട്ടിയെ പ്രാപിച്ച് ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന കട്ടിയുടെ തലയിൽ, ഭൂമിയിൽ, സന്യാദികളുണ്ടാവാൻ ഹികാരശബ്ദം (പെന്തം പെന്തുന്ന ശബ്ദം) ഉണ്ടാകുന്ന കൂടാതെ കമ്മംകൊണ്ട് ഫലം സൃഷ്ടിക്കുന്ന പ്രകാശമാൻ ലോകത്തെ (ഭൂമി) കണ്ട് സന്തുഷ്ടയായി വെള്ളത്താലെങ്ങും വലിയുന്ന, ശബ്ദമുണ്ടാകുന്ന (ഇതിലും കേവലം പശു എന്നർത്ഥം പറയാം)

29 അയം സശിങ്ക്രേയേന ഗൌരഭീപ്താ
 മിമാതിമായം ധസനാവധിശ്രിതാ,
 സാചിത്തിഭിന്നിഹിചകാര മർത്യം
 വിദ്യഭ്വേന്തി പ്രതിവപ്രിമൌഹത

അനവയം:-

സഃ അയം (വത്സഃ)

ശിങ്ക്രേ

— അവ്യക്തധാനി. കരോതി

യേന (വത്സേന) ഗൌഃ

അഭി-വൃതാ

— മാതാ ആഗത്യാഭിതോ
 വേഷിതാ വേതി

(കിംച സാ ഗൌഃ)

ധസനൌ അധി ശ്രിതാ

— ധസനസ്ഥാനേ, മേഘസ്ഥാനേ
 അധിഷ്ഠിതാ

മായം മിമാതി

— ശബ്ദം കരോതി

സാ ചിത്തി-ഭിഃ

— ദ്യോതമാനലക്ഷണൈഃ കർമ്മഭിഃ

മർത്യം നി ചകാര ഹി

— നീചൈഃ കരോതി, മനുഷ്യാൻ,
 പ്രണതാൻ കരോതി, കാഷധ്യാ
 ദികം ഫലേനാവനതം കരോതി

(കിംച) വി-ദ്യൽ വേന്തി

— വിദ്യതി വിദ്യോത
 മാപദ്യമാനാ

വപ്രിം പ്രതി ഹേഹത

— രൂപം ഉപസംഹരതി, ഉദക
 ലക്ഷണം രൂപം പുനരാദത്തേ,
 പുനഃകർമ്മകാലേ രശ്മിഭാരാ
 വ്യഷ്ടമുദകമാദത്തേ

അർത്ഥം:- (വർഷപ്രവേത്തിൽ) ലോകമാകുന്ന കട്ടി അവ്യക്തശബ്ദങ്ങൾ പുറപ്പെടുവിക്കുന്നു. (പക്ഷികൾ, തവളകൾ മുതലായവയുടെ ശബ്ദങ്ങൾ) അമ്മയായ മേഘപശു താടുത്തു നിൽക്കപ്പെട്ട അതിനെ ചുറ്റിപ്പിടിച്ചുപോലെ നില്പായി. കൂടാതെ ആ പശു മേഘസ്ഥാനത്തു നിന്നുകൊണ്ടു ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിക്കുന്നു. അവയെ പ്രകാശമിയന്ന കർമ്മങ്ങളാൻ, ഫ

ലപ്രകാശങ്ങളായ വൃത്തികളാൽ, മനുഷ്യരെ തലകുനീപ്പി
 ജ്ഞ, സന്യാസികളെ കായ് പഴങ്ങളാൽ കുനീയിജ്ഞ.
 പിന്നെ ഇടിമിന്നലിൽ പ്രകാശമിയറിക്കൊണ്ടു് തന്റെ
 രൂപം പിൻവലിജ്ഞ. താൻ പെണ്ണുണ്ടാക്കിയ വെള്ള
 ഞെ വേനലിൽ രശ്മികൾ വഴിജ്ഞു് വീണ്ടും വലിച്ചെടുക്കുന്നു.
 (ഇതിലും കേവല പശുവായി ഭരതം പരയാം.)

30 അനച്ഛയേതുരഗാതുജീവ

മേജഃസ്യവം മധ്യ ആപസ്ത്യാനാം

ജീവോതുതസ്യ പരതിസ്വയാഭി

രമർത്യോ മർത്യോനാസയോനിഃ

(വ. 19)

അന്വയം:—

അനത്	— പ്രാണധാരണം കല്പി
ജീവം തുര-ഗാതു	— സ്വസ്വവ്യാപാരായ തുണ്ണിഗമനം സൽ
ഏജത്	— ചേഷ്ടി, പ്രാണധാരണയുക്തം
(തത്) ശയേ	— ശേതേ, വർത്തതേ
(പശ്ചാത്പ്രാണാപഗമനാനന്തരം ഉക്തപിലക്ഷണം സൽ)	
സ്യവം	— അവിചലിതം സൽ
പസ്ത്യാനാം മധ്യേ ആ	— ഗൃഹാണാം മധ്യേ ആശേതേ, സ്ഥാണുപത്തിഷ്ഠതി
തുതസ്യ ജീവഃ	— ശരീരസ്യ സംബന്ധീജീവഃ
മർത്യേന	— മരണധർമ്മകേണ ശരീരേണ
സ-യോനിഃ	— പുഷ്പം സമാനോല്പത്തിസ്ഥാനം
അമർത്യഃ	— അമരണസ്വഭാവഃ (യദ്യപി ജീവസ്യ നജന്മാന്യൂ തഥാപി വപുഷസ്സുൽഭാവാൽ തത്സംബന്ധേനോപചര്യതേ)
സ്വയാഭി പരതി	— പുത്രകൃതൈഃ സ്വയാകാര പുഷ്പകദൈവൈഃ അന്നൈഃ വർത്തന്തേ

അർത്ഥം.—പ്രാണൻ ധരിക്കുന്ന ജീവൻ സ്വസ്വകൃത്യങ്ങളിൽ വ്യാപൃതനായി ചേഷ്ടയോടുകൂടി വർത്തിക്കുന്നു. പ്രാണൻ പോയ ശേഷം ചലനരഹിതനായി തന്റെ തന്റെ ഗൃഹങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ തുണപോലെയിരിക്കുന്നു. ശരീരത്തെപ്പറ്റിയിടത്തോളം മരണപ്പെട്ട ജീവൻ ശരീരമുണ്ടെന്ന നിലയിൽ സങ്കല്പിച്ച് പുത്രന്മാരാൽ സ്വധാരൂപത്തിൽ (ശ്രാദ്ധാനരൂപത്തിൽ) കൊടുക്കപ്പെട്ട അന്നങ്ങളോടുകൂടി വർത്തിക്കുന്നു. മരണപ്പെട്ട ജീവൻ ശരീരമുണ്ടെന്ന നിലയിൽ സങ്കൽപിച്ചു എന്നു പറയുന്നിടത്തു് സ്ഥൂലശരീരമെന്നല്ല, സൂക്ഷ്മശരീരമെന്നാണർത്ഥം.)

31 അപശ്യംഗോപാമനിപദ്യമാന
മാപപരാചപമിഭീശ്ചരന്തം
സസ്യൂചിസ്സവിഷ്ഠചിച്ഛാസാന
ആവരീവർത്തിഭവനേഷ്വന്തഃ

അന്വയം:—

(അഹം) ഗോപാം	— സർവ്വസ്യ ലോകസ്യവൃഷ്ടി പ്രകാശാദിനാ ഗോപയിതാരം
അനി-പദ്യമാനം	— കദാപിദേവി അവിഷ്ണും (അനിഷ്ണും)
(തഥാ) പമി-ഭീഃ ആ ച പരാച ചരന്തം	— ഉദയപ്രഭൃതി ആമധ്യാഹ്ന മാഗച്ഛന്തം മധ്യാഹ്നപ്രഭൃതി ആസായം പരാങ്മുഖം ഗച്ഛന്തം
അപശ്യം	— യാമാന്തേത്യന പശ്യേയം
(കിംച) സഃ സ്യൂചിഃ	— സഹാഞ്ജതീഃ
സഃ വിഷ്ഠചിഃ	— വിഷ്വഗഞ്ജതീഃ, രാത്രാവപി ചന്ദ്രഭൗമാദിത്യാനാം പ്രകാശയിത്രിഃ ത്വിഷഃ
വസാനഃ	— ആച്ഛാദയൻ
ഭവനേഷ്വ അന്തഃ	— ഭവനൈകദേശേഷു മധ്യേ
ആ വരീവർത്തി	— ഉദയാസ്തമയം കർപ്പൻ പുനഃ പുനരാവർത്തതേ (തഥപശ്യം)

അത്ഥം.-സമുദ്രലോകത്തിന്നു മേ, വെളിച്ചം മുതലായവ
യാൽ രക്ഷിതാവായി ഭവിക്കുകയും വല്ലാത്തതോ ക്ഷീണിച്ചിരി
പ്പോ ഇല്ലാത്തവനായി, തന്റെ മാറ്റങ്ങളിലൂടെ ഉദയം മുതൽ
ഉച്ചവരെ കയറിയും, ഉച്ചമുതൽ അസ്തമയം വരെ ഇറങ്ങി
യും ചലിക്കുന്ന നൂറ്റാണ്ടിനെ കാണാൻ പിന്നെ അവിടുന്ന്
തന്റെ ഒപ്പംനില്ക്കുന്ന തേജസ്സുകളാൽ രാത്രിയിൽ ചന്ദ്രനെയും
അനിയെയും പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന തേജസ്സുകളാൽ സ്വയം ഭൂമി
ഭൂമനങ്ങളിൽ ഒരു ഭാഗത്താലുതിൻ മറ്റൊരു ഭാഗത്തു് ഉദയം
സ്തമയങ്ങൾ ചെയ്യുകൊണ്ടു് വീണ്ടും വീണ്ടും ഔവർത്തിക്കുന്ന
ആ ദേവനെ കാണാൻ (സൂര്യൻ പരിഭവത്തായി വേദത്തിൽ
പലയിടങ്ങളിലും പറഞ്ഞുകാണും. എന്നാൽ യഥാർത്ഥത്തിൽ
പരിഭവം എന്ത് പറയുന്നതായി അർത്ഥമെടുക്കേണ്ടതില്ല
ദൃഷ്ടാവായ മനുഷ്യന്റെ തോന്നലനുസരിച്ചു് പറയുന്നതായി
മാത്രമേ കണക്കാക്കേണ്ടതുളള ഈ മന്ത്രത്തിൽ ഭൂവനേഷ്വരഃ
(ഭൂവനൈകദേശേഷ്വരശ്ചൈവ) ഉദയാസ്തമയങ്ങൾ നടത്തുന്ന എ
ന്ന പ്രസ്താവം കൊണ്ടു് സൂര്യൻ ഭൂമിയിൽ ഓടിക്കൂട്ടു് അദൃശ്യ
നാകുമ്പോൾ മറ്റൊരാൾക്കു് ദൃശ്യനാകുന്ന സംഗതി എടുത്തു
പറയുന്നു)

32 യ ഈ ചകാരനസോ അസ്യവേദ
യ ഈ ദേശഹിതമിനതസ്മാൽ
സമാനുരോനാപരിവിതോന്ന
ബ്രഹ്മപ്രജാനിര്യതിമാവിവേശ

അന്വയം :-

യഃ ഈ ചകാര	— ഹിനം ഗർഭകരോതി
സഃ അസ്യ (അസ്തമ)	
ന വേദ	— ഹിനം ഗർഭം ന ജാനാതി
യഃ (ച മാതുരദാസ്യം)	
ഈ ദേശ	— അർത്ഥമാനേനദേശേതി
തസ്മാൽ (ദൃഷ്ടസ്തുകാശാൽ)	
സഃ) ഹിതം ഇതി ന	— അത്യന്തമഹിതമേവൈവ

(അത്രാനഭവം സർവ്വം ജന്മാന്തരേ ലോകാന്തരേവാ)

സഃ മാതൃഃ യോനാ — താദൃഗഃ ജനന്ത്യാഭ്യോനൈ

അന്തഃ പരി-വിതഃ — ഉത്ബജരായുഭ്യോം പരിതോ
വേഷ്വിതസ്സൻ

ബഹു-പ്രഭാഃ — ബഹുജന്മഭാഷ്

(ഏവം) നിഃ-ഋതിം

ആ വിവേശ — ഗർഭഃഖമനുഭവൻ നിരൂത്യ
ഭിധാനം പ്രഭഃഖമനുഭവതി

(തൽ പരിഹാരായ ആത്മാജ്ഞാതവ്യഃ)

അർത്ഥം.-ഏവൻ ഗർഭമുൽപാദിപ്പിച്ചുവോ, (അല്ലങ്കിൽ കൃഷിവാണിജ്യാദികളിൽ പ്രവർത്തിച്ചുവോ) അവൻ അതിന്റെ തത്വം, സ്വഭൂതമായ ഗർഭത്തെ അറിയുന്നില്ല. ഏവൻ മാതാവിന്റെ വയറിൽ ഇരുന്നവനായി തന്നെ അനുമാനംകൊണ്ടു കാണുന്നു, ആ കാണുന്നവന്റെ അടുക്കൽ അതത്യന്തം അന്തർവിതമാണു്, നിഗൂഢമാണു്. അനുമാനംകൊണ്ടുള്ള ആ അനുഭവവും ജന്മാന്തരത്തിലോ, ലോകാന്തരത്തിലോ ഇല്ലതാനും. അതാതു് അമ്മയുടെ യോനിയിൽ (ഗർഭപാത്രത്തിൽ) തോൽ പാടയാലും മറുപിള്ളയാലും ചുറ്റപ്പെട്ടു് (ഭീവി) അധിക ജനനഭാഷായി ഭവിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം ഗർഭജനനഭഃഖമനുഭവിച്ചു് നിരൂതി എന്ന മഹാഭഃഖം അനുഭവിക്കുന്നു. (നിരൂതി ആയഃ ക്ഷയകാരിണിയായ പാപഭേദം) അതിന്റെ പരിഹാരത്തിനു് ആത്മാജ്ഞാനം മാത്രം മാർഗ്ഗം.

33 ദ്യോമേ പിതാജനിതാനാഭിരത്ര

ബന്ധമേകാതാപൃഥിവീമഹിയം

ഉത്താനയോഗ്വമേവാദ്രന്ധ്രോനിരന്ത

രത്രാപിതാഭിനിത്യമാധാൽ

അന്വയം:-

(ദീർഘതമാ:ബ്രവീതി)

മേ ദ്യേത: പിതാ

(അപിതു) ജനിതാ

നാഭി: അത്ര

— പാലക:

— ജനയിതാ, ഉൽപാദയിതാ

— ഔരോരസോത്രതിഷ്ഠതി, തത

ശ്വാന്നം, അന്നാദ്രേത:

രേതസോ മനഷ്യ:

ഇതിരസസ്യോത്ര സർഭാവാൽ

(അത ഏവ) ബന്ധ:

ഇയം മഹി പൃഥിവീ മേ

മാതാ

— ബന്ധികാ

— മാതൃസ്ഥാനീയാ, സോൽഭൂതേ

ന്നേഷധ്യാദിനാപോഷയിത്രീ

(കി.പ) ഉത്താനയോ:

ചഞ്ചോ:

— ഊർധ്വതാനയോ:

— സർവ്വസ്യ അത്രേയാ, ലോഗ

സാധനയോ:

ദ്യാവാപൃഥിവ്യോ:

അന്ന: യോനി:

— മധ്യേ സർവ്വഭൂതനിർമ്മാണാ

ത്ഥകമന്തരിക്ഷം (വർത്തതേ)

അത്ര പിതാ

— അന്യീന്നന്തരിക്ഷേ ദ്യുലോക:

അധിഷ്ഠാത്രധിഷ്ഠാനയോ: അ

ദേന ആദിത്യ: സ്വരശ്മീഭി:

ദഹിത:

ഗർഭ:

— ദുരേനിഹിതായാ:

— സർവ്വോൽപാദനസമർത്ഥം

വൃഷ്ട്യഭക്തലക്ഷണം

ആ അധാത്

— സർവ്വത: കരോതി

അർത്ഥം.-എനിജ്ഞ ഭൂയാവാൻ പാലകൻ പാലകൻ മാ
മല്ല, ജനോത്പാദ, ഉൽപാദയിതാവ് (ഗാരിജ് അച്ചൻ) രസ
(മലം) രസത്തിൽ നിന്ന് അന്നം, അന്നത്തിൽ നിന്ന് ശുഭ
ഭൂതത്തിൽ നിന്ന് ജനനം. എന്ന പാഠവ്യത്യേസരിഭ
രസാപസ്ഥാനത്താൽ എന്ന ബന്ധിച്ച്കുന്ന ഈ മഹതിര
യ ഭൂമി എനിജ്ഞയാണു്; തന്നിലുൽപന്നങ്ങളായ സസ്യാ
കളാൽ എന്ന പോഷിപ്പിയ്കുന്ന, വളർത്തുന്നവളാണു്. കൂ
ടെ എല്ലാ ഉൽകൃഷ്ടലോഗവിഭവങ്ങളോടും കൂടിയ ദ്യാവാപൃ
ഥികളുടെ മധ്യമായ, സർവ്വ ലാഘവനിർമ്മാണാത്മകമ:

അന്തരീക്ഷം വർത്തിക്കുന്നു. അവിടെ അച്ഛനായ ദ്യോവ് അധിഷ്ഠാതാവിനും അധിഷ്ഠാനത്തിനും (ഇരിക്കുന്നവനും ഇരിപ്പിടത്തിനും) ഭേദം കൂടാതെ (ആദിത്യൻ) ദൂരേ അയയ്ക്കപ്പെട്ട (മകളായ) ഭൂമിയ്ക്കു സർവ്വസമൃദ്ധികരമായ വൃഷ്ടിഗർഭം (മഴയുടെ ഗർഭത്തിൽ നിന്നാണല്ലോ സസൃഷ്ടികൾ ജനിക്കുന്നത്, ആ ഗർഭം) ഉല്പാദിപ്പിയ്ക്കുന്നു. (മകൾ എന്നർത്ഥത്തിലുള്ള ദഹിതാ എന്ന പദത്തിന് ദൂരേ അയയ്ക്കപ്പെട്ടവൾ എന്ന് അർത്ഥം പറഞ്ഞിരിയ്ക്കുന്നു. മകൾ അന്യന്ത് കൊടുക്കപ്പെട്ട് സ്വഗൃഹത്തിൽ നിന്ന് അയയ്ക്കപ്പെടുന്നവളാണല്ലോ.)

34 പൃച്ഛാമിത്വാപരമന്തം പൃഥിവ്യഃ
 പൃച്ഛാമിയത്ര ഭൂവനസ്യ നാഭിഃ
 പൃച്ഛാമിത്വാ വൃഷ്ണാ അശ്വസ്യരേതഃ
 പൃച്ഛാമി വാചഃ പരമം വ്യോമ

അന്വയം:—

(ഹേ യജമാന,) (കിം)
 പൃഥിവ്യഃ പരം അന്തം
 ത്വാ പൃച്ഛാമി?

— ഉൽകൃഷ്ടാം കാഷ്ഠാം, യത്ര സർവാ
 പൃഥിവീ സമാപ്യതേ ഇതി
 ത്വാം പൃച്ഛാമി

(തഥാ) പൃച്ഛാമി യത്ര
 ഭൂവനസ്യ നാഭിഃ

— ഭൂതജാതസ്യസന്നാഹഃ,
 ബന്ധനം, യത്രസർവ്വം സന്നദ്ധം
 ഭവതി

ത്വാ വൃഷ്ണഃ അശ്വസ്യ
 രേതഃ പൃച്ഛാമി

— വഷ്കസ്യ വ്യംഘ്നസൃഷ്ടാദിത്യസ്യ
 കാരണം തൽ കിം?

(തഥാ) വാചഃ പരമം
 വി-ഓമ പൃച്ഛാമി

— വാഗ്ജാതസ്യ നിരതിശയം
 സ്ഥാനം, സർവ്വസ്യ വചസഃ
 കാരണം കിം?

അതിനും—അല്ലയോ യജമാന, അങ്ങയോട് ഞാൻ ചോദി
 ഇന്നു: ഭൂമിയുടെ പാദകാഴ്ച ഏത്, എവിടെ അതവസാനി
 യ്ക്കുന്നു? ഭൂതപ്രപഞ്ചത്തിന്റെ കൂടം എവിടെ, എവിടെ
 എല്ലാ പദാപരങ്ങളും ബദ്ധമായിരിക്കുന്നു എന്ന് ഞാൻ ചോ
 ദിക്കുന്നു. വർഷകനായ എങ്ങും വ്യാപിച്ച ആദിത്യന്റെ കാരണ
 മെന്താണത്?—ചോദിയ്ക്കുന്നു. വാക്സമുഹത്തിന്റെ, എല്ലാ
 വാക്സിന്റെയും അതിമഹത്തായ സ്ഥാനം, കാരണമേന്ത് എ
 ന്നും ഞാൻ ചോദിയ്ക്കുന്നു.

35 ഇയം വേദി: പരോത്താ: പൃഥിവ്യാ

ജായം യജേണാഭവനസ്യ നാഭി:

തായം സോഽപ്യുച്ഛോ അശ്വസ്യ രതോ

ബ്രഹ്മായം വാച: പരമം വ്യോമ

വ-20

അന്വയം:—

(പ്രബോ) പൃഥിവ്യാ: പാ:
 താ:

— പ്രഥമവക്യാ: ഭൂമ്യോ:
 പാദ്യവസാനം.

ഇയം വേദി:
 (തഥാ) തായം യജനാ:
 ഭവനസ്യ നാഭി:

— (നവേദ്യതിരിക്കാ ഭൂമിരമ്പി)

— സന്നാഹം, തൈത്രവസ്തുഷ്യാദി
 സർവ്വഫലോൽപത്തേ: സർവ്വപ്രാ
 നീനാം ബന്ധകത്വാൽ

(അഥ) വൃഷ്ണ: അശ്വസ്യ
 രതോ:
 തായം സോഽപ്യ:

— വർഷകസ്യ ആദിത്യസ്യകാരണം
 — സമാന്തകണ്ഠോഽഭി, അഗ്നൗ
 ഹിതണ്ണോഽഗ്നൗ: ആദിത്യം
 പ്രാപ്യവൃഷ്ണാദി ഫലം ജനയതി

തായം ബ്രഹ്മ
 വാച: പാദം വിഹാമ

— പ്രജാപതിഭാവം
 — ഉൽകൃഷ്ടം രക്ഷകം സ്ഥാനം,
 തൈത്രവോൽപത്തേ: തൈത്ര
 വപാദ്യവസാനാമു

അർത്ഥം:- (യജമാനന്റെ മറുപടി), അല്ലയോ ഋഷേ, പരന്ന ഈ ഭൂമിയുടെ പര്യവസാനം ഈ (യജ്ഞ) വേദിയാകുന്നു. വേദിയിൽ നിന്ന് വ്യത്യസ്തമായി കടന്നു നിൽക്കുന്ന ഭൂമിയില്ല. ('ഏതാവതീവൈപൃഥ്വിവീയാവതീവേദി:' എന്നു ശ്രുതി) അതുപോലെ ഈ യജ്ഞമാണു് ഭൂവനത്തിന്റെ (ചരാചര പ്രപഞ്ചത്തിന്റെ) കൂടം. (അവിടെ മഴ മുതലായ ഫലസിദ്ധിയാൽ എല്ലാപ്രാണികൾക്കും പേച്ഛ) പിന്നെ വഷ്കനായ ആദിത്യന്റെ മൂലം, കാരണം, ഈ സോമമാകുന്നു. രസാത്മകമായ സോമം (സോമച്ചാതു്) അഗ്നിയിലൂടെ ആദിത്യനെ പ്രാപിച്ചു് മഴ മുതലായ ഫലമുണ്ടാകുന്നു. ('അഗ്നൗ പ്രാസ്താഹതിസ്സമ്മ്യഗാദിത്യമുപതിഷ്ഠതി. ആദിത്യോജ്ജായതേ വൃഷ്ടിർവൃഷ്ടേരന്നംതതഃ പ്രജാഃ' എന്നു മനസ്മൃതി) ഈ യജ്ഞത്തിലെ ബ്രഹ്മൻ, പ്രജാപതി തന്നെയാണു്; മന്ത്രരൂപങ്ങളായ എല്ലാ വാക്കുകൾക്കും (ആ വഴിക്കു വാക്കിന്നു് പൊതുവേ) ഉൽകൃഷ്ടവും രക്ഷകവുമായ സ്ഥാനം. അവിടെയാണതു് തുടങ്ങുന്നതു്, അവസാനിക്കുന്നതു്.

36 സപ്താർദ്ധഗർഭാ ഭൂവനസ്യരേതോ
വിഷ്ണോസ്ത്രിഷ്ഠന്തിപ്രദിശാവിധർമ്മണി
തേധീതിഭിർമ്മന്നസാരേ വിപശ്ചിതഃ
പരിഭൂവഃ പരിഭവന്തി വിശ്ചിതഃ

അന്വയം:-

സപ്ത	— സപ്തസംഖ്യാകാരശ്ചയഃ
അദ്ധ-ഗർഭാഃ	— സംവത്സരസ്യോദ്ധേ ഗർഭം, ഗർഭസ്ഥാനീയമുദേകം ധാരയ മാണാഃ (അന്തരീക്ഷേ ഗർഭവദ ർത്ഥമാനാഃ)
ഭൂവനസ്യ രേതഃ	— വൃഷ്ടിപ്രദത്വേന
വിഷ്ണോഃ വി-ധർമ്മണി	— വ്യാപകസ്യോദിത്യസ്യ ജഗദ്ധാരണ വ്യാപാരേ
പ്ര-ദിശാ തിഷ്ഠന്തി	— പ്രദേശേന വർത്തന്തേ

- (കിംപ) തേ യിതി-ഭി: — പ്രജ്ഞാഭി:
 മനസാ — ജഗദ്വപകാരം കത്തവ്യ: ഇതി
 ബുദ്ധ്യോ
 വിശ്വത: — വിശ്വം (ഭിതീയാത്മേതസി:)
 പരി ഭവന്തി — പരിതോഭാവയന്തി, കൃത്സ്നം
 ജഗദ്വ്യാപ്തവന്തി
 (യസ്മാദേവം തസ്മാത്)
 തേ വിപി-പിത:
 പരി-ഭവ: — തേ ഏവ ബുദ്ധിയുക്താ,
 സർവ്വവ്യപാ:

അർത്ഥം:—(സൂര്യന്റെ) ഏഴ് രശ്മികൾ അന്തരീക്ഷത്തിൽ
 ഗർഭരൂപത്തിൽ നിലകൊണ്ടു മഴ പെയ്യിക്കുന്നു സാരഭൂതങ്ങളായ
 അവ, ഏതും വ്യാപിച്ച ആഭിത്യന്റെ ലോകരക്ഷണ
 കർമ്മത്തിൽ അതാതിടത്തു് (സംബന്ധിച്ചു്) വർത്തിക്കുന്നു.
 അവ സ്വന്തം പ്രജ്ഞകളാലും, ലോകരക്ഷണം കർത്തവ്യമെന്ന
 ബുദ്ധിയാലും വിശ്വത്തെ എമ്പാടും വ്യാപിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം
 മാകയാൽ ആ രശ്മികൾ തന്നെയാണു് ബുദ്ധിയോടുകൂടി,
 ജ്ഞാനപ്രകാശകളായി എണ്ണ, വ്യാപിക്കുന്നതു്. (സൂര്യരശ്മി-
 കൾക്കു് ദേവത്വം, മഹത്വം കൽപിച്ചുകൊണ്ടുള്ള സ്തുതികൾ
 മുമ്പും വന്നിട്ടുണ്ടു്.)

37 നവി¹ജാനാമി¹യഭി¹പ്രേദാ¹സ്തി

നി¹ണ്യസ്സനാ¹യോ¹മ്നസാ¹പരാമി

യദാ¹മാഗ്നി¹പ്രഥ¹ജാ¹ഗ്തസ്യോ

ഭി¹ഭാ¹പോ¹തഥാ¹പ്രേ¹ഭാ¹മസ്യോ

അന്വയം -

യദി-ഇവ

— യദാപരോക്ഷജ്ഞാനം,
 സർവ്വകാര്യരൂപം,
 ആനന്ദാധികമസ്തി, തദാ

- ഇദം (അഹം) അസ്തി
(ഇതി) ന വി ജാനാമി — ഇദം സർവ്വമഹമസ്തിതി
ശാസ്ത്രജ്ഞിതം ജ്ഞാനംമേജാതം,
നതു ആനഭാവികം;
പാരമാത്മേ്യനനജാനാമി
- (യതോഹം) നിന്ദ്യഃ
സം-നദംധഃ — അന്തർഹിതഃ, മുഢചിത്തഃ
— അവിദ്യാ കാമകർമ്മഭിഃ സമ്യക്
ബദ്ധഃ, വേഷിതഃ
- (അത ഏവ) മനസാ
ചരാമി — ഇന്ദ്രിയപരവശഃ ബഹിർമുഖേന
ചേതസായുക്തഃ സംസാരേ
സഞ്ചരാമി
- യദാ ഗുതസ്യ
പ്രഥമ-ജാഃ — പരമാത്മസ്യ പരസ്യബ്രഹ്മണഃ
— പ്രഥമോന്മേഷഃ, പ്രഥമാനുഭവഃ
മാ ആ അഗൻ — മാം പ്രാപ്നോതി
ആൽ ഇൽ അത്യാഃ
വാചഃ — അനന്തരമേവ അവിളംബേന
ഏകാത്മ്യപ്രതിപാദികായാഃ
ഉപനിഷദ്ഭവഃ
- ഭാഗം അശ്നവേ — ഭജനീയം ശബ്ദബ്രഹ്മണാ
വ്യാപ്തവ്യം പരം ബ്രഹ്മപദം
പ്രാപ്നോതി
- (പിത്തസ്യ ബഹിർമുഖതാം പരിത്യജ്യ അന്തർമുഖതാം യ
ദാത്യാൽ, തദാനിമേവസ്വരൂപം ഭൃഷ്ടം സുശകം ഭവതി)

അർത്ഥം-പ്രപഞ്ചവും ബ്രഹ്മവും ഒന്നാണെന്നും പ്രപഞ്ചത്തിൽ പെട്ട ഞാനും ആ ബ്രഹ്മമാണെന്നുമുള്ള സന്ദൈവകാത്മ്യരൂപമായ ജ്ഞാനം പരോക്ഷമായുണ്ടെങ്കിലും, ശാസ്ത്രപ്രകാരമുള്ള അറിവെനിക്കുണ്ടെങ്കിലും, അനുഭവത്തിൽ പരമാത്മമായി ഞാനതറിയുന്നില്ല. കാരണം, ഞാൻ (മായയാൽ) മറയ്ക്കപ്പെട്ടവനാണ്, മുഢചിത്തനാണ്. അജ്ഞാനമുലങ്ങലായ കർമ്മങ്ങളാൽ കെട്ടപ്പെട്ടവനായി, ചുറ്റപ്പെട്ടവനായി, ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്ക് വശനായി ബഹിർമുഖമായ മനസ്സാൽ സംസാരത്തിൽ ചരിക്കുന്നു. ഏപ്പോൾ പാരമാത്മ്യരൂപമായ പരബ്രഹ്മത്തിന്റെ പ്രഥമോന്മേഷം, ആദ്യാനുഭൂതി എന്ന പ്രാപിക്കുന്നോ, അപ്പോൾ

മാത്രമേ വിളംബം കൂടാതെ ഐകാന്ത്യപ്രതിപാദകങ്ങളായ ഉപനിഷദാകൃങ്ങളും, ജനനീയമായ ആശബ്ദബ്രഹ്മത്തിൽ ഉൾപ്പെടെ പരബ്രഹ്മപദവും പ്രാപിക്കുകയുള്ള മനസ്സിന്റെ ബഹിർബുദ്ധി, പുറത്തേക്കു നോക്കൽ, വിട്ട്, അന്തർബുദ്ധി, ഉള്ളിലേക്കു നോക്കൽ എന്നാലേ സ്വരൂപം ദർശിപ്പാൻ ശക്യമാവൂ.

38 അപാഘപ്രാദേശിസ്വധയാഗൃഹീതോ

മർത്യമർത്യനാസയ്ക്കാനി:

താഴെപ്പറഞ്ഞവിഷയപിന്നാലിയന്മാ

നഗ്നനും ചികുണ്ണനിചികുരനും

അനുകൂലം:-

അമർത്ഥഃ

— അമരണധർമ്മം സൗഖ്യമാത്മാം

മുദ്രകൃത

— മരണധർമ്മാഭ്യർത്ഥനാ
ദേവന

സംയോജനം:

— സമാനോൽപത്തിയുണ്ട്

സ്വയംഗൃഹീത:

— അനോപലക്ഷിത തൽജോഗേന
ഗൃഹീതസ്സുർ

അപ്രാപ്തം ഏതീ

— അഗ്നിശ്വം കർമ്മ കൃത്യാ അധോ
ഗച്ഛതി

പ്രാബ് (ഏകദി)

— ഉദ്യോഗം, സ്വർ്ഗ്ഗാഭിലാഷം
പ്രാപ്തം

(ആഞ്ഞവ സ്ഥൂലനുകൂലാഭേദപരിപ്രഹണേ ലോകേ
 ഇണയായാചിതസ്സന് പാദമതി.)

അഭിപ്രായം

— ཅུ་ འཕྲིའུ་གུ་
སྤྲུའུ་འུ་འུ་

വിഷ്ണുചിന്താ

— ഇഫലോകേ സ്വപ്നഗമനം

വി_യുക്തം

— തത്തുല്യ ഫലപ്രാപ്തിയോടെ
ലോകത്തുവെച്ചു നടത്ത
വേണ്ടതെ

(തത്ര നരാഃ) അന്യം — ഭൂതാത്മാനം
നി ചികൃഃ — നിതരാം ജാനന്തി
അന്യം ന നി ചികൃഃ — അപരം ന ജാനന്തി

അർത്ഥം—അമരണ ധർമ്മത്തോടു കൂടിയ ആത്മാവു്, മരണ ധർമ്മമായ ദേഹത്തോടുകൂടി ഉല്പന്നനായി സുഖഭോഗത്താൽ ഗ്രമിക്കുപ്പെട്ടു്, പരമാത്മപ്രാപ്തികരമല്ലാത്ത ഐഹികകർമ്മ നഷ്ടിച്ചു് കീഴ്ലോകങ്ങളിലും മേൽ സ്വർ്ഗ്ഗാദിലോകങ്ങളിലും എത്തുന്നു. (ആത്മാവു തന്നെയാണു് സ്ഥൂലസൂക്ഷ്മശരീര സ്വീകാരത്തോടുകൂടി സത്പരജസ്സമോ ഗുണങ്ങൾ ചേർന്നു ചുറ്റി കറങ്ങുന്നതു്.) ആ സ്ഥൂല സൂക്ഷ്മ ശരീരീകര, ആത്മജീവാത്മാക്കൾ എപ്പോഴും ഈ ലോകത്തിലെങ്ങും ഗമിച്ചും ലോകാന്തരങ്ങളിലും തന്റെ തന്റെ കർമ്മഫലങ്ങളനുഭവിച്ചു് വർത്തിയ്ക്കുന്നു, അവർ ഭൂതാത്മാവായ ശരീരത്തെ നന്നായറിയുന്നു, അപരനായ ആത്മാവിനെ അറിയുന്നില്ല.

39 ഗുപോ അക്ഷരേ പരമേവ്യാമൻ
യസ്മിൻ ദേവാ അധിവിശ്വേനീഷേഭഃ
യസ്തന്നവേദകീൗചാകരിഷ്യതി
യ ഇത്തദിദൃസ്സ ഇമേ സമാസതേ

അന്വയം:-

ഗുപഃ അക്ഷരേ — ഗുഹ്വരേണ സാങ്ഗാഃ
പരവിദ്യാത്മകാശ്വതപാരോ
വേദാഃ ഉച്യന്തേ, തസ്മാസ്സംബ
ന്ധിനി അക്ഷരേ, ക്ഷരണ
രഹിതേ നിത്യേ ബ്രഹ്മണി
പരമേ വി-ഓമൻ — നിരതിശയേവ്യോമനി (അലേ
പത്വ നിരൂപത്വ
വ്യാപിത്വാദി സാദൃശ്യേന)
യസ്മിൻ വിശ്വേ ദേവാഃ — യസ്മിൻ പരമാത്മനി സർവ്വേ
ദേവാഃ

- അധി നി-സേദഃ — ആശ്രിത്യ തിഷ്ഠന്തി
 യഃ തൽ ന വേദ — യോമർത്യഃ താദൃശം ദേവാദീ
 നാം സ്വരൂപലാഭോസ്സേദം ന
 ജാനാതി
 (സഃ) ഗൃഹ — ഗൃഹാദിശബ്ദോ ജാലേന
 കിം കരിഷ്യതി? — കിംസാധയതി
 (യോക്ഷാമവിഭിത്വാ കമ്മണാംകത്താ ഭവതി, യാഗാദീനാ
 തിഷ്ഠതി, തേന കിഞ്ചിദപി കമ്മ കൃതം ന ഭവതി)
 യേ ഇത് തത് വിദഃ — യേ ഏവ തത്വം ജാനന്തി
 തേ ഇമേ സഃ ആസദത — തേ ഏവ ഇമേ ജ്ഞാതാരഃ
 സമ്യക്തിഷ്ഠന്തി (അപനരാ
 വൃത്യാസ്വരൂപേവസ്ഥാനം
 സമാസനം)

അർത്ഥം.-അലേപനം, (ഒന്നും പറ്റിപ്പിടിത്തായ) അത്ര
 പത്വം വ്യാപിതം എന്നിവയാൽ ആകാശസദൃശമായ, പരമ
 പദമായി എല്ലാ ദേവന്മാരും ആശ്രയിച്ച് അധിപനിയ്ക്കുന്ന
 സ്ഥാനമായ നാലു പേദങ്ങളിലെയും അക്ഷരത്തിൽ അക്ഷ
 യവും നിത്യവുമായ മന്ത്രജാതത്തിൽ (യാതൊന്നുംകൂടാ) അതി
 നെ അറിയാത്തവൻ, സകല ദേവരൂപസമീകിയാസ്സഭമായ
 അതിനെ അറിയാത്തവൻ, ഗൃഹിനാൽ, വേദശബ്ദോജാല
 ന്നാൽ എന്തുചെയ്യുന്ന എന്തു സാധിയ്ക്കുന്നു? (അക്ഷയമായ
 അതിനെ അറിയാതെ, കമ്മകത്താപായി യാഗാദികളനുഷ്ഠി
 യ്ക്കുന്നവനാൽ കമ്മം ചെയ്യപ്പെട്ടതാകുന്നില്ല) ഏവർ തന്നെ
 ആ തത്വമറിയുന്നുവോ അവർ വിജ്ഞരായി, മടങ്ങി വരവി
 ല്ലാത്ത ഉൽകൃഷ്ടാവസ്ഥയെ പ്രാപിയ്ക്കുന്നു (ഗൃഹം എന്ന
 ശബ്ദത്തിന് ആദിത്യനെന്നും പ്രണവമെന്നും പരമാത്മാവെ
 ന്നും അർത്ഥമെടുത്ത് യോജിപ്പിച്ചു പറയുന്നുണ്ട്)

- 40 സുഖവസാദം ഭഗവതീഹി ഭൂയാ
 അഥോ വയം ഭഗവന്തസ്യ മ
 അദംധിത്രണമഹേന്ദ്ര വിശ്വഭാനി.
 പിബശുദ്ധമുദകമാചരന്തി

അന്വയം:-

ഹേ അഘ്ലോ,	— അമനനിയേ ഗൌ (താം)
സുയവസ-അർ	
ഗേ-വതി ഹി ഭൂയാ:	— ശോഭോപയവസ്യതുണാദികസ്യ അത്രിസതി, പ്രഭൃതക്ഷിരാദി ജനീയധനദാത്രി വേ
അഗോ വയം	— യജമാനാ അപി
ഗേ-വന്തഃ സ്യാമ	— പ്രഭൃതധനയുക്താ ഭവേമ
വിശ്വ-ഭാനീം	— വിശ്വകാലം, സർവ്വഭാ
ആ-ചരന്തീ തുണം അദ്ധി	— നിഗ്ദ്യന്തീ തുണം ക്ഷേയ
ശുദ്ധം ഉദകം പിബ	

അർത്ഥം:-ഹനിക്കപ്പെടരുതാത്ത പയ്യേ, നീ മുഴപ്പുള്ള പല്ലു
തിന്ന് സമൃദ്ധമായ പാലാകുന്ന ധനത്തോടുകൂടി (ഗേവതിയാ
യി) വേിച്ചാലും. യജമാനന്മാരായ ഞങ്ങളും ഭഗവാന്മാർ,
സമൃദ്ധ ധനന്മാർ ആകാവൂ. എന്നും നീ മേഞ്ഞു നടന്ന് പല്ലു
ക്ഷീയ്ക്കുക. ശുദ്ധജലം കുടിയ്ക്കുക. (വേദത്തിൽ പശു
വിനെ പലേടത്തും അഘ്ലോ, ഒരിക്കലും ഉപദ്രവിക്കപ്പെടരുതാ
ത്തവര എന്ന പേരിലാണ് പറയുന്നത്. പശുവിന്ന് പരി
ശുദ്ധതം അത്രയേറെ ഋഷികൾ കല്പിച്ചിരുന്നു)

41 ഗൌരീർമ്മിമായ സലിലാനിതക്ഷ
ത്യേകപദീപദീസാചതുഷ്ഠദീ
അഷ്ടാപദീ നവപദീബഭ്രുവുഷീ
സഹസ്രാക്ഷരാപരമേവ്യോമൻ

അന്വയം:-

സാ ഗൌരീ:	— ഗരണശീലാ, ശബ്ദബ്രഹ്മാത്മികാവാക്
സലിലാനി തക്ഷതീ	— വാചകത്വേന നിഷ്ഠാഭയന്തീ "
ഏക-പദീ	— പ്രണവാത്തനാ ഏകരൂപാ
ദി-പദീ	— സൃഷ്ടിങ്ദേവേന പദഭയവതി

- ചതുഃ-പദീ — നാമാവ്യാതോപസഗ്ഗ നിപാത
ഭേദേന
- അഷ്ടാ-പദീ — ആമത്രിതസഹിതാഷ്ടഭേദേന
- നവ-പദീ — ഉദൈവതാഷ്ടഭേദേന
- പരമേ വി-ഓമൻ — ഉദ്യോഗാഷ്ടഭേദേന
- സഹസ്ര-അക്ഷരാ
- ബഭ്രുവഷീ — അനേകാകാരണപദാപ്തം,
ബഹുവിധാദിവ്യകതിഭുവേഷി
- മിശ്രായ — മാതി ശബ്ദം

അതഃ - ആർദ്രത (നനവ്) ചേഷണ ശബ്ദോത്തമീയ ശബ്ദസമുച്ചയമായ ആ വാക്യം യാഗ്യാദിനി പ്രതിഷ്ഠിതയാ യി വാചകരൂപത്തിൽ സ്വരൂപമായി പ്രണവരൂപത്തിൽ ഏകപദീയായും, സമ്പന്നതിരണദേവദാതാ ദിപദീയായും, നാമം, ആഖ്യാതം, ഉപസർഗ്ഗം, നിപാതം എന്ന നാലു വിധങ്ങളോടുകൂടി ചതുഷ്പദീയായും, സംബോധനയടക്കം എട്ടു വിഭക്തികളോടുകൂടി അഷ്ടാപദീയായും, ആ എട്ടു വിഭക്തികളോട് അപ്യയം ചേർന്ന് നവപദീയായും, വിവിധാകാരങ്ങളാൽ വ്യുപചിച്ച് നാനാവിധവ്യതിത്വം പ്രാപിച്ച് ശബ്ദമെന്ന (ഗൌരീഃ എന്ന പദത്തിന് മധ്യമികാരം വാക്യം എന്നും സലിലാനി എന്നതിന് വ്യഞ്ജിജലമെന്നും ഏകപദീ എന്നതിന് മേഘത്തിലുള്ള ജലമെന്നും ദിപദീ എന്നതിന് മേഘാനദി ക്ഷങ്ങിലുള്ള ജലമെന്നും ചതുഷ്പദീ, അഷ്ടാപദീ എന്നിവയ്ക്ക് ഭിക്ഷകളിലും വിഭിക്ഷകളിലും എന്നിയ ജലമെന്നും നവപദീ എന്നതിന് അഷ്ടഭിക്ഷകളോട് ഉദ്യോഗഭിക്ഷകളായ ഭിക്ഷകളിലെ ജലമെന്നും അതഃ പായന്നന്ദം)

42 തസ്യോസ്സുദാതാവിവിക്ഷരന്തി

തേനജീവന്തിപ്രദീശ്വരന്ത്രഃ

തതഃ ക്ഷാത്രക്ഷരംതദിശ്വരപ്രദീവതി

അനന്തം -

തസ്യോഃ സുദാതാഃ — മധ്യമപാശുപതാഃ ഗോസ്സകാശാദിപുഷ്പദകസമനാധികരണഭൂതാമേവാ

ധി വി ക്ഷരന്തി — പ്രഭൃതമുദേകം വിവിധം ക്ഷരന്തി
ന ചതസ്രഃ പ്ര-ഭിശഃ — വിഭിശോഭിശച, തൽസ്ഥാഃ
പുരുഷാഃ

വതി

തഃ അക്ഷരം ക്ഷരതി — പശ്ചാൽ ഉദേകം സന്യാദിക
മുല്പാദയതി
ൽ വിശ്വം ഉപ ജീവതി — സന്യാദികം ജഗൽ ജഗൽസ്ഥാഃ
ഉപജീവതി

അർത്ഥം:- മധ്യമാഗ്രൂഹയായ പശുവികൾ നിന്നു മഴ
പള്ളമൊഴുകുന്ന മേഘങ്ങൾ ധാരാളം വെള്ളം ഒഴിക്കുന്നു.
രതിനാൽ നാലുദിക്കുകളിലും വിദിക്കുകളിലുമുള്ള ജനങ്ങൾ
വിവിധമായി പിന്നീടു ആ വെള്ളങ്ങൾ സന്യാദികളുല്പാദി
പ്പിക്കുന്നു. ആ സന്യാദികളെ ജഗത്തിലുള്ളവർ ഉപയോ
ദിച്ചു ജീവിയ്ക്കുന്നു

43 ശകുന്തം ധൃമമാരാദപശ്യം
വിഷുവതാപരഏതാവരേണ
ഉഷാണം പുഗ്നിമപചന്തവീരാ
സ്താനിധിമാണി പ്രഥമാന്ത്യാസൻ

അന്വയം:-

ശക-കന്തം	— ശകുന്തം, ശുഷ്കഗോമയസംഭൃതം
ധൃമം ആരാൽ അപശ്യം	— നാതിദുഃരദൃഷ്ടവാനസ്മി
വിഷു-വതാ ഏതാ	— വ്യാപ്തിമതാ അനേന
അവരേണ	— ന്യകൃഷ്ടേന ധൃമേന
പാ!	— പരസ്താൽ, തൽ കാണാതെ മഗ്നിം അഥം ദൃഷ്ടവാനി
(കി.പ) ഉഷാണം പുഗ്നിം	— ഫലസ്യസേമന്താരം ശുക്തവർണ്ണം വദ്വിത്രപം സോമം
വീരാ	— വിവിധോണകശലാഃ പ്രതിഭാ
അപചന്ത	— അഭിവർദ്ധന കൃതവന്തഃ, സമ്പാദിതവന്തഃ

താനി ധർമ്മാണി	— തത്സാധനാനി അനുഷ്ഠാനാനി
പ്രഥമാനി	— പ്രതമാനി, പ്രകൃഷ്ഠാനി ഫലപര്യവസായിനി
ആസൻ	— സമ്പാദിതാന്യഭവൻ (യജ്ഞാ തർവേദോധുമാഃ മേഘ ആസീൽ)

അർത്ഥം:-ഉണങ്ങിയ ചാണകം കത്തിച്ച പുക അടുത്തു് ഞാൻ കണ്ടിരിക്കുന്നു. താഴെത്തു് വ്യാപിക്കുന്ന ആ പുകയാൽ അപ്പുറത്തു് കാരണഭൂതനായ തിയിനെ കണ്ടിരിക്കുന്നു. ഈ ഞെ ഫലം വർഷിക്കുന്ന സോമവള്ളിയെ കമ്മകശലരായ ഭൃഗുക്കൾ ചതച്ചു് സംസ്കരിച്ചിരിക്കുന്നു അപ്രകാരം അനുഷ്ഠാനത്തിനുള്ള സംഭാരങ്ങൾ ഉൽകൃഷ്ടങ്ങളായി, ഫലപര്യവസായികളായി ഒരുക്കിയിരിക്കുന്നു (യജ്ഞാർത്ഥം ഉണ്ടായ പുക മേഘമായിമാറി മഴ പെയ്യിക്കുന്നു. അതായതു്, ഹോമിച്ച ഹവിസ്സു് അഗ്നി ധൂമരൂപത്തിൽ കൊണ്ടുപോയി ഇന്ദ്രാദികൾക്കു് കൊടുക്കുന്നതിന്റെ ഫലമായി മഴ പെയ്യുന്നു അല്ലെങ്കിൽ മുകളിലോട്ടു പോകുന്ന ധൂമത്തിന്നു് മേഘസാദൃശ്യം ഉണ്ടെന്നു് മാത്രവും കരുതാം.)

44 ത്രയഃ കേശിനാമുമാവിപക്ഷതേ

സംവത്സരേവപരഹ്ണകൃഷ്ണാഃ

വിശ്വമേകോ അഭിപച്ഛേശമിഭി

യാജിരേകസ്യദ്രേശേനരൂപം

അന്വയം:-

ത്രയഃ കേശിനഃ	— കേശസ്ഥാനീയ പ്രകൃഷ്ഠശുഭി യുക്താഃ ത്രയഃ, അഗ്യാദിത്യ വായവാഃ
ഭൂ-മാ വി പക്ഷതേ	— കാലേ കാലേ വിവിധലക്ഷ ണം ഭൂമിപശ്യന്തി
ഹ്ണാഃ (ഭൂധ്യ) ഹ്ണകഃ	— അഗ്നിഃ
സംവത്സരേ	— അതീതേസതിപ്രതിസംവത്സരം

വപതേ	— ഓഹേന ഓഷധിവനസ്സത്യാ ദികേ ഹേദനം കരോതി
ഏകഃ	— അന്യഃ ആദിത്യഃ
വിശ്വം ശചീഭിഃ	— സർവ്വം ജഗൽസ്വകീയൈഃ പ്രകാശവൃഷ്ട്യാദികർമ്മഭിഃ
അഭി ചഷ്ടേ	— പശ്യതി
ഏകസ്യ ഗ്രാജിഃ ദദശേ	— വായോക്തരിഃ സഞ്ചിർദ്ദശ്യതേ
ന രൂപം (ദൃശ്യതേ)	— (സ്പർശശബ്ദയുതികമ്പനലിംഗ ഗമ്യഃ)

അർത്ഥം.-തലമുടിയുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള ഉത്തമരശ്മികളോടു കൂടിയ അഗ്നി, ആദിത്യൻ, വായു എന്നീ മൂവർ, കാലത്തിൽ കാലത്തിൽ വിവിധാകാരമായ ഭൂമിയെ ദർശിക്കുന്നു അപരിൽ ഏകൻ, അഗ്നി, സംവത്സരം തോറം (വേനൽകാലങ്ങളിൽ) സസ്യവൃക്ഷാദികളെ കത്തിച്ചു മുറിച്ചിടുന്നു. അന്യൻ, ആദിത്യൻ, ജഗത്തു് മുഴുവൻ പ്രകാശം, വരഷം മുതലായ കർമ്മങ്ങളാൽ കാണുന്നു. അപരന്റെ, വായുവിന്റെ, ഗതി എല്ലാവരായും കാണപ്പെടുന്നു. ഗതിയേ കാണപ്പെടുന്നുള്ള അഗ്നിസൂര്യന്മാരെപ്പോലെ ശബ്ദസ്പർശയുതികമ്പനങ്ങൾ മാത്രമുള്ള വായുവിന്റെ രൂപം ആരായും കാണപ്പെടുന്നില്ല.

45 ചതാരിവാക്പരിമിതാപദാനി
താനിവിദർബ്രാഹണായേമനീഷിണഃ
ഗുമാത്രീണിനിഹിതാനേഽഗ്നയന്തി
തരീയംവാപോമനുഷ്ടാവദന്തി

അന്വയം:-

വാക്	— കൃത്സ്നായാവചഃ പദാനി
ചതാരി പരി-മിതാ	— പരിമിതാനി
യേ മനീഷിണഃ	
ബ്രാഹണാഃ	— മനസഃ ഈഷിണഃ മേധാവിനഃ വേദവിദഃ

താനി പദാനി വിഭുഃ — ജാനന്തി
 (അന്യം മധ്യേ) ത്രിണി
 ഗുഹാ നി-ഹിതാ — ഗുഹാത്മാം സ്ഥാപിതാനി
 ന ഇംഗത്വനി — ന ചേഷ്ടന്തേ, പ്രകാശന്തേ
 വാചഃ തുരീയം (പദം)
 മനഷ്യാഃ വദന്തി — അജ്ഞാസ്മതജ്ഞാശ്ച
 ഉച്ചാശ്വന്തി വ്യവഹരന്തി

അഥ - ഡാ ക്ലേശപ്രാപ്തിവജ്ജ വാക്യം നാലുപദി
 മായി പരിമിതപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന യാവരോ ജ്ഞാനികൾ, ആ
 വേദജ്ഞന്മാർ ആ പാങ്ങാളു അറിയുന്ന അമ്പയിൽ ഭൂതാപിഡം
 വാക്യകളും ഗുഹാ നി-ഹിതാ അജ്ഞാതവ്യങ്ങളായി കിടക്കുന്നു, അവ
 പ്രകാശിക്കുന്നില്ല വാക്കിന്റെ നാലാമത്തെ വിധം. (മാത്രം)
 മനുഷ്യർ, അറിവറമ്പതം അറിവുറമ്പതം, ഉച്ചരിക്കുന്നു, വ്യവ
 ഹരിക്കുന്നു (ഈ ഭൂതാപിഡം വാക്യകൾ ഇന്നിന്നപയാണെന്ന
 തിൽ പല മതകാര്യം പലവിധം പറയുന്നു ഭ്രാമിവിദ്യാശ്രുതി
 കളാണെന്നും പ്രസ്താവത്തിലെ നാകാഭ്യക്ഷരങ്ങളാണെന്നും
 മഹാകല്പബ്രഹ്മണങ്ങളാണെന്നും ദ്രാവിളജ്ഞാമങ്ങളാണെന്നും
 പരാപശ്യന്തീ മധ്യമകളാണെന്നും ഭിന്നമതക്കാർ വ്യാഖ്യാനി
 യ്ക്കുന്നു വാക്യരൂപമേതെന്നായ പരാപശ്യന്തീ മധ്യമാ എന്നീ
 വയാണ് ഉദാഹരണ ചേർച്ച നാലാമത്തെ രൂപമായ വാക്യം
 വൈഖരി എന്നറിയപ്പെടുന്ന അതത്രെ മനഷ്യർ വ്യവഹരി
 ക്കുന്നത്)

46 ഇത്രം മിത്രം വർണമഗ്നിമാഹു
 രഥോ ദിവ്യസ്സസ്പഷ്ടോ ഗന്തമാൻ
 ഏകം സദിപ്രാ ബഹുയാവദ
 ന്യഗ്നിം യഥാ മാതരിശ്യാനമാഹുഃ

വ 22

അന്വയം -

(അമൃതാദിത്യം) ഇത്രം

ആഹുഃ

— കഥയെന്നി

മിത്രം (ആഹ്ലഃ) വരണം (ആഹ്ലഃ) അഗ്നിം (ആഹ്ലഃ)
 അഥോ സഃ ദിവ്യഃ സു-പണ്ണഃ ഗതന്മാൻ (ഇന്ദ്രാഹ്ലഃ)'
 ഏകം സൽ — വസ്തുതസ്സതം.
 വിപ്രാഃ ബഹുധാ വദന്തി — മേധാവിനഃ, ദേവതാതത്വവിദ്ഃ
 ഇന്ദ്രാദിഗാത്മാനം വദന്തി
 അഗ്നിം യഥം
 മാതരിശ്ചാനം ആഹ്ലഃ — കഥയന്തി

അർത്ഥം—ഈ ആദിത്യനെ (സർവ്വേശ്വരനെ) ഇന്ദ്രനെന്നു പറയുന്നു, മിത്രനെന്നു പറയുന്നു, വരണനെന്നു പറയുന്നു, അഗ്നിയെന്നു പറയുന്നു. പിന്നെ ദ്യോവിലുണ്ടായ നല്ല പറക്കലോടു കൂടിയ ഗതന്മാനെന്നും പറയുന്നു. വാസ്തവത്തിൽ ഉള്ള ഒന്നിനെയാണു് ദേവതാതത്വവിത്തുകളായ മേധാവികൾ, പണ്ഡിതന്മാർ ഇന്ദ്രാദിരൂപന്മാരായി പലവിധം പറയുന്നതു് (അവിടുത്തെത്തന്നെ) വൈദ്യതാഗ്നിയായും നിയന്താവായ യമനായും അന്തരിക്ഷത്തിൽ ശ്വസിക്കുന്ന വായുവായും പറയുന്നു.

47 കൃഷ്ണനിയാനം ഹരയസ്സപണ്ണാ
 അപോവസാനാദിവൽപതന്തി
 ത ആവപൃത്രഥ്വം സദനാദുതസ്യാ
 ദിഭഃഘൃതേന പൃഥിവീവ്യഭൃതേ

അന്വയം:—

കൃഷ്ണം നി-യാനം	— കൃഷ്ണവണ്ണം നിയമേനഗച്ഛന്തം മേഘം.
ഹരയഃ സു-പണ്ണാഃ	— ഹന്താവാം ഡോ നപതന്താരശ്ചയഃ
അപഃ വസാനാഃ	— ഉദകാന്തിമേഘോഽപഃസരന്തഃ, അന്തരിഃ മേഘാൻ ന രന്തന്തഃ
ദിവം ഉൽ പതന്തി	— ദൃഢോഽം ഊർധ്വം ഗച്ഛന്തി
തേ (രശ്മയഃ) ദുതസ്യ സദനാദി	— ഉദകസ്യസ്ഥാനാദി
ആ അവപൃത്രൻ	— ആവത്താന്തം, അച്ചാണാഗച്ഛന്തി

ആൽ ഇൽ ഹ്യതേന — അനന്തരമുദകേന
 പൃഥിവീ വാ ഉദ്യതേ — വിവിധം ക്ലിദ്യതേ

അർത്ഥം.—ശോഭന പതനങ്ങളായ സൂര്യരശ്മികൾ വെള്ളം നിറച്ചുകൊണ്ട് മേൽപ്പോട്ടുയരുമ്പോൾ, മോലങ്ങൾ കൃഷ്ണവണ്ണങ്ങളാകപ്പെട്ട്, ഉദകസ്ഥാനത്തുനിന്നാണ് കീഴോട്ടുവരുന്നത്. അനന്തരം മാത്രമാണ് ആ ജലത്താൽ ഭൂമി പല വിധത്തിൽ നനയപ്പെടുന്നത്, നനവേല്ക്കുന്നത്.

48 ഖാദശപ്രധയശ്ചക്രകേകം

തൃണിനദ്യാനികളതച്ചികേത

തസ്മിന്മസാകം ത്രിശതാനശ്ഛ്കവോ

പ്രിതാഷ്ഠഷ്ഠിനപലാപലാസഃ

അന്വയം:—

ഖാദശ പ്ര-ധയഃ — ഏതൽ സംഖ്യാകാഃ പരിധയഃ
 പ്രഥിതാവർത്തേ

ഏകം ചക്രം — സംവത്സരാഖ്യമാശ്രിതാ
 വർത്തേ

(തഥാ) തൃണി നദ്യാനി — ത്രിസംഖ്യാകാനിനാദ്യാശ്രയാ
 ണിഫലകാനി, തൽസ്ഥാനീ
 യാനിഗ്രീഷ്ഠവഷ്ഠേമന്താവ്യാ
 ന്യാശ്രിതാനിസന്തി

കഃ ഉ തൽ ചികേത? — കോപിമഹാൻ തൽ ജാനാതി?
 തസ്മിൻ സാകം

ശ്ഛ്കവഃ ന — സംവത്സരചക്രേ സഹശ്ഛ്കവ
 ഇവ

ത്രി-ശതാഃ ഷ്ഠിഃ ന — ഷ്ഠിശ്ച (ന ശബ്ദശ്ചാത്ഥേ)

അപ്രിതാഃ പലാപലാസഃ — അരാഃ സ്ഥാപിതാഃ

അർത്ഥം.—കാലത്തിന്ന് മാസങ്ങളാകുന്ന പന്ത്രണ്ടു പരിധി കൾ വച്ചിരിക്കുന്ന അവ സംവത്സാരരൂപമായ ഒരു ചക്രത്തെ ആശ്രയിക്കുന്ന അതുപോലെ ത്രിഷ്ഠപഷ്ഠേമന്തങ്ങളാകുന്ന

ഋതുകളെ ആശ്രയിച്ചുകൊണ്ട് മൂന്നു പലകകളും ഉണ്ട്. ഏവ നാണിതിയിുന്നത്? ആ സംവത്സരചക്രത്തിൽ കുറ്റികളെ പ്ലോലെ ചലനസ്വഭാവങ്ങളായ മൂന്നുറ്റി അറുപതു അഴികളും (ഭിവസങ്ങൾ) പിടിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

49 യന്മേസ്തനശ്ശശയോയോമയോഭൂ
ര്യേനവിശ്വാപുഷ്യസിവാര്യാണി
യോരതയാവസുവിദ്യസ്സഭത്ര
സ്സരസ്വതിതമിഹധാതവേകഃ

അനന്തം:-

ഹേ സരസ്വതി, തേ

യഃ സ്തനഃ	— ശിശുസ്ഥാനീയാനാം
	പ്രാണിനാം സുശബ്ദരൂപഃ സ്തനഃ
ശശയഃ	— ശയാനഃ, ത്വയിവർത്തമാനഃ
മയഃ-ഭൂഃ	— സുഖസ്യ ഭാവയിതാ
യേന	— യേനസ്തനേന
വിശ്വാ	— സർവ്വാണി
വാര്യാണി	— വരണീയാനി ധനാനി
പുഷ്യസി (ഭോക്തൃഭ്യഃ)	— പോഷയസി
യഃ രത്നധാഃ	— ബഹുചിധരജണീയരസാനാം
	ധാരയിതാ
യഃ	— യസ്മത്തനഃ
വസുവിൽ	— ധനാനാം വേദന്താ
യഃ സുഭത്രഃ	— ശോഭനഭാനഃ
തം ഇഹ	— അസ്തിൻ കർമ്മണി, ഇഭാനിം
ധാതവേ	— പാനായ
കഃ	— കന്ത

അർത്ഥം:-അല്ലയോ സരസ്വതി, പൈദിക ലൌകികസുശബ്ദരൂപമായ യാതൊരു സ്തനം അവിടുത്തെ ദേഹത്തിൽ വർത്തിച്ച് സുഖത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നുവാ, യാതൊരു സ്തനംകൊ

ണ്ടു് ഏല്പാ ആശാസ്യധനത്തു്, അതാരുതു് സിദ്ധികളും ദോഷകാരകളു് വേണ്ടി അവിടുന്ന് വർദ്ധിപ്പിച്ചുനമ്പോ, യാതൊരു സ്തനം നാനാവിധ തനോഹര മനുജന്റെ ധരിച്ചുനമ്പോ യാതൊരു സ്തനം ധനമെന്തെന്താരിയുനമ്പോ, ശോചനാണമെന്തെ ചെയ്യുനമ്പോ, ആ സ്മരണെന്തെ, സുഗന്ധാർത്ത ഇവിടെ ഇപ്പോൾ അങ്ങനെയു് പാനം ചെയ്യാൻ തന്നാലും.

50 യജ്ഞേന യജ്ഞാജ്ഞാ ദേവോ
സ്താനി ധർമ്മാനി പ്രഥമോ ധ്യാസൻ
തേഹനാകം മഹിമാർണ്ണധന
യത്ര പുഷ്പേ സാധ്യാസ്സതിദേവാഃ

അന്വയം:-

ദേവാഃ യജ്ഞേന	— വ്യവഹാരന്മാരും യജമാനന്മാരും നിജത്വയാഗ്നിനാ
യജ്ഞം ജ്ഞാജ്ഞാ	— ഹോമസാധനമഹവനീയം പുജിതവന്തഃ, അനഘ്യാനം സംയോജിതവന്തഃ
താനി ധർമ്മാനി	— അഗ്നിസാധനാനി കർമ്മാനി
പ്രഥമാനി	— മധ്യാനി പ്രകൃഷ്ഠതമാനി
ആസൻ	— ഫലപ്രസവനമന്താനുഭവൻ
തേഹ	— തേ ച യജമാനാഃ
യത്ര പുഷ്പേ	— പുഷ്പതന്മാഃ
സാധ്യാഃ ദേവാഃ സന്തി	— മാനോജിഹ്വാനിനഃ യജ്ഞാദീൻ സാധനവന്തഃ ച യദേവാഃ
(തം) നാകം മഹിമാനഃ സചന	— സ്വസ്തം നിവന്തനി, മഹാത്മ്യമുക്താഃ സന്തഗതാഃ
- (തത്സാദിഭാ വിമലീകരണൈശ്വരോവകത്വവ്യം)

അർത്ഥം:- കർമ്മപരമായ യജമാനന്മാർ ചങ്ങനാണ്ടാക്കിയതി കൊണ്ടു് ഹോമസാധനനായ ആഹവനീയാഗ്നിയെ പുജിച്ചു തങ്ങളുടെ കർമ്മ ആ അഗ്നിയോടു ചേർത്തു അഗ്നിസാധന

ങ്ങളായി, ആ കർമ്മങ്ങൾ ഉൽകൃഷ്ടതയോടെയും ഫലഭൂതങ്ങളായി ഭവിച്ചു ആ യജമാനന്മാരാകട്ടെ, എവിടെ പ്രപഞ്ചമായ യജ്ഞസാധനന്മാരും, കർമ്മഭേദന്മാരായ സാധ്യന്മാരെന്നും, ആ സ്വസ്ഥത, മാഹാത്മ്യമൊത്തവരായി സംഗമിച്ചു. (അതു കൊണ്ടിന്നും മനുഷ്യരാൽ യാഗാദികർമ്മം കർത്തവ്യം).

51 സമാനമേതദേക

മുചൈത്യവപാഹഭിഃ

ഭൂമിം പശ്ചന്യാജിന്വന്തി

ദിവംജിന്വന്ത്യഗന്യഃ

അന്വയം:-

ഏതൽ ഉദേകം സമാനം — പ്രസിദ്ധം ജലം ഏകരൂപം
അഹ-ഭിഃ ഉൽ ച ഏതി — ഗ്രീഷ്മകാലീനൈഃ ദിവസൈഃ
ഉത്സർജ്വംഗച്യതി

(തഥാ അഹഭിഃ) അവ ച
(ഏതി)

— വഷ്കാലീനൈഃ ദിവസൈഃ
അവാങ്മുഖം ഗച്യതി

പശ്ചന്യാഃ

— പ്രീണയിതാരോമോലാഃ

ഭൂമിം ജിന്വന്തി

— ഉദേകസംസ്കൃതേന സസ്യോദ്യോ
ല്ലാഭേ ചാരാഭൃയിഷാൻ
പ്രീണയന്തി

അഗന്യഃ

— ആഹവനീയാദ്യഃ

(സ്വേഹതേ ആഹുത്യാ)

ദിവം ജിന്വന്തി

— പ്രീണയന്തി

അർത്ഥം:- ഒരു രൂപത്തിലുള്ള ഈ ജലമാണ് വേനൽക്കാല ദിവസങ്ങളിൽ മേല്പോട്ടു പോകുന്നതും വഷക്കാല ദിവസങ്ങളിൽ താഴെ പെയ്യുന്നതും. പ്രാണികളെ പ്രീണിപ്പിക്കുന്ന മോലങ്ങൾ വെള്ളം കട്ടിയാക്കി സ്സൂക്ഷിച്ചു സസ്യോദികളുടെ ഉല്പാദനം വഴി ഭൂമിയിലുള്ളതെല്ലാം സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു. ആഹവനീയാദ്യന്മാരായ അഗ്നികൾ തങ്ങളിൽ ഹോമിച്ച ഹവിസ്സുകൊണ്ട് ദ്യോധിനെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു.

52 ദിവ്യം സപുഷ്പം വായസം ബ്രഹ്മ

മപാം ഗർഭം ദർശനമോ ദ്ധധീനം

അഭിപതോ വൃഷിഭി സ്തപ്തം

സംസ്വന്നമപസേ മോഹവിമി

വ 23

അന്വയം:-

ദിവ്യം, സപുഷ്പം	— ദിവ്യം ചേർന്ന, ശോഭനഗമനം.
വായസം, ബ്രഹ്മ	— ഗമനഗീലം മഹാനം.
അപാം ഗർഭം	— വൃഷ്ട്യഭാഗം ഗർഭവത്ഭാഗം.
ദർശനമോ	— സന്യാദീനം, ഗർഭം ദർശനം.
ദ്ധധീനം (കിംച) അഭിപത:	— അഭിഗമനവതഃ, സലിലാധാരസ്തദാകാദിനി
വൃഷി-ഭി: തപ്തം	— പ്രീണയനം.
സംസ്വന്നം	— ഉഭയവതം ദേവം ആഭിത്യം.
അപസേ മോഹവിമി	— രക്ഷണായ പുനഃ പുനരാഹ്വയാമി

അർത്ഥം:-ദ്രോണിയിൽ ഉണ്ടായി, ശോഭനഗമനമായി, പക്ഷി
യെപ്പോലെ വാനിൽ ചാരിയുത്തവനായി, ഹോനായി, മഴ
വെള്ളത്തെ ഗർഭംപോലെ ധരിച്ചുപാടിപ്പിറയുന്നവനായി,
സന്യാദീകരകൾ ഗർഭസ്ഥാനിയനായി നേരവരുന്ന, ജലാധാ
രങ്ങളായ കർമ്മം-കിണറുകളെ മോഹം സന്തോഷിപ്പിക്കുന്ന
(നിറയ്ക്കുന്ന), ജലവാനായ ഭൂമി-നെ രക്ഷയായി വിണ്ടു
വീണ്ടു വിളിക്കുന്ന

വശം-24-25-26-അഗന്യോ ദൈതാവരണഃ മതത്വാ
നിദ്രഃ ഋഷി: ത്രിഷുപ്തഃ ഇന്ദ്രഭരതോ ദേവതാ.

1 കയാശ്ശമാ സപുഷ്പം ബ്രഹ്മ

സ്തപ്തം മതത്ത്വം മിമിക്ഷ:

കയാമതി കത ഏതാസ ഏതേ

ചന്തി ഗൃഷ്ടം വൃഷ്ണോ വസുധാ

അന്വയം:-

(ഇന്ദ്രാഗസ്ത്യമതതാം സംവാദഃ)

(ഇന്ദ്ര വാക്യം) സ-വയസഃ

സ-നീളാഃ — സമാന വയസ്സാഃ സമാന സ്ഥാനാഃ ഏതേ

മതതഃ കയാ ശുഭാ — കൈരപിദർഭേണ്യയാ ശോഭയാ

സമാന്യാ — സർവ്വേഷാമേകരൂപേണമഹിഷാ യുക്താഃ

സം മിമിക്ഷഃ — ലോകം സമ്യക് സിഞ്ചന്തി

(തദേതഥേതേ മതതഃ)

കയാ മതീ — മത്യാ

കൃതഃ ആ-ഇതാസഃ — കസ്താഭ്യേശാഭാഗതാഃ

(ആഗത്യപ) ഏതേ

വൃഷണഃ — വഷിതാരഃ

വസു-യാ — വസുയയാ, ധനേച്ഛയാ

ശുഷും അച്ഛന്തി — മമബലം വദ്ധയന്തി

(ഇന്ദ്രമതേസംവാദരൂപേ സവ്രത പ്രാണജീവാത്മപരതയാ പി യോജനീയം)

അർത്ഥം:- (ഈ സൂക്തം ഇന്ദ്രനും അഗസ്ത്യനും മരുത്തക്കളും തമ്മിലുള്ള സംവാദമാണ് ആദ്യം ഇന്ദ്രവാക്യം)

വയസ്സൊപ്പമായവരും ഇരിപ്പിടമൊന്നായവരുമായ മരുത്താരും ആരാരും മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയാത്ത ശോഭാവിശേഷത്താൽ എപ്പാവരും ഒരേ മട്ടിലുള്ള മഹിമയോടുകൂടി ലോകത്തെ വേണുപോലെ (മഴവെളും കൊണ്ടു) നനയ്ക്കുന്ന അതിനഃവന്ദി മരുത്തക്കൾ എന്ത് (അനഗ്രഹ) ബുദ്ധിയാൽ, ഏതു ദോഷത്തിൽ നിന്ന് വന്നുവേണം? വന്നിട്ട്, വർഷിതാക്കളായ അവർ ഐശ്വര്യേച്ഛയുള്ളതായി എന്റെ ശക്തി വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. (ഇന്ദ്രമതേ സംവാദത്തിൽ എല്ലായിടത്തും പ്രാണജീവാത്മ പരതയാ യോജനീയമാണ് ഇന്ദ്രൻ ജീവാത്മാവ്, മരുത്തക്കൾ പ്രാണന്മാരും)

2 കസ്യ ബ്രഹ്മാണി ജുഷ്യര്യവാന്തഃ
 കോ അധാരേ മരുതഃ ആവവന്തഃ
 ശ്വേതാനുവൃദ്ധന്തോ അന്തരീക്ഷേ
 കേന മഹാ മനസാ നിരമാമ

അന്വയം:-

- യുവാന്തഃ — നിത്യതന്തഃ, മഹാനഭാവാ
 മരുതഃ
- കസ്യ ബ്രഹ്മാണി
 ജുഷ്യഃ? — കസ്യ മഹാഭാഗസ്യ
 പാദിഭാഗാനി ഹവിഃഷി
 സേവന്തഃ?
- കഃ (ച) അധാരേ
 (ഏതാൻ) മരുതഃ ആ
 വവന്തഃ? — യാഗാദിഭാഗേ നിവർത്തന്തഃ?
 അന്തരീക്ഷേ വൃദ്ധന്തഃ — ഗച്ഛന്തഃ
 ശ്വേതാനുവൃദ്ധ
 — ശംഭുനീയഗമനാൻ ഏതന്താ
 മകാപക്ഷിണ ഇവ
 കേന മഹാ മനസാ — തദപ്രീതിസാധനേന മഹതാ
 മനസ്സാ വതാസ്തോത്രേണ
 നിരമാമ? — ദമേമഹി?

അർത്ഥം:-നിത്യതന്തഃ എന്നായ മരുതന്തഃ എന്തു ഭാഗ്യ
 വാന്റെ ഗ്രന്ഥങ്ങളായ ഹവിസ്സുകൾക്ക് കൈകൊള്ളുന്നത്?
 ആരാണ് സ്വന്തം യാഗത്തിൽ ഈ മരുതന്തളുടെ ഒരു യാഗങ്ങ
 ലിൽ നിന്ന് പിൻതിരിപ്പിച്ചുവെച്ചുന്നത്? അന്തരീക്ഷത്തിൽ
 തന്നായി പാടുന്ന പാട്ടു കേൾക്കുന്നവരുള്ള സേവന പ്രീണന
 സാധനമായ, വിപാദമധരമായ എന്തു സ്തോത്രത്താലാണ്
 മനം കളിപ്പിക്കുന്നത്?

3 കുതസ്സാമിത്രമാഹിനസ്സ

നേകോയാസിസൽപതേകിന്തുമാ

സംപ്ലപ്തസേസമരാണശ്ശുഭാഭൈ

വ്യാപേസ്തന്നോഹരിവോയത്തേ അസ്തേ

അന്വയം -

(മരുതഃ പ്രതിബ്രുവതേ)

ഹേ ഇന്ദ്ര, സൽ-പതേ	— സതാംപാലക
ത്വം മാഹിനഃ സൻ	— മഹനീയഃ, പുജനീയഃ അനപ രൈരനഗന്തവ്യസ്സൻഅപി
ഏകഃ കതഃ യാസി?	— അസഹായസ്സൻ കത്രയാസി?
തേ കിം ഇത്ഥാ	— കിം ത്വമേവം
സം-അരാണഃ	— അസ്താഭിസ്സംഗച്ഛമാനഃ
സം പ്ലപ്തസേ?	— സമീചീനംപ്ലപ്തസി?
ഹേ ഹരി-വഃ, തേ	— ഹരിഭ്യോഽയക്ത, ത്വവ
അസ്തേ യൽ	— അസ്താസുവക്തുമിഷ്ടതമമസ്തി
തൽ നഃ ശുഭാഭൈഃ	
വോചേഃ	— അസുഭ്യം ശോഭനവചനൈഃ ബ്രൂഹി

അർത്ഥം—(മരുത്തക്കളുടെ മറുപടി) അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, സത്തുക്കളുടെ രക്ഷക, അവിടുന്ന് മഹനീയനും അനപരന്മാരാൽ പിന്തുടരപ്പെടേണ്ടവനായിട്ടും ഒറ്റയ്ക്ക്, അസഹായനായി എവിടെപ്പോകുന്നു? എന്തുകൊണ്ടിപ്രകാരം (അനപരന്മാരില്ലാതെ) ഞങ്ങളോട് ഉദിച്ചേൽന്ന് അവിടുന്ന് ഉചിതമായത് പോയിരിക്കുന്നു? ഹരികളെന്ന കതിരുകളോടു കൂടിയവനെ, ഞങ്ങളോട് അവിടേയ്ക്ക് പറയാനിഷ്ഠയുള്ളത് ശോഭനവചനങ്ങളാൽ പറഞ്ഞാലും.

4 ബ്രഹ്മാണി മേഘതദ്യം സുതാസ
 ശ്യാംഗു തുതതി പ്രദാതാമേ അഗ്നിഃ
 ആഗാസതേ പ്രതിഹാസ്യന്യുക്തം
 മാഹർവഹത സാനോ നാച്ഛ

അനന്തം—

(ഹേ മതതഃ,)

ബ്രഹ്മാണി മേ

— സുതാസ കമ്മാണി
 മേഘതദ്യം

(തഥാ) മതതഃ ശം

— സുതതത്വമസുഖകാര്യം

(തഥാ) സുതാസഃ

— അഭിഷ്യാതാസ്സോമാഃ മദീയാഃ,
 മേഘാ ഏവ,

ഉക്തമാ പ്രതി ഹര്യന്തി

— മാഃ പ്രതിഗച്ഛതി (അതഃ
 യജ്ഞം പ്രതിഗന്തവ്യം)

(കിം ച വാക്യസാദിബാധാ പരിഹാരായ)

ശ്യാംഗു മേ അഗ്നിഃ

— ബലപാൻ ശത്രുണാം ഭേഷകഃ
 മേഘഭൂ.

പ്ര-ഭതഃ തുതതി

— ലക്ഷ്യം പ്രതിഗച്ഛതി, ന നി
 വത്തതേ

(അപിതു യജമാനാഃ ആ)

ശാസതേ

— മാമേവ പ്രാതമയന്തേ

നഃ ഇമാ ഹരീ

— ഇമാവശ്യാ

താ അച്ഛ വഹതഃ

— താനി ഗണപ്യാനി കമ്മാണി
 അഭിപ്രാപ്തം മാഃ അഭിമതദേശം
 പ്രാപന്തഃ

(അത ഏവ ശീഘ്രം ഗച്ഛാമി യഷ്ടാഭിരപി തൽ പ്രാപ്തം
 ഗന്തവ്യം)

അർത്ഥം—നല്ലവോ മേഘമോളം എല്ലാ കമ്മങ്ങളും എ
 ന്നിൽ നിന്നുണ്ടാവുകയാണ് സുതാസ എനിക്ക് സുഖത്തി
 നുള്ളവയാണ് എനിക്കുവേണ്ടിയാണ് ഡോളറോ പതച്ച്
 സംസ്കരിച്ചുപെട്ടുന്നത് ഉക്തമാണ് എന്റെ നേരായാണ്

ചൊല്ലപ്പെടുന്നത്. (അതുകൊണ്ട് യജ്ഞത്തിനുപോകേണ്ടതുണ്ട്.) പിന്നെ രാക്ഷസാദികളുടെ ബാധ നികത്താൻ ശത്രുക്കളെ വിഴുങ്ങുന്ന ബലമുററ എന്റെ വശ്രായുധം ഉന്നംവെച്ചു പോകുന്നു. എനിക്കു പോകേണ്ടുന്ന ആ കർമ്മങ്ങൾക്കു എന്റെ ഈ കതിരുകൾ എന്നെ അഭീഷ്ട പ്രദേശത്തെത്തിയ്ക്കുന്നു. (അതുകൊണ്ട് എനിക്കു വേഗം പോകണം. നിങ്ങൾക്കും പോകണമല്ലോ. ഈ ള്ളകിൽ മുൻസൂചിപ്പിച്ച ജീവാത്മപ്രാണബന്ധം ഏതാണ്ട് പ്രകടമായി കാണാം. സർവ്വകർത്തൃത്വം തന്നിങ്ങു ന്നു ജീവാത്മാവു സങ്കല്പിക്കുന്നതും, പ്രാണങ്ങളെ തന്നിങ്ങു പ്പം കൊണ്ടുപോകാനിച്ഛിക്കുന്നതും കാണുക.)

5 അതോവയമന്തമേദീര്യജാനാ
സ്വക്ഷത്രേണിസ്തന്വാ ശ്ലുംമോനാഃ
മഹോദീരേതാ ഉപയുജ്ജമഹേ
നഗിത്ര സ്വധാമനഹിനോബഭ്രൂമ

(വ. 24)

അന്വയം:-

(മന്തതഃ ബ്രൂവതേ)

(ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം യസ്മാ

ദേവം കരോഷി) അതഃ — അതഃ കാരണാൽ

വയം സ്വക്ഷത്രേഭിഃ

അന്തമേഭിഃ

— സ്വായത്തബലൈഃ അന്തരിക
തലൈഃ അശ്വൈഃ

യുജാനാഃ

— യുക്താസ്സന്തഃ

മഹഃ-ഭിഃ തന്വാഃ

ശ്ലുംമോനാഃ

— തേജോഭിഃ ആത്മശരീരാണി
ഭീപയന്തഃ

ഏതാൻ ന ഉപയുജ്ജമഹേ — ഗന്ധൻ ക്ഷിപ്രം തവസാകം
ഹവിരാദി സ്വീകർമ്മഹേ

ഹേ ഇന്ദ്ര നഃ സ്വധാം — അസ്മൽ ഉദകജാതം, ഹവിഃ,
സംബന്ധി ഉദകം

അന ബഭ്രൂമ ഹി — ത്വമപി അനുഭവസി വലു

അർത്ഥം:- (മേൽത്തന്നെ പറയുന്നു.) അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടു
നിപ്രകാരം ചെയ്യുന്നതുകൊണ്ട് നമ്മളും സ്വയം ബലവത്തു
കാളും അടുത്തുനില്ക്കുന്നവയുമായ കതിരകളോടൊത്തു്, തേജസ്സു
കളാൽ തെളിഞ്ഞ സ്വശരീരങ്ങളോടുകൂടി, ചേഗത്തിൽ അവി
ടുത്തെളുക്ക ഹവിസ്സു് മുതലായതു് സ്വീകരിയ്ക്കുന്നുണ്ട്. അല്ല
യോ ഇന്ദ്ര, നമ്മളെപ്പോലെ സ്വീകരിച്ചു വെള്ളത്തെ, (മഴവെള്ള
ത്തെ,) ആ വെള്ളംകൊണ്ടു് ഉല്പന്നമായ ധാന്യങ്ങൾ കൊണ്ടുള്ള
ഹവിസ്സിനെ അവിടുന്നു അനുജ്വലിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ. (ഇവിടെ
യും ജീവാത്മാവിന്റെയും പ്രാണങ്ങളുടെയും അനുഭവൈക്യം
സൂചിപ്പിക്കുന്നു.)

6 ക്വ സാ സ്വാധാതസധാസീ
ഭൃന്താമേകം സഭ്യത്താഹിഹന്ത്യേ
അഹിഹന്ത്യേ ഗൃഹീഷസ്വപിഷ്യാൻ
വിശ്വസ്യശത്ത്രാതനമവധന്ത്യേ

അന്വയം:-

(ഇത്രോ ബ്രൂതേ) ഹേ

മരുതഃ, സ്വാ സ്വധാ	— സാ സ്വധാ, തദുബലം
വാ ക്വ ആസീൻ	— യുഷ്മാകം നൈവാസീൻ
(അസ്മാകം ബലം വാ അനുജ്വലിതീബ്രൂഥ)	
യദി ഏകം വാ	— യാസ്വധാ അസഹായം വാ
അഹി-ഹന്ത്യേ	— വൃഷ്ടതം വൃത്രവധേ, മേഘഭേദനേ,
സം-അധത്ത	— സഹിതഭൂട്ടൻ
അഹം ഹി ഉഗ്രഃ	— ഉദ്ഗൃഹ്ണാബലഃ വലു
തവിഷഃ തുവിഷ്ഠാൻ	— ബലവാൻ മഹത്തോപേതഃ അസ്മി

(അതഃ) വിശ്വസ്യ

ശത്ത്രോഃ

— (വൃത്രസ്യശത്ത്രോവേ) സർവ്വം
ശത്ത്രസംഘം (കർമ്മണിഷ്ടി)

വധ-സ്തേഃ അനമം

— വധശ്രുതപൈരായുധൈഃ
അനമയൽ

അർത്ഥം - (ഇന്ദ്രൻ പറയുന്നു) മരുത്തക്കളേ, ആ സ്വധ, അതിന്റെ ബലം നിങ്ങൾക്കെവിടെയുണ്ടായിരുന്നു? ഉണ്ടായിരുന്നതേ ഇല്ല. ഞങ്ങളുടെ ബലം അവിടുന്നനുഭവിക്കുന്നു എന്നല്ലേ നിങ്ങൾ പറഞ്ഞത്? ആ സ്വധ വൃത്രപയത്തിൽ ഒറ്റയ്ക്കു എന്റെകൂടെയാണുണ്ടായിരുന്നത്. ഞാൻ തന്നെയാണു് ഈ കോടകൂടി ബലപാനായി മഹത്വമുററിരുന്നത്. അക്കാരണത്താലാണു് ലോകത്തിനു് മുഴുവൻ ശത്രുപായ വൃത്രന്റെ ശത്രു സംഘത്തെ വധായുധത്താൽ കീഴടക്കിയതു്.

7 ഭൂരിപകത്വയുജ്യേദിരസ്യേ
സമാനേദീർവൃഷപൈഃസ്യേദിഃ
ഭൂരിണിഹിതൃണവാമാശവി
ഷ്ടേന്ദ്രക്രതാമരുതോയദാശാമ

അന്വയം:-

(മരുതഃ പുനരാഹുഃ)

(ഹേ ഇന്ദ്ര) വൃഷഭേ

ഭൂരി ചകത്വം

(തഥാപി) അസ്യേ

സമാനേദിഃ

യുജ്യേദിഃ പൈഃസ്യേദിഃ

— വഷിതഃ (ത്വം)

— പ്രഭൃതഃകൃതവാനസി

— അസ്മാകം സമാനൈഃ

— അസ്മാഭീര്യകൈഃ പുനഃ
കർമ്മഭിഃ, സാമന്തൈഃ ചകത്വം
ന തു ഏകഏവ

ഹേ ശവിഷ്ഠ

ഭൂരിണി ഹി കൃണവാമ

— ബലവത്തമ, (വയം)

— ത്വൽകൃതാദപി പ്രഭൃതാനി
കർമ്മാണികൃതവന്തഃ

ഹേ ഇദ്ര, കൃത്വാ	— കൃതനാ, കർമ്മണാ
യദി വശാമ	— യദിപ്രഥിവ്യാദികം കാമയാമ ഹേ താനീന്ദ്രത്തോപധികാനി
(വയം) മരുതഃ	— (ഏതേനസ്വപഹത്വം സ്ഥാപി തവന്തഃ)

അർത്ഥം (മരുതന്മാരെ വീണ്ടു, പാക്കുന്ന) നല്ലതോ ഇദ്ര, വഴിതാവേ, അവിടുന്ന് യാതാളും ചെയ്യുന്നതാണ്. ഏകിലും തെങ്ങുളക്കൊപ്പം, തെങ്ങുളക്കത്താണ് പൊതുവുപോങ്ങുളായ കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തത്, റാജാപു അല്ലയോ മഹാസ്വല, തെങ്ങും അവിടുന്ന് ചെയ്തതിനേക്കാൾ വളരെ അധികം കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. അല്ലയോ ഇദ്ര, വൃഷ്ട്യാദികളെ ഉദ്ദേശിച്ച് തെങ്ങും ചെയ്തത് അവിടുത്തേക്കാൾ അധികമാണ് മരുതന്മാരുളായ തെങ്ങും സ്വപഹത്വം സ്ഥാപിച്ചിരിക്കുന്നു

ഐ വധീംവൃതംമരുതഇന്ദ്രിയേണ
സ്വേനഭാമേനതപിരേവേബദ്രവാൻ
അഹമേതാ മനവേ വിശപചത്രാ
സുഗാ അപചകര വക്ത്രവാഹുഃ

അന്വയം:—

(ഇദ്ര ആഹ)

ഹേ മരുതഃ, അഹം

ഇന്ദ്രിയേണ

സ്വേന ഭാമേന

മനവേ തപിരേവ

ബദ്രവാൻ

വൃതം വധീം

ഏതാ വിശപചത്രാഃ

സുഗാ അപഃ

— സ്വസ്വാമേന്ദ്രേണ

— കോപേന

— മനോമമായ ബലവാൻ ഭൂതഃ

— ഘോരീതോന്യീ

— സച്ചാഹ്വാദകാഃ

— സുഗമിനാ, നദ്യാദിവിഗ്രഹേന
ശിലാദി വൃഷ്ട്യഭകാനി

ചകര — ചകാര, കൃതവാൻ
(യതോഹം) വഭ്ര-ബാഹുഃ — (സഹായനൈരപേക്ഷ്യമകൃതം
വേതി)

അർത്ഥം—(ഇന്ദ്രൻ പറയുന്നു) അല്ലയോ മനുഷ്യക്കളേ, ഞാൻ സ്വവീര്യത്താൽ, ഉജ്വലമായ കോപത്താൽ മനുവിന്ന് വേണ്ടി (മനുപരമ്പരയായ മനുഷ്യർക്കുവേണ്ടി) ബലവാനായി വൃത്രനെ ഹനിച്ചു നദികളിലും തോടുകളിലും ഒഴുകുന്ന സർപ്പാദികളെക്കൊന്നും മഴവെള്ളങ്ങളെപ്പോലെ അതുകൊണ്ടാണ് ഞാൻ വഭ്രാ യുധനായത്. (അന്യസഹായമാ പശ്യമില്ലെന്ന് സൂചന. കഴിഞ്ഞ മുമ്പ് ഋക്കുകളിലും ജീവാത്മപ്രാണങ്ങളുടെ പരസ്പരപൂരകത്വവും അതിൽ ജീവാത്മാവിനുള്ള പ്രാധാന്യവും സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു)

9 അനന്തമാതേ ചാലവന്നകിന്ന
നതാപ്തം അസ്തി ദേവതാ വിദാനഃ
നഭാച്ഛമാനോ നശന്തേ ജാതോ
യാനി കരിഷ്യാ കൃണഹി പ്രപൃദ്ധ

അന്വയം:-

(മതതഃ പ്രത്യുഹഃ)

(ആ ഇതിസ്മരണേ സ്മൃതവന്തോ വയമിദാനിം)

ഹേ ചാല-വൻ ആ തേ

അനന്തം

— അപ്രേരിതം

നകിഃ ന

— നൈവാസ്തി (ന നിശ്ചയേ)

(ഹേ ദേവ,) താ-വാൻ

വിദാനഃ

— ത്വൽസദൃശഃ വിദ്വാൻ,

ജ്ഞാപാഠവേദിതാ

ദേവതാ ന അസ്തി

— ദേവഃ നാസ്തി

(പിംപ) ഹേ പ്ര-വൃദ്ധ,

— ഋതിബല,

ഭായമാനഃ നാതഃ (വാ)

— കശ്ചിദ്ദേവാമർത്ത്യോപാത്ഥം

യാനി കരിഷ്യാ കൃണാമി — വൃത്രവധാദീനികത്തവ്യാനി
കരുന്തേ
ന നശന്തേ — നവ്യാപ്തോത്യേവ

അർത്ഥം:—(മരത്തുകൾ മറുപടി പറയുന്നു). അല്ലയോ മഹാ
വൻ, (അവിടുന്ന് ചെയ്തതുപോലെ) അപ്രീതിമായ, സ്വയം
കൃതമായ ആ കർമ്മം ചേരെ ആക്കിപ്പ (ആ കർമ്മം എന്നതു
കൊണ്ട് വൃത്രവധത്തെക്കുറിച്ച രാമം കുറിക്കുന്നു) അല്ലയോ
ദേവ, അവിടുത്തോടു സദൃശനായി ജന്മാപായവേദിയായ,
യുദ്ധതന്ത്രജ്ഞനായ ദേവൻ ചേരെ ഇല്ല. പിന്നെ അല്ലയോ
മഹാബല, എനി ജനിക്കുന്നവനും ജനിച്ചവനുമായ ഒരു ദേവ
നോ, മനുഷ്യനോ അവിടുത്തെ വൃത്രവധം മുതലായ കർമ്മങ്ങളേ
വയോ അവയെ വ്യാപിക്കുന്നില്ല തന്നെ അതായത് അത്ത
രം കർമ്മം ചെയ്യാൻ ജനിച്ചവരും ജനിക്കാൻ പോകുന്നവരും
ശക്തരല്ല. (ഇവിടെ പ്രാണങ്ങൾ ജീവാത്മാവിന്റെ പ്രാധാ
ന്യത്തിനേകം സമ്മതിക്കുന്നു)

10 ഏകസ്യ ചിന്തേ വില്പ്യോജോ
യാനാപൃഷ്യാൻ കൃണവൈ മനീഷാ
അഹം ഹ്യഗ്രഗ്രോ മരുതോ വിഭാനോ
യാനി ച്യവമിസ്ര ഇദീശ ഏഷാ.

വ 25

അന്വയം:—

(ഇത്ര ആഹ)

ഹേ മരുത: യാ മനീഷാ	— യാനികമാണി മനീഷയാ,
മനസ: ഇഷ്ടയാ
മേ ഏകസ്യ ചിന്തേ	— ഏകൈസ്യവ
വി-ഭാണ: അസ്മ	— സച്ചതുഗമനശീലം ബലംഭവതു
ദൃഷ്ട്യാൻ ന കൃണവൈ	— അഹംധർമ്മിതവാൻ ക്ഷിപ്രം
കത്തും ശക്തവാനി
അഹം ഹി ഉഗ്ര:	
വിഭാന:	— ഉൽഗണ്ഡബലം, വേദനവാൻ

യാനി ച്യവം — യാനിവസ്തുനി അവഗച്ഛാമി
ഏഷാം ഇദ്രുഃ ഇൽ ഇശശേ — ഈശ്വര ഏവസൻ,
സ്വാമീഭവാമി

അർത്ഥം:—(ഇദ്രുൻ പറഞ്ഞു) ഒരറസ്തുതന്നെ എനിക്കു് എങ്ങും
വ്യാപിച്ചു ബലമുണ്ടാവട്ടെ. അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, മനസ്സി
ന്റെ ഇച്ഛകൊണ്ടു്, പ്രേരണകൊണ്ടു് തുനിഞ്ഞു് കൂസൽകൂടാ
തെ (ഏതേതു കാര്യങ്ങൾ) വേഗത്തിൽ ചെയ്വാൻ ഞാൻ
ശക്തനാണോ, മഹാബലനായി, ജയോപായജ്ഞനായി
ഏതേതു ധനങ്ങളെ പ്രാപിക്കുന്നുവോ, അവയുടെയെല്ലാം
ഇദ്രുൻ തന്നെയായി—അതായതു് ഈശ്വരനായി, അധിപതി
യായി ഞാൻ വേദിക്കുന്നു.

11 അമന്ദന്മാമരുതസ്തോമോഅത്ര
യന്മനശ്രുത്യംബ്രഹ്മപത്ര
ഇദ്രായവൃഷ്ണസുഖായമഹ്യം
സഖ്യേസഖായസ്തന്വേതന്വദീഃ

അന്വയം:—

(ഇദ്രവാക്യം)

ഹേ മരുതഃ, മാ അത്ര

സ്തോമഃ അമന്ദൻ

— ഉദകോല്ലാഭനവിഷയേ
മാദയതി

ഹേ നന്ദഃ, സഖായഃ, മേ

യൽ ശ്രുത്യം

— ഋതം മമസന്ദൈവ്യശ്രോതവ്യം

ബ്രഹ്മ പത്ര

— പരിവൃദ്ധഭോജധാരണാദിരൂപം
കൃതവന്ദഃ

(അ) ഇദ്രായ വൃഷ്ണ

— പരമൈശ്വര്യഗുണകായ
സാദിതവദീഭവത്ര

സു-ഖായ

— ശോഭനയാഗായ

സഖ്യേ തന്മുദി: — യുഷ്മാദി: സമാനഖ്യാനായ,
അനേകശരീരൈരുപേതായ
ഛന്ദോ തന്വേ — മദീയശരീരപോഷായ വേതു

അതഃ—(ഇന്ദ്രൻ പറയുന്നു) അല്ലയോ മരുതുകൾക്കേ, വൃത്രനെക്കൊന്നു മോലമലം വഷിക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ നിങ്ങളുടെ സ്തോത്രം എന്നു മദിപ്പിക്കുന്ന നല്ലയോ നേതാക്കളേ സഖാക്കളേ, എല്ലാവരാരും ഗ്യാലൂയായ മോലധാരണം മുതലായ മഹൽകർമ്മങ്ങളേവ നിങ്ങൾ ചെയ്യുവോ, ഞാൻ പരമൈശ്വര്യഗുണവാന്. അഭീഷ്ട വഷകന്. ശോഭനമലന്തന്, നിങ്ങളായി ചങ്ങാതത്തിന്നുവേണ്ടി നാനാ ശരീരങ്ങളോടുകൂടിയവനായ ഏന്റെ ശരീരത്തിന് പോഷകമായി വേർതിരിച്ചു (കഴിഞ്ഞ രാത്രി) ദൃഢകളിൽ വീണ്ടു. ജീവാത്മപ്രാണവന്ധങ്ങൾ സൂചിപ്പിക്കുന്ന സർവ്വശ്വാഭാവനയിലും ഇന്ദ്രൻ (ജീവാത്മാവ്) പ്രാണങ്ങളുടെ (മരുതുകൾക്കു) സഹായത്തെ വിലയിരുത്തിപ്പറയുന്നു)

12 ഏവേദേതേ പ്രതിഹാരോപചാനാ

തന്നേദ്യുശ്രവഹ്വേഷാധോനാ:

സഞ്ചക്ഷ്യാമൗശ ചക്രവണ്ണാ

തച്ഛാനദേഹോന്മാമാപന്തം.

അന്വയ: -

ഹേ മരു. ഹവ ഇതി — ഏവമേവ

ഏതേ (യുഷ്മാ) മാ പ്രതി — മാ.പ്രതി

രോപചാനാ — ഖ്യാപചാനം

തന്നേദ്യു: ശ്രവ: — അന്തരികസ്ഥാ. കീരതി.

തച്ഛിഷ: ധോനാ: — അന്നവധാരാചാനാ:

(ഏ ഇതി ധോനേ)

ചക്ര-വണ്ണാ: — ഹിമാന്ത്യവണ്ണാഭൂതം.

മ സം-ചക്ഷ്യ	— മാം സംപ്രകാശ്യ
നൂനം അച്ഛാന്ത	— യശോഭിരാച്ഛാഭിതവന്തഃ
മദയാഥ ച	— ആച്ഛാഭേഥ ച

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുത്തുക്കളേ, നിങ്ങൾ എന്നെക്കുറിച്ച് പ്രഖ്യാപിക്കുന്നവരായി (എന്റെ മഹത്വമുള്ളത്തിൽ പ്രശംസിക്കുന്നവരായി) ദൂരസ്ഥമായ യശസ്സും പുഷ്പിയുമേന്യുന്നവരായി, സ്വർണ്ണപർണ്ണന്മാരായി എന്ന പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് സ്വയം കീർത്തികളാൽ നിറഞ്ഞുകൊണ്ട്, പ്രകാശപ്പതപ്പണിയുന്നു. (പ്രാണങ്ങൾ ജീവാത്മാവിന് വിധേയങ്ങളായി തമ്മിൽ രണ്ടിപ്പോടുകൂടിയ സ്ഥിതി കാണിക്കുന്നു).

13 കോന്നപത്ര മതതോമാമഹേവഃ
 പ്രയാതനസഖീരച്ഛാസഖായഃ
 മന്മാനിചിത്രാ അപിവാതയന്ത
 ഏഷാം ഭൂത നപേദാമ ഋതാനാം

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ

(ഏഷാം) അത്ര

വഃ കഃ ന മഹേ?

ഹേ സഖായഃ,

സഖീൻ

അച്ഛ പ്രയാതന

ഹേ ചിത്രാ, മന്മാനി

അപി-വാതയന്ത ഭൂത

(കിംച) മേ ഏഷാം

ഋതാനാം

നപേദാഃ (ഭൂത)

— ലോകേ

— കഃ ഖലുമർത്യഃ പുണ്യതി?

— സച്ചന്ദ്ര സഖിവൽ

പ്രിയകാരിണഃ

— ഹവിശ്വദാനേന സചിദ്രതാൻ

യജമാനാൻ

— ആഭിമുഖ്യേന ശച്ഛത

— ചാത്ഥിയാമുതം മനനീയാനി

ധനാനി

— സന്ദർശ്വം പ്രാപയന്തഃ ഭവത

— മദിരാനാം സാവിതമാനാം

— ഇതാതാരോ ഭവത

അത്.-അല്ലയോ മരുതന്മാരേ, നിങ്ങളെ ലോകത്തിൽ ആർ തന്നെ പൂജിക്കുന്നു? ഏവർക്കും പത്താതികളെപ്പോലെ പ്രിയകാരികളേ, ഹവിസ്സേകി സഖ്യം പ്രാപിച്ച യജമാനന്മാരെ നേരെ പ്രാപിക്കുക. മോഹനന്മാരേ, നല്ല ധനങ്ങൾ അവർക്ക് എത്തിയെന്നുവരാവുക. പിന്നെ സത്യഫലങ്ങളായ എന്റെ ആ കർമ്മങ്ങളെക്കുറിച്ച് അറിഞ്ഞാലും.

14 ആയുദ്യവസ്യാദ്യവസേന കാരു

ഠസ്യാഞ്ചക്രേമാന്യസ്യ മേധാ

ഓഷ്ഠവർത്ത മരുതോ വിപ്രമദ്യേ

മാബ്രഹ്മാണി ജരിതാവോ അച്ഛർ

അന്വയം:-

(അഗന്യുഃ ബ്രൂതേ)

(ഹേ മരുതഃ) ദവസ്യാൽ -- യുഷ്മാൻ പരിചരണാഹ്
സ്തോത്രാജ്, തേന സ്തോത്രേണ

ദവസേ കാരു: -- പരിചരണായ പര്യുഷ്ഠാ,
കശ്ശി, സൂതികശലാ

മാന്യസ്യ മേധാ -- മനനീയസ്യവിദഗ്ദ്ധഃ ബുദ്ധിഃ

യത് അസ്താനി ന ആ

പക്രേ

-- യസ്മാൽ ആഭിമുഖ്യേനകരോതി
പ്രാപ്തോതി (ന ഇതിസം
പ്രത്യയേ)

ഇമാ ബ്രഹ്മാണി

-- ഇമാനിപാദിപ്രധാനികമാണ്യ
ദൃശ്യ

ജരിതാ വഃ അച്ഛർ

-- സ്തോതാ യുഷ്മാൻ അച്ഛതി

ഹേ മരുതഃ വിപ്രം

-- മേധാവിനഃ അഗസ്ത്യം മോ

(യസ്മാദേവം തസ്മാജ്)

അച്ഛ സ ഓ വന്ത

-- സുഹൃത്തുവത്തസ്വ (ഓ ഇതി
നിഹതദായ സമുദായഃ)

അർത്ഥം—(അഗസ്ത്യനാണിനി പറയുന്നത്) അല്ലയോ മരുത്തക്കളേ, നിങ്ങളെ പരിചരിക്കാൻ സേവിയാൻ പറിയ സ്തോത്രത്താൽ പരിചരണത്തിന്, കശലമായി വൈദ്യശ്യ മിയന്നബുദ്ധി ഞങ്ങളെ നേരെ പ്രാപിക്കുന്നു. അതായത് നിങ്ങളെ വേണ്ടപോലെ സുതിപ്പാൻവേണ്ട സ്തോത്രങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ ബുദ്ധിയിൽ പ്രകാശിച്ചു വരുന്നു. ഈ ശ്രേഷ്ഠകർമ്മങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ച് സ്തോതാവ് നിങ്ങളെ അർപ്പിക്കുന്നു. അതുകൊണ്ട് നിങ്ങൾ മേധാവിയും യജമാനനുമായ, അഗസ്ത്യനായ ഏന്റെ കർമ്മത്തിൽ നന്നായി, പുണ്യമായി വന്നുചേർന്നാലും.

15 ഏഷവന്യോമോമരുതന്യം ഗീ
 മാനാര്യസ്യമാന്യസ്യകാരോഃ
 ഏഷായാസിഷ്യതന്വേവയാം
 വിദ്യാമേഷംപുനരജീരഭാനം

വ. 26

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ ഏഷഃ	
സ്തോമഃ	— ഇദാനിം ക്രിയമാണമസ്മാകം സ്തോത്രം.
വഃ	— യുഷ്മദർത്ഥം, യുഷ്മദർ പ്രീണനായ (ഭവതു)
(തഥാ) ഇയം ഗീഃ	— സുതിരൂപാവാഗപിയുഷ്മദർത്ഥമായ
മാനാര്യസ്യ	— സുതിവിശേഷൈർമ്മന്ദയിതഃ
മാന്യസ്യ	— വരപ്രദാനാദിനാ മാനനീയസ്യ
കാരോഃ	— സ്തോത്രഃ
തന്വേ	— ശരീരായ, തൽപോഷണായ
ഇഥാ ആ യാസിഷ്യ	— ഇച്ഛയാ ആഗച്ഛത

വയാഃ ഇഷഃ വൃജനഃ

ജീര-ഭാനഃ

— വയമപി അന്നം, ബലം, ജയ
ശീലം ച

വിദ്യാമ

— ലഭേമഹി

അർത്ഥം.—അല്പയോ മരുത്തുകാളേ, ഇപ്പോൾ ചൊല്ലുന്ന സ്തോത്രം നിങ്ങൾക്കുള്ളതാണ്, നിങ്ങളുടെ പ്രീതിക്കായിവേദിക്കട്ടെ. ഈ സ്തുതിരൂപമായ വാക്കും നിങ്ങൾക്കുള്ളതാണ്. സ്തുതിവിശേഷങ്ങളാൽ ഹർഷം ജനിപ്പിക്കുന്നവനും, വരം നല്കി മാനിക്കത്തക്കവനുമായ സ്തോതാവിന്ന് ശരീരപോഷണാർത്ഥം അനഗ്രഹേച്ഛയോടുകൂടി വന്നാലും, അങ്ങളും അന്നവും ബലവും ജയശീലവും നേടാവൂ.

മൂന്നാമദ്ധ്യായം സമാപ്തം

അദ്ധ്യായ പീഠിക

അദ്ധ്യായം—2 അദ്ധ്യായം—4

1-2-3-വർഗ്ഗങ്ങളിൽ മരത്തുകൾ ദേവത. മരത്തുകൾ മഹാത്മ്യം പറഞ്ഞ സ്തുതിക്കുന്ന കൂട്ടത്തിൽ 8-ാം മന്ത്രത്തിൽ പാപമോചനവും ഭോഗസുഖവും സന്താനപുഷ്പിയും പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. 4 മുതൽ 7 കൂടി വർഗ്ഗങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രനും മരത്തുകൾ ദേവത. 8-9-ഇന്ദ്രൻ മാത്രം ദേവത ഇന്ദ്രന്റെ കൂട്ടുകാരനെ നിലയിൽ മരത്തുകൾ ഇതിൽ പുകഴ്ത്തിപ്പറയുന്നു 10-ാം വർഗ്ഗത്തിൽ ഇന്ദ്രാഗസ്ത്യന്മാർ ദേവത. അവർ തമ്മിലുള്ള സംവാദമാണ്. ഇക്കണ്ടതെല്ലാം മായയാണെന്ന് പറയുന്നു. അശ്രദ്ധമായ യജ്ഞകർമ്മത്തിന്റെ അപൂർണ്ണത ഇന്ദ്രൻ സൂചിപ്പിക്കുന്നു. 11-ാം വർഗ്ഗത്തിൽ വീണ്ടും മരത്തുകൾ ദേവത. ഇതിൽ ഇന്ദ്രനെ പരമാത്മാവായും മരത്തുകൾ ജീവാത്മാവായും കല്പിക്കുന്നു. 12-മരദ്രോണാകം. 13-14-15ൽ ഇന്ദ്രൻ ദേവത. 6-ാം മന്ത്രത്തിൽ ഇന്ദ്രന്റെ അപാരത്വം കാണിക്കുന്നു. 11-ാം മന്ത്രം ഈശ്വരോപാസകന്റെയും നിരീശ്വരന്റെയും ഗതിവിഗതികൾ പ്രതിപാദിക്കുന്നു. 16 മുതൽ 21 കൂടിയും ദേവത ഇന്ദ്രൻ തന്നെ. 22-ാം വർഗ്ഗത്തിൽ അഗസ്ത്യനും ഭാര്യ ലോപാമുദ്രയും അഗസ്ത്യശിഷ്യന്മാരുമാണ് ജ്ഞികൾ. രതിയാണ് ദേവത. നീണ്ട കാലം തപശ്ശുശ്രൂഷകൾ കൊണ്ട് മനഃക്ഷീണം വന്ന ലോപാമുദ്ര അഗസ്ത്യനോടു് കാമഭോഗം യാചിക്കുന്നു അഗസ്ത്യനതള്ളുന്നു. അഗസ്ത്യശിഷ്യന്മാരിൽ ആ സംഭാഷണമുളവാക്കിയ പ്രതികരണവും ഇതിൽ വിവരിക്കുന്നു 23 മുതൽ 29 കൂടി അശ്വതികൾ ദേവത. 29 ൽ ഒടുവിലത്തെ മന്ത്രം സംസാരമോചനം, മോക്ഷം യാചിക്കുന്നതാണ്.

അപ്പുക 2 അദ്ധ്യായം 4 വർഗ്ഗം 1-2-3-അഗസ്ത്യോദൈമത്യാ വരണിഃ ജ്ഞിഃ ജഗതീത്രിഷ്ടയേച്ഛന്ദസി, മരതോദേവതാ.

- 1 തന്നവോപാമരദേസായജന്മനേ
പുഷ്പംമഹിത്വംവൃഷ്ടസ്യകേതവേ
ഐധേവയാജ്ഞിതസ്തവിഷ്വണോ
യുധേവഗത്രാസ്തവിഷ്വണിക്വന്ത

അന്വയം:-

ഹേ മതേ: , തൽ പൂർവ്വം

മഹി-ത്വം

— യുഷ്മദേവ്യം പൂർവ്വതനം
മാഹാത്മ്യം

വൃഷസ്യേ കേതവേ

— ഫലസ്യവർഷിതാഭ്യർത്ഥസ്യ
പ്രജ്ഞാനായ (വായു: പ്രേമണേ
ഘോഷാഗമനം പ്രസിദ്ധം)

രജസായ ജനനേ

— രാജസ്യ യുക്തായ (വേദഭ്യം)
പ്രാദുർഭാവായ, സന്നിധാനായ

ന വോചാമ

— ക്ഷിപ്രം ബ്രൂമ:

ഹേ തുവി-സ്വന്ത:

— ഗമനസംരംഭേണ
പ്രത്യയധനിയുക്താ:

ഹേ ശക്ത്യാ,

— സർവ്വചികിത്സാ ശക്തായായം

യാമൻ

— യാഗഗമനേ പ്രസ്തുതേസതി

ഐയാ-ഇവ

— ഐയസ്സംബന്ധീനിതേജാസി
പ്രാപ്യേണ മഹത്വേന ഇവ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ മനുഷ്യക്കുളേ, ഫലവർഷിയാ യജ്ഞത്തിന്റെ പ്രജ്ഞാനത്തിനുവേണ്ടി, വേഗവത്തായ നിങ്ങളുടെ സാന്നിദ്ധ്യഭൂഷാപാനായി നിങ്ങളുടെ പുരാതനമായ മഹത്വത്തെ വേഗം പറയുന്ന. ഗമനസംരംഭത്തിൽ ബഹുശബ്ദത്തോടു കൂടിയവരും എന്തും ചെയ്യാൻ കരുത്തുറുവത്തായ മനുഷ്യക്കുളേ, നിങ്ങൾ യാഗത്തിനുള്ള വരവിൽ വിരക്തമുട്ടിക്കത്തിയ തേജോമഹത്വംകൊണ്ടെന്നപോലെയും യുദ്ധം നിമിത്തമായെന്നപോലെയും എന്താവുന്ന ബലത്തും, കർമ്മസാമർത്ഥ്യത്തും തങ്ങളെക്കണ്ടാക്കിയാലും.

2 നിത്യം ന സ്മരം മധുബി¹ദ്വത ഉപ

ക്രി¹തനി ക്രി¹താപിദമേ¹ഷ്ട ഷൃ¹ഷ്ടയ:

നക്ഷ¹ന്നി തദ്രാ¹ഭാവസാനമസ്വി¹ത.

നമർ¹ധനിസ്വ¹തവസോ ഹവി¹ഷ്ഠി¹.

അനവയം:-

നിത്യം ന സുനം	— ഔരസം പ്രിയപത്രമിവ
മധു ബീഭ്രതഃ	— മധുരം ഹവിർധാരയന്തോ മരുതഃ
വിദമേഷു ഘൃഷായഃ	— യാഗേഷു രക്ഷഃപ്രഭുതീനാം ഘഷ്കാസ്സന്തഃ
ക്രിളാഃ ഉപ ക്രീളന്തി	— ക്രീഡാശീലാഃ ഉപേത്യവിഹരന്തി
(കിംച) തദാഃ	— തദ്രൂപത്രാ മരുതഃ
നമസ്വിനം ഹവിഃ-കൃതം	— നമസ്താരോപലക്ഷിത സ്തോത്രോപേതം ഹവിദ്ഭാതാരം
അവസാ നക്ഷന്തി	— രക്ഷണേന പ്രാപ്തവന്തി
(കിംച) സ്വ-തവസഃ ന മർദ്ധന്തി	— സ്വായത്ത ബലാഃ ന സംഗ്രാ മയന്തി, ക്ലേശയന്തി

അർത്ഥം:-തന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട ഔരസപുത്രനെയെന്നപോലെ മധുരമായ ഹവിസ്സ് കൈയിലേന്തിയ മരുത്തക്കൾ യാഗങ്ങളിൽ രക്ഷസ്സുകളെ എതിർത്തുകൊള്ളുന്നവരായും ക്രീഡാശീലരായും വന്നു വിഹരിക്കുന്നു. കൂടാതെ തദ്രൂപത്രരായ മരുത്തക്കൾ നമസ്തോത്രങ്ങളോടുകൂടി ഹവിസ്സുകൊണ്ടു യജമാനനെ രക്ഷണത്താൽ വ്യാപിക്കുന്നു. (യജമാനന്റെ രക്ഷയ്ക്കുതന്നെ) സ്വന്തം ബലമുള്ള അവർ യുദ്ധം ചെയ്യുന്നില്ല, ആരെയും ക്ലേശിപ്പിക്കുന്നില്ല.

3 യസ്മാ ഉജമാസോ അമൃതാ അരാസത
രായസോഷഞ്ച ഹവിഷാദദാശുഷേ
ഉഷന്ത്യസ്മൈ മരുതോഹിതാതുവ
പുത്രരജാംസി പയസാ മയോഭവഃ

അനവയം:-

യസ്മൈ ഹവിഷാ ദദാശുഷേ	— സോമാദിഹവിദ്ഭുത്തവതേ ഹവിഷാപ്രീതാഃ
ഉമാസഃ അമൃതാഃ	— അവിതാരഃ അമരാമരുതഃ

രായഃ പോഷം ച	— ധനസ്യപുഷ്ടിം പശ്യാദി പുഷ്ടിം ച
അരാസത	— പ്രായച്ഛൻ
അസ്മൈ ഹിതാഃ-ഇവ	— ഹിതാപരണാസ്സഖായ ഇവസന്തഃ
മയഃ-ഭവഃ	— സുഖസ്യഭാവയിതാഃ
മതതഃ രജാഃസി	— ലോകാൻ
പുരു പയസാ ഉക്ഷന്തി	— പ്രഭൃതേനോദകേനസിഞ്ചന്തി

അർത്ഥം.-സോമാദികളായി യജമാനനേകന്ന ഹവിസ്സാൽ സന്തോഷിച്ചു, രക്ഷിതാക്കളും അഹരന്മാരുമായ മന്തന്തുകൾ ധനപുഷ്ടിയും പശുവൃദ്ധിയും കൊടുക്കുന്നു. ഇഷ്ടപാരികളായ സഖാക്കൾക്കു് തൃപ്തിയായി മന്തന്തുകൾ സുഖപ്രദരായി ലോകങ്ങളെ സമൃദ്ധമായ ജലത്താൽ നനയ്ക്കുന്നു.

4 ആയേരജാ.സിതവിഷിഭിരപ്യത
പ്രപഛപാസസ്വയതാസോഽന്യജൻ
യേനേവിശ്വാഭൂവനാനിഹർഷ്യാ
പിത്രോവോയാമഃപ്രയതാസ്വപുഷ്ടിഷ്

അന്വയഃ.-

(ഹേ മതതഃ യുഷ്മക്ൻ
സംബന്ധിനഃ) യേ

ഏവാസഃ

തവിഷിഭിഃ

രജാ.സി ആ അവ്യത

(തേ) വഃ സ്വയതാസഃ

— ഏവാഃ അഗ്നവിശേഷാഃ

— യുഷ്ടിപ്രദാനാദിഭൂപൈഃ
സ്വകീയൈസ്തൃപൈഃ

— ലോകാൻ സർവ്വതഃ ആവൃണ്വന്തി

— യുഷ്മാകമഗ്വാഃ

സൗമിനാചിനാസ്വയമേവ
യുക്താഃ

ഃ പ്ര അന്യജൻ

— പ്രകർഷേണ ഗച്ഛന്തി

(കിംച യുഷ്ടഭാഗമനാൽ)

വിശ്വാ ഭവനാനി	— സർവ്വാനി ഭൂതജാതാനി
ഹമ്മ്യം	— സർവ്വാനി ഹമ്മ്യാനിച
ഋഷിഷു പ്ര-യതാസു	— ആയുധേഷുഭൃതേഷു യഥാ ജനാസ്തഥാ
യേന്തേ	— പതനാൽ ബിഭൃതി
(തസ്മാൽ) വഃ യാമഃ	
ചിത്രഃ	— ആശ്ചര്യഭൂതഃ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ മനുഷ്യക്കളേ, നിങ്ങളുടെ കുതിരകൾ മഴ പെയ്യിക്കുക മുതലായ സ്വന്തം ബലങ്ങളാൽ ലോകങ്ങളെ മുഴുവൻ മുടിയിരിക്കുന്നു നിങ്ങളുടെ ആ കുതിരകൾ തേരാളി യോടു കൂടാതെ സ്വയം പൂട്ടപ്പെടുന്നവയായി, വേണ്ടപോലെ പോയി കൊണ്ടിരിക്കുന്നു നിങ്ങളുടെ വരവിൽ എല്ലാ ഭൂതസ ബ്ധങ്ങളും, കെട്ടിടങ്ങളും, ആയുധങ്ങൾ ഉയർത്തിക്കാണിക്കുവേ ജനങ്ങളെന്നപോലെ, വീഴ്ച പേടിക്കുന്നു അപ്രകാരമാകയാൽ നിങ്ങളുടെ ഗമനം ആശ്ചര്യകരമാകുന്നു

5 യത്പേഷയാമാനഭയന്തപവൃതാ

ന്ദിവോവാപൃഷ്ടം നന്യാ അചപ്യവഃ

വിശ്വോവോ അജ്ഞൻ യേതേ വനസ്സതീ

രഥീയന്തീവപ്രജീഹിത ഔഷധിഃ

വ.-1

അന്വയം —

(മതതഃ) തേഷ-യാമാഃ	— പ്രദീപ്തഗമനാഃ
യൽ പവൃതാൻ	— യദാ പവുവതോഗിരി ഗഹ്വരാണി
നഭയന്ത	— നാഭയന്തി
വാ ദിവഃ പൃഷ്ടഃ	— അഥവാവിദ്യോതനാത്മകസ്യോ നരിക്ഷസ്യ ഉപരിഭാഗം
നന്യാഃ അചപ്യവഃ	— നരേദ്യോഹിതാഃ ഗച്ഛന്തി

(തദാ) വഃ അജമൻ	— യുഷ്മതീസംബന്ധിനിഗമനേ നിമിത്തഭൂതേസതി
വിശ്വഃ വനസ്സതിഃ	— വനസ്യപാലയിതാ വൃക്ഷസമൂഹഃ
യേതേ	— ബിഭേതി
(തഥാ) രഥീയന്തി-ഇവ	— രഥോത്തമ ഇച്ഛന്തി, രഥാത്രയാ സ്രീ ഇവ
ഓഷധിഃ	— പ്രിയത്ഗുവൃഹിയാദിഃ
പ്ര മിഹിതേ	— പ്രക്ഷേണഗച്ഛതി സ്വസ്ഥാ നാൽ ഇതസ്സുശ്വലതി

അർത്ഥം:-മരത്തുകൾ എപ്പോൾ ഉഷാരോടിച്ചുവന്ന് പശുതങ്ങളിലെ ഗുഹകളെ കൂട്ടിപ്പിടിക്കുന്നുവോ അല്ലെങ്കിൽ തിളങ്ങുന്ന അന്നരീക്ഷത്തിന്റെ മകൾമാഗത്ത് മനുഷ്യരൂപകാരികളായി (മിന്നലും മഴയുമുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ട്) ഗമിക്കുന്നുവോ, അപ്പോൾ (മരത്തുകളേ.) നിങ്ങളുടെ ദൂത വർഗ്ഗത്തിൽ വൃക്ഷസമൂഹമെല്ലാം പേടിക്കുന്ന നാലുപാദയ (സാഹസ്യം പോരാതെ മോഹിച്ച്) തോലോടെ ഒരു സ്രീ എന്നപോലെ ദിന, നെല്ല് മുതലായ ഓഷധി (സസ്യം) സ്വസ്ഥാനത്തിൽ നിന്ന് ഇളകിയാടുന്നു

6 യു¹യ¹ന്ന ഉ¹ഗ്രാ മരത¹സ്സചേ¹തുനാ
രീ¹ഷുഗ്രാമാ¹സ്സമ¹തിം പീ¹പത¹ന
യ¹ത്രാവോ¹ദിഭ്യ¹ഭൂ¹തി¹ക്രി¹വി¹ർത്തി
രി¹ണാ¹തി¹പശ¹സ്സധീ¹തേവ ബ¹ഹ¹ണാ

അന്വയം -

ഹേ ഉഗ്രാഃ, മരതഃ, യു.യം. — ഉൽഗുഹ്നബലാമരതഃ,
സ്-ചേതുനാ — ശോഭന ചേതസാ
അരിഷ്ട-ഗ്രാമാഃ — അഹിം.സിതസം.ലാസ്സനഃ
യത്ര വഃ ക്രിവിഃ-ഭന്തി — യുഷ്മതീ സംബന്ധിനി
വിക്ഷേപണശീലദാനിരൂപാ
രൂപാ

- 9) നഃ സു-മതിം
ചത്തന — അസ്താകം ശോഭനബുദ്ധിം
പുരയത
- ശ്രുത സുധിതാ-ഇവ
റണാ — ഫേതിഃ സുഹിതാ.
സുഷുപ്രേരിതാ ഇവ
- റി
ചഃ റിണാതി — മോഘസംസ്കൃതായം വിലിഖതി
പശുശ്ചൈവരേഷതി, ഹിനസ്തി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഉറക്കുമാരായ മരത്തുകളേ, ശോഭന
സ്സാദകൂടി, ആരാലും ഉപദ്രവില്ലപ്പെടാതെ, കൂട്ടമായി
ഞങ്ങൾക്ക് സൽബുദ്ധിയെ പൂർണ്ണമാക്കുക. പല്ലിളി
യം ഏറിയുന്നതും കാണുമ്പോഴുള്ള രൂപം മറയുന്നതുമായ നി
ളിടെ ആയുധം (ഇടിമിന്നൽ) എപ്പോൾ നേരെ വിട്ടു, കത്തി
യെല മുക്കിത്തുളുത്തതെ ചെന്ന് ചുരങ്ങുന്നുവോ, പശുക്കളെ
റിയുന്നവോ, അപ്പോൾ (നിങ്ങളുടെ ആ ഉഗ്രമായ ഭാവ
ലും) ഞങ്ങൾക്ക് സൽബുദ്ധിയെ പൂരിപ്പിക്കുക

7 പ്രസ്തംഭേഷ്ണാ അനവഭ്രാധസോ
ലാതുണാസോവിദമേഷുസുഷുതാഃ
അച്ഛന്ത്യക്തംമദിരസ്യപിതയേ
വിദന്ത്വിരസ്യപ്രഥമാനിപൌസ്യം

നവയം:-

- സ്തംഭ-ഭേഷ്ണാഃ — പ്രകർഷണസ്തംഭിതഭാനാഃ
അവിരതഭാനാഃ
- നവഭ്ര-രാധസഃ — അഭ്യുഹവിരാദിധനാഃ
- ചാതുണാസഃ
- സുതാഃ — അലം, അത്യർത്ഥംഫലാനാം
ഭാതാരഃ (മരുതാ) സുഷുതാഃ
- ദമേഷു അക്തം — യാഗേഷു അച്ഛന്തിയമിദ്രം

മദിരസ്യ പീതയേ	— മാദനസാധനസ്യസോമസ്യ പാനായ
അച്ഛനി	— പുഞ്ചനീ
(തേമരുതഃ) വീരസ്യ	
പ്രഥമാനി	— ഇന്ദ്രസ്യ പ്രതമാനി, മുഖ്യാനി
പൊംസ്യോ വിദഃ	— പൊംസ്യാനി ജാനന്തി

അർത്ഥം.—സൗതമിപ്പിച്ച്, ഏപ്പോഴും നിവർത്താതെ നിൽക്കുന്ന ഭാഗങ്ങളോടുകൂടിയവരും, ഒരിക്കലും തെറിച്ചുപോകാത്ത ഹവിര്യനത്തോടുകൂടിയവരും മികച്ചവിധം കർമ്മഫലം കൊടുക്കുന്നവരും ഏറാവും സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നവരുമായ മരുത്തക്കാരെ യാഗങ്ങളിൽ ആരാധ്യനായ ഇന്ദ്രനെ ഹർഷകരമായ സോമപാനത്തിനായി പൂജിക്കുന്ന ആ മരുത്തക്കാരെ വീരനായ ഇന്ദ്രന്റെ ഉൽകൃഷ്ടരുടെയായ പൌത്രന്മാരുളിരുന്നു.

8 ശതളിഭിസ്തളിശ്രുതോഽലാൽ
 പൂർവ്വതാമരതോഽമാപത
 ജനം യദഗ്രാസ്തവസോപിരഹംശിനഃ
 പാഥനാഗംസാത്തനയസ്യപുഷ്പിഷ്ഠ

അനന്തം—

ഹേ മരുതഃ അഭി-ശ്രുതഃ—	അഭിവേകാണാൽ കടില സ്വഭാവാൽ
അഽലാൽ യഃ ആവത	— പാപാദാക്ഷത
തഃ ശതളി-ഭിഃ പൂ-ഭിഃ—	അസംഖ്യാതഭോഗവർതിഃ പാലന്തൈഃ
രക്ഷത	— പാലയത
(കിംപ) ഹേ ഉഗ്രഃ,	— ഉൽഗുണ്ണതേജസഃ
ഹേ തവസഃ	
വി-രഹംശിനഃ,	— വേഗവന്തഃ മഹാന്തഃ, (യുദ്ധം)
യഃ ജനം പാഥന	— പാഥ, രക്ഷഥ

- (തം) തനയസ്യ — പുത്രാദീനാം
(ഉപലക്ഷണമേതൽ)
പുഷ്പിഷ്യ ശംസാൽ — പോഷേഷ്യനിമിത്തഭൂതേഷു
അഭിശംസനാൽ രക്ഷമ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ മനുഷ്യക്കളേ, നിങ്ങളേവനെ (ജീവിത) പരാജയ കാരണമായ കടിലസ്വഭാവത്തിൽനിന്ന് പാപത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിച്ചുവോ, അപാന (എന്നെ) അളവറ ഭോഗങ്ങളൊത്ത പാലനങ്ങളാൽ രക്ഷിപ്പുക. പിന്നെ, ഉഗ്ര തേജസ്സുകളേ, വേഗചാന്മാരേ, മഹാചാന്മാരേ, നിങ്ങളേവനെ (അപ്രകാരം) രക്ഷിക്കുന്നവോ, അപരൻ പുത്രപൗത്രന്മാരുടെ പോഷണത്തിനുവേണ്ടി, പ്രാർത്ഥനാനുസാരം, അനുഗ്രഹിക്കുന്നു (ഇവിടെ പരമ്പരയായി ഭൂതകൂട്ടം പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു; കൌടില്യാദി ഭുവഭാവങ്ങളിൽ നിന്നും പാപത്തിൽനിന്നും രക്ഷ, സുഖഭോഗാനുഭൂതികൾ, പുത്രപൗത്രാദിപുഷ്പി.)

9 വിശ്വാ¹നിദ്രോ¹മതതോ¹രമേഷു¹വോ
മി¹മസ്പൃ¹ധ്യേവതവിഷാ¹ണ്യാഹി¹താ
അം¹സേഷാ¹പഃപ്ര¹പമേഷു¹വാദയോ
ക്ഷോ¹വശ്വക്രാ¹സമയാ¹വിവാ¹ദ്യതേ

അന്വയം:—

- ഹേ മതതഃ വഃ രമേഷു — യുഷ്മൽ സംബന്ധി രമേഷു
വിശ്വാ¹നിദ്രോ
ആഹി¹താ — സർവാണി കല്പ്യാണാനുഗാഹി
താനി
(തഥാപഃ) അംസേഷു ആ — അംസേഷാപി
മി¹മസ്പൃ¹ധ്യോ-ഇവ — പൗസ്തൃസ്തദ്ധാവിഷയാണിവ
തവിഷാ¹ണി — ആയുധാനി (ആഹിതാനി)
(കിംവ) വഃ പ്ര-പമേഷു — പ്രഗതാഃ പന്നമാനോഷേഷ,
വിശ്രമസ്ഥാനേഷു

ഖാദയഃ	— ഖാദയാനീഭക്ഷയാണി (ആഹിതാനി)
(കിംപ) വഃ അക്ഷഃ	— യുഷ്മത്സംബന്ധീരഥ്യഃ അക്ഷഃ
ചക്രാ	— തത്രോപനിബദ്ധാനി ചക്രാനി
സമയാ	— സമീപേ, തേഷാം പരിസരേ
വി വവൃതേ	— വിഹാഞ്ചന്ന വർഷതേ
(തസ്മാൽ ദേവയജ്ഞദേശം ശീഘ്രമാഗച്ഛധാം)	

അർത്ഥം.—അല്ലയോ മനുഷ്യക്കുളേ, നിങ്ങളുടെ തേരുകളിൽ ഞങ്ങൾക്ക് തന്നത്തുപാറുള്ള എല്ലാ മംഗളദ്രവ്യങ്ങളും വെച്ചിട്ടുണ്ടല്ലോ അതുപോലെ നിങ്ങളുടെ ചരലുകളിൽ ബലത്തിൽ പരസ്പരം മത്സരിച്ചുനന്ന ആയുധങ്ങളും നിഹിതങ്ങളാണല്ലോ. (യാഗത്തിന് ദ്രവ്യങ്ങളും യാഗവിരോധികളെ തോല്പിജ്ഞാൻ ആയുധങ്ങളും) പിന്നെ, വിശുദ്ധസ്ഥാനങ്ങളിൽ നിങ്ങൾക്ക് ഭക്ഷണസാധനങ്ങളും ദൈവികമായിരിക്കുന്ന കൂടാതെ നിങ്ങളുടെ തേരിന്റെ അച്ചുതണ്ടും അതിൽ പിടിപ്പിച്ച ചക്രങ്ങളും കതിരുകളുടെ സമീപത്തുതന്നെ (കതിരുകൾ പൂട്ടപ്പെട്ടതന്നെ) നില്ക്കുന്ന അതുകൊണ്ട് ദേവയജ്ഞദേശത്തേയ്ക്കു വേഗം പോവ്വട്ടാലും.

10 ഭൂ¹ണീ²ദ്രോ³നര്യേ⁴ഷ ബാ⁵ഹു⁶ഷ

വക്¹ഷസ്തക്²മാർ³സോ⁴സോ അ⁵ഞ്ജയഃ

അ¹സേ²ഞ്ചേതാഃ പ³ചി⁴ഷ്ട⁵ക്ഷരാ അ⁶ധി

വ¹യോ²നപ³ക്ഷാ⁴ന്നാ⁵ധ്യ⁶നശ്രീ⁷യോ⁸ധിരേ

(വ. 2)

അന്വയം.—

(തേ ഭൂതഃ.) നര്യേഷ

ബാഹുഷ

ഭൂണീ ദ്രോ ധിരേ

— നരോദ്യോഹിതേഷു ഭുജേഷു

— സ്തോത്രദ്യോഭാതു. പ്രദത്താനി
കല്പയാണാനി ധനാനി ദധിരോ,
ധാരയന്തി

രഭസാസഃ അഞ്ജയഃ (തഥാ)	— കാന്തിമന്തി, വൃക്താനി
വക്ഷഃ—സു തക്മാഃ	— ഉരസ്ഥലേഷു സുവണ്ണരത്ന നിക്ഷിതാന്യാരേണാനി ധാരയന്തി
അംസേഷു ഏതാഃ പവിഷു ക്ഷരാഃ	— ഭുജമുലേഷു ശുക്ലവണ്ണാമാലാഃ — വഭ്രസദൃശേഷാ യുധേഷു ക്ഷുരധാരാഃ
വയഃ ന പക്ഷാൻ അധി ശ്രിയഃ വി അനു (ധിരേ)	— പക്ഷിണഃ പക്ഷാനിവ — സദ്വാങ്ഗേഷുലക്ഷ്മീഃ വിവിധം അനുക്രമേണ ധാരയന്തി

അർത്ഥം—ആ മന്ത്രത്തുക്കൾ ഉപാസകന്മാർക്ക് ഹിതകരങ്ങളായ കൈകളിൽ അവർക്ക് കൊടുക്കാൻ അസംഖ്യങ്ങളായ മങ്ഗളശ്രേയസ്സുകൾ, ധനങ്ങൾ ധരിയ്ക്കുന്നു. അതുപോലെ കാന്തിമന്ത്രക്കളും തെളിവുറവയും ആയ, സ്വണ്ണരത്നങ്ങളെക്കൊണ്ട് നിക്ഷിതങ്ങളായ ആരേണങ്ങൾ മാറിടങ്ങളിൽ അണിയുന്നു. കൈക്കടകളിൽ വെളുത്തു വഭ്രതുല്യങ്ങളായ ആയുധങ്ങളിൽ മുപ്പയുള്ള കത്തിവായ്ത്തലകൾ, പക്ഷികളുടെ ചിറകുകൾപോലെ, നിത്തി, എല്ലാ അങ്ഗങ്ങളിലും ശോഭകൾ ക്രമത്തിൽ പലപാടു ധരിയ്ക്കുന്നു.

11 മഹാ¹നോ¹ മഹാ¹ വി¹ഭോ¹ വി¹ഭുതയോ¹
 ദുരേ¹ദൃശോ¹യേ ദി¹വ്യാഹ¹വ¹ സ¹ൗ¹തീഃ¹
 മ¹ത്രാ¹സ്സ¹ഭി¹ഹാ¹സ്വ¹രി¹താര¹ ആ¹സ¹ഭി¹
 സ്സ¹മ്മി¹ശ്രാ¹ ഇ¹ന്ദ്രേ¹ മ¹തഃ¹ പ¹രി¹ഷു¹ഭഃ¹

അന്വയം:—

യേ മന്ത്രഃ, മഹാ
 മഹാന്തഃ

— പ്രഭാവാതിശയേന
 മാഹാത്മ്യോപേതാഃ

- വി-ലാ, വി-ഭൃതഃ — വ്യാപ്തഃ,
വിവിധൈശ്ചര്യവന്തഃ
- ദിവ്യാ-ഇവ സൗതൃ-ഭിഃ
ദൂര-ദൃശഃ — ദിവിലോഭോഃ സൗതൃഭിഃ
സ്വപുഷ്പകഭൃതൈഃ രോജഃ
പുഞ്ജൈഃ നക്ഷത്രൈഃ യഥാ
ദൂരേ ദൃശ്യമാനാഭവന്തി, തദ്വത്
- (കിംച) ഭൂതഃ — മനോഃ
- സു-ജിഹ്വാഃ, ആസ-ഭിഃ
സ്വരിതാഃ — ശോഭനജിഹ്വാഃ, ആസ്യൈഃ
ശബ്ദധീതാഃ, പ്രിയവചനാഃ
- ഇദ്രേ സം-മിഥ്വാഃ — സമ്യക് മിശ്രധീതാഃ, ഇദ്രേ
സഹായിനഃ
- (തഥാ) പരി-സ്തഭഃ — പരിസ്തോഭയുക്താഃ,
സ്തുതിഭിര്യുക്താഃ
- (തേസ്യദ്യജ്ഞം ആഗച്ഛന്തി)

അർത്ഥം.-യാവരായ മന്ത്രത്തുകാരും അതിപ്രഭാവംകൊണ്ടു്
മാഹാത്മ്യമേറിയവരും, സമ്പുത്ര വ്യാപിച്ചവരും, വിവിധൈ
ശ്ചര്യഭാവരും, സ്വഗുണമായ ദേവന്മാർ, അവർക്കു് പൂജി
ക്കുവാനുപോലുള്ള രോജസ്സിയന്ന നക്ഷത്രങ്ങളാൽ അകലെ
നിന്നു് കാണപ്പെടുന്നപോലെ, വിദൂരത്തിൽ കാണപ്പെടുന്ന
വരും ഹിഷഗീലന്മാരും, ദൂരത്താൽ ശബ്ദം, പ്രിയവചന
ങ്ങൾ, പാശ്ചാത്യമെന്ന തല്ല നാവാദൃഷ്ടിയവരും, ഇദ്രകൾ
വേണ്ടപോലെ ചേന്നു് സഹായിയ്ക്കുന്നവരും സ്തുതികളോടു
ചേർന്നവർമാരെന്നും, (ഉപാസകരുടെ സ്തുതികൾ സ്വീകരിച്ചു്
ധരിയ്ക്കുന്നവരെന്നോ) ആ മന്ത്രത്തുകാരും ബ്രഹ്മദൂരം ഉജ്ജ്വലത്തിന്നു്
വന്നുചേരുന്ന

12 സാഹസ്യമാനാഭരതോഽഹിതവന്തഃ.

ദീപം ഖോദാത്രഭിരേരിവവൃതം.

ഇദ്രമന്തര്യസ്താപി ക്രുണാന്തിത

ജനായയസ്യ സകൃദേതാഭാധാ.

അനന്തം:-

ഹേ സു-ജാതാഃ മരുതഃ — ശോഭനജനനാമരുതഃ
 വഃ മഹി-ത്വനം തൽ — മഹത്വം താദൃക് വലു
 വഃ ദാത്രം — യുഷ്ടാകം ദാനം (വൃഷ്ട്യാദികം)
 അഭിതേ:-ഇവ വ്രതം
 ദീപം — ദേവമാതുഃ കർമ്മ ഇവ അത്യായ
 തം, അവിച്ഛിന്നം,
 പ്രകൃഷ്ടോപകാരി

(കിംച യുയം) യസ്മൈ
 സു-കൃതേ ജനായ — ശോഭനയാഗാദികലേന്ത
 യജമാനായ യദഭിമതം ധനം
 അരാധം — ദേധം
 തൽ ചന ഇന്ദ്രഃ തൃജസാ — ത്യാഗേന
 വി ഹൃണാതി — വിഹ്വരതി, കൌടില്യം
 കരോതി

(യുഷ്മദ്ധനാഭിത്യാഗം ഇന്ദ്രത്യാഗോപി നാതിക്രമതി)

അർത്ഥം:-അല്പയോ സുജാതരായ മരുതന്മാർക്കുളേ, നിങ്ങളുടെ മഹത്വം ഇവുണ്ണമത്രേ: നിങ്ങളുടെ വൃഷ്ടി മുതലായ ദാനങ്ങൾ ദേവമാതാവായ അഭിതിയുടെ കർമ്മപോലെ തുടച്ചുയറ്റത്തത്രേ, അവിച്ഛിന്നമത്രേ, ലോകോപകാരപരമത്രേ. പിന്നെ, ഏതു സുകൃതിയായ ജനത്തിന്നു, യാഗാദികർത്താവായ യജമാനന്നു, അഭിമതമായ ധനം നിങ്ങൾ കൊടുക്കുന്നുവോ, അതിനെ ഇന്ദ്രൻ തന്നെ തന്റെ ദാനം കൊണ്ടു മറികുടക്കുന്നില്ല, ന്യൂനമാക്കുന്നില്ല.

13 തദോ¹ജാ²മി³ത്വം⁴മരു⁵തഃ⁶പരേ⁷യുഗേ
 പു⁸ത്രയ⁹ച്ഛം¹⁰സമ¹¹താ¹²സ¹³ത്വ¹⁴പ¹⁵ത
 അ¹⁶യാ¹⁷ധി¹⁸യാ¹⁹മ²⁰ന²¹വേ²²ശ്ര²³ഷ്ടി²⁴മാ²⁵വ്യാ
 സാ²⁶ക²⁷ന്ന²⁸രോ²⁹ദം³⁰സ³¹ന്നൈ³²വാ³³ചി³⁴കി³⁵ത്രി³⁶നേ

അനന്തം:-

ഹേ മരുത: വ: തൽ

ജാമി-ത്വം — അസുഭിഷയ പ്രേമാധികൃതപം
പ്രസിദ്ധം ബന്ധുത്വം

പരേ യുഗേ — ഉഭേകൃഷ്ടേ മഹത്യതീതേ
കാലേപിവർത്തേ

ഹേ അമൃതാസ:, — അമരണധർമ്മാണോഽരുത:
(യുയം)

യൽ ഗംസം — അസ്താഭി: ക്രിയമാണാം സ്മൃതി:

പുരു ആവത — പ്രഭൃതം യഥാ ഭവതി തഥാ
രക്ഷഥ

(തസ്മാൽ യഷ്ഠേകൃതം ജാമിത്വം അവിനാശി)

(കീംപയുയം)

അയാ ധിയാ — അനയാനഗ്രഹബുധ്യാ

മനവേ — മനുഷ്യായ, സ്തോത്രേ, യഷ്ടേ,
അസുഭാദയേ

ശ്രദ്ധി: ആവ്യ — കീർത്തി: രക്ഷിത്വാ

സാഹം നമ: — സംഭ്രയനേതാരസ്സുത:

ഐസരൈ: ആ — കർമ്മഭി: (ഇന്ദ്രംഭൃതാ:)

പിക്വിത്രേ — സർവ്വഭോ ജാനിഥ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ മരുത്താകളേ, നമ്മളിൽ അത്യന്ത പ്രേമം മൂലമുള്ള നിങ്ങളുടെ ആ ബന്ധുത്വം കഴിഞ്ഞുപോയ ആ നല്ലകാലത്തു തന്നെ ഉള്ളതാണ് (വളരെ പാഴാം ചെന്നതാണ്.) അഹങ്കാരമായ ഭയത്താലുള്ള, തെറ്റൊരാൾ ചൊല്ലപ്പെടുന്ന സ്മൃതിയെ നിങ്ങൾ മഹത്താക്കി രക്ഷിക്കുന്നു (ആ സ്മൃതി നിങ്ങൾ ശ്രദ്ധിക്കുമ്പോൾ, സ്വീകരിക്കുമ്പോൾ മഹത്വം പുകന്നു) അതുകൊണ്ട് നിങ്ങളുടെ ബന്ധുത്വം അവിനാശിയാകുന്നു പിന്നെ, നിങ്ങൾ ഈ അനഗ്രഹബുദ്ധിയാൽ സ്തോത്ര യോഗകർമ്മമായ (എന്നേപ്പോലുള്ള) മനുഷ്യന് കീർത്തിയെ കാത്തുപോണം. സമൂഹം ചേർന്നു നേതാക്കളായി, സ്വന്തം കർമ്മങ്ങളിൽ ഏല്പാക്കിത്തന്നു.

14 യേനദീപം മരുതശൃഗവാമ
 യുഷ്മാകേന പരീണസാതുരാസഃ
 ആയത്തതന്നപൃജനേജാനാസ
 ഏഭിര്യജേഞ്ഞേഭിസുതഭഭീഷിമശ്യാം

അനവയം:-

ഹേ തുരാസഃ മരുതഃ,	— വേഗവന്തഃ, മരുതഃ
യുഷ്മാകേന യേന	
പരീണസാ	— മഹിതാ
ദീപം ശൃഗവാമ	— സത്രാദിരൂപമായതം കർമ്മപ്ര വദ്ധായാമഃ
(കിംച) യൽ ജനാസഃ	— യേന ജനാഃ, അസുഭീയാഃ
പൃജനേ ആ തതന്നൻ	— സപ്തതോവിസ്താരയന്തി, സംഗ്രാമം ജയന്തി
തൽ ഇഷ്ടിം	— ഏഷണം, ഗമനം
ഏഭിഃ യജേഞ്ഞേഭിഃ	— ഇഭാനിം ക്രിയമാണൈഃ പുജനൈഃ
അഭി അശ്യാം	— ആഭിമുഖ്യേന വ്യാപ്നയാം

അർത്ഥം:- വേഗവാന്മാരായ മരുത്തുകളേ, നിങ്ങളുടെ ഏതു മഹത്തായ അനുഗ്രഹത്താലാണോ സത്രം പോലെ നിങ്ങളുപിടിച്ച കർമ്മം ഞങ്ങൾ (നിവിഷ്ഠം) വദ്ധിപ്പിക്കുന്നത്, ജനങ്ങളായ ഞങ്ങൾ യാതൊന്നുകൊണ്ടാണോ യുദ്ധത്തിൽ നിരന്ന് (ശത്രുക്കളെ) ജയിക്കുന്നത്, അനുഗ്രഹം കൊണ്ടുള്ള ആ ആന്തരപ്രദാനം, കാരുണ്യം, ഞങ്ങളിപ്പോൾ ചെയ്യുന്ന പുജനങ്ങളാൽ പ്രാപിച്ചാവു (ആ കാരുണ്യത്തെ ഞങ്ങൾ പ്രാപിച്ചാവു)

15 ഏഷവസ്തോമോമരുത ഇയം ഗീ
 മോദാത്യസ്യമാനസ്യകാരോഃ
 ഏഷായാസിഷ്യതന്വേവയാം
 വിദ്യാമേഷംവൃജനം ജിരദാനം

അന്വയം:-

ഹേ മരുതഃ, ഏഷഃ
സതോമഃ

— ഇദാനിം ക്രിയമാണമസ്മാകം
സതോത്രം.

വ

— ഏഷമദന്തം, ഏഷമൽപ്രീണ
നായ (ഭവതു)

(തഥാ) ഇയം ഗീഃ

— സുതിരൂപാവോഗപി (ഏഷമ
ദന്തം ഭവതു)

മാന്ദാര്യസ്യ
മാന്യസ്യ കാരോഃ

— സുതിവിശേഷേഷെമ്മന്ദയിതുഃ
— വാപ്രദാനാദിനാമാനനീയസ്യ
സതോതുഃ

തന്വേ

— ശരീരായ, തൽപോഷണായ

ഇഷാ ആ യാസീഷ്യ
വയാം ഇഷം വൃജനം
ജീര-ദാനം

— ഇച്ഛയാ ആഗച്ഛതി
— വയമപി അന്നം ബലം
ജയശീലം.

(പ) വിദ്യാമ

— ലഭമേഹി

അന്തം.-അല്പയോ മരുതുകളേ, ഇപ്പോൾ ചൊല്ലുന്ന സ്തോത്രം നിങ്ങൾക്കുള്ളതാണ്, നിങ്ങളുടെ പ്രീതിയ്ക്കായി ഭവിക്കട്ടെ ഈ സുതിരൂപയായ വാക്കു നിങ്ങൾക്കുള്ളതാണ്. സുതിവിശേഷങ്ങളായി ഹഷം ജനിപ്പിക്കുന്നവനും, വരുന്നല്ലിമാനിക്കുന്നതുകാവനമായ സ്തോതാവീന് ശരീരപോഷണാത്മം (അനുഗ്രഹേച്ഛയോടുകൂടി) വന്നാലും. ഞങ്ങളും അന്നവും ബലവും ജയശീലവും നേടാം

വക്ത്രം.-4-5-ത്രിഷ്ടുപ് പൗസ്താജ്യോതിച്ചന്ദസി, ഇത്രമനുതോദേവതാ.

- 1 സഹസ്രത ഇന്ദ്രോതയോ ന
സ്സഹസ്രമിന്ദോമരിവാഗ്ദന്തമാഃ
സഹസ്രം റായോമാദായയൈ
സഹസ്രിണ ഉപനോയന്തുവാദാഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ ഉതയഃ	— രക്ഷാപ്രകാരാഃ
സഹസ്രം നഃ ഉപ യന്തു	— അപരിമിതാഃ അസൃജ്യം സമീപം പ്രാപ്തവന്തു
ഹേ ഹരി-വഃ,	— ഹരിനാമാശ്വയുക്ത,
ഗുർത്ത-തമാഃ ഇഷഃ	— അത്യന്തം ഗുണ്ണാനിത്വഭിയാന്യന്നാനി
സഹസ്രം	— ബഹുനി (ഉപയന്തു)
(തഥാ) സഹസ്രം രായഃ	— അപരിമിതമുക്താഭിനിധനാനി
മാദയയൈ	— അസ്മാൻ മാദയിതും (ഉപയന്തു)
(തഥാ) സഹസ്രിണഃ	
വാജാഃ നഃ	— ഗമനവന്തശ്ചതുഷ്പദാഃ പശ്വാദയഃ (അസ്മാൻ ഉപയന്തു)

അർത്ഥം:—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ ആയിരം (കണക്കറ) വിധത്തിലുള്ള രക്ഷകൾ ഞങ്ങളുടെ അടുക്കലെത്തട്ടെ. ഹരികളെന്ന കിതിരകളോടുകൂടിയവനേ, ഏറ്റവും മഹത്തുക്കളായ അന്നങ്ങൾ (പുഷ്പികൾ) ആയിരക്കണക്കിൽ ഞങ്ങളുടെ അടുക്കലെത്തട്ടെ. അതുപോലെ രത്നം മുത്തുമുതലായി അളവറ്റ ധനങ്ങൾ ഞങ്ങളെ മോദിപ്പിപ്പിച്ചുവാൻ അടുക്കലെത്തട്ടെ. പിന്നെ ആയിരമായിരം നാല്ക്കാലികൾ ഞങ്ങളുടെ അടുക്കലെത്തട്ടെ.

2 ആനോവോഭീർത്ഥതോയാന്വച്ഛാ
 ദ്യേഘ്വേഭീവ്യാബ്രഹ്മഭീവൈസ്സമായാഃ
 അധയദേഷാം നിയുതഃ പരമാ
 സ്സുഹൃദ്യ ചിദ്ധനയന്തപാരേ

അന്വയം:-

(തേ) മരുതഃ അവഃ-ഭിഃ	— രക്ഷണൈഃ
സു-മാതാഃ	— ശോഭനപ്രജന്താഃ
ജ്യേഷ്ഠഭിഃ വാ	
ബൃഹൽ-ഭിവൈഃ	— പ്രശസ്തതമൈഃ മണിമുക്താ ഭിഭിഃ വാ ധനൈസ്സഹിതാഃ
നഃ അച്ഛ ആ യാതു	— അസ്മാനാഭിമുഖ്യേന ആഗച്ഛതു
അധ ഏഷാം യൽ	
നി-യുതഃ	— അഥമരുതാം യസ്മാൽ ഏതന്നാമകാഃ
പരമാഃ	— ഉൽകൃഷ്ടാ അശ്വാഃ
സമുദ്രസ്യ ചിതീ	— സമുദ്രസ്യാപി
പാരേ ധനയന്ത	— പൗഷ്പീൽ തീരേ ധനധാരണം, ധനവഹനം കച്ഛന്തി

(തസ്മാദ്രക്ഷണൈർദ്ധനൈശ്ചായാതു)

അർത്ഥം:-ആ മരുതന്മാരെ (ലോക) രക്ഷണങ്ങളാൽ ശോഭനപ്രജന്തരായി പ്രശസ്തതമങ്ങളോ, മണി, മുത്തു മുതലായവയോ ആയ ധനങ്ങളോത്തവരായി ഞങ്ങൾക്ക് നേരെ വന്നു ചേരട്ടെ പിന്നെ, അവരുടെ നിയന്ത്രകളെന്ന മെച്ചപ്പെട്ട കതിരകൾ സമുദ്രത്തിന്റെ കൂടി താഴ്വരയെ ധനങ്ങൾ വഹിച്ചു പോകുന്നതുകൊണ്ട്, രക്ഷണങ്ങളോടും ധനങ്ങളോടും കൂടി ഞങ്ങളെ പ്രാപിയ്ക്കട്ടെ

3 മി¹ത്വ്യക്ഷന്മേ¹ഷു സു¹ധിതാം¹പ്രതാ¹ചി
ഹി¹രന്ത്യനി¹ണ്ണിഗു¹പ്താന¹ ഋ¹ഷിഃ
ഗു¹ഹാപര¹ന്തി മന്മ¹ഷാ¹നതോ¹ഷാ
സഭാ¹വതീ¹വിഭ¹ന്മേ¹വസ¹വാക്

അന്വയം:-

സു-ധിതാ ഘൃതാചീ	— സുഷ്ണിഹിതാ, ക്ഷരണശീല മുദകമഞ്ചന്തി
ഹിരണ്യ-നിന്നിക്	
ഋഷി:	— ഹിതരമണീയ രൂപാ വിദ്യഭാഖ്യാ
ഉപരാ ന	— മേഘമാലേഖ
മനുഷ: ന യോഷാ	— പരിവൃദ്ധാഭേമനഷ്യസ്യ മഹിഷീ ഇവ
ഗുഹാ ചരന്തി	— നിഗുദ്ധാ അന്തരീക്ഷേ ചരന്തി
വിദത്ത്യാ-ഇവ വാക്	— വിദമേ, യജ്ഞേ പ്രൈഷ സ്തോത്രാദിവാഗിവ
(കദാചിത്) സഭാ-വതി	— ജനസംഘവതി, വഷ്കാലേ ആവിർവന്തി
യേഷ മിത്യുക്ത	— മേഘപങ്ക്തി: വിദ്യതോപി സങ്ഗതേ യേഷ മരുത്സു സങ്ഗതാഭൂർ
(തേ മരുത:) സം.	— ദേവയജനദേശം സംഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം:-സുനിഹിതവും ഒഴുകുന്ന ജലത്തെ നേരെ വിട്ടു നന്നും സ്വർണ്ണരൂപവുമായ ഇടിമിന്നൽ മുകിൽ മാലപോലെ മരുത്തുകളോടുചേർന്ന്, മനുഷ്യസ്രീ അന്തഃപുരത്തിലും ജനസംസത്തിലും ചരിയുന്നപോലയും യജ്ഞസദസ്സിൽ പ്രൈഷസ്തോത്രാദികൾ പൊങ്ങിഴുങ്ങിജ്ജനപോലയും അന്തരീക്ഷത്തിൽ സംഗതയായി.

4 പരാശുഭ്രാ അയസോയവ്യാ
സാധാരണ്യേവമരുതോ മിമിക്ഷു:
നരോദസി അപനദന്തഘോരാ
ഭൂഷന്വ്യധം സഖ്യായ ദേവാ:

അന്വയം -

- ശുഭ്രാ അയാസഃ മരുതഃ — ശോഭനാലങ്കാരാഃ
അഭിഗന്താനോമരുതഃ
യവ്യം — മിശ്രണശീലയാ വിദ്യുതാ
സാധാരണയാ-ഇവ — സാധാരണയാ സ്രീയാ സന്ഗതാ
യുവാനഃ യഥാരതോ മുഞ്ചന്തി
തലാൻ
പരാ മിമിക്ഷുഃ — പ്രകാശേണ ഉദകസംസ്സായം
സിഞ്ചന്തി
(ഏവം കർച്ചന്തഃ) ചോദാഃ — അതിവൃഷ്ടിപ്രദാനേന
യേജ്യാഃ, തേ
രോദസി — മരുതാം പത്നി, തസ്യാം
ന അപ നദന്ത — വഷണരൂപം അപനോദനം,
തിരസ്താരം ന കർച്ചന്തി
(കിന്തു) ദേവാഃ സഖ്യായ — മരുതഃ സഖിത്വായ
വൃദ്ധിം ഭൂഷന്ത — വൃദ്ധിം സേവന്തേ, കർച്ചന്തി

അർത്ഥം.-ശോഭനാലങ്കാരന്മാരും, നേരെ വരുന്നവരായ
മരുതക്കൾ സാധാരണിയായ ഒരു സ്രീയോടു യുവാകാര സം-
ഗമിച്ചാൽ റോതസ്സ് വിസർജ്ജിക്കുന്നപോലെ സംഗമശീലയായ
മിന്നലിനോടു ചേന്ന് വെള്ളം ധാരായായി ഒഴുകുന്ന (മഴ
പെയ്യിക്കുന്ന) അപകാരം ചെയ്യുന്ന, അതിവൃഷ്ടികൊണ്ട് യേ-
ജമാരായ അപർ തങ്ങളുടെ പത്നിയായ രോദസിയിൽ (മരു-
തങ്ങളുടെ പത്നി രോദസി) അല്ലങ്കിൽ ദ്രോവാപൃഥിവികളിൽ
വർഷരൂപമായ ഉപദ്രവമുണ്ടാക്കുന്നില്ല (മഴകൊണ്ട് സസ്യം
ഭീകര വളർന്ന് ധനമാണ് ഉണ്ടാക്കുന്നത്) കൂടാതെ ആ ദേവ-
ന്മാർ അവരുടെ (ദ്രോവാപൃഥിവികളുടെ) സഖ്യത്തിനുവേണ്ടി
വൃദ്ധി (പ്രഷ്ടി) ഉണ്ടാക്കുന്നു

5 ജോയദ്യഭീമസുര്യോസപര്യൈ
വിഷിതസ്തുകാരോദസിതൂഷ്ണാഃ
ആ സുര്യേവധിധരോമംഗാ
തോയപ്രതികാനസോനേന്ത്യാ

അനവയം:-

യൽ അസുര്യം	— യദാ അസുരാഃ, ക്ഷേപ്താരോ മരുതഃ (തേഷാംസ്വഭൂതാ)
വിസിത-സ്തകാ	— വിശിഷ്ടകേശസങ്ഘാ
നൃ-മനാഃ	— നൃഷ്യ, നേതുഷ്മരുത്സ്യമനന വതീ
തേഷ-പ്രതീകാ	— ദീപ്തോപക്രമാ
രോദസി	— മരുൽപത്തി (വിദ്യുൽ)
വിധതഃ	— മരുത്സങ്ഘസ്യപരിചരതഃ
(സൂര്യസ്യരഥം) സൂര്യം-	
ഇവ സചയ്യെ	— സങ്ഗമനാത്ഥം
ഇം ജോഷൽ	— മരുത്സങ്ഘംസേവതേ
(തദാ) നസുഃ ഇത്യാ ന	— ആദിത്യഗതിഃ യഥാശീഘ്രാ തഥാ
(മരുത്സങ്ഘസ്യ) രഥം	
ആ ഗാൽ	— ആഗച്ഛതി, വ്യാപ്നോതി

അർത്ഥം:-മരുത്തുക്കൾക്ക് സ്വന്തപ്പെട്ടവളും നല്ല തലമുടി യോടുകൂടിയവളും നേതാക്കളായ അവരിൽ (അവരെപ്പറ്റി) ധ്യാനവതിയും പ്രകാശം ചിതറിക്കൊണ്ട് നടക്കുന്നവളുമായ അവരുടെ പത്നി രോദസി (മിന്നൽ), അവരെ പരിചരിച്ചു കൊണ്ട്, സൂര്യന്റെ തേർ ഭാര്യയായ സൂര്യയെന്നപോലെ, സംഗമനത്തിനായി അവരെ സേവിക്കുമ്പോൾ, ആദിത്യന്റെ ഗതിപോലെ വേഗത്തിൽ അവൾ മരുൽസമൂഹത്തിന്റെ തേരി നെ പ്രാപിക്കുന്നു.

6 ആസ്ഥാപയന്ത യുവതിം യുവാന
ശ്ലുഭേ നിമിശ്ശാം വിദമേഷുപഭ്രാം
അക്ലോയദ്യോ മരുതോ ഹവിഷ്യാൻ
ഗായത്ഗാഥം സുതസോമോദവസ്യൻ

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ, യൽ വഃ

അക്കഃ

— യദാ യുഷ്മാൻ അർച്ചനാ
സാധനോപേതഃ

ഹവിഷ്മാൻ

— പ്രദേയാദ്യാദി ഹവിര്യുക്തഃ

സുത-സോമഃ

— അഭിഷ്വതസോമോ യജമാനഃ

വിദമേഷു ദുവസ്യൻ

— യാഗേഷു നിമിത്തഭൂതേഷു
പരിചരൻ

ഗാഥം ഗായൽ

— ഗാതവ്യം ഗായൽ

(തദാ) യുവാനഃ

— നിത്യതരുണായുധം മിശ്രയന്തിഃ

നി-മിശ്രാം

— ബലവതിഃ നിത്യതരുണിഃ

പളാം യുവതിഃ

— വിദ്യഭൂപാം (തസ്യാം)

ശുഭേ ആ ആസ്ഥാപയന്ത — വൃഷ്ടുകോതം ആസ്ഥാപയന്തി

അർത്ഥം:—അല്ലയോ മരുതന്മാരെ, ഏപ്പോൾ അർച്ചനസാധനങ്ങളോടുകൂടിയവനും നിങ്ങൾക്കുപിറന്നുള്ള നെയ് മുതലായ ഹവിസ്സേന്തിയവനും പരച്ച സംസ്കരിച്ച സോമത്തോടുകൂടിയവനുമായ യജമാനൻ യാഗകളുടെ നിമിത്തമായി നിങ്ങളെ പരിചരിച്ച് സാമഗാനാദികൾ പാടുന്നുവോ അപ്പോൾ നിത്യയുവാക്കളായ നിങ്ങൾ യുവതിയും ബലവതിയും നിത്യതരുണയുമായ മിന്നലിനെ, മഴവെള്ളത്തിനായി പുണ്യമായി സംഗമിക്കുന്ന

7 പ്രതവിവക്മിവക്മ്യോയ ഏഷാം

മരുതാം മഹിമാസത്യോ അസ്തി

സചായഭിഃവൃഷ്ണണാ അഹംയഃ

സ്ഥിരാപിജനീവ്യാതേ സഭോഗാഃ

അന്വയം:—

യൽ ഇം

-- യസ്മാൽ ഏതേഷാം
സംബന്ധിനി രോദസി
വൃഷ്ണണാ, അഹം-യഃ -- വൃഷണമന്ത്വാ,
അഹംഃകാരവതി

വൃഷ്ണ-മനഃ, അഹം-യഃ

സ്ഥിരാ ചിൽ	— അത്യന്തം അവിനശ്വരാ
സു-ഭാഗാഃ	— ശോഭനഭാഗ്യോപേതാഃ
ജനീഃ വഹതേ	— ജനനശീലാഃ പ്രജാഃ ധാരയതി
(തസ്സാൽ) ഏഷാം മരുതാം	
യഃ മഹിമാ	— മഹത്വത്തിശയഃ
വക്ത്ര്യഃ സത്യഃ അസ്തി	— സഞ്ചിസ്തത്യഃ അമോഘഃ
	ഭവതി
തം സചാ പ്ര വിവക്തുമി	— ഇതരേണമാഹാത്മ്യേന സഹ
	പ്രവചമി, വർണ്ണയാമി

അർത്ഥം.—ഈ മരുതക്കളുടെ പണി, രോദസി (മിന്നൽ) മഴ പെയ്യിക്കുന്നതിൽ പ്രീതമനസ്സായി, താൻ ലോകോപകാരിണിയാണെന്നഹം.ഭാവത്തോടുകൂടിയവളായി, നാശമില്ലാത്തവളായി, നല്ല ഭാഗ്യമുറവതും പെറ്റുപെടുന്നവരുമായ പ്രജകളെ എന്തു കാരണത്താൽ ധരിക്കുന്നുവോ അതിനാൽ എല്ലാവരും സ്തത്യവും സത്യവുമായ മഹത്വത്തെ, അവരുടെ മറ്റു മാഹാത്മ്യങ്ങളോടൊപ്പം ഞാനെടുത്തു പറയുന്നു, വർണ്ണിക്കുന്നു.

8 പാ¹ന്തിമി¹ത്രാവ¹ത¹ണാവ¹വദ്യോ
 ച¹ത¹തു¹മര്യ¹മോ അ¹പ്ര¹ശസ്താൻ
 ഉ¹ത¹പ്യ¹വന്തേ അ¹പ്യ¹താ¹ധ്രു¹വാ¹ണി
 വാ¹വ്യ¹ധ¹തു¹മരു¹തോ¹ഭാ¹തി¹വാ¹രഃ

അന്വയം:—

(ഹേ മരുതഃ യുഷ്മൽ സംബന്ധിനോ ദേവാഃ)

മിത്രാവതണൗ	— അഹോരാത്ര്യഭീമാനിനൌ ദേവൌ
അര്യമോ ഈം	— അര്യമാ ഉ, അര്യമാപി, അമം ലോകം (യജ്ഞം)
അവദ്യാൻ പാന്തി	— ഗർഭ്യാൻ, അയഥാനഷ്ടാനാൽ രക്ഷന്തി

(തഥാ ഏതേഷാം)

അപ്ര-ഗന്ധാർ	— ക്ഷീണാനപിപദാർത്ഥാൽ
ചയതേ	— ചാതയന്തി, നാശയന്തി
ഉത അപ്യതാ	— അപിച അപ്യതാനി അസ്രവീണി
ധ്രുവാണി ച്യവനേ	— മേഘസ്ഥോദകാനിച്യവയന്തി
ഹേ മന്തേ: ഇം.	— യന്തുദീയ: അയംകാല:, വന്ധിതമേഘ:
ഭാതി-വാ: വ്യധേ	— പ്രദയേജല: വർഷതേ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ മേന്തുക്കാളേ, നിങ്ങൾക്കു് ബന്ധപ്പെട്ടു് ദേവന്മാരായ മിത്രവന്ദനന്മാരും, അന്യരും. ഈ ലോകത്തെ (യജ്ഞത്തെ) നിന്ദ്യത്തിൽ നിന്നു്, കർമ്മവൈകല്യത്തിൽ നിന്നു് (വേദവിധിമൂലാൽ അനുഷ്ഠാനത്തിൽ നിന്നു്) രക്ഷിക്കുന്നു. അതുപോലെ റാവർ കേടുന്ന പദാർത്ഥങ്ങളെ നശിപ്പിക്കുന്നു. (വാടിയതു കീറിയതു, തളിഞ്ഞതുമായ പുകാരം, തല കുർപ്പിപ്പാത്രം മേപ്പുകാരം മേലായുധം) കൂടാതെ ഒഴിയ്ക്കാതെ ഉറച്ചു നില്ക്കുന്ന മേഘത്തിലെ മലങ്ങളെ വീക്കുന്നു. മേന്തുക്കാളേ, ലോകങ്ങൾക്കു് കൊടുപ്പാനുള്ള നിങ്ങളുടെ ജലം മേഘം പിളർന്നു വർഷിക്കുന്നു.

9 നഹീനപോഽതാതാന്ത്യസേ
 ആരാന്താച്ഛിച്ഛസോതാന്താപു:
 തേഗൃഷ്ണനാഗവസാശ്ശൂദ്രാംസോ
 ഘ്നോനമേഘോഗൃഷ്ണതാപാപിഷ്ടു:

അന്വയം:-

ഹേ മന്തേ, വ: ശ്വസ:

ഭാതം

ഭാതി ആരാന്താർ

ചിത്

— അവസാനം

— അന്തികേദാരാപി

അന്യേ ന നഹി ആപു: — അസ്താസുമധ്യേ ഏകേപിനൈവ
വല്യപ്രാപ്തവന്തി

(പരോക്ഷേ) തേ

ധൃഷ്ണനാ ശവസാ — ധഷ്കേണ ബലേന

ശുശ്രൂ-വാംസ: — വദ്ധമാനാ:

(അത ഏവ) ധൃഷ്ണതാ — പരാജിഭാവകേന സാമത്മ്യേന

അണ്ണ: ന — യഥോദകം സ്വവിരോധിരജ
ആദികം അഭിവേതി തദ്വൽ

ഭേഷ: പരി സ്ഥു: — പരിവേതി, വശീകർച്ചന്തി

അർത്ഥം--അല്പയോ മരുത്തുകളേ, നിങ്ങളുടെ ബലത്തിന്റെ അററത്തെ അടുത്തും അകലേയും ഞങ്ങളിലാകും എത്തിയിട്ടില്ല, കണ്ടറിഞ്ഞിട്ടില്ലതന്നെ (എന്നി പരോക്ഷത്തിൽ) അവർ ഉരക്കററ ബലംകൊണ്ട് വർദ്ധിച്ചു, ശത്രുജയസാമത്മ്യത്തോടുകൂടി, ചെള്ളും അതിന്റെ വിരോധിയായ പൊടിയെ എന്നപോലെ, ശത്രുക്കളെ ജയിക്കുന്ന, കീഴടക്കുന്ന

10 വയമധ്യേന്ദ്രസ്യപ്രേഷാ

വയം ശോഭോപേമഹിസമര്യേ

വയം പുരാമഹിപനോ അനദ്യ

അനപ്രഭുക്ഷാനരാമനുഷ്യാൽ

അന്വയം:-

അദ്യ വയം — അസ്തിൻ ദിനേയഷ്വാരോവയം

ഇന്ദ്രസ്യ പ്രേഷാ: — പ്രിയതമാ: (ഭവേമ)

(ഇന്ദ്രസ്യ മഹത്വം)

വോപേമഹി — സ്തോത്രം സമർത്ഥഭൂയാസ്വ

(കിംച) വയം ശാ: — പരസ്തിനഹനി

സമര്യേ — സഹമര്യാ: മർത്യാ: ജഗ്വിജഃ,
യേഷ: സയജ്ഞ: തസ്തിൻ

(ഇന്ദ്രസ്യമഹത്വം വോപേമഹി)

വയം പുരാ മഹി — പുഷ്ടിസ്തിൻ കാലേ ബൃഹൽബലം

നഃ (അസുഭാതം വോപേതാനി)

(തഥാ) ദൃശ്വേത

— പ്രതിഭിവാസം, അതീതേ
സുഗാമിനിഭിവാസേ

തൽ ലഭ്യമാനം നന്ദം

— തന്മാൻ ഹോനിത്രഃ
മനഃശാന്തം മധ്യേ

നഃ അത സുഗാമി ച

— അന്മാൻ അനുകൂലഭിമതപ്രദോ
ഭവതു

ഭാഗം-ഇത് 'യുദ്ധാഭാഗ' എന്നർത്ഥം ഇത്രയും ഏകദേശം പ്രിയപ്പെട്ടവർക്കായും അങ്ങനെയുള്ളതും ഇത്രയും ഹോതം യോഗത്തിൽ പരമാവ് പൂർവ്വകാലത്തും അങ്ങനെയുള്ളവർ (അങ്ങനെയുള്ള പൂർവ്വകാലം) ന്ന ഹോതലനേപ്പറ്റി പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. പിന്നെ, കഴിഞ്ഞതും വരുന്നതുമായ ഓരോ ദിവസത്തിലും ഹോതായ ഇത്രയും മനഃശാന്തി പെട്ട് അങ്ങനെയുള്ള അനുകൂലിച്ച് അഭിമതപ്രദനായി ഭവിയ്ക്കട്ടെ

11 ഏതവന്മാരോടൊത്ത ഇതംഗ്

മാന്ദ്രാസ്യസുഹൃദ്യസുകാരോഃ

ഏഷായാസിഷ്ഠതപോവന്മാരഃ

വിദ്യാമേഷഃ പൂർവ്വം ജിഹ്വാനഃ

വ. 5

അനന്തം -

(അഷ്ടകം 2 അധ്യായം 3ൽ 26-ാം വശത്തിലും 4-ാം അധ്യായത്തിൽ 2-ാം വശത്തിലും വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്).

വശം - 6-7-ത്രിഷുബ്ജഗത്യേകം ചൂഷണി

1 യജ്ഞായജ്ഞാവസ്തുനാതുതുപ്തനി

ധീയധീയംവോദേവതാ ഉദധീധോ

ആവോവ്യാപസ്സവിതായോദസ്യോ

ഇഹേവ്യാപസ്സവിതായസ്യവൃക്കിഭിഃ

അന്വയം:—

(ഹേ മരുത:) വ: സമനാ	— സമീകൃതി: നൃനാധികാ ഭാവലക്ഷണാ
യജ്ഞാ-യജ്ഞാ	— സദ്യേഷപ്രിയജേതൃഷു
തുതുർവൃണി:	— ത്വരമാണാ, സംജേമാനാഭവതി
(തത്തദ്യാഗാവസരേ ഹവിസ്വീകൃത്യ വൈകല്പ്യപരിഹാ രേണ സമം കരുത)	
(കിംച)വ: ധിയം-ധിയം	— വൃഷ്ടിപ്രദാനാദിരൂപം സർവ്വം കർമ്മ
ദേവ-യാ:	— ദേവാൻ പ്രാപയിതാര: ഏവസന്ത:
ഭധീധോ ഉ	— യുയം ധാരയഥ ഹി
(ദേവാതം ഹവിരാഭ്യർത്ഥാദനായ വൃഷ്ടിം കരുത)	
(തസ്മാൽ) വ: അർവ്വാച:	— യുഷ്മാൻ അസുഭദിമുഖാൻ
സുവൃകതി-ഭി:	— ശോഭനവർജ്ജനൈ:
സുവിതായ	— സുഷ്ടുവ്യാപ്തായ
രോഭസ്യോ: മഹേ	
അവസേ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യോ: ഹതേ രക്ഷണായ
ആ വപുത്യാം	— ആവർത്തയാമി

അർത്ഥം:—അല്ലയോ മരുതക്കളേ, ഏറക്കുറു പ്രിലില്ലാത്ത നിങ്ങളുടെ സമീകരണം (യാഗഹവിസ്സു സ്വീകരിച്ച് വൈകല്പ്യങ്ങൾ പരിഹരിച്ച് കർമ്മം സമീകരിച്ച് കൊണ്ടുനടത്തൽ) എല്ലാ യാഗങ്ങളിലും സത്വരമായി, വ്യാപ്തമായി ഭവിക്കുന്നു. കൂടാതെ, മഴപെയ്യിക്കുക മുതലായ രൂപത്തിലുള്ള നിങ്ങളുടെ കർമ്മമെല്ലാം ദേവന്മാർക്ക് എത്തിച്ചുകൊണ്ടാണല്ലോ നിങ്ങൾ ധരിക്കുന്നത്. (ദേവന്മാർക്ക് ഹവിസ്സും മറ്റുമുണ്ടാവാൻ നിങ്ങൾ മഴപെയ്യിക്കുന്നു) അതുകൊണ്ട് നിങ്ങളെ ഞങ്ങൾക്കുനേരെ, ആകർഷകങ്ങളായ സ്തോത്രങ്ങളാൽ, എങ്ങും വ്യാപിച്ച ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ മഹത്തായ രക്ഷയ്ക്കായി വന്തുന്നത്.

2 വപ്രാസോനയേസ്വജാസ്ത്വതവസ
 ഇഷംസ്വരഭീജായന്തധൃതയഃ
 സഹസ്രിയാസോഅപാംനോമ്മയ
 ആസാഗാവോവന്ത്യാസോനോക്ഷണഃ

അനന്യം:—

യേ (മന്ത്രം) വപ്രാസഃ ന — അരൂപാഅപിരൂപവന്തഇവ
 സ്വ-ജാഃ സ്വ-തവസഃ — സ്വയമേവജായമാനാഃ അനന്യ
 ഹേതുকাഃ, സ്വബലാഃ
 ധൃതയഃ — കമ്പനശീലാഃ
 ഇഷം, സ്വഃ — ഹവിരന്നം, സ്വർഗ്ഗം ച
 അഭി-ജായന്ത — അഭിലക്ഷ്യ പ്രാദർഭവന്തി
 (തേ) അപാം ഉമ്മയഃ ന — ഉദകാനാമുമ്മയ ഇവ
 സഹസ്രിയാസഃ — സഹസ്രസംഖ്യാഃ, ബഹുക്ഷീര
 വന്ത്യാസഃ — പ്രദത്വേനസ്തുത്യാഃ
 ഗാവഃ ന — ഗാവ ഇവ
 ആസാ ഉക്ഷണഃ — സമീപേവൃഷ്ട്യദകസ്യസേകന്താരഃ
 (തേനഃ പ്രാദർഭവന്തി)

അർത്ഥം.—യാവരായ മേതുക്കൾ രൂപം ഇല്ലാത്തവരെങ്കിലും രൂപമുള്ളവരെപ്പോലെ സ്വയം പിറന്നവരായി, സ്വബലന്മാരായി, ഏഷ്ടാഴം ഇളകുന്നവരായി, അന്നത്തെയും സ്വർഗ്ഗത്തെയും ഉന്നം-വെച്ച് ഉളവാകുന്നുവോ, അവർ വെള്ളത്തിന്റെ ഓളങ്ങൾപോലെ ആയിരങ്ങളായി, ധാരാളം പാൽ കൊടുക്കുന്ന തുകൊണ്ട് ആശാധികളായ പശുക്കൾപോലെ, ഭൂമിയിൽ മഴ പെയ്യിക്കുന്നവരായിട്ടാണ് പ്രാദർഭവിക്കുന്നത്.

3 സോമാസോനയേസുതാസ് തൃപ്താംശവോ
ഏൽസുപിതാസോഭവസോനാസതേ
ഐഷാമംസേഷുരംഭിണീവരാഭേ
ഹന്യേഷ്വാഭിശ്ചക്രതിശ്ചസംഭയേ

അനവയം:-

യേ (മരുതഃ) സുതാഃ തൃപ്ത-

- അംശവഃ സോമാസഃ ന — വല്ലീരൂപാസ്സോമാഃ അഭിഷ
വാൽപൂർവ്വം ആപ്തായനേന
തൃപ്താവയവാസ്സന്തഃ പശ്ചാൽ
സുതാഃ രസഭൂതാഃ തഥാ
- പിതാസഃ — പിതാസ്സന്തഃ
ഏൽ-സു — പാതൃണാം ഹൃദയേഷു
ഭവസഃ ന ആസതേ — പ്രാണാഭിരൂപേണ ശരീരേ
സ്ഥിതാഃ ഭവസഃ, പരിചരന്ത
ഇവ ഗമനാഭി ചേഷ്ടാം
കർവ്വന്തഃ ആസതേ
- ഐഷാം അംസേഷു
രംഭിണീ-ഇവ — അംസാലംബിനീ
യുവതമായോഷിഭിവ
ആ രരഭേ — ആരേഭേ, ആശ്രിഷ്ടതി
(കിംച) ഹന്യേഷു
ഖാഭിഃ ച — ഹസ്തുത്രാണകഃ
കൃതിഃ ച — കർത്തനീ, ഖരംഗലതാഷ്ടിശ്ച
സം ഭയേ — സംധീയതേ, സമ്യക്
ധൃതാഭവതി
(യേ മരുതഃ ഉക്തരൂപാഃ തേ ആവിർവന്തി)

അർത്ഥം:-വളളിയായ സോമത്തെ വളർന്ന് അവയവങ്ങൾ
കൂടി വളർച്ചനേടി, പിന്നെ ചതച്ച സംസ്കരിച്ച് ചാരായപോ
ലെ, യാഗത്തിൽ സോമപാനം ചെയ്ത് തൃപ്തരായി പരിചാര
കന്മാരെപ്പോലെ മരുതന്മാരും ഹന്യേഷ്വാശ്ചക്രതി പരിഭ്രമി

ജിതന. സോമപാനഹർഷം, അവരുടെ ചുമലുകളിൽ ഒരു ചൊപ്പക്കാരിപ്പെണ്ണുന്നപോലെ, അവരെ ആശ്വേധിച്ചു. അവരുടെ കൈകളിലാപട്ടെ വാളലകം ഉായം പിടിയ്ക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഈ വിധത്തിലാണവർ നമ്മുടെ മുമ്പിൽ വരുന്നത്.

4 അവസ്വയുക്താദിവ ആവൃഥായയു
രമർത്യാഃ കശ്യാപോദതത്മനാ
നാരോണവസ്ത്വിവിജാതാഃ അചച്ഛവ
ഉദ്യുഹാനി ചിന്തതതോ ദ്രാജദ്യയഃ

അന്വയം:—

(ഏതേ മന്താഃ)

സ്വ-യുക്താഃ	— സൈഃ പരസ്വരം സംയുക്താഃ
ദിവഃ വൃഥാ	— ദൃഢോക്താനായാസേന
അവ ആ യയഃ	— അവാങ്മുഖമാഗച്ഛന്തി
ഹേ അമർത്യാഃ,	
(യുയം) ത്മനാ	— ആത്മനാ, സ്വയമേവ
കശ്യാപോദത	— സ്തുതിരൂപമാ വാചാ സ്തുതി. പ്രോയത

(പരോക്ഷം) (തേ) മന്താഃ

നാരോണവഃ	— അപാപാഃ
ഇവി-ജാതാഃ	— സഹൃദയേണ പ്രാദർഭുതാഃ
ദ്രാജാ-ഋഗ്വയഃ	— ദീപായയഃ
ഉദ്യുഹാനി ചിന്ത	— ദൃഢാന്യപിപദ്യന്തി
അചച്ഛവഃ	— ചയാവയന്തി, ചാലയന്തി

അമർത്യാ മേന്മയുള്ളവർ ദൃഢോക്തരിൽ നിന്ന് അന്നായാസമായി മിഴിപ്പോട്ടിറങ്ങിവരുന്നു. നല്ലതോ അമരന്മാരേ, നിങ്ങൾ സ്വയമായിത്തന്നെ സ്തുതിരൂപമായ (കേട്ടാൽ സ്തുതിയാണെന്നു തോന്നുന്ന) ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ച് അങ്ങമെ സ്തുതിരചിന്തൻ പ്രോപ്പിളുക. (വിന്യം പരോക്ഷം) ആ മേന്മയുള്ളവർ പാപമോക്ഷം വളായാഗങ്ങളിൽ ആവിർഭവിച്ചവർ. തിളയുന്ന ആയുധങ്ങളാൽ മുറിയുവതാണ്. ഉദ്യുതിയെന്ന പ്രകാശത്തിൽ ആവർത്തിച്ചിട്ടുണ്ട്, കലശത്ത.

5 കോവോന്തമ്തതഗ്ഗഷ്ടിവിദ്യതോ
 രേജതിത്മനാഹനേവജിഹ്വയാ
 ധന്വച്യതഇഷാംനയാമനി
 പുരുപ്രേഷാഅഹന്യോ १ १ നൈതശഃ

വ 6

അന്വയം:-

ഹേ മരുതഃ, ഗ്ഗഷ്ടി-
 വിദ്യതഃ,

— മേഘഭേദനായുധവിശേഷേണ
 വിദ്യോക്തമാനാഃ,

വഃ അന്തഃ കഃ രേജതി?

— യുഷ്മാകം മധ്യേസ്ഥിത്വാ കഃ
 പുമാൻ ചാലയതി, പ്രേരയതി?

തമനാ

— ആത്മഭൈനവ

ജിഹ്വയാ ഹന്വാ-ഇവ

— ഹന്തഇവ, തെയ്യമാ
 രസനയാചാല്യേതേ
 തമാചാല്യതേ

ഇഷാം യാമനി

— അന്നാനാം പ്രാപ്തേ,
 സമൃദ്ധ്യർത്ഥം.

ധന്വ-ച്യതഃ ന

— അന്തരീക്ഷസ്യവചനഃ,
 ഉദകസ്രാവിണോമേഘാ
 ഇവതേയമാ ആകാഷ്ഠ്വക്ഷ്യന്തേ
 തമായുഷ്മാൻ അന്നാദി
 പ്രാപ്തയേ

പുരു-പ്രേഷാഃ

— ബഹുവിധം ഫലമിച്ഛൻ
 യജമാനാഃ സ്തോത്രൈഃ

അഹന്യഃ ഏതശഃ ന

— അഹ്നിഭവഃ അഗ്നി ഇവ

(സ തഥാ ശിക്ഷകേന നന്നാപ്രകാരം പ്രപ്യേതേ തദാൽ
 ബഹുപ്രകാരമാകാരയതി)

അർത്ഥം:-ആദ്യയോ മരുതളുടെ, മകിൻ പിളർന്ന ആയു
 ധനാൽ ശോഭിക്കുന്നവരേ, നിങ്ങളുടെ ഇടയിൽ നിന്ന് ആരാ
 ണ് നിങ്ങളെ ചലിപ്പിക്കുന്നത്? വേറെ ആരുല്ല, നിങ്ങൾ
 സ്വയം, നാവിനാൽ താടിയെല്ലുപോലെ, ചലിപ്പിക്കപ്പെടുന്നു.

അന്നത്തിന്റെ (അന്നസാധനങ്ങളായ സസ്യാദികളുടെ) സമൃദ്ധിക്ക് പെട്ടെന്ന് തുകുന്ന മുകിലെന്ന പോലെ, അന്നലബ്ധിയിലായി തന്റെ കർമ്മത്തിന് ബഹുവിധം ഫലമിച്ഛിക്കുന്ന യജമാനൻ, നിങ്ങളെ നാനാപ്രകാരത്തിൽ സ്തോത്രങ്ങളാൽ, തെളിക്കുന്നവൻ പല പ്രകാരത്തിൽ പകൽനേരത്തു കത്തിരയെ മാറി മാറി വേഷം അണിയിക്കുന്നപോലെ, മുതുകിയിരിക്കുന്നു

6 ക്വ സ്വീദസ്യരജസോമഹസ്യരം
 ക്വാവരം മരുതോയസ്മിന്നായയ
 യച്ഛ്യാവയഥവിമുരേവസംഹിതം
 വ്യഭിന്നാപതഥത്വേഷകണ്ഠവം

അന്വയം: -

ഹേ മരുതാ, (യായം)

യസ്മിൻ

— ഉദകേനിമിത്തഭൂതേ സതി

ആയയ

— സുഗച്ഛത

അസ്യ മഹാ രജസഃ

— അസ്യമഹതി ലോകസ്യ

പരം ക്വസ്വീദി?

— പാരം അന്തം കത്രാസ്തി?

(തഥാ) ആവരം ക്വ

— അവാഞ്ഽഭാഗം കത്രാസ്തി?

(ആദ്യേന ന കോപി ജാനാതി)

യൻ സംഹിതം

വിമുരം-ഇവ

— ഏകീഭൂതമുദകംയായം യദാ
 വിമുരംണി, ശിമിലാണി,
 ഹൃന്നാനിവ

പൃവയഥ

— സ്വസ്ഥമാനാൽ പാലയഥ

(തദാ) ഔദിന്നാ

— വഭ്രേണ

ത്വേഷം അണ്ഠവം

— ദീപ്തമുദകവതം മോലം

വി പതഥ

— വിശിണ്ണം പാതയഥ

അർത്ഥം:—അല്പമോ മരുതുകാളേ, നിങ്ങൾ ജലനിമിത്തമായി ഏഹിര നിന്നുപറന്നപ്പോൾ ആ മഹത്തായ ലോകത്തിന്റെ മേൽപ്പൊട്ട് അവസാനമെവിടെ? കീഴ്പ്പൊട്ട് അവസാനമെവിടെ? (അതിന്റെ ആദിമുദനവുമുദാരേണിമുനില്ല)

എപ്പോൾ ഒന്നിച്ചുനിന്ന ജലത്തെ നിങ്ങൾ, ചിന്നിച്ചിതറിയ പല്ലുകൾപോലെ, സ്വസ്ഥാനത്തിൽ നിന്ന് ഇളക്കി വിടുന്നുവോ, അപ്പോൾ വഭ്രത്താൽ (മിന്നൽകൊണ്ട്) അത് പൊടിഞ്ഞു് കൊഴിഞ്ഞുപിഴുന്നു.

7 സാതിൻവോമവതിസ്വവ്തി
 ത്വേഷാവിപാകാരതഃപിപിഷതി
 ഭ്രാവോരാതിഃപുണതോനദക്ഷിണാ
 പൃഥുഭൂയിഅസുര്യവജ്ജതി

അന്വയം:—

ഹേ മന്തരഃ,

വഃ സാതിഃ ന

— യുഷ്മൽസദനം യഥാ

വഃ രാതിഃ

— വൃഷ്ട്യാദിവിഷയം ദാനം

അമ-വതി

— അമാത്യവതി, ഇന്ദ്രാദി സഹായവതി

(കിംതു) സ്വഃ-വതി,

ത്വേഷാ

— സുഖവതി, ദീപ്താ

വി-പാകാ

— പരിപക്വഫലാ

പിപിഷതി

— കൃഷീവലൈഃ കഷ്ണവതി

പുണതഃ ദക്ഷിണാ ന

ഭ്രാവോ

— ഭാതുർദ്ധനികസ്യ ദക്ഷിണേവ സമുദ്ധികരീ

പൃഥു-ഭൂയി

— പൃഥുജവാ. ശീഘ്രഗാമിനീ

അസുര്യ-ഇവ ജ്ജതി

— യഥാ അന്യേഭ്യോപഹൃത്യ അസുരസ്യ സ്വഭൂതാരാതിഃ അന്യസ്മൈദാനം സമത്ഥാതദഗ്ൽ

(ഈദൃശീരാതിരസ്മദ്യമസ്യ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ മന്തരുക്കളേ, നിങ്ങളുടെ ആശ്രയം പോലെ നിങ്ങളുടെ മഴപെയ്യിയ്ക്കൽ മുതലായ ദാനം അമാത്യ വന്തും (ഇന്ദ്രന്റെ സഹായത്തോടുകൂടിയത്; ഇന്ദ്രന്റെ മന്ത്രിമാരെപ്പോലെത്തന്നെ മന്തരുക്കൾക്കു് അമാത്യത്വം, മന്ത്രിസ്ഥാ

നം ഉണ്ടു്. അതോടുകൂടിയതു്) സുഖവത്തും പ്രകാശവത്തും പരിപക്വഫലവത്തും കൃഷിക്കാർ കൃഷിയിറക്കാൻ പററിയതു്, ഉദാരനായ ധനികന്റെ ദക്ഷിണപോലെ സമൃദ്ധിമത്തും വേഗവത്തും അസുരന്റെ ജയശീലത്തോടുകൂടിയതും (ഒത്ത നിൽനിന്നപഹരിച്ചു് അസുരന്മാർ മരണാശങ്കയ്ക്കു് കൊടുക്കുന്ന പോലെ മോലത്തിൽനിന്നു് വെള്ളമപഹരിച്ചു് ഭൂമിക്കു കൊടുക്കുന്നതു് അപ്രകാരമുള്ള ജയശീലം) ആകുന്നു. ആ ദാനം ഞങ്ങൾക്കു് കിട്ടട്ടെ.

8 പ്രതിഷ്ഠോദന്തിസിന്ധവഃ പവിദ്യോ

യദദ്രിയാം വാചമുദീരയന്തി

അവസുന്തവിദ്യതഃ പൃഥിവ്യാം

യദിഹൃതം മന്തതഃ പ്രുഷ്ണവന്തി

അന്വയം:-

യൽ അദ്രിയാം വാചം	— അദ്രവം ശബ്ദം, സുനിതം മന്തസംബന്ധിനി വഭ്രാണി
ഉദീ-ഇരയന്തി	— ഉച്ചാരയന്തി
(കിംച) വി-ദ്യതഃ	— വിദ്യോത്തമാനാസുധിതഃ
പൃഥിവ്യാം അവ സുന്ത	— അന്തരിക്ഷേ അവാങ്മുഖം പ്രകാശനേ
യദിഹൃതം	— യദാ പൃഥിവ്യാം, ഭൂമ്യാം ക്ഷൗദ്രകം
മന്തതഃ പ്രുഷ്ണവന്തി	— പ്രുഷ്ണന്തി, സിഞ്ചന്തി
(തദാ) പവി-ദ്യഃ	— മന്തസംബന്ധിവഭ്രേദ്യഃ
സിന്ധവഃ പ്രതി	
ഷ്ഠോദന്തി	— സുന്തനശീലാ ആപഃ പ്രതിചരന്തി

അർത്ഥം:-ഏപ്പോൾ മന്തത്താകാമൂടെ വഭ്രങ്ങളെ മോലജന്യമായ ഗബ്ബം, ഇടി, മുക്കുന്നവോ, മിന്നലുകൾ അന്തരിക്ഷത്തിൽ കീഴ്പോട്ടു നോക്കി പ്രകാശിക്കുന്നവോ, ഏപ്പോൾ

ഭൂമിയിൽ ഒഴുകുന്ന വെള്ളം മരുത്തക്കുളം പെയ്യുന്നുവോ, അപ്പോൾ മരുത്തക്കുളം വെള്ളത്തിൽ നിന്ന് ഒഴുകുന്ന വെള്ളം ഇളകിമറിഞ്ഞുവരുന്നു.

9 അസുതപുഷ്പി¹മഹതേര²ണായ
 ത്വേഷ³മയാസാം⁴ മരുതാ⁵മനീകം⁶
 തേസഹ⁷സരാസോ⁸ജനയന്താ⁹ഭ
 മാദി¹⁰സ്വധാ¹¹മിഷി¹²രാം പരി¹³പശ്യൻ

അന്വയം:—

പുഷ്പി:	— മരുതാ, നാനാവണ്ണാ
ത്വേഷം അയാസാം	
മരുതാം അനീകം	— ദീപ്തംഗതപുണാം മരുതാം സമുഹം
മഹതേ രണായ അസുത	— സംഗ്രാമായ ഉല്പാദിതവതി
തേ സഹസരാസഃ അഭം	
ജനയന്ത	— സമാനരൂപാഃ മേഘം (ജനയന്തി)
ആൽ ഇൽ ഇഷിരാം	
സ്വധാം	— സമൈവ്വേഷുവധാം സ്വധാം, സന്യാദിലക്ഷണമന്നം
പരി അപശ്യൻ	— പരിപശ്യന്തി

അർത്ഥം.—മരുത്തക്കുളം അമ്മയായ, നാനാവണ്ണയായ, പുഷ്പി (എന്ന പശു) പ്രകാശത്തോടുകൂടിയതും ഗമനശീലമുററതുമായ മരുത്തക്കുളം സമുഹത്തെ മഹത്തായ യുദ്ധത്തിനുവേണ്ടി പെററ. ആ തുല്യരൂപന്മാർ മേഘത്തെ ജനിപ്പിച്ചു. അന്നത്തരമാണ് എല്ലാവരും തേടേണ്ട അന്നത്തെ, സന്യാദി ഭക്ഷ്യത്തെ (മനുഷ്യർ) കാണുന്നത്. /

10 ഏഷവസ്തോമോമതതതയംഗീ
മാന്വാസ്യകന്യസ്യകാനോഃ
 ഏഷായാസീഷുതന്വേവയാം
 വിദ്യാമേഷംവൃജ്ഞംജീരണാനം

വ. 7

അന്വയം:—

(ഈ അധ്യായത്തിൽ മൂന്നാം വർഗ്ഗത്തിൽ ഇതിനെ വ്യാഖ്യാ
 നിച്ചിട്ടുണ്ട്.)

വർഗ്ഗം-8-9 ത്രിഷുപ്ഫന്ദ്രഃ ഇത്രോദേവതാ

1 മഹശ്വിത്വമിന്ദ്രയതഏതാൻ
 മഹശ്വിസീത്യജസോവത്രതാ
 സനോവേധോമതതാംചികിത്വാ
 നമ്സ്തവാന്വന്വഹിപ്രേഷാ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം യതഃ	— യസ്മാൽകാരണാൽ
ഏതാൻ മഹഃ പിതഃ	— മഹതോപി (നത്യജസി)
(അതഃ കാരണാൽ) മഹഃ	
പിതഃ അസി	— മഹാതസി
ത്യജസഃ വത്രതാ	
(അസി)	— ത്യാഗാൽവരിതാ, രക്ഷിതാസി
ഹേ മതതാം വേധഃ,	— വിധാതഃ,
സഃ (ത്വം) ചികിത്വാൻ	— ചേതനാവാൻസൻ
തവ ഹി പ്രേഷാ	— ത്വവലുപ്രിയതമാനി
നഃ സ്തവാ വന്	— മതദായത്താനി വ്യാഖ്യാദീനി
	സുഖാനിദേഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് എന്തുകൊണ്ട് മരുത്തു കള്ളെ, അവർ തങ്ങൾക്ക് പോന്നവരായിട്ടും തൃജിത്തുനില്പ യോ, ആ കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് മഹാനാകുന്ന ത്യാഗ ത്താൽ (ഭാനത്താൽ) അവിടുന്ന് (എല്ലാവരുടെയും) രക്ഷിതാ വായി ഭവിക്കുന്നു അല്ലയോ മരുത്തുകളുടെ വിധാതാവേ, അവിടുന്ന് (ഞങ്ങളെ അനുഗ്രഹിക്കേണ്ട വിഷയങ്ങൾ അറിഞ്ഞവനായി) അവിടേയ്ക്കു പ്രിയതമങ്ങളായ മഴ മുതലായ സുഖ ങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്ക് തന്നരുളിയാലും.

2 അയ്യുഭുനഇന്ദ്രവിശ്വകൃഷ്ണീ

വ്വിഭാനാസോനിഷ്ഠിഷിധോമർത്യത്രാ

മരുതാംപൃഥ്വസുതിഹാസമാനാ

സ്വച്ഛീഹസ്യപ്രധനസ്യസാതൈ

അന്വയം:—

വിശ്വ-കൃഷ്ണീ:	— സർവ്വജനവന്ത:
മർത്യ-ത്രാ നി:—സിധ:	— മർത്യാത്ഥം നിശ്ശേഷേണ സേകത്വേൻ മോചാൻ
വിഭാനാസ:	— ജാനാനാ:
തേ (മരുത:) ഹേ ഇന്ദ്ര, അയ്യുഭുൻ	— ത്വായായുക്താഭവന്തി
(കിംച) മരുതാം പൃഥ്വസുതി:	— സേനാ
സ്വച്ഛീഹസ്യ പ്ര-ധനസ്യ	— സുഖസേക്ത:, പ്രകൃഷ്ടധന വതോച്ചത്രാദിസങ്ഗ്രാമസ്യ
സാതൈ ഹാസമാനാ	— ലാഭേ, ജയേനിമിത്താദൃതേസ തിഹാസം കർപ്പതി, ഹിഷ്ഠക്താ ഭവതി

അർത്ഥം—സർവ്വജനങ്ങളോടും കൂടിയവരും, (സർവ്വജനങ്ങളു ടെയും ഉറ്റുവീൽ പത്മപ്രാണഭൃതന്മാരായി അവരെ ധരിച്ചുകൊ ണ്ട്, നിലനിൽക്കിക്കൊണ്ടു വരുന്നവരും) മനുഷ്യർക്ക് രക്ഷ

യ്ക്കായി നിശ്ശേഷം വർഷിക്കുന്നവരും മേഘങ്ങളെ വേണ്ടപോലെ അറിയുന്നവരും (ഏകപാഠം അവയെ പിളർക്കണം എവിടെ പിളർക്കണം മുതലായ സംഗതികളറിയുന്നവരും) ആയ മരത്തുകൾ അവിടുത്തോടു ചേർന്നവരല്ലോ. പിന്നെ മരത്തുകളുടെ സേന, ബഹുധനനിമിത്തമായ വൃത്രാദിയുദ്ധത്തിൽ സുഖവഷ്കമായ ജയം കാണുമായി പിരിയുക സന്തോഷിക്കുന്നവരല്ലോ.

3 അച്ഛ്യക്താതതുഗൃഷ്ണിരസ്യേ
സന്നേച്ഛ്യഭംമരതോജനന്തി
അഗ്നിശ്ചിദ്ധിഷ്ഠാതസേശുശുകാ
നാപോനദീപംധേതിപ്രയാംസി

അന്വയം:—

ഘേ ഇദം, തേ സാ ഋഷി: — തപപ്രസിയോവഭ്രായുധഃ
അസ്യേ അച്ഛ്യക്തം — അസ്യദൃഷ്ട്യതം പ്രാപ്തോതി
(ഏവം ച സതി) മരതഃ
സന്നേമി അഭം — ചിരകാലംഗൃഹീതമുദകം
ജനന്തി — ക്ഷിപന്തി
(വൃഷ്ട്യാസസ്യാദിപൃദ്ധൗ
സത്യാം) അഗ്നിഃ ചിതീ
ഹി സ — അഗ്നിരപി
അതസേ — സന്തതേ കമ്മണിനിമിത്ത
ഭൂതേസതി
ശുശുകാൻ — ദീപ്യമാനഃ (വത്തതേ)
ആപഃ ന ദീപം — ദീപാർശ്വസ്ഥോദകവാൻ
ദീപം, തന്യഥാആപഃ ധാര
യന്തിതദാർ
(പശ്ചാത്) പ്രയാംസി
ധേതി — ചതപരോധാശാദിഹവിം
ഷിയജാനാധാരയന്തി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ പ്രസിദ്ധമായ വജ്രാ
യുധം (മിന്നൽ) ഞങ്ങൾക്ക് മഴപെയ്യാനായി (മോലങ്ങളെ)
പ്രാപിക്കുന്നു. അപ്രകാരമിരിയ്ക്കേ, മരുത്തക്കൾ, ചിരകാല
മായി (മോലം) പിടിച്ചുവെച്ചിരുന്ന വെള്ളത്തെ വീഴ്ത്തുന്നു.
മഴയാൽ സന്യാദിപുഷ്പിതസ്പോഷം, അഗ്നിയും നിരന്തരമായ
കർമ്മത്തിനുവേണ്ടി പ്രകാശമാനമായി വർത്തിക്കുന്നു. പിന്നീ
ടു് ഇരുപുറവും വെള്ളമാണു ഭൂപത്തെ ജലങ്ങൾ ധരിക്കുന്നപോ
ലെ, യജമാനന്മാർ ചരപുരോധാശാദികളെ അവിടേയ്ക്കുവേ
ണ്ടി ധരിക്കുന്നു. അതായതു് മഴപെയ്തു സന്യാദികൾ വർദ്ധി
ക്കുമ്പോൾ ഭൂമിയിൽ കർമ്മങ്ങൾ വർദ്ധിക്കുന്നു.

4 ത്വത്തുനഇന്ദ്രതംരയിംദാ
ഓജിഷ്ഠയാദക്ഷിണയേവരാതിം
സ്തുതശ്ചയാസ്തേപകനന്തവായോ
സ്തനംനമധഃപീപന്തവാജൈഃ

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം തു	— ത്വമേവ
തം രയിം നഃ ദാഃ	— അസ്താകം ദേഹി
(വയം തു) ഓജിഷ്ഠയാ	
ദക്ഷിണയാ-ഇവ	— ദേയദ്രവ്യേണ ഋതവിജമിവ
രാതിം	— ദാതാരം ത്വാം (പ്രീണയാമഃ)
(കിംച) വായോഃ തേ	— വായം ത്വാം (കർമ്മണിഷ്ഠി)
യാഃ സ്തുതഃ ച ചകന്ത	— അസ്തദിയാസ്തോതാരഃ
	ച കാമയന്തേ
(യാഹോത്രാദയഃ)	
വാജൈഃ	— ഹവിരണ്ണൈഃ
മധഃ സ്തനം ന	— സാരവത്തിരന്നവിശേഷൈഃ
	സ്തനം യഥാ ആപ്യായയതി
	തദാ
(ത്വാം) പീപന്ത	— ആപ്യായയന്തി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങൾക്ക് തരാനാകാത്ത പശു മുതലായ ധനം അവിടുത്തെത്തന്ന തന്നരുളിയാലും, ഞങ്ങളാവട്ടെ, പുജാർത്ഥമായ ദ്രവ്യം (ഭക്ഷിണ) കൊണ്ട് ഋതപിക്കിനെ യെന്നപോലെ, ദാതാവായ അവിടുത്തെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു. (ഋതപിക്കു മുതലായവക്ക് യാഗാദികളിൽ ഭക്ഷിണ കൊടുക്കുന്നത് പ്രതിഫലമായിട്ടല്ല, പുജയായിട്ടാണ്) കൂടാതെ, വായുവായ അവിടുത്തെ ഞങ്ങളുടെ സ്നേഹാതാക്കൾ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. ഹോതാവ് മുതലായവർ, മലയിൽ പാലുണ്ടാകാൻ പോഷകാഹാരങ്ങൾ കൊടുത്തു വൃദ്ധിയുണ്ടാക്കുന്നപോലെ, ഹവിരുന്നങ്ങളാൽ അവിടുത്തെ പോഷിപ്പിക്കുന്നു, വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു.

5 സ്വേദായ ഇന്ദ്രതോശതമാ:

പ്രണേതാഃ കസ്യപിദ്യതായോ:

തേഷ്ണോമതതോമുദയന്തു

യേസ്മാപരാഗാതുയന്തിവദേവാ:

വ. 8

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, സ്വേദായ:

തോശ-തമാ:

— തവ ധനവിശേഷം അതിശയേന പ്രീണയിതാര:

കസ്യ പിദ്യതേ-യോ:

— കസ്യാപി യജ്ഞേച്ഛോ, യജമാനസ്യ

പ്ര-ണേതാ:

— പ്രകഞ്ചേണ നിർപ്പോഷാത:

യേ സു ദേവാ:

— യേ ഖലുദേവാ:

പരാ ഗാതുയന്തി-വ

— പുഷ്പം യജ്ഞാഗമനമിച്ചന്തിവ

(ആഗന്യ) നേ ഭന്തേ ന:

സു മൃദയന്തു

— അസ്മാൻ സുഷ്ട സുഖയന്തു

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ വിശിഷ്ടധനങ്ങൾ ഏർവ്വം സന്തോഷപ്രദങ്ങളാകട്ടെ. യജ്ഞമിച്ചിക്കുന്ന ഏതു യജമാനനും അതു വേദപോലെ നിവൃത്തിച്ചു കൊടുക്കുന്ന ദേവ

ന്മാർ ഏവർ തന്നെയോ, ആ മന്ത്രത്തുകൾ മുഖ്യ യജ്ഞഗമനം ഇഷ്ടപ്പെട്ട പോലെ (ഈ യജ്ഞത്തിനും) വന്ന് ഞങ്ങളെ നന്നായി സുഖിപ്പിക്കട്ടെ.

6 പ്രതിപ്രയാഹീന്ദ്രമീള്മുഷോനൗൻ
മഹഃ പാത്ഥിവേസദനേയതസ്വ
അധയദേഷാം പൃഥുബധ്നാസ ഏതാ
സ്തീരേമനാര്യഃ പൗംസ്യാനിതസ്ഥുഃ

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, മീള്മുഷഃ

മഹഃ നൗൻ — ഹവിഷപ്രഭാതൗൻ, മഹതഃ കമ്മനിവ്യാഹകാൻ യജമാനാൻ

പ്രതി പ്ര യാഹി (ഗത്യാപ) പാത്ഥിവേ — അഭിഗച്ഛ

സദനേയതസ്വ — ദേവയജനേ യജ്ഞം കരു.

അധ യൽ ഏഷാം — അപി യദാത്ഥൽ സാഹായ കാരിണാം മരുതാം (സംബന്ധിനഃ)

പൃഥ-ബധ്നാസഃ ഏതാഃ — വിസ്തീർണ്ണമുലാഃ അശ്വാഃ

അര്യഃ പൗംസ്യാനി — അരേഃ, ശത്രുഃ ബലാനി

തീരേമ ന തസ്ഥുഃ — യുദ്ധമാഗ്നീ ഇവ മോലാനാക്രമന്തേ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഹവിദ്വാതാക്കളും, മഹാമാരുതായ കമ്മനിവ്യാഹകന്മാരെ, യജമാനന്മാരെ അഭിഗമിച്ചാലും. ചെന്ന്, ദേവയജ്ഞത്തിൽ (ഹവിദ്വാഗത്തിന്റെ സ്വീകാരത്തിനായി) ഉത്സാഹിച്ചാലും. പിന്നെ അവിടുത്തെ സഹായികളായ മന്ത്രത്തുകൾക്കു മുഴുപരന്ന കതിരുകൾ, യുദ്ധമാഗ്നിയിൽ ശത്രുവിന്റെ ബലങ്ങളെ എന്നപോലെ മോലങ്ങളെ ആക്രമിക്കുന്നു.

7 പ്രതിഘോരാനാമേതാനാമയാസാം

മരുതാം ശൃണപത്യയതാപുഷ്പി:

യേമർത്യം പുതനായനമൃതൈ

രൂണാപാനം നപത്യനസന്ദൈ:

അന്വയം:-

(ഹേ ഇദ്ര,) യേ

(മരുത:) മർത്യം

ഉമൈ: പുതന-യനം — മരണധർമ്മം. — സ്വരക്ഷണൈ: പുതനാമാത്മന ഇച്ഛനം വൈരിണം.

സന്ദൈ: — സുഖൈ: സ്വകീയ പ്രഹാര വിശേഷൈ:

ഋണ-വാതം പ്രതി ന — ഋണപാനം ഭായമവൈരിണം. പ്രതിവ

പത്യയത — പാത്യയതി

(തേഷാം) ഘോരാനാം — യോനകാന്തം.

ഏതാനാം, അയാസാം

ആ-യതാം — ഏതവണ്ണാനാം, ഗമന ശീലാനാം ആഗന്യപുണാം

മരുതാം ഉപണ്ഡി: — ഉപ, ഗുപ്താദിസമീപേ ഗമ്യതേ ഇതി

ശൃണേ — ശൃത്യതേ (കർമ്മണി കർത്വ പ്രത്യയം)

(ഏവം മഹാനഭാപാമരുത: തന്മേഗാ: ഏതി ഇദ്രസ്യ സ്മൃതി:)

ഭാഷം.-ഇല്ലയോ ഇദ്ര, യാവരായ മരുത്തുകൾ മരണധർമ്മമായ മനഷ്യനെ (സ്വാപാസുകനെ) സ്വരക്ഷണങ്ങളാൽ മുദ്ധക്കൊതിയനായ ഗതപിതൻ നിന്നു, സ്വയം നിർമ്മിതങ്ങളായ ആയുധവിശേഷങ്ങളാൽ, നികൃഷ്ടനായ ഒരേതിരാളിയെപ്പോലെ വീഴുന്നപോ, ആ മേകരന്മാരും നാനാവണ്ണന്മാരും ഗമനശീലന്മാരും ഹരേവരുന്നവരായ മരുത്തുകൾ മല

മുതലായവയുടെ അടുക്കലുള്ളതന്നു ശബ്ദം കേൾക്കുന്നു. ' (അപ്രകാരം മഹാനാരായ മരുത്തക്കൾ അവിടുത്തെ അനുഗാമികളാണെന്നു ഇത്രന്നു പ്രശംസ)

8 ത്വം മാനേഭ്യ ഇത്ര വിശ്വജന്യോ
 രതമതഃഭിസ്തൃതയോഗോത്തരാഃ
 സ്തവാന്നേഭിസ്തവസേ ദേവദേവൈ
 വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജിരദാനം

(വ. 9)

അനന്തം -

ഹേ ഇത്ര, ത്വം മാനേഭ്യഃ — മാനാത്മം ചിത്തേന
 വിശ്വ-ജന്യോ — സർവ്വജനഹിതശക്ത്യാ
 മതഃ-ഭിഃ തൃതയഃ — മരുതഭിസ്സഹ ശോകസ്യ
 രോധയിത്രിഃ, ശോഷികാഃ
 ഗോ-അഗ്രാഃ — അഗ്രേ, പുരതഃ യാസാം
 ഉടകാനി, താഃ മേഘപങ്ക്തിഃ
 രഭ — വിലിഖ, വിഭാരയ,
 ഹേ ദേവ, (ത്വം)
 സ്തവാന്നേഭിഃ ദേവൈഃ — മരുതാഭിഭിഃ
 സ്തവസേ — സ്തുതസേ (കമ്മണി
 കർത്തൃപുത്രയഃ)
 ഇഷം വൃജനം ജിര-ദാനം.
 വിദ്യാമ — അന്നം ബലം ജയശീലം ച
 വയം ലഭേമേഹി

അത്മം-അല്ലയോ ഇത്ര, അവിടുന്ന് ചിത്തംകൊണ്ടു സർവ്വപ്രാണികൾക്കും ഹിതമായ ശക്തിയാൽ മരുത്തക്കളെ ഇതു്, താപമകറുന്നതും മുമ്പിൽ വെള്ളത്തോടു കൂടിയതുമായ മുകിൽ നിരയെ പിളർന്നു, അല്ലയോ പ്രകാശവാനായ ഇത്ര, സ്തുതിയുപ്പെടുന്ന ദേവന്മാരായ മരുത്തക്കൾ മുതലായവരാൽ അവിടുന്ന് സ്തുതിപ്പാക്കുന്ന അന്നവും ബലവും ജയശീലവും അങ്ങനെയെ വ്യ

അർത്ഥം:- (ഇത്രുൻ പറയുന്നു) അല്ലയോ സഹോദര, അഗ്നിയും, (ഹവിസ്സുണ്ടാകും, വരും, ഫലം ഇങ്ങോട്ടും പരസ്പരം കൊടുക്കുകൊണ്ടു് സഹോദരത്വം) ചങ്ങാതിയായ അങ്ങു് എന്തപരായത്താലാണു് ഇപ്രകാരം കടന്നു് പഴിപറയുന്നതു്? അതുശരിയാണെങ്കിൽ അങ്ങയുടെ മനസ്സു് അറിയുന്നപോലെ, എനിയ്ക്കൊരുക്കിയതു് ഏതീജ്ഞതത്വവാനാണു് ഇച്ഛിജ്ഞിനില്ല (എന്നു ഞാനും മനസ്സിലാക്കുന്നു.)

4 അരംകൃണാതുവേദിം

സമഗ്നിമിന്ധതാപുരഃ

തത്രാമൃതസ്യചേതനം

യജ്ഞംതേതനവാവഹൈ

അന്വയം:-

(ഇത്രവാക്യം)

(അഗ്നേയാങ്ഗീ കൃതവാൻ, തന്യാൻ)

വേദിം അരം കൃണാതു — ജ്ഞാതാഃ സമാർജ്ജന പര്യക്ഷണാദിനാ പരിചരതു

(തഥാ) പുരഃ അഗ്നിം — പുരസ്താദഗ്നിം, ആഹവനീയാദികം

സം ഇന്ധതാം — ഇധംപ്രക്ഷേപേണ പ്രജാലയതു

തത്ര അമൃതസ്യ — നമരണലക്ഷണസ്യ ദേവത്വസ്യ

ചേതനം യജ്ഞം — പ്രജ്ഞാപകം യജ്ഞം

(ഹേ അഗ്നേ) തേ

തനവാവഹൈ — വേദിയം, ത്വയാഹഞ്ചയജ്ഞം കൗവാവഹൈ

അർത്ഥം:- (ഇത്രുൻ പറയുന്നു) അഗ്നിയെ ഞാൻ അംഗം കരിച്ചിരിക്കുന്ന അതിനാൽ ജ്ഞാതാകൾ വേദി അടിയിൽ തളിച്ച് വൃത്തിയാക്കട്ടെ പിന്നെ മുമ്പിൽ ആഹവനീയാദിഗ്നിയെ ഇധം (തേ ദേവം വലിപ്പത്തിൽ മുറിച്ച ചരകളിൽ

ഹോമിച്ചു ആളിക്കത്തിയുള്ളൂ. അല്ലയോ അഗസ്ത്യ, അനശ്വരമായ ദേവതത്തിന്റെ ദ്യോതകമായ യജ്ഞത്തെ അങ്ങയും ഞാനും കൂടി അനുഷ്ഠിക്കാം. (ഇത് അഗസ്ത്യവാക്കാണെന്നും പക്ഷാന്തരം. അപ്പോൾ പത്നീയജമാനനായ ഞങ്ങൾ യജ്ഞം ചെയ്യാം എന്നാവും അർത്ഥം)

5 ത്വമീശിഷേവസുപതേവസുനാം

ത്വമിത്രാണാംമിത്രപതേയേഷഃ

ഇത്രത്വംമരുഭീഷ്ണംവദസ്യ

ധപ്രാശാനഗ്നതുമാഹവിഷി

വ 10

അന്വയം:-

(അഗസ്ത്യവാക്യം)

ഹേ വസുനാം

വസു-പതേ,

— അതിപ്രഭുതാനാം പുരോധാശാ
ജ്യാദീധനാനാം മധ്യേ
ഉത്തമാനാം സ്വാമിൻ, ഇത്ര

ത്വം ഇശിഷേ

(തഥാ) ഹേ മിത്രാണാം

മിത്ര-പതേ

— സർവ്വസ്യേശ്വരോഭവസി

— അസുഭാദി മിത്രസ്യനിത്യ
പാലക

ത്വം യേഷഃ

ഹേ ഇത്ര, ത്വം മരുഭീഷ്ണം— (സഹ)

സം വദസ്യ

അധ ഗ്നതു-മാ

ഹവിഷി പ്ര അഗാന

— സർവ്വസ്യാതിശയേന ധാരകഃ

— സമ്യക്കൃതമിതി വദസ്യ

— ഗുതാമൃതൌ, തത്തദ്യാഗകാലേ

— പ്രകഷേണഭിഷ്ഠാക്ഷ

അർത്ഥം:- (അഗസ്ത്യൻ പറയുന്നു.) പുരോധാശം, നെയ് മുതലായ ഹവിസ്സാധനങ്ങളായ മികച്ച ധനങ്ങളുടെ ഉടമയായ ഇത്ര, അച്ഛിടന്ന് എല്ലാവരും ഈശ്വരനാകുന്നു. ഞങ്ങളെപ്പോലെയുള്ള മിത്രങ്ങളുടെ നിത്യരക്ഷിതാവേ, അച്ഛിടന്ന് എല്ലാവരിനേയും അത്യന്തം ധരിയ്ക്കുന്നവനാകുന്നു, ഉദാഹരണമെന്നുക

വഗ്ഗം—10—ബ്രഹ്മത്യനുഷ്ടുപ്ത്രീഷ്ടുഭഗ്ഘനാംസി

1 നനുനമന്തിനോഗ്വഃ

കന്യവേദയദഃഭൃതം

അന്യസ്യചിത്തമഭിസഞ്ചരേന്ത്യ

മുതാധീതംവിനശ്യതി

അനന്യം -

(ഇത്രാഗന്യുയോസ്സംവാദഃ ഇത്ര ആഹ)

(അഭ്യുതനംയഃസ്തി) തത് നൂനം ന അന്തി

(തഥാ) ഗ്വഃ നോ — ഗ്വാനുനമപിനാസ്തി

യത് അഭ്യുതം കഃ വേദ — യദഭ്യുതംഭാവികാര്യം തത്കോ വേദ?

(അഭ്യ ശ്യാവാ ലഭ്യേതേ ഇത്യാശാ നകാര്യം)

അഭി സം-ചരേന്ത്യം — സവൃതസ്സഞ്ചാരി

അന്യസ്യ ചിത്തം — മാനസം ജാനതീതി

ഉത ആ-ധീതം — അപിച ആധ്യാതം, ചിന്തിത മപിനദൃശ്യം

(കിമസക്തംസ്മൃതം)

വി നശ്യതി — നാശം പ്രാപ്നോതി

അഥം-(ഇത്രാഗന്യുസംവാദഃ ഇത്രാർ പറഞ്ഞ) ഇനുള്ളത് (ഉണ്ടെന്നു തോന്നുന്നത്) ഇല്ല നാളെ ഉള്ളതും ഇല്ല അത്ഭുതമായ ഭാവികാര്യം ഏതോ അതാതരിയുന്ന? (ഇന്നു കിട്ടം നാളെ കിട്ടം എന്നാഗ അസ്ഥാനത്താണ്) ഏണ്ടു ചരിക്കുന്ന വെവ്വേറെ മനസ്സ്, ആ മനസ്സിൻ പിന്നിൽപ്പെടുന്നത്, ധ്യാനീജപ്പെടുന്നത് കഠിനാത്മാണല്ലോ പിന്നെ റിജിലോ മിച്ചത് നശിക്കുന്നു

2 കിംനഹുദ്രജീവാംസസി

ദ്രാഹോഽതതസ്തുവ

തേജഃകല്പസ്വസാധുതാ

മാനസ്സമരണേവധിഃ

അന്വയം:-

(അഗസ്ത്യവാക്യം)

ഹേ ഇന്ദ്ര, ന:	— അനപരാധിനഃ അസ്താൻ
കിം ജിഹ്വാംസസി?	— കിം ഹന്തുമിച്ഛസി?
മരുതഃ തവ ഭ്രാതരഃ	— തവഭോഗപ്രദാനേന ഭരണീയാഃ
തേഭിഃ സാധു-യാ	— തൈർമ്മരുഭീസ്സഹ സാധുത്വം
കല്പസ്വ	— കല്പയ (ഹവിർഭാഗം)
നഃ സം-അരണേ	
മാ വധിഃ	— സങ്ഗ്രാമേ മാഹിംസിഃ

അർത്ഥം:- (അഗസ്ത്യവാക്യം) അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, നിരപരാധരായ ഞങ്ങളെ കൊല്ലുവാനെന്തിന്നവിടുന്നിച്ഛിക്കുന്നു? മരുത്തക്കൾ അവിടേയ്ക്ക് ഭോഗമേകുന്നവരാകയാൽ ഭരീയ്ക്കുപ്പെടേണ്ട ഉടപ്പിറന്നവരാണ്. (അഭിതിഗർജ്ജാതന്മാരാകയാൽ മരുത്തക്കൾക്ക് ഇന്ദ്രന്റെ സഹോദരസ്ഥാനം) ഹവിർഭാഗം കൊടുത്തു അവരോടിണങ്ങുക. ഞങ്ങളെ യുദ്ധത്തിൽ വധിക്കരുത്, ഉപദ്രവിക്കരുത്.

3 കിംനോ¹ഭ്രാതരഗസ്ത്യ
 സഖാ¹സന്നതി മന്യസേ
 വിദ്¹മാഹി¹തേയമാമനോ
 സുഭ്യമി¹ന്നദിമ¹സസി

അന്വയം:-

(ഇദ്രവാക്യം) ഹേ ഭ്രാതര,	
അഗസ്ത്യ സഖാ സൻ	— ത്വം അസുദ്ധീതകാരീസൻ
നഃ കിം അതി മന്യസേ?	— കസ്താദപരാധാൽ അതിക്രമ്യോ പലപസി?
(തഥ്യമേവേതിച്ഛേദ്)	
തേ മനഃ യഥാ വിദ്മാ	— ത്വമാനസം യഥാവസ്തുജാനിമഃ
ന്നസുഭ്യം ഇത് ന	
ദിമ ¹ സസി	— അസുഭ്യം നിരപമസുഭ്യം
ദാതും നേച്ഛസ്യേവ

ന്ന ഇദ്ര, അവിടന്ന് മരുത്തക്കളോടു ചേർന്ന് 'വേണ്ടപോലെ ചെയ്യ' എന്ന് ഞങ്ങളോടു പറഞ്ഞാലും പിന്നെ ഓരോ ദ്വീപിലും, യാഗകാലത്തും വന്ന് ഹവിസ്സുകൾ ഭജിച്ചാലും (ഈ സൂക്തത്തിൽ ഇദ്രന്റെ ആദ്യത്തെ വാക്യം, യാഗമനുഷ്ഠിക്കുന്ന വരെപ്പറ്റി, അവരുടെ ക്ഷമത്തിന്റെ അനിയന്തത്വത്തെപ്പറ്റി ബന്ധിച്ച്, അതിലുള്ള ശ്രദ്ധയില്ലായ്മയെക്കുറിച്ച് പരോക്ഷമായ ആക്ഷേപമാണ്. അതാണ് രണ്ടാം ദൃഷ്ടിയിൽ നിരപരാധരായ ഞങ്ങളെ ഹനിക്കാതെന്ന് ഭാഗസ്വന്തം പറയുന്നത്. ആ ആരോപണം ഇദ്രൻ നയത്തിൽ പിൻവലിക്കുന്ന യജ്ഞത്താൽ അഗസ്ത്യൻ ഇദ്രനെ ഇഷ്ടനാക്കുന്നു)

വർഗ്ഗം-11 ത്രിഷ്ടുപ്തന്ദ്ര: മരുതോദേവതാ

1 പ്രതിവ ഏനാ നമസാഹമേമി
സുകേനദിക്ഷേസുതരി. തുരാണാം.
രരാണതാമരുതോവേദ്യാഭി
ന്നിഹേളോധനവിമുപധാഗ്യാൻ

അന്വയം. —

ഹേ മരുത: വ: അഹം	—	യുഷ്മാനഹം.
ഏനാ നമസാ സ-ഉക്തേന	—	അനേന നമസ്താരേണ സുതരി
		ഭൂപേണ ഗോമനേനവചനേനച
പ്രതി ഏമി	—	അഭിഗച്ഛാമി
തുരാണാം സ-മതി.		
ദിക്ഷേ	—	ത്വചാണാനാം യുഷ്മാകം അന
		ഗ്രഹബുദ്ധി.യാചേ
(കി. ച യുയം) വേദ്യാഭി.	—	വേദിതവ്യാഭിസ്തരിഭി:
രരാണതാ	—	മുച്ഛാജേനമനസാ സന്ന:
ഹേള: നി ധത്ത	—	ക്രോധം നിമൃഷ്ടം ധാരയത,
		ത്യജത
(തഥാ) അഗ്യാൻ വി		
മുപധാ.	—	തഥാർ വിനോജയത

അർത്ഥം:-അല്ലയോ മരുതുക്കളേ, നിങ്ങളെ ഞാൻ ഈ നമസ്കാരംകൊണ്ടും സ്തുതിരൂപമായ സദാചരണംകൊണ്ടും സമീപിക്കുന്നു. വേഗവാന്മാരായ നിങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹബുദ്ധിയെ യാചിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ വിജേന്യങ്ങളായ സ്തുതികളാൽ സത്തുഷ്ടനസ്സരായി കോപം അടക്കിയാലും, തൃപ്തിയാലും. നിങ്ങളുടെ തേരിലെ കതിരുകളെ അഴിച്ചുവിട്ടാലും. (ഇവിടെ ഇറക്കിയാലും).

2 ഏഷവസ്തോമോമരുതോനമസ്വാ

നഹോതഷോമനസാധായി ദേവാ:

ഉപേമായാതമനസാജ്ഞാണാ

യുയംഹിഷാനമസഇപ്യധാസ:

അന്വയം:-

ഹേ ദേവാ: മരുത:	— ദേവനശീലാമരുത:
നമസ്വാൻ	— ഹവീരനോപേത:
ഹോ തഷ:	— യുഷ്ണിവേദനബുദ്ധ്യാ സമ്പാദിത:
ഏഷ: വ: സ്തോമ:	— ഇദാനിം ക്രിയമാണം യുഷ്മാ കം സ്തോത്രം
മനസാ ധായി	— അസ്മദനുഗ്രഹതയാചിത്തേന ധാര്യതാം
(തദർത്ഥം) മനസാ ജ്ഞാണാ: ഇം.	— സാദരയാബുദ്ധ്യാ — ഏനാം സ്തുതിം തദ്ധവിശ്വസേ വമാനാ:
ഉപ ആ യാത	— ഉപാഗച്ഛതൈവ, മാവിളംബം കരുത
യുയം നമസ: വ്യാസ:	— ഹവീരൂപസ്യ അന്നസ്യവക്വ യിതാര:
ഈ സ്ഥ ഹി	— വേദമഖല

അർത്ഥം.-അല്ലയോ പ്രകാശശീലരായ മനുഷ്യക്കളേ, ഹവിസ്സോടുകൂടിയതും നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽ നിവേദിയ്ക്കാൻ ഒരുക്കിയതും ഇപ്പോൾ നിങ്ങളെക്കുറിച്ച് ചൊല്ലുന്നതുമായ സ്തോത്രം, ഞങ്ങളിൽ അനുഗ്രഹബുദ്ധിയോടുകൂടി സ്വീകരിയ്ക്കാപ്പെടട്ടെ അതിന്നുപേരിട്ടിട്ടു സ്തുതിയും ഹവിസ്സും സ്വീകരിയ്ക്കുന്നവരായി ആദരബുദ്ധിയൊത്തു് അടുക്കൽ വന്നാലും. താമസിയ്ക്കരുതേ; നിങ്ങൾ ഹവിസ്സാകുന്ന അന്നത്തെ വർദ്ധിപ്പിയ്ക്കുന്നവരാണല്ലോ.

3 സ്തുതാസോനോ മരുതോ മുളയത്തു
 തസ്തുതോ മഘവാശംഭവിഷഃ
 ഉർധ്വാനസ്സതുകോച്യാവനാ
 നൃഹാനിവിശ്വാമരുതോജിഗീഷാ

അന്വയം:-

(തേ) മരുത: സ്തുതാസ: ന:	— സ്തുതാസ്സന്ത: അസ്മാൻ
മുളയത്തു	— സുഖയത്തു
ഉത മഘ-വാ സ്തുത:	— അപിച ധനപാനിശ്രുതസ്തൻ
ശം-ഭവിഷഃ	— സുഖസ്യ ഭാവയിശ്രുതമസ്തൻ
	അസ്മാൻ മുളയത്തു
(കിംച) ഹേ മരുത:	
ന: ജിഗീഷാ	— അസ്മാകം ജിഗീഷിതവ്യാനി,
	പ്രാപ്തവ്യാനി, ഉത്തരത്രാണ
	ഭൂയമാനാനി
വിശ്വാ അഹാനി	— സപ്താണി ദിവസാനി
ഉർധ്വ, കോച്യാ,	
വനാനി സതു	— ഉന്നതാനി, ഉപര്യുപരി
	കാച്യാനി, സംഭജനീയാനി
	വേതു

അർത്ഥം.-ആ മനുഷ്യക്കാരും സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവരായി നമ്മളെ സുഖിപ്പിക്കു്കളെ കൂടാതെ, ഐശ്വര്യവാനായ ഇന്ദ്രൻ സ്തുതിക്കപ്പെട്ട്, നമുക്കേറ്റവും സുഖമാക്കാവാനി, ഭംഗമേരുളു്കളെ

പിന്നെ അല്ലയോ മരുത്തക്കളേ, ഞങ്ങൾ മേലിൽ പ്രാപിയ്ക്കേണ്ടും, അനഭവിയ്ക്കേണ്ടും, ഏല്ലാ ദിവസങ്ങളും ഉൽകൃഷ്ടങ്ങളും മേൽക്കുമേൽ കാമ്യങ്ങളും ജേനീയങ്ങളുമായിത്തീരട്ടെ.

4 അസ്മാദഹം തവിഷാദീഷമാണ
 ഇന്ദ്രാദീയാമരുതോരേജമാനഃ
 യഷ്ട്യേഹവ്യാനിശിതാന്യാസ
 ത്താന്യാരേചക്രമാമൃതാനഃ

അന്വയം:-

ഹേ മരുതഃ, (ശ്രുണത)

അഹം അസ്മാൽ

തവിഷാൽ ഇന്ദ്രാൽ

ദീയാ ഇഷമാനഃ

— ബലവതഃ ഇന്ദ്രാൽ

— ദീത്യാ പലായമാനഃ,
 പുരതസ്ഥിതമശക്തഃ

(തഥാ) രേജമാനഃ

— വേപമാനഃ

യഷ്ട്യേഹവ്യാനി-

ശിതാനി ആസൻ

താനി ആരേ ചക്രമ

— ഹവിഷി സംസ്കൃതാനി

— താന്യേവ ഇന്ദ്രയോൽ ദുരേ
 കൃതവന്തഃ

(അതഃ) നഃ മൃത

— അനപരാധാൻ അസ്മാൻ മൃതയത,
 സുഖയത

അർത്ഥം:-അല്ലയോ മരുത്തക്കളേ, കേട്ടാലും. ആ ബലവാനായ ഇന്ദ്രനെക്കുറിച്ച് യേംകൊണ്ട് ഞാൻ ഓടിപ്പോവുകയാണ്; മുമ്പിൽ നില്പാൻ ശക്തനല്ല. (ആ യേം കൊണ്ട്) ഞാൻ വിറക്കുന്നവനാണ്. നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഹവിസ്സുകൾ സംസ്കരിച്ചിട്ടുണ്ട്. അവതന്നെ ഇന്ദ്രയേക്കാൾ അകലെയാണ് വച്ചിട്ടുള്ളത്. അതിനാൽ (നിങ്ങൾ അടുത്തുവന്ന്) സുഖമണുവാലും. യോഗമനം വരുതിയാലും. (ഇന്ദ്രനും മരുത്തക്കളും തമ്മിലുള്ള ബന്ധം പരമാത്മാവും ജീവാത്മാക്കളും തമ്മിലുള്ള പോലെയാണ്. പരമാത്മാവിനെ യേപ്പെടുന്ന പ്രാണരൂപ

നായ ജീവാത്മാവു് പരമാത്മരൂപം തന്നെയായ സഹോദര ജീവാത്മാക്കളോടു് പറയുകയാണു് താൻ അനുഷ്ഠിക്കുന്ന കർമ്മത്തിൽ വന്ന വൈകല്യങ്ങൾ അല്ലങ്കിൽ അനുഷ്ഠിക്കേണ്ടതനുഷ്ഠിക്കാത്ത പോരായ്മ, ചെയ്യുതാത്തതു് ചെയ്ത കുറവുപോലും ഇവയെല്ലാം കൊണ്ടാണു് ഇത്രയും പരമാത്മാവിനെ ഭയപ്പെടുന്നതു് സർവ്വദൃഷ്ടവായ ഇത്രയും തന്റെ അപൂർണ്ണത അറിയുന്നതുകൊണ്ടു് മന്ത്രിസ്ഥാനീയരായ മന്ത്രികളോടു്, സകൃതപരിപാകം കൊണ്ടു് പരമാത്മാവിന്റെ സമീപം എത്തിയ ജീവാത്മാക്കളോടു് പറയുകയാണു്.)

5 യേനമാനാസശ്ചിതകനഉസ്രാ
 വ്യഷ്ടിഷ്ഠശവസാശ്ചപതിനാം
 സനോമരദിർവൃഷഭേശ്രവോധാ
 ഉഗ്രഉഗ്രേഭിസ്ഥവിരസ്സഹോദാഃ

അന്വയം:—

വൃഷഭ, (ഘേ ഇത്ര) യേന
 ശവസാ

— കാമവൃഷഭേഭ്യ, ബലഭ്യതേന
 ത്വയാശഗൃഹീതാഃ

മാനാസഃ ഉസ്രാഃ

— മാനദാശ്വയഃ

ശ്ചപതിനാം

— നിത്യാനാം ബഹവീനാമുഷസാം

വി- ഉഷ്ടിഷ്ഠ

— പ്രകാശേഷസത്സു

ചിതയന്തേ

— പ്രാണിനഃ സ്വസ്വവ്യാപാരായ
 ചേതയന്തി, പ്രജ്ഞാപയന്തി

(ഐത്ര്യാം ദിശിതേനൈവാനഗൃഹീതാഃ ഉഷസോരശ്വയഃ ഉതി ഗച്ഛന്തി)

സഃ ഉഗ്രഃ ഉഗ്രേഭിഃ

മരദി-ഭിഃ

— ഉതിമണ്ണബലഃ ത്വം

കൃരബലൈ

മേരുജിസ്സഹിതഃ

നഃ ശ്രവഃ ധാഃ

— സ്വപ്രകൃത്യമാണാനമസ്മാകം
 ധേഹി, സ്ഥാപയ, ദേഹി

(സഃ) സഹഃ-ഓഃ — പരാഭീഭവസ്യബലസ്യഭാതാ
സ്ഥവിരഃ — പുരാതനഃ (ഭവതി)

അർത്ഥം.—അല്പയോ കാമവഷ്കനായ ഇന്ദ്ര, ആരാൽ അനുഗ്രഹിക്കപ്പെട്ട വന്ദ്യങ്ങളായ രശ്മികൾ നിത്യം ഭവിക്കുന്ന കണക്കറ്റ ഉഷസ്സുകളുടെ പ്രകാശങ്ങളിൽ പ്രാണികളെ സ്വസ്വപകർമ്മങ്ങൾക്കു് അറിവിയിറ്ററി പ്രേരിപ്പിക്കുന്നുവോ (ഇന്ദ്രന്റെ ഭിക്കായ കിഴക്കാണല്ലോ അവിടുന്നനുഗ്രഹിച്ച ആ ഔഷസരശ്മികൾ ഉദിച്ച വരുന്നതു്) ആ മഹാബലനായ അവിടുന്ന് പ്രബലനായ മരുത്തുകളോടുകൂടി (വന്) എങ്ങും പ്രസിദ്ധമായ അന്നം ഞങ്ങൾക്കു തന്നരുളിയാലും. അവിടുന്ന് ശത്രുജയപര്യാപ്തമായ ബലം തന്നരുളുന്നവനും പണ്ടു പണ്ടു ഉള്ളവനുമാണല്ലോ.

6 തപഃപാഹീന്ദ്രസഹീയസോനപ്തൻ

ഭവാമരുഭീരവയാതഹേളാഃ

സുപ്രകേതേഭീസ്സാസഹിദ്യാനോ

വിദ്യാമേഷംവൃജനംജീരഭാനം

വ 11

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, തപഃ

സഹീയസഃ നപ്തൻ പാഹി — തപസേഗ്രഹേണ അഭീഭവിതുബലാനസ്താൻ രക്ഷ

(കീംപ) മരുഭീ-ഭീഃ — തൈസ്സാകമസ്താസു

അവയാത-ഹേളാഃ ഭവ — അപഗതമന്യുർവ

സു-പ്രകേതേഭീഃ — ശോണേപ്രജ്ഞാ നൈർമ്മരുതേസ്സഹ

സസഹിഃ — ശത്രുണാമഭീഭവിതാസൻ

ഭയാനഃ — അസുഭീമതസ്യ ധാരയിതാ (ഭവ)

ഇഷം വൃജനം ജീരഭാനം

വിദ്യാമ — അന്നം ബലം വൃശഗീലം ച വയം ലഭേമഹി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ അനഗ്രഹംകൊണ്ട് ജയപര്യംപൂമായ ബലമുള്ള ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും. പിന്നെ മരുത്തുകളോടുകൂടി ഞങ്ങളിൽ കോപമടങ്ങിയവനായി ഭവിച്ചാലും. മഹാപ്രാജ്ഞന്മാരായ മരുത്തുകളോടുപേൻ ശത്രുജയനായി, ഞങ്ങൾക്ക് അഭിമതമേന്യുന്നവനായി ഭവിച്ചാലും. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാമു.

വക്ത്രം-12-ഗായത്രിച്ഛന്ദഃ

1 ചിത്രോപോസ്തയാമ്

ശ്ചിത്രഊതിസദാനവഃ

മരുതോഅഹിഭാനവഃ

അന്വയം:-

ഹേ മരുതഃ, വഃ യാമഃ	— യുഷ്ടാകം യജ്ഞാഗമഃ
ചിത്രഃ അസ്ത	— ചായനീയഃ, പുഷ്യഃ വേതു
ഹേ സ-ഭാനവഃ,	
അഹി-ഭാനവഃ,	— ശോഭനഭാനാഃ, അഹിയമാന പ്രകാശാഃ
ചിത്രഃ (സഃ ആഗമഃ)	
ഊതി	— ഉത്തൈ, രക്ഷണായ അസ്ത

അർത്ഥം.-അല്ലയോ മരുത്തുകളേ, യാഗത്തിനുള്ള നിങ്ങളുടെ വരവു് പുഷ്യനീയമാകട്ടെ. ഭാനശീലരേ, മങ്ങാത്ത പ്രകാശത്തോടുകൂടിയവരേ, മഹനീയമായ ആ ആഗമനം രക്ഷണത്തിനായി ഭവിയ്ക്കട്ടെ

2 ആരേസാവസ്സഭാനവോ

മരുതഃ ഋജേതീശന്ദഃ

ആരേ അഗ്നായമസ്യഥ

അന്വയം:-

ഹേ സു-ദാനവഃ,	— യുഷ്മാകം സംബന്ധിനി
മരുതഃ വഃ	— സ്വതേജസാസ്വാത്മാനമലം
ഋജുതീ സാ ശതഃ	— കർണ്ണീഹിംസകാഘ്രഷ്ടിഃ
ആരേ	— ദൂരേവേതു
(തഥാ) യം അസ്യഥ	— ക്ഷിപഥ, സഃ
അശ്വാ ആരേ	— വ്യാപകഃ ആയുധവിശേഷഃ
	ദൂരേവേതു, മാം നഃ പ്രാപ്നോതു

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ശോഭനദാനരായ മരുത്തക്കളേ, സ്വതേജസ്സുകൊണ്ടു് തങ്ങളെ അലങ്കരിക്കുന്ന ആ വധായുധം എന്നിൽ നിന്നു് ദൂരെ ഭവിക്കട്ടെ. അതുപോലെ, യാതൊന്നു നിങ്ങളെ റിയുന്നവോ, ആ കവണക്കല്ലുദൂരെ ഭവിക്കട്ടെ, എന്നെ പ്രാപി ജ്ഞാതിരിക്കട്ടെ.

3 തുണസ്തന്ദസ്യനുചിശഃ

പരിപൂൺകതസുദാനവഃ

ഉർധ്വാനഃ കർജീവസേ

വ 12

അന്വയം:-

ഹേ സു-ദാനവഃ	— ശോഭനദാനാഃ യുധം
തുണ-സ്തന്ദസ്യ	— തുണവൽ ചലനസ്വഭാവസ്യമമ
വിശഃ	— പുത്രത്യാദിരൂപാഃ പ്രജാഃ
ന പരി പൂൺകത	— ക്ഷിപ്രം പരിവർജയത
(കിംച) നഃ ജീവിസേ	— ചിരജീവനായ
ഉർധ്വാനഃ കർജ	— കരുത

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ശോഭനദാനരേ, പുല്ലുപോലെചലി ജ്ഞ സ്വഭാവത്തോടുകൂടിയ എന്റെ പുത്രത്യാദിപ്രജകളെ (സ്വന്തം ആളുകളെ) ചേഗം വിട്ടുപോയാലും, ബാധിജ്ഞാതി യ്നാലും. ചിരകാല ജീവനത്തിനായി ഞങ്ങളെ ഉദ്ധരി യാലും.

വക്രം 13—14—15—തൃഷ്ണപ്രമാണം ഇത്രോദേവതാ

- 1 ഗായത്രിസാമന്തന്ത്യം 7 യഥാവേ
രർച്ചാമതപ്രാപ്യാനം സ്വർച്ച
ഗാവോയേനദവാബഹിഷ്ടേണ്യോ
ആയത് സദമാനം ദിവ്യംവിവാസാൻ

അന്വയം:-

(ഹേ ഇന്ദ്ര.) നന്ത്യം	— നന്ദോദ്യാപിതം
സാമ യഥാവേ	— യേനപ്രകാരേണവേത്സി
(തഥാ) ഗായത്രി	— ഉദ്ഗാതാ ഗായത്രി
തത് വക്രയാനം	— നന്ത്യം വക്രമാനം
സ്വഃ-വത് അർച്ചാമ	— ഫലഭൂതേന സ്വഗ്നേണ തദാ ചന്ദ്രം യഥാവേ തഥാ പുഷ്പാമ
(കിംച) യേനവഃ	— ദോഹ്വ്യഃ
അടണ്യഃ ഗാവഃ	— അഹിംസിതാഗാവഃ
യത് ബഹിഷി	
സദമാനം	— സീദേനം
ദിവ്യം	— ദിവ്യഭവമിന്ദ്രം ത്വാം
ആ വിവാസാൻ	— ആഗത്യപരിചരന്തി ക്ഷീരം ദഹന്തി, തഥാ അർച്ചാമ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ആകാശം നിറഞ്ഞുനില്ക്കുന്ന സാമത്തെ അവിടുന്ന് ഏകപ്രകാരമെന്നപോലെ (അതായത് ഗായത്രിയായ രീതിയിൽനിന്ന് അങ്ങനെയോ, പിടഞ്ഞാതെ) അപ്രകാരം ഉദ്ഗാതാവു ഗാനം ചെയ്യുന്ന അതിനാൽ വക്രമാനമായി സദാജ്ഞാതവക്രമായ സ്വർഗ്ഗത്തിൽ തുല്യമായി ശത്രുവും അവിടുന്ന് എന്നപോലെ ചൊല്ലുന്നു, ചൊല്ലി സ്തുതിക്കുന്ന (യാഗത്തിൽ സാമസ്തുതിക്കുശേഷം ഉദ്ഗാതാവായ) ഉദ്ഗാതാ കവളപ്രായം കേടല്ലെങ്കിൽപ്പോലെയായ പശുക്കൾ, ദേവന്മാർ വിവിധവിധത്തിൽ അവിടുത്തെ വന്ന് ശുശ്രൂഷിക്കുന്നു, പാൽ തന്നെ സമർപ്പിക്കുന്നു അപ്പോൾ ഞങ്ങൾ ശത്രു ചൊല്ലുന്നു.

2 അച്ഛഭൃഷാപൃഷഭീസ്പദഹവൈ
 മൃഗോനാശോ അതിയജ്ജഗൃഹാൽ
 പ്രമന്യുർമ്മനാഗൃതഹോതാ
 ഭരതേമര്യോമിമനായജത്രഃ

അന്വയം:-

പൃഷാ	— ഹവിഷാം വഷിതായജമാനഃ
സ്വഹൃദഹവൈ:	— സ്വായത്തേദ്ധഹവിഷ്വൈഃ
പൃഷ-ഭീ:	— വഷ്കൈഹവിശ്വഭാതുഭീഃ അധാരായാദിഭീഃ വിശിഷ്ടസ്സൻ
അച്ഛ	— ഇദ്രമച്ഛതി
യൽ അശ്വഃ	— വ്യാപകഃ പാനാഭ്യത്ഥംധാവൻ
മൃഗഃ ന	— ഹരിണാദിഭീരിവ (അയമിത്രഃ) അശ്വഃ, അശനശീലസ്സൻ
അതി ജഗൃഹാൽ	— ഹവിഷ്കുണായ അത്യന്തമുദ്യ ങ്ക്രേത (തസ്മാദച്ഛതി)
(കിംച) ഹേ ഗൃത	— ഉൽഗണ്യേത്ര
മനാഃ	— മനനം, സ്തോത്രമിച്ഛതാം ദേവാനാം
മന്യുഃ മര്യഃ	— സ്തുതിയുക്തഃ മനുഷ്യഃ
ഹോതാ, യജത്രഃ	— ഏതന്നാമകല്പതപിക് യാഗ നിഷ്ഠാദകസ്സൻ
മിമനാ പ്ര ഭരതേ	— ജായാപതീരൂപസ്സൻ പ്രകഷേ ണ സമ്പാദയതി

അർത്ഥം:-ഹവിസ്സുവർഷിക്കുന്ന യജമാനൻ, സ്വന്തമായി ഹവിസ്സ് തുകുന്ന അധാര്യമുതലാവരോടു വേണ്ടപോലെ ചേർന്ന് ഇദ്ദേഹത്തെ അർപ്പിക്കുന്നു. എന്തു കാരണത്താൽ മാൻപോലെ ഓടിത്തുടൻവരുന്ന ഇദ്ദേഹൻ ജോജനശീലനായി ഹവിസ്സു ഭക്ഷിക്കുവാൻ ഉദ്യമിക്കുമ്പോ, ആ കാരണത്താൽ ഇദ്ദേഹത്തെ അർപ്പിക്കുന്നു, ഇദ്ദേഹന് ഹവിസ്സുപിടിക്കുന്നു. ശൂന്യനായ ഇദ്ദേഹം, സ്തോത്രമിച്ഛിക്കുന്ന ദേവന്മാർക്ക് സ്തുതിയോടുകൂടി ഹോതാവെന്ന

ഋഗ്വിദ്യായാഗ്നിപ്രാഹകനായി, യജമാനപത്നിമാരുടെ പ്രതിനിധിയായി (യജമാനപത്നിരൂപനായി എന്നതിന്നു് അവരുടെ പ്രതിനിധിയായി എന്നു മമമെടുക്കണം) വേണ്ടപോലെ എല്ലാമൊരുക്കുന്നു

3 നക്ഷത്രോത്തരപരിസദ്മമിതായൻ

ഭരദ്ഗർഭമാശ്രദഃപൃഥിവ്യഃ

കൃഷ്ണശ്യാനയമാനോരുവദ്ഗൗ

രത്നദ്യുതോനരോദസീപരദാക്

അന്വയം:-

മോതാ	— മോമനിഷ്ഠാദകോയമഗ്നിഃ
മിതാ സദ്മ	— ഗാർഹപത്യാദിസ്ഥാനാനി പരിമിതാനി സദനാനി
പരി യൻ നക്ഷത്ര	— പരിതോഗച്ഛൻ വ്യാപ്ലോതി
(വ്യാപ്യവ) ശരദഃ	— സംവത്സാ സംബന്ധിനം
പൃഥിവ്യഃ	— ഭൂമയാശ്ച സംബന്ധിനം
ഗർഭഃ	— ഗർഭസ്ഥാനീയം
ആ ഭരദ്	— ഹവിർദ്വിലക്ഷണമനം
	— ആഹരതി, സ്വീകരോതി (സംവത്സാപര്യന്തം വർദ്ധിതം ഭൂമയാമുൽപന്നം)
നയമാനഃ	— ഇന്ദ്രായഹവിർഭാംനയൻ
(തഥാകൃത്വാ) അശ്വഃ	
(ഇവ) കൃഷ്ണ	— കൃഷ്ണി (ഹിഷ്യാതിശയാൽ,)
ദൃതഃ ന	— വാതനാഹരോദൃത ഇവ
ഗൌഃ (ഇവ) രവൻ	— ഉദ്ധ്യന്തോ വൃഷഭ ഇവരൈതി
രോദസീ അന്തഃ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യോമ്മധ്യേ
വാക് പരത്	— ദേവാനാ സ്തുതൻ ചരതി

അർത്ഥം:-ഹോമനിഷ്ഠാഹകനായ അഗ്നി, ഗാർഹപത്യം, ആഹവനീയം, ഭാക്ഷിനം എന്നീ നിയതങ്ങളായ ത്വരിഷ്ഠിയിൽ ചുവന്നിടുന്ന എങ്ങും വ്യാപിക്കുന്ന, അങ്ങിനെ വ്യാ

പിച്ഛം, സംവത്സരസംബന്ധിയും ഭൂമിസംബന്ധിയുമായ ഗർഭത്തെ (ഭൂമിയിൽ വളർന്നു സന്യാസിക്കട്ടെ, ഭൂമിയുടെ ഗർഭസ്ഥമാനുള്ള ഹവിസ്സാകുന്ന അന്നത്തെ ഒരു സംവത്സരാവസാനം വരേക്കു സംഭരിക്കുന്നു, സ്വീകരിക്കുന്നു) ധരിക്കുന്നു. അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ട് ഇത്രന്നുള്ള ഹവിസ്സിന്റെ ചുമക്കേറി സന്തോഷാധികൃത്താൽ കതിരപോലെ ഹേഷഗബ്ബം പുറപ്പെടുവിക്കുന്നു. വിവരമറിയിക്കുന്ന ഭൂതനെന്നപോലെ എല്ലാത്തരമെന്നു, ഊക്കേറ കാളപോലെ മുക്രിയിടുന്നു. ദ്യാവാപൃഥ്വികളുടെ മധ്യത്തിൽ ദേവന്മാരെ സ്തുതിച്ചുകൊണ്ട് ചരിക്കുന്നു.

4 താകർമ്മാഷതരാസൈ
 പ്രച്യുതാനിദേവയന്തോരേണേ
 ജ്ജോഷദിത്രോസുവച്ഛാ
 നാസത്യേവസുഗ്മ്യോ രഥേഷാഃ

അന്വയം:—

താ അഷ-തരാ	— താനിവ്യാപ്തരാണിഹവിഷി
അസൈ കർമ്മ	— ഇത്രായകർമ്മം, സമ്പാദയാമി
ച്യുതാനി	— ച്യവയിതൃണി, ദൃഢാനി സ്തോത്രാണി കർമ്മാണി
ദേവ-യന്തഃ	— ദേവാനാത്മന ഇച്ഛന്തോ യജമാനാഃ
പ്ര രേണേ	— പ്രകർഷണ സമ്പാദയന്തി
സു-വച്ഛാ ഇത്രഃ	— ലംനീയതേജാഃ സഃ
നാസത്യാ-ഇവ	— അശ്വിനാവിവ, ദ്യാവാ പൃഥ്വിവ്യാത്മാനൈതാവിവ
സുഗ്മ്യഃ രഥേ-സ്ഥാഃ	— സുഗമ്യഃ, രഥേവർത്തമാനസ്സന്
ജ്ജോഷൽ	— അസുൽകൃതം സ്തോത്രം കർമ്മ സേവതം.

അർത്ഥം.—ആ വ്യാപിച്ച ഹവിസ്സുകൾ അവിടേയ്ക്കായി (ഇത്രന്നായി) ഒരുക്കിയതാകുന്നു. സ്വസ്ഥലംകൊണ്ടു ഏവരേയും (ദേവന്മാരെപ്പോലും) വീക്ഷിക്കുന്ന, കീഴിൽ വരത്തന്ന സ്തോത്രങ്ങൾ

ളം കർമ്മങ്ങളും ദേവാനഗ്രഹേച്ഛാഭാഗായ യജമാനന്മാർ ഒരുക്കുന്ന. ദർശനീയ തേജസ്സാൻ ഇന്ദ്രൻ ദയാവാപൃഥിവീരൂപന്മാരായ അശ്വികൾ പോലെ എഴുപ്പത്തിൽ പ്രാപ്യനായി മമത്തിലിരുന്നുകൊണ്ട് നമ്മളുടെ സ്തോത്രവും കർമ്മവും സ്വീകരിച്ചാവും.

5 തദ്വിഷ്ണുഹീരൂം യോഹസത്യാ

യശ്ശുരോമഃഘവാ യോ രഥേഷ്വാഃ

പ്രതീപശ്വിദ്യോധീയാന്വൃഷ്ണാൻ

വവപ്രുഷശ്വിത്തംസോവിഹന്താ

(വ.13)

അന്വയം:—

യഃ ഹ സത്യാ

— യഃ വലു അതിപ്രഭുത്വബലഃ

യഃ ശ്വരഃ, ഘവാ

രഥേഷ്വാഃ

— ശൈര്യോപേതഃ, അന്നവാൻ, രഥസ്ഥഃ

യഃ പ്രതീപഃ ചിത്

യോധീയാൻ

— പ്രത്യഭിഭാവം

യോദ്ധ്യരപിയോദ്ധ്യതമഃ

വൃഷൻ-വാൻ

— വക്ത്രാഭ്യർച്ചിതാഃ

വവപ്രുഷഃ ചിത് തമസഃ— ആവരകസ്യമേഘാഭഃ തമസഃ

വി-ഹന്താ

— വിശേഷണഘാതകഃ

തഃ ഇന്ദ്രഃ ഉ സ്മഹി

— തമിന്ദ്രമേവസ്മതി. കത

അർത്ഥം.—യാവൻ മികച്ച ബലമൊത്തവനാണോ, യാവൻ ശ്വരനും അന്നവാൻമാണോ, മേത്തിലിറിയുന്നവനാണോ, നേരെ യുദ്ധം ചെയ്യുന്നവനോടും അതികുലമായി യുദ്ധം ചെയ്യുന്നവനാണോ, വക്ത്രാഭ്യർച്ചയ്ക്കും (ശത്രുക്കളുടെമേൽ) വഹിയ്ക്കുന്നവനാണോ, ഇന്ദ്രിയം ഉറപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുകയും, മറ്റും ഹന്താവാണോ, ആ ഇന്ദ്രനെപ്പോലെ സ്മരിയുക. (സ്തോതാക്കളോട്)

6 പ്രയദിത്ഥാമഹിനാതുഭ്യോഃ
 സ്വരം രോദസീകക്ഷ്യന്തനാസൈ
 സംവിപ്രതുന്ദ്രോവൃജനംനഭ്രമാ
 ഭേതിസ്വധാവ്യാപശമിവദ്യം

അന്വയം:-

- യൽ ഇത്ഥാ മഹിനാ — യഃ ഇന്ദ്രഃ ഏനപ്രകാരേണ
 മഹത്വേന
- എ-ഭ്യഃ പ്ര അന്യീ — സ്വഗ്വാദിപ്രദാനേന രക്ഷിതും
 ഈഷ്യേ
- അസൈ രോദസീ — ഇന്ദ്രായദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
 കക്ഷ്യ
 ന അരം — കക്ഷ്യയതേ, സഞ്ചാരായ
 — നാലം പര്യാപ്തേ
- (ജഗതോധീശസ്യ ഇന്ദ്രസ്യസഞ്ചാരായദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ അ
 ല്ലതാൽ ന പര്യാപ്തേ)
 (അയം) ഇന്ദ്രഃ വൃജനം
 ന ഭ്രമ — ഭൂമിം വൃജനം, ആകാശം
 പാപഃ യഥാ ആവൃണോതി
 തദൽ
- സം വിവേ്യ — സ്വതേജസാ ലോകത്രയം
 സമ്യഗാവൃണോതി
- (കിംച അയം)
 സ്വധാ-വാൻ — അന്നവാൻ
- ദ്യാം ഓപശം-ഇവ ഭേതി — ഈഷ്ടപശേതേ ഇന്ത്യോപശം
 തൽബിഭേതി

അർത്ഥം:-യാവൻ മഹത്വം, സ്വന്തമൈശ്വര്യംകൊണ്ടു് ക
 മ്നിർവാഹകരായ യജമാനന്മാർക്കു് സ്വർഗ്ഗം മുതലായതങ്ങളി
 രക്ഷിപ്പാൻ ഈശനാണോ, ആ ഇന്ദ്രനു് പെരുമാറുവാൻ ദ്യാ
 വാപൃഥിവീകൾ തികയുന്നില്ല (അവരുടെ അല്ലതാകൊ
 ണ്ടു്) ഈ ഇന്ദ്രൻ ആകാശം (അല്ലെങ്കിൽ പാപം) ഭൂമിയെ ചുറ്റി
 യിട്ടുള്ളതുപോലെ, സ്വതേജസ്സുകൊണ്ടു് മൂന്നുലോകങ്ങളെയും

മുടിയിരിക്കുന്ന അന്നവാനായ അവിടുന്ന് ദ്യോവിനെ ഒരു പാതമെത്തയായി ഭരിക്കുന്നു, ധരിക്കുന്നു, ഉപയോഗിക്കുന്നു (പാപം ലോകത്തെ അനിവാര്യമായി വ്യാപിച്ചിട്ടുള്ളല്ലോ)

7 സമൽസുത്ഥാശുരസതാമുരാനം.
 പ്രപഥിന്തമപരിതസയയൈ
 സജോഷസ ഇന്ദ്രമദേക്ഷോണി
 സുരിന്ദിദ്യേ അനമദന്തിവാജൈഃ

അന്വയം -

ഹേ ശുര, സമൽ-സു	— ഹൈന്ദവോപേന്തേന്ദ്ര, സബ്ഗ്രാ ദേഷു
സതാം	— ത്വായേവാശ്രിത്യവത്തമാനാ നാം പ്രാണിനാം
ഉരാനം	— ഉരൂണി, അതിപ്രഭുതാനി ബലാദിനി കവാണം
പ്രപഥിന്-തമം സുരിം ഇന്ദ്രം ത്വാ പരി-തംസയയൈ	— സുതതിനാമത്തമം മാഗ്ഗഭൂതം — ത്വാം അ വതംസീകത്തും, ദ്രുണീകത്തും
മദേ സ-ജോഷസഃ ക്ഷോണിഃ	— ഹിഷാതമം സഹസേവമാനാഃ — ക്ഷോണുഃ വിശഃ, പരിജനാഃ മരതഃ (പ്രയന്തന്ത)
യേ ചിത് വാജൈഃ അന-മദന്തി	— അനമുലം ത്വാം സ്വാമിനം കൃതാ ഭാജയന്തി,

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ശുര, യുദ്ധങ്ങളിൽ അവിടുത്തെ മാത്ര മാശ്രയിക്കുന്നവർക്ക് ഏറ്റവും മികച്ച ബലങ്ങളുണ്ടാകുന്നവനും സുതതികൾക്ക് ഉദിതയുമാഗ്ഗഭൂതനും ആയ വിജ്ഞാനായ, ഇന്ദ്രനായ അവിടുത്തേക്ക് കീർതി, പാതാൻ, അവിടുത്തെ അലങ്കരിയ്ക്കാൻ ഹർഷത്തിനുവേണ്ടി ഒപ്പം സേവിക്കുന്ന അവി

ടുത്തെ പരിജനങ്ങളായ (പ്രജകളായ) മനുഷ്യക്കൾ പ്രയത്നിക്കുന്നു. ബലങ്ങളാൽ അനുകൂലനായ, യോജ്യനായ അവിടുത്തെ നാഥനാക്കിവെച്ച് സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു.

8 ഏവാഹിതേശംസവനാസമുദ്ര
ആപോയത്ത ആസുമദന്തിദേവീഃ
വിശ്വാതേഅനജോഷ്യാഭൂഃഗൗ
സ്സൂരീശ്ചിദൃദിധിഷ്ഠാവേഷിജനാൻ

അന്വയം:-

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) ഏവ ഹി തേ

സവനാ

— ഏവം ഹി സതി,
തവ സവനാനി, സോമയാഗാഃ

ശം

— സുഖകരാ ഭവന്തി

യൽ ദേവീഃ ആപഃ

— യദിദേവ്യഃ, ദ്യോതമാനാ ആപഃ

സമുദ്രേ ആസു

— അന്തരിക്ഷേ പ്രജാസുനിമിത്ത
ഭൂതാസു

തേ മദന്തി

— ത്വാം മാദയന്തി

യദി സൂരീൻ ജനാൻ

ചിൻ

— സ്തോത്രജനാനപി

ധിഷ്ഠാവേഷി

— ധിഷ്ണയാ, പ്രജ്ഞയാ
കാമയസേ

(തദാ) വിശ്വാ ഗൌഃ

— സർവാപിസ്തോത്രശസ്ത്രരൂപാ
വാക്

തേ അന ജോഷ്യാ ഭൂൽ

— അനുകൂലം ജോഷണാഹ്ം,
പ്രീണയിത്രി ഭവതി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഇപ്രകാരമിരിക്കട്ടെ, അവിടുത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച സോമയാഗങ്ങൾ അവിടേയ്ക്കു സുഖകരങ്ങളായി ഭവിക്കുന്നു അന്തരിക്ഷത്തിൽ ലോകരക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി (യാഗ ഫലമായുളവായ) ജലങ്ങൾ അവിടുത്തെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു ഏകിൽ, സ്തോതാക്കളായ ജനങ്ങളെ അവിടുന്ന് ബുദ്ധിയാൽ

ഇപ്പോഴുള്ള എങ്കിൽ, സർവ്വസ്ഥാത്രരൂപമായ വാക്യം, സ്തുതി
പോഷം അവിടേയ്ക്ക് അനുകൂലമായി, സ്വീകാരയോഗ്യമായി,
ഹർഷണഹേതുവായി ഭവിക്കുന്നു.

9 അസാമയമാസുഷഖായ ഏന
സ്വദീഷ്യയോനാം ന ശംസൈ
അസദ്യമാന ഇത്രോവന്ദനേഷാ
സ്തുരോന കർമ്മനയമാന ഉക്തിമാ

അനന്യം:—

ഹേ ഏന, യഥാ

സു-സഖായ:

— ഇന. ഇശ്വര, ഇത്ര, ശോഭനത്വദ്യുപസഹായവന്ദന:

അസാമ

— ഭൂയാസു

നരാം ന ശംസൈ:

— നരാണാം രാജാഭിനാം സ്തുതിഭി: യഥാ മനുഷ്യാ: ശോഭനാഭിഷ്ടാ ഭവന്തി തദ്ഭാഗ്

സു-അഭിഷ്ടായ:

— ശോഭനാഭിഷ്ടാ: (അസാമ)

(പരോക്ഷേണ) ന: ഇത്ര:

വന്ദനേ-സ്ഥാ:

— അസ്മൽ സ്തുതൗ വർത്തമാനസ്സൻ

ഇര: ന

— ത്വമാണ ഇവ

(ന:) കർമ്മ ഉക്തിമാ

— ഉക്തിമൈ: ശംസൈ:

നയമാന:

— സ്തുത്വാ ഇഷ്ട: ഫലം പ്രാപയൻ സൻ

യഥാ അസൽ

— ഭവേതി, തഥാ കരുത

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇശ്വര, ഇത്ര, ഞങ്ങൾ അവിടേയ്ക്കു
യോജിച്ചവരായി, അവിടുന്ന് ഉന്ന സഹായത്തോടുകൂടിയവ
രായി ഭവിച്ചാവു പിന്നെ രാജാഭികളെ സ്തുതിച്ച്, മനുഷ്യർ
സിദ്ധാഭിഷ്ടന്മാരായിത്തീർന്നപോലെ, ഞങ്ങളും അവിടു
ന്നാൽ ഭക്താഭിഷ്ടന്മാരാകാവു (എന്നി പരോക്ഷത്തിൽ)
ഇത്രൻ നമ്മുടെ ഭരണങ്ങളിൽ വർത്തിച്ച്, ബലപ്പെടുവനെ

നപോലെ നമ്മുടെ കർമ്മത്തെ ഉക്തശസ്ത്രങ്ങളുടെ സ്പൃതിയാൽ സത്തുഷ്ടനായി, ഫലമീയററി എപ്രകാരമായാലാണോ ശ്രേയസ്സുമാവുക അപ്രകാരമാക്കിയാലും. (സഹകർമ്മികളോടു്)

10 വിഷ്വൽസോനരാംനശംസൈ

രസ്താകാസഭിരോ വഭ്രഹസ്തഃ

മിത്രായുവോ ന പുഷ്പതിംസുശീഷ്യൗ

മധ്യായുവ ഉപശിക്ഷന്തിയജ്ഞൈഃ

(വ.14)

അന്വയം:—

നരാം ന	— നേതൃണാം മധ്യേ സസ്തർദ്ധാൻ നരാൻ യഥാ
വി-സ്തർധസഃ	— സഖീഭൂതാൻ കർച്ചന്തി തദ്വൽ
ശംസൈഃ	— സ്തൂതിഭിഃ സഖായോ വയം ഇദ്രം തഥാ കർമ്മഃ
(സപ) വഭ്ര-ഹസ്തഃ	
ഇദ്രഃ	— വഭ്രധാരി
അസ്താക അസൽ	— വിസ്തർധമനശ്ചലോഭേതു
(കിംപ) മിത്ര-യുവഃ ന	— മിത്രോച്ചവഃ, ഹിതൈഷിണഇവ
സു-ശീഷ്യൗ	— സുശാസനേ (വർത്തമാനം)
പുഷ്പ-പതിം	— പുരഃ സ്വാമിനംയഥാ അഭിമതദാനേനപൂജയന്തിതഥാ
മധ്യ-യുവഃ	— അസ്താകം ശ്രീയാംയശസാംച മധ്യേവസ്ഥിതം കാമയമാനാഃ അധാരായാദയഃ
യജ്ഞൈഃ ഉപ ശിക്ഷന്തി	— യജ്ഞസാധനൈഃ, ഹവിസ്സോ
	ത്രാഭിഭിഃ ഉപേത്യ യജന്തേ

അർത്ഥം.—നേതാക്കന്മാർ തങ്ങളിൽ സ്തർധയോടുകൂടിയവരെ എപ്രകാരം പറഞ്ഞിരിക്കി വിസ്തർധന്മാരായ ചങ്ങാതികളാക്കുന്നവോ അതുപോലെ, ഇന്ദ്രന്റെ ചങ്ങാതികളായ നമ്മൾ സ്തൂതികളാൽ അവിടുത്തെ ഉണ്ടാക്കുന്നു. വഭ്രഃയുധധാരിയായ

ഇത്രം നമ്മളിൽ പിന്നെന്ത്? അനുകൂലനായി വേദിയുടെ-
 ചൈത്രീയിച്ചിട്ടുണ്ടാകാതെ നല്ല ശാസകനായ പൗ-
 നാഥനെ (നഗരഭരണാധിപനെ) അഭിമതനാക്കിച്ച് ബഹുമാ-
 നിക്കുന്നപോലെ, ശ്രീയശസ്തകളിൽ നിലനില്ക്കാനാഗ്രഹിക്കു-
 ന്ന നമ്മുടെ അധ്വര്യ മുഹൂർത്തം തയ്യാറാക്കുന്നതായ സ്തോ-
 ത്രഹവിസ്തകളാൽ അവിടുത്തെ പ്രാപിച്ചു മരിക്കുന്നു.

11 യജ്ഞോമിഷ്യേന കശ്ചിദ്യസ

അജ്ഞാതാശ്ചിന്തസാപരിയൻ

തീർത്ഥനാച്ചാനാശ്ചാണമോകോ

ദീപ്താനസിഗ്രമാകുണോത്യധാ

അർത്ഥം:-

ക: ചിത് യജ്ഞ:	— യജ്ഞവാൻ, യജ്ഞാനുഷ്ഠായി
ഇത്രം പ്രസ്താവൻ ഹി സു	— വർദ്ധൻ വേതി, യജ്ഞാനുഷ്ഠാ- വർദ്ധതി വലു
ജ്ഞാതാ: ചിത്	— കടിലഗതിസ്തുകശ്ചിത്
മനസാ പരി-യൻ	— പരിതോഗച്ഛൻ, കേവലം ലോകികവിഷയാദികം ധ്യായൻ (വചനതേ)
തീർത്ഥ അച്ച ദാക:	— പ്രസിദ്ധോദ്ധേയേ ആഭിമുഖ്യേന സമീപേ വരണമാനം പാനീയാ- ദികം സദനം.
തത്രാശ്ചാനം ന	— പിപാസാമുക്തം അവിളംബേന യഥാപ്രീണാതി, തദാർത്ഥം യജ്ഞാന കശ്ചിത്പുമാൻ ഇത്രം മലിനചിതീ
ദീപ്ത: ന അധ്വര്യ	— വക്ത്രവേനാനിശ്ചര: മാർഗ്ഗ ഇവ

(സഃ ജഹരാണഃ) സിഗ്രം — പാനീയാദിരൂപം ഫലം
 ആ കൃണോതി — അർപ്പാകികരോതി, നീപൈഃ
 കരോതി, വർജയതി

(തസ്മാദ്യജ്ഞമാഗ്നമജാനാനോവക്രോദ്ധരേപരിഭ്രമതി, ന ഇദ്രം
 തപ്തയതി)

അർത്ഥം.—ഒരു യജ്ഞാനുഷ്ഠായി, ഇദ്രനെ യജ്ഞത്താൽ പ്രസിദ്ധമായി പോയിപ്പിക്കുന്നു, ഭേദമുള്ളതല്ല. കടിലഗതിയായ (ധർമ്മമാഗ്നവും കർമ്മാനുഷ്ഠാനവും വിട്ടു നടക്കുന്നവൻ) ലൌകികഭോഗങ്ങളെക്കുറിച്ചു കേവലസങ്കല്പങ്ങളാൽ ചുറ്റിത്തിരിയുന്നു. ദാഹാർത്തനെ വഴിയിലുള്ള തണ്ണീർപന്തൽ ദാഹം തീർത്തു സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നപോലെ, സൽക്കർമ്മവാൻ ഇദ്രനെ പ്രാപിക്കുന്നു. വളവുകൊണ്ട് അധികദൂരമുള്ള വഴിയിൽകൂടെ പോയ കടിലഗതിക്കാരൻ തണ്ണീർപന്തൽവിട്ടു കളയുന്നു. (ദാഹം തീരാൻ സാധിക്കാതെ വലയുന്നു.) അതുകൊണ്ട് സൽക്കർമ്മമാഗ്നമറിയാത്തവർ നേർവഴിവിട്ടു ചുറ്റിത്തിരിയുന്നു. ഈശ്വരനെ തപ്പിക്കുന്നില്ല.

12 മോഷുണ്¹ഇദ്രാ²ത്രപു³ൽസു⁴ദേവൈ

രസ്തി⁵ഹിഷ്ഠാ⁶തേശു⁷ഷ്ഠി⁸നവ⁹യാഃ

മഹ¹⁰ശ്ചി¹¹ദ്യസ്യ¹²മീ¹³ള¹⁴ഹു¹⁵ഷോ¹⁶യവ¹⁷യാ

ഹവി¹⁸ഷ്ഠതോ¹⁹മരു²⁰തോ²¹ വന്ദ²²തേ²³ ഗിഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇദ്ര, അത്ര പുൽ-സു — വൃഷ്ട്യർത്ഥം മേഘജലേഷു പശുവിതേഷു സങ്ഗ്രാമേഷു
 ദേവൈഃ ന മോ സു — മരുദാദിഭിസ്സഹ അസ്മാൻ മൈവ ത്യാക്ഷിഃ (മരുതഭിസ്സഹ യദ്ധ്യസ്വ)
 ഹേ ശുഷ്ഠിൻ, — ബലവൻ, ഇദ്ര
 അവ-യാഃ അസ്തി ഹി
 സു തേ — അവയജനം, അവയുദ്ധ്യ പൃഥക് കൃത്യയജനം ഹവിഷാഗോഷ്ഠി

ഹവിഷ്ഠതഃ — പ്രദേയ ഹവിര്യക്തസ്യ
 മീളാഹുഃ യസ്യ (മമ) — ഹവിഷ്ഠപ്രഭാതൃമമ
 യവ്യം ഗിഃ — ഫലേന സഹചിശ്രയണീ സൂതി
 ഗന്ത്യാദിരൂപാവാക്
 മഹഃ പിതൃമന്തതഃ വന്തതഃ — മഹതോപി സേകന്യൻ മന്തതഃ
 ബ്യാതിഃ

അർത്ഥം.— അല്ലയോ ഇത്ര, മടയുപേന്ദി ചേലത്തെ ജയി
 ജ്ഞാൻ നടന്ന യുദ്ധങ്ങളിൽ മന്തത്തക്കാരെ മുതലായവരോടു പേൻ
 അവിടുന്ന് ഞങ്ങളെ ഉപേക്ഷിച്ചിരുന്നു. (മന്തത്തക്കളോടു കൂടി
 യുദ്ധം ചെയ്തോളം. അപ്പോഴും ഞങ്ങളെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തി) അല്ല
 യോ ബലവൻ, യാഗത്തിൽ ഹവിഷാഗം അവിടേയുണ്ടല്ലോ.
 അവിടേയുതരുവാനുള്ള ഹവിസ്സെന്നിയ (ഹവിഷാതാവായ)
 എന്റെ ഫലവാഹിയായ (ക്ഷിപ്രഫലപ്രദമായ) സൂതിശസ്ത്ര
 വചനംകൊണ്ടു്, വലിയവരെകിലും ഉപാസകന്മാരിൽ
 അഭീഷ്ടം വഹിച്ചിരുന്നവരായ മന്തത്തക്കളെ വന്ദിച്ചിരുന്നു.

13 ഏഷഃ സ്തോമ ഇത്രുദ്യമസ്യ

ഏതേന ഗാത്രം ഹരിവോവിദാനഃ

ആനോവപൃത്യം സൂചിതായദേവ

വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജിരദാനം

(വ. 15)

അനന്തം:—

ഹേ ഇത്ര, ഏഷഃ സ്തോമഃ — സ്തോത്രവിശേഷഃ

ഹേ ഹരി-വഃ, ഇദ്യം — തവദർശം

ഏതേന നീ ഗാത്രം വിദഃ — ഏതേന സ്തോത്രേണ അസൂദീയം
 ദേവതജനം മാഗ്ധം വിദസ്യ

(വിദിത്വാച) ഹേ ദേവ,

അസ്യ സൂചിതായ

— അസ്താകം സൂചിതായ

നഃ ആ വപൃത്യഃ

— അസ്മാൻ ആവർത്തസ്യ,

അസൂദ്യാഗം പ്രത്യോഗച്ഛ

ഇഷം വൃജനം ജീര-ഭാനം

വിദ്യാമ

— അന്നം ബലം ജയശീലം വയം
ലഭേമേഹി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഹരി എന്ന കതിരയോടുകൂടിയ
വനെ, ഈ സ്തോത്രവിശേഷം അവിടേയ്ക്കുള്ളതാകുന്നു, അപ്പി
തമാകുന്നു ഈ സ്തോത്രംകൊണ്ട് ഞങ്ങളുടെ ദേവയജനമാഗ്നി
അറിഞ്ഞാലും അറിഞ്ഞിട്ട്, അല്ലയോ ദേവ, നന്മയ്ക്കായി
ഞങ്ങളുടെ യാഗത്തിന് നേരെ വന്നുചേർന്നാലും. അന്നവും
ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാവും.

വർഗ്ഗം—16-17

1 ത്വംരാജേന്ദ്രയേചഭവോ

രക്ഷാൻപ്രഹ്ലാദസുരത്വമസ്മാൻ

ത്വംസൽപതിർമുഖവാൻസ്തത്ര

സ്ത്വംസത്യോവസവാൻസ്സഹോഭാഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം രാജാ

— സർവ്വസൃജഗതഃ അധിപതിഃ

യേ ഭവോഃ ച

— സന്തി, തേഷാമപിരാജാ

(അതഃ) ഹേ അസുര

— ശത്രുണാം നിരസിതഃ

ത്വം ന്യൻ അസ്മാൻ രക്ഷ

— കമ്മനേത്യൽ യജമാനാൻ
പാലയ

ത്വം സൽപതിഃ

മുഖ-വാ

— സതാംപതിഃ ധനവാൻ

നഃ തന്മത്രഃ പാഹി

— പാപാൽപാരയിതാ രക്ഷ

ത്വം സത്യഃ, വസവാന്

— സത്യഫലഃ, സ്വതേജസാസർവ്വം
മമാദയൻ

സഹി-ഭാഃ

— ബലസ്യഭാതാ (ഭവ)

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് ജഗത്തിന്റെ മുഴുമൻ അധീശനാകുന്നു. ദേവന്മാർ യാവതങ്ങൊ, അവരുടെയും അധിപതിയാകുന്നു. അതുകൊണ്ട് ശത്രുക്കളെ അകറ്റുന്നവനേ, അവിടുന്ന് കർമ്മാനുഷാതാക്കളായ, യജമാനന്മാരായ ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും. അവിടുന്ന് സത്രുക്കളുടെ പാലകനാകുന്നു, അവരുടെ സൽക്കർമ്മങ്ങളെ രക്ഷിക്കുന്നവനാകുന്നു. ഐശ്വര്യവാനാകുന്നു പാപത്തിൽ നിന്ന് കരകടത്തുന്നവനായി, ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും. അവിടുന്ന് സത്യഫലനാകുന്നു. (കർമ്മങ്ങൾക്ക് ശരിയായ ഫലം കൊടുക്കുന്നവനാകുന്നു.) സ്വതേജസ്സുകൊണ്ട് എല്ലാം മുട്ടുന്നവനാകുന്നു (അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന്) ഞങ്ങൾക്കു ബലദാതാവായി ഭവിച്ചാലും.

2 നോവിശ്നുത്യുപാപ

സ്തപ്തം പുരശ്ചൈശ്വരീർത്

ഋണോപോന്നവദ്യോണാ

യുനേപ്രതംപുരുഷം സായരന്ധിഃ

അന്വയം:-

ഐ ഇന്ദ്ര, യൽ ശാരദീഃ — യദാത്ഥം സംവത്സരപര്യന്തം

ദൃശിതാ അപി

സപ്ത പുരുഃ ദർത്

— ഏതൽ സംഖ്യാകാഃ പുരിഃ

അഭാരയഃ

(തദാ വൃത്രസംബന്ധസ്മരാണാം പുരോജനസമയേ)

തൃപ്ത-വാചഃ വിശഃ

— ഹിംസ്രവചനാഃ പ്രജാഃ

ഗർഭം ദനഃ

— സുഖം യഥാഭവതിതഥാ

അഭയഃ

(തഥാകൃത്യാ) ഐ

അനവദ്യഃ

— അനിനിത ഗുണഃ,

— ധ്യാഃ അപഃ

— അജ്ഞാതാഭിരാ ആപഃ,

ഉദകാശ്രയാണി തടാകാദിനി

ഋണോഃ — അഗമയഃ
 യുനേ പുരു-കഥസായ — തരുണായ ഏതന്നാസ്തേ രാജേണ
 വൃത്രം രന്ധിഃ — അഹനഃ

അർത്ഥം-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, കൊല്ലമൊട്ടു കേടുപാടുകൾ തിരിച്ചറപ്പുവരുത്തിയ (വൃത്രന്റെ) ഏഴു നഗരങ്ങളെ എപ്പോൾ അവിടന്ന് തകർത്തുവോ, അപ്പോൾ നിലവിളിച്ചുകൊണ്ടു ക്ഷമയാചിച്ച പ്രജകളെ സുഖമാം വണ്ണം (നല്ലവാക്കുപറഞ്ഞു) തെക്കി. അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ട്, അല്ലയോ വന്ദനീയ ഗുണ, അവിടന്ന് ഗമനശീലങ്ങളായ ജലങ്ങളെ തടാകാദികളായ ജലാശയങ്ങളിലേയ്ക്കയച്ചു യുവാവായ പുരുഷസ്വന്തവേണ്ടി വൃത്രനെ ഹനിച്ചു.

3 അജാപുത ഇന്ദ്ര ശൂരപത്നീ
 ദ്യാം ച യേഭിഃ പുരുഹുതനൃനം.
 രക്ഷോ അഗ്നിമശുഷം തുവ്യാണം.
 സിംഹോനമമേ അപാംസി വന്യോഃ

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, ശൂര-പത്നീഃ
 വൃതഃ — ശൂരൈഃ രക്ഷാഭിഃ പാലിതാഃ
 അജ — അസുരപുരിഃ
 (തഥാ കൃത്വാ) ദ്യാം — ജേതും ഗച്ഛ
 ച നൃനം (അജ) — ഗച്ഛ
 ഹേ പുരു-ഹുത, — ബഹുഭിരാഹുത, ഇന്ദ്ര
 യേഭിഃ — മതദാഭിഭിഃ (അനഗതോസി,
 തൈസ്സഹിതസ്സൻ)
 അശുഷം, തുവ്യാണം.
 അഗ്നിഃ — അശാന്തം, തുണ്ണഗമനം.
 ഹോമാഗ്നിഃ.
 മേ അപാംസി വന്യോഃ — ധൃഹേ ക്ഷാണി കർപ്പൻവസ്യം.

—

സിംഹഃ ന

— സിംഹഃ സ്വാശ്രയഭൂതം വനം
യഥാ രക്ഷതി തലാൽ

രക്ഷോ

— രക്ഷസ്സൈവ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇത്ര, ഉശിരന്മാരായ രക്ഷസ്സുകളാൽ കാക്കപ്പെടുന്ന അസുരനഗരങ്ങളെ ജയിക്കാനായി അവിടുന്ന് പോയാലും ആ നഗരങ്ങളെ ജയിച്ചിട്ട്, തീർച്ചയായും സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്ക് പോയാലും (പോകാം) പലരായും വിളിക്കപ്പെടുന്ന ഇത്ര, മരുത്തുക്കൾ മുതലായ അന്ധപരമാർ യാവരോ, അവരോടുകൂടി യജ്ഞപിരോധികളുടെ ഉപദ്രവത്താൽ ശാന്തിയറ്റം ഓടിപ്പോകുന്ന അഗ്നിയെ യാഗാഗ്നിയെ, അഗ്നിഹോത്രാഗ്നിയെ ഗൃഹത്തിൽ യജമാനന് കമ്മങ്ങുചെയ്തു വസിക്കുവാൻ പറ്റുമൊറ്റ, സിംഹം തന്റെ വനത്തെ രക്ഷിക്കുന്ന പോലെ, രക്ഷിക്കുക തന്നെ ചെയ്യാലും.

4 ശേഷന്നതതുസസ്തിനിയോനൈ

പ്രശസ്തയേപചീരവസ്യമഹാ

സൃജണ്ണാംസ്യവയദ്യധാഗാ

സ്തിഷ്ഠധരീഗൃഷ്ണതാമൃഷ്ണവാചാൻ

അന്വയം.—

ഹേ ഇത്ര, നേ
സസ്തിനി യോനൈ
പ്ര-ശസ്തയേ

— (ശത്രുവഃ)

— സമൃദ്ധിന്നതരിക്ഷേ

— പ്രശംസനായ, ത്വൽസ്തതയേ,
സേവനസാധനേനന ശേഷൻ
പചീരവസ്യ
മഹാ

— ശേരേതാം

— കലിശശബ്ദസ്യ

— മഹിഷാ, ത്വൽപ്രഭാവേണഹതാ
ഷ്ടേ തത്രൈവശേരതേ

(കി.പ) യൽ യധാ ഗാ

— യദാ പ്രഹരണസാധനേനായുധേ
ന ഗച്ഛസി

(തദാ) അണ്ണാംസി അവ
സൃജൽ

— അവാസ്യഃ
അവാങ് മുഖമപാതയഃ

(തദത്ഥം) ഹരീ തിഷ്ഠൽ
(അമൈവം കൃത്യാ)

— അശ്വൗ അധൃതിഷ്ഠഃ

വാജാൻ

— അന്നാനി

ധൃഷ്ഠാ മുഷ്ട

— ധഷ്കേണ സാമതേന്ദ്യന
ശോധയ, പ്രവദ്ധ്യ,

അത്ഥം—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ ശത്രുക്കളായ മോഘങ്ങൾ അന്തരിക്ഷത്തിൽ നിറച്ചു അവിടുത്തെ സ്തുതിക്കാനായി സേവനോപകരണങ്ങളോടുകൂടി കിടക്കുന്നു. വക്ത്രായുധശബ്ദത്തിന്റെ മഹിമകൊണ്ട്, അവിടുത്തെ പ്രഹരത്താൽ വശം കെട്ട്, അവിടെത്തന്നെ കിടക്കുന്നു. പിന്നെ എപ്പോൾ പ്രഹരണായുധത്തോടുകൂടി അവിടുന്ന് ചെല്ലുന്നുവോ, അപ്പോൾ വെള്ളം കീഴ്പ്പോട്ടു വീഴുന്നു. അതിന്നുവേണ്ടി ഹരികളെന്ന അവിടുത്തെ കുതിരകളും അവിടെ നിലക്കൊള്ളുന്നു. അപ്രകാരം ചെയ്ത് അവിടുന്ന് അന്നങ്ങൾ (അന്നമുലങ്ങളായ സസ്യദികൾ) അവിടുത്തെ തടക്കാൻ വയ്യാത്ത വീര്യത്താൽ വദ്ധിപ്പിച്ചാലും.

5 വഹകഥ് സമിന്ദ്രയസ്വിഞ്ചാക

നമ് സ്മന്യുഃ പ്രഭാവാതസ്യാശ്ച

പ്രസൂരശ്ചക്രം വൃഹതാദഭി

കേഭിസ് പൃഥോയാസിഷ്ഠാഭി ബാഹുഃ

വ 16

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, കഥംസം

— ഏതന്താമകമൃഷി.

സ്മന്യുഃ പ്രഭാ

— സതതഗാമിനൗ പ്രജഗാമിനൗ

വാതസ്യ

— വായോസ്സമാനവേഗൗ

അശ്വാ വഹ

— അശ്വൗ പ്രസ്ഥാപയ

രസ്മിൻ ചാകൻ	— ഹവിഷി നിമിത്തമേതേസതി, ഹവിരാദികം കാമയസേ
(തദന്തം) സുര ചക്രം	— സൂര്യഃ സ്വരണ്ഡലഃ
അഭികേ പ്രവൃത്തിതാൻ	— സമീപേ ഉദ്യം ഗമയതു, പ്രകാശയതു
(പരോക്ഷേണ) വരു- ബാഹുഃ സ്തംഭധഃ നാദി യാസിഷാൻ	— സത ഗ്രാമം കച്ചതദ്വതൂൻ നാദിയാതു

അന്തം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഏഷ്വരം ഓടിമൊണ്ടിരിക്കുന്ന വയം വഴിപിഴക്കാതെ നേരെ പോകുന്നവയും, വാമപേഗുള്ള വയുമായ കതിരകൾ ഇവിടെ എത്തിയ കൗശലമെന്ന ജ്യേഷ്ഠ പുരസ്കാപിജ്ഞി യോഗാതം ഹവിസ്സു് തെങ്ങിയിരിക്കുന്നു, അതിനെ അവിടത്തു് ഇഷ്ടാപ്തമാവാ, നാനിന്നുപേണി (ആ ഹവിസ്സാകാശത്തിനാപനേ) സൂര്യൻ തന്റെ മണ്ഡലം മേലോട്ടുയർത്തി പ്രകാശിപ്പിക്കട്ടെ (പേഗം സൂര്യോദയമാവട്ടെ സൂര്യോദയമായിട്ടുപേന, ഹവിസ്സുമാഹിപ്പിക്കാൻ-എന്തിപരോക്ഷം) വളരെയധനമായ ഇന്ദ്രൻ യുദ്ധത്തിൽ സ്പർധിക്കുന്ന ഗവുക്കളെ നേരിടട്ടെ

6 ജലന്താ¹ഇന്ദ്രമി²ത്രേ³ത്ര

യോദപ്ര⁴വൃദ്ധോഹരി⁵വോ⁶ന്താ⁷ന്തൂൻ

പ്രയേപശ്യ⁸ന്നര്യ⁹ണ്ണം¹⁰സചാ¹¹യോ

സ്വയാ¹²ന്താ¹³വാ¹⁴ഹമാ¹⁵നാ¹⁶തപ¹⁷ത്യം

അന്വയം -

ഹേ ഇന്ദ്ര ഹരി-വാ	— ഹരിയുക്ത, തപം
ചോദ-പ്രവൃദ്ധഃ	— ചോദനൈ, സ്നോതൈഃ പ്രവൃദ്ധസ്സൻ

അഭാശൂൻ	— അഭാശൂൻ
മിത്രേരൂൻ	— മിത്രാണാം യജമാനാനാം ഇതരയിത്വൻ, ബാധകൻ
ജഘന്വാൻ	— ഹതവാൻ (അസി)
(കിംച) യേ (നരാഃ)	
അര്യമണം	— ഭാതാരം ത്വാം
ആയോഃ സ്ഥാ	— അധർയ്യാഭേദ്യേഹ
ശൂർത്താഃ	— ക്ഷിപ്രാഃ, ഹവിഷ് പ്രദാനേന
ത്വയാ അപത്യം	
വഹമാനാഃ	— കലസ്യ അപാതയിതാരം പത്രം വഹമാനാസ്സന്തി
(തേ) പ്ര പശ്യൻ	— പശ്യന്തി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഹരികളെന്ന കതിരകളോടുകൂടിയവനേ, ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രങ്ങളാൽ അവിടുന്ന് വലുതായി, ഭാനാദികളെക്കൊണ്ടു ചെയ്യാതെ, അവിടുത്തെ മിത്രങ്ങളായ യജമാനന്മാരെ ദ്രോഹിയ്ക്കുന്നവരെ അടക്കി, പിന്നെ മനുഷ്യരേ വർ ഭാനശീലനായ അവിടുത്തെ അധർയ്യാദികളോടുകൂടി ഹവിർദ്വാനത്തിൽ ബദ്ധപ്പെടുന്നുവോ, അപ്രകാരമുള്ള ഹവിർദ്വാനം കൊണ്ട് കലത്തിന്നുറ്റി വരാത്ത പത്രനെ വഹിയ്ക്കുന്നുവോ, അവർ, അവിടുത്തെ കാണുന്നു (കമ്മത്തിന്റെ സൽഫലം കൊണ്ട് ഫലദാതാവായ അവിടുത്തെ അറിയുന്ന)

7 രപൽകവിരിന്ദ്രാക്ഷസാന്തേ
ക്ഷാംഭാസായോപബഹ്ണീംകഃ
കരത്തിസ്ത്രോമലവാദാൻചിത്രാ
നിർദ്വേദോണേ കയവാചം ദൃധിശ്രേൽ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, കവിഃ	— ഗ്രാന്തർഹി ഹോതാ ത്വാം
അക്ഷംസാന്തേ രപാഃ	— അർദ്ധനിയസ്ഥമാനസ്യ ലാഭേ നിമിത്താദൃശേ സതി സ്തൂതി

(അഥാപ) ഭാസായ
ക്ഷാം ഉപ-ബഹ്വിണീം
കഃ

— പ്രാണ്യപക്ഷയിത്രേ അസുരായ
— ശത്രും അകരോഃ, ഹതാ
ഭ്രമാവപാന്തയഃ

(അഥപരോക്ഷഃ)
മഘ-വാ
തിസ്രഃ (ഭൂമീഃ)
ദാന-ചിത്രാഃ കരതീ
(അഥാ) ദര്യോണേ
കയവാചഃ

— ധനവാനിസ്രഃ
— ക്ഷിത്തന്തരിക്ഷഭ്യരൂപാഃ ഭൂമീഃ
— ദാനേന ചായനീയാഃ കരോതി
— ദൃഷ്ടയോനേ, സ്ഥാനേ
— കത്സിതശബ്ദമേതന്നാമക
മസുരം

ഋധി നി ശ്രേൽ

— സത്ഗ്രാമേ ഹിംസിതവാൻ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, (മന്ത്രാർത്ഥങ്ങളുടെ മറ്റുകര കാണുന്ന ഹോതാവ്) പുഷ്യമായ അന്നത്തിന്റെ സിദ്ധിയ്ക്കുവേണ്ടി അവിടുത്തെ സ്തുതിക്കുന്നു. പിന്നെ പ്രാണിദ്രോഹിയായ അസുരന്മാർ ഭൂമിയെ കിടയ്ക്കുകയും, കൊന്നും, ഭൂമിയിൽ വീഴ്ത്തി, (എന്നിപരോക്ഷം) ധനവാനായ ഇന്ദ്രൻ (അന്നരീക്ഷം, ദ്യോവ് എന്നിവയടക്കം മൂന്നു രൂപങ്ങളാണു) മൂന്നു ഭൂമികളെ ദാനങ്ങളാൽ മനോഹരങ്ങളാക്കുന്നു. കൂടാതെ ദൃഷ്ടസ്ഥാനത്തുവെച്ച് കയവാചനെന്ന അസുരനെ യുദ്ധത്തിൽ കൊന്നു

8 സനാതാതഇന്ദ്രനപുഷ്യമ
സ്സഹോനഭോവിരണാതപുഷ്യഃ
ഭിനതിപുരോനഭിദോഅഭോവി
ന്നമോവധരഭോവസ്യപീയോഃ

അന്വയം.-

ഹേ ഇന്ദ്ര, നേ പുഷ്യഃ
സനാ താ

— ബഹുഃ തപസംബന്ധിനി
സദാതനാനി ശൌര്യാണി
— ഇദാനീനനാ ഋഷയഃ
ആഗച്ഛന്തി

നവധാഃ ആ അഗ്നിഃ

നഭഃ — തേഹിംസാഃ
അവി-രണായ സഹഃ — സങ്ഗ്രാമനാശനായ അഭ്യവഃ
(തദർത്ഥം) ഭിഭഃ — ഭേതപ്രാപതികാഃ
അഭേവീഃ പുരഃ ന ഭിനൽ — ആസുരീഃ പുരീരപി
വിഭാരിതവാനസി
(തഥാ) അഭേവസ്യ
പീയോഃ — അസ്മത്യസ്യ
ഹിംസകസ്യോസുരസ്യ
വധഃ നനമഃ — വഭ്രം അനമയഃ,
അനകുലമകരോഃ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ അസംഖ്യങ്ങളും സനാതനങ്ങളുമായ ശൈര്യകർമ്മങ്ങളെ ഇന്നത്തെ പ്രാപ്തിമാർ സ്തുതിക്കൊണ്ടു പ്രാപിക്കുന്നു ആ ഹിംസകര യുദ്ധനാശത്തിനായി ഭവിച്ചവയത്രെ. അതിന്നുവേണ്ടിയാണ് ഏതിക്കാൻ വരുന്നവരെ തോല്പിച്ചു മടക്കുന്ന അസുരനഗരങ്ങളെക്കൂടി അവിടുന്ന് തകർത്തത്. പിന്നെ നിന്ദ്യനും ദ്രോഹിയുമായ അസുരൻറെമേൽ വഭ്രായുധം ഇറക്കിയതും (അതിന്നുവേണ്ടിയാണ്.)

9 തപഃധുനിരിന്ദ്രധുനിമതി
രൂണോരപസ്സീരാനസ്രവ്തീഃ
പ്രയൽസമുദ്രമതിശ്ശരപഞ്ചി
പാരയാതുവ്ശയദംസ്വസ്തി

അനന്തം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, തപഃ ധുനിഃ — ശത്രുണാം കമ്പയിതാ
ധുനി-മതിഃ — കമ്പനോപേത തരംഗവതീഃ
സ്രവതീഃ സീരാഃ ന — സരണവതിന്ദീഃ ഇവ
അപഃ പ്രണോഃ — അഗമയഃ, പ്രമാവപാതയഃ
(ഏവം കൃത്വാ) ഹേ ശ്ശര,
യൻ സമുദ്രം അതി പഞ്ചി — യദാ അന്വിമൃച്യ പുരയസി

(തദാനീം) തുവ്ശം യദം — ഉഭൗ രാജർഷി
 സ്വസ്തി പ്രപാരയ — അവിനാശം
 പ്രകാശ്നാപാലയഃ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് ശത്രുക്കളെ വിറപ്പി
 യ്ക്കുന്നവനാകുന്നു. ഇളകിമറിയുന്ന ഓളങ്ങളോടുകൂടി ഷേകുന്ന
 നദികൾ പോലെ ഭൂമിയിൽ പെള്ളത്ത പതിപ്പിച്ചു. അപ്ര
 കാരം ചെയ്തിട്ട്, അല്ലയോ വീര, എപ്പോൾ സമുദ്രം കടത്തി
 നിറച്ചുവോ, അപ്പോൾ രാജർഷികളായ തുവ്ശനെയും യദ
 വിനെയും (ആ ഷേക്കിന്റെ തള്ളിച്ചയിൽ പെടാതെ) ക്ഷേമ
 തോടുകൂടി നന്നായി രക്ഷിച്ചു.

10 ത്വമസ്മാക്മിത്രവിശ്വധന്യോ

അവ്യക്തമോ നരാം നൃപാതാ

സനോവിശ്വാസാം സ്പൃധാം സഹോദാ

വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജീരഭാനം

(വ. 17)

അന്വയം:—

ഘേ ഇന്ദ്ര, ത്വം അസ്മാകം

വിശ്വധ — വിശ്വസ്തിനപികാലേ

അവ്യക്തമോ നരാം — ഭാഗ്യതമഃ, യോദ്ധഃ ഭവ

(ത്വം) നാരം നൃപാതാ — അസ്മഭിയാനാം പുത്രഭൃത്യഭിനാം
 രക്ഷകോഭവ

(കിംച) സഃ (ത്വം)

വിശ്വാസാം സ്പൃധാം — സർവ്വാസാം സ്വർധാ നിമിത്താ
 നാം അസ്മൽ സേനാനാം

നഃ സഹഃ-ദാഃ — അസ്മാകം ബലസ്യ ഭാതാ (ഭവ)

ഇഷം വൃജനം ജീര-ഭാനം

വിദ്യാമ — അന്നം ബലം ജയശീലം വയം
 ലഭേമഹി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് ഏതുകാലത്തും ഏറ്റാ
 വും ഭാതാപായം യോദ്ധവായും ഭവീച്ചാലും. (വ്യക്തം-ചെന്നായ,
 ലാതകം, അപ്രകം-അലാതകം, സദയം) അതുപോലെ ഞങ്ങളെ

ളുടെ പുത്രത്യാദികളുടെ രക്ഷകനായാലും. പിന്നെ, മത്സര ശീലമുള്ള ഞങ്ങളുടെ സേനകൾക്ക് അവിടുന്ന് ബലഭാരതാവായിരേച്ചാലും. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾക്ക് ലഭിച്ചാവും.

വക്ത്രം-18 സ്തവോഗ്രീവീബൃഹതീത്രിഷ്ടുബന്ധുശേഷം മന്ദാംസി

1 മഥ്സ്യപായിതേമഹഃ
പാത്രസ്യേവഹരിവോമഥ്സരോമഃ
വൃഷാതേവൃഷ്ണ ഇന്ദ്ര
വ്യാജീസഹസ്രസാതമഃ

അന്വയം:-

ഹേ ഹരി-വഃ, മഹഃ	— മഹാൻ, അയം സോമഃ
പാത്രസ്യ-ഇവ	— പാത്രോയമാസോമഃ പുര്യതേ
തേ അപായി	— ത്വയാപീതോഭവതു (തൃതീയാ തേംഷഷ്ഠീ)

(യതഃ പിബസി, അതഃ)

മഥ്സി	— മാദ്യസി, മാദ്യേസ്വ
(കിംച) വൃഷ്ണേ തേ	— അഭിമതവർഷിത്രേതുഭ്യം
മഥ്സരഃ മദഃ	— മദസാധനഃ തപ്തയിതാ
വൃഷാ ഇന്ദ്രഃ	— വർഷിതാ, ആഹ്ളാദകാരി
വ്യാജീ സഹസ്ര-സാതമഃ	— അന്നവാൻ, അപരിമിതഭാഗ്യാതമഃ സോമഃ സമ്പാദിതഃ, തപിബ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഹരികളെന്നകതിരകളോടു കൂടിയ ഇന്ദ്ര, പുഷ്യമായ ഈ സോമം പാത്രത്തിൽ നിറയുന്നപോലെ അവിടുന്ന് പാനം ചെയ്യപ്പെട്ടെ. അതു കടിയുണ്ടാകാൻ ഹർഷിച്ചാലും. കാമവർഷകനായ അവിടുന്ന് ഹർഷസാധനമായി, തൃപ്തികാരിയായിക്കൊണ്ട് ഔകുന്നതും ആഹ്ളാദകാരിയും അന്നമുൾക്കൊണ്ടതും ഏറവും സുഖദായകവുമായ സോമം ഇതാ ചതച്ച് സംസ്കരിച്ച് തേക്കിയിരിക്കുന്നു. കടിച്ചാലും..

2 ആനന്തേഗ്നാമസോ
 വ്യാഖ്യാനം
 സഹാവാഹസാന്നി
 പതനാചാദിത്യം

അനന്തം:-

ഹേ ഇത്യ, തേ ന

മേസര:

— ത്വം. അന്തരീയം
 ഭവന്നസാധനം സോമം

ആ ഗ്നാ

— ആഗ്നാ

വ്യാഖ്യാനം

— വ്യാഖ്യാനം

വരേണ്യം സഹ-വാൻ

— വരേണ്യം സഹായവാൻ

സാന്നി

— സാന്നി

പതനാചാദി

— ശതസേനായാ അഭിഭാഷാ

അഭിഭാഷാ

— അഭിഭാഷാ (സോമം ത്വം
 ആഗ്നാ)

അനന്തം:- അല്ലയോ ഇത്യ, ഞങ്ങളുടെ ഹർഷകരമായ സോമം അവിടുത്തെ പ്രാപിക്കട്ടെ കാലവർഷകമായി, തൃപ്തികാരിയായി വരണീയമായി, സഹായവത്തായി, ഭജനീയമായി, ശതസേനയെ ജയിക്കാൻ കരുത്തേകുന്നതായി, അനശ്വരമായി രിജ്ജുന്ന സോമം അവിടുത്തെ പ്രാപിക്കട്ടെ

3 ത്വംഹിതരസ്സനിതാ

ചോദയോമനസ്സോമം

സഹാവാന്യസ്യമഗ്ന

മോഷ്ടപാത്രംനശോചിഷാ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) തപഃ ശുരഃ	— വലുതെന്തോപേതഃ
സന്നിതാ	— ഭാതാ (അസി)
(അതഃ) മനുഷ്യഃ രഥം	— മനുഷ്യസ്യമഥ മനോരഥം
ചോദയഃ	— പ്രേരയ
(കീം ച തപഃ)	
സഹവാൻ	— സോമസഹായവാൻ ഭൂതാ
ദസ്യം, അപ്രതം	— ഉപക്ഷയിതാരം, അകർമാണം
ശോചിഷാ പാത്രം ന	— ദീപ്ത്യാസ്വാധാരപാത്രമിവ
ഓഷഃ	— ദഹ (യാഗാധികാരീസൻ യോനയജതേ, തം ദഹ)

അർത്ഥം:—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് ശുരനാണല്ലോ, ഭാതാ വാണല്ലോ, മനുഷ്യനായ എന്റെ മനോരഥം സാധിപ്പിച്ചാലും. പിന്നെ സോമസഹായിയായി (സോമയാഗം നടത്തുന്നതിൽ സഹായവാനായി) ഭ്രോഹിയെയും, യാഗാധികാരിയായി കർമ്മമനുഷ്ഠിക്കാത്തവനെയും, നീ, അതാക്കിയ പാത്രത്തെ എന്നപോലെ (പാള, ചിരട്ട, ചകിരി മുതലായവ) തേജസ്സാൽ ദഹിപ്പിച്ചാലും.

4 മുഷായ സുര്യം കവേ
ചക്രമീശാനഓജസാ
വഹശുഷ്ണായ വധം
കഥ്സംവാതസ്യാശൈഃ

അന്വയം:—

ഹേ കവേ, ഇശാനഃ	— ക്രാന്തദർശിൻ, സമർത്ഥസ്സൻ
സുര്യം ചക്രം	— സുര്യസ്യസംബന്ധി ഏകം ചക്രം
ഓജസാ മുഷായ	— അമുഷ്ണഃ
(കീംച) ശുഷ്ണായ	— ഏതന്നാമകായാസ്യരായ, രചധാതവ്.

കഥംസം വധം	— കന്തനസാധനം വരും
വാതസ്യ അശ്വൈഃ	— വായുവേഗൈരശ്വൈര്യുക്തസ്തൻ
വഹ	— ആവഹഃ, വളയധാരയഃ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ക്രാന്തദർശിയായ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് സമർത്ഥനായി സൂര്യന്റെ (തേരിലെ) ഒരു പക്വ മോഷിച്ചു വല്ലൊ. (പണ്ട് സൂര്യരഥത്തിന്റെ ഒരു പക്വ ഇന്ദ്രനപഹരിച്ചു എന്ന് പഴങ്കഥ) ശുഷ്ണൻ എന്ന അസുരനെ കൊല്ലുവാൻ വായുവേഗമാർന്ന കതിരുകളൊത്തു്, വധായുധമായ വളം കയ്യിലേന്തി.

ഓ ശുഷ്ണിന്തമോഹിതേമദോ

ദ്യുക്തിനമമൃതക്രതുഃ

വൃത്രഘ്നാവരിവോവിദാ

മംസിഷാ അശ്വസാതമഃ

അന്വയഃ.—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) തേ മദഃ

ശുഷ്ണിൻ-തമഃ ഹി

ഉത ക്രതുഃ

ദ്യുക്തിൻ-തമഃ

(ഹേ ഇന്ദ്ര)

അശ്വ-സാതമഃ

വൃത്ര-ഘ്നാ

വരിവഃ-വിദാ

മംസിഷാഃ

— ബലവത്തമഃ വലു.

— അപിപ കർമ്മ, അസുരന്മോ
വ്യാപാരഃ

— അതിശയേനാനവാൻ

— അശ്വോപലക്ഷിത
ബഹുധനദാഃ തപഃ

— വൃത്രഘ്നാനെ

— ധനസ്യലംഭയിതാരൊ
തപമക്രതു

— അനുജ്ഞാതവാനസി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ ഹർഷം ഏറ്റവും ബലവത്താകുന്നു. കൂടാതെ, അവിടുത്തെ കർമ്മം, ഞങ്ങളുടെ വേണ്ടിയുള്ള വ്യാപാരം, ഏറ്റവും അന്നവ്യഭിചിതം. കന്തനം, ക

തിരയുൾപ്പെട്ട ധനങ്ങളുടെ ഭാഗമായ അവിടുന്ന് വൃത്രാലാതികളും (മേലഭേദികളും, മഴപെയ്യിക്കുന്നവയും) ധനം നേടുന്നവയും (ധനാത്ഥം ചെയ്യപ്പെടുന്നവയും) ആയ (രണ്ടുവിധമായ) സോമയാഗങ്ങളെ, മദക്രതുക്കളെ സമ്മതിക്കുന്നു, അനുഗ്രഹിക്കുന്നു. (മഴ പെയ്യിക്കാൻവേണ്ടിയുള്ള യാഗം തന്നെ സസ്യസമൃദ്ധിമൂലമായി ധനവൃദ്ധികരമായി ഭവിക്കുന്നു.)

6 യഥാപുച്ഛേഽജരിതുഭൃതു
 മയതുവാപോനതുഷ്ടതേബഭ്രഥ
 താമസത്പാനിവിഭംജോഹവിമി
 വിദ്യാമേഷംവൃജനംജിരദാനം

വ 18

അന്വയം:-

ഹേ ഇതു, യഥാ
 പുച്ഛേഭ്യഃ ജരിതു-ഭൃതഃ — പുരാതനേഭ്യസ്തോതുഭ്യഃ
 തുഷ്ടതേ ആപഃ ന — തുഷാത്തസ്യോദകാനീവ
 മയഃ-ഇവ ബഭ്രഥ — സുഖസ്വരൂപമിവാഭവഃ
 (തഥാ) താം നി-വിഭം — പ്രീതികരീം സ്തുതിം
 ത്വാ അനു ജോഹവിമി — തുഭ്യംപുനഃ പുനഃ കരോമി
 ഇഷം വൃജനം ജിര-ദാനം
 വിദ്യാമ — അന്നം ബലംജയശീലം വയം
 ലഭേമഹി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇതു, മുന്പുമുന്പുള്ള സ്തോതാക്കൾക്ക് ദാഹിച്ചവന്ന് വെള്ളങ്ങളെന്നപോലെ അവിടുന്ന് സുഖസ്വരൂപമെന്നപോലെ ഭവിച്ചു അതുപോലെ പ്രീതികരിയായ ഈ സ്തുതിയെയും അവിടേയ്ക്കു വീണ്ടും വീണ്ടും അർപ്പിക്കുന്നു. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാറു.

വക്ത്രം-19-അനുഷ്ടുപ് ചന്ദ്രഃ

1 മഥ്സിനോവസ്യ ഇഷയ
 ഇത്രമിന്ദോവൃഷാവിശ
 ദ്രാലായമാണനസീ
 ശത്രുമന്തിനവിന്ദസി

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദോ, ന: വസ്യ:

ഇഷ്ടയേ

— ഹേ സോമ, വസീയസഃ,

ധനസ്യ പ്രാപയേ

ഇത്രം മമസി

— മാദയസ്വ (തദത്ഥം തഥേവേത്രം)

വൃഷാ ആവിശ

— കാമവഷ്ടി: ആവിശ

(തഥാ പീതസ്തൻ)

ഋചായമാണ: ഇന്വസി

— ശത്രുൻ ഹിംസൻ വ്യാപ്നോഷി

(അതഃ) അന്നി ശത്രും ന

വിന്ദസി

— യതഃ ശത്രുവഃ ത്വത്സാമന്തേന്യന
പലായിതാ:

ഭാഷം.-അല്ലയോ നന്വധിയരുന്ന സോമമേ, (ജീവിത പശ്യാപ്തമായ) ധനത്തിന്റെ പ്രാപ്തിയ്ക്കായി ഇത്രനെ ഹർഷിപ്പിച്ചാലും. അതിനാലേങ്ങി അവിടന്നതന്നെ കാമവഷ്ടിതാവായി, ഇത്രനിൽ ആവേശിച്ചാലും. ഇപ്രകാരം കടിച്ചിട്ടാണ് ഇത്ര ശത്രുക്കളെ അമത്താൻ എമ്പാടുംമെന്നത്. അവിടന്ന് അടുത്തതരി ശത്രുവിനെ ജയിക്കുന്നില്ല അതായത് അവിടന്നടുത്തതുംമുമ്പ് ശത്രുക്കൾ ഭയപ്പെട്ടാകുന്നു.

2 തസ്മിന്നാവേശയാഗിരോ

യ ഏകശ്ചർഷണീനാം

അനുസ്വധായമപ്യതേ

യവം ന പരീകൃഷ്വപ്യഷാ

അന്വയം:-

(ഹേ അന്തരാത്മൻ), യഃ

പർഷണീനാം

— ജ്ഞാനവതാം മനസ്യാണാം

ഏകഃ

— ഏകഏകവസ്ഥാനിതഃ

യം അനു സ്വധാ

— യഥേവേത്രമനു

ഹവിർദ്വൈജ്ഞമനു.

മപ്യതേ

— ഭീയതേ

(സഃ ഇത്രഃ) വൃഷാ യവം

ന ചർകൃഷൽ

— വഷ്കസ്സൻ യവമിവ

വൃഷേവ്വർഷിതാ സഃ യവോപ,
ലക്ഷിതം സവ്ംബീജമപിപുനഃ
പുനരങ്കരയതി

തസ്തിൻ

— പ്രസിദ്ധേ ഇത്രേ

ഗിരഃ ആ വേശയ

— സ്തുതിരൂപാവാക് സ്ഥാപയ,
തംസ്തുഹി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അന്തരാത്മാവേ, യാവൻ ജ്ഞാനികളായ മനുഷ്യർക്ക് ഏകനായ ഈശ്വരന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ളവനാണോ, ഏവനെ ഉദ്ദേശിച്ച് ഹചിരന്നും നല്ലപ്പെടുന്നുവോ, ആ ഇത്രൻ വർഷകനായി, മഴ പെയ്യിപ്പിച്ച്, യവം മുതലായ വിത്തുക്കളെ വീണ്ടും വീണ്ടും മുളപ്പിക്കുന്നു. അപ്രകാരം പ്രസിദ്ധനായ ഇത്രൻ സ്തുതിവചനങ്ങൾ ആവേശിജ്ഞക (എത്തിക്കുക)

3 യസ്യവിശ്വാ¹നിഹസ്ത²യോഃ

പഞ്ച³ക്ഷിതിനാംവസ്യ⁴

സ്വാശയ⁵സ്വയോ⁶ഽസ്മയു⁷

ഗീ⁸വ്യോവാശനി⁹ജ്ജഹി¹⁰

അന്വയം:—

യസ്യ ഹസ്തയോഃ

— ഇത്രസ്യഹസ്തയോഃ

പഞ്ച ക്ഷിതിനാം

— ദേവമനുഷ്യ

പിതൃപശുപക്ഷിണാം

വിശ്വാ¹നി വസ്യ

— സർവാണി വസുനി ധൃതാനി

(സഃ ത്വം) യഃ

അസ്മ-ധൃക്

— അസ്മദ്യം ഭൂഹൃതി തം

സ്വാശയസ്വ

— ബാധസ്വ

ദിവ്യാ-ഇവ അശനിഃ

ജഹി

— അശനിർഭൂത്വാ തം ജഹി

അതും.-ഏപന്റെ കൈകളിലാണോ ദേവമനുഷ്യപിതൃ പശുപക്ഷികളായ അഞ്ചുവിധം പ്രാണികളുടെ സർവ്വധനങ്ങളും ധരിച്ചുപിടിച്ചിട്ടുള്ളത് ആ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളെ ദ്രോഹിക്കുന്നവനാകാ അവനെ ബാധിച്ചാലും. ആകാശത്തിലെ മിന്നലായി അതിന്ന് അവനെ ഹനിച്ചാലും.

4 അസുന്ദനഃസമഃ ജഹി

ദുണാശഃയോനതേമയഃ

അസുദ്യമസ്യവേദനം

മോസുശിശ്വീദോഹതേ

അന്വയം:-

(മേ ഇത്ര.) അസുന്ദനഃ — സോമാഭിഷപമകുപ്തനഃ,
ത്വമയജ്ഞം.

ദി-നശഃ — ദിവേനനാഗനീയഃ

സമഃ ജഹി — ഏകാഭ്യോഗേന ജഹി

യഃ തേ മയഃ ന — സുഖഹേതുഃ ന വേതിഹ വിഷാ
സ്തത്യാവാതപ്രിണാതി തഃ ജഹി

(കിംപ) അസ്യ വേദനം.

അസുദ്യം മോ — തസ്യധനം ദോഹി

സുശിഃ ചിശ്വീദോഹതേ — തവസ്തോതാഘ്രപധനം ഓഹതേ
വഹതി, പ്രാപ്നോതി

അതും.-അല്ലയോ ഇത്ര. അവിടുത്തെ യജിത്താത്മവനും ന ശിഷ്ടിക്കാൻ വിഷമമുള്ളവനായവനെ ഓര ആയുധപ്രയോഗത്താൽ കൊന്നാലും. ആർ അവിടുത്തേയ്ക്ക് സുഖഭാതാവല്ലയോ അവിടുത്തെ സ്തുതിഹവിസ്തൃകളാൽ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നില്ലയോ അവനെ കൊന്നാലും. അവന്റെ ധനം ഞങ്ങൾക്ക് തന്നാലും. പണ്ഡിതനായ സ്തോതാവാണ്ല്ലോ ആ ധനം പ്രാപിക്കുന്നത്.

5 ആവോയസ്യഭിബഹ്സോ
 ക്ഷേസാനന്ദഗന്ധം
 ആജാവിദ്രസ്യേന്ദോ
 പ്രാവോവാജേഷുവാജീനം.

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദോ, യസ്യ

ഭി-ബർഹസഃ

— സോമ, യസ്യസ്തോത്രഹവി
 രൂപഭിവിധപരിവൃദ്ധകർമ്മവ
 തോയജമാനസ്യ

അക്ഷേഷ സാനന്ദം

അസൽ

— മന്ത്രേഷുസാനന്ദങ്ഗഃ ഭവേൽ

തം ആവഃ

— രക്ഷസി

(തസ്യ) ഇന്ദ്രസ്യ ആജോ

— സങ്ഗ്രാമേത്വം

വാജീനം വാജേഷു

— അന്നവന്തം ബലേഷു നിമിത്ത
 ഭൂതേഷു

പ്ര ആവഃ

— പ്രകർഷണാരക്ഷയഃ

അർത്ഥം.-അല്പായാ സോമ, ഹവിസ്സു്, സ്തോത്രം എന്നീ
 രണ്ടു രൂപങ്ങളിൽ ഉൽകൃഷ്ടകർമ്മം ചെയ്യുന്ന യജമാനന്റെ മന്ത്ര
 ങ്ങളിൽ അനന്ദംഗം ഭവിച്ചാൽ (സാധനത്തിന്റെയും ശരീര
 ത്തിന്റെയും ഒപ്പം മനസ്സും ഏകാഗ്രമായി പ്രവർത്തിച്ചാൽ)
 അവിടുന്ന് അവനെ രക്ഷിക്കുന്നു. ആ ഇന്ദ്രന്റെ യുദ്ധത്തിൽ
 അന്നുവാനായ അവിടുത്തെ ഹർഷജനിതങ്ങളായ ബലങ്ങൾ
 ഉദ്യാക്കി, വേണ്ടപോലെ രക്ഷിച്ചു. (സോമപാനഹർഷ
 ത്താലാണ് എപ്പോഴും ഇന്ദ്രൻ യുദ്ധങ്ങൾ ജയിക്കുന്നത്.)

6 യഥാപുഷ്പേഭ്യോജരിതൃഭ്യ ഇന്ദ്ര
 മയഇവാപോനതൃഷ്ടതേബഭ്രൂഥ
 താമസത്പാനിവിദം ജോഹവിമി
 വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജീരണം

അന്വയം -

(ഈ അധ്യായത്തിൽ പതിനെട്ടാം വർഷത്തിൽ ഇതിനെ വ്യാ

ഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്)

വർഷം-20-ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ

- 1 ആചക്ഷന്തിപ്രാപ്തഃപരന്താഃ
രാജാകൃഷ്ണിനാം പതന്തരന്തരഃ
സ്തത്രവ്രഹ്മസ്യസമ്പസോപമദ്രി
ഗൃഹ്യാഹരീവൃഷണാഹൃവ്യാഹ്

അന്വയം -

(അയം) ഇത്രഃ

ചക്ഷന്തി-പ്രാഃ — മനഃപ്രാണാഃ പ്രീണയിതാ

ജനാനാം വൃഷഭഃ — കാമവർഷിതാ

(തഥാ) കൃഷ്ണിനാം രാജാ — മനഃപ്രാണാഃ സ്വാമീ

പതന്തരഃ ആ — ബഹുഭിരാഹൃതഃ
(അസ്മാനാജാനാതു)

(ഹേ ഇത്രഃ) സ്തത്രഃ

വ്രഹ്മസ്യൻ — അസ്മാഭിസ്തത്രഃ,
ഹവിരന്നമിച്ചൻ

അവസാ — അസുദക്ഷണേനയുക്തസ്സൻ

മദ്രിഷ് — മദാഭിമുഖേന

വൃഷണാ ഹരി യുക്താ — വർഷകാവശ്യാം രഥേ
യോജയിത്വാ

അവ്യാഹ് ഉപ ആ യാഹി — അസുദക്ഷിമുഖമുപാഗമ്യ

അർത്ഥം-ഈ ഇത്രൻ മനഃപ്രാണാഃ സന്തോഷമിയരുന്നവനാ
ണ് ജനങ്ങൾക്ക് കാമവർഷിതാവാൺ പ്രദക്ഷാൽ ഈശ
നാൺ എത്രയോ പേരാൽ വിളിക്കപ്പെടുന്നവനാൺ അവി
ടുന്ന് നമ്മളെ അറിയട്ടെ (എന്നി പ്രത്യക്ഷം) അല്ലയോ ഇത്ര
സ്തത്രീയപ്പെട്ട, ഹവിരന്നമിച്ചിക്കുന്ന അവിടുന്ന്, ഞങ്ങളെ

രക്ഷണത്തോടുകൂടി, ഞങ്ങൾക്കു് നേരെ ചെറു (യുവ) പ്രായങ്ങളായ ഹരികളെന്ന കുതിരകളെ തേരിൽപുട്ടി, ഞങ്ങൾക്കുഭീമവുമായി വന്നുണഞ്ഞാലും

2 യേതേപൃഷ്ണോവൃഷഭാസുതു
 ബ്രഹ്മയുജോവൃഷരമാസോത്തയാഃ
 താആതിഷ്ഠതേഭിരായാഹ്യദ്വാങ്
 ഹവാമഹേത്യാസുതതുസോമേ

അനന്വയം:—

ഹേ ഇതു, തേ	— തവസംബന്ധിനഃ
വൃഷണഃ വൃഷഭാസഃ	— യുവാനഃ, ശ്രേഷ്ഠാഃ
ബ്രഹ്മ-യുജഃ	— പരിപൂർവ്വേന മന്ത്രേണ യുജ്യമാനാഃ
വൃഷ-രമാസഃ	— വർഷണരഥവന്തഃ, തത്രാനിയുക്താഃ
അത്യാഃ യേ, താൻ ആ തിഷ്ഠ	— അശ്വായേസന്തി, താൻ ആരോഹ, ആശ്രയ
തേഭിഃ അദ്വാങ് ആ യാഹി	— അസുഭഭീമവമാഗച്ഛ
ഹേ ഇതു, സോമേ	
സുതേ ത്യാ	— സോമ സുതേ സതിത്യാം
ഹവാമഹേ	— ആഹവയാമഃ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇതു, അവിടേക്കുചേർന്ന യുവപ്രായങ്ങളും മേന്മത്തരങ്ങളും, ശ്രേഷ്ഠമന്ത്രങ്ങളാൽ പൂട്ടപ്പെടുന്നവയും മഴ പെയ്യിക്കാൻ പോകുമ്പോൾ നിയോഗിക്കപ്പെടുന്നവയും ആയ കുതിരകളേവയോ, അവയുടെ പുറത്തു് (അവയെ പൂട്ടിയ തോരിൽ) കയറിയാലും. അവയോടുകൂടി ഞങ്ങൾക്കുഭീമവുമായി വന്നാലും. സോമം സംസ്കരിച്ചുവച്ചിട്ടാണ് ഞങ്ങളുപിടുന്ന വിളിക്കുന്നതു്.

3 ആതിഥ്യരഥം വൃഷ്ണം വൃഷാതേ
 സുതസ്തോമഃ പരിഷിക്താമധുനി
 യക്ത്വാപൃഷ്ട്യോ വൃഷക്ഷിതിനാം
 ഹരിദ്യോ യാമിപ്രവതോപമദ്രിക്

അന്വയം:-

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) തേ വൃഷാ
 സോമഃ സുതഃ

— താദൃശം വർഷകസ്തോമഃ
 അഭിഷുതഃ

(തഥാ) മധുനി പരി-
 സിക്താ

— ഘൃതക്ഷിരാദിനിപരിത
 സ്സിക്താനി, സമ്പാദിതാനി

(തദേവം തപഃ) വൃഷണം
 രഥം ആ തിഷ്ഠ
 ഹേ വൃഷഭ, വൃഷ-ദ്യോ
 ഹരി-ദ്യോ
 യക്ത്വാ
 ക്ഷിതിനാം.

— കാമവർഷകം രഥം ആരോഹ
 — യുവാദ്യോമഗ്വാദ്യോ
 — രഥം യോജയിത്വാ
 — ക്ഷമസുനിവസതാം യജമാനാ
 നാം അസ്മാകമനഗ്രഹായ

പ്ര-വതാ

— വേഗവതാംഗേന

മദ്രിക് ഉപയാഹി

— മദാഭിമുഖ്യേന ഉപഗച്ഛ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി ഒഴുകുന്ന സോ
 മരസം സംസ്കരിച്ച് വെച്ചിരിക്കുന്നു പാൽ, നെയ്യ് മുതലായ
 മധുരവ്യങ്ങളും അതിലൊഴിച്ചു് ഒരുകിയിരിക്കുന്നു. അതി
 നുവേണ്ടി കാമവർഷകമായ തേരിൽ കയറിയാലും. അല്ലയോ
 കാമവർഷിതാവേ, യുവപ്രായങ്ങളായ ഹരികളെന്ന കതിരുക
 ളെ തേരിൽ പൂട്ടി, ക്ഷമസ്ഥന്മാരായ യജമാനന്മാർക്ക് (ഞങ്ങൾ
 ക്ഷം) അനുഗ്രഹത്തിനായി, വേഗവത്തായ തേരിൽ എന്റെ
 നേരെ വരുക.

4 അയം യജ്ഞോദേവയാ അയം മിയേധ
 ഇമാബ്രഹ്മാണ്യയമിന്ദ്രസോമഃ
 സ്വീണ്ണം ബഹിരാതുശക്രപ്രയാഹി
 പിബാനിഷദ്യവിമുചാഹരീഇഹ

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, അയം യജ്ഞഃ	
ദേവ-യാഃ	— ദേവാൻ ഗച്ഛൻ വേതി
(തഥാ) അയം മിയേധഃ	— മേധഃ പശുഃ
ഇമാബ്രഹ്മാണി	— ഇമേമന്ത്രാഃ
അയം സോമഃ	— അഭീഷ്വതഃ
സ്വീണ്ണം ബഹിഃ	— ആസനായാസ്തുതാദഭാഃ
(ഹേ ശക്ര, തു ആ പ്ര	
യാഹി	— ശീഘ്രം പ്രകഷ്ണോഗച്ഛ
(ആഗത്യച) നി-സദ്യ	
പിബ	— ബർഹിഷ്യപവിശ്യസോമം
	പിബ
(തദർത്ഥം) ഇഹ ഹരീ	
വി മുച	— അശ്വൈരവിയോജയ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഈ യജ്ഞം ദേവന്മാരെ പ്രാപി
 ക്കുന്നതാകുന്നു. ഇത് യാഗപശുവാകുന്നു ഇവ (ഈ ചൊല്ലു
 ന്നത്) മന്ത്രങ്ങളാകുന്നു. ഇത് സംസ്കരിച്ച സോമമാകുന്നു.
 ഇതാ ഇനീജ്ഞാനായി വിരിച്ച ദർകരം. അല്ലയോ ശക്ര, പ്രകൃ
 ഷ്ടവേഗത്തിൽ വന്നാലും, വന്നിട്ട് ദർപ്പല്ലിലിരിക്കുന് സോമം
 കുടിച്ചാലും. അതിന്നുപേണ്ടി ഹരികളെന്ന കതിരുകളെ അഴി
 ചുവിട്ടാലും.

5 ഓസഷ്ടുതഇന്ദ്രയാഹുവാ
 ബ്രഹ്മാണിമാന്യസ്യകാരോഃ
 വിദ്യാമവസ്തോരവസാഗൃണന്തോ
 വിദ്യാമേഷംവൃണന് ജിരോനം

അന്വയം:—

ഓ ഇത്ര, സു-സ്തുത:	— അസ്മാഭിസ്സമ്യക്സ്തുതസ്സൻ
അപ്പാൻ (ആ) യാഹി	— അസ്മാഭിമുഖമാഗച്ഛ
മാന്യസ്യ കാശോ:	— മാനനീയസ്യ ന്വോതും, ഹോതും
ബ്രഹ്മാണി ഉപ ഗുണന്ത:	— മന്ത്രാനുപലക്ഷ്യസ്തുവന്തോവയം
അവസാ	— സ്വദ്രക്ഷണേനരക്ഷിതാസ്സന്ത:
വന്യോ:	— സമ്യേഷ്ഠാഹസ്സസുഖേനസംസ്ഥാ തും അന്നാദികം
വിദ്യാമ	— ലഭേമഹി
ഇഷം വൃജനം ജീര-ഭാനം	
വിദ്യാമ	— അന്നം ബലം ജയശീലം വയം ലഭേമഹി

അർത്ഥം:—അല്ലയോ ഇത്ര, ഞങ്ങളാൽ വേണ്ടപോലെ സ്തുതി
ജ്ഞപ്പെട്ട്, ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖമായി വന്നാലും മാനുനായ ഹോ
താവിന്റെ മന്ത്രങ്ങളെ അനുസരിച്ച് സ്തുതിജ്ഞ ഞങ്ങൾ
അവിടുത്തെ രക്ഷണമുറവരായി എന്നും സുഖമായി വസിയ്ക്കു
ത്തക്ക അന്നാദികൾ നേട്ടമാറാകട്ടെ അന്നവും ബലവും ജയ
ശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാവൂ

വക്ത്രം - 21—

- 1 യഥാ¹സ്യാത് ഇത്രശ്രു¹ഷിര¹സ്തു¹
 യയാ¹ബദ്രം¹ജരി¹ത്ര¹ഭൃ¹തി¹
 മാന¹കാമം¹ മഹ¹യന്ത¹മാധ¹
 ഗ്വിഗ്വാതേ¹ അശ്യാം¹ പര്യാപ¹ ആയോ:

അന്വയം -

ഹേ ഇത്ര യൽ ഹ സ്യാ	— യൽ വലു പ്രസിദ്ധാ
ശ്രുഷി: തേ അസ്തി	— ശ്രുതമാനാ സമൃദ്ധി: തവാസ്തി
യയാ ജരിത്ര-ഭൃ: ഊതി	— ന്വോതുഭൃ: ഊതൈ, രക്ഷണായ
ബദ്രം	— സമതോഭവസി

ന: മഹയന്തം കാമം	— അസ്സാൻ മഹത: കർവാണമഭീഷ്ടം
മാ ആ ധക്	— മാ ആ ധാക്ഷി:
തേ വിശ്വാ ആപ:	— തവസർവാണി ഭോഗജാതാനി ആപ്തവാനി
ആയോ: പരി അശ്യാം	— മനുഷ്യസ്യ ഉപിതാ: പ്രാപ്തനയാമ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, യാതൊന്നുതന്നെ അവിടേയ്ക്ക് കീർത്തിയമായ സമൃദ്ധിയായി ഭവിക്കുന്നുവോ, യാതൊന്നു കൊണ്ട് അവിടന്ന് സ്തോതാക്കളുടെ രക്ഷണത്തിന് സമർത്ഥനാകുന്നുവോ, അത് ഞങ്ങൾക്ക് നല്ലമാറാകണം. ഞങ്ങളെ മഹാഹാരാകണ അഭീഷ്ടം നശിപ്പിക്കരുത്, തരാതിരിക്കരുത്. അവിടുത്തെതായി മനുഷ്യക്ക് പ്രാപ്യങ്ങളായ എല്ലാ ഭോഗങ്ങളും ഞങ്ങൾ പ്രാപിച്ചാവൂ.

2 നഃ¹ഘാ²രാജേന്ദ്ര³ ആദേനോ⁴
 യാനസ്വസാരാ⁵കൃണവന്ത⁶യോനൌ⁷
 ആപശ്ചിദൈസ്യസുതുകാ⁸ അവേഷൻ⁹
 ഗമനഇന്ദ്രസ്സഖ്യാവർഷാ¹⁰

അന്വയം:-

യാ സ്വസാരാ	— യാനികമ്മാണി പരസ്പരം സ്വസ്വഭൂതേ
യോനൌ	— അധാര്യയജമാനൌ
ന കൃണവന്ത	— സ്വകീയേസ്ഥാനേകരുത:
(സ: അയം) രാജാ ഇന്ദ്ര:	— രാജമാനഇന്ദ്ര:
ന ആ ദേവേ ഘ	— അസുഭീയാനി കർമ്മാണി ന ഹിംസയാൻ ഏവ

(കിംച) അസ്മൈ

ചിതീ സു-തുകാ:	— ഇത്രായ ഏവ ശോഭനഫല ഹേതുനി
ന: ആപ: അഭേഷൻ	— അസ്മാകം അപ്കാര്യോണി, ഹവിഷി വ്യാപ്തവനി
ന: ഇത്ര: സഖ്യാ	— സഖ്യാനി
വയ: ച ഗമതി	— പ്രഭുതമന: ച ഗമയതു

അർത്ഥം:- ഏതേതുകർമ്മങ്ങളെ അന്യോന്യം സഹോദരികൾ പോലെയുള്ള അധ്വര്യയജമാനന്മാർ സ്വസ്വസ്ഥമാനങ്ങളിൽ ചെയ്യുന്നവോ, ഞങ്ങളുടെ ആ കർമ്മങ്ങളെ പ്രകാശമാനനായ ഇന്ദ്രൻ ഭരതവിധത്തിലും മുടക്കാതെ. സർഫലഹേതുഭൂതങ്ങളായ ഞങ്ങളുടെ ജലഭവങ്ങളായ ഹവിസ്സുകൾ അവിടുത്തെത്തുന്ന പ്രാപിക്കുന്നു. ഞങ്ങൾക്ക് സഖ്യങ്ങളും ധാരാളമെന്നും ഇന്ദ്രൻ എത്തിക്കട്ടെ.

3 ജേതാ¹നൃ¹ദിരി¹ത്ര:പു¹സു¹തോശ്രോതാ¹ഹവ:നാ¹ധമാനസ്യ¹കാരോ:പ്രേ¹ന്താര¹മംഭാ¹ശു¹ഷ്ഠപാ¹ക.ഉദ്യ¹നാ¹ഗി¹രോ¹യദി¹ച¹ത്¹മനാ¹ഭൂ¹മി

അന്വയം:-

അയം) ഇത്ര: ശുര:

(നൃ-ദി: — സങ്ഗ്രാമനേതൃദിർഭരതീ
സ്സമിതസ്സൻപു¹സു ജേതാ — സങ്ഗ്രാമേഷു ഗത്യുണാം
ജയശീല:

(തഥാ) നാധമാനസ്യ

കാരോ: — തദനുഗ്രഹം യാചമാനസ്യ
സ്തോതു:

ഹവ: ശ്രോതാ — ആഹ്വാനം ശ്രോതാ (ഭവതി)

(കിംച) യദി ച തന്നാ — യദാച ആത്മനാ, അനന്യ
 പ്രേരിത ഏവ
 ഗിരഃ ഉൽ-യന്താ ഭൂൽ — സ്തോത്രം ഉപേക്ഷിതാ ഭവേൽ
 (തദാ) ദാശുഷഃ — ഹവിർത്ത്വത്തോയജമാനസ്യ
 ഉപാകേ — സമീപേ ഏവ, യാഗദേശേ
 രഥം പ്ര-ത്യാ — സമ്യക് പ്രഭാതേ (ഭവതി)
 (യദാസ്തതിം ശ്രോതുമിച്ഛതി, തദാസ്വയമേവ ശീഘ്രം രഥം
 ധാവയിത്വാ യാഗം പ്രാപ്നോതി)

അർത്ഥം-ഈ ഇന്ദ്രൻ, മരത്തുകളോടുകൂടി വിക്രമിയായി,
 യുദ്ധങ്ങളിൽ ശത്രുജേതാവായും, അതുപോലെ അവിടുത്തെ
 അനുഗ്രഹം യാചിക്കുന്ന സ്തോതാവിന്റെ വിളികേൾക്കുന്നവ
 നായും ഭവിക്കുന്നു. കൂടാതെ, അന്യപ്രേരണയില്ലാതെതന്നെ
 സ്തോതാക്കളെ ഉയർത്തുമ്പോൾ, ഹവിസ്സുകുന്ന യജമാനന്റെ
 സമീപത്തിൽ, യാഗഭൂമിയിൽ, തേരേറി വേണ്ടപോലെയെ
 ത്തുന്നു. എപ്പോൾ സ്തുതികേൾക്കാൻ അവിടുത്തിച്ചിരുന്നുവോ,
 അപ്പോൾ തേരോടിച്ച് യാഗഭൂമിയിലെത്തുന്നു.

4 ഏവാതുഭിരിന്ദ്രസ്യശ്രവസ്യോ
 പ്രവാദഃ പക്ഷോ അഭിമിത്രിണോഭൂൽ
 സമര്യ ഇഷസ്തവതേവിവാചി
 സത്രാകരോയജമാനസ്യശംസഃ

അന്വയം:-

(അയം) ഇന്ദ്രഃ നൃ-ഭിഃ — കർമ്മേന്ദ്രഭിര്യജമാനൈർത്ത്വം
 പക്ഷഃ സ-ശ്രവസ്യോ
 പ്ര-വാദഃ — ഹവിരന്നം ശോഭനാനേച്ഛയാ
 പ്രകാശേണ ഖാദിത്വാ
 ഏവ — പൂർവ്വമേവയഥാ തഥാ ഏവ
 മിത്രിണഃ — സഹായത്തോപി യജമാനസ്യ
 ശത്രുൻ
 അഭി ഭൂൽ — അഭിലേഖതി

(തഥാ ഭൂതസ്സൻ)

വി-വാചി സ-മര്യേ — വിവിധസ്തോത്രശസ്ത്രയുക്തേ
യജ്ഞേ

യജമാനസ്യ ശംസഃ — ശംസകസ്സൻ

സത്രാ-കരഃ — ഫലാനാംസത്യകാരി ഇത്യഃ

ഇഷഃ സുഖതേ — ഫവിരന്നംബുജാതി

അർത്ഥം-ഈ ഇന്ദ്രൻ, യജമാനന്മാരാൽ നല്ലപ്പെട്ട ഫവിസ്സ് നല്ല രുചിയോടുകൂടി ഉൾക്കൊണ്ടു്, മുമ്പത്തെപ്പോലെത്തന്നെ, യജമാനന്റെ ശത്രുക്കളെ, അപർ തനിക്കു സഹായികളെങ്കിലും തോല്പിക്കുന്ന. അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ട് വിവിധ സ്തോത്രശസ്ത്രങ്ങൾ ചേർന്ന യജ്ഞത്തിൽ യജമാനനെ പുകഴ്ത്തുന്നവനായി സത്യഫലപ്രദതാവായ ഇന്ദ്രൻ ഫവിരന്നത്തെ (അതിന്റെ സമൃദ്ധിയെയും ഗുണത്തെയും) പ്രശംസിക്കുന്നു.

5 ത്വയാവയം മഹവന്നിസ്രശത്രു

നഭിസ്ത്വാമഹതോമന്യമാനാൻ

ത്വം ത്രാതാത്വാനോവ്യധേഭ്യഃ

വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജിരഭാനം

വ 21

അന്വയം:-

ഹേ മഹ-വൻ, ഇന്ദ്ര,

ത്വയാ — സഹായേന

വയം മഹതഃ മന്യമാനാൻ — അതിബലാൻ, അവധ്യാൻ
മന്യമാനാൻ

ശത്രുൻ അഭി സ്ത്വാമ — അഭിഭവിതാരോഭവേമ

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) ത്വം ത്രാതാ — ത്വമേവാസ്തോകം രക്ഷകഃ

(അതഃ) ത്വം ഉ നഃ

വ്യധേ ഭ്യഃ — വൃദ്ധയേഭവ

ഇഷം വൃജനം ജിരഭാനം

വിദ്യാമ — അന്നം ബലം ജയശീലം വയം
ലഭേമ റി

അർത്ഥം—അല്ലയോ മഹാവാചാ, ഇത്ര, അവിടന്നാകുന്ന സഹായനക്കൊണ്ടു ഞങ്ങൾ, അതിബലന്മാരും അജയ്യന്മാരുമെന്ന് ഉറററകൊള്ളുന്ന ശത്രുക്കളെയും ജയിക്കാവൂ അല്ലയോ ഇത്ര, അവിടന്നു തന്നെയാണ് ഞങ്ങളുടെ രക്ഷകൻ. അതുകൊണ്ടുതന്നെ അവിടന്ന് ഞങ്ങളുടെ അഭിവൃദ്ധിയ്ക്കായി ഭവിക്കട്ടെ. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാറു.

വക്തം.—22 —ലോപാമുദ്രാ, അഗസ്ത്യഃ തച്ഛിഷ്യാഃ ദീപ്യതഃ, ത്രിഷ്ടുബ്ബ് ബ്രഹ്മതൃപ്തന്ദ്രസീ, രതിദ്വേപതാ.

1 പുഷ്പീരഹം ശരദശ്ശശ്രമാണാ
 ഭോഷാവസ്തോരഷസോജരയന്തിഃ
 മിനാതിശ്രിയം ജരിമാതന്തനാ
 മപ്യനുപതീവ്ഷണോ ജഗദ്യഃ

അന്വയം:—

(ഹേ അഗസ്ത്യ,) അഹം (ലോപാമുദ്രാ)

പുഷ്പീഃ ശരദഃ — പുരാതനാനസംഖ്യാതാൻ
 സംവത്സരാൻ

ഭോഷാഃ വസ്തോഃ ഉഷസഃ — രാത്രിഹന്യഷഃകാലാംശ്ച
 (ദേഹം) ജരയന്തിഃ — അഭ്യുതനകാലപര്യന്തം ബഹു
 സംവത്സരം

ശശ്രമാണാ — കാർത്ത്യായനപത്നീശ്ചയാ

(ഇദാനീന്തു) ജരിമാ — ജരാ

തന്തനാം ശ്രിയം മിനാതി — അഭോഗാനാം സൗന്ദര്യം
 ഹിനന്തി

(ഏവമപി നാനുഗ്രഹണാസി,)

അപി ഉ ന ? — ഇദാനീമപി കി. സം.
 ഭാവനീയം?

(ലോകേ ഹി) പതീഃ — സ്ത്രിയഃ

വൃഷണം: ദഗമ്യ:

— സേകതാര: പുതയ്യാ: ഗച്ഛേയ്,
സംഭോഗം കര്യ: (ഇദാനിമപി
സംഭാവയ)

അർത്ഥം:—ലോപാഭാഷ്യം എന്ന ബ്രഹ്മവാദിനി വളരെകാലം അഗസ്ത്യനെ ശുശ്രൂഷിച്ചു. അവർ സംഭോഗാർത്ഥിനിയായി അഗസ്ത്യനോടു പറയുകയാണ്:

അല്ലയോ അഗസ്ത്യ, ലോപാഭാഷ്യയായ ഞാൻ പണ്ടുതൽ തുടങ്ങി അസംഖ്യസംവത്സാരങ്ങളായി, അസംഖ്യയങ്ങളായ രാവുകളും പകലുകളും പ്രഭാതങ്ങളുമായി, ഗരിരം പടച്ചു് ഇന്നു വരെ ഇടവിടാതെ അവിടുത്തെഗൃഗൃഹ്യയാൽ ക്ഷീണിതയായിരിയ്ക്കുന്നു. ഈ എന്റെ അവയവങ്ങളുടെ കാന്തിയെ കെട്ടു തുറന്നു. എന്നിട്ടും അവിടുന്നനുഗ്രഹിയ്ക്കുന്നില്ല. ഇപ്പോഴെങ്കിലും ആദരപൂർവ്വം നോക്കേണ്ടതല്ലേ? ലോകത്തിൽ ഭാര്യമാരെ വിര്യവാന്മാരായ പുരുഷന്മാർ പ്രാപിയ്ക്കുന്നു, സംഭോഗം ചെയ്യുന്നു. ഇപ്പോഴെങ്കിലും എന്നെ സകാമം നോക്കിയാലും.

2 യേ ചിദ്ധിപുർവ്വം പ്രതസാപത്സം

നമസാകം ദേവേഭിരവന്യതാനി

തേചിദ്ധവാസുന്മാസുന്മാപ

സ്തതുനപത്നീർവൃഷ്ടിർദഗമ്യ:

അന്വയം:—

(ഹേ പതേ, അഗസ്ത്യ.)

യേ ചിൽ ഹി

പുർവ്വം പ്രത-സാപ:

ആസൻ

— യേ അപി തു

— പുരാതനാ: സത്യസ്യ

ആപയിതാ: , വ്യാപ്തവാന്മാ

ഹേർഷയ: അഭവൻ

(തേ) ദേവേഭി: സാകം

പ്രതാനി അവദൻ

തേ ചിൽ അവ അസ്യ:

— ദേവൈസ്തഥ

— വദന്തി

— തേ അപി രേത: അവക്ഷിപന്തി

(തേ) നഹി അന്തം ആപഃ — ബ്രഹ്മചര്യഭേദേ അന്തം നഹി
പ്രാപ്തവൻ
(തഥാ) പത്നീ: — തപസ്യമാനാഃ പത്നീ:
വൃഷഭിഃ — ഭോഗവഷ്കൈഃ പതിഭിസ്സഹ
സം ഉ ന ജഗമ്യുഃ — സങ്ഗച്ഛേരൻ
(അതസ്ത്വം കഥംമാം നാനഭവസി?)

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഭർതാവായ അഗസ്ത്യ. ഏവരായ പുരാ
തനചരിത്രകൾ സത്യത്തെ പ്രാപിക്കുന്നവരായിരുന്നെങ്കിലും,
ഏവർ ഭേദമാരോടൊപ്പം ധർമ്മങ്ങളെപ്പറ്റി സംസാരിക്കുന്നു
വോ, (ഭേദം പ്രാപിച്ചു, ഭേദമാരോടൊപ്പം സംഭാ
ഷണം ചെയ്യുന്നുവോ) അവരും രേതസ്സ് വിഷ്ണിയിരുന്നു.
അവരുടെ ബ്രഹ്മചര്യത്തിന് (അതുകൊണ്ട്) നാശം സംഭവി
ച്ചില്ല. അതുപോലെ തപസ്സിനിടയായ പത്നിമാർ ഭോഗ
സുഖം വർദ്ധിക്കുന്ന ഭർതാക്കളോടു സംഗമിച്ചിരുന്നു. അതു
കൊണ്ട് എന്താണെന്ന അനുഭവിക്കാത്തത്?

3 നമുഷാശ്രാന്തം യദവന്തിഭേവാ
വിശ്വാഇൻസ്പൃയോഅഭ്യേക്തവാവ
ജയാവേദശ്രുതനീമമാജിം
യൽസമ്യഞ്ചാമിമുനാവഭ്യേഭാവ

അനന്തം:-
(ഭോ: പത്നി, തപയാമയാ)
നമുഷാശ്രാന്തം — വൃശ്ചംനൈവവിന്നം ആവാഭ്യം
യൽഭേവാ: അവന്തി — തപേഭി: പ്രീതാ: രക്ഷന്തി
വിശ്വാ: ഇൽസ്പൃയഃ
അഭി അക്തവാവ — അഭിതോവ്യാപ്തയാവ
അത്ര — അസ്തിൻ സംസാരേ,
ശത-നീമം ആജിം — അപരിമിതഭോഗപ്രാപ്തി
സാധനം സുരതസങ്ഗ്രാമം
ജയാവ ഇൽ — പരസ്വരം ജയാവഹ്വവ

യൽ സമ്മുഖോ	— സമ്യക്പരസ്വരംഗമുന്മേ,
	പ്രജയന്തോ
മിഥുനോ	— സ്രീപുരുഷോസന്തോ
അഭി അജാവ	— തപഃ പാഹമപിപരസ്വരമഭി
	ജയാവ
(ത്വയോക്തം സംഭോഗം സംഭാവയാമാസ)	

അർത്ഥം:- അല്ലയോ വല്ലഭേ, നമ്മൾ കഷ്ടപ്പെട്ടത് വെറുതെ യാവില്ല. (നമ്മുടെ) തപസ്സുകൾ കൊണ്ട് ഉറപ്പിച്ചിരിക്കുന്ന ദേവന്മാർ (നമ്മെ) രക്ഷിക്കുന്നു. എല്ലാ പരസ്വര ഭോഗങ്ങളും നാം പ്രാപിക്കുന്നു. ഈ സംസാരത്തിൽ (പ്രപഞ്ചത്തിൽ) കണക്കറ്റ ഭോഗസുഖ പ്രാപിക്കു പര്യാപ്തമായ സംയോഗ യുദ്ധം (നമുക്ക്) പരസ്വരം ജയിക്കുകതന്നെ. ചേണ്ടപോലെ അന്യോന്യം പ്രാപിച്ച്, സന്തതൃല്ലാടുകരായി, സ്രീപുരുഷന്മാരുടെ ഇണയായി നീയും ഞാനും (ആ യുദ്ധത്തിൽ) പരസ്വരം ജയിക്കുക. നിന്നാൽ പാലപ്പെട്ട സംഭോഗം സമ്മതിച്ചു കഴിഞ്ഞു

4 നദസ്യമാതൃതഃ കാമ ആഗ്ര
 നിത ആജാതോ അമൃതഃ കിതശ്ചിത്
 ലോപാമുദ്രാഘൃഷ്ണം നിരീണാതി
 ധീരമധീരാധയതിശ്ചസന്തം

അന്വയം:-

(ഹേ ജായേ) നദസ്യ	— നദനസ്യ, ജപശബ്ദധിതുഃ
തഥാതഃ	— രേതോനിരോദ്ധുഃ ബ്രഹ്മ
	ചര്യമാസ്ഥിതസ്യ (ഉദേകമ്മ
	ണിഷ്ഠൈശ്ച)
മാ കാമഃ ആ അഗൻ	— മാം ആഗമൽ
ഇതഃ (ത്ഥമാ) അമൃതഃ	— തപ്തസങ്ഗമനനിമിത്താൽ,
	വസന്താദികാലാൽ
കതഃ ചിത് ആ-ജാതഃ	— കാമഃ ഉല്പന്നഃ

(ഇയം), ലോപാമുദ്രാ
 വൃഷണം
 നിഃ രിണാതി
 (കിംച) ധീരം
 ശ്വസന്തം
 അധീരാ ധയതി

— രേതസഃ പ്രവർത്തകം മാം
 — നിതരാം ഗച്ഛതു
 — ധീമന്തം, നിയമാഭവിചലിതം
 — മഹാപ്രാണം, മഹാബലം
 — കാതരൈഷായോഷിത്
 ഉപഭുങ്ക്താം

അർത്ഥം.—അല്പായാ ജായേ, എപ്പോഴും മന്ത്രജപങ്ങളാൽ ശബ്ദിജ്ഞാപനം ഉൾധാരേതസ്സായി ബ്രഹ്മപര്യത്തിൽ വർത്തിജ്ഞാപനമായ എന്നെ കാമം പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു. നിന്റെ സംഗമനം (ചേർച്ച) കൊണ്ടും വസന്താദിവികാരോദ്ദീപകകാലത്താലും എപ്പിടേനിക്കോ അത് ഉല്പന്നമായി. ഈ ലോപാമുദ്രവീര്യശാലിയായ എന്നെ തികച്ചും പ്രാപിക്കട്ടെ. ധീമാന്തം (ജ്ഞാനിയും യമനിയമാദികളാൽ അവിചലനം) മഹാപ്രാണനും (പ്രാണായാമാദ്യാത്മാനുശീലനങ്ങളാൽ മഹാബലനും) ആയവനെ അധീരയായ, കാതരയായ, ഭീരുവായ ഒരു സ്ത്രീ ഉപഭുജിക്കട്ടെ, അനുഭവിക്കട്ടെ.

5 ഇമം നസോമമന്തിതോ
 ഹൃൽസുപീതമുപബ്രുവേ
 യൽസീമാഗശ്ചക്രമാതൽസുതൃത
 പുലുകാമോഹിമർത്യഃ

അന്വയം:—

യൽ സീം ആഗഃ — ഗുഹ്വോഃ കാമപ്രലാപ
 ശ്രവണവിഷയമിമം പാപം
 പക്രമ — വയം കൃതവന്തഃ
 തൽ — തസ്മാദാഗസഃ സസോമഃ
 സു തൃത — സമ്യക് സഖയതു, പാപജനിത
 ദഃഖമാകരോതു
 ഹി മർത്യഃ പുലു—കാമഃ — പുരുഷകാമഃ, ബഹുകാമനാവാനി

ഇമം അന്തിതഃ — അന്തികേവർത്തമാനം
 ഏതം-സു പീതം — ഏതേന്ധിതം
 സോമം ന ഉപ ബ്രൂവേ — ക്ഷിപ്രം പ്രാർത്ഥയേ

അർത്ഥം.-അഗ്നിയുടെയും ലോപാമൃദയുടെയും കാമസല്ലാപം കേട്ട ശിഷ്യൻ അതിന്റെ പ്രായശ്ചിത്തം ചെയ്യാൻ ഇച്ഛിച്ചു പറയുന്നു

ഗുരുജനങ്ങളുടെ കാമപ്രലാപം കേട്ട ഈ പാപം നമ്മൾ ചെയ്തുപല്ലോ ആ പാപം തീർത്തു, ആ സോമൻ നമ്മെവേണ്ടപോലെ രക്ഷിക്കട്ടെ ആ പാപത്തിൽ നിന്നുളവാകുന്നഭിംബം (എല്ലാ ഭിംബവും പാപഫലമാണ്) നമുക്കു വർത്തതതു്. മനുഷ്യൻ ബഹുകാമനാണല്ലോ (അപ്രസാദം, നിരന്തരനിയന്ത്രണം ആണെങ്കിൽപോലും) സമീപസ്ഥനും ഏതേന്ധിതനുമായ സോമനോടു് (ആ പാപത്തിൽ നിന്ന നിവൃത്തിയ്ക്കായി) ഇപ്പോൾ തന്നെ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു

6 അഗ്നിയുഃഖനമാനഃഖനീതൈഃ
 പ്രജാപേത്യംബലമിച്ഛമാനഃ
 ഉഭയോണ്ണോവൃഷിതഗ്രഃപുപോഷ
 സത്യാദേവേഷാശിഷോജഗാമ

വ 22

അധ്യായം. —

(അയം) അഗ്നിയുഃ — മർഗ്ഗതഃ
 ഖനീതൈഃ — ഫലസ്യോല്പാദനസാധനൈഃ
 യജ്ഞസ്തോത്രാദിഭിഃ
 ഖനമാനഃ — ഫലമഭിമതമുൽപാദയൻ
 പ്ര-ജാ- — പ്രകർഷണ
 പുനഃപുനഃജായമാനം
 അപത്യം — കലസ്യോപതനസാധനം
 പുത്രാദികം
 ബലം ഇഹ മാനഃ ദൃഷ്ടിഃ — അന്തി 1.

ഗ്രം — സംസാരേ സഞ്ചരന്ത്യപ്യ
പാപസ്സൻ
ഓരോ വണ്ണു പുപോഷ — വണ്ണനീയാവാകാരേ, കാരം ച
തപശ്വവർധിതവാൻ
സത്യം ആ-ശിഷഃ
ദേവേഷു ജഗാഥ — ദേവേഷു പ്രാപ്തവാൻ

അർത്ഥം:- ഈ അഗസ്ത്യൻ നമ്മുടെ ഗുരു, ക്ഷിപ്രഫലപ്രദ
ങ്ങളായ യജ്ഞസ്തോത്രാദികളാൽ അഭിമതം. ഉൽപാദിപ്പിക്കു
ന്നവനായി, വീണ്ടും വീണ്ടും പിറന്നു കലതത്തു നിലനിത്തു
ന്ന സന്തതിയുടെ ബലമിച്ഛിക്കുന്നവനായി, ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കു
പ്പുറം കാണുന്ന ദൃഷ്ടിയായി, സംസാരത്തിൽ സഞ്ചരിച്ചാലും.
പാപം ബാധിക്കാത്തവനായി, വണ്ണങ്ങളായ രണ്ടുരൂപങ്ങളും,
കാമവും തപസ്സും, പോഷിപ്പിച്ചു ദേവന്മാരിൽ നിന്നു സത്യ
ഫലങ്ങളായ അനുഗ്രഹങ്ങളും നേടി. (അഗസ്ത്യന്റെ ശിഷ്യ
ന്നു ലോപാമുദ്രയുമായുള്ള കാമസല്യാപം കേട്ടതുകൊണ്ടുമാത്ര
മല്ല, അതുകേട്ടു 'ഇവക്കും ഈവിധമോ' എന്ന് ഒരുലഘു
കൃഗ്ഗുരും ആദ്യം തോന്നിയെന്നുവേണം വിചാരിക്കാൻ. അ
പ്പോൾ തന്നെ ഗുരുക്കളെപ്പറ്റിയ ആ അവിഹിതചിന്ത അട
ക്കിയവനായി. മനുഷ്യൻ ബഹുകാമനാണെന്നു അഞ്ചാം
ഘട്ടത്തിൽ സാമാന്യസൂചനയും, സന്തതിബലമിച്ഛിക്കുന്നവനു
യി എന്നും സംസാരത്തിൽ സഞ്ചരിച്ചാലും പാപം ബാധിക്കാ
ത്തവെന്നും ദേവന്മാരിൽ നിന്നു അനുഗ്രഹങ്ങൾ നേടി
എന്നും ആറാം ഘട്ടത്തിൽ പ്രസ്താവനയും സ്വയം ആശ്വസിപ്പി
ക്കുകയാണ്.)

വക്ത്രം-23-24-ത്രിഷ്ടുപ്ഛന്ദഃ അശ്വിനൗ ദേവതാ.

- 1 യുവോരജാംസിസ്യമാസോ അശ്വാ
രഥോയദ്വാം പര്യണ്ണാംസിദീധീൽ
ഹിരണ്യയാവാം പവയഃ പ്രുഷായൻ
മധഃ പിബന്താ ഉഷസ്സുചേഥേ

അന്വയം:—

യൽ വാം രഥഃ

അണ്ണാംസി

— യദാ യുവയോരഥഃ

അരണീയാൻ, അഭിമതദേശാൻ

പരി ദീയൽ

— പരിഗച്ഛേൽ, പരിതോഗച്ഛന്തി

(തദാ ഹേ അശ്വിൌ,

യുവാഃ അശ്വാഃ

— യുവയോരഥവോശ്വാഃ

രജാംസി

— രാജകാൻ ലോകാൻ

സു-യമാസഃ

— ശോഭനേനിയമനാഃ, ലോകത്രയ
സഞ്ചാരിണഃ

(കിംച) വാം പപയഃ

— രഥനേമയഃ

ഹിരണ്യയാഃ

— ഹിരണ്യയായഃ

പ്രുഷായൻ

— അഭിമതം പ്രുഷ്ഠന്തി

(തസ്മാൽ യുവാം) മധഃ

— മധുസദൃശസ്യ സോമരസസ്യ
(കച്ഛന്തി അഷ്ടി)

പിബന്തേ

— ആസ്വാദയന്തേ

ഉഷസഃ (കാലേ)

സചേമേ

— യജ്ഞം സങ്ഗച്ഛേമേ

(ഉഷഃകാലേ ആഗത്യ മധുരം സോമരസം പിബന്തം.)

അർത്ഥം.—അല്പയോ അശ്വികളേ, ഏല്പോര നിങ്ങളുടെ
തേർ അഭിമതപ്രദേശത്തെത്തിച്ചേരുന്നവോ അല്പോര നിങ്ങ
ളുടെ കതിരകൾ (കതിരകളുടെ സ്ഥാനത്തു് തേർ വലിയുന്ന
കഴുതകൾ) മൂന്നലോകങ്ങളിലൂടെയും സഞ്ചാരിയുന്ന നിങ്ങ
ളുടെ തേരിന്റെ ചക്രപലയങ്ങൾ സ്വണ്ണമയങ്ങളായി അഭീ
ഷ്ടം പൂരിപ്പിയ്ക്കുന്നു, പോഷിപ്പിയ്ക്കുന്നു. അതിനാൽ നിങ്ങൾ
തേറൊത്ത സോമനീർ കുടിയ്ക്കുന്നവരായി, പ്രഭാതത്തിൽ വന്നു
ചേരുന്നു. (ഉഷഃകാലത്തു് മധുരമായ സോമനീർ കുടിച്ചാലും
എന്നു് സാരം.)

2 യുവമത്യുസ്യാവനക്ഷമോയ

ദിപത്മനോനക്യസ്യപ്രയ്ജ്യോഃ

സ്വസായദാംവിശ്വഗുന്തിഭോന്തി

വാജായേട്ടേമധുപാവിഷേച

അനന്തം.-

(ഹേ അശ്വിനേ, യുവം

യൽ അത്യന്ത്യ — യുവാം അതനശീലസ്യ,
സതതസഞ്ചാരിണഃ

വി-പത്നനഃ ന്യസ്യ — വിചിത്രാകമനസ്യ മനുഷ്യാണാം
ഹിതസ്യ

പ്ര-യജ്ഞാഃ — പ്രകഷേണ പുജ്യസ്യ രഥം

അവ നക്ഷത്രം — അവസ്താൽ, തദഭയാൽ പുഷ്പം,
ദേവയജനം ഗന്തും വ്യാപ്തം

(കിംച) ഹേ വിശ്വ-

ഗുണീ യൽ വാ — സവൃസ്തന്ത്യേ, യദായുവയോഃ

സ്വസാ ഭോതി — സ്വസ്തസ്ഥാനീയാ ഉഷാഃ,
പോഷതേ, ത്വദാഗമനായ
പ്രഭാതംകരോതി,

(യദാ) ഹേ മധു-പൈ, — മധുരസ്യ സോമരസസ്യ
പാതാൻതേ യുവാം

(യജമാനഃ) വാജായ

ഇഷേ ച ഇതേ — ബലായ പ്രഭൃതാനായച
ബൃഹതി, തദാരഥം പ്രാപ്തം

അതഥം അല്പായാ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ എപ്പോഴും പോയിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതും വിചിത്ര ഗതിയുററതും മനുഷ്യ ഹിതവും ഏറാവും പുജ്യവുമായ തേരിൽ ഉദയത്തിനുമുമ്പ് ദേവയജനദേശത്തെത്താൻവേണ്ടി പുറപ്പെടുന്നു എല്ലാവരാരും സ്തുതിക്കപ്പെടേണ്ടുന്നവരേ, നിങ്ങളുടെ സഹോദരീസ്ഥാനത്തുള്ള ഉഷസ്സ് എപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ വരവിനായി പ്രഭാതം ഉണ്ടാക്കുന്നുവോ, മധുരമായ സോമരസം കുടിക്കുന്നവരേ, എപ്പോൾ യജമാനൻ നിങ്ങളെ ബലത്തിനായും പ്രവൃദ്ധമായ അന്നത്തിനായും സ്തുതിക്കുന്നുവോ അപ്പോൾ നിങ്ങൾ തേരേറുന്നു

3 യുവംപയുഗ്രിയായാമധത്തം

പക്വമാമായാമവപുഷ്പംഗോഃ

അന്തര്യപ്രനിനോപാഗൃതംസു

ഹ്വാരോനശ്ചിര്യേതേഹവിഷ്ണുൻ

അനന്തം:-

(ഹേ അശ്വിനേ) യുവം — യുവാം

ഉസ്മിയായാം പയഃ

അധത്തം — ഭോഗോൽത്സാവിണ്യം, ഗവി
ക്ഷീരധാരായതം,
സ്ഥാപിതവന്തേ

(തഥാ) ഗോഃ ആമായാം
പക്വം

— ഗോഃ അപക്വായാം പരിപക്വ
ഭോഗയോഗ്യം, ഗോസംബന്ധി
ഭഗ്ധം

പുഷ്പം അപ

— പുഷ്പാഗം, അവസ്താധാരായതം

(ഗവിക്ഷീരമുൽപാദ്യപുനർഭോഗായപ്രഥമക് കൃതവന്തേ)

ഹേ ഋത-ഹ്സു

— സത്യസ്വരൂപൗ

യൽ വാം വനിനഃ

— യസ്മാൽ യുവാം ഉദകോപലക്ഷി
തഹവിഷുതോ യജ്ഞസ്യ
ഉദകവതഃ

അതഃ ഹവിഷ്യാൻ

— മധ്യേപ്രദയഹവിഷായുക്തഃ

ശ്രുചിഃ

— ശ്രദ്ധായജമാനഃ

(വനിനഃ) ഹ്വാതഃ ന

— വന്വക്ഷമധ്യേസ്ഥിതഃ ചോര
ഇവ

(യുവാം) യജതേ

— പുജയതി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങളാണല്ലോ ഭോഗ
സുഖം പൊഴിക്കുന്ന പശുവിൻപാൽ ഉണ്ടാക്കിയവർ. അതു
പോലെ പശുവിന്റെ പേരിനു് മുമ്പ്, പാകം വരാതെയുള്ള
കറന്നാൽ കിട്ടുന്ന സ്തനജലത്തെ, കടിയ്ക്കാൻ നല്ല പാലാക്കി
പിന്നീട് മാറുന്നതും നിങ്ങളാണു്. (ഔദ്യം പശുവിൻപാൽ
ഉണ്ടാക്കി പിന്നെ അതു് അനുചയോഗ്യമാക്കിത്തീർക്കുന്നു.) അ
ല്ലയോ സത്യസ്വരൂപരേ, ജലമുറപ്പെട്ട ഹവിസ്സോടുകൂടിയ
യജ്ഞത്തിനിടയിൽ നിങ്ങൾക്കു് താനുള്ള ഹവിസ്സോടുകൂടി
ശ്രദ്ധനായ യജമാനൻ, വനവൃക്ഷമധ്യത്തിൽ ഒളിഞ്ഞു് കാത്തി
രിക്കുന്ന കള്ളനെനുപോലെ, അത്ര ഉണർപ്പോടും ശ്രദ്ധയോടും
കൂടി യജിക്കുന്നു, പുജിക്കുന്നു. (ഏകാഗ്രമായ ജാഗരൂകത ബോ
ധിപ്പിക്കാനാണു് കള്ളനോടു് ഉപമിച്ചിരിക്കുന്നതു്).

4 യുവംഹഘ്നം മധുമന്തമത്രയേ
പോനക്ഷോഭോ വൃണീതമേഷേ
തദാംനരാവശിനാപശ്വഇഷ്ടീ
രഥേവചക്രാപ്രതിയന്തിമധഃ

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനേ,

യുവം മധു-മന്തം — യുവാം പയോഘൃതരൂപാഭ്യോം
മധുഭ്യോം യുക്തം

ഘ്നം — ദീപ്തം പ്രവർഗ്ഗം

ഏഷേ അത്രയേ — സൌഖ്യമിച്ഛതേ, ഏതന്നാഗ്നേ
ഋഷയേ

ക്ഷോഭഃ അപഃ ന — ക്ഷോഭ്യമാനാനുഭോനീവ

അവൃണീതം ഹ — അവാരയതം വലു

(ഔഷ്ഠ്യം ശൈത്യസുഖം കൃതവന്തേ,

തൽ ഹേ നരേ,

അശ്വിനാ, — തസ്മാൽ ഹേ
നരാകാരാവശിനേ

വാം പശ്വഃ-ഇഷ്ടീഃ — പശുസാധ്യോയാഗഃ യുവാഭ്യോം
പ്രവത്തതേ

(ത്ഥാ) മധഃ — മധുസുശാസ്സോമരസാ അപി

(യുവാഭ്യോം)

രഥ്യാ-ഇവ ചക്രാ — രഥസംബന്ധിനി ചക്രാണീവ

പ്രതി യന്തി — അഭിഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം-അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ ഹോമിച്ച പാലം നെയ്യും ചേന്ന് മധുര്യമാണ്, പ്രകാശിയ്ക്കുന്ന ഹോമാഗ്നിയെ കൊണ്ടുനടന്ന അത്രി എന്ന മഹർഷിയെ രാക്ഷസന്മാർപൊള്ളിച്ചപ്പോൾ, സുഖമിച്ഛിച്ചു, പ്രാർത്ഥിച്ച അദ്ദേഹത്തിന് തള്ളിവരുന്ന വെള്ളംകൊണ്ടെന്നപോലെ ചുടുകറിയല്ലോ. ഉഷ്ണത്തെ തണുപ്പാക്കിമാറി. അതുകൊണ്ട് നരരൂപരായ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾക്കായി പശു, (വിനെയ്തൊണ്ട്

സാധ്യമായ) യാഗം നടക്കുന്നു. തേനൊത്ത സോമനിതകൾ
തേരിന്റെ ചക്രംപോലെ നിങ്ങളുടെ നേരെ ഒഴുകി വരുന്നു.
(ഹോമാഗ്നിയോടു കൂടി നടക്കുന്ന നാത്രിമഹർഷിയെ രാക്ഷസ
ന്മാർ ചൂറ്റാ തിയിലിട്ടു. അദ്ദേഹം അഗ്നികളെ സ്മരിച്ചു.
അവർ തൃപ്തരായി കയ്യിലേന്തിയ ഹോമാഗ്നിയെ വെള്ളംപോ
ലെ തണുപ്പിച്ച് ആ തീച്ചട്ടിയിൽനിന്ന് രക്ഷിച്ച കഥയാണ്
ഇവിടെ സൂചിപ്പിയ്ക്കുന്നത്.)

5 ആവാംദാനായവപുതീയഃസ്രോ

ഗോരോഹേണതൗഗ്രോനജിപ്രിഃ

അപഃ ക്ഷോണീസചതേമാഹിനാവാം

ഉണ്ണോവാമക്ഷാംഹസോയജത്രാ

വ. 23

അനന്തം:—

ഹേ സ്രോ	— ദർശിതാപശ്ചിനോ
വാം ദാനായ	— യുവയോഃ അസുഭേദിതായ
ഗോഃ ഓഹേന	— സ്മതിരൂപായാവാചഃ വഹനേന
ആ വപുതീയ	— യാഗദേശമാവർത്തയാമി
തൗഗ്ര്യഃ ന ജിപ്രിഃ	— തുഗ്രാവ്യസ്യരാജ്ഞഃ പുത്രോജ്യേ ദിവചിണ്യഃ (ആവർത്തയാമി)
(കിംതു) അപഃ ക്ഷോണീ	— അപഃ അന്തരിക്ഷനാമ, ക്ഷോ ണീപൃഥിവീ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യോ വപി
വാം മാഹിനാ	— യുവയോർമാമാരേത്യേന, പ്രസാ ദേന
സചതേ	— സേവതേ
(കിംച) ഹേ യജത്രാവാം	— യജുഃപുത്ര, യുവയോസ്സംബന്ധി
ഉണ്ണിഃ	— ജന്മാമജിണ്ണാബ്ധസ്സൻ അയതൃഷിഃ
അംഹസഃ	— ജാലക്ഷണാൽ പാപാൽ പ്രഭുവ്യ
അക്ഷഃ	— ചിരകാലവ്യപ്തഃ, ദീർഘജീവി ഭൂയാൽ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഭക്തീയരായ അശ്വികളേ, നിങ്ങളുടെ അഭീഷ്ടദാനത്തിനായി സ്തുതിരൂപകളായ വാക്കുകളെച്ചരിച്ചുകൊണ്ട് തുഗ്രന്റെ പുത്രനായ ഭജ്യ എന്നപോലെ ജിണ്ണിച്ചവനായി, അഭയാന്തരമില്ലാതെ അവശനായി, നിങ്ങളെ ഞാൻ വരുത്തുന്നു ദ്യാവാപൃഥ്വികളുംകൂടി നിങ്ങളുടെ മാഹാത്മ്യം, പ്രസാദംകൊണ്ടാണല്ലോ പ്രവർത്തിക്കുന്നത്. അല്ലയോ യാജ്യന്മാരേ, നിങ്ങളെസ്സംബന്ധിച്ചവനും ജരാബാധിതനുമായ ഈ ഋഷി (ഞാൻ) ഈ ജരാബാധാരൂപമായ പാപത്തിൽ നിന്ന് മുക്തനായി ദീപ്തകാലജീവിയായിത്തീരാവൂ (തുഗ്രപുത്രൻ ഭജ്യ സമുദ്രത്തിൽ മുങ്ങിയതും അശ്വികൾ രക്ഷിച്ചതുമായ കഥ മുമ്പ് വന്നിട്ടുണ്ട്)

6 നിയദ്യവേഥേനി യതസ്സദാനു
 ഉപസ്വധാഭിസസൃജമഃപരംധിം
 പ്രേഷദേഷഭാതോനസുരി
 രാമഹേദേസുവ്രതോനവാജം

അന്വയം -

ഹേ സു-ദാനു,	— ശോഭനദാനാവശിന്റെ
യൽ നി-യുതഃ നി	
യുവേഥേ	— യദാ അശ്വാൻ നിയോജയമഃ (താഭിരസൃദ്യജ്ഞാഗമനായ)
(തദാ) സ്വധാഭിഃ	— അന്നൈഃ
പരം-ധിം ഉപ സൃജമഃ	— ബഹുനാം ധാത്രിം, ഭൂമിം ഉപസൃഷ്ടാം കരുതഃ
(ഏവം ച സതി) സുരിഃ	— സ്തോതായം യജമാനഃ
വാതഃ ന	— വായുരീവക്ഷിപ്രം യവാം
പ്രേഷൽ, വേഷൽ	— തപ്തയതു വ്യാപ്നോതു
(അനന്തരം) സു-വ്രതഃ ന	— അതിപ്രശസ്തകമ്മവാനിവ
മഹേ വാജം ആ ദദേ	— മഹത്വായ യജമാനഃ അന്നം സ്വീകരോതി

അർത്ഥം—അല്ലയോ ശോഭനമാനന്മാരേ, ഏപ്പോൾ നിങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ യാഗത്തിന്നു വരുവാനായി കതിരുകളെ തേരിൽ പൂട്ടുന്നവോ, അപ്പോൾ ഏവർക്കും മാതാപാത്ര ഭൂമിയിൽ അന്നങ്ങൾ ഉണ്ടാകുന്നു. അപ്രകാരമിതിന്റെ വിധാനായ യജമാനൻ വായുപോലെ വേഗത്തോടുകൂടി നിങ്ങളെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തട്ടെ, അന്നയുടെ പിന്നെ പ്രശസ്ത കർമ്മാചരണപാലെ (തന്റെ കർമ്മത്തിന്റെ ഫലമായ) അന്നം മഹത്വത്തിനായി (വീണ്ടും ദാനത്തിന്നും കർമ്മത്തിന്നും വേണ്ടി) യജമാനൻ സ്വീകരിക്കുന്നു. (തന്റെ കർമ്മഫലമായ പുഷ്പി ഭോഗത്തിന്നുവേണ്ടിയല്ല, വീണ്ടും സല്ലഭങ്ങൾക്കാണ് ഉപയുക്തമാകുന്നത്)

7 വയം ചിദ്ധിവാ ജരിതാസ്സത്യാ
വിപന്യാമഹേവിപണിഹിതാപാൻ
അധാചിദ്ധിഷ്ടാശിനാപനിന്ദാ
പാഥോഹിഷ്ടാപൃഷ്ണാവതിദേവം

അന്വയം:—

വയം ചിൽ ഹി വാ.

ജരിതാ:

— യുവയോജ്ഞാതാ:

സത്യാ: വിപന്യാമഹേ

— സത്യഫലാസ്സന്ത: വിവിധം
സ്തമ:

പണി:

— വണിക്, ലുബ്ധക:, അയഷ്ടാ

ഹിത-വാൻ വി

— നീയന്തയന:, ധനാശ്വേഷാപി
വിയുദ്ധതാ.

അധ ചിൽ ഹി സു

— അപിചഖല

മേ അശ്വിണേ,

അനിന്ദാ

— പ്രശസ്ത

വൃഷണേ

— കാമാന്ദം വഷിതാരൗ യവാം

അന്തി-ദേവം

— ദേവാനാമന്തികേ

പാഥ: ഹി സു

— സോമം പിബഥ: ഏവ

അർത്ഥം.—ഞങ്ങളും നിങ്ങളുടെ സ്നേഹത്താൽ ഉറപ്പായ ഫലത്തോടു് (പ്രതിഷ്ഠയോടു്) കൂടിയവരായി നിങ്ങളെ പല വിധം സ്തുതിക്കുന്നു. യാഗമനുഷ്ഠിക്കാത്ത പിശുക്കൻ ധനാധ്യ നെങ്കിലും അകറ്റപ്പെട്ടെ. അല്ലയോ അശ്വികളേ, പ്രശംസനി യരേ, കാർവർഷിതാക്കളായ നിങ്ങൾ ദേവന്മാരുടെ അടുക്കൽ സോമം തീർച്ചയായും പാനം ചെയ്യുന്നു.

8 യുവാം ചിദ്ധിഷ്ഠാശ്വിനാവനദ്യൻ
വിത്ഭസ്യപ്രസ്രവണസ്യസാതെ
അഗസ്ത്യാനരാംനൃഷപ്രസ്തം
കാരാധുനിവചിതയൽസഹസ്രൈഃ

അനന്തം:—

ഹേ അശ്വിനേ, യുവാം

ചിൽ ഹി സു

അന ദ്യൻ

വി-ഭസ്യ

പ്ര-സ്രവണസ്യ

സാതെ

നരാം നൃഷ

പ്ര-സ്തം അഗസ്തം

സഹസ്രൈഃ

കാരാധുനി-ഇവ

ചിതയൽ

— യുവാമേവഖല

— പ്രതിഭിനം

— വിശിഷ്ടാഷ്ടരൂപ

ഭുവഭാവണസ്യ

— വൃഷ്ടഭേസംസ്തായസ്യ

— ലാഭേനിമിത്തഭൂതേ സതി

— കർമ്മനിർവാഹകാനാം

നേതൃണാം മദ്ധ്യേമനുഷ്യേഷു

— പ്രശസ്തതരഃ സഃ ലുഷിഃ

— അപരിമിതൈസ്നോരൈഃ

— കാരാശബ്ദഃ, തസ്യധൂനയിതാ

ഉജ്ജ്വാലയിതാ ശബ്ദഃ 'ഖാദിരിവ'

— ചേതയതി,

സ്തുത്യപ്രബോധയതി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അശ്വികളേ, ദിവസംതോറും ഉഷ്ണമാ കുന്ന ഭുവത്തെ അകറ്റിക്കൊണ്ടു് മഴവെള്ളത്തിന്റെ മികവു ണ്ടാവുക കാരണമായി, കർമ്മനിർവാഹകരായ മനുഷ്യരുടെ

ഇടയിൽ മനുഷ്യശ്രേഷ്ഠനായ അഗസ്ത്യമഹർഷി കണക്കറ്റ സ്മൃതികളാൽ ശംഖു മുതലായ മംഗളശബ്ദോല്പാദക സാധനം പോലെ നിങ്ങളെത്തന്നെയാണല്ലോ ഉണർത്തുന്നത്.

9 പ്രയഃപഹേമേമഹിനാരഥസ്യ
 പ്രസ്ത്രാധാമോമനഃഷോനഹോതാ
 ധത്തംസുരിഭ്യുതവാസാശ്വം
 നാസത്യാരയിഷാപസ്യമ

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനേ, യുവാം)

രഥസ്യ	— ഗമനസാധനസ്യ
മഹിനാ	— മഹത്വേന
യൽ പ്ര വഹേമേ	— യസ്മാൽ യജ്ഞം ധാരയഥഃ
ഹേ സ്ത്രോ,	— സ്യന്തശ്ശിലൗ, യുവാം
മനുഷഃ ഹോതാ ന	
പ്ര യാഥ:	— യജമാനസ്യഹോതാ ഇവ

പ്രഗച്ഛഥ:

(യജ്ഞാദംഭേ സ്വസ്ഥാനമാഗച്ഛഥഃ, യജ്ഞസമാപ്തോപന്തി
 ചഥഃ)

(ആഗമനസമയേ) സുരി—

ഭ്യഃ ധത്തം	— സ്തോതുഭ്യഃ ഫലംധാരയതം
ഉത വാ സ-അശ്വം	— ശോഭനാശ്വസമൂഹം ച
	(ധത്തം)
ഹേ നാസത്യം,	— സത്യശീലൗ, ത്വദനുഗ്രഹാൽ
രയി-സാചഃ സ്യമ	— ധനസമുപാധിനഃ ഭവേമ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങളുടെ യാത്രാസാധനത്തിന്റെ (അശ്വിന്റെ) മഹത്വം കൊണ്ട്, യജ്ഞം ധരിച്ചുനിൽക്കുന്ന നിങ്ങളെ അല്ലായ്ക്ക സഞ്ചാരശീലന്മാരേ, യജമാനന്റെ കക്ഷത്തിന്റെ ആരംഭത്തിൽ ഏത്തിച്ചേന്ന്, കക്ഷസമാപ്തിയിൽ ഭടന്മാർപ്പോലെന്ന ഹേതുമെന്നപേരേലേ നിങ്ങളും യാഗ

ത്തിനു വന്നുചേരുന്നു. വരുന്ന സമയത്തു ന്നോതാക്കൾക്കു അഭീഷ്ടഫലം കയ്യിലേന്തിയാലും. നല്ല കതിരകുട്ടത്തെയും തന്നരുളിയാലും. അല്ലയോ സത്യശീലരേ, നിങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹത്താൽ ഞങ്ങൾ ധനസമേതന്മാരായി ഭവിച്ചാവൂ.

10 തംവാം രഥം വയമദ്യാഹുവേമ
 ന്നോമൈരശ്വിനാസുവിതായനവ്യം
 അരിഷ്ടനേമിം പരിദ്യാമിയാനം
 വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജീരദാനം

(വ. 24)

അന്വയം:-

ഹേ അശ്വിനാ, വാം	— അശ്വിനേ, യവയോ സ്സംബന്ധി ശീഘ്രഗമനേന സ്തുത്യം
നവ്യം, അരിഷ്ട-നേമിം	— നൃതനം, അഹിംസിത ചക്രവലയം
ദ്യാം പരി ഇയാനം	— ദൃലോകസ്യ പരിതോഗന്താരം
തം രഥം വയം അദ്യ	— അഗസ്ത്യാഃ അസ്തിൻ ദിവസേ
ന്നോമൈഃ സുവിതായ	— ന്നോത്രൈഃ സുഷുപ്രാപ്തയേ
ഹവേമ	— ആഹവയേമ
ഇഷം വൃജനം ജീര-ദാനം	
വിദ്യാമ	— അന്നം ബലം ജയശീലം വയം ലഭേമഹി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങളുടെ വേഗവത്തും സ്തുത്യവും നൃതനവും കേടല്ലാത്ത ചക്രവലയങ്ങളോടുകൂടിയതും ദൃലോകത്തിലെങ്ങും ഗമിക്കുന്നതുമായ തേരിനെ അഗസ്ത്യരായ ഞങ്ങൾ ഇന്നദിവസം ന്നോത്രങ്ങളാൽ സുഖാഗമനത്തിനായി വിളിച്ചാവൂ. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാവൂ.

പദ്യം—25—26

1 കടുപ്രോഷാവിഷാം രയിണാ
 മധാര്യന്തായദനിനീഥോ അപാം
 അയം വായമേന്താ അകൃതപ്രശസ്തി
 വസ്യധിതീ അവിതാരാജനാനാം

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനേ,

പ്രേക്ഷ്യ

കൽ ഉ ഇഷാം രയിണാം

ഉൽ-നിനീഥഃ?

അധാര്യന്താ

അപാം

യൽ (തൽ കദാ?)

അയം യമേന്താ

വാം പ്ര-ശസ്തിം അകൃത

(യസ്മാദേവം തസ്മാൽ)

ഹേ വസ്യ-ധിതീ,

(തഥാ) ഹേ ജനാനാം

അവിതാരാ,

— പ്രിയതമേ യവാം

— കദാ ഇഷ്യമാണാനാമനാനാം

ധനാനാം ച (കർമ്മണീഷ്ഠൈ)

— ഉർധ്വം പ്രാപയഥഃ?

— അധാരം പാരയിതുമിച്ഛന്തേ
 യവാം

— വൃഷ്ടുകേനാം (വൃഷ്ടുകേനീ
 ഉന്നിനീഥഃ, ഉൽകൃഷ്ടമധഃ
 പ്രാപയഥഃ ഇതി)

— അസ്മാഭിരനുഷ്ഠിയമാനഃ

— യുദ്ധായാരേവ പ്രശംസാം,
 സ്തുതിം കരോതി

— വസുനഃ ധനസ്യ
 ധാരയിതാരേ,

— ഭാതാരേ, യുദ്ധം കദാ അന്നാ
 നാം ധനാനാം ച ഭാതാരേ
 വേദഃ?

അർത്ഥം:—അല്ലയോ അശ്വികളേ, ഏതാവും പ്രിയമറ്റ
 നിങ്ങൾ ഇച്ഛിക്കുന്ന അന്നങ്ങളും ധനങ്ങളും ഏപ്പോഴാണ്
 ഉദ്ധരിച്ചെടുക്കുക? യാഗനേമെന്നൊന്നിച്ഛിക്കുന്ന നിങ്ങൾ

എപ്പോഴാണ് മഴവെള്ളങ്ങൾ താഴെ എത്തിയത്? (മഴപെയ്തിട്ടു പേണമല്ലോ സസ്യവൃക്ഷിയും ധനപുഷിയുമുണ്ടാവാൻ.) ഞങ്ങളുൾക്കിടുന്ന ഈ യജ്ഞം നിങ്ങളെത്തന്നെ കുറിച്ചു സ്മൃതിപെടുന്നതാണ്. അതിനാൽ ധനധാതാക്കളും ജനങ്ങൾക്ക് ധനദാതാക്കളുമായ നിങ്ങൾ എപ്പോഴാണ് അന്നധനങ്ങൾ നൽകുന്നത്?.

2 ആവാമശ്വാസശ്ശുപ്തഃ പയസ്വാ
വാതരംഹസോദിവ്യാസോ അത്യാഃ
മനോജവോവൃഷണോവീതപൃഷ്ഠാ
ഏഹസ്വരാജോ അശ്വിനാവഹന്തു

അന്വയം:-

ഹേ അശ്വിനാ ശുപ്തഃ	— ശോഭനാശ്വയുക്തോ, ദീപ്തഃ
പയഃ-പാഃ	— വൃഷ്ട്യുകേന്ദ്ര പാതാരഃ
വാത-രംഹസഃ	— വായുവേഗഃ
ദിവ്യാസഃ അത്യാഃ	— ദിവീഭവാഃ അതനശീലാഃ
മനഃ-ജുവഃ, വൃഷണഃ,	— മനോജവാഃ, വഷ്കാഃ, യുവാനഃ
വീത-പൃഷ്ഠാഃ	— കാന്തപൃഷ്ഠാഃ, വപുഷ്ഠന്തഃ
സ്വ-രാജഃ	— സ്വയമേവരാജമാനഃ
അശ്വാസഃ	— യുഷ്മദഭീയാ അശ്വാഃ
വാം ആ ഇഹ ആ വഹന്തു	— യുഷ്മാൻ അസ്തിൻ യജ്ഞേ ആനയന്തു

അർത്ഥം.-വിളങ്ങുന്നവയും മഴവെള്ളം കുടിയിരുന്നവയും വായുവിനൊത്ത വേഗമുള്ളവയും ദ്യോവിൽ പിറന്നവയും ഗമനശീലങ്ങളും മനസ്സിന്റെ വേഗമുള്ളവയും യുവപ്രായങ്ങളും ഒത്ത മെയ്യാൻവയും സ്വയം ശോഭിയിരുന്നവയുമായ നിങ്ങളുടെ കതിരകൾ നിങ്ങളെ ഈ യജ്ഞത്തിലേയ്ക്കുവരുത്തിയിട്ടുണ്ട്.

3 ആവാംരഥോവനിൻപ്രവതാ
സ്സപ്രവസ്വരസ്സവിതായഗദ്യാഃ
വൃഷ്ണസ്ഥാതാരാമനസോജവീയാ
നഹംപുഷ്പോയജ്ഞോധിഷ്ഠായഃ

അന്വയം:-

ഹേ ധിഷ്ഠാ,	— ധിഷ്ഠ്യേ, ഉന്നതസ്ഥാനാഹ്വരം,
സ്ഥാതാരാ	— സ്വരമാധിഷ്ഠാതാരം
വാം യഃ രഥഃ	— യുദ്ധയോഃ യോരഥോസുതി
അവനിഃ ന പ്രവതാൻ	— ഭൂമിരിവ അത്യന്ത വിസതാരവാൻ
സുപ്ര-വസുഃ	— വിസുതിണ്ണ പുരോഭാഗഃ
വൃഷഃ	— വർഷസ്യുത്ഥാശ്വസ്യ
മനസഃ ജപീയാൻ	— മനസോപിവേശവാൻ
അഹഃ-പുഷ്പഃ	— അഹഞ്ചാരപുഷ്പഃ
യജതഃ സുവിതായ	— യജുവ്യഃ സരഥഃ ശോഭനഫലായ
ആ ഗച്ഛാഃ	— അസുദ്യേജൈമാഗച്ഛന്തു

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഉന്നത സ്ഥാനാഹ്വരേ, രഥാഭ്യന്തരേ, നിങ്ങളുടെ യാത്രയാൽ രഥമുണ്ടോ അതു ഭൂമിപോലെ പരന്ന മുൻഭാഗത്തോടുകൂടിയതാകുന്നു. പുട്ടിയ ചെറുപ്പമായ കുതിരയുടെ മനസ്സിനേക്കാളും വേഗമുമാകും, 'ഞാൻ മുഖ്യ' ഞാൻ മുഖ്യ' എന്ന ഉറക്കമുമാകും, പുഷ്പവുമായ ആ രഥം ശോഭനഫലത്തിനായി ഈ യജ്ഞത്തിൽ വന്നുചേരട്ടെ

4 ഇഹേഹജാതാസർവാവശിതാ
മരേപസാതന്യാ ധ്വനാമഭിസൈഃ
ജിഷ്ണാമന്യസ്സർവസ്യസൃഷി
ദ്രിഘോഽന്യസ്സഭാപുത്രാഹേ

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വിനേ)

ഇഹ-ഇഹ ജാതാ

— മധ്യമോത്തമസ്ഥാനയോഃ
ചന്ദ്രസൂര്യഭൂപേണോല്പന്നോ
യവാഃ

സ. അവാവശിതാ.

— സഹസ്യയേതേ

അരേപസാ	— ഗുരു (അഥർവ്വണസ്യ) ശിരശ്ചേമമദനാദപ്യപാപൌ
തന്വാ	— ശരീരസൌന്ദര്യേണ നിമിത്തഭൂതേന
സൈഃ നാമ-ഭിഃ	— നാസത്യാവിത്യാദിനാമഭിഃ (സംസ്കൃതേമേ,)
(കിംച) വാ.	— യുവയോഃ
അന്യഃ	— ഏകഃ മധ്യമസ്യാന്തരിക്ഷസ്യ പുത്രസ്ഥാനീയസ്സോമഃ
ജിഹ്വഃ	— ജയശീലഃ
സു-മഖസ്യ സൂരിഃ	— ശോഭനയജ്ഞസ്യ പ്രേരയിതാസൻ
ഊഹേ	— വഹതി, വിശ്വം, ജഗദ്ധാരയതി (ചന്ദ്രാത്മനസ്സന്ധ്യോദയേസതിഹി ഓഷധിവനസ്പത്യോദയോ വദ്ധന്തേ)
അന്യഃ ദിവഃ പുത്രഃ	— അപരഃ ഉത്തമസ്ഥാനഃ പുത്ര സ്ഥാനീയ ആദിത്യഃ
സു-ഭോഃ	— ശോഭനരശ്മിരൂപഃ (ഊഹേ)
(കൃത്സ്നമേവം പൃഥക് ജഗന്നിച്ഛാഹകൌ മഹാനഭാവൌ യവാം സഹസ്തേമേ)	

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അശ്വികളേ, മധ്യമോത്തമസ്ഥാനങ്ങളിൽ, അന്തരിക്ഷമധ്യത്തിലും സ്വർഗ്ഗത്തിലും സൂര്യചന്ദ്രരൂപങ്ങളിൽ ഉൽപന്നരായ നിങ്ങൾ വീണ്ടും വീണ്ടും സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നു. ഗുരുവായ അഥർവ്വാവിന്റെ ശിരസ്സ് വെട്ടിയവരായിട്ടും പാപം പററാത്ത നിങ്ങൾ, ശരീരസൌന്ദര്യം കാരണമായി (മന്ത്രോപദേശസിദ്ധിക്കുവേണ്ടി അഥർവ്വാവിന്റെ മനുഷ്യശിരസ്സ് വെട്ടിവെച്ച് കതിരത്തല പകരം വെച്ച്, ഇന്ദ്രനാൽ ആതല വെട്ടപ്പെട്ടപ്പോൾ, വീണ്ടും മനുഷ്യശിരസ്സ് വെച്ച കഥ ഓർമ്മിക്കുക.) നാസത്യന്മാർ (അസത്യരഹിതർ, സത്യശീലർ,) മുതലായ മഹനീയ നാമങ്ങളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നു. നിങ്ങളിൽ ഏകൻ മധ്യമമായ അന്തരിക്ഷത്തിന്റെ പുത്രനായി, ജയശീലനായി, ശോഭനയജ്ഞത്തിന്റെ (സല്ലക്ഷത്തിന്റെ) പ്രേരകനായി സർവ്വജഗത്തും വഹിക്കുന്നു. (ചന്ദ്രാത്മാവായി ഉദിക്കുമ്പോഴാണല്ലോ സസ്യവൃക്ഷാദികൾ വദ്ധിക്കുന്നത്). അപരൻ ഉത്ത

മസ്ഥാനനായി, സ്വസ്തപത്രനായി ശോഭനശ്ലീകളാകുന്ന ധന
 നോടു കൂടിയവനായി ജഗത്തു ധരിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം മഹാന
 ഭാവനാരായ നിങ്ങൾ ചന്ദ്രസൂര്യരൂപരായി സ്തുതിക്കപ്പെടുന്ന
 (അശ്വികൾ തന്നെയാണ് സൂര്യചന്ദ്രന്മാരെന്നും, സൂര്യനും ച
 ന്ദ്രനുമെന്നാണെന്നും അങ്ങിനെ തോന്നപ്പെടുന്ന നാനാത്വം ഏ
 കമാണെന്നും വരുന്നു.)

5 പ്രവാ¹നിചേര²: ക³കഹോവ⁴ശാ⁵ അ⁶ൻ

പ⁷രിശ⁸ഗ⁹രൂപ¹⁰സ്സ¹¹നാ¹²നിഗ¹³മ്യാ:

ഹ¹⁴രി അ¹⁵ന്യ¹⁶സ്യ¹⁷പ¹⁸ിപ¹⁹യ²⁰ന്ത²¹വാ²²രൈ:

ഈ²³മ²⁴രാ²⁵ജാ²⁶സ്യ²⁷ഗ²⁸ിനാ²⁹വി³⁰ലോ³¹രൈ: വ. 25

അന്വയം:-

ഹേ അശ്വിനാ, വാ.	— അശ്വിന, യുവയോമയേ ഏകസ്യ
കകഹി:	— ക്രോധ:
പരിശഗരൂപ:	— ഹിരണ്യരൂപ: രഥ:
നി-ചേര:	— നീലൈരുമെച്ചശ്ചരൻ സ്വസ്ഥാ നാഭോവയജനമുഖം ഗച്ഛൻ
വശാൻ അന	— കാമാനനലക്ഷ്യ, യഥാകാമം (അസൂയജ്ഞാഗമനേച്ചയാ)
സദനാനി പ്ര ഗമ്യാ:	— യജ്ഞഗൃഹാണി പ്രകഷേണ ഗച്ഛതു
അന്യസ്യ ഹാ	— യുവയോന്യതമസ്യാഗ്യാ
രജാസി	— ലോകാ, ദനാ, യജമാനരൂപാ
മഥാ	— പ്രചമനേന, ആലോധനേന നിഷ്ഠാദിതൈ:
വാരൈ:	— ആചിക്ഷാദിരൂപൈരെന്നെ:
ഘോരൈ:	— സ്തുതിഭി, ആഹ്വാനൈശ്ച
വി പിപയന്ത	— വിശേഷേണ ആപ്യായയന്തി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങളിൽ ഏകന്റെ ശ്രേഷ്ഠം സ്വർണ്ണവർണ്ണവുമായ തേർ സ്വസ്ഥാനത്തുനിന്ന് (യാഗദേശത്തേയ്ക്ക് നിന്നോന്നത പ്രദേശങ്ങളിലൂടെ ചരിച്ചുകൊണ്ടു്) കാമാനുകൂലം യാഗശാലകളിൽ വേണ്ടപോലെ എത്തട്ടെ. അപരന്റെ (സുര്യാത്മാവിന്റെ) കതിരുകളെ, യജമാനന്മാർ കടഞ്ഞും ഇളക്കിയും ഉണ്ടാക്കിയ ഉറഞ്ഞെരാത്ത അന്നങ്ങളാലും (ഹവിസ്സുകളാൽ) സ്തുതികളെക്കൊണ്ടും വിളികളെക്കൊണ്ടും വേണ്ടപോലെ വദ്ധിപ്പിപ്പിക്കുന്നു, ഉത്സാഹിപ്പിപ്പിക്കുന്നു, പോഷിപ്പിപ്പിക്കുന്നു.

6 പ്രവാംശരഭാനന്യുഷഭോനനിഷ്ഠാട്

പുഷ്പിരിഷശ്ചരതിമധാ ഇഷ്ണൻ

ഏവൈരന്യസ്യപീപയന്തവാജൈ

വ്യേഷന്തിരൂർധ്വാനഭ്യോന ആഗ്രഃ

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനേ,) വാം— യുവയോരേകഃ മധ്യമസ്ഥാനശ്ചന്ദ്രഃ

ശരൽ—വാൻ

— ശരൽകാലവാൻ, തമ്പിൻ

ജ്ഞൈഹിചന്ദ്രഃ പ്രസന്നഃ

വൃഷഭഃ ന നിഷ്ഠാട്

— വഷിതാ ഇന്ദ്രഃ യഥാ ശത്രുണാം

നിസ്സാരയിതാസൻ

പുഷ്പിഃ ഇഷഃ

— ബഹുനി അന്നാനി സന്യാദീനി

മധഃ ഇഷ്ണൻ

— മധ്യസഭ്യശസ്യ ഹവിഷഃ

(കർമ്മണിഷഷ്ടി) ഹവിരിച്ഛൻ

പ്ര ചരതി

— പ്രകഷേണ ഗച്ഛതി

(തഥാ) അന്യസ്യ

— ഉത്തമസ്ഥാനസ്യോദീത്യസ്യ

ഏവൈ

— ഗമനൈന്നിമിത്തഭൂതൈഃ

(യജമാനാ ഹവിഭിഃ)

വാജൈഃ പീപയന്ത

— അന്നൈഃ ആപ്യായയന്തി

(തുഷ്യേനതേന പ്രേരിതാഃ)

വേഷന്തിഃ

— വ്യാപയന്തിഃ

ഉർധ്വാഃ

— ഉന്നതാഃ, ഉത്തീരാഃ

നമ്യഃ (ന)

— നദനശീലായഥാ

നഃ ആ അഗ്രഃ

— അസുദർശമാഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങളിൽ ഏകൻ, അനുരീക്ഷമധ്യസ്ഥനായ ചന്ദ്രൻ, ശരത്കാലപ്രധാനൻ, ആ കാലത്തു പ്രസന്നനും സമൃദ്ധനും, ആകുന്നു. വർഷിതാവായ ഇന്ദ്രനെനപോലെ ശത്രുക്കളെ കീഴടക്കുന്നവനായി, പുനേനൊത്ത അന്നം (ഹവിസ്സ്) ഇച്ഛിക്കുന്നവനായി, വേണ്ട പോലെ പഠിക്കുന്നു. സ്വർഗ്ഗത്തിൽ ഊമസ്ഥനായതു വർത്തിക്കുന്ന അന്യനെ ആദിത്യനെ, അവിടുത്തെ ഉദയാസ്തമയങ്ങളായ ഗമനാഗമനങ്ങളെ രാനിച്ചു, യജമാനന്മാർ ഹവിസ്സുകളാൽ നന്നായി വലിപ്പിക്കുന്നു. സന്തുഷ്ടനായ അവിടുന്ന് പ്രേരിപ്പിച്ചു, പരന്നുനിറഞ്ഞ തീരങ്ങൾ കവിഞ്ഞൊഴുകുന്ന നദികൾ പോലെ അവിടുത്തെ രശ്മികൾ നമുക്കുവേണ്ടി വന്നുചേരുന്നു.

7 അസൗജ്ജിവാംസ്ഥവിരാവേധസാഗീ

ബ്രാഹ്മണേ അശ്വിനാത്രേയാക്ഷരന്തി

ഉപസ്തതാവചതം നായമാനം

യാജ്ഞയാജ്ഞാണതം ഹവംമേ

അന്വയം:—

ഹേ വേധസാ, അശ്വിനാ	— വിധാതാരാവശ്യമെന്നു
സ്ഥവിരാ	— അത്യന്തം സ്ഥിരം, നിത്യം ; വേദമയം
ത്രേയാ ക്ഷരന്തി	— ഹൃദയഭേദേന ത്രിപ്രകാരം ഗച്ഛന്തി (ഋഗ്യജുസ്സാമദേദേന പ്രവഹന്തി)
വാം ബ്രാഹ്മണേ	— യുവയോഃ ദുര്യം, സ്വൈര്യേ നിമിത്തഭൂതേ സതി
ഗീഃ അസൗജ്ജി	— സ്തതിരൂപാവാനിസൃജ്യതേ
(തഥാ) ഉപ-സ്തതേ	— സ്തതേ സന്തേ യുവാം

നാഡമാനം അവതം — അഭിമതഫലം യാചമാനം
മാം രക്ഷതം
(കിംച) യാമൻ അയാമൻ — ഗമനേ അഗമനേ (ച)
മേ ഹവം ശ്രുണതം — ആഹ്വാനം ശ്രുണതം.

അർത്ഥം:- അല്പയോ വിധാതാക്കളായ അശ്വികളേ, നിത്യവും വേദമയവും മന്ത്രാദിഭേദംകൊണ്ട് മൂന്നു പ്രകാരങ്ങളിൽ (ഋഗ്യജുസ്സാമദേവങ്ങളിൽ) ലഭിച്ചു വരുന്നതും, നിങ്ങൾക്ക് സ്വൈര്യത്തിന്നു കാരണഭൂതവുമായ സ്തുതിവചനം ഇതാ ഉണ്ടാക്കപ്പെടുന്നു. നിങ്ങൾ ഉപാസിക്കപ്പെട്ടവരായി, അഭിമതഫലം യാചിക്കുന്ന എന്നെ രക്ഷിക്കണം. പിന്നെ പോക്കിലും വരവിലും (അസാന്നിധ്യത്തിലും സാന്നിധ്യത്തിലും) എന്റെ വിളി കേൾക്കണം.

8 ഉതസ്യാവാം¹ രശതോ¹ വഹ്¹ സസോ¹ ഗീ
സ്രി¹ ബഹ്¹ ഷി¹ സദസി¹ പിന്വതേ¹ നപുൻ
വൃ¹ ഷാവാം¹ മേ¹ ലോ¹ വൃ¹ ഷന്നാ¹ പി¹ പായ
ഗോ¹ ന്നസേ¹ കേ¹ മൻ¹ ഷോ¹ ഭശ¹ സ്യൻ

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വിനേ, ഉത

വാം രശതഃ	— അപിച യവയോഃ ദീപ്തസ്യ
വഹ്സസഃ	— രൂപസ്യ (ഖ്യാപയിത്രീ)
സ്യാഗീഃ ത്രി-ബഹ്ഷി	— സ്തുതിവാക് ത്രിധാതാസ്തീണ്ണ ബഹ്ഷ്യേ
സദസി നപുൻ	— യാഗസദനേ കർമ്മനേതൃനസ്താൻ
പിന്വതേ	— ആപ്യായയതി
(കേന പ്രകാരേണ?)	
ഹേ വൃഷണാ,	— കാമാനാം വർഷിതാരൌ,
വാം മേഘഃ	— യവയോസ്വഭൂതഃ സേകതാജലഭഃ
വൃഷാ	— വഷ്കസ്സൻ

മനഃഃ ഭഗവതീ
ഗോ: ന സേകേ
വിപായ

— മനഃഃ പ്രതി പ്രയച്ചൻ
— ഗാന്ധാർ സേകേ ഉദകസ്യവ
— ആപ്യായയതി

അർത്ഥം.—അല്ലായ്ക്ക അഗ്നികളേ, നിങ്ങളുടെ പ്രകാശമാനമായ രൂപത്തെ പ്രശംസിക്കുന്ന ആ സ്മൃതിവാക്യം, രൂപിണിയായി വിരിച്ച ഭർപ്പൻ ചേന്ന അഗ്നികളായി കർമ്മനേതാകളായ ഞങ്ങളെ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു. (ഏതുപ്രകാരം വർദ്ധിപ്പിയ്ക്കുന്നു?) അല്ലയോ കാലവർഷിതാകളേ, നിങ്ങളുടെ സ്വന്തമായ പെയ്ത്തുകിൽ, മഴപൊഴിച്ചുകൊണ്ടും, മനഃഃ സസ്യാദികളെ കൊടുത്തുകൊണ്ടും, കെട്ടിനിർത്തിയാൽ നിറയുന്ന വെള്ളം പോലെ, വർദ്ധിപ്പിയ്ക്കുന്നു (ഞങ്ങളുടെ അഭീഷ്ടം വരുത്തുന്നു.)

9 യവാ: പുഷ്പാശ്വനിനാ പൂർണ്ണ

അഗ്നിമുഷാ: ന ജാതേ ഹവിഷ്യാൻ

ഇവേയഭാ: വരിവസ്യ ഗുണാനോ

വിദ്യാമഹംവൃജനം ജിരഭാനം

(വ. 25)

അർത്ഥം:—

ഹേ അഗ്നിനാ, യവാ:

പുഷ്പാശ്വനി: പുഷ്പാ-ഇവ

ഹവിഷ്യാൻ

അഗ്നി: ഉഷാ: ന

ജാതേ

യത് വരിവസ്യ

ഗുണാനാ: ഇവ

ഇഷം വൃജനം ജിര-ഭാനം

വിദ്യാമ

— അഗ്നിനോ

— ബഹുപ്രജന്ത: പോഷക: ഇവ,
ഹവിഷ്യത:

— അഗ്നിമുഷസം ച യഥാ തഥാ

— സ്മൃതാന്തി

— യഥാവരിവസ്യയാ,

പരിവസ്യയാ യക്ത:

— സ്തോതാസ്തോതി തദാ യജമാന
ജാതേ

— അന്നം ബലം ജന്മശീലം വയ
ലഭേമഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, ബഹുപ്രജ്ഞനും പുഷ്പാ
വെന്നപോലെ ധാരാളം ഹവിസ്സോടുകൂടിയവനുമായ യജമാ
നൻ അഗ്നിയെയും ഉഷസ്സിനെയുമെന്നപോലെ നിങ്ങളെ
സ്തുതിക്കുന്നു. എപ്പോൾ പരിചര്യയോടുകൂടി, ആദരാചരണ
ത്തോടുകൂടി, സ്തോതാവ് സ്തുതിക്കുന്നുവോ അപ്പോൾ യജമാ
നനും സ്തുതിക്കുന്നു. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ
നേടാവും.

വക്രം 27-28

1 അഭൂദിദംവയനമോഷ്ട്രഷതാ
രഥോവൃഷണ്വാൻമദതാമനീഷിണഃ
ധിയംജിനാധിഷ്ഠാവിശ്ഠപലാവസു
ദിവോനപാതാസുകൃതേശുചിപ്രതാ

അന്വയം:—

ഹേ മനീഷിണഃ	— മനസ്വിനോമേധാവിനഃ ഋതധിജഃ
വൃഷൺ-വാൻ	— അഭിമതവർഷണവാൻ, അശ്വി നോക്രമനസാധനഃ
രഥഃ (ആഗത ഇതി) ഇദം	
വയനം അഭൂതം	— പ്രജ്ഞാനമുൽപന്നം
സ-കൃതേ	— സുഷുകൃതവതേമഹ്യം
(തൽസ്ഥൈ)	
ധിയം-ജിനാ	— കർമ്മണഃ പ്രീണയിതാരൌ
ധിഷ്ഠാ	— ധിഷണാഹൌ, സ്തുതൌ
വിശ്ഠപലാവസു	— വിശ്ഠപലാവ്യായാഃ ഹിന്നജം ഘായാഃ ഹിരൺയജംഘാ പ്രദാനേന പാലയിത്രധനൌ
ദിവഃ നപാതാ	— ആദിത്യസ്യനപ്താരൌ
ശുചി-പ്രതാ	— ദീപ്തകർമ്മണാവശിന്നൌ

ഭാ സു ഭൂഷത

— സുഷു ബ്രൂഷത, ബ്രൂതപ്രൻ
അഭിമുഖോ ഭവഥ (ഭാ ഇതിനി
പാതദായ സമുദായഃ)

(൭൯) മദത

— മദത

അർത്ഥം—മനസ്സികളായ ഋതവികളേ, അഭിഷ്ഠങ്ങൾ വ
ഷിയിക്കുന്ന അശ്വികളുടെ വർദ്ധനയായ നേർ എന്തി എന്തുള്ള വി
വാം അറിവായിരിക്കുന്നു. അപർദ്ദ പ്രിയമായി നല്ലതുചെയ്യുന്ന
എന്ന, കർമ്മത്തെ കൊണ്ടാടുന്നവരും വന്ദനീയരും വിശ്വപല
എന്ന ഭക്തസ്തുതി മുറിഞ്ഞ കാൽപ്പട്ടിണിപകരം സ്വർണ്ണക്കോടിപ്പട്ട്
ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുത്ത രക്ഷണധനത്തോടു കൂടിയവരും ആഭിത്യ
ന്റെ പൊതുനാമം ശോഭനകർമ്മാക്കളുമായ അശ്വികൾ വേണ്ട
പോലെ നേരേറിവാട്ടെ. ഹഷിയിക്കട്ടെ.

2 ഇന്ദ്ര-തമാ ഹിധിഷ്ഠ്യാമിതമാസ്രോദഃസിഷ്ഠാമധ്യാമിതമാപുഷ്ണമഥംവഹേമധോആപിതംതേനദാഗ്ധാസമുപയാമോഅശ്വിനാ

അന്വയം:—

(ഘേ അശ്വിനൗ, യുവാം)

ഇന്ദ്ര-തമാ ഹി

— ഇന്ദ്രഗൗതമൗ വലു

(തമാ) ധിഷ്ഠ്യാ

— ധിഷ്ഠ്യൗ, സൂത്യൌ

സ്രോ-തമാ

— സോദാഗ്ധഗാമിനൗ

സ്രോ, സിഷ്ഠാ

— സ്രോ, ഉപക്ഷയിതാൺ,

അപിശയകർമ്മാണൗ

ധ്യാ, മി-തമാ

— മഥാപൗ, മഥവൺ,

മഥനേത്രാമൗ

ധോ: പുഷ്ണ ആ-പിതം

— ധൗസദഗന്ധ്യാഭക്ത്യപൂരിതം

സർവ്വവൃണാമം

മഥം വഹേമഥ

— നയഥ:

തേന (രഥേന) ഹേ

അശ്വിനാ,

— അശ്വിനേ,

ഭാഗ്യാംസം ഉപ യാഥഃ

— യജ്ഞകർത്താരം അഭിപ്രാപ്തുമഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ ഈശ്വരന്മാരിൽ ശ്രേഷ്ഠരാകുന്നു. പുജാർഹരാകുന്നു, മന്ത്രത്തുക്കൾക്കൊത്ത ഗതി വേഗത്തോടുകൂടിയവരാകുന്നു, മികച്ച കർമ്മത്തോടുകൂടിയവരാകുന്നു. രഥാർഹന്മാരാകുന്നു, രഥവാന്മാരാകുന്നു, രഥനേതാക്കളിൽ മികച്ചവരാകുന്നു. തേനൊത്ത വെള്ളം എങ്ങും നിറച്ചു നിങ്ങളെത്തിയ്ക്കുന്നു. ആ രഥത്തിൽ, അല്ലയോ അശ്വികളേ, ഹവിദ്യാതാപായ യജമാനനെ നിങ്ങൾ പ്രാപ്രിക്കുന്നു (പ്രാപിച്ഛാലം.)

3 കിമത്രസ്രോതൃണമഃ കിമാസാഥേ

ജനോയഃ കശ്ചിദഹവിർഹീയതേ

അതിക്രമിഷുംജുരതംപണേരസം

ജ്യോതിർവിപ്രായകൃണതംവചസ്യവേ

അന്വയം:—

ഹേ സ്രോ,

— സ്രോവശ്വിനേ,

അത്ര കിം കൃണമഃ?

— അസ്തിൻ മനുഷ്യ (ഹവിഷോഭാവാൽ) കിംകൃണമഃ?

(തത്രൈവ) കിം

ആസാഥേ?

— കിം തീഷ്ഠമഃ?

യഃ കഃ ചിത് ജനഃ?

— ജന്മവാൻ

അഹവിഃ മഹീയതേ

— യജ്ഞാർഹഹവിരഹിതഃ

സ്വയംപുജ്യതേ, നയഷ്ടാൻ

പുജയതി

(തം ജനം) അതിക്രമിഷും — പരാഭൂയതിഷ്ഠതം

(നകേവലമതിക്രമാത്രം

കിംതു) പണേഃ

— വണികീടൃതസ്യ, ലുബ്ധകസ്യ,

അയച്ചുനൂസ്യ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ സമുദ്രജലരാശിയിൽ ഉറപ്പുററതും, പക്ഷിയെപ്പോലെ ആകാശഗതിയുള്ളതേ രോടുക്കിയതുമായ തോണിയെ, തുഗ്രന്റെ മകനായ ഭുജ്യ എന്ന രാജാവിനുവേണ്ടി സുഖകരമായി ഉണ്ടാക്കി. (ഉപയോഗിച്ച) നിങ്ങൾ ഏകീയ തോണിയിലാണ് ദേവന്മാരുടെ അനുഗ്രഹം കൊണ്ട് ഭുജ്യവിനെ പുറത്തുകൊണ്ടുവന്നത്. സുപതനനായ നിങ്ങൾ ഭുജ്യവിനെ പിടിച്ചുകയറ്റാൻ പെരുത്ത വെള്ളത്തിൽ താഴോട്ടു ചെലുകയാണുണ്ടായത്. (ഭുജ്യവിനെ സമുദ്രമധ്യത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിച്ചത് മുൻ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുണ്ട്.)

6 അവവിധംതൌഗ്ര്യമുപ്സൃത
 മനാരംഭേണതമസിപ്രവിധം.
 ചന്ദ്രോനാവോജാലസ്യ ഭുജ്യാ
 ഉശ്വിഭ്യോമിഷിതാഃ പാരയന്തി

അന്വയം:—

അപ്-സ അന്തഃ	— ജലസ്യ മധ്യേ
അവ-വിധം.	— അവസ്ഥാൽ ശതരൂപി: പാതിതം
അനാരംഭേണ	— അവലംബരഹിതേ
തമസി	— ഭൂഷിഗ്വാസാദിപ്രതിബന്ധകേ ജലമധ്യേ
പ്ര-വിധം തൌഗ്ര്യം.	— പ്രകഞ്ചേണ പീഡിതം തുഗ്രപത്രം.
ജാലസ്യ ഭുജ്യാ:	— ജാം, അനുജ്ജലം പ്രാപ്തം (കമ്മണി ഷഷ്ഠി) സേവിതാ:
അശ്വി-ഭ്യം ഇഷിതാ:	— പ്രേരിതാ:
ചതസ്ര: നാവ: ഉൽ	
പാരയന്തി	— ഉന്താരയന്തി

അർത്ഥം.—ജലമധ്യത്തിൽ ശതകോളാൻ കീഴ്പോട്ടു തള്ളപ്പെട്ട് അവലംബഹീനമായി, പിടികിട്ടാതെ ഭൂഷിയും ഗാമസ്യം മുടങ്ങി ഏറ്റവും പീഡിതനായ തുഗ്രന്റെ മകൻ ഭുജ്യം

ജലമധ്യഗതരായ കൂട്ടുകാരും നിങ്ങളാൽ സേവിയ്ക്കപ്പെട്ട, സഹായിക്കപ്പെട്ട, അശ്വികളാൽ അയയ്ക്കപ്പെട്ട നാലു തോണികളാണ് അവരെ കരകയറിയതു്.

7 കസ്തിദ്വക്ഷോനിഷിതോമധ്യങ്ങളുസോ
യംതൌഗ്രോനാധിതഃ പര്യഷ്വജൽ
പണ്ണാമൃഗസ്യപതരോരിവാഃ
ഉദേശിനാമൃഗശ്ചോമതായകം

അന്വയം:—

ക: സ്തിൽ വൃക്ഷ:	— കശ്ചിദനഗ്രാഹക: വൃക്ഷ:, വൃക്ഷവികാരോരഥ:
അണ്ണസ: മധ്യ	— ഉദകസ്യമധ്യ
നി:—സ്ഥിത:	— നിശ്ചല.വർത്തമാന:
യം (വൃക്ഷം) തൌഗ്ര:	
നാധിത:	— തുഗ്രപത്രോയാചമാന:
പതരോ:—ഇവ മൃഗസ്യ	— പതനശീലസ്യമാജ്ജയിതു: ഹിംസാഭേദശ്ചോധയിതു:
പരി—അസസ്വജൽ	— പരിഷ്ചക്തമകരോൽ
ആ—രഭേ പണ്ണാ	— ആലംബനായ പണ്ണാനീവ
ഹേ അശ്വിനൌ,	
ശ്ചോമതായ	— കീർത്തിതമായ
(ഔവാം) കം ഉൽ ഉഘമു:	— സുഖേന ഉർധ്വം പ്രാപയഥ:

അർത്ഥം:—അനഗ്രഹശീലമുള്ള ഒരു മരമുട്ടി, മരമുട്ടികൊണ്ടുണ്ടാക്കിയതേർ, ജലമധ്യത്തിൽ നിശ്ചലമായി വന്നു നില്പായി. ആ മരമുട്ടിയെ (തേരിനെ) തുഗ്രപത്രനായ ഭൃത്യ ദീനനായാശ്രയിച്ചു്, വീഴുന്ന ഒരു മൃഗം പിടുത്തം കിട്ടാൻ പരിപാടുകളെ എന്നപോലെ കെട്ടിപ്പിടിച്ചു. അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ നൽകീർത്തിക്കുമേണ്ടി (നൽകീർത്തിപ്പലമായ പ്രവൃത്തി) സുഖകരമായി (അഭേദമന്തേ) മേൽപ്പൊടുകയറി.

അസം ജരതം	— പ്രാണഃ അഹിംസിഷ്യഃ
വിപ്രായ വചസ്യവേ	— മേധാചിനേ സ്തോത്രേണ യവാമിച്ഛതേമഹ്യം
ജ്യോതിഃ കൃണതം	— യഷ്ടദ്യുജനവിഷയജ്ഞാനം കരുതം

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ ആ മനുഷ്യനെ എന്തു ചെയ്യുന്ന? എന്താണവിടേ നില്ക്കുന്നത്? ഏവൻ യജ്ഞ ഹവിസ്സി നിങ്ങൾക്കു നല്കാതെ, നിങ്ങളെ പൂജിക്കാതെ തന്നെത്താൻ ഞെളിയുന്നുവോ, അവനെ കീഴ്മൗതി വത്തിച്ചാലും. കീഴ്മൗതിയാൽ പോവാ പിശുക്കനായ ആ അയഷ്ടാവിന്റെ പ്രാണനെ ഒടുക്കണം. മേധാചിതഃ സ്തുതികൊണ്ടു നിങ്ങളെ കാമിക്കുന്നവനായ എനിക്കു നിങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ച യാഗത്തിന്റെ ജ്ഞാനപ്രകാശമുണ്ടാക്കിത്തരണം.

4 ജംഭയതജിതോരായതഗ്ഗുനോ
ഹതംഘ്രയാചിരേന്യാന്യഗ്വിനാ
വാചംവാചംജാതുനീനികൃതം
ഭോഗംസംനാസത്യാവനംമേ

അനവതഃ—

മേ അഗ്വിനാ, രായതഃ	— നിന്ദിതം ഗബ്ധയതഃ
ഗുനഃ	— ഗ്വാസുഗാൻ
അഭിതഃ ജംഭയതം	— സപ്തതഃ നാഗയതം
(തഥാ) ഘ്രയഃ ഹതം	— സന്ദഗ്രാമം കച്ചതഃ താൻമാരയതം
താനി വിരേഘഃ	— ഹനനോപാധാൻ ജാനീഥഃ
(കിംച) ജാതുഃ	— യഷ്ടാൻ സ്തോതുഃ
വാചം—വാചം	— അംതാഃ സ്തുതിലക്ഷണാം വാചം
രാനീനി കൃതം	— സപ്തപിസ്തതി, രജനീയ ഫലവതീ, കരുതം
ഭേ നാസത്യാ	— സത്യദത്തേ യവാം
ഉഭാ മേ ഗംസം	— ഉഭാ, മദിയാ, സ്തുതി
അവതഃ	—

അർത്ഥം—അല്ലയോ അശ്വികളേ, നീചശബ്ദം പുറപ്പെടുവി
 യ്ക്കുന്ന നാൽക്കുളപ്പോലെയുള്ളവരെ (ശത്രുക്കളെ) എന്പാടും ഒടുക്കി
 യാലും. അതുപോലെ പോരിനു വരുന്ന അവരെ കൊന്നാലും.
 അവരെ കൊല്ലാനുള്ള ഉപായങ്ങൾ നിങ്ങൾ അറിയുന്നു.
 നിങ്ങളെ സ്തുതിക്കുന്ന എന്റെ ഓരോരോ വാക്കും (സ്തുതി മുഴു
 ക്കെ) സർവ്വഫലവത്താക്കി ചെയ്യണം. അല്ലയോ സത്യ
 ഭൂതരേ. നിങ്ങളിരുവരും എന്റെ ഈ സ്തുതിയെ ഫലഭൂയിഷ്ഠമാ
 യി രക്ഷിയ്ക്കണം.

5 യുവമേതം ചക്രമുസ്സിസുഷുപ്തവ
 മാതൃമന്വന്തം പക്ഷിണം തൌഗ്രായകം
 യേനദേവത്രാമനസാനിരൂഹഥ്
 സുപപ്തനീപേതഥുഃ ക്ഷോഭസോമഹഃ

വ. 27

അന്വയം:—

(ഹേ അശ്വിനൌ,) യുവം

സിസുഷു	— യുവാം സമുദ്രോദകേഷു
ആത്മൻ-വന്തം പക്ഷിണം	— ദാർഢ്യവന്തം, പക്ഷിവർഗ്ഗത്തി സാധനരഥവന്തം
ഏതം ഹവം	— ഹൃതിസാധനം നാവം
തൌഗ്രായ	— തുഗ്രപത്രായ ഭുജനാക്ലേ രാജേണ
കം ചക്രഥുഃ	— സുഖകരം ചക്രഥുഃ
യേന	— യുഷ്ടഭത്തേന ഹവേന
ദേവ-ത്രാ മനസാ	— ദേവേഷു മധ്യേ അനുഗ്രഹ യുക്തയാ ബുദ്ധയാ
നിഃ-ഊഹഥുഃ	— നിർഗ്ഗമനം കരുതം
(തഥാ) സു-പപ്തനി	— സുപതന്തൗയുവാം
മഹഃ ക്ഷോഭസഃ പേതഥുഃ	— മഹതഃ ഉദേസ്യ അധഃ പതഥ (ഉത്തരീതം)

8 തദാ¹ന്നാ¹നാ¹സത്യ¹വൻ¹ച്യോ
ദൃ¹ഭാ¹മാ¹ന്നാ¹സ¹ഉ¹ച¹ഥ¹ഓ¹ച¹ൻ
അ¹സ്മാ¹ഭ്യ¹സ¹ഭ¹സ¹സ്തോ¹മ്യാ¹ദാ
വി¹ദ്യാ¹മേ¹ഷ¹വൃ¹ജ¹ന¹ജീ¹ര¹ഭാ¹നഃ

വ 28

അന്വയം:-

- ഘേ നരാ, നാസത്യൗ, — നേതാൗ സത്യഫലാവശിണം
- വാ. (പ്രതി) മാനാസഃ — അസ്മദീയാഹോത്രാദയഃ
- യൽ ഉചഥ. അഘോചൻ — സ്തോത്രമകർപ്പൻ
- തൽ വാ. അന സ്മാൽ — താദൃഗം സ്തോത്രം യുവാഃ അനഭവതു
- അഭ്യ അസ്മാൽ — അസ്മിൻ പ്രധാന യാഗദിനേ അസ്മാദിഃ ക്രിയമാണാൽ
- സഭസഃ സോമ്യാൽ — സഭസസ്സംബന്ധിനഃ, സോമയാഗസമ്പാദനാൽ
- ആ (പ്രീണയതം) ഇഷം വൃജനം ജീര-ഭാം.
- വിദ്യാമ — അന്നംബലം ജയശീലംവയം ലഭേഹി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ നേതാക്കളേ. സത്യഫലനാമകായ അഗ്നികളേ, നിങ്ങളെക്കുറിച്ച് ഞങ്ങളുടെ ഹോതാക്കൾ മുതലായ വർ യാതൊരുസ്തോത്രം ചെയ്തിയോ, അതു നിങ്ങൾ അനഭവിക്കട്ടെ, നിങ്ങൾക്കനുകൂലമായി ചേർക്കട്ടെ, സ്വീകരിച്ചു ലും. പ്രധാന യാഗദിനമായ ഇന്ന് ഞങ്ങളാൽ ചെയ്യപ്പെടുന്ന സഭസ്സ സംബന്ധിച്ച സോമയാഗസംഭാരാൽ നിങ്ങൾ പുണ്യമായി സന്തോഷിക്കൂണം. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാവൂ.

വക്രം—29—

1 തം യുജാമാം മനസോയോജവീയാ
 ത്രിവന്ധരോ വൃഷണായത്രിചക്രഃ
 യേനോപയാഥസ്സകൃതോ ദരോണ്.
 ത്രിധാതുനാപതഥോവിൻപണ്ണിഃ

അന്വയം:—

ഹേ വൃഷണാ,	— കാമാനാം വർഷകൌ, യുവാം
യഃ (രഥഃ) മനസഃ	
ജവീയാൻ ത്രി-വന്ധരഃ	— മനോവേഗവാൻ ത്രിപ്രകാര
	രഥിസ്ഥാനഃ
യഃ (ച) ത്രി-ചക്രഃ	— ചക്രത്രിതയോപേതഃ
യേന (രഥേന) സ-കൃതഃ	
ദരോണ്.	— ശോഭനസോമാഖ്യ
	കർമ്മവതോയജമാനസ്യയാഗഗൃഹം.
ഉപ-യാഥഃ	— ഉപഗച്ഛഥഃ
ത്രി-ധാതുനാ	— സുവണ്ണരജതതാമ്രധാതുത്രയോ
	പേതേന യേന രഥേന
വിഃ ന പണ്ണിഃ	— പക്ഷി പക്ഷൈഃ യഥാശീഘ്ര
	മയത്തേന ഗച്ഛതി തദപി
പതഥഃ	— ഗച്ഛഥഃ
തം (രഥം) യുജാമാം.	

അർത്ഥം.—അല്ലയോ കാമവർഷകരേ, മനസ്സിന്റെ വേഗമുള്ള യാതൊരു തേർ മൂന്ന് ഇരിപ്പിടങ്ങളോടുകൂടിയതാണോ, ഏതു തേർ മൂന്നു ചക്രങ്ങളുള്ളതാണോ, ഏതു തേരിനാൽ നിങ്ങൾ സോമയാഗം ചെയ്യുന്ന സല്ലാർച്ചയുടെ ശാലയിൽ എത്തുന്നുവോ, സുവണ്ണം, ചെളി, ചെമ്പ് എന്നീ മൂന്നു ധാതുക്കളോടുകൂടിയ ഏതു തേരിൽ നിങ്ങൾ പക്ഷികൾ ചിറകുകളാലെന്നപോലെ വേഗത്തോടുകൂടി വരുന്നുവോ, ആ തേർ പൂട്ടിയാലും.

2 സുവൃട്ടമോവർത്തയെന്നഭിക്ഷാം
 യത്തിഷ്ടമഃ ക്രതുമന്താപ്രക്ഷേ
 വപുവുപുഷ്ടാസ്ഥതാമിയംഗീ
 ദ്രീവോദഹിത്രോഷസാ സചേമേ

അന്വയം:-

(ഘോരശാപിനേ,
 യവയോഃ) രഥഃ സു-വൃത — ശോഭനവർത്തനഃ
 യൻ ക്ഷാം അഭി വർത്തത — ദേവയജനഭൂമി. പ്രതിഗച്ഛൻ
 വർത്തതേ
 യൻ ക്രതു-മന്താ — യഃ രഥഃ കർമ്മവന്തേ
 പ്രക്ഷേ അന തിഷ്ഠമഃ — ഹവിഷിനിമിത്തഭൂതേസതി,
 അധി ആശ്രയമഃ
 (താദൃശോ രഥോ ദേവയജന. പ്രതി ആഗതഃ)
 (അനന്തരം) വപുഷ്ടാ — യുഷുച്ഛരീരവർദ്ധിനി
 ഇയം ഗീഃ — ഇദാനിം ക്രിയമാണാ സൂതി
 രൂപാവാക്
 വപുഃ സ്ഥതാം — സേവതാം.
 (യവാഃച) ദിവഃ ദഹിത്രാ — ദൃലോകസ്യ ദഹിതൃസ്ഥാ
 നീയയാ
 ഉഷസാ സചേമേ — ഉഷോദേവതയായജ്ഞം
 സങ്ഗച്ഛേമേ

അർത്ഥം:- അല്ലയോ അശ്വപികളേ, നിങ്ങളുടെ തേർ നന്നാ
 യി പ്രവർത്തിച്ചുകൊണ്ട് ദേവയജനസ്ഥാനത്തെത്തുന്നു. ഏതു
 തേരിൽ കർമ്മവാന്മാരായ നിങ്ങൾ ഹവിസ്സിന്നായിക്കൊണ്ട്
 കയറുന്നുവോ, ആ തേരിൽ യാഗഭൂമിയിലെത്തിക്കഴിഞ്ഞു.
 നിങ്ങളുടെ ശരീരം (ഘോരം മാത്രമല്ല ഭൗതികശരീരംകൂടി)
 വളർന്നതും, ഞങ്ങളിപ്പോൾ പൊലുന്നതുമായ സൂതിവചനം
 നിങ്ങളുടെ ശരീരത്തെ സേവിക്കട്ടെ, ഉപചരിക്കട്ടെ. നിങ്ങൾ

ദൃലോകപുത്രിയുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള ഉഷസ്സിനോടൊപ്പമാണല്ലോ യജ്ഞത്തിന് വന്നുചേരുന്നത്. (ഉഷഃ കാലത്താണ് അശ്വികൾക്കുള്ള ആഹുതി)

3 ആതിഷ്ഠതം സുവൃതം യോരഥോവാ
മനുപ്രതാനി വർത്തതേ ഹവിഷ്ഠാൻ
യേന നരാനാസത്യേഷയധൈ
വർത്തിത്യാഥസ്തന്യായത് മനേച

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വിനൗ) വാ.	— യുവാം
സു-വൃതം ആ തിഷ്ഠതം	— രഥമാശ്രയതം
യഃ രഥഃ ഹവിഷ്ഠാൻ	— ഹവിഷ്ഠതഃ യജമാനസ്യ (ഷഷ്ട്യന്തേം പ്രഥമാ)
പ്രതാനി അന വർത്തതേ	— അനുകൂലം വർത്തതേ
യേന (രഥേന) ഹേ നരാ നാസത്യാ	— നേതാരൌ, അസത്യരഹിതൌ യുവാം
ഇഷയധൈ	— യജ്ഞം പ്രാപ്തമിച്ചതം
(തേനരഥേന) വർത്തിഃ	— ഗൃഹം, യജ്ഞഗൃഹം
തന്യായ ത് മനേ ച	— പുത്രലാഭായ, ആത്മഹിതായ ച
യാഥഃ	— ആഗമമഃ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അശ്വികളേ, നന്നായി വർത്തിക്കുന്ന തേരിൽ നിങ്ങൾ കയറിയാലും. ഏതു തേർ ഹവിസ്സേന്തിയ യജമാനന്റെ കർമ്മങ്ങളെ അനുകൂലിച്ചു വർത്തിക്കുന്നുവോ, ഏതു തേരിനാൽ, നേതാക്കളും സത്യശീലരമായ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ യജ്ഞത്തിനെത്തിച്ചേരവാനിച്ഛിക്കുന്നുവോ, ആ തേരിൽ ഞങ്ങൾക്ക് സന്താനലാഭത്തിനായും ആത്മശ്രേയസ്സിനായും യാഗശാലയിൽ വന്നരുളൂ. (വന്നരുളിയാലും.)

4 മാവാംവൃകോമാവൃഹിരാഭയർഷീ
 താപരിവർകതമതമാതിധക്തഃ
 അയംവാം ഭാഗോനിഹിത ഇയംഗീ
 ദൃസ്രാഹിദേവാം നിയയോ ധധുനാം

അനന്തം:-

ഹേ ദൈവേ, വാം — ഗതൃഗന്താൺ,
 യുവയോഘഗ്രഹാൻ
 വൃകഃ മാ ആ ഭയർഷീൻ — ഹിംസകഃ അന്യഗ്വാദിഃ മാ
 ധർഷണ, മാ കാർഷ്യഃ
 (തഥാ) വൃകീഃ മാ (ഭയർഷീൻ)
 (തഥാ) യുവാം മാ പരി
 വർക്തം — മാം പരിതോമാവലഭയതം
 ഉത മാ അതി ധക്തം — അസ്താനതിക്രമ്യ
 അന്യസൈന്യമാദാതം
 വാം അയം ഭാഗഃ
 നിഹിതഃ — യുവയോഘമായ ഭേദനീയോ
 ഹവിരംഗഃ അപ്പിതഃ,
 (തഥാ) ഇയം ഗീഃ — സുതിരൂപാവാഗഹി
 (നിഹിതാ)
 വാം ഇമേ — യുവാഭ്യോ ഇമാനി
 ധധുനാം നി-ധന്യഃ — സോമാസാനാം നിയാനാനി
 നിഹിതാനി

ഭാഷ്യം.-അല്ലയോ ഗതൃഗന്താക്കളേ, നിങ്ങളുടെ അന്യഗ്ര
 ഹണാൽ അങ്ങളെ ചെന്നായ മുലായ ഹിംസജീവി ആക്രി
 മിക്കുന്നു. പെൺപന്നായയും ആക്രമിക്കുന്നു. അതുപോ
 ലെ നിങ്ങൾ അങ്ങളെ എന്നു വിട്ടുകളയുന്നു. അങ്ങളെ
 കവിച്ച്, അന്യസ്കന്ദകാടക്കുന്നു. നിങ്ങൾക്ക് ഘണ്ടി
 ഇതാ ഹവിരംഗം വച്ചിരിക്കുന്നു സുതിരൂപമായ വാക്കും
 (സ്ത്രോത്രവും) അപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. നിങ്ങൾക്കായി സോമ

രസങ്ങളുടെ നിധികൾ ഒരുക്കിയിരിയ്ക്കുന്നു. (ഇവിടെ ചെന്നായയും പെൺചെന്നായയും എന്ന് പറഞ്ഞത് മനസ്സിൽ പൊങ്ങിപ്പറന്ന കൂരവിചാരങ്ങളാവാം.)

5 യുവാംഗോതമഃപുരുമീളഹോഅത്രി
 ഉസ്രാഹവതേവസേഹവിഷ്ണുൻ
 ടിശംനദിഷ്യാമുജ്ജയേവയന്താ
 മേഹവംനാസത്യോപയാതം

അന്വയം:—

ഹേ സ്രോ നാസത്യാ
 യുവാം

— ശ്രേയ, സത്യശീലാവശ്യമിതേ
 യുവാം.

ഗോതമഃ പുരു—മീളഹഃ

അത്രിഃ (ച)

— ഭൃഷയഃ

യന്താ ഉജ്ജയാ—ഇവ

ടിഷ്യാം ടിശം ന

— അധ്വഗാമി ഉജ്ജഗാമിനഃ,
 മാഗ്ഗജ്ഞം ഗന്തവ്യാം ടിശംപ്രതി
 യഥാ ആഹ്വയതി തദേതേ

(ഏകൈകഃ) ഹവിഷ്ണുൻ

(സൻ) അവസേ ഹവതേ — രക്ഷണായാഹ്വയതി

(ഏവമഹമപ്യാഹ്വയാമി)

മേ ഹവം ഉപ ആ യാതം — ആഹ്വാനമാലക്ഷ്യ ഉപഗച്ഛതം

അർത്ഥം:—അല്ലയോ ഗുരുഹന്താക്കളേ സത്യശീലമായ അശ്വവികളേ, മഹർഷിമാരായ ഗോതമനും പുരുമീലനും അത്രിയും, വഴിപോക്കൻ നേർവഴിയ്ക്കു പോകുന്ന, വഴിയറിയുന്നവനോടു് തങ്ങൾക്കു് പോകേണ്ടു ടിക്കിനെപ്പറ്റി വിളിച്ചു ചോദിക്കുന്നപോലെ, ഓരോരുത്തരായി ഹവിസ്സേന്തിക്കൊണ്ടു് നിങ്ങളെ രക്ഷണത്തിനായി വിളിക്കുന്നു. അപ്രകാരം ഞാനും വിളിക്കുന്നു. ആ വിളികേട്ടു് അടുത്തുണഞ്ഞാലും.

6 അതാരിഷ്ടതമസസ്സാമസ്യ
 പ്രതിവാംസ്തോമോഽഽശ്വപിനാവധായി
 ഐഹയാതം പഥിഭീദ്യേവയാനൈ
 വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജിരദാനം

വ 29

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വപിനൌ യവയോഃ പ്രസാദാൽ)

അസ്യ തമസഃ പാരം. — തമസഃ ഹേതോഃ ദുഃഖസ്യ
 പര്യന്തഭൂമിം.

അതാരിഷ്ടം — ഉത്തീർണ്ണാസുഃ

ഹേ അശ്വപിനൌ, വാ.

പ്രതി സ്തോമഃ — സ്തോത്രം.

അധായി — അകാരി

(യവാം) ദേവ-യാനൈഃ

പഥി-ഭിഃ — ദേവഗന്തവ്യേഷ്യാനൈഃ

ഇഹ ആ യാതം. — ആഗച്ഛതം.

ഇഷം വൃജനം ജിര-ദാനം.

വിദ്യാമ
 — അന്നം ബലം ജയശീലം വയം
 ലഭേമഹി

അർത്ഥം.-അല്പയോ അശ്വപികളേ, നിങ്ങളുടെ പ്രസാദത്താൽ ഈ ഇരട്ടിന്റെ വീർപ്പു മുട്ടിക്കുന്ന സംസാര ദുഃഖത്തിന്റെ കരകടത്തി ഞങ്ങളെ ഉദ്ധരിച്ചാവൂ. അല്പയോ അശ്വപികളേ, നിങ്ങളെക്കുറിച്ച് സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്നു. നിങ്ങൾ ദേവന്മാരുടെ ഗമനമാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ ഇവിടെ വന്നുചേർന്നാലും. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും ഞങ്ങൾ നേടാവൂ.

നാലാമധ്യായം സമാപ്തം.

അദ്യായ പീഠിക

അഷ്ടകം—2 അദ്യായം—5

1-ാം വർഗ്ഗം അശ്വികൾ ദേവത. 2-ാം, 3-ാം, ദ്യാവാപൃഥ്വി വികൾ,—ദ്യോവിന്റെയും ഭൂവിന്റെയും മഹത്വവും അവർ മനുഷ്യരെ അനുഗ്രഹിക്കുന്നതും ചമല്ലാരത്തോടും അനുഭവ വേദ്യതയോടും ഇതിൽ വർണ്ണിക്കുന്നു. 4-ാം, 5-ാം വിശ്വദേ വകൾ. 6-ാം, 7-ാം വർഗ്ഗങ്ങളിൽ അന്നമാണ് ദേവത. സർപ്പാകർഷകവും സർപ്പാശ്രയവുമായ അന്നത്തെ ദേവതാത്വം കല്പിച്ച് സ്തുതിയ്ക്കുന്നു. 8-9-ആപ്രീസുകൃതം—അഗ്നിയുടെ വിവിധാകൃതികൾ പൂണ്ട ദേവീദേവന്മാർ സ്തുതിയ്ക്കപ്പെടുന്നു. 10-11-ആഗ്നേയം. ഇതിൽ 1-ാം മന്ത്രം ആർക്കമന്നം ജപിച്ഛപാസിജ്ഞാവുന്നതത്രേ. മറ്റു മന്ത്രങ്ങളും അഗ്നിയെ പരമേശ്വരനായും യജ്ഞാത്മാവായും പ്രതിപാദിയ്ക്കുന്നു. 12-13 ബൃഹസ്പതി ദേവത. വേദത്തിൽ ബൃഹസ്പതി ദേവഗുരുവായിട്ടില്ല. മന്ത്രങ്ങൾക്കധിപതിയായിട്ടാണ് പറയപ്പെടുന്നത്. 14-15-16 വർഗ്ഗങ്ങളെ വിഷഘോപനിഷത്തെന്നു പറയുന്നു. വിഷബാധിതനൊ, വിഷബാധിതനെ ഉദ്ദേശിച്ച് മറ്റൊരാളോ ഈ സുകൃതം ശ്രദ്ധാപൂർവ്വം ജപിച്ചാൽ വിഷമീറങ്ങമെന്നു പ്രമാണം. പലപല വിഷജന്തുക്കളെയും ഇതിൽ ഏടുത്തുപറയുന്നു. 17-18-19. അഗ്നി ദേവത. ഓരോ ദേവനും അഗ്നിയാണെന്നു പറയുന്നു. നാനാത്വത്തിലേകത്വം ഇതിൽ സ്പഷ്ടമാക്കിയിരിയ്ക്കുന്നു. വേദത്തിലെ ബഹുദേവത്വം ഏകത്വത്തിൽ നാനാത്വം മാത്രമാണെന്നു ഈ സുകൃതം പ്രകടമാക്കുന്നു. 20-21-വിഷ്ണു അഗ്നീദേവതാകം. 22-23-വിഷ്ണു ആപ്രീസുകൃതം, അഗ്നിയുടെ വിവിധ രൂപങ്ങളെ പ്രതിപാദിയ്ക്കുന്നു. 24 മുതൽ 29 കൂടി അഗ്നിതന്നെ ദേവത.

അ 2—അധ്യായം 5—വർഗ്ഗം 1

അഗസ്ത്യഃ ജ്ഞിഃ ത്രിഷ്ടുപ്ഥന് അഗ്നിനൗ ദേവതാ

1 താവാമദ്യതാപപരഃ ഹിവേ

മോച്യന്ത്യാമുഷസി വപ്നിതമിമൈഃ

നാസത്യാകഹചിത്സന്താപഭ്യോ

ഭിവോനപാതാസുദാസ്തായ

അന്വയം:—

അവാഃ — തൌ, രക്ഷകത്വേന പ്രസിദ്ധൌ
യവാഃ

അദ്യ ഉഷസി, ഉച്യന്ത്യാം — തമോവിവാസയന്ത്യാം സത്യം
ഹവേമ — അസിന്ധാഗദിനേ ആഹ്വയാമഃ

(അഥാ) അപരഃ തൌ — അപാത്സിൽ ഭിനേ ആഹ്വയാമഃ
ഹേനാസത്യോ, ഭിവഃ
നപാതാ — ദൃഢോകത്യനപ്ത

കഹ ചിത് സന്തൌ — സ്ഥാനീയൌ
— കത്രചിദ്ദേശ വന്തമാനൌ
യവാഃ

വപ്നിഃ അദ്യഃ — സ്തതേച്ഛാഡാ, ഇരയിതാ
ഇശ്വരഃ ഹോതാഹഃ

സുദാഃ—തരായ — അത്യന്തം ഗോകേണഹപിദ്ഭാത്രേ
യജമാനായ, തദന്തം

ഉമിമൈഃ — ശബ്ദസ്യഃ ഹവേമ

(ആഖ്യാതം പദം ഏകവചനത്തയാനേതവ്യം)

അർത്ഥം.—രക്ഷകത്വംകൊണ്ടു പ്രസിദ്ധരായ നിങ്ങളെ ഉഷ
സ്സിൽ ഇരുട്ടുകലുങ്ങോട, യാഗാനിനമായ ഇന്ന് വിളിക്കുന്നു.
നാളെയും വിളിക്കുന്നു. അല്ലയോ സത്യഗീലരേ, ദൃഢോക
ത്തിന്റെ പൌത്രന്മാരേ, നിങ്ങളെവിടെ വന്തിക്കുന്നവരായാ
ലും സ്തുതികളേന്തി, സ്തുതികളുടെ നാഥനായി ഹോതാവായ
ഞാൻ, ഏറ്റവും അല്പ ഹവിസ്സുകുന്ന യജമാനനുവേണ്ടി, ശത്രു
മന്ത്രങ്ങളാൽ നിങ്ങളെ വിളിക്കുന്നു.

2 അസ്സേഉഷ്വപ്ഷണാമാദയേഥാ
 മുൽപണീഹതമുക്യാമദന്താ,
 ശ്രുതംമേഅച്ഛോക്തിഭിർമ്മതിനാ
 മേഷാനരാനിചേതാരാചകണ്ഠൈഃ

അന്വയം:—

ഹേ വൃഷണാ,	— കാമാനാം വഷ്കൈൗ, യുവാം
അസ്സേ ഉ സു മാദയേഥാം	— അസ്സാസ്വേവതുപ്യതം
അസുഭ്യമഭിമതം തസ്ത്വയതം
(തഥാ) പണീൻ	
ഉൽ ഹതം	— വണിജഃ, ലുബ്ധകാൻ,
അയുഷ്യപൻ, ഉന്മൂല്യനാശയതം
ഉൾമുക്യാ മദന്താ	— അസുഭീഭയേന സോമേന
മാദ്യന്തൗ, യുവാം
മേ അച്ഛോക്തി-ഭിഃ	— മമ ആഭിമുഖ്യകന്ദൈഃ
വേദവാക്യൈരചിതാഃ
മതിനാം	— സ്തുതിഃ (കർമ്മണി ഷഷ്ഠീ)
കണ്ഠൈഃ ശ്രുതം	— ശ്രോത്രൈഃ ശ്രുണതം
ഹേ നരാ, ഏഷ്വാ	— നേതാരൗ, യുവാം ഖലു
അന്വേഷാരൗ
(തഥാ) നി-ചേതാരാ ച	— ലബ്ധാനാം താസാം സ്തുതീനാം
സഞ്ചയകത്താരൗച. (ശ്രുണതം)

അർത്ഥം.—അല്ലയോ കാമവഷകരേ, നിങ്ങൾ ഞങ്ങളിൽ തന്നെ സംതുപ്പുരാവണം, അഭിമതമുള്ള ഞങ്ങളെ തൃപ്തരാക്കണം. അതുപോലെ, പിഗ്രക്കന്താതം, യാഗകർമ്മം ചെയ്യാത്ത വരുമായവരെ ഉന്മൂലം നശിപ്പിക്കണം. ഞങ്ങളുടെ സോമത്താൽ ഹഷ്ഠിജ്ഞപരായി, നിങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ചു ചൊല്ലുന്ന വേദാന്തഗുതങ്ങളായ സ്തുതികളെ ചെവികളാൽ കേൾക്കണം. നേതാക്കളായ നിങ്ങൾ ആ സ്തുതികളെ അന്വേഷിച്ചു നടക്കുന്നവരും ലഭിച്ച സ്തുതികളെ സമാഹരിക്കുന്നവരുമായി കേൾക്കണം.

3 ശ്രിയേപുഷ്ണിഷ്ഠതേവദേവാ
 നാസത്യാവഹതംസുര്യായാഃ
 വച്യന്തേവാം കകഹാ അപ്സുജാതാ
 യഗാഭ്യണ്ണവവന്തസ്യ ഭൂരേഃ

അന്വയം:-

ഹേ പുഷ്ണി,

— പോഷക, സൂര്യ-ഏതച്ഛ്രസ്യോ
 പൃഥലക്ഷണം, സൂര്യാചന്ദ്ര
 മന്യോരേവാഗ്നിത്വാൽ. അതഃ
 ഹേ പോഷകാവശിണം,
 — അസത്യരഹിതം, ദേവം,
 യവാം.

നാസത്യാ, ദേവാ

ശ്രിയേ

— ശ്രേയസേ, ശസ്ത്രസ്യ
 കന്യായാശ്ച ലാഭായ

ഇഷ്ടതാ-ഇവ

— (ഇവശബ്ദഏവാത്ഥം) ഇഷ്ടവ
 ച്ഛിപ്രഗാമിണൗ കൃതാവേവ
 സന്തൗ

സുര്യായാഃ

— ഏതന്നാമികായാഃ സവിതുഃ
 പത്ര്യാഃ (കച്ഛണി ഷഷ്ഠീ)
 സുര്യാം.

വഹതം

— ധാരയിതും ആഭിം ഉദജയതാം

അപ്സു-സു ജാതാഃ

— കച്ഛസുസന്ധാദിതാഃ

കകഹാഃ

— ശസ്ത്രരൂപാസ്തതഃ

ഭൂരേഃ

— അവിച്ഛിന്ന പ്രവാഹസ്യ

വന്തസ്യ

— ഫലപ്രതിബന്ധക പാപനിവാ
 രകസ്യ യാഗസ്യ സിദ്ധ്യർത്ഥം.

വാം (പ്രതി) വച്യന്തേ (ഹോത്രാദിഭിഃ)

യവാമേവയാഗകാലേ ശസ്ത്രഗതമന്യൈഃ സ്തുവന്തി,

(യഗാ ഭൂഷ്ണാ-ഇവ

— ഭൂഷ്ണാനി യഗാനിവ (പ്രാതന്ത
 യാഗകാലാഃ യഥാ തഥാ
 അഭ്യന്തരം അപി യവാമേവ
 സ്തുവന്തി)

അർത്ഥം-ഇവിടെ ഒരു കഥ സൂചിതമായിരിക്കുന്നു. സവി
താവു് തന്റെ പുത്രി സൂര്യയെ വിവാഹം ചെയ്തുകൊടുപ്പാൻ
ദേവന്മാരെ വിളിച്ചുവരുത്തി, സാമർത്ഥ്യപരീക്ഷയ്ക്കായി ഒരു
പന്തയം നിശ്ചയിച്ചു. അതിൽ ജയിക്കുന്നവർക്കു് സൂര്യയെയും
ആയിരം ലക്ഷക്കൂലി ശമ്പ്രവും കിട്ടും. അതിലാദ്യം അഗ്നി ജയി
ച്ചു. അഗ്നിയെത്തള്ളി ആയിരം ലക്ഷക്കൂലി ശമ്പ്രത്തെയും കന്യക
യെയും അശ്വപികൾ നേടി. അഗ്നിയിൽ പിന്നെ ജയിച്ച ഇന്ദ്ര
നും ഉഷസ്സിനും ആയിരം ലക്ഷക്കൂലിൽ നിന്നു് ചിലചില
ഭാഗങ്ങൾ കൊടുത്തു് അശ്വപികൾ സൂര്യയെ സ്വന്തം തേരിൽ
കയറ്റി.

അല്ലയോ പോഷകരായ അശ്വപികളേ, (അശ്വപികൾ സൂര്യ
ചന്ദ്രന്മാരെന്ന് ഐതരേയ ബ്രാഹ്മണം). സത്യശീലരേ, ദേവ
ന്മാരേ, നിങ്ങൾ ശ്രേയസ്സിനുവേണ്ടി, ആയിരം ലക്ഷക്കൂലി
ശമ്പ്രത്തിന്റെയും കന്യകയുടെയും ലബ്ധിക്കായി, അമ്പുകൾ
പോലെ സ്വയം വേഗവാന്മാരായി, സൂര്യപുത്രിയായ സൂര്യ
യെ ലഭിക്കാനായി, പന്തയത്തിൽ ജയിച്ചു. കർമ്മജാതന്മാരായ
(യാഗാദികർമ്മങ്ങളിൽ നിന്നു് ഉൽപത്തിയോടുകൂടിയ) നിങ്ങളെ
മുടക്കും കൂടാതെ മുറയ്ക്കു നടക്കുന്നതും, സർവ്വകർമ്മഫലങ്ങളെ
പ്രതിബന്ധിക്കുന്ന പാപങ്ങളെക്കുറുന്നതുമായ (ഇവ) യാഗത്തിൽ
ശമ്പ്രരൂപങ്ങളായ സ്തോത്രങ്ങളാൽ ഹോതാവു മുതലായവർ സ്തു
തിക്കുന്നു. കഴിഞ്ഞുപോയ യാഗകാലങ്ങളെന്നപോലെ ഇന്നുള്ള
യാഗാവസരങ്ങളിലും നിങ്ങളെ സ്തുതിക്കുന്നു

- 4 അസ്മൈസാവാം മാധചീരാതിരസ്തു
സ്തോമം ഹിനോതം മാന്യസ്യകാരോഃ
അന്യഭാം ശ്രവസ്യാസദാനു
സുവീര്യായ ചർണയോമനേ

അന്വയം:-

ഹേ മാധവി,	— മധുപുഷ്പപാത്രയുക്താ വശഗിണം
വാം സാ രാതി:	— യുവയോസ്സംബന്ധി പ്രസിദ്ധം ഭാനം
അസ്മൈ അസ്മു (തദേതം) മാനുസ്യ കാരോ:	— അസ്താകം ഭവതു — മനനീയസ്യ സ്തോതു: അഗസ്ത്യസ്യ
സ്തോമം ഹിനോതം ഹേ സു-ഭാന്ത, വാം ശ്രവസ്യോ	— സ്തുതിം പ്രീണയതം — ശോഭനഫലഭാണോ, യുവാം
യദ് സ-വീര്യായ	— കീർത്തരിച്ഛതം — യസ്താൻ ശോഭനബലായ
ചക്ഷ്ണയ:	— ജ്വലിഗ്രൂപാഭനഷ്ടാ:
അന മദന്തി	— യുവാഭ്യോം സഹസ്രായമന ക്രമേണമാദ്യന്തി

അർത്ഥം.-തേൻ നിറഞ്ഞ പാത്രങ്ങളോടു കൂടിയ അഗ്നികളേ,
നിങ്ങളുടെ പ്രസിദ്ധമായ ഭാനം ഞങ്ങൾക്ക് കീഴ്മാറാകട്ടെ.
അതിനുവേണ്ടി ഗണനീയനായ, സ്തോതാപായ അഗസ്ത്യന്റെ
സ്തുതിയെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടാലും. ശോഭനഫലഭാതാകളേ, കീർത്തി
യിലുള്ള ഇച്ഛകൊണ്ട് നല്ല ബലത്തിനായി ജ്വലിക്കുകയായ
മനുഷ്യർ നിങ്ങളോടൊപ്പം ക്രമത്തിൽ സ്വയം ഹർഷിക്കുന്നു.

ഏ॒യ॒വാം॒സ്തോമോ॑ അഗ്നി॒നാവകാരി॑
മാനേ॑ദി॒മ് ല॒വാ॒നാസൃ॒ച്ഛന്തി॑
യാതം॑ വർത്തി॒സ്തന॑യായ॒ത് മനേ॑
ചാഗ॑സ്ത്യ॒താസ॒ത്യാമ॑ന്തോ

അന്വയം:—

ഹേ മഘ-വാനാ,

അശ്വിനൗ, വാഃ

— ഹവിർലക്ഷണാവതാവശി
നൗ, യവാഃ

മാനേഭി:

— മാനൈ: ഹവിശ്രദാനൈസ്സ
ഹിത:

ഏഷ: സ്തോമ:

— സ്തോത്രം

സു-പ്രകൃതി അകാരി

— സുഷുപാപവഴ്ജനം യഥാഭവതി
തഥാകൃത:

ഹേ നാസത്യാ, അഗസ്ത്യേ — അസത്യരഹിതൗ യവാഃ
ഏതന്നാഗ്നിമയി

മദന്താ

— മാദ്യന്തൗസന്തൗ

തനയായ ത്വമനേ ച

— പുത്രാദിലാഭായ ആത്മഹി
തായ ച

വർത്തി: യാതം

— യജ്ഞസംബന്ധിഗൃഹം
പ്രാപ്തം

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഹവിരനവാന്മാരായ അശ്വികളേ, നി
ങ്ങൾക്ക് ഹവിർദ്വാനത്തോടുകൂടി പാപമകരുന്ന സ്തോത്രം ചൊ
ല്ലപ്പെട്ട അല്ലയോ സത്യശീലരേ, നിങ്ങൾ അഗസ്ത്യനായ
എന്നിൽ ഹൃഷ്ടരായി സന്താനലാഭത്തിന്നും ആത്മഹിതത്തിന്നും
ആയി യജ്ഞം സംബന്ധിച്ച (അഗ്നിഹോത്രം രക്ഷിച്ചവരുന്ന)
ഗൃഹത്തിൽ വന്നാലും.

6 അതാരിഷ്ഠതമസസ്സാരമസ്യ

പ്രതിവാം സ്തോമോ അശ്വിനാവധായീ

ഏഹയാതം പഥിഭീദ്വേവയാനെ

വ്വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജീരമാനം

(വ. 1)

അന്വയം:—

ഇത് കഴിഞ്ഞസൂക്തത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്.

വക്ത്രം—2-3. ദ്യാവാപൃഥ്വിത്യൗ ദേവതൗ

1 കതരാപുർവ്വാകതരാപരാതോഃ
 കഥാജാതേ കവയഃ കോവിവേദ
 വിശ്വം ത്വമനാബിഭൃതോയദ്ധനാമ
 വിവരേന്തേ അഹനിചക്രിയേവ

അന്വയം:—

അയോഃ	— ഏതയോർദ്യാവാ പൃഥിവ്യോർമ്മദ്ധ്യേ
കതരാ പുർവ്വ?	— പുർവ്വമുൽപന്നാ?
കതരാ (വാ) അപരാ?	— പശ്ചാൽഭാവിനീ?
(തഥാ) കഥാ ജാതേ?	— കേനഹേതുനാ ഉൽപന്നേ?
ഹേ കവയഃ	— ക്രാന്തദർശിനഃ, അതീന്ദ്രിയ ജ്ഞാനാഃ യുയം വദത
കഃ വി വേദ?	— പൌർവാപര്യം കാരണം ച വിവിച്യ കഃ ജാനാതി? ന കോപിജ്ഞായതേ
യൽ ഹ നാമ വിശ്വം	— യസ്മാൽ വലു ഹേതോഃ പ്രസിദ്ധം കൃത്സ്നമപി ജഗൽ
ത്വമനാ ബിഭൃതഃ	— ആത്മനൈവ, അന്യനൈരപേ ക്ഷ്യുണ ധാരയതഃ
(യൽ കാരണം ബ്രൂമഃ തദപി ആദ്യാമേവഭൂിയതേ)	
അഹനി	— ഏതേദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
ചക്രിയാ-ഇവ	
വി വരേന്തേ	— ചക്രയുക്തേ ഇവ വരേന്തേ

അർത്ഥം:—ഈ ദ്യാവാപൃഥ്വിവികളിൽ ആരാണു് മുന്പുണ്ടായതു്? ദ്യോഽപോ, ഭൂഽപോ? ആരാണു് പിന്നീടുണ്ടായതു്. എന്തുകാ
 രണത്താലാണിവർ ഉണ്ടായതു്? അല്ലയോ അതീന്ദ്രിയജ്ഞാ
 നികളും, എല്ലാറ്റിന്റെയും അപ്പുറം കാണുന്നവരുമായ പണ്ഡി
 തന്മാരേ, നിങ്ങൾ പറയുക. ഇവരുടെ മുന്പുപിമ്പും കാരണ
 വും ആരറിയാൻ? ആരാലുനിയപ്പെടുന്നില്ല. പ്രസിദ്ധമായ

ഈ സർവ്വജഗത്തും ഇവർ ആത്മാവിനാൽ തന്നെ, സ്വശരീരത്താൽ തന്നെ, അന്യാപേക്ഷ കൂടാതെ ധരിക്കുന്നു. വല്ല കാരണവും പറയാനുണ്ടെങ്കിൽ കാര്യംപോലെ ആ കാരണത്തെയും അവർ തന്നെ ധരിക്കുന്നു. കാരണം അവർക്കധീനമാകുന്നു. ഈ ദ്യാവാപൃഥ്വികൾ ചക്രമുദാഹരണത്തോൾ പോലെ നിലകൊള്ളുന്നു.

2 ഭൂരിഭാഗം അപരന്തിചരണം

പദാന്തം ഗർഭപദീഭയാതേ

നിത്യം ന സൂര്യം പിത്രോരുപസ്ഥം

ദ്യാവാഭക്തം പൃഥ്വിനോ അഭാൽ

അന്വയം:—

അപരന്തി ഭാഗം	— അവിചലേ ഏതേ ദ്യാവാപൃഥ്വിവ്യുതം
ഭൂരിം ചരണം	— ബഹുതരം ചലനവന്തം
പരീ-വന്തം	— പാദയുക്തം
ഗർഭം	— ഗർഭദാശ്രിതം കൃത്സ്നം പ്രാണിജാതം
അപദീ	— സ്വയം പാദരഹിതേ
പിത്രോഃ ഉപ-സ്ഥം	— മാതാപിത്രോഃ ഉൽസംഭവേ വർത്തമാനം
നിത്യം സൂര്യം ന ഭയാതേ	— ധ്രുവം പുത്രമിവ ധാരയതഃ
ഹേ ദ്യാവാ പൃഥ്വി,	— ദ്യാവാപൃഥ്വിവ്യുതം,
നഃ അഭാൽ ഭക്തം	— മഹത്തോഭയഹേതോഃ പാപാൽ പാലയതം

അർത്ഥം:—സ്വയം ഭരിക്കുവാനുള്ളതായ ഈ ദ്യാവാപൃഥ്വികൾ, പലവിധത്തിലുണ്ടാകും. ഇളകിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതും, കാലമുള്ളതും, ഗർഭം വഹിക്കുന്ന ആശ്രയിച്ചു് ഇതുണ്ടെന്നപോലെ ജഗത്തിൽ ഇതുണ്ടെന്ന നാനാവിധപ്രാണിസമൂഹത്തെ, ചരാചരസംഘാതത്തെ, സ്വയം കാലിദ്വാരാതെ ഈ ദ്യാവാപൃഥ്വി

കൾ, അപ്പനമ്മമാരുടെ മടിയിലിരിക്കുന്ന ഓരസപത്രനെ
യെന്നപോലെ ധരിയ്ക്കുന്നു. അദ്വയോ ദ്യാവാപൃഥ്വിക
ളേ, ഞങ്ങളെ വിപത്തുകൾക്കു കാരണമായ പാപത്തിൽ
നിന്നു രക്ഷിച്ചാലും.

3 അനേഹോദാത്രമഭിതേരനവു.
ഹവേസ്വവുവേധം നമസ്വൽ
തദ്രോദസി ജനയതഃ ജമിത്രേ
ദ്യാവാഋക്ഷതഃ പൃഥ്വിവീനോ അച്ഛാൽ

അന്വയം. —

അഭിതേ:	— അവസ്ഥനീയാഃ പൃഥ്വിയാഃ (അന്തരീക്ഷസ്യാപ്യുപ വക്ഷണം) പൃഥ്വിയാഃ അന്തരി ക്ഷസ്യാ ച സംബന്ധി
അനേഹഃ, അനവുഃ	— അപാപം, ദുഃഖരഹിതം, സുഖ ദായകം അനരണം, അക്ഷീണം
സ്വഃ-വൽ	— സവൃതഃ ഫലഭൂതേന, സ്വർഗ്ഗേണ യുക്തം
അവധം നമസ്വൽ	— അഹിംസീതം, അന്നവൽ
ദാത്രം ഹവേ	— ധനം ആഹ്വയാമി, സ്പൃഹയാമി
തൽ (ധനം)	
ഹേ രോദസി,	— ദ്യാവാപൃഥ്വിവേൗ
ജമിത്രേ ജനയതഃ	— ന്യോത്രേ യജമാനായ ഉൽപാദയതഃ
ഹേ ദ്യാവാ പൃഥ്വി വീ നഃ	
അച്ഛാൽ രക്ഷതഃ	— മഹന്തോ ജയഹന്തോഃ പാലയതഃ

അർത്ഥം.—അവസ്ഥനീയമായ ഭൂമിയെയും അന്തരീക്ഷത്തെയും സംബന്ധിച്ചതും, പാപമരദ്യം, (അതുകൊണ്ടുതന്നെ ദുഃഖമുപവേക്ഷിക്കത്തക്കതും സുഖമിരുന്നതും) അക്ഷയവും ഏല്പാവിധ

ത്തിലും ഫലാനുഭവഭൂതവുമായ സ്വർഗ്ഗത്തോടുകൂടിയതും, (സ്വർഗ്ഗ സുഖം നൽകുന്നതും) കേടേല്പിക്കപ്പെടാത്തതും (അപഹരിച്ചോ ഭുക്തംചെയ്തോ നശിക്കാത്തതും) അന്നത്തോടുകൂടിയതുമായ ധനത്തെ ഞാൻ വിളിക്കുന്നു, അഭിലഷിക്കുന്നു. അല്ലയോ ദ്യാവാപൃഥ്വികളേ, ആ ധനം സ്നേഹാതാവിനും, യജമാനനും ഉണ്ടാക്കിയാലും. ദ്യാവാപൃഥ്വികളേ, ഞങ്ങളെ വിപൽ കാരണമായ പാപത്തിൽനിന്നും രക്ഷിച്ചാലും,

4 അതപ്യമാനേഅവസാവന്തി

അനുഷ്ഠാമരോദസിദേവപുത്രേ

ഉദേദേവാനാമുദയേഭിരഹ്നാം

ദ്യാവാരക്ഷതംപൃഥ്വിവീനോഅചാൽ

അനന്യം:-

അവസാ

— സ്വതോധികേന കേനചിത്
കൃതേന അവനേന, സമൃദ്ധ്യോ

അതപ്യമാനേ

— അനീശ്വരേ,
അന്യൈരപീഡ്യമാനേ

(അവസാ) അവന്തി
ദേവ-പുത്രേ

— അന്നേന തപ്തയന്ത്യേ
ലോകദ്രവ്യസ്ഥാഃ
ദേവാശ്ചമനുഷ്യാശ്ച
തദുപജീവ്യത്പാൽ
പുത്രസ്ഥാനീയാഃ യയോഃ
താദൃശ്യേ

ഉദേ രോദസി
ദേവാനാം അഹ്നാം
ഉദയേഭിഃ

— ദ്യാവാപൃഥ്വിവൈ
— (രാത്രേരപ്യുപലക്ഷണം)
ദ്യോതമാനാനാം അഹ്നാം
രാത്രിണാംച സംബന്ധിഭിഃ
ഉദയവിധൈഃ ഉഷ്ണശീതരൂപൈഃ
ധർമ്മൈഃ തേഷാം ലാഭായ
ഐവാം

അനു സ്ത്വാമ

— അന്നഭവേമ

ഹേ ദ്യാവാ പൃഥ്വി വീ നഃ

അചാൽ രക്ഷതം

— അസ്താൻ മഹതോദയഹേതോഃ
പാലയതം.

അർത്ഥം:- ഏതോ വിധത്തിലുണ്ടായ അധികമായ സമൃദ്ധി കൊണ്ട് അനിശ്ചയമായി. (തങ്ങൾക്കുമേലെ ആത്മീയമായി വരായി) ആരും പിന്തിരിഞ്ഞുപോകാത്തവരായി, പ്രാണിസമൃദ്ധത്തെ തങ്ങൾക്കു തങ്ങൾക്കുവേണ്ട അന്നംകൊണ്ട് തൃപ്തിപ്പെടുത്തുന്നവരായി. ദൃഢോക്തൃലോകങ്ങളിൽ പുത്രന്മാരുടെ സ്ഥാനത്തുള്ള ദേവന്മാരോടും മനുഷ്യരോടൊത്തവരായി ഈ ദ്യാവാപൃഥ്വികൾ രണ്ടുപേരെയും പ്രകാശമാനങ്ങളായ പകലിരവുകളുടെ ഉഷ്ണശീതരൂപങ്ങളായ ധർമ്മങ്ങൾ നാം അനുഭവിച്ചാവും. ദ്യാവാപൃഥ്വികളേ, വിപരീതകാരണമായ പാപത്തിൽനിന്ന് ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും.

5 സന്ദഗ്ദ്ധമാനേയവതിസമന്തേ

സ്വസാരാജാമിപിത്രോത്പന്ഥേ

അഭിജിത്രാഭിജിതസ്യനാഭി.

ദ്യാവാരക്ഷതഃപൃഥ്വിനോ അഭാൽ

വ. 2

അന്വയം:-

സം-ഗച്ഛമാനേ

— പരസ്പരമപകാരിത്വേന, (വൃഷ്ടി ഹവിഷോശ്ചപരസ്പരമപകാരോപകാരകഭാവം) സഹയജമാനേ

യവതി

— നിത്യതദൃഷ്ടേ

സം-അന്തേ

— സമാനാന്തികേ

സ്വസാരാ

— പരസ്പരം സ്വസ്വഭാവേ

ജാമി

— പ്രജാപതേ: സഹോൽപന്നത്വാൽ ബന്ധുഭാവേ

പിത്രോ: ഉപ-സ്ഥേ

— പിതൃസ്ഥാനീയയോ: തയോ യസംഭോഗേസ്ഥിതം

ഭവനസ്യ നാഭി.

— ഭൂതജാതസ്യബന്ധകമുദകം

അഭി-ജിത്രാഭി

— അഭിജിതാണം കർത്തൃം, സ്വഭാവേ

ദ്യാവാ പൃഥ്വി ന:

— അസ്ഥാനീ മഹത്തോജയഹേതോ: ധാപാൽ പാലയനം

അഭാൽ രക്ഷതം.

അർത്ഥം-മഴകൊണ്ടും ഹവിസ്സുകൊണ്ടും അന്യോന്യം ഉപകാരികളായി ഒത്തു ചേർന്നവരും, നിത്യതരുണികളും, അന്യോന്യം സമീപസ്ഥകളും, സഹോദരിമാരും, അച്ഛനമ്മമാരുടെ സ്ഥാനത്തോടുകൂടിയവരും മടിയിലിരുത്തിയ ഭൂവനത്തിന്റെ, ചരാചര സമൂഹത്തിന്റെ, ബന്ധകമായ (ജീവനായ) വെള്ളത്തെ പ്രാണിക്കുന്ന (സ്പർശിക്കുന്ന) വരുമായ ദ്യാവാപൃഥ്വികൾ നമ്മളെ വിപരീകാരണമായ പാപത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിക്കട്ടെ.

6 ഉദ്യീ¹സദ്²മനി³ബൃഹതി⁴ഋതേ⁵
 ഹവേ⁶ദേവാ⁷നാമ⁸വസാ⁹ജനി¹⁰ത്രി¹¹
 ദധാ¹²തേയേ¹³ അമൃ¹⁴തം¹⁵സുപ്ര¹⁶തീ¹⁷കേ¹⁸
 ദ്യാവാ¹⁹രക്ഷ²⁰തം²¹പൃഥ്വി²²വീനോ²³ അപോ²⁴ൽ

അന്വയം:-

ഉദ്യീ, സദ്മനി	— വിന്ധീണ്ണ്, സനോധാരഭൂതേ
ബൃഹതി	— മഹത്യേ, മഹാനഭോവേ
ദേവാനാം	— (ഉപലക്ഷണമേതൽ) ദേവാനാം മനുഷ്യാദീനാം ച
അവസാ ജനിത്രി	— പ്രീത്യാനിമിത്തേനവൃഷ്ടി സസ്പാദേജനിത്യേ
ഋതേ	— യജ്ഞേന ച നിമിത്തഭൂതേന
യേ സുപ്രതീകേ	— ശോഭനരൂപേ
അമൃതം ദധാതേ	— ഉദകം ധാരയതഃ
(തേ യുവാം) ഹവേ	— ആഹവയാമി
ഹേ ദ്യാവാ പൃഥ്വി നഃ	
അപോൽ രക്ഷതം	— അസ്താൻ ഭയഹേതോഃ പാപാൽ പാലയതം

അർത്ഥം-വിന്ധീണ്ണുകളും, ദേവന്മാർക്കും മനുഷ്യാദികൾക്കും സ്വസ്വഗൃഹങ്ങളുടെ ആധാരഭൂതകളും, മഹാനഭോവകളും, പ്രീതിപൂർവ്വം മഴയും സസ്പാദികളും ഉള്ളവയെന്നവരുമായ ശോഭനരൂ

പകളേവർ അതുതോപമമായ പെള്ള: ധരിക്കുന്നുവോ, ആ നിങ്ങളെ യജ്ഞത്തിനായി വിളിക്കുന്നു അല്ലയോ ദ്യാവാപൃഥിവീകളേ, ഞങ്ങളെ വിപരീകാരണമായ പാപത്തിൽനിന്നു രക്ഷിച്ചാലും.

7 ഉപ്വിപൃഥ്വിബഹുലേദുരേണന്തേ
ഉപബ്രുവേനമസായജേണ അസ്മിൻ
ദധാതേ യേസുഭേസുപ്രതുതീ
ദ്യാവാ രക്ഷതംപൃഥിവീനോ അചാൽ

അന്വയം -

ഉപ്വി പൃഥ്വി	— മഹത്യോ പൃഥിവ്യോ
ബഹുലേ	— ബഹുലാകാരോ
ദുരേ-അന്തേ	— വിപ്രകൃഷ്ടാന്തദേശേ, അപാരേ യുവാം.
അസ്മിൻ യജേണ നമസാ	— നമസ്സാധനേന സ്തോത്രേണ
ഉപ ബ്രുവേ	— ഉപേത്യ ബ്രവിമി, ബ്ലോമി
യേ സു-ഭേഗേ	— ശോഭനഭാഗ്യേ
സു-പ്രതുതീ	— ശോഭനഭാനേ
(വിശ്വം, ജഗൽ) ദധാതേ (തേ യുവാം ബ്ലോമി)	
ദ്യാവാ പൃഥിവീ ന:	
അചാൽ രക്ഷതം.	— അസ്മാൻ ഭയഹേതോ: പാപാൽ പാലയതം.

അർത്ഥം.-മഹതികളും വിസ്തൃതകളും വിവിധ രൂപകളും അകന്ന അറങ്ങളോടുകൂടിയവരും (അറമറവരും) ആയ നിങ്ങളെ ഈ യജ്ഞത്തിൽ നമസ്സാരരൂപമായ സ്തോത്രത്താൽ അടുത്തണഞ്ഞു സ്തുതിക്കുന്നു സുഭഗകളും ശോഭനഭാനകളുമായി ഏവർ ജഗത്തു മുഴുവൻ ധരിയുന്നുവോ, താങ്ങുന്നുവോ, ആ നിങ്ങളെ സ്തുതിക്കുന്നു ദ്യാവാപൃഥിവീകളേ, ഞങ്ങളെ വിപരീകാരണമായ പാപത്തിൽ നിന്നു രക്ഷിച്ചാലും.

8 ദേവാൻ വായചക്രമാകല്പിഭാഗ
 സ്സഖായംവാ സദമിജ്ജാസ്സതി. വാ
 ഇയംധീർഭൂയാ അവയാൻമേഷാം.
 ദ്യാവാറക്ഷതം പൃഥിവീനോ അഭോൽ

അനന്തം:-

(ഹേ ദ്യാവാപൃഥിവ്യേ,	
വയം) ദേവാൻ വാ	— ദേവാൻ പ്രതി വാ
യൽ കൽ ചിൽ ആഗ:	— തത്ത്വദ്യാഗകാലേ തേഷാം
	തേഷാം അയാഗലക്ഷണ
	മപരാധം
സദം ഇൽ ചക്രമ	— സർവ്വദൈവകൃതവന്ത:
സഖായം വാ	— പ്രിയം മിത്രം പ്രതിവായചക്രമ
ജാ: പതിം വാ	— ജാ: പുത്ര്യ: താസാംപതിം കല
	ഹോൽപാദനരൂപം യച്ച ചക്രമ
ഏഷാം അവ-യാനം	— ഉക്തരൂപാണാമപരാധാനാം,
	പാപാനാമപഗമം കർത്തം
ഇയം ധീ:	— യുഷ്മൽസ്തുതിരൂപമിദം കർമ്മ
ഭൂയാ:	— ഭൂയാൽ, ഭവതു
ദ്യാവാ പൃഥിവീ, ന:	
അഭോൽ രക്ഷതം	— അസ്താൻ ഭയഹേതോ: പാപാൽ
	രക്ഷതം

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ദ്യാവാപൃഥിവികളേ, ദേവന്മാർക്ക് അതാതു യാഗകാലത്തു്, അയാഗോചിതമായ പ്രവൃത്തി കൊണ്ടു് എന്തെന്തപരാധം എപ്പോഴും ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ, പ്രിയ സുഹൃത്തിനും (സുഹൃത്തുക്കൾക്കും) എന്തപരാധം ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ, ജാമാതാവിനും ദോഷാരോപണം, കലഹം എന്നീ രൂപത്തിൽ എന്തപരാധം ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ, ആ പാപാപരാധങ്ങൾ നിങ്ങളിപ്പോകാനായി നിങ്ങൾക്കു് സ്തുതിരൂപമായ ഈ കർമ്മം ഭവിക്കട്ടെ. അവയൊക്കെ ഈ കർമ്മംകൊണ്ടു് നീങ്ങട്ടെ. ദ്യാവാപൃഥിവികളേ, ഞങ്ങളെ വിപൽകാരണമായ പാപത്തിൽ നിന്നു് രക്ഷിച്ചാലും.

9 ഉദാശംസാനന്യാമാഖിഷ്യാ
 മുദേമാമുതീജപസാസചേതാം
 ഭൂരിചിദ്രുസ്സദാസ്തരാഞ്ച
 ഷാമദന്തന്ത്രയേഭദേവോഃ

അന്വയം -

ഉദാ ശംസാ	—	ദ്യാവാപൃഥ്വിവ്യോഃ ഉഭയോഃ വിഷന്തേ, ഉദാവപിശംസൗ
നന്യാ മാഃ അഖിഷ്യാഃ	—	നരേദ്യോഹിതൗ ഉഭയാശ്രയേ സ്തീരഭയതാം.
(അഥാ) ഉദേ ഊതീ മാഃ അവസാ സചേതാം.	—	രക്ഷികേ ദ്യാവാപൃഥ്വിവ്യൗ രക്ഷണേന സംഗമ്യേതാം.
ഹേ ദേവോഃ,	—	ദ്യാവാപൃഥ്വിവ്യോരന്തർ ഭൂതാഭേവോഃ
നാര്യഃ	—	സ്തോതാരോപയം.
സദോഃ-തരായ	—	നന്തിശയേന ശോഭനഭാഗ്യവായ
ഇഷാ മനോഃ	—	സോഽലക്ഷണേനാനേന മാഭ്യന്തസ്തനഃ
ഭൂരി ചിൻ	—	പ്രഭുതമഭിപുഷിതം ധനം.
ഇഷയേമ	—	ഇച്ഛേമ

അർത്ഥം-ദ്യാവാപൃഥ്വിവികൾ രണ്ടുപേരെയും കുറിച്ച മനുഷ്യക്ഷേമകരങ്ങളായ രണ്ടു സ്തൂനികളും എന്നെ രക്ഷിതൃന്റെ അനുപോലെ രക്ഷിത്രികളായ ദ്യാവാപൃഥ്വിവികൾ രണ്ടുപേരും എന്ന കാത്തുസംഗമിതൃന്റെ ദ്യാവാപൃഥ്വിവികളുടെ ഉള്ളിലുള്ള ദേവന്മാരായ സ്തോതാപായ ഞാൻ അതിമഹത്തായ ഭാഗശീലത്തിനുവേണ്ടി സോമാനന്തന്മാർ നിങ്ങളെ ഹിഷിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, മികച്ചതും ആരാധ്യവുമായ ധനം ഇച്ഛിച്ചുവെന്നോവു (ഭാഗത്തിനുവേണ്ടിയാണ്, ഭാഗത്തിനുവേണ്ടിയല്ല ധനമിച്ഛിക്കുന്നത്)

10 ജ്ഞാതവേദോചപൃഥിവ്യ

അഭിശ്രാവായപ്രഥമസമേധാ

പാതാവദ്യോദ്യുതിതാദീകേ

പിതാമാതാചരക്ഷതാമവോഭി

അന്വയം:-

സമേധാ	— ശോഭനപ്രജ്ഞാഹം
ഭിവേ, പൃഥിവൈ	— ദൃഢേവതായൈ, പൃഥിവീ ദേവതായൈ
അഭി-ശ്രാവായ	— അഭിതഃ. സർവ്വതഃ ശ്രവണായ
തൽ ജ്ഞം	— തൽപ്രീതികരം സ്തോത്രം
പ്രഥമം അവോചം	— മുഖ്യം, പ്രഥമം, പ്രകൃഷ്ടതമം ബ്രഹ്മീ
(കിംച) പിതാ മാതാ ച	— ദൃഢോക്: പൃഥിവീചളഭേ
അവദ്യോൽ ഭഃ-ഇതാൽ	— നിന്ദിതാൽ, ഭഃഖപ്രാപകാൽ, അഹസസ്സകാശാൽ
പാതാം	— രക്ഷതാം
(തഥാ) അഭികേ	
അവഃ-ഭിഃ	— സമീപേ അഭിമതതപ്തഭിഃ
രക്ഷതാം	— പാലയതാം

അർത്ഥം.-ശോഭനജ്ഞാനത്തോടു കൂടിയ ഞാൻ ദ്യോവിന്റെ അഭിമാനദേവതയും ഭൂവിന്റെ അഭിമാനദേവതയും പ്രീതികരമായ സ്തോത്രം എല്ലാ ദിക്കുകളിലും കേൾപ്പാനായി പ്രകൃഷ്ടതരമായി പൊല്ലു. പിന്നെ അച്ചനായ ദ്യോവും അമ്മയായ ഭൂവും, രണ്ടുപേരും, നിന്ദിതമായ, ഭഃഖഹേതുക്രമായ പാപത്തിൽ നിന്ന് എന്നെ രക്ഷിക്കുന്നു. അതുപോലെ എന്റെ സമീപത്തിൽ (വർത്തിച്ച്) അഭിഷുഭാനംകൊണ്ടു അവരെണ പ്പാലിക്കുന്നു.

11 ഇദം ദ്യാവാപൃഥ്വിസത്യമസ്മി
 പിതൃമാതൃഭിരഹോപസ്മുവേവാം
 ഭൂതം ദേവാനാമവമേ അപോഭി
 വിദ്യാമേഷം വൃജനം ജിരഭാനം

വ 3

അന്വയം:-

ഹേ ദ്യാവാപൃഥ്വി	— ഹേ പിതഃ ഹേ മാതഃ
ഇദം സത്യം അസ്മി	— അസ്മാഭിഃ ക്രിയമാണം സ്തോത്രം അവിതഥഫലം വേതു
വാം ഇഹ യൽ	
ഉപ-സ്മുവേ	— യവാം പ്രതി അസ്മിൻ യജ്ഞേ യൽ സ്തോത്രം ഉപേത്യ ബ്രഹ്മി
ദേവാനാം അവമേ	— സ്തോത്രം അസ്മാകം നിത്യസന്നിഹിതേ യവാം
അപഃ-ഭിഃ ഭൂതം	— തപ്തൈര്യജ്ഞേവേതം
ഇഷം വൃജനം ജിര-ഭാനം	
വിദ്യാമ	— അന്നം ബലം ജയശീലം ച ലഭേമഹി

അർത്ഥം:- അല്ലയോ ദ്യാവാപൃഥ്വികളേ, അച്ഛനായ
 ദ്യോവേ, അമ്മയായ ഭൂവേ, നിങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ച് ഈ യജ്ഞ
 ത്തിൽ ഞങ്ങളാൽ ചൊല്ലപ്പെടുന്ന സ്തോത്രം സത്യഫലമായി
 ഭവിക്കട്ടെ. അടുത്തുതന്നെ ഞാൻ യാതൊരു സ്തോത്രം ചൊല്ലു
 നവോ, അതു സത്യഫലമായി ഭവിക്കട്ടെ സ്തോതാക്കളായ
 ഞങ്ങളുടെ അടുക്കൽ നിത്യം സന്നിഹിതരാകുന്ന നിങ്ങൾ
 തൃപ്തിദാതാക്കളായി ഭവിക്കുന്നു. അന്നവും ബലവും ജയശീല
 വും നേടാവു

വക്രം—4-5 വിശ്വഭാവോ ഭവതാ

1 ആന ഇളാഭിർദ്വിദമേസുശസ്തി-
വിശ്വാനരസ്സവിതാ ഭവ ഏതു
അപിയഥാ യുവാനോ മഥ്സഥാനോ
വിശ്വം ജഗദഭിപിത്വേമനീഷാ

അന്വയം:-

നഃ വിദമേ	— അസ്മദഭിയേ യജ്ഞേ
സു-ശസ്തി	— സുശസ്തിഭിഃ, ശോഭനശഃസന്നൈഃ
ഇളാഭിഃ	— ഭൂമിസ്ഥാനാഭിദ്വേവതാഭിസ്സഹ
വിശ്വാനരഃ	— സർവ്വപ്രാണിഹിതോഗ്നിഃ
സവിതാ ഭവഃ	— പ്രേരകോഭവഃ ആദിത്യശ്ച
ആ ഏതു	— ആഗച്ഛതു
ഹേ യുവാനഃ	— നിത്യതന്മണാഃ
നഃ അഭി-പിത്വേ	— അസ്ഥാൻ അഭിപതനീ
യേയജ്ഞേ
മനീഷാ അപി	— മനീഷയാ, മനസഃ ഈശിത്ര
ത്വേന സ്വേച്ഛയാ അസ്ഥാൻ
മഥ്സഥ	— മാദയഥ
യഥാ വിശ്വം ജഗൽ	— ചരം സ്ഥാവരം ജഗൽ
(യഥാകൃത്സ്തന്നം ജഗൽ മഥ്സഥ തഥാ അസ്ഥാനപി)	

അർത്ഥം—നമ്മുടെ യജ്ഞത്തിൽ ശോഭനസ്തുതികളാൽ ഭൂമി സ്ഥഭവതകളോടുകൂടി സർവ്വപ്രാണിഹിതനായ അഗ്നിയും സർവ്വപ്രേരകനായ ആദിത്യഭവനും വന്നുചേരട്ടെ. അല്ലയോ നിത്യതന്മണന്മാരേ, ഈ നടക്കുന്ന ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിൽ നിങ്ങൾ സ്വന്തമിച്ചപ്രകാരം ചരാചര ജഗത്തിനെ മുഴുവൻ ഹവ്യിപ്പിക്കുന്ന പോലെ, ഞങ്ങളെയും ഹവ്യിപ്പിപ്പിപ്പൂന്നു.

2 ആനോവിശ്വ ആസ്ത്രാഗമനുദേവാ
 മിത്രോഽര്യമാവതസ്സന്ധോഷാഃ
 ഉവന്യഥാനോ വിശ്വേ വൃധാസഃ
 കരന്മസൃഷാഹാ വിധൂരംനഗവഃ

അനന്യം:—

മിത്രം, അര്യമാ, വന്യന്തഃ,— തൈന്യപലക്ഷിതാഃ

വിശ്വേ ദേവാഃ

സ-ദോഷാഃ

നഃ ആസ്ത്രാഃ

— സർവ്വദേവാഃ സമാനപ്രീതയഃ

— അസ്മാകം ശത്രുണാം
 (യജ്ഞവിരോധിനാം)

ആസ്സന്ധിതാനഃ,

ശോഷയിതാനഃ

ആ ഗമന്തു

(കിംതു) വിശ്വേ

(ദേവാഃ) നഃ

വൃധാസഃ യഥാ ഉവന്

സ-സഹാ

— ആഗച്ഛന്തു

— അസ്മാകം

— വധൂരിതാനഃ ദേവേഭ്യഃ തഥാ

— സുഷുശത്രുണാം അഭിഭവേന
 അസൃഷീയം

ഗവഃ

— അന്നം

വിധൂരം ന കരന്

— യഥാനഹീനംകര്യം തഥാ

ആഗച്ഛന്തു

അർത്ഥം.—മിത്രം, അര്യമാവം, വന്യന്തം, ഉൾപ്പെട്ട
 എല്ലാ ദേവന്മാരും ഒരുപോലെ പ്രീതരായി ഞങ്ങളുടെ ശത്രുക്ക
 ളെ, (യാഗവിഷ്ണുകാരികളെ) ക്ഷീണിപ്പിക്കുന്നവരായി വന്ന
 പേരളെ കൂടാതെ എല്ലാ ദേവന്മാരും ഞങ്ങൾക്ക് അഭിവൃദ്ധി
 കരണരായി ഭവിക്കുന്നപോലെ ഞങ്ങളുടെ ഹവിരന്നം ഏതു
 വിധമായാൽ അഭൂതിതമാകുമോ, പരിശുദ്ധമാകുമോ, അപ്ര
 കാശം വന്നപേരളെ (ഹവിരന്നം അശുചിസാധനങ്ങൾ കല
 ത്തിയും മറ്റും രാക്ഷസാദികൾ ഭക്ഷിക്കുന്നതു് തടഞ്ഞുകൊ
 ന്നു് വന്നപേരളെ)

3 പ്രേഷം¹വോ¹അതി¹മി¹ഗുണീ¹ഷേ
ഗി¹ശസ്തി¹ഭി¹സ്തു¹വ്നി¹സ്സജോ¹ഷാഃ
അസദ്യ¹മാ¹നോ¹വ¹രുണ¹സ്സകീ¹ർത്തി
രി¹ഷ¹ശ്വ¹പ¹ഷ¹ദ¹രി¹ഗു¹ർത്ത¹സ്സു¹രിഃ

അന്വയം:—

- (ഹേ ദേവാ:) വ: പ്രേഷം— യഷ്ടാകം പ്രിയതമം
(ഹവിർവ്വഹനാദഗ്നി: ദേവാനാം പ്രിയതമഃ)
- അതിമിം അഗ്നിം — അതിമിവൽപുഷ്യമഗ്നിം
ശസ്തി-ഭി: — ശംസനൈ: സ്തുതിഭി:
തുവ്നി: — തുണ്ണവനി: ശീശ്രം സംഭോ
സ-ജോഷാ: ഗുണീഷേ — യഷ്ടാഭിഭിസ്സഹപ്രിയമാണ: ഗുണേ, സ്തൗമി
യഥാ ന: വരുണ: — യേന പ്രകാരേണ അസ്താകം തംനാമകോദേവ:
സ-കീർത്തി: അസൽ — ശോഭനകീർത്തിമാൻ ഭവതി
അരി-ഗുർത്ത: — അരിഷ്യ, അദാത്രഷ്യ സദാശബ്ധിത:
സുരി: — പ്രേരയിതാ (അയംവരുണ:)
ഇഷ: ച പഷൽ — അന്നാഭിപപുരയേൽ (തഥാതമപിസ്തമഃ)

അർത്ഥം—അല്ലയോ ദേവന്മാരേ, ഹവിസ്സേന്തുനതുകൊണ്ട് നിങ്ങൾക്കേറെയും പ്രിയനും, അതിമിയെപ്പോലെ പുഷ്യനുമായ അഗ്നിയെ വേഗത്തിൽ ജീയുന്നവനും, നിങ്ങളോടൊപ്പം സത്തുഷ്ടമനസ്സനുമായ ഞാൻ സ്തുതിക്കുന്നു. ഏപ്രകാരമായാൽ വരുണൻ ഞങ്ങൾക്ക് കീർത്തിമാനായി (കീർത്തിപ്രദനായി) ഭവിക്കുമോ, അദാത്രക്കളായ ശത്രുക്കളുടെ നേരേ അലറുമോ, സർവ്വപ്രേരകനായ അവിടുന്ന് ഞങ്ങൾക്ക് അന്നങ്ങൾ നിറച്ചു തരുമോ, ആ വരുണനെയും സ്തുതിക്കുന്നു,

4 ഉപവഹൃഷേനമസാജിഗീഷോ
 ഷാസാനക്താസുദഘേവധേനുഃ
 സമാനേഅഹൻവിമിമാനോഅക്തം
 വിഷ്വരൂപേപയസിസസ്വിനുധൻ

അന്വയം:—

(ഘോദേവോഃ, അഹം)

സമാനേ അഹൻ	— ഏകസ്വിന്നേവാഹനി
സസ്വിൻ ഉധൻ	— സമാനേ ഉധസ്യല്ലന്നേ
വിഷ്വ-രൂപേ പയസി	— നാനാരൂപേ ക്ഷീരഘൃതാദികേ
അക്തം വി-മിമാനഃ	— അച്ഛനിയമനം, ചതപുരോധാ
	ശാദികം വിവിധം മിമാനഃ
സുദഘാ-ഇവ ധേനുഃ	— സുദോഗ്ധ്രീധേനുഃ യഥാഭോ
	ഹായ ഭോഗ്ധുഃ ഗൃഹമാഗച്ഛതി
	ന്ദഗേ
ഉഷസാനക്താ	— അഹനിരാത്രോച
വഃ നമസാ	— യഷ്ടാകം നമസ്താരേണ
ജിഗീഷാ	— പാപാനം ജിഗീഷയാ
ഉപ ആ ഈഷേ	— ഉപേത്യ ഇച്ഛാമി, ജോമി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ദേവന്മാരെ, ഞാൻ ഒരേ ദിവസത്തിൽ
 തന്നെ ഒരേ അകിടിൽ നിന്നുണ്ടായ പാൽ, നെയ്യ് മുതലായ
 വയിൽ ചതപുരോധാശാദി വിവിധ രൂപത്തിൽ പുഷ്യമായ
 അന്നമുണ്ടാക്കുവാനായി, നല്ലപോലെ കറക്കുന്ന പശു, കറവ്
 കാരന്റെ വീട്ടിൽ വരുന്ന പോലെ, പകലും രാത്രിയും നിങ്ങളെ
 നമസ്കാരം കൊണ്ടു സമീപിച്ചു പാപങ്ങളെ പോക്കാനാ
 യി ഇച്ഛിക്കുന്നു, ജേടുന്നു

5 ഉനനോഹിർബുധ്ന്യോഽഗ്രമയന്ത്യഃ
 ശിശൂനപിപൃഷ്ഠീവവേതിസിന്ധഃ
 യേനനപാതപാംജനാമ്
 മനോജുപോഽവ്യയ്ണോയം വഹ്നി

അനന്തം:-

ഉത ന:	— അപീച അസ്സാകം
അഹി:	— അന്തരിക്ഷഗാമി, ഏതന്നാമ കോദേവ: സ ഏവ
ബുധ്നു:	— ബുധ്നം ബന്ധകമന്തരിക്ഷം തദഹ്തീതിബുധ്നു: അന്തരിക്ഷചാരി
മയ: ക:	— സുഖം കരോതു
(കിംച) പിപുഷീ-ഇവ	— അസ്സാൻ ആപ്യായയന്തി ഏവ
സിന്ധു:	— നാമനദി
ശിശു: ന	— യഥാഗൗ: ശിശുപ്യായയന്തി ഗച്ഛതി തദേൽ
വേതി	— വേതു, ആഗച്ഛതു
യേന അപാം നപാതം	— യേനസ്സോത്രേണ ഉദകാനാം നപ്താരം, പൌത്രം അഗ്നിം (അതഭ്യ: ഓഷധിവനസ്സതയ:, തേഭ്യോഗ്നിരിതിനപ്തുത്വം)
ജനാമ	— സംഗച്ഛേമ
യം (ദേവം) മന:-ജവ:	— മനോവേഗാ:
വൃഷണ:	— വഷ്കാമേഘാ:
വഹന്തി	— (സ സുഖംകരോതു)

അർത്ഥം:-നമ്മുടെ അഹിബുധ്നുനെന്ന അന്തരിക്ഷചാരിയായ ദേവൻ (അഹി എന്നും ബുധ്നുനെന്നും പറയും. അഹിതന്നെയാണ് ബുധ്നുൻ. അഹിർബുധ്നുനെന്നുകൂടിയുംപറയും. പതിനൊന്നു തദ്വന്തരിൽ ഒരുവനമാണ്) സുഖം തരട്ടെ. പിന്നെ നമ്മളെ വളർത്തുന്ന സിന്ധുനദി, തള്ളപ്പശു കട്ടിയെ നോക്കി വളർത്തുന്നപോലെ രക്ഷിത്രിയായി വന്നുചേരട്ടെ. ജലങ്ങളുടെ പൌത്രനായ (ജലങ്ങളിൽ നിന്ന് സന്യാധികൾ, അവയിൽ നിന്നഗ്നി, എന്നിപ്രകാരം പുത്ര പുത്രത്വം) അഗ്നിയെ ഏതു സ്ഥിതിയാൽ ഞാൻ സംഗമിക്കുമോ, ഏതു ദേവനെ മനോവേഗങ്ങളും വഷ്കങ്ങളുമായ മേഘങ്ങൾ വഹിക്കുന്നവോ ആ ദേവൻ സുഖം തരട്ടെ.

6 ഉതന്തുഃ¹ തപഷാ² ഗന്ധ³ പ⁴ പ⁵ പ⁶
 സുതി⁷ സുതി⁸ ഓ⁹ ഓ¹⁰ ഓ¹¹ പി¹² തപേ¹³ സ¹⁴ ജോ¹⁵ യാഃ¹⁶
 ആ¹⁷ പൃ¹⁸ ത്ര¹⁹ ഹേ²⁰ രൂ²¹ ശ്വ²² യ്²³ നി²⁴ പ്രാ²⁵
 സു²⁶ വി²⁷ ഷ്²⁸ കോ²⁹ ന³⁰ താ³¹ ന³² ഇ³³ ഹ³⁴ ഗ³⁵ മ³⁶ യാഃ³⁷

അന്വയം:-

ഉത തപഷാ ന: നപ	— അപിപ തന്നാമകോദേവ:
തുഃ ആ ഗന്ധ	— ഇമം യജ്ഞമാഗച്ഛതു
(ആഗന്ധപ) സുതി	— പ്രശസ്തം യഥാ തഥാ
അഭി-പിതപേ	— അഭിഗതവ്യേയജ്ഞേ
	നിമിത്തദ്രതേസതി
സുതി-ഭി:	— ജ്യോതുഭി:, ഋതിഗ്ഭി:
സ-ജോ-യാ:	— സമാനപ്രീതി: (വേതു)
(തഥാ) പൃത-ഹാ	— ഇതു:
പശ്യന്തി-പ്രാ:	— മനഃശ്യാനാം, യജമാനാനാം
	കാളൈ: പുരക:
സുവി-തപ:	— മഹത്തമ:
ഇഹ നാം ന:	— അസ്മിൻ ക്ഷമണി
	നൃണാമസ്മാകം
ആ ഗച്ഛയാ:	— ആഗച്ഛതു

7 ഉതന¹ഈ¹മതയോ¹ശ്ച¹യോഗാ¹
 ശ്ലീ¹ശും¹നഗാവ¹സ്തു¹രണം¹രിഹന്തി¹
 തമി¹ഗിരോ¹ജനയോ¹ന¹പത്നി¹
 സുരഭി¹ഷ്ടമ¹നരാ¹ം¹നസന്ത¹

അന്വയം:—

ഉത ഈ മതയം	— അപിച ഏതന്നിത്യയുവാന മിത്രം
നഃ മതയഃ	— അസ്മൽ ബുദ്ധയഃ
അശ്ച—യോഗാഃ	— അശ്ചസമാനപ്രാപ്തയഃ
ഗാവഃ ശ്ലീശും ന	— വത്സംയഥാലിഹന്തി, തദാൽ
രിഹന്തി	— ആസ്വദയന്തി, സ്തുവന്തി
ജനയഃ പത്നീഃ ന	— ഉൽപാദയീത്യഃ പത്നീഃ പതിമിവ
തം ഈ	— തമേവൈനം
നരാം സുരഭിഃ—തമഃ	— നരാണാം അതിശയേന സുരഭിഃ
ഗിരഃ നസന്ത	— വ്യാപ്നവന്തി

അർത്ഥം.—കൂടാതെ ഈ നിത്യയുവാവായ ഇന്ദ്രനെ നമ്മുടെ ബുദ്ധികൾ, കിതിരകളുടെ വേഗത്തോടുകൂടി പ്രാപിച്ചു, പശുക്കൾ കട്ടിയെ നക്കുന്നപോലെ (അവിടേയ്ക്കു സുഖപ്രദമായി) സ്തുതികൊണ്ട് നക്കി ആസ്വദിക്കുന്നു. കാമധേനുവിനെപ്പോലെ മനുഷ്യക്കേരവും കാമപ്രദനായ അവിടുത്തെ, സന്തത്യൽ പാദനകാരിണികളായ പത്നിമാർ (കാമസുഖവും സന്താനസുഖവും നല്കുന്ന കാമിനിമാർ) ഭർത്താവിനെയെന്നപോലെ ഞങ്ങളുടെ സ്തുതിവചനങ്ങൾ അവിടുത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു.

II ഉത¹നഈ¹മതതോ¹വുദ്ധസേ¹നാ¹
 സുദ്രോ¹ദസീ¹സമന¹സസ്സ¹ത്തു¹
 പൃഷ¹ഭശ്ചാ¹സോവ¹നയോ¹നരമാ¹
 രിശാ¹ദസോ¹മിത്ര¹യുജോ¹നദേ¹വാഃ¹

അന്വയം:-

ഉത ന:	— അപിച അസുഭീയം യാഗാത്ഥം മിത്ര:
രോദസി	— രോദസ്യോസ്സുകാശാൽ
വൃദ്ധ-സേനാ:	— പ്രവൃദ്ധബലാ:
സ-മനസ:	— സമാനമനസ്താ:
പൃഷൽ-അശ്വാസ:	— പൃഷദ്ധണ്ണാശ്വാ:
അവനയ: രഥാ: ന	— രക്ഷകാരഥാഇവസ്ഥിതാ:
രിശാദസ:	— രിശാ: ശത്രുവ:, തേഷാമത്താര:
ദേവാ: ന മിത്ര-യുജ:	— അന്യേദേവാ: മൈത്രിയുക്താ: യഥാഗച്ഛന്തിതഭാൽ
ഇതം മരുത: സുൽ സദന്തു	— ഇദാനീം മരുതസ്സമാപിഗച്ഛതു

അർത്ഥം.-കൂടാതെ നമ്മളുടെ യാഗത്തിന്ന് ദ്യാവാപൃഥ്വി കളുടെ അടുക്കൽനിന്ന്, മികച്ച ബലത്തോടുകൂടിയവരും, ഒരേ മനസ്സോടുകൂടിയവരും, പൃഷദ്ധണ്ണങ്ങളായ കതിരുകളോടുകൂടിയവരും (പൃഷദ്ധണ്ണങ്ങൾ-മാൻപള്ളികളെപ്പോലെയുള്ളവ) രക്ഷകങ്ങളായ തേരുകൾപോലെ സ്ഥിതന്മാരും, ശത്രുനാശകരുമായ മരുത്തുക്കൾ മറ്റേദേവന്മാർ രണ്ടിപ്പോടുകൂടിവരുന്നപോലെ ഇപ്പോൾ വന്നു ചേരട്ടെ.

9 പ്രനയദേഷാം മഹിനാ ചികിത്രേ
 പ്രയുജന്തേ പ്രയുജന്തേ സുവൃക്തി
 അധയദേഷാം സുഭിന്നേന ശത്രു
 ദ്വിശ്വമേരിണം പ്രുഷായനസേനാ:

അന്വയം:-

ഏഷാം മഹിനാ	— മരുതാം വൃഷ്ടിലക്ഷണ: മഹിമാ
യൽ പ്ര ചികിത്രേ ന	— യസ്മാൽ പ്രജ്ഞായതേ ഏവ
(തസ്മാൽ) തേ സ-വൃക്തി	— ജ്ഞാതാര:, സഷ്ടുതിനാം
പ്ര-യുജ: പ്ര യുജന്തേ	— പ്രയോഗാൽ പ്രയുജന്തേ
അധ	— അഥ, പ്രയോഗാനന്തരം

യൽ ഏഷാം സേനാഃ	— യസ്താൽ മരുതാംവൃഷ്ട്യൽപാദ കാസ്സേനാഃ
സു-ഭിനേ	— മേഘാവരണരഹിതേഭിവസേ
ശതഃ ന	— അന്ധകാരഹിംസകഃ പ്രകാശ ഇവ
വിശ്വം ഇരിണം	— മൗഷരപ്രദേശം യഥാ സമുമാവുണോതിതഥാ
ആ പ്രുഷായന	— ആസമന്താഭുൽപാദയന്തി, സസ്യാഭിസമൃദ്ധം കർവ്വന്തി

അർത്ഥം.-മരുത്തുകളുടെ മഴ പെയ്യിക്കുന്ന മഹിമ എക്കാരണത്താൽ അറിയപ്പെടുന്നുവോ, അക്കാരണത്താൽ അറിവുള്ളവർ സൽസ്തോത്രങ്ങളുടെ പ്രയോഗങ്ങളെ അവരോട് ചേർക്കുന്നു, (സൽസ്തോത്രങ്ങളാൽ മരുത്തുകളെ സ്തുതിക്കുന്നു) അപ്രകാരം ചെമ്പുശേഷം അവരുടെ മഴ പെയ്യിക്കുന്ന ഏപ്പാടുകൾ, മഴക്കാറൊഴിഞ്ഞ ഭിവസത്തിൽ ഇരുട്ടുകറുന്ന വെളിച്ചം പരക്കുന്ന പോലെ ഫലപുഷ്പിയററ എല്ലാ ഭൂമിയെയും സസ്യസമൃദ്ധമാക്കുന്നു. (വെളിച്ചം ഇരുട്ടുകറുന്നപോലെ മഴ മരുഭൂമിയിൽ സസ്യപുഷ്പിയുണ്ടാക്കുന്നു.)

10 പ്രോഅശ്വിനാവവസേകൃണധാ.

പ്രപുഷണംസ്വതവസോഹിസന്തി

അഭേഷോവിഷ്ണുവ്യാതളളക്ഷാ

അച്ഛാസുന്ധായവവൃതീയഭേവാൻ

അന്വയം:-

(ഹേ ഋതപിജഃ)

അശ്വിനേ	— ഏതാവദ്വിശ്വ
അവസേ പ്രോ കൃണധാ.	— രക്ഷണായസ്തുതിം പ്രകഷേണ കൃണധാ.
പുഷണം പ്ര	— തന്നാമകം ദേവമുദ്വിശ്വാപി സ്തുതിം പ്രകൃണധാ.

(കിംച യേ) സ്വ-തവസഃ

സന്തി ഹി

അഭേഷഃ വിഷ്ണുഃ

— സ്വായത്തബലാവേതിവലു

— ഭേഷരഹിതഃ, പ്രഥമനാ
ഇതോപി ന കപ്യതീതി
അഭേഷഃ

(തഥാ) വാരുഃ

ഋക്ഷാഃ

— സർവ്വസഞ്ചാരിവായുഃ

— പതിഃ ഇന്ദ്രശ്ച (താനപിസ്തതിം
പ്രകൃണ്യധാ)

(അതോഹം സർവ്വാനപി)

ദേവാന സുഹായ

അച്ഛ വസ്യതീയ

— സുഖായ

— ആഭിമുഖ്യേന സ്തോത്രൈഃ
അഭിവർത്തയേയം

അർത്ഥം.—അല്ലയോ പ്രതിഭകളേ, അശ്വികളെ ഉദ്ദേശിച്ചു നമ്മുടെ രക്ഷയ്ക്കായി നന്നായി സ്തുതി ചെയ്തുകൊൾക. പുഷ്പാവിനെ ഉദ്ദേശിച്ചു നന്നായി സ്തുതി ചെയ്തുകൊൾക. കൂടാതെ സ്വായത്തബലത്തോടുകൂടിയ ദേവന്മാരുടെല്ലൊ (അവരിൽ) കോപിക്കാതെ, ശാന്തനായ വിഷ്ണു, (ആദ്യം വിളിച്ചില്ലെങ്കിലും കോപിക്കാത്ത ദേവൻ) എന്താടും സഞ്ചരിക്കുന്ന വായു, സർവ്വപതിയായ ഇന്ദ്രൻ എന്നിവർക്കും നന്നായി സ്തുതിചെയ്തുകൊൾക. ഞാനും എല്ലാ ദേവന്മാരെയും സുഖത്തിനായി സ്തോത്രങ്ങളാൽ ഈ യജ്ഞത്തിന്നുനേരെ തിരിച്ചുകൊണ്ടുവരട്ടെ.

11 ഇയംസാമോ അസ്തേദീധിതിര്യജത്രാ

അപിപ്രാണീചസദനീചഭൃതാഃ

നിയാദേവേഷ്വയന്തേ വസ്യന്ത

വ്വിദ്യാക്ഷേഃ വൃജനം ജിരോനം

വ. 5

അന്വയം:—

ഹേ യജത്രാഃ

— യജുവ്യാദേവാഃ

വ! സാ ഇയം ദീധിതിഃ

— യജുൽ സംബന്ധിനി

പ്രസിദ്ധാദീപിഃ

അന്യേ അപി-പ്രാണീ ച — അസ്താകം സർവ്വാചേഷ്ടയിത്രിച
 സദനീ ച ഭൂയാഃ — നിവാസയതീ ച വേതു
 യാ (ഭീധിതിഃ) വസു-യുഃ — വസുമതീ
 ദേവേഷു നി യതതേ — നിയമേന പ്രയത്നം കരോതി
 (താനപിപ്രകാശയിതും സാ ഭീധിതിഃ ഭൂയാഃ)
 ഇഷം വൃജനം ജീര-ഭാനം
 വിദ്യാമ — അന്നം ബലം ജയശീലം ച
 ലഭേമഹി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ യജനീയരായ ദേവന്മാരേ, നിങ്ങളുടെ ആ പ്രകാശപ്രസരം ഞങ്ങൾക്കെന്നും ചൈതന്യദായകവും ഞങ്ങളെ വേണ്ടിടത്തു് ഇരുത്തുന്നതുമായി ഭവിക്കട്ടെ വസുമതിയായ യാതൊരു ഭീഷ്മി ദേവന്മാരിൽ നിയതമായി വർത്തിക്കുന്നുവോ, ആ പ്രകാശം തന്നെ അവരെ എന്നും പ്രകാശിപ്പിക്കുവാൻ ഉതകമാറാകട്ടെ. അന്നവും ബലവും ജയശീലവും നേടാവൂ

വക്ത്രം.—6-7 അനുഷ്ടുബ്ഗോഷ്ഠിഗ്ദ്ധായത്രിശ്ശ്ലോകം.സി അന്നം ദേവതാ.

1 പിതുനുസ്തോഷം മഹോധമ്മാണം തവിഷിം
യസ്യത്രിതോവ്യോജസാവൃത്രം വിപർവ്വമദ്യൽ

അന്വയം:—

യസ്യ ഓജസാ	— ബലേന, സാമർത്ഥ്യേന
ത്രിതഃ	— ത്രിഷുക്ഷിത്യാദിസ്ഥാനേഷു തായമാനോപി ഇത്രഃ
വൃത്രം വി-പർവ്വം	— വിച്ഛിന്നസന്ധികം
അദ്യൻ	— ഹിംസിതവാൻ
മഹഃ ധമ്മാണം	— മഹാത്മം സർവ്വസ്യധാരകം
തവിഷിം (തം) പിതും	— ബലാത്മകം പാലകമന്നം
ന വി സ്തോഷം	— അഗന്യോഹമദ്യവിശേഷേണ ന്തോമി

അർത്ഥം.—ഏതൊന്നിന്റെ ബലത്താലാണോ, ഊഷകൊണ്ടാണോ, ഭൂമിതൊട്ടു മൂന്നു സ്ഥാനങ്ങളിൽ വർത്തിച്ചുതന്നുവെന്നെങ്കിലും ഇന്ദ്രൻ വ്യക്തനെ സന്ധികൾ വേർപെടുത്തിക്കൊണ്ടു്, ആ രക്ഷാകരവും മഹത്തും സർവ്വധാരകവും, ബലാത്മകവും ആയ അന്നത്തെ ഇപ്പോൾ അഗസ്ത്യനായ ഞാൻ നന്നായി സ്മരിക്കുന്നു.

2 സ്വാദോപിതോമധോപിതോവയംത്വാവവൃമഹേ അസ്മാകമവിതാഭേ

അന്വയം:—

സ്വാദോ, പിതോ	— ആസ്വാദനീയ പാലക
മധോ പിതോ	— മധുരോപേത,
	പാനസാധനാന,
വയം ത്വാ വവൃമഹേ	— സേവാമഹേ
അസ്മാകം അവിതാ ഭേ	— തപ്തവിതാഭേ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ സ്വാദുസ്വഭാവ, രക്ഷക, മധുരസ്വഭാവ, പാനാർ, അന്നമേ, നിന്നെ ഞങ്ങൾ പരിചരിക്കുന്നു, സേവിക്കുന്നു. നീ ഞങ്ങളുടെ രക്ഷകനായി ഭവിച്ചാലും.

3 ഉപനഃപിതവാചരശിവശ്ചിവാദീരൂതിഭിഃ മയോഭിദിഷേണ്യസ്സഖാസുശേഖോഅഭയാഃ

അന്വയം:—

സു-ശേഖഃ അഭയാഃ	— സുഷുസുഖകരഃ, മനഃകർമ്മവി സംവാദരഹിതഃ
സഖാ (യഥാ) മയഃ-ഭ്യഃ	— സുഖകരഃ
അഭിദിഷേണ്യഃ	— അഭേഷ്യഃ. പ്രിയഃ (പ വേതി)
(തദ്വത്വമപി) ഹേ	
പിതോ, ശിവഃ	— പാലക, മത്ഗളഃ
ശിവാഭിഃ ഉതി-ഭിഃ	— മത്ഗളയുക്താഭിരക്ഷാഭിഃ
നഃ ഉപ ആ ചര	— സമീപമാഗമ്യ

അർത്ഥം—ഏറ്റവും സുഖകരനും മനസ്സും കർമ്മവും ഏകരൂപമായവനും ആയ ഒരു ചങ്ങാതി എപ്രകാരം സന്തോഷകരനും പ്രിയനമാണോ, അപ്രകാരം, അല്ലയോ രക്ഷകമായ അന്നമേ, മംഗളാത്മാവായ നീ മംഗളാത്മകങ്ങളായ രക്ഷകളാൽ ഞങ്ങളുടെ സമീപം വന്നാലും.

4 തവത്യേപിതോരസാരജാംസ്യനുവിഷിതാഃ
ദിവിവാതതുവശ്രിതാഃ

അന്വയം:—

ഹേ പിതോ, തവത്യേ

രസാഃ — സ്വാദ്ഭാമ്യാദിഷഡ്രസാഃ

ദിവി ശ്രിതാഃ വാതാഃ—

ഇവ — അന്തരീക്ഷേസ്ഥിതാഃ
വായവതുവ

രജാംസി അന്ന

വി-സ്ഥിതാഃ — ലോകാൻ ആനുകൂല്യേന
സ്ഥിതാഃ

അർത്ഥം—അല്ലയോ രക്ഷാകരമായ അന്നമേ, നീന്റെ സ്വാദുറ ആറുരസങ്ങൾ അന്തരീക്ഷത്തിലുള്ള വായുക്കൾപോലെ ലോകങ്ങൾക്ക് ആനുകൂല്യത്തോടുകൂടി സ്ഥിതങ്ങളത്രെ. (ആറുരസങ്ങൾ, മധുരം, കഷ്ഠം, ചവസ്സ്, എരി, പുളി, ഉപ്പ് എന്നിവയാണ്.)

5 തവത്യേപിതോദദത സുഖസാദിഷ്ടതേപിതോ
പ്രസ്വാദ്മാനോരസാനാം
തുവിശിവാതുവേരതേ

അന്വയം:-

- ഹേ പിതോ, ത്യേ — തേ, ത്വദന്തിനോനാഃ
 തവ (ഭോക്താഭിഃ ഭവന്തി)
 ഹേ സ്വാദീഷ്വ, പിതോ, — സ്വാദുത്ഥ, പാലകാന്ന,
 തവ — ത്വദനഗ്രഹാൽ
 തേ ഭദതഃ — ത്വാ, പ്രയച്ചന്തഃ ഭവന്തി
 (കിംച തവ) രസാനാം — സ്വാദധ്വാദീനാഃ ഷണ്ണാ,
 സ്വാദ്ഭാനഃ — സ്വാദയിതാഃ, ഭക്ഷയിതാഃ
 ഏവ
 ഇവിഗ്രീവാഃ-ഇവ — പ്രപൃദ്ധഗ്രീവാ ഏവ (ഇവ ശബ്ദഃ
 ഏവകാരാത്മഃ)
 പ്ര ഇരതേ — പ്രകഷേണ സഞ്ചന്തി
 (ലോകേ അത്താ ഏവ ദൃഢാംഗാഭവന്തി അനശനേഗ്രീവാഃ
 സാധോലംബന്തേ)

അർത്ഥം:-അല്പമോ രക്ഷാകരമായ അന്നമേ, നിന്നോടു യാചിക്കുന്ന നേയ്യർ (ഭീഹികൾ) നിന്നെ ഭക്ഷിക്കുന്നവരായി ഭവിക്കുന്ന അല്പമായ ഏറ്റവും സ്വാദുള്ള അന്നമേ, നിന്റെ അനഗ്രഹം കൊണ്ട് അവർ നിന്നെ കൊടുക്കുന്നവരായി (അന്നഭാഗാശ്ചായി) ഭവിക്കുന്ന പിന്നെ സ്വാദുള്ള നിന്റെ അരിസങ്ങളെ ഭക്ഷിക്കുന്നവർ തന്നെയാണു് വളരെ കഴുത്തുറാവായി വേണ്ടപോലെ ലോകത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നത്. (ഭക്ഷിക്കുന്നവർ ലോകത്തിൽ ദൃഢാംഗാവുന്ന അക്ഷേണത്താൽ കഴുത്തുണ്ടാകുന്നു.)

6 തേപിതോമന്താഭോവാനാം മനോഹിതം

അകാരിപാതകേതുനാതവാമിമവസാവധിത്

അന്വയം:-

- ഹേ പിതോ, മന്താനാം
 ഭോവാനാം — പുഷ്പാന്താമിന്ദ്രാദീനാം
 മനഃ ത്വേ ഹിതം അകാരി — ത്വയിനിഹിതം കൃതം (അമൃതം
 മഹിവിഹായത്വയേ
 വചനതേ)

തവ ചാരു കേതുനാ	— സമീചീനേന പ്രജ്ഞാ ലക്ഷണേന
അവസാ	— രക്ഷണേന
അഹിം അവധീൽ	— ഇന്ദ്രഃ മോഘഃ വൃത്രഃ വാഹതവാൻ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ രക്ഷാകരമായ അന്നമേ പുജ്യന്മാരായ ഇന്ദ്രാദീദേവന്മാരുടെ മനസ്സ് നിന്നിൽ നിഹിതമാക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു, ഉറച്ചുനില്ക്കുന്നു അമൃതംകൂടി വിട്ട് അവർ നിന്നിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു നിന്റെ ഉചിതവും പ്രത്യക്ഷവുമായ രക്ഷണത്താലാണ് ഇന്ദ്രൻ മോഘത്തെ (വൃത്രനെ) കൊന്നത്.

7 യദോപിതോഅജഗൻവിവസ്വപവ്വതാനാം
അത്രാചിന്നോമധോപിതോരംഭേഷായഗമ്യാഃ

അന്വയം —

ഘേ പിതോ, (ത്വാം) യൽ	— യദാ
വിവസ്വ	— വിവാസവതാം, വിദ്യേദൃപ പ്രകാശനവതാം (വിവഃ ഉകേലക്ഷണം ധനം, ധനവതാം. അന്ത്യലോപശ്ചാദന്തഃ)
പവ്വതാനാം	— മോഘാനാം സംബന്ധി
അദഃ അജഗൻ	— പ്രസിദ്ധമുദകം അഗമൽ ഗച്ഛേൽ
അത്ര ചിൽ	— അസ്തിനീകാലേ
ഘേ മധോ, പിതോ, നഃ	— മാധുര്യോപേതാന, അസ്താൻ ത്വം
അരം ഭേഷായ ഗമ്യാഃ	— അലം, സന്യസ്തം ഭക്ഷണായ ഗച്ഛ, സന്നിഹിതോഭവ

അർത്ഥം.—രക്ഷകമായ അന്നമേ, എപ്പോൾ ഇരുട്ടുകറിയിട്ടിരിക്കാൻ പ്രകാശത്തോടുകൂടി ജലധനങ്ങളായ മോഘങ്ങളിലെ വെള്ളം വിടുന്നുവോ, (മഴ പെയ്യുന്നുവോ) അപ്പോൾ, അല്ലയോ മാധുര്യമുള്ള അന്നമേ, നീ ഞങ്ങൾക്ക് മതിയാവോളം ഭക്ഷണത്തിനായി വന്നാലും, സന്നിഹിതനായാലും.

8 യദപാമോഷധീനാംപരിംശമാന്റിശാമഹേ
വാതാപേപീവതുഭവേ

അന്വയം:-

യദി (യേന) അപാം

ദോഷധീനാം

പരിംശം

— സംബന്ധി

— പരിലേഗം, പരിതസ്സുഖകരം

ആ-ന്റിശാമഹേ

— ആസ്വാദയാമഃ, ഭക്ഷയാമഃ
(തേന അന്നോദകസാരേണ)

ഹേ വാതാപേ

— വാതവത് സർവ്വവ്യാപക, ഹേ ശരീര

(ത്വം) പീവഃ തുഭി ഭവേ — ആപ്യായിത ഏവ ഭവേ

അർത്ഥം:- ജലസസ്യാദികളെ (ജലാന്നന്ദാള) സംബന്ധിച്ച താതൊരു ലേഗത്തെ, മറ്റും സുഖകരമായ എന്നാണു നമ്മൾ ഭക്ഷിക്കുന്നവോ, ആ ജലാന്നന്ദാത്താ 3 വായുപോലെ എപ്പോഴും വ്യാപിക്കുന്ന അല്പമായ ശരീരമേ, നിവൃത്തിപ്രാപിച്ചുപോകുന്നതെന്ന, തടിച്ചവനായിത്തന്നെ ചേരിക്കുക.

9 യത്തേസോമഗവാശിരോയവാശിരോജോമഹേ
വാതാപേപീവതുഭവേ

അന്വയം:-

ഹേ സോമ, തേ

യദി

ഗോ-ആശിരഃ

— തവ

— യം അംഗം

— ഗോവികാര ക്ഷീരാദയാശ്രയണദ്രവ്യം

യവ-ആശിരഃ

ജോമഹേ

— യവവികാരാശ്രയണദ്രവ്യം

— സേവാമഹേ

(തേന) ഹേ വാതാപേ

പീവഃ തുഭി ഭവേ

— വാതവത് സർവ്വവ്യാപക, ഹേ ശരീര, ആപ്യായിതഃ ഏവ ഭവേ

അത്ഥം-(സാമാന്യാനുഭവത്തെ പരഞ്ഞശേഷം സോമാന
 ത്തെ സ്തുതിക്കുന്നു.) അല്ലയോ സോമ, അവിടുത്തെ ഏതൊരം
 ശം പശുവിൽനിന്നുളവായ പാൽമുതലായവ ചേർന്നതായും
 യവം ചേർന്നതായും ഞങ്ങൾ സേവിക്കുന്നുവോ, അതിനാൽ വാ
 യുപോലെ എങ്ങും വ്യാപിച്ച അല്ലയോ ശരീരമേ, നീ വർദ്ധി
 ച്ചു തന്നെ ഭവിക്കുക.

10 കരംഭോഷയേ വേ പീവോവൃക്കളദാരമിഃ
 വാതാപേപീവഇത്വേ

അന്വയം:-

ഹേ ഭാഷയേ, (ത്വം)

- കരംഭഃ (യഃ) — സകുതുപിണ്ഡതടാത്മകഃ
 അസ്തി തഥാ
- പീവഃ വൃക്കഃ വേ — സ്ഥൗല്ല്യവാൻ, വ്യാധേർവ്വജ്ജ
 യിതാ വേ
- ഉദാരമിഃ — ഇന്ദ്രിയാണാം ഉദ്ദീപയിതാ വേ
- വാതാപേ പീവഃ ഇത്വേ — വാതവൽ സർവ്വവ്യാപക, ഹേ
 ശരീര, ആപ്യായിത ഏവ വേ

അത്ഥം-അല്ലയോ സോമ, അവിടുന്ന് തൈർ ചേർത്ത
 ചോറുണ്ടല്ലോ, അതായി (അതുപോലെ) തടിയുറുവനും രോഗ
 മകറുന്നവനുമായി ഭവിക്കുക. ഇന്ദ്രിയങ്ങളുടെ വിരഗം ഉത്ത
 ജിപ്പിജ്ജ്ഞാനവനായി ഭവിക്കുക. വായുപോലെ വ്യാപിച്ച ശരീ
 രമേ, നീ വർദ്ധിച്ചുതന്നെ ഭവിക്കുക.

11 തന്ത്വാവയം പീതോവചോഭി
 ഗ്വാപോനഹവ്യാസുഷുദിമ
 ദേവേഭ്യസ്ത്വാസധമാമസ്മഭ്യസ്ത്വാസധമാമം

അന്വയം:—	
ഹേ പിതോ,	— സോമരൂപാന
തം ത്വാ	— താദൃശം സ്തുതം മഹാനഭാവം ത്വാം
വയം വചഃ-ഭിഃ	— സ്തുതിവചനൈഃ
ഗാവഃ ന ഹവ്യം	— ഗാവഃ യഥാ ഹവിഃഷ്യൽപാദ യന്തി തഥാ
സുസുഭിമ	— രസാൻ ക്ഷാരയാമഃ
ദേവേഭ്യഃ ത്വാ	— ഇത്രാദിഭ്യഃ തദേതം ത്വാം
സധ-മാദം	— തേഷാം സഹമാദയിതാരം (ന കേവലം ദേവേഭ്യഃ)
അസുഭ്യഃ ത്വാ	— അസുഭേരൂപി ത്വാം
സധ-മാദം	— അസ്മാഭിസ്സഹമാദയിതാരം (വചോഭിഃ രസാൻ ക്ഷാരയാമഃ)

അർത്ഥം.—അല്ലയോ സോമാനമേ, അപ്രകാരമെല്ലാം സ്തുതനായ, മഹാനഭാവനായ അവിടുത്തെ ഞങ്ങൾ സ്തുതിവചനങ്ങളാൽ, പശുക്കൾ ഹവിസ്സുകൾ (ഹവിസ്സുകൾക്കു വേണ്ടു പാൽ തൈരുകൾ) ഉണ്ടാക്കുന്നപോലെ ചതച്ചു് രസമാക്കി ഒഴക്കുന്ന ഇത്രാദി ദേവന്മാരോടൊപ്പം ഹവിജ്ജ്ഞവരും ദേവന്മാരോടു മാത്രമല്ല ഞങ്ങളോടുമൊപ്പം മോദിക്കുന്നവനുമായ അവിടുത്തെ ദേവന്മാർക്കുവേണ്ടി, ഞങ്ങൾക്കു വേണ്ടി, ചതച്ച രസരൂപത്തിൽ ഒഴക്കുന്ന

വശ്കം - 8-9 ആപ്രീസുക്തം.-ഗായത്രീച്ചന്ദഃ, ഇലഃ, തന്തുനപാൻ, ഇളഃ, ബഹിഃ, ദേവീർദ്ധാരഃ, ഉഷാസാനക്താ, ദേവ്യൗ ഹോതാരൗ പ്രചേതൌ, തിസ്രോദേവ്യഃ സരസ്വതീളാഭാരതൃഃ, തപ്ഷാ, വനസ്സതിഃ, സ്വാഹാകൃതിഃ ദേവതാ

ഇലഃ

1 സമീദ്ധോഅഭ്യർത്ഥസിദേവോദേവൈസ്സഹസ്രജിതീ
ദുതോഹവ്യാകവിവ്വഹ

അന്വയം -	
(ഹേ അഗ്നേ) ദേവൈഃ	— വ്യവഹർത്തുഭിഃ ഋഗിഗ്ഭീഃ
സം-ഇലഃ	— സമ്യക്ഭിപിതഃ അത ഐവ

ദേവ:	— ദീപ്യമാനസ്സൻ
അദ്യ രാജസി	— അസ്തിൻ യജ്ഞദിനേ ഈശിഷേ
ഹേ സഹസ്ര-ജിൽ	— സഹസ്രസ്യ ധനസ്യജേതഃ (ത്വം)
ദൂതഃ, കവിഃ	— ദേവാനാം ദൂതഃ, ക്രാന്തദർശീ
ഹവ്യം വഹ	— ഹവീംഷി ദേവേഭ്യഃ പ്രാപയ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, കർമ്മത്തിലേപ്പെട്ട ഋതാക്ഷകളാൽ വേണ്ടപോലെ ആളിക്കത്തിയുണ്ടാക്കി, അതുകൊണ്ടുതന്നെ പ്രകാശമാനനായി, അവിടുന്ന് ഈ യാഗദിനത്തിൽ ഈശനായി ഭവിക്കുന്നു ആയിരക്കണക്കിൽ ധനം നേടിത്തരുന്ന അഗ്നേ, ദേവന്മാരുടെ ദൂതനായി, ക്രാന്തദർശിയായ അവിടുന്ന് ദേവന്മാർക്ക് ഹവീസ്സുകളെത്തിച്ചാലും.

തന്ത്രപാൽ

2 തന്ത്രപാദൃതം യതേമധായ യജ്ഞസ്തമദ്യതേ

ദധൽസഹസ്രിണീരിഷഃ

അന്വയം:—

തന്ത്ര-നപാൽ	— യജ്ഞശരീരസ്യ ന പാതയിതാ, അപാം നപ്താവാ
യജ്ഞഃ	— പുജ്യഃ യജ്ഞനിർ്വാഹകോവാ
ദൃതം യതേ	— യജ്ഞം ഗച്ഛതേ, അനതിഷ്ഠതേ (യജമാനായ, തദഭിമതാർത്ഥം)
മധയാ	— മധുരേണാജ്യസോമാദിനാ പ്രാപ്യതേ
സഹസ്രിണീഃ ഇഷഃ	— സഹസ്രസംഖ്യാകാനി അന്നാനി
ദധൽ സം അജ്യതേ	— ധാരയൻ ദീപ്യതേ

അർത്ഥം—യജ്ഞശരീരം കേടുവരാതെ രക്ഷിക്കുന്ന (അല്ലെങ്കിൽ ജലങ്ങളുടെ പൈതൃകം) പുജ്യനും (യജ്ഞനിർ്വാഹകനും) ആയ അഗ്നി, യജ്ഞത്തെ പ്രാപിപ്പിക്കുന്നു, യജമാനനു വേണ്ടി, യജമാനന്റെ അഭീഷ്ടസിദ്ധിക്കുവേണ്ടി, യജ്ഞമനുഷ്ഠിക്കുന്നു. മധുരമായ നെയ്യ്, സോമം മുതലായി ആയിരക്കണക്കിൽ ഹവിരണങ്ങളെ ധരിച്ചുകൊണ്ടു് ഞ്ളിയെക്കൊണ്ടു്

ഇത:

3 ആജ്ഞാപാനോനാഹാരോദ്യോഭാ ആവക്ഷിയജ്ഞിയാൻ
അഗ്നേസഹസ്രസാ അസി

അന്വയം:-

- ഹേ അഗ്നേ, ആ-
ജ്ഞാനഃ — അസ്മാഭിരാഹുയമാനസ്സൻ
ഊഡ്യഃ — അസ്മാഭിസ്മത്യഃ ഇൺ
നാമകസ്വപം
നഃ യജ്ഞിയാൻ ദേവാൻ — അസ്മഭിരം യജ്ഞഭാജഃ ദേവാൻ
ആ വക്ഷി — ആവഹ
(ഹേ അഗ്നേ, ത്വം)
സഹസ്ര-സാഃ അസി — അപരിമിതസ്യ ധനസ്യ
ഭാതാസി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞങ്ങളാൽ വിളിയിക്കപ്പെടുന്നവനായി, ഞങ്ങളാൽ സ്മൃതനായി ഇഷ്ടരൂപനായ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളോട് വേണ്ടി യജ്ഞഭാജകളായ ദേവന്മാരെ ആനയിച്ചു ലും. അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് ആയിരക്കണക്കിന് ധനത്തിന്റെ ഭാതാവകന.

ബഹിഃ

4 പ്രാചീനഃ ബഹിരോജസാസഹസ്രവീരമസൗതുണൻ
യത്രാഭിത്യാവിരാജഥ

അന്വയം:-

- പ്രാചീനം — പ്രാഗഗ്രം
സഹസ്ര-വീരം — സഹസ്രസംഖ്യാകാഃ വീരാഃ,
യസ്യതാദൃക്
ബഹിഃ ഓജസാ — മന്ത്രലക്ഷണബലേനോപേതാഃ
ഭൂതവിജഃ

അസൗത്സന്നൻ	— ആച്ഛാദയൻ
യത്ര	— യസ്മിൻ ബഹിഷി
അഭിതാഃ	— അഭിതേഃ പുത്രാഃ യുധം
വി-രാജഥ	— വിവിധം രാജധോ, തത്ര

അർത്ഥം:—കിഴക്കോട്ടു തലയുള്ളതും ആയിരക്കണക്കിൽ ശതകളെ അടക്കുന്നവർക്ക് ചേർന്നതുമായ ഒപ്പുല്പാദനം മനുബലമാണ് പ്രതിഷ്ഠിക്കുക പരത്തിവിരിച്ചു. ആ ഒപ്പുല്പാദനം അഭിതപുത്രന്മാരേ, ദേവന്മാരായ നിങ്ങൾ വിവിധമായി വിളങ്ങുന്നു.

ദേവീർപാരം;

5 വിരാട് സത്രാധിപ്താഃ പ്രഭാ

ബഹിഷ്ട്രയസീശ്വരഃ

ദുരോഘ്യാനാക്ഷരൻ

വ 8

അന്വയം:—

വി-രാട്	— വിശേഷണരാജന്മാർ (വചന വ്യത്യം)
സം-രാട്	— സമ്യക്രാജമാനാഃ
വി-ഭാഃ	— വിഭാഃ, വിവിധം ഭവിയുഃ
പ്ര-ഭാഃ	— പ്രഭാഃ, പ്രകാശഭവിയുഃ
ബഹിഷ്ട്രയസീ:	
ച യാഃ	— ബഹുശ്ചൈവസ്യശ്ചയാഃ
ദുരഃ	— യജ്ഞഗൃഹപാരാഃ സന്തി
(താഃ) ഘ്യാനാക്ഷരൻ	— പ്രാണാപകാരാർത്ഥം ഉദകാനി ക്ഷരന്തി

അർത്ഥം:—നന്നായി വിളങ്ങുന്നവരും ഏറ്റവും തിളങ്ങുന്നവരും നാനാവിധത്തിൽ ഭവിയുന്നവരും ഉൽകൃഷ്ടരൂപത്തിൽ ഭവിക്കുന്നവരും എണ്ണമറ്റവരും വീണ്ടും വീണ്ടുമുദാകുന്നവരുമായ ഏതേതു യജ്ഞഗൃഹപാരകളുണ്ടോ, അവർ പ്രാണിരക്ഷണാർത്ഥം വെള്ളമൊഴുകുന്നു. (പരാപരാത്ഥകമായ ജഗത്തിന്റെ സ്വരൂപത്തോടുകൂടിയവരും അധിശത്വമുള്ളവരും വൈഭവപ്രഭോ

വങ്ങൊത്തവരും ബഹുവിധകളും അപരിമിതകളുമായി യ
ജ്ഞാതാഭാവമേതരം അഭിമതഫലത്തെ പൊഴിക്കുന്നു.
യജ്ഞമെന്നാൽ സർക്കാരും. അതിന്റെ പ്രവേശദാർശനം
പ്രാരംഭപ്രവേശങ്ങൾ തന്നെ, അത്രമാത്രം മഹത്വപുണ്യങ്ങളാ
ണെന്ന് ധ്വനി. ഈ സൂക്തത്തിൽ ബഹിസ്സു്. പ്രവേശദാർശനം,
മുതലായ അപേതന വസ്തുക്കളെത്തന്നെ അഗ്നിയുടെ ഭാവദേ
ങ്ങളായി, ഉപഭാവങ്ങളായി സബ്കല്പിച്ചു് സൂതിക്കുന്നു.)

ഉഷാസാനന്തരം

6 സുതക്മേഹിസുപേശസാധിശ്രിയാവിരാജതഃ
ഉഷാസാവേഹസീദതാം

അന്വയം:-

സു-തക്മേ	— ശോണേദീപ്താരണേ
സു-പേശസാ	— ശോണേരൂപേ, ഈദൃശ്യേ അഹോരാത്രദേവതേ
അധി ശ്രിയാ	— അധികം സൗന്ദര്യേണ
വി-രാജതഃ ഹി	— വിശേഷേണദീപ്യതേവല
(ഈദൃശ്യേ) ഉഷസോ	— രാത്രിതൃഷാശ്ച (ഉഷസ്സുഃ ദിവസസ്യപലക്ഷകഃ)
ഇഹ ആ സീദതാം	— അസ്തിൻ ദിനേആഗത്യ തിഷ്ഠതാം

അർത്ഥം:-പ്രകാശമാനങ്ങളായ ആരേണങ്ങളെന്നിങ്ങവരും
ശോണേരൂപകളുമായ പകലിരവുകൾ (അവരുടെ അഭിമാന
ദേവതകൾ) ഏറ്റവും സൗന്ദര്യത്തോടുകൂടി തെളിയുന്നു. അപ്ര
കാരമുള്ള പകലിരവുകൾ ഇന്ന് ഇവിടെ വന്നിരിക്കുന്നു.

ദേവ്യുഹോതാരത്തെ പ്രചേതസൗ

7 പ്രഥമാഹിസുവാചസാഹോതാരാദൈവ്യാകവി
യജ്ഞേനോയക്ഷതാമിമം

അന്വയം:-

പ്രഥമാ ഹി	— പ്രഥമൗ, പ്രകൃഷ്ടതമൗഖലു
സു-വാചസാ	— പ്രിയവചനൌ
ദൈവ്യാ ഹോതാരാ	— ദേവാനാമാഹ്യാതാരൌ
കവീ	— ക്രാന്തദർശിനൌ
നഃ ഇമം യജ്ഞം	
യക്ഷതാം	— അസ്തദീയം യജ്ഞം യജതാം

അർത്ഥം-ഉത്തമന്മാരും പ്രിയവചനന്മാരും ദേവന്മാരെ വീളിക്കുന്നവരും മേധാവികളുമായ വിശിഷ്ടാഗ്നികൾ ഞങ്ങളുടെ ഈ യജ്ഞത്തെ യജിപ്പിക്കട്ടെ.

ഇളാഭാരതി സരസ്വതി

8 ഭാരതി¹ളേ²സരസ്വതി³യാവ⁴സ്സു⁵വാ⁶ഉപ⁷ബ്രു⁸വേ⁹
താന¹⁰ശ്ചോദയത¹¹ശ്രീയേ¹²

അന്വയം:-

ഹേ ഭാരതി,	— ഭരതസ്യ, ആദിത്യസ്യ സംബന്ധിനി, ദൃഢോക ദേവതേ
ഇളേ	— ഭൂദേവി
സരസ്വതി	— ഉദകവതി, അന്തരീക്ഷദേവതേ
യാഃ വഃ ഉപ-ബ്രുവേ	— യജ്ഞാൻ ഉപേത്യബ്ബുഘ്നീ
താഃ സർവാഃ (ഹി)	
(യുയം) നഃ	— അസ്താൻ
ശ്രീയേ ചോദയത	— സമ്പദേ പ്രേരയത

അർത്ഥം-അല്ലയോ ഭാരതി, (ദൃഢോകദേവതേ,) ഇളേ, (ഭൂമീദേവി,) സരസ്വതി, (ഉദകവതി, അന്തരീക്ഷദേവതേ) യാവരായ നിങ്ങളെ ഞാനണഞ്ഞു സ്തുതിക്കുന്നുവോ, ആ നിങ്ങളെല്ലാം എന്നെ ശ്രേയസ്സിനായി (ശ്രേയസ്സരക്ഷകന്മാരെക്കായി) പ്രേരിപ്പിച്ചാലും.

തപ്താ

9 തപ്താ¹രൂപാ²ണി³ഹി⁴പ്ര⁵ഭുഃ പശു⁶ൻവി⁷ശ്വാ⁸നമ⁹സമാ¹⁰നഭേ
തേഷാ¹¹ന്നസ¹²ഹാ¹³തി¹⁴മാ¹⁵യജ

അന്വയം:-

തപ്താ

— യജ്ഞസാധന പാത്രാഭിമാനി
ദേവഃ

രൂപാണി ഹി പ്ര-ഭുഃ

— യോനൌ സൃഷ്ടാനി കർത്തും
സമത്വം:

(സദേവഃ) വിശ്വാൻ
പശുൻ

— സർപ്പാനസ്പദീയാൻ ഗവാദികാൻ

സം-ആനഭേ

— സമ്യക് വ്യക്തികരോതി

(ഹേ ദേവ,) തേഷാം

സഹാതിഃ

— പശുനാം വൃദ്ധിഃ

നഃ ആ യജ

— സർപ്പതഃ പുജയ, കൃത്യ

അർത്ഥം:- യജ്ഞസാധനങ്ങളായ പാത്രങ്ങളുടെ അഭിമാന
ദേവനായ തപ്താവു്, യോനിയിൽ സിദ്ധമായ രേതസ്സിനെ
അവയവീകരിയ്ക്കുന്നവനാകുന്നു. (തപ്താ രൂപാണി പിംഗതേ
എന്ന് അന്യത്രം.) അല്ലയോ ദേവ, ഞങ്ങളുടെ പശു മുതലായ
എല്ലാറ്റിനെയും അവിടുന്ന് വർദ്ധിപ്പിച്ചാലും. അവയുടെ
സമൃദ്ധി എല്ലാ വിധത്തിലുമുണ്ടാക്കിയാലും.

വനസ്യതഃ

10 ഉപ¹തം²ന്യോ വന³സ്യതേ⁴ പാ⁵ഥോ⁶ദേവേ⁷ഭ്യസ്സു⁸ഭ

അഗ്നി¹ഹവ²ദ്യാനി³സി⁴ദ്ധ⁵ഭൽ

അന്വയം:-

ഹേ വനസ്യതേ,

— യുപാഭിമാനി ദേവ,

തംന്യോ ദേവേഭ്യഃ

— ആത്മനൈവ അഗ്യാദിഭ്യഃ

പാഥഃ ഉപ സുഭ

— പശുരൂപഭണം ഉൽപാദയ
(ത്വയി ഏവം കൃതവതി)

അഗ്നിഃ ഹവദ്യാനി

സിദ്ധഭൽ

— ഹവിഷി സ്വദയതു
സ്വാമൃകരോതു.

അർത്ഥം.—അല്ലയോ യുവാഭിമാനി ദേവനായ വനസ്സതേ, അവിടുന്ന് സ്വയമായിത്തന്നെ അഗ്നി മുതലായ ദേവന്മാർക്ക് പശുരൂപമായ ഹവിരന്നും ഉല്പാദിപ്പിക്കുക. (യുപം—യാഗപശുവിനെ കെട്ടാനുള്ള മരക്കുറി. അപ്പോൾ യുപത്തിന്റെ അധീനത്തിലാണല്ലോ യാഗപശു. അതുകൊണ്ട് പശുരൂപമായ ഹവിസ്സുൽപാദിപ്പിക്കുവാൻ യുപത്തിന്റെ അഭിമാന ദേവനായ വനസ്സതിയോടു പറയുന്നു.) അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ട്, അഗ്നി ഹവിസ്സുകളെസ്വദിക്കട്ടെ, സ്വാദുവാക്കട്ടെ.

സ്വാഹാകൃതി:

11 പുരോഗാഅഗ്നിദ്വേദാനാംഗായത്രേണസമജ്യതേ

സ്വാഹാകൃതീഷുരോപതേ

വ 9

അന്വയം:—

അഗ്നിഃ ദേവാനാം

- പുരഃ—ഗാഃ
- ദേവാനാം മധ്യേയജ്ഞം പ്രതി പുരോഗാമീ (അതഃപുവ അഗ്രണീ ത്വാൽ അഗ്നിശബ്ദഉൽപന്നഃ)
- (താദൃശഃ സഃ) ഗായത്രേണ— ഏതദുപലക്ഷിതേനമത്രേണ സം അജ്യതേ
- സമ്യക്ലക്ഷ്യതേ
- സ്വാഹാ-കൃതീഷു
- സ്വാഹാകാരേഷു ഹവിസ്സുദീയ മാനേഷുസൽസു
- രോപതേ
- അത്യർത്ഥംദീപ്യതേ

അർത്ഥം.—ഈ അഗ്നി ദേവന്മാരുടെ ഇടയിൽ യജ്ഞത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു്, എപ്പോഴും മുൻനടക്കുന്നവനാകുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന് ഗായത്രി മുതലായ മന്ത്രജാതത്താൽ നല്ലപോലെ കാണപ്പെടുന്നു. സ്വാഹാ എന്നുവസാനിക്കുന്ന മന്ത്രങ്ങളാൽ ഹവിസ്സുകൾ നല്കപ്പെട്ടു്, ഏറ്റവും പ്രകാശിക്കുന്നു. (ഈ സൂക്തത്തിൽ യജ്ഞാവയവങ്ങളുടെ അഭിമാനമുത്തികളായ പ്രയാജ ദേവതകളെ സ്തുതിച്ചു് യജ്ഞത്തെ ആകെ പുകഴ്ത്തുന്നു, എന്നു ചിലർ. സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവരെല്ലാം അഗ്നിയുടെ നാമവിശേഷങ്ങളാണെന്ന് മറ്റു ചിലർ പറയുന്നു.)

വക്ത്രം-10-11-ത്രിഷുപ്ഫന്ദനഃ അഗ്നിദേവതാ

1 അഗ്നേനയസുപമാരാതേ അസ്മാൻ
വിശ്വാനിദേവവയനാനിവിചാൻ
യയോധ്യ സുജ്ജഹരാണമേനോ
ഭൃതിഷ്ഠാനേനമളക്തിംവിധേമ

അന്വയം:-

- ഹേ അഗ്നേ, ദേവ,
വിശ്വാനി വയനാനി — സർവ്വാണി പ്രജ്ഞാനാനി
(അനേന ഏതദനഷ്ടിതം ഇദം പ്രായണീയമിതിയഭേതജ്ഞാന
മസ്തിതൽ)
വിചാൻ അസ്മാൻ
സു-പമാ — ശോഭനേന മാഗ്നേണ
രാതേ നയ — ഗന്ധവ്യായ സ്വർഗ്ഗാദിധനായ
(ദ്രിതിയാത്മേ ചതുർഥി) നയ
(തദർത്ഥം) ജഹരാണം
ഏനഃ — കടിലകാരി പാപം
(ഫലപ്രതിബന്ധകം)
അസ്മൽ യയോധി — അസ്മത്തഃ പൃഥക്കൃത
തേ (വയം) ഭൃതിഷ്ഠാം — തവ അതിപ്രവൃദ്ധാം
നമഃ-ളക്തിം — നമസ്താരോക്തിം, സ്തുതിം
വിധേമ — പരിചരേമ, കർമ്മം

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അഗ്നേ, ദേവ, ഏല്ലാ പ്രജ്ഞാനങ്ങളും
തികഞ്ഞ (ഇപ്പോൾ അനഷ്ടിച്ച സർവ്വകർമ്മം കൊണ്ട് പ്രാപി
ജ്ഞാപുനതെന്നെന്നി എന്ന) വിചാനായ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളെ
സന്മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ പ്രാപ്യമായ സ്വർഗ്ഗാദൈവശാസ്ത്രത്തിലേ
ക്ക് നയിച്ചാലും, അതിന്നുവേണ്ടി കർമ്മഫലം തടയുന്നതു്
വളഞ്ഞവഴിക്ക് വലിച്ചിടുന്നതുമായ പാപത്തെ (പാപ
വാസനയെ) ഞങ്ങളിൽനിന്നുകുറിച്ചാലും. ഞങ്ങൾ അവിടു
നോക്ക് മഹത്തായ നമസ്താരവചനം, സ്തുതിപൊല്ലുവ.

2 അഗേതം പാരയാനവ്യോ അസ്മാ
 നമസ്തസ്മിഭിരതിദ്യോണി വിശ്വാ
 പുശ്വപൃഥ്വി ബഹുലാൻ ഉദ്വി
 വോതോകായതനയായശംയോഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗേ, നവ്യ: തപഃ	— സ്തുത്യ: തപഃ
സ്വസ്തി-ഭി:	— പുജിതൈ: യജ്ഞാദി സാധനൈ:
വിശ്വാ ദി-ഗാനി	— സദ്യാണി ദ്യോമനാനി പാപാനി അനതിക്രമണീയാനി ദുരിതാഖ്യാനി
അസ്മാൻ അതി പാരയ (കിംച അസ്മാകം) പൃഥ്വി	— അതിക്രായ
പു: ച	— പൃഥ്വരാണി പുരാണി (ജാത്യേകവചനം) ഭവതു
(തഥാ) ന: ഉദ്വി	— പൃഥ്വി അപി
ബഹുലാ	— ബഹുതരാഭവതു
(തപഃ തു) തോകായ തനയായ	— പുത്രായ തത്പുത്രായ
ശം യോഃ ഭവ	— രോഗാണാം ശമനം, ഭയാനാം യാവനം ച കരു, സുഖ മിശ്രയിതാ ഭവ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അഗേ, സ്തുത്യനായ അവിടുന്ന്, ചെ
 ന്നപെടരുത്താവയും എതിർത്തു പുറത്താക്കാൻ പറ്റാത്തവയു
 മായ എല്ലാ പാപങ്ങളെയും, പുജനീയങ്ങളായ യജ്ഞാദിസാ
 ധനങ്ങളെക്കൊണ്ട് (യജ്ഞാനുഷ്ഠാനാദി കർമ്മങ്ങളെക്കൊണ്ട്)
 ഞങ്ങളെ കരകടത്തി വിട്ടാലും. കൂടാതെ ഞങ്ങളുടെ വിസ്തൃ
 തങ്ങളായ പുരങ്ങൾ (പുഷ്പയജ്ഞസാധനങ്ങളാൽ) പുരിതങ്ങളാ
 യി ഭവിക്കട്ടെ. അതുപോലെ ഭൂമിയും യജ്ഞസാധനങ്ങളാൽ

നിറഞ്ഞ വിവിധ രൂപയാവട്ടെ. (നഗരങ്ങളും ഗ്രാമങ്ങളും സ
ല്ലക്ഷം. രംഭം. ഭാഗങ്ങളാൽ സുഗോളങ്ങളാവാട്ടെ). അവിടു
ന്നാകട്ടെ ഞങ്ങളുടെ മകനും മകന്റെ മകനും രോഗഗതനും
യേശുദിക്കണമെന്നും നേടിത്തന്നാലും.

3 അഗ്നേത്വമസുഭ്യയോധ്യമിവാ
അഗ്നിതാ അഭ്യമനകൃഷ്ണിഃ
പുനരസുഭ്യം സവിതായ ദേവ
ക്ഷാം വിശ്വേഭിരതൃതേഭിര്യജത്ര

അന്വയം:-

ഓം അഗ്നേ. ത്വം	— രോഗാൻ
അമിവാഃ	— അസുഭ്യം വ്യാവർത്ത
അസുഭ്യം യയോധി	— അഗ്നിനാ അപാലിതാഃ
(യാഃ) അഗ്നി-ത്രാഃ	— പ്രജാഃ. അഭിമിദതേസ്മാൻ
കൃഷ്ണിഃ അഭി അഗ്നേ	— യയോധി
പുനഃ അസുഭ്യം	
സവിതായ	— അസുഭ്യം. ഗോളനഫലായ
ഓം യജത്ര. ദേവ	— യജുവ്യ. ദ്യോതമാന
വിശ്വേഭിഃ അതൃതേഭിഃ	— സരൈഃ അമരണധർമ്മഭിഃ
	വൈസ്സഹ
ക്ഷാം	— ദേവയജതലക്ഷണം. പൃഥിവീം
	(ആഗച്ഛ)

അർത്ഥം:- അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് ഞങ്ങളിൽ നിന്ന്
രോഗങ്ങളെ അകറ്റിയാലും. അഗ്നിയാൽ രക്ഷിക്കപ്പെടാത്തവ
രായ മനുഷ്യരോട് ഞങ്ങളെ എതിരിടുന്നവരും, അവരെ അക
റ്റിയാലും. ഞങ്ങൾക്ക് സന്തോഷമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ, അല്ലയോ യജ
നീയനായ ദേവ, അമരണമായ എല്ലാ ദേവന്മാരോടും കൂടി
യാഗക്രമിയിൽ വന്നാലും.

4 പാഹിനോ അഗ്നപായുഭീരജൈസ്ര
 തതപ്രിയേസദന ആശുശുകാൻ
 മാതേഭയംജരിതാരം യവിഷ്ഠ
 നൃനം വിദന്മാപരം സഹസ്യഃ

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, നഃ	— അസ്സാൻ
അജൈസ്രഃ പായു-ഭീഃ	
പാഹി	— അനവരതൈഃ പാലന പ്രകാരൈഃ രക്ഷ
ഉത പ്രിയേ സദനേ	— അപീച തവപ്രിയഭൂതേ യാഗഗൃഹേ
ആ ശുശുകാൻ	— സമൃതഃ ഭീപ്യമാനഃ (ഭവ)
(കിം ച) ഹേ യവിഷ്ഠ,	
തേ ജരിതാരം	— യുവതമ, തവസ്തോതാരം മാം
നൃനം ഭയം മാ വിദൻ	— അഭ്യഭയം മാ പ്രാപ്നോതു
ഹേ സഹസ്യഃ,	— ബലവൻ, അഗ്നേ,
അപരം മാ	— അപരസ്സീൻ കാലേ, മരന്യം വാ ഭയം മാ പ്രാപ്നോതു

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അഗ്നേ, നിരന്തരങ്ങളായ രക്ഷാവിധാനങ്ങൾകൊണ്ട് ഞങ്ങളെ പാലിച്ചാലും. കൂടാതെ, അവിടേയ്ക്കു പ്രിയമായ യാഗശാലയിൽ എല്ലാവിധത്തിലും പ്രകാശമാനമായി ഭവിച്ചാലും. പിന്നെ, അല്ലയോ നിത്യയുവാവേ, അവിടുത്തെ സ്തോതാവായ ഏനെ ഇപ്പോൾ ഭയം തീണ്ടരുത്. അല്ലയോ ബലവാനായ അഗ്നേ, മരൊററിഞ്ഞാലും (അല്ലങ്കിൽ മറൊറെയും) ഭയം തീണ്ടരുത്.

5 മാനോ അഗ്നേപിസൃജോ അലായാ
 വിഷ്യവേ റിപവേദൃച്യുനാനൈ
 മാദത്വതേ ഭഗതേ മാദതേനോ
 മാരിഷതേ സഹസാപൻ പാദാഃ (വ. 10)

അന്വയം:—

ഘോ സഹസാ—വൻ,	— സഹസഗിൻ, ബലവൻ, അഗ്നേ,
അഗ്നേ,	— ഹിംസകായ
നഃ അലായ	— അന്നേച്ഛവേ
അവിഷ്യവേ	— ദുഷ്ടസുഖകാരിണേ,
ദൃച്യുനാനൈ	ദുഃഖകാരിണേ
റിപവേ മാ നവ സൃജഃ	— മാത്യാക്ഷിഃ, തദധീനം മാകഭ
(തഥാ നഃ) ഭവതേ,	— ഭവതേ, ഖാദതേ സുപ്താഭയേ
ഭഗതേ മാ	മാ നവസൃജഃ
നഃ അദതേ മാ	— അന്നേകായ ഗുണഗിണേ മാ
	അവ സൃജഃ
(തഥാ) റിഷതേ	— ഹിംസകായ,
	നസ്താ രാക്ഷസാഭയേ
മാ പാദാഃ	— പാദാഭ്യം മാദേഹി, സുപ്താ
	ന ദേഹി

അർത്ഥം.—അല്പയോ ബലവാനായ (ഏതുമുദയത്തിൽ നിന്നും രക്ഷിതാർ മതിയായ) അഗ്നേ, ഞങ്ങളെ ഉപദ്രവിക്കുന്നവനും തിരക്കൊതിയനും (കൊന്നതിന്നാനാഗ്രഹിക്കുന്നവനും) ദുഃഖമുദ്ധാക്ഷണവനായ ഗദ്യപിന്നു വിട്ടുകൊടുക്കരുതേ. അവൻ ഹിംസകനായിരിക്കരുതേ. അതുപോലെ പലുള്ള വ്യാപ്തികളില്ലാത്തതായിരിക്കട്ടെ. കടിക്കുന്ന സുപ്താദി ജീവിതും വിട്ടുകൊടുക്കരുതേ. കത്തുപാൻ കൊമ്പുള്ള ജന്തുവിനും വിട്ടുകൊടുക്കരുതേ. കള്ളൻ, രാക്ഷസൻ മുതലായവർക്കും ഞങ്ങളെ കീഴടക്കിക്കൊ

ക്കത്തേ (വനങ്ങളിൽ ആശ്രമജീവിതം നയിക്കുന്ന ഗുഹികൾ അവരുടെ സ്വാഭാവിക ശത്രുക്കളെ എടുത്തെടുത്തു പറഞ്ഞിരിക്കുകയാണ്)

6 വിഘ്നോപശാന്തഃ പ്രതാപം
 ദംഗുണാനോ അഗ്നേ തന്വേദ്യവക്ത്രം
 വിശ്വാദിരീക്ഷാതത്വാനിനിമംസോ
 രഭീപ്രതാമസി ഹി ദേവവിഷ്ടം

അന്വയം —

ഹേ പ്രത-ജാത, അഗ്നേ,	— യജ്ഞാത്ഥമുൽപ്പന്നാഗ്നേ,
വക്ത്രം.	— വരണീയം (ത്വം)
തന്വേ ഗുണാനഃ	— ശരീരപോഷായ സ്തവൻ
ത്വാ-വാൻ	— ത്വയാ ദേവതയായുക്കോ ജനഃ
വിശ്വാൽ രീരീക്ഷാഃ	— സച്ചാൽ ഹിംസിതുമിച്ഛാഃ, ചോരാദേസ്സകാശാൽ
വി ഘ യംസൽ	— ആത്മാനം വിമുഞ്ചതി
ഉത വാ നിനിമംസോഃ	— അപിച നിന്ദിതുമിച്ഛത സ്സകാശാൽ (ച)
ഹേ ദേവ, (ത്വം)	
അഭീ-പ്രതാം	— ആഭിമുഖ്യേന കടിലം കച്ഛതാം, ലിഷാം.
വിഷ്ടം അസി ഹി	— വിശേഷേണ ബാധകോ വേസി ഖലു

അർത്ഥം.—യജ്ഞത്തിന്നുവേണ്ടി ഉളവാായ അഗ്നേ, ശ്രേഷ്ഠനായ അപിടുത്തെ, ശരീരാഭോഗ്യത്തിനായി സ്തുതിക്കുന്നവനും അവിടുന്നാകുന്ന ഉപാസ്യദേവതയോടുകൂടിയവനുമായ മനുഷ്യൻ ദ്രോഹിക്കുന്ന തന്ത്വരാദികളിൽ നിന്നും നിന്ദകരിൽനിന്നും സ്വയം മോചിപ്പിക്കുന്നു അല്ലയോ ദേവ, നേരെത്തന്നെ കടിലം (പതി) ചെയ്യുന്ന ശത്രുക്കളെ അവിടന്ന് ബാധിക്കുന്നവനാണല്ലോ

7 നാംതാ അഗ ഉജോൻ വിവിദ്വാൻ
 വേഷിപ്രപിതോ മനുജായജത്ര
 അഭിപിതോമനുശാസ്യോഭു
 മച്ഛുജേന്യ ഉഗീഗ്ഭിന്ദാതുഃ

ഭാഗ്യം:—

ഹേ യജത്ര, അഗേ,	— യജുപ്രാഗേ,
നാം താൻ ഉജോൻ	— യജുപ്രായയുഗൻ ച ഉജോൻ
മനുജ:	— മനുജാൻ
വി വിദ്വാൻ	— വിവിദ്യജാൻ
പ്രപിതോ വേഷി	— സന്നിഹിത ഏവകാലേ
	യജുൻ കാമയസേ
(നമാ കർച്ചൻ) അതു:	— ആദിനാ (നാം)
മനുവേ	— മനുപ്രസ്യ (യജുപ്രായം)
	മനുജി) മനുജാസ്യ
അഭി-പിതോ	— അഭിഗമനപതി യജേണ
മച്ഛുജേന്യ:	— ഗോധമിതാ മനുജാസ്യ
ഉഗീഗ്ഭിന്ദി: ന	— കാമയമാനൈന്ദാഗ്ഭിന്ദി
ശാസ്യ: ഭു:	— ശിക്ഷണീയോഭവ (ഇദം കൗ
	ഇദംകൗ ഇതിവിധേയോഭവ)

അർത്ഥം:—അല്ലയോ യജനീയനായ അഗേ, നാവിദ്വാൻ യജുക്കളും അയച്ചുകൊടുത്ത മനുജീയം മനുജന്റെ പേർ നിറവിക്കുന്നതാ' കാലമാകുമ്പോൾ യജുക്കളെ ഇച്ചുപെടുന്നു. (അനുഗ്രഹിക്കുന്നു) അങ്ങനെ ചെയിട്ട്, വിശ്രമിയായ അവിദ്വാൻ യജമാനനായ മനുജന്യം, നാവിദ്വാൻ സന്നിഹിതനായ യാഗത്തിൽ ഇച്ചുപെട്ട ജ്വലിക്കുകയാൽ നന്മപ്പാറായ യജമാനനെപ്പോലെ കീഴ്തില്ലെന്നുവന്നാൽ വേിച്ചാലും (ഇത് ചെയ്യും, അത് ചെയ്യും എന്ന് ശാസിക്കപ്പെടുകകാണു്. ഇവിടെ കമ്മൗഷാതാവിന് വേന്മാന്മാരെപ്പോലും വിധേയനാക്കു പ്രവൃത്തിക്കുവാനായിരിക്കുന്നു.)

8 അപോചാമനിവചനാസ്യസ്തിൻ
 മാനസ്യസുന്ദരസ്സഹസാനേഅഗൗ
 വയംസഹസ്രമൃഷിഭിസ്സനേമ
 വിദ്യാമേഷംവൃജനംജീരഭാനം

വ 11

അന്വയം:-

- (വയം) മാനസ്യ സുന്ദര: — മാനോമന്ത്ര: തസ്യസുന്ദര:,
 മന്ത്രേണോൽപദ്യമാനത്വാൽ
 (സപ്തമൃതേ പ്രഥമാ) സുന്ദരൗ
- സഹസാനേ അസ്തിൻ
 അഗൗ — ശത്രുണാമഭിഭവീതരി അഗൗ
- നി-വചനാനി — നിയതപൂർവ്വ കർമ്മാണി സ്തോത്ര
 രൂപാണി വചനാനി
- അപോചാമ — ബ്രൂമ:
- വയം ഋഷി-ഭി: — അതീന്ദ്രിയാത്മ
 പ്രകാശകൈർമ്മന്ത്രൈ:
- സഹസ്രം സനേമ — അപരിമിതം ധനം
 സംഭജേമഹി
- ഇഷം വൃജനം ജീര-ഭാനം
 വിദ്യാമ — അന്നം, ബലം, ജയശീലം ച
 ലഭേമഹി

അർത്ഥം:-മന്ത്രത്തിൽ നിന്നുണ്ടായവനും ശത്രുക്കളെ ശമിപ്പി
 ക്കുന്നവനുമായ ഈ അഗ്നിയിൽ നൈഷിക കർമ്മങ്ങൾക്കു മുമ്പു
 ഈ സ്തുതിവചനങ്ങൾ നമ്മൾ ചൊല്ലുന്നു. ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കപ്പുറ
 തുള്ള തത്വങ്ങളെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന മന്ത്രങ്ങളാൽ ഒടുങ്ങാത്ത
 ധനത്തെ നമ്മൾ ഭജിക്കുന്നു, പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. അന്നവും ബല
 വും ജയശീലവും നേടാവൂ. (ഇവിടെ മന്ത്രത്തിന്റെ മകനായി
 ട്രാസ് അഗ്നിയെ വിശേഷിപ്പിക്കുന്നത്. മന്ത്രത്തിൽ നിന്ന്
 മനുഷ്യന്റെ അതീന്ദ്രിയ സങ്കല്പത്തിൽ നിന്നാണ് ഈശ്വര
 ന്റെ ഉല്പത്തി എന്നു വരുന്നു. ഈശ്വരധ്യാനം കൊണ്ടാണ്
 ആ സങ്കല്പസിദ്ധി, മന്ത്രപീഠം കൈവരുന്നത്)

7 ത്വംതാ ഏന ഉജ്യാൻ വിവിദ്വാൻ
 വേഷിപ്രപിതേ മന്യോജയത്ര
 അഭിപിത്വേനവേശാസ്യോഭു
 മന്യോജേന്യ ഉഗീഗ്ഭിന്നാതുഃ

അന്വയം -

ഹേ യജത്ര, ഐഹേ, ത്വം താൻ ഉജ്യാൻ മന്യഃ	— യജുവ്യാഗേ, — യജുനയച്ചുൻ ച ഉജ്യാൻ മന്യുൻ
വി വിദ്വാൻ	— വിവിദ്വജ്ഞൻ
പ്ര-പിത്വേ വേഷി	— സന്നിഹിത ഏവകാലേ യജുൻ കാമയസേ
(തഥാ ക്വൻ) അതുഃ മന്വേ	— ആകുലീന (സ്വം) — മന്യുന (യജുസ്സേവ മന്യുവി) യജമാനസ്യ
അഭി-പിത്വേ	— അഭിഗമനപതി യജ്ഞേ
മന്യോജേന്യഃ	— ഗോധയതിതാ യജമാനഃ
ഉഗീഗ്ഭിഃ ന	— കാമയമാനൊന്യത്വിഗ്ഭിരിവ
ശാസ്യഃ ഭുഃ	— ശിക്ഷണീയോഭവ (ഇദം കൗ ഇദംകൗ ഇതിവിയേയോഭവ)

അർത്ഥം.-അല്പമോ യജനീയനായ ഐഹേ, അവിടുന്ന് യജുക്കളും അയച്ചുകൊടുത്ത രണ്ടുവിധം മന്യുക്കൾ വേർതിരിച്ചറിഞ്ഞ കാലമാകുമ്പോൾ യജുക്കളെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന (അനുഗ്രഹിക്കുന്ന) അന്ധനായ ചെമ്പിട്ട് വികൃതിയായ അവിടുന്ന് യജമാനനായ മന്യുന്ന് അവിടുന്ന് സന്നിഹിതനായ യാഗ്ഗ്നീൻ ഇഷ്ടപ്പെട്ട പ്രവീശകളാൽ അനുഗ്രഹമായ യജമാനനനുപോലെ കീഴ്തില്ലെന്നുവന്നാലി വേിച്ചാലും (ഇത് ചെയ്യു അത് ചെയ്യു എന്ന് ശാസിക്കപ്പെടാമെന്ന് ഇവിടെ കമ്മന്റേഷനായിട്ടു വേർതിരിച്ചുപോലും വിധേയത്വം പ്രസ്താവിക്കാതിരിക്കുന്നു)

8 അപോചാമനിവചനാസ്യസ്മിൻ

മാനസ്യസുനസ്സഹസാനേഅഗൗ

വയംസഹസ്രമൃഷിഭിസ്സനേമ

വിദ്യാമേഷംവൃജനംജീരഭാനം

വ 11

അന്വയം:—

(വയം) മാനസ്യ സുനഃ — മാനോമന്ത്രഃ തസ്യസുനഃ,
മന്ത്രേണോൽപദ്യമാനത്വാൽ
(സപ്തമ്യതേം പ്രഥമാ) സുനൌ

സഹസാനേ അസ്മിൻ

അഗൗ

നി-വചനാനി

— ശത്രുണാമഭിഭവിതരി അഗൗ

— നിയതപൂവ്വ കർമ്മാണി സ്തോത്ര
രൂപാണി വചനാനി

അപോചാമ

— ബ്രൂമഃ

വയം ഋഷി-ഭിഃ

— അതീന്ദ്രിയാത്ഥം
പ്രകാശകൈർമ്മന്ത്രൈഃ

സഹസ്രം സനേമ

— അപരിമിതം ധനം
സംഭജേമഹി

ഇഷം വൃജനം ജീര-ഭാനം

വിദ്യാമ

— അന്നം, ബലം, ജയശീലം ച
ലഭേമഹി

അർത്ഥം:—മന്ത്രത്തിൽ നിന്നുണ്ടായവനും ശത്രുക്കളെ ശമിപ്പി
ക്കുന്നവനുമായ ഈ അഗ്നിയിൽ നൈഷിക കർമ്മങ്ങൾക്കു മുമ്പു
ള്ള സ്തുതിവചനങ്ങൾ നമ്മൾ ചൊല്ലുന്നു. ഇന്ദ്രിയങ്ങൾക്കപ്പുറ
ത്തുള്ള തത്വങ്ങളെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന മന്ത്രങ്ങളാൽ ഒട്ടങ്ങാത്ത
ധനത്തെ നമ്മൾ ഭജിക്കുന്നു, പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു. അന്നവും ബല
വും ജയശീലവും നേടാവൂ. (ഇവിടെ മന്ത്രത്തിന്റെ മകനായി
ട്ടാണ് അഗ്നിയെ വിശേഷിപ്പിക്കുന്നത്. മന്ത്രത്തിൽ നിന്ന്
മനുഷ്യന്റെ അതീന്ദ്രിയ സങ്കല്പത്തിൽ നിന്നാണ് ഈശ്വര
ന്റെ ഉല്പത്തി എന്നു വരുന്നു. ഈശ്വരധ്യാനം കൊണ്ടാണ്
ഈ സങ്കല്പസിദ്ധി, മന്ത്രപീഠം കൈവരുന്നത്)

വക്രം 12-13 ബൃഹസ്പതിദ്രേവതാ

- 1 അനന്താണാം വൃഷഭം മന്ത്രജിഹ്വം
ബൃഹസ്പതിം വദ്ധന്താനവ്യഭുഭൈഃ
ഗാമാന്യസ്സുരുചോയസ്യ ദേവാ
ആശ്രണ്വന്തി നവമാനസ്യ മന്താഃ

അന്വയം:-

(ഹേ ഹോതാ) നവ്യം	— സുത്യം
അനന്താണം	— അഗന്താരം, സ്നോതുരധീനം
വൃഷഭം	— അപാഃ ഫലാനാം വഷിതാരം
മന്ത്ര-ജിഹ്വം	— മാടകവാചം
ബൃഹസ്പതിഃ	— മന്ത്രപാലധിതാരം ദേവം
അഭൈഃ വദ്ധന്ത	— അച്ഛന്നസാധനൈർമ്മന്ത്രൈഃ പ്രവൃദ്ധം കരു
സു-രുചഃ നവമാനസ്യ	— ശോഭനദീപ്തഃ സുയമാനസ്യ
യസ്യ	— ബൃഹസ്പതേഃ (കർമ്മണിഷഷ്ടി) യം, ബൃഹസ്പതിഃ
ഗാമാന്യഃ	— സുതിവചസോനേതാരഃ
ദേവാഃ മന്താഃ	— വ്യവഹർത്താരോഹോത്രാദയഃ
ആ-ശ്രണ്വന്തി	— ആശ്രാവയന്തി (തം വദ്ധന്ത)

അർത്ഥം:- അല്പയോ ഹോതാവേ, സുത്യർക്കം സ്നോതാവിനാമിതി തത്സമീപത്തുനിന്നു വിട്ടുപോകാത്തവനും മലമലങ്ങളെ വഷിക്കുന്നവനും ഹർഷകരമായ വചനത്തോടു കൂടിയവനും ആയ ബൃഹസ്പതി എന്ന മന്ത്രരക്ഷകനായ ദേവനെ അച്ഛന്നസാധനങ്ങളായ മന്ത്രങ്ങളാൽ സ്തുതിച്ച് വലുതാക്കുക ശോഭനപ്രകാശം സുതിവചനസോനേതാമായ യാതൊരു ബൃഹസ്പതിയെ സുതിവചനനേതാക്കളും യാഗകർമ്മങ്ങളിലേപ്പെട്ടവനായ ഹോതാവു മേലായ പ്രതിപാദകൻ (സുതി) കൈപ്പിക്കുന്നവോ, ആ ബൃഹസ്പതിയെ വലുതാക്കുക.

2 തൃതപിയാ ഉപവാചസ്സചന്തേ
 സക്തോനയോ ദേവതാമസജി
 ബ്രഹ്മസ്തിസ്സഹ്യജോവരാംസി
 വിചോഭവൽസമൃതേമാതരിശ്വാ

അന്വയം:-

യഃ സക്തഃ ന	— ഉദകസ്യ സ്രഷ്ടാ അപി (ന ശബ്ദോപ്യതേ)
ദേവ-യതാം അസർജ്ജി	— ദേവാനിച്ഛതാം യജമാനാനാം ഫലം സൃഷ്ടവാൻ
തഃ പ്രതപിയാഃ	— ബ്രഹ്മസ്തിം വഷ്ഠ്വേ സംബന്ധിനഃ
വാചഃ ഉപ സചന്തേ	— സമീപേ സേവന്തേ
സഃ ബ്രഹ്മസ്തിഃ	
അഞ്ചഃ ഹി	— സഃ ഏവ വ്യഞ്ജകഃ വലു
(അത ഏവ) വി-ചോ	— വിഭുഃ വ്യാപ്തഃ
മാതരിശ്വാ	— വൃഷ്ടി നിർമാതരി അന്തരിക്ഷേ ചേഷ്ടമാനഃ വായുസഭാഃ
വരാംസി	— വരണീയാനി വൃഷ്ട്യാം ഹി ഫലാനി സമ്പാദയൻ
പ്രതേ	— ഉദകേനിമിത്തഭൂതേ സതി
സം അഭവൽ	— സംഭൂതഃ

അർത്ഥം:-ഏവൻ ജലത്തിന്റെ സ്രഷ്ടാവായി ദേവന്മാരെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന, സേവിക്കുന്ന യജമാനന്മാർക്ക് ഫലമുണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കുന്നവോ ആ ബ്രഹ്മസ്തിയെ വഷ്ഠ്വേ സംബന്ധികളായ ശബ്ദങ്ങൾ (ഇടിയുടെയും മഴയുടെയും ശബ്ദങ്ങൾ) അടുത്തുണ്ടെന്ന് പരിചരിക്കുന്നു. ആ ബ്രഹ്മസ്തിതന്നെയാണ് (ഭൂമിയെ സസൃഷ്ടികളാൽ) തെളിയിക്കുന്നത്. അവിടുന്ന് വഷ്ഠി വ്യവോഹാണ് ഏല്പാം ഉണ്ടാകുന്നത്. അതുകൊണ്ടുതന്നെ അവിടുന്ന്, എങ്ങും വ്യാപിച്ച അന്തരിക്ഷപാരിയായ വായുവിന്നു തുല്യനായി, ശ്രേഷ്ഠമായ വൃഷ്ട്യാം ഫലങ്ങളെ, ജലത്തിന്നുവേണ്ടി, സമ്പാദിക്കുന്നവനായി ഭവിച്ചു.

3 ഉപസ്തതിം നമസഉത്യതിം ച
 ശ്ലോകം യം സൽ സവിതേവ പ്രബാഹു
 അസ്യ ക്രത്വാഹന്യോഽഽയോ അസ്തി
 തൃഗോനഭീമോ അരക്ഷസസ്ത്വപിഷ്യാൻ

അന്വയം -

(അയം ബൃഹസ്സതിഃ)

ഉപ-സ്തതിം	— യജമാനേനോപേത്യ ക്രിയമാണാം സ്തതിം
നമസഃ ഉൽ-യതിം	— ഫവിർല്ലക്ഷണാനസ്യ ഉദ്ധാരം (ച)
ശ്ലോകഃ ച	— അന്യോയോ മന്ത്ര വിശേഷോസ്തിതം ച
സവിതാ-ഇവ	— സയമാ സ്തോത്രാദികഃ സ്വീകരോതി, തദാൽ
ബാഹു	— ബാഹുദ്യോഃ
പ്ര യം സൽ	— സ്വീകത്തും പ്രകഷണയതത്തേ
അക്ഷസഃ	— സ്വപിരോധി രക്ഷോരഹിതസ്യ
അസ്യ (ബൃഹസ്സതേഃ)	
ക്രത്വാ	— കർമ്മണാ
അഹന്ത്യഃ	— അഹ്നി (സാമന്തേന സാധുഃ)
യഃ (സ്മാദ്യഃ) അസ്തി (സഃ)	
ഭീമഃ ന തൃഗഃ	— സിംഹാദി യേജനകോ തൃഗ ഇവ
വപിഷ്യാൻ	— ബലവാൻ (പരിഭ്രമതി)
(മന്ത്രേണാഭ്യസ്മാൻഭിത്വാ തേജസവി വേതി, താദൃശോമ ഹാനഭാവഃ യജമാനത്തം ഫവിരാദികഃ സ്വീകരോതി)	

അർത്ഥം.-ഈ ബൃഹസ്സതി, യജമാനൻ അടുത്തുചെന്ന് പൊ
 ലുന്ന സ്തതിയെയും ഫവിരെന്നത്തിന്റെ ഹോമനെയും മറ്റൊരു
 രൂപവിശേഷമുണ്ടോ അതിനെയും, സ്മാദ്യൻ സ്തോത്രാദികളെ
 സ്വീകരിക്കുന്ന വേ.വേ, യജമാനന്റെ കൈകളെക്കൊണ്ട്

സ്വീകരിപ്പാൻ യത്നിക്കുന്നു, സ്വീകരിക്കുന്നു. തനിക്ക് വിരോധിയായി ഒരു രക്ഷസ്സമില്ലാത്ത ഈ ബൃഹസ്സതിയുടെ കർമ്മതാലാണ് പകൽ മംഗളകരമായ സൂര്യൻ സിംഹാഭി ഭയങ്കര മൃഗപോലെ ബലവാനായി, ചുറ്റുന്നത്. (മന്ദേഹൻ മുതലായ അസുരന്മാരെ ജയിച്ച്, തേജസ്വിയായി മഹാനഭാവനായ ആ ബൃഹസ്സതിയാണ് യജമാനൻ കൊടുത്ത എളിയ ഹവിസ്സ് സ്വീകരിക്കുന്നത്. മന്ത്രനാഥനായ ബൃഹസ്സതിയും മന്ത്രാധിനനാണെന്ന് സൂചന.)

4 അസ്യശ്ലോകോദീവിയതേപൃഥിവ്യോ

മത്സ്യോനയംസദ്യക്ഷഭൂമിപേതാഃ

ഉഗാണാംനഹേതയോയന്തിപേമാ

ബൃഹസ്പതേരഹിമായാഅഭിഭ്യൻ

അന്വയം:-

(യഃ) അത്യഃ ന	— അതനശീലഃ ആദിത്യഇവ
യക്ഷ-ഭൂൽ	— പുജിതം ഹവിരാദികം ഭയാനഃ
വി-പേതാഃ യംസൽ	— പ്രാണിനാം വിവിധംപേതയിതാഫലം നിയച്ഛതി
അസ്യ ശ്ലോകഃ	— ബൃഹസ്പതേഃ സ്തത്യാത്മികാകീർത്തിഃ
ദീവി പൃഥിവ്യം	— ഭൂലോകേ ഭൂലോകേച
ഇയതേ	— ഗച്ഛതി, പ്രാപ്നോതി
(കിംച) ഉഗാണാം	
ഹേതയഃ ന	— ഹത്തമന്വിഷ്യതാമായധാനീവ
ബൃഹസ്പതേഃ ഇമാഃ	— ഹേതയഃ, ഹിംസ്രാണ്യായധാനി
യന്തി ച	— ഗച്ഛന്തി ച
അഹി-മായാൻ	— മായായേഷാം വൃത്രാദീനാം താനസുരാൻ
ഭ്യൻ	— ദിവസാൻ (ദിനംപ്രതിതാന്യായധാനി)

അഭി (ലക്ഷയന്തി)

അർത്ഥം.—യാതൊരു ബൃഹസ്പതി, പരണശീലനായ സൂര്യ
 നെന്നപോലെ, പുജിതമായ ഹവിസ്സു മുതലായവയോടു്
 പ്രാണികൾക്കു് വിവിധ ചേഷ്ടകൾ നല്കി, കർമ്മഫലം കൊടു
 ക്കുന്നവോ, അവിടുത്തെ സ്തുതിരൂപമായ യശസ്സ് ദൃഢോക്
 ത്തിലും ഭൂലോകത്തിലും പരന്നിരിക്കുന്നു. ഇടാതെ, മൃഗങ്ങളെ
 അന്വേഷിച്ചു നടക്കുന്നവ (വനവേടന്മാ) തടെ ആയുധങ്ങൾ
 പോലെ, ബൃഹസ്പതിയുടെ വധായുധങ്ങൾ സഞ്ചരിക്കുന്നു.
 (കുറിക്കുമ്പെന്ന് ഗതുകൾക്കു് കൊള്ളുന്നു.) അവ മായാവിക
 ളായ വൃത്രാഭ്യസുരന്മാരെയാണു് ദിവസംപ്രതി ഉന്നം പെക്ക
 നതു്.

5 യേതാദേവോസ്ത്രികംമന്യമാനാഃ

പാപാഭദ്രോപജീവന്തിപശ്വാഃ

നാദുഷ്ടേ १ १ അന്ദോസിവാമഃ

ബൃഹസ്പതേചയസതുപിയാന്മാഃ

വ 12

അന്വയം:—

ഹേ ദേവ, യേ പാപാഃ	— പാപബുദ്ധയഃ, അല്ലാ:
പശ്വാഃ	— ഹവിർലോകങ്ങളാണെന്നുകൊണ്ടാ:
ഭദ്രോ ത്വാ	— കല്യാണം ത്വാം
ഉസ്ത്രികം	— കത്സിതാം, അല്പക്ഷീരോ [സോവിണീംഗാം, ജീണ്ണമനഡാഹംവാ
മന്യമാനാഃ ഉപ-ജീവന്തി	— ഉപേത്യ പ്രാണന്തി, അല്പം യാചന്തേ
ദി-ധ്യേ	— ദീർഘാഭിഭ്യഃതേഭ്യഃ (വചനവ്യത്യയം)
വാമഃ	— വനനീയം ധനം
ന അന്ദോസി	— അനുകൂലം ന വിതരസി
ഹേ ബൃഹസ്പതേ, പിയാന്മാഃ	— സോമപാനശീലം, സോമേന യഷ്യാന്മാഃ
ചയസേ ഇതി	— ജനഗൃഹീതം ഗച്ഛസ്യേവ

അത്ഥം-അല്ലയോ ദേവ, പാപന്മാരായ, അല്ലസ്വഭാവിയായ ഏവർ ഹവീരനത്തോടുകൂടി അവിടേയ്ക്കു്, കറവു കുറഞ്ഞ പശുവിനെയോ, തന്തക്കാളിയെയോ, തന്നു്, അടുത്തണഞ്ഞു് വല്ലതും യാചിയ്ക്കുന്നുവോ, (എന്തെങ്കിലും കൊടുക്കുക എന്ന നിലയിൽ തങ്ങൾക്കുപകാരമല്ലാത്തതു് കൊടുത്താലും കഴിയ്ക്കാമെന്ന നിലയിൽ) അവർക്കു് ശ്രേഷ്ഠമായ ധനം അവിടുന്ന് അനുവദിച്ചു കൊടുക്കുന്നില്ല. (ബൃഹസ്പതിയ്ക്കു് പശുമുതലായവയെ കൊടുക്കുക എന്നുവെച്ചാൽ ബൃഹസ്പതിയുടെ പ്രസാദം ഉദ്ദേശിച്ചു് സാത്വികനായ ഒരാൾക്കു് ദാനം ചെയ്യുക എന്നേ അർത്ഥമുള്ളു.) അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, സോമം കൊണ്ടു് യജിയ്ക്കുന്നവനെയാകട്ടെ, അനുഗ്രഹിപ്പാനവിടുന്ന് ഏഴുന്നൂറ്റുകുതന്നെ ചെയ്യുന്നു.

6 സുപ്രൈതൃസ്സുയവസോനപന്മാ
 ദന്നിയന്തുഃ പരിപ്രിതോനമിതുഃ
 അനന്യാണോ അഭിയേ ചക്ഷതേനോ
 പിവൃതാ അപോർണ്ണവന്തോ അന്ധ്യഃ

അന്വയം:-

(ഹേ ബൃഹസ്പതേ, ത്വം)

സു-പ്രൈതുഃ — സുഷുഗ്ന്തർമ്മനഷ്ടസ്യ
 സു-യവസഃ പന്മാഃ ന — ശോഭനാനസ്യ മാഗ്ന ഇവ യജ്ഞ
 മാർക്തഗാമിനഃ മമ സുയവസഃ
 പന്മാ ഇവ, തദ്വാൻ സുഖകാരി
 (ഭവ)

(കി.ച) ദഃ-നിയന്തുഃ — ദഃഭവേന നിയമിതുഃ രാജന്മാഃ
 പരി-പ്രിതഃ — സർവ്വപ്രകാരേണ സന്തുഷ്ടഃ
 ദോഷരഹിതഃ

മിത്രം ന

— സുഹൃത്തുവീവ, സന്ധമാ ഭുന്ന്
 യാൽ നിവാരയതി, തദാൽ
 ത്വമപിതമാ അസുഭ്യം കരു,
 സഖിവൽ അമാർഗ്ഗാൽ നിവൃ
 ത്യ, യജ്ഞാദിരൂപേ മാഗ്നേ
 യോജയീത്വാ തത്ര
 ഫലപ്രദോഭവ

(കിംച) അനർത്ഥം യേ — അപാപായേ നരാഃ
 നഃ അഭി പക്ഷതേ — അസ്മാൻ ആഭിമുഖ്യേന
 ബോധയന്തി, തേ
 അപി-വൃതാഃ — അജ്ഞാനേനാവൃതാ അപി
 അപ-ഉർണ്ണവന്തഃ — അപഗതാവരണവന്തഃ,
 ജ്ഞാനവന്തഃ
 അസ്ഥുഃ — തിഷ്ഠതു

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ബൃഹസ്പതി, അവിടുന്ന്, സൽ
 കർമ്മത്തിലൂടെ പഠിയ്ക്കുന്ന, യജ്ഞമാർഗ്ഗത്തിൽ ഗമിയ്ക്കുന്ന,
 എന്നിയ്ക്കു നല്ല അന്നത്തിന്റെ വഴിപോലെ സുഖകാരി
 യായി ഭവിച്ചാലും. പിന്നെ, പ്രയാസപ്പെട്ട രാജ്യഭരണം
 നടത്തുന്ന രാജാവിന് എല്ലാവിധത്തിലും അനുകൂലനം ഉള്ളിൽ
 പകയററവനും സുഹൃത്തുമായ മന്ത്രി പോലെ (ആ മന്ത്രി രാജാ
 വിനെ ഭുങ്ങ്നയങ്ങളിൽ നിന്ന് പിന്തിരിപ്പിയ്ക്കുന്നപോലെ)
 എന്നെയും ചെയ്യാലും. ദുഷ്ടമമാഗ്നത്തിൽ നിന്ന വിടുത്തി
 സൽക്കർമ്മമാഗ്നത്തിലേയ്ക്ക് ചേർത്ത് അവിടെ ഫലപ്രദനായി
 ഭവിച്ചാലും. കൂടാതെ, അപാപരായ മനുഷ്യരേവർ എന്ന
 നേരിട്ട സൽക്കർമ്മം ഉപദേശിയ്ക്കുന്നവോ, അവർ അജ്ഞാ
 നത്താൽ മറയ്ക്കപ്പെട്ടവരെങ്കിലും ആ മറവുനീങ്ങി ജ്ഞാന
 വാതായായി വരുന്നിട്ടുണ്ട്.

7 സ.യം സ്വഭാവനയോ നയന്തി
 സമുദനസ്രവതോരോധപത്രാഃ
 സവിദ്വാ ഉഭയം ചക്ഷേ അന്ന
 ബൃഹസ്പതിസ്തേ ആപശ്ച ഗൃധ്രഃ

അന്വയം:-

അവനയഃ ന	— ഭൂമയഃ മനുഷ്യാഃ യഥാ സ്വാമിനം തലാൽ
യം സ്തഭഃ സം യന്തി (തഥാ) രോധ-ചക്രാഃ	— സ്തോത്രാണി സങ്ഗച്ഛന്തി — രോധന ശീലാനി ചക്രാണി യാസു താദൃശ്യഃ, നദ്യഃ
സ്രവതഃ സമുദ്രം ന	— സ്രവന്ത്യഃ സമുദ്രം യഥായന്തി തലാൽ ച (സദ്യാസ്തുതയഃ പ്രാപ്തവന്തി)
ഗൃധ്രഃ	— ഗർഭനശീലഃ, വൃഷ്ടിമാകാം ക്ഷമാണഃ
സഃ ബൃഹസ്പതിഃ	
വിദ്വാൻ	— വക്ഷ്യമാണാഭിജ്ഞഃ
തരഃ	— തരണം, ജലാഭിവാധിം
ആപഃ ച	— ഉദകാനി ച
ഉഭയം അന്തഃ ചഷ്ടേ	— മധ്യേസ്ഥിത്വാചശൃതി, കരോതി

അർത്ഥം.-ഭൂവാസികളായ മനുഷ്യർ അവരവരുടെ സ്വാമി യെയെന്നപോലെ സ്തോത്രങ്ങൾ യാവനെ നന്നായി പ്രാപി യ്ക്കുന്നുവോ, പിന്നെ കൂലം തകർന്നു നദികൾ ഒഴുകി സമുദ്രത്തെ പ്രാപിയ്ക്കുന്നപോലെ സ്തുതികൾ ആരെ പ്രാപിയ്ക്കുന്നുവോ, മഴപെയ്യിയ്ക്കാൻ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന ആ ബൃഹസ്പതി എടുത്തുപറയത്തക്ക ജ്ഞാനവാനാകുന്നു. അവിടുന്ന് വെള്ളത്തുള്ളിച്ചയിൽ ജനങ്ങൾ (തോണി മുതലായവയിൽ) കടക്കുന്നതും വെള്ളങ്ങളെയും നടുവിൽ നിന്നു നോക്കിക്കൊണ്ടെന്നും; സ്വയം അക്കരെ കടത്തുന്നു.

8 ഏവാമഹസ്തവിജാതസ്തപിഷ്ടാൻ
ബൃഹസ്പതിർവൃഷഭോധായി ദേവഃ
സനസ്തതോവീരവഭോധാതുഗോമ
ലിഭ്യോമേഷം വൃന്ദനം വീരഭാനം.

അന്വയം:-

മഹാ: തുവി-ജാത:	— മഹാൻ, ബഹുവർത്തമുൽപന്ന:
തുവിഷ്ഠാൻ, വൃഷഭ:	— ബലവാൻ, അപാംവഷിതാ
ദേവ: ബൃഹസ്പതി:	
ഏവ	— ഏവം, സ്മൃതിപ്രകാരേണ
ധായി	— ധീയതേ, സ്മയതേ
സ്മൃത: സ: ന: വീര-വൽ	— അസ്മാകം പുത്രാഭ്യുപേതം
ഗോ-മൽ ധാതു	— ഗോഭിര്യക്തം ഫലംകരോതു
ഇഷം വൃജനം ജീര-ദാനം	
വിദ്യാമ	— അന്നം ബലം ജയശീലം ലഭേമഹി

അർത്ഥം:-മഹാനം പലകാര്യങ്ങൾക്കുംവേണ്ടി ഉള്ളവായവനും ബലവാനും ജലവർഷിതാവുമായ ദേവൻ, ബൃഹസ്പതി ഇപ്രകാരം സ്തോത്രത്താൽ സ്മൃതിക്കുപ്പെടുന്ന സ്മൃതിക്കുപ്പെട്ട അവിടുന്ന് ഏനിക്കു പുത്രന്മാരോടും പശുക്കളോടുംകൂടിയ ഫലം ഉണ്ടാക്കട്ടെ. അന്നവും ബലവും, ജയശീലവും നേടാവുവർണ്ണ 14-15-16 അനുഷ്ടുപ് മഹാപദംകൃതിമ്മഹാബൃഹതീച്ചന്ദാംസി അപ്രത്യുണസുര്യോദേവതാ.

വിഷ്ണുപ്രാപതിഷ്ഠ

1 കൺകതോനകൺകതോമോസതീനകൺകത:

ലാവിതിഷ്ടുഷിഇതിന്ദ്യദൃഷ്ടാഅലിഹ്സത

അന്വയം:-

കൺകത:	— അല്പവിഷ:
ന കൺകത:	— അനല്പവിഷ:, മഹോരഗാദി:
അമോ സതീന-	
കൺകത:	— ഉദകപാനി, അല്പവിഷവാൻ
(ഏവം) ദോ ഇതി	— അല്പവിഷമഹാവിഷഭേദേന, ജലസ്ഥലഭേദേനചദി പ്രകാരേ
ഷ്ടുഷി ഇതി	— ഷോഷണേ, ഭാഹകൗയേ സതീ

അദ്വൈതം: — അദ്വൈതമാനരൂപാഃ കേചിദപി
 ഷഡ്ഭാഗാഃ സന്തി തേ നൂനംമാം
 നി അലിംസത — വിശേഷണലിംസന്തി
 (സർവാണ്യഭംഗാനിവിഷമാവുണോതി)

അർത്ഥം—ഈ സൂക്തത്തിന് വിഷയോപനിഷത്തന് പേർ പറയുന്നു. “കന്തോനേതി സൂക്തത്തുപിഷാർത്ഥഃ പ്രയത്നോജപേൽ വിഷം നക്രമതേചാസ്യ സ്പാദ്യഷ്ടവിഷാദപി. യൽകീടലുതാസുവിഷം ദംഷ്ട്രീവൃശ്ചികതശ്ചയൽ മൂലഞ്ചക്രമം ചൈവജപന്മസർവ്വമപോഹതി” എന്ന് ഗുഹധാനത്തിൽ പ്രശംസിച്ചിരിക്കുന്നു.

കന്തോന എന്ന സൂക്തം വിഷബാധിതൻ ശ്രദ്ധായുക്തനാതി ജപിച്ചാൽ ദൃഷ്ടിവിഷമുള്ള പാമ്പിന്റെ വിഷം കൂടി ബാധിക്കുകയില്ല. കൃമി, മാറാല, തേരം മുതലായവയുടെ വിഷവും ഇതു ജപിച്ചാൽ നശിക്കും.

വിഷം കറഞ്ഞവയും വിഷം കൂടിയവയും, കരയിലുള്ളവയും വെള്ളത്തിലുള്ളവയും എന്നിങ്ങനെ രണ്ടുവിധം ഭേദങ്ങളുണ്ടു സരിച്ച് എരിക്കുന്ന വിഷജന്തുക്കളുണ്ട്. കാണാത്ത രൂപങ്ങളോടുകൂടിയവയുമുണ്ട്, അവ എന്റെ അംഗങ്ങളിൽ വിഷമേല്പിക്കുന്നു.

2 അദ്വൈതാൻഹന്ത്യായത്യാമോഹന്തിപരായതീ

അഥോഅവപ്ലുതീഹന്ത്യഥോപിനഷ്ടിപിംഷതീ

അന്വയം:—

ആ—യതീ — വിഷദൃഷ്ട്യസുകാശാദാഗച്ഛ
 തീവിഷനിഹ്നണസാധനൈ
 ഷഡിഃ
 അദ്വൈതാൻ ഹന്തി — അദ്വൈതാനാൻ വിഷധരാൻ
 ഹിനന്തി
 അഥോ പരായതീ — അപിച സമ്മാജ്ജനസമയേ
 അപ്ലവ്യാപ്തവൃത്താം
 ഹന്തി — ജലചരവിഷധരാൻനാശയതി

അഥോ അവ-പ്രതി
ഹന്തി

— അവഹന്ത്യമാനൈശ്വര്യം: സ്വഗ
ന്ധേനബഹുവിഷാൻ ഹന്തി

അഥോ പിംഷതി

— പോഷണകൃതീ, ദൃഷ്ട
പിഷ്യമാണാ, ഓഷധി:

പിനഷ്ടി

— അല്പവിഷാൻ ചുണ്ണികരോതി

അർത്ഥം.-വിഷം തിണ്ടിയവന്റെ അടുത്തുനിന്നുവരുന്ന വി
ഷ്ണുവൈഷ്ണവം കാണപ്പെടാത്ത വിഷജന്തുക്കളെ കൊല്ലുന്ന
കൂടാതെ, മരണം കടിവായിൽ തിരുത്തുമ്പോൾ താഴെചീഴുന്ന
ഔഷധം വെള്ളത്തിലുള്ള വിഷജന്തുക്കളെ കൊല്ലുന്ന വിഷ
ങ്ങളാൽ ബാധിതപ്പെടുന്ന ഔഷധം സ്വഗന്ധംകൊണ്ട് അധി
കവിഷമുള്ള ജന്തുക്കളെ ഹനിക്കുന്ന കല്ലാലിൽ പൊടിക്കുന്ന
(അരയ്ക്കുന്ന) ഔഷധം അല്പവിഷങ്ങളെ പൊടിച്ചു നശിപ്പി
ക്കുന്നു

3 ശരാസ: കശരാസോഭാസസ്സൈര്യാ ഉത

മൗഞ്ചാ അദ്വയാബൈരിണാസ്സദ്വൈസാകം ന്യലിഹസത

അന്വയം -

ശരാസ:

— ശരാ:, വേണമേധ്യസദൃശ :
അന്തശ്ചമിത്രാസ്തുണ
വിശേഷാ:

കശരാസ:

— കഞ്ചിതശരാ:, അന്തശ്ചമിത്രാ:

ഭാസ:

— ഭാസ: കശാ:

സൈര്യാ:

— തടാകാദി പ്രാന്തോർഭവാസ്തു
ബാവിശേഷാ:, അശ്വവാലാ
ഇതി പ്രസിദ്ധാ:

ഉത മൗഞ്ചാ:

— മൗഞ്ചാ:

ബൈരിണാ:

— വിരണപ്രകാരാ:

അദ്വയാ: സദ്വൈ

— സദ്വൈ വിഷധരാ:

സാകം നി അലിഹസത - മിളിത്വാ നിലിപ്യന്തിസു

അർത്ഥം.-ഓടത്തണ്ടുപോലെ ഉള്ളപൊള്ളയായ ശരപ്പല്ല
കൾ, അതുപോലെ ഉള്ളപൊള്ളയായ കശരപ്പല്ലകൾ, ഭേപ്പല്ല
കൾ, കളവക്കുകളിലുണ്ടാകുന്ന കതിരവാൽ പല്ലകൾ, മുത്ത
(മേഖല) പല്ലകൾ, രാമച്ചപ്പല്ലകൾ -ഇവയെല്ലാം നെരിച്ചുകുടി
പ്പന്റെ മേൽ വിഷമേല്പിച്ചിരിക്കുന്നു

4 നിഗാ¹വോ¹ഗോ¹ഷേ¹ അ¹സദ¹നി¹തൃ¹ഗാ¹സോ¹അ¹വി¹ക്ഷ¹ത നി¹കേ¹ത¹വോ¹ജ¹നാ¹നാം¹ന്യ¹ദൃ¹ഷ്ടാ¹ അ¹ലി¹ഹ്¹സ¹ത

അ¹ന്വ¹യം:-

ഗാ¹വഃ ഗോ-സ്ഥേ നി

അ¹സദ¹ൻ — നി¹ഷീ¹ദ¹ന്തി

തൃ¹ഗാ¹സഃ നി അ¹വി¹ക്ഷ¹ത — തൃ¹ഗാഃ നി¹വി¹ഷ്ടാഃ,
സ്വ¹സ്വ¹സ്ഥാ¹നേ ഉ¹പ¹ര¹താഃ

ജ¹നാ¹നാം കേ¹ത¹വഃ നി — പ്ര¹ജ്ഞാ¹നാ¹നി നീ¹ചാ¹ന്യ¹പേ¹ൻ
(അ¹സ്തി¹ൻ സമ¹യേ ഏ¹തേ)

അ¹ദൃ¹ഷ്ടാഃ — അ¹ദൃ¹ശ്യ¹മാ¹ന¹രൂ¹പാ¹സ്സ¹ന്തഃ

നി അ¹ലി¹ഹ്¹സ¹ത — നി¹ലിം¹ബ¹ന്തി

അ¹ർത്ഥം-പശുക്കൾ തൊഴുത്തിൽ കിടക്കുന്നു മറ്റു മൃഗങ്ങൾ അപരപരുടെ സ്ഥാനത്തു വിശ്രമിക്കുന്നു ജനങ്ങളുടെ ബോധങ്ങൾ താണുപോയിരിക്കുന്നു ഈ സമയത്താണ് കാണപ്പെടാത്ത വിഷജന്തുക്കൾ വന്നു ബാധിക്കുന്നത്-അതായതു അവിചാരിത സമയത്താണ്, രാത്രി ഉറക്കംപറന്നുളള മനസ്സിലിരിക്കാത്ത സമയത്താണ് വിഷജീവികൾ ബാധിക്കുന്നത്. (അരണ്യസ്ഥിതിയാണ് ഇവിടെ സൂചിപ്പിക്കുന്നത്)

5 ഏ¹ത¹ഉ¹ത്യേ¹പ്ര¹ത്യു¹ക്തൗ¹ പ്ര¹ഭോ¹ഷം ത¹സ്താ¹ഇ¹വ

അ¹ദൃ¹ഷ്ടാ¹വി¹ശ്വ¹ദൃ¹ഷ്ടാഃ പ്ര¹തി¹ബ¹ദ്ധാ¹ അ¹ഭൃ¹ത¹ന വ 14

അ¹ന്വ¹യം:-

ഉ¹ത്യേ (തേ) ഏ¹തേ — ഏ¹തേ¹സ¹പ്താഃ

പ്ര¹-ഭോ¹ഷം — രാ¹ത്രിം പ്ര¹തി, തമ¹സാ¹ഭി¹ഭൃ¹താ¹സ
രാ¹ത്രി¹ഷ്വ

ത¹സ്താ¹രാഃ-ഇ¹വ — ഹിം¹സ¹കാ¹ശ്ചോ¹രാ ഇ¹വ

അ¹ദൃ¹ഷ്ടാഃ — അ¹പ¹രി¹ദൃ¹ശ്യ¹മാ¹നാഃ

വി¹ശ്വ-ദൃ¹ഷ്ടാഃ — വി¹ശ്വം ദൃ¹ഷ്ടം¹യൈ¹ തേ

പ്ര¹തി അ¹ഭൃ¹തൗ — പ്ര¹തി¹ദൃ¹ശ്യ¹ന്തേ

(അ¹തഃ ഹേ¹ നാഃ)

പ്ര¹തി-ബ¹ദ്ധാഃ അ¹ഭൃ¹ത¹ന — വേ¹ത

അർത്ഥം.—ഈ പാണ്ഡകൾ രാത്രിതോറും, ഇരുപത്തഞ്ചു മണിയോളം ഉറങ്ങുകയും, കള്ളന്മാർ പോലെ കാണപ്പെടാത്തവരായും എല്ലാ അങ്ങോട്ടു കാണുന്നവരായുമാണ് പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നത്. നമ്മുടെ കൊണ്ടു മനസ്സോ, മനസ്സിടുന്നവരായി ചിലക്ക

6 ദ്യോവുപിതാപൃഥ്വിവീമാനാസോമോദാതാതിതിസ്വസാ
അദ്വൈതവിശ്വരൂപാശ്ചൈവൈതാനുരൂപം.

അന്വയം:—

(അതഃ പരം വിഷപികിത്സാ)

(ഹേ സപ്താ) വഃ (യശ്ചാകം) ദ്യോഃ പിതാ, പൃഥ്വി മാതാ,
സോമഃ ദാതാ, അഭിതിഃ സ്വസാ,

(ഏവം മഹാനഭാവാ

മഹാനഭാവാ) അദ്വൈതം — അന്യേഭ്യോ ദാതാശ്ച

(സ്വയം ഇ) വിശ്വ-ഭ്യഃ — സ്വസ്വഭ്യഃ യഃ

തിഷ്ഠത — സ്വസ്വസ്ഥാനേ തിഷ്ഠത, ഓ
പ്രതിപാദാഗച്ഛത

സ കം — സന്താമഃ സഖഃ യഥാ ന്ഥാ

ഇലയത — ഇരന്തേ, ഗച്ഛത

(പൃഥ്വിവ്യന്തരീക്ഷദ്യസ്ഥാനസ്ഥാസ്തപ്തഃ സ്വസ്വസ്ഥാനം

പ്രാപ്ന്ത, അസ്മിൻബാധാഃ മാ കന്ത)

അർത്ഥം.—(എന്തി വിഷപികിത്സയാണു്) അല്ലയോ സപ്ത
ങ്ങളേ, നിങ്ങൾക്കു് ദ്യോവു് (അന്തരീക്ഷം) അച്ഛനാണു്, ഭൂമി
അമ്മയാണു്, സോമൻ (സോമാധാരമായ സ്വാശ്വം) സഹോദര
നാണു്, ദേവമാന്താവായ അഭിതി സഹോദരിയാണു്. (അഭി
തിന്നു് സപ്തമാന്താവായ കഭൂവിന്റെ സഹോദരിത്വം) ഇപ്രകാ
രം മഹാനഭാവമായ മഹാസപ്തങ്ങളേ, നിങ്ങൾ സ്വന്തം സ്വന്തം
സ്ഥാനങ്ങളിൽ ഇരിക്കുക എന്നൊരു അഭ്യർത്ഥന വരുന്നതു്. സൗഖ്യ
വരായ വിധം നടന്നുകൊള്ളുക (പൃഥ്വിവ്യന്തരീക്ഷദ്യസ്ഥാന
ങ്ങളിൽ സ്വസ്ഥാനം പ്രാപിച്ചുകൊള്ളുക ഞങ്ങളെ ബാധി
ക്കരുതു്.)

7 യേ അസ്യദേവേ അന്തഗ്യാസ്തപികായേ പ്രകണ്ഠതാഃ

അദ്വൈതഃ കിംപനേ ഹവസ്സവ്യേസാകം നിജസ്യത

അന്വയം:—

യേ അംസ്യാഃ	— അംസഗാഃ
(തഥാ) യേ അങ്ഗ്യാഃ	— അങ്ഗേന ഹന്താരഃ (ലുതികാദയഃ)
സുചീകാഃ	— സുചീസദ്യശപച്ഛരോമാണഃ (വൃശ്ചികാദയഃ)
യേ പ്ര-കങ്ക്താഃ	— പ്രകൃഷ്ടവിഷാമഹോരഗാഃ
അദ്യഷ്ടാഃ	— അദ്യശ്യമാനാഃ
കിം ചന	— യൽ കിംചിത് സ്പ്പജാതമന്യീ
ഇഹ വഃ	— അസ്മൽ സമീപേ യഷ്ടാകം കിമന്യീ?

(അതഃ യുയം) സർവ്വേ

സാകം

— സഹ

നി ജന്യത

— അസ്മാൻ മുഞ്ചത

അർത്ഥം—വിഷജന്തുക്കളിൽ ഏക ചുമലിൽ ചാടുന്നവയൊന്നോ, (പലളിപ്പാമ്പും മറ്റും) ഏക ശരീരം കൊണ്ടു വിഷമല്ലിക്കണവോ, (ഏകാലി മുതലായവ) ഏക തൂശിഞ്ജാത്ത വാലിലെ രോമങ്ങൾ കൊണ്ടു കത്തുമാ, (തേര മുതലായവ) മഹാവിഷങ്ങളും കാണപ്പെടാത്തവയുമായ സ്പ്പസമൂഹങ്ങളുവയെല്ലാമുണ്ടോ, ആ നിങ്ങൾക്കു ഇവിടെ എതിരിക്കുന്നു? നിങ്ങളൊക്കെ ഒന്നിച്ചു് ഞങ്ങളെ വിടുക.

8 ഉൽപരസ്താൽസുഗൃഹ്ണതി വിശ്വദൃഷ്ടോഽനുദൃഷ്ടാ

അദൃഷ്ടാൻമസ്പ്പാഞ്ചയേ

നമസ്പ്പാശ്ചയഃത്രയാന്യഃ

അന്വയം:—

വിശ്വ-ദൃഷ്ടഃ

— സർവ്വസ്യദൃഷ്ടാ

അദൃഷ്ട-ഹാ

— അദൃഷ്ടാവിഷധരവിശേഷാഃ
തേഷാംഹന്താ

(അസൌ) സുര്യഃ സ്പ്പാൻ

അദൃഷ്ടാൻ

— അദൃഷ്ടാപ്യാൻവിഷ
രാക്ഷസാദിൻ

ജംഭയൻ — ഹിംസയൻ
(തഥാ) സർവ്വാഃ — മഹാനാഗിരാക്ഷസിന്ദ്വാ
യാതു-ധാന്യഃ ച ജംഭയൻ
പുരസ്താൽ ഉൽ ഏതി — പൂർവ്വസ്യാംദിശിളഭയം പ്രാപ്നോ
(സത്യോദദിതേസതിസച്ചേവിഷധരാഃ പലായന്തേ)
തി (അതഃ അസൃത്തോജംഭയം)

അർത്ഥം.-സർവ്വദ്രഷ്ടാവഃ വിഷധാജീവികളുടെ ഹന്താവുമായ സൂര്യനിന്നു എല്ലാ വിഷധരങ്ങളെയും രാക്ഷസാദികളെയും അകറ്റിക്കൊണ്ടും എല്ലാ മഹാനാഗികളെയും രാക്ഷസികളെയും അടക്കിക്കൊണ്ടും കിഴക്കുദിക്കിൽ ഉദിക്കുന്ന അതുകൊണ്ട് സ്പർശങ്ങളേ, ഞങ്ങളെ വിട്ടുപോകുക (സൂര്യോദയത്തിൽ എല്ലാ വിഷജന്തുക്കളും ഇതുകൊണ്ട് ഭാഗങ്ങളിലേയ്ക്കു ഓടി ഒളിക്കുന്നവരെല്ലാം ചെലിച്ചത്തിന്ന് പുറമെ വിഷഹരമായ രാസശക്തിയും സൂര്യരശ്മിയിലുണ്ട്)

9 ഉപപുഷ്പൌ സൂര്യഃ പൃഥ്വിശ്ചാനിളവ്വൻ
ആദിത്യഃ പർവ്വതേഭ്യോവിശ്വദൃഷ്ടോഅദൃഷ്ടഹാ

അന്വയം:-

പർവ്വതേഭ്യഃ അസൌ സൂര്യഃ — പർവ്വതഭ്യഃ പ്രാണിഭ്യഃ തേഷാമുപകാരായ പുരസ്താൽ ദൃശ്യമാനഃ സർവ്വസ്യ പ്രേരകഃ
ഉൽ അപപുശ് ആദിത്യഃ — ഊർധ്വം ഗച്ഛതി
വിശ്വ-ദൃഷ്ടഃ — വിഷോഭകാദീനാമദനശീലഃ
അദൃഷ്ട-ഹാ — വിശ്വസ്വദൃഷ്ടാ അദൃഷ്ടാനാം വിഷവിശേഷാണാം ഹന്താ
വിശ്വാനി — ബഹുനീ വിഷാണി
പുരുളവ്വൻ — പ്രഭൃതം ഹിംസൻ (മഹാനാഭാവഃ സൂര്യഃ ഊർധ്വം ഗച്ഛതി, അതോവിഷശബ്ദംകാ നകാര്യം)

അർത്ഥം.—ലോകത്തിൽ കുന്നുകളിൽ പ്രാണികളുടെ രക്ഷയ്ക്കായി വിഷം, ജലം മുതലായവയെ (തന്റെ രസഹരണശീലങ്ങളായ രശ്മികളാൽ) വലിച്ചെടുത്തു്, ഭക്ഷിയ്ക്കുന്നവനും സർപ്പം സ്വയം കാണുന്നവനും കാണപ്പെടാത്ത വിഷങ്ങളുടെ ഹന്താവുമായി ഈ മുമ്പിൽ കാണുന്ന സർപ്പപ്രേരകനായ സൂര്യൻ എല്ലാവിഷങ്ങളെയും സംഹരിച്ചുകൊണ്ടു് മേൽപ്പൊട്ടിയുന്നു. (അതിനാൽ എനി വിഷശങ്ക വേണ്ട.)

10 സൂര്യ വിഷമാസജാമിദൃതിഃസുരാവതോ ഗൃഹേ
സോചിന്നനമരാതിനോ വയം മരാ
മാരേ അസ്യയോജനം ഹരിഷാ
മധുതപാമധുലാപകാര

(വ, 15)

അന്വയം:—

(വിഷാഘൃതോഗസ്ത്യഃ അഹം)

സൂര്യ	— സർപ്പസ്യ പ്രേരയിതരി,
മധുവിദ്യാരൂപേ സൂര്യമണ്ഡലേ
വിഷം	— മാമാഘൃത്യ വർത്തമാനം വിഷം
സുരാ—വതഃ ഗൃഹേ	— സുരാനിർമ്മാത്രസഭേന
ദൃതിഃ (ഇവ)	— ചർമ്മയം സുരാപാത്രമിവ
യഥാതൽകത്തുഃ നഭോഷായ
വേതി തദാവിഷം ആദിത്യസ്യ
ന ബാധകം
ആ സജാമി	— ആസക്തം കരോമി
സഃ ചിൽ ന	— പുജ്യസ്സസൂര്യഃ ഖലു
ന മരാതി	— നശ്രീയതേ
നോ വയം മരാമ	— തന്നേഗ്രഹാൽ
അത്രൈവവിഷസ്യ യോജിത
ത്വാൽവയമപി ന ശ്രീയാമഹേ
(ഉഭയോരമരണകാരണമാഹ)	
ഹരി—സ്ഥാഃ	— ഹരിഷ്യ അശ്ലേഷസ്ഥിതഃ
ആദിത്യഃ

ആയേ അസ്യ യോജനം — ദൂരേവിഷസ്യ പ്രാപണം
കൃതവാൻ

(ഹേ വിഷ,) ത്വാ മധുലാ
മധു ചകാര — മധുവിദ്യാ അമൃതം ചകാര
(ത്വാം അമൃതീകരോതി)

(യദേതദാദിത്യസ്യ വിഷയോജനം, തേനച അമൃതീകരണം
യമസ്മി, ഏഷാ മധുവിദ്യ)

അർത്ഥം:-വിഷബാധയേറെ അഗസ്ത്യനായ ഞാൻ സമുപ്
പ്രേരകനായ സൂര്യൻ, മധുവിദ്യാരൂപമായ സൂര്യമണ്ഡല
ത്തിൽ, എന്നെ ബാധിച്ച വിഷത്തെ, കള്ളപെത്തുന്നവന്റെ
വീട്ടിൽ കള്ളാക്കുന്ന തോൽകടം പോലെ (ഏകാഗ്രസങ്കല്പ
നോടുകൂടി) പുറത്തു. (കള്ളപെത്തുകാരനാണോ തോൽകടം വെച്ച
തുകൊണ്ട്) യോജംപരാതില്ലാത്തതുപോലെ ആദിത്യൻ
വിഷം ബാധകമല്ലാത്തതിനാൽ ഒന്നും വരാനില്ല.) പുഷ്യനായ
ആദിത്യനാവട്ടെ അതുകൊണ്ട് മറിയുന്നില്ല. അവിടെ വിഷം
യോജിപ്പിച്ചതുകൊണ്ട്, അവിടുത്തെ അനുഗ്രഹത്താൽ, ഞാനും
മറിയുന്നില്ല. കാരണം ഹരിത്തുകളെന്ന കതിരുകളിൽ
സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ആദിത്യൻ (രാസപരിണാമങ്ങളുണ്ടാകുന്ന
രശ്മികളോടുകൂടിയ സൂര്യൻ) വിഷത്തെ ദൂരെ എത്തിച്ചു. അല്ല
യോ വിഷമേ, നിന്നെ മധുവിദ്യ അമൃതമാക്കി. (ആദിത്യ
ൻ വിഷം യോജിപ്പിച്ചു, ആദിത്യനാൽ അതിന്റെ അമൃതീ
കരണമെന്നതാണ് മധുവിദ്യ)

11 ഇയന്തികാശകന്തികാസകാജലാസതേവിഷം
സോപിന്നനരാതിനോവയംരാ
മാരോഅസ്യയോജനംഹരിഷാ
മധുത്വാമധുലാചകാര

അന്വയം:-

ഇയന്തികാ — ഇയത്താം കല്പാണാം, ബാലാ
ശകന്തികാ — ശകന്തഃ ശകന്തഃ അസ്യസ്മി
കപിഭേലി

സകാ തേ വിഷം	— സാതവവിഷം
ഘോരം	— ഭക്ഷിതവതി (സാവിഷ ഹന്ത്രിതിപ്രസിദ്ധം)
സോ ചിൽ ന ന മരാതി	— സഃ ഉ ന ഗ്രിയതേ
നോ വയം മരമ	— വയമപി ന ഗ്രിയാമഹേ
ഹരി-സ്ഥാഃ	— അശേഷസ്ഥിതഃ ആദിത്യഃ
ആരേ അസ്യ യോജനം	— ദൂരേവിഷസ്യ പ്രാപണം കൃതവാൻ
(ഹേ വിഷ) ത്വാ മധുലാ മധു	
ചകാര	— മധുവിദ്യാ അമൃതം ചകാര

അർത്ഥം:—വളരെ ചെറിയ ചെളുത്ത തിത്തിരിപ്പെൺ പക്ഷിയുണ്ടല്ലോ, അവൾ (അല്ലയോ പാമ്പേ,) നിന്റെ വിഷം ഭക്ഷിച്ചു. (അവളുടെ വിഷഹന്ത്രിത്വം പ്രസിദ്ധം) അവൾ മരിയ്ക്കുന്നില്ല, ഞാനും മരിയ്ക്കുന്നില്ല. ഹരിത്തു ക്കളെന്ന കുതിരകൾക്കു് മുകളിൽ ഇരിയ്ക്കുന്ന സൂര്യൻ വിഷത്തെ ദൂരെ എത്തിച്ചു. അല്ലയോ വിഷമേ, മധുവിദ്യ നിന്നെ അമൃതമാക്കി.

12 ത്രിസ്തപ്തവിഷ്ണുലിംഗകാ വിഷസ്യ പുഷ്പമക്ഷൻ
താശ്ചിന്നനമരന്തിനോവയം മരം
മാരേ അസ്യയോജനം ഹരിഷാ
മധുത്വാ മധുലാ ചകാര

അന്വയം:—

ത്രിഃ സ്തപ്ത	— ത്രിഗുണിതാസ്തപ്തസംഖ്യാകാഃ
വിഷ്ണുലിംഗകാഃ	— സ്തപ്തസു ജിഹ്വാസു ലോഹിത ശുക്ലകൃഷ്ണവർണ്ണഭേദേണ ഏകവിം ശതിസംഖ്യാഃ ജാലാഃ
വിഷസ്യ പുഷ്പം അക്ഷൻ	— പോഷം അമൃതം, നാശയത്തു
ത്വാ ചിൽ ന ന മരന്തി	— ന ഗ്രിയന്തേ
നോ വയം മരമ	— വയമപി ന ഗ്രിയാമഹേ

ആരേ അസ്യ യോജനം — ദൂരേവിഷസ്യ പ്രാപണം
കൃതവാൻ

(ഹേ വിഷ,) ത്വാ മധുലാ
മധു ചകാര — മധുവിദ്യാ അമൃതം ചകാര
(ത്വാം അമൃതീകരോതി)

(യദേതദാദിത്യസ്യ വിഷയോജനം, തേനച അമൃതീകരണം
യദന്യീ, ഏഷാ മധുവിദ്യാ)

അർത്ഥം:-വിഷബാധയേറെ അഗന്ത്യനായ ഞാൻ സമുപ്രേരകനായ സൂക്തം, മധുവിദ്യാരൂപമായ സൂര്യമണ്ഡലത്തിൽ, എന്നെ ബാധിച്ച വിഷത്തെ, കള്ളപെത്തുന്നവന്റെ വീട്ടിൽ കള്ളാക്കുന്ന തോൽകടം പോലെ (ഏകാഗ്രസങ്കല്പത്തോടുകൂടി) പുറത്തു. (കള്ളപെത്തുകാരനും തോൽകടം വെച്ചതുകൊണ്ട് ദോഷംവരാനില്ലാത്തതുപോലെ ആദിത്യനും വിഷം ബാധകമല്ലാത്തതിനാൽ ഞനം വരാനില്ല) പുഷ്യനായ ആദിത്യനാവട്ടെ അതുകൊണ്ട് മറിയുന്നില്ല. അവിടെ വിഷം യോജിപ്പിച്ചതുകൊണ്ട്, അവിടുത്തെ അനുഗ്രഹത്താൽ, ഞാനും മറിയുന്നില്ല കാരണം ഹരിത്തുകളെന്ന കതിരുകളിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ആദിത്യൻ (രാസപരിണാമങ്ങളുണ്ടാക്കുന്ന രശ്മികളോടുകൂടിയ സൂര്യൻ) വിഷത്തെ ദൂരെ എത്തിച്ച അല്ല യോ വിഷമേ, നിന്നെ മധുവിദ്യ അമൃതമാക്കി. (ആദിത്യൻ വിഷം യോജിപ്പിച്ചു. ആദിത്യനാൽ ജ്ഞാതിന്റെ അമൃതീകരണമെന്നതാണ് മധുവിദ്യ)

11 ഇയഅതികാശകന്നികാസകാജഽലാസതേവിഷം
സോചിന്നമരാതിനോവയംമരാ
മാരേഽസ്യയോജനംഹരിഷ്ഠാ
മധുത്വാമധുലാചകാര

അന്വയം:-

ഇയഅതികാ — ഇയത്താം കവാണാം, ബാലാ
ശകന്നികാ — ശകന്തഃ ശകന്തഃ തസ്യസത്വീ
കപിഞ്ചലി

തിരകൾക്കു മുകളിലിരിക്കുന്ന സൂര്യൻ വിഷത്തെ ഭൂരെ എത്തിച്ചു. അല്ലയോ വിഷമേ, നിന്നെ മധുവിദ്യ അമൃതമാക്കി

14 ത്രിസ്തപ്തമയൂര്യസ്തപ്തസ്വസാരോഅഗ്രുവഃ
താസ്തേവിഷംവിജ്ഞിരളഭകംകുംഭിനീരിവ

അന്വയം:-

ത്രി: സ്തപ്ത	— ഏകവിംശതി സംഖ്യാകാഃ
മയൂര്യഃ	— മയൂരസ്രിയഃ (താ വിഷസപ്ത ഭേഷിണ്യഃ ഇതിപ്രസിദ്ധാഃ നാഗഭേഷി ഗന്ധ പക്ഷാദൽപന്നത്വാൽ)
സ്തപ്ത സ്വസാരഃ	— ഏതൽ സംഖ്യാകാം സരണ ശീലാഃ
അഗ്രുവഃ	— നദ്യഃ, സുരഗംഗാദ്യാഃ (സന്തി)
താഃ (ഹേ ഭേഹ,)	
കുംഭിനീഃ-ഇവ ഉഭകം	— കവേത്യഃ കുംഭേന ജലഹാരിണ്യഃ ഇവ
തേ വിഷം വി ജ്ഞിരേ	— വിശേഷേണ ഹന്തേ

അർത്ഥം:-ഇതപത്തെന്ന് പെൺമയിലുകളും (ഗന്ധന്റെ പിറകിൽനിന്നുള്പായത്തുകാരണം മയിലിന്നു സപ്തഭേഷം പ്രസിദ്ധം) സുരഗംഗ മുതലായി ഒഴുകുന്ന ഏഴു നദികളുമുണ്ടല്ലോ, അവ, അല്ലയോ ഭേഹമേ, നിന്നെ ബാധിച്ച വിഷത്തെ കടത്തിൽ ഒരുത്തി വെള്ളം നിറയ്ക്കുന്നപോലെ ഹരിയ്ക്കട്ടെ.

15 ഇയത്തകഃ കഷ്ടംകേസ്തകുംഭിനദ്മ്യഗ്നാ
തതോവിഷം പ്രവാപ്യതേ പരാചീരൻസംവതഃ

അന്വയം:-

ഇയത്തകഃ	— അല്പപ്രമാണം
കഷ്ടംകേഃ	— നകലഃ (വിഷം ഹരതു)

ഹരി-സ്ഥാഃ ആരേ
അസ്യ യോജനം

— അശ്വേഷസ്ഥിതഃ സൂര്യഃ
ഭൂരേ വിഷസ്യ പ്രാപണം
കൃതവാൻ

(ഹേ വിഷ,) ത്വാ മധുലാ
മധു ചകാര

— മധുവിദ്യാത്വാം അമൃതം ചകാ

അർത്ഥം.—അഗ്നിയുടെ കാളി, കരാളി മുതലായ ഏഴുനാവുകളിൽനിന്ന് ചുകന്നും വെളുത്തും കുറുത്തും വരുന്ന ഇരുപത്തൊന്ന് ജാലകര വിഷത്തിന്റെ ഏറ്ററത്തെ ഭക്ഷിക്കുവാൻ, നശിപ്പിക്കുവാൻ അവ മരിക്കുകയില്ല. ഞാനും മരിക്കുകയില്ല. ഹരിത്തക്കരംകുറുത്തുകൊണ്ടു മുകളിലിരിക്കുന്ന സൂര്യൻ അതിനെ ഭൂരേ എത്തിച്ചു. അല്ലയോ വിഷമേ, മധുവിദ്യ നിന്നെ അമൃതമാക്കി.

13 നവാ¹നാം²നവതി³നാം⁴ വിഷ⁵സ്യ⁶രോപ⁷ഷി⁸ണാം⁹
സ¹⁰വാ¹¹സാം¹²ഗ്രോ¹³നാം¹⁴മാരേ¹⁵അ¹⁶സ്യ¹⁷യോ¹⁸ജനം¹⁹
ഹരി²⁰ഷ്ഠാ²¹മധു²²ത്വാ²³മധു²⁴ലാ²⁵ചകാര²⁶

അന്വയം —

നവാ ¹ നാം ² നവതി ³ നാം ⁴	— നവാധികനവതിനാം
വിഷ ⁵ സ്യ ⁶ രോപ ⁷ ഷി ⁸ ണാം ⁹	— സുസ്യവിഷസ്യലോപചിത്രീ ണം, ചേതീണാം നദീനാം
സ ¹⁰ വാ ¹¹ സാം ¹² നാമ	— ഗംഗാദിനദീനാം നാമ
അ ¹³ ഗ്രോ ¹⁴	— ഗൃഹ്ണാമി
ഹരി ²⁰ സ്ഥാഃ ആരേ	
അസ്യ ¹⁷ യോജനം	— അശ്വേഷസ്ഥിതഃ സൂര്യഃ ഭൂരേവിഷസ്യപ്രാപണം കൃതവാൻ
(ഹേ വിഷ) മധുലാ	
ത്വാ മധു ചകാര	— മധുവിദ്യാത്വാം അമൃതം ചകാര

അർത്ഥം.—ഏറ്റാ വിഷങ്ങളെയും നശിപ്പിക്കുന്ന ഗംഗമതലുള്ള തൊണ്ണൂറൊമ്പതു നദികളുടെയെല്ലാം പേരുകൾ ഞാൻ ഗ്രഹിക്കുന്നു, ഓർക്കുന്നു, ഉച്ചരിക്കുന്നു. ഹരിത്തക്കരംകുറുത്തുകൊണ്ടു മുകളിലിരിക്കുന്ന സൂര്യൻ അതിനെ ഭൂരേ എത്തിച്ചു. അല്ലയോ വിഷമേ, മധുവിദ്യ നിന്നെ അമൃതമാക്കി.

തിരകൾക്കു മുകളിലിരിക്കുന്ന സൂര്യൻ വിഷത്തെ ദൂരെ എത്തിച്ചു. അല്ലയോ വിഷമേ, നീനെ മധുവിദ്യ അമൃതമാക്കി

14 ത്രിസ്തപ്തമയൂര്യസ്തപ്തസാസാരോഅഗ്രുവഃ
താസ്തേവിഷംവിജദ്രിരളഭകംകംഭിനീരിവ

അന്വയം:-

ത്രി: സ്തപ്തമയൂര്യ:	— ഏകവിംശതി സംഖ്യാകാഃ
	— മയൂരസ്രീയഃ (താ വിഷസപ്തദോഷിണ്യഃ ഇതിപ്രസിദ്ധാഃ നാഗദോഷി ഗന്ധപക്ഷാദുൽപന്നത്വാൽ)
സ്തപ്ത സാസാരഃ	— ഏതൽ സംഖ്യാകാം സരണശീലാഃ
അഗ്രുവഃ	— നദ്യഃ, സുരഗംഗാദ്യാഃ (സന്തി)
താഃ (ഹേ ദേഹ,)	
കംഭിനീഃ-ഇവ ഉഭകം	— കഭവത്യഃ കംഭേന ജലഹാരിണ്യഃ ഇവ
തേ വിഷം വി ജദ്രിരേ	— വിശേഷേണ ഹരന്തു

അർത്ഥം:-ഇതപത്തെതാന്നു പെൺമയിലുകളും (ഗന്ധന്റെ ചിറകിൽനിന്നുളവായതുകാരണം മയിലിനു സപ്തദോഷം പ്രസിദ്ധം) സുരഗംഗ മുതലായി ഒഴുകുന്ന ഏഴു നദികളുമുണ്ടല്ലോ, അവ, അല്ലയോ ദേഹമേ, നീനെ ബാധിച്ച വിഷത്തെ കടത്തിൽ ഒതുങ്ങി വെള്ളം നിറയുന്നപോലെ ഹരിയ്ക്കട്ടെ.

15 ഇയത്തകഃ കഷ്ടംഭകസ്തകംഭിനദമ്യഗ്നാ
തതോവിഷം പ്രവാപ്യതേ പരാചീരന്തസംവതഃ

അന്വയം:-

ഇയത്തകഃ	— അല്പപ്രമാണം
കഷ്ടംഭകഃ	— നകലഃ (വിഷം ഹരതു)

(യദി ന തഥാ സ:

കരോതി) തകം

അഗ്നൗ ഭിനദ്മി

തതഃ വിഷം പ്ര വവൃതേ

പരാചി:

സം-വത:

അന

— കത്സിതം തം ന കലം

— വിഭാരയാമി

— വിഷാവൃതാഭേഹാൽ നിശ്ചിത

— അതിദൂരഗാ:

— സം വിഭാഗവതഃ ഭേഗാൻ

— ലക്ഷീകൃത്യഗച്ഛതു, നമാം ഗച്ഛതു

അർത്ഥം.—എത്രയും ചെറിയ കീരി എന്റെ വിഷം ഹരിയ്ക്കട്ടെ അതങ്ങിനെചെയ്തില്ലെങ്കിൽ ഞാനതിനെ കല്ലുകൊണ്ടേറിയും. അനന്തരം ബാധിച്ച വിഷം ഭേഹത്തിൽ നിന്ന് പുറത്തുപോകട്ടെ ദൂരഭാഗത്തുള്ള ഭേഗങ്ങളെ അതു പ്രാപിക്കട്ടെ. എന്റെ അടുക്കൽ വരരുത്.

16 കഷ്ടം കേന്യബ്രവീദ്ഗിരേഃ പ്രവർത്തമാനകഃ

വൃശ്ചികസ്യാരസം വിഷമരസം വൃശ്ചികതേവിഷം

അന്വയം.—

ഗിരേഃ

— സകാശാൽ

പ്ര-വർത്തമാനകഃ

— പ്രവർത്തമാനഃ

കഷ്ടംഭകഃ

— നകലഃ

തൽ അബ്രവീൽ

— ഉക്തവാൻ

വൃശ്ചികസ്യ വിഷം

അരസം

— അസാരം, അബാധകം

(അഥ തം വൃശ്ചികം നകല ആഹ)

ഹേ വൃശ്ചിക, തേ വിഷം

അരസം

— (തസ്മാൽ പരിഹര)

അർത്ഥം.—(അഗസ്ത്യന്റെ ഏവാക്കുകേട്ട്) കന്നികൽനിന്ന് അവിടെ വത്തിച്ചിരുന്ന കീരി ഇറങ്ങിവന്നു പറഞ്ഞു 'തേളിന്റെ വിഷം സാരമില്ല അത് ബാധിയാത്തതാണ്'. പിന്നെ തേളിനോടു പറഞ്ഞു 'അല്ലയോ തേളേ, നിന്റെ വിഷം സാരമില്ലാത്തതാണ് അതുകൊണ്ട് മാറിരിക്കാടുക.''

ഒന്നാംഭണ്ഡലം സമാപ്തം

അ. 2 അ. 5 വ. 17

വക്രം-17-18-19 ഗുത്സമഃ ഋഷിഃ ജഗതീക്ഷ്വരഃ അഗ്നിഃ ദൃവതാ

- 1 തപമഗേദ്യഭിസ്തപമാശുശുക്ഷണി
 സ്തപമദ്യേസ്തപമശുനസ്തരി
 തപംവനേദ്യേസ്തപമോഷധീദ്യ
 സ്തപംനൃണാംനൃപതേജായസേശുചിഃ

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ	— അഗ്നീതാദിഗുണവിശിഷ്ട
നൃണാം നൃപതേ	— സർവ്വേഷാം നരാണാം നിത്യ പരിപാലക
തപം ദ്യുഭിഃ	— യാഗദിവസൈന്നിമിത്ത ഭൂതൈഃ
ജായസേ	— മമനേനോൽപദ്യസേ
(തഥാ) തപം	
ആശുശുക്ഷണിഃ	— ജായമാനഏവദീപ്യമാനഃ
തപം അൽ-ദ്യഃ	— വൃഷ്ട്യഭേദഭ്യോവൈദ്യതരൂപേണ ബാധവരൂപേണ സമുദ്രഭ്യോജായസേ
തപം അഗ്നഃ പരി	— പാഷാണാൽജായസേ
തപം വനേദ്യഃ	— വൃക്ഷാദിസമൂഹേദ്യഃ ദാവത്രപേണജായസേ
തപം ഓഷധീദ്യഃ	— വ്രീഹ്യാദീദ്യഃ വൈശ്യാനരരൂപേണജായസേ
(ഏവം സർവാത്മകഃ)	
തപം ശുചിഃ	— ആദിത്യരൂപേണജായസേ

അർത്ഥം:-ദേവന്മാരിൽ മുൻഗാമിത്വം മുതലായ ഗുണങ്ങളോടുകൂടിയ അഗ്നേ, എല്ലാ മനുഷ്യരുടേയും നിത്യപാലക, അവിടുന്ന് യാഗദിവസങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ചാണല്ലോ കടച്ചിലിൽ നിന്നുളവാകുന്നത്. അവിടുന്ന് പീഠക്കമ്പോര തന്നെ ഭാസ

മാനനാൺ. അവിടുന്ന് മഴവെള്ള (ചോല) ത്തിൽനിന്ന് വൈദ്യുതരൂപത്തോടെ ജനിക്കുന്നു. സമുദ്രങ്ങളിൽനിന്ന് ബാധപ്രകാരമുള്ള ജനിക്കുന്നു. അവിടുന്ന് കല്ലുകളിൽ നിന്നും ജനിക്കുന്നു. കാടുകളിൽ മരങ്ങളിൽനിന്ന് ബാധപ്രകാരം പൂൺ ജനിക്കുന്നു. യവം നെല്ല് മുതലായ സസ്യങ്ങളിൽ നിന്ന് വൈശ്വാനരരൂപം ചേർന്ന് ജനിക്കുന്നു. അങ്ങിനെ സർവ്വാത്മകനായ അവിടുന്ന് തന്നെയാണു് നിതാന്തശുദ്ധനായി ആദിത്യ രൂപത്തിൽ ജനിക്കുന്നതു്.

2 ത്വാംഗേഹോത്രം ത്വപോത്രമുത്ഥിതം
ത്വന്നേഷുന്വചഗ്നിദൃതായതഃ
ത്വപ്രശാന്ത്രം ത്വചധാരിയസി
ബ്രഹ്മാപാസിഗൃഹപതിശ്വനോദമേ

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, ഹോത്രം	
ത്വ	— ഹോതുഃ കർമ്മ തവൈവ
പോത്രം ത്വ	— പോതുഃ കർമ്മ തവൈവ
(തഥാ) ഋത്വിയം	— പ്രാപ്തകാലമാർത്വിജ്യം തവൈവ
നേഷ്ടം ത്വ	— നേഷ്ടുഃ കർമ്മ തവൈവ
(ഹേ അഗ്നേ) ത്വ	
അഗ്നിൻ	— അഗ്നിധൃഃ അപി
(തഥാ) ഋത-യതഃ	— യജ്ഞമിച്ഛതഃ
ത്വ (ഏവ) പ്ര-ശാന്ത്രം	— മൈത്രാവരുണസ്യകർമ്മ
ത്വ അധാരി-യസി	— അധാരം യജ്ഞംകാമയസേ, അധാര്യുർവസി
(തഥാ) ബ്രഹ്മ പ	— ബ്രഹ്മണാച്ഛസ്യപി
(തഥാ) നഃ ദമേ	— അസുഭ്യജ്ഞഗൃഹേ
ഗൃഹ-പതിഃ പ (അസി)	

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അഗ്നേ, യജ്ഞത്തിൽ ഹോതാവിന്റെ (ഹോതന്റെ) കർമ്മം അവിടുത്തെ തന്നെയാകുന്നു. പോതാവിന്റെ (പോത്രന്റെ) കർമ്മവും അവിടുത്തെതന്നെയാകുന്നു. ഋത്വി

കേകര അതാതു സമയത്തു ചെയ്യുന്ന എല്ലാ കർമ്മവും അവിടുത്തെയാകുന്നു. നേഷ്വാവിന്റെ (നേഷ്യന്റെ) കർമ്മവും അവിടുത്തെയാകുന്നു യജ്ഞമിഷ്ടപ്പെടുന്ന അവിടുത്തേയ്ക്കു ചേർന്നതാകുന്നു മൈത്രാവരുണന്റെ കർമ്മം. അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് അധാരം, യജ്ഞമിഷ്ടപ്പെടുന്നു, അധാര്യവായി ഭവിക്കുന്നു. അതുപോലെ ബ്രാഹ്മണാക്ഷംസിയാകുന്നു. ഞങ്ങളുടെ യാഗശാലയിൽ അവിടുന്ന് ഗൃഹനാഥനാകുന്നു. (ഹോതാ എന്ന പദത്തിന്ന് ഹോമ (യാഗ) നിർവാഹകൻ എന്നർത്ഥം. അപ്രകാരം ഹോതാവായ അഗ്നിതന്നെയാണ് ഋഗ്വിഷ്ണുമാകളായും യജമാനനായിപ്പോലും യാഗം നിർവ്വഹിക്കുന്നത്. യജമാനന് ഇച്ഛ, ശ്രദ്ധ, ആത്മാർപ്പണം എന്നിവ മാത്രമേ യഥാർത്ഥത്തിലുള്ളൂ).

- 3 തപംഗുഹ്യോ വൃഷസ്തേതാമസി
 തപം വിഷ്ണുതദഗായോനമസ്യഃ
 തപം ബ്രഹ്മാർയവിഭംബ്രഹ്മണസ്യതേ
 തപം വിധർഷ്ണപസേ പരന്ധ്യോ

അന്വയം:-

- ഹേ അഗ്നേ, തപം (യതഃ)
 സതാം വൃഷഭഃ — കാമവർഷിതാ
 (അതഃ) ഇന്ദ്രഃ അസി
 (യതഃ) ഉരുഗായഃ
 നമസ്യഃ — ബഹുഭിർഗ്നീയമാനഃ
 നമസ്താര്യശ്ച ഭവസി
 (അതഃ) തപം വിഷ്ണഃ (അസി)
 ഹേ ബ്രഹ്മണഃ പതേ — പരിവൃദ്ധസ്യ മനുസ്യ
 കർമ്മണോവാപാലയിതഃ
 തപം (യതഃ) രയി-വിൽ — ഗവാഭി ധനസ്യവേത്താ
 (അതഃ) തപം ബ്രഹ്മാ (അസി)
 ഹേ വി-ധത്തഃ, — വിവിധകാരക, വൈശ്വാ
 നരരൂപാഗ്നേ, തപം

പരം-ധ്യാ
സചസേ

— ബഹുപ്രകാരയാ ബുദ്ധ്യോ
— സഹവർത്തസേ, സർവ്വദാ
ബുദ്ധ്യോസ്തുതയസേ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് സത്തുക്കൾക്ക് അഭിമതം വർഷിക്കുന്നവനാകയാൽ ഇത്രനാകുന്നു. വളരെ ജനങ്ങളാൽ സംകീർത്തനം ചെയ്യപ്പെടുന്നവനും കമ്പിപ്പെട്ടു ഭവനമാകയാൽ വിഷ്ണുവാകുന്നു അല്ലയോ മഹത്തായ മന്ത്രത്തിന്റെ (കർമ്മത്തിന്റെ) പാലയിതാവേ, അവിടുന്ന് ബ്രഹ്മാവാകുന്നു. അല്ലയോ വിവിധകർമ്മൻ, ചൈശ്വാനം രൂപ, നാനാപ്രകാരത്തിലുള്ള ബുദ്ധിയോടു കൂടി അവിടുന്ന് വർത്തിക്കുന്നു, സ്മരിക്കപ്പെടുന്നു.

4 ത്വമഗ്നേ രാജാ വരണോയുതപ്രത
സ്തപം മിത്രോഭവസി ദസുഹൃദ്യഃ
ത്വമര്യമാസൽപതിര്യസ്യസംഭജം
ത്വമംശോവിദഥേ ദേവഭാജയഃ

അന്വയം:—

ഐ അഗ്നേ, ത്വം

(യതഃ) യുത—പ്രതഃ — ധാരിതകർമ്മം അസി

(അതഃ) വരണഃ രാജാ (അസി)

(യതഃ) ദസുഃ ഹൃദ്യഃ — ശത്രുണാമുപക്ഷയിതാ, സ്മൃത്യഃ

(അതഃ) ത്വം മിത്രഃ ഭവസി

(യസ്യഭാഗം) സം-ഭജം — സൗതരഭജം, വ്യാപകം സഃ

(യതഃ) സൽ-പതിഃ — സതാം അഭിമതപ്രദാനേന പാലയിതാ

ത്വം അര്യമാ (അസി ഭാഗത്വം അര്യമഗ്നോലിംഗം)

(തഥാ) ത്വം അംശഃ — സൂര്യമുത്ഭവനരഭൃതഃ, ഏതന്നാമകോ ദേവോസി

(താദൃശ) ഹേ ദേവ,
വിദഥേ
ഭാജയുഃ

— അസ്മദീയേ യജ്ഞേ
— ഫലാനാം ഭംജയിതാ,
പ്രാപയിതാസി

അർത്ഥം.—അല്പയോ അഗ്നേ, അവിദ്യൻ കർമ്മങ്ങളെ ധരിച്ചുവന്നുകയാൽ രാജാവായ വരണനാകുന്നു. ശത്രുഹന്താവും സ്തുത്യനമാകയാൽ മിത്രനാകുന്നു. ആരുടെ ഭാനം കയ്യൊഴിയാതെ വ്യാപകമാണോ, സത്തുകളുടെ അഭീഷ്ടം പാലിക്കുന്ന ആ അർത്ഥവാകുന്നു. (അർത്ഥാവിന്റെ അടയാളം തന്നെ ഭാതുത്വം.) അതുപോലെ അവിദ്യൻ സൂര്യന്റെ മനോരാത്രരൂപമായ അംശമെന്ന ദേവനാകുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള ദേവ, അവിദ്യൻ ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിൽ ഫലപ്രാപകനായി ഭവിക്കുന്നു.

5 തപമഗ്നേതപ്താവിധതേസുവിര്യം

തവഗ്നാവോമിത്രമഹസ്സജാത്യം

തപമാശുഹേമാരരിഷേസ്വശ്വം

തപനരാംശമോഅസിപുരൂവസുഃ

വ 17

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, തപ്താ തപം	— ഫലസ്യസാധു സമ്പാദയിതാത്വം
വിധതേ	— (ജനായ) പരിചരതേ
(തപം) സു-വിര്യം	— ശോഭനവിര്യം ധനം (തമോതുർഭവസി)
(യാഃ) ഗ്നാവഃ	— സ്മൃതിവാചഃ
(താഃ) തവ	— സ്വഭൂതാഃ
ഹേ മിത്ര-മഹഃ,	— ഹിതകാരിതേജഃ
(തപം) സ-ജാത്യം	— അസ്മാകം ബാന്ധവം ഭജസേ
(ഹേ അഗ്നേ,) ആശു- ഹേമാ തപം	— ആശുപ്രേരയിതാ തപം

സു-അശ്വം	— ശോഭനാശ്വം സമൃദ്ധോപേതം ഫലം
രരിഷേ	— ദോസി
(ഹേ അഗ്നേ,) പുരു-വസു:	
ത്വം	— പ്രഭൃതധനസ്ത്വം
നരാം ശർവ്വം അസി	— നരാനാം ബലസ്ഥാനിയോസി

അർത്ഥം:—അല്ലയോ അഗ്നേ, ഫലം വേണ്ടപോലെ നേടി കൊടുക്കുന്ന അവിടുന്ന് പരിചരിക്കുന്ന ജനത്തിന് ശോഭന വിശുദ്ധമായ ധനത്തിന് കാരണകൃതനാകുന്നു. എല്ലാ സ്മൃതിവചനങ്ങളും അവിടുത്തേയും സ്വന്തമായിച്ചേർന്നതാകുന്നു. ഹിതകരമായ നേജസ്സോടുകൂടിയ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ ബാധയം (പാപ്) കൈക്കൊള്ളുന്നു. അല്ലയോ അഗ്നേ, സർവ്വഫലങ്ങൾ വേഗത്തിലേക്കിരുന്ന അവിടുന്ന് നല്ല കൃതിരകളോടുകൂടിയ സമൃദ്ധി (ഫലം) തന്നെള്ളൂ. അല്ലയോ അഗ്നേ, ഹൈശ്വര്യവാനായ അവിടുന്ന് ഹേഷ്യർ, ബലത്തിന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ളവനാകുന്നു.

6 ത്വം¹ഗോരുദ്രോ¹അസുരോ¹മഹോ¹ദിവ
സ്ത്വം¹ശർവ്വോ¹മാരുതം¹പുഷ്പ¹ഈശി¹ഷേ
ത്വം¹വാതൈരത¹ന്നൈര്യോസി¹ശംഗയ
സ്ത്വം¹പുഷ്പാ¹വിധതഃ¹പാസി¹നത്¹മനാ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ത്വം മഹ:

ദിവ:

— മഹിതോദ്യുലോകാൽ, ലോക
ത്രയാൽ (ദ്യുലോകശബ്ദം
ഉപലക്ഷണം)

അസുര: രുദ്ര:

— ശത്രുണം നിരസിതാ
രുദ്രോസി

(തഥാ) ത്വം മാരുതം ശർവ്വം: — മരുതസമുഹകൂപംബലമസി

(ത്വം) പുഷ്പ: ഈശിഷേ — ഫലവിതന്നസ്യ ഈശ്വരോഭവസി

ത്വം വാതൈഃ	— വായുസദൃശൈഃ
അരുണൈഃ	— അരുണവർണ്ണരശ്മിഃ
ശം-ഗയഃ യാസി	— സുഖസ്യ ആവാസഭൂമിസ്സൻ (യാഗഗൃഹം) പ്രാപ്തോഷി
(തഥാ) ത്വം പുഷാ	— സർവ്വസ്യപോഷകസ്സൻ
ന ത്വമനാ	— ക്ഷിപ്രമാത്മനാ, അനുഗ്രഹ രൂപയാബദ്ധധ്യവ
വിധതഃ പാസി	— പരിചരതോ യജമാനാൻ രക്ഷസി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് മഹത്തായ ലോകത്രയത്തിൽ നിന്നുണ്ടായ ശത്രുഹന്താവായ ആനാകുന്നു. അതുപോലെ മരുത്സമൂഹത്തിന്റെ ഏകോപിച്ച ബലമാകുന്നു. ഹവിരുന്നത്തിന്ന് ഈശ്വരനാകുന്നു. വായുവേഗങ്ങളും ചൂടുന്ന നിറമൊത്തവയുമായ കതിരുകളാൽ സുഖത്തിന്റെ ആവാസഭൂതനായി, അവിടുന്ന് യാഗശാല പൂകുന്നു. എല്ലാറ്റിനെയും പോഷിപ്പിക്കുന്നവനായി, അല്ലെങ്കിൽ പുഷാവെന്ന ദേവനായി, അനുഗ്രഹരൂപമായ ബുദ്ധിയാൽ അവിടുത്തെ സേവിക്കുന്ന യജമാനന്മാരെ വേഗത്തിൽ രക്ഷിക്കുന്നു.

7 ത്വമഗ്നേഭൂവിനോദാഅരംകൃതേ
 ത്വമേവസ്സവിതാർത്ഥയാഅസി
 ത്വമേഗോഽപതേവസ്വഃസൗശിഷേ
 ത്വംപായുദ്യമേയസ്മേവിധൽ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, ത്വം	
അരം-കൃതേ	— ത്വാം രേലംകർത്തേ യജമാനായ
ഭൂവിനഃ-ദാഃ	— ഹിരണ്യസ്യ ദാതാസി
ഓവേ: സവിതാ	— സർവ്വസ്യ സല്ലാഹസ്യ പ്രോക്താ

ത്വം രത്ന-ധാഃ അസി	— രമണീയാനാം ധനാനാം, രമണീമുക്തകാദീനാം ധാരയിതാസി
ഹേ നൃ-പതേ, ത്വം ഗോഃ	— നാണാം പാലയിതഃ, ത്വം ജേനീയസ്സൻ
വസ്വഃ ഇശീഷേ	— വസുനഃ ദാതുമീശ്വരഃ
യഃ ദമേ തേ അപിധൻ	— യജ്ഞഗൃഹേ ത്വാം പരിചരതി
(തസ്യ യജമാനസ്യ)	
ത്വം പായുഃ	— പാലകോസി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, അപിടുത്തെ അലങ്കരിക്കുന്ന, കൊണ്ടാടുന്ന യജമാനൻ് അവിടുന്ന് ഹിരണ്യഭാതാപായി വേരിക്കുന്നു. പ്രകാശമാനനും ഏല്പാപക്ക്കം സല്ലുർമ്മപ്രേരകനുമായ സവിതാവാകുന്ന, അപിടുന്ന് മോഹനങ്ങളായ ധനങ്ങൾ, രത്നം, മുത്തു്, പവിഴം മുതലായവ, ധരിക്കുന്നവനാകുന്നു. അല്ലയോ മനുഷ്യരുടെ നാമം, അപിടുൻ ജേനീയനായി (അല്ല ക്കിൽ ഭഗന്നെന്ന ഭാഗ്യവിധാതാപായി) ധനദാനത്തിൻ് ഇശ്വരനാകുന്നു. ഏവൻ യജ്ഞരാലയിൽ അപിടുത്തെ പരി പരിക്കുന്നുവോ, ആ യജമാനൻ് അവിടുന്ന് പാലകനാകുന്നു.

8 ത്വാമഗ്നേദമന്തവിശ്പതിവിശ്
സ്വാംരാജാനം സുവിദിത്രമ്യജതേ
ത്വം വിശ്വാനിസ്വനീകപത്യസേ
ത്വം സഹസ്രാണിശതാഭശപ്രതി

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, വിശ്പതി.

ത്വാം	— യജമാനാനാം പാലകം ത്വാം
വിശഃ ദമേന്ത	— യജമാനാഃ സ്വകീയേ യജ്ഞഗൃഹേ ആസാഭയന്തി
(ത്വാം കൃത്വാ) രാജാനം	— ദീപ്യമാനം
സു-വിദിത്രം	— ശോഭനജ്ഞാനം, സുധനംവാ

ത്വം ലുണ്ടതേ	— പ്രസാധയന്തി
ഹേ സു-അനീക,	— ശോഭനജാലാഭ്രപസേന
ത്വം വിശ്വാനി	— സർവാണി (ഹവിഷി ഷഷ്ട തേജിതീയാ) വിശ്വേഷാം ഹവിഷാം ആജ്യസോമ പുരോധാശാഭീനാം .
പത്യസേ	— ഈശ്വരോഭവസി
ത്വം സഹസ്രാണി,	
ശതാ, ദശ	— ഏതൽസംഖ്യാകാനി; ഏതൽ സംഖ്യാകാനാമഭിമത സാധനാനാം
പ്രതി	— പ്രതിനിധിഭവസി (തൈ യൽ ഫലം വേതി തത്വയാലഭ്യതേ)

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, യജമാനന്മാർക്ക് നാഥനായ ഞ
വിടുത്തെ, യജമാനന്മാർ സ്വന്തം യാഗശാലയിൽ (അല്ലെങ്കിൽ
അഗ്നിഹോത്രാഗാരത്തിൽ) കടിയിരുത്തുന്നു. അപ്രകാരം ചെ
യ്തിട്ട്, പ്രകാശമാനനും ശോഭനജ്ഞാനനും (ശോഭനൈശ്വര്യ
നും) ആയ അവിടുത്തെ അലങ്കരിയ്ക്കുന്നു. അല്ലയോ മിന്നുന്ന
ജാലകളാകുന്ന സൈന്യത്തോടുകൂടിയ അഗ്നേ, അവിടുന്ന്
നെയ്യ്, സോമം, പുരോധാശം മുതലായ എല്ലാ ഹവിസ്സുകൾ
ക്കും ഈശ്വനാകുന്നു. ആയിരക്കണക്കിലും നൂറുകണക്കിലും
പത്തുകണക്കിലും അഭിമതസാധനങ്ങൾക്ക് അവിടുന്ന് പ്രതി
നിധിയാകുന്നു. (അവയാൽ ഉണ്ടാകുന്ന ഫലം അവിടുന്നാണ്
തന്നെത്തന്നെ).)

9 ത്വമഗ്നേ പിതരമിഷ്ടിഭിന്നര
സ്വപാത്രാത്രായഗച്ഛാതന്ത്രവ്ച
 ത്വം പുത്രോഭവസി യാസുവിധ
 ത്വം സഖാസുശേഖി പാസ്യാഗ്രച

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ,

പിതരം ത്വാം

— പാലകം ത്വാം

നരഃ ഇഷ്ടി-ഭിഃ

— നേതാരോ യജമാനാഃ ഏവേണ
സാധനാനുഗൃഹ്ണാഃ യൗണേ
(പിതൃ " പാലന്തനായ്)

(ത്വമാ) തന്ത്ര-രൂപം ത്വാം

ഭ്രാത്രായ

— ശരീരേഷു ദീപ്യമാനം ത്വാം
സൗഭാഗ്യായ

ശമ്യോ

— ക്ഷമണാ (യജന്തേ)

(ഹേ അഗ്നേ) യഃ തേ

അവീധൽ

— ത്വാം പരിപാതി തസ്യ

ത്വാം പുത്രഃ വേസവി

— പുത്രവൽ പാലന്തിതാ വേസവി

(ത്വമാ) ത്വാം സഖാ

— സഖിവചിതകാരി

സു-ശേഷഃ

— സുഷുതൃവകാസൻ

ആ-ധൃഷ്ഠഃ പാസവി

— ആധഷ്ഠകാത്മാക്ഷസവി

(പിതൃവകാമായ പിതൃത്വേന, ഭ്രാതൃവകാമായ ഭ്രാതൃത്വേന,
പുത്രവകാമായ പുത്രസ്ഥാനീയോ വേസവി)

അർത്ഥം:—അല്ലയോ അഗ്നേ, പിതാവുപോലെ രക്ഷകനായ
അവിടുത്തെ യജമാനന്മാർ (പിതാവിന്റെ നിന്നെന്നപോലെ
രക്ഷയ്ക്കായി) ഇഷ്ടികളാൽ യജിക്കുന്ന സ്വശരീരങ്ങളിൽ
(സ്വാവയവങ്ങളിൽ) പ്രകാശമുറ അവിടുത്തെ സൗഭാഗ്യത്തി
നായി (ഒരു ഭ്രാതൃവിന്റെ നിന്നെന്നപോലെ രക്ഷണത്തിന്നാ
യി) ക്ഷമത്താൽ പൂജിക്കുന്ന അല്ലയോ അഗ്നേ, ഏവൻ അ
വിടുത്തെ പരിപരിക്ഷണവോ അവൻ അവിടുന്ന് പുത്രനാ
യിവേറുള്ളൂ (പുത്രനെപ്പോലെ രക്ഷിക്കുന്നവനായി) പിന്നെ
അവിടുന്ന് ഫിതകാരിയായ പഞ്ചാതിയായി, സുസുവപ്ര
നായി, കൂസലാ ഉഷാഭാവനായി രക്ഷിക്കുന്ന (പിതൃവ
ഇപ്പിക്കുന്നവൻ പിതാവായും, സഹോദരാത്മിപ്പിക്കുന്നവൻ
സഹോദരനായും, പുത്രത്മിപ്പിക്കുന്നവൻ പുത്രനായും ഭവീ
യുന്ത.)

10 ത്വമഗ്നഃപ്രഭാതേനമസ്യ
സ്വപ്നംവാജസ്യക്ഷമതോരായ ഈശിഷേ
ത്വംവിഭാസ്യനക്ഷിഭാവനേ
ത്വംവിശിക്ഷരസിയജ്ഞമാതനിഃ

വ 18

അന്വയം:-

ഘേ അഗ്നേ, ത്വം പ്രഭാതേ	— ഉദാസമാനഃ
(ത്വം) ആകേ നമസ്യഃ	— അന്തികേനമസ്താര്യഃ
(ത്വം) ത്വം ക്ഷമതഃ	— ശബ്ദയതഃ, സമുത്പാദയതഃ
വാജസ്യ രായഃ	— അന്നസ്യധനസ്യ ച
ഈശിഷേ	— സ്വാമീഭവസി (അതസ്തദ്ഭവസി)
(ഘേ അഗ്നേ), ഭാവനേ	
ത്വം വി ഭാസി	— അന്ധകാരസ്യഹേമനായ
(തദന്തം) അന്ന ധക്ഷി	— വിശേഷേണഭീഷ്യസേ
(കിംച) ത്വം യജ്ഞം	— കാഷ്ഠാദീൻ അനുക്രമേണ
വി-ശിക്ഷഃ അസി	— ദഹസി
(ത്വം) ആ-തനിഃ	— വിശേഷേണശിക്ഷയിതാ,
	സാധയിതാസി
	— ഫലസ്യവിസ്താരയിതാസി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് ഏറ്റവും പ്രകാശമാകുന്നതാകുന്നു. അടുത്തതന്നെ അത് നമസ്കരിച്ചു കേൾക്കേണ്ടവനാകുന്നു. ഏതും കേൾവിപ്പെട്ട അന്നത്തിന്റെയും ധനത്തിന്റെയും സ്വാമിയാകുന്നു. (അതുകൊണ്ട് അതന്തളിയാലും) അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് ഇടകുററാതായി നല്ലപോലെ പ്രകാശിക്കുന്ന അതിന്നവേണ്ടി ക്രമത്തിൽ വിവിധ മുതലായവ ദഹിപ്പിക്കുന്നു. കൂടാതെ അവിടുന്ന് യജ്ഞത്തിന്റെ ആചാര്യനാകുന്നു, അത് സാധിപ്പിക്കുന്നവനാകുന്നു. അതുപോലെ (സൽകാമ) ഫലം പരത്തുന്നവനാകുന്നു.

നവനാകന്ന പാപത്തിൻ നിന്ന് ഉപാസകൻ വേണ്ട പോലെ കൗതുകമുണ്ടാവുന്നതെന്ന അതുകൊണ്ടുതന്നെ മഹനാകന്ന പിന്നെ അവിടുന്ന് ധനരൂപനാകന്ന എല്ലാ വിഷയങ്ങളോടും കൂടിയവനാകന്ന എന്തും വ്യപിച്ഛവനും പ്രഖ്യാതനാകന്ന

13 ത്യാഗ്ഗേണാഭിത്യാസ്തസ്യ

ത്യാഗ്ഗേണാഭിത്യാസ്തസ്യ

ത്യാഗ്ഗേണാഭിത്യാസ്തസ്യ

ത്യാഗ്ഗേണാഭിത്യാസ്തസ്യ

അന്വയം -

ഹേ അഗ്നേ, ത്യാഗ്ഗേ

ഭൂമിത്യാസഃ

ആസ്തസ്യഃ

— അഭിതേ പുത്രാ ഇത്രാഭയഃ

— ഭക്ഷണപാനാദിസാധനം സ്വകീയം മുഖഃപത്രിരേ

(തഥാ) ഹേ ദേവേ

— ഗ്രാണപ്രജ്ഞ

ത്യാഗ്ഗേ (ഏവ) ശുചയഃ

— ശുദ്ധാഭേവാഃ

ജിഹ്വാഃ പത്രിരേ

— ആസ്വാദനസാധനം സ്വകീയം ജിഹ്വാസ്ഥാനീയം കൃത്യവന്തഃ

(ത്വന്മേവൈവൈഷയത്തി, ത്വന്മേവൈവൈഷയത്തി, ത്വന്മേവൈവൈഷയത്തി)

(തഥാ) ത്യാഗ്ഗേ (ഏവ)

രാതി-സാധഃ

— ദത്തേനഹിവിഷാസമവേതാ ദേവാഃ

അധാരേഷു സശ്വരീരേ

— യജ്ഞേഷുസേവന്തേ

ദേവാഃ സ്വേ

— സമ്പ്രദേവാഃ ത്വന്മേ

ആ-ഹിതം ഹവിഃ സന്തേ— സമ്പ്രദേവാഃ ഭക്ഷയന്തി

അർത്ഥം—അഗ്നയോ അഗ്നേ, അഭിതിപുത്രായ ഇത്രാഭയോ ഭക്ഷണപാനാദികൾക്ക് അവിടുത്തെ മുഖം (വ)

ശുദ്ധരായ ദേവന്മാർ അവിടുത്തെത്തന്നെയാണ് ആസ്വാദനത്തിന് സ്വന്തം സ്വന്തം നാവാക്കീട്ടുള്ളത് (അവിടുത്തെ വായ കൊണ്ട് ഭക്ഷിക്കുന്നു, നാവുകൊണ്ടാസ്വദിക്കുന്നു.) പിന്നെ, യാഗത്തിൽ യജമാനന്മാർ നല്കുന്ന ഹവിസ്സോടുകൂടിയ ദേവന്മാർ അവിടുത്തെ സേവിക്കുന്നു, ആശ്രയിയ്ക്കുന്നു. എല്ലാ ദേവന്മാരും അവിടുന്നിലാണ് എങ്ങുനിന്നും കിട്ടിയ ഹവിസ്സ് ഭക്ഷിയ്ക്കുന്നത്.

14 ത്വേ അഗ്നേ വിശ്വേ അമൃതാസോ അദ്രുഹഃ

ആസാദേവാഹവിരഭന്ത്യാഹതം

ത്വയാമന്താസസ്വദന്ത ആസുതിം

ത്വം ഗഭോവീരധാംജജ്ഞിഷേശുചിഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ: വിശ്വേ

അമൃതാസ: ദേവാ: — സർവ്വ് അമരണ ധർമാണോ ദേവാ:

അദ്രുഹ: — അദ്രോഗ്ധാര:

ത്വേ ആസാ — ത്വയി ആസേന

ആ-ഹൃതം ഹവി: അഭന്തി — ഭക്ഷയന്തി

(തഥാ) മന്താസ: — മനുഷ്യാ അപി

ത്വയാ ആ-സുതിം — ത്വയാസാധനഭൂതേന രസരൂപ മന്നാദികം

സ്വദന്ത — ആസ്വാദയന്തി

ശുചി: ത്വം (ഏവ)

വീരധാം — ശുദ്ധ: ലതാദീനാം

ഗഭ: — ഗർഭമാനീയ: (തേഷാമധ്യേവ സ്ഥാനാൽ)

ജ്ജ്ഞിഷേ — സസ്യാദ്യന്നമുല്പാദയന്തി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, അമരന്മാരായ എല്ലാ ദേവന്മാരും (മത്സരാദികളാൽ) ഉപദ്രവിജ്ഞാത്തവരായി അവിടുന്നിൽ, അവിടുത്തെ വായിലൂടെ ഹോമിക്കപ്പെട്ട ഹവിസ്സ് ഭക്ഷി

കുന്നു. അതുപോലെ മനുഷ്യരും അവിടുത്തെക്കൊണ്ടാണ്, അവിടുത്തെ ചുടേറാ വെന്തിട്ടാണ് രസഭ്രതമായ അന്നാദിയെ ആസ്വദിക്കുന്നത്. ശുദ്ധനായ അവിടുന്ന് സസ്യലതാദികളിൽ, അവയുടെ ഉള്ളിൽ, സ്ഥിതിനായി, ഗർഭസ്ഥാനിയനായി, സസ്യാദ്യുന്നത്തെ ഉല്പാദിപ്പിക്കുന്നു.

15 ത്വന്താനന്ദം സഞ്ചപ്രതിപാസിമജ്ജനാ

ഗേസുജാത പ്ര ച ദേവരിച്യസേ

പുഷ്പായദത്രമഹിനാവിതേളവ

ദന്യാവാപൃഥിവീരോദസി ഉദേ

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, ത്വം മജ്ജനാ— ബലേന

താൻ സം ച അസി — ദേവാൻ സഞ്ഗച്യസി,
തൈസ്സഹിതോപി ഭവസി

(തഥാ) പ്രതി ച (അസി)— തൈർന്നി: ഭവസി

ഹേ സ-ജാത, ദേവ, — (മന്ത്രസഹിത മഥനേനോൽപന്ന
ത്വാൽ) സുജന്മൻ,

യൽ അത്ര ച — തസ്മാൽ അസ്മിൻ യജ്ഞേപി

പുഷ്പ: — സർവ്വച്യുതം

തേ വി ഭവൽ — തവൈവദേവതി

മഹിനാ — തേന മാഹാഭരത്യന

രോദസി ഉദേ

ദ്യാവാപൃഥിവീ — സർവ്വനീരോധനസ്വഭാവേ
ഭാവദ്യാപൃഥിവ്യൗ

അന — തേ പ്രതി, തയോർമ്മധ്യേ
വ്യാപ്തം

(തസ്മാൽ ത്വം) പ്ര

രിച്യസേ — തൈസ്സലേന അധിക: ഭവസി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് സ്വന്തം ബലത്താൽ ആ ദേവന്മാരെ സംഗമിപ്പൂന്നു, അവരോടൊത്തു വർത്തിപ്പൂന്നു, അതുപോലെ അവരിൽ നിന്ന് വേർപെട്ടു വർത്തി

യ്ക്കുന്നു. മന്ത്രപൂർവ്വമായ കടപ്പിലിൽനിന്നുളവായതുകൊണ്ട്, നൽപിറവിയുററ ദേവ, യാതൊരു കാരണത്താൽ ഞാൻ ഈ യജ്ഞത്തിലെയും ഹവിരന്നമെല്ലാം അപിടേയ്യു ചേന്നതാണോ, ആ മാഹാത്മ്യത്താൽ അത്ത് ദ്യോവിലും ഭൂവിലും (അന്തരിക്ഷമടക്കം ലോകത്രയത്തിലും) വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്നു. ആ കാരണത്താൽ അവിടുന്ന് ദേവന്മാരേക്കാൾ ബലാധികനായി വേർതിരുന്നു.

16 യേ സ്തോതുഭ്യോഗോഅഗ്രാമശ്ചപേശസ
മഗേരാതിരൂപസൃജന്തിസുരയഃ
അസ്മാഞ്ചതാശ്ചപ്രഹിനേഷിവസ്യആ
ബൃഹദഭദ്രേവിദഥേസുവീരാഃ

വ 19

അന്വയം:-

ഹേ അഗേ, യേ സുരയഃ	— മേധാവിനഃ യജമാനാഃ
സ്തോതു-ഭ്യഃ	— സ്തതികർത്തൃഭ്യഃ
ഗോ-അഗ്രാം, അശ്ച-	
പേശസം	— ഗോപ്രമുഖാം, അശ്ചേനനി
	രൂപണീയാം
രാതിം ഉപ-സൃജന്തി	— ദദന്തേ
താൻ ച അസ്മാൻ ച	— യജമാനാൻ ജുതപിജശ്ച
വസ്യഃ	— വസീയഃ, ശ്രേഷ്ഠം
	സ്വഗ്താദിസ്ഥാനം
ആ പ്ര ഹി നേഷി	— പ്രകഷേണ നയസിഖല, നയ
(വയം ച) സു-വീരാഃ	— ശോഭനപുത്രാദിഭിസ്സുഹിതാഃ
വിദഥേ ബൃഹൽ വദ്രേ	— യജ്ഞേ മഹന്മന്ത്രജാത
	മുച്ഛാരയാമഃ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗേ, മേധാവികളായ യജമാനന്മാരേവർ സ്തതികർത്താക്കൾക്ക് ഗോരൂപവും അശ്ചരൂപവുമായ ഭക്ഷിണ കൊടുക്കുന്നുവോ, ആ യജമാനന്മാരെയും ജുതപിജകളായ ഞങ്ങളെയും ശ്രേഷ്ഠമായ സ്വഗ്താദിസ്ഥാനത്തേയ്ക്കു വേണ്ട പോലേ നയിച്ചാലും സർവ്വപുത്രന്മാരോടുകൂടി ഞങ്ങൾ യജ്ഞത്തിൽ മഹത്വമുററ മന്ത്രങ്ങൾ ഉച്ഛരിയ്ക്കുമാറാകട്ടെ.

വക്ത്രം.—20—21

1 യജേന്നവചതമാതവേദസ
ഋഗിം യഥാ ഹവിഷാതന്നാഗിരാ
സമിധാനം സപ്രയസം സ്വച്ഛന്ദം
ദൃക്ഷം ഹോതാരം വൃണേഷ്യധൃഷം

- അനന്തം. —
- (ഹേ യജമാനാഃ,
ഋഗിന്ദ്ര, യുധം) മാത-
വേദസം അഗ്നിം. — മാതാനാം യേദിതാരമഗ്നിം.
യജേന്നവ ചത — പ്രവർദ്ധത
ഹവിഷാ തന്നാ ഗിരാ — വിസ്മൃതയാസ്തത്യാപ
സം-ഇധാനം. — സമിധ്യമാനം.
സപ്രയസം. — ഗോഽനോന്നം.
സ്വച്ഛന്ദം. — സ്വച്ഛന്ദേതാരം.
ദൃക്ഷം, ഹോതാരം. — ദീപം, ഹോമനിഷ്ഠാദകം.
വൃണേഷ്യ ധൃ-സാ. — ബലേഷു ബലസ്യകാതാരം തം
യജഥാ. — പുരുഷധാ.

പാഠം.—മാതവോഽഋഗിഗൃഹമാനന്താരം, ഉണായത് മുഴുവനാകുന്ന അഗ്നിയെ യജമാനകാന്ത് വളർത്തുക ആളിക്കളുന്നവനും നല്ല അന്നഭോക്താവിടവനും സമൃദ്ധപാത്രാരം സ്വച്ഛന്ദിര്യേഷു നയിക്കുന്നവനും നിമുക്കുറാവനും ഹോമനിഷ്ഠാദകം ബലങ്ങളിൽവെച്ച് ബലത്തിന്റെ കാരണമായ അവിടന്നു ഹവിസ്സാപ്തം വിശ്വാപി സ്മൃതിയാപ്തം യജിതം

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, ത്വാ	— ത്വാം
അഭി നക്തിഃ ഉഷസഃ	— പ്രതിരാത്രിഃ അഹാനി സായം പ്രാതഃ കാലേഷ്വവം
സ്വസരേഷു ധേനവഃ	
വഥ്സം ന	— ഗോഷ്വേഷുഗാവഃ വത്സമിവ
വവാശിരേ	— യജമാനാഃ യഷ്ടുംകാംക്ഷന്തേ
(കിംച) ഹേ പുരു-വാദ	— ബഹുഭീർവരണീയ
സം-യതഃ	— നീയതസ്ത്വം
ഭിവഃ-ഇവ ഇൽ	— ദൃലോകസ്യേവ
അരതിഃ	— വിസ്തൃതഃ
മാനുഷാ യുഗാ	— മനുഷ്യാണാം യുഗാനി, പ്രാത രാഭിസവന്തേഷു
ക്ഷപഃ ആ ഭാസി	— രാത്രിഃ സർവാസുരാത്രിഷു സമന്താൽഭീപ്യസേ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, (ഉള്ളിൽ നടക്കാവുന്ന) നല്ല തൊഴുത്തുകളിൽ പശുക്കൾ കട്ടിയെ എന്നപോലെ യജമാനന്മാർ അവിടുത്തെ സായങ്കാലങ്ങളിലും പ്രാതഃകാലങ്ങളിലും യജിതാനിച്ഛിക്കുന്നു വളരെ യജമാനന്മാരാൽ വരിയ്ക്കപ്പെടുന്ന അഗ്നേ, നിയമച്ചിട്ടയോടുകൂടിയ അവിടുന്ന് ദൃലോകത്തെപ്പോലെത്തന്നെ വിസ്തൃതനായി മനുഷ്യരുടെ മൂന്നു സവനചേളുകളിലും എല്ലാരാത്രികളിലും മുററു പ്രകാശിക്കുന്നു. (രാത്രിയിലും അഗ്നിഹോത്രപാണ്ഡനാഗ്നികൾ കൈമാത്രെ സൂക്ഷിക്കുന്നു.)

3 തംദേവാബൃധ്നേരജസസ്സദംസസം

ഭിവസ്തപ്മിവ്യോരരതിന്ത്യേരിരേ

രഥ്മിവവേദ്യംശുക്രശോചിഷ

മഗ്നിമിത്രംനക്ഷിതിഷ്പ്രശംസ്യം

അന്വയം:-

സു-ദംസസം	— ശോനേദഗ്നം
ഭിവഃ പൃഥിവ്യോഃ	
അരതിഃ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യോഃ ഗന്താരം, വന്താരം

രഥം-ഇവ വേദ്യം	—	രഥമിവ പ്രാപ്തിസാധനത്വേന വത്തമാനം, വേദിതവ്യം
ശുക്ര-ശോചിഷം	—	ദീപ്യപണ്ണം
ക്ഷിതിഷ്യ പ്ര-ഗം-സ്യം	—	മനഷ്യേഷ്യ പ്രകഷ്ണണസ്തുതം
തം അഗ്നിം മിത്രം ന	—	സഖിവൽ കാര്യസാധകം
രജസഃ ബധ്നേ	—	രാജനാത്മകസ്യ ലോകസ്യകൃലേ, പൃഥിവ്യാം വേദ്യം
ദേവാഃ നി ഏരിരേ	—	നിതാം ഇരായന്തി, സ്വസ്വ ഹവിർദ്വ്വജായ വ്യാപാരയന്തി

അർത്ഥം-ശോഭനദശനനം ദ്യാവാപൃഥിവീകളിൽ സഞ്ച
രിച്ചുകൊണ്ട് വ്യാപിച്ചുപറം, എന്തൊന്നിടത്തേയ്ക്കെത്തുന്ന
തേർപോലെ, അറിയപ്പെടാത്തവനും, ദീപ്യപണ്ണനും മനഷ്യന്ത
ടെ ഇടയിൽ നന്നായി സുതിജ്ഞപ്പെടാത്തവനുമായ ആ അഗ്നി
യെ, കാര്യസാധകനായ സഖാവിനെപ്പോലെ, ദേവന്മാർ
ഇണക്കമറ്റ ലോകത്തിന്റെ മൂലമായ യാഗവേദിയിൽ, താനാ
ക്കളുടെ ഹവിസ്സുകൾ കിട്ടാൻ ചുറ്റിനടക്കുന്നത്, വ്യംപരിപ്ലി
ജ്ഞം.

4 തമുക്ഷമാണരജസിസ്വആദമേ
ചക്രമിവസുരപംഹവാആദധഃ
പൃഥ്വീഃപതരഞ്ചിതയന്നമക്ഷഭിഃ
പാഥോനപായംജനസിളഭേജന

അന്വയം:-

ചക്രം-ഇവ സു-രപം	—	ഹിരണ്യമിവ ശോഭനദീപ്തിം
പൃഥ്വീഃ പതരം	—	ദ്യുലോകസ്യ അന്തരീക്ഷസ്യ ഗന്ധാരം
അക്ഷ-ഭിഃ ചിതയന്തഃ	—	ജാലാശ്രമൈരവയവൈഃ ചേതയമാനം
പാഥഃ ന പായം	—	ഉദകമിവരക്ഷകം
തം രജസി	—	അഗ്നിം പൃഥിവ്യാം, വേദ്യം

ആ ഉഷമാണം	— ഘൃതാദിനാ ആസിച്യമാനം
സ്വ ഹ്വാരേ ദമേ	— സ്വകീയേ വിജനേ യാഗഗൃഹേ
ആ ദധുഃ	— ആ ദധതേ
സഃ) ഉഭേ ജനസീ	— സർവ്വസ്യ ജനയിത്രേത ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
അന	— വ്യാപ്തവാൻ

അർത്ഥം.—സ്വർണ്ണം പോലെ മിന്നിത്തീളുന്നവനും അന്തരിക്ഷത്തിൽ (വൈദ്യുതരൂപത്തിൽ) ചരിയുന്നവനും ജാലാരൂപങ്ങളായ സ്വാവയവങ്ങളാൽ ചേർപ്പിയ്ക്കുന്നവനും വെള്ളം പോലെ രക്ഷിയ്ക്കുന്നവനുമായ ആ അഗ്നിയെ യാഗവേദിയിൽ നെയ് മുതലായവയാൽ നന്നവിയറ്റിക്കൊണ്ടു് സ്വന്തം വിജനമായ യാഗശാലയിൽ (അഗ്നിഹോത്രാഗാരത്തിൽ) യജമാനന്മാർ ആധാനം ചെയ്യുന്നു, സ്ഥാപിയ്ക്കുന്നു അവിടുന്ന് ഏവർക്കും അമ്മമായ ദ്യാവാപൃഥിവികളെ വ്യാപിയ്ക്കുന്നു.

5 സഹോതാവിശ്വം പരിഭൂതാധാരം

തമഹവൈവൃന്ദം ഋണതേഗിരാ

ഹിരിശിപ്രോവൃധസാനാസുജർളര

ദ്യൗന്നസത്വഭിശ്ചിതയദ്രോദസീ അന

(വ.20)

അന്വയം:—

സഃ (അഗ്നിഃ) ഹോതാ	— ഹോമനിഷ്ഠാദകസ്സൻ
വിശ്വം അധാരം	
പരി ഭൂത	— സർവ്വംയാഗം പരിതോഭവതു
തം ഉ ഹവൈഃ ഗിരാ	— തമേവാഗ്നിം ഹവിർഭിസ്തത്യാ ച
മന്ദഃ ഋണതേ	— മന്ദഃ പ്രസാധയന്തി
ഹിരി-ശിപ്രഃ	— ഹരണശീലഹനഃ
വൃധസാനാസു	— പ്രവർദ്ധമാനാസു ഓഷധീഷു (ദ്രിതീയാത്ഥേനസപ്തമീ)
ജർളരൽ	— പുനഃപുനർദ്വഹൻ
ദ്യൗഃ സത്വ-ഭിഃ ന	— ദ്യലോകാന്തരീക്ഷം നക്ഷത്രൈരീവ
രോദസീ അന ചിതയൽ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗചേതയതി

അർത്ഥം-ആ അഗ്നി ഹോമനിവ്യാഹകനായി എല്ലാ യാഗത്തിന്നും ഏതരിച്ചോട്ടു ഈ അഗ്നിമയത്താനായാൻ ഹവിസ്സുകളാലും സുതിയംലും മനുഷ്യർ (യജമാനന്മാർ) കൊണ്ടാടുന്നത് ആകെയകാത്ത താടിഞ്ഞല്ലോടുമുടിയ അവിടുന്ന് തഴച്ചുവളർന്നു വൃക്ഷാദികളെ വീണ്ടും വീണ്ടും ദഹിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, നക്ഷത്രങ്ങളാൽ അന്തരീക്ഷത്തെ പാലെ, ദ്യാവാപൃഥിവീകളെ ക്രമേണചേർന്നു പിടിക്കുന്നു

6 സന്തോ¹രേവ²ത്സമീ³ധാ⁴ന⁵സ്വ⁶സ്യ⁷യേ⁸
 സംഭ⁹സ്വാ¹⁰ന്ന¹¹ന്ധി¹²സ്വാ¹³സ്യ¹⁴ദീ¹⁵ഭി¹⁶ഹി¹⁷
 ആ¹⁸നഃ¹⁹ കൃ²⁰ണ²¹ഷ്വ²²സ്യ²³പി²⁴തായ²⁵രോ²⁶ദ²⁷സീ²⁸
 അ²⁹ഗ്നേ³⁰ഹ³¹വ്യാ³²ഹ³³നഃ³⁴ചോ³⁵ദേവ³⁶വീ³⁷തയേ³⁸

അന്വയം -

ഹേ അഗ്നേ, സം (ത്വം)

നഃ സ്വസ്യയേ

— ക്ഷേമമായ

രേവത് രയി.

— രയിരീധനം ഉപര്യപരീ
 വൃദ്ധിമർദ്ദാനയോഗ്യം ധനം

അസ്മാസ്യ സം-ഭേസവാൻ

— സമ്യക്പ്രയച്ചൻ

സം-ഇധാനഃ

— അസ്മാദിസ്സമ്യക്ദീപ്യമാനസ്സൻ

ദീഭിഹി

— ദീപ്യസ്വ

ഹേ ദേവ, മനുഷ്യഃ

— മനുഷ്യസ്യ, യജമാനസ്യമേ

ഹവ്യാ വീതയേ

— ഹവിഷ്വിദേവേഃദ്യാമേക്ഷണായ

നഃ സ്യപിതായ

— സഹിതായ, ശോഭനഫലായ

രോദസീ ആ കൃണഷ്വ

— ദ്യാവാപൃഥിവ്യോസ്മുപ്തന്തഃ
 കൃഷ്ണ, ഉഭയോലോകൗദോഗ
 പ്രദോകൗ

അർത്ഥം-അല്ലയോ അഗ്നേ അപ്രകാരമല്ലാത്തതെല്ലാ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളോട് ക്ഷേമത്തിനായി ഐശ്വര്യവത്തായ ധനം (മേൽകാമൻ വാർദ്ധ്യം മാനയോഗ്യമായ ധനം) നന്നമുപാനായി, ഞങ്ങളാൽ വീശിക്കത്തിക്കപ്പെട്ട പ്രകാശിച്ചാലും അ

പ്രയോഗേവ, യജമാനനായ എന്റെ ഹവിസ്സുകൾ ദേവന്മാർക്ക് ക്ഷണത്തിനായും ഞങ്ങൾക്ക് ഹിതവും ശോഭനവുമായ ഫലത്തിനായും ദ്രോവാപൃഥ്വിവികളെ അനുകൂലകളാക്കിയാലും. ദ്രോവിനെയും ഭൂവിനെയും ഭോഗമാത്രികളാക്കിയാലും.

7 ഓനോഅഗേ ബൃഹതോദാസ്സഹസ്രിണോ

ഭരാനവാജം ശ്രുത്യാ അപാവുധി

പ്രാചീദ്യാവാപൃഥ്വിവിബ്രഹ്മണാകൃധി

സ്വർണ്ണശുക്രമുഷസോ വിദിദ്യതുഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗേ, ന: ബൃഹത: — അസ്മഭ്യം മഹത: ഗവാശ്വാദി
ധനവിശേഷാൻ

ഓ: — ഭേദി

(തഥാ) സഹസ്രിണ: ഓ: — സഹസ്രസംഖ്യോപേതാൻ
പുത്രഭൃത്യാദിൻ ഭേദി

ശ്രുതൈ വാജം — കീർത്തി അനം

ഭര: ന — ഭാരാണിച (നഗബുശ്ചാത്മം)
തൽപ്രാപ്തപായാംശ്ച

അപ വുധി — അപവൃണ, പ്രേരയ

(തദർത്ഥം) ദ്രോവാപൃഥ്വിവി

ബ്രഹ്മണാ — ദ്രോവാപൃഥ്വിവ്യൗ പരിവൃന്ധേന
കർമ്മണാ

പ്രാചീ കൃധി — അസ്മദനുകൂലേ കരു

സ്വ: ന — ആദിത്യ ഇവ, സയഥാ ജഗൽ
പ്രകാശയതി തദാൽ

ശുക്രം — ദീപ്തം തപാ

ഉഷസ: വി ദിദ്യതുഃ — ഉഷ: കാലാ വിദ്യോത്തയന്തി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അഗേ, ഞങ്ങൾക്ക് (എനിക്ക്) പത്ര, കതിര മുതലായ പെറിയ ധനവിശേഷങ്ങളെ തന്നാലും. അതു പോലെ ആയിരക്കണക്കിൻ പുത്രഭൃത്യാദികളെ തന്നരുളിയാ

ലും. കീർത്തിസ്തായിക്കൊണ്ടു് (ഭാനത്തിനായിക്കൊണ്ടു്, ഭാനം കൊണ്ടാണല്ലോ കീർത്തി.) അന്നവും അതുണ്ടാവാൻള്ള പഴുതകളും (ഉപായങ്ങളും) തുറന്നുതന്നാലും, എത്തിച്ചുതന്നാലും. അതിനുവേണ്ടി മഹത്തായ കർമ്മത്താൽ ദ്യാവാപൃഥിവികളെ എനിക്കുനൽകുകയാക്കിയാലും. ആദിത്യൻ ലോകം മുഴുവൻ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നപോലെ, ഉഷഃകാലങ്ങൾ തേജസ്വിയായ അവിടുത്തെ അധികം തെളിയിക്കുന്ന (പ്രഭാതത്തിലാണല്ലോ അഗ്നി പ്രോജലിപ്പിക്കപ്പെടുന്നത്)

8 സ॒തു॒ധാ॒ന॒ഉ॒ഷ॒സോ॒രാ॒മൃ॒താ॒ജന॑
 സ്വ॑ ॥ ണ്നീ॑ദീദേ॒തേ॒ഷേ॒ണഭാ॑ന॒നാ
 ഹോ॑ത്രാഭീ॒രഗ്നി॑മ॒നു॒ഷ്വ॒സ്വ॒ധാരോ
 രാ॑ജാ॒വി॒ശാമ॑തി॒മി॒ശ്വാ॒ന്തരായ॑വേ

അന്വയം:—

സഃ (അഗ്നിഃ) രാമൃതാഃ	— രമണഹേതുഭൂതാഃ
ഉഷസഃ അന ഇധാനഃ	— അനുലക്ഷ്യ ഇധുമാനഃ, ദീപിതസ്സൻ
അനുഷേണ ഭാനനാ	— രോചമാനേന തേജസാ
സ്വഃ നദീദേതേ	— ആദിത്യ ഇവ ദീപ്യതേ
(സഃ) അഗ്നിഃ മനുഷ്വഃ	— മനുഷ്യസ്യ, ഹോതൃഃ
ഹോത്രാഭിഃ	— ഹോമസാധനഭൂതാഭിസ്തതിഭീ സ്വയമാനഃ
സു-അധാരഃ, വിശാഃ	
രാജാ	— ശോഭനയാഗഃ, പ്രജാനാം സ്വാമീ
ആയവേ	— മനുഷ്യായ, യജമാനായ
ചാന്തഃ അതിമിഃ	— ചരണശീലഃ, അതിമിവൽ പുരുഷവേതി

അർത്ഥം.—ആ അഗ്നി സൗന്ദര്യസാരഭൂതകളായ ഉഷസ്സുകളെ ലക്ഷ്യം വെച്ചു്, ഉജ്ജ്വലിച്ചു്, പ്രകാശമാനമായ തേജസ്സാൽ ആദിത്യനെപ്പോലെ മിന്നിത്തിളങ്ങുന്നു. ഹോതാവു്, ഹോ

മാംഗമായിച്ചൊല്ലുന്ന സ്തുതികളാൽ പുകഴ്ത്തിപ്പട്ട ആ അഗ്നി ശോഭനയാഗരൂപനായി, പ്രജകളുടെ സ്വാമിയായി, സഞ്ചാരശീലനായി യജമാനൻ അതിഥിപോലെ പുജാഹ്നായി ഭവിയ്ക്കുന്നു.

9 ഏവാ¹നോ അഗ്നേ അമൃതേഷു² പൃ³പൃ⁴
 ധീ⁵ഷ്ടീ⁶പായ ബൃഹ⁷ദിവേ⁸ഷുമാ⁹നു¹⁰ഷാ
 ദഹാ¹¹നാ¹²ധേനു¹³ർവൃ¹⁴ജനേഷു¹⁵കാര¹⁶വേ
 ത¹⁷മനാ¹⁸ശതി¹⁹നം പുരു²⁰രൂപ²¹മിഷ²²ണി

അന്വയം:-

ബൃഹൽ-ദിവേഷു	— പ്രഭൃതദ്യുതിഷു
അമൃതേഷു	— ദേവേഷു മധ്യേ
ഹേ പൃപൃ, അഗ്നേ,	— പൃപൃഭാവിൻ, അഗ്നേ, ത്വാം
മാനുഷാ നഃ	— മനുഷ്യാണാം മധ്യേ അസ്പദീയാ
ധീഃ ഏവ പീപായ	— സ്തുതിഃ കർമ്മവാ ഏവം പുായയതി.
(തമാത്പദീയാധീഃ)	
വൃജനേഷു കാരവേ	— യജ്ഞേഷു സ്തോത്രേ
ദഹാനാ ധേനുഃ	— ദോഗ്ധ്രീധേനുർവ
തമനാ ഇഷണി	— ആത്മനൈവ ഏഷണായാം സത്യാം
ശതിനം	— അപരിമിതസംഖ്യാകം
പുരു-രൂപം	— ഗവാശ്വാദി നാനാരൂപ ധന സമൃദ്ധ ദഹാനാ വേതി

അർത്ഥം:-അത്യന്തപ്രകാശന്മാരായ ദേവന്മാരുടെ ഇടയിൽ മുഖനായ അഗ്നേ, മനുഷ്യരുടെ ഇടയിൽ (എത്രയോ എളിയവരായ) ഞങ്ങളുടെ സ്തുതി, അല്ലങ്കിൽ കർമ്മ അചിന്തെ ഇപ്രകാരം വർദ്ധിപ്പിയ്ക്കുന്നു. (ദേവന്മാരിൽ മുഖ്യനായ അഗ്നിയെ മനുഷ്യരുടെ സ്തുതികളും കർമ്മങ്ങളും വർദ്ധിപ്പിയ്ക്കുന്നു എന്ന് പറയുന്നത് അതിശയോക്തിയല്ല, അഹങ്കാരമല്ല. ആ

11 സനോബോധിസഹസ്യപ്രശംസ്യോ
 യസ്തിന്മസുജാതാ ഇഷയന്തസുരയഃ
 യമഗേയജ്ഞപുയന്തിവാജിനോ
 നിത്യേതോകേദീഭിവാംസം സോദമേ

അനവയം:-

യസ്തിൻ സു-ജാതാഃ	— ശോഭനജനനാഃ
സുരയഃ	— സ്നോതാരഃ പ്രതിപിജഃ
ഇഷയന്ത	— സ്നോത്രാണി ഗമയന്തി
ഹേ സഹസ്യ	— ശത്രുണാമഭിവേദിതഃ
പ്ര-ശംസ്യഃ സഃ	— സ്തുത്യസ്സഃ (ത്വം)
നഃ (അസ്മഭീയം	
സ്നോത്രാദികം) ബോധി	— ബുദ്ധ്യസ്വ
(കിംച) ഹേ അഗേ,	
യജ്ഞം യം	— യജനീയം യം
വാജിനഃ	— ഹവിർദ്വൈക്ഷണവന്തോ
	യജമാനാഃ
നിത്യേ തോകേ	— ഔരസേപത്രേ നിമിത്തഭൂതേ
	സതി
സോദമേ	— സ്വകീയേ യാഗഗൃഹേ സവനീ
	യാദിസ്ഥാനേ
ദീഭി-വാംസം ഉപ-യന്തി	— ദീപ്യമാനം ത്വാം ഹവി
	സ്നോത്രാദിനാ ഉപഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം:-ഏതഗ്നിയീകൾ സർവ്വലോകപണന്മാരായ സു
 രീകൾ (സ്നോതാക്കളും പ്രതിപിജകളും) സ്നോത്രങ്ങൾ കൊണ്ടു
 ചെല്ലുന്നുവോ, അല്ലയോ ശത്രുക്കളേ, അത്യന്തം സ്തുത്യനായ ആ
 അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ സ്നോത്രാദികളെ ഉറക്കൊണ്ടോലും. കൂടാ
 തെ, അല്ലയോ അഗേ, പുജ്യനായ ആരെ ഹവിസ്സേന്തിയ യജ
 മാനന്മാർ നിത്യനായ (ഔരസ) പുത്രനുവേണ്ടി സ്വന്തം യാഗ
 (അഗ്നിഹോത്ര) ഗൃഹത്തിൽ സർവ്വസ്വം ഇത് സ്ഥാപിച്ചിട്ടു

ണ്ടോ പ്രകാശമാനനായ ആ അവിടുത്തെ ഹവിസ്സോത്സാദികളാൽ അവർ ഉപഗമിക്കുന്നു (നിത്യനായ പുത്രൻ എന്നു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു് വംശത്തിന്റെ മുറിയായതു കൂടാതെ ഉദ്ദേശിച്ചാണു്).

12 ഉയോസോജാതവേദസ്യാമതേ

സ്തോതാരോ അഗ്നേ സുരയശ്ചശർമ്മണി

വസോരായഃ പുരുഷശ്രസ്യ ഭൂതസഃ

പ്രജാപതസ്തപത്യസ്യശഗ്ധിനഃ

അന്വയം:—

ഹേ ജാതവേദഃ അഗ്നേ, — ജാതാനാം വേദിതഃ, അഗ്നേ,

സ്തോതാരഃ സുരയഃ ച — ത്വാം സുവന്തഃ പ്രതപിജഃ,
മേധാവിനോ യജമാനാശ്ച

ഉയോസഃ — ദിവിധാവയം

തേ ശർമ്മണി സ്യാമ — ത്വൽസംബന്ധിനി ശർമ്മണി
സ്യാമ

(ത്വം ച നഃ) വസഃ

രായഃ — അസ്മാകം നിവാസഹേതോഃ
ഗവാദിധനസ്യ

പുരുഷശ്രസ്യ — അതിശയേനാഹ്ലാദകസ്യ

ഭൂതസഃ പ്രജാ-വന്തഃ — ഭൂത്യാദ്യപേതസ്യ

സ-അപത്യസ്യ — ശോഭനപുത്രസ്യ (സമ്പത്തിഃ)

നഃ ശഗ്ധി — അസ്മഭ്യം ഓതം ശക്തോഭവസി,
ദേഹി

അർത്ഥം.—ഉൽപന്നമായതെല്ലാമറിയുന്ന അഗ്നേ, അവിടുത്തെ സ്മരിക്കുന്ന പ്രതപിക്കുകയും പണ്ഡിതന്മാരായ യജമാനന്മാരും, രണ്ടുകൂട്ടരായ ഞങ്ങളും, അവിടുത്തെസ്സംബന്ധിച്ച മംഗല്യത്തിൽ, ക്ഷേമത്തിൽ വർത്തിച്ചാവും. അവിടുന്ന് ഞങ്ങളെപ്പോഴും ജീവിതോപയോഗിയായ, ഗൃഹവാസോപയോഗിയായ പശുമൃഗലായ ധനവും ഏറ്റവും ആഹ്ലാദകമായി, ധാരാളം ഭൂത്യാന്മാരോടുകൂടിയ സൽപുത്രസമ്പത്തിയും തത്ത്വപാൻ ശക്തനാകുന്നു, തന്നെത്തരിയോ.

13 യേസ്തോതുഭ്യോഗോഅഗ്രാമശ്ചപേശസ
 മഗ്നോരാതിമുപസൃജന്തിസുരയഃ
 അസ്താഞ്ചതാശ്ചപ്രഹിനേഷിവസ്യതേ
 ബൃഹദഭഭേമവിഭമേസുവീരാഃ

വ 21

അന്വയം:-

ഇതു കഴിഞ്ഞ സൂക്തത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്.
 വക്തൃ-22-23 ആപ്രീസുകതം ത്രിഷുബ്ജഗത്യുച്ഛന്ദസി-ഇ
 ഭഃ, നരാശംസഃ, ഇളഃ, ബഹ്വിഃ, ദേവീർഭാരഃ, ഉഷാസാന
 ക്താ, ദേവ്യൗഹോതാരൌപ്രചേതസൌ, തിസ്രോദേവ്യഃ
 സരസ്വതീഭാരത്യഃ, തപഷ്ടാ, വനസ്സതിഃ, സ്വാഹാകൃതിഃ
 ദേവതാ.

ഇദ്യഃ

1 സമീദ്ധോ അഗ്നിനിഹിതഃ പൃഥിവ്യം
 പ്രത്യങ്വിശ്വാനിഭവ്നാനസ്മാൽ
 ഹോതാപാവകഃ പ്രഭിവസ്സമേധാ
 ദേവോദേവാൻയജതപഗ്നിരഹൻ

അന്വയം:-

പൃഥിവ്യം സം-ഇഭഃ	— വേദം സമുക്തീപിതഃ, ഏതന്നാമകഃ
അഗ്നിഃ നി-ഹിതഃ	— സ്ഥാപിതസ്തൻ
വിശ്വാനി ഭവനാനി	— സർവാണിഭൂതജാതാനി
പ്രത്യങ് അസ്മാൽ	— അഭിമുഖസ്തൻതിഷ്ഠതി (യഥാ സർവ്വേജനാഃ പശ്യന്തിതഥാ പ്രപൃഭഃ)
(കിംപ) ഹോതാ, പാവകഃ	— ഹോമനിഷ്ഠഭാകഃ, ശോധകഃ

പ്ര-ദിവഃ സു-മേധാഃ

ദേവഃ

— പുരാണഃ ശോഭനപ്രജ്ഞഃ
ദ്യോതമാനഃ

അഗ്നിഃ ജാഹ്നു

— യാഗയോഗ്യസ്സൻ

ദേവാൻ യജതു

— യജുവ്യാനിദ്രാദീൻ പുജയതു

അർത്ഥം.-യാഗവേദിയിൽ വേണ്ടപോലെ ആളിക്കത്തിയ്ക്കു പ്പെട്ട സമീധൻ എന്നു പേരായ അഗ്നി സ്ഥാപിതനായി, എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങൾക്കും അഭിമുഖനായി, എല്ലാ ജനങ്ങൾക്കും കാണത്തക്കവിധം പ്രവൃദ്ധനായി, ഇരിക്കുന്നു. കൂടാതെ, ഹോമനിവ്യാഹരണം ശോധകനും (പാപം കഴുകിക്കളയുന്നവനും) സനാതനനും മഹാപ്രാജ്ഞനും ഭാസമാനനുമായ അഗ്നി യാഗയോഗ്യനായി, പുജാഹരായ ഇന്ദ്രാദീദേവന്മാരെ യജി ത്തുക.

നരാശംസഃ

2 നരാശംസഃപ്രതിയാമാന്യുജൻ

തിസ്രോദിവഃപ്രതിമഹ്നാസ്വച്ഛിഃ

ഘൃതപ്രുഷാമനസാഹവ്യമുന്ദൻ

മൃദ്ധൻയജ്ഞസ്യസമനകൗതുദേവാൻ

അന്വയം:-

നരാശംസഃ

— നരരെ, നേത്രഭി, ദൃതപിഗ്ഭി
ഗ്ലംസനീയഃ ഏതന്നാമകോഗ്നിഃ

സു-അച്ഛിഃ

— ശോഭനജാലസ്സൻ

യാമാനി

— ആഹുത്യധികരണാനി
സ്ഥാനാനി തേജാംസി

പ്രതി മഹ്നാ

— പ്രത്യേകസ്വമഹിമ്നാ

അഞ്ചൻ തിസ്രഃ ദിവഃ

— വ്യക്തീകവ്ച്, ത്രിൻഭൂത്യാദി
ലോകാൻ

പ്രതി

— പ്രത്യേകമഞ്ചൻ
സ്ഥിത്വാപ്രകാശേനാന്തരിക്ഷം,
ഹവിഷ്പ്രാപണനദിവം
അഞ്ചൻ

(തമാ) ഘൃത-പ്രുഷാ	— ഘൃതം സിഞ്ചതാ
മനസാ ഹവ്യം ഉന്ദൻ	— ഹവിഃക്ലേദയൻ സ്തിഗ്ധി കവ്വൻ
യജ്ഞസ്യ മുഖൻ	— മുർദ്ധനി, മുഖേ
ദേവാൻ സം അനക്തു	— സമൃദ്ധി വ്യക്തി കരോതു

അർത്ഥം.—നേതാക്കളായ ഋത്വിജ്ഞാതർ സ്തുത്യനായ നരാശംസനെന്ന അഗ്നി പ്രകാശമാനങ്ങളായ ജാലകളോടുകൂടി ആഹുതിസ്ഥാനത്തുള്ള തേജസ്സുകളെ സ്വമഹിമാവുകൊണ്ട് വ്യക്തികരിച്ചു, ഭൂമി, അന്തരീക്ഷം, സ്വർഗ്ഗം എന്നീ ത്രിലോകങ്ങളെ വെച്ചേറേ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് (തന്റെ നില്പുകൊണ്ടു ഭൂമിയെയും, പ്രകാശംകൊണ്ട് അന്തരീക്ഷത്തെയും, ഹവിസ്സെത്തിയ്ക്കൽകൊണ്ട് ദ്യോവിനെയും വേർതിരിച്ചു കാണിച്ചുകൊണ്ട്) നെയ്മെഴുക്കുപുരണ്ടു മനസ്സാൽ ഹവിസ്സിനെ നനവുറതാക്കിയും യജ്ഞത്തിന്റെ തലപ്പത്തു്, മുഖത്തിരുന്ന്, പുഷ്പന്മാരായ ദേവന്മാരെ വേർതിരിച്ചു കാണിയ്ക്കട്ടെ. (അവിടുന്ന് ഇന്ന ദേവനാണ്, ഇവിടുന്ന് ഇന്ന ദേവനാണ്. എന്നറിയത്തക്കവിധം വ്യക്തികരിയ്ക്കട്ടെ.)

ഇതി

3 ഈളിതോ അഗ്നേമനസാനോഅഹൻ
ദേവാൻയക്ഷിമാനുഷാൽ പുര്യാഅദ്യ
സ ആവഹമന്താംശമോഅച്യുത
മിത്രന്നരോബഹിഷദംയജധം

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, (ത്വം)

ഈളിതഃ

മനസാ

അഹൻ

മാനുഷാൽ പുര്വ്വഃ

നഃ അദ്യ

— സ്തുതസ്സൻ

— സമൃഗന്തരക്തേനമനസാ

— യാഗയോഗ്യസ്സൻ

— മനുഷ്യാൽ, ഹോതുഃ പൂർവ്വാവി

— അസ്മദർത്ഥമസ്മിൻ ദിനേ

ദേവാനീ യക്ഷി	— തപമേവയജസി
സഃ (യഷ്ടാത്വം) മരുതാം	
ശമഃ	— ഗണം
അപൃതം ഇത്രം ആ വഹ	— അക്ഷീണമിത്രമാകാരയ
(അനന്തരം) ഹേ നരഃ	— നേതാരഃ, ഋഗ്വിജഃ
ബഹി-സദം	— ബർഹിഷിസീദനമിത്രം
യജധാ	— പുജയധാ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ അഗ്നേ, (അവിടുന്ന്) സൂതിജപ്പെട്ടവനായി, ഞങ്ങളിൽ ഇണങ്ങിയ മനസ്സോടുകൂടി, യാഗയോഗ്യനായി, ചോതാവിനേക്കാൾ മുഖനായി, ഇന്ന ഞങ്ങൾക്കു വേണ്ടി ദേവന്മാരെ അവിടുത്തന്നെയജിയ്ക്കുന്നു. അപ്രകാരം യഷ്ടാവായ അവിടുന്ന് മരുതന്മാരുടെ ഗണത്തെയും അനശ്വരനായ ഇന്ദ്രനെയും വ്യക്തീകരിച്ച് ആനയിച്ചാലും. പിന്നെ, ഋഗ്വിജകളേ, ദേയിലിരിയ്ക്കുന്ന ഇന്ദ്രനെ പുജിയ്ക്കുക.

ബഹിഃ

4 ദേവബഹിർവൃദ്ധമാനംസുവീരം

സ്വിഷ്ഠം രായേസുരം വേദ്യസ്യാം

ഘൃതേനാകൃതം വസവസ്വിദതേദം

വിശ്വേദേവാ ആദിത്യായജ്ഞിയാസഃ

അന്വയം:-

ഹേ ബഹിഃ, ദേവ	— ഏതദഭിമാനീനഗ്നേ
രായേ വൃദ്ധമാനം	
സു-വീരം	— ധനായപ്രവൃദ്ധം ശോഭനപുത്ര സമ്പാദകം
സു-രം, സ്വിഷ്ഠം	— പുഷ്ഠം, ഋഗ്വിജിരാസൗത്രതംഭവ
ഹേ വസവ, വിശ്വേ	
ദേവാഃ, ആദിത്യഃ	
യജ്ഞിയാസഃ	— യജ്ഞാഹ്വായേജ്യം

അസ്യാം വേദീ	— വേദയാം (സപ്തമ്യത്വേ)
ഘൃതേന അകൃതം	— ആജ്യേനസ്തീഗൃതം
ഇദം സീദത	— ബർഹിഃ, ബഹിഷിനിഷീദത

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ബർഹിസ്സേ, ദേവ, (ദേയ്യുടെ അഭിമാന ഭേദനായ അഗ്നേ) ഞങ്ങൾക്ക് ഐശ്വര്യത്തിനായി അവിടുന്ന് വലുതാകണം, സൽസന്താനഭാതാവും, പുണ്യനുമായി പ്രതിഷ്ഠിക്കുകയാൽ വിരിയപ്പെട്ടവനായി ഭവിക്കുകയും. അല്ലയോ വസുകളേ, വിശ്വദേവകളേ, ആദിത്യന്മാരേ, യജ്ഞാർഹരായ നിങ്ങൾ ഈ ദേയിൽ ഇരുന്നരുളിയാലും.

ദേവീർഭാരഃ

5 വിശ്രൂയന്താമുച്ഛിയാഹുയമാന്താ
 ദ്വാഭാരോദേവീസ്സപ്രായണാനമോഭിഃ
 വ്യപസ്വതീർവിപ്രഥന്താമജുര്യാ
 വസ്തംപുനാനായശസം സുവീരം

(വ. 22)

അന്വയം:—

ഉച്ഛിയാ	— ഉച്ഛൃം, മഹത്യഃ
നമഃ-ഭിഃ ഹുയമാന്താഃ	— നമസ്താനോരോപേതൈസ്തോത്രൈരഹവയമാന്താഃ
സപ്ര-അയനാഃ	— സപ്രപ്രകഷേണ ഗന്തവ്യാഃ
ദേവീഃ ദ്വാഭാരഃ	— അഗ്നേർദ്വാഭാരാഭിമാനിന്യോദേവ്യഃ
വി ശ്രുയന്താം	— വിവിച്യശ്രുയന്താം, വിവൃതാപിധാനാഭവന്തു
(കിംപ) വ്യപസ്വതീഃ	— വ്യാപ്തിമത്യഃ
അജുര്യാഃ	— അഹിംസയാഃ

സു-വീരം യശസഃ വണ്ണം
പുനാനാഃ

— ശോഭനപുത്രാദ്യപേതം, യശോ
യുക്തം, വണ്ണനീയം രൂപ
വിശേഷം യജമാനായ ശോധ
യന്ത്യഃ, സമ്പാദയിത്ര്യഃ ദേവ്യഃ

വി പ്രഥന്താം

— വിശേഷേണ പ്രഖ്യാതാ ഭവതു

അർത്ഥം.-മഹതികളും, നമസ്കാരത്തോടുകൂടിയ സ്തോത്രങ്ങളാൽ വിളിഞ്ഞുപെട്ടനമ്പരും, വേണ്ടപോലെ നന്നായി പ്രാപി
ജ്ഞാപനവും (ഗാഭിഗമ്യകളും) ആയ ഖോദേവിമാർ (അഗ്നി
യുടെ ആഗാധാരങ്ങൾക്കു്, ഉമ്മറങ്ങൾക്കു്, അഭിമാന ദേവ
തകൾ) വാതിൽ തുറക്കട്ടെ. കൂടാതെ വ്യാപിപ്പുവരും കേടേ
ല്ലിത്താൻ പാറാത്തവരും, യജമാനൻ സമീപപുത്രാദി യുക്ത
വും കീർത്തിച്ചേരും സൂര്യവ്യവമായ രൂപവിശേഷത്തെ, തേജോ
വിശേഷത്തെ, ഹൃദയത്തെ, ശുദ്ധിയെപ്പയ്ക്ക് നേടിക്കൊടുക്കു
ന്നവരുമായ ആ ദേവികൾ പുകഴട്ടെ.

ഉഷാസാനക്ഷാ

6 സാധുപാംസിസനതാനഉക്ഷിതേ

ഉഷാസാനക്താവയ്യേവരണിതേ

തത്തുതതംസംവയന്തിസമീപി

യജ്ഞസ്യപേശ്ശസ്തദേവേപയസ്വതി

അന്വയം:-

സാധു നഃ അപാംസി

— സാധുനിഅസ്മദീയാനികർമ്മാ
ണ്യുക്തിശ്ച

സനതാ

— സനാതനേനസ്തോത്രാദിനാ

ഉക്ഷിതേ

— പുജിതേ, ഫലസ്യസേചയി
തൃത്യം

ഉഷസാനക്താ

— ടാഹോനാത്രദേവതേ

വയ്യ-ഇവ

— വാനകൾലേ ഇവ

രണപിന്തേ	— ശബ്ദിതേ, സ്തുതേ (പരസ്വരംഗ ച്ഛന്ത്യേ)
തതം തത്തം	— വിസ്തൃതം തത്തസ്ഥാനീയം യജ്ഞാവയവം
സം-വയന്തി	— സമ്യക്വയന്ത്യേ, ഉൽപാദ യിത്യേ
യജ്ഞസ്യ പേശഃ	— അനുഷ്ഠീയമാനസ്യയജ്ഞസ്യ രൂപം നിർമ്മിതം
സം-ഇചി	— സമ്യക്പ്രവൃത്തികേ, പരസ്വരാ നകുലേ
സു-ദൃഢേ	— സുഷ്ഠഫലസ്യദോഗ്ധ്രീ
പയസ്വതി	— ഉദകവത്യേ (അസൃദ്യജ്ഞം നിർവ്വഹതാം)

അർത്ഥം.-നമ്മളെ സംബന്ധിച്ച നല്ല കർമ്മങ്ങളുടെ പുത്തിയെ ഉദ്ദേശിച്ചു നിത്യമായ സ്തോത്രത്താൽ പുജിതകളും ഫലം പൊഴിക്കുന്നവരുമായ അഹോരാത്ര ദേവതകൾ (പകലിരവുകൾക്കു അഭിമാന ദേവതകൾ) നെയ്ത്തിൽ കൌശലമുറവർ പോലെ അന്യോന്യം എത്തിക്കൊണ്ടു വർത്തിക്കുന്നു. വിസ്തൃതവും നൂലിന്റെ സ്ഥാനത്തുള്ളതുമായ യജ്ഞത്തിന്റെ അവയവത്തെ പേർത്തെടുന്നവരായി, (വേർപ്പെടുത്തി ഉളവാക്കുന്നവരായി) അനുഷ്ഠിച്ചു വരുന്ന യജ്ഞത്തിനു് രൂപം കൊടുക്കാനായി, നല്ലപോലെ അന്യോന്യമിണങ്ങി, അവർ പ്രവർത്തിക്കുന്നു, ഫലം കറന്നുകൊടുക്കുന്നവരായി, ജലവതികളായി അവർ നമ്മുടെ യജ്ഞത്തെ നിർവ്വഹിക്കട്ടെ.

ദൈവ്യോ ഹോതാരോ പ്രപേതസൗ

7 ദൈവ്യോഹോതാരാപ്രഥമാ വിദുഷ്ഠ
 ഋജയക്ഷതസ്സുളപാവപുഷ്ടരാ
 ദേവാൻയജ്ഞാവൃതമാസമഞ്ജതോ
 നാഭാപൃഥിവ്യാ അധി സാനുഷ്ടൃതിഷു

അന്വയം:-

ദേവ്യോ	— ദിവീഭവോ ദിവ്യോഗ്നിഃ, തസ്മാ ജ്ഞാതൗ ദേവേവൃത
ഹോതാരാ	— ഹോതാരൗ, പാതമീവാന്തരി ക്ഷേത്ര അഗ്നി
പ്രഥമാ	— പ്രഥമം യജുവേത
വിദ്യ:-തരാ	— വിദ്യത്തമൗ
വപു:-തരാ	— പ്രകൃഷ്ടവപുഷൗ
ഋചാ ഋജ്ഞ	— മന്ത്രേണ അവികലം
സം യക്ഷതഃ	— സമ്യക് പുജയതഃ
ഋതു-മാ	— രത്തമൗ
ദേവാനു യജന്തൗ	— പുജയന്തൗ
പൃഥിവ്യഃ നാഭാ	— നാഭൗ ഉത്തരവേദ്യോ
അധി ത്രിഷു സാന്നഷ്ട	— ഉപരി സമുക്രമിതേഷു പ്രദേശേഷു ഗാർഹപത്യാദിഷു
സം അഞ്ചതഃ	— സമാഞ്ചിതാഃ

അർത്ഥം.-ദിവ്യനായ അഗ്നിയിൽനിന്നുല്പത്തിയോടുകൂടിയ വതം ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനും (ഭൂമിയിലും അന്തരിക്ഷത്തിലും മേവുന്നവനും) ആയ അഗ്നികൾ ആദ്യം വിളിക്കപ്പെടേണ്ടവരായി മികച്ച വിജ്ഞാനമായി, ഉൽകൃഷ്ടശരീരന്മാരായി, മന്ത്രത്താൽ തെറ്റുപറ്റാതെ ചേർന്നുപോലെ യജിക്കുന്നു. അവർ ഋതുകളിൽ ദേവന്മാരെ യജിക്കുന്നവരായി, ഭൂമിയുടെ ബന്ധകസ്ഥാനമായ ഉത്തരവേദിയിൽ ഗാർഹപത്യം മുതലായ ഉന്നതസ്ഥാനങ്ങളിൽ ഇണങ്ങി വർത്തിക്കുന്നു.

ഇളാഭാരതി സാരസ്വതി

8 സർവ്വസതീസാധയന്തീധീയംന
ഇളാഭേവീഭാരതീവിശ്വരൂപിനിഃ
തിസ്രോഭേവീസ്വധയാബർഹിരോ
മിച്ഛിദ്രപാതൃശരണംനിഷ്ഠ്യ

അന്വയം:—

നഃ ധിയം	— അസുഭീയം ബുദ്ധിം
സാധയന്തി	— നിർവൃത്തയന്തി
വിശ്വ-തുന്തിഃ	— സുവിഷയഗതാവാക് .
സരസ്വതി	— ഏതന്നാമികേയം ദേവി
(തഥാ) ഇളാ ദേവി	
ഭാരതീ തിസ്രഃ ദേവിഃ	— ഏതാസ്രിസ്രോദേവ്യഃ
ശരണം ആ നി-സദ്യ	— യാഗഗൃഹം ആശ്രിത്യ
സ്വധയാ	— അസുഭൃത്ത ഹവിഷാനിമിത്തേന
ഇദം ബർഹി	— യജ്ഞം
അഹിദം (യഥാ തഥാ)	
പാത	— പാലയന്തു
(യദാ, സ്വധയാഇദംബർഹിഃ, ഇമംയജ്ഞമാഗത്യ അസുഭീയം ശരണം, ഗൃഹംനിഷദ്യ അഹിദം യഥാതഥാപാത)	

അർത്ഥം:—നമ്മളുടെ ബുദ്ധിയെ യോഗക്ഷേമമായി പ്രവൃത്തിപ്പിച്ചു പുത്തിപ്പെടുത്തുന്നവളും, എല്ലാ വിഷയങ്ങളിലും ചെന്ന വാക്കുറാവളുമായ സരസ്വതി എന്ന ദേവി, ഇള എന്ന ദേവി, ഭാരതീ.—ഈ മൂന്നു ദേവിമാർ ഈ യാഗശാലയിൽ വന്നിരുന്നു് നമ്മൾ നല്കുന്ന ഹവിസ്സിനാൽ ഈ യജ്ഞം മുടക്കം കൂടാതെ വേണ്ടപോലെ പാലിക്കട്ടെ. (അല്ലെങ്കിൽ അന്നത്തോടുകൂടി ഈ യജ്ഞത്തിൽവന്നു് നമ്മളുടെ ഗൃഹത്തിൽ ഇരുന്നു് കേടു പാടു കൂടാത്തവിധം രക്ഷിക്കട്ടെ.)

തപശ്ച

9 പിശന്¹ഗ¹രൂപ¹സ്സരോ¹വയോ¹ധാ
 ശ്രഷീ¹വി¹രോ¹ജായതേ¹ ദേവ¹കാമഃ
 പ്രജാംതപ¹ശ്ചാവി¹ഷ്യ¹തുന്നാ¹ഭീമ¹സ്മേ
 അ¹ഥാദേ¹വാ¹ന്നാമ¹പ്യേ¹തപാ¹മഃ

അന്വയം -

പിതൃഗൃഹ-രൂപഃ	— സുവണ്ണവണ്ണഃ
സു-ഭരഃ	— സുഭരണഃ
വയഃ-ധാഃ	— വയസഃ, അന്നസ്യ ധാരയിതാ, ഭാതാ
ശ്രഷ്ടി, വീരഃ,	— ക്ഷിപ്രഗുണഃ, വിവിധമീരയിതാ
ദേവ-കാമഃ	— ദേവാഃ കാമ്യന്തേയേന താദൃശഃ പുത്രഃ
(ത്വഷ്ടുരനുഗ്രഹാൻ)	
ജായതേ	— ജായതാം ഉല്പദ്യതാം
(സഖ) ത്വഷ്ടാ	— ഏതന്നാമകോ ദേവഃ
അസ്മേ നാഭിഃ	— അസുഭ്യം കലസ്യബന്ധികാഃ
പ്ര-ജാഃ	— പുത്രാദിരൂപാഃ സന്തതിഃ
വി സൃതു	— വിമുഞ്ചതു വിതരതു
അഥ ദേവാനാം	— അപിഥ ദേവസംബന്ധി
പാഥഃ അപി ഏതു	— അന്നമസ്മാൻ ഗച്ഛതു

അർത്ഥം.—സുവണ്ണവണ്ണനാം ഭംഗിയായി കാര്യങ്ങൾ നടത്തുന്നവനും അന്നധാരിയും (അന്നഭാതാപും) ഗുണങ്ങൾ വേഗത്തിൽ പ്രകടങ്ങളാക്കുന്നവനും വിവിധഫലങ്ങളെക്കൊണ്ടിരുന്നവനും ദേവന്മാരെ കർമ്മിക്കുന്ന (ഭജിക്കുന്ന) വന്ദനാർ പുത്രൻ ത്വഷ്ടാവിന്റെ അനുഗ്രഹത്താൽ ജനിക്കുളെ ആ ത്വഷ്ടാവിന് നമ്മൾക്ക് കലബന്ധകമായ, മുറിയായതെ പിൻതുടച്ചുള്ള മറിയായ, പുത്രാദി രൂപസന്തതിയെ വിട്ടുതരളെ നന്നുളളെ, കൂടാതെ ദേവസംബന്ധിയായ ജനനം നമ്മളെ പ്രാപിക്കുളെ

പന്ത്രണ്ടാം:

10 വന്ത്രസ്തീരവസ്ത്രജനപസ്ഥാ

ഭൂനിഹിപിസ്തദയാതിപ്രധിഭിഃ

ത്രിധാസമക്താനുപ്രജാനൻ

ദേവേഭ്യോദൈവ്യഗ്നിനോപഹവ്യം

അന്വയം:-

വനസ്തതി:	— യുവാഭിമാനീ ഏതന്നാമ കോഗി:
അവ-സൃജൻ	— അസൃജീയം കർമ്മാജാനൻ
ഉപ സ്ഥാൽ	— അസൃൽസമീപം തിഷ്ണു
അഗ്നി: ഹവി:	— പാകാധാരോഗിശ്വപശുരൂപം ഹവി:
ധീഭി: പ്ര സുഭയാതി	— കർമ്മഭി: വിശേഷൈ: പാക സാധനൈ: പ്രകർഷണ ക്ഷാരയതി
(അപാകാധികപാകാഭിരാഹിത്യേനഹവി: പചതി)	
(കിംച) ദൈവ്യ:	— ദേവസംബന്ധാഹുത്യധികരണ ഭൂതോഗി:
ശമിതാ	— ഹവിഷസ്സംസ്കർത്താ
ത്രിധാ	— ത്രിപ്രകാരം, ഉപസ്തരണാവ ഭാനാഭിധാരണൈ:
സം-അകൃതം ഹവ്യം	— സംസിക്തം ഹവി:
പ്ര-ജാനൻ	— നയനപ്രകാരാഭിജ്ഞസ്സൻ
ദേവേഭ്യ: ഉപ നയതു	— സമീപം പ്രാപയതു

അർത്ഥം:-യുവാഭിമാനീദേവനായ അഗ്നി നമ്മളുടെ കർമ്മത്തെ അറിഞ്ഞു നമ്മുടെ സമീപമിരിയ്ക്കട്ടെ. പാപകനായ അഗ്നി പശുരൂപമായ ഹവിസ്സിനെ കമ്മങ്ങളാൽ (വിശേഷ പാചനസാധനങ്ങളാൽ) വേണ്ടപോലെ ചെലിപ്പിക്കുന്നു, ഔഷകുന്നു. വേവു കൂടുതലും കുറവും കൂടാതെ പചിക്കുന്നു കൂടാതെ ദേവന്മാർക്കുള്ള ആഹുതികൾക്കു് സ്ഥാനഭൂതനായ അഗ്നി ശമിതാവായി, (യാഗ പശുവിനെ ഹവിസ്സാക്കാൻ പാകത്തിൽ സംസ്കരിക്കുന്നവനാണ് ശമിതാവു്. ശമിതൃത്വം ഇവിടെ അഗ്നിയ്ക്കു കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു) മൂന്നു പ്രകാരത്തിൽ, അതായതു് ഉപസ്തരണം (ഹവിസ്സിന്റെ മുകൾഭാഗത്തു് നെയ്യാഴിക്കൽ) അവദാനം (അരിച്ച ശുദ്ധമാക്കൽ) അഭിധാരണം (കറേശ്ശായായി, തുള്ളിതുള്ളിയായി എടുക്കൽ) എന്നിവയാൽ നന്നുവരാ ഹവിസ്സിനെ, എവിടെ എത്തിക്കണമെന്നു് അറിവുള്ളവനായി ദേവന്മാർക്കു് സമീപമെത്തിക്കട്ടെ.

സ്വാഹാകൃതിഃ

11 ഘൃതം മിമിക്ഷേഘൃതമസ്യ യോനിഃ
 ഘൃതേ ശ്രീതോഘൃതമസ്യ ധാമം
 അനന്ധധാമം ചാമദധസ്യ
 സ്വാഹാകൃതം വൃഷഭവക്ഷിഹവ്യം

(വ 23)

അന്വയം:-

(യതഃ) അസ്യ	— അഗ്നേഃ
ഘൃതം യോനിഃ	— കാഠണം
ഘൃതേ ശ്രീതഃ	— ആശ്രിതഃ
അസ്യ ഘൃതം ഉ ധാമം	— ഘൃതമേവ തേജഃ, ഘൃതേന ഹി ദീപ്യതേ
(അതഃ അസ്യ അഗ്നേഃ)	
ഘൃതം മിമിക്ഷേ	— സിന്ധാമി
മേ വൃഷഭഃ,	— ഫലസ്യവർഷിതഃ, തപഃ
അന-സ്യധം ആ വഹ	— പ്രതിഹവിഃ, സർവ്വേഷു ഹവിസ്സു ദേവാൻ ആനയ
(താൻ) മാദധസ്യ	— പ്രീണയ
(തതസ്ത്വം)	
സ്വാഹാ-കൃതം	— സ്വാഹാകാരേണ ദത്തം
ഹവ്യം വക്ഷി	— ഹവിർവ്ഹ

അർത്ഥം:- ഈ അഗ്നിയ്ക്ക് നെയ്യാണ് ഉത്പത്തികാണം. നെയ്യിൽ ആശ്രയിച്ച് നില്ക്കുന്നു. അവിടുത്തെ തേജസ്സ് നെയ് തന്നെയാണത് (നെയ്യിലാണല്ലോ അഗ്നി പ്രകാശിയ്ക്കുന്നത്) അതുകൊണ്ട് ഈ അഗ്നിയ്ക്ക് ഞാൻ നെയ്തൊഴിയ്ക്കുന്നു. അല്ലയോ ഫലവർഷക, അവിടുന്ന് ഓരോഹവിസ്സിലും, ഓരോ ആശുതിയിലും, ദേവന്മാരെ ആവഹിച്ചാലു, ആനയിച്ചാലും, അവരെ ഹർഷിപ്പിച്ചാലും, പ്രീതാക്കിയാലും. പിന്നെ അവിടുന്ന് 'സ്വാഹാ' എന്ന മന്ത്രത്തോടുകൂടി നല്ലപ്പെട്ട ഹവിസ്സ് വഹിച്ചാലും. (ഈ സൂക്തത്തിൽ മറ്റ് ആപ്രീസു

കുതത്തിലെന്നപോലെ അഗ്നിയുടെ വിവിധ മുത്തിങ്ങങ്ങളെ പ്രതിപാദിച്ചിരിയ്ക്കുന്നു. ചിലപ്പോൾ വാക്കിന്റെ ആഭിരൂപ്യം (ബാഹ്യസാദൃശ്യം) കൊണ്ടാണ് മുത്തി വിവക്ഷ. ഉദാഹരണത്തിന് ഇഴളിത: എന്ന പദമുള്ള ഗൃക്കുകൊണ്ട് ഇളൻ എന്ന ദേവനെ വിവക്ഷിയ്ക്കുന്നു.)

വർഗ്ഗം—24—25—ഭാർഗ്ഗവസ്സോമാഹൃതി: ഋഷി: ത്രിഷ്ടപ് ഹന്ദ: അഗ്നിദേവതാ.

1 ഹവേവ്സ്സ്യോത്മാനം സുവൃതി.

വിശാമഗ്നിമതിമിം സുപ്രയസം.

മിത്രവയോദിധിഷായോ ഭു

ദേവആദേവേജനേ ജാതവേദാ:

അന്വയം:—

(ഹേ യജമാനാ:,) വ:	— യഷ്ടഭം.
സു-ഭ്യോത്മാനം	— സുഷ്ടഭോത്മാനം
സു-വൃക്തി.	— (പാപൈ:) സുവർജിതം
വിശാ. അതിമി.	— യജമാനാനാമതിമിവൽ സദാ പൂജ്യം

സു-പ്രയസം അഗ്നി.

ഹവേ — ശോഭനാനാമഗ്നിമാഹവയാമി

(കിം.ച) ജാത-വേദാ:

യ: ദേവ: — ജാതാനാം വേദിതാ യ:

മിത്ര:—ഇവ — സഖേവ

ആ-ദേവേ ജനേ — മനുഷ്യപ്രഭൃതി ദേവപര്യന്തം

ദിധിഷായു: ഭൂൽ — ധാരയിതാവേതി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ യജമാനന്മാരേ, നിങ്ങളുടെവേണ്ടി, നന്നായി പ്രകാശമാനനും പാപം തീണ്ടാത്തവനും യജമാനന്മാർക്ക് എന്നും അതിമിയെപ്പോലെ പൂജ്യനും നല്ല അന്ന (രക്ഷണ) തേന്താടുകൂടിയവനുമായ അഗ്നിയെ ഞാൻ വിളിയ്ക്കുന്നു.

(ഹോതാവോ മനോരമ പ്രതിഭാ പായുന്ന) ഉദ്വേഗത്തെല്ലാ മറിയുന്ന അഗ്നി ഒരു ഹിതകാരിയായ ചങ്ങതിപോലെ മനുഷ്യർ മുതൽ ദേവന്മാർ വരെ ഏകദേശം ധരിയുന്നവനാകുന്നു.

2 ഇമം വിധനോത്സവം സധന്യം
 പ്രിതാദധിർഭുവോവിക്ഷിപ്തായോഃ
 ഏഷ വിശ്വാനുഭൃത്യ ഭൂമഃ
 ദേവാനാമഗ്നിരന്തിലമിരാഗ്വഃ

അന്വയം:—

ഇമം വിധനം ഭൂഗവഃ	— അഗ്നിം പരിചരതഃ അസ്മൽ പൃച്ഛേമഹിഷയഃ
അപാഃ സധ-സ്മേ	— സഹസ്വമാനേ, അന്തരീക്ഷേ
ആയോഃ	— മനുഷ്യസ്യ, യജമാനസ്യ
വിക്ഷു	— പ്രജാസു, പ്രതിക്ഷുപ്തമധ്യേ
പ്രിതാ	— ദായോഃ സ്ഥാനാൽ വൈദ്യുതാ അന്തരീക്ഷം, യാഗാത്ഥം പ്രതിക്ഷുപ്തം
അഭധുഃ	— അധാരധൻ
ദേവാനാം അന്തിഃ	— ഇംശ്വരഃ
ജീര-അഗ്വഃ	— ക്ഷിപ്രാഗ്വഃ
ഏഷഃ അഗ്നിഃ ഭൂമഃ	— ഭൂമഃ
വിശ്വാനി അമി അസ്മ	— ഭൂമതാനുഭൃത്യേവേതു

അർത്ഥം.—ഈ അഗ്നിയെ പരിചരിച്ചവരായ ഏന്റെ പുത്രിന്മാർ, ഭൂഗുരു ജലങ്ങളുടെ സഹസ്വമാനമായ അന്തരീക്ഷത്തിലും, യജമാനന്റെ സഹായികളായ പ്രതിക്ഷുപ്തങ്ങളുടെ ഇടയിലും, ഇങ്ങിനെ അവിടുത്തെ രണ്ടുവിധത്തിൽ ധരിച്ച വൈദ്യുതാത്മാവായി അന്തരീക്ഷത്തിലും യാഗാത്ഥം പ്രതിക്ഷുപ്തമധ്യേ (അന്തരീക്ഷത്തിൽ വൈദ്യുതിരൂപത്തിൽ അഗ്നി നിന്നതും പൃച്ഛമഹിഷിമാരുടെ അപസ്സുകൊണ്ടാണെന്നു സൂചന). ദേവ

നാഷ് ഈശ്വരനും ഓട്ടക്കാരായ കുതിരകളോടു കൂടിയവനുമായ ഈ അഗ്നി സ്വവൈഭവം കൊണ്ട് എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങളെയും ജയിക്കട്ടെ, കീഴടക്കട്ടെ.

3 അഗ്നിം ദേവാസോമാനഷീഷുവിഷു
 പ്രിയം ധുഃക്ഷേഷ്യന്തോനമിത്രം
 സദീദയദുശതീരൂർദ്ധ്വാത്
 ദക്ഷായ്യോയോദാസാതേദമത്

അന്വയം:—

ദേവാസഃ ക്ഷേഷ്യന്തഃ	— ദേവാഃ സ്വർഗ്ഗം പ്രതിഗച്ഛന്തസ്സന്തഃ
(പുഷ്പം) മാനഷീഷു വിഷു	— മനുഷ്യസംബന്ധിനീഷു പ്രജാസു
(ഗച്ഛന്തോനമാഃ രായം പ്രതി) മിത്രം ന	— പ്രിയംസഖായം സ്വഗൃഹ രക്ഷാർത്ഥം സ്ഥാപയതി തദാർത്ഥം
പ്രിയം അഗ്നിം ധുഃ	— പ്രീണയിതാരമഗ്നിം അധുഃ, സ്ഥാപിതവന്തഃ
യഃ (ഏവം ദേവൈസ്ഥാപിതോഗ്നിഃ) ദാസാതേ	— ഹവിർദ്വത്തവതേ യജമാനായ, തദർത്ഥം
ദമേ ആ	— തദീയേ യാഗഗൃഹേ, അഗ്നിഹോത്രാഗാരേവാ ആഹിതഃ, സ്ഥാപിതഃ
ദക്ഷായുഃ സഃ	— ദാതാസോഗ്നിഃ
ഉശതീഃ ഉർദ്ധ്വാഃ	— കാമയമാനാരാത്രിഃ, സർവാസു രാരത്രിഷു
ആ ദീദയൻ	— സർവ്വത്ര ദീപ്യതേ

അർത്ഥം-സ്വർഗ്ഗത്തിലേക്ക് പോകുന്ന ദേവന്മാർ പണ്ട്, യാത്രപോകുന്നവർ മുതലിനെക്കുറിച്ചും ഗൃഹത്തെക്കുറിച്ചും രക്ഷക്കായി ഗൃഹത്തിൽ പ്രിയനായ (വിശ്വസ്തനായ) സഖാവിനെ (കാവലിന്) ഏല്പിച്ചു നിൽക്കുന്നപോലെ, പ്രിയഭൂതനായ അഗ്നിയെ മനുഷ്യരായ കർമ്മികളിൽ സ്ഥാപിച്ചു. അപ്രകാരം ദേവന്മാരായി ഇരുത്തപ്പെട്ട യാതൊരുഗ്നി ഹവിദ്വാതാവായ യജമാനനുവേണ്ടി തന്റെ യാഗശാലയിൽ (അഗ്നിഹോത്രാഗാരത്തിൽ) സ്ഥാപിതനാകുന്നുവോ ആ ദാതാവായ അഗ്നി സ്വയം ഇഷ്ടപ്പെട്ട് രാത്രികളിൽ ഏണമെങ്ങും പ്രകാശിക്കുന്നു.

4 അസ്യ രണാസ്വസ്യ വപുഷി
 സ്തംഭിരസ്യ ഹിയാനസ്യ ഭക്ഷാഃ
 വിയാഭിരൂദോ ഷധീഷു ജിഹ്വാ
 മത്യാനരത്ഥേ ധോധവിതി വാരാൻ

അന്വയം:-

അസ്യ വപുഷി:	— അഗ്നേ: ശരീരവപുഷി:
സ്വസ്യ-ഇവ	— സ്വസ്യവപുഷിരിവ
രണാ	— രമണീയാ
(കിംച) ഹിയാനസ്യ	— സമൃദ്ധിംഗച്ഛത:
ധക്ഷാഃ	— കാഷ്ഠാൻ ദീധക്ഷാഃ ഭഗ്ധു രീച്ഛതാഃ
അസ്യ സം-ഭുഷി:	— സന്ദർശനാവിഭാവോപി രമണീയ:
യഃ ഷാധധീഷു ജിഹ്വാ	— വാലാം (ജാതൈകവചനം) ജാലാം
രഥ്യഃ അത്യഃ ന	— രഥാഹോവാജീയഥാ
വാരാൻ	— ദംശവാദണസാധനാൻ വാലാൻ
ധോധവിതി	— കമ്പയതി തലേൻ
വി ഭരിഭൂൻ	— അത്യർത്ഥം വിഹരതി, കമ്പയതിവാ
(അസ്യാഗ്നേ: വപുഷിരണാ)	

അർത്ഥം:—ആ അഗ്നിയുടെ പുഷ്പി, കത്തിപ്പടപ്പ് (ഏവനം) സ്വന്തം പുഷ്പി (ശരീരവൃദ്ധി) പോലെ രമണീയമാണ്, സുഖകരമാണ്. അതുപോലെ കത്തിപ്പടന്ന് വിറകെരിയ്ക്കുന്ന അവിടുത്തെ വരവും ഭർത്താവും സുഖകരമാണ്. യാതൊരഗ്നി വൃക്ഷാദികളിൽ നാവുകളാകുന്ന ജാലകളെ, തേർ കതിര ഈച്ച യാത്രാൻ വാലിളക്കുന്ന പോലെ, ഇളക്കുന്നവോ, ആ അഗ്നിയുടെ പുഷ്പി രമണീയമാകുന്നു.

5 ആയന്തേ അഭം വനദഃ പനന്തോ

ശിഗ്ദ്ധോനാമിമീതവണ്ണം

സചിത്രേണചികിതേരംസഭാസാ

ജ്ജ്വായോമുഹുരാഘവാഭൂതീ

വ. 24

അന്വയം:—

യൽ അഭം

— യസ്യമഹത്വം

മേ വനദഃ

— മമസംബന്ധിനഃ അവദനഃ

ശബ്ദയന്തഃ, സ്തോതാരഃ

ആ പനന്ത

— സമന്താൽ സുവന്തി

സഃ ഉശികീ-ഭ്യഃ

— അഗ്നിഃ അസ്മദീയം രൂപംകാമയ

മാനേഭ്യഃ ജുതപിഗ്ദ്ധ്യഃ

വണ്ണം

— സ്വസദ്യശം രൂപം

ന അമിമീത

— (നശബ്ദശ്ചാത്മേ)

നിമിമീതേ ച

(സച) രം-സു

— രമണീയേഷ്വാജ്യാദിഷുഹവി

ഷ്ഠ്വനിമിത്തേഷു

ചിത്രേണ ഭാസാ

— ഹിരണ്യാദിനാനാവണ്ണ്

യാദിപ്ലാ

ചികിതേ

— വിജ്ഞായതേ

(കിംച) യഃ ജ്ജ്വായാൻ

— ജാലോപശമേജിണ്ണസൻ

(സ ഏവ) മുഹുഃ യവാ

ആ ഭൂതീ

— പുനഃ സമ്യക് തരുണഃ ആ

വേതി

അർത്ഥം:- ആരുടെ മഹത്വത്തെ എന്തെ സംബന്ധിച്ച സ്തോ
താക്കൾ തികച്ചും സ്തുതിക്കുന്നവോ, ആ അഗ്നി എന്റെ രൂപ
മിഷ്ടപ്പെടുന്ന (എന്നെ അറിഞ്ഞിഷ്ടപ്പെടുന്ന) ഋതപിക്കുകൾക്ക്
എന്റെതിനോടൊത്ത രൂപം ഉണ്ടാക്കി (കാണിച്ചു) കൊടുക്കു
ന്നു. അതായത് എന്റെ രൂപത്തിൽ അവർക്ക് മുന്തി അഗ്നി
പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു (എനിക്കുവേണ്ടി സ്തോത്രാദികൾ ചെയ്ത
ന്ന അവർ ധ്യാനത്തിലടങ്ങുന്ന കൺകളുടെ മുന്തി എന്റെ രൂ
പമായി കാണുന്നത് എന്തെല്ല അഗ്നിയെയാണ്) നല്ല നെ
യ്യ് മുതലായ ഹവിസ്സുകൾക്കുവേണ്ടി സ്വർണ്ണത്തിന്റെയും മറ്റും
വർണ്ണമിയന്ന പ്രകാശത്താൽ അവിടുത്തെന്നെ കാണ (അറിയ)
പ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നു കൂടാതെ കത്തിക്കഴിഞ്ഞശേഷം ആറി
അടങ്ങിയ അവിടുത്തെന്നെ വീണ്ടും (ആളിക്കത്തി) യുവാവാ
യി ഭവിക്കുന്നു.

6 ആയോവനാതാതുഷാണോനഭാതി

വാങ്ങ്ഗപഥാരഥ്യേവസ്യാനിൽ

കൃഷ്ണാധാരതപുരണാശ്ചികേത

ദ്വൈതീവസ്വയമാനോനഭാഭിഃ

അന്വയം -

യഃ വനാ	— വനാനി, വൃക്ഷസമൂഹാൻ
തത്രാഷാണഃ ന	— തൃഷ്ണിത ഇവത്വരമാണഃ
ആ ഭാതി	— ആഭാസയതി ദഹയതി
വാഃ ന പഥാ	— ഉദകം പ്രവണേന മാർഗ്ഗേണ യഥാഗച്ഛതി തഥാ ഇതസ്തതോ ഗച്ഛതി
രഥ്യം-ഇവ സ്യാനിൽ	— രഥസ്യ വോശാശ്ച ഇവ ശബ്ദയതി
(കിംച) കൃഷ്ണ-അധാ	— കൃഷ്ണവത്ത്മാ
തപഃ, രണാഃ	— താപകഃ രണീയസ്സൻ

നഭഃ-ഭിഃ സൂയമാനഃ

ദ്വൈതഃ-ഇവ

— നക്ഷത്രൈഃ പ്രകാശമാനഃ,
സൂര്യതഃ ദൃഢോഽപി ഇവ

ചികേത

— ജ്ഞായതേ, പ്രകാശതേ
(തസ്യോഗോഃ പുഷ്പീരണ്യാ)

അർത്ഥം-ആർ വനവൃക്ഷങ്ങളെ, ദാഹിച്ചവൻപോലെ ബലുപ്പാടോടുകൂടി ദഹിപ്പിക്കുന്നുവോ, ആർ വെള്ളം കീഴോട്ട് അനിയന്ത്രിതമായി ഒഴുകുന്നപോലെ അങ്ങിങ്ങു വ്യാപിക്കുന്നുവോ, തേർകുതിരപോലെ ആർ ഒച്ചയുണ്ടാക്കുന്നുവോ, ആർ കറുത്തുപഴിയോടുകൂടിയവനായി ചൂടിയററിക്കൊണ്ടു് മോഹനരൂപനായി നക്ഷത്രങ്ങൾ പുഞ്ചിരിതൂകുന്ന (പ്രകാശിയ്ക്കുന്ന) ദ്യോവുപോലെ അറിയപ്പെടുന്നുവോ, തിളങ്ങുന്നുവോ ആ അഗ്നിയുടെ പുഷ്പീരണ്യമായാകുന്നു

7 സയോവ്യസ്ഥാഭിഭക്ഷദ്വീം

പശുനൈതിസ്വയരഗോപാഃ

അഗ്നിശ്ലോചിഷ്ഠാ അതസാനൃഷ്ണൻ

കൃഷ്ണവ്യഥിരസ്വയന്നഭൂഃ

അന്വയം:-

യഃ (അഗ്നിഃ) വി

അസ്ഥാൽ

— വിശ്വം വ്യാപ്നോതി, വിവിധം തിഷ്ഠതി

(തഥായോഗിഃ) ഉദ്വീം

അഭി ധക്ഷൽ

— പൃഥ്വി-വിസ്തൃതാം സർവ്വാം

— ആഭിമുഖ്യേന പ്രവർത്തമാനോ ഭവതി

സഃ അഗ്നിഃ പശുഃ ന

— ജാതമാത്രഃ പശുഃ യഥാ

സ്വച്ഛന്ദം ചരതി തഥാ

സ്വ-ഃ അഗോപാഃ

— സ്വയമേവ ഗച്ഛൻ, ഗോപകര

ഹിതഃ, നിയമാകവഃജിതഃ

ഗോചിഷ്ഠാൻ

— പ്രകൃഷ്ടദീപിഃ

കൃഷ്ണ-വൃഥി:	— കൃഷ്ണവർണ്ണം പ്രാപ്താ, വൃഥാ കരഃ ഭഗ്യാഃ യേനതാദൃശസ്സൻ
ഭൂമ അസ്വദയൽ ന	— വൃക്ഷഗതാൻ രസാൻ അത്യധികം ആസ്വാദയതീവ
അതസാനി ഉഷ്ണൻ	— സന്തതാനി, തത്സമുല്മാദീനി ഭവൻ
ഏതി	— ഗച്ഛതി

അർത്ഥം-ഏതഗ്നി വിശ്വം മുഴുവൻ വ്യാപിച്ചു വിവിധ രൂപങ്ങളിൽ വർത്തിക്കുന്നുവോ, ഏതഗ്നി വിസ്തുതയായ പൃഥിവിയ്ക്ക് മുഴുവൻ നേരെ വളസ് പടരുന്നുവോ, ആ അഗ്നി അപ്പോൾ പെററ പശുക്കളി സ്വച്ഛന്ദം നടക്കുന്ന പോലെ, ഇടയനില്ലാതെ, നിയന്താപിനെ വിട്ട്, അത്യന്തപ്രകാശനായി തനിച്ച് നോവിയരുന്ന മുളളുതലായവയെ കരിയിച്ചുകൊണ്ട്, വൃക്ഷങ്ങളിലെ രസങ്ങളെ ആസ്വദിക്കുന്നപോലെ തൊട്ടു തൊട്ടു മരച്ചെടികളെ ഭവിപ്പിച്ചുകൊണ്ടുപോകുന്നു.

8 നൃതേപുർവ്വസ്യോവസോ അധീതൌ
 തൃതീയേ വിദഥേ മന്ദഗംസി
 അസ്മേ അഗ്നേ സംയദ്വീരം ബൃഹന്തം
 ക്ഷമന്തം വാജംസ്വപത്യം രയിംഭാഃ

അന്വയം:-

(ഹേ അഗ്നേ,)

തേ പുർവ്വസ്യ

അവസഃ അധി-ഇതൌ

ന തൃതീയേ വിദഥേ

മന്ദ ഗംസി

ഹേ അഗ്നേ, അസ്മേ

സംയൽ-വീരം.

— തവപുർവ്വം യോഗസമയേ കൃതസ്യ

— അഭിമതതർപ്പണസ്യ സുരണേ സതി, തൽസൂക്ത്യാ

— അദ്യാപി തൃതീയസവനേ

— മനനീയം സ്തോത്രമഗംസി, അസ്താഭിഗ്നുസ്യതേ

— തപഃ ചാസ്മദ്യം

— സംയതോ വീരാ യസ്മിൻ താദൃശം.

ബൃഹന്നം, ക്ഷു-മന്നം
വാജം

— മഹാന്നം, ശബ്ദയന്നം
കീർത്തിമന്നം അന്നം

സു-അപത്യം രയിം ദാഃ — സൽസന്താനയുതം ധനം ച
ദേഹി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അഗ്നേ, പണ്ട് യാഗസമയത്തു് അവി
ടുന്ന് തന്നരുളിയ അഭീഷ്ടഫലസിദ്ധിയെ ഓർമ്മിച്ചുകൊണ്ടു്,
ഇപ്പോഴും മൂന്നാംസവനത്തിൽ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളാൽ സ്തുതിക്കു
പ്പെടുന്നു. അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞങ്ങൾക്കു് സംയതശീലരായ
(മനസ്സടക്കമുള്ള) പുത്രന്മാരെ ഉൽപാദിപ്പിക്കുന്നതും (അല്ല
കിൽ ശത്രുക്കളെ അടക്കാൻ കരുത്തു നല്കുന്നതും) പോഷകത്വ
ത്താൽ മഹത്തും നിറംകൊണ്ടും സ്വാദുകൊണ്ടും കേരവിപ്പെട്ട
തുമായ അന്നത്തെയും സൽസന്താനത്തോടുകൂടിയ ധനത്തെയും
തന്നാലും.

9 ത്വായായമാഗൃഥസമദാസോ അഗ്നേ
ഗൃഹാവന്വന്തഉപരാഅഭീഷ്യഃ
സുവീരാസോഅഭിമാതിഷാഹ
സുൽസുരിഭ്യോഗൃണതേതദായോധാഃ

വ 25

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ ത്വായാ	— രക്ഷകേണത്വായാ
വന്വന്തഃ	— മഹാദസം ഭജന്തഃ
സു-വീരാസഃ	— ശോഭനപുത്രാഭ്യുപേതാഃ
അഭിമാതി-സഹഃ	— പാപാദിനാംവൈരിണാം സോഘാതഃ
ഗൃഥസ-മദാസഃ	— ഗൃത്ഥമദാഗൃത്ഥയഃ
യഥാ ഗൃഹാ	— ഗൃഹായാം വാത്മാമാനാൻ
ഉപരാൻ	— ഉപാവിവർത്തമാനാൻ ധനവി ശേഷാൻ
അഭി സ്യഃ	— അഭിഭവേയഃ, സ്വാധീനാൻ കര്യഃ തഥാകരു

(കിംപ) സുരി-ഭ്യഃ — മേധാവിദ്യോയജമാനേഭ്യഃ
 ഗുണതേ — സ്തോത്രേ (പ)
 സ്മൽ തൽ വയഃ ധാഃ — സ്മൽ, അതിപ്രഭുതം താദൃശം
 പ്രസിദ്ധമന്നംധേഹി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, വേദത്തെ ലഭിക്കുന്നവരും, സൽപുത്രാദികളോടുകൂടിയവരും, പാപികളായ വൈരികളെ അടക്കിയവരുമായ ഗുണമന്ത്രരായ ഋഷികൾ ഗൃഹാനിഹിതങ്ങളും മകളിലുള്ളവയുമായ ധനവിശേഷങ്ങളെ (ഭൂമിയിൽ ഉള്ളിണു കിടക്കുന്നവയും സ്വർഗ്ഗത്തിൽ മറഞ്ഞിരിക്കുന്നവയുമായ)-അല്ലകിൽ ഈ ജന്മത്തിൽ പ്രാരബ്ധകർമ്മങ്ങൾകൊണ്ട് തടയപ്പെട്ടവയും ജന്മാന്തരങ്ങളിൽ നേടേണ്ടവയുമായ) സുഖസമൃദ്ധികളെ ഏപ്രകാരമായാൽ സ്വാധീനപ്പെടുത്തുമോ, അപ്രകാരം ചെയ്യാലും. (ആദ്യന്തരബാഹ്യജ്ഞാന വിശേഷങ്ങളെയാണ് വിവക്ഷിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നും ഉദ്ദേശിക്കാം). പിന്നെ, മേധാവികളായ യജമാനന്മാർക്കും സ്തോതാവിനും ധാരാളമായി അപ്രകാരം പ്രസിദ്ധമായ അന്നം (പുഷ്പി) തന്നരുളിയാലും.

വക്ത്രം 26 അനുഷ്ഠപ്തം:

1 ഹോതാജനിഷ്ഠപേതനഃ

പിതാപിതൃഭ്യഃ

പ്രയക്ഷഞ്ജേന്യംവസ്

ശകേമവാജിനോയമം

അന്വയം:-

ഹോതാ

— ഹോമനിഷ്ഠാദകഃ

പേതനഃ

— അസുഭന്ദേഷിതസ്യപേതയിതാ

പിതാ

— അസുഭ്യജ്ഞസ്യപാലകഃ

അഗ്നിഃ

പിതൃ-ഭ്യഃ

— പിതൃഗ്നാം, പാലകായം യജമാനാനാം (ഷഷ്ട്യർത്ഥം ചതുർത്ഥീ)

ഉത്തയേ അജനിഷു	— രക്ഷണായോൽപന്നഃ
(വയം ച) വാജിനഃ	— ഹവിർലക്ഷണാവതസ്സന്തഃ
പ്ര-യക്ഷൻ, ജേന്യം	— പ്രകർഷണപുജ്യം, ജേതവ്യം
യഥം വസു	— യഥയിതവ്യം ധനം
ശകേമ	— ലബ്ധും ശക്താഭ്യയാസു

അർത്ഥം:-ഹോമനിർവാഹകനും നമ്മളനുഷ്ഠിക്കുന്നതറിയുന്നവനും നമ്മുടെ യജ്ഞത്തിന്റെ രക്ഷകനുമായ അഗ്നി, അതിന്റെ പാലകരായ യജമാനന്മാരുടെ രക്ഷയ്ക്കായിട്ടാണ് ഉൽപന്നനായത്. നമ്മളാവട്ടെ, ഹവിരുന്നമേന്തിയവരായി (അതഗ്നിക്കു സമർപ്പിക്കുന്നവരായി) ഏറ്റവും ശ്രേഷ്ഠവും നേടേണ്ടതും നിയന്ത്രിയ്ക്കത്തക്കതുമായ ധനം നേടാൻ ശക്തരാകാമു,

2 ആയസ്വിനം സപ്തരശ്മയ്
സ്തതായജ്ഞസ്യ നേതരി
മനുഷ്യാദ്വൈപ്യമഷ്ടമം
പോതാവിശ്വം തദിന്വതി

അന്വയം:-

യജ്ഞസ്യ നേതരി	— യാഗസ്യ നിർവാഹകേ
യസ്വിൻ (അഗ്നൗ) സപ്ത രശ്മയഃ	— സപ്തസംഖ്യാകാഃ രശ്മിവദ്യുച്ഛാഃ ഹോത്രകാഃ
ആ തതാഃ	— സ്വസ്വകർമ്മഭിഃ സർവ്വതോ വ്യാപ്താഃ
(സഃ) പോതാ	— ദേവാനാം പാവകഃ, പോത്രാ വ്യഃ പ്രതിഗ്രൂപഃ അഗ്നിഃ
മനുഷ്യാ	— മനുഷ്യ പോതുവർ
ദൈവ്യഃ	— ദേവഃ യജ്ഞഃ താസംബന്ധി

തൽ വിശ്വം

— സപ്തഹോത്രകൈഃ
കർത്തവ്യമാതം

(സപ്തഹോത്രകൈസ്സഹ

സ്വയം) അഷ്ടമം ഇന്ദ്രതി — വ്യാപ്നോതി

(സപ്തഹോത്രകൈസ്സഹാഷ്ടമോ ഭൂതാ യജ്ഞം നിർവ്വഹതി)

അർത്ഥം—യാഗനിർവ്വാഹകനായ ഏതഗ്നിയിൽ ഏഴാശ്വി
കരപോലെ വ്യാപിച്ച ഹോത്രകന്മാർ സ്വസ്വകമ്മണമോ
എങ്ങും വ്യാപിച്ചു, ചരിയുന്നവോ, അതുപോലെ ആ അഗ്നി
യും ദേവന്മാരെ ശുദ്ധീകരിയ്ക്കുന്ന പോതാചെന്ന ജ്വലിക്കിന്റെ
രൂപത്തിൽ, മനുഷ്യപോതാചെന്നപോലെ, ഏഴഹോത്രകന്മാ
രുടെ കർത്തവ്യങ്ങളെ ഭൂപതി, അപരോടൊപ്പം സ്വയം എട്ടാ
മനായി, നിർവ്വഹിയ്ക്കുന്നു

3 ഭയന്വേവാതദീമന

വോചദ്ബ്രഹ്മാണി വേദതൻ

പരിവിശ്വാതികാവ്യം

നേമിശ്ചക്രമീവാവേൽ

അന്വയം —

വാ ഇതം അന

— അഥവാ ഏനം യജ്ഞം
ലക്ഷിതത്വം

യൽ ഭയന്വേ

— ഹവിരാദികം ധാരയതി,

(യാനി) ബ്രഹ്മാണി

— ശസ്ത്രാദീനി അന

വോചൽ

— ഹോത്രാദിരൂപഃ അനുവർത്തി

തൽ വേഃ ഉ

— സർവ്വം സ്വയം അനുഷ്ഠാതും
കാമ്മതേ

(അയമഗ്നിഃ) വിശ്വാതി

കാവ്യം

— കവിതാം, മേധാവിനാ
മൃതധീജാം കമ്മാണി

നേമി: ചക്രം-ഇവ — ബഹിർവ്യാപനവലയ: രമാംഗം
യഥാ കാർത്ത്യായേന
വ്യാപ്തോതി തദാർത്ഥം
പരി അഭവൽ — പരിഭവതി, സ്വായത്താനിക
രോതി, വ്യാപ്തോതി

അർത്ഥം:-അല്ലെങ്കിൽ ഈ യജ്ഞത്തെ മുൻനിർത്തി ഹവിസ്സു മുതലായി യാതൊന്നു ധരിയ്ക്കുന്നുവോ, ഹോതാക്കൾ മുതലായവർ ഏതേതു ശസ്ത്രമന്ത്രങ്ങൾ കർമ്മാനുസാരമായി ചെയ്യുന്നുവോ അതെല്ലാമനുഷ്ഠിക്കാൻ അഗ്നി സ്വയം കാമിയ്ക്കുന്നു, ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. ഈ അഗ്നി മേധാവികളായ ജ്ഞാതാക്കളുടെ എല്ലാ കർമ്മങ്ങളെയും, പുറംചട്ട തേർ ചക്രത്തിന്റെ എല്ലാ ഭാഗങ്ങളെയും വ്യാപിക്കുന്നപോലെ, സമഗ്രമായി വ്യാപിക്കുന്നു, എല്ലാം സ്വന്തമാക്കുന്നു.

4 സാകം ഹി ശുചിനാശുചി:
പ്രശാന്താശുതനാജനി
വിദ്വാ അസ്യ പ്രതാപ്രവാ
വയാഇവാൻരോഹതേ

അന്വയം:-

ശുചി:	— സ്വയം ശോധക:
പ്ര-ശാന്താ	— യജ്ഞവിഷ്ണാനാം പ്രശാന്തിതാ
ശുചിനാ ശുതനാ	— ശോധകേന അഗ്നിഹോത്രാദി കർമ്മണാ
സാകം ഹി അജനി	— സമൈവോൽപന്ന:
അസ്യ പ്രവാ പ്രതാ	— പ്രവാണി, ഫലപര്യവ സായിനി പ്രതാനി, കർമ്മാണി
വിദ്വാൻ	— ജാനൻ യജമാന:
വയാ:—ഇവ അന	
രോഹതേ	— വിസ്മൃതാഗ്നാവാ ഇവ ക്രമേണാനതിഷ്ഠതി

അർത്ഥം.-അഗ്നി സ്വയം ശുദ്ധീകരിയ്ക്കുന്നവനായി, യജ്ഞ വിപ്ലവകാരികളെ അമർത്തുന്നവനായി, ശുദ്ധീകരമായ അഗ്നി ഹോത്രാദി കർമ്മത്തോടൊപ്പം തന്നെയാണ് ഉല്പന്നനാകുന്നത്. അവിടുത്തെ ഫലാന്തങ്ങളായ കർമ്മങ്ങളെ അറിയുന്ന യജമാനൻ പടൻ കൊമ്പുകൾ പോലെ, കർമ്മങ്ങൾ ക്രമേണ (വളർത്തി) അനുഷ്ഠിയ്ക്കുന്നു.

5 താ¹അ²സ്യ³വ⁴ണ്ണ⁵മാ⁶യു⁷വോ
 നേ⁸ഷ്ടു⁹സ്തപ¹⁰ന¹¹ധേ¹²ന¹³വഃ
 ക¹⁴പി¹⁵ന്തി¹⁶സ്യ¹⁷ഭൃ¹⁸ന്ദ¹⁹വരഃ
 സ്വ²⁰സാരോ²¹യാ²²തു²³ദഃ²⁴യ²⁵യഃ

അന്വയം:-

യാഃ (അന്മുലയഃ)	ഇദം - അനുഷ്ഠിയമാനം കർമ്മയഃ
താഃ ആയുവഃ	- പ്രാപ്തവന്തി, അനതിഷ്ഠന്തി
ധേനവഃ സ്വസാരഃ	- ഗത്ര്യഃ, വ്യർപ്പാഃ
	- പ്രീണയിത്ര്യഃ, സ്വയം സാരിണ്യോന്മുലയഃ
നേഷ്ടുഃ അസ്യ	- ഏതന്നാമകസ്യ ജ്വലിഗൃപസ്യ
തിസൃ-ഭൃഃ ആ	- ഗാർഹപത്യാദി മുന്തിനാമപി
വരഃ വണ്ണം കവിൽ	- ബഹുഭൂതഃ
സ്വപന്ത	- സേവന്തേ, പരിചരന്തി

അർത്ഥം.-ഏതേതു വിരലുകൾ അനുഷ്ഠിയ്ക്കപ്പെടുന്ന ഈ കർമ്മത്തെ പ്രാപിയ്ക്കുന്നുവോ, അപ്രകാരം പ്രാപിച്ചു, പ്രീണയിത്രകളായി സ്വയം സരിയ്ക്കുന്ന വിരലുകൾ നേഷ്ഠാവെന്ന ജ്വലകിന്റെ രൂപത്തോടുകൂടിയ അഗ്നിയുടെ ഗാർഹപത്യം മുതലായ മൂന്നു മുന്തികളേങ്ങനാകും നല്ല നിരമിയരറിക്കൊണ്ടു സേവിക്കുന്നു, പരിചരിക്കുന്നു.

6 യദീമാതുരുപസ്വസാ
ഘൃതംഭരന്ത്യസ്ഥിത
താസാമധ്യരൂരാഗതേ
യവോവൃഷ്ടീവമോദതേ

അന്വയം:-

യദി മാതു:	— യദാസദ്വ്വസ്യ നിർമാതുഃ, വേദി ലക്ഷണായാഃ ഭൂമിഃ
സ്വസാ	— സ്വസ്യസ്ഥാനിയാജ്ഞഃ
ഘൃതം ഭരന്തി ഉപ അസ്ഥിത	— ആജ്യംവഹന്തിസതീ അഗ്നി മുപതിഷ്ഠേൽ
(തദാ) താസാം	— ജ്വഹാദീനാം
ആ-ഗതേ	— യാഗായപ്രാപ്തേസത്യം
അധ്യരൂഃ	— ഏതന്നാമക പ്രതിഗ്രൂപഃ അയമഗ്നിഃ

യവഃ വൃഷ്ടീ-ഇവ മോദതേ — വൃഷ്ടായമാതഥാ ഏഷ്യതി

അർത്ഥം:-ഏപ്പോൾ എല്ലാറ്റിനെയും നിർമ്മിക്കുന്ന വേദി രൂപമായ ഭൂമി (യാഗവേദി വർഷത്തിന്നും, വർഷംമൂലം സസ്യാദികൾക്കും, സസ്യാദികൾമൂലം ലോകത്തിന്റെ നിലനില്പിന്നും കാരണഭൂതയാകയാൽ എല്ലാം നിർമ്മിക്കുന്നതായി പറയുന്നു.) യുടെ സഹോദരീസ്ഥാനത്തുള്ള ജ്വഹ (ഹവിഹോമത്തിനുള്ള ഉപകരണം) നെയ് ഏതിക്കൊണ്ട് അഗ്നിയെ ഉപസ്ഥാനംചെയ്യുന്നു. (ഉപാസിജ്ഞാപോ,) അപ്പോൾ, അതായത് ജ്വഹമുതലായ ഹോമോപകരണങ്ങൾ യാഗത്തിനായി എത്തിയപ്പോൾ, അധ്യരൂ എന്ന പ്രതികരിന്റെ രൂപംപൂണ്ട അഗ്നി (അല്ലെങ്കിൽ അധ്യരൂത, യജ്ഞത്തെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന അഗ്നി) യവം (പാടത്തു നില്ക്കുന്ന യവക്കുതിരകൾ) മഴയാലെന്നപോലെ സന്തോഷിക്കുന്നു.

7 സ്വസ്വായധായസേ

കൃണതാതുത്പിഗൃത്പിജം

സ്തോമംയജ്ഞംപാദരം

വന്യേരരിമാവയം

അന്വയം -

(അയമഗ്നിഃ) സ്വഃ	— സ്വയമേവ
സ്വായ ധായസേ	— സ്വകീയായ കമ്മണേ
ഋത്വിക് (സൻ) ഋത്വിജം	— ആർത്വിജ്യം
കൃണതാം	— കരോതു
വയം ആൽ	— അനന്തരമേവ തദനഗ്രഹാൽ
സ്തോമം യജ്ഞം ച	— സ്തോത്രം തദാശ്രയം യാഗമപി
അരം വന്യേര റരിമ	— അലം അത്യന്തം സംഭജേമഹി, ദദേമഹി

അർത്ഥം:-ഈ അഗ്നി തനിച്ച്, സ്വകീയ കമ്മത്തിനുവേണ്ടി ഋത്വിക്കായി, ഋത്വിക് കമ്മം ചെയ്യട്ടെ നമ്മൾ അതിനുശേഷം അവിടുത്തെ അനുഗ്രഹത്താൽ സ്തോത്രവും അതിന്നുശ്രയമായ യാഗവും മതിയാംവണ്ണം ഭജിജ്ജുവാൻ, പ്രാപിജ്ജുവാൻ, അഗ്നിയ്ക്കു സമർപ്പിയ്ക്കുവാൻ പോകയാണ്

8 യഥാവിദ്വാ അരം കര

ഖിശ്വേദ്യോയജ്ഞേഭ്യഃ

അയമഗ്നേ സ്വേ അപി

യം യജ്ഞം ചക്രമാവയം

നവയം:-

ഹേ അഗ്നേ, വിദ്വാൻ	— തന്മാഹാത്മ്യസ്യാഭിജ്ഞഃ, യജമാനഃ
യഥാ വിശ്വേഭ്യഃ യജതേഭ്യഃ	— സർവ്വേഭ്യോ യജനീയേഭ്യോ ദേവേഭ്യഃ
അരം കരൽ	— പര്യുഷം കരയാൽ (തഥാത്വം അനുഗ്രഹാണ)
വയം (അപി) യം യജ്ഞം ചക്രമ	— കർമ്മവേ
അയം ത്വേ അപി	— സയാഗഃ തവൈവ (അപി രേവാതേം) തപൽപ്രീത്യത്വഃ (ഭവതു)

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുത്തെ മഹത്വമറിയുന്ന യജമാനൻ, യജിതൃസ്തേഭ്യേഭ്യോ ദേവന്മാർക്കെല്ലാം ഏകപ്രകാരമാ യാൽ മതിയാംവണ്ണമാകുമോ, അപ്രകാരം ചെയ്യാൻ അവി ടന്നനുഗ്രഹിച്ചാലും. ഞങ്ങളും യാതൊരു യജനം അനുഷ്ഠിതൃ ന്നവോ അതു് അവിടുത്തെ മാത്രമാകുന്നു, അവിടുത്തെ പ്രീതി സ്തായിക്കൊണ്ടാകുന്നു.

വക്ത്രം:-27-ഗായത്രീപദങ്ങൾ:

- 1 ഇമാംമേ അഗ്നേ സമീധമിമാമുപസദംവനേഃ
ഇമാ ഉഷശ്രുധീഗിരഃ

അനവയം:-

ഹേ അഗ്നേ, മേ	— മദീയാം
ഇമാം സം-ഇധം	— ആധീയമാനാം
ഇമാം ഉപ-സദഃ	— ഉപസദനസാധനമാഹുതി.
വനേഃ	— സംഭജേമാഃ
(തഥാ) ഇമാഃ ഉ ഗിരഃ	— ഇമാ അപിസ്മതിഃ
സ ശ്രുധി	— സുഷു ശ്രുണ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, ആധാരം ചെയ്യാപ്പെടുന്ന (ഹോമിത്യുൽവേണ്ടി ചാതിച്ചുവെച്ചുപ്പെടുന്ന) എന്റെ ചമത, അവിടുത്തെ സമീപിയ്ക്കുന്ന അതിന്റെ ആഹുതിയെ സ്വീകരിപ്പാലും. അതുപോലെ ഈ സ്തൂതികളെയും നല്ലപോലെ കേട്ടാലും.

2 അയാദേ അഗ്നേവിയേമോജേജാനപാദഗാമിഷ്യേ ഏനാസുകേതനസുജാത

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, തേ	— ത്വാം
അയാ വിയേമ	— അനയാഹുത്യാ പരിചരേമ
ഹേ ഉജ്ജ്ഞഃ നപാദ്,	— ബലസ്യ നപ്ലഃ,
ഹേ അഗ്നഃ-ഇഷ്യേ,	— വ്യാപകജ്ഞ, (ത്വാം അനയാ ഹുത്യാ പരിചരേമ,)
ഹേ സു-ജാത, ഏനാ	
സു-ഉമേതന	— ശോഭനേജനന, ഏതേന സ്തോത്രേണ (പ്രിയേയേമ)

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, ഈ ആഹുതികൊണ്ടു് അവിടുത്തെ ഞാൻ പരിചരിക്കുവാനു് അല്ലയോ ബലത്തിന്റെ പൌത്ര, എണ്ടു് വ്യാപിപ്പിച്ച യജ്ഞത്തോടുകൂടിയ അഗ്നേ, ഈ ആഹുതിയാൽ അവിടുത്തെ പരിചരിക്കുവാനു്. അല്ലയോ ശോഭനേജനന, ഈ സ്തോത്രത്താൽ ഞാൻ സന്തോഷിപ്പിക്കുവാനു്.

3 തന്വാഗിഷ്ടിർജ്ഞസംഭ്രവിണസ്യും ഭൂവിണോദഃ സപര്യേമസപര്യവഃ

അന്വയം:-

ഹേ ഭൂവിണഃ-ദഃ,	— ധനസ്യജാതഃ, അഗ്നേ,
തം ഗിർജ്ഞസം	— ഗിഷ്ടിഃ സ്തൂതിഭിച്ഛന്നനിയം
ഭൂവിണസ്യും ത്വാ	— ഹവിർല്ലക്ഷണാനേച്ഛും-ത്വാം
സപര്യവഃ	— പരിചരണകത്താരോപയം
ഗിഃ-ഭിഃ സപര്യേമ	— സ്മൃതിഭിഃ പരിചരേമ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ധനദാതാവായ അഗ്നേ, സ്തുതികളാൽ ആശ്രയണീയനും ഹവിരന്നമിച്ഛിക്കുന്നവനുമായ അവിടുത്തെ ഉപാസകരായ ഞങ്ങൾ സ്തോത്രങ്ങളാൽ സപര്യ ചെയ്യാവൂ. പരിചരിക്ക്കാവൂ.

4 സബോധിസുരിച്ഛവാവസുപതേവസുഭാവൻ യുയോധ്യ സുഭേഷാംസി

അന്വയം:-

ഹേ വസു-പതേ,

വസു-ഭാവൻ,

മഘ-വാ

സുരിഃ സഃ തപഃ ബോധി

— ധനപതേ, ധനദാതഃ,

— അന്നവാൻ

— വിഭാൻ തപഃ അസുഭീയം
സ്തോത്രം ബുദ്ധ്യസ്വ

(കിംച) ഭേഷാംസി -

അസുൽ യുയോധി

— ഭേഷപ്തൻ അസുതഃ പ്രഥകീകത

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ധനപതേ, ധനദാതാവേ, അന്നവാനും, വിഭാനുമായ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രത്തെ മനസ്സിലാക്കിയാലും, ഉൾക്കൊണ്ടാലും. ഇടാതെ ശത്രുക്കളെ ഞങ്ങളിൽ നിന്നകറ്റിയാലും.

5 സന്നാപൃഷ്ടിഭിവസ്വരിനാന്നവാമനസ്ത്വാന്നം സന്നസ്സഹസ്രിണീരിഷഃ

അന്വയം:-

സഃ (ഏവാഗ്നിഃ) നഃ

ഭിവഃ പരി

പൃഷ്ടിം

സഃ (ഏവ) നഃ

അനന്ത്വാന്നം

വാജം

(തഥാ) സഹസ്രിണീഃ

ഇഷഃ സഃ (ഏവ) നഃ

— അസുഭർത്ഥം

— ദൃലോകാൽ, അന്തരിക്ഷാൽ

— (കരോതി)

— അവിചലം, അനല്യം

— ബലം (ഭോതു)

— അപരിമിതപ്രകാരാണി

— അന്നാനി (ഭോതു)

അർത്ഥം:-ആ അഗ്നിതന്നെയാണ് അന്തരീക്ഷത്തിൽനിന്ന് നക്ഷത്രവേണ്ടി മഴപെയ്യിക്കുന്നത്. അവിടുത്തെ അനല്പമായ ബലം നക്ഷത്രം നൽകട്ടെ. അവിടുത്തെ അളവറ അന്നങ്ങരം നക്ഷത്രം തന്നെക്കുട്ടെ.

6 ഈളാനായവസ്യവ്യേഷവിഷ്ടതനോഗിരാ യജിഷഹോതരാഗഹി

അന്വയം:-

ഹേ യവിഷ,	— യുവതമ,
(ദേവാനാം) ദൂത, യജിഷ	— അതിശയേനയഷ്ടവ്യ,
ഹോതഃ,	— ദേവാനാമാഹ്യാതഃ, അഗ്നേ,
നഃ ഗിരാ	— അസൂഭീയയാ സ്മൃത്യാ
ഈളാനായ അവസ്യവേ	— പുജയിത്രേ, രക്ഷണമിച്ഛതേ,
	ഋഗ്യം, മദർത്ഥം.
ആ ഗഹി	— ആഗച്ഛ

അർത്ഥം:-അല്പയോ നിത്യയുവാദവ, ദേവദൂത, ഏകദവഃ യജനീയനഃ ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനായ അഗ്നേ, ഞങ്ങളുടെ സ്തുതിയാൽ അവിടുത്തെ പുജിക്കുന്നവനും രക്ഷണമിച്ഛിക്കുന്നവനായ എനിക്കുവേണ്ടി വന്നുപേർന്നാലും.

7 അനന്ത്യസേവ്യവിദാൻജന്മാഭയാകവേ ദൂതോജന്മേവചിത്രഃ

അന്വയം:-

ഹേ കവേ, അഗ്നേ,	— മേധാവിനഗ്നേ,
അനന്ത്യഃ	— ജനാനാം ഹൃദയേ
ഉഭയാ ജന്മ വിദാൻ	— ഉഭയേവിധാനി, യഷ്ട്യുണാം.
	യജമാനാനാം, യഷ്ട്യുപാനാം.
	ദേവാനാം ച ജന്മാനിജാനൻ
ഈയസേ ഹി	— ഗച്ഛസി, ജാനാസി

ജന്യം-ഇവ	— ജനേഭ്യോ ഹിത ഇവ
മിത്ര്യഃ	— മിത്രേഭ്യോഹിതഃ
ദൂതഃ	— സയമാപ്രജാനാം ചിത്തവൃത്തി ജ്ഞാനായരാജ്ഞാപ്രേരിതഃ താസാംമനോജാനാതി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ മേധാവിൻ, അഗ്നേ, ജനങ്ങളുടെ ഏകയത്തിൽ (കടന്നു) യഷ്ടാക്കളായ യജമാനന്മാരുടേയും യഷ്ടവ്യരായ ദേവന്മാരുടേയും ഉൽപത്തിയറിയുന്നവനായി, രാജാവിനാൽ ജനങ്ങളുടെ ചിത്തവൃത്തിയറിയാൻ നിയുക്തനായ ജനഹിതനും മിത്രഹിതനുമായ ചാരൻ എന്നപോലെ അവിടുന്ന് സഞ്ചരിക്കുന്നു. (അവിടുന്ന് കർമ്മാനുഷ്ഠാതാക്കളുടെ ഏകയഗതികളറിയുന്നു.)

8 സവിദ്വാത്ത്വചപിപ്രയോയക്ഷിചികിത്വ ആനഷക്

ആചാസ്മിന്മ്സഥ്സിബഹിഷി

വ 27

അന്വയം:—

(ഹേ അഗ്നേ) സഃ (ത്വം)

വിദ്വാൻ — വിശേഷേണാഭിജ്ഞസ്തൻ

ആ ച പിപ്രയഃ — സർവ്വതഃ അസ്മാൻകാമൈഃ
പുരയ

ഹേ ചികിത്വഃ — ചേതനവൻ

ആനഷക് — അനുക്രമേണ

അസ്മിൻ ബർഹിഷി ആ

സഥ്സി — ആസ്മിണ്ണേബർഹിഷിആസീദ

യക്ഷി ച — ദേവാൻ യജ ച

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന് വിശേഷജ്ഞനായി. കാമങ്ങളാൽ എമ്പാടൊന്നെ പുരിപ്പിച്ചാലും. അല്ലയോ സചേതനനായ അഗ്നേ, ഈ വിരിച്ചദർശിൻ ഇതന്നാലും. ദേവന്മാരെ യജിക്കുകയും ചെയ്യാലും,

വർഗ്ഗം 28

1 ശ്രേഷ്ഠം യവിഷ്ഠാതന്താഗേദ്യമന്തമാദര
വസോപുരുസ്സപ്തം രയിം

അന്വയം:-

ഘേ അഗ്നേ, യവിഷ്ഠ,
ഭാരത, വസോ,

— യുവതമ, ഭേതാഃ ദൃതപിജഃ
തേഷാം സംബന്ധിൻ, വാസക,

ശ്രേഷ്ഠം, ദ്യ-മന്തം
പുരു-സ്പൃഹം രയിം

— അതിപ്രശസ്തം, ദീപിമന്തം

ആ ഭേ

— ബഹുഭിരന്മിഭി,
സ്പൃഹണീയം ധനം ആ ഹര,

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, യുവതമ, ദൃതപിജസംബന്ധിൻ, ഏല്യാവരെയും നിവസിപ്പിച്ചുവന്നവനെ, അതിമഹത്തം പ്രകാശമറ്റതും എത്രയോ അത്മികമാണ് ആഗ്രഹിക്കപ്പെട്ടതുമായ ധനം ഞങ്ങളോട് കൊണ്ടുവന്നാലും.

2 മാനോജാതിരീശതദേവസ്യ മർത്യസ്യ ച
പച്ഛിതസ്യാ ഉതഭിഷഃ

അന്വയം:-

(ഘേ അഗ്നേ, ത്വദന്തഗ്രഹാത്)

ദേവസ്യ മർത്യസ്യ ച

നഃ അന്താതിഃ

— (സ്രീലിങ്ഗം) അഭാതാ, ഗതുഃ

മാജുഗത

— പരാഭവിതു. ശക്തോമാഭൂത്

ഉത തസ്യാഃ

— അപി ച ഉഭയവിധായാഃ

ഭിഷഃ പർച്ഛി

— അസുഭോതേഃ പാരത

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുത്തെ അന്തഗ്രഹത്താൽ ദേവസംബന്ധിയും മനുഷ്യസംബന്ധിയുമായ ഞങ്ങളുടെ ഗതു (ഭാനാദികളാണെന്നു ചെയ്യാത്ത, സന്ദികമവിരോധി) ഞങ്ങളെ തോല്പിജുവാൻ ശക്തനാകരുത്. മാത്രമല്ല ആ രണ്ടുവിധം ഗതുകളിൽ നിന്നും ഞങ്ങളെ കരകയറ്റിയാലും.

3 വിശ്വാ ഉത്ത്വയാ വയംയാനാളന്യോ ഇവ അതിഗാഹേമഹിചിഷഃ

അന്വയം:-

(ഹേ അഗ്നേ, അനുഗ്രഹാ

ത്ഥനാ) ത്വയാ

ഉത വയം വിശ്വാഃ

ചിഷഃ — സർവ്വാൻ അപിദോഷ്യൻ

ഉന്യോഃ-ഇവ ധാരാഃ — അല്പസ്രുതിഃ ധാരാഇവ

അതി ഗാഹേമഹി — അതിക്രമ്യഗച്ഛാമഃ

അർത്ഥം.-അല്പയോ അഗ്നേ, അനുഗ്രഹാത്ഥാവായ അവിടു
ന്നാൽ (അവിടുത്തെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ട്) ഏല്പാ ശത്രുക്കളെയും
ചെറുനീർപ്പാലുകളെയെന്നപോലെ ചാടിക്കടക്കാവൂ.

4 ശുചിഃ പാവകവന്യോഗേബൃഹദിരോചസേ തപഃഘൃതേഭിരാഹുതഃ

അന്വയം:-

(യതഃ) തപഃ ഘൃതേഭിഃ — ഘൃതൈഃ

ആ ഹുതഃ — സമന്താൽ സിക്തഃ

(അതഃ) ഹേ പാവക,

അഗ്നേ, — ശോധകാഗ്നേ,

ശുചിഃ വന്യഃ — ശുദ്ധഃ നമസ്കാര്യസ്സൻ

ബൃഹൽ വിരോചസേ — അത്യധികം വിവിധംഭീപ്യസേ

അർത്ഥം.-അവിടുന്ന് നെഞ്ച് ഹോമിജ്ജപ്പെട്ടവനായി, നെ
യ് നനവോരതുകൊണ്ട്, അല്പയോ ശുചീകരനായ അഗ്നേ,
പാവനനം സ്തുത്യനമായി പലവിധത്തിൽ ഏറ്റവും ശോഭി
ക്കുന്നു.

അർത്ഥം—ചമത അന്നമായിട്ടുള്ളവനും തന്നിൽ നെയ്യൊഴുക്കുന്നവനും പുരാതനനും ഹോമനിഷ്ഠാഹകനും ബലത്തിന് മകനെപ്പോലെയുള്ളവനും ആശ്ചര്യരൂപനുമായ അഗ്നി എന്നെ അറിയട്ടെ.

വക്ത്രം-29

1 വാജയന്നിവന്തരമാൻ യോഗാഅഗ്നേരപസ്തഹി
യശസ്തമസ്യമീളാഹുഷഃ

അന്വയം:—

(ഹേ അന്തരാത്മൻ,)

യശഃ—തമസ്യ	— പ്രവൃദ്ധയശസഃ
മീളാഹുഷഃ	— ഫലസ്യ സേക്തഃ
അഗ്നേഃ യോഗാൻ	— അശ്വാൻ
വാജയൻ—ഇവ ന ഉപസ്തഹി	— അന്നമിച്ഛൻ പുരുഷഃ യഥാ അശ്വാൻ ഗമനായന്ത്യേതി, തദാൽ സമീപമേത്യ ക്ഷിപ്രംസ്തഹി

(അഗ്നേഃ) രമാൻ (സ്തഹി)

അർത്ഥം—അല്ലയോ അന്തരാത്മാവേ, മികച്ച കീർത്തിയറവനും ഫലവഷ്ടകനുമായ അഗ്നിയുടെ കതിരുകളെ, അന്നമിച്ഛിച്ചു, അതു കിട്ടുന്ന സ്ഥലത്തേക്ക് പോകേണ്ടവൻ തന്റെ കതിരുകളെ പ്രീണിപ്പിക്കുന്ന പോലെ, അടുത്തുപോയി സ്തുതിക്കുക. അതുപോലെ അഗ്നിയുടെ തേരുകളേയും സ്തുതിക്കുക.

2 യദുനീമോദാശുഷേജാഭ്യോജനയന്നാഹി.
ചാരുപ്രതീക അഹുതഃ

അന്വയം:-

സു-നീമഃ	— ശോഭനനയനഃ
അജുര്യഃ	— അജരണീയഃ, അനഭിലാവ്യഃ
ചാര-പ്രതീകഃ യഃ	— ശോഭനോപക്രമഃ യഃ അസ്തി
(സോഗ്നിഃ) ദോശശ്ച	— ഹവിർത്തവന്തേ യജമാനായ തദമിമം.
അരിഃ ജരയൻ	— ശത്രുഃ നാശയൻ
ആ-ഹുതഃ	— സമന്താദാരാധിതഃ (ഭവതി)

അർത്ഥം.-സന്മാഗ്ധ്വനേതാവം തളരാത്തവനും (അജയ്യനും) ശോഭനഗമനമുള്ള യാതൊരാഗ്നിയുണ്ടോ, ആ അഗ്നി ഹവിർത്വാ താപായ യജമാനന്മാരേണ്ടി ശത്രുവിനെ ഭട്കരി സമാരാധിതനായി ഭവിക്കുന്നു.

3 യ ഉക്രിയാദേഷ്വാദോഷോഷസിപ്രശസ്യതേ യസ്യവ്രതം നമിയതേ

അന്വയം:-

യഃ (അഗ്നിഃ) ഉക്രിയാ	— ലാലായുഃശസ്തൻ
ദേഷ്വ ആ	— യാഗഗൃഹേഷ്വ ആഗത്യ
ദോഷാ ഉഷസി	— രാത്രിഷ്വ അഹസ്ത ച
പ്ര-ശസ്യതേ	— സ്തുതതേ
യസ്യ വ്രതം	— അഗ്നേഃ കമ്മ
ന മിയതേ	— നഹി.സ്യതേ, നക്ഷിയതേ

അർത്ഥം.-യാതൊരാഗ്നി സ്വകാന്തിയോട്, ലാലകളോടൊത്തു യാഗഗൃഹങ്ങളിലേക്കിറവു പകലും സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നുവോ, ആ അഗ്നിയുടെ കർമ്മം ദീപ്തിയും കേടല്ലിയില്ലെന്നില്ല, ക്ഷയിക്കുന്നില്ല.

4 ആയസ്യ ധ്വജോതനാചിത്രോവിഭാത്യച്ഛിഷാ അജാനോജജരൈഭി

അന്വയം:-

യഃ (അഗ്നിഃ) ചിത്രഃ — നാനാവണ്ണഃ
 അച്ഛിഷാ സ്വഃ ഭാരുനാ ന — സൂര്യഃ കിരണേനേവ
 അജരൈഃ — നിത്യൈർജ്വാലാസമുഹൈഃ
 അഭി അഞ്ജാനഃ — വൃഞ്ജയൻ, പ്രകാശയൻ
 ആ വി-ഭാതി — ആസമന്താൽ പ്രകാശതേ

അർത്ഥം-യാതൊരഗ്നി നാനാവണ്ണനായി തേജസ്സുകൊണ്ടു് സൂര്യൻ രശ്മിയാലെന്നപോലെ നിത്യങ്ങളായ ജ്വാലാസമുഹങ്ങളാൽ എല്ലാം തെളിയിക്കുന്നവനായി എമ്പാടും പ്രകാശിക്കുന്നുവോ,

5 അത്രിമന്¹സ്വരാജ്യമഗ്നിമു¹ക്ടിമാനിവാ¹വ്യധഃ
 വിശ്വാ¹സധിശ്രീയോ¹ദധേ

അന്വയം:-

അത്രിഃ — അന്നാനാം ക്ഷേപകം
 സ്വ-രാജ്യം അന — സ്വയമേവ രാജമാനം
 സ്വാരാജ്യം അഭിലക്ഷ്യ
 അഗ്നിഃ ഉക്ടിമാനി
 വവ്യധഃ — ശസ്ത്രാണി വദ്ധയന്തി
 (സ്വപാഗ്നിഃ) വിശ്വാഃ
 ശ്രീയഃ — സർവ്വാശ്രീയഃ
 അധി ദധേ — ധാരയന്തി

അർത്ഥം-അന്നങ്ങളുടെ (ഹവിസ്സുകളുടെ) ക്ഷേപകനും സ്വന്തമായ തേജസ്സുകൊണ്ടു് ശോഭമാനനുമായ അഗ്നിയെ ശസ്ത്രങ്ങൾ വദ്ധിപ്പിക്കുന്നു, വളർത്തുന്നു ആ അഗ്നി എല്ലാ ശ്രീകളും, പ്രകാശങ്ങളും ധരിക്കുന്നു. (ഇവിടെ അർത്ഥം കഴിഞ്ഞ ഭൂക്കിന്നും ഈ ഭൂക്കിന്നും യുഗ്മകമായിട്ടാണ്.)

6 അഗ്നേ¹വി¹ഭ്രൂ¹സ്യ¹സോ¹സ്യ

ദേവാ¹നാ¹മൃ¹തി¹ഭി¹ര്യം

അ¹രി¹ഷ്യ¹ന്ന¹സ്ത¹പേ¹മ

ഹൃ¹ഭി¹ഷ്യ¹മാ¹പൃ¹ത¹ന്യ¹തഃ

വ 29

അനന്യം:-

അരിഷ്യന്തഃ വയം	— കേനാപ്യഹിംസ്യമാനാവയം
അഗ്നേഃ ഇഭ്രൂസ്യ	
സോമസ്യ	— തേഷാം
ദേവാനാം മൃതിഭിഃ	— അന്യേഷാമപിരക്ഷാഭിഃ
സപേമഹി	— സബ്ഗച്ഛേമഹി
(രക്ഷായുക്താവയം)	
പൃതന്യതഃ	— പൃതനാമാത്മന ഇച്ഛതൃഗ്ഗൃഗ്ഗൻ
അഭി സ്യമാ	— അഭിഭവേമ

അർത്ഥം:- (അഗ്നിയുടെ അനഗ്രഹത്താൽ) ആരാലും കേടേ
 ലിയിക്കപ്പെടാത്ത നമ്മൾ അഗ്നിയുടെയും ഇന്ദ്രന്റെയും സോമന്റെ
 യും മറ്റു ദേവന്മാരുടെയും സംരക്ഷണങ്ങളോടു ചേരും. അ
 ണ്ണിനെ രക്ഷിതരായ നമ്മൾ യുദ്ധേച്ഛിക്കുളായ ശത്രുക്കളെ
 ജയിക്കാവൂ.

അഞ്ചാമധ്യായം സമാപ്തം.

അദ്ധ്യായപീഠിക

അഷ്ടകം-2 അധ്യായം-6

1-2 വക്ത്രങ്ങൾക്കു് അഗ്നിദേവത. 3 മുതൽ 9 കൂടിയ വക്ത്രങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രൻ ദേവത. 7-8-9ൽ ഒരു യജ്ഞാവസരത്തിൽ അസുരന്മാരാൽ ആക്രമിക്കപ്പെട്ട ഇന്ദ്രൻ ഗുത്സമഭനെന ഋഷിയുടെ വേഷംപുണ്ടു് ഒളിച്ച കഥ വിവരിക്കുന്നു. അസുരന്മാർ ഗുത്സമഭന്റെ പിടികൂടി. ഇന്ദ്രന്റെ നാനാഗുണങ്ങൾ പറഞ്ഞ് അപ്രകാരമുള്ള ഇന്ദ്രൻ താനല്ല എന്ന് ഗുത്സമഭൻ അസുരന്മാരോടു പറയുന്നു. 10 മുതൽ 28 കൂടി വക്ത്രങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രൻ ദേവത. 27-ാം വക്ത്രത്തിൽ 6-ാമത്തെ മന്ത്രം സർവാത്മസാധകമാണു്. 29 മുതൽ 32 കൂടിയ വക്ത്രങ്ങളിൽ ബൃഹസ്പതിയും ബ്രഹ്മണസ്പതിയും ആണു് ദേവതകൾ. ഇരുവരും മന്ത്രാധിപതികളാണു്. 1-ാം മന്ത്രം കേരളത്തിൽ ഗണപതിയെ ഉദ്ദേശിച്ച പയോഗിക്കപ്പെടുന്നു. 15-ാം മന്ത്രം നവഗ്രഹങ്ങളിൽ ബൃഹസ്പതിയെ ഉദ്ദേശിച്ചു്.

അഷ്ടകം 2. അധ്യായം 6 - വക്ത്രം. 1
ഗ്രഥസമഭഃ ഋഷിഃ ത്രിഷ്ടുപ്തഃ അഗ്നിദേവതാ

1 നിഹോതാഹോതൃഷ്ണേ വിഭാന

സ്തേഷോദീഭിവാ അസഭൽ സഭക്ഷഃ

അബ്രവതപ്രമതിർസിഷ

സ്സഹസ്രംരേശ്ശുചിഭിഹോഅഗ്നിഃ

അന്വയം:-

(ഗ്രഥസമഭസ്മുതി)

ഹോതാ

— ദേവാനാമാഹ്യാതാ

വിഭാനഃ, സ്തേഷഃ

— വിഭാൻ, പ്രവൃദ്ധഃ

ദീഭി-വാൻ

— ദീപ്യമാനഃ

സ-ഭക്ഷഃ

— ശോഭനബലഃ

അബ്ബവൃത-പ്രമതി:	— അബ്ബാനി, അഹിംസിതാനി വൃതാനി, കമ്മാണി യസ്യാഃ സാ അബ്ബവൃതാ, പ്രമതിഃ പ്രകൃഷ്ടാബ്ധിഃ യസ്യസഃ
വസിഷ്ഠഃ	— സവ്യസ്യ വാസയിതൃതമഃ
സഹസ്രം-ഭരഃ	— സവ്യസ്യഭരതാ
ശുചി-ജിഹ്വഃ	— ശുചിഃ, ദീപ്തജിഹ്വാ, ജാലാ യസ്യസഃ
അഗ്നിഃ ഹോതൃ-സഭനേ	— ഹോതൃസ്ഥാനേ, ഉത്തരപേദ്യം
നി അസഭൻ	— നിതരാംസിതു

അർത്ഥം:—(ഗൃത്സമഭൻ സ്മരിച്ചു) ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനും വിദ്വാനും കത്തിവളർന്നവനും ഭാസമാനനും ശോഭനബലനും കേടല്ലെങ്കിൽപ്പോഴെ കമ്മങ്ങാളാത്ത ഉഷിഷ്ടാബ്ധി യോടുകൂടിയവനും എല്ലാവരെയും അതാതിടത്തു വസിപ്പിക്കുന്നവരിൽ ശ്രേഷ്ഠനും ആയിരംകൂട്ടം (എല്ലാം) ദീപ്തജിഹ്വനും തെളിഞ്ഞ ജാലകളാകുന്ന നാപകളോടുകൂടിയവനുമായ അഗ്നി, ഹോതാവിന്റെ സ്ഥാനത്തു്, ഉത്തരപേദിയിൽ പേണ്ട പോലെ വന്നിരിക്കട്ടെ

2 തപഃഋതസ്തപഃ പരസ്താ

സ്തപഃവസ്യഭൃഗ്വപൃഷ്പ്രണേതാ

അഗ്നേതോകസ്യന്തസ്തന്നേതന്തന്താ

മപ്രയച്ഛൻദീഭ്യഃബോധിഗോപാഃ

അന്വയം:—

ഹേ വൃഷഭ, അഗ്നേ	— അഭിമതവർഷകാഗ്നേ
തപഃ ഋതഃ	— അസ്മദീയേ യജ്ഞേദോവാഹ്യാ നാത്ഥം ഋതഃ (ഭവ)
തപഃ ഉ നഃ പരഃ-പരഃ	— ആപദ്ഭ്യഃ പാരയിതാ, പാതാ ച (ഭവ)
തപഃ വസ്യഃ ഭൃഗ്വ	
പ്ര-ണേതാ	— വസ്യന്തഃ

അപ്ര-യുക്തൻ ഭീഭ്യൽ	— അപ്രമാദ്യൻ ശോഭാനഃ തപഃ
നഃ തോകസ്യ	— അസ്താകം പുത്രസ്യ
തനേ	— തനോതി, വിസ്താരയതി കലമിതിപൌത്രഃ തസ്മിൻ
തന്ത്രനാം ഗോപാം	
ബോധി	— ഗോപയിതാവോമിതി ബുധ്യസ്വ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഭിമതവർഷകനായ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിൽ ദേവന്മാരെ വിളിയ്ക്കുന്നതിനുള്ള ദൂതനായി ഭവിച്ചാലും. പിന്നെ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളെ ആപത്തുകളിൽ നിന്ന് അകരെ കടത്തുന്നവനും രക്ഷിയ്ക്കുന്നവനുമായി ഭവിച്ചാലും. കൂടാതെ ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖമായി ധനത്തെ പ്രാപിപ്പിക്കുന്നവനായി ഭവിച്ചാലും. പിഴപറരാത്തവനും ശോഭാനനമായ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ പുത്രന്റെ പുത്രൻ 'ഞാൻ രക്ഷിതാവாகുന്നു' എന്ന് സ്വയം ബോധിച്ചാലും, മനസ്സിലാക്കിപ്പിച്ചാലും. (പൌത്രനുണ്ടായാൽ മാത്രമേ കലതത്തുപായുള്ളൂ, പൌത്രന്റെ തിലോദകംകൊണ്ടേ ഗതിവരു എന്ന് ശ്രുതിപ്രസിദ്ധം. അതുകൊണ്ടാണ് പൌത്രനെ രക്ഷിക്കണമെന്ന് പ്രാർത്ഥിക്കുന്നത്).

3 വിധേമതേപരമേജന്മന്നഗേ
വിധേമസ്തോമൈരവരേസധസ്ഥേ
യസ്താദ്യോനേതദാരിഥായജേതം.
പ്രത്യേഹവിഷ്വിജ്ഞരേസമീദ്ധേ

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, പരമ,	— ഉൽകൃഷ്ടേ
ജന്മൻ	— ജന്മനി. ജന്മസ്ഥാനേ, ദിവീ (അവസ്ഥിതായ)
തേ വിധേമ	— ഇദ്യം സ്തുതിഭിഃ പാപിപരേമ
അവരേ സധ-സ്ഥേ	— ദൃലോകാദധസ്തനേ അന്തരീക്ഷേ സ്ഥിതായദ്യം.

സ്നോമൈ: വിധേമ	— സ്നോമൈ: പരിചരേമ
യസ്നാൽ യോനേ:	— പുഥിവിത്രപാൽ സ്ഥാനാൽതം
ഉൽ-ആരിഥ	— പ്രാദർഭൂതോസി
തം യജേ	— പുഥിവിപ്രദേശം പുജയാമി
(തത്രഹി) സം-	
ഇധേ ത്വേ	— സമിത്ഭി: സമിദ്ധ്യമാനേത്വയി
ഹവിംഷി പ്ര ജ്ജമിത	— അധ്വാരാദി: പ്രജഹ തി

അർത്ഥം:-ബലവത്തായ അഗ്നേ, ഏതും ഉൽകൃഷ്ടമായ ദ്രോവിലെ ജന്തുസ്ഥാനത്തു് വഴുതിക്കുന്ന അവിടുത്തെ (സാമ) സ്തുതികളാൽ പരിചരിക്കുന്ന അതിനുതാഴെ അന്തരീക്ഷത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന അവിടുത്തെ സ്തോത്രങ്ങളാൽ ഉപാസിക്കുന്നു. ഭൂമിയിൽ അവിടുന്ന് പുറത്തുപറന്ന പ്രദേശത്തെ പുജിക്കുന്നു. അവിടെയാണല്ലോ ചാതകളാൽ കത്തിക്കാളിയ അവിടുത്തിൽ അധ്വാരാദികൾ പുരോധാഗാദി ഹവിസ്സുകൾ ഹോമിക്കുന്നതു്.

4 അഗ്നേയജസ്വഹവിഷായജീതാ

(ഐശ്വര്യഭേഷ്ടഭിഗ്നീഹിരാധി:

ത്വംഹൃസിരയിപതിരയിണാം.

ത്വംശുക്തസ്യവചസോഽനോന്താ

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, യജീയാൻ	— യജുതമസ്ത്വം.
ഹവിഷാ യജസ്വ	— അസുഭൂതേന ഹവിഷാദേവാൻ സംയജ
ദേഷ്ടം രാധാ	— ദേയമന്നം.
ശ്രഷ്ടി അഭി ഗ്നീഹി	— ക്ഷിപ്രം, ദേവാനാമിദം സ്വാദുതരം, ഇദംസ്വാദുതരം ഇതിബ്രൂഹി
ത്വം രയിണാം.	
രയി-പതി: അസി ഹി	— ധനാനാംമദ്ധ്യേ ഉത്തമധനസ്യ പതിരസിഹി

തപം ശുക്രസ്യ വചസഃ — ദിപ്തസ്യ അസുദീയസ്യ
 മനോതാ — പ്രജ്ഞാതാഭവസി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, യജിക്കുന്നവരിൽപെച്ച് ഉത്തമനായ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളാൽ നല്ലപ്പെട്ട ഹവിസ്സാൽ ദേവന്മാരെ യജിച്ചാലും. അവക്കു നല്ലപ്പെടേണ്ട ഹവിസ്സ് വേഗത്തിലെത്തിച്ച്, ദേവന്മാരോടു് 'ഇതു വളരെ സ്വാദുവാണു്, വളരെ സ്വാദുവാണു്' എന്നു പറഞ്ഞാലും. അവിടുന്ന് ധനങ്ങളിൽ ഉൽകൃഷ്ടധനത്തിന്റെ നാമനാണല്ലോ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ പ്രകാശമാനമായ സ്തോത്രത്തെ അറിയുന്നവനുമാണു്.

5 ഉയേംതേനക്ഷീയതേവസവ്യം
 ദിവേദിവേജായമാനസ്യസ്മേ
 കൃധിക്ഷമന്തംജരിതാരംഗേ
 കൃധിപതിംസ്വപത്യസ്യരായഃ

അന്വയം:—

ഹേ ദസ്യ, അഗ്നേ,	— ദൗനീയാഗ്നേ,
ദിവേ-ദിവേ	
ജായമാനസ്യ തേ	— പ്രതിദിനമഗ്നിഹോത്രകാലേ
	ജാതസ്യതവ
ഉയേം വസവ്യം	— ദിവ്യം ജൈമം ച വസു
ന ക്ഷീയതേ	— നഹീയതേ
(അതസ്ത്വം) ജരിതാരം	— തവസ്തോത്രം കുർവാണമിമം
	യജമാനം
ക്ഷ-മന്തം കൃധി	— അന്നവന്തം, കീർത്തിമന്തംവാകരു
(കിംച) സ-അപത്യസ്യ	— ശോഭനോപത്യയുക്തസ്യ
രായഃ പതിം കൃധി	— ധനസ്യ സ്വാമിനം കരു

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ദൗനീയനായ അഗ്നേ, ദിവസംപ്രതി അഗ്നിഹോത്രകാലത്തിൽ ജനിക്കുന്ന അവിടുത്തേയ്ക്കു്, ദിവ്യവും ജൈമവും (രണ്ടും) ആയ ധനം ഒരിക്കലും ക്ഷയിക്കുന്നില്ല,

ഇല്ലാതാകുന്നില്ല. അതുകൊണ്ട് അവിടുന്ന് സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്ന യജമാനനെ അന്നുവാൻ (ധനംകൊണ്ട് കീർത്തിമാൻ) ആക്കിയാലും. പിന്നെ സർവ്വസന്നതിയോടുകൂടിയ ഐശ്വര്യത്തിന് നാഥനാക്കിയാലും.

6 സൈനാനീകേനസുവിദത്രോഽസ്മൈ

യഷ്വാദേവ് ആയജിഷ്ണുസ്സാസ്മി

അദേബ്ബോഗോപാഊനഃപരസ്വ

അഗ്നേഭ്യമദതരേവദിദീഹി

വ 1

അനന്യം. —

ഘേ അഗ്നേ, സഃ	— താദൃശസ്വം
ഏനാ അനീകേന	— ഏതേനൈസന്യേനയുക്തഃ
അസ്മൈ സു-വിദത്രഃ	— അസ്താകം സുപ്രതിജ്ഞഃ (ഭവ)
ദേവാനാ യഷ്വാ	— ദേവാനാം ഹവിഷപ്രദാനേന പുരുഷഃ
ആ-യജിഷ്ഃ	— യഷ്യതഃ
അദേബ്ബഃ	— കേനാപ്യതിരസ്തതഃ
ഗോപാഃ	— ദേവാനാം ഗോപയിതാ (ഭവ)
ഉത നഃ പരഃ-പാഃ	— അപിച അസ്താകം ദുരിതേഭ്യഃ പാരയിതാ ത്വം
ഭ്യ-മൽ	— കാന്തിയുക്തം
ഉത രേവൽ	— ധനയുക്തം യഥാ ഭവതി തഥാ
സാസ്മി ദിദീഹി	— ക്ഷേമേണ സർവ്വതോദിദീഹി, ദീപ്യസ്വ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് ഈ സൈന്യങ്ങളോട് (ഇട്ടകളോട്) കൂടി ഞങ്ങൾക്ക് ദക്ഷ പ്രതിജ്ഞ ചെയ്യുന്നവനായി ഭവിച്ചാലും. ദേവന്മാരെ യജിതൃന്നവനും യഷ്വാക്കളിൽ ഉത്തമനും ആരാലും നിരാകരിക്കപ്പെടാത്തവനും ദേവന്മാരുടെ പാലയിതാവുമായി ഭവിച്ചാലും. കൂടാതെ ഞങ്ങളെ ദുരിതങ്ങളിൽ നിന്ന് കരകയറുന്ന അവിടുന്ന് കാന്തിമത്തായ

ധനം എപ്രകാരമായാൽ ഭവിയ്ക്കുമോ, അപ്രകാരം ക്ഷേമത്തോടു കൂടി പ്രോജപതിച്ചാലും.

വക്തം-2,

1 ജോഹ്വത്രോഅഗ്നിഃപ്രഥമഃപിതേവേ
ഉസ്മദേമനശായൽസമീദ്ധഃ
ശ്രീയംവസാനോഅമൃതോവിചേതാ
മഹ്യജേന്യശ്രവസ്യ ഽസ്സവാജീ

അനന്ധം:-

പ്രഥമഃ ജോഹ്വത്രഃ	— സദൈവ്വഃ യജ്ഞാത്ഥം ആദൈവഹ്വതവ്യഃ
അഗ്നിഃ യൽ	— യദാ
ഇളഃ പദേ	— ഇളായാഃ, ഭൂമ്യോഃ പദേ ഉത്തരവേദ്യോ.
മനശാ സം-ഇദ്ധഃ	— മനുഷ്യേണ, യജമാനേന സമ്യക്ഭീപിതഃ (തദാ)
പിതാ-ഇവ	— ദേവാനാം ഹവിഷപ്രാപണേന പാലക ഇവ (ഭവതി)
ശ്രീയം വസാനഃ	— ഭീഷ്മിമാച്ഛാദയൻ
അമൃതഃ, വി-ചേതാഃ	— മരണധർമ്മരഹിതഃ വിവിധപ്രജ്ഞഃ
ശ്രവസ്യഃ	— അന്നായ ഹിതഃ
വാജീ സം	— ബലവാൻ അഗ്നിഃ
മഹ്യജേന്യഃ	— പരിചരണീയഃ (ഭവതി)

അർത്ഥം:-എല്ലാവരായും യജ്ഞത്തിന്നുവേണ്ടി ആദ്യം വിളിയ്ക്കപ്പെടുന്നവനായ അഗ്നി എപ്പോൾ ഉത്തരവേദിയിൽ യജമാനാൽ ആളിക്കത്തിയ്ക്കപ്പെടുന്നുവോ, അപ്പോൾ അവിടുന്ന് ദേവന്മാർക്ക് ഹവിസ്സെത്തിയ്ക്കുന്നതുകൊണ്ട്, അച്ഛനെന്നപോലെ, രക്ഷകനെന്നപോലെ ഭവിയ്ക്കുന്നു. പ്രകാശംകൊണ്ടു

പുതപ്പ്, അമരം: വിവിധജ്ഞാനയുക്തം. അന്നസിദ്ധിയ്ക്കു ന ഉലനം ബലവാനമായ അവിടുന്ന്, തൊട്ടുതലോടി പരിചരി യ്ക്കപ്പെടേണ്ടവനാകുന്നു.

2 ശ്രുയാഅഗ്നിശ്ചിത്രഭാനംമേ
വിശ്വാഭിത്രിഭിരൂതോവിചേതാഃ
ശ്യാവാരഥംവഹതോരോഹിതാവോ
താതഷാഹപക്രവിട്ടത്രഃ

അന്വയം:-

- ആതഃ, വി-ചേതാഃ — മരണധർമ്മരഹിതഃ, വിവിധപ്രജ്ഞഃ
- ചിത്ര-ഭാനഃ — വിചിത്രദീപ്തിഃ സഃ
- അഗ്നിഃ വിശ്വാഭിഃ ഗിഃ-ഭിഃ — സ്പതിസാധനഭൂതൈഃ സഞ്ചിയാഭിരൂതഃ ക്രിയമാണം
- മേ ഹവം ശ്രുതാഃ (തസ്യാഗ്നേഃ) രഥം — മമസ്തോത്രം ശ്രണോതു
- ശ്യാവാ വഹതഃ — ശ്യാവവണ്ണാശ്യാവഹതഃ
- വാ രോഹിതാ — അഥവാ രോഹിദണ്ണാശ്യാവ (വഹതഃ)
- ഉത അതഃ — ആരോചമാനൗ അശ്യാവ (വഹതഃ)
- വി-ട്ടത്രഃ — നാനാസ്ഥാനേഷു വിഹൃതഃ
- പക്ര അഹ — പ്രതപിശിരകാരിഖലു

അർത്ഥം:-അമരം. വിവിധജ്ഞാനയുക്തം. വിചിത്ര പ്രകാശനമായ ആ അഗ്നി സ്പതിയ്ക്കുചേരുന്ന എല്ലാ വാക്കുകളാ ലും ചൊല്ലപ്പെടുന്ന എന്റെ സ്തോത്രം കേൾക്കട്ടെ ആ അഗ്നിയുടെ തേരിനെ കറുത്തു മഞ്ഞച്ചുവയോ, ചുക്കുന്നവയോ ആയ വയു., തേജസ്സുറവയുമായ കതിരകൾ വഹിക്കുന്നു. പ്രതപിക്കുകൾ അവിടുന്ന് പലയിടങ്ങളിലും വിഹരിക്കപ്പെടുന്നു.

3 ഉത്താനായാമജനയനം സുഷുതം
 ഭൂവഗ്നിഃപുരുപേശാസുഗർഷഃ
 ശിരിണായാപിഭക്തനാമഹോഭി
 രപരീവൃതോവസതിപ്രചേതാഃ

അനവയം:-

ഉത്താനായാമം	— ഉത്താനശയായാമം അരണ്യം
സു-സുതം	— സുഷുപ്രേരിതവന്തം
അജനയൻ	— അധാര്യായഃ, അഗ്നിഹോത്രാർത്ഥം ഉദപാദയൻ
(സഃ) അഗ്നിഃ	
പുരു-പേശാസു	— ബഹുരൂപാസു ഓഷധീഷു
ഗർഷഃ ചിരീ ഭൂവൽ	— അന്തർവൃത്തമാനതയാ ഗർഭവ ഭവേൽ
ശിരിണായാമം	— ശിര്യതേ അന്ധ്യം ഭൂതാനി, ശിരിണാരാത്രിഃ, തസ്മിൻ
അകുതനാ	— അജനാഭക്തഃ തമഃ, തേന തമസാ
അപരി-വൃതഃ	— അസംസ്‌പൃഷ്ടഃ, അതഃ ഏവ
മഹഃ-ഭിഃ പ്ര-ചേതാഃ	— തേജോഭിര്യുക്തഃ, പ്രകൃഷ്ടപ്രജ്ഞസ്സൻ
വസതി	— ദീപ്യമാനോ വർത്തതേ

അർത്ഥം.-മലന്ദകീടക്കന്ന അരണിയിൽ അഗ്നിഹോത്രത്തിനുവേണ്ടി അധാര്യ മുതലായവർ അഗ്നിയെ ഉൽപാദിപ്പിച്ചു. ആ അഗ്നി പലപല സസ്യ (വൃക്ഷ)ങ്ങളിൽ ഗർഭരൂപനെന്നപോലെ വേിച്ചു. (മരം കടഞ്ഞ് തീയുണ്ടാവുമ്പോൾ ഉള്ളിൽ തീയുണ്ടെന്നു സ്പഷ്ടം അതുകൊണ്ടു ഗർഭരൂപൻ) രാത്രിയിൽ ഇരുട്ടിനാൽ സ്പർശിക്കപ്പെടാതെ, അതുകൊണ്ടുതന്നെ തേജസ്വിയഭി, ഉത്തേജത്താൽ കന്തനായി, പ്രകാശമാനനായി അവിടുന്ന് വർത്തിക്കുന്നു.

4 ജിഹ്വന്ത്യഗ്നിം ഹവിഷാഘൃതേന
 പ്രതിക്ഷിയന്തം ഭവനാനി വിശ്വാ
 പൃഥ്വിതീരശ്വാവയസാ ബൃഹന്തം
 വ്യപിഷ്ഠമന്നൈരഭസംഭൃശാനം

അന്വയം:-

വിശ്വാ ഭവനാനി	— സർവ്വാണി ഭൂതജാതാനി
പ്രതി-ക്ഷിയന്തം	— വൈശ്വാനരാരത്നനാ അധിതിഷ്ഠന്തം
പൃഥ്വി	— മഹാനം
തീരശ്വാ വയസാ	— സർവ്വതഃ പ്രവർത്തമാനേന പേശസാ, തേജസാ
ബൃഹന്തം	— പ്രവൃദ്ധം
അന്നൈഃ വ്യപിഷ്ഠം	— ഹവിർഭിദ്യാപ്തം
രഭസം, ഭൃശാനം	— ബലവന്തം, ദൃശ്യമാനം
അഗ്നിം ഹവിഷാ ഘൃതേന	— പുരോധാശാഭിനാ
ജിഹ്വന്തി	— സിഞ്ചാമി, ദീപയാമി

അർത്ഥം:- എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങളിലും വൈശ്വാനര (ജാത) രൂപത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നവനും മഹാനും എമ്പാടും പരന്ന രേജസ്സാൽ വർദ്ധിച്ചവനും ഹവിസ്സുകളാൽ മൂടപ്പെട്ടവനും ബലവാനും ഏവർക്കും കാണാവുന്നവനുമായ അഗ്നിയെ പുരോധാശം മുതലായ ഹവിസ്സാലും നെയ്യാലും ഞാൻ നനയ്ക്കുന്ന, പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന.

5 ആവിശ്വതഃ പ്രത്യഞ്ചം ജിഹ്വന്ത്യ
 രക്ഷസാമൻസാതജ്ജന്യേത
 മായഗ്രീസ്പൃഥ്വയർബൃഹന്താ അഗ്നി
 ന്നാഭിഭൃശേതന്വാ ധൃജർഭൃശാനഃ

അന്വയം:-

വിശ്വതഃ	— സർവ്വത്ര വ്യാപ്യവർത്തമാനം
പ്രത്യഞ്ചം	— യജ്ഞം പ്രത്യാഗച്ഛന്തമഗ്നിഃ
(യേന ഘൃതേന) ആ	
ജിഘ്രി	— ആ സിഞ്ചാമി
അരക്ഷസാ മനസാ	— ബാധകരഹിതേന സ്തോത്രേണ സഹ
തൽ (ആജ്യം) ജ്ഞേത	— സേവേത
മര്യ-ശ്രീഃ	— മര്യേഃ, മർത്യൈഃ ശ്രൗണീയഃ, ജേനീയഃ
സ്പൃഹയൽ-വണ്ണ്ഃ	— യാദൃശം വണ്ണ്ം യജമാനാസ്പൃഹയന്തി, താദൃശവണ്ണ്യാപേതഃ
തന്വാ ജർജ്ജരാനഃ	— തേജസാ പുര്യമാനഃ
അഗ്നിഃ ന അഭി-മൃശേ	— അതിതേജസ്വിതയാ അഭിമർശനീയഃ വേതി

അർത്ഥം:-എങ്ങും നിറഞ്ഞുനില്ക്കുന്നവനും ഓരോ യജ്ഞത്തിനും എത്തുന്നവനുമായ അഗ്നിയെ ഏതുനെയ്തിനാൽ തികച്ചു നന്നുണ്ടുവോ, ആ നെയ് ബാധയേല്പാത്ത സ്തോത്രത്തോടു കൂടി (ബാഹ്യശബ്ദാകർഷണാദി ബാധകളാൽ പിഴപ്പിള്ളപ്പെടാത്ത സ്തോത്രത്തോടു കൂടി) അവിടുന്ന് സ്വീകരിക്കുന്നു. മനുഷ്യരാൽ ആശ്രയിക്കുന്നതല്ല, പ്രാപിയ്ക്കാത്ത അവനും, യജമാനന്മാർ ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന നിറത്തോടു കൂടി, തേജസ്സാൽ സമ്പുഷ്ടനുമായ അഗ്നി നമുക്കു പെരുമാറത്തക്കവനായി (ഇണങ്ങിയവനായി) വേിയ്ക്കുന്നു.

6 ജേ॒ഞയാ॒ഭാഗം॑ സഹ॒സാനോ॑വരേ॒ണ്

താ॒പാദു॑താസോമനവദ്വദേമ

അ॒ന്തമ॑ഗ്നിഃ ജ്ഞാ॒പാവ॑ചസ്യാ

മധു॒പച॑ധനസാജോഹവിമി

അനന്തം:-

വരണ സഹസാന:	— തേജസാ ശത്രുനഭീഭവൻത്വം
ഭാഗം ഭജന്തയാ:	— ഭജനീയം സ്തോത്രം ജാനീഹി
താ-ഭൃതാസ:	— ത്വം ഭൃതോയേഷാമസിതേ
മന-വൻ വദേമ	— മനാിവ സ്തോത്രം ബ്രൂയാമ
ജുഹ്വാ അന്തനം	— ഹോച്ഛാത്രം വിശേഷേണ സമ്പുണ്ണം
ഋ-പൃപം	— ഋനാ, കർമ്മലേന യജമാനം സംയോജയന്തം
അഗ്നിം ധന-സാ:	— ധനസ്യ സംഭക്താഹം
വചസ്യാ ജോഹവിമി	— സ്തുതികാമനയാ ആഹവയാമി

അർത്ഥം:-തേജസ്സുകൊണ്ട് ശത്രുക്കളെ കീഴടക്കുന്ന അവിടുന്ന് അവിടേയ്ക്കു ചേരേണ്ട സ്തോത്രത്തെ അറിഞ്ഞാലും. അവിടുന്ന് യാചകനെ ഭൃതനാണോ, അപർ (ഋഗ്വിഗ്വജമാനന്മാർ) അവിടുത്തെ മൗഢനപോലെ സ്തുതിക്കുന്ന ഹോമോപകരണമായ ജുഹ്വാൻ (ഹവിരാദികൾ ഹോമിച്ചു) സമ്പുണ്ണനും യജമാനനെ കർമ്മലത്തോടു ചേർന്നവനുമായ അഗ്നിയെ ധനപ്രാപ്തികാമനായ ഞാൻ സ്തുതിക്കാനിച്ഛിച്ചുകൊണ്ട് വിളിക്കുന്നു.

വക്ത്രം 3-4-5-6 വിരാട്സ്ഥാനാ ത്രിഷുഭേച്ഛന്തസി, ഇത്രോ ദേവന്തം.

- 1 ഋധീഹവമി ത്രാഹിഷ ണ്യ
സ്ത്യാമതോ വന്തേ വസു നാ.
ഇമാഹി ത്വാമു ഭേ ജാ വധ്വ ന്ത നി
വസു വ സ്ത്വി ന്യ വോ ന ക്ഷ ന്ത ാ

അനന്തം:-

(ഗ്രഥ്സഭാ: സ്തോതി,) ഹേ ഇത്ര.

(ഭേ) ഹവം ഋധി

ഭാ റിഷണ്യ

— ഭദ്രിയമിദം സ്തോത്രം ഗുണ

— മാ ഹി.സി., ഇദമല്ലമിതി
 ഭാ നിരാകാർഷി:

(വയം) തേ വസുനാം	— തവധനാനാം
ഭാവനേ സുഗമ	— ഭാഗേ പാത്രഭൂതാഭവേമ
ഇമാഃ വസു-യവഃ	— അസ്താഭിർഭത്താനിസ്തോത്രാണി, ഭാതുര്യജമാനസ്യ ധനമിച്ഛന്തി, താനി
ക്ഷരന്തഃ സിന്ധവഃ ന	— സ്രവന്തഃ നദ്യഇവ ഘൃതക്ഷരണോപേതാനി
ഊർജഃ	— ഹവിർലക്ഷണാനൃന്നാനി
ത്വാം വദ്ധയന്തി ഹി	— പ്രവൃദ്ധം കർവ്വന്തി വലു

അർത്ഥം.—(ഗൃത്സമദൻ സ്തുതിക്കുന്നു) അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, എന്റെ ഈ സ്തോത്രം കേട്ടാലും. ഇതിനെ നിസ്സാരമെന്ന് നിരാകരിയ്ക്കരുത്. അവിടുത്തെ ധനങ്ങളുടെ ഭാഗത്തിൽ ഞങ്ങൾ പാത്രഭൂതരാകാവും ഞങ്ങളാൽ നല്ലപ്പെട്ട ഈ സ്തോത്രങ്ങൾ, അവ നല്ലന്ന യജമാനന് ധനമിച്ഛിയ്ക്കുന്നു (ധനാർത്ഥമാണ് ഈ ഹവിർദ്വാനം.) അപ്രകാരം ഇച്ഛിയ്ക്കുന്നവയും ഒലിയ്ക്കുന്ന പഴകല പോലെ ഒഴുക്കറെ നെയ്യോടുകൂടിയവയുമായ ഈ ഹവിരുന്നങ്ങൾ അവിടുത്തെ പ്രവൃദ്ധനാക്കുന്നു.

2 സുജോമഹീരിന്ദ്രയാ അപിന്വഃ
 പരിഷ്ഠിതാ അഹിനാശൂരപുർവ്വഃ
 അമർത്യം ചിദ്രാസം മന്യമാന
 മവാഭിനദുകമൈവ്യാവൃധാനഃ

അന്വയം:—

ഹേ ശൂര, ഇന്ദ്ര,	— ശത്രുണാം ഹിംസകേന്ദ്ര,
യാഃ (അപഃ) അപിന്വഃ	— അവദ്ധയഃ
പുർവ്വഃ	— പ്രഭൂതാസ്താഃ
അഹിനാ	
പരി-സ്ഥിതാഃ	— വൃത്രേണാധിഷ്ഠിതാഃ, ആക്രാന്താഃ

(തതസ്ത്വം തസ്മാദഹേസ്തു

കാശാൽ) മഹിഃ സൃജഃ — മഹതീരപഃ വ്യസൃജഃ

ഉഭൈരഥഃ വപുധാനഃ — ശൈത്യോപ്ലവമാനസ്ത്വം

ഭാസം — സർവ്വസ്യോപക്ഷയിതാരം

അമർത്യം പിതീ — മരണധർമ്മരഹിതമേവാത്മാനം

മന്യമാനം അവ അഭിനന്തീ — തമസുരം അവാങ് മുഖം യഥാ
ഭവതി തഥാ വിഭാരിതവാൻ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ശത്രുഹിംസകനായ ഇന്ദ്ര, ജലങ്ങളേവ വർദ്ധിച്ചു കവിഞ്ഞൊഴുകിയിരുന്നവോ, ആ പ്രവൃദ്ധ ജലങ്ങളും വൃത്രനാൽ ആക്രമിക്കപ്പെട്ടവയായി, പിടിച്ചുനിർത്തപ്പെട്ടവയായി. അപ്പോഴുപിന്നു വൃത്രന്റെ വശത്തിൽ നിന്നു ആ മികച്ച ജലങ്ങളെ വിട്ടു. ശത്രുങ്ങളാൽ ഊക്കിയന്ന അവിന്നു ആ സർവ്വനാശകനെ താൻ മരണമില്ലാത്തവനെന്നു സ്വയം വിചാരിച്ച ആ അസുരനെ മുഖം കീഴ്പോട്ടാക്കി ഭേദിച്ചു, പിളന്നു.

3 ഉക്തമേഷിനശ്ചരയേഷ്ചാക

നമസ്മോമേഷിനശ്ചരദ്രിയേഷ്ച

തദ്യേദേതായാസന്ദേസാനഃ

പ്രവായവേസിസ്രതേനശ്ചഭ്രാഃ

അന്വയം:—

ഹേ ശ്ചര, ഇന്ദ്ര, യേഷ്ച

ഉക്തമേഷ്ച

— ഹോത്രാദിഭിഃ ക്രിയമാണേഷ്ച
ശത്രുഷ്ച

രദ്രിയേഷ്ച ന്സോമേഷ്ച

ഇതീ

— സുഖസാധനദ്രതേഷ്ച
ന്സോത്രേഷ്ച

ച ന പാകൻ

യാസു മന്ദസാനഃ

— ക്ഷിപ്രം സ്തതിഃ കാമയമാനഃ

— ന്സോത്രശത്രുരൂപാദിഷ്ച സ്തതിഷ്ച
ഐഷ്യൻ ഭവസി

ഏതാഃ ശുഭ്രാഃ	— ദീപ്യമാനാസ്തതയഃ
വായവേ തുഭ്യേ ഇൽ	— അസ്സഭീയം യജ്ഞം പ്രത്യം ഗച്ഛതേ തുഭ്യമേവ
പ്ര സിസ്രതേ ന	— തപദത്ഥമേവ പ്രസരന്തി (ന സസ്രത്യത്ഥേ)

അർത്ഥം.—അല്പയോ വീരനായ ഇന്ദ്ര, ഹോതാക്കൾ മുതലായവർ ചൊല്ലുന്ന ഏതേതുശബ്ദങ്ങളിലും സുഖകരങ്ങളായ സ്തോത്രങ്ങളിലും തന്നെ അവിടുന്ന് വേഗത്തിൽ കാമവാനായി ഭവിക്കുന്നുവോ, ഏതേതു സ്തൂതികളാൽ അവിടുന്ന് ഹർഷവാനായി ഭവിക്കുന്നുവോ, ആ ശോഭമാനങ്ങളായ സ്തൂതികൾ ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിന്നു വരുന്ന അവിടേയ്ക്കായിത്തന്നെ, അവിടുത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചതന്നെ ഇപ്പോൾ പ്രസരിക്കുന്നു, മുഴങ്ങുന്നു.

- 4 ശുഭ്രം നതേശുഷം വദ്ധന്ത
ശുഭ്രം വഭും ബാഹോദ്യാനാഃ
ശുഭ്രസ്താമിന്ദ്രവാവുധാനോ അസ്മേ
ദാസിദ്വിശസ്സുര്യേണ സഹയാഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ ശുഭ്രം ശുഷം	— തവ ശോഭനം ബലം (സ്തോത്രൈഃ) വദ്ധന്തഃ
ശുഭ്രം വഭും ന	— ദീപ്തമായും ക്ഷിപ്രം (തവ) ബാഹോഃ
ധയാനാഃ	— നിധയാനാഃ (ച) ഭവാമഃ
വവുധാനാഃ	— സ്തോത്രൈർവുദ്ധമാനഃ
ശുഭ്രഃ തപഃ	— തേജസായുക്തസ്തപഃ
അസ്മേ ദാസിഃ വിശഃ	— അസ്താകമുപക്ഷയിത്രിഃ പ്രജാഃ
സുര്യേണ	— സുഷുപ്രേരകേണായുധേന, ബാഹോഹ്നിഹിതേന വഭൂണ
സഹയാഃ	— അഭിലവ

അനന്തം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങൾ അവിടുത്തെ ദീപ്തമായ ബലത്തെ സ്നോത്രങ്ങളാൽ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നവരായും പ്രകാശമാനമായ വജ്രായുധത്തെ അവിടുത്തെ കൈകളിൽ വേഗം പെച്ചുതരുന്നവരായും ഭവിക്കുന്നു സ്നോത്രങ്ങളാൽ പ്രവൃദ്ധനും തേജസ്വിയുമായ അവിടന്ന ഞങ്ങളെ ക്ഷീണിപ്പിക്കുന്ന ജനങ്ങളെ, വധപ്രേരകവും അവിടുത്തെ കൈകളിൽ പെരുപ്പെട്ടതുമായ വജ്രത്താൽ കീഴടക്കിയാലും.

5 ഗുഹാഹിതംഗുഹ്യംഗുഹ്വഹസ്വ

പ്രവൃത്തമായിനക്ഷിതം

ഉന്മാതപോഷ്യാംതിയുദ്ധാംസ

മഹനാമി.ശുഭവീര്യം

u 3

பொருள் :-

ഹെൽസർ, (ഇ.ആ.)

ഗുഹാ ഹിതം — ഗുഹായാം നിഹിതം, അതസ്തേ

ഗുഹ്യം, ഗുരുഹിതം — അപ്രകാശ്യം, ഗുഹ്യം

അപി-വൃതം മായിനം. — തിരോഹിതം മായാവിനം.

അപ്-സു ക്ഷീരണം. — അനുരീക്ഷണീവസനം.

ഉന്മാദ രോഗം (ച) — രോഗം: ദിവ. ച

തസ്തുപ്രാം.സം. — സ്വസ്ഥമാക്കേണ്ടുന്നതും.ഭാരതം.

അഫി. വീരേണ അഫൻ — അസുര. സാമർത്ഥ്യഭരതന

വർഗ്ഗം:പരമേശ്വരൻ

അത്.-അല്ലയോ വിക്രമിയായ ഇന്ദ്ര, ഗുഹയിൽ ഒളിച്ചു വന്നു, പുറത്തുകാണപ്പെടാതെ മരഞ്ഞിരിക്കുന്നവനു. മായാവി യായി അനുരീക്ഷത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നവനു. ജലത്തെയും ദ്രോ വിനെയും സ്വശക്തിയാൽ പിടിച്ചുനിർത്തിയവനുമായ ഋതു നെ അവിടുന്ന് ബലവത്തായ വഴുത്താൽ കൊന്നു.

6 സ്തവാ¹നത¹ഇ¹ദ്രപു¹ദ്യാ¹മഹാ¹
 ന്യത¹സ്തവാ¹മന്ത്ര¹നാ¹കൃ¹താ¹നി¹
 സ്തവാ¹വ¹ഭൂ¹ംബാ¹ഹോ¹രു¹ശ¹ന്തം¹
 സ്തവാ¹ഹരീ¹സൂ¹ര്യ¹സ്യ¹കേ¹രു¹

അന്വയം:—

ഹേ ഇദ്ര, പുദ്യാ	— പുരാതനാനി
മഹാനി തേ	— മഹാന്തി തേ കമ്മാണി
ന സത്വ	— ക്ഷിപ്രം സത്വമ
ഉത നൃതനാ കൃതാനി	
സത്വമ	— അപിച അധുനാതനാനി കമ്മാണി സത്വമ
ബാഹോ: ഉശന്തം	— ദീപ്യമാനം.
വഭൂം സത്വ	— വഭ്രായുധം സത്വമ
(കിംച) സൂര്യസ്യ	— സൂചിര്യസ്യ, സൂര്യന്തനഃ ഇദ്രസ്യവാ
കേരു ഹരീ സത്വ	— പ്രജ്ഞാപകൗ ഹരീസത്വമ

അർത്ഥം—അല്ലയോ ഇദ്ര, പുരാതനങ്ങളും മഹത്തുക്കളുമായ അവിടുത്തെ കമ്മങ്ങളെ ഞങ്ങൾ വേഗത്തിൽ കീർത്തിക്കുമാറാ കട്ടെ കൂടാതെ നവീനങ്ങളായ കമ്മങ്ങളെയും പ്രശംസിക്കുമാറാകട്ടെ അവിടുത്തെ കൈകളിൽ വിളങ്ങുന്ന വഭ്രായുധത്തെ സ്തുതിക്കുമാറാകട്ടെ പിന്നെ ശോഭനവീര്യനായ (സൂര്യന്താവായ) അവിടുത്തെ വരവറിയിക്കുന്ന ഹരികളെന്ന കതിരുകളെ പുകഴ്ക്കുമാറാകട്ടെ

7 ഹരീ¹നത¹ഇ¹ദ്രവാ¹ജയ¹ന്താ¹
 ഘൃ¹തശ്ചൃ¹തം¹സാ¹രമ¹സാ¹ർഷ്യാം¹
 വി¹സമ¹നാ¹ഭി¹ര¹പ്ര¹ഥി¹ഷ്യാ¹
 രം¹സ്തപ¹ദ്വ¹തശ്ചി¹ൽ¹സരി¹ഷ്യൻ¹

അന്വയം -

ഹേ ഇന്ദ്ര, വാജയന്താ	— വേഗം കർവ്വന്തേ
തേ ഹരി	— തവാശ്വേ
ഘൃത-ശ്വതം സ്വാതം	— ഘൃതസ്യ, ഉദകസ്യപ്യാവയി താരം മോലധാനി.
ന അസാർഷ്യാം	— അനുഗൃഹ്യന്തി
സമനാ ഭൂമിഃ	— സമസ്ഥലാ പൃഥിവീ
വി അപ്രഥിഷ്ഠ	— ഗജനംശ്രുതാ മമോപരിവൃഷ്ടി ഭവതിതി പ്രഥിതാഭൂതീ
(തഥാ) പവതഃ ചിത	— മേഘോപി
സരിഷ്യൻ അരംസ്ത	— വഷണാത്മം ഇതസ്തതോ ഗമിഷ്യൻ അരമത

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, വേഗത്തിലോടുന്ന അവിടുത്തെ ഹരികളെന്ന കതിരുകൾ, ജലങ്ങൾ പൊഴിയുന്ന മോലധാനിയെ അനുഗരിച്ച് ശബ്ദിയ്ക്കുന്ന ആ ഘോര ശബ്ദം കേട്ട് എന്റെ മുകളിൽ മഴപെയ്യുന്ന എന്ത് പ്രസിദ്ധമായി പിന്നെ മോലവും പെയ്യാനായി അങ്ങിങ്ങലഞ്ഞു സ്വയം ഹമിച്ചു

8 നിപവൃതസ്താഭ്യപ്രയച്ച

നമ്സംമാത്രഭിവാവശാനോഅക്രാൻ

ദുരേപാരേവാണി.വദ്ധ്യന്ത

ഇദ്രോഷിതാംധമനി.പപ്രഥന്നി

അന്വയം -

അപ്ര-യച്ചൻ	— അപ്രമാദ്യൻ
പവതഃ നി സാഭി	— മേഘഃ നഭസി നിഷ്ണി ആസീത്
മാത്ര-ഭിഃ	— അത്ഭിഃ, മാധ്യമികാഭിവാശിവാ
സം വാവശാനഃ	— സഹശബ്ദം കർവാണഃ
അക്രാൻ	— അക്രാമീൻ, ഇതസ്തതസ്സഞ്ചാര മകരോത്

ദുരേ പാരേ	— അതിദുരേ അന്തരിക്ഷേ സ്ഥിതാം
വാണീം വലയന്തഃ	— മാധ്യമികാം വാചം സുതോ ത്രൈസ്സമുദ്ധാം കർവ്വന്തഃ
(സ്തോതാരോ മന്ത്രോവാ)	
ഇന്ദ്ര-ഇഷിതാം	— ഇന്ദ്രേണ പ്രേരിതാം
ധമനിഃ	— ശബ്ദം കർവ്വണാം താം വാചം
നി പപ്രഥൻ	— നിതരാം അപ്രഥയൻ

അർത്ഥം:-പിഴപററാതെ മേഘം നല്ക്കിയിൽ ഇരുന്ന മാധ്യമികകളായ വാക്കുകളോടു് (അല്ലങ്കിൽ ജലങ്ങളോടു്) ഒപ്പം ശബ്ദമുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടു്, അതു് അങ്ങിങ്ങു സഞ്ചരിച്ചു. അതിദുരന്തലന്തരിക്ഷത്തിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന മാധ്യമികവാക്കിനെ സുതോത്രങ്ങളാൽ വളർത്തിക്കൊണ്ടു് സുതോതാക്കൾ (അല്ലങ്കിൽ മരുതുക്കൾ) ഇന്ദ്രനാൽ പ്രേരിതയായി, ശബ്ദവതിയായ ആ വാക്കിനെ (ജലങ്ങളെ) എങ്ങും പരത്തി.

9 ഇന്ദ്രോമഹാംസിന്ധുമാശ്യാനം
 മായാവിനഃവൃത്രമസഹരന്നിഃ
 അരോജേതാംരോദസിഭിയാനേ
 കനിക്രതോവൃഷ്ണോഅസ്യവഭ്രാൻ

അനവയം:-

ഇന്ദ്രഃമഹാം സിന്ധുഃ	— മഹാന്തം മേഘം
ആ-ശ്യാനം	— തമധിഷ്ഠായ ശ്യാനം
മായാ-വിനഃ വൃത്രം	— അസുരം
നിഃ അസഹരൻ	— നിരഹൻ
വൃഷ്ണഃ അസ്യ	— വർഷകസ്യേന്ദ്രസ്യ
കനിക്രതഃ വഭ്രാൻ	— ശബ്ദം കർവ്വണാദായുധാൻ
ഭിയാനേ രോദസി	— ഭയം പ്രാപ്തോദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
അരോജേതാം	— അകമ്പേതാം

അർത്ഥം:-ഇത്രയും മറ്റൊരു മേലത്തിന്മേൽ നിറഞ്ഞ കിടക്കുന്ന മായാപിയായ വൃത്രനെ നിഹനിച്ചു. വർഷകനായ ഇത്രന്റെ ശബ്ദപ്രകടമായ വളത്തിൽ നിന്ന് ജ്വലിക്കുന്ന ദ്വാരാ പൂർണ്ണമായി വിറച്ചുപോയി.

10 അതോരവിദ്യയോഃസത്യവദ്രോ

മാനഷംയന്മാനംചാനിജ്ജ്വാതീ

നിമായിനോദാനവസ്യമായാ

അപാദയതിപപിവാത്സ്യതസ്യ

വ 4

അന്വയം:-

യതി അമാനഷം	— യദാ മനുഷ്യാണാം രഹിതം തമസുരം
മാനഷം	— മനുഷ്യാണാം ഹിതകാരി ഇത്രഃ
നി-ജ്ജ്വാതീ	— നിതാം ഹി. സ്യോതി, ജിഹ്വാ. സതി
(തദാ) വൃഷ്ടഃ	— കാമാനാം വർഷിതഃ
അസ്യ വദ്രഃ	
അതോരവിതീ	— ഇത്രസ്യ വദ്രായാഃ ദൃശം ശബ്ദമകരോതീ
സത്യവദ്രഃ പപി-വാൻ	— അഭിഷ്ഠം സോമം പീതവാൻ (സഃ)
മായിനഃ ദാനവസ്യ	
മായാഃ	— മായാപിനഃ അസുരസ്യ വഞ്ചനാനി
നി അപാദയതി	— നൃപാതയതി ബബോധ

അർത്ഥം:-ഏറ്റവും മനുഷ്യാഭൂതമാക്കുന്ന (മനുഷ്യകൾ ദ്രോഹകാരിയായ) ആ അസുരനെ മനുഷ്യഹിതകാരിയായ ഇത്രൻ ഹിംസിച്ചുനശിപ്പിച്ചു, അപ്പോൾ കാമവർഷകനായ അവിടുത്തെ വദ്രായാഃ ഏറ്റവും ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചു. പതച്ച സംസ്കരിച്ച സോമത്തെ കുടിച്ച അവിടുന്ന് മായാപിയായ അസുരന്റെ വഞ്ചനകളെ ബോധിച്ചു, നശിപ്പിച്ചു.

11 പിബാപിബേദിത്രശ്ശരസോമം
 മന്ദത്താമന്ദിനസ്സതാസഃ
 പുണതസതേകക്ഷിവദ്ധയ
 ന്നിത്ഥാസുതഃപെരതത്ത്വമാവ

അന്വയം:—

ഹേ ശ്ശര, ഇത്ര, സോമം

പിബ-പിബ ഇർ	— അഭിഷുതമിമം സോമം പിബൈവ
മന്ദിനഃ സുതാസഃ	— മദകരാഃ അഭിഷുതാസ്സോമാഃ
ത്വാ മന്ദത്ത	— ത്വാം മാദയത്ത
തേ കക്ഷീ	— തവോദരസ്യ ഉഭൌ പാശ്ചാ
പുണതഃ വർദ്ധയത്ത	— പുരയന്തസ്സുതഃ വർദ്ധയത്ത
ഇത്ഥാ പെരതഃ സുതഃ	— അനന്ത പ്രകാശണ ഉദരപുരകഃ അഭിഷുതസ്സോമഃ
ഇത്രം (ത്വാം) അവ	— തപ്തയത്ത

അർത്ഥം.—അല്പയോ ബലവാനായ ഇത്ര, ചതച്ചസംസ്കരിച്ച സോമം കുടിക്കുക, കുടിക്കുകതന്നെ പെര്യാലും. മദകരങ്ങളായ ആ സംസ്കരിച്ച സോമങ്ങൾ അപിടത്തെ ഹർഷിപ്പിക്കട്ടെ, അപിടത്തെ വയറിന്റെ രണ്ടുഭാഗങ്ങളെയും നിറച്ചുപളുത്തട്ടെ. ഇപ്രകാരം വയർ നിറഞ്ഞു, സംസ്കരിച്ച സോമം ഇത്രനായ അപിടത്തെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തട്ടെ.

12 ത്വേ ഇത്രാപ്യഭൂമവിപ്രാ

ധിയംവനേമഗ്നതയാസപന്തഃ
 അപസ്യവോധിമഹിപ്രശ്സതി.
 സഭ്യസതേരാധോഭാവനേസ്യമ

അന്വയം:—

ഹേ ഇദ്ര, വിപ്രാ:	— മേധാവിന:
തേ അഭ്യമ	— ത്വയി, ത്വദ്യുദയേ വർത്തമാഹേ
ഋത-യാ	— കർമ്മഫലകാമനയാ
സപന്ത:	— ത്വാം പരിപരണാവേന കർമ്മണാസ്പൃഗന്തഃ വയം
ധിയം അപിവന്തേ	— ത്വദ്യുദയേ ശ്രിയമാണം കർമ്മപസംഭജമാനി
(കിംപ) അവസ്യവ:	— ത്വത്തോരക്ഷണമിച്ചന്തഃ
പ്ര-ശസതിം യീമഹി	— പ്രകൃഷ്ടം ശംസനം, സ്തോത്രം ത്വയിനിദധീമഹി
(തത്ത്വ) തേ രായ:	— ത്വദീയസ്യ ധനസ്യ
ഭാവനേ സദ്യഃ സ്യാമ	— ഭാനായ പാത്രഭൂതാഃ ഇദാനീം ഭവേമ

അർത്ഥം.—അല്പമായ ഇദ്ര, മേധാവികളായ, ഋഗ്വിഗ്വേദമാ
നാദികളായ ഞങ്ങൾ അവിടുനിലാണ്, അവിടുത്തെ ഹൃദയ
ത്തിലാണ് വർത്തിക്കുന്നത്. കർമ്മഫലത്തിലിച്ഛിക്കാൻ
പരിപരണപരമായ കർമ്മങ്ങൾ അവിടുത്തെ സ്തൂരിയ്ക്കുന്ന
ഞങ്ങൾ, അവിടുത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച് ചെയ്യപ്പെടുന്ന കർമ്മത്തെ നേ
ടാവു. കൂടാതെ അവിടുത്തെ രക്ഷണമിച്ചിരിക്കുന്ന ഞങ്ങൾ ഉദ്ദ
കൃഷ്ടമായ സ്തോത്രം അവിടുനിൽ പാർത്താവി, പിന്നെ അ
വിടുത്തെ ധനദാനത്തിന്നു ഇപ്പോൾതന്നെ പാത്രഭൂതരായ
വേദിയാവി.

13 സ്യാമതേതേതുവേന ഊതി
അവസ്യവളാജംവർദ്ധയന്തഃ
ഉഷ്ണിന്നമയംചാകനാമഭേവാ
സ്മോധിരാംസിവിരവന്തഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ ഊതീ	— തവ ഊത്യാ, പ്രണയനേന
യേ തേ അവസ്യവഃ	— രക്ഷാകാമാഃ
ഊർജ്ജി വദ്ധ്യന്തഃ	— ഹവിർല്പക്ഷണമനം വദ്ധ്യമാനാഃ(വേന്തി)
(തേവയം) തേ സ്യാമ	— ത്വദധീനാവേമ
ഹേ ദേവ, ശുഷ്ണിൻ-തമഃ	— ബലവത്തമഃ
യം (രയിം) ചാകനാമ	— കാമയാമഹേ
വിര-വന്തം	— പുത്രപൌത്രൈസ്സഹിതം താദൃശം
രയിം അസ്മേ രാസി	— ധനമസ്മഭ്യം ദേഹി

അർത്ഥം:—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ രക്ഷണത്താൽ, നേർവഴിയുള്ള നടത്തിപ്പാൽ ഏവർ അവിടുത്തെ രക്ഷയെ കാമിച്ചു അവിടേയ്ക്ക് ഹവീരനം വദ്ധിപ്പിക്കുന്നുവോ, ആ ഞങ്ങൾ അപിടേയ്ക്കു ചേർന്നവരായി, അവിടേയ്ക്കു കീഴാളരായി ഭവിക്കുവാൻ. അല്ലയോ ദേവ, ഏറ്റവും ബലവത്തായ ഏതു ധനത്തെ ഞങ്ങളിച്ഛിക്കുന്നുവോ, പുത്രപൌത്രന്മാരോടുകൂടിയ ആ ഐശ്വര്യത്തെ ഞങ്ങൾക്കു തന്നരുളിയാലും.

14 രാസിക്ഷയംരാസിമിത്രമസ്മേ

രാസിശബ്ദഇന്ദ്രമാരുതനഃ

സജോഷസോയേചമന്ദസാനാഃ

പ്രവായവഃപാന്ത്യഗ്രണീതിം

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര: ക്ഷയം രാസി	— ഗൃഹം ദേഹി
(തഥാ) അസ്മേ മിത്രം	
രാസി	— സഖായം ദേഹി
മാരുതം ശബ്ദഃ നഃ രാസി	— മരുതാം സംബന്ധി ബലമസ്മഭ്യം ദേഹി
യേ ച (മന്ദതഃ)	
സ-ജോഷസഃ	— സഹപ്രിയമാണാഃ

മന്ദസാനാഃ വായവഃ — മോദനമാനാഃ യജ്ഞം
 പ്രതിഗന്താമസ്സന്തഃ
 അഗ്ര-നീതം പ്ര പാന്തി — അഗ്രേനീയമാനം സോമം
 പിബന്തി, തേഷാം വായുനാം
 ബലം രാസി

(വായവഃ ഇതി പുജായാം ബഹുവചനം വായുഹിസോമസ്യഗ്ര
 പാന്തം.)

അർത്ഥം.—അല്പയോ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങൾക്ക് നിവാസത്തി
 നായി ഗൃഹം തന്നുളളിയാലും. അതുപോലെ ചങ്ങാതിയെ
 (വീട്ടിലും നാട്ടിലുമിരുന്ന് പൊറുക്കാൻ സഹായകരായ സഖാ
 കളെ—ജാത്യേകവചനം) തന്നുളളിയാലും. മരുത്തുകൾക്കുവേണ്ടി
 ബലം ഏകിയാലും. മരുത്തുകൾക്കുവേണ്ടി ഒപ്പം പ്രീതരായി ഓ
 രായജ്ഞത്തിനുമെത്തുന്നവരായി മുന്പിൽ വെച്ചുന സോമം
 കടിയ്ക്കുന്നവോ, ആ വായുക്കളുടെ (ബഹുവചനം ബഹുമാന
 സൂചി, വായുവിന്റെ) ബലം നല്കിയാലും. (വായുവാണു്
 സോമപാനത്തിനു് പ്രഥമാധികാരി.)

15 വ്യന്ത്വിനയേഷ്ചമന്ദസാന

സംഗ്രഹഃസോമപാഹിദ്രഹ്യഭിര

അസ്മാത്സപ്തമിസാതരത്രാ

വായുഭ്യോഽഗ്നേഃസ്വഹരഭിരഹൈഃ

(വ. 5)

അന്വയം —

ഹേ, ഇന്ദ്ര, യേഷു	— മരുത്തു
മന്ദസാനഃ	— മാദ്യൻ വേസി, തേ മരുതഃ
ന വ്യന്തു ഇത്	— ക്ഷിപ്രം സോമം ഭക്ഷയന്തേവ
ദ്രഹ്യഭി	— ആത്മാനം ദൃശികുപ്തൻ തപഃ
ഗ്രഹഃ സോമം പാഹി	— തപ്തയന്തമിമം സോമം പിബ
ഹേ തന്ത്ര,	— ശത്രുണാം ഹിംസക,
സ്വഹരഭിഃ അഹൈഃ	— ബലവതഃ അച്ഛനീയൈർമരു
	ഭജിസ്സഹിതസ്തപഃ

അസ്സാൻ ആ.ദ്യം സു. — ദ്യാഞ്ചസുഷ (ആകാരശ്ചാത്മം)
 പൂൽ-സു അപർദ്ധയഃ — പശുപത്രാദിഭിഃ (അസ്സാഞ്ച
 ടിവാം) വദ്ധയിതവാനസി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, മരുത്തക്കളേവരിൽ അവിടന്നു സത്തുഷ്ടനായി വേിയ്ക്കുന്നുവോ, ആ മരുത്തക്കൾ വേഗത്തിൽ സോമം ക്ഷേയിയ്ക്കുകതന്നെ ചെയ്യട്ടെ. തന്നെത്താൻ ശക്തനാക്കുന്ന അവിടന്നു തൃപ്തിയേകുന്ന ഈ സോമം കുടിച്ചാലും. അല്ലയോ ശത്രുനാശക, ബലവാന്മാരും പുഷ്യരുമായ മരുത്തക്കളോടുകൂടി അവിടന്നു ദ്യോവിനെയും പശുപത്രാദികളെക്കൊണ്ടു് ഞങ്ങളെയും വദ്ധിപ്പിച്ചുവല്ലോ.

16 ബൃഹന്തന്തന്തേതേതരുത്രോ
 ക്ഷ്മേഭിവാസുന്തമാവിവാസാൻ
 സ്തുണാനാസോബഹിഃപസ്ത്യാവ
 ത്യാതാഇദിദ്രവാജമഗൻ

അന്വയം:—

ഹേ തരുത്ര, - ഇന്ദ്ര,	— ആപത്ത്യസ്താരകേത്ര,
യേ സുന്തം	— സുഖകരം ത്യാം
ഉക്തിമേഭിഃ	
ആ-വിവാസാൻ	— ഉക്തിമൈഃ, ശസ്ത്രൈഃ, പരിചരേയഃ
തേ ഇൽ ന	— തവപുമാംസ ഏവ ക്ഷിപ്രം, അവിളംബേന
ബൃഹന്തഃ	— മഹാന്തഃ (ഭവന്തി),
(ക്രിംച) വാ ബർഹിഃ	
സ്തുണാനാസഃ	— അഥവാവേദ്യം ബർഹിരാച്ഛാ ഭയന്തഃ യേ ത്യാം പരിചരന്തി, തേ .
ത്യാ-ഊതാഃ ഇൽ	— ത്വയാരക്ഷിതാസ്സന്തഃ ഏവ
പസ്ത്യാ-വൽ വാജം	
അഗൻ	— ഗൃഹസഹിതമന്നം ഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം-ആപത്തുകളിൽ നിന്ന് രക്ഷിതയ്ക്കുന്ന ഇന്ദ്ര, ഏവർ സുഖഭാഗാവായ അവിടുത്തെ ശസ്ത്രങ്ങളാൽ മുറുപ്പേ സേവിയ്ക്കുന്നുവോ, ആ അവിടുത്തേക്കുചേർന്ന പുരുഷന്മാർ തന്നെ യാണു് വേഗത്തിൽ മഹാന്മാരാകുന്നതു്. അല്ലങ്കിൽ വേദിയിൽ ദർപ്പല്ലകൾ വിരിയ്ക്കുന്ന ഏവർ അവിടുത്തെ പരിചരിയ്ക്കുന്നുവോ, അവർ അവിടുത്താൽ രക്ഷിതരായി ഗൃഹത്തോടു കൂടി അന്നം (പുഷ്പി) പ്രാപിയ്ക്കുന്ന, നേടുന്ന.

17 ഉഗ്രേഷ്വിന ശുരമന്ദസാന

സ്രികുടുകേഷപാഹി സോമമിന്ദ്ര

പ്രദോധുവച്ഛമശ്രുഷപ്രിണാനോ

യാഹിഹരിഭ്യം സുതസ്യ പിതിം

അന്വയം:-

ഹേ ശുര, ഇന്ദ്ര,	— ബലവൻ, ഇന്ദ്ര,
ഉഗ്രേഷ്വി ത്രി-കുടുകേഷ	— ഉൽഗുണ്ണേഷ്, ജ്യോതിസ്തരാ
	യുരിത്യേതന്നാമകേഷ അഭി
	ഘവേഷപാഹസ്വ

മന്ദസാനഃ ന

സോമം പാഹി	— ഏഷ്യൻ അഭ്യ സോമം പിബ
(തതഃ) പ്രിണാനഃ ഇൽ	— സോമപാനേന
	പ്രിതോഭവന്നേവ

ശുശ്രുഷ (ലിപ്തം സോമം)

പ്ര-ദോധുവൽ	— പുനഃ പുനർധുന്വൻ
സുതസ്യ പിതിം	— അഭിഷുതസ്യ സോമസ്യ
	പാനമുദ്രിശ്യ

ഹരി-ഭ്യം യാഹി	— അശ്വാഭ്യം ഗച്ഛ
---------------	------------------

അർത്ഥം-അല്ലയോ ബലവാനായ ഇന്ദ്ര, ജ്യോതിസ്സ്, ഗോപ്, ആയസ്സ്, എന്നീ പേരുകളോടുകൂടിയ ഇഷ്ടികൾ വരുന്ന ദിവസങ്ങളിൽ അവിടുന്ന് ഏഷ്യനായി ഇപ്പോൾ സോമം കുടിച്ചാലും പിന്നെ സോമപാനത്തിൽ പ്രിതനായിത്തന്നെ മിശരോമങ്ങളിൽ ഒട്ടിപ്പിടിച്ച സോമത്തെ വീണ്ടും വീണ്ടും തുടച്ചുകൊണ്ടും സംസ്കരിച്ച സോമത്തിന്റെ പാനത്തിനായി കതിരുകളോടുകൂടി മറ്റയാഗശ്രമികളിൽ പോയാലും.

18 യിഷ്വാശവശ്ശൂരയേനവൃത്ര
 മവാഭിനദ്രാൻമൌണ്ണവാഭം
 അപാവുണോർജ്യോതിരാർദ്ധായ
 നിസവൃതസ്സാഭിസ്യുരിത്ര

അനവയം:-

മേ ശൂര, ഇത്ര, യേന
 ദാനം

— യേന ബലേന ദനോഃ പുത്രം

ൌണ്ണ-വാഭം വൃത്രം

— ഔണ്ണഃ ഊണ്ണനാഭിഃ, തദാഭം,
 തൽ സദൃശം പുത്രം വൃത്രം

അവ-അഭിനൽ

— ബിഭേദിഥ

(താദൃശം) ശവഃ യിഷ്വ
 (തസ്യഹനനാൽ)

— ബലം ധാരയ

ആർദ്ധായ

— കർമ്മണാമനുഷ്ഠാത്രേജനായ

ജ്യോതിഃ

— പ്രകാശകമാഭിത്യം

അപ അവുണോഃ

— ഉൽഘാടിതവാനസി

സ്യുഃ

— കർമ്മണാമുപക്ഷയിതാസവൃത്രഃ

സവൃതഃ നി സാഭി

— തവസവൃതപാശ്ചാനിതരാം

വധിതഃ വർത്തതേ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ബലശാലിയായ ഇത്ര, ഏതുബലത്താൽ ഭരണവിന്റെ മകനും ഊണ്ണനാഭി (എട്ടുകാലി) ജ്ഞാത്തവനുമായ വൃത്രനെ അവിടുന്ന് പിളർന്നുവോ, അപ്രകാരമുള്ള ബലം ധരിച്ചാലും. അവന്റെ വധത്താൽ കർമ്മാനുഷ്ഠാതാവായ ജനത്തിന്ന് അവിടുന്ന് പ്രകാശകനായ ആഭിത്യനെ തുറന്നു കൊടുത്തു. കർമ്മക്ഷയകാരനായ വൃത്രൻ അവിടുത്തെ ഇടത്തുഭാഗത്തു നിശ്ചലനായി കൊല്ലപ്പെട്ടുകിടക്കുകയായി.

19 സനേമയേൽഊതിഭിസ്സർത്തോ

വിശ്വാസ്പൃഥആര്യേണദസ്യുൻ

അസുഭ്യംതത്ത്വാഷ്ടംവിശ്വരൂപ

മർന്ധയസ്സാവ്യസ്യുത്രിതായ്

അന്വയം:-

യേ തേ ഉതി-ഭി: — തവപാലനൈ:
 വിശ്വാ: സപ്തധ: തരന്ത: — സ്വർദ്ധമാനാസ്സർവാവിശ:
 ഹിംസന്ത:
 (തഥാ) ആര്യേണ സ്യൂൻ — ആര്യഭാവേന ഉപക്ഷയിത്യൻ
 (ഹിംസന്ത:)
 (താൻ പുരുഷാൻ) സനേമ — സംഭജേമ
 (യൻ) ത്വാഷ്ട: — യസ്മാൽ ത്വഷ്ടസ്സതം
 വിശ്വ-രൂപം അരന്ധയ: — വശമാനയ:
 തൽ അസൃഭ്യം — (വശമാനയ)
 സാഖ്യസ്യ ത്രിതായ — സഖിഭാവസ്യ അനുപാലനായ
 മഹർഷയേ (വശമാനയ:)

അർത്ഥം:-അവിടുത്തെ രക്ഷണങ്ങളാൽ ഞങ്ങൾ സ്വർദ്ധമാനരായ (എതിർക്കാൻവന്ന) എല്ലാ പ്രജകളെയും ഒട്ടെക്കിക്കൊണ്ടു്, സർദ്ധാവത്തോടുകൂടി ക്ഷണാശകരെ മടക്കിക്കൊണ്ടു് നേരിടാറു്. എന്തുകൊണ്ടു് അവിടുന്ന് ത്വഷ്ടാവിന്റെ മകനായ വിശ്വരൂപനെ കീഴടക്കിയോ, ആ ബലം ഞങ്ങൾക്കധീനമാക്കിയാലും. ആ ബലം പണ്ടാതം പാലിജ്ഞാനായി ത്രിതന്നെ മഹർഷിയ്ക്കു് അവിടുന്ന് അധീനമാക്കി.

20 അസ്യസുവാ¹നസ്യമ²നി³സ്ത്രി⁴തസ്യ
 ന്യബൃ⁵ദംവാ⁶വൃ⁷ധാനോ⁸ അ⁹സ്ത:
 അ¹⁰വ¹¹തായ¹²ൽ സു¹³ര്യോ¹⁴നച¹⁵ക്രം
 മി¹⁶നച¹⁷ലമി¹⁸ത്രോ¹⁹ഭേ²⁰ഗീ²¹രസാ²²ൻ

അന്വയം:-

മനിന: അസ്യ
 സുവാ¹നസ്യ — മദകരമിമം സ്തുതവത:
 ത്രി²തസ്യ വൃ³ധാനാ: — മഹർഷേഭിരേതം സോമേന
 മദ്ധ്യമാന: ഇ⁴ത്ര:

അബ്ബുദം നി അമ്പു:	— തം നാമകമസുരം ഹിംസിതവാൻ
(കിംച)	
അങ്ഗിരസ്വാൻ ഇന്ദ്ര:	— അങ്ഗിരോഭിസ്സഹിത: ഇന്ദ്ര:
സുര്യ: ന ചക്രം	— യഥാസുര്യ: ചക്രം ദ്രാമയതി തദപൽ
അവർത്തയൽ	— അസുരഹനനാത്ഥം വഭ്രൂമദ്രാമയൽ
വലം അഭിനൽ	— തം നാമകമസുരം ഹതവാൻ

അർത്ഥം:—മദകരമായ ഈ സ്തുതിചൊല്ലിയ ത്രിതന്നെ മഹർഷിജ്ഞുവേണ്ടി സോമപാനത്താൽ വൃദ്ധിപ്രാപിച്ച ഇന്ദ്രൻ അർബുദനെന്ന അസുരനെ അമർത്തി പിന്നെ അംഗിരസ്സുകളോടു കൂടിയ അവിടുന്ന്, സുര്യൻ തന്റെ ചക്രം ചുറ്റുന്നപോലെ, വഭ്രൂയധം ചുറ്റി, പണികളുടെ നേതാവായ വലന്നെ അസുരനെക്കൊന്നു

21 നൃനം സാതേപ്രതിവർജരിത്രേ
ദഹീയദിന്ദ്രഭക്ഷിണാമഘോനി
ഗീക്ഷാസ്തോതൃഭ്യോമാതിയശഗോനോ
ബ്രഹ്മദാദേമവിദേമസുവീരാ:

(വ 6)

അന്വയം. —

ഘേ ഇന്ദ്ര, (യാ) ഭക്ഷിണാ	— ഭക്ഷം, ഉത്സാഹിനം കരോതീതി ഭക്ഷിണാ
(സ്തോതൃഭ്യോദേയാ) തേ	— ത്വത്സംബന്ധിനി
മഘോനി സാ	— ധനവതി (ഭക്ഷിണാ)
ജരിത്രേ	— സ്തോതരേ
വരം	— ശ്രേഷ്ഠം, അഭിമതമത്ഥം
നൃനം പ്രതി ദഹീയൽ	— ഇദാനീം പ്രതിഭോഗ്ധി, സന്ധാജയതി

(താദൃശീം ഭക്ഷിണാം)

സ്തോത്രം-ഭുഃ ശിക്ഷ — അസുഭ്യം പ്രയച്ച

(കിംപ) ഭഗേ (ത്വം) നഃ — ജേനീയസ്ത്വം അസ്യാനതി
ക്രമ്യ അന്യേഭ്യഃ ഭക്ഷിണാം

മാ അതി ധക് — മാ ദാഃ

(പ്രഥമമസുഭ്യം ത്വോ പശ്ചാദന്യേഭ്യോദീയതാം)

സു-വീരാഃ — ശോഭനപുത്രപൌത്രോപേതാഃ
സന്തഃ

(വയം) വീദഥേ ബൃഹൽ

വദേമ — യജേണ പ്രഭൃതം സ്തോത്രം
ബ്രവാര

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, കിട്ടുന്നവൻ ഉത്സാഹമുണ്ടോ
കുന്ന ഭക്ഷിണയുണ്ടല്ലോ, സ്തോതാക്കൾക്ക് കൊടുക്കേണ്ട
അവിടുത്തെ ആ ധനവതിയായ ഭക്ഷിണ, സ്തോതാവിന്
മഹത്തായ അഭിമതത്തെ ഇപ്പോൾ തീർച്ചയായും കുന്നുകൊടു
ക്കുന്നു, പൊഴിയുന്നു ആ വിധത്തിലുള്ള ഭക്ഷിണ ഞങ്ങൾ
ക്ക് തന്നരുളിയാലും. കൂടാതെ ജേനീയനായ അവിടുന്ന്
ഞങ്ങളെ പാടിക്കൊടുക്കും അന്യന്മാർക്ക് ഭക്ഷിണകൊടുക്കരുത്.
ആദ്യം ഞങ്ങൾക്ക് തന്ന്, പിന്നീടേ അപരന്മാർക്ക് കൊടു
ക്കാവു സൽപുത്രപൌത്രന്മാരോടുകൂടിയ ഞങ്ങൾ യാഗത്തിൽ
അവിടുത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു മികച്ച സ്തോത്രം ചൊല്ലാവു

വഗ്ഗം 7-8-9 - ത്രിഷ്ഠപാഠനഃ

1 യോജാതാ¹പ്രഥമോ¹ മനസ്വാൻ
ദേവോ¹ദേവാൻ¹ക്രതുനാ¹പര്യഭൃഷൽ
യസ്യ¹ശൃഷ്ടാ¹ദ്രോണീ¹അഭ്യസേതാം
നൃമ്¹ണസ്യ¹ഹനാ¹സജനാ¹സഇന്ദ്രഃ

അന്വയം.-

(ഗ്രഥം സമദോ ബ്രൂതേ)

ഹേ ജനാസഃ,

യഃ ജാതഃ ഏവ

പാഠനഃ

— ജനാഃ, അസുരാഃ

— ജായമാന ഏവസൻ

— ദേവാനാം പ്രധാനഭൃതഃ

മനസ്യാൻ	— മനസ്വിനാമഗ്രഹണ്യഃ
ദേവഃ ക്രതുനാ	— ദീപ്യമാനസ്സൻ, വൃത്രപധാടിനാ കർമ്മണാ
ദേവാൻ പരി-അഭൃഷത്	— സ്വർ്വാൻ യാഗദേവാൻ രക്ഷക ത്വേന പര്യഗ്രാഹിത്, പര്യഭവൽ അത്യക്രാമൽ
യസ്യ ശുഷ്കമാൽ	— ശരീരാൽ, ബലാൽ
രോദസീ അഭ്യസേതാം	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ അബിഭീതാം
നൃമ്ണസ്യ മഹാ	— സേനാലക്ഷണസ്യ ബലസ്യ മഹത്വേന യുക്തഃ

സഃ ഇന്ദ്രഃ (നാഹം)

അർത്ഥം.— (ഗൃത്സമദൻ പറയുന്നു)

അല്ലയോ മനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, ഏവൻ ജനിച്ചിട്ട് ഉടൻതന്നെ ദേവന്മാരിൽ പ്രധാനഭൂതനായി, മനസ്വികളിൽ മുഖ്യനായി, പ്രകാശമാനനായി വൃത്രപധാദികളും മൂലം എല്ലാ യാഗദേവന്മാരെയും രക്ഷാകർത്തൃത്വം കൊണ്ട് കീഴടക്കിയോ, ആരുടെ കയ്യടക്കിനെ ദ്യാവാപൃഥിവിക്കു പേടിയില്ലെന്നുവോ, സേനാബലത്തോടുകൂടിയ ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല. (ഇവിടെ ഒരു ഇതിഹാസം സൂചിതമാണ്. പണ്ട് ചൈന്യന്റെ യജ്ഞത്തിൽ ഇന്ദ്രാദിദേവന്മാരെത്തിച്ചെന്നു ഗൃത്സമദനം സദസ്സിലുണ്ടായിരുന്നു. ഇന്ദ്രനെ ഹനിയ്ക്കുവാൻ ധൂനി, ചമുരു എന്നീ രണ്ടസുരന്മാർ കൂട്ടുകാരോടുകൂടി വന്നു. ഇന്ദ്രൻ അവിടെനിന്ന് ഗൃത്സമദന്റെ വേഷം ചമഞ്ഞ് പോയി ഒളിച്ചു. ഗൃത്സമദനും യജ്ഞവാടത്തിൽ നിന്ന് പുറത്തുകടന്നു. ആ ദൃഷ്ടിയെക്കണ്ടു് ഇന്ദ്രനെന്നു കരുതി അസുരന്മാർ വളഞ്ഞു. ആ അസുരന്മാരോടു് ഗൃത്സമദൻ പറയുന്നതാണ് ഈ സൂക്തം. "ഞാൻ ഇന്ദ്രനല്ല, നിസ്സാരനാണ്, ഇന്ദ്രൻ വിവിധ ഗുണനല്ലാ" എന്നിപ്രകാരം ഇന്ദ്രമാഹാത്മ്യം പ്രശംസിക്കുന്നു.)

2 യഃപൃഥിവീവ്യഥിമാനാമദംഹ

ദ്യഃപത്വ്യാൻപ്രകപിതാൻരമണാൻ

യോഅന്തരിക്ഷംവിമമേവരീയോ

യോദ്യോമസ്തേനാൻസജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:-

ഹേ ജനാസഃ, യഃ	— ജനാഃ, അസുരാഃ യഃ ഇന്ദ്രഃ
വ്യഗ്രമാനാം പൃഥിവീം	— പലന്തീം ഭൂമിം
അദുംഹതി	— ശക്തോദിഭിർദ്വന്ദ്വാമകരോൽ
യഃ പ്ര-കപിതാൻ	— ഇതസ്തുതശ്ചലിതാൻ പക്ഷയുക്താൻ
പശ്യന്താൻ അരമ്ണാൽ	— നിയമിത്വാൻ, സ്വേസ്വേ സ്ഥാനേസ്ഥാപിത്വാൻ
യഃ വരീയഃ	— ഉത്തമഃ
അന്തരിക്ഷം വി-ഭമേ	— നിമ്മമേ, വിസ്തീർണ്ണം പകാ
യഃ (പ) ദ്യാം അസ്മി	— തസ്മൈ, നിരുദ്ധാമകരോൽ
ഭ്യാനാൻ	
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)	

അർത്ഥം:- അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരാന്മാരെ ഏവൻ ഇദ്ദേഹിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഭൂമിയെ കടുശക്തൻ മുതലായവയാൽ ഉറപ്പിച്ച് നിശ്ചയിച്ചോ, ഏവൻ അങ്ങിന്റെ പലിച്ചിരുന്ന ചിറകുറ പശ്യതങ്ങളെ അതഹ്വസ്ഥാനത്തു നിശ്ചയിച്ചോ, ഏവൻ വിപുലമായ അന്തരിക്ഷത്തെ നിമ്മിച്ച് വിസ്തൃതമാക്കിയിച്ചോ, ഏവൻ ദ്വോധിനെ തസ്മൈപ്പിച്ചു നിശ്ചയിച്ചോ, ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല

3 യോഹത്വാഹിമരിണാൽസപ്സിന്ധൂൻ

യോഗാഉദാജപയാപലസ്യ

യോഅഗ്നോരന്തരഗ്നിജ്ജാന

സംവൃക്സമദസ്യസഭനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:-

ഹേ ജനാസഃ,	— ജനാഃ, അസുരാഃ
യഃ അഹിം ഹത്വാ	— മേഘം ഹത്വാ
സപ്ത സിന്ധൂൻ	— സപ്തണശീലാഃ, സ്യന്തണശീലാഃ അപഃ, ഗംഗാദയാഃ സപ്തനദയാഃ

അരിണാൽ	— പ്രൈയത
യഃ വലസ്യ	— തന്നാമകസ്യാസുരസ്യ
അപ-ധാ	— തേനനിരുദ്ധാഃ
ഗാഃ ഉൽ-ആജൽ	— നിരഗമയൽ
യഃ അശ്വനോഃ	— അശ്നോത, വ്യാപ്തോത്യാന്ത രിഷമിതി അശ്ന മേഘഃ, മേഘയോഃ
അന്തഃ അഗ്നിം ജ്ജാന	— മദ്ധ്യൈവൈദ്യുതാഗ്നിമുൽപാദ യാമാസ
(യശ്ച) സമൽ-സ്യ	— സംഗ്രാമേഷ്വ
സം-വൃക്	— ഹിംസകഃ (ചേതി)
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)	

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, ഏവൻ മേഘം പിളർന്ന് ഒഴുകുന്ന ജലങ്ങളെ, അല്ലങ്കിൽ ഗംഗാദികളായ ഏഴുനദികളെ വിട്ടുപോ, ഏവൻ വലനെന്ന അസുരനാൽ തടഞ്ഞുവെക്കപ്പെട്ട പശുക്കളെ പുറത്തുകൊണ്ടുവന്നുപോ, ഏവൻ മേഘങ്ങളുടെ ഉള്ളിൽ വൈദ്യുതാഗ്നിയെ ഉണ്ടാക്കിയോ ഏവൻ യുദ്ധങ്ങളിൽ ശത്രുക്കളായി ചേർന്നുവന്നോ, ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല.

4 യേനേമാവിശ്വാപ്യവനാകൃതാനി
യോദാസംവണ്ണമധരംഗ്രഹാകഃ
ശ്വാപ്തീവയോജിഗീവാലക്ഷമാഃ
ദ്രോപ്യഷ്ടാനിസജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:-

ഹേ ജനാസഃ	— ജനാഃ അസുരാഃ
യേന ഇമാ വിശ്വാ	— ഇമാനി സർവാണി
പ്യവനാ കൃതാനി	— നശ്വരാണി ഭുവനാനി സ്ഥിരീ കൃതാനി
യഃ ദാസം വണ്ണം	— നീചജാതിജാതം, ഉപക്ഷയിതാരം വാ

അധരം	— നിത്യായസരം
ഗുഹാ അകഃ	— ഗുഹായാം, നിഗുഹസ്ഥാനേ, നാകേവാ അകാചീത്
യഃ ലക്ഷം ജിഗീവാൻ	— ലക്ഷ്യം ജിതവാൻ
ഗ്വാല്യീ-ഇവ	— ഗ്വാഭിഃ കൃഗാൻ ഹന്താതിഗ്വാല്യീ വ്യാധഃ
(യഃ) അര്യഃ	— അരേ, ശത്രുസ്സംബന്ധിനി
പുഷ്യാനി ആഭേ	— സമൃദ്ധാനി ആഭത്തേ
(യഥാവ്യാധഃ ജിപ്യക്ഷിതം കൃഗഃ പാഠിഗ്രാമം ഞാതി, തദാൻ) സ ഇത്രഃ (ന അഹം)	

അർത്ഥം.-അല്പയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരെ, ഏകനാൽ
ഇക്കണ്ട ഏല്ലാ നശ്യാകൃതജാതങ്ങളും സ്ഥിരങ്ങളാക്കപ്പെട്ടി-
പ്പോ, (ദാതാ കൃതവിശേഷത്തിന്നു, സ്ഥിരതയുണ്ടെന്നല്ല സമ-
ഗ്രമായ അനുസൃതി കൊണ്ട് സ്ഥിരത) ഏവൻ നീപരമാവാ-
യി, ദ്രോഹിയായ നിത്യായസരനെ നിഗുഹസ്ഥാനത്തു് (നാ-
കത്തിൽ) പെടുത്തിയോ, ഏവൻ തന്റെ ഉന്നം എടുപ്പും നേ-
ടിയോ, ഏവൻ ശത്രുവിന്റെ എല്ലാ സമൃദ്ധികളെയും, വേക്കു-
വെട്ടയാടി കൃഗത്തെ പിടിയ്ക്കുന്ന പോലെ, പിടിച്ചടക്കുന്നവോ,
ആ ഇത്രൻ ഞാനല്ല

5 യംസാപ്യച്ഛന്തികഹസേന്തിഘോര
ദുരോദ്ധാഹ്വൈർനാശാത്മാവ്ശീത്യേനം
സോ അര്യഃ പുഷ്വിർജിജ്ഞവാമിനാതി
ശ്രണൈശ്വധാതാസമനാസ ഇത്രഃ

വ. 7

അന്വയം.-

ജനാസഃ,	— അപശ്യന്തോജനാഃ, അസുരാഃ
ഉന ഘോരം യം	— അപിപ ശത്രുണാം ഘോരക- യമിത്രം

'കഹ സഃ' ഇതി

പുച്ഛന്തി സു

— സഃ ഇന്ദ്രഃ കരൂവത്തതേ ഇതി
(ന കപചിഭവിതിഷ്ഠതീതി
മന്യമാനാഃ ജനാഃ)

'ഏഷഃ ന അസ്തി' ഇതി

എനം ആഹുഃ

സഃ ഈം വിജഃ-ഇവ

— ഇന്ദ്രം പ്രത്യാഹുഃ

— (ഇവശബ്ദ ഏവാത്ഥേ) ഉഭോജക
ഏവസന്

അര്യഃ

പുഷ്പീഃ

— അരേഃ, ശത്രോഃ സംബന്ധീനി

— പോഷകാനി ഗവാശ്വാദീനി
ധനാനി

ആ മിനാതി

(തസ്യാൽ) ശ്രുൽ അസ്മൈ

ധത്ത

— സർവ്വതോഹിനസ്തി

— സഃ ഇന്ദ്രഃ അസ്തിതി വിശ്വാസം
കരുത

(യദ്യപ്യസ്മൈ വിശേഷതഃ അസ്താഭിന്നദൃശ്യതേ തഥാപി

അസ്തിതി വിശ്വാസം കരുത)

സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)

അർത്ഥം-പിന്നെ ജനങ്ങൾ, ഇന്ദ്രനെ കാണാത്ത അസൂരന്മാർ ശത്രുഹന്താവായ ഏവനെക്കുറിച്ചു 'അവനെവിടെ' എന്നു ചോദിക്കുന്നുവോ (ഇന്ദ്രനെവിടെ ഇരിക്കുന്നു എന്നു ചോദിക്കുന്നുവോ എവിടെയുമില്ലെന്നു വിചാരിക്കുന്ന ആ അസൂരന്മാർ) 'അവനില്ല' എന്ന് അവിടുത്തെക്കുറിച്ചു പറയുന്നു. അവിടുന്നു ഉഭോഗജനകനായിത്തന്നെ ശത്രുവിന്റെ പുഷ്പികളെ, പശു കുതിര മുതലായ രൂപങ്ങളിലുള്ള ധനങ്ങളെ, എമ്പാടും നശിപ്പിക്കുന്നു. അതിനാൽ അവിടുത്തെക്കുറിച്ചു 'ഇന്ദ്രനുണ്ടു' എന്ന വിശ്വാസം പുലർത്തുക. ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല. (ഇവിടെ, അദ്ദേശ്യനെങ്കിലും ഈശ്വരനുണ്ടു' എന്നു വിശ്വസിച്ചാൽ നിരീശ്വരന്മാരോടുള്ള ആഹ്വാനം ധ്വനിക്കുന്നു.)

6 യോരഗ്രസ്യചോദിതായഃകൃശസ്യ

യോബ്രഹ്മണോനാധമാനസ്യകീരഃ

യുക്തഗ്രാവണോയോവിതാസുശിപ്ര

സ്സതസോമസ്യസമനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:-

ഹേ ജനാസ:	— ജനാഃ, അസുരാഃ,
യഃ രധ്രസ്യ	— സമൃദ്ധസ്യ, ധനാനാഃ
ചോദിതാ	— പ്രേരയിതാ (ഭവതി)
യഃ കൃശസ്യ	— ദരിദ്രസ്യ ച
യഃ നാധമാനസ്യ കീരഃ	— യാപമാനസ്യ, കീരതയതേ, സ്നോതുശ്ച
ബ്രഹ്മണഃ	— ബ്രാഹ്മണസ്യ ച ധനാനാഃ പ്രേരയിതാ,
യഃ സു-ശിപ്രഃ	— ശോഭനാനസ്സൻ
യുക്ത-ഗ്രാഹ്ണഃ	— അഭിഷവാത്മമുദ്യതഗ്രാഹ്ണഃ
സുത-സോമസ്യ	— അഭിഷുതസോമസ്യ യജമാനസ്യ
അവിതാ	— രക്ഷിതാ (ഭവതി)
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)	

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, ഏവൻ സമൃദ്ധനാ ധനമുള്ളതാക്കിക്കൊടുക്കുന്നവോ, ദരിദ്രനും ധനമുണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കുന്നവോ, അർത്ഥിയും സ്നോതാവുമായ ബ്രാഹ്മണനാ ധനമുണ്ടാക്കിക്കൊടുക്കുന്നവോ ഏവൻ നല്ല താടിയെല്ലോ കൂട്ടിയവനായി, സംസ്കരിച്ചവൻപേണ്ടി ഉയർത്തിയ പിടിക്കല്ലോകൂട്ടിയവനും സംസ്കരിച്ച സോമത്തോടുകൂട്ടിയവനുമായ യജമാനനാ രക്ഷിതാവായി ഭവിക്കുന്നവോ, ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല

7 യസ്യാശ്ചാസഃപ്രദിശീയസ്യശാഖോ

യസ്യഗ്രാമായസ്യവിശ്വേരഥാസഃ

യസ്സൂര്യം യ ഉഷസ്.ജ്ജാന

യോഅപാംനേതാസജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:-

ഹേ ജനാസഃ	— ജനാഃ, അസുരാഃ
യസ്യ	— സമൃദ്ധനന്യോമിതയാ വർത്തമാനസ്യ

പ്ര-ദീശി	— പ്രദേശനേ, അനുശാസനേ
അശ്വാസഃ	— അശ്വാ വർത്തനേ
യസ്യ ഗാവാഃ	— അനുശാസനേ വർത്തനേ
യസ്യ ഗ്രാമാഃ	— ജനപദാഃ അനുശാസനേ വർത്തനേ
യസ്യ വിശ്വേ രഥാസഃ	— സർവ്വേരഥാഃ ആജ്ഞായാം വർത്തനേ
യഃ സൂര്യം ജജാന	— വൃത്രംഹത്യാ ജനയാമാസ,
	അനാവൃതവാൻ
യഃ ഉഷസം	— ജനയാമാസ
യഃ അപാം നേതാ	— മേഘഭേദനഭാരാ പ്രേരകഃ
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)	

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, സർവ്വാനന്ത്യമായിട്ടുള്ള ഏവന്റെ ആജ്ഞക്കധീനമായാണോ കതിരകൾ വർത്തിക്കുന്നത്, പശുക്കൾ നിലകൊള്ളുന്നത്, ഏവന്റെ അനുശാസനത്തിലാണോ ജനപദങ്ങളായ ഗ്രാമങ്ങൾ നിലനില്ക്കുന്നത്, ഏവന്റെ ചൊല്ലിയിലാണോ എല്ലാത്തേക്കുള്ളത്, ഏവനാണോ വൃത്രനെക്കൊന്ന് സൂര്യനെ മറവുകുറി ഞെട്ടിച്ചത്, ഏവനാണോ ഉഷസ്സിനെ ഉൽപാദിപ്പിച്ചത്, ഏവനാണോ മുകിൽ പിളന്ന് വെള്ളം വിടുന്നത്. (മഴപെയ്തിക്കുന്നത്) ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല.

8 യഃ ക്രന്ദസി സംയതീവിഹയേതേ
പരേവ്രളയോ അമിത്രഃ
സമാനഞ്ചിദ്രഥമാതസ്ഥിവാംസാ
നാനാഫവേതേ സ ജനാസ ഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:—

ഘേ ജനാസഃ	— ജനാഃ, അസുരാഃ
യഃ ക്രന്ദസി	— ശബ്ദം കർത്താണോദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
സം-യതീ	— പരസ്പരം സംഗമ്യന്ത്യൗ

വി-ഹവയേതേ	— സ്വരക്ഷാതം വിവിധ മാഗ്ധതഃ
പരേ, അപരേ	— ഉദ്കൃഷ്ടാഃ അധമാശ്വ
ഉയോ അമിത്രാഃ	— ഉയവിധാഃ ശത്രുവഃ യമാഗ്ധതാനി
സമാനം ചിത് രഥം	— ഇത്രഥസമുദയവരഥം
ആതസ്ഥി-വാംസാ	— ആത്ഥിതൗ ചോ രഥിനോ ത ദേവേത്രം
നാനാ ഹവേതേ	— പൃഥക് പൃഥക് ആഗ്ധയേതേ
സഃ ഇത്രഃ (ന അഥം)	

അർത്ഥം.—അല്പായാ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, ശബ്ദവതി
കളായ ദ്യാവാപൃഥ്വിവികൾ അന്യോന്യം ചേർന്ന് ആരെ സ്വ
രക്ഷയ്ക്കുവേണ്ടി പലവിധത്തിൽ വിളിക്കുന്നുവോ, ഉദാഹര
ണം ഉദാഹരണമായ രണ്ടുവിധം ശത്രുക്കളും ആരെ വിളിക്കുന്നു
വോ, ഇത്രന്റെ തേങ്ങാത്ത തേരിലേറി രണ്ടു തേരാളന്മാർ (അ
ഗ്നിവും സോമനും) പ്രത്യേകം പ്രത്യേകം ആരോടൊന്നെ പല
വിധത്തിൽ വിളിക്കുന്നുവോ, ആ ഇത്രൻ ഞാനല്ല

9 യസ്മാ¹ന്നഗ്നൈ²ചി³മു⁴നേ⁵ജനാ⁶സോ⁷
യം⁸യുദ്ധ്യമാ⁹നാ¹⁰ജവ¹¹സേഹവ¹²തേ¹³
യോ¹⁴വിശ്വസ്യ¹⁵പ്രതി¹⁶മാനം¹⁷ബഭ്രു¹⁸
യോ¹⁹ജപ്യത²⁰പ്യതീ²¹നജനാ²²സഇ²³ത്രഃ²⁴

അന്വയം.—

യസ്മാൻ ഋതേ ജനാസഃ	— യേനചിനാജനാഃ
ന വി-ജയന്തേ	— വിജയം ന പ്രാപ്തവാനി
(അതഃ) യുദ്ധ്യമാനാഃ	
ജനാസഃ	— യുദ്ധം കർച്ചാണാഃ ജനാഃ
അവസേ യം ഹവേതേ	— സ്വരക്ഷണായ ആഗ്ധയേതാനി
യഃ വിശ്വസ്യ	— സർവ്വസ്യജഗതഃ
പ്രതി-മാനം ബഭ്രു	— പ്രതിനിധിരവേച്ഛ

ഃ അച്യുത-ച്യുത — അച്യുതാനാം, ക്ഷയരഹിതാ
നാം പവ്യാദീനാം ച്യാവയി
താ ച

സഃ ഇത്രഃ (ന അഹം)

അർത്ഥം:-ഏവനെ കൂടാതെ ജനങ്ങൾ വിജയം പ്രാപിക്ക
നില്ലയോ, അക്കാരണത്താൽ യുദ്ധം ചെയ്യുന്നവർ സ്വരക്ഷയ്ക്കാ
മി ഏവനെ വിളിക്കുന്നുവോ, ഏവൻ സർവ്വജഗത്തിന്റേയും
പ്രതിനിധിയായിരിക്കുന്നുവോ, ഏവൻ ഇളകാത്ത പവ്യാദീ
കളെക്കൂടി ഇളക്കി മറിക്കുന്നുവെന്നോ, (അല്ലെങ്കിൽ കരുത്ത
മാരും ഉൾക്കരുത്തുറവരും ഭാഗ്യവാന്മാരും ശക്തന്മാരായി
ചീഴ്ത്തപ്പെടാൻ കഴിയാത്തവരെ വീഴ്ത്തുന്നവനെന്നോ) ആ
ത്രൻ ഞാനല്ല.

10 യശ്ശശ്ചതോമഹേന്ദ്രോദയാനാ
നമന്യമാനാഞ്ചരവ്യാജഘ്ന
യശ്ശച്ഛതേനാനദോതിശ്രദ്ധാം
യോദസ്യോഹ്നാസജനാസഇത്രഃ

വ 8

അനവയം:-

ഹേ ജനാസഃ	— ജനാഃ, അസുരാഃ
യഃ മഹി ഏനഃ ദയാനാൻ	— മഹൽ പാപംകൃതവതഃ
ശശ്ചതഃ അമന്യമാനാൻ	— ബഹുൻ ആത്മാനമജാനതഃ ഇന്ദ്രമപുജയതോജനാൻ
ശച്ഛാ ജഘ്ന	— ശത്രുവൃത്രഃ, തേനായുധേന ഹതവാൻ
യഃ ശച്ഛതേ	— ഉത്സാഹം കർവ്വതേ അനാത്മ ജ്ഞായ ജനായ
ശ്രദ്ധാം	— ഉത്സാഹനീയ കർമ്മ
ന അന-ദോതി	— ന പ്രയച്ഛതി
യഃ ദസ്യോഃ ഹന്താ	— ഉപക്ഷയിതുഃ, ഗത്രോഃ ഘാതകഃ
സഃ ഇത്രഃ (ന അഹം)	

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, മഹാപാപി കളായി, തന്നെ അറിയാത്തവരായി (ഇന്ദ്രനെ, ഈശ്വരനെ പുജിക്കാത്തവരായി) ഏതുകൊണ്ടെന്നാൽ ഏവൻ വള്രായുധത്താൽ വധിച്ചുപോ, തന്നെ അറിയാതെ ജീവിതത്തിൽ ഉത്സാഹം പുണ്ട ആരംഭം, മദംപുണ്ട ഗർവ്വിപ്പുന്ന്. ഉത്സാഹകരമായ, സുഖവൽകമായ കർമ്മത്തെ ഏവൻ കൊടുക്കുന്നില്ലയോ, ദ്രോഹിയായ ശത്രുവിന്ന് ഏവൻ ഹന്താവാനോ, ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല.

11 . യശ്ശംബരംപവ്വതേഷ്ക്ഷിയന്തം

ചതാരിംശ്യാംശരദ്യന്വിനൽ

ഓജായമാനംയോഅഹിംജാലാന

ദാനംശയാനംസജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:-

ഹേ ജനാസ:

— ജനാ, അസുരാ:

യഃ പവ്വതേഷ്ക്ഷിയന്തം — ഇന്ദ്രഭീയാബഹുൻ സംവത്സരാൻ പ്രച്ഛന്നോദ്രോഹ പവ്വതഗുഹാസു നിവസന്തം

ശംബരം

— ഏതന്നാമകമസുരം

ചതാരിംശ്യാം ശരദി

— ചതാരിംശേ സംവത്സരേ

അന-അപിനൽ

— അന്വീഷ്യാലഭതേ

(ലബ്ധ്വാ ച)യഃ

ഓജായമാനം

— ബലമാചരന്തം

അഹിം ദാനം

— ആഹന്താരം ദാനവം

ശയാനം ജാലാന

— ഹന്തവാൻ

സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹിം)

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, ഏവൻ, ഇന്ദ്രയേക്കാൽ വളരെ കൊല്ലങ്ങളായി വേഷം മാറി പവ്വതഗുഹകളിൽ താമസിച്ചുവന്ന ശംബരനെന്ന അസുരനെ നാല്പതാമത്തെ കൊല്ലത്തിൽ അന്വേഷിച്ചുപിടിച്ചു, ബലശാലിയും തികച്ചും ഹന്താവുമായ ആ അസുരനെ കിടക്കുന്ന നിലയിൽ കൊന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല.

12 യസ്സപുരശ്ശിരവൃഷ്ണേവിഷ്ണോ
നവാസ്യജൽസർത്തവേസപ്തസിന്ധൂൻ
യോരൈഹിണമസ്സുരഭാഭ്രബാഹു
ദ്യാമാരോഹന്തംസജനാസഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:-

- യഃ സപ്ത-രശ്മിഃ
- സപ്തസംഖ്യാകാഃ രശ്മയഃ
പച്ഛന്യാഃ യസ്യസഃ
- വൃഷഭഃ, തുവിഷ്ണാൻ
സപ്ത സിന്ധൂൻ
- വഷ്കഃ, വൃദ്ധിമാൻ
— സപ്തണസ്വഭാവോ അപഃ
ഗങ്ഗാദ്യാനഭിഃ
- സർത്തവേ അവ-അസ്യജൽ
- സരണായ അസ്യജൽ
- യഃ വഭ്ര-ബാഹുഃ
- വഭ്രായുധസ്സൻ
- ദ്യാം ആ-രോഹന്തം
രൈഹിണം
- ദിവമാരോഹന്തമസുരം
- അസഹുരൽ
- ജഘാന
- സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)

അർത്ഥം.-ഏവൻ ഏഴുപച്ഛന്യ (മോല) ഞ്ജോടു കൂടിയവനും (വരാഹ, സ്വതപസ്സ്, വിദ്യുത്ത, മഹസ്സ്, ധൂപി, ശ്വാപി, ഗൃഹമേധസ്സ് എന്നിങ്ങനെ ഏഴുപച്ഛന്യങ്ങൾ) വഷ്കരനും വൃദ്ധിമാനുമായി ഒഴുകുന്ന ജലങ്ങളെ (ഗംഗ മുതൽ ഏഴുനദികളെ) ഉണ്ടാക്കിയോ, ഏവൻ വഭ്രം കയ്യിലേന്തി, ദ്യോവിലേക്കു കയറിവരുന്ന രൈഹിണെന്ന അന്യരനെക്കൊന്നു വോ, ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല.

13 ദ്യാവാപിഭണ്യൈപൃഥിവീനമേതേ
ശുഷ്യാപിഭസ്യപവ്യാതായേതേ
യസ്സോമപാനിചിതോവഭ്രബാഹു
ര്യേവേഭ്രഹസ്മസ്സജനാസ ഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:—

ഹേ ജനാസ:	— ജനാ: അസുരാ:
അസ്മൈ ദ്യാവാ പൃഥിവീ	— (ഇതരേതരാപേക്ഷയാദി വചനം) ഇത്രായ
നമേതേ	— സ്വയമേവ പ്രഹീഭേത:
ചിൽ അസ്യ	— അപിച ഇത്രസ്യ
ശുഷാൽ പർവ്താ: ചിൽ	
യേനേ	— ബലാൽ പർവ്താ അപി ബീഭ്യതി
യ: സോമ-പാ:	— സോമസ്യപാതാ
നി-ചിത:	— അന്യഭ്യോപിദേവേഭ്യ:
	ദൃശാങ്ഗ:
വഭ്ര-ബാഹ:	— വഭ്രസദൃശബാഹ:
യ: വഭ്ര-ഹസ്ത:	— വഭ്രയുക്തശ്ച
ന: ഇത്ര: (ന അഹം)	

അനം.-അല്ലയോ ജനങ്ങളേ, അസുരന്മാരേ, ഈ ഇത്രന്റെ
മുമ്പിൽ ദ്യോവും ഭൂവും സ്വയം നമസ്കരിക്കുന്നു. കൂടാതെ അവി
ടുത്തെ ബലത്തെ പർവ്വതങ്ങളും കൂടി യേപ്പെടുന്ന ഏതു സോമ
പായിയാണോ അന്യദേവന്മാരേക്കാൾ കരുത്തൻ, വഭ്രമൊത്ത
കയ്യാറവനും, വഭ്രായുധം കയ്യിലേന്തിയവനുമായ ആ ഇത്രൻ
ഞാനല്ല

14 യസ്യന്വന്തമവതിയ: പചന്തം.

യഗ്രംസന്തംയഗ്രശമാനമുതി

യസ്യബ്രഹ്മവർതംയസ്യസോമോ

യസ്യേദംതായസ്സജനാസഇത്ര:

അന്വയം. —

യ: സുന്വന്തം അവതി	— സോമാഭിഷവം കർവാണം രക്ഷതി
യ: പചന്തം	— പുരോധാശാഭിനി ഹവിഷി പചന്തം (രക്ഷതി)

യഃ ഊതീ ശംസന്തം	— ഊതയേ സ്വരക്ഷായൈ
	സ്തവന്തം (രക്ഷതി)
യഃ ശശമാനം	— സ്തോത്രം കർച്ചാണം (രക്ഷതി)
ബ്രഹ്മയസ്യ വദ്ധനം	— പരിവൃദ്ധം സ്തോത്രം വൃദ്ധികരം
	ഭവതി
യസ്യ സോമഃ	— വൃദ്ധിഹേതുർഭവതി
യസ്യ ഇദം രാധഃ	— അസ്തദീയം പുരോധാശാദി
	ലക്ഷണമനം വൃദ്ധികരം ഭവതി
സഃ ഇന്ദ്രഃ (ന അഹം)	

അർത്ഥം—ഏവൻ സോമം ചതച്ചു സംസ്കരിക്കുന്ന യജമാനനെ രക്ഷിക്കുന്നവോ, ഏവൻ പുരോധാശാദി ഹവിസ്സ് പാകം ചെയ്യുന്നവനെ രക്ഷിക്കുന്നുവോ, ഏവൻ സ്വരക്ഷാർത്ഥം സ്തുതിക്കുന്നവനെ രക്ഷിക്കുന്നുവോ, ഏവൻ സ്തോത്രകർത്താവിനെ രക്ഷിക്കുന്നുവോ, മഹത്തായ സ്തോത്രം ഏവൻ വൃദ്ധികരമാണോ, ഏവൻ സോമം പുഷ്ടികരമാണോ, ഏവൻ നമ്മുടെ ഈ പുരോധാശാദി ഹവിസ്സ് വളച്ച് ഇയറുന്നതാണോ ആ ഇന്ദ്രൻ ഞാനല്ല.

15 യസ്സന്വതേപചതേദ്ര്യതേചി
 ചാജം ദർഷിസകിലാസിസത്യഃ
 വയന്തഇന്ദ്രവിശ്വഹവ്രിയാസ്
 സുവീരാസോവിദഥമാവഭേ

വ. 9

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, യഃ ദ്ര്യഃ	— ദർശനസ്സൻ
സുന്വതേ	— സോമാഭിഷ്ഠം കർച്ചതേ
(പുരോധാശാദിഹവിഷി)	
പചതേ ചിരി	— പാകം കർച്ചതേ യജമാനായ
	അപി
വാജം ആ ദർഷി	— അന്നം (ബലം) ഭുജം പ്രാപയതി

സഃ (ത്വം) സത്യഃ അസി
കില

— യഥാർത്ഥഭൂതഃ, നഃ പുനർനാഞ്ചി
തി ബുദ്ധിയോഗ്യോസി (കില
ഇതിപ്രസിദ്ധേ)

തേ പ്രിയാസഃ

സു-വീരാസഃ

വയം വിശ്വഹ

വിദമഃ ആ വദേമ

— കല്യാണപത്രപൌത്രാസ്സന്തഃ
— സർവ്വേഷാമസ്സ
— സ്തോത്രം ബ്രൂയാമ

അർത്ഥം.—(ഇന്ദ്രഗുണങ്ങൾ പ്രശംസിച്ച ഋഷി ഇന്ദ്രനെ അ
ഭിസംബോധനം ചെയ്തു പറയുന്നു). അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഏവൻ
ആർക്കും ധരിയ്ക്കാൻ, ഉൾക്കൊള്ളുവാൻ പറ്റാത്തവനായി, സോ
മം ചതച്ച് സംസ്കരിക്കുകയും പുരോധാശാഭിഹവിസ്സു വേവി
സ്തുകയും ചെയ്യുന്ന യജമാനന് അന്നം ധാരാളം എത്തിക്കുന്ന
വോ, അപ്രകാരമുള്ളവിടുന്ന് പരമാർത്ഥഭൂതനാണ്, വേറെ സ
ത്യഭൂതനായി ധ്യാനയോഗ്യനിലൂ എന്ന് പ്രസിദ്ധമത്രെ അ
വിടേക്ക് പ്രിയന്മാരായ ഞങ്ങൾ സർവ്വപത്രപൌത്രാദികളോടു
കൂടി എല്ലാ ദിവസങ്ങളിലും അവിടുത്തേക്ക് സ്തോത്രം ചൊ
ല്ലാവും.

വക്തം 10-11-12 ത്രിഷുബ്ജഗത്യുച്ചന്ദസി

1 ഉതുജനിത്രീതസ്യാ അപസ്വരി

മക്ഷുജാതആവിശ്യാസുവർദ്ധതേ

തദാ ഹനാഅവേപിപൃഷ്ഠിപ

യോംഗോപീയുഷംപ്രഥമംതദക്രിമ്യം

അന്വയം-

ഋതുഃ ജനിത്രി

— വർഷാഖ്യഃ കാലഃ സോമസ്യ
ജനയിത്രി ഭവതി

യാസ്യ (അച്ഛു സോമഃ)

വർദ്ധതേ

— വൃദ്ധിഃ പ്രാപ്നോതി

തസ്യാഃ പരി	— തസ്യാജനന്യാസ്സകാശാൽ
ജാതഃ (സോമഃ) അപഃ	— ഉദകാനി
മക്ഷ്യ ആ അവിശൽ	— ശീഘ്രം പ്രവിഷ്യഃ
(തസ്യാഭ്യേകം പ്രവിഷ്യ	
തപാൽസോമഃ) ആഹനാഃ—	ആഹനവ്യഃ, അഭിഷോതവ്യോ
	വേതി
(യാച അംശുരൂപാ	
സോമലതാ) പയഃ	— സാരഭൂതം
പിപ്യന്തി അഭേൽ	— വഷ്യാന്തി അഭേൽ
(തസ്യാസ്സോമലതായാഃ)	
അംശോഃ തൽ പീയൂഷം	— രസഭൂതം പയഃ
പ്രഥമം തൽ ഉക്ഥിം	— ഇന്ദ്രസ്യ പ്രശസ്യം ഹവിഃ
	(വേതി)

അർത്ഥം.—വഷ്കാലം സോമത്തിന്റെ അമ്മയാകുന്നു. ജലങ്ങളേവയിൽ സോമം വളരുന്നുവോ, ആ സോമം വീണ്ടും ജലങ്ങളിൽ വേഗത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു. അങ്ങിനെ ജലത്തിൽ പ്രവേശിച്ച സോമം ചതച്ച സംസ്കരിയ്ക്കത്തക്കതായി തീരുന്നു. അംശു (അംശ) രൂപമായ സോമവള്ളി അതിന്റെ സത്തായ ചാറ് വഷ്കുന്നു. ആ സോമവള്ളിയുടെ അംശുവിന്റെ ചതച്ചെടുത്ത ചാറ് ഇന്ദ്രന് ഒന്നാമത്തെ പ്രശംസനീയമായ ഹവിസ്സായി വേിക്കുന്നു.

2 സുധീമാ¹യ്തി¹പരി¹ബി¹ദ്രു¹തീഃ¹പയോ

വിശ്വഹ്¹സ്ത്വായ¹പ്ര¹രേ¹ന്തഭോ¹ജനം

സമ¹നോ¹ന്ധാ¹പ്ര¹വ¹താ¹മന¹ഷ്യഭേ

യസ്മാ¹ക്തേ¹ന്നോഃ പ്ര¹ഥ¹മം¹സാ¹സ്യ¹ക്ഥി¹ം

അനവധഃ—

സഗ്രി	— സഗ്രിപിനാഃ
പയഃ പരി ബിദ്രുതീഃ	— ഉദകം പരിതഃ ബിദ്രാണാഃ
ഈ ആ യന്തി	— ഏതാ നദ്യഃ സർവ്വതോഗച്ഛന്തി

(താനഭ്യ:) വിശ്വ-
ഹസ്ത്യായ

— വിശ്വാസാമപാം ആശ്രയ
ഭൂതായ സമുദ്രായ

ഭോജനം പ്ര ഭന്ത
പ്ര-വതാം

— പ്രകർഷണസമ്പാദയന്തി
— പ്രവണവതാം നിജഗാനാം
പയസാം

അന-സ്യഭേ

— അനഷ്ടന്ദനീയഃ

അധ്യാ സമാനഃ

— മാഗ്നിഃ ഏകോഹി

(ഹേ ഇദ്ര) യഃ താ

— താനി സോമോൽപാദന നദീ
പ്രവൗന്താദീനി കർമ്മാണി

പ്രഥമം അകൃണോഃ
സഃ

— പൂർവ്വം അകരോഃ

— താദൃശ്ഛഹിമോപേതസത്വം

ഉക്രിമ്യഃ അസി

— പ്രശസ്യോവേസി

അത്ഥംപൂർവ്വം ഗമിക്കുന്നവയും മറ്റും ജലത്തെ ധരിക്കുന്ന
വയുമായ ഈ നദികൾ എമ്പാടുമൊഴുകുന്നു. ആ നദികൾ സ
ർവ്വജലാശ്രയമായ സമുദ്രത്തിന് തീരം സമ്പാദിക്കുന്നു. കീ
ഴോട്ടൊഴുകുന്ന പുഴവെള്ളങ്ങളുടെ വഴി ഒന്നുതന്നെ. (സമുദ്രത്തി
ലെത്താനാണ് അവയൊരോന്നും കതിക്കുന്നത്) അല്ലയോ
ഇദ്ര, ഏവനാണോ സോമഭുജാക്കൾ, നദികളെ ഒഴുക്കാൽ മുത
ലായ കഷ്ടങ്ങൾ ആദ്യമേ ചെയ്തത് ആ ഹോമജാലനായ അ
വിടുന്ന് സ്തുത്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

3 അന്വേകോവദതി¹ യദൃദാതി²ത

ദ്രുപാമിനനാ³പാ⁴ഏക⁵ഇ⁶യന്തേ

വിശ്വാ ഏക⁷സ്യവിനദ⁸സ⁹തിതിക്ഷന്തേ

യസ¹⁰താകൃണോഃ പ്രഥമം¹¹സാസ്യക്രിമ്യഃ¹²

അനന്തം—

(യജമാന:) യൽ ഭദാതി — യൽഹവിഃ ദേവേഭ്യോ ഭദാതി

തൽ ഏകഃ അന വദതി — ഹോതാ അന വദതി

ഏകഃ ദ്രുപാ

— അധ്വര്യഃ പശ്യാദീനാം

ഭൂപാണി

മിനൻ	— ഹിംസൻ
തൽ-അപാഃ	— തദിഗസനാഖ്യം അപഃ കർമ്മ യസ്യതാദൃശസ്സൻ
ഇതയതേ	— ദേവയജനേ സർവ്വത്രഗച്ഛതി
ഏകസ്യ	— അധാര്യോഃ
വിശ്വാഃ വി-നദഃ	— സർവ്വാണി തൽകർത്തുകാണി വിക്ഷേപണ രൂപാണി കർമ്മൈവഗുണ്യാണി
തിതിക്ഷതേ	— ബ്രഹ്മാ സഹതേ
താ യഃ അകൃണോഃ	— താനികർമ്മാണിയസ്ത്വം അകാരയഃ
സഃ (ത്വം) പ്രഥമം	
ഉക്തഃ അസി	— അഗ്രതഃ പ്രശസ്യഃ വേസി

അർത്ഥം.—യജമാനൻ ദേവന്മാർക്ക് യാതൊരു ഹവിസ്സു നല്കുന്നവോ, റൊരം, ഹോതാവ് അത് വിളിച്ചുപറയുന്നു (ദേവന്മാർ കേൾക്കാൻവേണ്ടി) മറ്റൊരാരം, അധാര്യ, പശു മുതലായവയുടെ ശരീരം മുറിച്ചു അതിനെ കൊല്ലുന്ന കർമ്മത്തോടുകൂടി യവനായി യാഗശാലയിലെങ്ങും നടക്കുന്നു ആ പശുഹവിസ്സു അധാര്യ അങ്ങിങ്ങ് ഇത്തുകളയുന്ന വിധത്തിൽവരുന്ന കർമ്മലോപങ്ങളെ ബ്രഹ്മൻ പൊറുക്കുന്നു ഇപ്രകാരമുള്ള കർമ്മങ്ങൾ യാതൊരുവിടത്താണോ ചെയ്തിച്ചത് ആ അവിടത്തു ഏവർക്കും മുമ്പേ സ്തുത്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

4 പ്രജാഭ്യേപ്യപി വിജേന്ത ആസതേ
രയിമീവപൃഷ്ടഃ പ്രവേന്തമായതേ
അസിന്ധവഃ പൃഥുരന്തിരോജനം
യസ്താകൃണോഃ പ്രഥമം സാസ്യകീമ്യഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇത്രം) പൃഷ്ഠം	— സ്വന്താദത്തം പോഷകം ധനം
(സ്വകീയാഭ്യഃ)	
പ്ര-ജാഭ്യഃ	— പുത്രപൗത്രഭ്യഃ

ആ-യതേ	— ഗൃഹം പ്രത്യാഗച്ഛതേ അതിഥയേ
പൃഷ്ഠം, പ്ര-ഭവന്തം രയിം-ഇവ	— ധാതുകം, ബഹുഭരണസമർത്ഥം — ധനം യഥാവിഭജ്യപ്രയച്ഛതി തദ്വച്ഛ
വി-ഭജന്തഃ	— അസ്യൈ താവച്ഛ, അസ്യൈ താവച്ഛ ഇതി വിഭാഗം കർത്ത്വ ഗൃഹമേധിനഃ
ആസതേ അസിന്വൻ	— സ്വസ്വാഗൃഹേഷു നിവസന്തി — സേതുബന്ധനാദികം കർമ്മകർത്ത്വൻ ലോകഃ
പിതൃഃ	— പാലന്വിത്രാ ദിവസ്സകാശാ ദാഗതം
ഭോജനം	— നന്ദികാശാ ഭാഷധീഃ
ദംഷ്ഠൈഃ അന്തി	— ദന്തൈഃ ഭക്ഷയന്തി
യഃ (ത്വം) താ അക്രാണാഃ	— താനി അകാരയഃ
സഃ (ത്വം) പ്രഥമം	
ഉക്തീമ്യഃ അസി	— പ്രശസ്യോ വേതി

അതും-അല്ലയോ ഇത്ര, അവിടുന്നുള്ള സമൃദ്ധമായ ധനം സ്വന്തം പുത്രപൗത്രന്മാർക്ക്, ഗൃഹത്തിൽ വന്നുചേരുന്ന അതിഥിമിജ്ഞാപോലെ ഇന്നാകാശിത്ര, ഇന്നാകാശിത്രമെന്നു തീട്ടപ്പെടുത്തി വിഭജിച്ചുകൊണ്ടു ഗൃഹസ്ഥന്മാർ അപരപക്ഷേ ഗൃഹങ്ങളിൽ നിവസിക്കുന്നു. ചിറകെട്ടുക മുതലായ പ്രവൃത്തികൾ ചെയ്തു ലോകം അച്ഛനായ ദ്യോവിൽ നിന്നുവരുന്ന ഭോജനത്തെ (ഭോജനഹേതു ജലം, ആ ജലത്തിൽ നിന്നുളവാകുന്ന സസ്യാദികളെ) പല്ലുകളാൽ കടിച്ചതിന്നു യാതൊരാവിടുന്നു ആ കർമ്മങ്ങളെ ചെയ്തിച്ചുവോ ആ അവിടുന്നു സ്തുത്യനാകുന്നു.

5 അധാക്രണാഃപൃഥിവീംസംദൃശേദിവേ
യോയൊതീനാമഹിഹന്നാനിണക്വപഥഃ
തംത്വാസ്തോമേദിന്ദേദിന്ദവാജിനം
ദേവംദേവാജനന്തംസംസൃക്തീമ്യഃ

അന്വയം:-

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) അധി	— അപിചത്വം
ഭിവേ	— ജ്യോതമാനായ സൂര്യായ
പൃഥിവീം	— ചലിതാം സതീം ദൃഢീകൃത്യ
സം-ദൃശേ അകൃണോഃ	— സന്ദർശനീയാമകരോഃ
യഃ ധൗതീനാം	— ചലന്തീനാം നദീനാം
പഥഃ അരിണക്	— മാഗ്ധാൻ വ്യപേതയഃ, ഗന്തും യോഗ്യാനകരോഃ
ഹേ അഹി-ഹൻ,	— വൃത്രഹന്തഃ,
ദേവാഃ തം ദേവം ത്വാ	— സ്തോതാരഃ ദേവം ത്വാം
ഉദ-ഭിഃ ന വാജിനം	— യഥാവാജിനം, അശ്വം ഉദഭിഃ, ഉദകൈർവ്യധ്വന്തി തദപൻ
സ്തോമേഭിഃ അജനൻ	— സ്തോത്രൈഃ അവധ്വന്തൻ
സഃ (ത്വം) ഉക്ഥ്യഃ	
അസി	— പ്രശസ്തോഭവസി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, പിന്നെ അവിടുന്ന് പ്രകാശമാനമായ സൂര്യനുവേണ്ടി ഇളകികൊണ്ടിരുന്ന ഭൂമിയെ ഉറപ്പിച്ചു കാണത്തക്കവളാക്കി. യാതൊരാവിടുന്ന് ചലിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന നദികളുടെ മാഗ്ധങ്ങളെ ഗമനയോഗ്യങ്ങളാക്കിയോ, അല്ലയോ വൃത്രഹന്താവേ, ആ ദേവനായ അവിടുത്തെ, വെള്ളത്തിൽ കഴുകിയും വെള്ളം കുടിപ്പിച്ചും കതിരയെ വളത്തുന്നതുപോലെ, സ്തോതാക്കൾ സ്തോത്രങ്ങളാൽ വർദ്ധിപ്പിച്ചു. ആ അവിടുന്ന് സ്തുത്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

6 യോഭോജനം ച യേസേ ച വധ്വന്തൻ
മാർദ്ദാഭാശൃഷ്ടം മധ്യമദ്യുഭോഹിമ
സശ്ശേവധിം നിർധിഷേവിവസ്വതി
വിശ്വസൈകുന്ദശിഷേസാസ്യകിമ്യഃ

അന്വയം:-

(ഹേ ഇന്ദ്ര) യഃ (ത്വം)

ഭോജനം ച

ഭയസേ

(ക്രി.പ) വദ്ധനം ച

(തഥാ) ആർദ്രാൽ

ശുഷ്കം

മധു-മൽ

ആ ഭുഭോഹിമ

സഃ (താദൃശസ്ത്വം)

വിവസ്വതി

ശേഖ-ധിം

നി ഭധിഷേ

വിശ്വസ്യ ഏകഃ

ഈശിഷേ

സഃ (ത്വം) ഉക്തം

അസി

— അന്നാദിവ

— യജമാനേഭ്യഃ പ്രയച്ചസി

— വൃദ്ധികരം ധനം ച ഭയസേ

— കാഞ്ചാൽ കാഷ്ഠാൽ

— അന്നാർദ്രംപ്രീഹ്യാദികം

— മധുരരസോപേതം

— സമന്താൽ ഭുഗ്ധവാനസി

— തേപരിചരണം കുർവാണേ
യജമാനേ

— ധനസഭനം

— നിഭധാസി

— സർവ്വസ്യജഗതഃ അദിതീയ
ഏവസൻ ത്വം

— സ്വാമീഭവസി

— പ്രശസ്യാഭവസി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, യാതൊരുവിടന്നും യജമാനന്മാർക്കു അന്നാദിയെയും സമൃദ്ധികരമായ ധനത്തെയും കൊടുക്കുന്നുവോ, പിന്നെ നനവേററ കൊമ്പിൽനിന്നും (നെൽകുതിരൽ മുതലായവയിൽ നിന്നും) ഉണക്കം ചെന്ന നെല്ലു മുതലായവയെ കൊന്നു കൊടുക്കുന്നുവോ, ആ അവിടുന്ന് അവിടുത്തെ സേവിക്കുന്ന യജമാനങ്കൾ ധനത്തിന്റെ കൂമ്പാരം കൂട്ടിവെക്കുന്നു, എല്ലാ ജഗത്തിന്നും ഏകനായ സ്വാമിയായിത്തന്നെ അവിടുന്ന് ഈശ്വരനാകുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന് സ്തുത്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

7 യഃ പുഷ്പിണീശ്ചപ്രസ്ഥശ്ചധമ്മണാ

ധിഭാനേവ്യുഗ്രവതീരധാരയഃ

യശ്ചാസമാത്മാജനോദിഭ്യതോദിവ

ഉത്ഭവ്യാ അഭിതസ്സാസ്യകിമ്യഃ

അന്വയം:-

(ഹേ ഇന്ദ്ര) യഃ (ത്വം)

പുഷ്പിണീഃ ച — പുഷ്പവതിശ്ച

പ്ര-സ്വഃ ച — പ്രസുതാശ്ച

അവനീഃ ദാനേ അധി — അവിത്രീരോഷധീഃ അസ്മിൻ ക്ഷേത്രേ

ധർമ്മാ വി അധാരയഃ — സകലലക്ഷണേന കർമ്മണാവ്യധാഃ

യഃ ച (ത്വം) ദിവഃ — ദ്യോതമാനസ്യ സൂര്യസ്യ

അസമാദ്വിദ്യതഃ അജനഃ — വിഷമാഃ നാനാപ്രകാരാ ദീപ്തിഃ അജനയഃ

(യശ്ച) ഉതഃ — മഹാൻ (ത്വം)

അഭിതഃ ഊർ്വാൻ — സർവ്വതോ മഹതഃ പ്രാണി നികായാൻ (അജനയഃ)

സഃ (ത്വം) ഉക്തിമ്യഃ അസി — പ്രശസ്ത്യാവേസി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, യാതൊരവിടുന്ന് ഈ ഭൂമിയെ പുഷ്പവതികളും പ്രസുതകളുമായി (പുത്തവയും കാച്ചവയുമായി) സകലവിധധർമ്മങ്ങളോടുകൂടിയവളാക്കിയോ, യാതൊരവിടുന്ന് സൂര്യൻ നാനാവിധങ്ങളായ പ്രകാശങ്ങളളവാക്കിയോ, മഹാനായ യാതൊരവിടുന്ന് മാഹാത്മ്യമിയന്ന പ്രാണിസമൂഹങ്ങളെ എമ്പാടും ജനിപ്പിച്ചുവോ, ആ അവിടുന്ന് സ്തുത്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

8 യോനാർഹരംസഹർസംനിഹന്തവേ

പുഷ്പായപദാസർവേശായപാർവതഃ

ഊർജയന്ത്യാഅപരിവിഷ്ഠമാസ്യ

മുതൈവാദ്യപുത്രകൃത്സാസ്യക്രിമ്യഃ

അന്വയം:-

ഉത ഹേ പുരു-കൃതീ, — പുത്രണാം കർമ്മണം കർതഃ ഇന്ദ്ര.

യഃ (ത്വം) നാർഹരം — നർഹരപുത്രം കഞ്ചിദസുരം

സഹ-വസും ച	— കഞ്ചിദപരമസുരം ച
പുഷ്പായ	
ദാസ-വേശായ ച	— അസ്മാകമന്നലാഭായ, സ്യേ നാശായ ച
നി-ഹന്തവേ	— നിഹന്തുഃ
ഇരജ്ജയന്ത്യാഃ	— ബലവത്യാ വജ്രധാരായാഃ
അപരി-വിഷ്ടം	— മലാദിഭിരവ്യാപം
ആസ്യം അദ്യ	
ഏവ അവഹഃ	— തമസുരം പ്രാപയഃ
സഃ (ത്വം) ഉക്രിമ്യഃ അസി—	പ്രശസ്യോഭവസി

അർത്ഥം.—കൂടാതെ, ബഹുകർമ്മകർത്താവായ ഇന്ദ്ര, യാതൊരു വിടൺ നർമ്മരപുത്രനായ അസുരനെയും സഹവസു എന്ന അസുരനെയും, ഞ്ഞെടുക്കു് പച്ചിത്തായിക്കൊണ്ടും, ദ്രോഹികളെ നശിപ്പിത്താനായിക്കൊണ്ടും, കൊല്ലാനായി ബലവത്തായ വജ്രായുധത്തിന്റെ വായ്ത്തലയുടെ ചളിപറ്റാത്ത മുഖത്തെ അരിച്ചുപോ, ആ അവിടൺ സുതൃനായി ചേർത്തു

9 ശതംവായസ്യശ്ശസാകമാദ്യ
ഏകസ്യശ്രുഷ്ടൗയശ്ചപോദമാവിഥ
അരജജാദസ്യന്മസഭനബുഭീതയേ
സപ്രാപ്യോജാദവസ്സാസ്യകൃഥ്യഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര) ഏകസ്യ	— ഏകാകിനഃ
യസ്യ (തേ) ശ്രുഷ്ടൗ	— സുഖനിമിത്തേ, തദർത്ഥം
ശതം വാ ദശസാകം	— ദശശതാനിഹരയഃ വാഹനാ ർത്ഥം ഭവന്തി
(അപിയശ്ച) ആ അദ്യഃ	— സച്ഛേദം സച്ഛതഃ ഉപജീവ്യഃ
യഥീ ഹ പോദം ആവിഥ	— യശ്ചത്വം സ്തോത്രാണാം പ്രേരകം യദമാനം രക്ഷിത വാസസി
(കിം ചെയസ്വം) അരജജാ—	രജ്ജരഹിതേബന്ധനാഗാരേ

ദേതയേ	— ദേതി: കശ്ചിദൃഷി: , തദന്തം
ദസ്യൻ സം ഉനപ്	— ഉപക്ഷയിതൃൻഹിംസിത വാനസി
(കിംച) സുപ്ര-അവ്യ:	
അഭവ:	— സുഖേനസഞ്ചൈതപസപ്പണിയ: ആസി:
സ: (ത്വം) ഉക്ഥ്യ:	
അസി	— പ്രശസ്യോഭേസി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, യാതൊരവിടുത്തെ സുഖത്തിനായി (സുഖസഞ്ചാരത്തിന്നും യുദ്ധത്തിന്നുമായി) ആയിരം ഹരികൾ (കുതിരകൾ) ഒപ്പമുണ്ടോ, പിന്നെ യാതൊരവിടുന്ന് എല്ലാവർക്കുമെല്ലാത്തരത്തിലും ആശ്രയഭൂതനാണോ, യാതൊരവിടുന്ന് സ്നോത്രങ്ങൾ ചൊല്ലിക്കുന്ന യജമാനനെ രക്ഷിക്കുന്നവോ, കൂടാതെ യാതൊരവിടുന്ന് കയറില്ലാത്ത ബന്ധനാഗാരത്തിൽ (പെട്ട) ദേതി എന്ന ഋഷിക്കുവേണ്ടി ദ്രോഹികളെക്കൊന്നുവോ, പിന്നെ എല്ലാവർക്കും എളുപ്പത്തിൽ അഭിഗമ്യനായി തീർന്നുവോ, ആ അവിടുന്ന് സ്തുത്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

10 വിശ്വാനരോധനാ അസ്യപൈംസ്യം

ദദർശൈസ്യഭധിരേകൃതാവധനം

ഷളസ്തേനാവിഷ്വിര: പഞ്ചസംദൃശ:

പരിപരോഅവേസ്സാസ്യക്ഥ്യ:

വ 11

അന്വയം:—

വിശ്വാ ഇൽ രോധനാ:	— സർവാഘവനഭ്യ:
അസ്യ പൈംസ്യം അന്ത	— തസ്യവീര്യമനുവർത്തനേ
അസ്മൈ ദദ:	— ഹവിർലക്ഷണമന്നം യജമാനാ: പ്രയച്ഛന്തി
(കിംച) കൃതാവേ	— കർമ്മണാം കരേണ ഇന്ദ്രായ
ധനം ഭധിരേ	— സഞ്ചേജനാ ധാരയന്തി

വി-സ്തിരഃ ഷട്	— വിസ്തിണ്ണഃ, ഷട്സംഖ്യാകാഃ ഉച്ഛിഃ (ദ്രൗശ്യപ്രഥിവിപാഹ ശ്ച രാത്രിശ്ചാപശ്ചൈ ഷധയഃ) താഃ
അസ്തഭ്നാഃ	— നിയമിതവാനസി
പഞ്ച സം-ദൃശഃ	— സമ്യക്പശ്യതിതി സം-ദൃശഃ ജനാഃ പഞ്ചജനാൻ
പരി പാഃ അഭവഃ	— സർവ്വതഃ പാരയിതാ, പാലയിതാ ആസിഃ
സഃ (ത്വം) ഉക്തഃ അസി—	പ്രശസ്തോഭവസി

അർത്ഥം:—എല്ലാ നദികളുംതന്നെ അവിടുത്തെ പൌരന്മാർ
ത്തെ (വീര്യത്തെ) അനുപത്തിക്കുന്നു. യജമാനന്മാർ അവിടേ
യ്ക്കാണ് ഹവിരണം നല്കുന്നത്. പിന്നെ, കർമ്മകർത്താവായ ഇ
ന്ദ്രനുവേണ്ടിയാണ് എല്ലാ ജനങ്ങളും ധനം കയ്യിൽ ചെയ്യുന്ന
തു്. (ധനത്തിന്റെ ആപശ്യം ഇന്ദ്രസേവാപാങ്ങലായ കർമ്മ
ങ്ങളാണ്.) വിസ്തിണ്ണനായി (എല്ലാ ദിക്കിലും കയ്യിലുള്ളവ
നായി) ദ്യോവ്, ഭൂമി, പകൽ, രാത്രി, ജലം, ഔഷധികൾ
എന്നീ ആറ് ഉച്ഛികളെ ആചാര്യരുടെ പ്രവൃത്തി വീക്ഷണത്തെ
ചെയ്യിച്ചുകൊണ്ടു നടത്തുന്നു. പഞ്ചജനങ്ങളെ എവാദം പാലി
ക്കുന്നവനായും അവിടന്ന് ഭവിച്ചു. ആ അവിടന്ന് സൂര്യനാ
കുന്നു.

11 സുപ്രവാചനം ത്വവീരവിര്യം
യദേകേനക്രതുനാവിന്ദസേവസു
ജാതൃഷിരസ്യപ്രവയസ്സഹസ്രതോ
യാപകർമ്മസേത്രവിഗ്വാസ്യക്തഃ

അനന്തം:—

ഹേ വീര ഇന്ദ്ര,

ത്വ വീര്യം

സുപ്രവാചനം

(കിംതത്?) യദേ

എകേന ക്രതുനാ

— ബലവന്നിന്ദ്ര, ത്വസാമർത്ഥം

— സർവ്വൗത്യർത്ഥം ശ്ലാഘനീയം

— കർമ്മാ

അ. 2 അ. 6 വ. 12

വസു വിദസേ — ശത്രുണാം ധനം ലഭസേ
 സഹസ്രതഃ — ഏതന്നാമകഃ കശ്ചിത്, തസ്യ
 ജാതു-സ്ഥിരസ്യ — അന്നം പ്രകർഷണ അഭഃ
 വയഃ പ്ര — യാനീമാന്യന്യാനി സർവ്വാണി
 യാ വിശ്വാ ചകർത് — കർമാണി കൃതവാനസി
 സഃ (തപഃ) ഉക്ഥിമ്യഃ അസി — പ്രശസ്യോ വേസി

അർത്ഥം:—അല്ലയോ ബലവൻ, ഇത്ര, അവിടുത്തെ വീര്യം ഏവരായും ഏറെയും ശ്ലാഘനീയമാകുന്നു ഒരൊറ്റ കർമ്മത്താൽ അവിടുന്ന് ശത്രുക്കളുടെ ധനത്തെ നേടുന്നു. ജാതുഷ്ഠിരനെന്ന ആളുടെ അന്നം അപ്രകാരമെടുത്തു വേണ്ടുവോളം കൊടുത്തു. ഇപ്രകാരം മറ്റു വളരെ കർമ്മങ്ങളും അവിടുന്ന് ചെയ്തുവെല്ലാം. ആ അവിടുന്ന് സ്തുത്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

12 അരമയസ്തപസസ്തരായകം
 തുച്ഛീതയേചവയായചസ്രുതിം
 നീചാസന്തമുനയഃപരാവൃജം
 പ്രാസംശ്രോണഃശ്രവയന്മസാസ്യക്ഥിമ്യഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇത്ര,)

സര-അപസഃ — സരണം അപഃകർമ്മ, യാസാം
 താഃ
 (താഃ അപഃ) കം തരായ — സുഖേന തരണായ
 അരമയഃ — അക്രീഡഥഃ
 ശ്രവയൻ — ആത്മാനം കീർത്തിമന്തം കുർവ്വൻ
 തുച്ഛീതയേ ച
 വയായ ച — ഏതാഭ്യം നാമഭ്യം ഭൂഷിഭ്യം
 സ്രുതിം — സരണം പ്രത്യഗമയഃ

(തെഹ്നി ജലപുണ്ണാം ഹോനഭീം ദൃഷ്ട്വാ തരിതുമസമന്മാവാ
സ്താം; ത്രയാതാരിതൗ)

പാ-വൃജം — പരിതഃ പാപാനിവൃണക്തി
ഹേതീതി പരാവൃജ്
കശ്ചിദൃഷിഃ

നീചാ സന്തം — അപ്പ്യുക്തം തം
— നീചം സന്തം

ഉദ് അനയഃ — ആപന്ത്യഃ ഉദ്യംനിതവാ
നസി

(കിംച) അന്ധം (സന്തം)

ശ്രോണം പ്ര — ചക്ഷുർനാത് അപന്ത്യേ
കരണാച്ച ഉടനയഃ, ഉദ്യം
പ്രാപിതഃ

സഃ (ത്വം) ഉദ്യം അസി — പ്രശസ്യോഭവസി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇത്ര, ഒഴുകുന്ന നദികളെ സുഖമായി
കടക്കാവുന്നവിധം അവിടുന്ന് ഇണക്കി. പിന്നെ, സ്വയം
കീർത്തിമാനാക്കിയെഴുതുകൊണ്ട് തുർബിതി, വയുൻ എന്നിവ
കൂടി ആ നദികൾ കടക്കുമാറാക്കി. അവർ വെള്ളം നിറഞ്ഞ
പെരുമ്പുഴയെക്കണ്ട് കടക്കാൻ കഴിവില്ലാത്തവരാകവേ,
അവിടുന്നാണ് കടന്നിരുന്നത്. പാപം നാലുപാവും ഭരിച്ചു
ഭരണ പാപമുണ്ടെന്ന ദൃഷ്ടിയെ നീചനായിട്ടും വെള്ളത്തിൽ
മുങ്ങിത്താങ്ങപോയതിൽനിന്ന്, പൊക്കി രക്ഷിച്ചു. ഒരു അന്ധ
നെയും മടങ്ങനെയും കണ്ണുകൊടുത്തും, മടങ്ങനല്ലാതാക്കിയും
ഉദ്ധരിച്ചു. ആ അവിടുന്ന് സ്തുത്യനാകുന്ന.

13 അസ്മദ്യം തപസോഭാനായമാധ

സ്സർത്ഥം യസ്യ ബഹുതേ വസവ്യം

ഇത്രയച്ചിത്രം ശ്രവസ്യം അനന്ത്യൻ

ബ്രഹ്മാദേവീഭ്യേ സുവിതാഃ

അന്വയം:—

വസോ, ഇത്ര,	— സർവ്വസ്യ വാസകേത്ര
അസ്മഭ്യം തൽ രാധഃ	— സ്നോതൃഭ്യഃ തൽധനം
ഭാനായ	— ഭോഗായ ച (ഉപലക്ഷണമേതൽ)
സം അത്ഥ്യസ്വ	— ദേഹി
ചിത്രം യൽ അന ഭൃൻ	
ശ്രവസ്യഃ	— ചായനീയം യൽ ധനം അന്വഹംഭോഗ്യമിച്ഛേഃ
തേ ബഹു വസവ്യം	— തവതൽ പ്രഭൃതംവസു, ധനമസ്തി ഖലു
സു-വീരാഃ	— കല്യാണപത്രപൌത്രാസ്സന്തഃ
വിദമേ ബൃഹൽ വദേമ	— അസ്മിൻ യജ്ഞേ പ്രഭൃതം ശസ്ത്രാദികം വാക്യം ഉച്ചാരയേമ

അർത്ഥം—എല്ലാവരെയും അതാതിടത്തു് വസിപ്പിടുന്ന ഇത്ര, സ്നോതാക്കളായ ഞങ്ങൾക്കു് ഭാനംചെയ്യലടക്കം അനേക വിപ്പാനായി ആ (സർവ്വാൽകൃഷ്ടരായ) ധനം തന്നരുളിയാലും. ശ്രേഷ്ഠമായ യാതൊരു ധനം അവിടുന്ന് ദിവസംതോറും അനുഭവിക്കുന്നിച്ഛിക്കുന്നുവോ ആ കാമ്യമായ ധനം അവിടുത്തെ പക്കലുണ്ടല്ലോ. ഞങ്ങൾ സർവ്വപത്രപൌത്രന്മാരോടുകൂടി ഈ യജ്ഞത്തിൽ ധാരാളം സ്തുതികൾ ചൊല്ലുമാറാകട്ടെ.

വക്ത്രം.—13—14—

1 അധ്യവോരേതേത്രായസോമ
 മാമത്രേണീസ്സിഞ്ചതാമഭ്യമന്ധഃ
 ക്രാമിഹിവീരസ്സമസ്യപിതിം
 ജഹോതവൃഷ്ണേതദിദേവവഷ്ടി

അന്വയം:—

(ഗൃഥ്സമഭോബ്രൂതേ)

ഹേ അധ്യവഃ,

— അധാരം യജമാനായേച്ഛന്തഃ,
 അധാരസ്യനേതാരഃ,

ഇത്രായ സോമം ഭരത	— ഫവിർചാനാദത്തരവേദിം
	പ്രതിഹരത
(ഏതാ) അമത്രേദി:	— അമത്രാണി പമസാ:, തൈ:
മദ്യം അന്ധ:	— മദകരം സോമലക്ഷണമനം
ആ സിദ്ധത	— അഗ്നൈപ്രക്ഷിപത
വീരം അസ്യ (സോമസ്യ)	
പീതിം	— ഇത്ര: സോമപാനംപ്രതി
സദം കാമീ ഹി	— സദൈവകാമയമാന: ഖലു
(അസ്മാൽ) വൃഷേ	
ജഹോത	— വഷിത്രേ ഇത്രായജഹത
ഏവ: ഭൽ ഇൽ വഷി	— തദേവസോമദ്രവ്യം കാമയന്തേ

നാമം:—(ഗൃത്സമന്തേ പര്യന്ത) യജമാനന് അധ്യാമിച്ചി
 ചെന്നുവന്നു, അധ്യാത്തിന്റെ നേതാക്കളായ അധ്യാര്യക്കളേ,
 ഇതുന്നവേണ്ടി സോമം ഫവിർചാനത്തിൽ നിന്ന് ഉത്തരവേദി
 യിലേക്കെടുക്കുക ഏടുത്തിട്ട്, പമസങ്ങളെക്കൊണ്ട് ഫലി
 രമായ സോമം അഗ്നിയിൽ പ്രക്ഷേപിക്കുക. വീര്യവാനായ
 ഇത്രൻ ഈ സോമത്തിന്റെ പാനത്തിന് എപ്പോഴുംതന്നെ കാ
 മിക്കുന്നവനാകുന്നു അതുകൊണ്ട് കാമവർഷിതാവായ ഇത്ര
 നവേണ്ടി ഹോമിക്കുക. അവിടുന്ന് ആ സോമദ്രവ്യം തന്നെ
 യാനിപ്പുണ്ണനായ്.

2 അധ്യാവോയോഅപോവപ്രിവാംസം.

വൃത്രംജവാന്താഗന്യവൃക്ഷം.

തസ്മാഏതംഭരതഖഗായ

ഏവഇത്രോതംതിപിതിമസ്യ

അന്ധത:—

ഹേ അധ്യാര്യവ: യ: യ: യ: യ: ഇത്ര: ഉദകാനി
 വപ്രി-വാംസം വൃത്രം — ആകാശമാപ്തൃസ്ഥിതം ചേലം
 വജ്രേണ

വൃക്ഷം അഗന്യാ-ഇവ
 ജവാന്ത — യഥാഗന്യാ, വൈദ്യതാഗ്നിനാ,
 വൃക്ഷംഭവതി തദാൽ ഹതവാൻ

തന്നെ തൽ-വശായ	— സോമകാമായേത്രായ
ഏതം ഭരത	— സോമമുത്തരവേദിം പ്രതിഹരത
ഏഷഃ ഇത്രഃ അസ്യ	
പീതിം അഹ്തി	— സോമപാനമർഹതി

അർത്ഥം—അല്ലയോ അധ്വര്യക്കളേ, ആകാശത്തിൽ മുടിത്ത
 ഞ്ഞുവെച്ച മേഘത്തെ യാതൊരിട്രൻ വജ്രത്താൽ, ഇടിമിന്ന
 ലാൽ, പൈദ്യതാഗ്നിയാൽ മരം കത്തിദഹിക്കുന്നപോലെ ഹ
 നിച്ചുവോ, സോമകാമനായ അവിടുത്തേയ്ക്കുവേണ്ടി ഈ സോമം
 ഉത്തരവേദിയിലേക്കെടുക്കുക. ഈ ഇത്രൻ സോമപാനത്തി
 ന്നു യോഗ്യനാകുന്നു.

3 അധ്വര്യവോയോദികംജലാന
 യോഗാഉദാജപഹിവലംവഃ
 തസ്മാഏതമന്തരിക്ഷേനവാത
 മിത്രംസോമൈരോർണ്ണതജ്ജനവസ്രൈഃ

അന്വയം:—

ഹേ അധ്വര്യവഃ യഃ	— ഇത്രഃ
ദികം ജലാന	— തന്നാമകമസുരം ഹതവാൻ
യഃ ഗാഃ ഉൽ-ആജൻ	— വലാസുരേണ നിരുദ്ധാഃ ഗാഃ നിരഗമയൽ
(യശ്ചതമേവ) വലം	
അപ വഃ ഹി	— അപാവുണോഃ, ഹിംസിതവാൻ ഖലു
തന്നെ ഏതം	— ഇത്രായ സോമം
അന്തരിക്ഷേ വാതം ന	— വാതമിവധാരാഭിഃ വ്യാഘ്രം കരുത
സോമൈഃ ഇത്രം ജഃ ന	
വസ്രൈഃ	— ജീണ്യഃ യഥാ വസ്രൈഃ അങ്ഗമാച്ഛാദയതി തദ്വൽ
ആ ഉർണ്ണത	— ആച്ഛാദയത

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അധ്വര്യക്കളേ, യാതൊരിന്ദ്രൻ ദുഷിക
നെന്ന അസുരനെ കൊന്നുവോ, യാവൻ വലാസുരനാൽ തട
ഞ്ഞുവെള്ളപ്പെട്ട പശുക്കളെ പുറത്തുകൊണ്ടുവരുകയും ആ വല
നെ വധിക്കുകയും ചെയ്തവോ, ആ ഇന്ദ്രനായി ഈ സോമം
അന്തരിക്ഷത്തിൽ നിറഞ്ഞ വായുവിനെപ്പോലെ ഏങ്ങും വ്യാ
പിപ്പിയ്ക്കുക കീഴ്വൻ വസുങ്ങളാൽ അംഗങ്ങൾ മുട്ടുന്ന
പോലെ സോമങ്ങളാൽ ഇന്ദ്രനെ മുട്ടുക.

4 അധ്വര്യവോയഉരണംജാലാന
നവചഖാംസംനവതിചബാഹുൻ
യോഅബ്ധുഭവനീചാബബാധേ
തമിന്ദ്രം സോമസ്യഭൃഥേഹിനോത

അനന്യം:—

ഹേ അധ്വര്യവേ, യഃ	— ഇന്ദ്രഃ
നവ ച നവതി.	— ഏകോനഗതം.
ബാഹുൻ ചഖാംസം.	— സർവ്വസ്യ ദശയന്തം.
ഉരണം ജാലാന	— ഏതന്നാമകമസുരം ഹതവാൻ
യഃ അർബ്ധുഭം.	— ഏതന്നാമകമസുരം ച
നീചാ അവ ബബാധേ	— അധോമുഖം കൃതാഹതവാൻ
തം ഇന്ദ്രം സോമസ്യ ഭൃഥേ	— ഭരണേ, സമ്പാദനേ സതി
ഹിനോത	— സ്തോത്രൈഃ പ്രീണയത, വചയത

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അധ്വര്യക്കളേ, യാതൊരിന്ദ്രൻ തൊ
ണ്ണുറൊമ്പതു കൈകൾ ഏല്പാവുക. കാണിച്ച ഉരണനെന്ന അ
സുരനെ കൊന്നുവോ, യാവൻ അബ്ധുഭനെന്ന അസുരനെ കീഴ്
മുഖനാക്കിക്കൊന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രനെ സോമമൊരുക്കി സ്തോ
ത്രങ്ങളാൽ പ്രീണിപ്പിക്കുക, വചിപ്പിക്കുക.

5 അധ്വര്യവോയസാഹ്വംജാലാന
യഗ്ത്രഹ്വര്യായോവ്യംസം.
യഃ പിപ്രുനമുചിംയോയധിക്രാം.
നസ്താഇന്ദ്രായാസംസോഭഹോത

അന്വയം:—

ഹേ അധ്യര്യവഃ, യഃ	— ഇന്ദ്രഃ
അശ്വം സു ജാലാന	— തന്നാമകമസുരം സുഷ്ണഹരിവാൻ
അശ്വം ശ്വം ശ്വം	— കേനാപ്യശോഷണീയം ശ്വം
	നാമകമസുരം
യഃ വി-അംസം	— അംസഹീനം കൃത്യാ ജാലാനച
യഃ പിപ്രും	— ഏതന്നാമകമസുരംച
യഃ നമുചിം	— തന്നാമകമസുരം (ജാലാന)
യഃ അധി-ക്രാം	— തന്നാമകമസുരം (ജാലാന)
തസ്മൈ ഇന്ദ്രായ അന്ധസഃ	— ഹവിർലക്ഷണമന്നം
	(കർമ്മണിഷഷ്ടി)
ജഹോത	— ജഹുത

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അധ്യര്യക്കളേ, യാതൊരിന്ദ്രൻ അശ്വനെ അസുരനെ മുറയ്ക്കുകൊണ്ടുവോ, ആരാലും ദുർബ്ബലനാക്കാൻ കഴിയാത്ത ശ്വനെ ചമൽമാറിച്ച് കൊണ്ടുവോ, പിപ്രു, നമുചി, അധിക്രാവ് എന്നീ അസുരന്മാരെക്കൊന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രന് ഹവിസ്സു ഹോമിത്തുക.

6 അധ്യര്യവോയശ്വതംശംബരസ്യ
പുരോബിഭോശ്വനേവപുച്ഛിഃ
യോഽച്ഛിനശ്വതമിന്ദ്രസഹസ്ര
പാപപദാഭരതാസോമമസ്മൈ

വ 13

അന്വയം:—

ഹേ അധ്യര്യവഃ, യഃ	— ഇന്ദ്രഃ
ശംബരസ്യ	— മായാവിനോസുരസ്യ
പുച്ഛിഃ ശതം പുരഃ	— പുരാതനീഃ ശതസംഖ്യകാഃ
	പുരീഃ
അഗ്നൗ-ഇവ	— അഗ്നസദൃശേന വഭ്രുണ
ബിഭേദ	— ഭേദിതവാൻ
യഃ ഇന്ദ്രഃ വച്ഛിനഃ	— തന്നാമകസ്യാസുരസ്യ

ശതം സഹസ്രം — ഏതൽ സംഖ്യാകാൻ പുത്രാൻ
 അപ-അവപതി — യുഗപദേവഭൂത്യാം അപാതയൽ
 അസ്മൈ സോമം ഭരത — ഇന്ദ്രായസോമം ഭരത

അർത്ഥം.—അല്പയോ അധ്യരൂപാഭ്യേ, യാതൊരിന്ദ്രൻ ശം
 ബരനെന മായാവിധായ അസ്മരൻഃ പഴക്കംചെന്ന ആദി
 നഗരങ്ങളെ കല്ലൊത്ത വളുത്താൽ പിളർന്നവോ വളി എന്ന
 അസ്മരൻഃ ആനായിരം പുത്രന്മാരെ ഒപ്പം ഭൂമിയിൽ വിക്ഷി
 യോ, ആ ഇന്ദ്രനായി സോമം ഭരതക. (ആനായിരം പുത്ര
 നാർ ഒന്നുകിൽ മായാനിഷ്ഠിതരായിരിയ്ക്കാം. അല്ലങ്കിൽ
 അനയായികളാവാം)

7 അധ്യരൂപായശ്ശതമാസഹസ്രം
 ഭൂത്യാ ഉപസേമവപജഃ പന്യാൻ
 കഥ്സസ്യായോരതിമിഗ്സ്യപീരാ
 ന്യാപ്തണഗ്നേതാ സോമമസ്മൈ

അന്വയം:—

ഘേ അധ്യരൂപഃ,
 ജഃ പന്യാൻ — പൂർവ്വംശത്വൻ ഹതവാൻ
 യഃ ശതം സഹസ്രം — തൽസംഖ്യാകാനസ്മരൻ
 ഭൂത്യാഃ ഉപ-സേമ — ഉൽസംഭംഗേ
 ആ അവപതി — ഏകൈകേനപ്രകാരേണ
 അപാതയൽ
 (കിംച) യഃ കഥ്സസ്യ — ഏതന്നാമകസ്യരാജർഷേഃ
 ആയോഃ — പൌത്രവസ്യരാജർഷേഃ
 അതിമി-ഗ്സ്യ — ടിവോദാസസ്യ-ഏഷാം
 ഞ്യാപ്തണഗ്നേതാ പ്രതി
 ലന്തിനഃ
 വിരാൻ നി അപ്തണക് — ശുഷ്ണാഭിൻ അവധിതി
 അസ്മൈ സോമം ഭരത — ഇന്ദ്രായസോമം സംവാഭയത

അർത്ഥം—അല്ലയോ അധ്യക്ഷന്മാരേ, മുമ്പുശത്രുക്കളെ ഒടുക്കിയ ഏവൻ പതിനായിരം (എണ്ണമറ്റ) അസുരന്മാരെ ഭൂമിയുടെ മടിയിൽ ഓരോ പ്രകാരത്തിൽ വീഴ്ത്തിയോ, കൂടാതെ രാജർഷികളായ കത്സനും, പുരുവംശജനായ ആയുധിനും, ദിവോദാസനും നേരെവന്ന എതിരാളികളായ ശൂഷ്ണൻ മുതലായ വീരന്മാരെ വധിച്ചുവോ, ആ ഇന്ദ്രനായി സോമമൊരുക്കുക.

8 അധ്യക്ഷവോയന്നും കാമയാധോ

ശൂഷ്ണീവഹന്തോനശമാതദിന്ദ്വേ

ഗഭസ്തീപുതംഭരതശ്രുതായേ

സ്പ്രായസോമംയജ്യവോജ്ജഹോത

അന്വയം:—

ഹേ നരഃ, അധ്യക്ഷവഃ,	— കർമ്മണം നേതാരോധ്യക്ഷവഃ,
യൽ കാമയാധോ	— അഭിലാഷിതമർത്ഥം കാമയാധോ
ശൂഷ്ണീ ഇന്ദ്രേ വഹന്തഃ	— ക്ഷിപ്രമിന്ദ്രം സോമം പ്രാപയന്തോ യുയം
തൽ നശഥ	— അഭിലാഷിതം ഫലം പ്രാപ്സുത
ശ്രുതായ ഇന്ദ്രായ	— പ്രസിദ്ധായ ഇന്ദ്രായ
ഗഭസ്തീ-പുതം	— ഹസ്താഭ്യോമാജ്ജന ദോഹനാദിഭിശ്ശോധിതം
സോമം ഭരത	— ഉത്തരവേദിം പ്രതിഭരത
(അതഃ) ഹേ യജ്യവഃ,	
ജ്ജഹോത	— യാഗം കർവ്വാണാഃ അധ്യക്ഷവഃ, ആഹുതം സോമം ഇന്ദ്രായ ജ്ജഹുത

അർത്ഥം—അല്ലയോ കർമ്മനേതാക്കളായ അധ്യക്ഷന്മാരേ, നിങ്ങൾ യാതൊരഭീഷ്ടഫലം ഇച്ഛിയ്ക്കുന്നുവോ, ഇന്ദ്രൻ വേഗം സോമമെത്തിയ്ക്കുന്ന നിങ്ങൾ ആ അഭിമതഫലം പ്രാപിക്കുക. പ്രസിദ്ധനായ ഇന്ദ്രന് കൈകളാൽ അമരത്തി പിഴിഞ്ഞെടുത്ത ശുദ്ധമായ സോമം ഉത്തരവേദിയിലെത്തിയ്ക്കുക. പിന്നെ അല്ലയോ യാഗകർത്താക്കളായ അധ്യക്ഷന്മാരേ, ഒരുക്കിയ സോമം ഇന്ദ്രനായി ഹോമിക്കുക.

9 അധ്യവക്തനാശ്രയിമസ്മൈ

വനേനിപുതംവനമനയധം

ജ്ഞാനോഹസ്സമഭിവാവശേവ

ഇന്ദ്രായസോമംമദിരംജ്ഞോത

അന്വയം:-

ഹേ അധ്യവക്തനാശ്രയിമസ്മൈ	— ഇന്ദ്രായ
(സോമം) ശ്രയിം കർത്ത	— സുഖകരം കർത്ത
(കിംച) വനേ വനേ	— സംജനിയേ ഉദകേ
നി-പുതം	— ആപ്യായനേന ശോധിതം സോമം
ഉത് നയധം	— ഉദ്യധം നയത
ജ്ഞാനം	— പ്രീതമാണസ്സ ഇന്ദ്ര
വ ഹസ്സം	— യഷ്ടാകം ഹസ്സാഭ്യോമഭിഷ്ഠം സോമം
അഭി വാവശേ	— കാമയതേ
മദിരം സോമം ഇന്ദ്രായ	
ജ്ഞോത	— മദകരമിമം സോമമഗ്നൗ പ്രകീർത്തിത

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അധ്യവക്തനേ, ഈ ഇന്ദ്രനായി സോമത്തെ സുഖകരമാക്കിപ്പിച്ചുകൊടുത്തു. കൂടാതെ, ജനനിയമായ ചെളിയിൽ ആപ്യായനം (മേൽതലോടൽ) കൊണ്ടു ശുദ്ധീകരിച്ച സോമത്തെ ഉയർത്തിപ്പിടിക്കുക. സന്തോഷമാണ് ഇന്ദ്രൻ, നീങ്ങുക കൈകളാൽ ചതച്ചുസംസ്കരിക്കപ്പെട്ട സോമത്തെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നു. ഹൃദയകരമായ ആ സോമം ഇന്ദ്രനായി അഗ്നിയിൽ ഹോമിക്കുക.

10 അധ്യവക്തപയസോധര്യമാഗോ

സ്സോമേഭിരീപുണതാഭോജമിന്ദ്രം

വേദാഹമസ്യനിർത്തംമഹത്ത

ദിമസന്തംഭ്രയോയജതശ്ചികേത

അന്വയം:—

ഹേ അധ്യര്യവഃ, യഥാ

ഗോഃ ഉധഃ പയസാ — ക്ഷീരേണ പൂണ്ണം തദാൽ

ഇം ഭോജം — ഏതം ഫലസ്യഭാതാരം
രക്ഷിതാരം ച

ഇന്ദ്രം സോമേഭിഃ പൂണത — സോമൈഃ പൂരയത

മേ അസ്യ — മദീയസ്യ സോമസ്യ

നി-ഭൃതം — ഗുഡം സുഖസാധന സ്വഭാവം

ഏതൽ അഹം (ഏവ)

വേദ — ജാനാമി

(ന പരസ്മൈ കഥിതം, തഥാപിയുഷ്ടഭ്യം ബ്രവീമി)

ഭിമ്സന്തം — സോമം ഭാതുമിച്ഛന്തം യജമാനം

യജന്തഃ — യഷ്ടവ്യഃ ഇന്ദ്രഃ

ഭൂയഃ ചികേത — അതിശയേന ജ്ഞായതേ

അർത്ഥം—അല്ലയോ അധ്യര്യക്കളേ, പശുവിന്റെ അകീട് പാൽകൊണ്ട് പൂണ്ണമാകുന്നപോലെ, ഫലഭാതാവും രക്ഷിതാ വുമായ ഈ ഇന്ദ്രനെ സോമങ്ങളാൽ പൂരിതനാക്കുക ഏന്റെ ഈ സോമത്തിന് ആർക്കു മറിയാത്ത സുഖഭാരകത്വമുണ്ട്. അ ത്ത് ഞാൻ മാത്രമറിയുന്നു. (ഞാൻ അത് ആരോടും പറഞ്ഞി ടില്ല, എങ്കിലും നിങ്ങളോടു പറയുന്നു.) സോമം തനിക്ക് നല്ലാ നിച്ഛിക്കുന്ന യജമാനനെ യജനീയനായ ഇന്ദ്രൻ ധാരാളമറി യുന്നു.

11 അധ്യര്യവോഭി വ്യസ്യവസോ

യഃ പാത്ഥിവസ്യക്ഷമ്യസ്യരാജാ

തമുദ്ഭരണപൂണതായവേ

നേന്ദ്രംസോമേഭിസ്തദപോവോഅസ്യ

അന്വയം:—

ഹേ അധ്യര്യവഃ, യഃ

ഭി വ്യസ്യ — ഭൃലോകസ്യ

വന്ധഃ രാജാ — വന്ധുനഃ ഈശോഭവതി

യഃ പാതമിവസ്യ	— വിസ്തീർണ്ണസ്യ അന്തരീക്ഷസ്യ വസുനഃ രാജാ
(യശ്ച) ക്ഷമ്യസ്യ	— ഭൂമിസ്ഥസ്യവസുനഃ രാജാ
തം ഇദ്രം സോമേഭിഃ	— സോമൈഃ
യവേന ഊർഭാം ന	— യവേനജീർണ്ണം കസൃലമിവ
പുണത	— പുരയത
(താദൃശം, സോമാദിനാ ഇന്ദ്രോദരപുരണലക്ഷണം)	
തൽ അപഃ വഃ അസ്തു	— തൽ കഥ യഷ്ടാകമസ്തു

അർത്ഥം.—അല്പയോ അധാര്യക്കളേ, ഏവൻ സ്വർഗ്ഗത്തിലുള്ള എല്ലാ ധനങ്ങളുടെയും രാജാപാണോ, വിസ്തീർണ്ണമായ അന്തരീക്ഷത്തിലെ എല്ലാ സമ്പത്തുകളുടെയും ഈശനാണോ, ഭൂമിയിലുള്ള എല്ലാ ഐശ്വര്യങ്ങളുടെയും സ്വാമിയാണോ, ആ ഇന്ദ്രനെ സോമങ്ങളാൽ, യവധാന്യംകൊണ്ട് വല്ല നിറക്കുന്നപോലെ, നിറയ്ക്കുക സോമാദി ഹവിസ്സാൽ ഇന്ദ്രന്റെ വയർ നിറയ്ക്കുന്ന ആ കഥം നിങ്ങൾക്കു് ഭവിക്കട്ടെ

12 അസൃഭ്യംതദപസാദാനയരാധ
സ്തർഥമയസബഹുതേവസുപ്യം
ഇന്ദ്രയച്ഛിത്രംശുപസ്യാജാനദ്യുൻ
ബ്രഹ്മദദേമവിദമേസുവിരാഃ

(വ 14)

അന്വയം. —

ഇതു് കഴിഞ്ഞ സൂക്തത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്
വക്ത്രം—15—16

1 പ്രാലാപസ്യഹേതോമഹാൻ
സത്യംസത്യസ്യകരണാനിവോപം
ത്രികദ്രകേഷപിബൽസുതസ്യോ
സ്യദേജോഹിമിന്ദ്രോജാലാന

അന്വയം:-

(ഗ്രാമസമരോ ബ്രൂതേ)

മഹതഃ സത്യസ്യ

അസ്യ സത്യം

— ബലവതഃ സത്യസങ്കല്പസ്യ

— ഇന്ദ്രസ്യ സത്യാനി,
യഥാർത്ഥാനി

മഹാനി കരണാനി

— മഹാന്തി വക്ഷ്യമാണാനി
കർമ്മാണി

ന പ്ര വോചം

ത്രി-കുട്രകേഷു

— അദ്യേ പ്രകർഷേണ ബ്രവിമി

— ജ്യോതിസ്തേനായുരിത്യേവം
രൂപേഷു ആഭിപ്പചികേഷപഹസ്സു

സുതസ്യ അപിബൽ ല

— അഭിഷ്ഠം സോമമിന്ദ്രഃ
പീതവാൻ ഹി

(പീതസ്യ) അസ്യ മദേ

— സോമസ്യ ഹർഷേ ജാതേ സതി

ഇന്ദ്രഃ അഹിം ജഘാന

— വൃത്രം ഹതവാൻ

. അർത്ഥം:-മഹത്തായ, ബലവത്തായ, സത്യസങ്കല്പത്തോടു കൂടിയ അവിടുത്തെ (ഇന്ദ്രന്റെ) യഥാർത്ഥങ്ങളും മഹാത്മ്യമുററവായ കർമ്മങ്ങളെ ഇപ്പോൾ ഞാൻ വേണ്ടപോലെ പറയാൻ പോകുന്നു. ഗവായനം എന്ന യാഗവിശേഷത്തിലെ ജ്യോതിസ്സു്, ഗോവു്, ആയസ്സു് എന്നീ അഭിപ്പച (ഇച്ചിവിശേഷ) ദിവസങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രൻ ചതച്ചുസംസ്കരിച്ച സോമം കുടിച്ചു. കുടിച്ച ആ സോമത്തിന്റെ ഹർഷമുണ്ടായപ്പോഴാണ് ഇന്ദ്രൻ വൃത്രനെ കൊന്നതു്.

2 അ॒വം॑ശേ॒ദ്യാമ॑സ്തദായ॑സ്മഹ॒ന്ത

മാ॒രോ॑ഭ॒സീഅ॑പു॒ണദ॑ന്ത॒രിക്ഷം॑

സ॒ധാര॑യ॒ൽപ॑മി॒വിപ॑പ്ര॒ഥമ॑ച്ച

സോ॑മ॒സ്യതാ॑മ॒ഇന്ദ്ര॑ശ്ചകാ॒ര

അന്വയം:-

(ഇന്ദ്രഃ) അ॒വം॑ശേ॒ദ്യാം

— ആകാശേ ദ്യുലോകം

അ॒സ്തദായ॑ൻ

— അസ്തമു്നാൻ

യഃ പാത്ഥിവസ്യ	— വിന്മീണ്ണസ്യ അന്തരിക്ഷസ്യ വസുനഃ രാജാ
(യശ്ച) ക്ഷമ്യസ്യ	— ഭൂമിസ്ഥസ്യവസുനഃ രാജാ
തം ഇദ്രം സോമേഭിഃ	— സോമൈഃ
യവേന ഊർവം ന	— യവേനജീണ്ണം കസൃലചിവ
പുണത	— പുരയത
(താദൃശം, സോമാദിനാ ഇന്ദ്രോദരപുരണലക്ഷണം)	
തൽ അപഃ വഃ അസ്തു	— തൽ കർമ്മ യുഷ്യാകമസ്തു

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അധ്വര്യക്കളേ, ഏവൻ സ്വർഗ്ഗത്തിലുള്ള എല്ലാ ധനങ്ങളുടെയും രാജാവാനോ, വിന്മീണ്ണമായ അന്തരിക്ഷത്തിലെ എല്ലാ സമ്പത്തുകളുടെയും ഈശനാനോ, ഭൂമിയിലുള്ള എല്ലാ ഐശ്വര്യങ്ങളുടെയും സ്വാമിയായാനോ, ആ ഇദ്രനെ സോമങ്ങളാൽ, യവധാന്യംകൊണ്ട് വല്ല നിരക്കണപോലെ, നിറയ്ക്കുക. സോമാദി ഹവിസ്സാൽ ഇദ്രന്റെ വയർ നിറയ്ക്കുന്ന ആ കർമ്മം നിങ്ങൾക്ക് ഭവിക്കട്ടെ

12 അസൃദ്യംതദ്വസാദാനായരാധ
സ്സമർത്ഥയസാബഹുതേവസപ്യം
ഇന്ദ്രയച്ഛിത്രംശ്രവസ്യോഅനദ്യുൻ
ബൃഹദ്ദമേവിദഥസുവീരാഃ

(വ 14)

അന്വയം:—

ഇത് കഴിഞ്ഞ സൂക്തത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്.

വഗ്ഗം.—15—16

1 പ്രാലാമ്പസ്യമഹതോമഹാനി
സത്യംസത്യസ്യകർണാനിവോചം
ത്രികദ്രകേഷപിബൽസുതസ്യോ
സ്യമദേഅഹിമിന്ദ്രോജാലാന

അന്വയം:-

(ഗ്രാമസമരോ ബ്രൂതേ)

മഹതഃ സത്യസ്യ

അസ്യ സത്യം

— ബലവതഃ സത്യസങ്കല്പസ്യ

— ഇന്ദ്രസ്യ സത്യാനി,
യഥാത്മാനി

മഹാനി കരണാനി

— മഹാന്തി വക്ഷ്യമാണാനി
കർമ്മാണി

ന പ്ര വോചം

ത്രി-കുട്രകേഷു

— അദ്യ പ്രകർഷണ സുവിമി

— ജ്യോതിസ്തേജോരായുരിത്യേവം
രൂപേഷു ആഭിപ്രായികേഷ്ചഹസ്സ

സുതസ്യ അപിബൽ ഘ

— അഭിഷുതം സോമമിന്ദ്രഃ
പീതവാൻ ഹി

(പീതസ്യ) അസ്യ മദേ

— സോമസ്യ ഹർഷേ ജാനേ സതി

ഇന്ദ്രഃ അഹിം ജഘാന

— വൃത്രം ഹതവാൻ

അർത്ഥം.-മഹത്തായ, ബലവത്തായ, സത്യസങ്കല്പത്തോടു കൂടിയ അവിടുത്തെ (ഇന്ദ്രന്റെ) യഥാർത്ഥങ്ങളും മഹാത്മ്യമുററവയുമായ കർമ്മങ്ങളെ ഇപ്പോൾ ഞാൻ വേണ്ടപോലെ പറയാൻ പോകുന്നു. ഗവായനം എന്ന യാഗവിശേഷത്തിലെ ജ്യോതിസ്സ്, ഗോവു്, ആയുസ്സ് എന്നീ അഭിപ്പച (ഇഷ്ടിവിശേഷ) ദിവസങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രൻ പതച്ചുസംസ്കരിച്ച സോമം കടിച്ചു. കടിച്ച ആ സോമത്തിന്റെ ഹർഷമുണ്ടായപ്പോഴാണ് ഇന്ദ്രൻ വൃത്രനെ കൊന്നതു്.

2 അ¹വംശേ²ദ്യാമ³സ്തദായദ⁴ബ്രഹ്മ⁵ന്ത

മാ⁶രോദ⁷സി⁸അ⁹പു¹⁰ണ¹¹ദ¹²ന്ത¹³രി¹⁴ക്ഷം

സ¹⁵ധാര¹⁶യ¹⁷ൽ¹⁸പൃ¹⁹ഥി²⁰വി²¹പ²²പ്ര²³ഥ²⁴ച്ച

സോ²⁵മ²⁶സ്യ²⁷താ²⁸മ²⁹ഇ³⁰ന്ദ്ര³¹ശ്ച³²കാര

അന്വയം:-

(ഇന്ദ്രഃ) അ¹വംശേ²ദ്യാം

— ആകാശേ ദ്യുലോകം

അ³ബ്രഹ്മ⁴ദായാൻ

— അബ്രഹ്മാൻ

(പശ്ചാത്തം ദഭീതിം)

ഗോഭിഃ അഗ്രൈഃ

രഥേഭിഃ

— രഥൈശ്ച

സം അസൃജൽ

— സംയോജിതവാൻ

താ ഇദ്രഃ സോമസ്യ മദേ

പകാര

— ഹിഷ്ടസംജാതേ സതിതാനി
മാനികമാണിപകാര

അനും-ആ ഇദ്രൻ ദഭീതി എന്ന രാജർഷിയെ പിടിച്ചു കൊണ്ടുപോകുന്ന ചുരുരി. ധൂനിമുതലായ അസുരന്മാരെ വഴി നടുവിൽവെച്ചു നേരിട്ടു അവരുടെ എല്ലാ ആയുധങ്ങളും (പിടി ചെയ്തതു്) ആളിക്കത്തുന്ന തീയ്യിലിട്ടു ചൂട്ടു പിന്നിട്ടു ദഭീതി യ്ക്ക് പശുക്കളും കുതിരകളും തേരകളും ഉണ്ടാക്കിക്കൊടുത്തു ഇ ദ്രൻ സോമത്തിന്റെ ഹർഷത്തിലാണ് ആ കൃമങ്ങൾ പെരയ്ക്കു ത്

5 സ॒തും॑ മ॒ഹീ॒ധുനി॑മോതാരമ॑ണാൽ

സോ॑ഽസ്മാ॒തപ്ത॑പാരയ॒ൽസ്വ॒സ്തി

ത ഉ॒ൽസ്താ॑യ॒രയി॑മദി॒പ്രി॒തസ്ഥു॑

സ്തോമ॑സ്യതാമദഇ॒ദ്രശ്ച॑കാര

വ 15

അന്വയം -

സഃ ഇ॒ം മ॒ഹീ॒

— ഇദ്രഃ ഏതാം മഹതിഃ

ധുനി॑

— ധൂനോതിസ്തോതൃണാം പാപാ
നീതിധുനിഃ പരഷ്ണിനദീ, താം

ഏതോഃ അരമ॑ണാൽ

— ദൃഷിണാം ഗമനാത്ഥം ഉപാ
ഗമയത്

(തതഃ) സഃ അസ്താ॒തപ്ത॑

— ഇദ്രഃ സ്തോതൃശക്താൻ, തരണാ
സമത്ഥാൻ ദൃഷിൻ

സ്വസ്തി॑ അപാരയ॒ൽ

— ക്ഷേമേണ പദാം പ്രാപിതവാൻ

തേ ഉ॒ൽ-സ്തായ॑

— താംനദീമുതതിര്യ യംരയിമപേ
ക്ഷ്യഗച്ഛന്തി

(തം) രയിം അഭി പ്ര

തസ്ഥുഃ — അഭിലക്ഷ്യ പ്രതസ്ഥിരേ

താ ഇദ്രഃ സോമസ്യ മദേ

ചകാര — ഹർഷേസംജാതേ സതിതാനി
മാനികന്മാണി ചകാര

അർത്ഥം.—ആ ഇദ്രൻ ഈ പെരിയ (അഗാധ വിസ്തൃതയായ പരുഷ്ണിയെന്ന പാപനാശിനിയായ) നദിയെ ദൃഷ്ടികൾ കട് കുളിർത്താനും ഇറങ്ങിക്കടക്കാനുമായി ഇണക്കി, മെരുക്കി. (നിറഞ്ഞവെള്ളമുള്ള നദിയെ കുറഞ്ഞ വെള്ളമുള്ളതാക്കി.) ആ ഇദ്രൻ ഇറങ്ങിമുങ്ങാനും മറുകൾപററാനും പററാത്ത ദൃഷ്ടിമാരെ അനപായമായി മറുകൾക്കുത്തീച്ചു. ആ മഹർഷിമാർ പുഴകടന്നു അവരുദ്ദേശിച്ച സമ്പാദ്യത്തെ ഉന്നംവെച്ചുപോയി. ഇദ്രൻ സോമത്തിന്റെ ഹർഷത്തിലാണ് ആ കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തത്.

6 സോമഞ്ചം സിന്ധു മരീണാമഹിതാ

വഭ്രൂണാനുഷസസ്സം പിപേഘ

അജവസോജവിനീഭിച്ഛിപൃശ്വ

നമസോമസ്യതാമദഇദ്രശ്ചകാര

അന്വയം:—

സഃ സിന്ധുഃ	— പ്രാഞ്ചം സന്തം സിന്ധുഃ (സിന്ധുശബ്ദഃ മന്ദസി പുല്ലിങ്ഗഃ)
മഹി—താ	— സ്വകീയേന മഹിതാ
ഉദഞ്ചം അരിണാൽ	— ഉദങ് മുഖമകരോൽ
അജവസഃ	— ജവഹിനാദർശ്യലാസ്സേനാഃ
ജവിനീഭിഃ	— ജവയുക്താഭിസ്സേനാഭിഃ
വി—വൃശ്വൻ	— വിശേഷണഭിന്ദൻ
ഉഷസഃ അനഃ	— ഉഷോദേവ്യാഗ്രകടഃ
വഭ്രൂണ സം പിപേഘ	— ചുണ്ണിചകാര

ബ്രഹ്മണം അന്തരീക്ഷം

രോദസി

— മഹത്തരീക്ഷം

ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗച

ആ അപ്സണൽ

— സ്വതേജസാ പൂരിതവാൻ

(കിംച) സഃ പൃഥിവീം

ധാരയൽ

— വിസ്മിണ്ണാം ഭൂമിമധാരയൽ

(തഥാ) പപ്രഥൻ ച

— ഏനാംഭൂമിമപ്രഥയച്ച

സോമസ്യ മദേ

— ഹഷേസംജാതേസതി

താ ഇന്ദ്രഃ ചകാര

— താനീമാനി കർമ്മാണിക്രതവാൻ

അർത്ഥം.—അപലംബരഹിതമായ ആകാശത്തിൽ ദൃഢോക
തെ ഇന്ദ്രൻ സൃഷ്ടിപ്പിച്ചു നിൽക്കി. (സൂര്യാസ്താവായ അവിടു
ന്ന്) മഹത്തരായ അന്തരീക്ഷത്തെയും ദ്യാവാപൃഥിവികളെയും
സ്വതേജസ്സാൽ നിറച്ചു. ഉടാതെ, പഠന്ന ഭൂമിയെ സ്വയം
ധരിച്ചു. ആ ഭൂമിയെ വിസ്തൃതയാക്കുകയും ചെയ്തു. സോമ
ത്തിന്റെ ഹഷത്തിലാണ് ഇന്ദ്രൻ ഈ കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തത്.

3 സദമേവപ്രാചോവിചിക്ഷായമാനൈ

വ്യഭ്രേണഖാന്യതൃണന്നദീനാം

വൃഥാസൃജൽപഥിമിദ്രീപ്തയാഥൈ

സ്തോമസ്യതാമജേന്ദ്രശ്ചകാര

അന്വയം:—

സദമ—ഇവ

— യഥായജ്ഞഗൃഹാൻ

മാനൈ:

— ഷട്ത്രീംഗൻപ്രകൃമ

പ്രാചീന്ത്യേവംരൂപൈ:

പരിമാനൈ: പ്രാകപ്രവണാൻ

കൃഷ്ണി തദാൽ സിന്ധുൻ

പരിമാനൈ:

പ്രാചഃ വി മിക്ഷായ

— പ്രാജ്ഞാൻ ഇന്ദ്രോ

വിശേഷേണ നിർമ്മിതവാൻ

(തഥാ) നദീനാം ഖാനി

— നിശ്ചിതചാരാണി

അ 2. അ 6. വ 15

വഭ്രേണ അതുണൽ	— അവനൽ
(തമാ) ദീപ്-യാമൈഃ	— ബഹുകാലംഗന്തപ്യേന്മാഗ്ഗ്വൈഃ
പഥി-ഭിഃ	— അനായാസേന താനഭിഃ
പൃഥാ അസൃജൽ	— സൃഷ്ടവാൻ
താ ഇന്ദ്രഃ സോമസ്യ മദേ	— ഹഷേംസംജാതേ സതി താനിമാ
ചകാര	— നികർമ്മാണി ചകാര

അർത്ഥം.—കിഴക്കു മുപ്പത്താറു കോലായത്രപങ്ങളോടു കൂടിയ അളവുകളാൽ (കിഴക്കു താഴ്ന്നപീഡത്തിൽ) യാഗശാലകളെയെന്നപോലെ, നദികളെ അതന്നു കിഴക്കോട്ടൊഴുകുന്നപയാക്കി ഇന്ദ്രൻ നിർമ്മിച്ചു പിന്നെ അ നദികളുടെ ഉറവിടങ്ങൾ വഭ്രേത്താൽ കഴിച്ചു. അധികകാലം ഔകുന്തക്ക മാഗ്ഗങ്ങളാൽ നിഷ്പ്രയാസം അവയെ സൃഷ്ടിച്ചു. സോമത്തിന്റെ ഹഷത്തിലാണ് ഇന്ദ്രൻ ഈ കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തതു്.

4 സപ്രവോളംഹുൻ പരിഗത്യാഭീതേ
വിശ്വമധാഗായുധമിദ്ധേതസൗ
സംഗോഭിരശൈശ്വരസൃജന്ദ്രമേഭി
സ്സോമസ്യതാമഇന്ദ്രശ്ചകാര

അന്വയം:—

സഃ ഭീതേഃ	— ഇന്ദ്രഃ ഭീതിനിന്നാമകസ്യ രാജഷേഃ
പ്ര-വോളംഹുൻ	— പ്രവോഡ്വൻ, പ്രകർഷണ തം വഹതഃ അസുരാൻ മധ്യേമാഗ്ഗം
പരി-ഗത്യ	— അഭിപ്രാപ്യ തേഷാം
വിശ്വം ആയുധം	— സർവ്വമായുധം
ഇദ്ധേ അസൗ അധാക്	— ദീപ്യമാനേവഹൗ അധാക്ഷിൻ

ഏഷാം കൃത്രിമാണി
രോധാംസി

— പദ്യതാനാം ക്രിയയാ നിർവൃത്താ
നി നിരുദ്ധാനിഭാറാണി

രിണകി

— ഉത്പാദയൻ

ഇന്ദ്ര താ സോമസ്യ
മദേ ചകാര

— സംജാതേഹർഷേ സതിതാനി
മാനികർമ്മാണി ചകാര

അർത്ഥം:—അഞ്ചുഗീരസ്സുകളാൽ സ്മൃതിജ്ഞപ്പെടുന്നവനായി ഇന്ദ്രൻ വലന്നെന്ന അസുരനെ പിളർന്നു. പശുക്കളെ തടഞ്ഞുവെച്ചു പാറക്കൂട്ടത്തിന്റെ കരിങ്കല്ലിട്ടുറപ്പിച്ചു വാതിലുകൾ തുറന്നു. (വീണ്ടും അതുതന്നെ പറയുന്നു.) പാറക്കൂട്ടങ്ങളുടെ കൃത്രിമങ്ങളായ മുക്കുക്കുപ്പുകൾ തുറന്നു. ഇന്ദ്രൻ സോമത്തിന്റെ ഹർഷത്തിലാണ് ആ കമ്മങ്ങൾ ചെയ്തത്.

9 സ്വപ്നോദ്യോപയാചമുരി.ധുനി.ച

ജാലന്മദസ്യം പ്രഭീതിമാവ:

രംഭീചിത്രവിവിദേഹിരണ്യം.

സോമസ്യതാമരഇന്ദ്രചകാര

അന്വയം:—

(സ: തപ:) സ്യം

— ഉപക്ഷയിതാരം

ചമുരി. ധുനി. ച

— ഏതേനാമാനാവസുരൈ

സ്വപ്നേന അഭി-ഉപ്യ

— ദീപ്തനിദ്രയാ സംയോജ്യ

ജാലന്മ

— ഹതവാനസി

(തത: താദ്യോ യധ്യമാനം)

ഭീതി.

— രാജർഷി.

പ്ര ആവ:

— രക്ഷിതവാനസി

(കി.ച) രംഭീ ചിർ

— വേത്രധാമീപാസ്യഭോവാരിക:

അത്ര

— അസ്മിന്നുയമേ (തയോമസ്യ യയോ)

ഹിരണ്യം വിവിദേ

— ധനംലേഭേ

ഇന്ദ്ര താ സോമസ്യ

മദേ ചകാര

— സംജാതേ ഹർഷേസതിതാനി
മാനികർമ്മാണി ചകാര

അർത്ഥം.-അപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന് ഖോഹികളായ ചുമരി
ധൂനി എന്നീ അസുരന്മാരെ ഭീഷണിപ്പെടുത്തി, കൊന്നു പി
ന്നെ അവരോടു യുദ്ധം ചെയ്തിരുന്ന ഭീതി എന്ന രാജർഷിയെ
രക്ഷിച്ചു കൂടാതെ ചുരലേന്തി വാതിൽക്കൽ കാവൽക്കാരനാ
യിരുന്ന രംഭി, ആ അസുരന്മാരുടെ യുദ്ധത്തിൽ അവരുടെ ധ
നം കൈക്കലാക്കി. ഇന്ന് ഭ്രമൻ സോമത്തിന്റെ ഹർഷത്തി
ലാണ് ആ കമ്മങ്ങര ചെയ്തത്.

10 നൃന:സാതേപ്രതിവരംജരിത്രേ
ദഹീയദിസ്രക്ഷിണാമഘോണീ
ശിക്ഷാസ്തോതുഭ്യോമാതിധഗ്ഗോനോ
ബൃഹദമേവിമേസുവീരാ:

വ 16

അന്വയം:-

ഇതിനെ ഈ അധ്യായത്തിൽ ആറാം വക്രത്തിൽ വ്യാ
ഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്.

വക്രം 17-18. ത്രിഷുബ്ജഗത്യുച്ഛദസീ

1 പ്രവസ്തതാംഭ്യേഷ്ഠതമായസുഷുതി
ശ്നാവിവസമിധാനേഹവിർഭേ
ഇന്ദ്രമന്ദുര്യംജരയന്തമുക്ഷിതം
സനാഭ്യോനമവസേഹവാമഹേ

അന്വയം:-

(ഗ്രാമസമഭോഷ്യതേ)

(ഹേ യ മാനാ:) വ:

സതാം ഭ്യേഷ്ഠ-തമായ

— യുഷ്ടഭർത്ഥം

— മഹതാം ദേവാനാം അതിശ

യേന ശ്രേഷ്ഠായേന്ദ്രായ, തദർത്ഥം.

ഇത്ര: താ സോമസ്യ മദേ
ചകാര

— ഹർഷേ സംജാതേസതി താനീ
മാനി കർമ്മാണി ചകാര

അർത്ഥം.—ആ ഇന്ദ്രൻ കീഴക്കോട്ടൊഴുകുന്ന സിന്ധുനദിയെ
വടക്കോട്ടൊഴുകുന്നതാക്കി. വേഗവും ബലവുമില്ലാത്ത സേന
കളെ വേഗവത്തുക്കളായ സേനകളാൽ പിളൺ, ഉഷസ്സിന്റെ
വണ്ടിയെ വളുത്താൽ തവിടുപൊടിയാക്കി. (സൂര്യന്മാരോ
വായ ഇത്രു ബലമാത്ത രശ്മികളാകുന്ന സൈന്യങ്ങളാൽ
മുറ്റേന്മയെപ്പൊക്കി ഉഷസ്സിന്റെ രശ്മികളാകുന്ന സൈന്യത്തെ
തോല്പിച്ചു) സൂര്യോദയത്തോടുകൂടി പ്രഭാതം അപ്രത്യക്ഷമാക
മല്ലോ അതിവിടെ ചമൽക്കാരത്തോടുകൂടി പറഞ്ഞിരിക്കു
ന്ന) ഇന്ദ്രൻ സോമന്തിന്റെ ഹഷത്തിലാണ് ആ കമ്മങ്ങര
ചെഴുതു്

7 സവിദ്ധ്വപഗോഹംകനീനാ
മാവിദ്വന്നുതിഷ്ഠാപരാവൃക്
പ്രതിശ്രോണസ്ഥാഭ്യ സപചഷു
സോമസ്യതാമദഇത്രശ്ചകാര

നന്വയം..—

- കനീനാം അപ-ഗോഹം — കന്യകാനാംതിരോഭാവം
- വിദ്ധാൻ പരാ-വൃക് — ജാനൻ കശ്ചിദൃഷി:
- (ഇന്ദ്രം സൂതാം) ആവി:
- പേൻ — സമ്പ്ലേഷം പ്രത്യക്ഷോഭവൻ
- ഉൽ അതിഷ്ഠ — ഉൽഭവമതിഷ്ഠ
- ശ്രോണ: സ: — പുരുഷപഞ്ചം ഇദാനീമിന്ദ്രസ്യ
പ്രസാദാൽ വിഭഗജാന:
- (നാ) പ്രതി സ്ഥാത് — പ്രതസ്ഥിരേ
- (പുരുഷസോധനാ പക്ഷുർല്ലാഭാത്)
- അനക് വി അപഷു — അയദൃച്ഛയാ വിശേഷേണ
പശ്യതിസു

ഇന്ദ്രഃ താ സോമസ്യ

മദേ ചകാര

— സംജാതേ ഹർഷേസതി

താനീമാനി കർമ്മാണിചകാര

അർത്ഥം—പണ്ട് കണ്ണില്ലാത്തവനും മുടന്തനുമായ പരാവൃക്കെന്ന ഭൃഷി ചില കന്യകമാരുടെ നേരെ ചെന്നു. അവർ ഓടി മറഞ്ഞു. പരാവൃക് ഇന്ദ്രനെ സ്തുതിച്ച് കണ്ണും കാലും നേടി അവരെ അടുത്തുചെന്നു കണ്ട കഥ ഇവിടെ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

കന്യകകളുടെ തിരോധാനമറിഞ്ഞ പരാവൃക്കെന്ന ഭൃഷി ഇന്ദ്രനെ സ്തുതിച്ച് എല്ലാം കാണുന്നവനായിത്തീർന്ന് എഴുന്നേറ്റു. മുമ്പ് മുടന്തനായിരുന്ന അദ്ദേഹത്തിന് മുറിയാത്ത കാൽമുട്ടുണ്ടായി. ആ കന്യകളുടെ നേരെ ചെന്നു. മുമ്പ് അന്ധനായിരുന്ന അദ്ദേഹം യദൃച്ഛയാലല്ലാതെ ഇന്ദ്രപ്രസാദത്താൽ അവരെ നന്നായി കണ്ടു. ഇന്ദ്രൻ സോമത്തിന്റെ ഹർഷത്തിലാണ് ആ കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്തത്.

8 ഭിനദ്വലമങ്ഗിരോഭിർഗുണാനോ

വിപർവ്വതസ്യദംഹിതാനൈര്യൽ

രിണഗ്രോധാംസിതൃത്രിമാണ്യേഷാം

സോമസ്യതാമജഇന്ദ്രശ്ചകാര

അന്വയം:—

അങ്ഗിരഃഭിഃ ഗുണാനഃ— സ്തവമാനഃ ഇന്ദ്രഃ

വലം ഭിനൽ

— വലനാമകമസരം അഭിനൽ

(തഥാ ഗവാം നിരോധകസ്യ)

പർവ്വതസ്യ

— ശിലോപയസ്യ

ദംഹിതാനി

— ശിലാഭിദ്വന്വിതതാനി

ലാരാണി

വി ഐരൽ

— ഉൽഘാടിതവാൻ

അഗ്നൗ-ഇവ

സം-ഇധാനേ

— (ഇവശബ്ദ ഏവാത്മം)
ദീപ്യമാന ഏവാഗ്നൗ

ഹവിഃ പ്ര ഭരേ

(തതഃ പരം) സ-സ്വതി.

അഭ്യർത്ഥം, ജരയന്തം.

— സമ്പാദയാമി

— ശോഭനാം സ്വതി. കരോമി

— സ്വയം അജരണീയം,

സർവ്വമന്യജരയന്തം.

ഉക്ഷിതം.

സനാൽ യുവാനം.

— സോമേന സിക്തം.

— നിത്യതന്തണം.

ഇദ്രം അവസേ

ഹവാമഹേ

— രക്ഷണായാഹവായാമഃ

അർത്ഥം—(ഗൃത്സമദൻ പറയുന്നു.) അല്ലയോ യജമാനന്മാരേ, നിങ്ങളുടെവേണ്ടി, മഹന്തരായ ദേവന്മാരിൽവെച്ച് ഏറ്റവും ശ്രേഷ്ഠനായ ഇന്ദ്രനായിക്കൊണ്ട് തെളിഞ്ഞുകിട്ടുന്ന അഗ്നിയിൽത്തന്നെ ഹവിസ്സോദനമെന്നു (ഹോമിക്കുവാൻ പോകുന്നു) അതിനുശേഷം നല്ല സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്നു. സ്വയം ജമിജ്ഞാത്ത (ക്ഷീണിക്കാത്ത) വരും മറ്റൊരാളാണെന്നെയും ജനിപ്പിക്കുന്നവനും സോമത്താൽ നനവേറാവനും നിത്യതന്തണനായ ഇന്ദ്രനെ നമ്മുടെ രക്ഷയ്ക്കായി വിളിക്കുന്നു.

2 യസ്മാദി¹ദ്രാഭ്²ബൃഹതഃ³ കിംച⁴നേതുതേ

വിശ്വാ¹നൃസിന്ധ²സം³ഭൃതാ⁴ധി⁵വീ⁶ര്യാ

ജാ¹രേസോ²മം³തന്⁴പി⁵സഹോ⁶മഹോ

ഹസ്തേ¹വഭ്രം²ഭരതി³ശീ⁴ഷ്ണി⁵ക്രതും⁶

അന്വയം—

ബൃഹതഃ യസ്മാൽ ഇന്ദ്രാൽ — മഹതഃ ഇന്ദ്രാൽ

ഋതേ കിം ഇം ച ന — ഇദം ജഗദപിനാസ്തി

അസ്മിൻ വിശ്വാനി

വീര്യം

— സർവ്വാണിവീര്യാണി

അധി സം-ഭൃതം

— അധികം സംഭൃതാന്യാസതേ

തയശ്ചേന്¹(ഭഃ) ജാ²രേ

— സോമദരേ

സോമം ഭരതി	— അഭിഷ്യാതം സോമരസം ബിഭേന്തി
തന്വ	— സ്വകീയേ സർവ്വസ്മിൻ ശരീരേ
സഹഃ, മഹഃ	— ബലം തേജശ്ച (ബിഭേന്തി)
ഹസതേ വഭ്രം	— ആയുധം (ബിഭേന്തി)
ശിർഷണി ക്രതും	— ശിരസി വിജ്ഞാനം (ബിഭേന്തി)
(തസ്മിൻ വിശ്വാനി വീര്യാണി അധിസംഭ്രതാനി)	

അർത്ഥം.—മഹാനായ യാതൊരിനൃനെ കൂടാതെ ഈ ജഗത്തു് ഇല്ലയോ, ആ ഇന്ദ്രനിൽ എല്ലാ വീര്യങ്ങളും (കർമ്മശക്തികളും) ഏറെ കൂടിക്കിടക്കുന്നു. യാതൊരിന്ദ്രൻ സ്വന്തം വയറിൽ ചതച്ചുസംസ്ഥരിച്ച സോമത്തിന്റെ രസം ധരിയ്ക്കുന്നുവോ, സ്വന്തം ശരീരത്തിൽ മുഴുവൻ ബലവും തേജസ്സുമേന്തുനുവോ, കയ്യിൽ വഭ്രായുധം പിടിയ്ക്കുന്നുവോ, തലയിൽ വിജ്ഞാനം (വിജ്ഞാനസർവ്വസ്വം) വഹിക്കുന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രനിൽ എല്ലാ ശക്തികളും സംഭ്രതങ്ങളായിരിക്കുന്നു.

3 നക്ഷോണീ¹ഭ്യോപരി²ഭോതഇന്ദ്രിയം
നസ്മു³ദൈഃ പർവ്വ⁴തൈരിന്ദ്രതേര⁵ഥഃ
നതേവ⁶ഭ്രമനാ⁷ശ്ലോതികശ്ച⁸ന
യദാശ്ര⁹ഭിഃ പത്സി¹⁰യോജനാ¹¹പുരു

അന്വയം:—

യൽ	— യദാ, അസുരവധാർത്ഥം ദിഗ്വിജയകാലേ
പുരു യോജനാ	— പുത്രണി, ബഹുനിയോജനാനി ത്വം
ആശ്ര-ഭിഃ പത്സി	— വ്യാപ്തിഭിഃ ഗച്ഛസി, തദാ
ഹേ ഇന്ദ്ര, തേ ഇന്ദ്രിയം	— തവബലം
ക്ഷോണീഭ്യോ ന	
പരി-ഭോ	— ഭ്യാവാപൃഥിവീഭ്യോ ന പരി വേനിയം

(കിംച) തേ രഥഃ	— തവരഥഃ
സമുദ്രൈഃ പർവ്വതൈഃ ന	— ന പരിവേനീയഃ
തേ വഭ്രുഃ (ആയുധം)	
കഃ ചന	— കോപിപുമാൻ
ന അന്യ അശ്വാതി	— ന വ്യാപ്നോതി

അർത്ഥം.—അസുരവധാർത്ഥമായ ദിഗ്വിജയകാലത്തു് അസുരവ്യയങ്ങളായി യോജനകാളു വ്യാപ്തികളോടുകൂടി അവിടുന്ന് താങ്ങുമ്പോൾ, അല്പയോ ഇത്ര, അവിടുത്തെ ബലം ദ്യാവാപൃഥ്വികളാൽ തോല്പിയില്ലെന്നു് സ്പഷ്ടമാകാതല്ല. അവിടുത്തെ തേർ സമുദ്രങ്ങളാലും പർവ്വതങ്ങളാലും തടയപ്പെടാവുന്നതല്ല. അവിടുത്തെ വഭ്രുവെന്ന ആയുധത്തെ ആത്മം അടുക്കുകൂടി ചെയ്യുന്നില്ല.

4 വിശ്വേഹ്യസൈന്യജതായഗൃഷ്ണവേ
 ക്രതുഃഭരന്തിവൃഷഭായസശ്വതേ
 വൃഷായജസ്വഹവിഷാവിദൃഷ്ടരഃ
 പിബേന്ദ്രസോമംവൃഷഭേണഭാനനാ

അനന്യം:—

(ഹേ യജമാന,) വിശ്വേ	— സർവ്വേജനാഃ
യജതായ	— സർവ്വൈര്യജനീയായ
ഗൃഷ്ണവേ	— ശത്രുണാം ധർഷണശീലായ
വൃഷഭായ	— കാമാനാം വർഷിത്രേ
സശ്വതേ അസൈ	— സ്തുത്യാദി കർമ്മവത്സു
	സജജമാനായ ഇന്ദ്രായ
ക്രതുഃ ഭരന്തി ഹി	— യജ്ഞാദിലക്ഷണം കർമ്മ ഹരന്തി
	ഖലു, പ്രണയന്തി
(യസ്മാദേവം തസ്മാൻ)	
വൃഷാ	— സോമരസസേചന സമർത്ഥഃ
വിദഃ-തരഃ	— വിചിന്തനമന്യുഃ
ഹവിഷാ യജസ്വ	— തമിദ്രം യജസ്വ
ഹേ ഇത്ര, വൃഷഭേണ	— കാമാനാം വർഷകേണ
ഭാനനാ	— ദീപ്യമാനേനാഗ്നിനാസഹ
സോമം പിബ	

അർത്ഥം—അല്ലയോ യജമാന, എല്ലാവരാരും പുജനീയനും ശത്രുക്കളെ അമർത്തുന്നവനും കാമവർഷിതാവും തന്നെ സ്മരിക്കുക, തനിക്ക് ഹവിസ്സുപിന്നുകു മുതലായ കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യുന്നവരിൽ ഒട്ടിപ്പിടിച്ച മനസ്സോടുകൂടിയവനുമായ ഇന്ദ്രൻ പേണ്ടി എല്ലാ ജനങ്ങളും യജ്ഞം ഒരുക്കുന്നു, ആചരിക്കുന്നു. അപ്രകാരമിരിയ്ക്കെ സോമംകൊണ്ട് അവിടുത്തെ അഭിഷേകം ചെയ്യാൻ കഴിവുള്ള മഹാവിദ്യാനായ അങ്ങ് അവിടുത്തെ ഹവിസ്സുകൊണ്ട് യജിച്ചാലും. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, കാമവർഷകമായ തേജസ്സുറ അഗ്നിയോടുകൂടി അവിടുന്ന് സോമം കുടിച്ചാലും.

5 വൃഷ്ണഃ കോശഃ പവതേമധാഉർമ്മി
 വൃഷഭാനായവൃഷഭായപാതവേ
 വൃഷണാധാര്യവൃഷഭാസോഽഭ്യായോ
 വൃഷണംസോമംവൃഷഭായസുസ്വതി

വ 17

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര) വൃഷ്ണഃ	— ഫലസ്യവർഷിതഃ
മധഃ കോശഃ	— മധുരസ്യസോമസ്യരസഃ
ഉർമ്മിഃ പവതേ	— അനുഷ്ഠാതൃണാം പാതൃണാം ചപ്രേരകസ്സൻ ഗച്ഛതി
(കിമർത്ഥം?) വൃഷഭ—
അനായ	— ബലവർഷകാണുന്നാനിയസ്യസഃ, താദൃശായ
വൃഷഭായ പാതവേ	— കാമാനാം വർഷിത്രേ ഇന്ദ്രായ പാനാർത്ഥം (പവതേ)
(കിംച) വൃഷണാ
അധാര്യ	— സോമരസസേചനസമർത്ഥം
വൃഷഭാസഃ അഭ്യഃ	— അധാര്യപ്രതിപ്രസ്ഥമാതാതൈ
	— വർഷകാഃ അഭിഷേചഗ്രാവാണശ്ച
വൃഷണം സോമം	— സ്വർഗ്ഗാദിഫലസ്യസേവനാരംസോമം
വൃഷഭായ സുസ്വതി	— ദേവാനാം ശ്രേഷ്ഠായസുസ്വതി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, കർമ്മഫലം വർദ്ധിക്കുന്നതും, മാധുര്യമുള്ളതായ സോമത്തിന്റെ പാറു, അനുഷ്ഠിക്കുന്നവർക്കും കടിക്കുന്നവർക്കും അഭിന്നിവേശകരമായി ഒഴുകിവരുന്ന. ബലപ്രദമായ അന്നത്തോടുകൂടിയവനും അഭീഷ്ടവർഷകനുമായ ഇന്ദ്രനും കടിക്കാൻവേണ്ടി ഒഴുകിവരും. പിന്നെ, സോമരസമൊഴുകാൻ കഴിവാതെ അധ്വസ്യ പ്രതിപ്രസ്ഥമാതന്മാരും സോമവർഷകളായ പിടികല്ലുകളും സ്വസ്താദിഫലം പൊഴിക്കുന്ന സോമത്തെ ദേവശ്രേഷ്ഠനായ ഇന്ദ്രനുവേണ്ടി സംസ്കരിക്കുന്നു.

6 വൃഷാതേവഭൂതതതേവൃഷാരഥോ
 വൃഷണാഹരീവൃഷഭാണയാ യാ
 വൃഷ്ണോമദസ്യവൃഷത്വേമീശിഷ
 ഇന്ദ്രസോമസ്യവൃഷസ്യേവപ്താഹി

അന്വയം:-

ഹേ വൃഷഭേ	— കാമാനാം വർഷകേന്ദ്ര
തേ വഭ്രുഃ വൃഷാ	— കാമവർഷകഃ
(തഥാ) തേ ധമഃ വൃഷാ	— ധമോപികാമവർഷകഃ
ഉത ഹരീ വൃഷണാ	— അപിച അഗ്നൗകാമ വർഷകൌ
ആയയാ വൃഷഭാണി	— ആയയാന്യപിവർഷകാണി
വൃഷ്ണഃ മദസ്യ	— വർഷകസ്യമദകരസ്യസോമസ്യ
ത്വം (ഹൃവ) ഈശിഷേ	— സ്വാമീഭവസി
ഹേ ഇന്ദ്ര, വൃഷഭസ്യ, സോമസ്യ	— വർഷകേണസോമേന (തൃതീയാത്ഥേഷഷി)
വൃപ്താഹി	— വൃഷ്ണോഭവ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ കാമവർഷക, ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ വഭ്രുവായും അഭിമതവർഷിയാണു്. അവിടുത്തെ തേരും കാമവർഷിയാണു്. അവിടുത്തെ ഹരിക്കളെന്ന കതിരുകളും അഭിലാഷ വർഷികളാണു്. (വഭ്രുമൊഴിച്ചു മാറ്റി) ആയുധങ്ങളും

അഭീഷ്ടവർഷകളാണു്. (ഇവയെല്ലാം ഉപാസകന്റെ അഭീഷ്ടത്തിനായി ഉപയോഗിക്കപ്പെടുന്നവയാണു്. അതുകൊണ്ടു് അഭിമതകരങ്ങൾ) വർഷകവും ഹർഷകരവുമായ സോമത്തിന്നു് അവിടുത്തെന്നയാണു് ഈശൻ. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഒഴുകുന്ന സോമത്താൽ തൃപ്തനായി വേിച്ചാലും.

7 പ്രതേനാവംനസമനേവചസ്യവം
 ബ്രഹ്മണായാമിസവനേഷുദായുഷിഃ
 കവിനോഅസ്യവചസോനിബോധിഷ
 ദിശ്രൂമംസംനവസുനസ്സിചാമഹേ

അന്വയം:—

ദൃഷ്ടിഃ	— തപൽപ്രസാദാൽ ശത്രുണാം ധർഷകോഹം
സമനേ വചസ്യവം നാവം ന തേ	— സംഗ്രാമേ ന്നോത്രമിച്ചന്തം — ആപത്യസ്താരകം നാവമിവ ത്വം
സവനേഷു ബ്രഹ്മണാ പ്ര യാമി	— ത്രിഷുസവനേഷു ന്നോത്രേണ പ്രാപ്തോമി
(കിംച) അസ്യ നഃ വചസഃ	— സ്തുതിലക്ഷണമേതദസുഭാക്യം (കർമ്മണിഷഷ്ടി)
കവിൽ നി-ബോധിഷൽ	— ഇന്ദ്രഃ ബഹു, നിതരാംബധൃതാം
(വയംച) ഉമംസം ന	— ജലസ്യനിധാനഭൂതം കൃപമിവ
വസുനഃ ഇന്ദ്രം	— ധനസ്യനിധാനഭൂതമിന്ദ്രം
സിചാമഹേ	— സോമേനസിഞ്ചാമഃ

അർത്ഥം.—അവിടുത്തെ പ്രസാദംകൊണ്ടു് ശത്രുക്കളെ അകറ്റുന്ന ഞാൻ യുദ്ധത്തിൽ ന്നോത്രേച്ഛുവായി, ആപത്തുകളിൽ നിന്നു കരകയറുന്ന തോണിയെപ്പോലെയുള്ള അവിടുത്തെ, മൂന്നു സവനങ്ങളിലും സ്തോത്രത്താൽ പ്രാപിക്കുന്നു. പിന്നെ

സ്തോത്രരൂപമായ ഈ എന്റെ വാക്യത്തെ ഇന്ദ്രൻ ഏറ്റവും മുറക്കൊള്ളട്ടെ ഞങ്ങളാകട്ടെ, ജലത്തിന്റെ ഇരിപ്പിടം കിണറെന്നപോലെ ധനത്തിന്റെ (ഐശ്വര്യത്തിന്റെ) ഇരിപ്പിടമായ ഇന്ദ്രനെ സോമംകൊണ്ട് അഭിഷേകം ചെയ്യുന്നു

8 പുരാസംബാധാഭ്യോവൃഥംസ്വനോ
 യേനൻവഥംസംയവസസ്യപിപൃഷി
 സകൃൽസതേസമതിഭിഗ്നതക്രതോ
 സംപത്തിഭിൻവൃഷണോനസിമഹി

അന്വയം:-

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) സം-

ബാധാൽ പുരാ

— ശത്രുജന്യാൽ സംബാധാൽപൂർവ്വം

യേനഃ ന വഥംസം

— ഗൌഃ യഥാവത്സം

യവസസ്യ (ലോസേന)

പിപൃഷി

— ആപ്യായിതാ, യേനവൃത്തം
 ക്ഷൽബാധാൽ പരാവത്തയതി
 തദാൽ

നഃ അഭി ആ വവൃഥംസ്വ

— ആവർത്തയ

ഹേ ശത-ക്രതോ, തേ

— ബഹുകന്തൻ, വയം ത്വാം

സമതി-ഭിഃ സകൃൽ

— ത്വദഭിഷന്യൈശ്ലോഭൈ
 സ്തോത്രൈഃ സകൃദപി

വൃഷണഃ ന പത്തിഭിഃ

— സേകന്താരഃ, യുവാനഃ പത്തിഭിർ
 വ്യാപ്യന്തേ തദാൽ

സം സ ന സിമഹി

— സമൃദ്ധി സുഷുവ്യാപ്യേമഹി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ശത്രുതയായ ബാധ വരും മുമ്പ് ഞങ്ങളെ അതിൽ നിന്ന്, തള്ളപ്പറ്റു പുല്ലുതിന്ന് തടിച്ച് (തന്റെ പാൽകൊണ്ടു്) കട്ടിയെ മുൻകൂട്ടി വിശപ്പിന്റെ പീഡയിൽ നിന്ന് നിവർത്തിപ്പിക്കുന്നപോലെ, അകറ്റിയാലും അവിടുത്തെക്കുറിച്ച സ്തോത്രങ്ങളാൽ, പത്നികളാൽ യുവാക്കളെന്നപോലെ (ദിവസത്തിൽ) ഒരിക്കലേകിലും ഞങ്ങളവിടുത്തെ പ്രാപിജ്ഞാവു, (കൃത്യാന്നുരങ്ങരക്കിടയിൽ ദിവസത്തിലൊരിക്കലേകിലും അവിടുത്തെ, ഈശ്വരനെ സ്മരിജ്ഞാവു).

9 നൂനംസാതേപ്രതിവരംജരിരേ
 ഭഹീയദിസ്രഭക്ഷിണാമഘോനീ
 ശിക്ഷാസ്തോതൃഭ്യോമാതിധഗ്ഭോനോ
 ബൃഹദ്ദമേവിദമേസുവിരാഃ

വ. 18

അന്വയം:-

ഇതു ഈ അധ്യായത്തിൽ ആറാം വക്രത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്.

വക്രം-19-20

1 തദസ്സൈനവ്യമങ്ഗിരസ്വദ്യുത
 ശുഷ്യായദസ്യപ്രതഥോദീരതേ
 വിശ്വായദ്ഗോത്രാസഹസാപരിവൃതാ
 മദേസോമസ്യദൃഹിതാനൈര്യൽ

അന്വയം:-

(ഗൃഥ്സമഭോബ്രൂതേ)

(ഹേ സ്തോതാരഃ) യൽ

അസ്യ ശുഷ്യാഃ

പ്രതഥാ ഉൽ-ഈരതേ

യൽ വിശ്വാ ഗോത്രാ

പരി-വൃതാ

ദൃഹിതാനി

സോമസ്യ മദേ

സഹസാ ഐരയൽ

അസ്മൈ നവ്യം

— യസ്താൽ ജാതമാത്രസ്യ

— ഇന്ദ്രസ്യ ഗതൃണാം

ശോഷകാനി തേജാംസി

— പുരാതനാനീവ ഉൽഗച്ഛതി

— യസ്താൽ സർവാൻമഘോൻ

— വൃത്രേണാക്രാന്താൻ

— ദൃശീകൃതാനി (മഘോൻ)

— ഹർഷേസംജാതേസതി

— ബലേനോന്മോഹായൽ

— ഇന്ദ്രായനവതരം, അന്വേഷ

ദൃഷ്ടപൂർവ്വം

സ്തോത്രരൂപമായ ഈ ഏന്റെ വാക്യത്തെ ഇന്ദ്രൻ ഏറുവ മുറക്കൊള്ളട്ടെ. ഞങ്ങളാകട്ടെ, ജലത്തിന്റെ ഇരിപ്പിടം കിണ രണപാലെ ധനത്തിന്റെ (ഐശ്വര്യത്തിന്റെ) ഇരിപ്പിട മായ ഇന്ദ്രനെ സോമംകൊണ്ട് അഭിഷേകം ചെയ്യുന്ന

8 പുരാസംബാധാദ്യോവ്വൃഥ്സവനോ

ധേനൻവഥ്സംയവസസ്യപിപ്യഷി

സകൃത്സുതേസുമതിഭിഗ്ഗതക്രതോ

സംപത്തിഭിൻവൃഷണോനസിമഹി

അനന്തം:-

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) സം-

ബാധാൽ പുരാ

— ശ്രേജന്യാൻ സംബാധാൽപുഷ്ഠം

ധേനഃ ന വഥ്സം

— ഗൌഃ യഥാവത്സം

യവസസ്യ (ഘോസേന)

പിപ്യഷി

— ആപ്യായിതാ, ധേനവ്ത്സം
ക്ഷുൽബാധാൽ പരാവത്തയതി
തദേൻ

നഃ അഭി ആ വവൃഥ്സവ

— ആവർത്തയ

ഹേ ശത-ക്രതോ, തേ

— ബഹുകർമ്മൻ, വയം നാം

സുമതി-ഭിഃ സകൃത്

— ത്വദഗ്നിഷ്വൈശ്ലോഭണൈ
സ്തോതൈഃ സകൃദപി

വൃഷണഃ ന പത്തിഭിഃ

— സേക്താരഃ, യുവാനഃ പത്തിഭിർ
വ്യാപ്യന്തേ തദേൻ

സം സ ന സിമഹി

— സമൃദ് സുഷുവ്യാപ്യേമഹി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ശതകൃതമായ ബാധ വന്തം മുമ്പ് ഞങ്ങളെ അതിൽ നിന്ന്, തള്ളപ്പകു പുല്ലുതിന്ന് തടിച്ച് (തന്റെ പാൽകൊണ്ട്) കട്ടിയെ മുൻജട്ടി വിശപ്പിന്റെ പി ഡയിൽ നിന്ന് നിവർത്തിപ്പിക്കുന്നപാലെ, അകാഠിയാലും, അവിടുത്തെക്കുറിച്ച സ്തോത്രങ്ങളാൽ, പത്തികളാൽ യുവാക്ക ളെന്നപോലെ (ദിവസത്തിൽ) ഒരിക്കലേകിലും ഞങ്ങളുചിട്ട ത്തെ പ്രാപിജ്ഞാവും, (കൃത്യാനുജ്ഞാകീടയിൽ ദിവസത്തി ലൊരിക്കലേകിലും അവിടുത്തെ, ഈശ്വരനെ സ്മരിജ്ഞാവും).

ജ്ഞെ. ശത്രുനാശകനായ യാതൊരിട്രൻ യുദ്ധങ്ങളിൽ സ്വ
ശരീരം പടച്ചട്ടകൊണ്ടു മുട്ടുന്നുവോ, ആ ഇന്ദ്രൻ സ്വമഹിമ
യാൽ ശിരസ്സിൽ ദ്യോവിനെ ധരിപ്പിരിയ്ക്കുന്നു.

3 അധാകൃണോഃപ്രഥമംവീര്യംമഹ
ദ്യുഃസ്യാഗ്രേബ്രഹ്മണാശുഷ്കമരയഃ
രഥേഷ്വനഹര്യശ്വാനവിച്യതാഃ
പ്രജീരയസ്സിന്ദ്രതേസ്യൂക്തപുഷ്പകം

അനവയം:-

അധ	— അപിചഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം
പ്രഥമം മഹൽ വീര്യം	
അകൃണോഃ	— മുഖ്യം ബൃഹൽ സാമർത്ഥ്യമകരോഃ
(കിംതൽ?) ബ്രഹ്മണാ	— സ്തോത്രേണ സ്തൂതിസാധന ഭൂതേന വേദവാക്യേന
അസ്യ	— വീര്യസ്യ, സ്തോത്രജനസ്യ
അഗ്രേ യൽ ശുഷ്കം	— പുരതഃ യൽ ശത്രുണാം ശോഷകം ബലം
ഐരയഃ	— ഉദഗമയഃ
ജീരയഃ	— ജരയിതാരഃ, ബാധകാഃ അസുരാഃ
രഥേഷ്വനഹരി-	
അശ്വാന	— രഥസ്ഥിതേനാശയുക്തേന ത്വയാ
വി-ച്യതാഃ	— സ്വസ്ഥാനാച്ഛ്യാവിതാസ്സന്തഃ
സ്യൂക്തം	— സൂത്രീചീനാഃ, പരസ്വരം സങ്ഗതാഃ
പുഷ്പകം പ്ര സിന്ദ്രതേ	— ഭീത്യാവിയുക്താസ്സന്തഃ പ്രകർഷണധാവന്തി

തൽ അങ്ഗീരസ്വൽ

അച്ഛത

— താദൃശം സ്തോത്രം അങ്ഗീരസ
ഇവബ്രൂത

അർത്ഥം.—(ഗൃത്സമഭൻ പറയുന്ന) അല്ലയോ സ്തോതാക്കളേ, യാതൊന്നും കേതുപാതി ഉല്പന്നമായ ഉടൻ അവിടുത്തെ ശത്രു ശോഷകങ്ങളായ തേജസ്സുകൾ മുന്പുള്ളവയെന്നപോലെ മേല്പോട്ടുയരുന്നവയായി, എന്തു കാരണത്താൽ വൃത്രനാൾ ആക്രമിച്ച് നിത്തപ്പെട്ട, ഉറപ്പില്ലപ്പെട്ട മോലങ്ങളെ, സോമപാനത്തിന്റെ ഹർഷത്തിൽ ബലംകൊണ്ട് തുറന്നുവിട്ടുവോ, അക്കാരണത്താൽ ആ ഇന്ദ്രനായി മുന്പു കേൾക്കാത്തവിധം പുതുതായ സ്തോത്രം അംഗീരസ്സുകളെന്നപോലെ ചൊല്ലുക.

2 സുത്രയോഹപ്രഥമായധായസ
ഓജാമിമാനോമഹിമാനമാതിരൽ
ശുരോയോയുതസുതന്ദപരിവൃത
ശീഷ്ണിദ്യാമഹിനാപ്രത്യമുഞ്ചത

അന്വയം:—

യ: (ഇദ്ര:) ഓജാമിമാന:	— തേജ: ബലം കർവ്വണസ്സൻ
പ്രഥമായ ധായസേ	— പ്രാഥമികായ സോമപാനായ
മഹിമാനം ഹ ആ	
അതിരൽ	— അവർദ്ധയൽ
സ: (ഇദ്ര:) ശു	— വേതു, വർദ്ധതാം.
ശുര: യ:	— ശത്രുണാം നാശയിതാ ഇദ്ര:
യുത-സു തന്ദപം	— യുദ്ധേഷു സ്വകീയം ശരീരം
പരി-വൃത	— വമ്മണാപരിവീതമകരോൽ
(സ: ഇദ്ര:) മഹിനാ	— മഹിളാ
ശീഷ്ണി ദ്യാം പ്രതി	
അമുഞ്ചത	— സ്വഹിരസി അധാരയൽ

അർത്ഥം.—യാതൊരിന്ദ്രൻ തേജസ്സു (ബലം) പുഞ്ച് ആദ്യത്തെ സോമപാനത്തിനായി സ്വമഹിമതന്നെ വർദ്ധിപ്പിച്ചുവോ (അർത്ഥനേടിയോ,) ആ ഇന്ദ്രൻ പ്രവേദിക്കട്ടെ, വർദ്ധി

ജ്ഞെ. ശത്രുനാശകനായ യാതൊരിട്രൻ യുദ്ധങ്ങളിൽ സ്വ
ശരീരം പടച്ചുകൊണ്ട് മുട്ടുന്നവോ, ആ ഇന്ദ്രൻ സ്വമഹിമ
യാൽ ശിരസ്സിൽ ദ്യോവിനെ ധരിപ്പിരിയ്ക്കുന്നു.

3 അയാകൃണോഃപ്രഥമംവീര്യംമഹ

ദ്യുസ്യോഗ്രേബ്രഹ്മണാശുഷ്ണകകരയഃ

രഥേഷ്വനഹര്യശ്ചാനവിച്യതാഃ

പ്രജീരയ്സിസ്രതേസ്യുഗ്ധകൃപ്മക

അനവയം:-

അധ	— അപിചഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം
പ്രഥമം മഹൽ വീര്യം	
അകൃണോഃ	— മുഖ്യം ബൃഹൽ
	സാമർത്ഥ്യമകരോഃ
(കിംതൽ?) ബ്രഹ്മണാ	— സ്തോത്രേണ സ്മൃതിസാധന
	ഭൂതേന വേദവാക്യേന
അസ്യ	— വീര്യസ്യ, സ്തോത്രജനസ്യ
അഗ്രേ യൽ ശുഷ്ണഃ	— പുരതഃ യൽ ശത്രുണാം
	ശോഷകം ബലം
ഐരയഃ	— ഉദഗമയഃ
ജീരയഃ	— ജരയിതാരഃ, ബാധകാഃ
	അസുരാഃ
രഥേഷ്വന ഹരി-	
അശ്വാന	— രഥസ്ഥിതേനാശ്വയുക്തേന
	ത്വയാ
വി-ച്യതാഃ	— സ്വസ്ഥാനാച്ഛ്യാവിതാസ്സന്തഃ
സ്യുക്	— സ്യുചീനാഃ, പരസ്വരം
	സങ്ഗതാഃ
പൃഥക് പ്ര സിസ്രതേ	— ഭീത്യാവിതൃക്താസ്സന്തഃ
	പ്രകർഷണധാവന്തി

അതം-കൂടാതെ, അല്ലയോ ഇത്ര നാവിടുന്ന ഭവ്യവും ചെറുതായ വീരകമ്മം ചെയ്തു അതെന്നുതന്നെ? - സ്തുതിസാധനമായ വേദവാക്യംകൊണ്ട് 'ആ വീരകമ്മത്തെ സ്തുതിക്കുന്ന ആളുടെ മുമ്പിൽ ശത്രുനാശകൻ' എന്ന പേരു വന്നിരിക്കാണുവന്ന നാശകാരികളും വാധകനായ അസുന്ദാരൻ, തോലിത്തന്ന, ഹരികാളനാ അപകടമുണ്ടാക്കിയ നാവിടുന്നാൻ സ്വസ്വസ്ഥാനങ്ങളിൽ നിന്ന് വീഴ്ന്നപ്പോൾ ഉദിച്ചപ്പോൾ, യേ അതാൻ ഒരരപ്പൊഴും ഭാവിപ്പോന്ന (ആനവന്ന)

4 അയായോവിശ്വാദുപനാദിമന്ത്രേ
ശാനക്രൂപ്രപയാജാദ്യവധത
ആദോദസീഭ്യോതിഷാഖഹ്നിരാതനോർ
സിവ്യന്തമാംസിദധിതാസമവ്യയൻ

അന്വയം -

അധ പ്ര-വയോ:	— അപിപ പുരാതന:
യഃ വിശ്വാ ഉപനാ	— യ ഇത്ര: സമ്പാൻ ലോകാൻ
മന്ത്രേനാ നാദി	— ബലേനാദിഭ്യ
ഈശാന-ക്രൂ	— ആത്മാനം സുസുഗാധിപതിം കവുൻ, ഇതരാൻ ദേവാൻ അതല്ലോകാധിപതിൻ കവുൻ വാ
അഭി അവധത	— സവൃതഃ പ്രപ്രഭോഭവൻ
ആൽ വഹ്നി:	— അനന്തരം ജഗതാം വോധാസഃ ഇത്ര:
ഭ്യോതിഷാ	— സ്വീയേന തേജസാ
ഭോദസീ ആ അതനോർ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ വ്യാപ്നോർ
(കിംപ) തമാംസി	— തമോഭൂപാണി രക്ഷാംസി അജ്ഞാനാനിവാ
ദധിതാ സിവ്യൻ	— ദൃഗ്ഗോപിവിസ്താരയൻ
സം അവ്യയൻ	— ആപ്തനോർ, ജഗദ്യുഗപ്യ വർത്തതേ

അർത്ഥം:- അതിന്നുപുറമേ പുരാതനനായ ഏവൻ എല്ലാ ലോകങ്ങളെയും ബലത്താൽ ജയിച്ചു, തന്നെത്താൻ എല്ലാറ്റിന്നും അധീശനാക്കിയോ (അല്ലങ്കിൽ അതാതു ദേവന്മാരെ അതാതു ലോകങ്ങളുടെ അധിപതികളാക്കിയോ) ആ ഇന്ദ്രൻ എല്ലാ വിധത്തിലും പ്രവൃദ്ധനായി വേിച്ചു. പിന്നീട് ജഗത്തു മുഴുവൻ വഹിക്കുന്ന ആ ഇന്ദ്രൻ സ്വന്തം തേജസ്സുകൊണ്ട് ദ്യാവാ പൃഥ്വികളെ വ്യാപിച്ചു. കൂടാതെ തമസ്സുകളെ (തമോരൂപരായ രക്ഷസ്സുകളെ) ക്ലേശങ്ങൾ മേല്ക്കുമേലുണ്ടാക്കി പരത്തി, അകറ്റി, ജഗത്തു മുഴുവൻ വ്യാപിച്ച് വർത്തിക്കുന്നു. (തമസ്സുകളെ അകറ്റി എന്നതുകൊണ്ട് സൂര്യാത്മാവായ, ഉത്താനാത്മാവായ ഇന്ദ്രൻ അജ്ഞാനങ്ങളെയാണകറ്റിയതെന്ന് സ്പഷ്ടം)

5 സപ്രാചീനാൻ പവ്താദൃംഹദോജസാ

ധരാചീനമകൃണോദപാമപഃ

അധാരയൽപൃഥ്വിം വിശ്വധായസ

മസ്തേനാനായയാദ്യാമവസ്രസഃ

വ. 19

അന്വയം:-

സഃ (ഇന്ദ്രഃ) പ്രാചീനാൻ — ഇതസ്തതഃ പ്രകാശേണാഞ്ജതഃ
ഗച്ഛതഃ സപക്ഷാൻ

പവ്താൻ ഓജസാ — ബലേന
ദൃംഹൽ — പക്ഷ്യച്ഛേദം കൃത്വാഭൂമൈരദൃശീ

ചകാര, അചലാനകരോൽ
അഹം അപഃ — മേഘസ്ഥിതാനാമുക്താനാം
സ്യന്ദനലക്ഷണം കർമ്മ

അധരാചീനം — അധഃ പ്രദേശമഞ്ജതി, ഗച്ഛതി
തി, താദൃശം

അകൃണോൽ — മേഘഭേദേനകൃത്വാഅപഃ
ഭൂമാവപാതയൽ

(കിംച) വിശ്വ-ധായസം — വിശ്വസ്യയാത്രീം

പൃഥ്വിം അധാരയൽ — ബലേനധൃതവാൻ

മായയാ ദ്യാം — പ്രജ്ഞയാദ്യലോകം

അവ-സ്രസഃ

— അവപതനാശിന്യംഭിതവാൻ

അർത്ഥം:-ആ ഇന്ദ്രൻ അങ്ങമിങ്ങമിഷ്ടംപോലെ ഗമിച്ചിരുന്ന ചിറകുള്ള പവ്വതങ്ങളെ, ഓജസ്സാൽ, ബലത്താൽ ചിറകുത്തു ഭൂമിയിൽ അപലങ്ങളാക്കി ഉറപ്പിച്ചു. മേഘങ്ങളിലുള്ള വെള്ളങ്ങളുടെ ഷേക്കിനെ കീഴ്പോട്ടുപോകുന്നവയാക്കി ഭൂമിയിൽ വീഴ്ത്തി. കൂടാതെ വിശ്വധാത്രിയായ ഭൂമിയെ ബലത്താൽ ധരിച്ചു. സ്വന്തം പ്രജ്ഞകൊണ്ട് ദ്യോവിനെ താഴെ വീഴാതെ സ്തംഭിപ്പിച്ചു നിർത്തി.

6 സാസ്മാജ്ജംബാഹുദ്യോയംപിതാകൃണോ
 ലിശ്വസ്മാദാജനഷോവേദസസ്സരി
 യേനാപൃഥിവ്യാനിക്രിവിംശയയ്യൈ
 വഭ്രേണഹത്വ്യുണക്തുവിഷ്വനിഃ

അന്വയം:-

പിതാ	— സർവ്വസൃപാലകഃ പ്രജാപതിഃ
വിശ്വസ്മാൽ ജനഃ	— സർവ്വസ്മാൽ ജനാൽ
പരി വേദസഃ	— തതോപ്യുക്തഃപ്രാജ്ഞാന്നാൽ, തദിശിഷ്യം
യം ബാഹു-ദ്യോം ആ	
അകൃണോൽ	— സൃഷ്ടവാൻ
തുവി-സ്വനിഃ	— ബഹുകീർത്തിഃ സഃ ഇന്ദ്രഃ
യേന (ജ്ഞാനേന)	
ക്രിവിം	— ഏതന്നാമാനമസുരം
വഭ്രേണ ഹത്വീ	— ഹത്വാ, താഡയിത്വാ
പൃഥിവ്യാം ശയയ്യൈ	— ഭൂമൗശയനായ, ഭീഘനിദ്രായൈ
നി അവുണക്	— ന്യവധിർ
സഃ അസ്മൈ	— അഭ്യശഃ ഇന്ദ്രഃ
അരം	— അലം, പരയാപ്തഃ രക്ഷകത്വേന

അർത്ഥം—എല്ലാവരിന്റെയും നാമനായ പ്രജാപതി എല്ലാ ജനങ്ങളെക്കൊളം ഉൽകൃഷ്ടരമായ ജ്ഞാനത്തോടുകൂടി സ്വന്തം കൈകളാൽ ആരെ സൃഷ്ടിച്ചുവോ, ആ മഹാകീർത്തിമാനായ ഇന്ദ്രൻ ഏതു ജ്ഞാനശക്തിയാൽ ക്രിവി എന്ന അസുരനെ വളുത്താൽ ഹനിച്ചു ഭൂമിയിൽ ദീർഘനിദ്രകൊള്ളാനായി വധിച്ചു. ആ വീധമുള്ള ഇന്ദ്രൻ ഈ ജഗത്തിനു് രക്ഷകത്വം കൊണ്ടു് സ്വാമിയായി ഭവിച്ചു. (വൃത്രൻ എന്ന പദത്തിന്നെന്നപോലെ ക്രിവി എന്ന ശബ്ദത്തിന്നും മോലമെന്നു് അർത്ഥമുണ്ടു്.)

7 അമാജുരിവപിത്രോസ്സചാസതീ
 സമാനാഭാസസസ്സചാമിയേഭഗം.
 കൃധിപ്രകേതമപമാസ്യാരേ
 ദദ്ധിഭാഗംതന്പോഽഽയേനമാമഹഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,)

അമാജു:—ഇവ

— യാവജ്ജീവം ഗൃഹ ഏവ ജീര്യന്തീ

പിത്രോ: സചാ സതീ

— മാതാപിതൃഭ്യോ. സഹഭവന്തീ പതിമലഭോനാഭഹിതാ

സമാനാൽ ആ സഭസ:

— ആത്മന: പിത്രോശ്ച സാധാരണാൽ ഗൃഹാൽ ഉപസ്ഥായൈവ യഥാഭാഗം യാചതി തഥാ

(സ്നോതാഹം) ഭഗം ത്വാം

ഇയേ

— ജേനീയം ധനം യാചേ

(തത്രേയം ധനം)

പ്ര-കേതം കൃധി

— വിശ്വസനീയം കരു

(തത്ര) ഉപ മാസി

— ഏതാവദിഭം ധനമിതി കരു

ആ ഭേ

— തത്രധനം സമ്പാദയ

യേന മമഹഃ

— യേന ധനേനസ്നോത്യനിമാൻ പുജയസി

അന്യഃ ഭവതി

— ഗൗരീനായകഹൃദ്യം ഇതിയാവൻ
ഭേദി

അന്യഃ-അല്ലയോ ഇത്ര, ജീവിതം മുഴുവൻ ഗൃഹത്തിൽ
തന്നെ ഭൗതികമായിത്തന്നെ അല്പനയമാരുടെ കൂടെ ജീവിച്ചു
നാലു മക്കൾ തന്നെയും താല്പനമർത്ഥം കൂട്ടായവകാശപ്പെട്ടു
വീട്ടിൽനിന്ന് ഭാഗം പോലുള്ളതല്ല, (സഹോദരപത്നി
മാർ കൂട്ടിക്കൂട്ടായി താൻ ദേവീകുപ്പാറാവുമ്പോൾ ഭാഗം
പോലുള്ളതല്ല) സ്നേഹമായ നാൻ അവിടുത്തോടു്
(എന്നിങ്ങിനെത്തന്നെ) ധനം യാചിച്ചു. അപ്രകാരം തന്നെയും
ധനം വിശ്വസനീയമാക്കിയാലും; ഇന്നിന്നതാണെന്നു് വെച്ചു
തന്നാലും, യാതൊരു ധനംകൊണ്ടു് ഭാവിപ്പൻ (മറ്റു്) സ്നേഹ
താക്കളെ ആദരിക്കുന്നവനാ, (അതുപോലെ) എനിക്കും സിദ്ധി
യുണ്ടു്, ധനം ഈ ഗൗരീനായിനായി (ഈ ദൈവത്തിൽ അനുഭവി
പ്പാനായി) തന്നെയുള്ളതാലും. (ഇത്രയൊടുപോലും സ്തോത്രം
വു് പെരുമാറുന്നതിലുള്ള സ്വാതന്ത്ര്യം നോക്കുക. മഹർഷിമാർ
യു് ഭൗതികം ഈ സ്വപ്നം കിട്ടു.)

8 ഭോജനപാചിത്രവയം ഇവേമ
ഭേദിഷ്ഠിന്ദ്രപാസിവാചാൻ
അവിഷ്ഠിന്ദ്രപിത്രയാനന്തരി
കൃഷിഷ്ഠിന്ദ്രപസ്തസോനഃ

അന്യഃ:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, ഭോജനം നവം — ഭോജനം, പാലം, നവം
വയം ഇവേമ — ആവശ്യം
ഹേ ഇന്ദ്ര, നവം — കഷ്ടം
അപാസി — കഷ്ടം

ഹേ ഇന്ദ്ര, ചിത്രയാ	— നാനാപ്രകാരയാ
ഉതീ നഃ അവിഷ്ഠി	— ഉതയാസ്താൻ രക്ഷ
ഹേ വൃഷൻ, ഇന്ദ്ര,	— കാമാനാം വർഷകേന്ദ്ര,
നഃ വസ്യസഃ കൃധി	— അസ്താൻ അതിശയേന വസുമതഃ കരു

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങൾ അന്നംതന്നു പാലിയിക്കുന്ന അവിടുത്തെ വിളികളേ. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് കർമ്മങ്ങളുടെയും അന്നത്തിന്റെയും ദാതാവാണ്ല്ലൊ. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, നാനാപ്രകാരമായ രക്ഷണത്താൽ ഞങ്ങളെ കാത്താലും. അല്ലയോ അഭീഷ്ടവചകനായ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങളെ ഏറ്റവും ധനവാന്മാരാക്കിയാലും.

9 നൃനംസാതേപ്രതിവരംജരിത്രേ
ദഹീയദിന്ദ്രദക്ഷിണാമഘോനി
ശിക്ഷാസ്തോത്രഭ്യോമാതിധഗ്ഗേഗോനോ
ബ്രഹ്മദമേവിദമേസുവീരാഃ

വ. 20

അന്വയം:—

ഇത് ഈ അധ്യായത്തിൽ ആറാം വക്രത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്.

വർഗ്ഗം 21-22

1 പ്രാതാരമോനവോയോജിസസ്തി
ചതുര്യഗസ്രികശസ്തപരശ്മിഃ
ദശാരിത്രോമന്യസ്തപഞ്ച
സ്തതുഷ്ടിഭിർഹതിഭീരംഹേയാഭൂൽ

അന്വയം.—

പ്രാതഃ	— പ്രാതഃ കാലേ
നവഃ സസ്തിഃ	— സ്തുതിയുക്തഃ ശുദ്ധഃ
രഥഃ യോജി	— യജ്ഞഃ അസ്താഭിഃ അയോജി

പതു:-യഗ:	— ചതാരിയഗാനി, ഗ്രാവാണ:
	യസ്യസ: തഥോക്ത:
ത്രി-കഗ:	— മന്ത്രധ്യമോൽകൃഷ്ടരൂപാ വാച:
	യസ്യസ:
സപ-രശ്മി:	— സപഗായത്രാദിനിഹന്ദാംസി
	യസ്യസ: തഥോക്ത:
ദഗ-അരിത്ര:	— ദഗസംഖ്യകാ: ഗ്രഹാ: യസ്യസ:
	തഥോക്ത:
മനുഷ്യ:	— മനുഷ്യഭ്യോഹിത:
സ്വ:-സാ: സ:	— സ്വഗ്ഗസ്യഭാതാ, ഏവംവിധ:
	യജ്ഞ:
ഇഷി-ഭി:	— പ്രായണീയാതിഥ്യാദിഭി:
മതി-ഭി:	— മനനീയൈസ്തോത്രൈ:
രംഹ്യ: ഭൂമി	— ശബ്ദനീയ: അഭൂത

അർത്ഥം.-പ്രഭാതത്തിൽ സ്തുതിയുക്തവും ശുദ്ധവുമായ യജ്ഞം ഞങ്ങളാൽ ഒരുക്കപ്പെടുന്ന നാലു പിടിക്കല്ലുകളോടു കൂടിയതും മന്ത്രം, മധ്യം, ഉൽകൃഷ്ടം എന്നീ മൂന്നു വിധം സ്വരവിശേഷങ്ങളോടു കൂടിയതും, ഗായത്രിമുതലായ ഏഴു ഹന്ദസ്സുകളോടൊത്തതും പത്തു ഗ്രഹങ്ങൾ (യാഗത്തിൽ ഉപയോഗിക്കുന്ന കണ്ടൻ മരികക) ഉോടു കൂടിയതും മനുഷ്യക്ഷേമകരവും സ്വഗ്ഗത്തെ കൊടുക്കുന്നതുമായ ആ യജ്ഞം ഇഷികളാലും (സോമയാഗത്തിലെ പ്രഥമതപ്തം മുതലായവ) സ്തോത്രങ്ങളാലും ശബ്ദമയമായി ഭവിച്ചു.

2 സാസ്യാ¹ അർ¹ പ്രഥമം¹ സചി¹ തീയ¹
 മുതോ¹ തൃതീയം¹ മനു¹ യസ്സഹോ¹ താ¹
 അന്യ¹ സ്യാഗർ¹ മന്യ¹ ഉജന¹ ന¹
 സോ¹ അന്യേ¹ ഭീ¹ സ്സപതേ¹ ദേ¹ ന്യോ¹ വൃ¹ ഷാ¹

അന്വയം:-

സ: (യജ്ഞ:) അസ്മൈ — ഇന്ദ്രായ
 പ്രഥമം അർ — പ്രാജസ്സവനേപര്യായേഭൂത

സഃ (ച) ദ്വിതീയം	— മാധ്യന്ദിനേസവനേപര്യോഷ്ണോ ഭൂതീ
ഉതോ തൃതീയം	— തൃതീയേസവനേപര്യോഷ്ണോഭൂതീ
സഃ (യജ്ഞഃ) മനുഷഃ	— മനുഷ്യസ്യ
ഹോതാ	— ശുഭാനാം വോദ്ധാഭവതി
(കിംച) അന്യേ	— ഋതപിജഃ
അന്യസ്യഃ	— വേദാന്തീകായാഃ വാചഃ
ഗർഭം (സന്തം യജ്ഞം)	
ജനന്ത ഉ	— അജനയന്തഹി
വൃഷാ	— അഭിമതഫലവഷ്കഃ
ജേന്യഃ സഃ	— ജയസമത്വഃ യജ്ഞഃ
അന്യേഭിഃ സചതേ	— അന്യൈദ്വേവൈസ്സംഗച്ഛതേ

അർത്ഥം—ആ യജ്ഞം ഇന്ദ്രേണ പ്രാതസ്സവനത്തിൽ പര്യോഷ്മായി, തികവുററതായി ഭവിച്ചു. മദ്ധ്യന്ദിനസവനത്തിലും അതു പര്യോഷ്മായി. തൃതീയസവനത്തിലും പര്യോഷ്മായി. (രാവിലെ മുതൽ എട്ടെട്ടനാഴിക വിട്ടാണ് മൂന്നു സവനങ്ങളു ന്നുഷ്ണിഷ്ഠാദു പതിവ്) ആ യജ്ഞം മനുഷ്യന് ശുഭങ്ങളെ കൊണ്ടുവന്നുണ്ടെന്നു. ഋതപിക്കകളാണ് വേദാന്തർഗ്ഗതമായ വാക്കിൽ ഗർഭംപോലെ വർത്തിക്കുന്ന യജ്ഞത്തെ ജനിപ്പിക്കുന്നതു്. അഭിമതവഷ്കവും ജയസമത്വവുമായ യജ്ഞം മറു ദേവന്മാരോടു സംഗമിക്കുന്നു, ചേരുന്നു.

3 ഹരിനകംരഥഇന്ദ്രസ്യയോജ

മായൈസ്യകേതനവചസാനവേന

മോഷ്ടതാമത്രബഹവോഹിവിപ്രാ

നിരീരമന്യജമാനാസോഅന്യേ

അന്വയം:-

ഇന്ദ്രസ്യ രഥേ ഹരി	— ഏതന്നാമകാവശ്യം
ന കം ആ-യൈ	— ക്ഷിപ്രം സുഖേന ഗമനായ
നവേന വചസാ	— അന്യൈരകൃതപുർവ്വേണ വേദാന്തമേകേന

സു-ഉചേതന യോജം — സാധനേനയനജ്ജമി
 അത്ര ബഹവഃ
 വിപ്രാഃ ഹി — അസ്മിൻ യജ്ഞേ ബഹവഃ
 മേധാവിനഃ, സ്തോതാരഃ
 വേന്തി ഹി

(തഥാപി) അന്യേ
 യജമാനാസഃ — മദ്യതിരിക്താ യജമാനാഃ
 സ്വം സ മോ നി രീരമന് — നിതരാം മാരമയന്തു
 (അതോസ്സദീയം യജ്ഞമാഗത്യ സോമം പിബ)

അർത്ഥം:-ഇന്ദ്രന്റെ തേരിൽ ഹരികളെന്ന കതിരുകളെ
 വേഗത്തിൽ സുഖമായ ഗമനത്തിനായി, മറ്റാരും ഇതുവരെ
 ചൊല്ലാത്ത വേദാന്തകമായ വാക്കിനാൽ, സൂക്തത്താൽ ഞാൻ
 യോജിപ്പിക്കുന്നു. (ഭൂമിയിൽ യാഗശാലയിലിരുന്നാണ്
 സ്വർഗ്ഗസ്ഥനായ ഇന്ദ്രന്റെ കതിരുകളെ മന്ത്രംകൊണ്ട് തേരിൽ
 പൂട്ടുന്നത്) ഇവിടെ, ഈ യജ്ഞത്തിൽ എത്രയോ മേധാവിക
 ളായ സ്തോതാക്കളുണ്ടല്ലോ. എന്നിട്ട്, എന്നിങ്ങിനാണ്
 അന്യന്മാരായ യജമാനന്മാർ അവിടുത്തെ അധികാരമിപ്പിയ്ക്കു
 രത്ത്, സന്നോഷിപ്പിയ്ക്കുന്നത്. അതുകൊണ്ട് എന്റെ യാഗത്തി
 ന്നുവന്ന് സോമംകുടിപ്പാലം.

4 ആഗോദ്ധ്യാഹരിദ്യാമിത്രയാ
 ഹ്യാപതുളിരാഷഡ്ഭിർഹൃയമാനഃ
 ആഷ്വാഭിട്ട്ഗഭിസ്സോമപേയ
 മയംസുതസ്സവേമാളധന്യഃ

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, ആ ഹൃയമാനഃ — ഹോതുളിരാഹൃയമാനസ്ത്വം
 ഗോദ്ധ്യാഹരി-ദ്ധ്യാ ആ
 യാഹി — അഗോദ്ധ്യാം യജ്ഞം പ്രത്യോഗച്ഛ
 പതു:-ഭിഃ ആ — ഹരിഭിഃ ആയാഹി
 (തഥാ) ഷഡ്-ഭിഃ — ഹരിഭിഃ ആയാഹി

സോമപേയം — പാതവ്യം സോമപ്രതി
 അഷ്ടാഭിഃ ദശഭിഃ ആ — ഹരിഭിഃ ആയാഹി
 ഹേ സു-മഖ അയം സുതഃ — സുയജ്ഞ, സോമഃ ത്വദന്തം
 മഭിഷുതഃ

(അതഃ യജ്ഞസ്യ) ഉധഃ
 മാ കഃ — ഹിംസാഃ മാകാർഷീഃ
 (യദ്യപീന്ദ്രസ്യ ഛായേവഹരീ, തഥാപി തയോർവിഭൃതി
 ഭേദാൽ നാനാത്വം)

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, മോതാക്കളാൽ വിളിക്കപ്പെടുന്ന അവിടന്ന് രണ്ടു ഹരി (കുതിര) കളോടുകൂടി വന്നാലും. നാലു കുതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. ആറുകുതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. പാനം ചെയ്യേണ്ടും സോമത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു എട്ടു കുതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. പത്തു കുതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. നല്ല യജ്ഞത്തോടുകൂടിയ ഇന്ദ്ര, ഇതു, സോമം അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി സംസ്കരിച്ചതത്രേ. അതുകൊണ്ട് യജ്ഞത്തിന് (അവിടന്ന് വന്ന സോമമുൾക്കൊള്ളാതെ) കേടപരുത്തരുതേ. (ഇന്ദ്രന് ഹരികളെന്ന കുതിരകൾ രണ്ടാണെങ്കിലും അവയുടെ വിഭൃതിവിശേഷംകൊണ്ട് നാനാത്വം കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു. യജമാനന്റെ ഇന്ദ്രഭക്തയ്ക്കു ആദരാതിശയവും ഈ ബഹുത്വകല്പനയ്ക്കും ആവർത്തനത്തിനും നിദാനമാവാം)

5 ആവിംശത്യാത്രിംശതായാഹ്യത്വം

ഓപത്യാരിംശതാഹരിഭിര്യജാനഃ

ആപത്യാശതാസുരഥേഭിരിന്ദ്രാ

ഷഷ്ടാസപ്തത്യാസോമപേയം

അന്വയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര സോമ-

പേയം

അത്യാഹ്

വിംശത്യാ ആ യാഹി

— പാതവ്യം സോമം പ്രതി

— അസുഭഭിമുഖസ്സൻ

— വിംശതിസംഖ്യാകൈരശ്വൈഃ
 ആഗച്ഛ

ത്രിംശതാ ആ	— ത്രിംശതിസംഖ്യാകൈരശൈഃ ആയാഹി
ചത്വാരീംശതാ	— ചത്വാരീംശതിസംഖ്യാകൈഃ
ഹരി-ഭിഃ യുജാനഃ ആ	— യുജ്യമാനസ്വചായാഹി
സു-രഥേഭിഃ	— സുരംഹണൈഃ, സുഗമണൈഃ
പഞ്ചാശതാ ആ	— പഞ്ചാശതഭിഃ ഹരിഭിഃ ആയാഹി
(ത്രഥാ) ഷഷ്ടാ	— ഷഷ്ടിസംഖ്യാകൈർരിഭിഃ അയാഹി
സപ്തത്വാ	— സപ്തതിസംഖ്യാകൈർരിഭിഃ സോമപാനം പ്രത്യയാഹി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, പാനംചെയ്യേണ്ടും സോമത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു് അവിടുന്ന് ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖനായി ഇരുപതു് കതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. രുപ്തകതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. നാല്പതു കതിരകളെപ്പറ്റുന്നവനായി വന്നാലും. നല്ല പോലെ ഓടുന്ന അമ്പതു കതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. അറുപതു കതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. എഴുപതു കതിരകളോടുകൂടി സോമപാനത്തിനായി വന്നാലും.

6 ആശീത്യാൻവത്യായാഹ്യത്വാ
 ഓശതേനഹരിഭിരുഹ്യമാനഃ
 അയംഹിത്യേശുനഹോത്രേഷുസോമ
 ഇന്ദ്രത്വായാപരിഷീകേതാമഭായ

അനവയം:—

ഹേ ഇന്ദ്ര, അശീത്വാ	— അശീതിസംഖ്യാകൈരശൈഃ സോമപാനാർത്ഥം.
അത്വാങ് ആ യാഹി	— അസ്മഭിമുഖസ്തൻ ആഗച്ഛ
നവത്വാ	— നവതിസംഖ്യാകൈരാഗച്ഛ
ശതേന ഹരി-ഭിഃ	

ഉഹ്യമാനഃ ആ	— ശതസംഖ്യാകൈരശ്വൈഃ
	ധാര്യമാനഃ ആ യാഹി
ഹി തേ മദായ	— യസ്താൽ തവഹർഷായ
ശൂന-ഹോത്രേഷു	— സുഖേന ഹൃയതേ സോമഃ യൈഃ
	ഇതി ശൂനഹോത്രാഃ
	പാത്രവിശേഷാഃ, തേഷു
അയം സോമഃ ത്വാ-യാ	
പരി-സിക്തഃ	— ത്വൽകാമനയാ പരിതസ്സിക്തഃ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് സോമപാനത്തിനായി എൻപതുകുതിരകളോടുകൂടി ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖനായി വന്നാലും. തൊണ്ണൂറു കുതിരകളോടുകൂടി വന്നാലും. നൂറു ഹരികളാൽ വഹിക്കപ്പെട്ടവനായി വന്നാലും. അവിടുത്തെ ഹഷ്ത്തിനായി ശൂനഹോത്രങ്ങളിൽ (ശൂനഹോത്രം സോമ പാത്രവിശേഷം) ഈ സോമം അവിടുത്തെ കുറിച്ച കാമനയോടുകൂടി എമ്പാടും തുകിയിരിയ്ക്കുന്നു.

7 മമബ്രഹ്മേന്ദ്രയാഹ്യച്ഛാ

വിശ്വാഹരീധുരിധിഷ്ഠാരഥസ്യ

പുരുത്രാഹിവിഹവ്യോബഭ്രൂഥാ

സ്മിഞ്ചൂരസവനേമാദയസ

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, മമ ബ്രഹ്മ	— അസുഭീയാമേവസ്തുതിം.
അച്ഛ യാഹി	— അഭിലക്ഷ്യാഗച്ഛ
വിശ്വാ ഹരീ	— വ്യാപ്താവശ്വൗ
രഥസ്യ ധുരി ധിഷ്ഠ	— യുഗപ്രാന്തേ സംയോജയ
പുരു-ത്രാ	— പുരുഭിഃ ബഹുഭിഃ യജമാനൈഃ
	ത്വം
വി-ഹവ്യഃ ബഭ്രൂഥ ഹി	— വിവിധം ഹാതവ്യഃ ബഭ്രൂവിഥ
	ഖലു

ഹേ ശൂര, അസ്മിൻ

സവനേ

— യജ്ഞേ

മാധവസ്വ

— സോമപാനേ ഹൃഷ്ടോഭവേ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇദ്ര, എന്റെ തന്നെ സ്തുതിയെ ലക്ഷ്യമാക്കി നേരെവന്നാലും. എങ്ങും വ്യാപിച്ചിരിക്കുന്ന കതിരുകളെ തേരിന്റെ നക്ഷത്രത്തിൽ പൂട്ടിയാലും. എത്രയോ യജമാനന്മാരാൽ പലവിധത്തിൽ വിളിഞ്ഞുപെടേണ്ടവനായിട്ടാണല്ലോ അവിടുന്ന് ഭവിക്കുകയുള്ളത്. അല്ലയോ വീര, ഈ യജ്ഞത്തിൽ സോമപാനത്താൽ ഹിംഗിച്ചാലും. (വ്യാപിച്ച കതിരുകളെ നക്ഷത്രത്തിൽ പൂട്ടുക എന്നതുകൊണ്ട് കതിരുകൾ എന്ന പദത്താൽ വിഭൂതികൾ, ശക്തിവിശേഷങ്ങൾ ആണ് ഉദ്ദിഷ്ടങ്ങളെന്നു പറയാം. പൗനകിടാഴ്ന്ന വിഭൂതികളെ സങ്കോചിപ്പിച്ച്, ഏകീഭവിപ്പിച്ച് ഭക്തനായ ഏകൻ ചൊരിയുമാറാകണം എന്നു പറയാം. പത്തുമുതൽ നൂറുവരെ കതിരുകൾക്ക് ബഹുത്വം കല്പിച്ച ഇടങ്ങളിലും ഈ വിഭൂതിത്വം പറയാം.)

8 നമതുദ്രേണസവ്യംവിയാഷ

ദസ്യൂമസ്യക്ഷിണാദഹിത

ഉപജ്യേഷേവത്രമേഗശ്നുജാ

പ്രായേപ്രായേജിഗീവാംസസ്യാമ

അന്വയം:—

ഇദ്രേണ (സഹ) മേ

സവ്യം

— യഷ്ടയഷ്ടവ്യലക്ഷണം സവ്യം

ന വിയാഷാൽ

— കോചിഭവിനവിയുജ്യതാം

അസ്യ ക്ഷിണാ

— ഇദ്രസ്യഭാനം

അസ്യൂം ദഹിത

— അഭിമതഫലംദഗ്ധാം

ജ്യേഷേ, വത്രമേ

— അതിശയേന പ്രശസ്യേ,

ആപദാംവാദകേ

ഗശ്നുജാ ഉപ സ്യാമ

— ബാഹ്യാസമീപേവർത്തിന

സം

(കിംപ) പ്രായേ-പ്രായേ — സോമപാനാത്ഥമിദ്രസ്യയജ്ഞ
ശാലായാം പ്രവേശേ പ്രവേശേ
ജിഗീവാംസഃ — ശത്രുണാം ജേതാരോഭവേമ

അർത്ഥം:-ഇന്ദ്രനുമായുള്ള എന്റെ ചങ്ങാതം, യഷ്ടാവും യഷ്ട
വ്യനം തമ്മിലുള്ള സഖ്യം, ഒരിയ്ക്കലും അഴിയാതിരിക്കട്ടെ.
അവിടുത്തെ ഭാനം എന്നിങ്ങ അഭിമതഫലത്തെ കറന്നു തരട്ടെ.
ഏറ്റവും സ്മൃത്യവും ആപത്തകറുന്നതുമായ അവിത്തെ തൃക്ക
യിൽ ഞങ്ങൾ വർത്തിച്ചാവും. (അവിടുത്തെ തൃക്കയെന്നും ഞങ്ങ
ളെ താങ്ങട്ടെ.) പിന്നെ, സോമപാനത്തിനായി യാഗശാല
യിൽ ഇന്ദ്രൻ, വരുമ്പോൾ വരുമ്പോഴെല്ലാം, ഞങ്ങൾ ശത്രുജേ
താക്കളായി ഭവിച്ചാവും.

9 നൃനംസാതേപ്രതിവരംജനിത്രേ
ദഹീയദിദ്രക്ഷിണാമഘോനി
ശിക്ഷാസ്തോതുഭ്യോമാതിധഗ്ഗോനോ
ബൃഹദമേവിദമേസുവിരാഃ

വ 22

അന്വയം:-
ഇതു് ഈ അധ്യായത്തിൽ ആറാം വർഗ്ഗത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചി
ട്ടുണ്ടു്.

വർഗ്ഗം-23-24

1 അപായസ്യന്ധസോമഘായ
മനീഷിണസ്സുവാനസ്യപ്രയസഃ
യസ്മിന്നിന്ദ്രഃപ്രദിവിവാവ്യധാന
ഓകോഭയേബ്രഹ്മണ്യന്തശ്ചനരഃ

അനന്തം:-

സുവാതസ്യ — സോമാഭിഷപഃ ക്ഷാണസ്യ
 മനീഷിണഃ — പ്രജ്ഞസ്യ യജമാനസ്യ
 സംബന്ധിനഃ

പ്രയസഃ അസ്യ — പ്രീതികാസ്യ ഏതദന്നസ്യ
 അന്ധസഃ മദായ ഹവായ

അപായി — ഇന്ദ്രേണപിതം (കർമ്മി
 ഷഷ്ടി)

പ്ര-ഭിവി യസ്മിൻ — പുരാണേ സോമലക്ഷണേന്ധസി
 വ്യധാനഃ വർദ്ധാനഃ

ഇന്ദ്രഃ മകഃ ദധേ — സേവ്യതമാ നിവാസം ചകാ
 (കിംച) ബ്രഹ്മണ്യന്തഃ — ഇന്ദ്രായസ്തോത്രമിച്ഛന്തഃ
 നരഃ ച — കമ്മണാം നേതാംഃ പ്രതിജ്ഞ
 യസ്മിൻ നിവാസം ദധീരേ തദേ
 തപോയീതിപൂർവ്വേണാനന്തഃ

അർത്ഥം:-സോമംചതപ്യ സംസ്കരിജ്ജന യജമാനന്റെ പ്രീ
 തികരമായ അന്നം (സോമം) ഹർഷത്തിനായി ഇന്ദ്രനാൽ
 കടിയുപ്പെട്ടു പണ്ടുതതിക്കൊ സോമാനത്തിൽ വളരെ ഇന്ദ്രൻ
 സേവ്യതകൊന്നു അതിൽ വസിച്ചുവന്ന കൂടാതെ ഇന്ദ്രൻ
 സ്തോത്രമിച്ഛുന്ന കമ്മണേതാകളായപ്രതിജ്ഞകളും യാതൊരു
 സോമത്തിൽ നിവസിച്ചുവോ, ആ സോമമാണ്, ഇന്ദ്രനാൽ
 കടിയുപ്പെട്ടത്.

2 അസ്യ¹ഓനോമധാപ¹ക്രൂ¹

സ്തോഹിമി¹ക്രോതാ¹സ്തോവ്യതംവി¹പൃശ്വത

പ്രയജയോനസ്യ¹സാ¹ണ്യ¹ച

പ്രയാ¹സിപനദിനാ¹ചക്ര¹ത

അന്വയം:-

അസ്യ മധ്യഃ	— അനേനമഭകരേണ സോമേന (തൃതീയാത്ഥേഷ്ടി)
മന്ദാനഃ വഭ്ര-ഹസ്തഃ	
ഇന്ദ്രഃ	— ഹൃഷ്യൻ, വഭ്രയുക്തസ്തഃ
അണ്ണഃ-വൃതഃ	— ഉഭകേനാവൃതഃ
അഹിം വി വൃശൽ	— മോലംവിശേഷേണാച്ഛിനൽ
യൽ	— യദാഹിഭേദേനേജാതേ
നദീനാം പ്രയാംസി	— പ്രീണയിത്പ്രണിജലാനി
വയഃ ന സ്വസരാണി	— പക്ഷിണഃ കലായാനിവ
അച്ഛ പ്ര ചക്രമന്ത ച	— സമുദ്രമലക്ഷ്യഗതമുപാ ക്രമച്ഛൻ

അർത്ഥം:- ഈ ഹർഷകരമായ സോമംകൊണ്ടു് സന്തോഷി
കണവനും വഭ്രബാഹുവുമായ ഇന്ദ്രൻ ചെള്ളം നിറഞ്ഞ മോല
ത്തെ നന്നായിക്കേട്ടിച്ചു, പിളർന്നു. മോലം പിളർന്നപ്പോൾ
നദികളുടെ പ്രീതികരങ്ങളായ ജലങ്ങൾ, പക്ഷികൾ കൂടുകൾ
ലക്ഷ്യമാക്കി പറക്കുന്നപോലെ, സമുദ്രത്തെ ഉന്നംചെയ്തു് ഒഴു
കാനും തുടങ്ങി.

3 സമാഹിനഇന്ദ്രോതാണോഅപാം

പ്രൈരയദഹിഹാച്ഛാസമുദ്രം

അജനയൽസൂര്യംവിഭഭഗാ

അക്തനാഹനാംവയനാനിസാധൽ

അന്വയം:-

മാഹിനഃ	— മഹനീയഃ, മഹിമോപേതഃ
അഹി-ഹാ സഃ ഇന്ദ്രഃ	— അഹിംഹതവാനിന്ദ്രഃ
അപാം അണ്ണഃ	— ശ്രോതോലക്ഷണം പ്രവാഹം
സമുദ്രം അച്ഛ (അലിലക്ഷ്യ)	
പ്ര ഹൈരയൽ	— പ്രാഗയൽ

(കിംച സഃ ഇന്ദ്രഃ അഘ്നിരസാംബിലാന്തവൃത്തിനാം ഗ
വാംലാഭായ)

സൂര്യം അജനയൽ	— ഉൽപാദിതവാൻ
(തതഃ) ഗാഃ വിദൽ	— പണിമുറപറ്റുതാഗാഃ അലഭതേ
(തഥാ) അക്തനാ അഹനാം	— തേജസാദിവസാനാം
വയനാനി സാധൽ	— പ്രജ്ഞാനാനി, പ്രകാശാൻ അസാധയൽ

അർത്ഥം.—മഹത്വമിയന്ന അഗ്നി (ചോല) ഹന്താവായ ആ
ഇന്ദ്രൻ ജലങ്ങളുടെ ഒഴുക്കിനെ സമുദ്രാഭിമുഖമായി തിരിച്ചു കി
ടാതെ, അംഗിരസ്സുകളുടെ, ഗുഹയിലൊളിപ്പിജ്ഞപ്പെട്ട പശുക്ക
ളെ കിട്ടാനായി സൂര്യനെ ഉല്പാദിപ്പിച്ചു (അസമയത്തു് ഉദി
പ്പിച്ചു) അതിന്നശേഷം പണികളാൽ അപഹരിജ്ഞപ്പെട്ട പശു
ക്കളെ നേടി. പിന്നെ തേജസ്സ് (വെളിച്ചം) കൊണ്ടു് പകലുക
ളുടെ വിജ്ഞാനങ്ങൾ, പ്രകാശങ്ങൾ സാധിച്ചു.

4 സോഽപ്രതിനിമ്നവേപുത്രണി

ത്രോദാശദ്രാശ്രഷേഹന്തിവൃത്രം

സദ്യോയോനേദ്യോഽതസാജ്യോഭൂത്

പ്സ്പ്രയാനേജ്യസ്സൂര്യസ്യസാതെ

അന്വയം —

സഃ ഇന്ദ്രഃ ദാശ്രഷേ	— ഹവിർദ്വത്തവതേ
മനവേ	— മനുഷ്യായ, യജമാനായ
പുത്രണി അപ്രതിനി	
ദാശൽ	— ബഹുനീ ഉൽകൃഷ്ടാനി ധനാനി ദദാതി
(കിംച) യഃ സൂര്യസ്യ	
സാതെ	— സൂര്യസംഭജതവിഷയഭൂതേ

പസ്പധാനേഭ്യഃ നൃഭ്യഃ— 'അഹമേവ പ്രഥമം സൂര്യം
പ്രാപ്തയാം, പ്രഥമം സൂര്യം പ്രാ
പ്തയാം' ഇതിസ്സർധമാനേ
ഭ്യസ്തോതുഭ്യോനൃഭ്യഃ

സഭ്യഃ അതസാര്യഃ ഭൂൽ — തദാനീമേവതൽപ്രാപ്തിമേതു
ഭൂതസ്സൻസമാശ്രയണീയഃ അഭൂൽ
(സഃ ഇത്രഃ) വൃത്രം ഹന്തി — അസൂരം, പാപം ഹന്തി

അർത്ഥം—ആ ഇന്ദ്രൻ ഹവിസ്സേകുന്ന യജമാനന് വളരെ
'ഉൽകൃഷ്ടധനങ്ങളെ കൊടുക്കുന്നു. (ഇവീടെ ധനങ്ങളെന്നു പറയു
ന്നതു് ഔൽകൃഷ്ടസിദ്ധികളെയാണു്) യാതൊരിന്ദ്രൻ സൂര്യ
ലോകപ്രാപ്തിവിഷയത്തിൽ 'ഞാൻ മുന്പവിടെ എത്തും, ഞാൻ
മുന്പവിടെ എത്തും' എന്നു് തങ്ങളിൽ സ്വർധിജ്ഞുന്ന സ്തോതാക്ക
ളായ കർമ്മനേതാക്കൾക്കു് അപ്പോൾ തന്നെ സൂര്യലോകപ്രാപ്തി
ക്കു ആശ്രയഭൂതനായി ഭവിച്ചുവോ ആ ഇന്ദ്രൻ വൃത്രരൂപമായ,
തങ്ങളെ മുടിയ പാപത്തെ ഹന്തിജ്ഞുന്ന, നശിപ്പിജ്ഞുന്ന. (സൂര്യ
ലോകപ്രാപ്തിക്കുവേണ്ടി തന്നെ ഉപാസിക്കുന്നവരുടെ പാപം
ഒടുക്കുന്നു.)

5 സസുന്ധതഇന്ദ്രസ്സൂര്യമാ

ദേവോരിണഃമത്ത്യായസ്തവാൻ

ആയദ്രയിംഗുഹാഭവദ്യമസ്മൈ

ഭരദംശംനൈതശോഭശസ്യൻ

(വ. 23)

അന്വയം:—

യൽ ഏതശഃ

— യസ്മാൽ ലുഷിഃ

ഭശസ്യൻ

— യജമാനസ്സൻ

അസ്മൈ (ഇന്ദ്രായ)

ഗുഹാഭവദ്യം

— പ്രജ്ഞാവദ്യം

രയിം

— സോമരൂപം ധനം

അംശം ന

— യഥാ പിതാ അംശം, ഭാഗം

പത്രായ ഭരതീ തഭാദ്

ആ ഭാദ്

— സമ്പാദയാമാസ

സ്തവാൻ — തേനൈതശേന സ്തുതയമാനഃ
 ദേവഃ സഃ ഇന്ദ്രഃ സമ്പതേ
 മത്സ്യായ — സോമാഭിഷവം കർവ്തേ
 മനുഷ്യായ, ഏതശായ
 സൂര്യം ആ രിണക് — ഏതശേന സ്പർധമാനം സൂര്യം
 ബലേനാരോപയൽ

അർത്ഥം:-ഇവിടെ തെച്ചെറിയ കഥാസൂചന: സ്വശ്വൻ എന്ന ഒരുരാജാവു പുത്രകാമനായി സൂര്യനെ സ്തുതിച്ചു. സൂര്യൻ സന്തുഷ്ടനായി താൻതന്നെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മകനായി പിറന്നു. സ്വശ്വൻ എന്ന ആ രാജാവു ഏതശൻ എന്ന മഹർഷി യുമായി യുദ്ധത്തിലേപ്പെടാനിടയായി. സ്വശ്വനെ സഹായിക്കുവാൻ സൂര്യൻ മങ്ങി. തനിയ്ക്കു ഹോമഹവിസ്തൃകിയ ഏതശനെ സഹായിക്കുവാൻ ഇന്ദ്രൻ സൂര്യനെ തെളിയിച്ചു. ഈ കഥ 1-4-29ൽ വിവരിച്ചിട്ടുണ്ട്.

അർത്ഥം:-ഏതശെന്ന ഋഷി യാതൊരു കാരണത്താൽ യജമാനനായി ഈ ഇന്ദ്രനു് ഒളിച്ചുവെച്ച സോമരൂപമായ യനം, അച്ഛൻ മകനു് ഭാഗംകൊടുക്കണമെന്നുപോലെ, ഒരുക്കിക്കൊടുത്തുവോ, അക്കാരണത്താൽ ഏതശനാൽ സ്മൃതിയ്ക്കുപ്പെടുന്ന ദേവനായ ആ ഇന്ദ്രൻ സോമം സംസ്കരിച്ചുനന്നായ്ക്കി, (ഏതശെന്നായി) സൂര്യനെ (അദ്ദേഹത്തോടു് സ്പർധിച്ചു മങ്ങിയ സൂര്യനെ) ബലാൻ തെളിയിച്ചു.

6 സന്ധേയൻസഭിവസ്സാരമയേ
 ശുഷ്കശുഷ്കംകയവംകഥസായ
 ദിവോദാസായവതിപന
 വേന്ദ്രപുരോവൈവൃച്ഛംബരസ്യ

അന്വയം:-

സ-ഭിവ: — ദീപ്തിയുക്തഃ
 സഃ ഇന്ദ്രഃ സാരമയേ
 കഥസായ — ആത്മനസ്സാരമ്യം കർവ്തേ
 രാജർഷയേ

അശുഷം ശുഷം	— നകേനാപിശോഷണീയം
	— കഞ്ചിദസുരം
കയവം രന്ധയൽ	— ഏതന്നാമകമസുരംച
	വശമാനയൽ, അപധിദാ
(കിംചസഃ) ഇന്ദ്രഃ	
ദിവഃ-ദാസായ	— രാജേണ
ശംബരസ്യ നവ നവതിം	
പുരഃ	— ഏകോനശതംപുരീഃ
വി ഐരൽ ച	— വിദാരിതവാംശ്ര

അർത്ഥം:-പ്രകാശമാനനായ ആ ഇന്ദ്രൻ, സ്വന്തം തേർ തെളിയിക്കുന്ന രാജർഷിയായ കസ്തനാപേണ്ടി, ആർക്കും ശോഷിപ്പിച്ചുവാൻ കഴിയാത്ത ശുഷ്ണനെ അസുരനെയും കയവനെ അസുരനെയും കീഴടക്കി, വധിച്ചു പിന്നെ ആ ഇന്ദ്രൻ ദിവോദാസനെ രാജാവിനുവേണ്ടി ശംബരന്റെ തൊണ്ണൂറൊമ്പതു നഗരങ്ങളെ തകർക്കുകയും ചെയ്തു.

7 ഏവാതഇന്ദ്രോചഥമഹേമ

ശ്രവസ്യാനത്മനാവാജയന്തഃ

അശ്യാമതൽസാപ്തമാശുഷാണാ

നനമോവധരഭേവസ്യപീയോഃ

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, ശ്രവസ്യം	— അന്നേച്ചയാ
വാജയന്തഃ	— ത്വാംബലിനം കർവ്വന്തഃ
(വയം) തേ ഏവ ഉചഥം	— ഇദ്യേമേവന്യോത്രം
ത്മനാ ന അഹേമ	— ഇദാനീം പ്രാപയേമ
	(ന സമ്പ്രത്യന്തേമ)
ആശുഷാഷാഃ	— ത്വാമശ്യാവാന്തഃ വയം
	യദഭിലഷിതം
തൽ സാപം	— സപ്തപുരന്ധസംബന്ധി, സപ്ത
	പരീനം സഖ്യം

അഗ്നാമ	— വ്യാപ്തയാമ
അദേവസ്യ പിതോഃ	— ദേവാൻ, ഇന്ദ്രാദീനജാനതഃ, ഹിംസകസ്യംസുരസ്യ
വധഃ നനമഃ	— ആയുധം അധോനമയഃ

അർത്ഥം:—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അന്നത്തിൽ (ജീവിതത്തിൽ) ഉള്ള ഇച്ഛകൊണ്ട് അവിടുത്തെ (സ്തുതിച്ചു) ബലമുണ്ടാക്കുന്ന ഞങ്ങൾ അവിടേക്കു മാത്രമുള്ള സ്തോത്രത്തെ ഇപ്പോൾ പ്രാപിക്കാൻ. അവിടുത്തെ പ്രാപിക്കുന്ന ഞങ്ങൾ ആ സാധനസംഖ്യ (ഏഴുപുരുഷന്മാരെപ്പുംബന്ധിച്ചത്, ഏഴുപേരെ ഉടിയ സംഖ്യ—അല്ലകിൽ ദാമ്പത്യസംഖ്യ) പ്രാപിക്കാൻ ഇന്ദ്രാദികളായ ദേവന്മാരെ നിരാകരിക്കുന്നവൻ. ദ്രോഹിയായ അസുരന്റെ ആയുധത്തെ അവിടന്ന് കനിയിപ്പിച്ചുവല്ലോ.

8 ഏവാതേഗ്രഥം സമദാശ്രമ
നാവസ്യചോനവയനാനിതക്ഷുഃ
ബ്രഹ്മണ്യൻ ഇന്ദ്രതേനവീയ
ഇഷ്ടമുജം സക്ഷിതിം സുതമശ്യഃ

അനവയം:—

ഘേ ശ്രമ, ഇന്ദ്ര,	— വീരേന്ദ്ര
ഗ്രഥം സ-മദാഃ മന്ത്ര	— മനനിയം, സ്തോത്രം
അവസ്യവഃ ന	— ഗമനമിച്ചതഃ പുമാംസ ഇവ
വയനാനി	— യഥാമാർഗ്ഗാൻ കർവ്വന്തഃ തഥാ
തേ ഏവ തക്ഷുഃ	— ഇദ്യമേവചക്രഃ
(കിംവ) നവീയഃ തേ	— നവതരസ്യ തവ
ബ്രഹ്മണ്യന്തഃ	— സ്തോത്രം കർത്തുമിച്ചതഃ
സ-ക്ഷിതിം ഇഷ്ടം	— ഗുത്സമദാഃ
ഉജം, സുതം അശ്യഃ	— ശോഭനനിവാസോപേതമന്നം
	— ബലം, സുഖം ച പ്രാപ്തയാമഃ

അർത്ഥം:—അല്ലയോ ശ്രമനായ ഇന്ദ്ര, ഗുത്സമദന്മാർ അത്ഥപ്രിയയുള്ള സ്തോത്രം, പോകാനിച്ഛിക്കുന്നവൻ വഴിയുണ്ടാക്കുന്നപോലെ, അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടിത്തന്നെ പൊല്ലി. 30

നം നവതരനായ അവിടേയ്ക്ക് സ്തോത്രം ചൊല്ലാനിച്ഛിക്കുന്ന ഗൃത്ഥഭന്ദോർ നല്ല ഗൃഹത്തോടു കൂടിയ അന്നവും ബലവും സുഖവും പ്രാപിക്കാറു.

9 നൃനംസാതേപ്രതിവർജ്ജിതേ
 ഹീയദിരൂദക്ഷിണാമഹോനി
 ശിക്ഷാസ്തോത്രഭ്യോമാതിധഗ്ഗേഗോനോ
 ബൃഹദ്വദമേവിദമേസുവിരാഃ

വ 24

അന്വയം:—

ഇത് ഈ അധ്യായത്തിൽ ആറാം വർഗ്ഗത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്.

വക്ത്രം 25-26

1 വയംതേവയഇരൂവിചിഷ്ടുണഃ
 പ്രഭോമഹേവാജയന്നരഥം
 വിപന്യവോദീധ്യതോമനീഷാ
 സുന്ദമിയക്ഷന്തസ്ത്വാവതോനപ്രൻ

അന്വയം:—

ഹേ ഇരൂഃ, വിപന്യവഃ	— തവസ്തോത്രം കല്പാണാഃ
മനീഷാ ദീധ്യതഃ	— മനസഃ ഈഷയാ സ്തോത്രാദീപ്യമാനാഃ
ത്വാ-വതഃ നപ്രൻ	— ത്വൽസദൃശാൻ നേതൃൻ അഗ്യാദീൻ
സുന്ദം ഇയക്ഷന്തഃ	— സുഖം യാചമാനാഃ വയം പ്രഭോമഹേ
തേ വയം വയഃ	— സോമലക്ഷണമന്നം
വാജ-യഃ നരഥം	— അന്നമാത്മന ഇച്ഛൻ രഥം, ശകടം സമ്പാദയതി നദാൻ

പ്ര ഭോമഹേ — പ്രകർഷണ സമ്പാദയാമഃ
(ഏവം ഹവിസ്സുസ്വാദകാൻ)
നഃ — അസ്ഥാൻ
സു വിദ്ധി — സുഷുജാനിഹി

അർത്ഥം.—അല്പയോ ഇന്ദ്ര, അപിടേജ്യ സ്മോത്രം ചൊല്ലുന്ന
ഞങ്ങൾ നേസ്സുചെന്ന സ്തുതിയാൽ പ്രകാശിക്കുന്നവരും അവിടു
ത്തോടു തുല്യമായ അഗ്നി മുതലായ നേതാക്കളോടു സുഖ
ഭരിതരായിത്തീർന്നവരായി, ഹവിസ്സുകളൊത്തടുന്ന. ആ ഞങ്ങൾ
സോമാനന്തര, ഊണിന്നുസ്യുകനായവൻ പോകാൻ വണ്ടി
സമ്പാദിക്കുന്നതുപോലെ, അപിടേജ് നന്നായി ഭജിക്കുന്നു.
ഇപ്രകാരം ഹവിസ്സൊത്തടുന്ന ഞങ്ങളെ അവിടുന്ന് വേണ്ട
പോലെ അറിഞ്ഞാലും.

2 ത്വന്ന¹ഇ¹ദ്രു¹ത്വാ¹ഭി¹ദ്രു¹തി
തായ¹തോ¹ഭി¹ഷ്വി¹പാ¹സി¹ജ¹നാൻ
ത്വ¹ഭി¹നോ¹ഭാ¹ശു¹ഷോ¹വ¹ദ്രു¹
തേ¹ത്വാ¹ധി¹ര¹ഭി¹യോ¹നക്ഷ¹തി¹ത്വാ

അന്വയം:—

ഘേ ഇദ്രു, ത്വം ത്വാഭിഃ — ത്വഭിയാഭിഃ
ഊതി നഃ — പാലനാഭിഃ അസ്ഥാൻപാഹി,
(കിംച) ത്വാ-യനഃ — ത്വതികാമാൻ ജനാൻ
ജനാൻ — അഭിഷ്വയഃ, അഭിഗന്താഃ,
അഭിഷ്വി-പാ അസി — ഗന്ത്രവാഃ, തേജുഃ രക്ഷകഃ ഭവസി
യഃ ത്വാ അഭി നക്ഷതി — ഹവിഷാപാപിപാതി
(തസ്യ) ഭാശുഷഃ — ഹവിർത്തവതോ യജമാനസ്യ
ത്വം ഇനഃ, വദ്രുതാ — ഇത്യാഗഃ ബാധകാനാം
നിവാകഃ അസി ഖലു
(കിംച ത്വം തസ്യ
സ്മോതുഃ) ഇത്യാ-ധിഃ — ഏവംവിധോപദ്രവോപഗമന
കർമ്മാസി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുത്തെ രക്ഷണങ്ങളാൽ ഞങ്ങളെ അവിടുന്ന് പാലിച്ചാലും അവിടുത്തെ (അനുഗ്രഹം) കാമിയ്ക്കുന്ന ജനങ്ങളെ അവിടുന്ന്, നേരിടുന്ന ശത്രുക്കളിൽ നിന്ന് രക്ഷിയ്ക്കുന്നവനായി ഭവിയ്ക്കുന്നു ഏവൻ ഹവിസ്സാൽ അവിടുത്തെ സേവിയ്ക്കുന്നുവോ ആ യജമാനന് അവിടുന്ന് ഈ ശ്ലരണം, ബാധകന്മാരെ അകറ്റുന്നവനാണല്ലോ. ഇപ്രകാരം അവിടുന്ന് വിവിധോപദ്രവശമനകമ്മാപായി ഭവിയ്ക്കുന്നു

3 സനോയുവേന്ദ്രോജോഹുത്ര
സ്സഖാശിവാനരാമസ്തപാതാ
യശ്ശസന്തംയശ്ശശമാനമുതീ
പചന്തഞ്ചസ്തവന്തഞ്ചപ്രണേഷൽ

അന്വയം:-

യഃ (ഇന്ദ്രഃ ശസ്ത്രാണി)

ശംസന്തം

— സ്തവന്തം

യഃ ശശമാനം ച

— ക്രിയാം കർച്ചാണം ച

പചന്തം

— പുരോധാശാദി ഹവിഷി
പചന്തം

സ്തവന്തം ച

— സാമഭിസ്തോത്രം കർച്ചാണം ച
(സ്തതശസ്ത്രയോഃ പ്രഗീതാപ്രഗീ
തത്രേസാധ്യത്വേന പ്രതിപാദി
തത്വാൽ പൃഥങ്നിദ്ദേശഃ)

(ഏവം യജമാനം) ഊതീ

— ഊതൃം, രക്ഷണേന

പ്ര-നേഷൽ

— കമ്മണം പാഠംപ്രാപയേൽ

യുവാ, ജോഹുത്രഃ

— തരുണം, സ്തോത്രഭിരാഹ്യാതവ്യഃ

സഖാ, ശിവഃ സഃ ഇന്ദ്രഃ

— സഖിഭൂതഃ സഖകരഃ ഇന്ദ്രഃ

നാരം നഃ പാതാ അസ്തു

— കർമ്മനേത്യാണാമസ്താകം

പാലകോ ഭവതു

അർത്ഥം.-യാതൊരിന്ദ്രൻ ശസ്ത്രങ്ങൾ ചൊല്ലുന്നവനെയും ക്രിയ ചെയ്യുന്നവനെയും പുരോധാശാദി ഹവിസ്സുകൾ വേവിയ്ക്കുന്നവനെയും സാമങ്ങളാൽ സ്തോത്രംചൊല്ലുന്നവനെയും അപ്രകാരം യജമാനനെയും രക്ഷണത്താൽ കർമ്മാവസാനമെത്തിയെന്നുവോ, നിത്യയുദ്ധവും സ്തോതാക്കളാൽ വിളിച്ചുപ്പെടുങ്ങുവനും (ഉപാസകർ) ചങ്ങാതിയും സുഖകരമായ ആ ഇന്ദ്രൻ കർമ്മത്താക്കളായ ഞങ്ങൾക്കു രക്ഷകനായി ഭവിക്കട്ടെ (കർമ്മോക്ഷത്തിന്ന് വിപ്ലവാണെന്ന് പാരുപ്പെടാറുണ്ടല്ലോ. എന്നാൽ യജ്ഞത്തിൽ കൂടെ കർമ്മിയെ ഇന്ദ്രൻ കർമ്മാവസാനത്തിലെത്തിക്കുന്നത് ഇവിടെ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ആത്മാർപ്പണത്തോടുകൂടിയ കർമ്മ കാര്യമായാൽ കൂടി പരമസത്ഗതികാരാണ്.)

4 തമസ്തപഃഇന്ദ്രംതംഗുണീശേ
 യസ്മിൻപുരാവാപ്യധൃഗ്ഗാശദശ്വ
 സവസ്വഃകാമപീപാദിയാനോ
 ബ്രഹ്മണ്യതോന്തനസ്ത്യായോഃ

അന്വയം:-

യസ്മിൻ (ഇന്ദ്ര) പുരാ	— പുച്ഛം
വപ്യധൃഃ	— അസുൽ പുച്ഛഃ പ്രവൃദ്ധാ അഭവൻ
ശാശദഃ ച	— ശത്രുൻ ഹിംസിതവന്തശ്ച
ഇയാനഃ	— സ്തോത്രഭിഃ യാച്യമാനഃ
സഃ (ഇന്ദ്രഃ) ബ്രഹ്മണ്യതഃ	— ബ്രഹ്മാമിച്ഛതഃ
ന്തനസ്ത്യ ആയോഃ	— നവീനസ്യനേഷ്യസ്യ, യജമാനസ്യ
വസ്വഃ കാമപീപാദി	— വസുതഃ അഭിലാഷം ഫലദാനേന പുരയതു
തം ഉ ഇന്ദ്രം സ്തപേ	— ബുദ്ധി
തം ഗുണീശേ	— ശംസാമി (പുരുഷവ്യത്യയഃ)

അർത്ഥം.-യാതൊരിന്ദ്രനിൽ പണ്ടു (ഞങ്ങളുടെ പുച്ഛന്മാർ) വളർന്നുവോ, ശത്രുക്കളെ അഭയ്ക്കിടയോ, സ്തോതാക്കളാൽ അർത്ഥമിളകപ്പടുന്ന ആ ഇന്ദ്രൻ സ്തോത്രമേച്ഛവായ ഇന്നത്തെ (ഈ

തലമുറയിലെ) മനുഷ്യന്റെ, യജമാനന്റെ ധനാഭിലാഷം ഫലദാനംകൊണ്ട് പൂരിപ്പിക്കുക. ആ ഇന്ദ്രനെ സ്തുതിയ്ക്കുന്നു, പുകഴ്ത്തുന്നു.

5 സോഅങ്ഗിരസാഉചമാജ്ജുഷാൻ

ബ്രഹ്മാതുതോദിത്രോഗാതുമിഷ്ണൻ

മുഷ്ണനുഷസസ്സുര്യേണസ്തുവാ

നശ്ശസ്യപിച്ഛിശ്ശമൽപുർവ്വാണി

(വ. 25)

അനവയം:-

അങ്ഗിരസാം ഉചമാ	— ഉചമാനി, ഉക്മാനി
ജ്ജുഷാൻ	— സേവമാനഃ
സഃ ഇന്ദ്രഃ ഗാതം ഇഷ്ണൻ	— പണിഭിരപഹൃതാനാം ഗവാഃ മാർഗ്ഗം പ്രേരയൽ
ബ്രഹ്മ തുതോൽ	— തേഷാം സ്മതോത്രം കാമ പ്രദാനേന അവർദ്ധയൽ
(കിംച) സ്തവാൻ	— സ്തോതൃഭിസ്തുയമാനഃ
സുര്യേണ ഉഷസഃ മുഷ്ണൻ	— സ്വാത്മഭൂതേന അപഹരൻ (ഉഭിരേഹി സുര്യേ ഉഷസോവ്യാവർത്തന്തേ)
(സഃ ഇന്ദ്രഃ) അശ്ശസ്യ പിൽ	— കസ്യപിഭസുരസ്യ
പുർവ്വാണി	— പുരാതനാനി പുരാണി
ശിശ്ശമൽ	— അശ്ശമയൽ, ശിമിലീചകാര

അർത്ഥം:-അംഗിരസ്സുകളുടെ ഉക്തിമങ്ങൾ (ശസ്ത്രങ്ങൾ) സ്വീകരിച്ചുകൊണ്ട് ആ ഇന്ദ്രൻ പണികളാൽ അപഹരിയ്ക്കപ്പെട്ട പശുക്കളുടെ മാർഗ്ഗം തെളിയിച്ചു. അവരുടെ സ്മതോത്രത്തെ കാമപ്രദാനംകൊണ്ട് വർദ്ധിപ്പിച്ചു. (സ്തോത്രത്തിന് അഭീഷ്ടസിദ്ധി; അഭീഷ്ടസിദ്ധികൊണ്ട് സ്മതോത്രവർദ്ധന ഇങ്ങിനെ ഉപാസനാഫലപരമ്പര) പിന്നെ സ്തോതാക്കളാൽ സ്തുതിയ്ക്കപ്പെടുന്നവനായി അവിടുന്ന് സൂര്യനെക്കൊണ്ട് ഉഷസ്സുകളെ മാറ്റിനിർത്തി. (സുര്യോദയത്തോടുകൂടി ഉഷസ്സുകൾ മറയ്ക്കപ്പെടും.) ആ ഇന്ദ്രനാണ് അശ്ശന്നെന്ന അസുന്റെ പഴയ നഗരങ്ങളെ തകർത്തത്.

6 സഹശ്രുതജ്ഞാനാമഭവ
 ഉദ്യോഗോദ്യുതനാമഭവ
 അപ്രിയശ്ചസാനസ്യസാധാ
 ഹിതോഭാഭാസ്യസ്വധാവാൻ

അന്വയം,-

ഭേദം, ശ്രുതം — ദീപ്യമാനം, കീർത്തിമാൻ
 (അത ഏവ) ബു-തഃ — താരിശ്ചേന ഗേനീയഃ
 സഃ നാമ ഇതു — പ്രസിദ്ധഃ ഇതു
 മനശ്ച ഉദ്യോഗഃ ഉദ്യുതഃ ഹ — മനോഭാവം കാമപ്രഭാവേ
 പ്രവൃത്തേഽന്വേ ചേതു ഹി
 സഹാൻ, സ്വധാവാൻ — ശത്രുനമിഭവൻ, സ്വലവാൻ
 അശ്ചസാനസ്യ ഭാസ്യ — ലോകംസ്വാധമം നസ്യ ഏത
 നാമചസ്യഭാസ്യ
 പ്രിയം ശിരഃ തവ ഭാൻ — തവഃ പാതയതു

അർത്ഥം.-ശോഭമാനനും കീർത്തിമാനനും അതുകൊണ്ടുതന്നെ
 ഏതാലും ഭഗവതീയനായ, പ്രസിദ്ധിപുനഃ ഇദ്ദേഹം മനവിന്^o
 (മനസ്സനന്തിയായ മനഃശ്ചിന്ത, യജമാനനും) ചേണ്ടി കാമപ്ര
 ഭാവത്തിൽ ഉദ്യോഗനായിത്തന്ന ചവിട്ടുണ്ടു ശത്രുജയനം സ്വ
 ലവാന്മാനായി ലോകത്തെ ബാധിക്കുന്ന ഭാസനെന്ന അസ്മാ
 ന്റെ, അവൻ പ്രിയപ്പെട്ട, തവ താഴെ വീഴുണ്ടു

7 സപ്രശ്നോരുഃ കൃഷ്ണയോനിഃ
 പാദോദാസിരേനയചി
 അനന്തനവേഷാലപത്മ
 സത്യാശംസയജമാനസ്യമനോജ

അന്വയം:-

വൃത്ര-ഹാ, പുരം-ഭര:	— വൃത്രഹന്താ, ശംബരസ്യപുരാം ഭാരയിതാ
സ: ഇന്ദ്ര: കൃഷ്ണ-യോനീ:	— നികൃഷ്ണജാതാ:
ഭാസീ:	— ഉപക്ഷയിത്രിരാസുരീണ്ഡനാ: അഥവാ കൃഷ്ണാഖ്യേനാസുരേണ നിഷിഷ്ഠരേതസ്ത്വാ: ഭാസീ:, ഭാര്യാ:
വി ഐരയൻ	— വ്യനഭൻ
(കിംച) മനവേ	— മനോരത്നം.
ക്ഷാം അപ: ച	— പൃഥിവീമുകേം ച
അജനയൻ	— ഉൽപാദിതവാൻ
യജമാനസ്യ സത്രാ	— മഹാത്മം.
ശംസം തുതോൽ	— അഭിലാഷപ്രദാനേന പുരയതു

അർത്ഥം-വൃത്രഹന്താവും ശംബരപുരസ്കാരം നേടത്തന്നെയും ആ ഇന്ദ്രൻ അസുരവർഗ്ഗസേനകളെ (അല്ലങ്കിൽ കൃഷ്ണനെ അസുരൻ നിന്ന് ഗഭംധരിച്ച ഭാര്യമാരെ) നന്നായി ഒടുക്കി പിന്നെ മനവിന്ന് വേണ്ടി ഭൂമിയെയും പെള്ളങ്ങളെയുമുണ്ടാക്കി (ആ ഇന്ദ്രൻ) യജമാനന്റെ മഹത്തായ സ്തോത്രത്തെ അഭിലാഷപ്രദാനംകൊണ്ട് ഫലപൂരിതമാക്കട്ടെ

8 തസ്മൈ¹തവ¹സ്യ¹ഗമ¹ഭായി¹സ
 ത്രേ¹ക്രായ¹ദേവേ¹ഭീര¹ണ്ണ¹സാ¹ൺതേ
 പ്ര¹തിയ¹ദ¹സ്യ¹വ¹ഭൂ¹ംബാ¹ഹോ¹ർധ
 ഹ¹ത്വ¹ദീ¹സ്യ¹ൻപു¹ര¹ത്വ¹സ്വി¹ന്നി¹താ¹രീ¹ൽ

അന്വയം:-

ദേവേഭി:	— ദേവനഗ്നീലൈ സ്തോത്രഭി:
അണ്ണ-സാൺതേ	— ഉദകലാഭേ നിമിത്തേ
തസ്മൈ ഇക്രായ തവസ്യം	— തവംസ, ബലായ ഹിതം, ബലവർദ്ധനം ഹവി:

സത്രാ അന ഭായി	— സന്തം, സർവ്വേഷ്വഹസ്ത അനക്രമേണ അഭായി
യൽ അസ്യ ബാഹോഃ	— യദാ ഇന്ദ്രസ്യ ഹസ്തയോഃ
വഭുഃ പ്രതി ധിഃ	— അസൗഖ്യസുചകേന സ്തോ ത്രേണ പ്രതിനിധിഃ
(സ്തുതാഭാസോഹിതഃ സ്യവധാതം വഭുമാദന്തേ)	
(തതസ്തേന വഭ്രേണ)	
സ്യുൻ ഹത്വീ	— അസൗഹിൻ ഹത്വീ
ആയസിഃ പുരഃ	— അയോജയിഃ പുരഃ
നി താരിതി	— നിതാമനാഗയൻ

അർത്ഥം.-പ്രകാശശീലരായ സ്തോതാമാളാർ ജലസിദ്ധി
ജ്ഞാതീ ആ ഇന്ദ്രന് സ്ഥലവൽനമായഹവിസ്ത്വ എല്ലാദിവസ
ങ്ങളിലും ക്രമമായി നല്കപ്പെടുന്നു. എപ്പോൾ അസൗഖ്യസുച
കങ്ങളായ സ്തനികൾ ഇന്ദ്രന്റെ കൈകളിൽ വഭു വെച്ചുകൊടു
ക്കുന്നുവോ (സ്തുതിക്കപ്പെടുമ്പോൾ മേത്രമേ സ്യവധത്തിനായി
ഇന്ദ്രൻ വഭ്രായുധമെടുക്കാറുള്ള) അപ്പോൾ വഭ്രന്താൻ സ്യു
ക്കളെ ഹനിച്ച് അവരുടെ ഇന്ദ്രവുകോട്ടകളെ അവിടന്ന് തീരെ
നശിപ്പിച്ചു.

9 നൃനംസാതേപ്രതിവരംജാത്രേ
ദഹിതദിരൂക്ഷിണാമഹോനി
ശിക്ഷാസ്തോത്രോച്ഛാതിയഗ്ഗോനോ
ബ്രഹ്മാദമേവിദമേസുവിരാഃ

വ 26

അന്വയം:-

ഇത് ഈ അധ്യായത്തിൽ ആരാം വർഗ്ഗത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചി
ട്ടുണ്ട്.

വക്രം 27

1 വിശ്വജിതേ¹ധനജിതേ¹സ്വജിതേ¹
 സത്രാജിതേ¹നൃജിതേ¹ഉച്ഛരാജിതേ¹
 അശ്വജിതേ¹ഗോജിതേ¹അപ്¹ജിതേ¹
 ശത്രുവൈജയേനതദീയധനാ¹
 നാമേതേ

അന്വയം:-

(ഹേ അധര്യോ) വിശ്വ-

ജിതേ	— സപ്തസ്യജേതേ
ധന-ജിതേ	— ശത്രുവിജയേനതദീയധനാ നാമേതേ
സ്വ-ജിതേ	— സ്വഗ്നസ്യജേതേ, അധിപതയേ
സത്രാ-ജിതേ	— സത്രാ, സന്തതം ജയശീലായ
നൃ-ജിതേ	— നൃണാം നായകാനാം ജേതേ
ഉച്ഛരാ-ജിതേ	— ഉച്ഛരാസമുത്സസ്യോദ്ധ്യാഭി, തസ്യോജേതേ
അശ്വ-ജിതേ	— അശ്വാനാംജേതേ
ഗോ-ജിതേ	— ബലേനാപഹൃതാനാം ഗവാം ജേതേ
അപ് ¹ -ജിതേ	— വൃത്രേണാക്രാന്താനാമപാംജേതേ
യജതായ	— യജനീയായ തസ്മൈ
ഇദ്രായ ഹര്യതം	— കമനീയം സ്പൃഹണീയം
സോമം ഭര	— സമ്പാദയ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അധര്യോ, എല്ലാറ്റിന്റെയും ജേതാ
 വും, ശത്രുവിനെ കീഴടക്കി അവന്റെ ധനത്തെ ജയിച്ചവനും
 സ്വർഗ്ഗത്തെ ജയിച്ച് അധിപതിയായവനും എപ്പോഴും ജയ
 ശീലനും നരനായകന്മാരെ ജയിച്ചവനും സസ്യോദ്ധ്യയായ
 ഭൂമിയെ ജയിച്ചവനും കതിരുകളെ നേടിയവനും ബലത്താലു
 പഹരിയ്ക്കപ്പെട്ട പശുക്കളെ വീണ്ടെടുത്തു ജയിച്ചവനും വൃത്ര
 നാൽ (മോലത്താൽ) തടയപ്പെട്ട വെള്ളങ്ങളെ താഴോട്ടു പെയ്യി
 ച്ച് ജയിച്ചവനും യജനീയനായ ഇദ്രനായി കമനീയമായ
 സോമം ഭരക്കുക.

2 അഭിഭവേഭിഭന്ദഗായവന്വതേ
 ഷാഭ്ഹായസഹമാനായവേധസേ
 തുവിഗ്രയേവനയേദൃഷ്വീതവേ
 സത്രാസാഹേനതത്രാമവോചത

അന്വയം:-

അഭി-ഭവേ	— സർവ്വസൃഭിഭവിത്രേ
അഭി-ഭന്ദഗായ	— അസ്മാന്നാം ഭജകായ
വന്വതേ	— ഗത്രുണ്ണാം ധനാന്നാം സംഭജകായ
അഷാഭ്ഹായ	— ശത്രുഭിരനഭിദ്രതായ
സഹമാനായ, വേധസേ	— സർവ്വസഹായ, സർവ്വസൃവിധാത്രേ
തുവി-ഗ്രയേ, വനയേ	— പുണ്യഗ്രിവാത, സർവ്വസൃവോദ്ഭവേ
ദൃഷ്വീതവേ	— അന്യൈർദൃഷ്ടരായ, ദർശി.സായ
സത്രാ-സഹേ	— സർവ്വാഭിഭവിത്രേ
ഇന്ദ്രായ നമഃ വോചത	— നമസ്തസ്മൈവേ, നമോതം, ഹേന്യോതാം, യുയംബ്രൂത

അർത്ഥം:-എല്ലാദിവനെയും അഭിഭവിപ്പുന്ന (കീഴടക്കുന്ന) വനം അസുരന്മാരെ പിളർന്നുവനം ശത്രുക്കളുടെ ധനത്തെ പ്രാപിച്ചുവനം ശത്രുക്കളാൽ ഓടിയപ്പോൾ തോൽപിക്കപ്പെടാത്തവനും എല്ലാവരെയും സഹിച്ചുവന്ന (കുരുതയ്ക്കുനില്പാൻ കെൽപുള്ള) വനം എല്ലാത്തതിന്റെയും വിധാതാവു. ഒത്ത കഴുത്തോടു കൂടിയ വനം എല്ലാം വഹിക്കുന്നവനും അന്യർക്ക് ഭരിക്കുകാൻ, കേടേൽപ്പിക്കാൻ കഴിയാത്തവനും എപ്പോഴും ജയിക്കുന്നവനുമായ ഇന്ദ്രൻ നമസ്തസ്മൈവേയോടുകൂടിയ സ്തോത്രം, അല്ലയോ സ്തോതാക്കളേ നിങ്ങൾ ചൊല്ലുക.

3 സത്രാസാഹോജനഭക്ഷാജനംസഹ
 ശ്യാവനോയുധംമോ അനജോഷമുക്ഷിതഃ
 വൃതംചയസ്സഹരിവ്വിക്ഷ്യാരിത
 ഇന്ദ്രസ്യവോചം പ്രകൃതാനിവിര്യം

അന്വയം:-

സത്രാ-സഹഃ	— ബഹുനാമഭിഭവിതാ
ജന-ഭേഷഃ	— ജനാനാം, യജമാനാനാം കാമ പ്രദാനേന സംഭക്താ, തൈർ ജനീയഃ
ജനം-സഹഃ	— ബലിനാം ജനാനാമഭിഭവിതാ
ച്യവനഃ, യുധഃ	— ശത്രുണാം സ്വസ്ഥാനാൽ ച്യാവയിതാ, യോദ്ധാ
ജോഷം അന ഉക്ഷിതഃ	— പ്രീതിമനുസോമപാനേന സിക്തഃ
വൃതം-ചയഃ	— വൃതസ്യ, അഭീഷ്ടസ്യ സഞ്ചേതാ, ഭാതാ
സഹരിഃ	— ശത്രുണാമഭിഭവിതാ
വിക്ഷു ആരിതഃ	— പ്രജാസുപാലകത്വേന പ്രാപിതഃ യഃ ഭവതി
(താദൃശസ്യ) ഇന്ദ്രസ്യ	
കൃതാനി വിര്യം	— വൃത്രഹനനാദിനി സാമർത്ഥ്യാനി
പ്ര വോചം	— പ്രകഷ്ണവദാമി

അർത്ഥം:-വളരെ പേരെ ജയിച്ചവനും യജമാനന്മാരെ ഞ്ഞി
 ഷ്ടാനംകൊണ്ടു പ്രാപിക്കുന്നവനും (അല്ലെങ്കിൽ അവരായ്
 പ്രാപിക്കത്തക്കവനും) ബലവാന്മാരായ ജനങ്ങളെ ഭയിപ്പുന്ന
 വനും ശത്രുക്കളെ സ്വസ്ഥമാക്കുന്നതിന്നു വീക്ഷുന്നവനും യുദ്ധവിര
 നും, തൃപ്തിയാവോളം സോമത്താൽ നന്നാക്കുന്നവനും (ഉപാസ
 കരുടെ) അഭീഷ്ടമറിഞ്ഞു കൊടുക്കുന്നവനും എതിരാളികളെ

ജ്വലിക്കുന്നവനും പ്രഭകളുടെ രക്ഷകനായി എത്തിയവനും ആരോ, ആ ഇന്ദ്രനമ്പനി അവിടുത്തെ വ്യക്തപയാദി വീര കമ്മങ്ങളെ ഞാൻ നന്നായി പഠയ്ക്കുന്നു.

4 അനാനദോപ്യുഷഭോദോധതോപധോ
 ഗംഭീരജ്വേഷാസാസാധുകാവ്യഃ
 രഗ്രപോദശ്ശിമനോവിളിതസ്പൃഥ
 വിന്ദ്രസ്തജ്ജനജ്ജനസ്തജ്ജന

അന്വയം:-

അനന-ദഃ	— അന, പശ്ചാദ്ഭാതിതി അനഃ സനാത്നീയസ്യസഃ, പ്രഭത ധനദാനേന യസ്യസമാനഃ നാത്സംതിസഃ
(അത ഏവ) വൃഷഭഃ ഭോധതഃ വധഃ	— കാമാനാം വഷിതാ — ഹിംസകന്യുസാരസ്യഹന്താ
ഗംഭീരഃ	— മഹത്വേനഗാംഭീര്യോപേതഃ
ജ്വേഷഃ, അസമ്യ- കാവ്യഃ	— സമച്ചൈഗനീയഃ, അന്യൈരപ്യപക്തമാ
രഗ്ര-പോദഃ	— സമുദ്ധാനാം പ്രോകഃ
ശ്ശിമനഃ	— ശത്രുന്നാം ബലാപഹാരണേ ഗാതയിതാ
വിളിതഃ	— ദ്രോൺഗഃ
സ്പൃഥഃ, സ്തജ്ജനഃ	— സ്വതേജശ്ച ജഗദ്യുഗപ്യ വശാമാനഃ, സുകമാ
ഇന്ദ്രഃ ഉഷസഃ സ്വഃ ജനാ	— സൂര്യം ച — പ്രാദുശ്ചകാര

അർത്ഥം—പിന്നാലെ വരാൻ തക്ക ഭാതാവില്ലാത്തവനും (മികച്ചതാനുകൊണ്ട് സദൃശനായ ഒരു ഭാതാവില്ലാത്തവൻ അഭിപ്രീതിയ ഭാതാവു്.) അതുകൊണ്ടുതന്നെ അഭീഷ്ടപങ്ക്തനും ദ്രോഹിയായ അസുരന്റെ ഹന്താവും മഹത്വംകൊണ്ട് ഗാംഭീര്യമുറവനും എല്ലാവരാരും കാണപ്പെടേണ്ടവനും മറ്റൊരുമെത്താത്തകർമ്മത്തോടുകൂടിയവനും സമൃദ്ധിപ്രാപിച്ചവരുടെ കർമ്മപ്രേരകനും ബലമപഹരിച്ച ശത്രുക്കളെ അമർത്തുന്നവനും സുശക്തങ്ങളായ അംഗങ്ങളോടുകൂടിയവനും സ്വതേജസ്സുകൊണ്ടു വിശ്വം മുഴുവൻ വ്യാപിച്ച് വർത്തിക്കുന്നവനും സർക്കുക്കയ്ക്കു കരുനമായ ഇന്ദ്രനാണ് ഉഷസ്സുകളെയും സൂര്യനേയും ഉണ്ടാക്കിയതു്.

5 യജ്ഞേന ഗാത്രപതുരോവിവിദിരേ
 ധിയോഹിനാനാഉശിജോമനീഷിണഃ
 അഭിസ്വരാ നിഷഭാഗാ അവസ്യവ
 ഇന്ദ്രേഹിനാനാഭൂവിണാനാശത

അന്വയം:—

ധിയഃ ഹിനാനാഃ	— ഇന്ദ്രസ്തുതീഃ പ്രേരയന്തഃ
ഉശിജഃ മനീഷിണഃ	— ഇന്ദ്രം കാമയമാനാഃ മേധാവിനഃ അങ്ഗീരസഃ
അപതുരഃ	— അപാം പ്രേരകാദിദ്രാൽ
യജ്ഞേന ഗാത്രം	
വിവിദിരേ	— തപസാഗവാം മാഗ്ധം ലോചിരേ
(തതഃ) അവസ്യവഃ	— രക്ഷണമിച്ചന്തഃ
ഇന്ദ്രേ ഗാഃ ഹിനാനാഃ	— സ്തുതീഃ പ്രേരയന്തഃ അങ്ഗീരസഃ
അഭി-സ്വരാ	— അഭിതഃ സ്വരഃ, സ്വരണം, ഗന്ധനം യസ്യതേന സ്തോത്രേണ
നി-സഭാ	— ഉപസദനേന ച
ഭൂവിണാനി ആശത	— ഗോധനാനി പ്രാപ്തവൻ

അർത്ഥം:-ഇന്ദ്രൻസ് സ്തുതിക്കു ചൊല്ലിക്കുന്നവരും (ഏതാനി ചെന്നവരും) ഇന്ദ്രനെ (ഔചിത്യത്തെ അനുഗ്രഹത്തെ) കാമിക്കുന്ന വരമായ ദേവാചികളായ അംഗിരസ്സുകൾ ജലങ്ങളെത്തീക്കുന്ന ഇന്ദ്രൻസ് നിന്നു് തപസ്സുകൊണ്ടു് പശുക്കൾപോയ വഴി അറിഞ്ഞുനേടി. പിന്നെ, രക്ഷണമിച്ഛിച്ചു്, ഇന്ദ്രൻസ് സ്തുതിക്കളെ തീക്കുന്ന അംഗിരസന്മാർ നാലുപുറവും കേൾക്കത്തക്ക സ്തോത്രം കൊണ്ടു ഉപാസനകൊണ്ടു പശുധനങ്ങളെ വീണ്ടുനേടി.

6 ഇന്ദ്രശ്രേഷ്ഠാനിഭ്രവിണാനിധേഹി

ചിന്തിരക്ഷസ്യസുഗേത്വചസ്യേ

പോഷരയിണാമരിഷ്ടിതന്തനാം

സ്വാഭാമാനംവാചസ്സഭിനത്വചഹ്നാം

വ 27

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര, ശ്രേഷ്ഠാനി	— ഉത്തമാനി
ഭ്രവിണാനി ധേഹി	— ധനാനുസൂദ്ധ്യം നിധേഹി
ക്ഷേസ്യ ചിന്തിര.	— ക്ഷേമകരണസാമർത്ഥ്യസ്യ
	വ്യാതിര. (ധേഹി)
അസ്യേ സുഗേ-ത്വം	— അസൂദ്ധ്യം ശോഭനധനവത്വം.
	സൗജാഗ്യം (ധേഹി)
രയിണാം പോഷം	— ത്വയാദത്താനാം ധനാനാം
	സമൃദ്ധി. (ധേഹി)
തന്തനാം അരിഷ്ടി.	— അംഗാനാം പുത്രാണാം വാ
	അഹിംസാം (ധേഹി)
(തഥാ അസൂഭിയായാഃ)	
വാചഃ സ്വാഭാമാനം	— സ്വാഭുതാം (ധേഹി)
അഹ്നാം സഭിന-ത്വം	— ശോഭനഭിനത്വഞ്ച (ധേഹി)
(യേഷ ഇന്ദ്രാദയോ ദേവാഃ ഇച്ഛന്തേ താനിസഭിനാനി,	
തേഷാം ഭാവഃ സഭിനത്വം)	

അർത്ഥം:-നല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ഉത്തമങ്ങളായ (അന്യായമായി സൗജാമ്യമല്ലാത്ത) സമ്പത്തുകൾ ഞങ്ങൾക്കുണ്ടാക്കിയാലും.

ങ്ങൾക്ക് നല്ല ധനത്തോടുകൂടിയ അവസ്ഥ, സൗഭാഗ്യം ഉണ്ടാക്കിയാലും. അവിടുന്ന്യളിയ ധനങ്ങൾക്ക് സമൃദ്ധിയുണ്ടാക്കിയാലും. അംഗങ്ങൾക്ക് അല്ലങ്കിൽ ആത്മജന്മാരായ പുത്രപൗത്രന്മാർക്ക് കേടറ നിലയുണ്ടാക്കിയാലും. അതുപോലെ ഞങ്ങളുടെ വാക്കുകൾക്ക് (പ്രിയസത്യങ്ങളുടെ) മാധുര്യമുണ്ടാക്കിയാലും. എല്ലാ ദിവസങ്ങൾക്കും സുദിനത്വം (എല്ലാ ദിവസങ്ങളും നല്ല ദിവസങ്ങളെന്ന സ്ഥിതി) ഉണ്ടാക്കിയാലും. (ഇന്ദ്രാദി ദേവന്മാരെ യജിസ്താൻ, പുജിസ്താൻ സാധിച്ച ദിവസങ്ങളത്രേ നല്ല ദിവസങ്ങൾ. കൂടാതെ ഈ ഗ്രന്ഥിൽ ദേഹി, (തന്നാലും) എന്നതിന്നു പകരം ധേഹി, ഉണ്ടാക്കിയാലും എന്നു പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു് സാരമമാണ്. തരുന്നത് കഴിയും. നിരന്തരമായുണ്ടാകുന്നതിന്നു നാശമില്ലാത്തുള്ള.)

വക്രം 28-അഷ്ടതിശകപര്യക്ഷുന്ദസി

- 1 ത്രിക്ദ്രകേഷമഹിഷോയവാശിരം തുവിഗ്രഷ്ട
 സ്തുപൽസോമപിബദ്ധിഷ്ണാസൃതം യഥാവശൽ
 സർവ്വം മഹാദമഹികർമ്മകർത്തവ്യമഹാമുരം
 സൈനം സശ്വദ്രേവോദേവം സത്യമിന്ദ്രം സത്യഇന്ദ്രം

അന്വയം:-

(ഗ്രഥ്സമദോ ബ്രൂതേ)

മഹിഷഃ, തുവി-ഗ്രഷ്ടഃ

— മഹാൻ, ബഹുബലഃ

തുപൽ

— തുപ്യൻ, ഇന്ദ്രഃ

ത്രി-കദ്രകേഷ

— ദ്രോതിർബ്രഹ്മരായണാമകേഷ
 അഭിപ്രവിക്കേഷഹസ്ത

സൃതം യവ-ആശിരം

— സകുന്തളിമ്മിത്രിതം

(തം) സോമം വിഷ്ണാ

— വിഷ്ണാസഹ

യഥാ അവശൽ

അപിബൽ

— പുഷ്പം യഥാ തം സോമം
 കാമയത, തഥാപീതം

(പിതഃ) സഃ (സോമഃ)

മഹി കർമ്മ കർത്തവ്യേ

— മഹദ്യഗ്രഹണനാദിലക്ഷണം
 കർമ്മകർത്തവ്യം

മഹാഃ ഉരുഃ	— മഹാനം, തേജസാ വിന്തിഷ്ണം
ഇതഃ മമാദ	— ഏതമിത്രമമാദയൽ
സത്യഃ ഇന്ദ്രഃ ദേവഃ	— സ്രവൻ ദീപ്യമാനഃ
സഃ (സോമഃ) സത്യം	— യഥാർത്ഥഭൂതം
ദേവം	— സോമം കാമയമാനം
ഏനം ഇദ്രം സശ്വതീ	— വ്യാപ്നോതു

അർത്ഥം.-പൂജ്യനും അമിതബലനും തൃപ്തിപൂർണ്ണവനുമായ ഇന്ദ്രൻ, ജ്യോതിസ്സു്, ഗോവു്, ആയുസ്സു് എന്നീ അഭിപ്പൂവി കടിവസങ്ങളിലെ ഇന്ദ്രിവിശേഷങ്ങളിൽ ചതച്ച സംസ്കരിച്ചു്, യഥം വരത്തുപോടിച്ചപേരിൽ സോമത്തെ മുമ്പു് ഏതു വിധം കാമിച്ചുവോ അപ്രകാരം വിഷ്ണവീനോടുകൂടി പാനം ചെയ്തു. കടിച്ച ആ സോമം മഹത്തായ വ്യഗ്രവധം മുതലായ കഷ്ടം ചെയ്വാൻ മഹാനും തേജസ്സുകൊണ്ടു് ഗംഭീരനുമായ ഈ ഇന്ദ്രനെ ഹർഷിപ്പിച്ചു. സത്യാർത്ഥകമായ ആ സോമം ഒഴുകി മൊറാണു്, പ്രകാശമാനമായി, യഥാർത്ഥഭൂതനും സോമകാമനുമായ ഈ ഇന്ദ്രനെ പ്രാപിപ്പിച്ചു.

2 ഭേദം ത്വിഷ്ഠിമാ അഭ്യോജസാ ക്രിവി. യയാ ഭവ
ഭാരോദസീ ജപന്നസ്യ ജജ്ഞാ പ്രവാപ്യധേ
അധ്വാനന്യം ജാഹേ പ്രേക്ഷരിവ്യത
സൈനം സശ്വദേവോ ദേവം സത്യമിദ്രം സത്യഇന്ദ്രഃ

അനന്വയം.-

അധ	— അഥ, സോമപാനാനന്തരം
ത്വിഷ്ഠി-മാൻ	— ദീപിമാനിത്രഃ
ഭാജസാ ക്രിവി.	— ബലേനതന്നാമാനമസരം
യയാ അഭി അഭവച്ഛി (കി.പ സഃ ഇന്ദ്രഃ)	— യജേത ജ്ജിഭൂതവാൻ
ഭാരോദസീ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യേ
ആ അപ്യന്തർ	— സത്യം

- (തമാ) അസ്യ മജ്ജിമനാ — പീതസ്യ സോമസ്യ ബലേന
 പ്ര വവൃധേ — പ്രകഷ്ണേണ വദ്ധന്തേ
 സഃ (ഇന്ദ്രഃ സോമം ഭോധാവിജ്യേ)
 അന്യം (ഭാഗം സ്വകീയേ)
 ജന്തരേ അധത്ത — ഉദരേ സ്ഥാപിതവാൻ
 ഇതം പ്ര അരിച്യത — ഏതമപരം ഭാഗം ദേവേഭ്യഃ
 പ്രാരേചയൽ
 സത്യഃ ഇന്ദ്രഃ ദേവഃ സഃ — സത്യാത്മകഃ സ്രവൻ
 ദീപ്യമാനഃ സസോമഃ
 സത്യം ദേവം — യഥാത്മഭൂതം, സോമം
 കാമയമാനം
 ഏനം ഇന്ദ്രം സശ്ചൽ — വ്യാപ്നോതു

അർത്ഥം.—സോമപാനത്തിനുശേഷം ഭോസമാനനായ ഇന്ദ്രൻ സ്വബലംകൊണ്ട് ക്രിവി എന്ന അസുരനെ യുദ്ധത്തിൽ ജയിച്ചു കൂടാതെ ആ ഇന്ദ്രൻ ദ്യാവാപൃഥ്വികളെ സ്വതേജസ്സുകൊണ്ട് മുറുറു നിറച്ചു. പിന്നെ, കടിച്ച സോമത്തിന്റെ ശക്തി കൊണ്ട്, നന്നായി വദ്ധിക്കുന്നു എന്നായി. ആ ഇന്ദ്രൻ സോമത്തെ രണ്ടായി പകർത്തു് ഒരു ഭാഗം സ്വതം വയറ്റിലാക്കി. മറ്റേ ഭാഗം ദേവന്മാർക്കു് കൊടുത്തു. സത്യാത്മകമായ സോമം ദീപ്യമാനമായി, യഥാത്മഭൂതം സോമകാമനമായ ഈ ഇന്ദ്രനെ പ്രാപിക്കട്ടെ.

3 സാകം ജാതഃ ക്രതുനാ സാകമോജ്സാവവക്ഷിഥ
 സാകം വൃദ്ധോചീരൈസ്സാസഹിച്ഛ്യോ വിചഷ്ണിഃ
 ഭാതാദധസ്തുപതേകാമ്യം വസു
 ഞ്ഞം സശ്ചഭേപോദേവം സത്യമിന്ദ്രം സത്യഇന്ദ്രഃ

അന്വയം:—

- (ഹേ ഇന്ദ്ര, ത്വം) ക്രതുനാ — കമ്മണാ
 സാകം ജാതഃ — സഹോത്ഭവനഃ
 സാകം ഓജസാ
 വവക്ഷിഥ — ബലേന സഹവിശ്വം
 വോധ്യമിച്ചസി

(കിംപത്വം) വീരൈ:	— ശത്രുഹനനാദിലക്ഷണൈ:
	പരാക്രമൈ:
സാകം വൃദ്ധ:	— സഹപ്രവൃദ്ധ:
തൃധ: സസഹി:	— ഹിംസകാൻ അഭിവേദിതാ
വി-പർഷണി:	— പുണ്യകൃത: അപുണ്യകൃതശ്ച
	വിശേഷേണ ദ്രഷ്ടാ
സ്തുവതേ	— സ്തോത്രം കർത്താണായ യജമാനായ
കാമ്യം രാധ:	— കാമ്യം സാധകം, പ്രാർത്ഥനീയം
വസു ഭാതാ	— ധനം ഭാതാസൻ (വവക്ഷിമ)
സത്യ: ഇന്ദ്ര: ദേവ: സ:	— സത്യാത്മക: സ്രവൻ
	ദീപ്യമാനസ്സസോമ:
സത്യം ദേവ:	— യഥാർത്ഥഭൂതം സോമം
	കാമയമാനം
ഏനം ഇന്ദ്രം സശ്ചരീ	— വ്യാപ്നോതു

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടുന്ന് കർമ്മത്തോടൊപ്പം ഉൽപ്പന്നനാകുന്നു. ബലത്തോടുകൂടി വിശ്വത്തെ വഹിപ്പാൻ ഇച്ഛിയ്ക്കുന്നു. പിന്നെ ശത്രുഹനനാദി പരാക്രമങ്ങളോടൊത്തു പ്രവൃദ്ധനാകുന്നു. ദ്രോഹികളായ അസുരന്മാരുടെ ജേതാവാനു നന്മയും തിന്മയും ചെയ്യുന്നവരെ വേർതിരിച്ചുകളയ്ക്കും. സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്ന യജമാനന് സാധകവും കാമ്യവുമായ ധനം കൊടുക്കുന്നവനാകുന്നു സത്യാത്മകമായ സോമം ദീപ്യമാനമായി, യഥാർത്ഥഭൂതം സോമകാമനമായ ആ ഇന്ദ്രനെ പ്രാപിപ്പിക്കട്ടെ.

4 തവത്യന്തര്യംനൃതോപഇന്ദ്ര

പ്രഥമംപുവ്യംഭിവിപ്രവാപ്യംകൃതം

യദ്വേപസ്യശഖ്യാപ്രാർത്ഥിണാഅസംരീണനപ:

ഉപദേശിഷ്യാദേവമോക്ഷസാ

വിലാഭമജംഗമക്രമുന്ദിദാഭിഷം

അന്വയം:-

നൃതോ, ഇന്ദ്ര	— സർവ്വേഷാം നർത്തയിതഃ ഇന്ദ്ര
ദേവസ്യ	— ദേവസ്യ വിജിഗീഷോരസുരസ്യ
അസം രിണൻ	— പ്രാണം ഹിംസൻത്വം
ശവസാ അപഃ പ്ര	
അരിണാഃ (ഇതി) യൽ	— തേന നിരധാനുദകാനി ബലേനപ്രൈരയഃ ഇതി യദേതൽ കർമ്മ
നര്യം	— നരാണാം ഹിതകർം
പ്രഥമം പുഷ്യം	— പ്രതതം, പുഷ്ടികാലഭാവം
(ത്വയാ) കൃതം തവ ത്യൽ	
അപഃ	— തൽകർമ്മ
ദിവി പ്ര-വാച്യം	— സ്വർഗ്ഗലോകേ പ്രകാശ്ണ വക്തവ്യം, ശ്ലാഘനീയം
(സഃ ഇന്ദ്രഃ) വിശ്വം	
അദേവം	— വ്യംപം തമോരൂപമസുരം
ഓജസാ അഭി ഭൂവൽ	— ബലേന അഭിവേതു
(കിം.ച) ശത-ക്രതുഃ	— ബഹുകർമ്മന്ദ്രഃ
ഉർജഃ വിദാൽ	— ബലംലഭതു
ഇഷം വിദാൽ	— ഹവിർലക്ഷണമന്നംപലഭതു

അർത്ഥം:-എല്ലാവരെയും നൃത്തംപെപ്പിക്കുന്ന (തന്റെ ഇഷ്ടത്തിനൊത്തു തുള്ളിക്കൊണ്ടു) ഇന്ദ്ര, ദേവനെ ജയിക്കുന്ന അസുരന്റെ പ്രാണനെ അപഹരിക്കുന്ന അവിടുന്ന് അവനാൽ തടഞ്ഞു നിർത്തപ്പെട്ട ജലങ്ങളെ വിട്ടു എന്നത് യാതൊന്നോ, മനുഷ്യർക്കു ഹിതകരവും ഉൽകൃഷ്ടവും പണ്ടേ നടന്നതുമായ അവിടുത്തെ ആ കർമ്മം സ്വർഗ്ഗത്തിൽ എടുത്തു പറയത്തക്കതാണ്, ശ്ലാഘ്യമാണ്. (എന്നി പരോക്ഷം) ആ ഇന്ദ്രൻ ലോകം മുഴുവൻ നിറഞ്ഞ ഇന്ദ്രാകന്ന (അജ്ഞാനമാകന്ന) അസുരനെ സ്വബലംകൊണ്ട് ജയിക്കുക. (അദേവം എന്നതിന്ന് തമോരൂപനായ അസുരൻ എന്ന പറഞ്ഞുകൊണ്ട് ഈ ദേവാസുരയുദ്ധത്തെ ആശയം വെളിച്ചവും ഇന്ദ്രം, ജ്ഞാനവും അജ്ഞാനവും തമ്മിലുള്ള സംഘർഷത്തിന്റെ അർത്ഥവാദപരമായ പ്രപഞ്ചനമെന്നെന്ന വരുന്ന) പിന്നെ ശതക്രതുവായ ഇന്ദ്രൻ ബലം നേടട്ടെ, ഹവിരന്നം നേടട്ടെ.

വക്രം 29 - 30 - 31—32-ഗൃസമദഃ ഋഷിഃ ത്രിഷ്ഠബ്ജഗത്യൗ
 ഹരസി ബൃഹസ്പതിർബ്രഹ്മണസ്പതിഭ്യേവതാ.

1 ഗണാനാമ്പാഗണപതിഃ ഹവാമഹേ
 കവിഃ കവിനാമുപമശ്രവസ്മഹം.
 ജ്യേഷ്ഠരാജഃ ബ്രഹ്മണാം ബ്രഹ്മണസ്പതി
 ആനശ്ശുബ്ബന്യതിഭിസ്സുഭിസാദനം.

അന്വയഃ:-

ഹേ ബ്രഹ്മണഃ പതേ,	— ബ്രഹ്മണഃ, പരിവൃദ്ധസ്യ കർമ്മസ്യ പാലധിതഃ,
ഗണാനാം ഗണ-പതിഃ	— ദേവാദിഗണാനാം സംബന്ധിനം സ്വീയാനാം പതിഃ
കവിനാം കവിഃ	— ക്രാന്തദർശിനാം ക്രാന്തദർശിനഃ
ഉപമശ്രവഃ-തമഃ	— സാമ്യേഷാം ഉപമാനം ശ്രവഃ, അന്നം യസ്യ തം, അതിശയേനോപമശ്രവസഃ
ജ്യേഷ്ഠ-രാജഃ	— പ്രഗസ്യതമാനാം മദ്ധ്യേരാജന്മാ
ബ്രഹ്മണാം താ	— മന്ത്രാണാം സ്വാമിനം താ
ഹവാമഹേ	— അന്യീൻ കർമ്മന്യാഹവതാമഃ
(കിംപ) നഃ ഗൃണവൻ	— അസ്മാകം സ്മൃതീഃ ഗൃണവൻ സ്വഃ
ഉതി-ഭിഃ സദനഃ	
ആ സിദ	— പാലനെഹേതുഭ്യൈഃ യജ്ഞശൃഹം ഉപവിശ

അർത്ഥഃ:-അല്പയോ ശ്രേഷ്ഠമായ കർമ്മത്തിന്റെ പാലധിതാവേ, ദേവഗണങ്ങൾക്ക് സ്വന്തം നാമനം എല്ലാറ്റിന്റെയും അപ്പുറം കാണുന്നവരിൽവെച്ച് അപ്പുറം കാണുന്നവനും, എല്ലാവരും ചേർന്ന അന്യന്മാരുടേതിലേക്കും പ്രഗസ്യതാമുടെ മദ്ധ്യത്തിൽ പ്രകാശിപ്പുന്നവനും മന്ത്രങ്ങൾക്ക് ഇഗ്രഹരമായ അവിടുത്തെ ഈ കർമ്മത്തിൽ ഞങ്ങൾ വിളിക്കുന്നു. പിന്നെ ഞങ്ങളുടെ സ്തുതികൾ കേൾക്കുന്നവനായ അവിടുന്ന് രക്ഷ

യ്ക്കായിക്കൊണ്ടു യാഗശാലയിൽ വന്നിരുന്നാലും. (ഈ ഋക്ക് നമ്പൂതിരിമാർ ഗണപതിയെ ഉപാസിപ്പാൻ ഉപയോഗിക്കുന്നു. ഗണപതിശബ്ദത്തിന് ഗജാനനെന്ന അർത്ഥമില്ലെങ്കിലും ശബ്ദഭിരൂപം കൊണ്ട് ഉപയോഗിച്ചുവരുന്നു. ഇപ്രകാരം ശബ്ദത്തിന്റെ ആഭിരൂപം കൊണ്ട് വേറെയും പ്രയോഗങ്ങളുണ്ട്.)

2 ദേവാശ്വിത്തേ അസുര്യപ്രചേതസോ
ബൃഹസ്സതേ യജ്ഞീയം ഭോഗമാനതഃ
ഉസ്രാ ഇവസുര്യോ ജ്യോതിഷാ മഹോ
വിശ്വേഷാമിജ്ജനിതാ ബ്രഹ്മണാ മസി

അന്വയം. —

ഹേ അസുര്യ, ബൃഹസ്സതേ	— അസുരാണാം ഹന്ത,
	ബൃഹസ്പതേ
പ്ര-ചേതസഃ	— പ്രകൃഷ്ടജ്ഞാനാഃ
തേ ദേവാഃ ചിത്	— ത്വഭിയാ ദേവാ അപി
യജ്ഞീയം ഭോഗം ആനതഃ	— യജ്ഞാർഹമായ ഭോഗം പ്രാപ്തവൻ
ജ്യോതിഷാ മഹഃ	— തേജസാ മഹനീയഃ
സുര്യഃ ഉസ്രാഃ-ഇവ	— ഉസ്രാഃ കിരണാഃ, യഥാ കിരണാൻ ജനയതിതഥാ
വിശ്വേഷാ ഇത്	
ബ്രഹ്മണം	— സർവ്വേഷാം മന്ത്രാണാമേവ
ജനിതാ അസി	— ജനയിതാമവസി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അസുരഹന്താവായ ബൃഹസ്പതേ, ഉൽകൃഷ്ടജ്ഞാനത്തോടുകൂടിയ അവിടുത്തെ ദേവന്മാരും (അപി ദേവ്യവീധേയരായ ദേവന്മാരും) യജ്ഞാർഹമായ ഭോഗം പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു തേജസ്സാൽ ശ്രേഷ്ഠനായ സുര്യൻ രശ്മികളെ ഉണ്ടാക്കുന്നപോലെ അവിടുന്ന് ഏല്പാ മന്ത്രങ്ങളെയും ഉണ്ടാക്കുന്നവനായി വേദിക്കുന്നു,

3 ആവിബാധ്യപരിരാപസ്തമാസി ച
 ജ്യോതിഷ്ഠന്തം രഥമൃതസ്യ തിഷ്ഠസി
 ബൃഹസ്പതേ ഭീമമിത്രം ഭംഭനം
 രക്ഷോഹണം ഗോത്രഭീദം സ്വവ്വിദം

അന്വയം -

ഓം ബൃഹസ്പതേ,

പരി-രപ:

— പരിതോരപഃ, പാപരൂപം
 രക്ഷ:

തമാസി ച വി-ബാധ്യ — തേജസാ നിരാകൃത്യ

ജ്യോതിഷ്ഠന്തം — ജ്യോതിഷാ തദാന്തം

ഋതസ്യ — യജ്ഞസ്യ പ്രാപകം

ഭീമം, അമിത്രം-ഭംഭനം — ശത്രുണാം ഭയഭരം, ഹിംസകം

രക്ഷഃ-ഹനം — രക്ഷസാം ഹന്താരം

ഗോത്രം-ഭീദം — മേഘാനാം ഭേദന്താരം

സ്വ-വിദം — സ്വർഗ്ഗസ്യ ലംഭകം

രഥം ആ തിഷ്ഠസി — ഓധി തിഷ്ഠസി

അർത്ഥം-അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, പാപം മുറിയ, പാപ
 ഭാകന്ന, രക്ഷസ്സിനെയും (അജ്ഞാനരൂപമായ) ഇരുട്ടിനെയും
 സ്വതേജസ്സാൽ നിരാകരിച്ചു. ജ്യോതിസ്സോടുകൂടിയതും യജ്ഞ
 (സത്യ) പ്രാപകവും ശത്രുക്കൾക്ക് ഭയഭരവും നാശകവും
 രക്ഷോപിനാശകവും മേഘം പിളക്കുന്നതും (ചൂടുകറുപ്പി, കളിർ
 നിരേകുന്നതും, ശാന്തിസുഖമുണ്ടാക്കുന്നതും) സ്വർഗ്ഗത്തെ നേട്
 നതുമായ തേരിൽ അവിടുന്ന് ഇരുന്നരുളുന്നു

4 സുനീതിഭിന്നയസിത്രായസേജനം

യസ്മദ്യുഃഭാശാനതമംഹോഅശ്വപതി

ബ്രഹ്മദിഷ്ടസ്തപനോമന്യമീർസി

ബൃഹസ്പതേ മഹിതത്തേ മഹിത്വാനം

അനവയം:—

ഹേ ബൃഹസ്പതേ,	
സുനീതി-ഭി:	— സന്മാർഗ്ഗേ സ്തപം
ജനം നയസി	— അപേക്ഷിതഫലം പ്രാപയസി
ത്രായസേ	— ആപത്ഭ്യസ്ത്രായസേച
യ: തുഭ്യം ഭാശാൽ	— ഹവിരന്നം പ്രയച്ഛേൽ
തം അഹം ന അശ്വപൽ	— പാപം ന പ്രാപ്തയാൽ
ബ്രഹ്മ-ഭിഷ:	— ബ്രാഹ്മണാനാംഭേഷ്യ:
തപന: അസി	— താപകോഭയസി
(കിംച) മന്യ-മി:	— മന്യോഃ, ക്രോധസ്യഹിംസ കോസി
തേ തൽ മഹി	— തവതാദൃശം മഹൽ
മഹി-ത്വനം	— മാഹാത്മ്യം (അസ്തി)

അർത്ഥം:—അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, അവിടുന്ന് ജനത്തെ സന്മാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ, ആഗ്രഹിച്ച ഫലത്തെ പ്രാപിപ്പിക്കുന്നു ആപത്തുകളിൽനിന്ന് രക്ഷിക്കുന്നു ഏവൻ അപിച്ഛേ ഹവിസ്സേകുന്നുവോ, അപനെ പാപം പ്രാപിക്കുന്നില്ല ബ്രഹ്മജ്ഞാനികളെ ഭേഷിക്കുന്നവൻ അവിടുന്ന് താപകാരിയായി ഭവിക്കുന്നു പിന്നെ, അവിടുന്ന് (അപിചേക ഹേതുവും അപിചേക ഫലവുമായ) ക്രോധത്തെ ഹനിക്കുന്നു അതാണ് അവിടുത്തെ മികച്ച മാഹാത്മ്യം

5 നതമംഹോനദുരിതംകത്ത്വന
നാരാതയസ്തിതിരൂർദ്ധ്വയാവിനഃ
വിശ്വാതുഭസ്മാഭ്യാപരസോവിബാധസേ
യംസുഗോപാരക്ഷസിബ്രഹ്മണസ്യതേ

വ 29

അനവയം:—

ഹേ ബ്രഹ്മണ: പതേ	— മന്ത്രാണാം സ്വാമിൻ
സു-ഗോപാ:	— സുഷുപാലയിതാത്വം
യം രക്ഷസി	— പാലയസി

തം അംനഃ ന	— ആഹ്വതവ്യം ദിവം ന (ബ്രാധതേ)
ദി-ഇതം ന	— തദികാരണം പാപം ന (ബ്രാധതേ)
കതഃ ചന അരാതയഃ ന തിതിരുഃ	— കതശ്ചനഹിംസകാഃ ന ഹിംസതി
(തഥാ) ചയാചിനഃ ന	— മനസ്യന്യൽ ക്രിയായഞ്ചോ ന്യൽ, ഇത്യേതദായഞ്ചേഷാ തേ, വഞ്ചകാഃ ന (ബ്രാധതേ)
(കിംച) അസ്മാൻ ധാരസഃ	— ഹിംസികാഃ
വിശ്വാഃ ഇൽ വി ബ്രാധസേ	— തപഃ സർവ്വാസ്തേനാഃ വിദഗേഷ ണ തദതഥം ബ്രാധസേ ഏവ

അതഥം.—അല്പമേവ ബ്രഹ്മണസ്വതഃ, നന്നായി പാലിയ്ക്കുന്ന അവിടുന്ന് ഏവനെ കാക്കുന്നചോ, അപനെ കാിനമായ ദിവം വം അതിന്ന കാണമായ പാപവും ബ്രാധിക്കുന്നില്ല ദൈവത്തും ശക്തിക്കാര (ഹിംസകർ) തപനെ ക്രോധിക്കുന്നില്ല ഉള്ളിലൊന്നും പുത്തു മോറാന്നമായ വഞ്ചകർ ബ്രാധിക്കുന്നില്ല. മാത്രമല്ല, അവിടുന്ന് ഹിംസാശീലമുള്ള എല്ലാ സേനകളേയും ആ രക്ഷിതന്നപേണ്ടി ആക്രമിക്കുന്ന

6 തപേനാഗോപാഃ പഥിക്തദിവക്ഷണ
സ്വപ്രസാദാതിഭിജ്ജാമഹേ
സ്വഹൃസ്വതേയോനോ അഭിഹാരോദയേ
സമാതംചത്തുദ്യുതാഹാസതി

അന്വയഃ.—

ഹേ ബ്രഹ്മണ്യതേ, തപഃ നഃ — അസ്മാകം
ഗോപാഃ, പഥി-ക്തേ — പാലയ്ക്കിനാ, സമാക്രിതർ
വി-പക്ഷണഃ — വിശോഭണദ്രവ്യം, സർവ്വജനഃ

തവ പ്രതായ	— ത്വൽസംബന്ധിനേ യജ്ഞായ
മതി-ഭി: ജരാമഹേ	— സ്തോത്രൈ: സ്തമ:
യ: അഭി	— അസ്താനഭിലക്ഷ്യ
ഹാര: ദധേ	— കൌടില്യം വിദധാതി
തം സ്വാ ഭുക്തനാ	— സ്വീയാ ഭുബുദ്ധി:
ഹരസ്വതി മർത്തു	— വേഗവതിസതീമോചയതു

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, അവിടുന്ന് ഞങ്ങൾക്ക് പാലകനും സന്യാസ്തർക്കനും ഞങ്ങളെ വേണ്ടപോലെ കാണുന്ന സർവ്വജ്ഞനാകുന്നു. അവിടുത്തെസ്സംബന്ധിച്ച യജ്ഞത്തിന്നായി സ്തോത്രങ്ങളാൽ ഞങ്ങൾ സ്തുതിക്കുന്നു. ഏവൻ ഞങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ചു കൌടില്യം പ്രവർത്തിക്കുന്നുവോ, അപനെ അപന്റെ ഭുബുദ്ധി (തന്നെ) അതിൽനിന്ന് വിരമിപ്പിക്കട്ടെ. (അല്ലെങ്കിൽ അവിടുത്തെ വിരോധബുദ്ധി അവനെ മോചിപ്പിക്കട്ടെ).

7 ഉതവാ യോനോമച്ഛയാനോഗ
 സോരാതിവാമന്തസ്താനകോവുക:
 ബൃഹസ്പതേ അപതം വന്തയാപഥ
 സ്തഗംനോ അസൈദേവ വിതായക്രയി

അന്വയം:—

ഉത വാ ബൃഹസ്പതേ,	— അപിച ബൃഹസ്പതേ
അരാതി-വാ	— അഭിമുഖമാഗമനവാൻ
സാനക: വുക:	— സമുച്ഛിത: ധനാഭിനാമാദാതാ
യ: മന്ത:	— മനുഷ്യ:
അനാഗസ: ന:	— അപരാധഹിനാനസ്താൻ
മച്ഛയാൽ	— ഹിംസയാൽ
തം പഥ: അപ വന്തയ	— ചൈദികാന്മാഗ്നാൽ നിവന്തയ
ന: അസൈദേവ—	
വിതയേ	— യജ്ഞായ
സ്ത-ഗം ക്രയി	— സുഷുഗന്തവ്യം മാർഗ്ഗംകരു

അർത്ഥം.—അതു കൂടാതെ അല്ലയോ ബുദ്ധസ്സതേ, ടേറെ വരുന്നവനും ഉറക്കനും ധനാപഹാരിയുമായ ഏതു മനുഷ്യൻ നിരപരാധരായ ഞങ്ങളെ ദ്രോഹിച്ചുമോ, അവനെ വൈദിക മാർഗ്ഗത്തിൽനിന്ന് അകറ്റിയാലും, ഞങ്ങളെ ഈ യാഗ (നിർവ്വഹണ)ത്തിന് തെളിഞ്ഞവഴി ഉണ്ടാക്കിത്തന്നാലും.

8 ത്രാതാരം ത്വാതന്തനാം ഹവാമഹേ
വസ്സന്തരധിവക്താരമസ്യേ.
ബുദ്ധസ്സതേ ദേവനി ദോനി ബഹ്വ
മാദുരേവാ ഉത്തരം സുതുന്നശൻ

അന്വയം:—

അവ—സ്പർത്ത:	— ഉപദ്രവേഭ്യഃ പാരയിതി,
മേ ബുദ്ധസ്സതേ,	
തന്തനാം	— അഘ്യാനാം പുത്രാദിനാം വാ
ത്രാതാരം	— പാലയിതാരം
ജധി—വക്താരം	— അസ്മാസു പക്ഷപാതേന അധികം വക്താരം
അസ്യ—യം ത്വാ ഹവാമഹേ	— ഹവിഷപ്രദാനേന അസ്മാൻ കായമാനം ത്വാം അസ്മിൻ കർണ്യാഹവയാമഃ

(കിംച) ദേവ—നിദി നി ബഹ്വ

— ദേവനിനകാനസുരാൻ വിനാശയ

ദുഃ—ഏവാ:

— ദുഷ്ടഗമനാഃ, ദുസ്തുലയഃ, ശത്രുവഃ

ഉൽ—തരം

— ഉൽകൃഷ്ടതരം

സുതം മാ ഉൽ നശൻ

— സുഖം മാവ്യാപ്നവതു

അർത്ഥം.—ശത്രുദ്രോഹങ്ങളിൽ നിന്ന് കരകയറുന്ന ബുദ്ധ സ്പർത്തേ, ഞങ്ങളുടെ അംഗങ്ങളുടെ (അല്ലങ്കിൽ കലതത്തുവായ പുത്രപൗത്ര പരമ്പരയുടെ) രക്ഷിതാവും ഞങ്ങളെപ്പറ്റി അന

കൂല പക്ഷപാതപരമായി മറുദേവന്മാരോടു പറയുന്നവനും ഞങ്ങളുടെ ഹവിസ്സ് സ്വീകരിച്ച് ഞങ്ങളിൽ പ്രസന്നനായ അവിടുത്തെ ഈ കർമ്മത്തിൽ ഞങ്ങൾ വിളിയ്ക്കുന്നു. ദേവനിന്ദകരായ അസുരന്മാരെ ഒട്ടക്കിയാലും. ദുർബ്രഹ്മികൾ, ദുർമാർഗ്ഗപാരികൾ, ശത്രുക്കൾ ഉൽകൃഷ്ടമായ സുഖം പ്രാപിച്ഛാതിരിയ്ക്കട്ടെ.

9 ത്വയാവയംസുവൃധാബ്രഹ്മണസ്യതേ
 സ്പാഹ്വാവസുമനുഷ്യാദദീമഹി
 യാനോദുരേതളിതോയാഅരാതയോ
 ഭിസന്തിജംയോതാഅനപ്പസഃ

അന്വയം:-

ഹേ ബ്രഹ്മണഃ പതേ,	
സു-വൃധാ	— സുഷുവദ്ധ്യയിത്രാ
ത്വയാ വയം സ്പാഹ്വാ	
വസു	— സ്പഷ്ടഹണീയാനി ധനാനി
മനുഷ്യാ ആ ദദീമഹി	— മനുഷ്യഭ്യഃ, ദാതുഭ്യഃ ഗൃഹ്ണീമഹി
ദുരേ യാഃ അരാതയഃ	— ശത്രുവഃ
യാഃ തളിതഃ	— അന്തികേ യാഃ അരാതയഃ
നഃ അഭി സന്തി	— അസ്താനഭിവേന്തി
അനപ്പസഃ താഃ	— കർമ്മഹീനാൻ അരാതീഃ, താൻ ശത്രുൻ
ജംഭയ	— നാശയ

അർത്ഥം-അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ്യതേ, വൃദ്ധികരനായ അവിടുത്തെക്കൊണ്ട് (അവിടുത്തെ കൃപയാൽ) കാമ്യമായ ധനം ഞങ്ങൾ ദാനശീലരായ മനുഷ്യരിൽ നിന്ന് സ്വീകരിക്കുന്നു. ദുരന്തിലൊ പാരത്തിലൊ ശത്രുക്കളേവർ ഞങ്ങളെ കീഴടക്കുന്നവോ, കർമ്മഹീനരായ അവരെ ഒട്ടക്കിയാലും.

10 തായ്വാവയദ്യന്തമധീമഹേവയോ
 ബൃഹസ്പതേപപ്രിണാനസ്തിനായോ
 മാനോദ്യുഗ്ധംസോതാഭിഭിഹ്സുഭിഗത
 പ്രസൃഗംസാമതിഭിന്യാഭിഷിമഹി

വ 30

അന്വയം:-

ഹേ ബൃഹസ്പതേ,	
പപ്രിണാ	— കാലാനാം പുരകേണ
സസ്തിനായോ തായോ	— ശുദ്ധേനസഹായേനതായോ ഹേതുനാ
ഉതി-തമഃ വയഃ	— ഉതികൃഷ്ടം ഹവിരനം
വയം ധീമഹേ	— ധാരയമഃ
ദി-ഗംസഃ	— ദ്യു-സനീയഃ
അഭി-ഭിഹ്സുഃ	— അഭിഭേഭിതുഃ, അഭിഭേഭിതുഃ ഇച്ഛുഃ പുരുഷഃ
നഃ മാ തുഗത	— അസ്താകം മാ തുഗിഷ്യ തുഗാപരോമാ ഭവതു
(വയം) മതി-ഭിഃ	— ബ്രഹ്മാദൈതഃ
സൃ-ഗംസാഃ	— ശോഭനഗംസനോപേതാസ്സന്തഃ
പ്രതാഭിഷിമഹി	— പ്രകരണവർദ്ധമഹി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, അഭിഷ്ടം തികച്ചു സാധിപ്പിക്കുന്നവനും ശുദ്ധനായ സഹായകനായ അവിടുത്തെക്കൊണ്ടു്, അവിടുത്തെവേണ്ടി, ഉതികൃഷ്ടമായ ഹവിരനം, ഞങ്ങൾ ധരിക്കുന്ന നിന്ദ്യനും ഞങ്ങളു കീഴടക്കാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നവനുമായ പുരുഷൻ (ആരും) ഞങ്ങളു കീഴ്പ്പെടുത്തരുതു്, മേലാളാകരുതു് ബ്രഹ്മാദൈതളാൽ ശോഭനസ്തുതികൾ ചൊല്ലിക്കൊണ്ടു് ഞങ്ങൾ നന്നായി സമൃദ്ധി പ്രാപിച്ചാവു

11 അനാനദോവ്ഷദോജഗ്നിരാഹവം
 നിഷ്പാശത്രംപുതനാസസാഹിഃ
 അസിസത്യഗ്നയാബ്രഹ്മണസ്ത
 ഉഗ്രസ്യചിദമിതാവിളഹഷിഃ

അന്വയം:-

ഹേ ബ്രഹ്മണഃ പതേ, (ത്വം)

അനന്ദഃ

— അന, പശ്ചാദഭാതീത്യനുഭ
 സയസ്യനാസ്തിത്യനനുഭഃ,
 ഭാരതരശ്മിഃ

(അത ഏവ) വൃഷഭഃ

— കാമാനാം വർഷിതാ

ആഹവം ജഗ്മിഃ

— യുദ്ധം ഗന്താ

ശത്രും നിഃ-തപ്താ

— താപകഃ (അസി)

പുതനാസ സസാഹിഃ

— ശത്രുണാം അഭിവേരിതാ
 (അസി)

(ഏതാദൃശസ്ത്വം) സത്യഃ

അസി

— സത്യപരാക്രമോസി

ഗ്നയാഃ

— ഗ്നസ്യയാവയിതാ (അസി)

(കിംച) ഉഗ്രസ്യ ചിത

— ഓജസ്യിനോപി

ഭമിതാ

— ഉപശമയിതാ (അസി)

വിളഹഷിഃ

— ദൃഢമർഷസ്യ, കാമകസ്യ,
 നാസ്തികസ്യ ചിത
 (മേയിതാസി)

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ് പതേ, അവിടുന്ന് തൊട്ടു
 പിന്നാലെ നില്ക്കുന്ന ഭാരാപിണ്ഡാത്മവനാകുന്നു. അഭിതീയ
 ഭാരാവാകുന്നു. അതുകൊണ്ടുതന്നെ അഭീഷ്ടവർഷകനാകുന്നു.
 യുദ്ധത്തിന്നുപോയി ശത്രുവിനെ തപിപ്പിക്കുന്നവനാകുന്നു. പട
 കളങ്ങളിൽ ശത്രുക്കളെ കീഴടക്കുന്നവനാകുന്നു അപ്രകാരമുള്ള
 അവിടുന്നാണ് സത്യപരാക്രമൻ. അവിടുന്ന് ഗ്ന (ദേവർ
 ഹി പിതൃക്കളോടുള്ള കടത്തിന്റെ) മോചകനാകുന്ന പിന്നെ

ശക്തിമാനെയും ശമിപ്പിക്കുന്നവനാകുന്നു. സുഖമാത്രാചിന്തകനായ, കാമമാത്രേച്ഛതുപായ നാസ്തികനെയും അടക്കുന്നവനാകുന്നു.

12 അഭേവേനമനസായോരിഷണ്യതി
 ശാസാമുഗ്രാമന്യമാനോജിഘാംസതി
 ബൃഹസ്പതേമാപ്രണകൃതസ്യനോവധോ
 നികർമ്മന്യം ദുരേവസ്യശർത്വതഃ

അന്വയം:

യഃ അഭേവേന മനസാ	— ദേവാനമന്യമാനേന ചിത്തേന
രിഷണ്യതി	— അസ്മാൻ ഹിനസ്തി
(യശ്ച) ഉഗ്രഃ	— പാപചിത്തഃ
മന്യമാനഃ	— ആത്മാനഃ ബഹുമന്യമാനഃ
ശാസാം ജിഘാംസതി	— ഉക്തമസ്യ ശംസിതാരംഹതു മിച്ഛതി
ഹേ ബൃഹസ്പതേ,	
തസ്യ വധഃ	— ആയുധം
നഃ മാ പ്രണക	— മാ സമ്പദ്ഃ കരോതു
(കിംച) ദുഃ-ഏവസ്യ,	
ശർത്വതഃ	— ദുഷ്ടഗമനസ്യ, ബലവതഃ
(തസ്യ) മന്യം നി കർമ്മ	— ത്വൽപ്രസാദാൽ നിരാകർമ്മശ്ച

അർത്ഥം—ഏവൻ ദേവന്മാരെ ഗണിക്കാത്ത മനസ്സോടുകൂടി (ദേവന്മാരെ സ്നേഹിക്കുന്ന) ഞങ്ങളെ ദ്രോഹിക്കുന്നവോ, ഏവൻ പാപചിത്തനായി, ആത്മപ്രശംസകനായി, ഉക്തംചൊല്ലുന്നവനെ ഉപദ്രവിപ്പാൻ ഉന്നതപോ, അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, അവന്റെ ആയുധം ഞങ്ങളെ സ്പർശിക്കാതിരിക്കട്ടെ. ദുഷ്ടതയോടുകൂടി വരുന്ന ബലവാനായ അവന്റെ ദ്രോധത്തെ അവിടുത്തെ പ്രസാദത്താൽ ഞങ്ങൾ നിരാകരിക്കേണ്ടതല്ല.

13 ഭരേഷ്വഹവ്യോനമസോപസഭ്യോ
 ഗന്താവാജേഷ്വസനിതായനംധനം
 വിശ്വാഇഭര്യോഅഭിഭീഹ്സോ १ १ മൃധോ
 ബൃഹസ്പതിവ്വിവർഹാരഥാഇവ

അന്വയം:—

(സ:) ബൃഹസ്പതി:

ഭരേഷ്വ	— സംഗ്രാമേഷ്വ
ഹവ്യ:	— യോദ്ധ്യഭി: രക്ഷണാത്ഥം മാഹാതവ്യ:
നമസാ ഉപ-സഭ്യ:	— സർവ്വേനമസോപസഭനീയ: (ഭവതി)
(കിംച) വാജേഷ്വ ഗന്താ	— സംഗ്രാമേഷ്വ രക്ഷാത്ഥം ഗമനശീല:
(തഥാ) ധനം-ധനം	
സനിതാ	— ഭൂയോഭൂയോ ധനം ഭാതാ
(തഥാ) അര്യ:	— സ്വാമി, ബൃഹസ്പതി:
അഭി-ഭീഹ്സവ:	— അഭിവേദനോപദീപ്ത:
വിശ്വാ: ഇൽ മൃധ:	— സർവാ ഏവഹിംസികാസ്സേനാ:
രഥാൻ-ഇവ	— യുദ്ധേ വേഗേന പരകീയാൻ രഥാൻ ഇവ
വി വവർഹ	— വിശേഷേണ ശിഥിലീകാരം (ലഡന്തേലിട്ട്)

അർത്ഥം:—ആ ബൃഹസ്പതി യുദ്ധങ്ങളിൽ രക്ഷയ്ക്കായി യോദ്ധാക്കളാൽ വിളിക്കപ്പെടേണ്ടവനാകുന്നു; നമസ്കാരത്താൽ അടുത്തുചെല്ലാവുന്നവനാകുന്നു. പിന്നെ, അവിടുന്ന് (ഉപാസകരുടെ) രക്ഷയ്ക്കായി യുദ്ധങ്ങളിൽ പോകുന്നവനാകുന്നു. പിന്നെയും പിന്നെയും (അവർക്ക്) ധനം കൊടുത്തരുളുന്നവനാകുന്നു. സ്വാമിയായ ആ ബൃഹസ്പതി, തോല്പിക്കാൻനിവരുന്ന എല്ലാ അക്രമിസേനകളെയും, യുദ്ധത്തിൽ ശത്രുക്കളുടെ തേരുകളെ ഏണപോലെ ചിന്നി ചിതറിപ്പിച്ചു, ചിതറിക്കുന്നു.

14 തേജിഷ്ഠയാതപനീരക്ഷസസ്തപ
 യേതാനിദേദധിരേദൃഷ്ടവീര്യം
 ആവിസ്തൽകൃഷ്ണായസത്തളകീമ്യം
 ബൃഹസ്പതേവിപരിരാപോതാത്ത്വ

അന്വയം:-

ഹേ ബൃഹസ്പതേ,	— അതിശയേന തീഗ്ഢയാ
തേജിഷ്ഠയാ	— താപകാരിണ്യാ ഹേത്യാ
തപനീ	— താപയ
രക്ഷസ: തപ	
യേ (രാക്ഷസാ:)	— യുദ്ധേഷു ദൃഷ്ടപരാക്രമം താപം
ദൃഷ്ട-വീര്യം താപ	— നിന്ദയാ വിഷയം കൃതവന്ത:
നിദേ ദധിരേ	(താൻ താപയ)
തേ ഉകീമ്യം	— തവസഞ്ചൈ: പ്രശംസനീയം
യൻ അസൻ	— യദവീര്യം പൂർവ്വാസിൻ
തൻ ആവി: കൃഷ്ണ	— അധുനാപ്രകടീകര
(തേന വീര്യേണ)	
പരി-രപ:	— നിന്ദകാൻതാൻ
വി അത്ത്വ	— വിശേഷേണ ബാധസാ

അർത്ഥം:-അല്പയോ ബൃഹസ്പതേ, ഏതാവും മുച്ഛയുള്ളതും ചൂടിയനറനായ ആയുധത്താൽ രാക്ഷസരോവൻ, യുദ്ധങ്ങളിൽ ഞെട്ടിത്തെ പരാക്രമത്തോടുകൂടിയ അവിടുത്തെക്കുറിച്ച് നിന്ദ ഉള്ളിൽ കരുതുന്നവരും, അവരെ തപിപ്പിച്ചാലും, സർവ്വരാവും സ്വതന്ത്രമായ അവിടുത്തെ യാതൊരുവീര്യം പണ്ടേ ഉള്ളതാണോ, അതിപ്പോരും ആവിഷ്ഠരിച്ചാലും; പ്രകടിപ്പിച്ചാലും. ആ വീര്യത്താൽ നിന്ദകരായ അവരെ അമർത്തിയാലും.

15 ബൃഹസ്പതേജ്ഞതിയദേവോതാഹ്വ

ദ്യുരദിഹതിക്രൂരജനേഷു

യദ്രീഭയച്ഛപസൗതപ്രജാത

തദസ്മാസുദൃപിണംധേഹിചിത്രം

അന്വയം:-

- ഋത-പ്രജാത, — സത്യേനോൽപന്ന,
- ഹേ ബൃഹസ്പതേ, — ശ്രേഷ്ഠോ ബ്രാഹ്മണം സർവാൻ
- അര്യഃ അതി — കാമാനതീത്യ
- യൽ അർഹാൽ — ബ്രഹ്മവർച്സംതേജഃ പൂജയേൽ
- ജനേഷു ദ്യു-മൽ — ബ്രാഹ്മണേഷു ദീപ്തിയുക്തം
- ക്രതു-മൽ — ജ്ഞാനോപേതം യൽ
- വി-ഭാതി — ബ്രഹ്മവർച്സം
- യൽ ശവസാ ദീഭയൽ — വിശേഷേണ ദീപ്യതേ
- ചിത്രം തൽ — ബലേന സ്വാശ്രയം ജനഃ
- ദ്രുപിണം അസ്മാസു — ദീപയതി
- ധേഹി — ചായനീയം ബ്രഹ്മവർച്സരൂപം
- ധനമസ്മാസുനിയേഹി

അർത്ഥം.-സത്യജാതനായ ബൃഹസ്പതേ, (സത്യധർമ്മ ജ്ഞാനങ്ങളെക്കൊണ്ടു്) ഉൽകൃഷ്ടനായ ബ്രാഹ്മണൻ എല്ലാ കാമങ്ങളേയും കടന്നു് യാതൊരു ബ്രഹ്മവർച്സമായ തേജസ്സിനെ പൂജിക്കുന്നുവോ, യാതൊരു ബ്രഹ്മവർച്സ്സു് ബ്രാഹ്മണരിൽ ദീപ്തിയോടുകൂടി, ജ്ഞാനപ്രകാശത്തോടുകൂടി നന്നായി നെളിയുന്നുവോ, യാതൊരു ബ്രഹ്മവർച്സ്സു് സ്വബലത്താൽ സ്വാശ്രയ ഭൂതനായ (അന്യാശ്രയമില്ലാത്ത) ആ ബ്രാഹ്മണനെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നുവോ, മഹത്തായ ആ ബ്രഹ്മവർച്സ്സു് ഞങ്ങളിൽ ബ്രഹ്മവർച്സരൂപമായ ധനം ഉണ്ടാക്കട്ടെ. (വേദത്തിൽ ധനമെന്നതിന്നു് ലൌകികാർത്ഥമല്ലെന്നും പരമസൽഗതിസാധകമായ ആത്മവീര്യം ബ്രാഹ്മതേജസ്സു്, ജ്ഞാനപ്രകാശം, ആത്മവത്തയാണതുകൊണ്ടുദ്ദേശിക്കുന്നതെന്നും ഇവിടെ സ്പഷ്ടമാകുന്നു. ധനപദത്തിന്നു് സാമാന്യം ഏതിടത്തും ഈ അർത്ഥം നന്നായോജ്യമാവും. ഈ മന്ത്രം ബൃഹസ്പതിയെ വ്യംഗത്തെ ഉപാസിക്കുവാൻ ഉപയോഗിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു്).

16 മാ¹ന¹സ്തേ¹നേ¹ദ്യോ¹യേ¹അ¹ഭി¹ദ്രൂ¹ഹ¹സ്ത¹ഭേ¹
 നി¹രാ¹മി¹ണോ¹രി¹പ¹വോ¹നേ¹ഷ്യാ¹ഗൃ¹ധുഃ¹
 ആ¹ഭേ¹വാ¹നാ¹മോ¹ഹ¹തേ¹വി¹പ്ര¹യോ¹ഹൃ¹ഭി¹
 ബൃ¹ഹ¹സ¹പ¹തേ¹ന¹പ¹ര¹സ്താ¹ക്തോ¹വി¹ഭിഃ¹

അന്വയം:—

ഘേ ബൃഹസപതേ,

(നഃ)

യേ ദ്രൂഹഃ

പദേ നിരാമിണഃ

രിപവഃ

അന്നേഷ അഭി ജഗൃധുഃ

— അസ്താനി

— ചൌരാഃ പ്രാണദ്രോഹസ്യ

— നിതരാഃ രമണശീലാഃ

— ഹിംസകാസ്ത്വന്തഃ

— പരകീയേഷ അന്നേഷ അഭി
കാംക്ഷന്തി

(യേ) ദേവാനാം വി പ്രയഃ— വിശേഷണവർജ്ജനേവർത്തനേ

(തൽ സ്വകീയേ) ഹൃഭി

ആ ഓഹതേ

— ആവഹന്തി

(ദേവാനാം യാഗാൻസ്തതീശ്ചനകരവാമേതിമന്യന്തഃ യേ)

(തേദ്യേ) സ്തേനേദ്യേ നഃ മാ— അസ്താനി മാ ദാഃ

(യേ പമാംസഃ) സാക്തഃ — സാമമയാത്വത്തഃ

പരഃ ന വിഭിഃ

— പരസ്താനി, അന്യദുഃകൃഷ്ടം
സാമ, യദ്രക്ഷോല്ലംനജാനന്തി
കിന്തുസർവ്വസാധകം, സാമ ത്വാ
മേവവിഭിഃ അസ്താനി
സ്തേനേദ്യോ മാദാഃ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ബൃഹസപതേ, പ്രാണദ്രോഹത്തിന്റെ മാഗ്ഗത്തിൽ വ്യാപരിക്കുന്നവരും ഹിംസാശീലരും അന്യന്റെ മുതൽ (അന്നം) കൊതിക്കുന്നവരും ദേവന്മാരെ തികച്ചു വർജിച്ചുവർത്തിക്കുന്നവരും സ്വന്തം ഹൃദയത്തിൽ ദേവയാഗങ്ങളോ ദേവസ്തുതികളോ ചെയ്യുകയില്ലെന്ന് ഉറച്ചുവരുമായ ചോരന്മാർക്ക് ഞങ്ങളെ വിട്ടുകൊടുക്കരുതേ. സാമസ്വരൂപനായ അവിടുത്തെ ദേവിച്ച് രക്ഷോഹനനമായ മറ്റൊരു സാമവും അറി

യാത്തവരും സർവ്വസാധകമായ സാമം അവിടുന്ന് മാത്രമാണെന്നറിയുന്നവരുമായ ഞങ്ങളെ ആ ചോരന്മാർക്ക് വിട്ടുകൊടുക്കരുതേ. (ഇവിടെ ഉപാസ്യദേവനെ സാമമുത്തിയായി പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഭഗവൽ ഗീതയിൽ താൻ വേദങ്ങളിൽ സാമമാണെന്ന് ശ്രീകൃഷ്ണൻ അരുളിച്ചെയ്തിട്ടുണ്ടല്ലോ.)

17 വിശ്വേഷോഹിത്യാഭവനേഷുസ്പതി

ത്വഷ്യാജനൽസാക്ഷാസ്താകവിഃ

സഗ്ഗണചിദ്രണയാബ്രഹ്മണസ്പതി

ദ്രഹോഹന്താമഹദ്ഭുതസ്യധർമ്മി

അന്വയം:—

(ഹേ ബ്രഹ്മണസ്പതേ)

ത്വഷ്യാ — പ്രജാപതിഃ

വിശ്വേഷ്യഃ ഭവനേഷ്യഃ

പരി ത്വാ — സർവ്വേഷോ ഭൂതജാതേഷ്യഃ
ഉൽകൃഷ്ടം ത്വാം

അജനൽ ഹി — അജീജനൽ വലു

(തതസ്ത്വം) സാക്ഷഃ-സാക്ഷഃ — സർവ്വസ്യ ഹി സാക്ഷഃ

കവിഃ — ഉച്ഛാരയിതാ, കർത്താ (അസി)

(കീംച) സഃ ബ്രഹ്മണഃ

പതിഃ മഹഃ ഭൂതസ്യ — മഹതഃ യജ്ഞസ്യ

ധർമ്മി — ധാരകേ യജമാനേ

ഭൂണ-ചിൻ — സ്തോത്രകാമം ഭൂണമിവ

ചിനോതീതി ഭൂണ ചിൻ

ഭൂണ-യാഃ — പാപരൂപസ്യ ഭൂണസ്യയാവ

യിതാ, പൃഥക്കർത്താ

ദ്രഹഃ ഹന്താ — കർമ്മണോദ്രോഹ്ധഃ അസുരസ്യ
ഹന്താ (അസൃതി)

അർത്ഥം:- അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ് പതേ, എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങളേക്കാളും ഉൽകൃഷ്ടനായാണല്ലോ പ്രജാപതി അവിടുത്തെ സൃഷ്ടിച്ചത്. അതുകൊണ്ടുവേണ്ടത് എല്ലാ സാമങ്ങളും ചൊല്ലുന്ന വനാകന്ന, അവയുടെ കർത്താവാനെന്നു. (എന്നി പരോക്ഷം) പിന്നെ ആ ബ്രഹ്മണസ് പതി മഹത്തായ യജ്ഞം ധരിക്കുന്ന യജമാനൻ ഗുണപിത്തം (തന്റെ സ്തോതാക്കളിൽ കടപ്പാട് പോലെ ഇഷ്ടമുള്ളവൻ) ഗുണനാശകനും (പാപരൂപമായ ഗുണത്തെ, കടത്തെ വേർപ്പെടുത്തുന്നവനും) ആകുന്നു. കർമ്മദ്രോഹികളുടെ ഹന്താവുമാകുന്നു.

18 തവ ശ്രിയേ വ്യജിഹിതപച്ഛതോ
ഗവാം ഗോത്രമുന്യജോ യങ്ങ്ഗിരഃ
ഇന്ദ്രേണ യുജാതമസാ പരിവൃതം
ബൃഹസ്പതേ നിരപാമേബ്ജോ അണ്ണവം

അന്വയം:-

അങ്ങ്ഗിരഃ,	
ബൃഹസ്പതേ	— ആഗേയതേജഃ, ബൃഹസ്പതേ
ഗവാം പച്ഛതഃ	— ആവരകഃ, ബലേനാധിഷ്ഠിതഃ
തവ ശ്രിയേ	— ആശ്രയണാർത്ഥം
വി അജിഹിത	— വിവൃതഭാരതാമഗച്ഛതി
(തതസ്ത്വം) യൻ	
ഗോത്രം	— യദാ ഗവാം സമൂഹം
ഉയ്-അന്യജഃ	— നിരഗമയഃ തദാ
ഇന്ദ്രേണ യുജാ	— സഹായേന യുക്തസ്ത്വം
തമസാ പരി-വൃതം	— പരിത ആക്രാന്തം
പാപം അണ്ണവം	— ജലാനാം സ്ഥാനഭൂതമേഘം
നിഃ ഓബ്ജഃ	— നിതരാമധോമുഖമകാർഷീഃ

അർത്ഥം:- അല്ലയോ അംഗിരസ്സായ (അഗ്നിപോലെ തീ കഷ്ണ തേജസ്സായ) ബൃഹസ്പതേ, പശുക്കളെ മറച്ച് ഉറപ്പിച്ച പാറകളും അവിടേക്കു പ്രവേശിപ്പാനായി തന്നെത്താൻ

തന്നു. പിന്നെ, അവിടുന്ന് പശുക്കളെത്തെ പുറത്തുവിട്ടപ്പോൾ ഇന്ദ്രന്റെ സഹായത്തോടുകൂടിയവനായി, ഇരുരുകടി ഉറച്ചു നിന്നിരുന്ന മേഘത്തെ അയോമുഖമാക്കി, ഭൂമിയിൽ വഴിക്കത്തക്ക വിധമാക്കി ചെയ്തു.

19 ബ്രഹ്മണസ്പതേതപമസ്യയന്താ

സൂക്തസ്യബോധിതനയം ച ജിന്വാ

വിശ്വം തദ്ഭൂതഭവന്തിദേവാ

ബൃഹദ്ദേവേവിദഥേസുവീരാഃ

വ 32

അന്വയം:-

ഹേ ബ്രഹ്മണഃ പതേ,

അസ്യ യന്താ

— ജഗതഃ നിയാമകഃ

തപഃ സു-ഉക്തസ്യ ബോധി-

— അസ്മദീയമിദം ബ്രാഹ്മണ

സ്പത്യം സൂക്തം ബുധ്യസ്വ

(തപഃ) തനയം ച ജിന്വാ

— പുത്രപൗത്രാദികം സന്താനം

പ്രീണയ

ദേവാഃ യൽ അവന്തി

— രക്ഷന്തി

തൽ വിശ്വം ഭൂതം

— സർവ്വം കല്യാണം ഭവന്തി

(അതഃ വയം) വിദഥേ

— അസ്മിന്യജേത

സു-വീരാഃ

— ശോഭനപുത്രപൗത്രാസ്സന്തഃ

ബൃഹൽ വദേമ

— പ്രഭുതംസ്തോത്രം ബ്രൂയാമ

അർത്ഥം-അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ്പതേ, ഈ ജഗത്തിന്റെ നിയന്താവായ അവിടുന്ന് ഞങ്ങളുടെ ഈ സൂക്തത്തെ (ബ്രാഹ്മണസ്ത്യ സൂക്തത്തെ) ബോധിച്ചാലും, ഉറക്കൊണ്ടാലും. പുത്രപൗത്രാദി സന്തതിയെ പ്രീണിപ്പിച്ചാലും (അവർക്ക് അഭീഷ്ടസിദ്ധി വരുത്തിയാലും) ദേവന്മാർ രക്ഷിക്കുന്നതെല്ലാം മഹത്തമായി ഭവിക്കുന്നു അതുകൊണ്ട് ഞങ്ങൾ ഈ യജ്ഞത്തിൽ സൽപുത്രപൗത്രരോടുകൂടി മഹത്തായ സ്തോത്രം ചെയ്യാവൂ. (ബൃഹസ്പതിയും ബ്രഹ്മണസ്പതിയും മന്ത്രാദി മാനദേവന്മാർ അടുത്ത സൂക്തത്തിൽ ദേവതബ്രഹ്മണസ്പതിയാണെന്ന് പറയുന്നു. ബൃഹസ്പതേ എന്ന സംബോധനയും ഉണ്ട്)

-1 ആരാമധ്യായം സമാപ്തം

അഭ്യായപീഠിക

അഷ്ടകം-2 അധ്യായം-7

1-2 വർഗ്ഗങ്ങളിൽ ബ്രഹ്മണസ്പതിയുമിത്രം ദേവതകൾ. 3-4-5-ൽ ബ്രഹ്മണസ്പതി മാത്രം ദേവത. 6-7-8 ആദിത്യന്മാർ ദേവത. മിത്രൻ, വരണൻ, അരുമാവു മുതലായവരോടുള്ള പ്രാർത്ഥനകളാണ്. ലോകികശ്രേയസ്സിനുള്ള എല്ലാ അഭിലാഷങ്ങളും ഇതിൽ അടങ്ങുന്നു. 9-10-വർഗ്ഗങ്ങൾ വരണസ്തുതിയാണ്. യോഗപഥവും പാപനാശകവും ഭൃണഭാരി ശൃണിവാരകവുമാണിത്. 9-ാം മന്ത്രം കടത്തിന്റെ ദണ്ഡഹത വിളിച്ചു പറയുന്നു. 11-ാം വർഗ്ഗം വൈശ്വദേവം. 12-13 വർഗ്ഗങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രൻ മുതലായി പല ദേവന്മാർ ദേവതകൾ. 8-ാം മന്ത്രത്തിൽ പൂർവാർദ്ധം സാരസ്വതത്തിൽ പെട്ടതാണ്. 14-വിന്ദം വിശ്വേദേവകൾ. 15-ൽ ഇന്ദ്രഭയാവാപൃഥ്വികൾക്കു പുറമെ പൌഷ്ണമാസിയാരു രാകയും ഈഷച്ചന്ദ്രദർശനമുള്ള സിനീവാലിയും ദേവതകൾ. 4-ാം മന്ത്രം പൌഷ്ണമാസിയെ വളരെ ഭംഗിയിൽ സ്തുതിക്കുന്നു. 16-17-18 വർഗ്ഗങ്ങൾ ഭദ്രസൂക്തങ്ങളിൽ ഏറ്റവും മുഖ്യമായതാകുന്നു. ഈ സൂക്തം കൊണ്ട് കട്ടികളെ തൊട്ടുജപിപ്പിക്കുക, ശിവൻ പൂജാർച്ചന, ധാര എന്നിവ സാർവ്വത്രികമാകുന്നു. 8-ാം മന്ത്രത്തിൽ നാമസങ്കീർത്തനഫലത്തെ ഏടുത്തു പറയുന്നു. 19-20-21 വർഗ്ഗങ്ങൾ മന്ത്രദ്രുപതാകം. 22-23-24 വർഗ്ഗങ്ങളിൽ അപാനപാത്തെന്ന വൈദ്യതരൂപനം ബദ്ധവാരൂപനമായ അഗ്നിയാണ് ദേവത. വർഗ്ഗം 25-ൽ ഇന്ദ്രാദികളായ പല ദേവന്മാർ ദേവതകൾ.

അഷ്ടകം 2. അധ്യായം 7. വർഗ്ഗം 1-2-3.

ഗൃത്സമദഃ ഭൃഷിഃ ദഗന്തിത്രിഷ്ടാമാമാസീ ബ്രഹ്മണസ്പതിരിത്യാദേവതാ.

- 1 സേമാമവിസ്സിപ്രട്ടതി. യഹൂമിഷേ
യാവീധേമനവയാമാഹാഗിരാ
യമാനോമീഡചാനം സ്തുവതേസഖാതവ
ബ്രഹ്മസ്പതേസീഷധസ്സോതനോമതി.

അന്വയം:—

(ഹേ ബ്രഹ്മണസ്പതേ,)

യഃ ഈശിഷേ — യഃ ത്വം ജഗതഃ ഈശപരോ
ഭവസി

സഃ ഇമാം — സത്വമസ്മദീയാം

പ്ര-ഭൃതിം അവിസ്ഥി — പ്രകർഷണേ ഭൃതാം സ്തുതിം
പ്രാപ്നഹി

(വയം ചതാദം) അയാ

നവയാ — അനയാ നൃതനയാ, പ്രത്യഗ്രയാ

മഹാ ഗിരാ — മഹത്യാ, വേദരൂപയാ
സ്തുതിവാചാ

വിധേമ — പരിചരേമ

ഉത നഃ മീഡാൻ — അപിചാസ്മാകം മധ്യേസേകതാ,
സ്തുതേർച്ഛിതാ

തവ സഖാ — മിത്രഭൃതസ്സൻ

യഥാ സ്തുവതേ — ത്വം സ്തുതേ

ഹേ ബ്രഹ്മണസ്പതേ,

സഃ (ത്വം) നഃ — അസ്മാകം

മതിം സീന്ധഃ — തദഭിമതം ഫലം സാധയ

അർത്ഥം:—അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ്പതേ, യാതൊരുവിടത്തും ജഗത്തിന്നുമുപരി ഈശനായി ഭവിക്കുന്നുവോ, ആ അവിടത്തും നന്നായി ചൊല്ലപ്പെടുന്ന ഞങ്ങളുടെ സ്തുതിയെ പ്രാപിച്ചാലും. ഞങ്ങളും അവിടുത്തെ തിരുമുമ്പിലിപ്പിച്ച ഈ പുതിയ വേദരൂപമായ സ്മോത്രത്താൽ പരിചരിക്കുമാറാകട്ടെ. കൂടാതെ ഞങ്ങളുടെ ഇടയിലെ സ്തുതിവർഷകൻ അവിടേക്കു ചങ്ങാതിയായി എപ്രകാരം സ്തുതിക്കുന്നുവോ, ആ സ്തുതിപ്രകാരമുള്ള അവിടത്തും, അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ്പതേ, ഞങ്ങൾക്കു് അഭിമത ഫലത്തെ സാധിപ്പിച്ചാലും.

2 യോനന്താപാത്യനമന്യോജസോ

താഭ്യാമന്യനാശംബരാണിവി

പ്രാപ്യാവയഭപ്യാതാബ്രഹ്മണസ്പതി

രാചാവിശ്വഭസ്മന്തംവിപദ്യതം

അഭ്യായപീഠിക

അഷ്ടകം-2, അധ്യായം-7

1-2-വർഗ്ഗങ്ങളിൽ ബ്രഹ്മണസ്പതിയുമിത്രം ദേവതകൾ. 3-4-5-ൽ ബ്രഹ്മണസ്പതി മാത്രം ദേവത. 6-7-8 ആദിത്യന്മാർ ദേവത. മിത്രൻ, വരണൻ, അര്യമാവു മുതലായവരോടുള്ള പ്രാർത്ഥനകളാണ്. ലോകികശ്രേയസ്സിനുള്ള എല്ലാ അഭിലാഷങ്ങളും ഇതിൽ അടങ്ങുന്നു. 9-10-വർഗ്ഗങ്ങൾ വരണസ്തുതിയാണ്. ജ്യാപഹവു. പാപനാശകവും ഭൃണഭാരിത്ര്യനിവാരകവുമാണിത്. 9-ാം മന്ത്രം കടത്തിന്റെ ദണ്ഡഹതവിളിച്ചുപറയുന്ന 11-ാം വർഗ്ഗം വൈശ്വദേവം. 12-13 വർഗ്ഗങ്ങളിൽ ഇന്ദ്രൻ മുതലായി പല ദേവന്മാർ ദേവതകൾ. 8-ാം മന്ത്രത്തിൽ പൂർവ്വം സാരസ്വതത്തിൽ പെട്ടതാണ്. 14-വിഷ്ണു. വിശ്വദേവകൾ. 15-ൽ ഇന്ദ്രദയാവാപൃഥ്വികൾക്കുപരമ പൗണ്ഡ്രമാസിയായ രാകയു. ഈഷച്യുതദർശനമുള്ള സിനീവാലിയും ദേവതകൾ. 4-ാം മന്ത്രം പൗണ്ഡ്രമാസിയെവളരെ ഭംഗിയിൽ സ്തുതിക്കുന്നു. 16-17-18 വർഗ്ഗങ്ങൾ അഗ്നികളിൽ ഏറ്റവും മുഖ്യമായതാകുന്നു. ഈ സൂക്തം കൊണ്ട് കട്ടികളെ തൊട്ടുജപിക്കുക, ശിവൻ പശ്ചാർച്ചന, ധാര എന്നിവ സാർവ്വത്രികമാകുന്നു. 8-ാം മന്ത്രത്തിൽ നാമസങ്കീർത്തനഫലത്തെ ഏടുത്തുപറയുന്നു. 19-20-21 വർഗ്ഗങ്ങൾ മനുജേവതാകും. 22-23-24 വർഗ്ഗങ്ങളിൽ അപാനപാതെന വൈദ്യുതരൂപം ബദ്ധവാത്രൂപമായ അഗ്നിയാണ് ദേവത. വർഗ്ഗം 25 ൽ ഇന്ദ്രദികളായ പല ദേവന്മാർ ദേവതകൾ.

അഷ്ടകം 2. അധ്യായം 7. വർഗ്ഗം 1-2-3.

ഗൃന്ധനഃ ഭൃഷിഃ ജഗതിത്രിഷ്ടഭോമാദസി ബ്രഹ്മണസ്പതിനിരൂപ്യദേവതാ.

- 1 സേമാമവിസ്ത്രിപ്രട്ടതി. യഹൂഗിഷേ
യാവിധേമനവയാമഹാഗിരാ
യമാനോമിശ്ചാനമസ്തവതേസഖാരവ
ബൃഹസ്പതേസിഷധസ്സോതനോമതി.

അന്വയം:-

(ഹേ ബ്രഹ്മണസ്പതേ,)

യഃ ഈശിഷേ — യഃ ത്വം ജഗതഃ ഈശ്വരോ
വേസി

സഃ ഇമാം — സത്വമസ്മദീയാം

പ്ര-ഭൃതിം അവിസ്ത്വി — പ്രകർഷണ ഭൃതാം സ്തതിം
പ്രാപ്തഹി

(വയം ചത്വാം) അയാ

നവയാ — അനയാ നൃതനയാ, പ്രത്യഗ്രയാ

മഹാ ഗിരാ — മഹത്യാ, വേദരൂപയാ
സ്തതിവാചാ

വിയേമ — പരിചരേമ

ഉത നഃ മീഡ്വാൻ — അപിചാസ്താകം മധ്യേസേക്താ,
സ്തതേവ്വർഷിതാ

തവ സഖാ — മിത്രഭൃതസ്തൻ

യഥാ സ്തവതേ — ത്വാം ജ്ഞേതീ

ഹേ ബ്രഹ്മണസ്പതേ,

സഃ (ത്വം) നഃ — അസ്താകം

മതിം സീസധഃ — തദഭിമതം ഫലം സാധയ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ്പതേ, യാതൊരവിട്ടു ന്നു ജഗത്തിന്നുമുപരി ഈശനായി ഭവിക്കുന്നുവോ, ആ അവിടുന്ന് നന്നായി ചൊല്ലപ്പെടുന്ന ഞങ്ങളുടെ സ്തതിയെ പ്രാപിച്ചാലും. ഞങ്ങളും അവിടുത്തെ തിരുമന്വിലപ്പിച്ച ഈ പുതിയ വേദരൂപമായ സ്മതോത്രത്താൽ പരിചരിക്കുമാറാകട്ടെ. കൂടാതെ ഞങ്ങളുടെ ഇടയിലെ സ്തതിവർഷകൻ അവിടേയ്ക്കു ചങ്ങാതിയായി എപ്രകാരം സ്തതിക്കുന്നുവോ, ആ സ്തതിപ്രകാരമുള്ള അവിടുന്ന്, അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ്പതേ, ഞങ്ങൾക്ക് അഭിമത ഫലത്തെ സാധിപ്പിച്ചാലും.

2 യോനന്ത്യാന്യന്മന്യോജസോ

താദർശന്യനാശംബരാണിവി

പ്രാപ്യാവയദച്യുതാബ്രഹ്മണസ്പതി

രാചാവിശ്വപസ്മന്തംവിപദ്യം.

അന്വയം:-

ദേവാനാം ദേവ-തമായ — ദേവാനാം മധ്യേ അതിശയേന
ഭാനാദി ഗുണയുക്തായ
(ഷഷ്ട്യന്തേ ചതുർത്ഥീ)

(ബ്രഹ്മണസ്പതേഃ)

തൽ കർത്വം

ദൃഢം

അശ്രുതം

— കർത്തവ്യം കർമ്മം

— ദൃഢാനി പവ്യാദികളെ

— അസ്യ ബലേന ശ്രമിതാനി,
വിശ്രിഷ്ടാനി അഭവൻ

(തഥാ) വീളിതാ

— വീളിതാനി ദൃഢീകൃതാനി
വൃക്ഷാദിനി

അവൃണത

— മുദുന്യഭവൻ

(അപിചവലേനാപഹൃതാഃ)

ഗാഃ ഉൽ ആജൽ

— ഉദഗമയൽ

(തഥാ) ബ്രഹ്മണാ

— ആത്മീയേന മന്ത്രേണ

വലം അഭിനൽ

— സർവ്വസ്യോപരകമസുരം
അഭൈത്യസീൽ

(തദനന്തരം വലേനോൽ

പാദിതം) തമഃ

അഗ്രഹൽ

— ധ്യാനം

— ഗുഡം, അദൃശ്യമകരോൽ

(തഥാ) സ്വഃ വി

അചക്ഷയൽ

— ആദിത്യം തമസോ നിരാകര
ണേന അദഗമയൽ

അർത്ഥം:-ദേവന്മാരിൽവെച്ചേറ്റവും ദേവനായ ബ്രഹ്മണ
സ്പതിയുടെ കർമ്മം ഉറപ്പേറിയ പവ്യാദികളെ ബലംകൊ
ണ്ടു് പിളന്നു് ചിന്നിച്ചിതറിച്ചു. അതുപോലെ ഉറച്ചുനിന്ന
വൃക്ഷാദികൾ ആ ബലത്താൽ മുടക്കളായി ഭവിച്ചു വലനാൽ
അപഹരിയപ്പെട്ട പശുക്കളെ (അവിടുത്തെ കർമ്മം) പുറത്തുകൊ
ണ്ടുവന്നു. പിന്നെ സ്വകീയമായ മന്ത്രത്താൽ, എല്ലാം മറയ്ക്കുന്ന
വലാസുരനെ പിളന്നു. അതിന്നുശേഷം വലനുണ്ടാക്കിയ ഇരുട്ടു
കാണാതാക്കി, അകറ്റി. ആദിത്യനെ ഇരുട്ടുനീക്കി കാണി
ച്ചു. (ഈ പ്രവൃത്തികളെല്ലാം വ്യക്തപ്പെടുത്തിയും പലേടത്തും
പറയുന്നു. വലന്റെയും വൃത്രന്റെയും കർമ്മസ്വഭാവം ഒന്നാവാം.)

4 അഗ്നാസ്യമവതം ബ്രഹ്മണസപതി
 മധുധാരാഭിരമോജസാതുണൽ
 തമേവവിശ്വപപിരേസ്വദ്യശോ
 ബഹുസാകംസിസിചുതഥ്സമുദിണ്.

അന്വയം:-

(ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ

അഗ്നി-ആസ്യം

— അഗ്നവൽ ദൃവതാസ്യം

മധു-ധാരഃ

— മധുമാദയിത്രീധാരാ യസ്യതാ
 ദൃഗം

അവതഃ

— അവന്താൽ തതഃ, വിസ്തൃതഃ

യഃ (മേഘഃ) ഓജസാ

— ബലേന

സഭി അതുണൽ

— അഹിംസിത്, വഷ്ണാത്ഥ
 വേധിത്

തം ഏവ വിശ്വ

— സമു

സ്വഃ-ദൃഗഃ

— സ്വഃ ആഭിത്യഃ, തസ്യ
 സംബന്ധിനഃ ദൃഷ്ടാഃ, ദഗ്ദ്ധഃ

പപിരേ

— ഘമകാലേ പിബന്തി

(മേഘേന വൃഷ്ടസ്യോദകസ്യപാതാൽ തമേവ പിബന്തി
 തൃപ്യന്തേ)

ഉഥ്സം

— ഉത്സേപനവന്തഃ

ഉദിണ്.

— ഉദകവന്തഃ മേഘഃ

സാകം

— സഹ, യുഗപദേവ

ബഹു സിസിചുഃ

— ഘർജകാലേയത്പിതം
 തതോപി ബഹുതം സഹസ്ര
 ഗുണിതം സിഞ്ചന്തി

അർത്ഥം.-ബ്രഹ്മണസപതി കല്പിനൊത്ത ഉറപ്പുള്ള ഭവ
 നോടുളളിയതും മധുഃപം ഹഷ്കറുചായ ജലധാരയോടുളളിയ
 തും താഴോട്ടിറങ്ങി പാനനകിടക്കുന്നതുമായ യാതൊരു മേഘ
 ന്നോ ബലംകൊണ്ടു് വഹിജ്യാനായി ഉടച്ചുവോ, ആ മേഘ
 ന്നോ സൂര്യന്റെ ദഗ്ധികൾ വേനൻകാലത്തു് പാനം ചെയ്തി

രുന്ന. (ജലത്തെ സൂര്യശ്ശികൾ വലിച്ചെടുക്കുന്നതിനെ മോല
ത്തെ പാനം ചെയ്യുന്നു എന്നു ആലങ്കാരികമായി പറയുന്നു.)
വഷ്കരമായി ജലമയമായ മോലത്തെയാണ് വർഷകാല
ത്തിൽ ഒരേ സമയത്തു അതിലെത്രയോ അധികം, ആയിര
മിരട്ടിച്ചു, മഴയായി പെയ്യുന്നത്.

5 സനാതാകാചിട്ഛവ്നാഭവീത്യാ

മാട്ഛിശ്ശരട്ഛിട്ടുരോവരന്തവഃ

അയതന്താപരതോഅന്യദന്യദി

ഛോചകാർവയുനാബ്രഹ്മണസ്പതിഃ വ 1

അന്വയം:—

(ഹേ പ്രതാപിഗൃജമാനാഃ)

വഃ

സനാതാ

കാചിൽ

ഛവ്നാ

ഭവീത്യാ ഭരഃ

മാൽ-ഭിഃ, ശരൽ-ഭിഃ

വരന്ത

— യുഷ്മദം

— സനാതനാനിതാനി

— കാന്തിചിൽ ബ്രഹ്മണസ്പ
പതേഃ പ്രജ്ഞാനാനി

— ഛവ്നാനാമുദകാനാം

— ഭാവ്യാനാം ഭാരാണി

— മാനൈഃ സംവത്സരൈശ്ച
വിപുണ്വന്തി, മോലഭാരാണ്യുൽ
ഛോടയന്തി

ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ യാ

വയുനാ

— യാനി മന്ത്രവിഷയാണി
ജ്ഞാനാനി

(യാ) ചകാര

അയതന്താ

— യാനികൃതവാൻ

— അയതമാണൗ അപ്രജ്ഞൗ
ഉജൗ ലോകൌദ്യൗശ്ച
പൃഥിവീച

അന്യതീ-അന്യതീ ഇതി — അന്യന്യേദേവ പൃഥിവീ
 വൃഷ്ടിജലം, ദ്രോണീവൃക്ഷകം,
 ഉദകകാര്യം ഹവീരണം-ഏവം
 പരസ്പരവ്യതിഹാരേണ
 പരതഃ — ഭുജാതേ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഋഗ്വിഗ്വജ്ഞാനന്മാരേ, നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ബ്രഹ്മണസ്പഷ്ടിയുടെ സന്നാതനങ്ങളായ ചില ജ്ഞാനങ്ങൾ (അവിടുത്തെ സത്തഞ്ചെക്കുറിച്ചുള്ള അറിയിപ്പുകൾ) എല്ലാ ജലങ്ങളുടെയും സാക്ഷികങ്ങളായ കരകകൾ തുറന്ന് മാസങ്ങളിലൂടെയും കൊല്ലങ്ങളിലൂടെയും പുറത്തുവരുന്നു (അവിടുന്ന് അതാതു കാലങ്ങളിൽ മുകിലുടച്ച് മഴപെയ്യിക്കുക മുതലായ കമ്മങ്ങളാൽ അവ അറിയിക്കപ്പെടുന്നു) ബ്രഹ്മണസ്പഷ്ടി മന്ത്രവിഷയകങ്ങളായ ഏതേതു ജ്ഞാനങ്ങളെ കാത്തുപോന്നുവോ, എന്നെന്തു ചെയ്യുവോ അതിന്റെ ഫലമായിട്ടാണ് ഭൂവും ദ്യോവും അയന്നതായി, അങ്ങമിങ്ങമിണങ്ങി ഭൂമി മഴവെള്ളത്തെയും ദ്യോസ് ദിവ്യജലത്തെയും, വെള്ളംകൊണ്ടു ഉണ്ടാകേണ്ടു ഹവീരണത്തെയും മാറിമാറി അനഭവിക്കുന്നത്.

6 അഭിനക്ഷന്തോ അഭിനേതമാനശു
 നിധിപണിനാം ഗുഹാഹിതം
 തേവീദാംസഃ പ്രതിപക്ഷ്യാന്താപുന
 ധ്യതേതേനന്തേദീയരാവിശം

അന്വയം -

അഭി-നക്ഷന്തഃ യേ — അഭിനോഗച്ഛന്തഃ അഭ്ഗിരസഃ
 തഃ നി-ധിപണിനാം — ഗോസമൃഹരൂപം നിധാനംധനം
 പരമം — ഉന്മീകൃഷ്ടം
 പണിനാം ഗുഹാഹിതം — പണിമിഃ (തൃതീയാത്ഥേഷഷി)
 ഗുഹായാം നിഹിതം
 അഭി ആനശുഃ — അഭിലക്ഷ്യ പ്രാപ്തവന്തഃ

വിഭാംസഃ തേ	— അഭിജ്ഞാഃ അങ്ഗീരസഃ
അനൃതാ പ്രതി-പക്ഷ്യ	— അസുരൈഃ കൃതാമായാഃ ദൃഷ്ട്വാ
ആ-വിശം	— ആവേഷ്ടം, പ്രവേഷ്ടം
യതഃ ഉ ആയൻ	— യത ഏവസ്ഥാനാഭാഗച്ഛൻ
തൽ പുനഃ ഉൽ ഇത്യഃ	— തൽസ്ഥാനം പുനരുഭഗച്ഛൻ, ഉൽകർഷേണ പ്രാപ്താഃ

അർത്ഥം.—(തങ്ങളുടെ പശുക്കളെ അപഹരിച്ച പണികളുടെ സ്ഥാനം ദേവശൂനിയായ സരമി അറിഞ്ഞു് ബ്രഹ്മണസ്ഥിതിയാൽ പ്രേരിതരായ അംഗീരസ്സുകൾ അവിടെയെത്തി, അവരുടെ മായകളറിഞ്ഞു് അവരുടെ നേരെ തീ എറിഞ്ഞകഥ ഇതിലും വരുന്ന ജ്വകിലും വരുന്നു)

അഞ്ചുമിണ്ടമലഞ്ഞുനടന്ന അംഗീരസന്മാരേവർ പശുക്കളെ മൗകന് നിധി കേടേല്ക്കാതെ പണികളാൽ ഗൃഹയിൽ ഒളിപ്പി ജ്വപ്പെട്ടതായിക്കണ്ടു്, അവയെ, നേരെപ്രാപിച്ചു. വിഭാംസായ ആ അംഗീരസ്സുകൾ എവിടെനിന്നു് പ്രവേശിപ്പാൻ പുറപ്പെട്ടുവോ, ആ സ്ഥാനത്തു് തിരിച്ചെത്തി.

7 ഋതാവാനഃപ്രതിപക്ഷ്യാനൃതാപന
രാതആതസ്മിഃകവയോമഹസ്ഥമഃ
തേബാഹുദ്യോധമിതമഗ്നിമഗ്നി
നകിഷ്ട്വേഷോഅസ്യൂരണോജുഹ്വതിതം

അന്വയം:—

ഋത-വാന്:	— സത്യവന്തഃ
കവയഃ	— ക്രാന്തദർശിനഃ, സർവ്വജ്ഞാഃ അങ്ഗീരസഃ
അനൃതാ പ്രതി-പക്ഷ്യ	— മായാദൃഷ്ട്വാ
ആ അതഃ പുനഃ	— അസ്മാൽ സ്ഥാനാൽ ആജഗമിഷവഃ
മഹഃ പഥഃ	— മഹതോമാഗ്ധാൻ പ്രതി
ആ തസ്മിഃ	— അവതസ്ഥിനോ

(അവതിഷ്ഠമാനാഃ) തേ

ബാഹു-ഭൃം
ധമിതം
തം അഗ്നിം അഗ്നി

— ഫസ്താഭൃം
— മമനോല്ലാഭിതം, പ്രജലിതം
— പണിനാം നിവാസഭൃതേ
ശിലോച്ഛയേ
— ഭഗ്ധം തൃക്തവന്തഃ വലു
— അരമയിതാ, ദാഹേനദഃവകാരി

ജഹഃ ഹി
അരണഃ
സഃ (അഗ്നിഃ) നകിഃ
അന്വി
(അവിദ്യമാനമഗ്നിം

— പുഷ്പംതത്രനാസീൽ, നവിദ്യതേ
സ്വസാമത്ഥ്യാദൽപാദ്യപ്രചീക്ഷിപഃ)

അർത്ഥം.-സത്യവാന്മാരും സമൃദ്ധന്മാരുമായ അംഗിരസ്സുകൾ പണികളുടെ മായകളെക്കാണ് ആ സ്ഥാനത്തുനിന്ന് പോന്ന്, വിശാലമായ വഴികളെ ആസ്പദിച്ചുനിന്നു. അങ്ങിനെ നിന്ന അവർ കൈകളാൽ കടഞ്ഞുണ്ടാക്കിയ ആ തീയിനെ പണികളുടെ വാസസ്ഥാനമായ പാറകളുടേതിന്നു നേരെ, അവൾ കത്തിത്തീരാനായി, ഏറിഞ്ഞു. ഉള്ളിലുള്ളവക്ക് പൊള്ളലുണ്ടാക്കിയ ആ തീ മുമ്പവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇല്ലാതിരുന്ന തീയിനെ സ്വാശ്രയബലത്താലുണ്ടാക്കിയാണവർ ഏറിഞ്ഞത്.

8 ഋഗ്വേദേനക്ഷിപ്രേണബ്രഹ്മണസ്പതി
വ്യവൃദ്ധിപ്രകർശോതിധന്വനാ
തസ്യസാധിരിഷ്ഠാവാചാഭിരസ്യതി
വൃക്ഷസോട്ടഗയേകണ്ഠയോനയഃ

അന്വയം:-

ഋഗ്വേദേന	— ഋഗ്വേദം, സത്യമേവ ജായന്ത്യതേന
ക്ഷിപ്രേണ	— ഇഷ്ടുണാംക്ഷേപകേണ
ധന്വനാ	— ധനുരഭൃതേനധനുഷാ
(ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ യത്ര	— യസ്മിൻവിഷയേ
വ്യവൃദ്ധി	— കാലയന്തേ നൽ
പ്ര കർശോതി	— പ്രകർഷേണ വ്യാപ്നോതി

യാദി: അസ്യതി	— ബ്രഹ്മണസ്പതി: രാക്ഷ സാദീൻ ക്ഷിപതി
നൃ-പക്ഷസ:	— നൃൻ പശ്യത: സർവ്വജ്ഞസ്യ ബ്രഹ്മണസ്പതേ:
ദൃശയേ	— ദർശനായ, ജ്ഞാനായജാതാ:
കണ്ഠ-യോനയ:	— ശ്രോത്രേന്ദ്രിയേണഗ്രാഹ്യാ മന്ത്രഭൂതാ:
തസ്യ (ധനുഷ:) സാധി:	— സാധികാ:
ഇഷവ:	— (ഭവന്തി)

അർത്ഥം.—സത്യമാകുന്ന ഞാണോടുകൂടിയതും അമ്പുകൾ വി
ടുന്നതുമായ വില്ലിനാൽ ബ്രഹ്മണസ്പതി എന്ന വിഷയ
ത്തിൽ കാമിക്കുന്നുവോ, അതിൽ വേണ്ടപോലെ എത്തുന്നു.
അവിടുന്ന് രാക്ഷസാദികളെ എയ്യുന്നവയും സർവ്വജ്ഞനായി
സർവ്വരേയും കാണുന്ന, അവിടുത്തെ ജ്ഞാനത്തിനായി ചെവി
യിൽകൂടെ ഗ്രഹിക്കുവുന്ന വിധം മന്ത്രരൂപങ്ങളുമായ ആ അമ്പ
കൾ എന്തും സാധിക്കുന്നവയായി വേദിക്കുന്നു. (ബ്രഹ്മണസ്സ
തി മന്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു മാത്രമാണ് എന്തും സാധിക്കുന്നത്. അ
വിടുത്തെ വില്ലുമമ്പുകളുമെല്ലാം മന്ത്രരൂപങ്ങളാണ്.)

9 സസംനയസ്സവിനയ: പുരോഹിത
സ്സസഷ്ടുതസ്സയുധിബ്രഹ്മണസ്പതി:
ചാക്ഷേധായദാജംഭേതേതീയനാ
ദിൽസൂര്യസ്സപതിതപ്യതർവ്വഥാ

അന്വയം:—

പുര:—ഹിത:	— ദേവൈ: പുരതസ്ഥാപിത:
സ: ബ്രഹ്മണ: പതി:	
സം-നയ:	— വിശ്വിഷ്ഠാനാംമന്ത്രൈ: സങ്ഗമയീതാ (ഭവന്തി)
സ: വി-നയ:	— സങ്ഗതാനാം വിവിധംനേതാ പൃഥക്കന്താപി (ഭവന്തി)

(അവതിഷ്ഠമാനാഃ) തേ

ബാഹു-ഭൃം

— ഹസ്താഭൃം

ധമിതം

— മഹനോല്പാദിതം, പ്രജലിതം

തം അഗ്നിം അഗ്നീ

— പണീനാം നിവാസഭൂതേ
ശിലോച്ഛയേ

ജഹുഃ ഹി

— ദഗ്ധം ത്യക്തവന്തഃ വലു

അരണഃ

— അരമയിതാ, ഭാഹേനദഃവകാരീ

സഃ (അഗ്നിഃ) നകിഃ

അസ്തി

— പൂർവ്വം തത്രാനാസീൽ, നവിദ്യതേ

(അവിദ്യമാനമഗ്നിഃ സ്വസാമത്ഥ്യാദൽപാദ്യപ്രപിക്ഷിപഃ)

അർത്ഥം.—സത്യവാനാരു സർവ്വജ്ഞന്മാരുമായ അംഗിരസ്സു കൾ പണികളുടെ മായകളെക്കണ്ടു് ആ സ്ഥാനത്തുനിന്നു് പോന്നു്, വിശാലമായ വഴികളെ ആസ്ഥിപ്പിച്ചുനിന്നു. അങ്ങിനെ നിന്ന അവർ കൈകളാൽ കടഞ്ഞുണ്ടാക്കിയ ആ തീയിനെ പണികളുടെ വാസസ്ഥാനമായ പാറുള്ളത്തിന്നു നേരെ, അവരെ കത്തിയ്ക്കാനായി, ഏറിഞ്ഞു. ഉള്ളിലുള്ളവകൾ പൊള്ളലുണ്ടാക്കിയ ആ തീ മുമ്പവിടെ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഇ ല്ലാതിരുന്ന തീയിനെ സ്വച്ഛബലത്താലുണ്ടാക്കിയാണവർ ഏറിഞ്ഞതു്.

8 ഋതം ഭ്യേന ക്ഷിപ്രേണ ബ്രഹ്മണ സപതി

ര്യത്രവ പ്രിപ്രതദു ശ്യാതി ധന്വനാ

തസ്യ സാധി രിഷഃ വായാ ഭിരസ്യ തി

ഇപക്ഷ സോദൃശേ കണ്ഠേ നയഃ

അന്വയം:—

ഋത-ഭ്യേന

— ഋതം. സത്യമേവ ജായസ്യതേന

ക്ഷിപ്രേണ

— ഇവുണാംക്ഷേപകേണ

ധന്വനാ

— ധർമ്മഭൂതനധനുഷാ

ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ യത്ര

— യസ്മിൻവിഷയേ

വപ്രി തൽ

— കാമയതേ തൽ

പ്ര അശ്വോതി

— പ്രകർഷേണ വ്യാപ്തോതി

യാദി: അസൃതി	— ബ്രഹ്മണസ്പതി: രാക്ഷ
	സാദീൻ ക്ഷിപതി
ഈ-പക്ഷസ:	— നൃപൻ പശ്യത: സർവ്വജ്ഞസ്യ
	ബ്രഹ്മണസ്പതേ:
ദൃശയേ	— ദർശനായ, ജ്ഞാനായജാതാ:
കണ്ഠ-യോനയ:	— ശ്രോത്രേന്ദ്രിയേണഗ്രാഹ്യം
	മന്ത്രഭൂതാ:
തസ്യ (ധനുഷ:) സാധി:	— സാധികാ:
ഇഷവ:	— (ഭവന്തി)

അർത്ഥം.—സത്യമാകുന്ന ഞാനോടുകൂടിയതും അനുകൂല വി
 ട്വനുമായ വിദ്വാനാൽ ബ്രഹ്മണസ്പതി ഏതു വിഷയ
 ത്തിൽ കാമിക്കുന്നുവോ, അതിൽ വേണ്ടപോലെ എത്തുന്നു.
 അവിടുന്ന് രാക്ഷസാദികളെ എയ്യുന്നവയും സർവ്വജ്ഞനായി
 സർവ്വരേയും കാണുന്ന, അവിടുത്തെ ജ്ഞാനത്തിനായി പെവി
 യിൽകൂടെ ഗ്രഹിക്കുന്ന വിധം മന്ത്രരൂപങ്ങളുമായ ആ അമ്പ
 കൾ എന്തും സാധിക്കുന്നവയായി ഭവിക്കുന്നു. (ബ്രഹ്മണസ്സ
 തി മന്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ടു മാത്രമാണ് എന്തും സാധിക്കുന്നത്. അ
 വിടുത്തെ വിദ്യമന്യകളുമെല്ലാം മന്ത്രരൂപങ്ങളാണ്.)

9 സസംനയസ്സവിനയ: പുരോഹിത

സ്സസഷ്ടതസ്സയധിബ്രഹ്മണസ്പതി:

പാക്ഷായദാജംഭരതേമതീധനാ

ദിസ്മര്യസ്സപതിതപ്യതർവ്വഥാ

അന്വയം:—

പുര:—ഹിത:	— ദേവൈ: പുരതസ്ഥാപിത:
സ: ബ്രഹ്മണ: പതി:	
സം—നയ:	— വിദ്വിഷ്യാനാംമന്ത്രൈ:
	സത്ഗമയിതാ (ഭവന്തി)
സ: വി—നയ:	— സത്ഗതാനാം വിവിധംനേതാ
	പൃഥ്വികാന്താപി (ഭവന്തി)

(തമാ) സഃ സു-സ്മതഃ	— ശോഭനം സ്തോത്രഭിസ്മതഃ
(തമാ) യുധി സഃ	— സ്തോത്രപുണാമനഗ്രഹായ പ്രാദുർഭവതി
യന് പാക്ഷുഃ	— യദാസദ്യുസ്യദ്രഷ്ടാസഃ
വാജഃ മതി ധനാ	— അന്നം പ്രശസ്തം ധനം ച സ്തോത്രപുണാമത്വമായ
രേതേ	— ബിഭർതി, വൃഷ്ടിഭാരാ പോഷയതി

ആൽ ഇൽ നപ്യതുഃ

സൂര്യഃ — അനന്തരമേവതാപകസ്സൂര്യഃ

വൃഥാ തപതി — അനായാസേന ദീപ്യതേ

(ബ്രഹ്മണസ്പതിനാഭൈരതാതൈഃ ധനൈശ്ച യജ്ഞസ്യ സിദ്ധിത്വാൻ സ്വയം കേവലം ഹവിഃഷി ഭുജാന ഏവ വർത്തതേ)

അർത്ഥം:—ദേവന്മാരാൽ മുഖിൽ നിൽത്തപ്പെട്ട ആ ബ്രഹ്മണസ്പതി, മുറിഞ്ഞവയെ മന്ത്രങ്ങളെക്കൊണ്ട് കൂട്ടിച്ചേർക്കുന്നവനാകുന്നു. കൂടിനില്ക്കുന്നവയെ വേർതിരിച്ച് ഓർപ്പെടുത്തുന്നവനാകുന്നു. അവിടുന്ന് സ്തോതാക്കളാൽ നന്നായി സ്മരിയ്ക്കപ്പെട്ടവനാകുന്നു. സ്തോതാക്കളെ അനുഗ്രഹിപ്പാനായി യുദ്ധത്തിൽ അവിടുന്ന് പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നു. സദ്യുഷ്ടാവായ അവിടുന്ന് സ്തോതാക്കൾക്കുവേണ്ടി അന്നവും മേന്മയറ്റാ ധനവും എപ്പോൾ ധരിയ്ക്കുന്നവോ, മഴ വഴി പോഷിപ്പിയ്ക്കുന്നവോ, അപ്പോൾ ചൂടിയിററുന്ന സൂര്യൻ അനായാസമായി, അധാനക്രേഗം കൂടാതെ പ്രകാശിയ്ക്കുന്നു. (ബ്രഹ്മണസ്പതി കൊടുത്ത അന്നവും ധനവും കൊണ്ട് യാഗസിദ്ധിലഭിയ്ക്കുകയാൽ സൂര്യൻ പ്രത്യേകം പ്രയത്നിയ്ക്കാതെ ഹവിസ്സുണ്ട് കഴിയാമെന്ന നിലപന്ന)

10 വിപ്രേപ്രഥമം മേഹനാവതോ
ബ്രഹ്മസ്പതേസ്സുചിദത്രാണിരാധ്യം
ഇമാസാതാനി വേന്യസ്യവാജിനോ
യേനമനാമുജേഭജേനേവിഗഃ

അനന്തം:-

വി-ഭ, പ്ര-ഭ	— വിഭൂതി, വ്യാപ്താനി, പ്രഭൂണി, പ്രൗഢാനി
പ്രഥമം	— പ്രഥമാനി മുഖ്യാനി
മേഹനാ-വതഃ	— വഷ്ണവതഃ: വൃഷ്ടിപ്രദസ്യ
ബൃഹസ്പതേഃ	
സു-വിദത്രാണി	— ധനാനി
രാധ്യാ	— രാധ്യാനി, പ്രാപ്തവ്യാനി
ഇമാ സാതാനി	— ധനാനി
വേന്യസ്യ വാജിനഃ	— കമനീയസ്യാന്നവതോബ്രഹ്മണസ്പതേഃ (തൃതീയാത്ഥേ ഷഷ്ഠി)
യേന ഉഭയേ ജനാഃ	— യേനധനേന ഉഭയവിധാഃ
	ദേവാമനുഷ്യാശ്ച
വിശഃ ഭുഞ്ജതേ	— നിവിഷ്ടാസ്സന്തഃ ഭോഗാൻ ലഭന്തേ

അർത്ഥം:-വഷ്കരനായ, വൃഷ്ടിപ്രദനായ ബൃഹസ്പതിയുടെ വ്യാപ്തങ്ങളും പ്രൗഢങ്ങളും മുഖ്യങ്ങളുമായ ധനങ്ങൾ ആരാധ്യങ്ങളായി പ്രാപിക്കേണ്ടവയാകുന്നു. ഈ ധനങ്ങൾ കമനീയനും അന്നവാദനമായ ബ്രഹ്മണസ്പതിക്കു ചേർന്നു വാണം. ആ ധനത്താൽ ഇരുവിധങ്ങളിലുള്ള ജനങ്ങൾ, ദേവന്മാരും മനുഷ്യരും മുഴുകി ഭോഗങ്ങളനുഭവിക്കുന്നു. (ഇതിലും ബ്രഹ്മണസ്പതിയെന്നതിന്നു ബൃഹസ്പതിയെന്നു പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു.)

11 യോവരേവ്യജനേവിശ്വമാവിഭ

മഹാമുണ്ഡശ്ചസാവവക്ഷിഥ

സദേവോദേവാൻപ്രതിപപ്രഥേപഥ

വിശ്വേഭുതാപരിഭൂർബ്രഹ്മണസ്തതിഃ

അന്വയം:-

വിശ്വ-മാ	— സർവ്വപ്രകാരേണ
വി-ഭൂഃ, രണ്യഃ	— വ്യാപ്തഃ, രമയിതാ
യഃ ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ	
അവരേ	— നികൃഷ്ടേ
വൃജനേ	— വജ്രജനഹേതുഭൂതേബലേ വർത്തമാനം, ദുർബ്ബലം.
മഹാഃ ഉ	— മഹാന്തം ച ഉഭയവിധം സ്തോതാരം.
ശവസാ വവക്ഷിഥ	— ആത്മീയേനബലേനവോദ്ധു മിച്ചതി, സർവ്വാവഹതി
സഃ ദേവഃ ദേവാൻ പ്രതി	— ദേവാനാം പ്രതിനിധിസ്സൻ
ഋഥ പപ്രഥേ	— അത്യന്തം പ്രഥതേ
(തസ്മാൽ) വിശ്വാ ഇൽ ഉ	— സർവ്വാണ്യേവ
താ പരി-ഭൂഃ	— താനിഭൂതജാതാനി പരിഭവൻ, അഭിവേൻ വർത്തതേ

അർത്ഥം:-ഏല്പാനിലയിലും എങ്ങും വ്യാപിച്ചവനും എല്ലാ വരെയും സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നവനുമായ യാതൊരു ബ്രഹ്മണസ്വതി (യുദ്ധത്തിൽ) ദുബ്ബലനെയും, ബലവാനെയും, ഇരുവിധത്തിലുള്ള സ്തോതാവിനെയും സ്വബലംകൊണ്ട് എപ്പോഴും വഹിക്കുന്നുവോ, ആ ദേവൻ, ദേവന്മാരുടെ പ്രതിനിധിയായി ഏറ്റവും കീഴ്ത്തിയപ്പോഴും അതുകൊണ്ട് എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങളെയും കീഴടക്കി വർത്തിക്കുന്നു

12 വിശ്വം സത്യം മഹാവാനായുവോരി
ദാപശ്വനപ്രമിനന്തിവ്രതം വാ.
അച്ഛേത്രാബ്രഹ്മണസ്വതിഹവിനോ
ന്നയഞ്ചേവവാജിനാജിഗാതം.

അന്വയം -

മഹ മഹ-വാനാ,	— മഹ (ധന) വന്തോ, ഇത്രാബ്രഹ്മണസ്വതി
-------------	---------------------------------------

യുവോഃ ഇൽ വിശ്വം

സത്യം — യുവയോരേവസദ്യം ന്നോത്രം
യഥാർത്ഥം.

(സ്തുത്യായഭ്യൽ ഗുണജാതം പ്രതിപാദ്യതേ തൽസദ്യം യുവ
യോർദ്വിദ്യമാനമേവ, നത്യാരോപിതം.)

(തഥാ) ആപഃ പന — ആപോപി, ഏതദപലക്ഷി
താനി സദ്യാണിപി ഭൂതാനി

വാം പ്രതം (ന)

പ്ര മിനന്തി — യുവയോഃ കർമ്മഹിംസന്തി

ഹേ ഇന്ദ്രാബ്രഹ്മണസ്യതി

നഃ — അസ്മാകം.

യുജാ-ഇവ വാജിനാ — രഥേ നിയുക്തൗവേജനവന്തൗ
അഗ്രൗ

അന്നം — ഘാസം പ്രതിയഥാ സ്വയമേവ
ശീഘ്രം ഗച്ഛതഃ തദാൽ

ഹവിഃ അച്ഛ ജിഗാതം. — ആഭിമുഖ്യേന ഗച്ഛതം,
ശീഘ്രമാഗച്ഛതം.

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ധനവാന്മാരായ ഇന്ദ്രാബ്രഹ്മണസ്യതികളേ, നിങ്ങളെസ്സംബന്ധിച്ച ന്നോത്രം മുഴുവനും സാർത്ഥമാണ്. (സ്തുതിയാൽ പ്രതിപാദിക്കപ്പെടുന്ന ഗുണങ്ങൾ ഉള്ളവയാണ്, കെട്ടിച്ചമച്ചാരോപിച്ചവയല്ല) ജലങ്ങളുൾപ്പെട്ട പഞ്ചഭൂതങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ കർമ്മത്തെ മുടക്കുന്നില്ല. അല്ലയോ ഇന്ദ്രാബ്രഹ്മണസ്യതികളേ, തേരിൽ പുട്ടിയ വേഗവത്തുള്ളതായ കുതിരകൾ പോറ്റത്തക്കവേണ്ടി (അല്ലങ്കിൽ പല്ലങ്ങളുൾപ്പെട്ടവേണ്ടി) വേഗം വരുന്നപോലെ, ഞങ്ങളുടെ ഹവിസ്സിന്റെ നേരെ (അത് സ്വീകരിപ്പാൻ) വേഗം വന്നുചേർന്നാലും.

13 ഉതാശിഷ്ഠാഅനുശൃണവന്തിവഹന്യ

സ്വദേയോവിപ്രോരേതേമതിധന്വാ

വീളഭേഷാഅനവശ്യേണമാദി

സ്വഹവാജിസമിഥേബ്രഹ്മണസ്യതിഃ

അന്വയം:—

ഉത ആശിഷാ:	— അപിച ആശുതരാ:
	ശീശ്രഗാമിന:
വഹന്യ:	— വോഡാര: ബ്രഹ്മണസ്സതേ
	രഗാ:
അനു ശൃണാണി	— അസ്മാഭി: കൃതം സ്തോത്ര
	മനുക്രമേണ ശൃണാണി
സഭേയ: വിപ്ര:	— സഭായാം സാധു: മേധാവി,
	അധാര്യ:
മതി	— മത്യാ, മനനീയേന
	സ്തോത്രേണ
ധനാ ഭരതേ	— ഹവിർലുപ്തക്ഷണാനി ധനാനി
	ബിഭേന്തി, സംപാദയതി
(അത:) വീള-ദേവ്യാ:	— വീളൻ, ദൃഢൻ, പ്രബലൻ
	രാക്ഷസാഭിൻ ഭേഷ്ഠിതി,
	താദൃശ: ബ്രഹ്മണസ്സതി:
വശാ	— വശായാ: കാമനായാ:
ഋണം അനു	— അസ്മാഭി: പ്രദേയമവദാനാത്മകം
	അനുക്രമേണ
ആ-ഭി:	— ആഭാതാ ഭവതു
സ: ഹ ബ്രഹ്മണ:	
പതി: സം-ഇഥേ	— യജേതേ
വാജി	— അന്നവാൻ, ഹവിഷ: ആഭാതാ
	(ഭവതു)

അർത്ഥം.—ശീശ്രഗാമികളും ഭാരംവഹിക്കുന്നവനുമായ ബ്രഹ്മണസ് പതിയുടെ കതിരകൾ നമ്മളാൽ ചൊല്ലപ്പെട്ട സ്തോത്രത്തെ ക്രമത്തിൽ കേൾക്കുന്നു. സഭായോഗ്യനും മേധാവിയുമായ അധാര്യ. നല്ല സ്തോത്രത്തോടു കൂടി ഹവിരുന്നങ്ങളാകുന്ന ധനങ്ങൾ ധരിക്കുന്നു, ഭക്ഷിക്കുന്നു. പ്രബലനായ രാക്ഷസാദികളുടെ ശത്രുവായ ബ്രഹ്മണസ് പതി നമ്മളാൽ കൊടുത്തതിന്റെപ്പേരേ കാമനകളുടെ, ആഗ്രഹങ്ങളുടെ കടത്തെ (ദേവർ പിതൃക്കൾക്കുള്ള കടത്തെ) സ്വീകരിക്കുന്നവനായി,

തിർക്കുന്നവനായി ഭവിക്കട്ടെ. ആ ബ്രഹ്മണസ്തപതിതന്നെ യജ്ഞത്തിൽ അന്നവാനായി, ഹവിസ്വികർത്താവായി ഭവിക്കട്ടെ.

14 ബ്രഹ്മണസ്തപതേരവേദ്യമാവശം

സത്യോമന്യുർഹികർമ്മാകരിഷ്യതഃ
 യോഗാഉദാജൽസദിവേവിപാഭജ
 മഹിർവിതിശ്ശുവസാസരൽപൃഥക്

അന്വയം:

- മഹി കർമ്മ കരിഷ്യതഃ — മഹർകർമ്മകർച്ചതഃ
- ബ്രഹ്മണഃ പതേഃ മന്യുഃ — മന്നസാധനോ മന്ത്രഃ
- യഥാ-വശം സത്യഃ
- അവേൽ, — യഥാകാമം അപിതമഃ അഭൂൽ
- (സയഥാകാമയന്തേ തഥാ കരോതി).
- യഃ ഗാഃ — പണിഭിരപഹൃതാഗാഃ
- ഉൽ-ആജൽ — ഉദഗമയൽ, ഗുഹായാഃ
- നീരഗമയൽ
- സഃ ദിവേ വി അഭജൽ ച — ദൃലോകായ, തത്രത്യേദ്യോ
- ദേവേഭ്യഃ താഗാഃ വിഭക്താശ്ചാ
- കരോൽ
- (സചഗോസമൂഹഃ)
- മഹി-ഇവ രീതിഃ — മഹതീശ്രുതിരിവ, യഥാ
- ഗങ്ഗാദീനാം ശ്രോതോവിഭ
- ക്തം സൽനിസ്തദേശാഭിമുഖം
- പ്രസരതി തഥാ
- ഗവസാ — ആത്മീയേന ബലേന
- തത്തദ്ദേവഗൃഹം
- പൃഥക് അസരൽ — വിഭിന്നമഗച്ഛത

അർത്ഥം-മഹത്തായ കർമ്മം ചെയ്യുന്ന ബ്രഹ്മണസ്തപതിയുടെ ധ്യാനസാധനമായ മന്ത്രം (ഏപ്പോഴും) കാമപോലെ ഭവിക്കൂ. (ഫലിപ്പിക്കൂ.) പണികളാലപഹരിക്കപ്പെട്ട പശുക്കളെ ആർ

ഗുഹയിൽ നിന്ന് പുറത്തുകൊണ്ടുവന്നുവോ ആ ബ്രഹ്മണസ്വതി (അപയെ) ദ്യോവിന്, ദ്യോവിലെ ദേവന്മാരായി ഭാഗിച്ചുകൊടുത്ത ആ പശുക്കളും ഒരു ഷുക്കപോലെ, ഗന്ധാദിനദികൾ താഴ്ന്ന പ്രദേശങ്ങളിലെണ്ണാഴുകുന്ന പോലെ, അവിടുത്തായിയബലത്താൽ അതതു ദേവന്മാരുടെ ഗൃഹത്തിൽ ഒരൊക്കാനായ്ക്കുത്തി (പണികളുപഹരിച്ച പശുക്കളെ അങ്ഗിരസ്സുകൾക്ക് വീണ്ടുകൊടുത്തു എന്നാണ് മറുനടങ്ങളിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളത് ഇവിടെ ദേവന്മാരുടെ പശുക്കളാണ് ഇത് വേദസംഭവിച്ചതായിരിക്കാം.)

15 ബ്രഹ്മണസ്വതേസ്യയമസ്യവിശ്വഹാ
 രായസ്യാമരഥ്യോഽവയസ്വതഃ
 വിരേഷ്വിരാജപൃഷ്ഠിനസ്ത്വം
 യദിശാനോബ്രഹ്മണാവേഷിമേഘവം

അപായം -

ഘോ ബ്രഹ്മണഃ പതേ,
 സ-യമസ്യ
 വയസ്വതഃ രായഃ
 വിശ്വഹാ
 രഥ്യഃ സ്വാമ
 (അപിച) നഃ വിരേഷ്
 വിരാജ്

ത്വം ഉപ പൃഷ്ഠി
 യൽ ഇശാനഃ
 ബ്രഹ്മണാ
 മേ ഹവഃ വേഷി

— നിയന്തവ്യസ്യ
 — അന്നയുക്തസ്യധനസ്യ
 — വിശ്വേഷ്വ, സവേഷ്വഹസ്ത്വം
 — അധിപതയോഭൂയാസ്വ
 — വിരയാജാതേഷ്വ അസുഭീയേഷ്വ
 പുത്രേഷ്വപുത്രാൻ, പൌത്രാൻ
 — സംപുഷ്കിതാൻകരു, ഉൽപാദയ
 — യസ്മാൽ സവ്യസ്യേഷ്വരസ്ത്വം
 — ഹവിരന്നേനസഹ
 — മദീയം സ്തുതിരൂപമാഹ്വാനം
 കാമയസേ (അതോമയോക്തം
 കരു)

അർത്ഥം:—അല്ലയോ ബ്രഹ്മണസ്പതേ, നിയന്ത്രിച്ചു ക്ഷിക്കേണ്ടതും, അന്നത്തോടുകൂടിയതുമായ ധനത്തിന് ഞങ്ങൾ ഏതെന്നും അധിപതികളാകാവും. കൂടാതെ ഞങ്ങളുടെ പുത്രന്മാരിൽ പുത്രന്മാരെ (പൗത്രന്മാരെ) ഉൽപാദിപ്പിച്ചാലും. സർവ്വേശ്വരനായ അവിടുന്ന് ഹവിരന്നത്തോടുകൂടി ഞാൻ ചൊല്ലുന്ന സ്തുതിരൂപമായ വിളി, ഇഷ്ടപ്പെടുന്നതുകൊണ്ട്, ഞാനുപേക്ഷിക്കുന്നത് ചെയ്യാലും.

16 ബ്രഹ്മണസ്പതേത്വമസ്യയന്താ
സുക്തസ്യബോധിതന്യംചജിന്വാ
വിശ്വംതദ്ഭൂയവേന്തിഭേവാ
ബ്രഹ്മഭേമവിഭേമസുവിരാഃ

വ 3

അന്വയം:—

ഇത് കഴിഞ്ഞ അധ്യായത്തിൽ ഒടുക്കത്തെ സൂക്തത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്

വർഗ്ഗം:—4 ജഗതീച്ഛന്ദഃ

1 ഇന്ധാനോഅഗ്നിംവനവചനഷ്ടതഃ
കൃതബ്രഹ്മാശുശുവദ്രാതഹവ്യഇൽ
ജാതേനജാതമതിസപ്രസസ്മതേ
യംയംയജംകൃണതേ ബ്രഹ്മണസ്പതിഃ

അന്വയം:—

അഗ്നിം ഇന്ധാനഃ	— ബ്രഹ്മണസ്പതേരയാഗാത്ഥം
വനവചനഃ	— പ്രജപതൻ യജമാനഃ
വനവൽ ഇൽ	— ഹിംസാംകർത്തൃത്വം
	— വനയാൽ, ഹിംസയാൽച

കൃത-ബ്രഹ്മാ, നാത-

ഹവ്യ:

— സ്തോത്രകർത്താ, ദത്ത
ഹവിഷസ്സൻ

ശുശ്രൂവൻ

— വചതേ

(തഥാ യജമാന:) ജാതേന

ജാതം.

— പുത്രോജനനിതം, പുത്രസ്യ
പുത്രം

അതി പ്ര സർവ്വതേ

— അതീത്യേഗം പ്രസരതി,
പൌത്രമപിപശ്യൻ ചിരകാലം
ജീവേൽ

യം-യം ബ്രഹ്മണം പതി: — യം-യം യജമാനം സ്തോത്ര
ഹവിഷോ സ്വീകരണേന

യജം കൃണതേ

— സഖായം കരുതേ

സ: (സമാന ഏവ ഭവേതി)

അർത്ഥം.—ബ്രഹ്മണസ്പതിയുടെ യോഗത്തിനായി അ
ഗ്നിയെ ചലിപ്പിക്കുന്ന യജമാനൻ ദ്രോഹികളായ ശത്രുക്കളെ
ഹിംസിക്കും. (ഹിംസിക്കുളെ) സ്തോത്രകർത്താവും ഹവിർഭാതാ
വുമായി, ആ യജമാനൻ അഭിവൃദ്ധി പ്രാപിക്കുന്നു. പിന്നെ,
തന്റെ പുത്രന്റെ പുത്രനെക്കണ്ടുകൊണ്ട് ചിരകാലം ജീവി
ജ്ഞം. ഏതേതു യജമാനനെ ബ്രഹ്മണസ്പതി സ്തോത്രഹവി
സ്സുകൾ കൈക്കൊണ്ട് പണ്ടാതിയാക്കുന്നുവോ, അപൻ അവി
ടേയ്ക്കു തുല്യനായി ഭവിക്കുന്നു.

2 വീരേഭീർവീരാൻ വന്തവചനഷ്ടതോ

ഗോഭീരയിം പ്പ്രഥമേ ബോധിതിത്കനാ

തോകം ചതസ്യതനയം ചവചതേ

യം-യം യജം കൃണതേ ബ്രഹ്മണസ്പതി:

അന്വയം:—

ബ്രഹ്മണം പതി:

യം-യം

— യം-യം യജമാനം

യജം കൃണതേ

— സഖായം കരുതേ

(സയജമാനഃ) വിരേഭിഃ	— ആത്മീയൈഃ വിരൈഃ പുത്രൈഃ
വനഷ്ടതഃ	— ഹിംസതഃ
വീരാൻ വനവൽ	— ശത്രുപുത്രാൻ വനയാൽ,
	ഹിംസയാൽ
(അപിച) ഗോഭിഃ രയിഃ	— ഗോഭിസ്സുഹിതം ധനം
പ്രഥമൻ	— പ്രഥയതി, വിസ്താരയതി
ത്വന്നാ ബോധതി ച	— ആത്മനാ ഏവ സർവ്വം ജാനാതി,
	അനന്യാധീന ജ്ഞാനോഭവതി ച
(ത്വമാ) തസ്യ തോകം	
തനയം ച	— പുത്രം പൌത്രം ച
(ബ്രഹ്മണസ്തതിഃ)	.
വൽതേ	— വർധയതി

അർത്ഥം.—ബ്രഹ്മണസ്തപതി ഏതു യജമാനനെ ചങ്ങാതിയാക്കുന്നുവോ ആ യജമാനൻ തന്റെ പുത്രന്മാരെക്കൊണ്ടു്, ദ്രോഹികളായ ശത്രുക്കളുടെ പുത്രന്മാരെ ഹിംസിക്കും. കൂടാതെ പശുക്കളൊത്ത ധനത്തെ വളർത്തും, പരത്തും. അവൻ തന്നെത്താനെല്ലാമറിയുകയും ചെയ്യുന്നു. എല്ലാ അറിവും സ്വാധീനമായിത്തീരുന്നു. പിന്നെ, ബ്രഹ്മണസ്തപതി അവന്റെ പുത്രനെയും പൌത്രനെയും വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു.

3 സിന്ധുൻക്ഷോഭശ്ശിമീവാഘ്നാലായതോ

വൃഷേവവധ്രീരഭിവഷ്ടയാജസാ

അഗ്നേരീവപ്രസിതിന്നാഹവർത്തവേ

യംയംയജംകൃണതേബ്രഹ്മണസ്തപതിഃ

അന്വയം:—

ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ

യം-യം

യജം കൃണതേ

ശിമീ-വാൻ

— യംയം യജമാനം

— സഖായം കരുതേ

— ബ്രഹ്മണസ്തപതേഃ പരിചരണാനുനാ കർമ്മണായുക്തഃ സഃ യജമാനഃ

സിന്ധുഃ ക്ഷോഭഃ ന	— സ്യന്തസീലാ നദീക്ഷുദൃമാനഃ കൃലം യഥാഭിനതന്തി തഥാ
വധൂൻ വൃഷാ-ഇവ	— നിവൃ്യാൻ ബലവത്ത് സേചനസമർത്ഥഃ, സവീര്യഃ അഭിവൃദ്ധി തദാർത്ഥ
ഋലായതഃ	— ഹിംസതശ്ശത്രുൻ
ദാജസാ അഭി വധൂ	— ബലേനഹന്തുമഭിതഃ കായതേ
(അപിചാസൗ) അഗ്നേഃ—	
ഇവ പ്ര-സിന്ധിഃ	— അഗ്നേർജ്വാലേവ
വർഷവേ ന അഹ	— വാരന്ധിതും, നിവർത്തിതും നൈവശക്യതേ

അർത്ഥം—ഏതേതു യജമാനനെ ബ്രഹ്മണസ്പതി ചങ്ങാതിയാക്കുന്നവോ, ബ്രഹ്മണസ്പതിക്കു പരിചരണാർത്ഥമായ (ഉപാസനാർത്ഥമായ) കർമ്മമൊത്ത ആ യജമാനൻ, ഒഴുകുന്ന നദി ഇടിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന കരയെ ഉടക്കുന്നപോലെയും, ചെറുപ്പവും ഊക്കുറ്ററ കാള ക്ഷീണിതനും ദുബലനായ കാളയെ ജയിക്കുന്നപോലെയും, ഉപദ്രവകാരികളായ ശത്രുക്കളെ സ്വബലത്താൽ ടെക്കുപാനിപ്പിക്കുന്നു, ടെക്കുന്നു. പിന്നെ, ആ യജമാനൻ അഗ്നിയുടെ ജ്വാലപോലെ ആകും തടുത്തുനിർത്താൻ അശക്യനായി വേരിക്കുന്നു.

4 തസ്മാ¹അഷ്¹ത്തിഭി¹വ്യാ¹അ¹സ്പ¹ത്വ¹ത
സ്സസ¹ത്വ¹ഭിഃ¹പ്രഥ¹മോ¹ഗോ¹ഷ്ഗ¹ച്ഛ¹തി
അ¹നി¹ശ്ച¹ത¹വി¹ഷി¹ഹ്¹ന്തേ¹യാ¹ജ¹സാ¹
യം¹യം¹യു¹ജം¹ഋ¹ണ¹തേ¹ബ്രഹ്മ¹ണ¹സ്പ¹തിഃ¹

അന്വയം:—

ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ

യം-യം

യുജം ഋണതേ

തസ്മൈ ഭിവ്യാഃ

— യം-യം യജമാനം

— സഖായം കരുതേ

— ഭിവിഭവാഃ, വൃഷ്ടിലക്ഷണാ
ആപഃ

അസംശ്യാതഃ അർഷന്തി	— അനിരുദ്ധാസ്സത്യഃ ഗച്ഛന്തി പ്രാപ്തവന്തി
(തഥാ) സഃ സത്വ-ഭിഃ പ്രഥമഃ	— പരിചാരകൈസ്സഹിതഃ — അന്യേഭ്യോയജമാനേഭ്യഃ പൂർവ്വാവീസൻ
ഗോഷ്ഠ ഗച്ഛതി (കിംച) അനിഭൃഷ്ട- തവിഷിഃ	— ഗവാദിധനം പ്രാപ്നോതി — പരൈരബാധിതാതവിഷീ, ബലംയസ്യസസൻ
ഓജസാ ഹന്തി	— ശത്രുൻഹന്തി

അർത്ഥം:- ഏതേതു യജമാനനെ ബ്രഹ്മണസ്പതി ച
ങ്ങാതിയാക്കുന്നുവോ, ആ യജമാനന് ഭ്യോവിൽ നിന്ന് മഴ
വെള്ളം തടവില്ലാതെ വരുന്നു. പിന്നെ, അദ്ദേഹം പരിചാര
കരോടുചേർന്ന് മറ്റു യജമാനന്മാരേക്കാൾ മുമ്പനായി, പശു
ക്കൾ മുതലായ ധനത്തെ പ്രാപിക്കുന്നു. കൂടാതെ അന്യരാൽ
ബാധിക്കപ്പെടാത്ത ബലമുറുവനായി ശത്രുക്കളെ ഒടിക്കുന്നു.

5 തസ്യാഇവിശ്വേഷധനയന്തസിന്ധവോ
ക്ഷിദ്രാശമ്മദധിരേപരൂണി
ഭേവാൻംസുതേസുഗേസ്സഹ്വരേ
യംയംയുജംകൃണതേബ്രഹ്മണസ്പതിഃ

വ 4

അന്വയം:-

(ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ

യം-യം

യുജം കൃണതേ

തസ്മൈ ഇൽ

വിശ്വേഷ സിന്ധവഃ

ധനയന്ത

(തഥാ) അക്ഷിദ്രാ

— യംയംയജമാനം

— സഖായം കരുതേ

— തസ്മൈ യജമാനായൈവ

— സത്യാസ്യന്തഗീലാനഭ്യഃ

— ചലയന്തി, അഭീഷ്ടഫലസിദ്ധ്യ
ർത്ഥം പ്രവഹന്തി

— മരിദ്രാഹിതാനി, സന്താനാനി

പുത്രണി ശമ്മ	— ബഹുനിശമ്മാണി, സുഖാനി
ദധിരേ	— തദൈസുഹൃവധാര്യന്തേ
സുഹൃഃ സഃ	— ശോഭനധനഃ സഃ
ദേവാനാം സുഹൃേ ഏധന്തേ	— ദേവൈഃ പ്രന്തേസുഖേ വന്തേ മാനസ്സൻ വദ്ധന്തേ

അർത്ഥം-ഏതേതു യജമാനനെ ബ്രഹ്മണസ്പതി ച
ജാതിയാക്കുന്നവോ, അദ്ദേഹത്തിന്നുവേണ്ടിത്തന്നെയാണ് ഒഴു
കുന്ന എല്ലാ നദികളും ചലിയുന്നത്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭി
ഷ്ഠഫലസിലിജ്ഞാൻ പ്രവഹിക്കുന്നത് അതുപോലെ ഇടമു
റിയായത വളരെ സുഖങ്ങൾ, മംഗളങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിന്നുവേ
ണ്ടി ധരിയ്ക്കപ്പെടുന്നു നല്ല ധനത്തോടുകൂടിയവരും ദേവദത്തമാ
യ സുഖത്തിൽ വത്തിയുന്നവനുമായി വൃദ്ധി പ്രാപിക്കുന്നു

വർഗ്ഗം-5

- 1 ഋജിപ്സോവനവദനഷ്യതോ
ദേവയനിദദേവനമദ്യസഃ
സപ്രാവീരിദനവതീപ്തീസുദഷ്ഃ
യജേദയദ്യോവിദോതിദോജനം

അനന്തം:-

ഋജു ഇതി	— ആജവയുക്ത ഏവ
ഗംസഃ	— ബ്രഹ്മണസ്പതിഃ സ്തോതാ
വനഷ്യതഃ വനവതി	— ഹിംസതശ്ശത്രുൻ വനയാതി, ഹിംസയാതി
ദേവ-യൻ ഇതി	— ബ്രഹ്മണസ്പതിമാത്മനാ ഇച്ഛന്തേവ
അദേവ-യനം	— തദപിപാതി. പുരുഷം.
അഭി അസതീ	— അഭിഭവേതി
(തഥാ) സപ്ര-അവീഃ ഇതി	— സപ്ര, പ്രകഷണ ബ്രഹ്മണ സ്പതേനുപ്പയിത്തേവ

പുൽ-സു ദണ്ഡരം	— പുതനാസു, സംഗ്രാമേഷു തരീതുമശക്യം
വനവൽ	— ഹിംസയാൽ
(തമാ) യജാ ഇൽ	— ബ്രഹ്മണസ്പതിം ഹവിഷാ ഇഷ്ടവാന്മേവ
അയജോഃ ഭോജനം	— അയജാനഃ ഭോഗസാധനം
വി ഭോതി	— വിശേഷേണ ഭജേത, ഭജതി

അർത്ഥം:-നേർവഴിക്കാരൻ തന്നെയായ ബ്രഹ്മണസ്പതിയുടെ സ്തോതാവു ദ്രോഹികളായ ശത്രുക്കളെ ഹനിക്കും ബ്രഹ്മണസ്പതിയെ ആത്മാവിനാൽ ഇച്ഛിക്കുന്നവൻ തന്നെ അവിടുത്തെ അനുഗ്രഹമിച്ഛിക്കാത്തവരെ കീഴടക്കും. അതുപോലെ വേണ്ടുവണ്ണം ബ്രഹ്മണസ്പതിയെ തൃപ്തിപ്പെടുത്തുന്നവൻ മാത്രം, യുദ്ധങ്ങളിൽ തോല്പിക്കാൻ പറ്റാത്തവനെ ഒട്ടക്കും പിന്നെ ബ്രഹ്മണസ്പതിയെ ഹവിസ്സുകൊണ്ടു യജിക്കുന്നവൻതന്നെ യാഗം ചെയ്യാത്തവന്റെ ഭോഗസാധനം (ധനം) നേടും.

2 യജസ്വീരപ്രവിഹിമനായതോ
ദ്രോമനഃകൃണഷ്വവൃത്രതുര്യേ
ഹവിഷക്രണഷ്വസഭോഗയമാസസി
(ബ്രഹ്മണസ്പതേരവആവൃണിമഹേ

അനായം:-

(ഋഷിഃ ആത്മീയം പുരുഷം ശാസ്വി)

ഹേ വീര,	— വിശേഷേണ സ്തുതിനാം പ്രേരക, സഖേ
യജസ്വ	— ബ്രഹ്മണസ്സതിം സ്തുത്യാപുജയ
മനായതഃ	— ശീഘ്രപ്രവർത്തമാനാൻ ഹിംസകാൻ
പ്രവിഹി	— പ്രകർഷേണ യുദ്ധാത്മംഗമ
വൃത്ര-തുര്യേ	— വൃത്രാണാം, ശത്രുണാം ഹിംസാഹേതുകേ സംഗ്രാമേ

ഭദ്രം മനഃ കൃണാഷ്വ

— കല്പ്യാണം, ധാർഷ്ട്യോപേതം
മനഃ കരുഷ്വ

(ബ്രഹ്മണസ്പതേ

രനഗ്രഹാൻ തവൈവ

ജയോഭവതി, തഥാ

ബ്രഹ്മണസ്പതയേ)

ഹവിഃ കൃണാഷ്വ

— പ്രയച്ച

യഥാ (ത്വം) സു-ഭഗഃ

അസസി

— ശോഭനധനഃ ഭവേഃ

(ബ്രഹ്മണസ്പതേര്യോഗേന സുഭഗോഭവിഷ്യതി)

(അപിചവയം)

(ബ്രഹ്മണഃ പതേഃ

അവഃ ആ വൃണീമഹേ — രക്ഷണം പ്രാർത്ഥയാമഹേ

അർത്ഥം.—(ദൃഷ്ടി സ്വാത്മാവിനോടു പറയുന്ന)

അല്പയോ സ്മൃതിപ്രേരകനായ സഖാഭവേ, ബ്രഹ്മണസ്സതിയെ സ്മൃതിയാൽ പൂജിക്കുക. വേഗതയോടുകൂടി നേരിടുന്ന ദ്രോഹികളോടു പോരിനായി പോവുക. ഗതൃകളായുള്ള, ഹിംസാഹേതുവായ, യുദ്ധത്തിൽ കല്പ്യാണമായ, ധീരമായ മനസ്സു പാലിക്കുക. (എന്നാൽ ബ്രഹ്മണസ്പതിയുടെ അനുഗ്രഹം കൊണ്ട് ജയം വരും) ബ്രഹ്മണസ്പതിക്കായി ചന്തപുരോധാശാഭി ഹവിസ്സേകുക. ബ്രഹ്മണസ്സതിക്കുള്ള യാഗം കൊണ്ട്, നീ ശോഭനധനനായി ഭവിക്കും. ബ്രഹ്മണസ്പതിയുടെ രക്ഷണത്തെ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു.

3 സജ്ജജാനസവിശാസജ്ഞതാ

സപുത്രൈർവാജം ഭരതേധനാനൃഭിഃ

ദേവാനാം യഃ പിതർമാവിവാസതി

ശ്രദ്ധാർഹനാഹവിഷാ ബ്രഹ്മണസ്സതി.

-

മനാഃ	— ശ്രദ്ധായുക്തമനസ്സഃ
പിതരം	
നഃ പതിം	— പാലയിതാരം ബ്രഹ്മണസ്സതിം
ാസതി	— ചന്ദ്രപുരോധാശാഭിനാ പരിചരന്തി
	— സ ഏവ യജമാനഃ
	— ജാതേന സർവ്വേണ ലോകേന
ഭതേ	— അന്നം ബിഭേതി, സംഭേതി
നാ (വാജം	
വ) വിശാ	— പ്രജയാ, അത്ഥീയേന ബന്ധു ജനേന (വാജം ഭേതേ)
ച) പുനൈഃ	— ആത്മീയൈരപത്യൈഃ (വാജം ഭേതേ)
തൃ-ഭിഃ	— നേത്രഭിഃ അന്ത്യൈഃ പരിചാരകൈഃ
	— ധനാനി (ഭേതേ, സംപാദയതി)
ബ്രഹ്മണസ്സതിമിഷ്ടവതഃ യജമാനസ്യജനാഃ അന്നധനയോ കാലേവന്തി)	

ഭക്തം—ഏതു യജമാനൻ ശ്രദ്ധയോടെ മനസ്സുറുവനായി
മാരുടെ പാലകനായ ബ്രഹ്മണസ്പതിയെ ചന്ദ്രപുരോ
ഭി ഹവിസ്സാൽ പരിചരിക്കുന്നുവോ, ആ യജമാനൻ
മായ സർവ്വലോകത്തോടും കൂടി അന്നം സംഭരിക്കുന്നു.
മം സ്വന്തം ജന്മംകൊണ്ട് അന്നം സംഭരിക്കുന്നു. അദ്ദേ
ഹന്ന സ്വന്തം ബന്ധുജനങ്ങളോടുകൂടി അന്നം സംഭരി
സ്വന്തം സന്താനങ്ങളോടുകൂടി അന്നം സംഭരിക്കുന്നു.
വിലയായ മറ്റു പരിചാരകന്മാരോടുകൂടി ധനങ്ങൾ സമ്പാ
ന്നം. (ബ്രഹ്മണസ്പതിയെ യജിക്കുന്ന യജമാനന്റെ
കൾ അന്നധനങ്ങൾ നേടുന്നവരായിരിക്കുന്നു.)

4 യോഽനുസ്മഹവൈദ്ഘൃതവദ്ഽഭിരവിധൽ
 പ്രതഃപ്രാചാന്യതിബ്രഹ്മണസ്പതിഃ
 ഉരുഷ്യതിമഹ്മസോരക്ഷതീരിഷോ ॥ १ ॥
 ഹോഷിദസോരുരുചക്രിരദ്ഽഭിതഃ

വ 5

അന്വയം:-

യഃ അനുസ്മ	— ബ്രഹ്മണസ്പതയേ (ഇമം ബ്രഹ്മണസ്പതിം)
ഘൃതവദ്ഽഭിഃ	— ഉപസ്മരണാഭിഃലാരണാത്തകൈ ആജ്ഞേതപേതൈഃ
ഹവൈഃ അവിധൽ ബ്രഹ്മണഃ പതിഃ ത.	— ഹവിർഭി പരിചരതി
പ്രാചാ	— പ്രാചീനേന, പ്രജനാമാഗ്നേന
പ്ര നയതി (അപിച) ഈ.	— പ്രകൃഷ്ടം ഫലം പ്രാപയതി
അഹസഃ ഉരുഷ്യതി	— ഏതം പാപാദ്രക്ഷതി
(തഥാ) റിഷഃ രക്ഷതി	— ഹിംസകാദ്രക്ഷതി
അഹോഃ ചിതീ	— അഗ്നേന, ദാരിദ്ര്യം അപിരക്ഷതി
(അപിച) അനുസ്മ അദ്ഽഭിതഃ	— മഹാൻ, ആചാര്യഭൂതോ ബ്രഹ്മണസ്പതിഃ
ഉരു-ചക്രിഃ	— ഉരോഃ, വിന്യീർണ്ണസ്യ ഉപകാരസ്യ കർത്താ (ഭവതി)

അർത്ഥം:-ഏതു യജമാനൻ ബ്രഹ്മണസ്സതിയെ ഉപസ്മരണാഭിഃലാരണരൂപങ്ങളായ നെയ്യകൾ ചേർന്ന ഹവിസ്സുകളാൽ പരിചരിക്കുന്നുവോ, അദ്ദേഹത്തെ ബ്രഹ്മണസ്പതി നോയ വഴിയിലൂടെ ഉൽകൃഷ്ടഫലത്തിലെത്തിക്കുന്നു. അദ്ദേഹത്തെ പാപത്തിൽനിന്ന് രക്ഷിക്കുന്നു. ദ്രോഹിയിൽ നിന്ന് രക്ഷി

കുന്നു. ഭാരിഭൃത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിക്കുന്നു. കൂടാതെ അദ്ദേഹത്തിന് മഹാനായ ആചാര്യനായി, ബ്രഹ്മണസ്പതി വലിയ ഉപകാരിയായി ഭവിക്കുന്നു.

വർഗ്ഗം 6-7-8 ഗാർത്ഥമദഃ കൂർമ്മഃ ഋഷിഃ ത്രിഷുപ്തമനഃ ആദിത്യോദേവതാ

1 ഇമാഗിര ആദിത്യേഭ്യോഽഘൃതസ്തൃ
സ്തനാദ്രാജഭ്യോജ്ജഹ്വാജഹോമി
ശ്രണോതുമിത്രോ അര്യമാഭഗോന
സ്തുവിജാതോ വരണോദക്ഷാഅംശഃ

അന്വയം:-

രാജ-ഭ്യഃ ആദിത്യേഭ്യഃ — രാജമാനേഭ്യഃ അദിതേഃ
പുത്രേഭ്യഃ

ഘൃത-സ്തൃഃ ഇമാഃ ഗിരഃ — ഘൃതം ക്ഷരന്തിഃ സ്തുതിവാചഃ
സ്തനാൽ ജഹ്വാ ജഹോമി — സ്വർഭാവാഗിന്ദ്രിയേണ
പ്രയച്ഛാമി. കരോമി

(മത്രാണാം പയോഘൃതാദിക്ഷരണഹേതുത്വം ആക്രാന്തം)
മിത്രഃ, അര്യമാ, ഭഗഃ,

തുവി-ജാതഃ — ബഹുദേശേഷപനഗ്രഹാത്മം
പ്രാദുർഭൂതഃ

വരണഃ, ദക്ഷഃ, അംശഃ

നഃ ശ്രണോതു — അസ്തദീയാസ്താഗിരഃ പ്രത്യേകം
ശ്രണോതു

അർത്ഥം:-പ്രകാശമാനന്മാരായ അദിതിപുത്രന്മാർക്കായി നെയ്തൊലിക്കുന്ന ഈ സ്തുതിവാക്കുകൾ എപ്പോഴും നാവാൽ ജഹോമിക്കുന്നു (ഏങ്ങളിൽ പാലും നെയ്യും ഒലിക്കൽ ശ്രുതി പ്രസിദ്ധം) മിത്രനും, അര്യന്മാരും, ഭഗനും, അനഗ്രഹത്തിനായി പലയിടങ്ങളിലും പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്ന വരണനും, സമർത്ഥനായ അംശനും ഞങ്ങളുടെ ഈ സ്തുതിവാക്കുകളെ പ്രത്യേകം

കേരക്കളെ. ("അഖ്യുപുത്രാസോ അഭിതേ" എന്ന പ്രമാണ പ്രകാരം മിത്രൻ, വരുണൻ, ധാതാവ്, അര്യമാവ്, അംശു, ഭഗൻ, ഇന്ദ്രൻ, വിവസ്വാൻ എന്നിവരാകുന്നു ആ ഏട്ടുപേർ. മിത്രൻ പ്രമീതിയിൽ നിന്ന്, നാശത്തിൽനിന്ന് ത്രാണനം ചെയ്യുന്നവൻ, അല്ലങ്കിലെല്ലാവർക്കും സ്നേഹഭൂതൻ; അര്യമാവ് അരികളെ, ശത്രുക്കളെ നിയമിക്കുന്നവൻ, അടക്കുന്നവൻ; ഭഗൻ-ഭജനീയൻ, ഭാഗ്യദേവൻ; വരുണൻ-പാപത്തിന്റെ വാരകൻ, നിവാരകൻ; എന്നിങ്ങനെ മിത്രാദികൾക്ക് ഗുണാനുസാരങ്ങളായ അർത്ഥങ്ങൾ പറയപ്പെടുന്നു.)

2 ഇമം സ്തോമം സക്രതവോമേണാഭ്യ
 മിത്രോ അര്യമാവരുണോജുഷന്ത
 ആഭിത്യാസശ്ശുചയോധാരപുതാ
 അവ്യജിനാ അനവദ്യാ അരിഷ്ടാഃ

അന്വയം:-

ഇമം മേ സ്തോമം:	— അസുഭിയം സ്തോത്രം.
സ-ക്രതവഃ, ശുചയഃ	— സമാനകർമ്മാണഃ, ദീപ്യമാനാഃ
ധാര-പുതാഃ	— ഉദകധാരാഭിരിവ നിർമ്മലാഃ
അവ്യജിനാഃ	— അവജ്ജിതാരഃ, സർവ്വാനുഗ്രാഹകാഃ
അനവദ്യാഃ	— അപദ്ഭ്യേന, പാപേനരഹിതാഃ
അരിഷ്ടാഃ ആഭിത്യാസഃ	— കേനാപ്യഹിംസിതാഃ അഭിതേ പുത്രാഃ, മിത്രാഭയഃ
മിത്രഃ അര്യമാ, വരുണഃ	— കേനാപ്യഹിംസിതാഃ അഭിതേ പുത്രാഃ, മിത്രാഭയഃ
അഭ്യ ജുഷന്ത	— ഇദാനിം സേവന്താം.

അർത്ഥം.-എന്റെ ഈ സ്തോത്രത്തെ സമാനകർമ്മാക്കളും പ്രകാശമാനന്മാരും ജലധാരകളെക്കൊണ്ടെന്നപോലെ നിർമ്മലന്മാരും (ഉപാസിക്കുന്നവരെ) ഉപേക്ഷിക്കുവാൻ അനുഗ്രഹിക്കുന്നവരും പാപം തീണ്ടാത്തവരും ആരാലും കേടല്ലിക്കപ്പെടാത്തവരും, അഭിതിയുടെ പുത്രന്മാരുമായ മിത്രനും അര്യമാവും വരുണനും സ്വീകരിക്കട്ടെ.

3 തത്ത്വഭിത്യാസുരവോഗഭീരാ
 അഭ്യാസോഭിഹ്സന്തോഭ്രൂക്ഷാഃ
 അന്തഃപശ്യന്തിവൃജിനോതസാധു
 സർവ്വംരാജഭ്യഃപരമാചിന്തി

അന്വയം:-

തേ ആഭിത്യാസഃ	— അഭിതേ: പുത്രാ:
ഉരവഃ, ഗഭീരാഃ	— മഹാന്തഃ ഗാംഭീര്യോപേതാഃ
അഭ്യാസഃ	— ശത്രുഭീരഹിംസിതാസ്സന്തഃ
ഭിഹ്സന്തഃ	— ശത്രുന്ദംഭിതം, ഹിംസിച്ച മിച്ചന്തഃ
(തഥാ) ഭൂരി-അക്ഷാഃ	— ഭൂരിണി, ബഹുനി അക്ഷീണി ചക്ഷുഷിയേഷാംതേ
അന്തഃ	— മധ്യേ, പ്രാണിനാം ഹൃദിപ്രേരകതയാ വർത്തമാനാസ്സന്തഃ
വൃജിനാ ഉത സാധു	— വൃജിനാനി, പാപാനി, അപിച സാധുനി, പുണ്യാനി പ്രാണിഭിഃ കൃതാനി
പശ്യന്തി	— ജാനന്തി
പരമാ ചിന്തി	— പരമാണി, ദൂരദേശാവസ്ഥി താന്യപി
സർവ്വം	— സർവ്വാണി ഭൂഗൃഹാനാനി
രാജ-ഭ്യഃ	— ഈശ്വരാണാമാഭിത്യാനാം
അന്തി	— അന്തികേ, സമീപേവർത്തതേ

അർത്ഥം.-ആ അഭിതിപുത്രന്മാരും മഹാന്മാരും ഗംഭീരന്മാരും ശത്രുക്കളാൽ ബാധിതപ്പെടാത്തവരായി ശത്രുക്കളെ അടക്കാനിച്ഛിച്ചു കണക്കറ്റ കണ്ണുകളോടുകൂടിയ പ്രാണികളുടെ ഹൃദയമധ്യത്തിൽ പ്രേരകരായി വർത്തിച്ചുകൊണ്ടു്, അവർ

ചെയ്യുന്ന പാപങ്ങളെയും പുണ്യങ്ങളെയും കാണുന്നു, അറിയുന്നു. വിദൂരദേശസ്ഥിതിക്കുള്ളൊരു പോലും ഈശ്വരന്മാരായ ആദിത്യന്മാർക്ക് അടുത്തുള്ളവരത്രേ.

4 ധാരയന്തഃ¹ ആദിത്യാ²സോജഗൽ³സ്ഥാ⁴
 ദേവാ⁵വിശ്വസ്യ⁶ഭുവനസ്യ⁷ഗോപാഃ⁸
 ദീപ്താ⁹ധിയോ¹⁰രക്ഷമാണാ¹¹അസുര്യ¹²
 ഭൂതാ¹³വാ¹⁴നശ്ച¹⁵യമാനാ¹⁶ഋണാനി¹⁷

അനന്യം:—

ജഗൽ സ്ഥാ:	— ജങ്ഗമം സ്ഥാവരം ച ഏത ദേവവിധം ഭൂതജാതം
ധാരയന്തഃ	— അവസ്ഥാപയന്തഃ
ദേവാ:	— മാനാദി ഗുണയുക്താ:
വിശ്വസ്യ ഭുവനസ്യ ഗോപാ:	— സർവ്വസ്യ ലോകസ്യ ഗോപയിതാരഃ, രക്ഷിതാരഃ
ദീപ്ത-ധിയഃ	— ദീപ്താണി കർമ്മാണി യേഷാം തേ
അസുര്യം	— അസുരം, ഉദകം ദോഷീതി മോലഃ, തത്ര ഭവമുദകം
രക്ഷമാണാ:	— തന്മന്തകാലേ വൃഷ്ട്യർത്ഥം രക്ഷന്തഃ
ഋത-വാന്തഃ	— സത്യവന്തഃ
ഋണാനി	— സ്തോത്രജിരന്യേഭ്യഃ പ്രദേയാനി
ചയമാനാഃ ആദിത്യാസഃ	— അപഗതയന്തഃ തേ (അസുരധീനാ ഭവന്തു)

അർത്ഥം.—ജംഗമസ്ഥാവരങ്ങളായ ഇരുവിധം ചരാചരസമൃദ്ധത്തെ സ്ഥാപിച്ച് ധരിയ്ക്കുന്നവരും, മാനാദി ഗുണങ്ങളിയന്നവരും, ലോകത്തിന്റെ മുഴുവൻ രക്ഷകരും നീണ്ടതൂണർ കർമ്മങ്ങളാഴുകുടിയവരും, അതാതു കാലത്തു് ചെയ്തിയ്ക്കാനായി

മേലത്തിനുള്ളിൽ ജലം രക്ഷിക്കുന്നവരും, സത്യവാന്മാരും, തങ്ങളുടെ സ്നേഹാർക്കരം അന്യർക്ക് വീട്ടേണ്ട കടങ്ങൾ പോകുന്നവരുമായ ആ ആദിത്യന്മാർ ഞങ്ങൾക്ക് വശന്മാരാവട്ടെ, ഞങ്ങളിൽ തല്പരന്മാരാവട്ടെ.

5 വിദ്യാമാദിത്യാഅവസോവോഅസ്യ
യദര്യമന്യേആപിനയോള
യഷ്ടാകംമിത്രാവരണാപ്രണീതേ
പരിശ്വദ്രേവദുരിതാനിപൃജ്യാം

വ 6

അന്വയം:-

- ഹേ ആദിത്യാ, വ: — യഷ്ടാകം
- അസ്യ അവസ: വിദ്യാം — (കർമ്മണിഷഷ്ടീ) അവനം ലഭേയ
- ഭയേ ആ — രാക്ഷസാദിഭ്യ: ആഗതേസതി
- യൽ മയ:-ള ചിൽ — യഷ്ടഭീയം യദ്രക്ഷണം സുഖസ്യ ഭാവയീതൃപലഭയേ
- ഹേ അര്യമൻ, മിത്രാവരണാ, — മിത്രാവരണം
- യഷ്ടാകം പ്ര-നീതേ — അസ്സഭീഷയേ പ്രകൃഷ്ടേ നയനേ സതി
- ശ്വദ്രാ-ഇവ — ശ്വദ്രാണീവ, സ്ഥാതുമയോഗ്യാ നി ഗർഭവന്തി സ്ഥലാനീവ
- ദു:-ഇതാനി പരി പൃജ്യാം - പാപാനി പരിത്യജേയം

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ആദിത്യന്മാരേ, നിങ്ങളുടെ ഈ രക്ഷണം ലഭിച്ചാവും, രാക്ഷസാദികളിൽ നിന്ന് ഭയം വരവേ നിങ്ങളുടെ യാതൊരു സുഖകരമായ രക്ഷയുണ്ടോ, അതുലഭിച്ചാവും. അല്ലയോ അര്യമൻ, മിത്രവരണന്മാരേ, ഞങ്ങളുടെ വിഷയത്തിൽ നിങ്ങളുടെ ഉൽകൃഷ്ടമായ നയിത്തുലളളപ്പോരം, നിൽക്കാൻ വയ്യാത്ത വിധം കണ്ടുകത്തിയ സ്ഥലങ്ങൾപോലെ ഇപ്പോഴുള്ള ഞങ്ങൾ വിട്ടുനില്പാവും, അവയിൽ നിന്നകലാവും.

6 സുഗോഹി¹വോ²ജ്ഞാ³നേ⁴മി⁵ത്ര⁶പ⁷ന്നാ⁸
 അ⁹ഗൃ¹⁰ക്ഷ¹¹രോ¹²വ¹³ന്ന¹⁴സാ¹⁵ധു¹⁶സ്തി¹⁷
 തേ¹⁸നാ¹⁹ദി²⁰ത്യാ²¹ജ്ഞാ²²ധി²³വോ²⁴ച²⁵താ²⁶നോ²⁷
 യ²⁸ച്ച²⁹താ³⁰നോ³¹ദ³²സ്തി³³ഹി³⁴ഹ³⁵സ്തി³⁶ഹി³⁷

അന്വയം:-

ഘോരജ്ഞാൻ, മിത്ര,

വജ്രം, വ: — യുദ്ധം.

സു-ഗ: , അഗൃക്ഷാ: — സുഖേനഗതവ്യ:, കണ്ടകാ
 ഹിത:

സാധു: പന്നാ: അസ്തി ഹി — സാധക:, ഗോഭന: മാർഗ്ഗാ
 വിദ്യഭേദമു

(അത:) തേന (പഥാ അസ്മാൻ നയത)

ഘോരജ്ഞാ: ന: — അസ്മാൻപ്രതി

അധി വോചത — അധിവചന:, പക്ഷപാത
 വചനംകരുത

(അപിച്) ന:

ദി-പരിഹസ്തു — പരിഹസ്തു:, വിനാശയിതു
 ഭേദക്യ:

ഗമ യച്ചത — സുഖം ഭവത

ഭാഷം:-അല്ലയോ ജ്ഞാൻ, മിത്ര, വജ്രം, സുഖമായി
 പോകാവുന്നതും ഭേദമില്ലാത്തതും ഉദിച്ചുസാധകവുമായ ഒരു മാർ
 ഗ്ഗം നിങ്ങൾക്കുണ്ടല്ലോ. അതിലൂടെ അങ്ങനെ നയിച്ചാലും.
 അല്ലയോ ആദിത്യന്മാരേ, അങ്ങനെയൊരിച് അനുകൂലപക്ഷ
 പാതപരമായി (ഐ ഭവേന്മാദാദ്) പറഞ്ഞാലും. കൂടാതെ
 ആർക്കും നശിപ്പിക്കാൻ കഴിയാത്ത സുഖം തന്നെ ഉണ്ടാലും.

7 പിപതുനോഅഭിതിരാജപുത്രാ

തിദോഷാംസ്യര്യമാസുഗേഭിഃ

ബ്രഹ്മനിത്രസ്യവരണസ്യശര്മ്മോ

പസ്യഥപുത്രവീരാഅരിഷ്ടാഃ

അന്വയം:-

രാജ-പുത്രാ	— രാജമാനാ മിത്രാഭയഃ പുത്രാഃ യസ്യാഃ, താദൃശീ
അഭിതിഃ	— അഭിനാഭേവമാതാ
നഃ ദോഷാംസി	— ദോഷ്യൂണി രക്ഷാംസി
അതി പിപതു	— അതിപാരയതു, അതിക്രമ്യത ദ്രഹിതം ദേശം പ്രാപയതു
അര്യമാ (പ) സു-ഗേഭിഃ	— സുഷ്ണഗന്തവ്യൈഃ മാന്യൈഃ അസ്സാൻ പാരയതു
(അപിപ) പുത്ര-വീരാഃ	— ബ്രഹ്മഭീർവീരൈഃ പുത്രാഭിഭി രപേതാഃ
അരിഷ്ടാഃ	— കേനാപ്യഹിംസിതാശ്ചസന്തഃ
മിത്രസ്യ, വരണസ്യ	
(പ) ബ്രഹ്മൻ	— പരിവൃദ്ധം
ശര്മ്മ ഉപ സ്യഥ	— സുഖം ഉപഗതാഭവേമ

അർത്ഥം.-പ്രകാശമാനന്മാരായ മിത്രാഭിഭേവന്മാർ ആരുടെ പുത്രരാണോ, ആ ദേവമാതാവായ അഭിതി നമ്മളെ, ദോഷാകളായ രക്ഷസ്സുകളെ മറികടത്തി, അവരില്ലാത്ത സ്ഥലം പ്രാപിപ്പിക്കട്ടെ. അര്യമാവു എളുപ്പത്തിൽ പോകാവുന്ന വഴികളിലൂടെ നമ്മളെ കടത്തട്ടെ. കൂടാതെ ധാരാളം പുത്രപൗത്രന്മാരോടുകൂടിയും ആരാലും കേടേല്പിക്കപ്പെടാതെയും നമ്മൾ മിത്രന്റെയും വരണന്റെയും സുഖം പ്രാപിച്ചവരായി ഭവിക്കാവൂ. (മിത്രൻ വിനാശത്തിൽ നിന്ന് രക്ഷിക്കുന്നവനും, ഏലക്കം മിത്രഭൂതനാണ്. വരണൻ പാപനിവാരകനും. അപ്പോൾ മിത്രന്റെയും വരണന്റെയും സുഖം മൈത്രിയും ദുരിതനിവൃത്തിയുമത്രെ.)

8 തിസ്രോഭൂമീദ്ധാരയത്രിതദ്യ
 ത്രിണിവൃതാവിദേമേഘാനരേഷാം
 ഋതേനാഭിത്യോഽഹിവാമഹിത്വം
 തദര്യമൻവരണമിത്രപാത

അന്വയം:-

തിസ്രഃ ഭൂമിഃ	— ഭൂതന്തരിക്ഷസ്വർഗ്ഗാൻ, ത്രിൻ ലോകാൻ
(ആഭിത്യോ) ധാരയൻ	— വൃഷ്ടിപ്രദാനാഭിനാധാരയന്തി
ഉത ത്രിൻ ദ്യൻ	— ദിഷ്ഠാൻ, തത്ത്വപരിതന്നാൻ ഹേരാദികാൻ ലോകാൻധാര യന്തി, യദാദിഷ്ഠാൻ അഗ്നി വായുസൂര്യൻ ധാരയന്തി
(ഘപിപ) ഏഷാം വിദേമേ	— ആഭിത്യോനാം യജേണ
അന്തഃ ത്രിണി വൃതാ	— മധ്യേ സവനത്രയ നിഷ്ഠാഭ്യാനി കമ്മാണി സന്തി, യദാത്രിണി കമ്മാണി രസാഭാനധാരണ വിസജ്ജനലക്ഷണാനി സന്തി
(പ്രത്യക്ഷകൃതഃ) ഹേ ആഭിത്യോഃ, ഋതേന മഹി വഃ മഹി-ത്വം	— സത്യേന — മഹൽ പ്രഭുതം മഹത്വം യൽ മഹാഭാഗ്യം
ഹേ അര്യമൻ, മിത്ര, വരണ, തൽ പാത	— തൽ മഹാഭാഗ്യം — ശോഭനം, സർവ്വാർത്ഥം

അർത്ഥം:-ഭൂമി, അന്തരിക്ഷം, സ്വർഗ്ഗം എന്നീമൂന്നു ലോകങ്ങളെ, മഴപെയ്യിക്കുക മുതലായവയാൽ ആഭിത്യന്താർ ധരിക്കുന്നു, താങ്ങുന്നു. പിന്നെ അതിന്നുമകളിലുള്ള മഹർലോകം, ജനലോകം, തപോലോകം എന്നീ തിളങ്ങുന്ന മൂന്നുലോകങ്ങളെയും ധരിക്കുന്ന അല്ലങ്കിൽ തേജസ്സാർ അഗ്നി, വായു.

സൂര്യൻ എന്നീ മൂന്നുശക്തികളെ ധരിക്കുന്നു. അവർക്ക് (ആദിത്യന്മാർക്ക്) യജ്ഞത്തിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ സവനങ്ങളുടെ രൂപത്തിൽ മൂന്നുകർമ്മങ്ങൾ വേറികളാകുന്നു. അല്ലെങ്കിൽ രസസ്വീകാരം, രസധാരണം, രസവിസർജ്ജനം എന്നീ മൂന്നു കർമ്മങ്ങൾ വേറികളാകുന്നു. (എന്നി നേരെ പറയുന്നു) അല്ലയോ ആദിത്യന്മാരേ, സത്യത്താൽ പ്രഭുതമായ നിങ്ങളുടെ മഹത്വം, മഹാഭാഗ്യം യാതൊന്നോ, അല്ലയോ അരുമൻ, മിത്ര, വര്യൻ, അതു് ആ മഹാഭാഗ്യം സർവ്വോൽകൃഷ്ടമാകുന്നു.

9 ശ്രീരോചനാദിവ്യാധാരയന്ത
 ഹിരണ്യയാശ്ശുപയോധാരപുതാഃ
 അസ്വപ്നജോഅനിമിഷാഅദൃശ്യാ
 ഉരുഗംസാലോഽവേമർത്ത്യായ

അന്വയം:-

ശ്രീ രോചനാ	— ശ്രീണിരോചനാനീ, അഗ്ന്യാദിനി തേജാഃസി
ദിവ്യാ	— ദിവ്യാനി, ദിവിലോനി.
ഋജവേ മർത്ത്യായ	— സ്തോത്രേ മനുഷ്യായ ഭോഗസിദ്ധ്യർത്ഥം
ഹിരണ്യയാഃ, ശുപയഃ	— ഹിരണ്യമയാഃ ദീപ്യമാനാഃ
ധാര-പുതാഃ	— ഉദകധാരയാക്ഷാളിതാ ഇവ നിർമ്മലാഃ
അസ്വപ്ന-ജഃ	— അസംജാതസ്വപ്നാഃ
അനി-മിഷാഃ, അദൃശ്യാഃ	— നിമേഷരഹിതാഃ, അസുരാദിഭിരഹിംസിതാഃ
ഉരു-ഗംസാഃ	— ഉരുഭീഃ, ബഹുഭീഃ ശംസനിയാഃ, സ്തോതവ്യാഃ
(ആദിത്യാഃ) ധാരയന്ത	— അധാരയന്ത, അവസ്ഥാപയൻ

അർത്ഥം:-അഗ്നി, സൂര്യൻ, വായു എന്നീ മൂന്നു തേജസ്സുകളെ ദ്യോവിൽ വേിച്ചവയായി സ്തോതാവാചയ മനുഷ്യന് അനു

ഭവത്തിനായി, സ്വർണ്ണപർണ്ണന്മാരും, ശോഭാനന്മാരും. ഇലയാ
രകൊണ്ടു കഴുകിയപോലെ നിർമ്മലന്മാരും. ഉറക്കമില്ലാത്തവ
രും, കണ്ണിന്റെ ഇമപൂട്ടാത്തവരും. അസുരന്മാരാലും മറ്റും കേ
ടേല്പിക്കപ്പെടാത്തവരും, എത്രയോ ജനങ്ങളാൽ സ്തുത്യതമായ
അഭിതി പുത്രന്മാർ ധരിച്ചവന്നു, സ്ഥാപിച്ചുപോന്നു.

10 തപഃവിശേഷാം വരണാസിരാജാ

യേപദേവാ അസുരയേചമന്താഃ

ശതംനോരാസ്വശരഭോവിപക്ഷേ

ശ്യാമായുഷിസുധിതാനിപുഷ്പാ

വ. 7

അന്വയം:-

ഹേ അസുര, വരണ,	— ശത്രുണാം ക്ഷേപക, വരണ
യേ ച പദേവാ: യേ ച	
മന്താഃ	— മരണധമ്മാണാമനുഷ്യാ:
(തേഷാം) വിശേഷാം	
തപഃ രാജാ അസി	— സർവ്വേഷാം നാമോസി
(അതസ്തപഃ) നഃ ശതം	
ശരഭഃ	— ശതസംഖ്യാകാൻ സംവത്സരാൻ
വി-പക്ഷേ രാസ്വ	— വിശേഷേണ ദർശനായ പ്രയത്ന
(വയംച) പുഷ്പാ	— പൂവ്വൈദ്യൈഃ
സു-ധിതാനി	— സുഷുഹിതാനി ശതസംവത്സര ലക്ഷണാനി
ആയുഷി അശ്യാമ	— വ്യാപ്തയാമ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ശത്രുവന്മാരേ, വരണ, യാവരോ
മരണധമികളല്ലാത്ത ദേവന്മാർ, യാവരോ മരണസ്വഭാവരായ
മനുഷ്യർ, അവക്കെല്ലാമവിടുന്ന് രാജാവാകുന്നു അതുകൊണ്ടു്
ഞങ്ങൾക്കു് ദശനത്തിനായി (അനുചിപ്പാനായി) നൂറു കൊല്ല
ങ്ങൾ തന്നെ ഉളിയാലും. പൂർണ്ണനായ ദേവന്മാരാൽ വഴിപോ
ലെ നിശ്ചയിക്കപ്പെട്ട നൂറു കൊല്ലങ്ങളുടെ ആയുസ്സുകൾ ഞങ്ങൾ
പ്രാപിച്ചാവു.

11 നക്ഷിണാവിചികിതേനസവ്യം
 നപ്രാചീനമാദിത്യാനോതപശ്ചാ
 പാക്യാചിഭസവോധീര്യാചി
 ദൃഷ്ടാനീതോത്തേയംജ്യോതിരഗ്യാം

അന്വയം:-

ഘേ ആദിത്യാഃ,

ദക്ഷിണാ

ന വി ചികിതേ

സവ്യം ന

— ദക്ഷിണോഭോഗഃ

— മയാ നവിജ്ഞായതേ

— സവ്യഃ, വാമഭോഗഃ

(നവിജ്ഞായതേ)

(തഥാ) പ്രാചീനം ന

ഉത പശ്ചാ ന

— പുരസ്കാദപി (നവിജ്ഞായതേ)

— പശ്ചാത്, പൃഷ്ഠഭോഗഃ

(നവിജ്ഞായതേ)

(നൈശ്വേനതമസാ ആവൃതത്വാൽ, ആന്തരാജ്ഞാനാദാ)

(കിംബഹുനാ?) പാക്യാ

ചിൽ

— പാക്യഃ പക്തവ്യഃ,

അപരിപക്വജ്ഞാനോപി

ധീര്യാ ചിൽ

— ധീരേനേതവ്യത്വേനഭവഃ

ധീര്യാഃ കാതരഃ അപി

ഘേ വസവഃ,

യുഷ്മാ-നീതഃ

— വാസധിതാരഃ ആദിത്യാഃ

— ശോഭനേനമാഗ്നേയയുഷ്മാഭിന്നീ

തസ്സൻ

അഭയം ജ്യോതിഃ

— യേരഹിതംസൗരം ആന്തരം

തേജഃ

അഗ്യാം

— പ്രാപ്തയഥ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ആദിത്യന്മാരേ, രാവീരുളകൊണ്ടോ, അല്ലകിൽ അജ്ഞാനംകൊണ്ടോ, വലതുഭാഗം (അല്ലകിൽ തെക്കു്) എന്നാലറിയപ്പെടുന്നില്ല. ഇടത്തുഭാഗവും (അല്ലകിൽ വടക്കു്) അറിയപ്പെടുന്നില്ല. മുൻഭാഗവും, (അല്ലകിൽ കിഴക്കു്) അറിയപ്പെടുന്നില്ല. പിൻഭാഗവും (അല്ലകിൽ പടിഞ്ഞാ

9°) അറിയപ്പെടുന്നില്ല. പാകംവരാത്ത അറിവോടു കൂടിയവനും ഭിരുചമകിലും, ഏവനെയും അതാതിടത്തു വസിപ്പിക്കുന്ന ആദിത്യന്മാരും, സന്മാർഗ്ഗത്തിലൂടെ നിങ്ങളാൽ നയിക്കപ്പെട്ട ഞാൻ ഭയം തീണ്ടാത്ത ആ സൗന്ദര്യം തേജസ്സിനെ, ആനന്ദം തേജസ്സിനെ, പ്രാപിക്കാമു. (നാലുദിക്കുമറിയാത്തവൻ, ഉള്ള അറിവു് പാകംവരാത്തവൻ, അതിന്നുപുറമെ പേടിഞ്ഞാണു് എന്നാലും ഒരു ഭയവുമേശാത്തതും സർവ്വജ്ഞാനശോഭനവുമായ സൂര്യതേജസ്സിൽ ഏതെന്ന എന്തിക്കെന്നും).

12 യോരാജദ്യുഗ്ഗതനിദ്യോദാശ

യഃ വചയന്തി പുഷ്പച നിത്യഃ

സരേവാൻ യാതി പ്രഥമോരഥേന

വസുഭാവാ വിദഥേഷു പ്രശസ്തഃ

അന്വയം:—

യഃ രാജ-ദ്യുഃ

— രാജമാനേദ്യുഃ

ഗുതനി-ദ്യുഃ

— ഗുതസ്യ, സത്യസ്യ നേത്രദ്യുഃ,
ആദിത്യേദ്യുഃ

ദാശ

— ചന്ദ്രപുരോധാശാദികം ദാതി

യഃ പുഷ്പയഃ, നിത്യഃ

— പോഷകാഃ, ശാശ്വതാഃ,
ആദിത്യഃ

വചയന്തി ച സഃ

— യജമാനഃ

രേവാൻ, പ്രഥമഃ

— ധനവാൻ, പ്രഥിതഃ, പ്രഖ്യാതഃ

വസു-ഭാവാ

— വസുനാം, ധനാനാം ഭാതാസൻ

പ്ര-ശസ്തഃ

— സമൈഃ പ്രശസ്തമാനഃ

വിദഥേഷു

— വേദ്യേഷു, ലബ്ധവ്യേഷു ഗൃഹേഷു

രാഥന യാതി

— വാഹനേന ഗച്ഛതി

അർത്ഥം:—പ്രകാശമാനന്മാരും സത്യത്തെ നയിക്കുന്നവരും (അവർ നയിക്കുന്നവരെന്നോ, അതാണു് സത്യം) ആയ അദിതി പുത്രന്മാരു് ആർ ചന്ദ്രപുരോധാശാദി ഹവിസ്സേകന്മാരോ, പോഷകരും, ശാശ്വതരായ ആദിത്യന്മാർ ആരെ വസിപ്പി

കുകയും ചെയ്യുന്നുവോ, (അല്ലങ്കിൽ ഹവിർദ്വാനഫലങ്ങളായി തുടരെത്തുടരെയുള്ള പുഷ്പികൾ, അഭിവൃദ്ധികൾ വളർത്തുന്നുവോ) ആ യജമാനൻ ധനവാണം, പ്രഖ്യാതനും, ധനദാനശീലനുമായി അറിയപ്പെടുന്നു. അറിയപ്പെടുന്ന ഗൃഹങ്ങളിൽ വാഹനത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്നു.

13 ശുചിരപസ്സുയവസാഅഭ്യ
ഉപക്ഷേതിവൃദ്ധവയാസ്സവീരഃ
നകിഷ്ഠഃപുണ്യതിതോനദൂരാ
ഭൃത്യഭിത്യാനാംഭവതിപ്രണീതേ

അനവയം:-

യഃ ആഭിത്യാനാം	— അഭിതേഃ പുത്രാണാം, മിത്രാഭിനാം
പ്ര-നീതേ ഭവതി	— പ്രകൃഷ്ടേ നയനേ വർത്തതേ
(സ യജമാനഃ) ശുചിഃ	— ശുദ്ധഃ, ഭീപ്യമാനഃ
അഭ്യഃ, വൃദ്ധ-വയാഃ	— സപത്തൈരബാധിതഃ, പ്രഭുതാനഃ
സു-വീരഃ	— ശോഭനപുത്രശ്ചസൻ
സു-യവസാഃ അപഃ	— ശോഭനസസ്യാനി ഹവിർല്ലക്ഷണാനൃകോനി
ഉപ ക്ഷേതി	— ഉപനിവസതി, സർവ്വഭാസു സസ്യാനാമപാം സമീപേ നിവസതി
(ബാധകാഃ) നകിഃ തം	— ന ച തം
അന്തിതഃ പുണ്യതി	— സമീപാൽഹിംസന്തി
ദൂരാൽ ന	— വിപ്രകൃഷ്ടദേശാൽ നപുണ്യതി

അർത്ഥം:-ആർ ആഭിതിപുത്രന്മാരായ മിത്രാഭികൾ നയിക്കുന്നേടത്തു് (അവരുടെ വരുന്നിയിൽ) നിലക്കൊള്ളുന്നുവോ, ആ യജമാനൻ ശുദ്ധപ്രകാശമുറവനും, ശത്രുക്കളാൽ ബാധിക്കപ്പെടാത്തവനും സർവ്വപുത്രവാനുമായി നല്ല സസ്യാഭികളും, ഹവിസ്സിന് പറ്റിയ ജലങ്ങളും (മഴയും) മേളിക്കിൽ വസിക്ക

ന. (അല്ലെങ്കിൽ ആ യജമാനൻ വസിക്കുന്നിടത്തു് സന്ദേശസ്യ സമുദ്ധിയും കാലപഞ്ചസുഖപുണ്യം.) അദ്ദേഹത്തെ രാക്ഷസാദികളായ സ്വാധകന്മാർ അടുത്തുനിന്നു് ഉപദ്രവിക്കുന്നില്ല. നാകലെ നിന്നും ദ്രോഹിക്കുന്നില്ല.

14 അഭിതേമിത്രവരണോതൃതൃ
യദോവയം ചതുമാകച്ചിദാഗ്ഃ
ഉച്ഛിശ്യാമയം ജ്യോതിരിത്ര
മാനോഭീഷാണഭിനശനമിത്യാഃ

അന്വയം:—

ഉതയൽ വയം വഃ	— അപിചയദ്യപിവയം യഷ്ടാകം
കൽ ചിരി ആഗഃ ചതുര	— കഞ്ചിദപരാധം അകഞ്ച
ഹേ അഭിതേ, മിത്ര,	
വരണ,	— യുയം പ്രത്യേകം
ഉദ	— അസ്മാസദയാബ്ധകത, സുഖയ
ഹേ ഇത്ര,	— പരമൈശ്വര്യോപേത, ആഭിത്യ
ഉത, അയം ജ്യോതിഃ	— വിസ്തീർണ്ണം, യേറഹിതം ത്വഭീ
	യം ജ്ഞാനാത്മകം പ്രകാശം
അശ്യാം	— അഹം വ്യാപ്തയാമ
ഭീഷാഃ തമിത്യാഃ	— വിസ്തൃതാഃ തമസായുക്താ
	നിശാഃ
നഃ മാ അഭി നശൻ	— അസ്മാൻ മാ ആഭിമുഖ്യേന
	പ്രാപ്തവന്തു

അർത്ഥം.—കൂടാതെ, ഞാൻ നിങ്ങളെക്കുറിച്ചു് എന്തെങ്കിലും അപരാധം ചെയ്തിട്ടുണ്ടെങ്കിലും, അല്ലയോ ദേവമാതാവേ, മിത്രം, വരണ, നിങ്ങളോരോരുത്തരും എങ്കൽ ദയ വിചാരിച്ചു് സുഖിപ്പിച്ചാലും. അല്ലയോ പരമൈശ്വര്യയുക്ത, ആഭിത്യ, അപാരവും യേമേശ്വരത്വമായ അവിടുത്തെ ജ്ഞാനാത്മകമായ തേജ

സ്സിനെ ഞാൻ പ്രാപിക്കാപ്പ. നീണ്ടുനിറഞ്ഞ ഇരുട്ടോടുകൂടിയ രാത്രി (അജ്ഞാനക്കുരിയട്ടിന്റെ പരപ്പ്) എന്നെവന്നു ബാധിക്കരുതേ.

15 ഉദേശൈസ്സുപീപയതസ്സമീചി
 ടിവോവുഷിംസുഭഗോനാമപുഷ്തൻ
 ഉഭാക്ഷയാവാജയൻയാതിപുൽസു
 ഭാവലൈവേതസ്സാധുഅസൈ

അന്വയം:-

(യ: ആഭിത്യാനാം പ്രണീതൈവേതി)

അസൈ സം-ഇച്ഛി ഉദേശ- യജമാനായ സങ്ഗച്ഛമാനേ
 ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ

പീപയതഃ — പായയതഃ, കാമാൻ വദ്ധയതഃ

(സഃ ച) സു-ഭഗഃ — ശോഭനേധനഃ

ഭിവഃ വൃഷിം പുഷ്തൻ
 നാമ — ദൃഢോകാഭാഗതാംവൃഷിം
 വദ്ധയൻ ഭവതി
 (നാമപ്രസിദ്ധീർദ്യോത്യതേ)

(കിംച) പുൽ-സു — പൃതനാസു, സംഗ്രാമേഷു
 ആ-ജയൻ — ശത്രുനാഭിമുഖ്യേനാഭിവേൻ
 ഉഭാ ക്ഷയൗ യാതി — പരൈരനാക്രാന്തം സ്വകീയംനി
 വാസസ്ഥാനം, ആത്മനാപഹൃതം
 പരകീയം നിവാസസ്ഥാനം,
 ച ഗച്ഛതി

(തഥാ) അസൈ ഉഭൗ
 അലൈവ — ജഗതോഭാഗൗ,
 മർത്ത്യാമർത്യാത്മകൗ

സാധു ഭവതഃ — സാധകൗ ഭവതഃ

അന്തം.—ആദിത്യന്മാർ നയിക്കുന്നിടത്തു നിലകൊള്ളുന്ന ഈ യജമാനനെ ദ്യാവാപൃഥ്വികൾ കൂടിപ്പേർ വർദ്ധിപ്പിക്കുന്നു, അഭിലാഷങ്ങൾ സാധിപ്പിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം നല്ല ധനത്തോടു കൂടിയവനായി ദ്യാവിൽ നിന്നു വരുന്ന മഴയെ പ്രസിദ്ധമായി വളർത്തുന്നു. പിന്നെ യുദ്ധങ്ങളിൽ ശത്രുക്കളെ നേരാജയിച്ച് തന്റെ വാസസ്ഥാനം ശത്രുക്കളാൽ ആക്രമിക്കപ്പെടാതെ അതും ശത്രുക്കളുടെ വാസസ്ഥാനം വെട്ടിപ്പിടിച്ച് അതും, രണ്ടും നേടുന്നു. ഈ യജമാനനു് ജഗത്തിന്റെ മനുഷ്യാന്തകവും ദേവാന്തകവുമായ രണ്ടു ഭാഗങ്ങളും സാധകങ്ങ (സ്വാധീനങ്ങ) ഉായി ഭവിക്കുന്നു.

16 യാപോ¹മായാ²അഭി³ദ്രഹേ⁴യജ⁵ത്രാഃ
 പാശാ⁶ആദി⁷ത്യാരി⁸പവേ⁹വിപ്¹⁰താഃ
 അഗ്നി¹¹വന്താ¹² അതി¹³യേഷം¹⁴ രഥേ¹⁵നാ
 റിഷാ¹⁶ഉരാ¹⁷വാശാ¹⁸ന്മസ്യാ¹⁹മ

അന്വയം:—

ഹേ യജത്രാഃ, ആദിത്യാ: — യശുവ്യാ: അഭിതിപത്രാഃ
 വ: യാ: മായാ: — യഷ്മാകം മായാ:
 അഭി—ദ്രഹേ — അഭിനോദ്രോഹം കർവ്വന്തേ
 രാക്ഷസാഭയേ

(യേഷം) പാശാ: റിപവേ

വിപ്താഃ

— ശത്രുവേ പ്രസാരിതാ:

താൻ (മായാ:)

— പാശാംശ്ചമായാശ്ച

അഗ്നി—വന്താ

— ശോണോശ്ച: ദന്വരാൻ മാഗ്ധാൻ
 ഗീഘ്രമതിക്രമതി, തദപ്തം

രഥേന അതി യേഷം

— അതിത്യപ്രയതേയം,
 അതിതരേയം

(തഥാവയം) അരിഷ്ടാ:

— ശത്രുഭിരഹിംസിതാസ്സതാ:

ഉരൊ ശാമൻ

— വിസ്തീർണ്ണഗ്രഹേ

ആ സ്യാമ

— ആസമന്താർവർത്തമാനാഭവേമ

അർത്ഥം—അല്ലയോ യജ്ഞിയരായ അഭിതിപുത്രന്മാരേ, നേരിട്ടവന്ന ദ്രോഹിക്കുന്ന രാക്ഷസാദികൾക്കുവേണ്ടി, അവർക്കെതിരെ (പ്രയോഗിപ്പാനുള്ള) നിങ്ങളുടെ മായകളും, (കെട്ടിയിടാനുള്ള) കയറുകളും വിട്ടിട്ടുണ്ടല്ലോ. നല്ല കത്തിരക്കാരുൻ ദുഷ്ടമാന്ത്രികങ്ങളെ കടന്നുപോകുന്നപോലെ ആ മായകളെയും കയറുകളെയും ഞങ്ങൾ നേരിൽ, ഏറ്റുമുട്ടാതെ, പോകാറു, പ്രിന്ന, ശത്രുക്കളാൽ ദ്രോഹിക്കപ്പെടാതെ ഞങ്ങൾ വിശാലമായ ഗൃഹത്തിൽ നന്നായി വർത്തിക്കുന്നവരാകാറു.

17 മാഹംമഹോനോവരണപ്രിയസ്യ

ഭൂരിഭാവം ആവിഭംഗശൂന്യമാപേഃ

മാരാധോരാജനം സുയമാദവസ്ഥാഃ

ബൃഹദഭദ്രമവിഭംഗസുവിരാഃ

വ 8

അനവയം: -

ഹേ വരണ, മഹോന: "ധനവത: "ധനവത: "

പ്രിയസ്യ ഭൂരി-ഭാവം: — ഭൂരേ ബഹുലസ്യഭാതഃ,

ആസ്ത്യസ്യ

അഹം മാ ആ വിഭം

— മാ ആവേദയാമി, ആവേദനം,

വിജ്ഞാപനം: മാനുഷാണി, ക

ആപേ, ശൂന്യം: — ജ്ഞാതേ: ശൂന്യം, ദാരിദ്ര്യം, ന

അസുഭീയാ: പുത്രാഭ്യ: ക്ഷധിതാ ഇതിപ്രഭ

പ്രഭസമീപേ അഭിധായ

യാപമാന: മാഭൂവം

ഹേ രാജൻ, സു-യമാൽ

— സുഷ്ണനിയമ്യതേ

അനേനപുരുഷോ ഗൃഹേ

താദൃശാൽ

രായ: മാ അവ സ്ഥാ

— അവയുത്യസ്ഥിതോ മാഭൂവം

(വയം) സു-വിരാഃ

വിഭംഗേ ബൃഹൽ വഭേ — സപുത്രപൌത്രാ: പ്രൌഢം

സ്തോത്രമുചാരയാമ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ വരണ, ധനവാൻ, ധാരാളം കൊടുക്കുന്നവനായ ആസ്തിയുന്റെ മുമ്പിൽചെന്നു ഞാൻ ഭാരിത്രം അറിയിക്കുമാറാകരുതേ ബന്ധുവിന്റെ മുമ്പിൽ 'എന്റെ കട്ടികൾ വിശന്നു പോരിയന്നു' എന്ന വിളിച്ചുപറഞ്ഞു ഭാരോ പ്രഭുവിനെയും സമീപിക്കേണ്ടുവിധം എന്നെ യാചകനാക്കരുതേ. അല്ലയോ രാജൻ, ഗൃഹത്തിൽ ചിട്ടയായി കഴിയുവാനുള്ള മുതലുകൾ എന്നിക്കില്ലാതാക്കരുതേ. ഞാൻ സത്പത്ര പൌത്രരോടുകൂടി യാഗത്തിൽ അവിടേക്കു മഹത്തായ സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്നുണ്ട്.

വക്തം:-9-10 വരണോദേവതാ

1 ഇദം കവേരാദിത്യസ്യ സ്വരാജോ
വിശ്വാനിസാന്ത്യഭ്യസ്തമഹാ
അതിയോമന്ത്രോയജമാനേഭവ
സുകീർത്തിഃ ഭിക്ഷേവൽനസ്യഭരേ:

അന്വയം:-

കവേ: ആദിത്യസ്യ	— ക്രാന്തദർശിന: അഭിതിപുത്രസ്യ
സ്വ-രാജ:	— സ്വയമേവ രാജമാനസ്യ
വരണസ്യ ഇദം	— ഹവി: , സ്തോത്രം വാ യജമാന: കരോതി
(സ്വ) വിശ്വാനി സന്തി	— സപ്താണിഭൂതജാതാനി
മഹാ അഭി അസ്തു	— വരണപ്രസാദേന ലഭ്യേന മഹിഷാ അഭിവേതു
യ: ദേവ: യജമാന	— ദ്യോതമാന: യശ്ചൈവരഷായ
അതി മന്ത്ര:	— അതിശയേനസ്തുത്യ: (ഭവതി)
(തസ്യ) ഭരേ:	
സുകീർത്തിഃ ഭിക്ഷേ	— ഇതു: ശോഭനം. സ്തുതി. പ്രാർത്ഥനയേ

(യഥാ രേന വരണേന ഭാരവ്യം സുകീർത്തിമഹം യാചേ)

അർത്ഥം:-ക്രാന്തദർശിയും അഭിതിപുത്രനും സ്വയം പ്രകാശി
 ക്കുന്നവനുമായ വരണൻ യജമാനനിതാ ഹവിസ്സുച്ഛിക്കുന്നു.
 (സ്തോത്രം പൊല്ലുന്നു): ആ യജമാനൻ വരണന്റെ പ്രസാദ
 ത്താൽ കിട്ടിയ മഹിമകൊണ്ട് എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങളെയും കീ
 ൾപ്പെടുത്തട്ടെ. ഏതു ദേവൻ യജിക്കുന്ന പുരുഷൻ ഏറ്റവും
 സ്തുത്യനാണോ, ആ നാഥൻ (വരണൻ) നല്ല സ്തുതിയെ പ്രാ
 ര്ത്ഥിക്കുന്നു. (സ്തുതിപൊല്ലാൻ പുണ്യമുണ്ടാവാൻ പ്രാർത്ഥിക്കുന്നു.
 അല്ലെങ്കിൽ വരണങ്കൽനിന്ന് കിട്ടുന്ന സൽകീർത്തിയെ യാചി
 ക്കുന്നു.)

‘ഇദമേകാദർശ്യത്തു-വാരുണായേവാപനൽ
 ദൃണദാരിദ്ര്യദൃസപു-നാശനം ചേതിശുശ്രൂമ’

എന്ന് ഈ സൂക്തത്തിന്ന് ഒരു ഫലശ്രുതിയുണ്ട്.

2 തവ പ്രതേസുഗോസസ്യാമ

സ്വാധ്യോവരണതുഷ്ടുവാംസഃ

ഉപായന ഉഷസാം ഗോമതിനാ

മഗ്നയോനജരമാണാ അനുഭൂൻ

അന്വയം:-

ഹേ വരണ, സു-ആധ്യഃ	—	ശോഭനേധ്യാനാഃ
തുസ്തു-വാംസഃ	—	സ്തുവത്തോവയം
തവ പ്രതേ	—	ത്വദീയപരിചരണപരേകർമ്മ ണി വർത്തമാനാഃ
സു-ഗോസഃ സ്യാമ	—	ശോഭനേധ്യാനാഭവേമ
(അപിച) ഗോ-മതിനാം	—	രശ്മിഭിര്യുക്താനാം
ഉഷസാം ഉപ-അയനേ	—	ഉപഗമനേസതി
അഗ്നയഃ ന	—	യഥാഗ്നയഃ അഗ്നിഹോത്രാ ഭികർമ്മാർത്ഥം സമീധ്യന്തേ, ത്വദാൽ
അനു ഭൂൻ ജരമാണാഃ	—	അനുഭിനം ത്വാംസ്തുവന്തഃ വയം ഭീഷ്യമാനാഭവേമ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ വരണ, ധ്യാനനിഷ്ഠനാകും, സ്മരിക്കുന്നവനായ ഞങ്ങൾ അവിടുത്തെ പരിചരിക്കുന്ന കമ്മത്തിൽ മുഴുകി, ശോഭനധനത്താലായി ഭവിക്കാറു കൂടാതെ രശ്മികളോടു കൂടിയ ഉഷ്ണകളുടെ വരവിൽ, അഗ്നിഹോത്രാദികൾക്കുവേണ്ടി തെളിയിക്കപ്പെടുന്ന അഗ്നികൾപോലെ, നിത്യവും അവിടുത്തെ സ്മരിക്കുന്ന ഞങ്ങൾ തേജസ്വികളാകാറു.

3 തവസ്യോമപുരുവീരസ്യഗമ

നന്ദശംസസ്യവരണപ്രണേതഃ

യുയംനഃപുത്രാജാഭിതേരഭഞ്ചാ

അഭിക്ഷമധം യുജ്യായദേവോഃ

അനന്തം:

ഹേ പ്ര-നേതഃ,	— സർവ്വസ്യജഗതഃ പ്രകാശ്ണനേതഃ,
വരണ, പുരു-വീരസ്യ	— പുരുഭിഃ ബഹുഭിഃ വീരൈരപേതസ്യ
ഉരു-ശംസസ്യ	— ഉരുഭിഃ ബഹുഭിഃ സ്തുതമാനസ്യ
തവ ശമൻ സ്യോമ	— ശമണി, സുഖേ ഭവേമ
ഹേ അഭിതേ പുത്രാഃ	
ദേവോഃ, അഭഞ്ചാഃ	— ശത്രുഭിരഹിംസിതാഃ
യുയം നഃ യുജ്യായ	— കൃതാപരാധാനസ്മാൻ സഖ്യായ
അഭി ക്ഷമധം	— സഹധം.

അർത്ഥം.—സർവ്വജഗത്തിന്റെയും മുറയ്ക്കുള്ള നേതാവേ, വരണ, വളരെ വീരന്മാരോടുകൂടിയിവനും. എത്രയോപേർകളാൽ പുകഴ്ത്തപ്പെടുന്നവനായ അവിടുത്തുള്ളുന്ന സുഖത്തിൽ ഞങ്ങൾ വർത്തിക്കുവാനു അല്ലയോ അഭിതിപുത്രന്മാരായ ദേവന്മാരേ, ശത്രുക്കളാൽ ഒരിക്കലും ബാധിക്കപ്പെടാത്ത നിങ്ങൾ അപരാധികളായ ഞങ്ങൾ ചെയ്ത കരം നിങ്ങളോടുള്ള സംഖ്യത്തിനായി ക്ഷമിച്ചാലും.

4 പ്രസിമാദിത്യോഽനുജചിയാന്തം
 ജതംസിന്ധവോവരണസ്യയന്തി
 നശ്രാമ്യന്തിനവിമുചന്ത്യതേ
 വയോനപപ്തൂരഘയാപരിജമൻ

അനവയം:—

വി-ധന്താ	— സേതുരിവജലസ്യവി ധാരയിതാ
ആദിത്യഃ	— അദിതേ: പുത്രോവരണ:
ജതം	— നദീനാമുപാദാനരൂപകമുദകം
സിം പ്ര അനുജൻ	— സർവ്വത: പ്രകാശ്ണസൃഷ്ടവാൻ
വരണസ്യ (തേന ജതേന)	
സിന്ധവ:	— നദ്യ:
യന്തി	— ഗച്ഛന്തി, പ്രവഹന്തി
ഏതേ ന ശ്രാമ്യന്തി	— സിന്ധവ: ശ്രാന്തിം ന പ്രാപ്തവന്തി
ന വി മുചന്തി	— ഉപരതാ ന വേന്തി, അനലസാഃ ഐകരൂപ്യേണ പ്രവഹന്തി
വയഃ ന രഘ-യാ	— പക്ഷിണനുവരഘവഃ, ശീശ്രഗാമിനഃ
പരി-ജമൻ, പപ്തൂ:	— പരിജമനി, ഭ്രൂയാംപതന്തി

അർത്ഥം—ഒരു ചിറപ്പോലെയെ വെള്ളത്തെ പിടിച്ചുനിർത്തുന്ന അദിതിപുത്രനായ വരണനാണ് നദികളുടെ ഉത്ഭവരൂപമായ ജലത്തെ വഴിപോലെ സൃഷ്ടിച്ചത്. വരണന്റെ ആ ജലധാരണംകൊണ്ടാണ് നദികൾ ഒഴുകുന്നത്. അവ വിശ്രമിക്കുന്നില്ല. വിരമിക്കുന്നില്ല. ആലസ്യമില്ലാതെ ഏല്പാഴം ഒരേമട്ടിലൊഴുകുന്നു. പക്ഷികൾപോലെ ലഘുതയോടുകൂടി, ശീശ്രഗാമിനികളായി ഭൂമിയിൽ പതിക്കുന്നു.

5 വിമ¹ക്ര¹മാ¹യ¹ര¹ശ¹നാ¹മി¹വാ¹ഗ്

ഋ¹ധ്യാ¹മ്¹തേ¹വ¹ര¹ണ¹വാ¹ത¹സ്യ¹

മാ¹ത¹ന്ത¹ശ്¹മേ¹ദി¹വ¹യ്¹തോ¹ധി¹യ്¹മേ¹

മാ¹മാ¹ത്രാ¹ശാ¹ര്യ¹പ¹സഃ¹ പു¹രാ¹ജ്ഞോഃ¹

വ 9

അന്വയം -

ഹേ വരണ മൽ	— മൽ സകാശാൽ
രശനാം-ഇവ ആഗ:	— വിഹിതാനനപ്പാനജനിതം പാപം
വി ശ്രമയ	— ശിമിലീകര വിമോചയ
തേ ജ്ഞസ്യ	— ത്വൽസംബന്ധിനഃ ഉദകസ്യ പുണ്ണം
ഖാം ഋധ്യാമ	— നദീം ലഭഭമഹി
(അപിപ) ധിയം വയതഃ	— കമ്മ സന്തന്വതഃ
മേ തന്തഃ മാ മേദി	— മമകമ്മസന്തതിഃ മറിനോമാ ഭൂ
(തഥാ) ജ്ഞോഃ പുരാ	— സമാപ്തികാലാൽ പുത്രം
അപസഃ മാത്രാ	— കമ്മണഃ ശരീരം
മാ ശാരി	— ശീർണ്ണം, വികലം മാ ഭൂ

അർത്ഥം:-അല്പയോ വരണ, എങ്കൽ ഒരു കയറിനെപ്പോലെ (നീണ്ടും പിണഞ്ഞും) കിടക്കുന്ന പാപത്തെ (വിഹിത മനസ്സിക്കാതെയും അവിഹിതമനസ്സിലുള്ള പാപത്തെ) കഷണം കഷണമായി മുറിച്ചാലും. "താതിൻ്റെ കെട്ടിൽനിന്ന് മോചിപ്പിച്ചാലും അവിടുത്തെ ജലംകൊണ്ടു നിറഞ്ഞ നദിയെ (കാരുണ്യജലസിന്ധുവിനെ) ഞാൻ നേടാറു (അതിൽ കുളിക്കാറു) ഉടാതെ, കമ്മപെയ്യുന്ന എൻ്റെ കമ്മസന്തതിയുടെ നൂൽ മുറിയരുത്" അതുപോലെ ചരമത്തിനുമുമ്പ് ഈ കമ്മശരീരം ഉടഞ്ഞു വികലമാവരുത്

6 അപോസ്യമ്യക്ഷവരണഭീയസംമൽ
 സഗ്രാജ്യതാവോനമാഗ്രായ
 ഭാമേവവഥംസാഭീമുഗ്ധംഹോ
 നഹിത്വഭാരേനിമിഷശ്ചനേശേ

അന്വയം:-

ഹേ വരണ, ഭീയസം	— യേം
മൽ സ അപോ മ്യക്ഷ	— മത്തഃ സുഷ്ണ അപഗമയ
ഹേ സം-രാട്, ഗുത-വഃ,	— സമ്യഗ്രാജമാന, സത്യവൻ,
മാ അന ഗ്രായ	— മാം അനുഗ്രഹാണ
(അപിപ) ഭാമ-ഇവ	
വഥംസാൽ	— യഥാഭോഗ്ധാ വത്സസകാശാൽ ബന്ധനിംരജ്ജം വിമുഞ്ചതി തഥാ
അംഹഃ വി മുഗ്ധി	— പാപം മൽസകാശാൽ വിമുഞ്ച
ത്വൽ ആരേ	— ത്വത്തോദൂരഭേദേ വർത്തമാനഃ, ത്വദന്യഃ കശ്ചിത്
നി-മിഷഃ ചന ഹി	
ഇശേ	— അക്ഷിപക്ഷു ചലനസ്യ നി മിഷസ്യാപിനേഷേ

അർത്ഥം:- അല്ലയോ വരണ, യേതെ അതേന നിന്നു തികച്ചും അകറ്റിയാലും. ഏതൊ ശോഭമാന, സത്യവൻ, എന്നെ അനുഗ്രഹിച്ചാലും. കൂടാതെ പൈശ്വലിയെ കെട്ടിയ കയർ കറവുകാരനായിത്തീർന്നപോലെ, എന്നെ പാപം വിട്ടുനിമോചിപ്പിച്ചാലും. അവിടുനിന്നു നിന്നു വേറിട്ടവൻ (അവിടുത്തെ രക്ഷയും കാരണവുമില്ലാത്തവൻ) ഇമ്മയിലുള്ളതന്നെ നേരത്തേക്കു പോലും തന്നിടത്താൻ പോന്നതില്ലാൻ ഗമനമില്ല.

7 മാനോവയെ വൃതനയേത ഇഷ്ടാ
 വേന: കൃണാൻമസുരഭീണനി
 മാജ്യോതിഷ: പ്രവസമാനിഗത
 വിഷുദ്ധ്യശ്ശിശ്രുമാജീവസേന:

അന്വയം. —

ഹേ വരണ, ഹേ അസുര, —	പാപകൃതാം നിരസിത:
തേ ഇഷ്ടാ	— ത്വദീയേ യജ്ഞേ
ഏന:	— വിഹിതാനനുഷ്ഠാനേന അവി ഹിതാനനുഷ്ഠാനേന ചജനിതം പാപം
കൃണാൻമ യേ ഭീണനി	— കവൃന്തം യേ ആയുധാ: ഹിംസന്തിതൈ:
വയൈ:	— ഹനനസാധനൈരായുധൈ:
ന: മാ	— അസ്മാൻ മാ ഹിംസി:
(അപിച) ജ്യോതിഷ:	— ഗൃഹേവത്തമാനാദഗ്നേ:
പ്രവസമാനി	— പ്രവാസാൻ
മാ ഗത	— മാ ഗച്ഛാമ
(തമാ) ന: ജീവസേ	— ജീവനായ
ദ്ധ്യ: വി സു ശിശ്രുമാ:	— ഹിംസകാൻ സുഷുവിശ്രേഷ്ഠ, ബാധസ്വ

അർത്ഥം.—പാപകാരികളെ അകറ്റുന്ന വരണ, അവിടുത്തെ ഉദ്ദേശിച്ച യജ്ഞത്തിൽ വേണ്ടതനുഷ്ഠിക്കാതെയും വേണ്ടത്തരൂ ചെയ്തുമുള്ള പാപം ആചരിക്കുന്നവരെ ഏതേതായുധങ്ങൾ ഹിംസിക്കുന്നുവാ, ആ ഹനനായുധങ്ങളാൽ ഞങ്ങളെ ഹിംസിക്കുന്നുവോ പിന്നെ ഗൃഹത്തിൽ അഗ്നിഹോത്രപാസനങ്ങളിൽ വത്തിക്കുന്ന അഗ്നിയെ ഞങ്ങൾ വിട്ടുപോകരുതേ ജീവിക്കാനാവാ, ദ്രോഹികളെ ഞങ്ങളിൽ നിന്നകറ്റിയാലും.

8 നമഃ പൂരാതേവരണോതന
 മുതാപരംതുവിജാതബ്രവാമ
 ത്വേഹികംപദ്യതേനശ്രീതാനൃ
 പ്രപൃതാനിഭൂഭൃതാനി

അന്വയം:-

ഹേ വരണ, പൂരാ	— പൂർവ്വസ്തിൻകാലേ
തേ നമഃ	— നമസ്കാരപ്രതിപാദകം അവാദിഷ്യ
ഉത നൂനം ബ്രവാമു	— അദ്യോപ്യുച്ചാരയാമ
ഉത ഹേ തുവി-ജാത	— ബഹുഷുദേശേഷുപ്രാദുർഭൂത
അപരം	— ആഗാമിന്യപികാലേ (ഉച്ചാരയാമ)
ഹേ ഭു-ഭു	— ഭംഭിതം, ഹിംസിതമശക്യ
ഹി ത്വേ പദ്യതേ ന	— യസ്മാൽത്വയിശിലോച്ഛയേ ഇവ
അപ്ര-പൃതാനി	— അന്യൈഃ പ്രപ്യാവയിതമശക്യാനി
പ്രതാനി ശ്രീതാനി	— ആശ്രിതാനി
(തസ്മാൽ നമഃ ഉച്ചാരയാമ)	
കം	— സുഖം (ഭേദി)

അർത്ഥം:-അല്ലയോ വരണ, മുൻകാലത്തു ഞാൻ അവിടുത്തെത്തുമെന്നുവരുത്തിക്കൊണ്ടിരുന്ന ശബ്ദമുച്ചരിച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇപ്പോഴും ഉച്ചരിക്കുന്നു. ബഹുദേശങ്ങളിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്ന വരണ, വരാൻപോകുന്ന കാലത്തും നമസ്സുചരിക്കുന്നുണ്ട്. അല്ലയോ അജയ്യ, എന്തുകാരണത്താൽ അവിടുത്തിൽ അവിടുത്തെ ചമയങ്ങൾ ഒരു പാറക്കൂട്ടത്തിലെന്ന്പോലെ വികാസപ്പെടാൻ കഴിയാതെ നില്ക്കുന്നുവോ, ആ കാരണത്താലാണ് ഞാൻ (ഇപ്രകാരം) നമസ്സുചരിക്കുന്നത്. സുഖം തന്നാലും.

9 പര്യുണാസാപിരധമൽകൃതാനി
 മാഹംരാജന്നന്യകൃതേനഭോജം
 അവ്യഷ്ടാഗ്നന്യദൃശിതചാസ
 ആനോജീവാൻപരണതാസുശാധി

അന്വയം.

ഹേ വരണ, ഗുണാ
 പരാ സാപി:
 അധ മൽ-കൃതാനി

— ഗുണാനി, പിത്രാദിഭി: കൃതാനി
 — പരാസുവ, പരാചീനം പ്രേരയ
 — അധനാ യോ നിഷ്വാദിതാനി,
 ഗുണാനി പരാസുവ

ഹേ രാജൻ, അഹം
 അന്യ-കൃതേന
 മാ ഭോജം.

— നന്യാജ്ജിതേന ധനേന
 — ഭോഗം മാ ലഭയേം
 — ദ്രവസ്യ: ബഹുതരാമൃതസ:

ദ്രവസി: ഉഷ്വം
 അപി-ഉഷ്വം ഇത് ന

— ദ്രവസ്യ: ബഹുതരാമൃതസ:
 — സത്യം അപ്യഷ്ടാ ഏവ

(ഗുണാനിചിന്തയന്ത: ജാഗ്രതോഽമവ്യഷ്ടാ അപിഅവ്യഷ്ടകല്പാ
 ആസൻ)

ഹേ വരണ, താസു ന:
 ജീവാൻ ആ ശാധി

— ഉഷസ്സു ജന്ത്വാൻ
 — ജീവന്വത: ആസമന്താൻ
 അന്വശിഷ്യാൻ കരു

(ഗുണാന്യപക്വതൃഭോഗപര്യാപ്തം ധനം പ്രയച്ച)

അർത്ഥം.-അല്പയോ വരണ, പൈതൃകമായി എനിക്കു വന്ന
 പേൻ കടങ്ങളെ ഇല്ലാതാക്കിയാലും പിന്നെ ഞാനുണ്ടാക്കി
 യ കടങ്ങളെ ഇല്ലാതാക്കിയാലും അല്പയോ രാജൻ അന്യൻ
 സമ്പാദിച്ച മുതൽ ഞാൻ ഭുജിക്കരുതേ എത്രയോ ഉഷസ്സുകൾ
 എനിക്കു തെളിയാത്തവ, വെളിക്കാത്തവ തന്നെയാണ് കട
 കൊടുപാറി വിപാരിച്ചുകൊണ്ട് ഉദാമനാ എനിക്കു് ഉഷസ്സ്
 തെളിയാത്തവട്ടിൽ നൃയിരിക്കുന്ന അല്പയോ വരണ, ആ
 ഉഷസ്സുകളിൽ ജീവനോടുകൂടിയവരെ ഞാനാശിച്ചാലും, ഉ
 സാഹത്തിലേക്കു് ഉത്തേജിപ്പിച്ചാലും അതായതു കടമില്ലാ

താക്കി ഭോഗത്തിനുമതിയായ ധനം തന്നരുളിയാലും. (ഇവിടെ ഭോഗമെന്ന പദത്തിന് ഭാനധർമ്മാദി കർമ്മങ്ങൾ എന്നർത്ഥമെടുക്കാം.)

10 യോമേരാജൻ യുജ്യോവാസഖാവാ
 സ്വപ്നേ യേം ഭീരവേ മഹ്യമാഹ്
 സ്തേനോ വായോദിഹ് സതിനോ വൃകോവാ
 ത്വം തസ്മാദ്വരണപാഹ്യസ്മാൻ

അന്വയം:—

ഹേ രാജൻ, മേ യുജ്യ:	— മദീയ: യോജനസമർത്ഥ:
	പിത്രാദി:
വാ സഖാ	— സമാനഖ്യാനോബാസവ: വാ
സ്വപ്നേ വാ	— ദൃഷ്ടം ത്വദവിഷയം
യേം ഭീരവേ മഹ്യം	— യേശീലായമഹ്യം
യ: ആഹ	— ബ്രൂതേ
(തഥാ) സ്തേന: വാ	
വൃക: വാ	— ചോര: വാ അരണ്യശ്ചാവാ
യ: ന: ദിഹ് സതി	— അസ്മാൻ ജിഹ്വാംസതി
ഹേ വരണ, ത്വം തസ്മാൻ	
അസ്മാൻ പാഹി	— സർവ്വസ്മാദുക്ഷ

അർത്ഥം:—അല്ലയോ രാജൻ, കടുംബക്കാരനോ, ചങ്ങാതിയോ, ബന്ധുവോ ആയ ഏവൻ ഭീരുവായ ഏന്നോടു് അവിടുത്തെ കുറിച്ച് യേശ്വേദത്തി പറയുന്നുവോ, അതുപോലെ കറ്റുനോ, പെന്നായയോ, ദ്രോഹിക്കാനെന്നിവരുന്നവോ, അവയിൽ നിന്നെല്ലാം അവിടുണെന്നെ രക്ഷിച്ചാലും.

• 11 മാഹം മഹോനോവരണപ്രിയസ്യ
 ഭൂരിഭാവ്നേ വീദം ശൂനമാപേ:
 മാരായോജനമസ്യ മാവസ്ഥാം
 ബ്രഹ്മദേവേ മേ സവിതാ:

അനന്തം -

ഇത് കഴിഞ്ഞ ഏകാം വസ്തുത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്.

വസ്തു-11-വിശേഷഭേദം ഭേദം

1 ഗൃതപ്രതാജിത്യാജിതാ
ആരേമകത്തരമസൃതിവാഗ്
ഗുണതോയോപരണമിത്രഭേദം
ഭൂസ്യവിഭാജവസേഹവേവഃ

അനന്തം -

ഹേ ഗൃതപ്രതാ:	— ഗൃതകമ്മാണഃ, അഭിതേ: പുത്രാ:
ആഭിത്യാ:	— ഗമനശീലാഃ, സഞ്ചൈ
ഇജിതാ:	— രേഷണീയാഃ, വിശേഷഭേദാഃ
ആഗ:	— വിഹിതാനനശ്ചാനാഭിജനിതം പാപം
രഹസ്യം-ഇവ	— രഹസ്യന്ത്യേരജ്ഞാതേ പ്രദേശേ സ്യതേ ഇതിരഹസ്യം വ്യഭിചാരിണി, സാ യഥാഗർഭം പാതന്തിത്യാ ദൂരദേശേപരിത്യജതിരഭാൻ
മേ ആരേ കത്ത	— മത്തോദൂരദേശേ കത്ത
ഹേ വരണ, മിത്ര,	
ഭേദാഃ വഃ	— യുഷ്മഭീയസ്യ
ഭൂസ്യ വിഭാൻ	— യുഷ്മഭാഭി: കരണീയം ശ്രേയഃ ജാനന്നഹം
ഗുണതഃ വഃ	— ഭക്തിതാനി സ്തോത്രാനി ഗുണതഃ യുഷ്മാൻ
അവസേ ഹവേ	— ദക്ഷിണായാഹ്വായാമി

അർത്ഥം.—ധൃതകർമ്മാക്കളായ അഭിതിപുത്രന്മാരേ, ഗമനശീലന്മാരും, എല്ലാവരാരും വരാൻ ക്ഷണിക്കപ്പെടുന്നവരുമായ വിശ്വഭാവകളേ, വേണ്ടതു ചെയ്യാത്തതും, അന്യന്മാരുടെ ചെയ്തതായ എന്റെ പാപം, ഒരു വ്യഭീചാരിണി തന്റെ ഗർഭമിളക്കി ആരും അറിയാതെ ദൂരപ്രദേശത്തു കൊണ്ടിടുന്നപോലെ, എനിൽ നിന്നു ദൂരപ്രദേശത്തിലേയ്ക്കുകുറിച്ചാലും. അല്ലയോ വരുന്ന, മിത്ര, ദേവന്മാരേ, നിങ്ങളാൽ എനിക്കുണ്ടാകേണ്ട ശ്രേയസ്സെന്തെന്നറിയുന്ന ഞാൻ, എന്നാൽ ചൊല്ലപ്പെടുന്ന സ്തോത്രങ്ങൾ കേൾക്കുന്ന നിങ്ങളെ രക്ഷയ്ക്കായി വിളിക്കുന്നു.

2 യുയം ദേവാഃ പ്രമതിര്യയമോജോ
 യുയം ദേവോസിസനതര്യയോത
 അഭിക്ഷത്താരോ അഭിപക്ഷമധ
 മദ്യാപനോമുളയതാപരം ച

അന്വയം:—

ഹേ ദേവാഃ, പ്ര-മതിഃ — പ്രകൃഷ്ടാമതിര്യസ്യ പിത്രാഭി
 താഭിരാ അപി

യുയം (ഏവ)
 (തഥാ) ഓജഃ ച യുയം — ബലമപിയുയമേവ
 യുയം ദേവോസി — രക്ഷഃ പിശാചാഭിനി
 സനതഃ യയോത — അന്തരീക്ഷപ്രദേശേ പൃഥക്
 കരുത

അഭി-ക്ഷത്താരഃ — അഭിതഃ ശത്രുണാം
 ഹിംസിതാരഃ യുയം

അഭിപക്ഷമധം — അഭിഭവത ച ശത്രുൻ
 അദ്യ നഃ മുളയത — അസ്തിനിഭിനേ അസ്താൻ
 സുഖയത

അപരം ച — അപരമപികാലം, ആഗാ
 മിന്യപികാലേ അസ്താൻ
 മുളയത

അതും:-അല്ലയോ ദേവന്മാരേ, മാതാപിതാക്കൾക്കുള്ള ഗുരുത്വബുദ്ധി നിങ്ങളാകുന്നു. ഓജസ്സം നിങ്ങളാകുന്നു. ദ്രോഹി കളായ പിശാചരാക്ഷസാദികളെ മറവിലാക്കി വേർപെടുത്തി യാലും ശത്രുഹനാക്കളായ നിങ്ങൾ വിരോധികളെ കീഴടക്കി യാലും ഇന്നു ഞങ്ങളെ സുഖിപ്പിച്ചാലും. മേലിലും ഞങ്ങളെ സുഖിപ്പിച്ചാലും.

3 കിമുന്വഃ കൃണവാമാപരേണ
കിംസനേനവസവ ആപ്യേന
യ്യയംനോമിത്രാവതന്നാദിതേച
സ്വസ്തിമിത്രാമതതോധോത

അന്വയം:-

- (ഹേ ദേവാഃ,) വഃ ന കിം? ഉ കൃണവാമ — യുഷ്മാകമദ്യ കിംഖലകത്തും ശക്നവാമ, നഃ കിമപി
- (തഥാ) അപരേണ കിം? — അപരകാലഭാവിനാകമ്മണാ കിംഖലകത്തും ശക്താഃ?
- (തഥാ) ഹേ വസവഃ, സനേന ആപ്യേന — വാസയിതാരോദേവാഃ, ആപ്യവ്യേന കർമ്മണായുഷ്മാകം കിംകത്തും ശക്താഃ? സർവ്വഭാവി യുഷ്മദേവഗുണം പരിചരണം കത്തും നശക്താഃ
- ഹേ മിത്രാവതന്നാ, അദിതേ, — മിത്രാവതന്നേ
- ഹേ ഇത്രാമതതഃ, ച — തേചസന്വേ
- യ്യയം സ്വസ്തിം നഃ ധോത — അപിനാശമസ്തദ്യേധത്ത, പ്രയച്ചത

അതും:-അല്ലയോ ദേവന്മാരേ, നിങ്ങൾക്ക് ഇപ്പോൾ ഞങ്ങളെ പെരുവാൻ ശക്തരാണോ? ഒന്നുമില്ല അതുപോലെ വാഗ്ദാനം ചെയ്ത കാര്യത്തെ കർമ്മംകൊണ്ട് എന്തുപെരുവാൻ

കഴിവുള്ളവരാണു്? എല്ലാവരെയും അതാതിടത്തു് വസിപ്പിക്കുന്നവരേ, ഞങ്ങൾക്കു് എത്തിച്ചേരാൻ കഴിയുന്ന കർമ്മത്താൽ എന്തു ചെയ്യാൻ ശക്തരാണ്? നിങ്ങൾക്കു് ചേർന്നവിധം പരിചരിക്കാൻ അശക്തരാണ്. അല്ലയോ മിത്രവരണന്മാരേ, അഭിതേ, ഇന്ദ്രമതത്തുകണ്ടേ, ആ നിങ്ങളെല്ലാം ഞങ്ങൾക്കു് അവിനാശം, ക്ഷേമം തന്നരുളിയാലും.

4 ഹയേദേവായുയമിദാപയസ്ഥ
തേളുതനാധമാനായമഹ്യം
മാവോരഥോമധ്യമവാളുതേളു
നായുഷമാവൽസ്വാപിഷ്ടശ്രമിഷ്മ

അന്വയം:—

ഹയേ ദേവാ: യുയം ഇൽ	— ഹേ ദേവാ: യുയമേവ
ആപയ: സ്ഥ	— ബന്ധവ: (ധനസ്യ പ്രാപയിതാര:) വേഥ
തേ (യുയം) നാധമാനായ മഹ്യം	— അഭിമതഫലം യാചമാനായ സ്തോത്രേ
മുളത	— സുഖയത
(തഥാ) വ: രഥ: ള്ളതേ	— അസുഭീയേ യജ്ഞഭൃതേ
മധ്യമ-വാടു മാ ഭൂൽ	— മധ്യമേന, മന്ദഗമനേവാഹര കോമാഭൂൽ, ഗീഘ്രംയുഷ്മാൻ വഹതു
(വയം) യഷ്ടാവൽ-സ	— യഷ്ടൽ സദശേഷ
ആപിഷ്ട മാ ശ്രമിഷ്ട	— ബന്ധുഷസൽസുശ്രാന്താ മാഭ്രമ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ദേവന്മാരേ, നിങ്ങൾതന്നെയാണു് ഞങ്ങളുടെ ബന്ധുക്കൾ (ധനദാതാക്കൾ) ആയി ഭവിക്കുന്നത്. ആ നിങ്ങൾ അഭീഷ്ടഫലം യാചിക്കുന്ന എനിക്കു് സുഖമണിപ്പാലും. അതുപോലെ നിങ്ങളുടെ തേർ ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തിന്നു വരുന്നത് മന്ദഗതിയായിട്ടാവരുതു്. നിങ്ങളെ വേഗം വഹിച്ചെത്തിക്കാട്ടെ. നിങ്ങളെപ്പോലുള്ള ബന്ധുക്കളുള്ളപ്പോൾ ഞങ്ങളൊരിക്കലും അഹരാതിരോചരതതു്.

5 പ്രപഞ്ചകോമിമയഭൂയാഗോ
 യന്മാപിതേവകിതവംശശാസ
 ആരേപാശാആരേജാലാനിദേവോ
 മാമാധിപത്രേവിമിവഗ്രഭീഷ്യ

അന്വയം:-

യന് പിതാ-ഇവ

കിതവം

— യസ്മാൻ മാം യഥാ അപഥ
 പ്രവൃത്തം പുത്രംപിതാ
 അനുശാസതി തഥാ

മാ ശശാസ

— മാം അനുശിഷ്യം ചക്രവേ

(തസ്മാൻ) വ:

— യസ്മാകം മധ്യേ അഹം

ഏകഃ (സന്) ഭൂരി ആഗ:

— ബഹുലം പാപം

പ്ര മിമയ

— പ്രകേഷ്ണ അഹിംസിഷം

(അപിച) ഹേ ദേവാ: പാശാ:

ആരേ

— അസ്മത്തോദാരഭേദേസതു

അലാനി ആരേ

— പാപാനിദാരേസതു

മാ അധി

— പുത്രേവശ്യതി സതി പിതരം

(സപ്തമ്യത്മാനവാദി)

(വ്യാധഃ) വിം-ഇവ,

മാ ഗ്രഭീഷ്യ

— പക്ഷിണമിവമാഗ്രാഹണീധഃ

അർത്ഥം.-അച്ഛൻ വഴിപിഴച്ചുപോകുന്ന മകനെ ശാസിക്കു
 നപോലെ എന്ന നിങ്ങൾ (അതാതു സമയം) ശാസിച്ചുപോ
 കുന്നതുകൊണ്ട് (ആനന്ദപോദനകൊണ്ട് നന്മയും തിന്മയും
 വോധിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്) നിങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ഞാൻ ഒരാൾ
 വളരെ പാപത്തെ വേണ്ടപോലെ അകറ്റി. (പാപം വരുന്നത്
 തടഞ്ഞുവന്ന് പശ്ചാത്താപംകൊണ്ടു പ്രായശ്ചിത്തംകൊ
 ണ്ടുതീർത്തു) പിന്നെ ദേവന്മാരേ, നിങ്ങളുടെ (പാപികളെ
 മെടാനുള്ള) കയ്യകൾ എന്നിൽ നിന്നകലെയാവട്ടെ. പാപ
 ങ്ങളും അകലെയാവട്ടെ കട്ടിപ്പക്ഷി കാണേ അച്ഛനായ പക്ഷി
 യെ വേദൻ എന്ന പോലെ നിങ്ങൾ ഏതെ (കയറിട്ട്) പിടി
 ക്കരുത്: വലയിൽ വിറുത്തു.

6 അവ്വാഞ്ചോഅദ്യോഭവതായജത്രാ
 ആവോഹാദ്ത്രിയേമാനോവ്യയേയം.
 ത്രാധംനോദേവാനിജരോവൃകസ്യ
 ത്രാധം കന്തദവപദോയജത്രാ:

അനന്തം:—

ഹേ യജത്രാ:	— യജുവ്യാദേവാ:
അദ്യ അവാഞ്ച: ഭവത	— ഇദാനീമനുദ്യമഭിമുഖാ ഭവത
വ: ഹാദ്	— യുഷ്മാകം ഹൃദ്യവസ്ഥിതം ലക്ഷണം.
യേമാന:	— ബിദ്യഭേം
ആ വ്യയേയം	— ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപ്തായം
ഹേ ദേവാ: വൃകസ്യ	
നി-ജ:	— തസ്തരസ്യസംബന്ധിന:
	നിഹനനാൽ
ന: ത്രാധം	— അസ്മാൻ ത്രായധം
(തഥാ) ഹേ യജത്രാ:	
അവ-പദ:	— ആപദ:
കന്താൽ ത്രാധം	— കത്തുസ്സുകാശാൽ ത്രായധം

അർത്ഥം.—അല്ലയോ യജനീയരായ ദേവന്മാരേ, ഇപ്പോൾ നിങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖരായാലും, നിങ്ങളുടെ ഹൃദയത്തിലുള്ള രക്ഷ, യേശ്വാധിതനായ ഞാൻ പുകാറു ദേവന്മാരേ, തസ്തരന്റെ ദ്രോഹത്തിൽ നിന്ന് എന്നെ രക്ഷിച്ചാലും, യജനീയരായ ദേവന്മാരേ, ആപത്തുകൾ വരുത്തുന്നവനിൽ നിന്ന് എന്നെ രക്ഷിച്ചാലും.

7 മാഹംമഹേലാനോവരണപ്രിയസ്യ
 ഭൂദിവാപ്നആവിദംശുനമാപേ:
 മാരായോരാജന്മസുയമാദവസ്ഥമാം.
 ബ്രഹ്മദദേമവിദമേസുവിരാ:

(വ. 11)

അന്വയം:-

ഇതിനെ കഴിഞ്ഞ എട്ടാം വർഗ്ഗത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്.

വർഗ്ഗം-12-13 ഗുണമഭഃ ജ്ഞിഃ ത്രിഷ്ടബ്ജഗതൈശ്ചൈവ സീ
ഇത്യഃ, ഇത്രാസോഽയേ, സരസ്വതി, ബൃഹസ്പതിഃ, മരുതശ്ച
ദേവതാ.

1 ജ്ഞഃദേവായ്കൃണാതേസവിത്ര

ഇത്രായാഹിഃപ്രേനരമണആപഃ

അഹരഹിരയാത്യകൃതൃപാഃ

കിയാത്യാപ്രഥമസ്തൃതൃതൃസാം

അന്വയം:-

ജ്ഞഃ, കൃണാതേ — വൃഷ്ടിലക്ഷണമുദകം കർപ്പതേ

ദേവായ സവിത്ര — ദ്യോതമാനായ, സർവ്വസ്യ
പ്രേരകായ

അഹി-പ്രേ — അഹിഃ, വൃത്രം ഹതവതേ

ഇത്രായ ആപഃ ന രമന്തേ — തസ്മാലേതോഽർത്ഥിത്യാ നോപരതാ
ഭവന്തി

(അപീതു)അപാഃ അകൃതൃഃ — അപാഃ സേചകം സ്രോതഃ

അഹഃ-അഹഃ യാതി — പ്രത്യഹം ഗച്ഛതി

ആസാം പ്രഥമഃ സർവ്വഃ — പ്രാഥമികം ജന

കിയാതി ആ? — കിയാതി കാലേ നിഷ്ഠനം?

(ആകാരഃ പ്രശ്നേ)

(യാവതികാലേതാ അജായന്ത സഃ കാലഃ കിയാൻ? നിത്യം
ഏവഹി)

അർത്ഥം.-മഴപെയ്യിക്കുന്നവനും, പ്രകാശമാനനും, എല്ലാവ
ർക്കും ആനന്ദപ്രദനും വൃത്രഹനാവുമായ ഇത്രന്നവേണ്ടി അതാ
യത്ത് ഇത്രന്നെപ്പേടിച്ച് ജലങ്ങൾ ഒഴിക്കലും വിശ്രമിക്കാറില്ല.
ഒഴിടത്തും നില്ക്കാറില്ല ആ ജലങ്ങളുടെ ലലിയൊഴുകു് ദിവ
സംതോറും തുടരുന്ന. അവയുടെ ആദ്യത്തെ സൃഷ്ടി ഏതുകാല
ത്താണ്? (ജലങ്ങളെയെ കലം നിത്യം തന്നെ)

2 യോവുത്രായസിനമത്രാഭിഷ്യൽ
 പ്രതംജനിത്രിവിദുഷുവാച
 പഥോരഭന്തിരനുജോഷമസ്മൈ
 ദിവേദിവേധുനയോയന്ത്യത്ഥം

അനവയം:-

യഃ വൃത്രായ സിനം	— വൃത്രാസുരായ അന്നം
അത്ര അഭിഷ്യൽ	— പാകസ്ഥാനേ ആഹാരം സമ്പാദിതവാൻ
തം ജനിത്രി	— ജനയിത്രി, ഇന്ദ്രസ്യമാതാ അഭിതിഃ
വിദുഷേ പ്ര ഉവാച	— അഭിജ്ഞായേന്ദ്രായ പ്രോക്തവതി
(പ്രവചനസ്യഹനനാത്മത്വാൽ തം വൃത്രം ഹതവാൻ) (അപിച) അസ്മൈ അനു ജോഷം	
	— അസ്മൈ ഇന്ദ്രായ അനുകാമം, ഇച്ഛാമനുസൃത്യ
പഥഃ രഭന്തിഃ	— മാർഗ്ഗാൻ വിലിഖന്ത്യഃ
ധനയഃ ദിവേ-ദിവേ	— നദ്യഃ പ്രതിദിനം
അത്ഥം യന്തി	— ഗന്തവ്യം സമുദ്രം പ്രതിഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം:-ഏവൻ വൃത്രനുവേണ്ടി അന്നം അടുക്കളയിൽ ഒരുക്കിയോ അവനെ, മാതാവായ അഭിതി വിദ്യാനായ ഇന്ദ്രനു് പറഞ്ഞുകൊടുത്തു (ഇന്ദ്രശത്രു ജനിക്കണമെന്ന വൃത്രപിതാവിന്റെ മന്ത്രോച്ചാരണത്തെയാണ് അന്നമൊരുക്കുന്നതായി, ജീവിക്കാനുള്ള സാഹചര്യസംഭാരങ്ങൾ സമ്പാദിക്കുന്നതായി പറയുന്നത് ആ ഇന്ദ്രശത്രു എന്ന പദത്തിന്റെ സ്വരം പിടിച്ചുകൊണ്ടു് ഇന്ദ്രന്റെ ശത്രു എന്നതിന്നുപകരം ഇന്ദ്രനാകുന്ന ശത്രുവോടുകൂടിയവൻ എന്നർത്ഥമായി ഉദ്ദേശിച്ച ഷഷ്ഠീതൽപുരുഷനുപകരം ഉദ്ദേശിക്കാത്ത ബഹുവ്രീഹിയായി ആ അർത്ഥത്തിന്റെ മാറ്റംകൊണ്ടാണ് ഇന്ദ്രനു വൃത്രനെ വധിക്കാൻ സാധിച്ചതു്) പിന്നെ അവിടുത്തെ (ഇന്ദ്രന്റെ) ഇച്ഛക്കനുസ

രിച്ച് മാർഗ്ഗങ്ങൾ കഠിച്ച്, നദികൾ ദിവസംപ്രതി, എത്തിച്ചേരേണ്ടും സമുദ്രത്തെ ഉന്നംപെച്ച് പോയിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. (വ്യവധത്തിന്നശേഷം ജലങ്ങൾ നിറഞ്ഞത് നദികൾ ഒഴുകിയ സ്ഥിതിയാണ് ഒടുവിൽ പറഞ്ഞത്.)

3 ഉർധ്വോഽഹ്യസ്ഥാഭ്യുന്നരിക്ഷേ

ധാപുത്രായപ്രവധംജഭാര

മിഹംവസാനഉപഹിദദ്രോ

ത്തിശായയോഽജയച്ചതുമിദ്രഃ

അന്വയം:-

ഹി അന്നരിക്ഷേ ഉർധ്വഃ — യസ്താൽ അയം വൃത്രഃ

സപ്തമാവൃത്യ

അധി അസ്ഥാൻ

— അധിഷ്ഠിതോഭൂതീ

അധ വൃത്രായ

— അതഃ കാരണാൽ വൃത്രംപ്രതി

വധം പ്ര ജഭാര

— ഹനനായധംവശം പ്രചിക്ഷേപ

(സ ഖലു) ഹി (വൃത്രഃ)

മിഹം

— വൃഷ്ട്വേണ്ണൈകനാരംഭേഽപം

വസാനഃ

— ആച്ഛാദയൻ

ഇം ഉപ അദ്രോതീ

— ഏകമിന്ദ്രമുപാഗമൻ

തിഗ്മം-ആയധഃ

— തീക്ഷ്ണായധഃ

ഇത്രഃ ഗത്രം അജയൻ

— ഗാതന്തിത്താരം ജിതവാൻ

അർത്ഥം:-വൃത്രൻ ഏറ്റവും മറച്ച് ഉയർന്നു വന്നിട്ടുള്ളതുകൊണ്ട് അവന്റെ നേരെ ഇത്രയ്ക്കിഹിംസായുധമായ വശം പ്രയോഗിച്ചു. ആ വൃത്രനാകട്ടെ ഭേദപ്പെടുന്ന മേഘത്തെ മറച്ചതുകൊണ്ട് ഇത്ര നെ സമീപിച്ചു മുച്ഛയ്ക്കു ആയുധത്തോടുകൂടിയ ഇത്രൻ ഗത്രവിനെ ജയിച്ചു.

4 ബൃഹസ്പതേതപുഷാശ്ലേവവിധു
 വൃകദരസോഅസുരസ്യവീരാൻ
 യഥാജഘനമധുഷതാപുരാചി
 ദേവാജഹിശത്രുമസ്മാകമിത്ര

അന്വയം:—

ഹേ ബൃഹസ്പതേ,	— ബൃഹതാം, പരിവൃദ്ധാനാം
തപുഷാ	പാലയിതഃ, ഇന്ദ്ര,
അശ്വാ-ഇവ	— താപകേന, ദീപ്തേന വഭ്രേണ
വൃക-ദരസഃ	— അശന്യാ ഇവ
അസുരസ്യ വീരാൻ	— സംവൃതഭാരസ്യ
വിധു	— പുത്രാൻ താഡയ
ഹേ ഇന്ദ്ര, പുരാ ചിൽ	— പുരാചി
ധുഷതാ	— ധർഷകേണ വഭ്രേണ
(തപഃ) യഥാ ജഘന	— ഹതവാൻ
ഏവ അസ്മാകം	
ശത്രും ജഹി	— ഏവമേവ അസ്മാകം ശത്രും
	നാശയ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ മഹത്തുക്കളുടെ പാലക, ഇന്ദ്ര, ചൂടിയ റുന്നതും മിന്നുന്നതുമായ വഭ്രത്താൽ ഇടിമിന്നലാലെമ്പോലെ, വാതിലടച്ചിരിക്കുന്ന വൃത്രാസുരന്റെ മക്കളെ അടിച്ച മർത്തിയാലും. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, മുന്പ്, ഒന്നിനെയും കൂസാത്ത വഭ്രത്താൽ (വൃത്രാദികളെ) കൊന്നപോലെത്തന്നെ ഞങ്ങളുടെ ശത്രുവിനെയും നശിപ്പിച്ചാലും. (ധർഷപ്രതിരോധികളെ വധിച്ചപോലെ ഞങ്ങളുടെ ധർമ്മത്തെ കെട്ടുകുന്ന രാഗഭോഷാദി ശത്രുവെ അടക്കിയാലും.)

5 അവക്ഷിപദിവോഅശ്താനമുച്ചാ
 യേനശത്രുമന്ദസാനോനീജുവ്യാഃ
 തോകസ്യസാതൈതനയസ്യഭൂരേ
 രസ്മാഅദ്ധംകൃണതാദിന്ദ്രഗോനാം

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) യേന	— വഭ്രേണ
മനുസാനഃ	— സ്തോത്രാദിസംതുലമാനസ്സന്
ശത്രു നി-ജ്യോഃ	— വ്യഹിംസീഃ
ദിവഃ ഉച്ഛാ	— നക്ഷത്രകാശാൽ ഉച്ഛൈവൃത്ത മാനസ്ത്വം.
അശ്വാനം	— അശ്വവൽ കഠിനംതം വഭ്രം
അവ ക്ഷിപ	— അസ്തദീയാൻ ശത്രുതദ്രിശ്യ ഭാവസ്താൽ പ്രക്ഷിപ
(തഥാ) തോകസ്യ	— പുത്രസ്യ
ഭൂരേ തനയസ്യ	— ഭാരതവ്യസ്യ പൈത്രസ്യ
സാതത	— സംഭജനേ, സംഭജനാത്ഥം ച
ഹേ ഇന്ദ്ര, (തഥാ)	
ഗോനാം	— ഗവാം സംഭജനാത്ഥം
അസ്താൻ	— അസ്താകം (വിഭക്തിവ്യത്യയഃ)
അഥം കൃണന്താൽ	— സമൃദ്ധിംകരു

അർത്ഥം.—അല്പായാ ഇന്ദ്ര, സ്തോതാക്കളാൽ പുലർത്തിപ്പിടുന്നവനായി ഏതു വഭ്രത്താൽ ശത്രുവിനെ ഹിംസിപ്പിച്ചാവാ, ആകാശത്തിലുള്ളവരത്തിൽ വർത്തിക്കുന്ന അവിടുന്ന്, കല്പഃപാലെ കടുത്ത ആ വഭ്രത്തെ ഞങ്ങളുടെ ശത്രുക്കളുടെ നേരെ താഴോട്ടു വിട്ടാലും പിന്നെ, അല്പായാ ഇന്ദ്ര, പുത്രനെയും, കാത്തുരക്ഷിക്കേണ്ട പൈത്രനെയും, അതുപോലെ പശുക്കളെയും പ്രാപിച്ച്, ഞങ്ങൾക്ക് സമൃദ്ധിയെ ഉണ്ടാക്കിയാലും. (ഇവിടെയും ശത്രുക്കളെന്നതിന്ന് രാഗഭേഷാഭയാന്തരശത്രുക്കളെ ഏടുകാം. വൃത്രപദത്തിന്ന് പാപമെന്നർത്ഥമുണ്ട്. അപ്പോൾ വൃത്രഹന്താവ് പാപഹരനാണ് ആ പാപഹരനായ പരമേശ്വരനോടാണ് പാപകാരണമായ രാഗഭേഷാദിയെ അകറ്റാനർത്ഥിക്കുന്നത്)

6 പ്രഹി¹ക്രി²തും³വൃ⁴ഹമോ⁵യം⁶വന്ദമോ

ര¹വൃ²സ്യ³സ്തോ⁴യജമാ⁵നസ്യ⁶ചോ⁷ദത

ഇ¹ന്ദ്രാ²സ്തോ³മായു⁴വമസ്താ⁵അ⁶വിഷ്യ

മ¹സ്തി²ന്ദയേ³സ്തേ⁴കൃണ⁵തമു⁶ലോകം

അന്വയം:-

(ഹേ ഇന്ദ്രാ സോമേ,

യം വരഥഃ	— യം വൈരിണം ഹിംസഥഃ
(തം) കൃതം	— ദോഷസ്യ കർത്താരം
പ്ര ഹി വൃഹഥഃ	— ഉന്യൂലയഥഃ ഖലു
ഹേ ഇന്ദ്രാസോമാ	— ഇന്ദ്രാസോമേ
(തഥാ) രധ്രസ്യ	
യജമാനസ്യ	— രാധകസ്യ യജമാനസ്യ
ചോദൈ സ്ഥഃ	— ശത്രുണാം പ്രേരകോഭേമഃ
(തഥാ) യുവം അസ്താൻ	
അവിഷ്ടം	— യുവാം അസ്താനവതം
അസ്തിൻ ഭയ-സ്ഥേ	— ഭയസ്ഥാനേയഭേ
ലോകം ഉ കൃണതം	— യേരഹിതംസ്ഥാനം കൃണതം

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഇന്ദ്രസോമന്മാരേ, നിങ്ങൾ ഏതു ശത്രുവിനെ ഹിംസിക്കുന്നുവോ, അവനെ വേരോടെ നശിപ്പിക്കണവല്ലോ. അല്ലയോ ഇന്ദ്രസോമന്മാരേ, അതുപോലെ നിങ്ങളെ ഉപാസിക്കുന്ന യജമാനന്റെ ശത്രുക്കളെ പിന്തിരിപ്പിക്കുന്നു, നിങ്ങൾ ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും. ഈ ഭയസ്ഥാനമായ യുദ്ധത്തിൽ, അതായത് ലോകസംഗരത്തിൽ, ഭയരഹിതമായ സ്ഥാനം ഉണ്ടാക്കിയാലും. (ശത്രുവിനെ വേരോടെ നശിപ്പിക്കുന്നു എന്നതുകൊണ്ട് രാഗദോഷാദികളെയാണദ്ദേശിക്കുന്നതെന്ന് വ്യക്തമാകുന്നു.)

7 നമാതമന്നശ്രുതനോതതത്ര
 നവോചാമമാസ്യനോതേതിസോമം.
 യോമേപുണാദ്യോദദ്യോനിബോധാ
 ദ്യോമാസ്യനന്തമുപഗോഭിരായൽ

അന്വയം:-

യഃ മേ പുണാൽ	— മമകാമാൻ പുരയേൽ
യഃ ദദേൽ	— അഭീഷ്ടംഫലംദ്യോമു
യഃ നി-ബോധാൽ	— അസുഭീയം സ്തോത്രമവഗച്ഛേൽ

യഃ സുന്യാതം മാ	— സോമമഭിഷ്ണാതംമാം ഭാതവൈദ്യഃ
ഗോഭിഃ (സഹ) ഉപ ആ ഭായൽ	— ഉപാഗമേൽ
(സഃ ഇദ്രഃ) മാ ന തമൽ	— മാം ന തമയതു. ഗുപയതു
(തഥാ) ന ശ്രമൽ	— ശ്രാന്തംമാ കരോതു
ഉത ന തദ്രമൽ	— അപിച മാം ന തദ്രയൽ. തദ്രയാആലസ്യനയുക്തം മാ കരോതു
സോമം മാ സുന്യാത ഇതി	— ഇദ്രയാഗായസാമം മാഭി ഷ്ണാത ഇതി അന്യാൻ യജമാനാൻ പ്രതി
ന പോചാമ	— ന ബ്രുചാമ

അതഥം.—ഏവൻ ഏന്റെ അഭിഷ്ഠങ്ങളെ നിറുപ്പാനുവാചാ,
ഏവൻ അഭിമതങ്ങൾ തന്നെ ഉന്നുവാചാ ഏവൻ ഏന്റെ സോ
ത്രങ്ങളെ ഉൾക്കൊള്ളുന്നുവാചാ ഏവൻ സോമം ചെച്ച സംസ്ഥിരി
ക്കുന്ന ഏന്റെ അടുക്കൽ നല്കുവാങ്ങു. പശുക്കളോടുകൂടി വരു
ന്നുവാ, ആ ഇദ്രൻ ഏനെ ക്ഷീണിപ്പിക്കരുത്, തളഞ്ഞരുത്,
അലസനാക്കരുത്. ഇദ്രയാഗത്തിന് സോമം ചെച്ച് സം
സ്ഥിരിക്കരുതെന്ന് മറ്റു യജമാനന്മാരോടു താൻ പറയുകയല്ല
(സോമസംസ്ഥാരത്തോടു കൂടിയ ഇദ്രയാഗം ചെയ്യണമെന്നേ പറ
യുകയുള്ളൂ).

8 സരസ്വതിത്വമസ്മാത്ഭവിസ്സി
മരുത്വതിധൃഷ്തീജേന്യീഗത്രൂൻ
ത്വംപിച്ഛാതം തവിഷീയമാണ
മിത്രോഹന്തിവൃഷ്ടംഗണ്ഡികാനാം

അന്വയം. —

ഹേ സരസ്വതി, തവം

അസ്മാൻ അവിസ്സി

— മക്ഷ

(സാത്വം) മരുത്വതി	— മധ്യമസ്ഥാനവാഗ്ത്രപാ, മധ്യമസ്ഥാനസ്ഥമഭ്യഃ മരുതഭിസ്സഹ
ധൃഷ്ഠി ശത്രുൻ ജേഷ്ഠി (കിംപായം) ഇന്ദ്രഃ ത്യം	— ധർമ്മതീജയ
ചിൽ	— തമപി
ശർദ്ധം	— പ്രസഹനശീലം
തവിഷി-യമാണം	— ബലമിവാപരന്തം, സർവ്വസ്യ ഭജനേശക്തം
ശണ്ഡികാനാം	— ശണ്ഡപശ്യാനാം മധ്യേ
വൃഷഭം ഹന്തി	— ഹന്തവാൻ (വ്യത്യയേന ഭൂതാത്മേലട്)

(ശണ്ഡാമർക്കാവസുരപുരോഹിതേ)

അർത്ഥം.-അല്ലയോ സരസ്വതി, അവിടുന്ന് ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും. മധ്യസ്ഥാനവാഗ്ത്രപയായ അവിടുന്ന് മധ്യസ്ഥാനവർത്തികളായ മരുത്തുക്കളോടു ചേർന്നുവളായി, കൂടുതലിപ്പാതവളായി ശത്രുക്കളെ ജയിച്ചാലും. ഇന്ദ്രൻ, കരുത്തുറപ്പനും ബലപോലെ ഏകനേയും അടക്കാൻ ശക്തനും, ശണ്ഡികവംശക്കാരുടെ ഇടയിൽ ശ്രേഷ്ഠനായ അസുരനെ കൊന്നു. (ശണ്ഡാമർക്കാവസുരപുരോഹിതന്മാർ.)

9 യോനസ്സന്ത്യുതവാജീലതൻ
രഭിഖ്യായതം തിഗിതേനവിധ്യ
ബൃഹസ്പതഃആയൈജേഷ്ഠിശത്രു
സ്രുഹേരീഷന്തം പരിധേഹിരാജൻ

അന്വയം:-
(ഹേ ബൃഹസ്പതേ), യഃ നഃ — അന്യോകം
സന്തത്യഃ — അന്തർഹിതേ ദേവേശ ഭവശ്ചാരഃ
ഉത വാ ജീലതൻഃ — ജീലാംസഃ (ഭവതി)
തം അഭി-ഖ്യായ — സംവീക്ഷ്യ
തിഗിതേന വിധ്യ — തീക്ഷ്ണേനായുധേനതാഡയ

(തഥാ അസുഭീയാൻ)

ശത്രുൻ ആയുധൈഃ

ജേഷി

— ആയോധനസാധനൈഃ ജയ

(തഥാ) ഹേ രാജൻ,

ബൃഹസ്പതേ,

— രാജമാന, ബൃഹസ്പത

ഭൃഹേ രിഷന്തം

— ദ്രോഹധവേ ശത്രുവേ

ഹിംസന്തം വഭ്രം

പരി ധേഹി

— പരിതോധാരയ, പ്രക്ഷിപ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ബൃഹസ്പതേ, ഏവൻ ഞങ്ങളെപ്പോലെ (ഞങ്ങളെ ചതിക്കാൻ) മറഞ്ഞിരിക്കുന്ന ചോരനോ, കൊല്ലാനുണ്ടെന്നുവന്നോ ആയുധങ്ങളോ, അവനെ കണ്ടുപിടിച്ച് മുച്ചയേറിയ ആയുധത്താൽ അടിച്ചമർത്തിയാലും ഞങ്ങളുടെ ശത്രുക്കളെ ആയുധങ്ങളാൽ ജയിച്ചാലും പിന്നെ ശോഭാനന്ദനായ ബൃഹസ്പതേ, ദ്രോഹിക്കുന്ന ശത്രുവിങ്കൽ ഹിംസകരമായ വഭ്രായുധം മുററും ഏല്പിച്ചാലും.

10 അസ്മാകേഭിസ്സത്വഭീശുശുരൈ

വീര്യാക്രധിയാനിതേകർത്വാനി

ജ്യോഗ്ഭൂവന്നന്ധുപിതാസോ

ഹതപിതേഷാമാഭോനോവസുനി

അന്വയം -

ഹേ ശുര,

— ശൗര്യവൻ, ഇന്ദ്ര,

അസ്മാകേഭിഃ സത്വ-ഭിഃ

— അസുകീണൈഃ പരേഷാം സാദൈകൈഃ

ശുരൈഃ

— ശൗര്യോപേന്തൈർഭൈഃ

യാനി തേ കർത്വാനി

— ത്വയാ കരണീയാനി

(താനി) വീര്യം ക്രധി

— വീര്യാണി, വീരകമ്മാണി കരു

ജ്യോക് അന്ധ-ധുപിതാസഃ

— ധുപായമാനഹൃദയാഃ

മരീയാശ്ശത്രുവഃ

അഭ്രവൻ	— ആസൻ
ഹതപി	— താൻഹതപാ
തേഷാം വസുനി നഃ	
ആ ഭര	— ധനാനൃസൂല്യമാഹര

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ശൌര്യമാൻ ഇന്ദ്ര, ഞങ്ങൾക്കു ചേർന്നു വരും, ശത്രുക്കളെ ക്ഷീണിപ്പിക്കുന്നവരും, വിക്രമികളുമായ ഭടന്മാരെക്കൊണ്ട് അവിടുന്നാൽ ചെയ്യപ്പെടേണ്ടു വീരകർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യാലും. ചിരകാലമായി ഹൃദയം പുകയുന്ന ശത്രുക്കളുണ്ടല്ലോ, അപരെകൊന്ന് അപരന്റെ ധനങ്ങൾ എന്നിങ്ങനെ കൊണ്ടുവന്നു തന്നാലും. (ഇവിടെ ശത്രു എന്നതിന്ന് രാഗദ്വേഷാദിയെ ഏകാന്തതാൽ അപരൻ ധനം കൊണ്ടുവന്നു തരുക എന്നതിന്ന് രാഗദ്വേഷാദികളോടുള്ള ആസക്തി, സദാദിഷയങ്ങളിലേക്കു മാറ്റിത്തരുക എന്നർത്ഥം പറയേണ്ടിവരും. അതിൽ അസാധാരണവും അനൌചിത്യവുമില്ല)

11 തംവശ്ശച്ഛംമാതതംസുതയുക്തിരോ
 പബ്രുവേനമസാദൈവ്യംജനം
 യഥാരയിംസർവ്വവീരംനശാമഹാ
 അപത്യസാചംശ്രുത്യംദിവേദിവേ

വ 13

അന്വയം:—

(ഹേ മരുത:) യഥാ

സർവ്വ-വീരം

— സമുദയത്തിന്റെ, വിശേഷേണ ശത്രുക്കളും പ്രേരകൈരുപേതം.

അപത്യ-സാചം

— അപതെയ്, അപതനമേതു ഭൂതൈഃ പുത്രാദിഭിരുപേതം.

ശ്രുത്യം രയിം

— ശ്രവണീയം, പ്രശസ്യഭൂതം ധനം.

ദിവേ-ദിവേ നശാമഹൈ

— പ്രതിദിവസം പ്രാപ്തവാമ

(തഥാ) വഃ മാതതം

— മരുതസമുഹരൂപം.

ദൈവ്യം

— ദേവേന, ഇന്ദ്രേണസംബദ്ധം.

ജനം തം ശബ്ദം	— പ്രാദുർഭൂതം തം ബലം
സുക്ത-യഃ	— സുഖമാത്മന ഇച്ഛന്നഥം
നമസാ ഗിരാ ഉപ	
ബ്രൂവേ	— നമസ്കാരേണ, സ്തോത്രേണ ഉപേത്യബ്രൂവേ

അർത്ഥം.-തല്പര്യോ ഭക്തജാലമി. എപ്രകാരമായാൽ എല്ലാ വിരന്മാരോടും (വിശേഷിച്ചും ശത്രുക്കളെ പിന്നിടിപ്പിക്കുന്നവരോടും) കൂടിയതും ഭാഷ്യന് പരനും, വീഴ്ത്തലാതാക്കുന്ന സത്പുത്രന്മാരോടും പേനയും. പ്രശംസനീയവുമായ (അതായത് ധർമ്മത്തോടുകൂടിയ) ധനം എന്നുമെന്നും ഞാൻ പ്രാപിക്കുമാ (അപ്രകാരമുള്ള സിദ്ധിക്കായി) നിങ്ങളുടെ സമുപദ്രവവും (കൂട്ടായതും) ഇത്രനോടു ബന്ധപ്പെട്ടുണ്ടായതുമായ ബലത്തെ സ്വയം സുഖമിച്ഛിക്കുന്ന ഞാൻ നമസ്കാരംകൊണ്ടും, സ്തോത്രംകൊണ്ടും അടുത്തുവന്ന് സ്തുതിക്കുന്നു. (ഭക്തജാലമി ബലത്തെ സ്തുതിക്കുന്നു എന്നതിന് ഭക്തജാലമി സ്തുതിക്കുന്നു എന്നു തന്നെ അർത്ഥം).

പദ്യം-14 വിശ്വേശ്വരോദേശ്വരോ

- 1 അസാകം¹മിത്രാവതണാവതം²രഥം
 മാദി³തൈര്യരുദൈവ്വസുഭി⁴സ്സപാ⁵ഭവാ
 പ്രയദ⁶യോനപപു⁷ർവസ്ത⁸സ്താ⁹
 ശ്രവ¹⁰സ്യവോ¹¹ഘൃ¹²ഷീ¹³വതോ¹⁴വന¹⁵ഷ്ടഃ

അനന്തം.-

ഹേ മിത്രാവതണാ, യാ	— മിത്രവത്തണാ, യഥാ.
വസ്തനഃ പാ	— യോനസുഭിയാരഥാഃ
ശ്രവസ്യവഃ ഘൃഷീ-വനഃ	— യസ്മിനിവാസസ്ഥാനം, താസ്മാൻ പാ, ഉപാ, ദേശാന്തരം
വന-സഃ	— അനന്തകാമാഃ പ്രാപ്തമാർഷാഃ
വനഃ ന പ്ര പപുർ	— വനേ, വൃക്ഷാദോ നിഷ്ണാഃ
	— പക്ഷിണ ഇവ പ്രകർഷണ പത്നീ, ഗച്ഛന്തി

(തദാ) ആദിത്യൈ:	— ധാത്രാര്യമാദിഭിഃ ചാദശഭിഃ
തദൈ:	— ഏകാദശസംഖ്യാകൈഃ
വസുഭിഃ	— ധര്യുവേത്യാദിഭിഃ അഷ്ട സംഖ്യാകൈഃ, ഏവം ത്രിഭി ദ്ഭേവഗണൈഃ
സചാ—ഭവാ	— സഹജവന്തൗ, സഹ വർത്തമാനൗ യുവാം
അസ്സാകം രഥം അവതം	— രക്ഷതം

അർത്ഥം.—അല്പയോ മിത്രവരുണന്മാരേ, എപ്പോൾ ഞങ്ങളുടെ തേരുകൾ അന്നലാത്തേനിയായി നിവാസസ്ഥാനത്തുനിന്ന് മറുവടങ്ങളിൽ ഭക്ഷണം തേടുന്നവയും സന്തോഷമാർന്നവയുമായി, കാട്ടിലെ മരങ്ങളിൽ പാർക്കുന്ന പക്ഷികൾപോലെ പറന്നു പോകുന്നുവോ, അപ്പോൾ ധാതാവ്, അര്യമാവു മുതലായ പന്ത്രണ്ടാദിത്യന്മാരോടും, പതിനൊന്ന് അദ്രന്മാരോടും, ധരൻ, ധ്രുവൻ മുതലായ ഏഴു വസുക്കളോടും (അങ്ങിനെ മൂന്നുവിധം ദേവഗണങ്ങളോടും) കൂടി വർത്തിക്കുന്ന നിങ്ങൾ ഞങ്ങളുടെ തേരിനെ രക്ഷിക്കണം.

2 അധസ്സാനുളവതാസജോഷസോ
 രഥം ദേവാസോഅഭിവിക്ഷുവാജയം.
 യദാശവഃ പദ്യാഭിസ്ത്വിത്രതോരജഃ
 പൃഥിവ്യാസ്സാന്നൗജംഘനന്തപാണിഭിഃ

അന്വയം:—

ഘോ സ—ജോഷസഃ,

ദേവാസഃ,

യൽ

ആശവഃ

പദ്യാഭിഃ

രജഃ തിത്രതഃ

പൃഥിവ്യാഃ സാന്നൗ

— സഹപ്രിയമാണാം ദേവാഃ,

— യദാ അസ്തിൻ രഥേ യുക്താഃ

— വ്യാപനശീലാ അശ്വാഃ

— പാദസാധ്യാഭിർഗതിഭിഃ

— രണ്ടകം മാർഗം തരന്തഃ

— ഭൂമേഃ സമുച്ഛിതേ പ്രദേശേ

പാണി-ഭി:	— പാണുപലക്ഷിതൈ: പാണൈ:
ജംഘനന്ത സു	— അത്യന്തം ഗച്ഛന്തിവലു
അധ ന: വാജ-യം	— അധുനാ, തദാ അസ്മാകം വാജം, അന്നം കാമയമാനം
രഥം വിക്ഷ്യ	— പ്രജാസു, ജനപദേഷു
അഭി ഉൽ അവത	— അഭിമുഖമുദഗമയത (അവത: ഗത്യന്തം)

അർത്ഥം.-ഒരുപോലെ പ്രീതരായ ദേവന്മാരെ എപ്പോൾ ഈ തേരിൽ പുട്ടപ്പെട്ട വേശ്വരൻ കതിരുകൾ കാൽകൊണ്ടെത്താവുന്നവഴി ചവുട്ടി ഭൂമിയുടെ ഉന്നതപ്രദേശം താണ്ടുന്നുവോ, അപ്പോൾ ഞങ്ങളുടെ അന്നേച്ഛുവായ തേരിനെ ജനപദങ്ങളിൽ, ജനങ്ങൾക്കഭിമുഖമായി എത്തിച്ചാലും. (ക്ഷണത്തിനു വേണ്ടിയാണ് തേരിൽ പോകുന്നത്. അന്നഭാതാക്കളുടെ ഗൃഹങ്ങളുള്ളിടത്തു് എത്തിച്ചാലെന്നു സാരം)

3 ഉതസ്യതഇത്രോവിശ്വപഷ്ണി
 ദ്രിഖശ്ശലേനമാതതേനസക്രതു:
 അനന്തസ്ഥാത്യപ്തകാലിരൂതിഭി
 രഥംമഹേസനയേവാജസാതയേ

അനവയം:-

ഉത വിശ്വ-പഷ്ണി:	— അപിച വിശ്വസ്യ, സർവ്വസ്യ ഭൂഷാ
മാതതേന ശലേന	— മതത്സമുഹരൂപേണ ബലേനസഹ
സ-ക്രതു: സ്യ: ഇത്ര:	— ശോഭനകർമ്മ സ ഇത്ര:
അപ്തകാലി: ഉതി-ഭി:	— ഹി.സകരഹിതാലി: രക്ഷാലിസ്സഹിതസ്സൻ
ഭീവ: ന ന: രഥം	— ഭൂലോകാദഭ്യഅസ്മാകം രഥം
മഹേ സനയേ	— മഹതേ ധനായ
വാജ-സാതയേ	— അന്നസ്യസംഭവനാർത്ഥം ച
അന സ്ഥാതി	— ആത്മപുഷ്പേണാധിതിഷ്ഠതു

അർത്ഥം:- എല്ലാം കർണണവനും മരുത്തുകളുടെ കൂട്ടായ കരുത്തോടുകൂടിയവനും, സൽകർമ്മവാദനമായ ആ ഇന്ദ്രൻ, ദ്രോഹികളെ അകറ്റിയ രക്ഷകളോടുകൂടിയവനായി, ദൃഢോക്തരിൽ നിന്ന് ഇപ്പോൾ നമ്മുടെ തേരിൽ, മഹത്തായ ധനത്തിനുവേണ്ടിയും, അന്നലാഭത്തിനുവേണ്ടിയും, അനുഗ്രഹമായി അധിരോഹണം ചെയ്യട്ടെ.

4 ഉതസ്യദേവോഭുവനസ്യസക്ഷണി
സ്വാഷ്യാഗ്നാഭിസ്സജോഷാജ്ജവദ്രഥം
ഇളാഭോഗ്വഹട്ടിവോതരോദസി
പുഷാപുരന്ധിരശ്വിനാവധാപതി

അന്വയം:-

ഉത സ്യ: ദേവ:	— അപിച സ: ദാനാഭിഗുണയുക്ത:
ഭുവനസ്യ സക്ഷണി:	— സേവ്യ:
ഗ്നാഭി:	— ദേവപതിഭി: (ഗായത്ര്യാഭിനിമന്ദാംസിദേവപത്യ: ഇത്യുക്തം)
സ-ജോഷാ: ത്വഷ്യാ	— സമാനപ്രീതി: ത്വഷ്യാ
അധ രഥം	— അധുനാസുഭീയം രഥം
ജ്ജവൽ	— പ്രേരയതു
(തഥാ) ഇളാ	— തിസൃണാം ദേവീനാമാദ്യാ ച രഥം പ്രേരയതു
ബ്രഹ്മൽ-ഭിവാ ഭഗ:	— ബ്രഹ്മൽ, മഹൽ ഭീവ്യതി, ദ്യോതതേഇതിബ്രഹട്ടിവാ ഭഗ: ചപ്രേരയതു
ഉത രോദസി	— അപിച ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
പുരം-ധി: പുഷാ	— ബഹുധി: പോഷകോദേവശ്വ
പതി അശ്വിനൗ	— സുര്യായാ: ജ്ഞാനാവശ്വിനൗ ച, ഏതേ സഞ്ചേസുഭീയം രഥം പ്രേരയതു

അർത്ഥം—ആ ഭാഗശീലനം, ഏവർഷം സേവ്യനം ആയ (ഏവം ദേവപത്നിമാരോടു കൂടി (ഗായത്രിയാദിമന്ത്രസ്സുകളാണ് ദേവപത്നിമാരെന്ന് പറയപ്പെടുന്നത്) ഒരുപോലെ പ്രീതനായ ഇപ്പോൾ നമ്മുടെ തേരിനെ മുന്നോട്ടു നയിക്കുന്നു. അതുപോലെ ഇള, ഭാരതി, സരസ്വതി എന്നീ മൂന്ന് ദേവിമാരിൽ മുൻപായിരുന്ന ഇള, തേരിനെ മുന്നോട്ടു നയിക്കുന്നു. ഏറ്റവും പ്രകാശമാനമായ ഭഗൻ തേരിനെ മുന്നോട്ടു നയിക്കുന്നു. കൂടാതെ ദ്യാവാപൃഥ്വികളും അത്യന്തം ബലിമാനായ പുഷ്പവും സൂര്യന്റെ ഭർത്താക്കളായ അശ്വികളും തേരിനെ മുന്നോട്ടു നയിക്കുന്നു. — അതായത് നമ്മുടെ ജീവിതരഥത്തെ മേൽപറഞ്ഞ ദേവന്മാരെല്ലാം സത്യധർമ്മമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ നയിക്കുന്നു. (സൂര്യ സോമനെ വിവാഹം ചെയ്യുന്നതായാണ് വിവാഹസൂക്തത്തിൽ പറയുന്നത്. അശ്വികൾ സൂര്യപുത്രന്മാർ തന്നെയാണെന്ന ശ്രുതിവചനപ്രകാരം വേണം ഈ വൈരുദ്ധ്യം പരിഹരിക്കാൻ.)

5 ഉതത്യേദേവീസുഗേമിമുദൃശോ

— ഷാസാനകതാജഗതാമപിജവാ

സ്പഷേയദാം പൃഥ്വിനവ്യസാവച

— സ്ഥാതുശ്ചവയസ്രീവയാ ഉപസ്തിരേ

അന്വയം:—

ഉതത്യേദേവീ

— അപിചതേ പ്രസിദ്ധേ ദേവനശീലേ

സു-ഭഗേ, മിമു-ദൃശോ

— ശോഭനധനേ, പരസ്സരം പശ്യന്ത്യോ

ഉഷസാനകതാ

— ഉഷാശ്ചരാത്രിശ്ച

ജഗതാം അപി-ജവാ

— ജഗതാം പ്രേരയിത്യോ വേതഃ

(തസ്മാദസുഭീയമപിമഥം പ്രേരയതാം)

മേ പൃഥ്വി, വാ.

— താം ദിവം ച

നവ്യസാ

— നവീയസാ, നവതരണ

വചഃ യദി സ്പഷേ

— വചസായദാ സ്പവേ (ഉത്തമസ്യ വ്യത്യയേന ധ്യുക്തഃ)

തദാനിം) സ്ഥാതുഃ	— സ്ഥാവരസ്യ, പ്രീഹ്യാദേ സ്സംബന്ധി
ചയഃ	— അന്നം, ചരപുരോഡാശാദികം
ത്രി-വയഃ ച	— ഓഷധി പശു സോമാത്മകം ഹവിർദ്വ്യക്ഷണമന്നാനി ച യസ്യ താദൃശോഽഹം
ഉപ-സംതിരേ	— ഉപസംതുണാമി, ആജ്യേന ഉപ സംതരണാഭിഘോരണ പുവ്വകം പ്രയച്ഛാമി

അർത്ഥം:-കൂടാതെ പ്രസിദ്ധകളായി, പ്രകാശവതികളായി, ശോഭനയനകളായി പരസ്പരം കാണുന്നവരായ ഉഷസ്സും രാത്രിയും (പകലിരവുകൾ) ജംഗമങ്ങളെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നവരാകുന്നു, മുന്നോട്ടുനയിക്കുന്നവരാകുന്നു. അവർ അതുകൊണ്ട് നമ്മുടെ തേരിനെയും മുന്നോട്ടു നയിക്കുക. (എന്നി ദ്യാവാപൃഥ്വികളോടു നേരിട്ട്) അല്ലയോ ഭൂമി, അവിടുത്തെയും ദ്യാവിനെയും പുതിയ വാക്കാൽ (സംതോത്രത്താൽ) എപ്പോൾ ഞാൻ സ്തുതിക്കുന്നുവോ, അപ്പോൾ നിങ്ങൾക്കു്, ചമത, പശു, സോമം, എന്നീ മൂന്നുവിധം ഹവിസ്സുകളേന്തിയ ഞാൻ ചരപുരോഡാശാദികമായ ഹവിസ്സ് നെയ്യാൻ ഉപസംതരണാഭിഘോരണങ്ങളോടുകൂടി തന്നുകൊള്ളുന്നു.

6 ഉതവശ്ശംസമുശിജാമിവശ്ശ
സ്യചിബ്ധ്യധ്വന്യോഽജപ്രകപാദത
ത്രിതദ്വ്വക്ഷാസ്സപിതാപനോദധേ
പാന്നപാദാശ്ശഹേമാധിയാശ്ചി

അന്വയം:-

(ഹേ ദേവായ,) ഉത
ഉശിജാ:-ഇവ

— അസൃത്ത സൃതിം
കായമാനാനാം (ഇവസം
പ്രത്യഞ്ചേ)

വ: ഗംസം ഗുസി

— യഷ്ടാകം സൃതിം കായമാഹേ

ഉത അഹി: ബുധന്യ:	— ബുധന്മന്തരിക്ഷം, തത്രവേ: അഹിനാമാദേവ:
അജ: ഏക-പാൽ	— ജന്മരഹിത: ഏകപാനാമാ സുര്യ:
ത്രിത: ഋക്ഷാ:	— തീർണ്ണതമ: ഉതക്ഷയ:, ഉതനിവാസ: ഇന്ദ്രശ്വ
സവിതാ	— സർവ്വസ്യ പ്രസവിതാ
ചന: ദധേ	— അന്നം വിദധാതു, അസൃദ്യേ കരോതു
(തഥാ) ആശു-ഹേമാ	— ശീഘ്രഗാമി
അപാം നപാൽ	— അപാംപൌത്രസ്ഥാനിയോഗി:
ധിയാ ശമി	— സ്തത്യാ യജ്ഞകർമ്മണി പ്രീതോ വേതു

അർത്ഥം.-അല്പയോ ദേവന്മാരേ, ഞങ്ങളിൽ നിന്നുള്ള സ്തൂതി ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന നിങ്ങൾക്ക് സ്തുതിപൊല്പവാൻ ഞാനാഗ്രഹിക്കുന്നു പിന്നെ, അന്തരിക്ഷത്തിൽ വർത്തിക്കുന്ന അഹിയെന്ന ദേവനും അനാദ്യനായ ഏകപാഞ്ഞെന്ന സൂര്യനും ഇരുട്ടുകുറി പല വാസസ്ഥാനങ്ങളോടുകൂടിയ ഇന്ദ്രനും ഏലാം ഉല്പാദിപ്പിക്കുന്ന സവിതാവും ഞങ്ങൾക്ക് അന്നമുണ്ടാക്കിത്തരട്ടെ. വേഗത്തിൽ വരുന്നവനും ജലങ്ങളുടെ പൌത്രനുമായ അഗ്നിയും (ജലങ്ങളിൽനിന്ന് വൃക്ഷാദികൾ, വൃക്ഷാദികളിൽനിന്നു ഗ്നി- അങ്ങിനെ പൌത്രത്വം) സ്തൂതിയാൽ ഈ യജ്ഞത്തിൽ നന്തുഷ്ടനായി ഭവിക്കട്ടെ

7 ഏതാവോവശ്യ്യതായജത്രാ

അതക്ഷന്നായവോനവ്യസേസം.

ശ്രവസ്യവോവാജംചകാനാ

സ്തപ്തി നരമ്യേജേഹധിതിഭഗ്യാ:

അന്വയം:-

ഹേ യജത്രാഃ,	— യജനീയാ വിശ്വേദേവാഃ
വഃ ഏതാ ഉൽ-യതാ വശ്വി	— യഷ്മദീയാന്യേതാനി ഉദ്യ താനിവചാംസികാമയേ
നവ്യസേ	— നവതരായ, സ്തുത്യതമായ യു ഷ്മൽ ഗണായ
ആയവഃ	— മൽപ്രഭുതയോമനുഷ്യാഃ കാമി താനിസ്തോത്രാണി
ശ്രവസ്യവഃ	— യശ ഇച്ഛന്തഃ
വാജം ചകാനാഃ	— ബലം കാമയമാനാഃ
സം അതക്ഷൻ	— സമസ്കർവ്വൻ
(യഷ്മൽ ഗണഃ) രഥ്യഃ	
സപ്തിഃ ന	— രഥസംബന്ധീസപ്തണശീലാ ശ്വഇവ
ധീതിം അശ്യാഃ അഹ	— അസുദീയം കർമ്മപ്രാപ്നോതുവലു

അർത്ഥം:- അല്ലയോ യജനീയരായ വിശ്വേദേവകളേ, നിങ്ങളെ സ്തോബന്ധിച്ചുപൊന്തിവന്ന സ്തോത്രങ്ങളെ ഞാനിഷ്ടപ്പെടുന്നു ഏറ്റവും പുകഴ്ന്ന നിങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിനായി എന്തെല്ലാ ലുള്ള മനുഷ്യർ കീത്തിയിച്ചിപ്പും ബലമാശിച്ചും ഇഷ്ടപ്പെട്ട സ്തോത്രങ്ങൾ ചമച്ച സംസ്കരിച്ചിരിക്കുന്നു നിങ്ങളുടെ കൂട്ടം, തേർകുതിരപോലെ, ഞങ്ങളുടെ കമ്മത്തെ പ്രാപിക്കുക തന്നെ ചെയ്യട്ടെ

വർഗ്ഗം:-15- അനുഷ്ടുബ്ധഗത്യൗച്ഛന്ദസി, ദ്യാവാപൃഥിവീ ഇത്രഃ, രാകാ, സിനിവാലീ, ച ദേവതാ

- 1 അസ്യമേദ്യാവാപൃഥിവീദൃതായതോ
ദൃതമവിത്രീവചസസ്സിഷാസതഃ
യയോഽഽയഃ പ്രതരംതേതുപുര
ഉപസ്തതേവസുയുവാമഹോദധേ

അന്വയം:-

ഹേ ദ്യാവാപൃഥിവീ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
ഋത-യതഃ	— ഋതം, യജ്ഞമാന്മനഇച്ഛതഃ
സിന്ധാസതഃ	— യുവാംസംഭക്തുമിച്ഛതഃ
അസ്യ വപസഃ	— വപാഃ സ്തോതാ, സ്തോതരസ്യ
മേ അവിത്രീ ഭൂതം	— മേപാലയിത്ര്യൗ വേതം
യതോഃ ആയഃ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യോഃ അന്നം
പ്ര-തരം	— പ്രഭൃഷ്വതരമുതിപദ്യതേ
ഇദം തേ	— ഇദാനിം തേദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
ഉപ-സ്തതേ	— തത്രതത്രസ്ഥിതൈ
	സ്തോതൃഭിസ്തതേ
വാം വസു-യഃ	— യുവാം ധനകാരോഹം
മഹഃ പുരഃ ദധേ	— മഹതഃ, മഹതാ സ്തോത്രേണ
	പുരസ്തരോമി

അർത്ഥം:- അല്ലയോ ദ്യാവാപൃഥിവീകളേ, യജ്ഞമിച്ഛിക്കുന്നവനും നിങ്ങളെ ഭജിക്കാനാഗ്രഹിക്കുന്നവനും ആയ സ്തോതാപായ എന്നീക്കു നിങ്ങൾ രക്ഷാകർത്താകളായി ഭവിയ്ക്കണം. ഇത്പരേവരിലാണോ അന്നമോവും നന്നായി ഉൽപാദിപ്പിക്കപ്പെടുന്നത്, ആ ദ്യാവാപൃഥിവീകൾ ഇപ്പോൾ അങ്ങമിങ്ങമിരിക്കുന്ന സ്തോതാക്കളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവരായി ഭവിക്കുന്നു. (അപ്രകാരമുള്ള) നിങ്ങളെ ധനഭർമ്മിയായ ഞാൻ മഹത്തായ സ്തോത്രത്താൽ മുൻനിർത്തുന്ന, പുജിക്കുന്നു.

2 മാനോഗൃഹ്യാരിപശൃയോരഹന്ദൻ
 മാനശൃദ്യോരീരധോഽച്ഛുനാഭ്യഃ
 മാനോവിഷ്ഠൗസ്സഖ്യാവിദ്ധിതസ്യന
 സ്സുക്തായതാനസാതതേപമഹേ

അന്വയം:-

(ഹേ ഇദം) ആയോഃ	— ശത്രുഭൂതസ്യ മനുഷ്യസ്യ
ഗൃഹ്യാഃ റിപഃ	— ഗോപ്യോഃ, ജ്ഞാതൃമശക്യാഃ
	ഹിംസാശ്രപാമായാഃ

നഃ അഹൻ മാ ദഭേൻ	— അഹനി (രാത്രൗച)
	മാഹിംസിഷഃ
(തഥാ) നഃ ആഭ്യഃ	
ദച്ഛുനാഭ്യഃ	— ശൂനംസുഖം; ദൃശ്ശുനാഃ ദച്ഛുനാഃ,
	ദഃഖകാരിണീഭ്യഃ
	ശത്രുസേനാഭ്യഃ
മാ രീരധഃ	— വശം മാ നൈഷീഃ
(അപിച) നഃ സഖ്യാ	— അസ്സാകം സഖിത്യാനി
മാ വി യൌഃ	— ത്വയാ വിയുക്താനി മാനാഷീഃ
(അപിതു) നഃ തസ്യ	— (തൽസഖിത്യാ)
സുഹൃ-യതാ	— സുഖമസ്സാകമിച്ഛതാ
മനസാ വിദ്ധി	— ജാനീഹി
തൽ ത്വാ ഇമഹേ	— താദൃശം ത്വാം യാചാമഹേ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ശത്രുപായ മനഷ്യന്റെ അറിയാൻ കഴിയാത്ത, ഗോപ്യങ്ങളായ, ഹിംസാരൂപങ്ങളായ മായകര, ചതിപ്രയോഗങ്ങൾ, എന്നെ പകലും രാവും ദ്രോഹിക്കരുതേ. പിന്നെ, ദഃഖകാരിണികളായ ശത്രുസേനകളാൽ ഞാൻ കീഴടക്കപ്പെടരുതേ. ഞങ്ങളുടെ സഖ്യങ്ങൾ അവിടുന്നിൽ നിന്ന് വിടുത്രുതേ. കൂടാതെ, ആ സഖ്യം ഞങ്ങൾക്ക് സുഖമിച്ഛിക്കുന്ന, അനുഗ്രഹാർത്ഥമായ, മനസ്സോടുകൂടി അവിടുന്ന് റിഞ്ഞാലും, അതാണവിടുത്തോടു യാചിക്കുന്നത്.

3 അഹേ¹ഉതാ¹മന¹സാശ്ര¹ഷ്ടി¹മാപ¹ഹ
 ദഹാ¹നാം¹ധേ¹നം¹പി¹പൃ¹ഷ്ടീ¹മസ¹ശ്ച¹തം¹
 പദ്യ¹ദി¹രാശ്ര¹വച¹സാച¹വാജി¹നം¹
 ത്വാ¹ഹി¹നോ¹മി¹പൃ¹ത¹ഉ¹ത¹വി¹ശ്ച¹ഹാ¹

അന്വയം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര) അഹേഉതാ

മനസാ

ശ്രഷ്ടിം, ദഹാനാം.

— അക്രമ്യതാ മനസാ

— സുഖകരീംദോഗ്ധ്രിം.

പിപ്യതിം, അസത്യം — പീതാംപ്രപൃദ്ധാം, അസക്താ
വയവം

ധേനുഃ ആ വഹ — ആദിഭ്യേനപ്രാപയ

(അപിച്വ) ഹേ പത-ഹൃത — ബഹുഭിരാഹൃതേഭ്യ

പദ്യോഭിഃ ആതു — പാദഗതിഭിഃ വ്യാപനഗീലം

വചസാ ച വാജിനം — വേഗവനം

ത്വാം വിശ്വഹാ

ഹിനോമി — സമ്പ്രേഷാഹസ്സസ്തതിഭിഃ
പ്രേരയാമി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, കോപിക്കാത്ത മനസ്സോടുകൂടി, പ്രസന്നനായി, അവിടുന്ന് സുഖകാരിയും കറുപ്പാറപുളം തടി ചുകൊഴുത്തുപുളം നല്ല ഭംഗങ്ങളോടു ചേർന്നുള്ളതായ പശുവിനെ പ്രാപിപ്പിച്ചാലും, വളരെപേരാൽ വിളിക്കപ്പെടുന്ന ഇന്ദ്ര, കാൽപ്പെടുകകൊണ്ട് എങ്ങനെയെന്നുവരും വാക്കുകൊണ്ടു വേഗവാനായ (വാക്കിനെ തുടന്ന് പെട്ടെന്ന് ഫലം കൊടുക്കുന്നവൻ) അവിടുത്തെ ദിവസവും ഞാൻ സ്മരിച്ചാൽ പ്രീതിപ്പെടുന്നു.

4 രാകാമം സുഹവാം സുഹൃതിഹവേ
ശ്രണോതുനസ്സുഗോഽബായതുത്ഥനാ
സീവ്യത്വപസ്സുപ്യാച്ഛിദ്യമാനയാ
ഭോതുവീരംഗതദായമുക്തിം

അന്വയം:—

സുഹവാം

— സ്വാഹ്വാനാം, ആഹ്വാന
പ്രയോജനകാരിണീം

രാകാം

— സമ്പൂർണ്ണപത്രാംപൊർണ്ണമാസീം
ഭേവിം

സുഹൃതീ

— ശോഭനയാസ്തുത്യാ

അഹം ഹവേ

— ആഹ്വായാമി

സുഗോ

— ശോഭനധനാസാച

ന: ശ്രുണോതു	— അസ്മാകമാഹ്വാനമാകണ്ഠയതു
(ശ്രുത്യാപ) ത് മനാ	— ആത്മനാ, സ്വയമേവ
ബോധതു	— അസ്മദഭിപ്രായം ബുദ്ധ്യതാം
(ബുദ്ധ്യാപ) അപ:	— പുത്രോൽപാദനലക്ഷണം കർമ്മ
സുചയാ	— സുചിസ്ഥാനീയയാ
അച്ഛിദ്യമാനയാ സീവ്യതു	— അവിച്ഛിന്നയാ അനുഗ്രഹ
	ബുദ്ധ്യാ സംതനോതു
(കൃത്യാപ) വീരം	— വിക്രാന്തം
ശതഭായം	— ബഹുധനം, ബഹുപദം
ഉക്തം ഭോതു	— പ്രശസ്തം പുത്രം ഭോതു

അർത്ഥം:-വിളിച്ചാൽ വന്ന് അർത്ഥം സാധിപ്പിക്കുന്ന പൂണ്ണപരൂപതിയായ പൌണ്ഡ്രമാസീദേവിയെ, രാകയെ, നല്ല സ്തുതിയോടുകൂടി ഞാൻ വിളിക്കുന്നു. (ചതുർത്ഥിയുടെയോ പ്രതിപദത്തിന്റെയോ സ്പർശിദ്വാരത കേവലം വെളുത്ത വാവാൺ രാക). ശോഭനയനയായ അചിടന്ത് എന്റെ വിളി കേൾക്കട്ടെ. കേട്ടിട്ട്, എന്റെ അഭിലാഷം സ്വയം മനസ്സിലാക്കട്ടെ. മനസ്സിലാക്കി, പുത്രോൽപാദനകർമ്മത്തെ മുറിയായ് അനുഗ്രഹബുദ്ധികൊണ്ട് സുചിയാലെന്നപോലെ തുണയ്ക്കട്ടെ. (വസ്രാദികൾ സുചിയാൽ തുണിനിളുത്തുന്നപോലെ എന്റെ വംശത്തെ തുണിക്കൂട്ടി നിൽക്കട്ടെ). അപ്രകാരം ചെയ്തിട്ട്, ശൂന്യം ഭൂരിധനം അത്യന്തം ദാനശീലനും പ്രശസ്തനായ പുത്രനെ തന്നെക്കൂട്ടെ. (ഇവിടെ രാകയെ സർവ്വേശ്വരിയെന്ന് മനസ്സിലാക്കണം.)

5 യാസ്മൈരാകേസമതയസ്സുപേശസോ
 യാഭിദ്ദാസിദാശുഷേവസുനി
 താഭിനോഅദ്യസമനാഉപാഗാഹി
 സഹസ്രപോഷം സുഹേഗരരാണാ

അന്വയം:-

ഹേ രാകേ, സു-പേശസ: — ശോഭനരൂപാ:
 തേ യാ: സു-മതയ: — ശോഭനബുദ്ധയ:
 യാഭി: — (മതിഭിസ്സുചിതാത്യാ)

ഭാഗ്യം വന്നു ഭാഗ്യം— അവിടുത്തെ യജമാനൻ
 യനാൻ പ്രിയപ്പെട്ട

അദ്ദേഹം താഴെ പറയുന്നവർക്കു പ്രത്യേകമായി
— ഇവർക്കും താഴെപ്പറയുന്നവർക്കും
സ്വർഗ്ഗം ഉണ്ടാകട്ടെ.

ഏക സു-ഭഗേ
 സു-മനാഃ
 സു-മനാഃ

സ്വർഗ്ഗരാജ്യം
 — മഹാമനോഹരം
 — മഹാമനോഹരം

സഹസ്ര-പോഷം
രമാണാ

— ശോഭനാട്ടം
— സഹസ്രം

ന: ഉപ-ആഗമി

— നമ്പൂതിരി ഉപാഗമം

നാലാം-അദ്ധ്യായം

റാജാവേണി, ഗോദേ

അപിടത്തെ അനഗ്രഹസ്വധീകരം ആവരണം, ഹവിത്രാത്മാവായ
 രജമാനന്ത് ധനങ്ങൾ നൽകുന്നത് ഏതേതു തെളിഞ്ഞ സ്വധീ
 കരം കൊണ്ടോ, ഇപ്പോൾ ഈ സ്വധീകരണാവസ്ഥയിൽ, അല്ല
 യോ ശോഭനധാര, നന്മനസ്സായി ആയിരിക്കണമെന്ന് ധന
 അതിന്റെ പുഷ്പി അന്നുണ്ടായി വന്നാലുണ്ടാലും.

6 സിനിമാലിപ്പമ്കുരക

യോജനാസംഗ്രഹം

ဤကဏ္ဍကလေးကို

ဗုဒ္ဓဘာသာဝါဒီများ

അനന്തം:-

— സിനിമാലി, — ഭൂപത്ര അദ്ധ്യക്ഷ
സിനിമാലി

പുല-സ്തേ,
യാ (പ്ര) ദേവാനാ,
സിനിവാലി
-- പുഴുവനെ

യാ (ത്വ) ഭവാനാം,
 സ്വസാ അസി
 ആ-ഹൃതഃ

— ഭഗിനി ഭവസി സാ ത്വം

ആ-ഇതം
 ഫലം ജ്ഞസ്യ
 (കിംച) ഹേ ഹേ

(കിംവ) ഹെ ടേബി, ന: - ഹെഡ്സ്റ്റാമ്പ്
പ്ര-മാ. ടിറ്റിപ്പി - ടെസ്റ്റാമെ.
- ഉപഹിത

അർത്ഥം:- (പ്രവൃത്തികൾക്കുവേണ്ടി അമാവാസിയാണ് സിനിവാലി) അല്ലയോ സിനിവാലി ദേവി, തടിച്ച അരക്കെട്ടോടു കൂടിയവരേ, അവിടുന്ന് ദേവന്മാരുടെ സഹോദരിയാകുന്നു. ആ അവിടുന്ന് അഗ്നിയിൽ ഹോമിച്ച ഹവിസ്സു കൈക്കൊണ്ടാലും. പിന്നെ അല്ലയോ ദേവി, എനിക്കു സന്തതിയെ തന്നരുളിയാലും.

7 യാസുബാഹുസാങ്ഗുരി
സുഷുമാബഹുസുവരി
തസൈസ്യവിശ്വപൈത്യഹവി
സ്സിനീവാല്ലെജുജുഹോതന

അന്വയം:-

യാ സു - ബാഹു:	— ശോഭനബാഹു:
സു-അങ്ഗുരി:	— ശോഭനോങ്ഗുലി:
സു-സുമാ	— സുഷുപ്രസവിത്രീ
ബഹു-സുവരി	— ബഹുനാം പ്രജാനാം സവിത്രീ
തസൈസ്യ സിനീവാല്ലെ	
വിശ്വപൈത്യ	— വിശ്വാപാലയിത്യേ
ഹവി: ജുഹോതന	— ഹേ പ്രതിഗാഭയഃ, ഹവി:
	ജുഹത

അർത്ഥം:- ഏവരും നല്ല കൈകളോടുകൂടിയവരും ഭംഗിയുള്ള വിരലുകളോത്തവരും നന്നായി പ്രസവിക്കുന്നവരും ധാരാളം മക്കളുടെ അമ്മയുമാണോ, ആ സിനിവാലിക്ക്, പ്രജകളുടെ രക്ഷിത്രിക്ക്, അല്ലയോ പ്രതിഗാഭമാനന്മാരേ, ഹവിസ്സുഹോമിക്കുക.

8 യാഗ്ദണ്ഡ്ഗുര്യോസ്തിനിവാലി

ഇന്ദ്രാകാശാസർവ്വസ്വനി

ഇന്ദ്രാണീകഥാമൃതം

വരണാനി.സ്വസ്തയേ

၁၂ ၁၅

അനുകൂലം:-

ഈ ഗ്രന്ഥം:

— കളർ, ഗുഡ് ഗ്രസബ്ബേനരാകാ
സിനിവാല്ലോസ്സാഹചര്യം
കളർ ഇത്യപ്യതേ

അനേകം

— ആഹ്വാനം

ഓ സിന്റിവാലി

ഈ രാകു യാ സന്ധ്യതി - (ഈ അപി അഹേ)

ഈ സമയം ഈ സമയം
ഈ സമയം ഇത്രമാത്രം.

- രക്ഷണാത്മകിസ്രാപണിമഹേഷ

(തഥാ) സ്വസ്തയേ

വരുണാനി.

— അവിനാശായവരണപത്നി.
അപ്പേ

അർത്ഥം:-ഗു.ഗുദേവിയെ(രാകു.സീനീവാലിക്കുമുള്ള സാ
 ഹചര്യത്തിന്റെ ദേവതയായ കള്ളുപിനെ, കറുത്തവായിനെ)
 യും സീനീവാലിയെയും രാകയെയും സരസ്വതിയെയും ഞാൻ
 വിളിക്കുന്നു രക്ഷയ്ക്കായി ഇരൂപത്തിയായ ഇന്ദ്രാണിയെയും
 ക്ഷേമത്തിനായി വരണപതിയായ വരണാനിയെയും വി
 ളിക്കുന്നു.

വർഗ്ഗം-16-17-18 ത്രിപ്പുപാഠനം: അഭിമാനം.

1 ആത്മേപിതമ്മഭതാംസുതമ്മേതു

മാനസ്സുതൃപ്ത്യനുഭൂതോയുദ്ധോപമാ:

അഭിനോവിരോധാത്മികമത

പ്രജായേകമിതദ്രുപ്രജാഭി:

അന്വയം:-

ഹേ മരുതാം പിതഃ, — മരുതാം ഉല്പാദക,
തേ സുഹൃം ആ ഏതു — ത്വദീയമസൃദ്യം ദാതവ്യം സുഖം
ആഗച്ഛതു

(ത്വം) നഃ സുര്യസ്യ

സം-ദൃശഃ — അസ്മാൻ സൂര്യസ്യ സന്ദർശനാൽ

മാ യയോമാഃ — മാ പൃഥക്കീകാഷീഃ

നഃ വീരഃ — അസ്മാകം വീര്യവാൻ പത്രാദിഃ

അവ്തി അഭി ക്ഷമേത — ശത്രുൗ അഭിവേതു

ഹേ തദ്ര, (വയം)

പ്ര-ജാഭിഃ പ്ര ജായേമഹി — പ്രജാഭിഃ പ്രഭൂതാസ്യാമ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ മരുതന്മാരുടെ പിതാവേ, ഞങ്ങൾക്ക് തരാനുള്ള അവിടുത്തെ സുഖം (അനുഗ്രഹം) ഞങ്ങൾക്ക് എന്തിനായിട്ടുണ്ട്. അവിടുന്ന് ഞങ്ങളെ സൂര്യന്റെ സന്ദർശനത്തിൽ നിന്ന് വേർപെടുത്തരുത്. (സൂര്യൻ പരമാത്മസ്വരൂപനാണ്. ആ പരമാത്മാവിന്റെ ഉപാസനയിൽനിന്ന് ഞങ്ങളെ വേർപെടുത്തരുതേ) ഞങ്ങളുടെ പത്രാദികൾ ശത്രുവികൾ തോൽവ ഏല്പിക്കുമെന്നാകണം. (ശത്രുക്കളിൽ മുഖ്യമായത് രാഗദോഷാദ്യാന്തര ശത്രുവത്രേ.) അല്ലയോ തദ്ര, പത്രപൗത്രാദികളാൽ ഞങ്ങൾ പ്രവൃദ്ധന്മാരാകാവൂ.

2 ത്വാദിത്തേദിത്യശതമേദി

ശൃതംഹിമാഅശീയഭേഷജേഭിഃ

വ്യ ങ് സുഭോഷോവിതരംവ്യംഹോ

വ്യമീവാശ്വാതയസ്വാവിഷ്ടപിഃ

അന്വയം:-

ഹേ തദ്ര, ത്വാ-ദത്തേഭിഃ — ത്വയാദത്തൈഃ

ശം-തമേഭിഃ — അതിശയേന സുഖകരൈഃ

ഭേഷജേഭിഃ — ഭേഷജൈഃ, ഔഷധൈഃ

ശതം ഹിമാഃ — ശതം ഹേമന്താൻ, സംവത്സരാൻ

അശീയ — വ്യാപ്നയാം

(അപിച) അസ്മൽ ഭോഷഃ — അസ്മത്തഃ ഭോഷ്യൻ

വി പാതയസ്വ — വിനാശയ
 (തഥാ) അഹം വി
 വി-തരം — പാപം വിതര, ദൂരികര
 വിഷുപി: അമിവാ: വി — കൃത്സ്നശരീരവ്യാപകൻ
 രോഗാൻ വിപാതയസ്വ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ ഭദ്ര, അവിടുന്ന് നല്കിയ നാത്യന്യസ്വ
 കരങ്ങളായ ഔഷധങ്ങളെക്കൊണ്ട് നൂറുകൊല്ലക്കാലം ഞാൻ
 ജീവിക്കുകമാറാകണം. എന്നിൽ ദോഷമുള്ളവരെ നശിപ്പിച്ചാ
 ലും, അതുപോലെ പാപത്തെ എന്നിൽനിന്ന് ദൂരികരിച്ചാ
 ലും, ശരീരം മുഴുവൻ ബാധിക്കുന്ന രോഗങ്ങളെയും നശിപ്പിച്ചാ
 ലും, (ശത്രുക്കളെ നശിപ്പിക്കണം എന്നതിന്ന് അടുത്തുതലേ
 പാപത്തെ ദൂരികരിക്കണം എന്ന പറഞ്ഞതുകൊണ്ട് ആനന്ദ
 ശത്രുക്കളെയാണ് ഉദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളതെന്ന് സ്പഷ്ടമാകുന്ന)

3 ശ്രോഷാജാതസ്യശത്രുശ്രീയാസി
 തവസ്തമസ്മവസാം വഭൂബാഹോ
 പഷിണ:പാരമഹസസ്വന്തി
 വിശ്വാ അഭിതീരപസോയയോധി

അന്വയം:-

ഹേ ഭദ്ര (ത്വം) ജാതസ്യ — ഉൽപ്പന്നസ്യ സമ്യസ്യമദ്ധ്യേ
 ശ്രീയാ ശ്രോഷ: അസി — ഐശ്വര്യേണ പ്രശസ്യതമഃ
 ഭവസി
 ഹേ വഭൂ-ബാഹോ, — ആയുധഹന്തു (ത്വം)
 തവസാം തവ:—തമഃ — പ്രവൃദ്ധാനാം മദ്ധ്യേ
 അതിശയേന പ്രവൃദ്ധ: (അസി)
 (സ: ത്വം) ന: അഹസ:
 പാരം — അസ്താൻ പാപസ്യതീരം
 സ്വന്തി പർഷി — ക്ഷേമേണ പാായ
 (തഥാ) രപസ: വിശ്വാ:
 അഭി-ഇതീ: — പാപസ്യ സമ്വാണി അഭി
 ഗമനാനി
 യയോധി — പൃഥക്കര

അ 2 അ. 7 വ. 16

അർത്ഥം.—അല്ലയോ തദ്ദ, ജന്മംകൊണ്ടു എല്ലാവരുടെയുമിടയിൽ മുന്തിയ ഐശ്വര്യത്താലവിടുന്ന് ഏറ്റവും പ്രശസ്തനാകുന്നു അല്ലയോ വഭ്രഹസ്സ, അവിടുന്ന് ബലവാന്മാരുടെ ഇടയിൽ ബലവത്തനാകുന്നു. അങ്ങിനെയുള്ള അവിടുന്ന് ഞങ്ങളെ ക്ഷേമത്തോടുകൂടി, അനപായമായി, പാപത്തിന്റെ മറുകര എത്തിച്ചാലും. അതുപോലെ പാപത്തിന്റെ എല്ലാ അഭിഗമനങ്ങളെയും (പാപപ്രേരണകളെയും) ഞങ്ങളിൽ നിന്ന് വേർപെടുത്തിയാലും.

4 മാതാതദ്രചക്രയാമാനമോഭി
 ഹ്വാഭ്യുതിവൃഷ്ടമോസഹ്വതി
 ഉന്നോവിരാഅസ്ത്വഭേഷഭേഭി
 ഭിഷകിതമംത്വാഭിഷജാംശ്രണോമി

അന്വയം:—

ഹേ തദ്ദ, ത്വാ
 നമ:ഭി:

— ത്വാം

— അയമാക്രിയമാണൈ:
 നമോഭി: ഹവിർഭിപ്താ

മാ ചക്രയാമ
 ഹേ വൃഷഭ,
 ഭി-സ്തുതീ മാ

— മാക്രോധയാമ

— കാമാനാം വർഷിതഃ,

— ഭുസ്തുത്യാ അശോഭനയാ സ്തുത്യാ
 (മാചക്രയാമ)

(ത്വാ) സ-ഹ്വതി മാ

— സഹ്വത്യാ വിസദൃശൈ
 രണൈശ്ചേവൈ:

സഹാഹ്വാനേന (മാചക്രയാമ)

(സത്വാ) ന: വീരാൻ

— അസ്താകം പുത്രാൻ

ഭേഷഭേഭി: ഉൽ അസ്ത്വ

— ത്വഭീയൈരൈഷയൈ:
 ഉൽകൃഷ്ടം സംയോജയ

(ഹേ തദ്ദ, അഹം) ത്വാ
 ഭിഷജാം ഭിഷകി-തമം
 ശ്രണോമി

— ത്വാം

— ചികിത്സാഭിജ്ഞാനാം മധ്യേ
 അതിഗതേനഭേഷജ്യകർത്താരം
 ശ്രണോമി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഭദ്ര, വേണ്ടതുപോലെയാണല്ലോ, ശ്രദ്ധ, കേന്ദ്രം, ഏകാഗ്രത മുതലായവയില്ലാതെ ചെയ്യുന്ന നമസ്സകരം കൊണ്ടും, അല്ലങ്കിൽ ഫവിർന്നിവേഷനംകൊണ്ടും, അവിടുത്തെ ഞാൻ കോപിപ്പിക്കുകയും, കോപിപ്പിക്കാനിടവരുത്തും. അല്ലയോ കാമവർഷിതാവേ, ഞാൻ പൊല്ലുന്ന അശോഭനസ്തുതികൊണ്ടും അവിടുത്തെ കോപിപ്പിക്കുകയും. അതുപോലെ അവിടേയും അസമുദായമായ ദേവന്മാരെ അവിടുത്തോടൊപ്പം വിളിക്കുന്നതുകൊണ്ടും കോപിപ്പിക്കുകയും. ഞങ്ങളുടെ പുത്രന്മാരെ അവിടുത്തെ ശേഷധനങ്ങളോട് ഉൽകൃഷ്ടമായി യോജിപ്പിച്ചാലും. അല്ലയോ ഭദ്ര, അവിടുത്തെ, ചികിത്സാഭിജ്ഞന്മാരിൽപ്പെട്ട് ഏതൊരു വലിയ ദൈവജ്യകന്മാരായി ഞാൻ കേൾക്കുന്നു. (ഇതിനുമുമ്പിലും പിമ്പിലും വരുന്ന ഭിഷക്പദത്തിന് അനർത്ഥപരിഹാരം എന്ന് സാമാന്യമായി അർത്ഥം കല്പിക്കാം).

5 ഹവീരഭിഹ്വതേയോഹവിഭി
രപസ്തോമേഭിരുദംഭിഷിയ
ജുഗുപ്സുഃശ്ചോമാനോത്തസ്യ
ബദ്യസ്തഗിപ്രോരിധേന്തനാഞ്ചൈ

- വ. 16

അന്വയം:-

യ: (ഭദ്ര:) ഹവി:ഭി:	— ചരപുനോധാശാഭിഭി
	സ്തോരിതൈ:
ഹവീര-ഭി:	— സ്തുതിലക്ഷണൈരാഹ്വതൈ:
ഹവതേ	— ആഹ്വതേ, തം
ഭദ്രം സ്തോമേഭി: അവ	
ഭിഷിയ	— സ്തോത്രൈ: അപഖണ്ഡയാമി,
പൃഥക്കഥോമി, ഗതക്രോധം
കരോമി
ജുഗുപ്സു: സ-ഹവ:	— ജുഗുപ്സു: ശോഭനാഹ്വത:
ബദ്യു: സ-ഗിപ്ര:	— സമുപസൃജന്താം, ശോഭനഹ്വത:
(സൗഭദ്ര)

അസ്യൈ മനായൈ — ബുദ്ധ്യൈ (ഹന്തീതിമന്യമാനാ ബുദ്ധിമന്നാ)
നഃ മാ രീരധൽ — അസ്സാൻ മാ വശം നൈഷീൽ

അർത്ഥം—യാതൊരു തദ്ദൻ ചരപുരോഡാശാദികളോടുകൂടിയ സ്തുത്യാഹ്വാനങ്ങളാൽ വിളിക്കപ്പെടുന്നുവോ, ആ തദ്ദനെ സ്തോത്രങ്ങളാൽ ഞാൻ ഗതക്രോധനാക്കി, പ്രസന്നനാക്കിത്തീർക്കുന്നു. മുഴുവായ ഉദരത്തോടുകൂടിയവനും ശോഭനാഹ്വാനനും എല്ലാവാനും നാഥനും ഭംഗിയുള്ള താടിയെല്ലോടുകൂടിയവനുമായ ആ തദ്ദൻ നമ്മുടെ ബുദ്ധിയെ ഹിംസസ്തു വശംവദമാക്കാതിരിക്കട്ടെ. അല്ലെങ്കിൽ ബുദ്ധിയെ ഹനിക്കാതിരിക്കട്ടെ.

6 ഉന്മാമമന്ദപുഷ്പഭോമതപാ
ത്വക്ഷീയസാവയസാനാധമാനഃ
ഘൃണീവച്ഛായാമരപാഅശീയാ
വിവാസേയംതദ്ദസ്യസ്തം

അന്വയം:—

പുഷ്പഭഃ	— കാമാനാംവഷിതാ
മതപാൻ	— മരുതഭീര്യക്തഃ (തദ്ദഃ)
നാധമാനം മാ	— യാചമാനം മാ
ത്വക്ഷീയസാ വയസാ	— ദീപ്തനാനേന
ഉൽ മമന്ദ	— ഉൽകഷേണതപ്തയതു
(അപിചാഹം) ഛായാഃ	
ഘൃണീ-ഇവ	— സൂര്യകിരണസന്തപ്ത ഇവ
അരപാഃ	— അപാപസ്സൻ
തദ്ദസ്യ സ്തം അശീയ	— സുഖംവ്യാപ്നയാമ
(തദർത്ഥം തം തദ്ദം) ആ	
വിവാസേയം	— പരിചരേയം

അർത്ഥം—കാമവഷിതാവായി, മതന്തുകളോടുകൂടിയ തദ്ദൻ യാചമാനനായ എന്നെ ദീപ്തമായ അന്നത്താൽ (രക്ഷണത്താൽ) തൃപ്തിപ്പെടുത്തട്ടെ. അതിന്നുപുറമെ, ചെയിൻകൊണ്ടു് തളിൻ

വൻ തണലിനെ ഏതപോലെ ഞാൻ പാപമാവനായി, ആ
 ഞൻ, ആൻ തന്നെ, സുഖത്തെ പ്രാപിക്കുമാറാകട്ടെ അതി
 നന്മണി തട്ടനെ ഞാൻ സേവിക്കാൻ

7 കൃഗ്വസതേന്ദ്രദൃഢയാക
 ഹസ്തോയോജാസ്തിഭേഷജോജലാഃ
 അപഭന്താപസോദൈവ്യസ്യ
 ഭീനമാപ്യവപക്ഷമിമാ:

അന്വയം -

യഃ ഹസ്തഃ ഭേഷജഃ	— ദൈവജ്യകൃത്
ജലാഃ അസ്തി	— സമ്പ്രേഷം സുഖകരഃ ലേതി
ഹേ തട്ട നേദൃഢയാകഃ	— സുഖയിതാ
സ്യഃ ക്വ?	— സഃ ഹസ്തഃ കത്രവത്തതേ? (തേന ഹസ്തേന മാം ദക്ഷ ഇതിഭവഃ)
(അപിച്വ) ഹേ വൃഷഭ,	— കാമാനാം വന്ധിതഃ,
ദൈവ്യസ്യ രപസഃ	— ദേവകൃതസ്യ പാപസ്യ
അപ-ഭന്താ	— അപഹന്താ, വിനാശയിതാ ഭൂതാ

(കൃതാപരായം) മാ ന

അഭി പക്ഷമിമാ: — മാം ക്ഷിപ്രം അഭിക്ഷമസ്യ

അന്വയം:-യാതൊരു കൈ ദൈവജ്യകൃത്തായി (ഔഷധപ്ര
 ഭി യി) എല്പാക്കും സുഖകരമായിരിക്കുന്നവോ, അല്ലയോ
 ആ, അവിടുന്ന് സുഖോപാദകമായ ആ തൃക്കൈ എവിടെ?
 (ആ തൃക്കൈകൊണ്ട് ഏതെ അനുഗ്രഹിച്ചാലും ഏത ലാഭം)
 പിന്നെ, അല്ലയോ കാമവന്ധക, അവിടുന്ന് ആയിരദൈവി
 കമായ പാപത്തിന്റെ വിനാശകനായി ഭവിച്ച് (പാപത്തെ
 നീളത്ത്) അപരധേയമായ ഏകത് ക്ഷമിച്ചുതരിയാലും.

8 പ്രസദവേവൃഷ്ണാഗ്നിതിപേ
 ഹോഹിംസുഷ്ടിമിതയാമി
 നമസ്യാകല്പലീചിനനമോഭി
 ഗുണീഭസിത്യേവംഗുസ്യനാമ

അന്വയം:-

ബ്രൂവേ, വൃഷഭായ	— വിശ്വസ്യ ഭർത്രേ, കാമാനാം വഷിത്രേ
ശ്വിതീചേ	— ശൈത്യമഞ്ജതേ (അത്രായ)
മഹഃ മഹീം സു-സ്തുതിം	— മഹത്തോപി മഹതിം ശോഭന സ്തുതിം
പ്ര ഈരയാമി (ഹേസ്തോതഃ)	— പ്രകഷേണോച്ചാരയാമി
കല്പമലീകിനം	— കലയതി, അപഗമയതി മലം കല്പമലീകിനം, ജപന്ത (അത്രം)
നമഃ-ഭിഃ നമസ്യ (വയം ച) അത്രസ്യ	— നമസ്താരൈർഹവിർഭിദ്വാ പുജയ
തോഷം നാമ	— ഭീഷം നാമ
ഗുണീമസി	— ഗുണീമഃ, സംകീർത്തയാമഃ

അർത്ഥം-വിശ്വനാഥനായി, കാമവർഷകനായി, ശ്വേത വർണ്ണനായിരിക്കുന്ന അത്രം മഹത്തിൽവെച്ച് മഹതിയായ ശോഭനസ്തുതി ഞാനുച്ചരിക്കുന്നു. അല്ലയോ സ്തോതാവേ, തേജസ്വിതായ അത്രനെ നമസ്കാരങ്ങളെ (ഹവിസ്സുകളെ) കൊണ്ടു പുജിക്കുക. ഞങ്ങളും അത്രന്റെ ഉജ്വലത്തായ നാമത്തെ സംകീർത്തനം ചെയ്യുന്നു. (വിഷ്ണുസൂക്തങ്ങളിൽ തമസ്തോതാരഃ (2-2 26) എന്നുള്ളതെന്ന ഗുണിലും ഈ ഗുണിലും നാമജപത്തെ പ്രകീർത്തിക്കുന്നു.)

9 സ്ഥിരേഭിരഞ്ജൈഃപുരുഷപുത്രൈഃ
ബ്രഹ്മഹൃദൈഃപിപിശേന്മിരന്യൈഃ
ഈശാനാഭസ്യഭവനസ്യഭരേ
ൻ പാളയോഷഭ്രാഭസ്യം

അന്വയം:-

സ്ഥിരേഭിഃ അഞ്ജൈഃ — സ്ഥിരൈഃ, ദൃഢൈഃ
അവയവൈഃ (യുക്തഃ)

പുരു-രൂപഃ	— അഷ്ടമൂർത്തയാത്മകൈർബഹുഭീ രൂപൈരപേതഃ
ഉഗ്രഃ, ബഭ്രുഃ ശുക്രഭീഃ ഹിരണ്യൈഃ പിപിശേ	— ഉൽഗുണ്ണഃ, തേജസ്വീ, ഭർത്താ — ഭീഷ്യൈഃ ഹിരണ്യം യൈരലങ്കാരൈഃ ഭീപ്യതേ,
ഈശാനാൽ അസ്യ ഭവനസ്യ	— ഈശ്വരാൽ ഭൂതജാതസ്യ
ഭൂരേ തദ്രാൽ	— ഭൂതഃ തദ്രാൽ
അസുര്യം ന വൈ ഉ യോഷൽ	— ബലം നൈവപൃഥക് ഭവതി

അർത്ഥം.—ദൃഢങ്ങളായ അംഗങ്ങളോടും അഷ്ടമൂർത്തയാത്മക ബഹുവിധരൂപങ്ങളോടും കൂടിയവനും അത്യന്തം തേജസ്വിയും വിശ്വനാഥനുമായ തദ്രാൽ തിളങ്ങുന്ന സാഗ്നാഭരണങ്ങളോടുകൂടി പ്രകാശിക്കുന്ന സർവ്വേശ്വരനായി, ഭവനത്തിന്നു് നാമനായിരിക്കുന്ന തദ്രകൽ നിന്നു് ബലം വേർപെടുന്നതേ ഇല്ല. എല്ലാ ബലവും അവിടുത്തോടു ചേർന്നു നില്ക്കുന്നു.

10 അഹ്ൻബിഭഞ്ചിസയേകാനിധന്വാ

ഹന്നിഷ്ഠം യജതം വിശ്വരൂപം

അഹന്നിദം യസേവിശ്വമലം

നവാഓജീയോരൂത്വദന്വീ

(വ. 17)

അന്വയം:—

ഹേ തദ്ര, (ത്വം) അഹൻ — അർഹഃ, യോഗ്യഃ ഏവസൻ
സായകാനി, ധന്വ

ബിഭഞ്ചി — ശരാൻ ധനശ്ച ധാരയസി
(തഥാ) അർഹൻ (ഏവ)

യജതം — യജനീയം, പൂജനീയം

വിശ്വ-രൂപം നിഷ്ഠം — ബഹുവിധരൂപയുക്തം ഹാരം
(ബിഭർച്ചി)

(തഥാ) അർഹൻ (ഏവ)

ഇദം വിശ്വം

— സർവ്വം

അഭം ദയസേ

— മഹൽ, വിസ്തൃതം ജഗൽ
രക്ഷസി

ത്വൽ ഓജീയഃ ന വൈ

അസ്തി

— ത്വത്തഃ അന്യൽ കിഞ്ചിൽ
ഓജസിതരം, ബലവത്തരം,
നാസ്തി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഭദ്ര, അവിടുന്ന് തക്കതായ അർഹത (യോഗ്യത) യോടു കൂടിയ ശരങ്ങളും വില്ലും ധരിക്കുന്നു. അതു പോലെ പുജനീയമായി നാനാ രൂപയുക്തമായ ഹാരത്തെ ധരിക്കുന്നു. പിന്നെ സുചിസ്തൃതമായ സർവ്വജഗത്തിനെയും രക്ഷിക്കുന്നു. അവിടുന്നിൽനിന്നു ന്യായമെന്നും ബലവത്തരമായി ഇല്ലതന്നെ. (മുൻ മന്ത്രത്തിൽ സ്വർണാലങ്കാരത്തെപ്പറ്റിയും ഇതിൽ ഹാരത്തെപ്പറ്റിയുമുള്ള പ്രസ്താവം കേഴ്ത്തന്റെ ആദ്യ പദാവനയിൽ നിന്ന് ഉദിച്ചതാണ്.)

11 സ്തഹിശ്രുതംഗത്ത്സദംയുവാനം

ഉഗംനഭീമമുപഹന്തുമഗ്രം

ഉളാജരിത്രേരുസ്സുവാനോ

ന്യംതേജാസ്മന്നിവപന്തസേനാഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ആത്മൻ) ശ്രുതം,

ഗത്ത്-സദം

— പ്രഖ്യാതം, രഥേസീദന്തം

യുവാനം

— നിത്യതന്മണം

ഉഗം ന ഭീമം,

ഉപഹന്തും

— സിംഹമിവയേങ്കരം,
ശത്രുണാമുപഹന്താരം

ഉഗം സ്തഹി

— ഭദ്രം സ്തുതിംകര

ഹേ ഭദ്ര, (ത്വം) സ്തുവാൻ:— അസ്മാഭിസ്തുയമാനസ്സൻ

ജനീത്രേ ഉജി	— സ്തോത്രേ (കഥ്യം) സുഖ
തേ സേനാഃ അസ്മൽ	— ത്വദീയാസ്സേനാഃ അസുദ്യ
അന്യം	തിരികതം പുരുഷം
നി വപന്തു	— നിഘ്നന്തു

അഥം.—അല്ലയോ ആത്മാവേ, പ്രഖ്യാതനും, രഥസ്ഥനും, നിത്യതരണനും സിംഹമെന്നപോലെ ഭീകരനും ശത്രുമന്മാരും അന്യന്മാരും തുറന്നായ ആളനെ സ്തുതിച്ചാലും (സ്തുതിക്കുന്നു) അല്ലയോ ആ സ്തുതിച്ചുറപ്പു.ന്ന അവിടുന്ന് എനിക്കു സുഖമേ ഉണ്ടാലും അവിടുത്തെ സേനകൾ ഞങ്ങളിൽ നിന്നന്യനെ നിഹനിച്ചുകൊള്ളട്ടെ എന്നെ നിഹനിക്കരുത് (ഇവിടെ ആളനെ സംഹാരം കരുതാവായി കാണുന്നു)

12 കമാരശ്ചിരിപിതരവന്ദമാനഃ

പ്രതിനാനാമന്ദ്രോപയന്തഃ

ഭൂരേന്ദ്രാതാം സർപതിം ഗൃണീഷേ

സ്തുതസ്വം ഭേഷജാം സ്യന്തേ

അന്വയഃ —

ഥേ ആ, വന്ദമാനഃ	— 'ആയുഷ്മാൻ ഭവസൌമ്യ' ഇതി ഹൃദയം പിതരം
പിതരം കമാരഃ പിൻ	— യഥാകമാരഃ (ഉപയാതി തദ്വൽ)
ഉപ— യന്തഃ (ത്വം)	— അസ്മൽ സമീപമാഗച്ഛന്തഃ
പ്രതി നാനാമ	— പ്രതിനതോസ്തി
(അപിച) ഭൂവഃ ഭാതാം	— ബഹുനഃ ധനസ്യ പ്രഭാതാരം
സർപതിം ഗൃണീഷേ	— സതാം പാലയിതാരം ത്വം സ്മുചി
സ്തുതഃ ത്വം ഭേഷജാ	— ഭേഷജാനി
അസ്മേ രാസി	— അസുദ്യം ദേഹി

അഥം.—അല്ലയോ നാമ 'ആയുഷ്മാൻ ഭവസൌമ്യ' എന്ന ആശീർവദിക്കുന്ന അച്ഛനെ മകനെന്നപോലെ ഏതും

സമീപമണയുന്ന അവിടുത്തെ ഞാൻ നമസ്കരിക്കുന്നു. അമിതമായ ഐശ്വര്യത്തിന്റെ ദാതാവും സത്തുകളുടെ രക്ഷകനുമായ അവിടുത്തെ സ്തുതിക്കുന്നു സ്തുതനായ അവിടുന്ന് ഔഷധങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്ക് തന്നതളിയാലും.

13 യാപോഷേഷജാമതശശൂചിനി

യാശന്തമാവൃഷണോയാമയോള

യാനിമന്തവൃണീതാപിതാന

സ്താശംചയോശ്ചതദ്രസ്യവശ്ശി

അന്വയം:-

ഹേ മതതഃ, വഃ	— യുഷ്മാകം
യാ ഷേഷജാ ശൂചിനി	— യാന്ത്യാഷധാനി ശുദ്ധാനി സന്തി
ഹേ വൃഷണഃ,	— കാമാനാം വഷിതാരോ മതതഃ
യാ ശം-തമാ	— യാനിഷേഷജാനി രാതിശയേന സുഖകരാണി
യാ മയഃ-ള	— യാനിഷേഷജാനിമായോഭൂനി, മയസഃ, സുഖസ്യഭാവയിത്വേണി (സന്തി)
നഃ പിതാ മനഃ യാനി അവൃണീത	— മനഃ യാനിഷേഷജാനി വൃതവാൻ
തദ്രസ്യ താ ശം ച യോഃ ച	— തദ്രസംബന്ധീനിതാനിഷേഷജാനി, രോഗാണാമുപശമനം, യോനാംയാവനം, തദഭയാത്മകാനിസുഖാനി
വശ്ശി	— കാമയേ

അർത്ഥം-അല്ലയോ മനുഷ്യക്കുളേ, നിങ്ങളുടെ കയ്യിൽ ഏതെന്തെന്തെങ്കിലും ശുദ്ധങ്ങളായവയോ, അല്ലയോ കാമവർദ്ധിനാക്കളായ മനുഷ്യക്കുളേ, ഏതെന്തു രോഗാപശമങ്ങളായവയോ,

ഏതേതു സുഖകരങ്ങളായുണ്ടോ, ഞങ്ങളുടെ അച്ഛൻ മന (ആദി മനുഷ്യപിതാവ്) ഏതേതൗഷധങ്ങളെ തിരഞ്ഞെടുത്തുവോ, ആ ഔഷധങ്ങളെയും, ആദ്യൻറ രോഗശമനം, ജന്മദുരീകരണം എന്നിവ രണ്ടും ചേർന്ന് സുഖങ്ങളെയും ഞങ്ങൾ കാംക്ഷിക്കുന്നു. (ആദ്യൻ മരത്തുകളുടെ പിതാവാണ്ല്ലോ. അപ്പോൾ മരത്തുകകളോട് ഔഷധങ്ങളും ആദ്യൻറ അനുഗ്രഹവും യാചിക്കുന്നത് ഔചിത്യപൂർവ്വകം തന്നെ.)

14 പരിണോഹേതി ആസ്യവൃദ്ധാഃ
 പരിത്വേഷസ്യ ടുഹ്തിർഹിഗാൽ
 അവിസ്ഥിരാമഘവത്ഽഭ്യസ്തനഷ്വ
 മീഡ്വസ്തോകായതനയായമുള

അന്വയം:-

ആസ്യ ഹേതിഃ	— ആയുധം
നഃ പരി വൃദ്ധാഃ	— അസ്മാൻ പരിവർദ്ധത
(തഥാ) ത്വേഷസ്യ മഹീ	
ഭി-മതിഃ	— ഭീഷസ്യ (ആസ്യ) മഹതീ ഭുഖകാരിണീബൃദ്ധിഃ
പരി ഗാൽ	— അസ്മാൻ വർദ്ധയിത്വാ അന്യത്രഗച്ഛതു
ഹേ മീഡഃ,	— സേവനസമർത്ഥം, അഭീഷ്ഠവർഷകം, (ആദ്യം)
സ്ഥിരാ	— സ്ഥിരാണി (ധനുഷി)
മഘവത്ഽഭ്യഃ അവ	
തനഷ്വ	— ഹവിർലക്ഷണ ധനയുക്തേഭ്യഃ യജമാനേഭ്യഃ അപതതജ്യാനികരു
(തഥാ) തോകായ	
തനയായ മുള	— അസ്മൽ പുത്രായ. തത്പുത്രായ പ സുഖംകരു

അർത്ഥം:-ആദിദൈവം ആദ്യം ഞങ്ങളെ വർജ്ജിക്കട്ടെ. അതുപോലെ, ആദിദൈവം യജമാനനായി ജ്വലിക്കുന്ന ക്രോധഭാവം ഞങ്ങളെവിട്ട് അന്യത്ര ഗമിക്കട്ടെ. അല്ലയോ അഭീഷ്ടപ്രദ, ആദി, അവിടുത്തെ തൃക്കയ്യിൽ സ്ഥിരമായുള്ള വില്ലകൾ, ഹവിഷ്വാനയുക്തനായ യജമാനനായ സംബന്ധിച്ചിടത്തോളം, ഞാനേറ്റുപെടാതിരിക്കട്ടെ. ഞങ്ങളുടെ പുത്രനും പുത്രനും സുഖം ചെയ്യാലും.

15 ഏവാബ്ദ്രോവുഷചേകിതാന
യഥാദേവനഹ്ണീഷേനഹംസി
ഹവനശ്രുനോരുദ്രോഹബോധി
ബ്രഹ്മാദേവമേസുവിരാഃ

വ 18

അന്വയം:-

ഹേ ബദ്രോ, വുഷചേ,	— ജഗതോർത്തം, കാമാനാം വർഷിതം,
ചേകിതാന, ദേവ,	— സർവ്വം ജാനൻ, ദ്രോതമാന, (ആദി)
യഥാ ന ഹ്ണീഷേ	— യേനപ്രകാരേണത്വം നശ്യസി
ന ഹംസി	— നചഹംസേവ
ഹവന-ശ്രുതം	— അസ്മദീയമാഹ്വാനം ശൃണുവൻ
ന, ഹേ ആദി, ഇഹ ഏവ	— അസ്മിൻദേശേ അസ്മാൻ
ബോധി	— ബ്രഹ്മസ്വ
വിദമേ സു-വിരാഃ	
ബ്രഹ്മാദേവ	— യദേവ ശോഭനപുത്രാസ്സനഃ പ്രേമം സ്മാരം ഉച്ഛാരയാമ

അർത്ഥം:-ജഗന്നാഥ, കാമവർഷക, സർവ്വജ്ഞ, ആദിദേവ, അവിടുന്ന് എപ്രകാരമായാൽ കോപിക്കുകയില്ലയോ, ഹിംസിക്കുകയില്ലയോ, അപ്രകാരം ഞങ്ങളുടെ വിളിക്കേണ്ടുന്ന

വനായി, ഞങ്ങളെ ഇവിടെ അറിഞ്ഞാലും. യജ്ഞത്തിൽ സർവ്വത്രയാരോടുമി മഹത്തായ അവിടുത്തെ സ്തോത്രം ചെയ്യുന്നു.

വർഗ്ഗം 19-20-21 ജഗതിത്രിഷുഭാഷ്യസീ, മരുതോദേവതാ

1 യാദാവരാമരുതോയുഷ്ണോഽഭസോ
ഊഗാനഭീമാസ്തവിഷീഭിരച്ഛിന്തഃ
അഗന്യോനശൂപ്രപാനാഽഭജീഷിണോ
ഭൂമി.ധമന്തോഽപഗാഽവൃണാത

അനന്യം:-

യാദാവരാ:	— ഉദകധാരാ അന്തരിക്ഷമാവൃണാത:
യുഷ്ണോ-ഓഭസ:	— പരേഽഹം ധർഷകേണബലേന ഏകതാ:
ഊഗാ: ന ഭീമാ:	— സിംഹാണുവജ്രാണാംകരാ:
തവിഷീഭി: അച്ഛിന്തഃ	— ആത്മീയൈ: വൃഷ്ടിപ്രഭാതാദി ലിബ്ധൈ: സർവ്വംജഗദ്വുജന്ത:
അഗന്യ: ന ശൂപ്രപാനാ:	— വഹന്തഃസുവദീപ്യമാനാ:
ഽഭജീഷിണ:	— ഉദകവന്ത:
മരുത: ഭൂമി:	— ഭ്രാമ്യന്തം മോല:
ധമന്ത: ഗാ:	— വർഷണാത്മമിതസ്തുത: പ്രേരയന്ത:, തദന്തർഗ്ഗതാ:
അപ അവൃണാത	— അപപ്രതാ: കവൃന്തി

അർത്ഥം.-ഇലധാരകൊണ്ടു് അന്തരിക്ഷം നിറയുന്നവൻ. ഗന്ധമാളെ കൂടാതെ ബലത്തോടു കൂടിയവൻ. സിംഹത്തോളം പോലെ യേകുന്നവൻ. മേ പെന്തിക്കക മുതലായ സ്വബലങ്ങളാൽ ലോകത്തെ കൊണ്ടുടനവൻ. അഗ്നികൾ പോലെ പ്രകാശിക്കുന്ന (സന്നോഷിപ്പിക്കുന്ന) വൻ. ഇലയുടനന്തരമായ മരുതൻ

കൾ അങ്ങിങ്ങലയുന്ന മേലത്തെ വർഷിസ്താൻ അങ്ങിങ്ങിപ്പു
ടങ്ങുന്നവരായി, ജലാന്തസ്തങ്ങളായ അവയെ തുറന്നവിടുന്നു.

2 ധ്യാവോനസ്തുഭീശ്ചിതയന്തവാദിനോ
വ്യഗ്രഭീയാനദ്യുതയന്തവൃഷ്ടയഃ
അദ്രോയഭോമന്തതോതക്മവക്ഷസോ
വൃഷാജനിപുഷ്ട്യാശ്ശുക്രളായനി

അന്വയം:-

സ്തുഭിഃ ന ധ്യാവഃ ചിതയന്ത	— നക്ഷത്രൈഃ യഥാദ്യലോകാഃ — ചേതയന്തി, ജ്ഞാപയന്തി, പ്രകാശന്തേ
(തഥാ) വാദിനഃ	— വാദഃ കടകഃ, കടകവനാസ്സന്തഃ മന്തഃ പ്രകാശന്തേ
(തഥാ) വൃഷ്ടയഃ അഭീയാഃ ന വിദ്യുതയന്ത	— വർഷകാമന്തഃ — അദ്രോഷഭവാഃ വിദ്യുതബ — സർവ്വം ജഗദ്വിദ്യോതയന്തി
(ശേഷഃ പ്രത്യക്ഷകൃതഃ) തക്മ-വക്ഷസഃ,	— തക്മം രോചമാനാരേണം വക്ഷസിന്യേഷാം താദൃശാഃ
ഹേ മന്തഃ, യൽ വഃ വൃഷാ തദ്രഃ	— യദായുഷ്യാൻ — സേചനസമന്തഥാ മഹാഭേവഃ (വൃഷഭരൂപോ വാ)
പുഷ്ട്യാഃ	— പുഷ്ടിഃ മാധുവികാവാക്, ഗോരൂപധനാ നാനാവർണ്ണാ ഭൂമിർവാ തസ്യഃ സംബന്ധിനി
ശുക്രേ ഊയനി	— നിഷ്കലേ ഉദ്ധതപ്രദേശേ, പയസഃ ഉല്പത്തിസ്ഥാനേചാ
അജനി	— അജനയൽ
(തദാനി. യുയം മഹാനഭാവാജാതാഃ)	

അതും.—നക്ഷത്രങ്ങളാൽ ദൃഢമാക്കിയ പ്രകാശിക്കുന്ന പോലെ, കൈവളകളിൽ മേത്തുകയെ മോദിക്കുന്നു. മഴ പെയ്യിക്കുന്ന അവർ ഇടിമിന്നലുകൾപോലെ മഗ്നത മുഴുവൻ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. (എനി നോട്ട്) ശോഭിക്കുന്ന നൂറോളം ജാതികളുള്ള മേത്തുകൾ, ഏറ്റവും കാലവർഷകനായ (അല്ലെങ്കിൽ കാളയായി പലത്ത) മഹാദേവനായ നദീമധ്യമികവാകായ (അല്ലെങ്കിൽ പശുരൂപം ധരിച്ച നാനാമണ്ണിയായ) പൃഥ്വിയിലെ നിത്യമായ ഉന്നതപ്രദേശത്തിൽവെച്ച് (അല്ലെങ്കിൽ യോനിയിൽ) സംഗമിച്ച് നിങ്ങളെ ജനിപ്പിച്ചുവോ, അപ്പോഴാണ് നിങ്ങൾ മഹാജാപന്മാരായി പിറന്നത്. (പൃഥ്വി മധ്യമിക വാക്കാണെന്നും പശുരൂപമായ ഭൂമിയാണെന്നും പക്ഷഭേദങ്ങൾ ഏതായാലും മേത്തുകൾ പൃഥ്വിജാതരെന്നു പറയപ്പെടുന്നു)

3 ഉഷന്തേഃശ്ശാർത്ഥേന്ദ്രവാജിഷ്ഠി
നദസ്യകണ്ണിസ്തായാത്ത്വശിഃ
ഹിരണ്യസിപ്രാമന്തരാദപിധാതഃ
പൃഷ്ഠം യാഥാപ്തം തിഭിസ്സന്ധവഃ

അന്വയം.—

(മേതഃ) ആജിഷ്ഠി

അത്യന്തം—ദ്രവ

— സന്ദ്രഗ്രാമേഷു സത്തതഗാമിന
സ്തതഗാൻ യഥാസോദാപനോ
ഭാവ ഉദകൈസ്സിഞ്ചന്തി തദ്വൽ
— വ്യാപ്തൻ ലോകാൻസിഞ്ചന്തി

അശ്വൻ ഉഷന്തേ

(അപിപതേ മേതഃ)

ആശിഃ

നദസ്യ

കണ്ണിസ്തായാത്ത്വ

— ദീപഗാമനൈശ്വര്യം

— ഗന്ധവന്താമേലസ്യ

— കൃതൈശ്ചൈവപ്രദേശൈഃ

വർഷണാതം ത്വഹിതം ഗച്ഛന്തി

(ശേഷഃ പ്രത്യക്ഷകൃതി)

ഹേ ഹിരണ്യം—സിപ്രാഃ

— ശിപ്രം ശിരസ്യാണാം സുവർണ്ണായ
ശിരസ്യാണാം

സ-മന്യവഃ ഹേ മരുതഃ	— സമാനമനസ്സാമരുതഃ
ഭവിധന്യഃ	— മഹിരുഹാദികം കമ്പയന്തഃ യുയം
പൃഷ്തീഭിഃ	— യുഷ്ടദ്രുമേയോജിതാഭിഃ ശ്വേത ബിന്ദുബാഹിതാഭിഃ ദൃഗീഭിഃ, .
പൃഷ്തം യഥാ	— ഹവിരന്നവന്തം യജമാനം ഗച്ഛഥ

അർത്ഥം:-മരുതന്മാരും, യുദ്ധങ്ങളിൽ അധികനേരം ഓടിയ കതിരുകളെ വിട്ടപ്പിടക്കാൻ വെള്ളം വീഴ്ത്തി കഴുകുന്നപോലെ, നീണ്ടുപരന്നുകിടക്കുന്ന ലോകങ്ങളെ (മഴയാൽ) നനയ്ക്കുന്നു. കൂടാതെ, ആ മരുതന്മാരും വേഗമോടുന്ന കതിരുകളെക്കൊണ്ട്, ശബ്ദിക്കുന്ന മോലത്തിന്റെ നടുവീടങ്ങളിലൂടെ ഉണ്ടാക്കിയ തുള്ളികൾ വഴിക്കു മഴപെയ്യിക്കാനായി ഓടുന്നു. (എന്നിനേരിട്ട്) സ്വർണ്ണത്തെപ്പിടിച്ചുനിൽക്കുന്നവരും ദൈവമനുഷ്യാദികളായവരുമായ മരുതന്മാരും, മരങ്ങളെയും മറ്റും ഇളക്കിമറിക്കുന്ന നിങ്ങൾ നിങ്ങളുടെ തേരിൽ പൂട്ടിയ വെൺപുള്ളിമാനകളോടുകൂടി ഹവിരന്നമേന്തിയ യജമാനനെ പ്രാപിക്കുന്നു.

4 പൃഷ്തോവിശ്വാഭുപനാവക്ഷിരേ

മിത്രായ്വാസദമാജിരദാനവഃ

പൃഷ്തോസോഅനവദ്രുരായസ

ഋജിപ്യാസോനവയുനേഷുധൃഷ്ടഃ

.അന്വയം:-

ജിര-ദാനവഃ	— ക്ഷിപ്രദാനവഃ
പൃഷ്തം-അശ്വാനവഃ	— പൃഷ്തീഭിഃ, ശ്വേതബിന്ദു ഭിര്യുക്താഃ അശ്വായേഷാം തേ
അനവദ്രു-രായസഃ	— അവദ്രുശന്നരഹിതം രായഃ, ധനം യേഷാം തേ
ഋജിപ്യാസഃ ന	— ഋജു, അകടിലം ഗച്ഛന്തോശ്വാ ഇവ

വയനേന്യ ധൃ-സദഃ	— ഗന്ധന്യ മധ്യേധാ, മേഘന്യ വഹനേ സീദതഃ (മരുതഃ)
പൃഷേ	— പൃഷപതേ, ഹവിരന്നവതേ യജമാനായ
മിത്രായ വാ	— മിത്രായേവ (വാശന്യ ഉപജാതേ)
താ വിശ്വാ ഉപനാ	— താനി സർവ്വാനി
സദഃ ആ വവക്ഷിരേ	— സദാ ആവഹന്തി ദുഃകാന്തി

അർത്ഥം.—വേഗം പ്രസാദിച്ചു ഭാനം കൊടുക്കുന്നവരും വെൺ പുള്ളികളുള്ള കരിരകളോടു് (മാനകളോടു്) കൂടിയവരും ദാദി കാലം തെരിച്ചുപോകാത്ത ധനങ്ങളാത്തവരും നേരെ നടക്കുന്ന കരിരകൾപോലെ ഗമനശീലരായ മേഘങ്ങളുടെ കേളി ലിരിക്കുന്നവരുമായ മരുതുക്കൾ ഹവിരന്നതേനിയ യജമാന നാവേണ്ടി ഒരു സ്തോമിതന്നെന്തെന്നുപോലെ ആ ജലങ്ങളേയെല്ലാം ഏകാപ്തം ആനയിക്കുന്നു.

5 ഇന്ധന്വദീർധേനദീരഥംഗദൃധദി

രധന്വദീഃപഥിദീർദ്രാഭദൃഷയഃ

ആഹംസാസോനസ്വസരാണിഗന്നന

മധോർദ്ധായമരുതസ്സമന്യവഃ

വ. 19

അനന്യഃ.—

സമന്യവഃ, മേഘ മരുതഃ, — സമാന തേജസഃ മരുതഃ

ദ്രാജൻ—ഋഷയഃ — ദീപ്യമാനായുധായുധം

ഇന്ധന്വ-ദീഃ ധോ-ദീഃ — സമീന്ധന്വൽ ദീഃ

പ്രീണയിതൃദീഃ

രഥംഗദൃധ-ദീഃ — മഹോധരൈഃ ഉധാംസി

ജലസ്ത്രോതോമാതൃഭിഃ, തൈഃ

അധന്വ-ദീഃ — ധവസന്നഹിതൈഃ

പഥി-ദീഃ — പതന്തിതി പത്ഥാന്നോ

മേഘ 19, ൧൯

അ. 2 അ. 7 വ. 20

മധോഃ മദായ	— സോമസ്യ മദാത്ഥം
സ്വസരാണി	— സ്വകീയാനി നിവാസ
ഹംസാസഃ ന	സ്ഥാനാനി ഹംസാ ഇവ
ആ ഗന്തന	— ആഗച്ഛത

അർത്ഥം.—തുല്യതേജസ്സുകളായ മരുത്തുകളുടേ, തിളങ്ങുന്ന ആയുധങ്ങളോടുകൂടിയ നിങ്ങൾ (ഇടിമിന്നലുകളാൽ) കത്തുന്നവയും സന്തോഷമിയററുന്നവയും വെള്ളമൊഴുകുന്ന അകിടകളോട് (മാർഗ്ഗങ്ങളോട്) കൂടിയവയും അദ്രോഹങ്ങളുമായ മേഘങ്ങളോത്തു് സോമ (പാന)ത്തിന്റെ ഹർഷത്തിനായി, സ്വന്തം കൂടുകൾ പുകുന്ന അരയന്നങ്ങൾ പോലെ, വന്നുചേർന്നാലും.

6 ആനോബ്രഹ്മാണിമരുതസ്സമന്യവോ

നരാനശംസസ്സുവനാനിഗന്തന

അശ്വാമിവപിപ്യതയേനമൃധ്നി

കത്തായിത് ജരിത്രോവാജപേശസം

അന്വയം:—

സ-മന്യവഃ ഹേ മരുതഃ	— സമാനമനസ്സാമരുതഃ
നഃ ബ്രഹ്മാണി	— അസ്തുകമന്നാനി, അഭിഷുത
സവനാനി	സോമലക്ഷണാനി ഹവിഃഷി
നരാം ന ശംസഃ ആ	— യാഗനേതൃണാമസ്താകം
ഗന്തന	സ്തോത്രമിവ ആഗച്ഛത
(ആഗത്യപ) യേനം	— ഉദകദാനേന പ്രീണയിതാരം
	(മേഘം)
അശ്വാഃ—ഇവ ഉധനി	— യഥാശ്വാഃ പീനാവയവാ
പിപ്യത	ഭവന്തി, തദ്വന്മേഘം വർഷണ
	സമർത്ഥം ആപ്യായിതം കരുത

(അപിച) ജരിത്രേ

വാജ-പേശസഃ

— സ്തോത്രേ, വാജൈഃ
അന്നൈരാശ്വിഷം

ധിയം കർത്ത

— കർമ്മകരുത

അർത്ഥം:—ഋഗ്വേദപോലെയുള്ള മനസ്സാത്ത മരുതുക്കളേ. ഞങ്ങളുടെ അന്നങ്ങളെയും പശുസംസ്കരിച്ച സോമഹവിസ്സിനെയും കർമ്മനേതാക്കളായ ഞങ്ങളുടെ സ്തോത്രത്തെയെന്നപോലെ പ്രാപിച്ചാലും. പ്രാപിച്ചിട്ട് ജലം (മഴ) തന്നെ സന്നോഷിപ്പിക്കുന്ന മേഘത്തെ, പെൺകുതിരയെ തടിപ്പിക്കുന്നപോലെ, (വർഷിക്കുവാൻ തക്കവണ്ണം) വളർത്തിയാലും. പിന്നെ സ്തോതാവിന് അന്നങ്ങളുടെ പ്രാപ്തിയുതകിയ കർമ്മം ചെയ്യാലും.

7 തംനോദാതമരുതോവാജിനംനഥ

ആപാനം ബ്രഹ്മചീതയ്ദിവേദിവേ

ഇഷംസതോതുദ്യോധ്യജനേഷകാരവേ

സനിഃധോമരിഷം ദന്ധരംസഹഃ

അന്വയം:—

ഹേ ഭരത! വാജിനം

— ബലവന്തം

നഥേ

— രഹണേ, യുദ്ധഭീയേ ആഗമനേ

ദിവേദിവേ ചീതയൻ

— പ്രതിദിവസം പ്രജ്ഞാപയതി

ബ്രഹ്മ ആപാനം

— സ്തോത്രം ആപ്തവന്തം

തം നഃ ദാത

— പുത്രമസൃദ്യംഭന്ത, പ്രയച്ചത

(അപിച) സ്തോത്ര-ഭ്യഃ

ഇഷം

— അസൃദ്യമന്നം (ദാത)

(തഥാ) ധൃജനേഷു

കാരവേ

— സങ്ഗ്രാമേഷു സതോത്രേ

ധോഃ, സനിഃ,

— യുദ്ധപ്രജ്ഞാനം, ധനദാതൃത്വം ച

അരിഷം ദന്ധരം സഹഃ

— ശത്രുഭിരഹിംസിതം,

തരീതുശക്യം ബലം ച (ദാത)

അർത്ഥം—അല്ലയോ മരുതന്മാരേ, തേരിൽ നിങ്ങൾ വരുമ്പോൾ ദിവസംപ്രതി ആ വരവ് അറിയിക്കുന്ന സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്ന ബലവാനായ മകനെ (നിത്യവും നിങ്ങളെ വന്ദിച്ചുനഗ്രഹമേല്ക്കുന്ന മകനെ) എനിക്കു തന്നാലും. പിന്നെ സ്തോതാക്കളായ ഞങ്ങൾക്ക് അന്നം തന്നാലും. യുദ്ധങ്ങളിൽ സ്തോതാവിന് യുദ്ധതന്ത്രജ്ഞാനവും, ധനദാനശീലവും, ശത്രുബാധയേല്ക്കാത്തതും, ശത്രുക്കൾക്ക് കവച്ചു കടക്കാൻ വയ്യാത്തതുമായ ബലവും തന്നാലും.

8 യദ്യുജ്ഞേമരുതോരുക് മവക്ഷസോ
ശ്വാന്നമേഷുഗേആസുദാനവഃ
ധേനുൻശിശ്വേസ്വസരേഷുപിമ്പതേ
ജനായരാതഹവിഷേമഹീമിഷം

അന്വയം:—

രുക് മ-വക്ഷസഃ	— രോചമാനാഭരണോരസ്താഃ
സു-ദാനവഃ മരുതഃ	— ശോഭനദാനാ മരുതഃ
യൽ രമേഷു ഭഗേ	— യദാരമേഷു ജേനീയേസ്ഥാനേ, ധുരി
അശ്വാൻ ആ യുജ്ഞതേ (തദാനീമേവ) ധേനുഃ ന ശിശ്വേ	— ആഭിമുഖ്യേന യുക്താൻ കവ്ചിതീ — യഥാധേനുഃ പ്രസ്യുതസ്തനീ സതീസ്വകീയായ വത്സായ ക്ഷീരം പ്രയച്ഛതി തദാൽ
രാത-ഹവിഷേ ജനായ മഹീ. ഇഷം	— ദത്തഹവിഷായ യജമാനായ — മഹദന്നം, തൽകാരണഭൂത മുദകം ച
സ്വസരേഷു പിമ്പതേ	— ഗൃഹേഷുസിഞ്ചന്തി, കിരന്തി

അർത്ഥം—മാറിൽ തിളങ്ങുന്ന ആരണങ്ങളണിഞ്ഞവരും നല്ല ദാനശീലരായ മരുതന്മാരും എപ്പോൾ തേരുകളിൽ വേണുസ്ഥാനത്തു്, നകത്തിൽ കതിരുകളെ നേരെ പുട്ടുനവോ, അപ്പോൾ രന്നെയുണ്ണ്, അപ്പോൾ പാൽചുരന്തി കട്ടിക്കുകൊ

ടക്കുന്നപോലെ, ഹവിസ്സേകീയ യജമാനന്മ് മഹത്തായ അന്ന
വു ആ അന്നത്തിന്മ് നിദാനമായ ജലവും (മഴയും) സ്വഗൃഹ
ങ്ങളിൽ (ഗൃഹപ്രാന്ത പ്രദേശങ്ങളിൽ) വിതറിക്കൊടുക്കുന്നത്.

9 യോനോമതതോവൃകതാതിമർത്യോ

രിപുദ്യേവസവോരക്ഷതാരിഷഃ

വന്തയതതപുഷാചക്രിയാഭിത

മവതദ്രാഅശസോഹനനാവധഃ

അന്വയം:-

ഹേ മതതഃ, യഃ മർത്യഃ	— മനുഷ്യഃ
വൃക-താതി	— ആദാതാവൃകസ്സൻ
നഃ റിപുഃ ദേവ	— റിപുതയാ ആത്മാനംധാരയതി
ഹേ വസവഃ	— വാസയിതാരോമരുതഃ
രിഷഃ രക്ഷത	— ഫിംസകാദസ്മാൻ പാലയത
തഃ തപുഷാ ചക്രിയാ	— താപയിത്യാ ഭൃഷ്ടാ
അഭി വന്തയത	— അഭിതോനിവന്തയത
ഹേ തദ്രാഃ, അശസഃ	— തദ്രേപുത്രാഃ, ഭക്ഷകസ്യരാക്ഷ സാഭേഃ
വധഃ അവ ഹന്തന	— ഹനനായുധമവയുജ്യഅസ്മത്തഃ പൃഥക്കരു, നാശയ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ മരുത്തക്കളേ, ഏതു മനുഷ്യൻ ക്രൂരത
യോടുകൂടി അപഹത്താവായി (തട്ടിപ്പറിക്കാരനായി) എന്നോ
ടു ശത്രുത കരുതിവരുന്നുവോ, ഏവരെയും വസിപ്പിക്കുന്നവരേ,
ആ ദ്രോഹിയിൽ നിന്നെന്നെ രക്ഷിച്ചാലും. ചുടിയന്ന ഭൃഷ്ടി
എന്ന ഗർഭിയാൽ അവനെ അടക്കൽ നിന്നും മടക്കിയാലും.
അല്ലയോ തദ്രേപുത്രന്മാരേ, ഏതു ഭക്ഷിക്കുന്ന രാക്ഷസാദിയ
ടെ നേരെ വധായുധം പ്രയോഗിച്ച് എന്നിൽ നിന്നകറ്റിയ
ലും, നശിപ്പിച്ചാലും.

10 ചിത്രം തദോമതതോയാമചേകിതേ
 പുത്രായദുധരപുരപയോദുഃ
 യദാനിദേനവമാനസ്യരദ്രിയാ
 സ്രിതം ജരായജരതാമദാഭ്യോഃ

വ. 20

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ, യൽ അപി
 പൃശ്നാഃ

— യദാ വല മാധ്യമികായാവാച
 സ്സംബന്ധിനം

ഉധഃ ആപയഃ ദുഃ

— ഉദ്ധതം മേഘം പ്രാപയിതാരോ
 മരുതഃ ദഹന്തി

വഃ ചിത്രം തൽ യാമ

— യുഷ്ടദീപം ചായനീയം
 പ്രാപണം

ചേകിതേ

— സദൈർജ്ജ്ഞായതേ

യൽ വാ നവമാനസ്യ
 നിദേ

— യദാചസ്തവതഃ ത്രിതസ്യ
 — നിദകായ, ശത്രുവേഹിംസാം
 കൃതവന്തഃ

(തദാനീം) ഹേ അദാഭ്യോഃ,

രദ്രിയാഃ

— അഹിംസയാ തദ്രുപത്രാഃ

ത്രിതം ജരതാം

— തന്നാമകമുഷിം ഹിംസതാം
 ശത്രുണാം

ജരായ

— ജരണായ വിനാശായ, അഭൂത

അർത്ഥം.—അല്ലയോ മരുത്തക്കളേ, എപ്പോഴാണോ പ്രസിദ്ധമായി നിങ്ങൾ മാധ്യമവാക്കായ പൃശ്നിയുടെ അകിടിൽ നിന്ന്—അതായത് ഗർഭിപ്പമായ മേഘത്തിൽ നിന്ന് മരുത്തക്കൾ ജലം കറന്നെടുത്ത്, ഭൂമിയിലെത്തിക്കുന്നത്?, നിങ്ങളുടെ മനോഹരമായ ആ വെള്ളമെത്തിക്കൽ എല്ലാവരും അറിയപ്പെടുന്നു. എപ്പോൾ നിങ്ങളെ സ്തുതിക്കുന്ന ത്രിതനെന്ന ദൃഷിയുടെ ശത്രുവിന്ന് നിങ്ങൾ ഹിംസയേല്പിച്ചുവോ, അപ്പോൾ അല്ലയോ അധൃഷ്ടരായ തദ്രുപത്രന്മാരേ, ആ ദൃഷിയുടെ ശത്രുക്കൾക്ക് നിങ്ങൾ നാശത്തിനായി ഭവിച്ചു.

11 താൻവോമഹോമരുതഏവയാവ്നോ
 വിഷ്ണോരേഷസ്യപ്രഭൃഥേഹവാമഹേ
 ഹിരണ്യവണ്ണാൻകകഹാൻയതസ്രൂപോ
 ബ്രഹ്മണ്യന്തശ്ശംസ്യംരാധാമഹേ

അന്വയം:—

ഹേ മരുതഃ, ഏവ-	— ഏവംഗന്തവ്യം യജ്ഞം ഗന്തവ്യം
യാവ്നഃ	— മഹതഃ, മഹാനഭാവാനു യഷ്ടാനു
മഹഃ താൻ വഃ	— ഗ്രഹചമസാദിഷ സർവ്വഭൂതവർത്ത-
വിഷ്ണോഃ	മാനസ്യ, വ്യാപകസ്യ
ഏഷസ്യ	— ഏഷണീയസ്യ,
പ്ര-ഭൃഥേ	പ്രാർത്ഥനീയസ്യ സോമസ്യ
ഹവാമഹേ	— അഭിഷവാദിഭിഃ പ്രഭരണേ,
(ആരൂഢയച) ഹിരണ്യ-	പ്രകർഷണ സമ്പാദനേസതി
വണ്ണാൻ കകഹാൻ	— ആഹ്വായാമഹേ
യത-സ്രൂപഃ	— സ്വണ്ണവണ്ണാൻ ശ്രേഷ്ഠാൻതാൻ
ബ്രഹ്മണ്യന്തഃ	— ഉദ്യേതസ്രൂപഃ
	— ബ്രഹ്മംസ്തോത്രം, തദീച്ഛന്തഃ
	വയം.
ശംസ്യം രാധഃ ഹൂമഹേ	— പ്രശംസ്യം ധനം യാചാമഹേ,

അർത്ഥം.—അല്ലയോ മരുത്തക്കളേ, അപ്രകാരം ഏതേണ്ട യോഗത്തിനെത്തുന്നവരും മഹാനഭാവത്താൽ ആ നിങ്ങളെ കണ്ടൻ മരിക്ക, വാലൻ മരിക്ക മുതലായ പാത്രങ്ങളിൽ വ്യാപിച്ചതും അഭിമതാർത്ഥനയ്ക്കു യോഗ്യവുമായ സോമം പതച്ചു സംസ്കരിച്ചു് ഒത്തുവേ, വിളിക്കുന്നു. വിളിച്ചിട്ടു് സ്വണ്ണവണ്ണന്മാരും ശ്രേഷ്ഠന്മാരുമായ ആ നിങ്ങളോടു് സൂര്യം കയ്യിലേറി സ്തോത്രം ചൊല്ലാൻ ഇച്ഛിക്കുന്നവരായി (അതായതു് സ്തോത്രം ചൊല്ലിക്കൊണ്ടു്) പ്രശംസനീയമായ ധനം യാചിക്കുന്നു.

12 തേശേഗാഃ പ്രഥമായജ്ഞഹിരേ
 തേനോഹിനപശുഷസോവ്യഷ്ടിഷ
 ഉഷാനരാമീരതന്നൈരപോണ്ണതേ
 മഹോജ്യോതിഷാശ്രുപതാഗോഷണ്ണസാ

അന്വയം:—

തേ (മരുതഃ) ദശ-ഗാഃ — ദശഭിർമാനൈഃ സിദ്ധിംഗതാഃ
 അങ്ഗിരസഃ തദ്രൂപാഭൂത്വാ
 പ്രഥമാഃ യജ്ഞം ഊഹിരേ — ആദിത്യേഭ്യഃ പ്രഥമഭാവീ
 നസ്സന്തഃ യജ്ഞമവഹൻ
 (താദൃശാഃ) തേ ഉഷസഃ
 വി-ഉഷ്ടിഷ — പ്രഭാതേഷു സൽസു
 നഃ ഹിനപശു — അസ്താൻ പ്രേരയന്തു
 രാമീഃ — കൃഷ്ണവർണ്ണാരാത്രിഃ
 ഉഷാഃ ന അതന്നൈഃ — യഥോഷാഃ ആരോചമാനൈഃ
 സ്വതേജോഭിഃ
 അപ ഉദർണ്ണതേ — അപശൃണോതി,
 അപസാരയതി
 (തഥാ) മഹഃ ശ്രുപതാ — മഹതാദീപ്യമാനേന
 ഗോ-അണ്ണസാ — ഗച്ഛദദകേന
 ജ്യോതിഷാ — സൂര്യോദ്ധേന തേജസാ തഥോനി
 വാരയന്തി
 (സൂര്യേണ്ഡലമാവൃണ്വന്തോ വൃത്രാദീൻഹതാസംവ്യാം ദഗൽ
 പ്രകാശയന്തി)

അർത്ഥം.—അദിതിപുത്രന്മാരും അങ്ഗിരസ്സുകളും കൂടി സ്വ
 ക്ഷിപ്രാപിയെപ്പറ്റി സ്മരിച്ചു്, അങ്ഗിരസന്മാർ മുഖ്യ യാഗമ
 നന്തിച്ചു് സ്വകൃ. പുകി. അന്നു് അങ്ഗിരസ്സുകളുടെ രൂപങ്ങ
 ലിൽ പ്രവർത്തിച്ചതു് മനുജന്മാളായിരുന്നു. ഈ കഥ ഇവിടെ
 സൂചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

അവർ (മതത്തുകൾ) പത്തുമാസങ്ങൾക്കൊണ്ടു സിദ്ധി നേടിയ അദ്ധ്വാനിരസന്മാരുടെ രൂപങ്ങൾ കൈക്കൊണ്ടു്, അഭി നിപത്രന്മാരോക്കാരും മുമ്പന്മാരായി യജ്ഞം നടത്തി. അപ്രകാരമുള്ള അവർ ഉഷസ്സുകൾ തെളിയുമ്പോൾ, പ്രഭാതങ്ങളിൽ, ഞങ്ങളെ കർമ്മങ്ങൾക്കു് പ്രേരിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള, നയിക്കട്ടെ. കറുത്ത നിറമുള്ള രാത്രികൾ (അന്ത്യയാമത്തിൽ) ഉഷസ്സുപോലെ സ്വതേജസ്സുകൾ ഉണ്ടാകുന്ന, നീങ്ങിപ്പോകുന്ന. (രാത്രി കളുടെ അന്ത്യയാമതേജസ്സുകളാണു് പ്രഭാതപ്രഭകളെന്നു് കല്പന) പിന്നെ മഹത്തു, പ്രകാശമാനവുമായ ലിഖിതങ്ങളാണു് ടൂട്ടി (മഞ്ഞിൻതളളികളോടുകൂടി) സൂര്യതേജസ്സാൽ അവർ ഇരുട്ടുകററുന്നു. (സൂര്യമണ്ഡലത്തെ മറച്ച വൃത്രാഭ്യസൂരന്മാരെ ടൂട്ടി, ജഗത്തുമുഴുവൻ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു.)

13 തേക്ഷോണീഭിരരുണേഭിന്നാഞ്ചിഭി

ഭൂദ്രാഗ്നതസ്യസദനേഷ്വവാവ്യധുഃ

നിമോലമാനാജാത്യേനപാജസാ

സശ്ചരൂപംവണ്ണംഭധിരേസുപേഗസം

അന്വയം:—

ഭൂദ്രാ: തേ

— ഭൂദ്രപുത്രാസ്തേ മതത:

ക്ഷോണീഭി:

— ഗബ്കോരിഭി:

വീണാവിശേഷൈ:

അരുണേഭി: ന

അഞ്ചിഭി:

— ആരോചമാനൈ: അരുണ വരണ്ണൈ: അമ്പിതാസ്സന്ത:

ഗ്നതസ്യ സദനേഷ്വ വ്യധുഃ— ഉദകസ്യനിവാസസ്ഥാനേഷ്വ, മേഘേഷ്വ വദ്ധന്തേ

(അപിച) അത്യേന പാജസാ

— സതതഗാമിനാവ്യാപ്തവതാ ബലേന

നി-മോലമാനാ:

— നിതന്താം മേഘാദുദകം ചിതയന്ത: തേ

സു-ചന്ദ്രം സു-പേശസം — ശോഭനോദ്യാദനം, ശോഭനരൂപം
വണ്ണം ഭധിരേ — കാന്തിം ധാരയന്തി

അർത്ഥം:-തദ്വപുത്രരായ ആ മരുത്തക്കൾ ശബ്ദകാരികളായ
വീണകളോടുകൂടി (മരുത്തക്കൾക്ക് ഭൃഗി എന്നുപേരായ ഒരു
വീണയുണ്ടെന്ന് കല്പനയുണ്ട്.) തിളങ്ങുന്ന ചുരുപ്പ നിറമാണ്
വരായി, ജലനിവാസങ്ങളായ മേഘങ്ങളിൽ വളരുന്നു. കൂടാ
തെ, എങ്ങും വ്യാപിക്കുന്ന ബലത്താൽ മേഘത്തിൽ നിന്ന്
ജലം വിട്ടുകൊണ്ട് അപർ നന്നായി ആഘ്രാദിപ്പിക്കുന്നതും
ഭംഗിയുള്ളതുമായ കാന്തിയേറുന്നു.

14 താ ഇയാനോമഹിവരൂഥമൃതയ
ഉപമേലദേനാനമസാഗൃണീമസി
ത്രിതോനയാൻപഞ്ചഹോത്പന്നഭിഷ്ടയ
ആവവർത്തവേരാഞ്ചത്രിയാവസേ

അന്വയം:-

മഹി, വരൂഥം	— മഹൽ, വരണീയം പ്രശസ്തം ധനം
ഉത്തയേ താൻ ഇയാനം	— മരുത: യാചമാനാവയം
ഏനാ നമസാ	— അനേനനമസ്താരേണ
ഉപ ഇൽ ഗൃണീമസി ഘ	— ഉപേത്യസ്തമഘ്രവ
ത്രിത: ന യാൻ പഞ്ച ഹോത്പൻ	— ത്രിതശ്ചഅധ്യാത്മപ്രാണാ പാനാദിപഞ്ചുത്യാത്മനാ വർത്തമാനാൻ, അതഘ്രവ ഹോമനിഷ്ഠാദകാൻ
അവാൻ, അഭിഷ്ടയേ	— മുഖ്യാൻ, അഭിമതഫലസി ദ്ധ്യത്വം
ചത്രിയാ അപസേ	— നാഭിപരക്രണ അവിതും, സംഗതം

ആ-വചനം

— സ്വസ്താൽ നിജഗമിഷുൻ
പ്രാണാൻ സ്വാത്മാഭിഭവമാ
വത്തേൽ

അർത്ഥം:—മഹത്തം ശ്രേഷ്ഠമായ ധനം കൈയ്യായി അവ
രോട് (കേതുക്കളോട്) യാചിക്കുന്നവരായ നമ്മൾ (ഞാൻ)
ഈ (ഏകാഗ്ര) നമസ്കാരത്താൽ അടുത്തുണ്ടാകുന്ന സ്തുതിക്കു
വന്നു ചെയ്യുന്ന ത്രിത്വീ അഥവാ (കേതുക്കളെ) അധ്യാ
ത്മ പഞ്ചപ്രാണങ്ങൾ (പ്രാണൻ, അപാനൻ, വ്യാൻ ഉദാനൻ,
സമാനൻ) ഉായി അത്യുത്തമങ്ങളിലേപ്പട്ട മോമനിവൃത്തിയാ
യ മുഖ്യമായി (ഭിവിതമാകുന്ന യജ്ഞം നിവൃത്തിയാക്കുന്ന മോ
താക്കളെ) അഭിഷേകം ചെയ്തിട്ടായി നാഭിപ്രകൃതിയുടെ സം
ഗമിപ്പാനായി, അതായത് തന്നിൽനിന്ന് പുറത്തുവരുന്ന പ്രാ
ണങ്ങളെ ആത്മാവിന്റെ നേരെ ആത്മാവിലേയ്ക്കു ഉപേക്ഷാൻ
തിരിച്ചു (പഞ്ചപ്രാണങ്ങൾ ഭൗതികങ്ങളും ആധ്യാത്മിക
ങ്ങളും രണ്ടുപിടം അപരിൽ ആധ്യാത്മിക പഞ്ചപ്രാണങ്ങളെ
യാണിവിടെ ആത്മാവിലേയ്ക്കു ഉപേക്ഷിക്കുന്നതായി പറയുന്ന
ത്. യോഗികൾക്കു മാത്രമേ ആ പ്രകൃതി ശക്യമാകൂ)

15 യയാ ധ്രുവായമാത്യഹോ
യയാനിദോമുഖ്യമവനിതാം
അപ്രാപിസാമതോയാപ്താതി
റോഷവാശ്രോസുതിജിഗാതു

വ 21

അർത്ഥം:—

(ഹേ മനുഷ്യ!) യയാ ധ്രുവം— യയാ ഉത്യാ ആരാധകം
യജമാനം

അഹി അതി പാരായഥ — പാപം അതിക്രമയഥ

യയാ (ഉത്യാ)

വനിതാം

— സ്നേഹം

നിദി: മുഖ്യം

— നിന്ദിതം, ശത്രുക്കൾക്കായി
മോഹനം

ഹേ മരുതഃ, വഃ — യുഷ്ടദീയാ
 യാ ഉതിഃ സാ അർവാചീ— അസ്മദഭിമുഖാ ഭവതു
 (തഥാ) സു-മതിഃ — യുഷ്ടദീയാശോഭനോമതിഃ,
 അനുഗ്രഹാത്മികാബുദ്ധിഃ
 വാശ്രാ-ഇവ — ഹംഭാരവം
 കർവ്വതീധേനുവൃത്തമിവ
 സ ഓ ജിഗാതു — സുഷു ഏവഗച്ഛതു
 (അസ്മാൻപ്രതി സമുദാ ആഗച്ഛ)

അർത്ഥം.—അല്ലയോ മരുതന്മാരെ, ഏതു രക്ഷണത്താലാണ് നിങ്ങൾ ആരാധകനായ യജമാനനെ പാപത്തിന്റെ മറുകരയ്ക്കെത്തിക്കുന്നത്, ഏതു രക്ഷണത്താൽ നിങ്ങളെ സ്തുതിക്കുന്നവനെ നിന്ദകനായ ശത്രുവിൽനിന്ന് മോചിപ്പിക്കുന്നത്, അല്ലയോ മരുതന്മാരെ, നിങ്ങളുടേതായ രക്ഷണമേതോ ആ രക്ഷണം ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖമായി ഭവിക്കട്ടെ. അതുപോലെ നിങ്ങളുടെ അനുഗ്രഹാത്മികയായ ബുദ്ധി, ഉപാരവം മുഴക്കി തന്റെ കട്ടിയുടെ അടുക്കലേക്ക് ചെല്ലുന്ന തളുപ്പുശൂപോലെ, ഞങ്ങളുടെ നേരെ നന്നായി തന്നെ വരട്ടെ. (ഞങ്ങളെ ഉദ്ദേശിച്ച് ഏപ്പോഴും വന്നാലും.)

വർഗ്ഗം 22-23-24 ത്രിഷ്ടുപ്തഃ അപാനപാദോപതാ

1 ഉപേമസ്യക്ഷിവാജയുർവചസ്യം
 ചനോദധിതനാഭ്യോഗിരോമേ
 അപാനപാദാശ്രഹേമാകവിൽസ
 സുപേശസസ്തരതിജോഷിഷദ്ധി

അന്വയം:—

വാജ-യഃ — വാജം. അന്നമാത്മന ഇച്ഛന്നഹം.
 ഈ വചസ്യം. — ഏനം വചസഃ,
 ഗ്യാത്രസ്യേച്ഛാ.

ഉപ അസൃക്ഷി	— ഉപാസൃജാമി, ഉൽപാദയാമി (അപാന്നപാതം സ്തോത്രം പ്രവൃത്തതഃ)
സി (പ) നാഭ്യഃ	— നഭീനാം, ശബ്ദകാരിണീനാം മേഘസ്ഥാനാമപാം സംബന്ധി
ആശു-ഹേമാ (ഏവം ഭൂതഃ) അപാം നപാൽ	— ആശു, ശീഘ്രം ഗന്താ
ഗിരഃ മേ	— അപാം പൌത്രസ്ഥാനീയഃ
കവിൽ ചനഃ ദധീത	— ഗൃണതഃ, സ്തോതഃ മമ
(അപിപാസ്യാൻ) സു-പേശസഃ കരന്തി ഹി ജോഷിഷൽ	— ബഹുലമന്നം ദധാതു, വിദധാതു, പ്രയച്ചതു
	— ശോഭനരൂപാൻ കരോതു
	— യസ്മാദയം ദേവഃ സ്തോത്രാ ണി സേവതേ തസ്മാൽ അസ്മാനേവമനുഗ്രഹ്ണാതു

അർത്ഥം:—അന്നേച്ചുവായ ഞാൻ അപാന്നപാതത്തെ ദേവനെ (അഗ്നിയുടെ മുന്തിവിശേഷത്തെ) സ്തുതിയ്ക്കാനായി ഈ സ്തോത്രത്തെ ഉൽപാദിപ്പിക്കുന്നു, സ്തുതിക്കുന്നു അചിടന്ത്, ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിക്കുന്ന മേഘങ്ങളിലുള്ള ജലങ്ങളുടെ സംബന്ധിയും ശീഘ്രഗാമിയുമാകുന്നു. അപ്രകാരമുള്ള അപാന്നപാതം, ജലങ്ങളുടെ പൌത്രൻ, (ജലങ്ങളിൽ നിന്ന് വൃക്ഷാദികൾ, അവയിൽനിന്നഗ്നി എന്നീ പ്രകാരം അഗ്നിയ്ക്ക് ജലപൌത്രത്വം) സ്തോതാവായ എന്നിങ്ങനെയൊക്കെ തന്നെത്തള്ളി. കൂടാതെ എന്നെ ശോഭനരൂപനാക്കട്ടെ. ഈ ദേവൻ സ്തോത്രങ്ങളിലുപ്പെടുന്നവനാകയാൽ എന്നെ അനുഗ്രഹിക്കട്ടെ.

2 ഇമം¹സ്വസൈ¹സൃഗൃ¹ഭസൃ¹തഷ്ടം.

മേ¹ത്രം¹വോ¹പേ¹മക¹ചി¹സ്യ¹വേദ¹ൽ

അ¹പാ¹ന്നപാ¹സ്യേ¹സ്യ¹മഹാ¹

വി¹ശ്വാ¹ന്യര്യോ¹ഭു¹പനാ¹ജ്ജാന

അന്വയം:—

അസ്മൈ ഹൃദഃ സു-തഷ്ടം — അപാന്നപാൽ സംജ്ഞായ
ദേവായ ഹൃദയാൽ സുഷ്ട
നിർമ്മിതം

ഇമം മന്ത്രം സ ആ
വോചേമ — സുഷ്ട ആഭിമുഖ്യേന ബ്രവാര
അസ്യ കവിൽ വേദേ — അസ്താഭിരുദതം മന്ത്രം ബഹുലം
ജാനാതു

അസുര്യസ്യ ഞര്യഃ — അസുരക്ഷേപണസമർത്ഥസ്യ
സ്വഭൂതസ്യ ബലസ്യ സ്വാമി

അപാം നപാൽ മഹാ — മഹിഷാ, മഹത്വേന
വിശ്വാനി ഭവന്താ ജ്ജാന — സർവ്വാണി ഭവന്താനി
വൃഷ്ട്യഭക്താനി ജനയാമാസ

അർത്ഥം.—അപാന്നപാൽ എന്ന ദേവനവേണ്ടി ഹൃദയത്തിൽ
നിന്നു നന്നായി ഉണ്ടാക്കിയ ഈ മന്ത്രത്തെ നന്നായി നേരെ
ചൊല്ലുന്നു. അതിനെ അവിടുന്നു ധാരാളമറിയട്ടെ. അസുരന്മാ
രെ അടക്കാൻ പററിയ ബലത്തിന്റെ സ്വാമിയായ അപാന്ന
പാത്തു മഹിമകൊണ്ടു എല്ലാ മഴവെള്ളത്തെയും ഉല്പാദിപ്പിച്ചു.

3 സമന്തായന്ത്യപയന്ത്യന്യാ
സ്തമാനമുച്ഛന്ദ്യപുണന്തി
തമശുചിംശുചയോദിദിവാംസ
മപാന്നപാതംപരിതസ്തമുരാപഃ

അന്വയം:—

അന്യാഃ സം യന്തി — വർഷ്യാഃ ആപഃ ഭൂമോ
സംഗച്ഛന്തേ

അന്യാഃ ഉപ യന്തി — പുഷ്പം തത്രാവസ്ഥിതാഃ
ഉപഗച്ഛന്തി

(താസ്സർവാ ആപഃ)
സമാനം

— സഹ

നമ്യഃ ഊർവ്വം പൂണന്തി	— നദീത്രതാഃ സമുദ്രമധ്യേ വർത്തമാനം ബദ്ധപാനലം പ്രീണയന്തി
തം ഉ അപാം നപാതം	— തമേവ അപാനപാതം
ശുചിം, ദീദി-വാംസം	— നിർമ്മലം, ദീപ്യമാനം
ശുചയഃ ആപഃ പരിതസ്ഥ്യഃ	— ശുദ്ധാന്യദേഹാനി പരിവൃത്യതിഷ്ഠന്തി

അർത്ഥം:-വർഷിക്കപ്പെടേണ്ടും (പെയ്യാനുള്ള) വെള്ളങ്ങൾ ഭൂമിയോടു സംഗമിക്കുന്നു, യോജിക്കുന്നു. മുമ്പവിടെ നില്ക്കുന്നവ ഒലിച്ചുപോകുന്നു. ആ വെള്ളങ്ങളെല്ലാം ദേശവിധത്തിൽ, ഒപ്പം പുഴകളായി മാറി, സമുദ്രമധ്യത്തിൽ വാഴുന്ന ബദ്ധപാനിയെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നു. ആ അപാനപാതത്തെ അഗ്നിയെത്തന്നെ, ശുദ്ധനും പ്രകാശമാനനുമായ അവിടുത്തെ, ശുദ്ധീഭവൻ വെള്ളങ്ങൾ ഏബാടും ചൂരിനില്ക്കുന്നു. (കടൽ നടുക്കിൽ നിന്ന് പെടാഭളെന്ന ആഗോള വസ്തു കിട്ടുന്നുണ്ടല്ലോ. അതുതന്നെയാവാം ബദ്ധപാനി.)

4 തമസ്മൈരാ¹യുവതയോ²യുവാതം.
 മമ്മുജ്യമാ³നാഃ പരിയന്ത്യാപഃ⁴
 സശുക്രേദി⁵ഗ്നിക്ഷദീരേവദസ്മൈ⁶
 ദീഭായാനി⁷യംമോഘതനി⁸ണ്ണിഗപ്തം

അന്വയം:-

തം	— അപാനപാതമഗ്നിം.
തമസ്മൈരാഃ	— അസ്മയുമാനാഃ, ദുസ്സഹിതാഃ
യുവതയഃ യുവാതം	— യുവരാജമിവ
മമ്മുജ്യമാനാഃ	— അത്യർത്ഥമലംകുർവാണാഃ
ആപഃ പരി യന്തി	— പരിതോഗച്ഛന്തി
ഘൃത-നിന്നിക്	— ഘൃതക്ഷരണേനദീപുരൂപഃ
സഃ അപ്-സു	— മേഘാന്തഗ്നീതാസു

അനിധം:	— ഇന്ധനരഹിത ഏവസൻ
അസ്തേ രേവൽ	— അസ്താകം ധനയുക്തമന്നായഥാ ഭവതിതഥാ
ശുക്രേഭിഃ ശികപ-ഭിഃ	
ഭീദായ	— നിർമ്മലൈസ്തേജോഭിഃ ദീപ്യതേ

അർത്ഥം:—അവിടുത്തെ (അപാന്നപാദഗ്നിയെ) ഗർവ്വമില്ലാതെ യുവതികൾ യുവശ്രേഷ്ഠനെ എന്നപോലെ ഏറ്റവും ഉയർന്നവരായി ചുറ്റുകൊണ്ട് ജലങ്ങൾ ചുറ്റും ചെന്നുചേരുന്നു. നെയ്യൊഴിച്ചു പ്രകാശിതരൂപനായ അവിടുന്ന് മോലങ്ങളുടെ ഉള്ളടങ്ങളിൽ വിറകില്ലാതെ (കത്തിക്കൊണ്ട്) നമുക്ക് ധനത്തോടുകൂടിയ അന്നം എപ്രകാരമായാലുണ്ടാകുമോ, അപ്രകാരം നിർമ്മലതയോടുകൂടി പ്രകാശിക്കുന്നു.

5 അ॒സ്തൈ॒തി॒സ്രോ॒ഽവ്യ॒ത്ഥ്യായ॑നാ॒രി
 ദേ॒വായ॑ദേ॒വിദ്വി॑ധി॒ഷന്ത്യ॑ൻ.
 കൃ॒താ॒ഇ॒വോ॒പഹി॑പ്ര॒സർ॒സ്രേ॒ണപ്യ॑
 സ॒പീ॒യുഷം॑ധ॒യതി॑പു॒ർവ്വസ്മ॑നാം .

വ. 22

അന്വയം:—

നാരിഃ തിസ്രഃ ദേവിഃ	— നേത്ര്യഃ ഇളാസരസ്വതീ ഓന്ത്യാഖ്യാദേവ്യഃ
അവ്യത്ഥ്യായ അസ്തൈ ദേവായ	— അപ്യഥനായ അപാന്നപാതേ
(സോമാഖ്യം) അന്നം ദിധിഷന്തി	— ധാരയന്തി
അപ്-സൃ, കൃതാ-ഇവ	— ഉദകേഷുൽപ്പന്നാ ഇവ
ഉപ പ്ര-സർസ്രേ	— പ്രസരന്തി
(തസ്മാൻ) പുർവ്വ-സ്മനാം	— പുർവ്വം ബ്രഹ്മണസ്സകാശാൽപ്പന്നാ നാമപാം.
പീയുഷം	— സാരദ്രതം സോമാഖ്യമൃതം
സഃ ധയതി ഹി	— പിബതി ഖലു

അർത്ഥം.—നേത്രികളായ ഇള, സരസ്വതി, ഭാരതി, എന്നീ മൂന്നു ദേവീകൾ (ആപ്രീസൂക്തങ്ങളിൽ അഗ്നയാത്മികകളായി പറയപ്പെടുന്ന ദേവീകൾ) സന്തോഷത്തിനായി ആ ദേവന് (അപാനപാത്തിന്) സോമഹവിഷ്ണുനന്ന. വെള്ളങ്ങളിൽ ഉൽപന്നകളെന്നപോലെ അവർ പ്രസരിക്കുന്നു. (നീന്തുന.) അതുകൊണ്ട് ആദ്യം ബ്രഹ്മാവിനാൽ സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ട ജലങ്ങളുടെ സാരഭൂതമായ ഭാഗം, സോമമെന്ന അമൃതം അപിടിച്ചുവന്നുപോകുന്നു. (ആദ്യമുണ്ടായത് ജലമാണെന്ന ഗാന്ധർവ്വനിഗമനം ആദ്യം ജലസൃഷ്ടിയെന്ന ആശയത്തോടു യോജിക്കുന്നു.)

6 അഗ്നസ്യോത്രജനിമാസ്യചസ്വ

ദ്രുഹോരിഷസ്സുപചപാഹിസുരീൻ

ആമാസുപൂർഷുപരോഅപ്രളുഷ്യം

നാരാതയോവിനശന്നാതാഹി

അന്വയം:—

അത്ര	— അസ്തിനപാനപാതി
അഗ്നസ്യ ജനിമ	— ഉൽപത്തി: ജവതി (സമുദ്രാൽ ഉച്ചൈശ്രവസോ ജാതത്വാൽ)
അസ്യ ച സ്വ:	— സുഷുപ്തമണീയസ്യ സർവ്വസ്യ ജഗതശ്ചജന്മ അസ്തിന്നേവ ഭവതി
(താദൃശോപാനപാത്വം)	
ദ്രുഹ: റിഷ:	— ദ്രോൺധു: ഹിംസകസ്യച
സം-പ്രച: സുരീൻ പാഹി	— സംപർക്കാൽ, ന്യാതൃനസ്താൽ രക്ഷ
ആമാസു പൂർഷു	— അപരിപക്വാസു, പുരയിത വ്യാസ്വപ്സു
പര:	— പരസ്താൽ വർത്തമാനം
അപ്ര-ളുഷ്യം	— അപ്രയുഷ്യമാണം ദേവം

അ. 2 അ 7. വ. 23

അരാതയഃ ന വി നശൻ — അഭാതാരഃ പുരുഷാഃ ന
പ്രാപ്തവന്തി

അഗൃതാനി ന — മായാവിനോ രാക്ഷസാശ്ച ന
പ്രാപ്തവന്തി

അർത്ഥം—ഈ അപാനപാതെന്ന് അഗ്നിയിൽ (ബ്രഹ്മവാ
ഗ്നിയിൽ) കതിരയുടെ ഉൽപത്തി ഭവിക്കുന്നു. (ഉച്ചൈശ്ശ്രവ
ണ്ണേന കതിര സമുദ്രത്തിൽ നിന്നുണ്ടായതാണല്ലോ) സർവ്വജഗ
ത്തിന്റെ ജനനവും അവിടുന്നിലത്രെ. അപ്രകാരമുള്ള അവി
ടുന്ന് ദ്രോഹിയുടെയും ഹിംസകന്റെയും ഏറുമുട്ടലിൽ നിന്ന്
സ്പന്തോതാക്കളായ ഞങ്ങളെ രക്ഷിച്ചാലും. അപകാജല
ങ്ങൾക്ക് (അതായത് അശുദ്ധങ്ങളായ, സാധാരണങ്ങളായ
സ്ഥൂലങ്ങളായ ഭൗതികങ്ങളായ ജലങ്ങൾക്ക്) അപ്പറം വ
ർത്തിക്കുന്ന അജയ്യനായ ആ ദേവനെ ദാനാദിസൽക്കർമ്മങ്ങൾ
ചെയ്യാത്തവർ പ്രാപിക്കാറില്ല. മായാവികളായ രാക്ഷസ
ന്മാരും പ്രാപിക്കാറില്ല.

7 സ്വആഭമേ¹സു²ഘോ³യസ്യ⁴ധേനു
സ്സാ⁵ധാം⁶പീ⁷പായസ്യ⁸ലന്നമ⁹ത്തി
സോ¹⁰അ¹¹പാന¹²പാ¹³ള¹⁴ജ¹⁵യ¹⁶ന്ന¹⁷പ്ല¹⁸ന്ത
വ്യാ¹⁹സ്യ²⁰ഭോ²¹യവി²²ധതേ²³വി²⁴ഭാ²⁵തി

അന്വയം:-

(യഃ) അപാം നപാൽ
സേവ ഭമേ ആ

— സ്വകീയേ അന്തരിക്ഷ ലക്ഷ
ണേഗൃഹേ ആസീദതി

യസ്യ (പ) ധേനുഃ
സ-ഘോ

— മാധ്യമികാവാക്
— സുഖേനഭോഗ്യവ്യാഭവതി

(സദേവഃ) സാധാം
പീപായ

— വൃഷ്ട്യഭക്തവൽയതി

സ-ഭ അന്നം അത്തി

— സുഷുദ്രതം വൃഷ്ട്യന്തർപന്നം
അന്നം പ ഭക്ഷയതി

സഃ ഉജ്ജ്വൽ
അപ്-സ അന്തഃ
വിധതേ

— ബലം കർവ്വൻ

— മോലസ്ഥാസ്വർഗ്ഗ മധ്യേ
പരിചരതേ, യജമാനായ

വസു-ദേവായ വി ഭാതി — ധനദാനാത്മം വിശേഷേണ
ഭീപ്യതേ

അർത്ഥം.-ഏതു അപാനപാതതു അന്തരീക്ഷത്തിലുള്ള സ്വഗൃഹത്തിൽ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നുവോ, ആരുടെ മാധ്യമിക വാക്കെന്ന് പശു നല്ലപോലെ കറക്കാവുന്നതോ, (മാധ്യമിക വാക്ക് ഉത്താനത്തെ കുറിക്കുന്നു. അഗ്നിയെ യജിക്കുന്നവർക്ക് ആ ഉത്താനപയസ്സ് ഇഷ്ടംപോലെ കറന്നെടുക്കാം. ആ ആശയം വെച്ചാണ് മാധ്യമികവാക്കിനെ കറവപ്പിച്ചുകൊണ്ട് സർവ്വം പ്രീച്ചിപ്പിച്ചതു്) ആ ദേവൻ മഴവെള്ളം വർഷിപ്പിക്കുന്നു. മഴയിൽനിന്നുണ്ടായ അന്നം (ഹവിസ്സ്) ഭക്ഷിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. അവിടുന്ന് ബലം നേടി വെള്ളങ്ങൾക്കു് മധ്യത്തിൽ (ഇതിന്നു്) തന്നെ പരിചരിക്കുന്ന യജമാനന്നു് ധനദാനത്തിന്നു വേണ്ടി നന്നായി പ്രകാശിക്കുന്നു.

8 യോജ്യാശുചിനാദൈവ്യേന

ഋതവാജസ്രജ്വ്വിയാവിഭാതി

വയാനുന്യാഭവനാസ്യസ്യ

പ്രജായന്നേചീതധത്വപ്രജാഭിഃ

അനന്തം.-

യഃ ഋത-വാ അജസ്രഃ

— ഉദകവാൻ, നിത്യഃ, ഏക
രൂപേണ സദാവർത്തമാനഃ

ഉജ്വ്വിയാ

— ഉരു, വിസ്തീർണ്ണം

അപ്-സ്യ

— മോലസ്ഥാസു ജലേഷു മധ്യേ

ശുചിനാ, ദൈവ്യേന

— ശോചകേന, ദേവ

സംബന്ധിനാ തേജസാ

ആ വി-ഭാതി	— ആസ്ഥനാൽ വിശേഷേണ പ്രകാശതേ
അസ്യ അന്യാ ഭവനാനി	— അപാനപാതഃ അന്യാനി സർവ്വാനി ഭൂതജാതാനി
വയാഃ ഇൽ	— ശാഖാ ഏവ
വിന്ധഃ പ്ര-ജാഭിഃ	
പ്ര ജായന്തേ ച	— ഓഷധയഃ സ്വകീയാഭിഃ പുഷ്പഫലാഭിഃ സ്പൃഹ അസ്താദേവോൽപന്നാഃ

അർത്ഥം:-ഏതു് അപാനപാതതു് ജലത്തോടുകൂടിയവനും ഏകരൂപത്തിൽ നിത്യനും ഏങ്ങും പരന്നവനുമായി മോലത്തിലുള്ള ജലങ്ങളുടെ മധ്യത്തിൽ ശുദ്ധവും ദൈവികവുമായ തേജസ്സാൽ മുറുപ്പും പ്രകാശിക്കുന്നുവോ, ഇതരങ്ങളായ എല്ലാ ഭൂതജാതങ്ങളും ആ അവിടുത്തെ ശാഖകൾ മാത്രമാകുന്നു. അവിടുനിൽ നിന്നത്രെ (അവിടുത്തെ പ്രേരകശക്തിയാലത്രെ) സസൃഷ്ടികൾ പിറന്നു് പൂക്കളും കായ്ക്കളുമേയ്ക്കുന്നത്.

- 9 അപാനപാദാഹ്യസ്ഥാഭിപ്രസം.
ജിഹ്വാകുർധോവിദ്യതംവസാനഃ
തസ്യജ്യേഷ്ഠമഹിമാനംവഹന്തി
ഹിരണ്യവണ്ണാഃപരിയന്തിയഹവീഃ

അന്വയം:-

അപാം നപാൽ	
ജിഹ്വാനാം	— കടിലഗതിനാമപാംമധ്യേ
ഉര്യധഃ	— സ്വയമുര്യധഃ ജലൻ
വി-ദ്യതം വസാനഃ	— വിദ്യോതം മോലമാച്ഛാദയൻ, അന്തരീക്ഷമാസ്ഥായ വർഷണം കൃതവാൻ
ഉപ-സ്ഥം	— അപാമുപസ്ഥാനം അന്തരീക്ഷം
ആ അസ്ഥാൽ ഹി	— ആസ്ഥിതവാൻ, ആരൂഢവാൻ ഖലു

തസ്യ ജ്യേഷ്ഠഃ മഹിമാനഃ — പ്രശസ്തമഃ മാഹാത്മ്യം
 വഹന്തിഃ — വഹന്ത്യഃ, സമ്യക് പ്രാപയന്ത്യഃ
 യഹവീഃ, ഹിരണ്യ-
 വണ്ണാഃ — മഹത്യഃ, ഹിരണ്യവനിർമ്മല
 രൂപാനഭ്യഃ

പരി യന്തി — പരിതോ ഗച്ഛന്തി
 (അപാനപത്രാ മഹതിവൃഷ്ടിരസ്മാകം പ്രവാഹനായോൽ
 പാദിതേതി കൃതജ്ഞതയാ തദീയം മാഹാത്മ്യം പ്രകടയന്ത്യഃ
 ഇവനഭ്യഃ പ്രവഹന്തി)

അർത്ഥം.—അപാനപാത്രത് വളഞ്ഞും പിരിഞ്ഞും പോകുന്ന
 ജലങ്ങളുടെ നടുവിൽ, മുകളിൽ സ്വയം ജലിച്ച്, പ്രകാശ
 മാനമായ മേഘത്തെ മുടി, അന്തരീക്ഷത്തിലമൻ മഴപെയ്യി
 ച്ചുകൊണ്ട്, ആ ജലസ്ഥാനത്തിൽ കയറിയിരിക്കുന്നു, സ്ഥി
 തിചെയ്യുന്ന അവിടുത്തെ മാഹാത്മ്യം വഹിച്ചുകൊണ്ട്,
 ഏങ്ങും വ്യാപിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, പ്രഖ്യാപിച്ചുകൊണ്ട് മഹതി
 കളും സ്വണ്ണപോലെ നിർമ്മലകളുമായ നദികൾ എമ്പാടും
 പോയിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു, ഏകുന്നു. (അപാനപാത്തിനാൽ
 കിട്ടിയ മഴകൊണ്ടാണ് തങ്ങളുണ്ടായതെന്ന കൃതജ്ഞതയോടെ
 അവിടുത്തെ മഹത്വം പ്രകടിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് നദികൾ ഏകുന്നു
 എന്ന് ഉദ്ദേശം.)

10 ഹിരണ്യരൂപസ്സഹിരണ്യസന്ദ്യ

ഗപാനപാശ്വസേദഹിരണ്യവണ്ണഃ

ഹിരണ്യയാശ്ചപരിയോനേന്നിഷദ്യാ

ഹിരണ്യഭാദത്യന്നമസൈ

വ. 23

അന്വയം.—

സഃ അപാം നപാശ്വ

ഹിരണ്യ-രൂപഃ

(തഥാ)

ഹിരണ്യ-സന്ദ്യഃ

— സുവണ്ണമയ ശരീരഃ

— സുവണ്ണമയേന്ദ്രിയഃ

സഃ ഇൽ ഉ

ഹിരണ്യ-വണ്ണ്ഃ

— സ ഏവഹിരണ്യ സദൃശകാന്തി
യുക്തസ്സൻ

ഹിരണ്യയാൽ യോനേഃ

— സുവണ്ണ്യയാൽ സ്ഥാനാൽ

പരി നി-സദ്യ

— ഉപരൂപവിശ്യാ (രാജതേ)

അസ്മൈ

— ഇത്യാഗ്രഹായ അപാനപാതേ

ഹിരണ്യ-ഭാഃ

— ദക്ഷിണാഭ്രപസ്യ സുവണ്ണ്യസ്യ
ഭാതാരഃ, യജമാനാഃ

അന്നം ദദതി

— ഫവിഃ പ്രയച്ഛന്തി

അർത്ഥം—ആ അപാനപാതാൽ സ്വർണ്ണമയ ശരീരനാകുന്നു. സ്വർണ്ണമയങ്ങളായ കണ്ണ മുതലായ ഇന്ദ്രിയങ്ങളോടു ചേർന്നു വന്നാകുന്നു. അവിടുത്തന്നെ സ്വർണ്ണത്തിനൊത്ത കാന്തിയുള്ളവനാകുന്നു. സ്വർണ്ണമയമായ തന്റെ സ്ഥാനത്തിന്നും മുകളിൽ ഇരുന്നു ശോഭിക്കുന്നു ഇപ്രകാരമുള്ള അപാനപാതത്തിന്നു സ്വർണ്ണം ദക്ഷിണയായി ഭാനംചെയ്യുന്ന യജമാനൻ ഫവിസ്സേകുന്നു.

11 തദസ്യാനീകമുതപാതനാമാ

പീച്യംവദ്ധതേനപതുരപാം

യമിന്ധതേയവതയസ്സമിത്ഥാ

ഹിരണ്യവണ്ണ്ഃ ഔതമന്നമസ്യ

അന്വയം:—

അസ്യ അപാം നപതുഃ

തൽ അനീകം ചാത

— രശ്മിസമൂഹരൂപംശരീരം
ശോഭനം.

ഉത നാമ

— സംജ്ഞാപചാത, ശോഭനം
(ന പാതയതിതി തദ്യല്ലന്തേ)

(തദേയം) അപീച്യം

വദ്ധതേ

— മേഘാന്തർഹിതം സന്ധി വദ്ധതേ

യവതയഃ

— സങ്ഗമനസ്വഭാവോ ആപഃ

ഹിരണ്യ-വണ്ണ്ഃ

— സുവണ്ണ്യസമാനതേജസഃ

യം ഇത്ഥാ സം ഇന്ധതേ — അമൃത്രാന്തരിക്ഷേ സമൃക്
ദീപയന്തി
അസ്യ ഘൃതം അന്നം — ക്ഷരണശീലമുദകം ഭക്ഷ്യം
(ഭവതി അബിന്ധനോഹ്യസൗ
വൈദ്യുതാഗ്നിഃ)

അർത്ഥം.—ഈ അപാനപാത്തിന്റെ മശ്ശിസമൃദ്ധിരൂപമായ ആ ശരീരം അഴകറാതാകുന്നു. അവിടുത്തെ പേരും അഴകറാതാകുന്നു. (വീക്ഷാത്തവൻ, നശിപ്പിക്കാത്തവൻ എന്നർത്ഥംകൊണ്ട്) അതൂരണ്ടും മേഘത്തിനുള്ളിൽ വളരുന്നു. എങ്ങും ചേന്നിണങ്ങുന്ന സ്വഭാവത്തോടു കൂടിയ ജലങ്ങൾ, സ്വസ്ഥ്വമുള്ളതായ തേജസ്സേന്തിയ ആരെ അന്തരിക്ഷത്തിൽ നന്നായി പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നുവോ, ആ അവിടേയ്ക്ക് ഒഴുകുന്ന വെള്ളം ഭക്ഷണസാധനമായി ഭവിക്കുന്നു. (അവിടന്ന് വൈദ്യുതാഗ്നി ജലേന്ധനനത്രേ.)

12 അസ്മൈബഹുനാമവമായസഖ്യേ
യജ്ഞൈർവിധേനമസാഹവിഭീഃ
സംസാനമാർജ്ജമിദിധിഷാമിബിഭൈ
ദ്വയാമൃണൈഃ പരിവന്ദഗ്ഗ്വഹഃ

അന്വയം:—

അസ്മൈ ബഹുനാം

അവമായ

സഖ്യേ

യജ്ഞൈഃ ഹവിഃ-ഭീഃ

നമസാ വിധേമ

— ബഹുനാം ദേവാനാം പുരോ
വർത്തിനേ, പ്രഥമായ

— അസ്മാഭിസ്സമാനവ്യനായ
അപാനപാതേ

— യാഗസാധനൈഃ പരപുരോ
ധാശാഭിഭീഃ നമസ്താരേണ ച
പരിചരേമ

(തസ്യ) സാൻ സ.

മാർജ്ജി — സമുദ്രിതപ്രദേശം സമ്യക്
ശോധയാമി

ദിധിഷാമി — ധാരയാമി ച

ബിബ്ലേഷു ഭയാമി — ഭാസനൈഃ കാഷ്ഠൈഃ ധാരയാമി

(ഗാർഹപത്യാദി രൂപേണ
സ്ഥിതമേനം) അനൈഃ — ഹവിർഭിഃ

(തഥാ) ഋക്-ഭിഃ പരി

വന്ദേ — മന്ത്രൈഃ പരിതസ്തേനമി

അർത്ഥം:—വളരെ ദേവന്മാർക്ക് മുമ്പനും, നമ്മളാൽ ചങ്ങാതിയായി കരുതപ്പെടുന്നവനുമായ അപാനപാത്തിനെ, യാഗം ഗങ്ങളായ പരപുരോധാശാദി ഹവിസ്സുകൾകൊണ്ടും, നമസ്കാരംകൊണ്ടും പരിചരിയ്ക്കാവൂ, സേവിക്കാവൂ. അവിടുത്തെ തിണ്ണയെ മെഴുകിപ്പെടുപ്പാക്കുന്നു. കാത്തുസൂക്ഷിക്കുന്നു. തെളിവു ന്ന മേലേരി നറുങ്ങുകൾകൂട്ടി രക്ഷിക്കുന്നു. ഗാർഹപത്യം മുതലായ രൂപങ്ങളിൽ വത്തിക്കുന്ന അവിടുത്തെ ഹവിസ്സുകൾകൊണ്ടും വേദമന്ത്രങ്ങൾകൊണ്ടും എല്ലാ വിധത്തിലും വന്ദിക്കുന്നു.

13 സ ഇം വൃഷാജനയത്താസുഗർഭം

സ ഇം ശിശുർജ്ജതിതം രീഹന്തി

സോ അപാനപാദനഭിജാതവണ്ണോ

ന്യസ്യേവേഹതന്വാവിവേഷ

അന്വയം:—

സഃ ഇം വൃഷാ — അപാനപാദേവസേകതാഭൂത്വാ

താസു ഗർഭം അജനയന്തി — മേലസ്ഥാസ്വപ്ത സമാത്മാന
മേവഗർഭരൂപേണ വർഷണാർത്ഥം
കൃതവാൻ

(ഗർഭാഭൂത്വാപ) സഃ ഇം — സോയം മാധ്യമികഃ
വൈദ്യുതാഗ്നിഃ താസാഃ

ശിശുഃ (പത്രസ്സൻ)

ധയതി

— മേഘസ്ഥമാന്യോഃ പിബതി
(അബിന്ധനോഹ്യസൗ)

തം രിഹന്തി

— പത്രസ്ഥാനീയം തം ആപശ്വ
ലിഹന്തി

സഃ അപാം നപാൽ (വൃഷ്ട്യാസഹഭ്രമൗ നിപതിതഃ)

അനഭിമാത-വണ്ണഃ

— അമാനവണ്ണഃ, ദീപ്യമാനസ്സൻ

ഇഹ അന്യസ്യ-ഇവ

— അസ്മിൻ ലോകേ അന്യസ്യ
പാത്ഥിവസ്യേവാഗ്നേഃ

തന്വാ വിവേഷ

— ശരീരേണ (കാഷ്ടേന്ധനത്വ
ലക്ഷണേന) വ്യാപ്തോബഭ്രവ്

അർത്ഥം.—ഈ അപാനപാതത്തന്നെ, കാമിയായി, മേഘങ്ങളിലെ ജലങ്ങളിൽ ആത്മാവിനെത്തന്നെ ഗർഭരൂപത്തിൽ (മഴപെയ്യിക്കാനായി) ഉൽപാദിപ്പിക്കുന്നു. അങ്ങിനെ ഗർഭമായിത്തീർന്ന് ആ മാധ്യമികനായ വൈദ്യുതാഗ്നി (ഇടിമിന്നൽ) അപരിൽ മകനായി പിറന്ന് മേഘങ്ങളിലെ ജലങ്ങളെ (മുലപ്പാൽ പോലെ) കുടിക്കുന്നു. (അവിടുന്ന് ജലേന്ധനനാണ് ല്ലോ.) പത്രസ്ഥാനത്തുള്ള അവിടുത്തെ, ജലങ്ങൾ നക്കിത്തുടയ്ക്കുന്ന ആ അപാനപാതത്ത് മഴയോടൊപ്പം (ഇടിമിന്നലായി) ഭൂമിയിൽ വീണ് മങ്ങാത്ത നിറത്തോടുകൂടി, പ്രകാശമാകുന്നതായി, ഭൂമിയിലെ ഹരഗ്നിയുടെ, വിറകകത്തിയുണ്ടായ ശരീരത്തോടു ചേർന്ന് ഏതും വ്യാപിക്കുന്നു. (ഇടിമിന്നൽ ഭൂമിയിൽ പതിച്ച് വൃക്ഷാദികൾ കത്തിയാൽ ആ തീ സാധാരണ തീയായി മാറുന്ന പ്രകൃതി പ്രക്രിയയാണ് ഇവിടെ വിവക്ഷിച്ചിട്ടുള്ളത്.)

14 അസ്മിൻപദേപരമേതസ്ഥിവാംസ

ധ്വസ്മിൻവീശ്വഹാദീദിവാംസം

ആപോനപ്ത്രോഽപൃതമന്നം വഹന്തി

സ്വയമേകൈപരിദീയന്തിയഹഃ

അന്വയം:—

പരമേ അസ്തിൻ പദേ	— ഉൽകൃഷ്ടേ അന്തരീക്ഷലക്ഷണേ സ്ഥാനേ
തസ്ഥി-വാസം.	— സ്ഥിതവത്തം.
അധസ്ത-ഭി:	— ധംസനരഹിതൈ സ്തേജോഭി:
വിശ്വഹാ ദീദി-വാംസം.	— സർവാണുഹാനി ദീപ്യമാനമപാനപാതം.
യഹ്വി:	— മഹതീ:
ആപ: നപത്രേ	— അപാനപാതേ
ഘൃതം അന്നം വഹന്തീ:	— ക്ഷരണശീലോദകാത്മകം ഹവി: വഹന്ത്യ:
സ്വയം അൽകൈ:	— അതനശീലൈ:, സതതഗന്ത്യഭി: സ്വകീയൈ: രൂപൈ:
പരി ദീയന്തി	— പരിഗച്ഛന്തി

അർത്ഥം.—അന്തരീക്ഷത്തിലെ ഉൽകൃഷ്ടസ്ഥാനത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നവനും കേടേല്ക്കാത്ത തേജസ്സുകളോടുകൂടി എല്ലാ ദിവസവും പ്രകാശിക്കുന്നവനുമായ അപാനപാത്തിനെ പെരിയേറ്ററിലുൾക്കൊള്ളിക്കേണ്ടി ഒഴുകുന്ന ചെളിമുതലകൾക്കു ഹവിസ്സുവഹിച്ചുകൊണ്ടു്, ഗതിവേഗമാൻ രൂപങ്ങളോടുകൂടി എമ്പാടുമെത്തുന്നു.

15 അ¹യാംസമഗേസുക്ഷിതി¹.ജനായാ

യാംസമു¹ഘവദ¹ഘ്യേസ്സവൃശ്തിം.

വിശ്വംത¹ഘ്യേയസവന്തിദേവാ

ബൃഹദദമേവിദമേസുവീരാ:

വ. 24

അന്വയം:—

ഹേ അഗേ, സു-ക്ഷിതി.	— ശോഭനനിവാസം നാം.
ജനായ അയാംസം.	— അസുഭീയപുത്രാദിജനാർത്ഥം ഉപാഗച്ഛം.

- (തഥാ) മഘവൽ.ഭ്യഃ — ഹവിർല്ലക്ഷണ ധനവൽഭ്യഃ
യജമാനേഭ്യഃ
സു-വൃകതിം അയാംസം — ശോഭനോപജ്ജകം ത്വദപിഷയം
സ്തോത്രം ഉപാഗച്ഛം
(അതഃ കാരണാൽ ഹേ
സദ്യേ) ദേവാഃ യൽ ഭദ്രം
അവന്തി — രക്ഷന്തി
വിശ്വം ഉതൽ (ഭദ്രം) — തദേവസ്യം അസ്താകം ഭവതു
സു-വീരാഃ വിദഥേ
ബൃഹൽ വദേമ — ശോഭനപുത്രോപേതാവയം
മഹൽസ്തോത്രം ഉച്ഛാരയാമ

അർത്ഥം.—അല്പായാ അഗ്നേ, ശോഭനനിവാസത്തോടുകൂടിയ അവിടുത്തെ ഞങ്ങളുടെ പുത്രാദികൾക്കുവേണ്ടി പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്ന അതുപോലെ ഹവിരുന്നത്തോടുകൂടിയ യജമാനന്മാർക്കുവേണ്ടി നല്ലപോലെ ആകർഷകമായ സ്തോത്രം അവിടുത്തെ പ്രാപിച്ചിരിക്കുന്നു. അക്കാരണത്താൽ യാതൊന്ന് മംഗളമായി, നന്മയായി ഭവന്മാർ കാത്തുരക്ഷിക്കുന്നുവോ, ആ നന്മ മുഴുവനും തന്നെ ഞങ്ങൾക്കു ഭവിയ്ക്കട്ടെ. സൽപുത്രന്മാരൊത്ത ഞങ്ങൾ യാഗത്തിൽ മഹത്തായ സ്തുതിചൊല്ലുന്ന (വൈദ്യുതാഗ്നി, ഭാവാഗ്നി, ബദ്ധവാഗ്നി എന്നിങ്ങനെ ആകാശദൃസമുദ്രങ്ങളിലുള്ള മൂന്നഗ്നികളിൽ അപാനപാത്തിനെ വൈദ്യുതാഗ്നിയായും ബദ്ധവാഗ്നിയായും വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നു.)

വർഗ്ഗം.—25-ജഗതീച്ഛന്ദഃ 1-ഇന്ദ്രോമധൃശ്വ 2 മരുതോ മാധവശ്വ 3 ത്വഷാശുക്രശ്വ 4 അഗ്നിശ്ശുപിശ്വ 5 ഇന്ദ്രോനഭശ്വ 6 മിത്രാവരണൗനഭസ്യശ്വദേവതാ (ഋതുദേവതാഃ)

- 1 തുഭ്യം¹ഹി²ന്ദ്രാ³നോ⁴വസി⁵ഷ്വ⁶ഗാ⁷ജന⁸പോ⁹
ധൃ¹⁰ക്ഷന്മ¹¹സീ¹²മവി¹³ഭി¹⁴രദ്രി¹⁵ഭി¹⁶ന്ദ്രം¹⁷
പി¹⁸ബേ¹⁹സ്രു²⁰സാ²¹ഹാ²²പ്ര²³ഹി²⁴തം²⁵വ²⁶ഷ²⁷ക്²⁸കൃ²⁹തം³⁰
ഹോ³¹ത്രാ³²ദാ³³സോ³⁴മം³⁵പ്ര³⁶ഥ³⁷മോ³⁸യ³⁹തു⁴⁰ശി⁴¹ഷേ⁴²

അന്യം:-

(ഹേ ഇന്ദ്ര,) തുഭ്യം

ഹിന്യാനഃ

ഗാഃ അപഃ

— തപസ്വീപ്രിയമാണസ്സോമഃ

— ഗോവികാരാണിദധിപയഃ

പ്രഭതീനിശ്രയണദ്രവ്യാണി

വസതീവര്യാഖ്യാഃ ആപശ്വ

വസിഷ്ഠ

— വസ്തേ, ആച്ഛാദയതി (തൈഃ സംയജ്യതി)

നരഃ സിം

— യജ്ഞനേതാരോധാര്യവഃ ഏനംസോമം

അവി-ഭിഃ, അഗ്നി-ഭിഃ

— അവേച്ഛാലമന്യൈഃ, ദശാപവിത്രൈഃ, ഗ്രാവഭീശ്വ

അധുക്ഷൻ

— അക്ഷാരയൻ (ഗ്രാവഭീരഭീഷ്യത്യ ദശാപവിത്രേണപുനന്തി)

ഹേ ഇന്ദ്ര, യഃ (ത്വം)

ഈശിഷേ

— സപ്സ്യ ഈശാരോവേസി, സ തപഃ

പ്രഥമഃ

— ദേവേഭ്യഃ പൂർവ്വാവീസൻ

സ്വാഹാ പ്ര-ഇതം

— സ്വാഹാകാരേണ പ്രകഷേണാ ഗൌക്ഷിപ്പം

വഷട്-കൃതം

— വഷട്കരണചത്യക്തം

(തം) സോമം ഹോത്രാൽ

ആ പിബ

— ഹോത്രാഗാഹാൽ ആസമന്താൽ പിബ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, അവിടേയ്ക്കുവേണ്ടി പ്രിയംകരമായ സോമം, തൈർ, പാൽ മുതലായവ ചേർത്തും, വസതീവരികളെന്ന ജലം ചേർത്തും, അടച്ചുവെച്ചിരിക്കുന്നു. യജ്ഞനേതാക്കളായ അധ്യര്യക്കൾ ആട്ടുരോമങ്ങൾകൊണ്ടും ദശാപവിത്രങ്ങൾകൊണ്ടും അരിച്ചും പിടിക്കല്ലുകളാൽ സംസ്കരിച്ചും ഈ സോമത്തെ ശുദ്ധമാക്കുന്നു. അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, യാതൊരവിടന്ന് ഏല്പാറിന്നും ഈശ്വരനാണോ, അപ്രകാരമുള്ള അവിടന്ന്, ദേവന്മാർക്ക് മുഖനായി, സ്വാഹാക്ഷരങ്ങളോടുകൂടി അഗ്നിയിൽ വേണ്ടപോലെ ഹോമിച്ചതും വഷട്കാരത്തോടുകൂടി തൃജിപ്തമായ സോമത്തെ ഈ ഹോത്രയാഗത്തിൽ പൂർണ്ണമായി പാനം ചെയ്യാലും.

2 യജ്ഞസ്തംഭി¹ദ്വാഃ പൃഷ്ഠീ²ഭിര്യജി³ഭി
 ര്യാ⁴ഽഽഗ്നി⁵ദാസോ⁶ താ⁷ജി⁸ഷ⁹പ്രി¹⁰യാ¹¹ഉ¹²ത
 ആ¹³സ¹⁴ദ്യാ¹⁵ബ¹⁶ഹി¹⁷ഭാ¹⁸സ്യ¹⁹സു²⁰ന²¹വഃ
 പോ²²ത്രാ²³ദാ²⁴സോ²⁵മ²⁶പി²⁷ബ²⁸താ²⁹ദി³⁰വോ³¹നഃ

അവയം:-

യജ്ഞസ്തംഭി:	— യാജ്ഞസ്തംഭി:
പൃഷ്ഠീ:	— പൃഷ്ഠീഭിര്യജി:
യാഽഗ്നി:	— യാഽഗ്നി, ഗതസാധനേ ദാമ
	അവസ്ഥിതാ:
ദ്വാഃ:	— സ്വകീയോഽയായ
പ്രിയാ:	— പ്രിയാ:
ഉത:	— ഉത:
താജിഷ:	— താജിഷ:
ദാസോ:	— ദാസോ:
ബഹി:	— ബഹി:
ഭാസ്യ:	— ഭാസ്യ:
സുനവഃ:	— സുനവഃ:
പോത്രാദാസോമ:	— പോത്രാദാസോമ:
പിബത:	— പിബത:

അർത്ഥം:- യജ്ഞസ്തംഭിയാഽഗ്നിഭിര്യജിഭിര്യജി
 കരികളെ പൂട്ടിയ തേരിൽ ഇരിക്കുന്നവരും സ്വന്തം ആയുധ
 ങ്ങളാൽ ശോഭിക്കുന്നവരും ആരോണങ്ങളിൽ പ്രിയപ്പെട്ടവരും
 ജഗന്നാഥനായ ഭദ്രന്റെ പുത്രന്മാരായ മന്തരുക്കളേ, ദേവ
 വിന്റെ നേതാക്കളായ നിങ്ങൾ വിരിച്ച ഭക്ഷണമിരിക്കൂ.
 ഈ പോത്രാദാസത്തിൽ നിന്ന് സോമം പൂർണ്ണമായി, മതി
 യായോളം കഴിച്ചാലും.

3 അ¹വേ²ന³സ്തം⁴ബ⁵വാ⁶ആ⁷മി⁸ഗ്ന⁹ത¹⁰ന
 നി¹¹ബ¹²ഹി¹³ന്ദി¹⁴സ¹⁵ദ¹⁶ത¹⁷നാ¹⁸ണി¹⁹ഷ്വ²⁰ന
 അ²¹മാ²²ദ²³സ²⁴സ്ത²⁵ജ²⁶ഽ²⁷ഽ²⁸ഽ²⁹ഽ³⁰ഽ³¹ഽ³²ഽ³³ഽ³⁴ഽ³⁵ഽ³⁶ഽ³⁷ഽ³⁸ഽ³⁹ഽ⁴⁰ഽ⁴¹ഽ⁴²ഽ⁴³ഽ⁴⁴ഽ⁴⁵ഽ⁴⁶ഽ⁴⁷ഽ⁴⁸ഽ⁴⁹ഽ⁵⁰ഽ⁵¹ഽ⁵²ഽ⁵³ഽ⁵⁴ഽ⁵⁵ഽ⁵⁶ഽ⁵⁷ഽ⁵⁸ഽ⁵⁹ഽ⁶⁰ഽ⁶¹ഽ⁶²ഽ⁶³ഽ⁶⁴ഽ⁶⁵ഽ⁶⁶ഽ⁶⁷ഽ⁶⁸ഽ⁶⁹ഽ⁷⁰ഽ⁷¹ഽ⁷²ഽ⁷³ഽ⁷⁴ഽ⁷⁵ഽ⁷⁶ഽ⁷⁷ഽ⁷⁸ഽ⁷⁹ഽ⁸⁰ഽ⁸¹ഽ⁸²ഽ⁸³ഽ⁸⁴ഽ⁸⁵ഽ⁸⁶ഽ⁸⁷ഽ⁸⁸ഽ⁸⁹ഽ⁹⁰ഽ⁹¹ഽ⁹²ഽ⁹³ഽ⁹⁴ഽ⁹⁵ഽ⁹⁶ഽ⁹⁷ഽ⁹⁸ഽ⁹⁹ഽ¹⁰⁰ഽ¹⁰¹ഽ¹⁰²ഽ¹⁰³ഽ¹⁰⁴ഽ¹⁰⁵ഽ¹⁰⁶ഽ¹⁰⁷ഽ¹⁰⁸ഽ¹⁰⁹ഽ¹¹⁰ഽ¹¹¹ഽ¹¹²ഽ¹¹³ഽ¹¹⁴ഽ¹¹⁵ഽ¹¹⁶ഽ¹¹⁷ഽ¹¹⁸ഽ¹¹⁹ഽ¹²⁰ഽ¹²¹ഽ¹²²ഽ¹²³ഽ¹²⁴ഽ¹²⁵ഽ¹²⁶ഽ¹²⁷ഽ¹²⁸ഽ¹²⁹ഽ¹³⁰ഽ¹³¹ഽ¹³²ഽ¹³³ഽ¹³⁴ഽ¹³⁵ഽ¹³⁶ഽ¹³⁷ഽ¹³⁸ഽ¹³⁹ഽ¹⁴⁰ഽ¹⁴¹ഽ¹⁴²ഽ¹⁴³ഽ¹⁴⁴ഽ¹⁴⁵ഽ¹⁴⁶ഽ¹⁴⁷ഽ¹⁴⁸ഽ¹⁴⁹ഽ¹⁵⁰ഽ¹⁵¹ഽ¹⁵²ഽ¹⁵³ഽ¹⁵⁴ഽ¹⁵⁵ഽ¹⁵⁶ഽ¹⁵⁷ഽ¹⁵⁸ഽ¹⁵⁹ഽ¹⁶⁰ഽ¹⁶¹ഽ¹⁶²ഽ¹⁶³ഽ¹⁶⁴ഽ¹⁶⁵ഽ¹⁶⁶ഽ¹⁶⁷ഽ¹⁶⁸ഽ¹⁶⁹ഽ¹⁷⁰ഽ¹⁷¹ഽ¹⁷²ഽ¹⁷³ഽ¹⁷⁴ഽ¹⁷⁵ഽ¹⁷⁶ഽ¹⁷⁷ഽ¹⁷⁸ഽ¹⁷⁹ഽ¹⁸⁰ഽ¹⁸¹ഽ¹⁸²ഽ¹⁸³ഽ¹⁸⁴ഽ¹⁸⁵ഽ¹⁸⁶ഽ¹⁸⁷ഽ¹⁸⁸ഽ¹⁸⁹ഽ¹⁹⁰ഽ¹⁹¹ഽ¹⁹²ഽ¹⁹³ഽ¹⁹⁴ഽ¹⁹⁵ഽ¹⁹⁶ഽ¹⁹⁷ഽ¹⁹⁸ഽ¹⁹⁹ഽ²⁰⁰ഽ²⁰¹ഽ²⁰²ഽ²⁰³ഽ²⁰⁴ഽ²⁰⁵ഽ²⁰⁶ഽ²⁰⁷ഽ²⁰⁸ഽ²⁰⁹ഽ²¹⁰ഽ²¹¹ഽ²¹²ഽ²¹³ഽ²¹⁴ഽ²¹⁵ഽ²¹⁶ഽ²¹⁷ഽ²¹⁸ഽ²¹⁹ഽ²²⁰ഽ²²¹ഽ²²²ഽ²²³ഽ²²⁴ഽ²²⁵ഽ²²⁶ഽ²²⁷ഽ²²⁸ഽ²²⁹ഽ²³⁰ഽ²³¹ഽ²³²ഽ²³³ഽ²³⁴ഽ²³⁵ഽ²³⁶ഽ²³⁷ഽ²³⁸ഽ²³⁹ഽ²⁴⁰ഽ²⁴¹ഽ²⁴²ഽ²⁴³ഽ²⁴⁴ഽ²⁴⁵ഽ²⁴⁶ഽ²⁴⁷ഽ²⁴⁸ഽ²⁴⁹ഽ²⁵⁰ഽ²⁵¹ഽ²⁵²ഽ²⁵³ഽ²⁵⁴ഽ²⁵⁵ഽ²⁵⁶ഽ²⁵⁷ഽ²⁵⁸ഽ²⁵⁹ഽ²⁶⁰ഽ²⁶¹ഽ²⁶²ഽ²⁶³ഽ²⁶⁴ഽ²⁶⁵ഽ²⁶⁶ഽ²⁶⁷ഽ²⁶⁸ഽ²⁶⁹ഽ²⁷⁰ഽ²⁷¹ഽ²⁷²ഽ²⁷³ഽ²⁷⁴ഽ²⁷⁵ഽ²⁷⁶ഽ²⁷⁷ഽ²⁷⁸ഽ²⁷⁹ഽ²⁸⁰ഽ²⁸¹ഽ²⁸²ഽ²⁸³ഽ²⁸⁴ഽ²⁸⁵ഽ²⁸⁶ഽ²⁸⁷ഽ²⁸⁸ഽ²⁸⁹ഽ²⁹⁰ഽ²⁹¹ഽ²⁹²ഽ²⁹³ഽ²⁹⁴ഽ²⁹⁵ഽ²⁹⁶ഽ²⁹⁷ഽ²⁹⁸ഽ²⁹⁹ഽ³⁰⁰ഽ³⁰¹ഽ³⁰²ഽ³⁰³ഽ³⁰⁴ഽ³⁰⁵ഽ³⁰⁶ഽ³⁰⁷ഽ³⁰⁸ഽ³⁰⁹ഽ³¹⁰ഽ³¹¹ഽ³¹²ഽ³¹³ഽ³¹⁴ഽ³¹⁵ഽ³¹⁶ഽ³¹⁷ഽ³¹⁸ഽ³¹⁹ഽ³²⁰ഽ³²¹ഽ³²²ഽ³²³ഽ³²⁴ഽ³²⁵ഽ³²⁶ഽ³²⁷ഽ³²⁸ഽ³²⁹ഽ³³⁰ഽ³³¹ഽ³³²ഽ³³³ഽ³³⁴ഽ³³⁵ഽ³³⁶ഽ³³⁷ഽ³³⁸ഽ³³⁹ഽ³⁴⁰ഽ³⁴¹ഽ³⁴²ഽ³⁴³ഽ³⁴⁴ഽ³⁴⁵ഽ³⁴⁶ഽ³⁴⁷ഽ³⁴⁸ഽ³⁴⁹ഽ³⁵⁰ഽ³⁵¹ഽ³⁵²ഽ³⁵³ഽ³⁵⁴ഽ³⁵⁵ഽ³⁵⁶ഽ³⁵⁷ഽ³⁵⁸ഽ³⁵⁹ഽ³⁶⁰ഽ³⁶¹ഽ³⁶²ഽ³⁶³ഽ³⁶⁴ഽ³⁶⁵ഽ³⁶⁶ഽ³⁶⁷ഽ³⁶⁸ഽ³⁶⁹ഽ³⁷⁰ഽ³⁷¹ഽ³⁷²ഽ³⁷³ഽ³⁷⁴ഽ³⁷⁵ഽ³⁷⁶ഽ³⁷⁷ഽ³⁷⁸ഽ³⁷⁹ഽ³⁸⁰ഽ³⁸¹ഽ³⁸²ഽ³⁸³ഽ³⁸⁴ഽ³⁸⁵ഽ³⁸⁶ഽ³⁸⁷ഽ³⁸⁸ഽ³⁸⁹ഽ³⁹⁰ഽ³⁹¹ഽ³⁹²ഽ³⁹³ഽ³⁹⁴ഽ³⁹⁵ഽ³⁹⁶ഽ³⁹⁷ഽ³⁹⁸ഽ³⁹⁹ഽ⁴⁰⁰ഽ⁴⁰¹ഽ⁴⁰²ഽ⁴⁰³ഽ⁴⁰⁴ഽ⁴⁰⁵ഽ⁴⁰⁶ഽ⁴⁰⁷ഽ⁴⁰⁸ഽ⁴⁰⁹ഽ⁴¹⁰ഽ⁴¹¹ഽ⁴¹²ഽ⁴¹³ഽ⁴¹⁴ഽ⁴¹⁵ഽ⁴¹⁶ഽ⁴¹⁷ഽ⁴¹⁸ഽ⁴¹⁹ഽ⁴²⁰ഽ⁴²¹ഽ⁴²²ഽ⁴²³ഽ⁴²⁴ഽ⁴²⁵ഽ⁴²⁶ഽ⁴²⁷ഽ⁴²⁸ഽ⁴²⁹ഽ⁴³⁰ഽ⁴³¹ഽ⁴³²ഽ⁴³³ഽ⁴³⁴ഽ⁴³⁵ഽ⁴³⁶ഽ⁴³⁷ഽ⁴³⁸ഽ⁴³⁹ഽ⁴⁴⁰ഽ⁴⁴¹ഽ⁴⁴²ഽ⁴⁴³ഽ⁴⁴⁴ഽ⁴⁴⁵ഽ⁴⁴⁶ഽ⁴⁴⁷ഽ⁴⁴⁸ഽ⁴⁴⁹ഽ⁴⁵⁰ഽ⁴⁵¹ഽ⁴⁵²ഽ⁴⁵³ഽ⁴⁵⁴ഽ⁴⁵⁵ഽ⁴⁵⁶ഽ⁴⁵⁷ഽ⁴⁵⁸ഽ⁴⁵⁹ഽ⁴⁶⁰ഽ⁴⁶¹ഽ⁴⁶²ഽ⁴⁶³ഽ⁴⁶⁴ഽ⁴⁶⁵ഽ⁴⁶⁶ഽ⁴⁶⁷ഽ⁴⁶⁸ഽ⁴⁶⁹ഽ⁴⁷⁰ഽ⁴⁷¹ഽ⁴⁷²ഽ⁴⁷³ഽ⁴⁷⁴ഽ⁴⁷⁵ഽ⁴⁷⁶ഽ⁴⁷⁷ഽ⁴⁷⁸ഽ⁴⁷⁹ഽ⁴⁸⁰ഽ⁴⁸¹ഽ⁴⁸²ഽ⁴⁸³ഽ⁴⁸⁴ഽ⁴⁸⁵ഽ⁴⁸⁶ഽ⁴⁸⁷ഽ⁴⁸⁸ഽ⁴⁸⁹ഽ⁴⁹⁰ഽ⁴⁹¹ഽ⁴⁹²ഽ⁴⁹³ഽ⁴⁹⁴ഽ⁴⁹⁵ഽ⁴⁹⁶ഽ⁴⁹⁷ഽ⁴⁹⁸ഽ⁴⁹⁹ഽ⁵⁰⁰ഽ⁵⁰¹ഽ⁵⁰²ഽ⁵⁰³ഽ⁵⁰⁴ഽ⁵⁰⁵ഽ⁵⁰⁶ഽ⁵⁰⁷ഽ⁵⁰⁸ഽ⁵⁰⁹ഽ⁵¹⁰ഽ⁵¹¹ഽ⁵¹²ഽ⁵¹³ഽ⁵¹⁴ഽ⁵¹⁵ഽ⁵¹⁶ഽ⁵¹⁷ഽ⁵¹⁸ഽ⁵¹⁹ഽ⁵²⁰ഽ⁵²¹ഽ⁵²²ഽ⁵²³ഽ⁵²⁴ഽ⁵²⁵ഽ⁵²⁶ഽ⁵²⁷ഽ⁵²⁸ഽ⁵²⁹ഽ⁵³⁰ഽ⁵³¹ഽ⁵³²ഽ⁵³³ഽ⁵³⁴ഽ⁵³⁵ഽ⁵³⁶ഽ⁵³⁷ഽ⁵³⁸ഽ⁵³⁹ഽ⁵⁴⁰ഽ⁵⁴¹ഽ⁵⁴²ഽ⁵⁴³ഽ⁵⁴⁴ഽ⁵⁴⁵ഽ⁵⁴⁶ഽ⁵⁴⁷ഽ⁵⁴⁸ഽ⁵⁴⁹ഽ⁵⁵⁰ഽ⁵⁵¹ഽ⁵⁵²ഽ⁵⁵³ഽ⁵⁵⁴ഽ⁵⁵⁵ഽ⁵⁵⁶ഽ⁵⁵⁷ഽ⁵⁵⁸ഽ⁵⁵⁹ഽ⁵⁶⁰ഽ⁵⁶¹ഽ⁵⁶²ഽ⁵⁶³ഽ⁵⁶⁴ഽ⁵⁶⁵ഽ⁵⁶⁶ഽ⁵⁶⁷ഽ⁵⁶⁸ഽ⁵⁶⁹ഽ⁵⁷⁰ഽ⁵⁷¹ഽ⁵⁷²ഽ⁵⁷³ഽ⁵⁷⁴ഽ⁵⁷⁵ഽ⁵⁷⁶ഽ⁵⁷⁷ഽ⁵⁷⁸ഽ⁵⁷⁹ഽ⁵⁸⁰ഽ⁵⁸¹ഽ⁵⁸²ഽ⁵⁸³ഽ⁵⁸⁴ഽ⁵⁸⁵ഽ⁵⁸⁶ഽ⁵⁸⁷ഽ⁵⁸⁸ഽ⁵⁸⁹ഽ⁵⁹⁰ഽ⁵⁹¹ഽ⁵⁹²ഽ⁵⁹³ഽ⁵⁹⁴ഽ⁵⁹⁵ഽ⁵⁹⁶ഽ⁵⁹⁷ഽ⁵⁹⁸ഽ⁵⁹⁹ഽ⁶⁰⁰ഽ⁶⁰¹ഽ⁶⁰²ഽ⁶⁰³ഽ⁶⁰⁴ഽ⁶⁰⁵ഽ⁶⁰⁶ഽ⁶⁰⁷ഽ⁶⁰⁸ഽ⁶⁰⁹ഽ⁶¹⁰ഽ⁶¹¹ഽ⁶¹²ഽ⁶¹³ഽ⁶¹⁴ഽ⁶¹⁵ഽ⁶¹⁶ഽ⁶¹⁷ഽ⁶¹⁸ഽ⁶¹⁹ഽ⁶²⁰ഽ⁶²¹ഽ⁶²²ഽ⁶²³ഽ⁶²⁴ഽ⁶²⁵ഽ⁶²⁶ഽ⁶²⁷ഽ⁶²⁸ഽ⁶²⁹ഽ⁶³⁰ഽ⁶³¹ഽ⁶³²ഽ⁶³³ഽ⁶³⁴ഽ⁶³⁵ഽ⁶³⁶ഽ⁶³⁷ഽ⁶³⁸ഽ⁶³⁹ഽ⁶⁴⁰ഽ⁶⁴¹ഽ⁶⁴²ഽ⁶⁴³ഽ⁶⁴⁴ഽ⁶⁴⁵ഽ⁶⁴⁶ഽ⁶⁴⁷ഽ⁶⁴⁸ഽ⁶⁴⁹ഽ⁶⁵⁰ഽ⁶⁵¹ഽ⁶⁵²ഽ⁶⁵³ഽ⁶⁵⁴ഽ⁶⁵⁵ഽ⁶⁵⁶ഽ⁶⁵⁷ഽ⁶⁵⁸ഽ⁶⁵⁹ഽ⁶⁶⁰ഽ⁶⁶¹ഽ⁶⁶²ഽ⁶⁶³ഽ⁶⁶⁴ഽ⁶⁶⁵ഽ⁶⁶⁶ഽ⁶⁶⁷ഽ⁶⁶⁸ഽ⁶⁶⁹ഽ⁶⁷⁰ഽ⁶⁷¹ഽ⁶⁷²ഽ⁶⁷³ഽ⁶⁷⁴ഽ⁶⁷⁵ഽ⁶⁷⁶ഽ⁶⁷⁷ഽ⁶⁷⁸ഽ⁶⁷⁹ഽ⁶⁸⁰ഽ⁶⁸¹ഽ⁶⁸²ഽ⁶⁸³ഽ⁶⁸⁴ഽ⁶⁸⁵ഽ⁶⁸⁶ഽ⁶⁸⁷ഽ⁶⁸⁸ഽ⁶⁸⁹ഽ⁶⁹⁰ഽ⁶⁹¹ഽ⁶⁹²ഽ⁶⁹³ഽ⁶⁹⁴ഽ⁶⁹⁵ഽ⁶⁹⁶ഽ⁶⁹⁷ഽ⁶⁹⁸ഽ⁶⁹⁹ഽ⁷⁰⁰ഽ⁷⁰¹ഽ⁷⁰²ഽ⁷⁰³ഽ⁷⁰⁴ഽ⁷⁰⁵ഽ⁷⁰⁶ഽ⁷⁰⁷ഽ⁷⁰⁸ഽ⁷⁰⁹ഽ⁷¹⁰ഽ⁷¹¹ഽ⁷¹²ഽ⁷¹³ഽ⁷¹⁴ഽ⁷¹⁵ഽ⁷¹⁶ഽ⁷¹⁷ഽ⁷¹⁸ഽ⁷¹⁹ഽ⁷²⁰ഽ⁷²¹ഽ⁷²²ഽ⁷²³ഽ⁷²⁴ഽ⁷²⁵ഽ⁷²⁶ഽ⁷²⁷ഽ⁷²⁸ഽ⁷²⁹ഽ⁷³⁰ഽ⁷³¹ഽ⁷³²ഽ⁷³³ഽ⁷³⁴ഽ⁷³⁵ഽ⁷³⁶ഽ⁷³⁷ഽ⁷³⁸ഽ⁷³⁹ഽ⁷⁴⁰ഽ⁷⁴¹ഽ⁷⁴²ഽ⁷⁴³ഽ⁷⁴⁴ഽ⁷⁴⁵ഽ⁷⁴⁶ഽ⁷⁴⁷ഽ⁷⁴⁸ഽ⁷⁴⁹ഽ⁷⁵⁰ഽ⁷⁵¹ഽ⁷⁵²ഽ⁷⁵³ഽ⁷⁵⁴ഽ⁷⁵⁵ഽ⁷⁵⁶ഽ⁷⁵⁷ഽ⁷⁵⁸ഽ⁷⁵⁹ഽ⁷⁶⁰ഽ⁷⁶¹ഽ⁷⁶²ഽ⁷⁶³ഽ⁷⁶⁴ഽ⁷⁶⁵ഽ⁷⁶⁶ഽ⁷⁶⁷ഽ⁷⁶⁸ഽ⁷⁶⁹ഽ⁷⁷⁰ഽ⁷⁷¹ഽ⁷⁷²ഽ⁷⁷³ഽ⁷⁷⁴ഽ⁷⁷⁵ഽ⁷⁷⁶ഽ⁷⁷⁷ഽ⁷⁷⁸ഽ⁷⁷⁹ഽ⁷⁸⁰ഽ⁷⁸¹ഽ⁷⁸²ഽ⁷⁸³ഽ⁷⁸⁴ഽ⁷⁸⁵ഽ⁷⁸⁶ഽ⁷⁸⁷ഽ⁷⁸⁸ഽ⁷⁸⁹ഽ⁷⁹⁰ഽ⁷⁹¹ഽ⁷⁹²ഽ⁷⁹³ഽ⁷⁹⁴ഽ⁷⁹⁵ഽ⁷⁹⁶ഽ⁷⁹⁷ഽ⁷⁹⁸ഽ⁷⁹⁹ഽ⁸⁰⁰ഽ⁸⁰¹ഽ⁸⁰²ഽ⁸⁰³ഽ⁸⁰⁴ഽ⁸⁰⁵ഽ⁸⁰⁶ഽ⁸⁰⁷ഽ⁸⁰⁸ഽ⁸⁰⁹ഽ⁸¹⁰ഽ⁸¹¹ഽ⁸¹²ഽ⁸¹³ഽ⁸¹⁴ഽ⁸¹⁵ഽ⁸¹⁶ഽ⁸¹⁷ഽ⁸¹⁸ഽ⁸¹⁹ഽ⁸²⁰ഽ⁸²¹ഽ⁸²²ഽ⁸²³ഽ⁸²⁴ഽ⁸²⁵ഽ⁸²⁶ഽ⁸²⁷ഽ⁸²⁸ഽ⁸²⁹ഽ⁸³⁰ഽ⁸³¹ഽ⁸³²ഽ⁸³³ഽ⁸³⁴ഽ⁸³⁵ഽ⁸³⁶ഽ⁸³⁷ഽ⁸³⁸ഽ⁸³⁹ഽ⁸⁴⁰ഽ⁸⁴¹ഽ⁸⁴²ഽ⁸⁴³ഽ⁸⁴⁴ഽ⁸⁴⁵ഽ⁸⁴⁶ഽ⁸⁴⁷ഽ⁸⁴⁸ഽ⁸⁴⁹ഽ⁸⁵⁰ഽ⁸⁵¹ഽ⁸⁵²ഽ⁸⁵³ഽ⁸⁵⁴ഽ⁸⁵⁵ഽ⁸⁵⁶ഽ⁸⁵⁷ഽ⁸⁵⁸ഽ⁸⁵⁹ഽ⁸⁶⁰ഽ⁸⁶¹ഽ⁸⁶²ഽ⁸⁶³ഽ⁸⁶⁴ഽ⁸⁶⁵ഽ⁸⁶⁶ഽ⁸⁶⁷ഽ⁸⁶⁸ഽ⁸⁶⁹ഽ⁸⁷⁰ഽ⁸⁷¹ഽ⁸⁷²ഽ⁸⁷³ഽ⁸⁷⁴ഽ⁸⁷⁵ഽ⁸⁷⁶ഽ⁸⁷⁷ഽ⁸⁷⁸ഽ⁸⁷⁹ഽ⁸⁸⁰ഽ⁸⁸¹ഽ⁸⁸²ഽ⁸⁸³ഽ⁸⁸⁴ഽ⁸⁸⁵ഽ⁸⁸⁶ഽ⁸⁸⁷ഽ⁸⁸⁸ഽ⁸⁸⁹ഽ⁸⁹⁰ഽ⁸⁹¹ഽ⁸⁹²ഽ⁸⁹³ഽ⁸⁹⁴ഽ⁸⁹⁵ഽ⁸⁹⁶ഽ⁸⁹⁷ഽ⁸⁹⁸ഽ⁸⁹⁹ഽ⁹⁰⁰ഽ⁹⁰¹ഽ⁹⁰²ഽ⁹⁰³ഽ⁹⁰⁴ഽ⁹⁰⁵ഽ⁹⁰⁶ഽ⁹⁰⁷ഽ⁹⁰⁸ഽ⁹⁰⁹ഽ⁹¹⁰ഽ⁹¹¹ഽ⁹¹²ഽ⁹¹³ഽ⁹¹⁴ഽ⁹¹⁵ഽ⁹¹⁶ഽ⁹¹⁷ഽ⁹¹⁸ഽ⁹¹⁹ഽ⁹²⁰ഽ⁹²¹ഽ⁹²²ഽ⁹²³ഽ⁹²⁴ഽ⁹²⁵ഽ⁹²⁶ഽ⁹²⁷ഽ⁹²⁸ഽ⁹²⁹ഽ⁹³⁰ഽ⁹³¹ഽ⁹³²ഽ⁹³³ഽ⁹³⁴ഽ⁹³⁵ഽ⁹³⁶ഽ⁹³⁷ഽ⁹³⁸ഽ⁹³⁹ഽ⁹⁴⁰ഽ⁹⁴¹ഽ⁹⁴²ഽ⁹⁴³ഽ⁹⁴⁴ഽ⁹⁴⁵ഽ⁹⁴⁶ഽ⁹⁴⁷ഽ⁹⁴⁸ഽ⁹⁴⁹ഽ⁹⁵⁰ഽ⁹⁵¹ഽ⁹⁵²ഽ⁹⁵³ഽ⁹⁵⁴ഽ⁹⁵⁵ഽ⁹⁵⁶ഽ⁹⁵⁷ഽ⁹⁵⁸ഽ⁹⁵⁹ഽ⁹⁶⁰ഽ⁹⁶¹ഽ⁹⁶²ഽ⁹⁶³ഽ⁹⁶⁴ഽ⁹⁶⁵ഽ⁹⁶⁶ഽ⁹⁶⁷ഽ⁹⁶⁸ഽ⁹⁶⁹ഽ⁹⁷⁰ഽ⁹⁷¹ഽ⁹⁷²ഽ⁹⁷³ഽ⁹⁷⁴ഽ⁹⁷⁵ഽ⁹⁷⁶ഽ⁹⁷⁷ഽ⁹⁷⁸ഽ⁹⁷⁹ഽ⁹⁸⁰ഽ⁹⁸¹ഽ⁹⁸²ഽ⁹⁸³ഽ⁹⁸⁴ഽ⁹⁸⁵ഽ⁹⁸⁶ഽ⁹⁸⁷ഽ⁹⁸⁸ഽ⁹⁸⁹ഽ⁹⁹⁰ഽ⁹⁹¹ഽ⁹⁹²ഽ⁹⁹³ഽ⁹⁹⁴ഽ⁹⁹⁵ഽ⁹⁹⁶ഽ⁹⁹⁷ഽ⁹⁹⁸ഽ⁹⁹⁹ഽ¹⁰⁰⁰ഽ¹⁰⁰¹ഽ¹⁰⁰²ഽ¹⁰⁰³ഽ¹⁰⁰⁴ഽ¹⁰⁰⁵ഽ¹⁰⁰⁶ഽ¹⁰⁰⁷ഽ¹⁰⁰⁸ഽ¹⁰⁰⁹ഽ¹⁰¹⁰ഽ¹⁰¹¹ഽ¹⁰¹²ഽ¹⁰¹³ഽ¹⁰¹⁴ഽ¹⁰¹⁵ഽ¹⁰¹⁶ഽ¹⁰¹⁷ഽ¹⁰¹⁸ഽ¹⁰¹⁹ഽ¹⁰²⁰ഽ¹⁰²¹ഽ¹⁰²²ഽ¹⁰²³ഽ¹⁰²⁴ഽ

അന്വയം:-

ഹേ സു-ഹവാഃ,	— ശോഭാനാഹ്വാനാഃ, ത്വച്ഛൃ
	പ്രഭതയഃ,
നഃ അമാ-ഇവ ആ	
ഗന്തത ഹി	— അസ്താൻ സഹൈവ ആഗച്ഛത
(ആഗത്യച) ബർഹിഷി	
നി സദതന	— നിഷണ്ണാഭവത
(ഉപവിശ്യ ച) രണിഷ്വന	— രഥധം
അഥ ഹേ ത്വച്ഛഃ,	
ദേവേഭിഃ	— അന്യൈദ്യേവൈഃ
ജനി-ഭിഃ	— ദേവപത്നീഭിശ്ച
സുമൽ-ഗണഃ	— ശോഭനഗണഃ (ത്വം)
അന്ധസഃ	— സോമലക്ഷണസ്യാനസ്യ
	(ചിതീയാതേമഷഷ്ഠി)
	സോമലക്ഷണാനം
ഉജ്ജ്യാണഃ മന്ദസാ	— സേവമാനസ്മൃപ്ലോഭേ

അർത്ഥം:-നന്നായി വിളിക്കപ്പെടുന്ന ത്വച്ഛാദു മുതലായ ദേവന്മാരേ, ഞങ്ങൾക്കടുത്തു നിങ്ങളൊരുമിച്ചു വന്നാലും. വന്നിട്ട്, വിരിച്ച ഭൂയിൽ ഇരുന്നാലും. ഇതന്ന്, സന്തോഷിച്ചാലും. പിന്നെ അല്പയോ ത്വച്ഛാദേ, മറ്റു ദേവന്മാരോടും ദേവപത്നിമാരോടുംകൂടി നല്ല കൂട്ടമൊത്തവനായ അവിടുന്ന് സോമാനത്തെ ഉൾക്കൊണ്ടു ഹർഷിച്ചാലും തൃപ്തനായാലും.

4 ആവ്ക്ഷിദേവാഇഹവിപ്രയക്ഷിഹോ
 ശഹോതന്നിഷഭായോനിഷ്ട്രിഷ
 പ്രതിവിഹിപ്രസ്ഥിതംസോമ്യംധൃ
 പിബാഗ്നിധ്രാത്തവഭാഗസ്യതൃപ്ണഹി

അന്വയം:-

ഹേ വിപ്ര,	— മേധാവിനഗേ
ഇഹ ദേവാൻ ആ വക്ഷി	
യക്ഷി ച	— അസ്തിന്യജേത ഇദ്രാദിൻ
	ആവഹ, യജച

ഹേ ഹോതഃ,

— ദേവാനാമാഹ്വതഃ (ത്വം)

ഉശൻ ത്രിഷ്യ യോനിഷ്യ

നി സദ

— കാമയമാനസ്സൻ,
ഗാർഹപത്യാദിഷ്യത്രിഷ്യ
സ്ഥാനേഷ്യ ഉപവിശ

(ഉപവിശ്യപ)

പ്ര-സ്ഥിതം.

— ഹോമാത്മമുത്തരവേദിം
പ്രത്യാനീതം

സോമ്യം മധു

പ്രതി വീഹി

(കാമയിത്യാച)

അഗ്നീധ്രാൽ (സോമം)

പിബ

— സോമമയം മധു പ്രതി കാമയസ്വ

'(പീത്യാച) തവ ഭാഗസ്യ

തുപ്തംഹി

— അഗ്നീധ്രയാഗാൽ സോമം പിബ

— ഭാഗേന തുപ്തോഭവ

അത്ഥം അല്ലയോ മേധാവിയാ യ അഗ്നേ, ഇന്ദ്രാദിദേവന്മാരെ (ഈ യജ്ഞത്തിന്) ആനയിച്ചാലും. അവരെ യജിക്കുകയും ചെസ്സാലും. അല്ലയോ ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്ന അഗ്നേ, അവിടുന്ന് ഇഷ്ടമായി ഗാർഹപത്യം മുതലായ മൂന്നു സ്ഥാനങ്ങളിൽ വന്നിരുന്നാലും. ഇരുന്ന്, ഹോമിക്കാനായി ഉത്തരവേദിയിലെത്തിച്ച സോമമയമായ മധുരദ്രവ്യത്തെ ഇഷ്ടപ്പെട്ടാലും. ഇഷ്ടപ്പെട്ട്, ഈ അഗ്നീധ്രയാഗത്തിൽനിന്ന് സോമം കടിച്ചാലും, കടിച്ചിട്ട് അവിടുത്തെ ഭാഗംകൊണ്ട് തുപ്പുന്നതാലും.

5 ഏഷസ്യതേതന്വോനൃമ്ണവചന

സ്തഫ്താജഃ പ്രദിവിബാഹോഹിതഃ

ഇദ്യംസുതോമഃലവന്തുദ്യമാദൃത

സ്വപ്തസ്യബ്രാഹ്മണാഭാതുപൽപിബ

അനന്തം:—

(ഹേ ഇന്ദ്ര) സ്വഃ ഏഷഃ

തേ തന്വഃ — സസോമസ്സവശരീരസ്യ

നൃമണ-വദ്ധനഃ — ബലസ്യവദ്ധകഃ

(യേനസോമേന)

പ്ര-ദിവീ — പുരാണേത്വയി

ബാഹോഃ സഹഃ — ഹസ്തയോഃ പരേഷാമഭിവേന
ലക്ഷണം സാമത്വം

ഓജഃ ഹിതഃ — തൽകാരണഭൂതം ബലം ച
നിഹിതം ഭവതി

ഹേ മാല-വൻ, തുഭ്യം

സുതഃ — ധനവൻ ഇന്ദ്ര, ത്വദർത്ഥം
അധ്വര്യഭിരഭീഷതഃ

തുഭ്യം ആ-ഭൃതഃ — ഹോതുമുത്തരവേദ്യം
പ്രത്യാഹൃതശ്ച

അസ്യ ബ്രാഹ്മണാൽ — ഇമം സോമം ബ്രാഹ്മണാച്ഛംസി
നോയാഗാൽ

തൃപൽ താം ആ പിബ — തൃപ്യൻ ആഭിമുഖ്യേന പിബ

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ഇന്ദ്ര, ആ സോമം അവിടുത്തെ ശരീരത്തിന്ന് ബലവദ്ധകമാകുന്നു. ആ സോമത്താൽ പുരാണനായ അവിടുത്തിൽ, കരങ്ങളെ ശത്രുജയസാമത്വവും, അതിന്നു നിദാനമായ ഓജസ്സും ഉണ്ടാക്കപ്പെട്ടതായി ഭവിക്കുന്നു. അല്ലയോ ധനവാനായ ഇന്ദ്ര, (അപ്രകാരമുള്ള സോമം) അധ്വര്യർക്കുളാൽ ചതച്ച് സംസ്കരിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അവിടേക്കു ഹോമിക്കാനായി ഉത്തരവേദിയിൽ എത്തിച്ചിരിക്കുന്നു ആ സോമത്തെ ബ്രാഹ്മണാച്ഛംസിയുടെ യാഗത്തിൽ നിന്ന് തൃപ്തിപൂർണ്ണ അവിടുന്ന് നേരെ കുടിച്ചാലും.

6 ജുഷേഥാം യജ്ഞം ബോധതം ഹവസ്യമേ

സത്തോഹോതാനിവിഷഃ പൂർവ്വാശൻ

അച്ഛാരാജാനാമഹൃത്യാവൃതം

പ്രശാസ്രാഭാപിബതം സോമ്യം മധു

അന്വയം:-

(ഹേ മിത്രാവതണൗ, മദീയമിമം)

യജ്ഞം ജ്ഞേമാം — സേവേമാം

മേ ഹവസ്യ ബോധതം — ഹവം ആഹ്വാനം (കർമ്മണി
ഷഷ്ടീ) അപഗച്ഛതം

(തഥാ) സത്തഃ — നിഷ്ണിഃ

(അസ്മദീയഃ) ഹോതാ

പുഷ്ടാഃ നി-വിദഃ അന — പിതൃനീഃ ശത്രുലക്ഷണാ
വാചഃ അനുശംസതി

(അപിച) നമഃ ആ-വൃതം - സോമലക്ഷണമനം
ഋതപിശിച്ഛേഷിതം

രാജാനാ അച്ഛ ഏതി — രാജമാനൗ യവാഃ
ആഭിമുഖ്യേന പ്രാപന്തി

(താദൃശം) സോമ്യം മധു — സോമമയം മാകേം ഹവിഃ

പ്ര-ശാസ്ത്വാൽ ആ

പിബതഃ — പ്രശാസ്തവ്യാഗാൽ ആഭിമുഖ്യേന
പിബതഃ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ മിത്രാവതണന്മാരേ, ഈ യജ്ഞത്തെ നിങ്ങൾ കൈക്കൊണ്ടാലും. ഏന്റെ വിളിയെ അറിഞ്ഞാലും ഇങ്ങനെയൊണ് ഹോതാവ് പണ്ടുതന്നെ നടപ്പുള്ള ശത്രുമന്ത്രങ്ങൾ പൊല്ലാന്നുണ്. കൂടാതെ സോമാനം ഋതപിക്ഷകളാൽ നിറച്ച് വെച്ചത് ശോഭനമായ നിങ്ങളെ നേരെ പ്രാപിക്കുന്നു. ആ സോമമയമായ ഹവ്ഷകഹവിസ്സ് പ്രശാസ്താവിന്റെ യാഗത്തിൽ നിന്ന് നേരെ കുടിച്ചാലും.

(ഏഴാമധ്യായം സമാപ്തം)

അദ്ധ്യായപീഠിക

അഷ്ടകം-2 അദ്ധ്യായം-8

വക്രം 1-ൽ ഗുരുക്കൾ ഭേദം. 2-ൽ സവിതാവ്. ഈ സൂക്തം സൂര്യസംബന്ധിയാണെങ്കിലും സൗരസൂക്തങ്ങളിൽ പെട്ടുകാണുന്നില്ല. 4-5 അംഗികൾ. ഇതിലെ ഉപമകൾ വിവിധങ്ങളും പ്രകൃതിയെയും ജീവസമൂഹത്തെയും സരസമായി സംബന്ധിക്കുന്നവയുമാണ്. 6-ൽ സോമനും പൂഷാവുമാണ് ഭേദം. 7-മുതൽ 10 കൂടി വക്രങ്ങളിൽ പല ഭേദം ഉണ്ട്. ആ സൂക്തത്തിൽ 16 മുതൽ 3 മന്ത്രങ്ങൾ സാരസ്വതത്തിൽ പെട്ടതാണ്. നദീരൂപമായ സരസ്വതിയെ വളരെ ഭംഗിയിൽ സ്തുതിക്കുന്നു. 11-12 വക്രങ്ങളിൽ തിത്തിരിപ്പിക്കിയ ഒരു രൂപംപൂണ്ട ഇന്ദ്രനാണ് ഭേദം. നിഷ്കൃമണം, (വാതിൽ പുറപ്പാട്) എന്നിവയിൽ പുറത്തുപോകുമ്പോഴും വിവാഹത്തിന് പുറപ്പെട്ടുമ്പോഴും ഗൃഹപ്രവേശത്തിനകത്തു കടക്കുമ്പോഴും ഈ മന്ത്രങ്ങളാണ് ചൊല്ലുന്നത്. 13 മുതൽ 16 കൂടി അംഗിക. 7-ാം മന്ത്രത്തിൽ ജലപാതത്തിൽനിന്നുള്ള അംഗി സംഭവമെന്ന ശാസ്ത്രീയ സത്യം പറയുന്നു. 17-18-19 വക്രങ്ങൾ വൈശ്വാനരാംഗി ഭേദം. ജംഭവാംഗിയാണെങ്കിലും ഇവിടെ ദാവാംഗിയായും ഹോമാംഗിയായുമൊക്കെ വർണ്ണിക്കുന്നു. 20-ാം, 21-ാം, വൈശ്വാനരാംഗിതന്നെ. 22-23 വീണ്ടും ആപ്രിസൂക്തം. 24 മുതൽ 27 കൂടി അംഗിഭേദമാകമാകുന്നു.

അഷ്ടകം-2 അദ്ധ്യായം-8 വക്രം-1

ഗൃഥ്സമഃ ഋഷിഃ ജഗതിച്ഛന്ദഃ ദ്രവിണോദഃ ഗുരുശ്ച,
അംഗിനൗ ഗുരുശ്ച, അംഗിഃ ഗുരുശ്ച ഭേദതാ (ഗുരുഭേദതാഃ)

1 മന്ത്സപഹോത്രാദനജോഷമന്ധസോ

ധാര്യവസ്സപുണ്ണാവഷ്ടാസിച

തസ്മാഹുതംഭരതതലശോഭി

ഹോത്രാൽസോമംദ്രവിണോദപിബഗുരുഭിഃ

അന്വയം:-

(ഹേ ദ്രവീണോദഃ)

— ദ്രവീണസ്യ ധനസ്യഭാതഃ,
ഏതന്നാമകാഗേ

അന്ധസഃ ഹോത്രാൽ

— സോമസ്യ, സോമേന
ഹോത്രകൃതാഭ്യാംഗാൽ

അനു ജോഷം മന്ദസ്വ

— പ്രീതിമന്തഘോഷോഭവേ

ഹേ അധാര്യവഃ,

സഃ പുണ്ണാഃ

— ദ്രവീണോദഃ സംപുണ്ണാഃ

ആ-സിദ്ധം വഷ്ടി

— സിദ്ധ്യമാനാഹുതിഃ കാമയതേ

(അതഃ) തസ്മൈ

ഏതം ഭരത

— സോമം പ്രാപയത

തൽ-വശഃ

— തൽകാമോദ്രവീണോദഃ

ഭിഃ

— യഷ്ടാകമഭീഷ്ട ഫലസ്യഭാതാ
(വേതി)

(കിംച) ഹേ ദ്രവീണഃ-

ഭഃ, ഹോത്രാൽ

— ഹോതൃര്യംഗാൽ

ഋതു-ഭിഃ സോമം പിബ

— ഇഷമാസാഭിമാനീഭിര്യതു
ഭേദൈഃ സോമം പിബ

അർത്ഥം.-അല്പയോ ദ്രവീണത്തിന്റെ, ധനത്തിന്റെ ഭാതാ വയെ ദ്രവീണോദേണു എന്ന അഗ്നേ, സോമംകൊണ്ട് ഹോതാവ ചെയ്യുന്ന ഈ യാഗത്തിൽനിന്നു പ്രീതിപോലെ ഹർഷിച്ചാലും അല്പയോ അധാര്യക്കളേ, അവിടുന്ന് (ദ്രവീണോദേസ്സു) പുണ്ണവും ലഭിപ്പററതുമായ ആഹുതിയെ കാമിക്കുന്നു അതുകൊണ്ടു അവിടേക്കു സോമമെത്തിക്കുക അതിഷ്ടപ്പെടുന്ന ദ്രവീണോദേസ്സു നിങ്ങൾക്കു അഭീഷ്ടഫലം തരുന്നവനാകുന്ന പിന്നെ അല്പയോ ദ്രവീണോദേസ്സേ, ഈ ഹോത്രയാഗത്തിൽ അന്നമാസാഭിമാനികളായ ഋതുഭേദവന്മാരുമൊത്തു സോമം കടിച്ചാലും.

2 യമുപുർവ്വമുവേതമിദംഹവേ

സേദഹവ്യോദഭിര്യോനാമപത്യതേ

അധാര്യഭിഃ പ്രസ്ഥിതം സോമ്യംധ

ഹോത്രാൽ സോമംദ്രവീണോദഃ പിബഋതുഭിഃ

അന്വയം:—

(ഹേ ദ്രവീണോദഃ) യം ഉ	— യം ത്വാമേവ
പുഷ്പം അഹുവേ	— ഹോതുകർത്തൃകേയാഗേആഹു
	തവാനസ്മി
ഇദം തം ഹുവേ	— സംപ്രതി തമേവാഹ്വയാമി
സഃ ഇൽ ഹവ്യഃ ഉ	— സഹവഹ്വതവ്യഃ വലു
ദദിഃ	— അഭീഷ്ടഫലസ്യഭാതാപ
യഃ നാമ പത്യതേ	— യഃ വലുദേവതാത്പ്രേണേഷ്വേ
	തസ്മൈദ്രവീണോദസേ
സോമ്യം മധു	— സോമമയം ഹവിഃ
അധാര്യ-ഭിഃ പ്ര-സ്ഥിതം—	പ്രണീതമാസ്മിൻ
ഹേ ദ്രവീണഃ-ദഃ,	
പോതാൽ	— പോതാത്യാഗാൽ
ഋതു-ഭിഃ സോമം പിബ	— ഉജ്ജസംജ്ഞൈസ്സഹസോമം
	പിബ

അർത്ഥം:—അല്ലയോ ദ്രവീണോദസ്സേ, ഏവനെത്തന്നെ മുമ്പ് ഹോതൃയാഗത്തിൽ ഞാൻ വിളിച്ചുവോ, ഇപ്പോഴും അവിടുത്തെത്തന്നെ വിളിക്കുന്നു. അവിടുന്നാണല്ലോ വിളിക്കപ്പെടേണ്ടവൻ, അഭീഷ്ടഫലഭാതാവും. ഏവൻ ദേവതാത്പരത്തിൽ ഈശനാണോ, ആ ദ്രവീണോദസ്സിനായി സോമമയമായ ഹവിസ്സ് അധാര്യക്കളാൽ കൊണ്ടുവെണ്ണപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. അല്ലയോ ദ്രവീണോദസ്സേ, പോതൃയാഗത്തിൽ ഉജ്ജാഭിമാനികളായ ഋതുദേവന്മാരോടുകൂടി സോമം കുടിച്ചാലും.

3 മേദ്യന്തുതേവഹ്വായേഭിരീയസേ
 രീഷന്യൻവീളയസ്വാവനസ്സതേ
 ആയുയാഗൃഷ്ണോഅഭിഗൃത്വാത്വം
 നേഷാൽസോമംദ്രവീണോദഃ പിബഋതുഭിഃ

അന്വയം:-

(ഹേ ദ്രവീണോദഃ) യേഭിഃ—	യൈർവ്വാഹൈഃ
ഈയസേ	— പ്രാപ്തോന്വി
ഹേ വഹന്യഃ മേധ്യന്ത	— തപഃപോശാരഃ തൃപ്യന്ത
ഹേ വനസ്സതേ,	— വനാനാം പതേ,
അരിഷണ്യൻ വിളയസ്വ	— അഹിംസൻ ദൃഢീഭവ
ഹേ ധൃഷ്ടോ	
ദ്രഹന്തഃ-ഭി, തപഃ	— ധർഷക, തപഃ
ആ-യുത, അഭി-ഗൃഹ്യ	— ആഗന്ത്യ, ഉദ്യന്ത
നേഷാൽ ജുത-ഭിഃ	
സോമഃ പിബ	— നേഷ്ഠന്യാഗാൽ സഹസ്തഃ
	ജനകൈസ്സഹസോമഃ പിബ

അർത്ഥം.-അല്പയോ ദ്രവീണോദസ്സേ, വാഹകങ്ങൾ ഉപയാൽ അവിടന്നേഴുന്നള്ളുന്ന, ആ വാഹകങ്ങൾ (കതിരുകൾ) തൃപ്തിപ്പെടുത്തി, അല്പയോ വനസ്സതേ, ഹിംസിക്കാതെ അവിടന്ന് ഉറച്ചുനിന്നാലും ആരെയും കൂസാത്ത ദ്രവീണോദസ്സേ, അവിടന്ന് വന്ന് മനേറി നേഷാവിന്റെ യാഗത്തിൽ നിന്ന് ബലവേഗമായ ജുതദേവന്മാരോടുകൂടി സോമം കടിച്ചാലും.

4 അപായോത്രാദുതപോത്രാദന്തോ
തനേഷാജ്ജ്വതപ്രയോഹിതം
തൃഹിയപാത്രമൃതമർത്യം
ദ്രവീണോദഃ പിബതുദ്രാവിണോദസഃ

അന്വയം -

(യോദ്രവീണോദഃ)	
ഹോത്രാൽ അപാൽ	— ഹോതുന്യാഗാൽ സോമം പിതവാൻ
ഈ പോത്രാൽ അന്ത	— അപിഥ പോതുന്യാഗാൽ സോമം പിതവാ അമാദ്യത
ഈ നേഷാൽ	— അപിഥ നേഷ്ഠന്യാഗാൽ
ഹിതം പ്രയഃ	— ജനം ദേവാനാമന്നരൂപം സോമം

അജ്ഞത	— അസേവിഷു
ദ്രാവിണ:-സേ:	— ഹവീരൂപദ്രവിണസ്യ, ധനസ്യ പ്രഭാതുഭ്യഃ, ഋതപിഭ്യഃ, തേജോഹിതഃ
(സഃ) ദ്രവിണ:-ഭാ:	
അമൃതം.	— ഭഗാപവിത്രേണാമൃഷം
അമർത്യം.	— അമരണസാധനം
തൂരിയം പാത്രം പിബതു	— ചതുർത്ഥപാത്രസ്ഥം സോമം പിബതു

അർത്ഥം.-യാതൊരു ദ്രവിണോദസ്സ് ഹോത്രയാഗത്തിൽ നിന്ന് സോമം കടിച്ചുവോ, പോത്രയാഗത്തിൽ നിന്ന് സോമം കടിച്ചു ഹരിച്ചുവോ, നേഷ്യയാഗത്തിൽ നല്കപ്പെട്ട സോമരൂപമായ അന്നമുൾക്കൊണ്ടുവോ, ഹവീരൂപമായ ധനം ഭാനം ചെയ്യുന്ന ഋതപിഭുകൾക്ക് ഹിതകാരിയായ ആ ദ്രവിണോദസ്സ് ഭഗാപവിത്രം കൊണ്ട് അരിച്ചതും, ആയുഷ്ഠവുമായ നാലാമത്തെ പാത്രത്തിലെ സോമം കടിക്കുട്ടെ.

5 അപ്താഞ്ചമദ്യയ്യം നൃവാഹണം
രഥം യജാമാമിഹവാവിമോചനം
പൃങ്ങ്ങ് അഹവിഷിമധുനാമികഗത
ഓമാസോമം പിബതം വാജിനിവസു

അന്വയം:-

(ഘേ) അഗ്നിമേ) അഭ്യ	— അസ്മിന്നഹനി
യ്യം നൃവാഹണം	— ഗന്താരം, നേത്രോര്യ വയോഽപ്താവാരം
ഋഗവാം വി-മോചനം	— യജ്ഞ യവയോഃ മോചയിതാരം
രഥം അപ്താഞ്ചം	
യജാമാം	— യഥാ അപ്താഭിചപതി തഥാ യജാമാം

(കിംച) യുനാ	— സ്വാഭാസേന
ഹവിംഷി പൃഷ്ഠതം	— സംയോജനം
അഥ ഹേ വാജിനീ-വസു	— അന്നേന നിവാസയിതാരോ
ആ ഗതം ഹി	— ആഗച്ഛതമേവ
സോമം പിബതം	— പാനം കരുതം
കം	— സുഖംദേഹി

അർത്ഥം:- അല്ലയോ അശ്വികളേ, ഗമനശീലമുററതും നേതാക്കളായ നിങ്ങളെ വഹിക്കുന്നതും ഈ യജ്ഞത്തിൽ നിങ്ങളെ ഇറക്കുന്നതുമായ തേർ ഇന്ന് നേരെ പുട്ടിയാലും. ഈ ഹവിസ്സുകൾ സ്വാഭാസത്തോടുചേർന്നാലും. അന്നത്തോടുകൂടി ഏവനെയും അതാതിടത്തു് വസിപ്പിയിക്കുന്നവരേ, നിശ്ചയമായും വന്നാലും. സോമം കുടിച്ചാലും. സുഖം തന്നാലും.

6 ജോഷ്ടഗോസമീധം ജോഷ്ടാഹുതിം

ജോഷ്ടിബ്രഹ്മജന്യം ജോഷ്ടിസുഷുതിം

വിശ്വേഭിർവിശ്വാഭൃതനാവസോമഹ

ഉശന്ദേവ് ഉശതഃ പായയാഹവിഃ

വ. 1

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, സം-ഇധം

ജോഷ്ടി

— ഭൂഷസ്വ

ആ-ഹുതിം ജോഷ്ടി

— ഭൂഷസ്വ

ജന്യം ബ്രഹ്മ ജോഷ്ടി

— ജനേഭ്യോഹിതം ശസ്ത്രം ഭൂഷസ്വ

സു-സ്തുതിം ജോഷ്ടി

— ശോഭനസ്തുതിം ഭൂഷസ്വ

(കിംച) വസോ

— സർവ്വേഷാമാവാസഭൃത

ഉശതഃ മഹഃ വിശ്വാൻ

— കാമയമാനാൻ മഹതസ്സുവ്യാൻ ദേവാൻ

ഉശൻ

— കാമയമാനഃ (ത്വം)

ഋതനാ

— തപസ്യസംജ്ഞകേനസഹ

വിശ്വേഭിഃ

— സർവ്വേഭ്യേവൈസ്സഹ

വിഃ

അതർ-അല്ലയോ അഗേ, (ഹോമിക്കുന്ന) ചമത കൈക്കൊണ്ടാലും (മററു) ആഹുതികൈക്കൊണ്ടാലും. (ചൊല്ലുന്ന), ജനങ്ങൾക്കു ഹിതമായ, ശസ്ത്രമത്രം കൈക്കൊണ്ടാലും. ശോണേസ്സതി കൈക്കൊണ്ടാലും. സവ്യപ്രാണികൾക്കും ആവാസഭൂത, (സോമം) കാമിക്കുന്ന മഹാന്നാരായ എല്ലാ ദേവന്മാരെയും ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന അവിട്ടൻ തപസ്യനെന്ന ഋതുദേവനോടു കൂടി എല്ലാ ദേവന്മാരെക്കൊണ്ടും സോമരൂപമായ ഹവിസ്സു കൂടിപ്പിച്ചാലും.

വക്രം 2-3-ത്രിഷ്ടപ്തം സവിതാ ദേവതാ

1 ഉദൃഷ്യദേവസ്സവിതാസവായ
ശശ്വത്തമം തപാവഹിരസ്ഥാൽ
നൃനം ദേവേഭ്യോ വിഹിയാതിരത്ന
മഥാജഗീതിഹോത്രം സ്വസ്തേ

അന്വയം -

സ്യഃ വഹിഃ

ദേവഃ സവിതാ — സഃ ജഗതാം ചോദ്ധാ,
ദേവതമാനഃ

സവായ — ലോകാനാം പ്രസവായ,
അനുജ്ഞാനായ

തൽ-അപഃ — തൽപ്രസവകമ്മാ

ശശ്വത്-തമം

ഉൽ അസ്ഥാൽ ഉ — പ്രതിദിനമുത്തിഷ്ഠതി ഹി

(കിംച) നൃനം ദേവേഭ്യഃ — സംപ്രതി സ്തോതൃഭ്യഃ

രത്നം വി ധാതി ഹി — രമണീയം ധനം പ്രയച്ചതി വലു

ഭാഗം വിതി-ഹോത്രം — കാന്തയജ്ഞം യജമാനം

സ്വസ്തേ ആ അജേൻ — അവിനാശം, ക്ഷേമേ സമന്താൽ

ഋജിനം

അർത്ഥം.—ജഗത്തിനെ മുഴുവൻ വഹിക്കുന്ന ആ പ്രകാശമാനമായ സവിതാവു ലോകങ്ങളുടെ ഉൽപത്തിക്കായി (നിരന്തരരൂപത്തിൽ മൂലം അനുസ്മൃതിക്കായി) ആ ഉൽപാദനകർമ്മത്തിലേപ്പെട്ടവനായി നിത്യവും ഉദിച്ചു നിലകൊള്ളുകതന്നെ ചെയ്യുന്നു. കൂടാതെ അവിടുന്ന് സ്തോതാക്കൾക്ക് ശോഭനേധനം കൊടുത്തുതന്നുവല്ലോ. പിന്നെ നല്ലയജ്ഞം ചെയ്യുന്ന യജമാനനെ അവിനാശത്തിൽ, ക്ഷേമത്തിൽ പൂർണ്ണമായും അവിടുന്ന് പങ്കാളിയാക്കട്ടെ.

2 വിശ്വസ്യശ്രൂഷ്വേദേവഉർധ്വഃ

ബ്രഹ്മഹവാപൃഥ്വാണിസ്തിസത്തി

ആപശ്ചിസ്യപ്രതആനിമൃഗാ

അയം ചിദാതോരമതേപരിജമൻ

അന്വയം:—

ദേവഃ പൃഥ്വാണിഃ — ദ്യോതമാനഃ ബ്രഹ്മൽകരഃ
സവിതാ

വിശ്വസ്യ ശ്രൂഷ്വേദേ ഹി—ജഗതസ്സുഖായൈവ
ഉർധ്വഃ ബ്രഹ്മഹവാ

പ്രസിസത്തി — ഉൽഗതസ്സുൻ ബ്രഹ്മ
പ്രസാരയതി

ആപഃ ചിത അസ്യ
പ്രതേ ആ — ആപോഹിപ്രസവാഭ്യേ
കർമ്മണിസതിസ്യന്ത

(താശ്ച) നിമൃഗാഃ — നിന്തരാം ശോധയിത്ര്യഃ ഗംഗാ
ദിത്രപേണ ജഗൽ പാവയന്തി

അയം ചിദാതഃ
പരിജമൻ രമതേ — അയമപിവായഃ
പരിതോഗതേ അന്തരിക്ഷേ
സതോഷേണചരതി

അർത്ഥം.—പ്രകാശിക്കുന്നവനും മഹത്തുകളായ കരങ്ങളോട് (രഗ്നികളോട്) കൂടിയവനായ സവിതാവു ലോകത്തിന്റെ സർവ്വത്തിന്നായിത്തന്നെ, ഉയർന്നുപോയി, കൈകളെ (കിരണ

ങ്ങളെ) നന്നായി പരത്തുന്നു. അവിടുത്തെ ഉൽപത്തിപരമായ കർമ്മത്തിൽ (തൽഫലമായി) ജലങ്ങളും ഒഴുകുന്നു. ഏറ്റവും ശുദ്ധീകാരിണികളായി ഗംഗ മുതലായ നദികളുടെ രൂപത്തിൽ അവ ലോകത്തെ പവിത്രീകരിക്കുന്നു. ഈ വായുവും എങ്ങും നിറഞ്ഞ അന്തരീക്ഷത്തിൽ സന്തോഷത്തോടുകൂടി ചരിക്കുന്നു.

3 ആശുഭീശ്വരിദ്യാൻവിമുചാതിനന
മരീരമദതമാനംചിദേതോഃ
അഹ്യഷ്ടുണാംചിന്ത്യയാംഭവിഷ്യാ
മനപ്രതംസവിതൃക്കോക്യാഗാൽ

അന്വയം:-

യാൻ (ഗച്ഛൻ സവിതാ)

ആശു-ഭിഃ ചിൾ	— ശീശ്രഗാമിഭിരപിരശ്വിഭിഃ
വി മുചാതി നനം	— വിമുച്യതേ
അതമാനം ചിൽ	— സതതംഗച്ഛന്തപിജനം
ഏതോഃ അരീരമൽ	— ഗമനായുചരമയതി
(കിംച) അഹ്യഷ്ടുണാം	— അഹിമാഹന്താരം, ഗതും അഭ്യേഷ്താം, അഭിഗച്ഛതാം
അവിഷ്യാം നി അയാൻ	— ഗമനേച്ഛാം നിയച്ഛതി
സവിതൃഃ പ്രതം ചിൽ	— പ്രേരകസ്യ സൂര്യസ്യ കർമ്മ ച
അന മോകീ ആ അഗാൽ	— പശ്യാൽ രാത്രിഃ ആഗച്ഛതി
(സവിതൃശ്ചേഷ്ടോപരന്തേ രാത്രിരാഗച്ഛതി)	

അർത്ഥം:-പോകുന്ന (അസ്തമിക്കുന്ന) സവിതാവൃതന്റെ ശീശ്രഗാമികളായ രശ്മികളിൽ നിന്ന്, വേർപെടുന്നു. ഏപ്ലോഴം സഞ്ചരിക്കുന്ന ജനത്തെക്കൂടി പോക്കിൽ നിന്ന് വിരമിപ്പിക്കുന്നു. കൂടാതെ ശത്രുവിനെ എതിർക്കുന്നവരുടെ ഗതിയിലുള്ള ഇച്ഛയും നിയന്ത്രിക്കുന്നു. പ്രേരകനായ സൂര്യന്റെ കർമ്മത്തെത്തുടർന്ന്, അതിന്റെ പിന്നാലെ, രാത്രി വരുന്നു, അതായത് സവിതാവിന്റെ തേജസ്സ് അടങ്ങുമ്പോഴാണ് രാത്രിയാകുന്നത്.

4 പുനസ്സുവ്യഖിതം വയന്തി
 മധ്യാകരേന്താൻയധാച്ചക്രമധീരഃ
 ഉൽസംഹായാസ്ഥാദ്യുഗ്ദ്ധതൂരഭം
 രരമതിസ്സവിതാദേവആഗാൽ

അന്വയം:-

വയന്തി	— വസ്രം വയന്തി നാരിവരാത്രി:
വി-തം പുനഃ സം	— വിസ്തൃതമാലോകം
അവ്യൽ	— പുനസ്സംവേഷ്യതേ
ധീരഃ കരേന്താഃ ശക്രമ	— പ്രഭേന്താപി സർവ്വലോകഃ കരന്തവ്യം കർമ്മകർത്തൃ ഗക്യമപി
മധ്യാ നി അധാൽ	— മധ്യേ, കർമ്മ അപരിസമാപ്യ സവിതരൂപരതേ നിഹിതവാൻ
(സർവ്വലോകഃ)	
സം-ഹായ	— ശയ്യാം വിഹായ
ഉൽ അസ്ഥാൽ	— അവശിഷ്ടം കർമ്മകർത്തൃം പുനരഭിജ്ഞാതി
സവിതാ അരമതിഃ	— അനുപരതിഃ
ദേവഃ ആ അഗാൽ	— ദ്യോതമാനഃ ആഗച്ഛതി
ഋതൂൻ വി അഭയഃ	— വിഭാരയതി

അർത്ഥം:- തുണിനെയുന്ന ശ്രീപോലെ രാത്രിവിണ്ടും (തലേ ദിവസം ചെയ്തപോലെ) പ്രാണികളുടെ കാഴ്ചയെ ചുറ്റിപ്പിടി കുന്നു, (കാഴ്ച മറയ്ക്കുന്നു) വിവരമുണ്ടായിട്ടും കർമ്മം ചെയ്യാൻ കഴിവുണ്ടായിട്ടും ലോകം ഇടയ്ക്കുവെച്ച് (സൂര്യൻ നീങ്ങി അകലുമ്പോൾ) പണിമുഴുവിയ്ക്കാതെ നില്ക്കുന്നു. (പിന്നെ സൂര്യാഗമത്തിൽ) ലോകം മുഴുവൻ കിടയ്ക്കുവിട്ട്, മുഴുവിക്കാത്ത പണി ചെയ്യാനൊഴുതേല്ക്കുന്നു. സൂര്യൻ വിരാമം കൂടാതെ പ്രകാശമാനമായി വരുന്നു. ദീപ്തങ്ങളെ മുറിച്ചു വേർതിരിക്കുന്നു.

5 നാന്നെകാംസിദൃഗോവിശ്വമായു
 വിതിഷ്ഠതേപ്രഭവശ്ലോകോത്തഗേഃ
 ജ്യേഷ്ഠമാതാസുനവേഭാഗമാധാ
 ന്വസ്യകേതമിഷിതംസവിത്രാ

വ 2

അന്വയം -

പ്ര-ഭവഃ അഗേഃ ശോകഃ	—	പ്രഭുതമഗേസ്തേജഃ
ദൃഗ്യഃ	—	ഗൃഹ്യഃ, ഗൃഹേഭവഃ
നാനാ ഓകാംസി	—	യജമാനാനാം പൃഥക്ഭൂതാൻ
		ഗൃഹാൻ
വി തിഷ്ഠതേ	—	അധിതിഷ്ഠതി
വിശ്വം ആയഃ	—	സപ്തമന്നം ചാധിതിഷ്ഠതി
മാതാ സവിത്രാ അനു		
ഇഷിതം	—	ഉഷാഃ സൂര്യേണാനപ്രേരിതം
അസ്യ കേതം	—	അഗേഃ പ്രജ്ഞാപകം
ജ്യേഷ്ഠം ഭാഗം	—	പ്രഥമം അഹ്നിഹോത്രാവ്യം
		ഭാഗം
സുനവേ ആ നാധാൻ	—	അഗ്നയേ ആദയാതി

അർത്ഥം.-അഗ്നിയുടെ മികച്ച തേജസ്സ് ഗൃഹ്യമാകുന്നു, ഗൃഹത്തിൽ അഗ്നിഹോത്രോപാസനാഗാരങ്ങളിൽ ഉണ്ടായതാകുന്ന അത് എല്ലാ യജമാനന്മാരുടെയും ഗൃഹങ്ങളിലും എല്ലാ അന്നത്തിലും (ഹവിസ്സിലും) വരതിക്കുന്നു അമ്മയായ ഉഷസ്സ് സൂര്യനാൽ അനുജനെ നല്കപ്പെട്ട് പ്രഭാതത്തെ ആദ്യമായറിയിക്കുന്ന അഗ്നിഹോത്രമെന്ന ഭാഗം മകനായ അഗ്നിക്കായി വെച്ചു നന്നു. (ഉഷസ്സിൽ ഉൽപാദിതനും ഉത്തേജിതനും ആകയാൽ അഗ്നിക്കു് ഉഷസ്സിന്റെ പത്രത്വം കല്പിച്ചിരിക്കുന്നു)

6 സമാവവത്തിവിഷിതോജിഗീഷ
 വിശേഷാംകാമശ്ചതാമമാദ്രി
 ഗശ്ചാപോവികൃതംഹിത്യാഗാ
 നേപ്രതംസവിതുദ്വൈപ്യസ്യ

നി-മിഷി

— നിമേഷേ, സവിതൂസ്മയേ
സതി, പ്രാണിഭ്യഃ വിശ്രമാത്
പ്രയച്ഛതി (വരണസ്യരാത്രേ
വ്യാഹകത്വാൽ)

ജർജരാനഃ

— ഭൃശംഗച്ഛൻ

വിശ്വഃ മാത്താണയഃ

ആ ഗാൽ

— സർപ്പഃ പക്ഷി (മൃഗാൽ മിന്നാ
പിണ്ഡഭരതപത്യാ) ആഗച്ഛതി

(വിശ്വഃ) പശുഃ പ്രഭഃ

— ഗോഷ്ഠമാഗാൽ

സവിതാ സ്ഥ-ശഃ

— സ്ഥാനേസ്ഥാനേ

ജന്മാനി വി ആ അകഃ

— ജാതാനിഭൂതാനി
പൃഥഗകാഞ്ചിതി

അർത്ഥം:-രാത്രിയുടെ അഭിമാനഭേദത്തെയും നിവ്യാഹകനായ
വരണൻ (ജീവിതപഥത്തിൽകൂടെ) പോകുന്നപക്ഷം ആ
ധ്യവഃ പ്രാപ്തിയോഗ്യവുമായ സുഖസ്ഥാനം, സൂര്യാസ്തമ
ത്തിൽ, വിശ്രമത്തിനായി കല്പിച്ചുള്ളതാ പാണ്യനഭേദ
പക്ഷിപശു (കൂട്ടിൽ) വരുന്ന പശു പശു, തൊഴുത്തിലേ
ന്നു. അവിടവിടെയുള്ള ഭൂതജാതങ്ങളെ (പ്രാണിസമൂഹങ്ങളെ)
സൂര്യൻ വാസസ്ഥാനത്തേക്ക് പെന്റേറെ ആകർഷിക്കുന്നു.

9 നയസ്യേന്ദ്രോവരണോനമിത്രോ

പ്രതമര്യമാനമിനനിരുദ്രഃ

നാരായണസ്തമിദം സ്വസ്തി

ഹിവേദേവം സ്വിതാരം നമോഭിഃ

അന്വയം.

യസ്യ പ്രതം.

— സവിതൂദ്ദേവസ്യപ്രസവാഖ്യം
കമ്മ

ഇദ്രഃ ന (മിന്നാതി), വരണഃ (പ) ന (മിന്നാതി)

മിത്രം അര്യമാ (പ) ന (മിന്നാതി), ഇദ്രഃ (പ) ന (മിന്നാതി)

അരാതയഃ ന മിന്നാതി — അസുരാനഹി.സന്തി

തം സവിതാരം ദേവം

ഇദം — ഇദാനിം

നമഃ-ഭിഃ സ്വസ്തി

ഇവേ — അന്നത്രൈപർവിഭിഃ സ്തോതരി

അർത്ഥം.-യാതൊരു സവിതാവിന്റെ കർമ്മത്തെ ഇന്ദ്രൻ തടയുന്നില്ല, വരുണൻ മുടക്കുന്നില്ല, മിത്രനമര്യമാവും കേടേൽ പിടക്കുന്നില്ല, അസുരന്മാർ തടസ്ഥപ്പെടുത്തുന്നില്ല, ആ സവിതാവായ ദേവനെ ഇപ്പോൾ അന്നാത്മകങ്ങളായ ഹവിസ്സുകളോടു കൂടി ക്ഷേമത്തിനായി വന്ദിക്കുന്നു.

10 ഗംധീയം വാജയന്തഃ പുരംധിം

നരാശംസോഗ്നാസ്തിനോഽപ്യാഃ

ആയേവാമസ്യസംഗമേരയീണാം

പ്രിയാഭവേസ്യസവിതുസ്യാമ

അന്വയം:-

ഗം, ധീയം

— ഭജനീയം, ധ്യാതവ്യം

പുരം-ധിം

— ബഹുവ്രജണം സവിതാരം

വാജയന്തഃ നഃ

— ബലിനം കർവ്വതോസ്യാൻ

നരാശംസഃ

ഗ്നാഃപതിഃ അപ്യാഃ

— നന്ദൈശ്വരസനീയഃ ഹനുസാം
പതിഃ സവിതാഅപ്യാൻ

(കീംച) വാമസ്യ

രയീണാം

— ധനസ്യ പശുനാം ച ('പശ
വോവൈരയീഃ' ഇതിശ്രുതിഃ)

ആ-നായേ സം-ഗമേ

— ആഗമനേസംഗമനേ ച
(വയം)

ഭവേസ്യ സവിതുഃ

പ്രിയാഃ സ്യാമ

— പ്രിയാഭവേമ

അന്വയം -

ജിഗിഷുഃ

വി-സ്ഥിതഃ

സം-ആവവത്തി

വിശേഷാൽ പരന്തം

അഥാ കാമഃ അഭ്യസ്ത

ശശ്വതം

അപഃ വി-കൃതം

ഹിതാഭി ആ അഗാൽ

(ഏതൽ സമ്പം) ദൈവ്യ

സ്യ സവിതഃ പ്രതം അന - ദിവ്യവേഷ്യ സൂര്യസ്യ കമ്മ
അനജായതേ

അർത്ഥം - ജന്മേച്ഛുവായ പടയാളി, യുദ്ധത്തിന്നു പുറപ്പെട്ടുപോയവൻ (സൂര്യോസ്തമയത്തിൽ) മടങ്ങുന്ന, എല്ലാ ദിവ്യകരകളും ഗൃഹത്തെക്കുറിച്ച് (ഗൃഹത്തിലേത്താൻ) വെമ്പലുണ്ടാകുന്നു (അല്ലെങ്കിൽ ഗൃഹംതോറ, കാമംചേർന്നു) സ്ഥിരം കമ്മശീലമുറവനും പണി പകുതിയാക്കി, അതുപിട്ട് വീടണയുന്നു ഇതെല്ലാം ദിവ്യനായ സൂര്യന്റെ കമ്മത്തെ അനുസരിച്ചാണ് സംഭവിക്കുന്നത്. (പണ്ടു രാത്രി യുദ്ധമില്ലാത്തതിനാലാണ് പടയാളി പടക്കളത്തിൽ നിന്നു സൂര്യോസ്തമയത്തിൽ മടങ്ങുന്നത്.)

7 ത്വയാഹിതമപ്യുപസൃജാഗം
ധന്യാനാമൃഗയസോവിതസ്ഥ്യഃ
വനാനിവിദ്യോനകിരസ്യതാനി
പ്രതാഭവേഷ്യസവിതാഹിതനി

അന്വയം -

(ഹേ സവിതഃ)

ത്വയാ അപ്-സൃ

ഹിതം അപ്യം

- അന്നരിക്ഷേ

- നിഹിതമപാം സംബന്ധിനം

ഭാഗം ധന്വ അനു	— നിജ്ജലപ്രദേശേഷ്വരണ്യേഷു
മൃഗയസഃ	— മൃഗയമാണാമൃഗാഃ
ആ വി തസ്ഥുഃ	— ആസമന്താഭധിതിഷ്ഠന്തി,
(കിംച) വനാനി,	
വി-ഭ്യഃ	— വൃക്ഷാദിൻ, പക്ഷിഭ്യഃ
	ആവാസരൂപേണ
	ത്വയാഭാഗോദന്തഃ

അസ്യ ദേവസ്യ സവിതൂഃ

താനി വ്രതാ	— താദൃശാനി കർമ്മാണി
നകിഃ മിനന്തി	— കേരപിനഹിംസന്തി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ സവിതാദേവ, അവിടുന്ന് അരിക്ഷത്തിൽ നിക്ഷേപിച്ചുവെച്ചിട്ടുള്ള ജലങ്ങളെയാണ് വെള്ളമററ കാടുകളിൽ (മരുപ്രദേശങ്ങളിൽ) ജലാന്വേഷികളായ മൃഗങ്ങൾ പ്രാപിക്കുന്നത്. കൂടാതെ പക്ഷികൾക്കു് നിവാസസ്ഥാനമായി വൃക്ഷാദികളെ അവിടുന്ന് കൊടുത്തതാണ്. (എനി പരോക്ഷം) ആ ദേവനായ സവിതാവിന്റെ ഇത്തരത്തിലുള്ള കർമ്മങ്ങളെ ആത്മം തടയുന്നില്ല.

8 യാദ്രാധ്യം ഽ വരണോയോനിമപ്യ

മനിശിതംനിമിഷിജർഭ്രാണഃ

വിശ്വോമാന്താണോപ്രജമാപശൂർഗ്ഗാൽ

സ്ഥശോജന്താനിസവിതാവ്യാകഃ

അന്വയം:-

വന്തഃ യാൽ-രാധ്യം	— യാതാം ഗച്ഛതാം സംരാധനീയം
അപ്യം, അനി-ശിതം	
യോനി.	— ആപ്തൂയോഗ്യം,
	അതീക്ഷണം, സുഖകരം
	സ്ഥാനം

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അശ്വതികളേ, ശത്രുവിന്റെ നേരെ എറി
യപ്പെട്ട (കവണ) കല്ലുകൾ അവനെത്തന്നെ ബാധിക്കുന്നപോ
ലെ, പക്ഷികൾ വൃക്ഷത്തെ എന്നപോലെ ഹവിർധനത്തോടു
കൂടിയ യജമാനനെ നേരെ പ്രാപിക്കുമാറാകണം. യജ്ഞ
ത്തിൽ ഉഷ്ണം ചൊല്ലുന്ന ബ്രാഹ്മണർപോലെ, ജനപങ്ങളിൽ
രാജഭരണാർപോലെ, പലപാടു വിളിക്കപ്പെടുന്ന നിങ്ങൾ ഇ
വിടെ വന്നുചേർന്നാലും.

2 പ്രാതര്യവാണാരതേത്യവവീരാ

ജേവയമാവരമാസപേഥേ

മേനേഇവതന്പാശശൃംഭോനേ

ദംപതീവക്രതുവിഭാജനേഷു

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വതിനേ)

പ്രാതഃ-യാവാനാ

— പ്രാതരേവയജ്ഞാർത്ഥം

ഗന്താരേ

രഥ്യം-ഇവ വീരാ

— രഥിനാവിവ, സ്വകമ്മണി
വീരേ

അജാ-ഇവ യമാ

— ഛാഗ്ഗവിവയമലേ

മേനേ-ഇവ തന്പാ

ശൃംഭോനേ

— നാത്യാവിവശരീരേണ
ശോഭോനേ

ദംപതീ-ഇവ

— ജായാപതീ ഇവസന്ദഗ്ഗതേ

ജനേഷു ക്രതു-വിഭാ

— വിവയേഷുകമ്മവിഭാജനേഷു

വരം ആ സപേഥേ

— സംഭാരമാഗച്ഛഥഃ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അശ്വതികളേ, പ്രഭാതത്തിൽ തന്നെ യ
ജ്ഞത്തിന് പുറപ്പെട്ടവരും തേരാളികൾപോലെ സ്വകമ്മ
ണിയിൽ തന്നെ സ്ത്രീകൾപോലെ ശരീരംകൊണ്ടു ശോഭിക്കു
മാറുപോലെ ഒന്നിച്ചവരും വിവിധ രാജ്യ
സംഭാരമാഗച്ഛഥയായ നിങ്ങൾ ഉപാസിക്കുന്നവ

3 ശുഭ്ഗേവനഃ പ്രഥമാഗ്നമവാക്
 ചുഹാവിവജർഭരാണാതരോഭിഃ
 ചക്രവാകേവപ്രതിവസ്തോരസ്രാ
 വ്യാഞ്ചായാതരമേവഗതാ

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വിനേ,

ശുഭ്ഗാ-ഇവ

പ്രഥമാ

ശബ്ദം-ഇവ

തരഃ-ഭിഃ ജർഭരാണാ

നഃ അവാക് ഗതം

(കിംച) വസ്തോഃ

പ്രതി ചക്രവാകാ-ഇവ

ഹേ ഉസ്രാ, ശക്രാ

രഥ്യാ-ഇവ

അവ്യാഞ്ചാ യാതം

— പശോശ്ശുഭ്ഗാവിവ

— ദേവാനം പ്രഥമേ

— അശ്വാഭഃ ഖരാവിവ

— വേഗൈഃ ഭൃശം ഗച്ഛന്തേ യവാഃ

— അസ്മാൻ പ്രത്യഭിമുഖമാഗച്ഛതം

— അഹഃ പ്രതി ചക്രവാകാവിവ

— ശത്രുണാമുത്സാരകേ,

സ്വകമ്മണി ശക്തേ

— രഥിനാവിവ

— അസുഭിമുഖേ ഗച്ഛതം

അർത്ഥം-അല്ലയോ അശ്വികളേ, പശുവിന്റെ കൊമ്പുകൾപോലെ ദേവന്മാർക്കു മുനിട്ടുനില്ക്കുന്നവരും കതിരുകൾ മുതലായവയുടെ കളമ്പുകൾ പോലെ വേഗങ്ങളോടുകൂടി ഗമിക്കുന്നവരായ നിങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്കുനേരെ വരമാറാകണം. അല്ലയോ ശത്രുക്കളെക്കുറിക്കുന്ന കർമ്മവീരന്മാരേ, നിങ്ങൾ പകലിന്നുനേരെ ചക്രവാകപക്ഷികളെന്നപോലെയും ശത്രുക്കൾക്കുനേരെ തെരാളിവീരന്മാർപോലെയും ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖരായി വരമാറാകണം. (ചക്രവാകങ്ങൾക്ക് രാത്രി കണ്ണുകാണുകയില്ല.)

അതും.-ജീക്കപ്പെടേണ്ടവനും ധ്യാനിക്കപ്പെടേണ്ടവനും ബഹുബുദ്ധിയുമായ സവിതാവിനെ സ്മരിക്കുകയാൽ ബലവാനാകുന്ന നമ്മളെ, മനുഷ്യരാൽ സ്മത്യനായി, ഗായത്ര്യാദിമന്ത്രസ്സുകളുടെ പരിയായ അവിടുന്ന് രക്ഷിക്കട്ടെ പിന്നെ ധന്വന്തിന്റെയും, പശുക്കളുടെയും വരവിലും, കൂടിനില്പിലും ദേവനായ സവിതാവിന്ന് ഞങ്ങളെ ഇഷ്ടനായി ചേരിക്കാവും (ഗ്നാനി എന്ന പദത്തിന് ദേവപത്നികൾ എന്നു മുമ്പത്തും പറഞ്ഞപ്പോൾ ഗായത്ര്യാദിമന്ത്രസ്സുകളാണ് ദേവപത്നികളെന്ന് പറയപ്പെട്ടിരുന്നു ഇവിടെ ആ പദം മന്ത്രസ്സുകൾക്കു തന്നെയാണ് ഉപയോഗിച്ചിട്ടുള്ളതു്)

11 അസൃദ്യം തട്ടിപോങ്ങുദ്യേഃ പൃഥിവ്യാ

സ്വായാദത്നം കാമ്യം രാധ ആഗാതി

ശംഭൽസ്തേനൃത്യേപയേവോ

ത്യതശംസായ സവിതജനീത്രേ

വ 3

അവയം -

(ഹേ സവിത:) അസൃദ്യം

സ്വായാ ദത്നം

— സ്വായാനിതം

തൽ കാമ്യം രാധഃ

— പ്രസിദ്ധം കമനീയം ധനം

ദിവഃ, അൽ-ദ്യേഃ,

പൃഥിവ്യാഃ

— ദൃഢോക്താ, അന്തരീക്ഷാൽ, ഭൂമേശ്വ

ആ ഗാതി

— ആഗമ്യ

(കിംവ) സ്തേനൃത്യേ-

പയേ

— സ്തോത്രപുണ്യം ബന്ധവേ, നിബംശജായ

യൽ ശം ചോതി

— സുഖകരം ദേവേ

ഉത-ശംസായ ജനീത്രേ

— ബഹുസ്തോത്രോക്താമ്യം

ഹേ സവിത, (തൽ പ്രയച്ച)

അർത്ഥം.-അല്ലയോ സവിതാവേ, ഞങ്ങൾക്ക് അവിടുന്നുള്ളിയ പ്രസിദ്ധവും കമനീയവുമായ ധനം ദൃഢോക്തത്തിൽനിന്നും അന്തരിക്ഷത്തിൽ നിന്നും ഭൂമിയിൽ നിന്നും വന്നുചേരട്ടെ. (ദേവന്മാരിൽനിന്നും നക്ഷത്രാദികളിൽനിന്നും ഭൂതജാതത്തിൽ നിന്നും വന്നുചേരട്ടെ) കൂടാതെ, സ്തോതാക്കളുടെ ബന്ധുചിന്ത വംശജന്തം, യാതൊന്നും സുഖകരമായി ഭവിക്കുമോ, അത് ഏറെ സ്തുതികരം ചെയ്യുന്ന എനിക്കുതന്നെയാലും.

വക്ത്രം - 4-5-അശ്വിനൗ ദേവതാ.

1 ഗ്രാവാണവതദിദർശം ജരേമേ
 ഗൃധ്രേവവൃക്ഷം നിധിമന്തമച്ഛ
 ബ്രഹ്മാണവവിദമുക്തമുശാസാ
 ദൂതേവഹവ്യോജന്യോപതത്രാ

അർത്ഥം:-

(ഹേ അശ്വിനൗ,)

ഗ്രാവാണാ-ഇവ	— അരാതിം പ്രതിപ്രേഷിതൗ പാഷാണാവിവ
തൽ അർത്ഥം ഇൽ ജരേമേ	— തമരാതിമേവ
(കിംവ) വൃക്ഷം	— ജരയേമേ, ബാധേമാം
ഗൃധ്രാ-ഇവ	— ഗൃധ്രൗ, പക്ഷിണാവിവ
നിധി-മന്തം	— ധനവന്തം യജമാനം
അച്ഛ	— ആഭിമുഖ്യേന (ആഗച്ഛതം)
വിദമേ ഉക്തം-ശസാ	
ബ്രഹ്മാണാ-ഇവ	— യജ്ഞേജിമശംസിതാൗ ബ്രാഹ്മണാവിവ
ജന്യോ ദൂതാ-ഇവ	— ജനപദേഷു രാജ്ഞാപ്രേഷിതൗ ദൂതാവിവ
പത-ത്രാ ഹവ്യം	— ബഹുപ്രകാരമാഹ്വാനവൈയു (ഋവാമാഗച്ഛതം)

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വിനേ,

ഓഷ്ഠം-ഇവ മധു ആ
സ്തേ വദന്താ

— ആസ്യായ മധുരരസവദ്വചനം
വദന്താ

സ്മരന്തം-ഇവ ന:

ജീവസേ പിപ്യതം

(കിംപ) നാസാ-ഇവ ന:

തന്വ: രക്ഷിതാവാ ഭൂതം

— ജീവനായ അസ്താൻ പ്യായയതം

— നാസികേതുവതനോ:
രക്ഷിതാൗ ഭവതം

(സപിപ) കണ്ഠം-ഇവ

അസ്മേ സ-ശ്രൂതാ

— അസ്താകം സശ്രൂവന്താ യഥാ:
ഭൂതം

അർത്ഥം:-അല്പയോ അശ്വികളേ, വായസ്തു ചുണ്ടുകൾ മധുര
രസമുള്ളവയെന്നപോലെ മധുരമായി പറയുന്നവരായ നിങ്ങൾ,
ജീവനത്തിന്മേലേകയറാതെ (മേൽപ്പോയിക്കൊണ്ടു്) ഞങ്ങളെ
പോഷിപ്പിച്ചാലും; പിന്നെ ഭക്ഷകൾപോലെ ശരീരത്തിന്നു
ഞങ്ങൾക്കു രക്ഷിതാക്കളായി വേിച്ചാലും. (ഭക്ഷകളാണല്ലോ
ശാസ്യോഘാസം വഴി ജീവനെ രക്ഷിക്കുന്നത്.) കൂടാതെ
ചെവികൾപോലെ ഞങ്ങളെ (ഞങ്ങളുടെ വാക്കുകൾ) നന്നായി
കേൾക്കുന്നവരാകിയാലും.

7 ഹാസ്തേപശക്തിമജിസംഭഭിന:

ക്ഷാപേവനസ്സുജതംരജാംസി

ഇമാഗിരോഅശ്വിനായഷ്വയന്തീ:

ക്ഷ്ണോന്ത്രേണാപസ്വധിതിം സംശീശീതം

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വിനേ)

ഹസ്തം-ഇവ

ശക്തിം ന: അഭി

സംഭഭി

— ഹസ്താവിവ

— ആഭിമുഖ്യേന സമ്യക്പ്രയ
ദ്യന്തേഭവതം

ക്ഷാമ-ഇവ രജാംസി	— രോദസീളദകാനീവ
നഃ സം അജതം	— അസ്മാകം പ്രേരയതം
(അപിച) അശ്വിനാ, ഇമാഃ ഗിരഃ	— ഹേ അശ്വിനൌ, അസ്മാഭിഃ കൃതാസ്തുതീഃ
യുഷ്മ-യന്തിഃ	— യുവാമിച്ഛന്തിഃ
സ്വ-ധിതം	
ക്ഷ്ണോത്രേണ-ഇവ	— അസിം തേജനശാണവൽ
സംശിശീതം	— സമൃക്തിക്ഷ്ണീകരുതം

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾ കൈകൾ പോലെ ഞങ്ങൾക്ക് ശക്തി നന്നായി തരുന്നവരായി ഭവിക്കുക. ദ്യാവാപൃഥ്വികൾ ജലങ്ങളെയെന്നപോലെ ഞങ്ങളെ വേണ്ടി ടങ്ങലിലെത്തിച്ചാലും (വേണ്ടപോലെ നയിച്ചാലും) അല്ലയോ അശ്വികളേ, ഞങ്ങളാൽ ചൊല്ലപ്പെടുന്ന, നിങ്ങളെ കാമിതുന്ന ഈ സ്തുതികൾക്ക് ചാണയാൽ വാളിനെന്നപോലെ മുച്ഛിതമായിട്ടും; കൂടുതൽ ഫലപ്രദമായ ശക്തി ഉണ്ടാക്കിയാലും.

8 ഏതാനിവാമശ്വിനാവർത്താനി

ബ്രഹ്മണ്യോമം ഗൃഥ്സമദാസോ അക്രൻ

താനിനരാജ്ജ്ഞാനോപയാതം

ബ്രഹ്മദേവദമേസുവിരാഃ

വ.-8

അനവതം:-

അശ്വിനാ	— ഹേ അശ്വിനൌ
വാം ഏതാനി വർത്താനി	— യുവയോഃ വൃദ്ധിസാധനാനി
ബ്രഹ്മ, സ്തോമം	— ബ്രഹ്മ, സ്തോത്രം ച
ഗൃഥ്സ-മദാസഃ അക്രൻ	— ഗൃത്സമദാഃ അകർവ്വൻ
താനി ഹേ നരാ,	— ബ്രഹ്മാണിത്യാത്രം ച, നേതാരൌ
ജ്ഞാനോ ഉപ യാതം	— ഭഗംപ്രിയമാണൌ യുവാദുപഗൃഹ്യാതം

4 നാവാപനഃപരയതഃയഗേവ
 നദ്യേവനളപധീവപ്രധീവ
 ശ്വാസനവനോഅരിഷണ്യതന്തുതാം
 വ്യഗ്രലേഖവിസ്രസഃപാതമസ്മാൻ

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വിനേ)

നാവാ-ഇവ	— നാവാവിവസിന്ധൂൻ
നഃ പരയതഃ	— അസ്മാൻ ഒട്ടോണി പരയതഃ
യഗാ-ഇവ	— യഥാരഥസ്യയഗേ
നദ്യാ-ഇവ	— യഥാ ച രഥചക്രനാഭീഫലഭേ
ഉപധി-ഇവ	— യഥാ തത്പാശ്വസ്ഥ ഫലഭേ
പ്രധി-ഇവ നഃ	— യഥാചക്രഗ്രാഹ്യവലയൗ രഥഃ പരയതഃ തഥാ അസ്മാൻ ഒട്ടോണി പരയതഃ
(കിംച) ശ്വാസന-ഇവ	— ശ്വാസാവിവ, യഥാശ്വാസൗ ബാധകേദ്യോ രക്ഷന്തൗതന്തോർ ഹിംസാം അപനയതഃ തഥാ
നഃ തന്തുതാം	— അസ്മാകമങ്ഗാനാം
അരിഷണ്യം	— അരിഷണ്യൗ അഹിംസകൗ വേതം
വ്യഗ്രലാ-ഇവ	— യഥാ തന്തുത്രാണേ തഥാ
വി-സ്രസഃ അസ്മാൻ	
പാതം	— ജരായാ യവാം രക്ഷതം

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അശ്വികളേ, തോണികൾ പുഴകളുടെ
 ഏകദേശപോലെ ഞങ്ങളെ ആപത്തുകളുടെ ഭേദകരയെത്തിയ്ക്കണം.
 തേരിന്റെ നകംപോലെയും, തേർചക്രത്തിന്റെ അഴികൾ
 പിടിപ്പിക്കുന്ന നടുമുട്ടുപോലെയും അതിന്റെ അഴികൾ ചെ
 ന്നെന്നു പുറംപോളപ്പോലെയും (ഉറപ്പാടുള്ളി) ഞങ്ങളെ ആ
 പത്തുകളുടെ ഭേദകരയെത്തിയ്ക്കണം. കൂടാതെ നായ്ക്കൾ (വളർച്ച
 ന്നവനെ) അക്രമികളിൽ നിന്ന് ഭോരരക്ഷചെയ്യുന്ന പോലെ
 ഞങ്ങളുടെ അപയവങ്ങളെ കേടേൽപ്പിക്കാത്തവരായി ചേർക്ക
 ണം. (അശ്വികൾ വൈദ്യരുമാണല്ലോ). ഗാരിരക്ഷകങ്ങളായ
 ആയുധങ്ങൾ രക്ഷിയ്ക്കുന്നപോലെ ജരയിൽ നിന്ന് ഞങ്ങളെ
 രക്ഷിക്കണം..

5 വാതേവാജ്ജര്യാനഭ്യേവരീതി
 രക്ഷീഇവചക്ഷുഷായാതമദ്വാക്
 ഹസ്താവിവതന്വേദശംഭവിഷ്യാ
 പാദേവനോനയതംവസ്യോഅച്ഛ

വ. 4

അന്വയം:-

(ഹേ അശ്വിനേ,

വാതാ-ഇവ അജ്ജര്യം

നദ്യാ-ഇവ രീതിഃ

അക്ഷീ-ഇവ ചക്ഷുഷാ

അദ്വാക് ആ യാതം

(കിംച) ഹസ്തേ-ഇവ

പാദാ-ഇവ

തന്വേ ശം-ഭവിഷ്യാ

നഃ വസ്യഃ

അച്ഛ നയതം

— വാതാവിവജരിതമശക്യേ

— നദ്യാവിവശീഘ്രം ഗന്താരേ
 യവാം (വ്യത്യയേനൈക
 വചനം)

— അക്ഷീണീവ ഭഗ്നേന

— അസുഭദീമഖമാഗച്ഛതം

— പാദാവിവ

— ശരീരായ സുഖസ്യ

ഭാവയിതൃതമേ യവാം

— അസ്മാൻവസീയഃ, ശ്രേഷ്ഠം ധനം

— അസ്മാൻ പ്രതിപ്രാപയതം

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അശ്വികളേ, വായുക്കൾപോലെ ക്ഷീ
 ണിപ്പിക്കാൻ പറ്റാത്തവരും നദികൾപോലെ വേഗത്തിൽ
 ഗമിക്കുന്ന പരം കാല്യകൊണ്ടു കണ്ണുകൾപോലെയുള്ളവരുമായ
 നിങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്കു നേരെ വരുമാറാകണം. കൂടാതെ, കൈ
 കൾപോലെയും കാലുകൾ പോലെയും ശരീരത്തിനു ഏറ്റവും
 സുഖദാതാക്കളായ നിങ്ങൾ, ഞങ്ങൾക്കു ശ്രേഷ്ഠമായ ധനം
 (ധർമ്മസാധനമായ ആരോഗ്യധനം) പ്രാപിപ്പിച്ചാലും.

6 ഓഷ്ഠാവിവമധ്യാസ്തേവടന്താ

സ്താനാവിവപിപ്യതംഭീവസേനഃ

നാസേവനസ്തന്വേദാക്ഷിതാരാ

കണ്ണാവിവസ്യശ്രുതാഭൃതമസ്യേ

(കിംച) സു-വീരാഃ
വിദഥേ ബൃഹൽ വദേമ — ശോഭേപത്രാവയം യജേണ
പ്രഭൃതം സ്മരഃ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അശ്വികളേ, നിങ്ങൾക്ക് പുഷ്പിയുണ്ടാകുന്ന ഈ മന്ത്രങ്ങളും സ്തോത്രവും ധൃതാമന്താർ ചൊല്ലിയിരിക്കുന്നു. ആ മന്ത്രസ്തോത്രങ്ങളെ ഏറ്റവും പ്രീതരായി സ്വീകരിച്ച്, നിങ്ങൾ വന്നുചേർന്നാലും. പിന്നെ, സർവ്വപുത്രരോടുകൂടിയ ഞങ്ങളും യജ്ഞത്തിൽ മഹത്തായ സ്തോത്രം ചൊല്ലുന്നു. (ഈ സൂക്തത്തിലെ ഉപമകളുടെ ബാഹുല്യവും സാരഭൂതവും സ്വാഭാസ്യവും ആലോചനീയമാണ്.)

വക്ത്രം-6-സോമാപുഷണൗ ദേവതാ.

1 സോമാപുഷണാജനനായിണാം
ജനനാഭിവോജനാനാപൃഥിവ്യഃ
ജാതൗവിശ്വസ്യഭൂതസ്യഗോപൌ
ദേവാഃ അമൃതസ്യ നാഭിഃ
അകൃന്നധി

അന്വയം:-

ഹേ സോമാപുഷണാ,	— സോമാപുഷണൗ, യുവാം
രയിണാം ജനനാ	— ധനാനാം ജനയിതാരൌ
ഭിവഃ ജനനാ	— ദൃലോകസ്യ ജനയിതാരൌ
പൃഥിവ്യഃ ജനനാ	— പ്രഥിതായാഃ ജനയിതാരൌ
(കിംച) ജാതൌ	— ജാതമാത്രമേവ യുവാം
വിശ്വസ്യ ഭൂതസ്യ	
ഗോപൌ	— സർവ്വസ്യജഗതഃ ഗോപ്താരൌ
ദേവാഃ അമൃതസ്യ നാഭിഃ	
അകൃന്നധി	— അമരണസ്യ ഹേതുരകാർഷ്യഃ

അർത്ഥം:-അല്ലയോ സോമാപുഷണാക്കളേ, നിങ്ങൾ ധനങ്ങളുടെ ഉൽപാദകരാകുന്നു. ദൃലോകത്തിന്റെ ജനയിതാക്കളാകുന്നു. പ്രഥിയുടെ നിർമ്മാതാക്കളാകുന്നു. കൂടാതെ, ജനിച്ചപ്പോൾ

തന്നെ ജഗത്തിന്റെ മുഴുവൻ രക്ഷിതാക്കളായ നിങ്ങളേ ദേവന്മാർ അമൃതത്വത്തിന്റെ, അമരത്വത്തിന്റെ മൂലസ്ഥാനമാക്കി.

2 ഇമൌദേവൗജായമാനൌജുഷന്തേ
 മൌതമാംസിഗൃഹതാമജുഷാ
 ആഭ്യോമിത്രഃപക്വമാമാസന്ത
 സ്സോമാപുഷഭ്യോജനദസ്രിയാസു

അന്വയം:-

ഇമൌ (സോമാപുഷണൌ)

ദേവൌ — ദ്യോതമാനൌ
 ജായമാനൌ — ഉൽപന്നമാത്രാവേവ
 ജുഷന്ത — സർവ്വേവോഃ അജുഷന്ത,
 സേവിതവന്തഃ

(കിംച) ഇമൌ അജുഷാ — അസേവയാനി
 തമാംസി ഗൃഹതാം — നാശയതഃ

(കിംച) ആഭ്യോം
 സോമാപുഷഭ്യോം — താഭ്യോം സഹ
 ഇത്രഃ ആമാസു — തത്ത്വണീഷു
 ഉസ്രിയാസു അന്തഃ — ഗോഷു മധ്യേ, ഉദയപ്രദേശേ
 പക്വം ജനൽ — പരിപക്വം പയഃ ജനയതി

അർത്ഥം.-ശോഭനന്മാരായ ഈ സോമാപുഷാക്കൾ ഇനിപ്പറപ്പാൻ തന്നെ ഏല്പാദേവന്മാരും അവരെ സേവിച്ചു. ഇവർ കൊള്ളുതടാത്ത തമസ്സുകളെ (ഇരുൾകൂടത്തു അല്ലെങ്കിൽ അജ്ഞാനത്തിന്റെ) നശിപ്പിക്കുന്നു. കൂടാതെ ഈ സോമാപുഷാക്കളോടു കൂടിയാണ് ഇത്രൻ യുദ്ധത്തിങ്കലിലും (ബാലന്മാരുടെ മുമ്പായി) പശുക്കളിലും (അകിട്ടിയിൽ) പാകം ചേർന്ന പാലുണ്ടാക്കിയത്.

3 സോമാപുഷ്ണാ¹രജസോ¹പിമാൻ¹.
 സപ്ത¹പത്രം¹രഥചി¹ഗ്വിചിനം¹.
 വിഷുവൃതം¹മനസായു¹ജ്യമാനം¹.
 തംജിന്വഥാ¹പുഷ്ണാ¹പഞ്ചരശ്മി¹.

അന്വയം:—

ഹേ പുഷ്ണാ സോമാ

പുഷ്ണാ,

— കാമാനാം വഷിതാഭൗ ഹേ
 സോമാപുഷ്ണൗ,

രജസഃ വി-മാനം

— ലോകസ്യ പരിഹേദകം,
 സർവ്വമാനം

സപ്ത-പത്രം

— സപ്തതുപത്രം (ത്രയോദശോമാ
 സഃ സപ്തമഃ ഋതുഃ)

അചിഗ്വി-ചിനം

— വിഗ്വിസ്യപരിഹേദ്യം

വിഷു വൃതം

— വിഷ്വക് സർവ്വത്ര
 പരിവർത്തമാനം

പഞ്ച-രശ്മിഃ

— പഞ്ചത്തുരശ്മിഃ
 (ഹേമന്തശിശിരയോഃ
 സമാസാൽ പഞ്ചർത്ഥഃ)

മനസാ യുജ്യമാനം

— മനോമാത്രേണയുജ്യമാനം

തം രഥം ജിന്വഥഃ

— അസ്മാൻ പ്രതിപ്രേയഥഃ

അർത്ഥം:—അല്ലയോ കാമവഷിതാക്കളായ സോമപുഷ്ണാക്കളേ, ലോകത്തിന്ന് ഭുജ്യൻ അളവുമതിരുമിടുന്നതും ഏഴു ഋതുക്കളാകുന്ന പത്രങ്ങളാടുകൂടിയതും (പരിഭൂന്നാമാന്തനായ അധിമാസം ഏഴാം ഋതു) ലോകത്തിന്ന് അളക്കാൻ കഴിയാത്തതും എങ്ങും പുറിത്തിരിയുന്നതും അഞ്ച് ഋതുക്കളാകുന്ന രശ്മികളോടു ചേർന്നതും (ഹേമന്തശിശിരങ്ങൾകൂടി ഒന്നാക്കിയാൽ ഋതുക്കൾ അഞ്ച്) മനസ്സുകൊണ്ടുമാത്രം പുട്ടാപുന്നതുമായ നീങ്ങളുടെ തേർ തെങ്ങൾക്കുനേരേ തിരിച്ചാലും. (ഇവിടെ ഋതുക്കളെ പത്രങ്ങളായും രശ്മികളായും പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അതുപോ

ലെ ലോകത്തിന്ന് അതിരളവുകൾ ഇടുന്നവയെന്ന് ഗുരുക്കളെ വിശേഷിപ്പിക്കുമ്പോൾ ലോകഗതിക്ക്, കാലത്തിന്ന് അതിരളവിടുക എന്നാണഭ്യേശിച്ചിട്ടുള്ളത്. പിന്നെ, ലോകത്തിനുള്ളാൻ കഴിയാത്തതെന്ന് പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതും കാലത്തെപ്പറിയായാണ്.)

4 ദ്വ്യന്യസ്സദനം ചക്ര ഉച്ചാ

പൃഥ്വി വ്യാമന്യോ അധ്യന്തരീക്ഷേ

താവസ്യഭ്യം പുരുവാരം പുരുഷം

രായസ്സോഷം വിഷ്വതാം നാഭീമന്യേ

അന്വയം:-

- അന്യ: — തയോരേക: പുഷാ
ഉച്ചാ ദിവി സദനം ചക്ര — ഉച്ചൈ: ഉച്ഛിതേ ദൃലോകേ
സ്ഥാനം ചകാര
അന്യ: പൃഥ്വിാം — അപര: സോമ: ഓഷധി
രൂപേണ ഭൂമ്യാം
അധി അന്തരീക്ഷേ (ച) — ചക്രരൂപേണ സദനം ചക്ര
താ പുരു-വാരം,
പുരു-ഷം — ബഹുദീർഘരണീയം,
ബഹുകീർത്തിം
രായ: പോഷം — ധനസ്യപുഷ്ടിം (പശ്ചാത്തകം)
അന്യേ നാഭിം — അസ്സാകം വിശ്വസ്യ ഭോഗസ്യ
ഹേതുഭൂതം
അസ്യഭ്യം വി സ്യതാം — വിമുഞ്ചതാം, പ്രവൃച്ഛതാം

അർത്ഥം:-ഇവരിൽ ഒരുവൻ, പുഷാവ്, അത്യുന്നതമായ ദ്യോവിൽ സ്ഥാനം നേടിയിരിക്കുന്നു. അന്യനായ സോമൻ ഭൂമിയിൽ സസ്യ (വല്ലി) രൂപത്തിലും, അന്തരീക്ഷത്തിൽ ചക്രരൂപത്തിലും സ്ഥാനം ഉറപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. അവർ ഏവർക്കും വരണീയവും അധികമായശസ്ത്രവുമായ (പശ്ചാത്തകമായ) ധനപുഷ്ടി എല്ലാ സുഖാനുഭവത്തിനും നിദാനമായി നമുക്ക് വിട്ടു തരട്ടെ, നല്ലട്ടെ.

5 വിശ്വാന്യന്യോഭുപനാജ്ജാന
 വിശ്വാമന്യോജ്ജിപക്ഷാണഛൂതി
 സോമാപുഷണാവവതംധിയംമേ
 യവാഭ്യോവിശ്വാഃ പൃതനാജ്ജേമ

അന്വയം:-

അന്യ: — യുപയോഭോക: സോമ:
 വിശ്വാനി ഭുപനാ ജ്ജാന — സകലാനിഭുപനാനി, ഭൂതജാ
 താനി അജനയൽ
 അന്യ: — അപരി, പുഷാ, ആദിത്യ:
 വിശ്വ: ജ്ജി-പക്ഷാണ:
 ഛൂതി — ജ്ജിപശ്യൻ ഗച്ഛതി
 (പ്രത്യക്ഷമൃത:) ഹേ
 സോമാപുഷണേ, മേ — മമ
 ധിയം അവതം — കർമ്മ രക്ഷതം .
 (കിംപവയം) യവാഭ്യോ (ഹേതുഭ്യോ)
 വിശ്വാഃ പൃതനാഃ ജ്ജേമ — സർവ്വാശ്ശതു:സനാഃ അഭിലപേമ

അർത്ഥം:-സോമപുഷാക്കളിൽ ഒരുപൻ, സോമൻ, എല്ലാ ഭുവനങ്ങളെയും, ഭൂതജാതങ്ങളെയും ജനിപ്പിച്ചു. ഭാ പരനായ പുഷാവ്, ആദിത്യൻ, എല്ലാം നേറെ കണ്ടുകൊണ്ട് പരിജ്ഞ (എന്നി നേരിട്ട്) സോമപുഷാക്കളേ, നിങ്ങൾ മനോവാക്യകായരൂപമായ എന്റെ കമ്മം ധർമ്മാനുസാരമായി രക്ഷിച്ചാലും. പിന്നെ നിങ്ങൾ ഹേതുവായി, നിങ്ങളെക്കൊ ണ്ട് എല്ലാ ശത്രുസേനകളെയും (രാഗദ്രവ്യാദികളെ) ഞാൻ ജയിക്കുവു (ഇവിടെ സേമനെ സമഷ്ടിരൂപനായ ജീവാ ത്താവായും സൂര്യനെ നിസ്സംഗനായ പരമാത്മാവായും കല്പിച്ചിരിക്കുന്ന തന്റെ ധർമ്മക്ഷേത്രം രണ്ടു ശക്തികളോടും പ്രാർത്ഥി കുന്നു.

6 ധീയംപുഷാജിനതുവിശ്വമിനോ

രയിംസോമോരയിപതിദ്യാതു

അവതുദേവ്യഭിതിരനന്ദാ

ബൃഹദഭമേവിദമേസുവിരാഃ

വ 6

അനന്തം:-

പുഷാ വിശ്വം-ഇനന്തം	— വിശ്വസ്യ പ്രീണയിതാ
ധീയം ജിനതു	— അസ്താകം കർമ്മ തപ്തയതു
രയി-പതിഃ സോമഃ	— ധനപതിസ്തോമഃ
രയിം ദയാതു	— ധനമസൃഭ്യം ദദാതു
(കിംപ) അനന്ദാ	— അപ്രത്യുതാ, കേനാപിപ്രാതി കുല്യമപ്രാപിതാ
ദേവീ അഭിതിഃ അവതു	— അസ്താൻ രക്ഷതു
സു-വിരാഃ വിദമേ	
ബൃഹൽ വദേമ	— സുപത്രാനപിതാഃ യജേന്തമഹൽ സ്തോത്രമുച്ചാരയേമ

അർത്ഥം.-സർവ്വലോകത്തിന്നും സത്തുഷ്ടിദാതാവായ പുഷാ
വ് എന്റെ കർമ്മത്തെ തപ്തിക്കട്ടെ, തൃപ്തികരമാക്കട്ടെ, ധന
പതിയായ സോമൻ എന്നിങ്ങ ധനം തന്നെക്കട്ടെ. കൂടാതെ
ആരും എതിരിടാത്ത, ആരാലും എതിർ ചെയ്യപ്പെടാത്ത അഭി
തി എന്നെ രക്ഷിക്കട്ടെ. സർവ്വപുത്രരോടുകൂടിയ ഞാൻ യജ്ഞ
ത്തിൽ മഹത്തായ സ്തോത്രം പൊല്ലാവു.

വക്ത്രം 7-8-9-10 ഗായത്ര്യനുഷ്ടുബ്ബൃഹത്യശ്ഛന്ദാംസി
വായുഃ ഇന്ദ്രവായു, മിത്രാവരജ്ഞൗ, അശ്വിനൗ, വിശ്വേ
ദേവാഃ, സരസ്വതി, ദയാവാപൃഥിവ്യൗ ച ദേവതാ

1 വായോയേതേസഹസ്രിണോ മമാസന്ത്യേഭിരാഗ്നി
നിരുതാനമസോമപിതയേ

അന്വയം:—

ഹേ വായോ, നേ യേ — തവ യേ
 സഹസ്രിണഃ രഥാസഃ — സഹസ്രസംഖ്യാകാഃ റഥാഃ
 തേഭിഃ നിയുത്ഥാൻ — തൈഃ നിയുത്ഥിര്യക്തന്വ്യാം
 സോമ-പിതയേ ആ ഗഹി — സോമപാനാത്ഥമാഗച്ഛ

അർത്ഥം:—അല്ലയോ വായോ, അവിടുത്തെ ആചാര്യനെ ക്കിലുള്ള തേരുകളിൽ (നാനാരുപങ്ങളോടും സർവ്വവിദൂതകളോടും കൂടിയവ) നിയുത്തുക്കളെന്ന കതിരുകളോടുകൂടിയ അവിടുന്ന് സോമപാനത്തിനായി വന്നാലും.

2 നിയുത്ഥാൻവായവാഗഹ്യയശുക്രോദായാമിതേ
ഗതാസിസുന്വതോഗൃഹം

അന്വയം:—

ഹേ വായോ, നിയുത്ഥാൻ — നിയുത്ഥിര്യക്തന്വ്യാം
 ആ ഗഹി — ആഗച്ഛ
 അയം ശുക്രഃ — ദീപ്യമാനസ്സോമഃ
 തേ അയാമി — ഇദ്യം നിയതോഗൃഹീത
 ആസീൽ
 സുന്വതഃ ഗൃഹം — സോമാഭിഷവം കർവ്വന്തോ
 യജമാനസ്യഗൃഹം
 ഗതാ അസി — യാതാഭവസി

അർത്ഥം:—അല്ലയോ വായോ, നിയുത്തുക്കളെന്ന കതിരുകളോടുകൂടിയ അവിടുന്ന് വന്നാലും ഈ തിളങ്ങുന്ന സോമം അവിടേയ്ക്കുപേണ്ടി കൊണ്ടുവന്നുവെച്ചിരിക്കുന്നു. സോമം സംസ്കരിക്കുന്ന യജമാനന്റെ ഗൃഹത്തിൽ (യാഗശാലയിൽ) അവിടുന്ന് പോകുന്നവനാണല്ലോ.

3 ശുക്രസ്യാദ്യഗവാശിര ഇന്ദ്രവായുനിയുത്ഥാഃ
ആയാതപിബതനരാ

അന്വയം:-

ഹേ നരാ, ഇന്ദ്രവായു	— നേതാരാവിന്ദ്രവായു
അഭ്യ നിത്യത്വതഃ	— അസ്തിന്നമനിനിയത്വത്തെ യുവാം (വികേ [ഃ] തിവൃത്യയഃ)
ഗോ-ആശിരഃ	— ഗവ്യംപയഃ ആശ്രയണ സാധനംയസ്യതസ്യ
ശുക്രസ്യ	— ദീപ്തസ്യസോമസ്യപാനാത്മം
ആ യാതം	— ആഗച്ഛതം
(ആഗത്യ, സോമം) പിബതം	

അർത്ഥം:-അല്ലയോ നേതാക്കളായ ഇന്ദ്രവായുക്കളേ, ഇന്നു നിങ്ങൾ നിയന്ത്രിക്കുന്ന വാഹനങ്ങളൊത്തവരായി, പശുവിൻപാൽ ചേർത്തു തിളങ്ങുന്ന സോമം കുടിക്കാനായി വന്നാലും. വന്നു സോമം കുടിച്ചാലും.

4 അയംവാംമിത്രാവതന്നാസുതസ്സാമൃതാപ്യാ
മമേദിഹശ്രുതംഹവം

അന്വയം:-

മിത്രാവതന്നാ, വാം	— ഹേ മിത്രാവതന്നേ, യുവാക്യാം
അയം സോമഃ സുതഃ	— അഭിഷൃതഃ
ഋത-വ്യാ	— ഹേ ഋതസ്യ, യജ്ഞസ്യ, വർദ്ധകേ,
മമ ഇതി ഹവം	— മമൈവാഹ്വാനം
ഇഹ ശ്രുതം	— അസ്തിൻ യജ്ഞേ ശൃണതം,

അർത്ഥം:-അല്ലയോ മിത്രാവതന്നന്മാരേ, നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടിയാണ് ഈ സോമം സംസ്കരിച്ചിരിക്കുന്നത്. അല്ലയോ യജ്ഞവൽകരേ, ഏന്റാതന്നെ വിളിയെ ഈ യാഗത്തിൽ കേട്ടാലും.

5 രാജാനാവനിദൃമാധ്രുവസദസ്യതമേ
സഹസ്രസ്ഥുണആസാതേ

അന്വയം:—

രാജാജനം, അനഭി-ദൃഗ് — ദ്രോണമാനന്തം, തനഭി
 ദ്രോഹ്യാഭാവം, യൌ
 മിത്രാവതരണാ
 ധ്രുവേ, ഉദ്-തമേ — സ്ഥിരം, ഉദ്യുദ്ധ
 സഹസ്ര-സ്ഥൂണേ
 സജസി ഔസാതേ — ഉപവിശന്തഃ (താവാഗച്ഛന്തഃ)

അർത്ഥം:—പ്രകാശമാനന്തം. ആജ്ഞാദായം. ദ്രോഹം
 ചെല്ലാത്തവരായ യാഥാർ. സൗമ്യം. തനകളുള്ള സജ്ജി
 സ്ഥിരവു. ഉദ്യുദ്ധവുമായ സ്ഥാനത്തിരിക്കുന്നവോ, ആ മിത്ര
 വരണന്മാർ എന്നർത്ഥം.

6 താസുഗ്രാണാഘൃതാസുതീ ആദിത്യോദാനന്തസുതീ
 സചേതേ അന്വയാദം.

അന്വയം:—

സം-രാജാ — ആജ്ഞാദായ സമുച്ചാരം
 ശാസ്ത്രാദൈവം
 ഘൃത-ആസുതീ — ഘൃതാണാം
 ആദിത്യം — അഭിതേ: പുത്രം
 ഭാനന്തഃ പതി താ — ഭാനന്തഃ, യനന്ത
 സ്വാമിതേ തേ
 അന്വ-ഹ്വം സചേതേ — അകടിലം, യജമാനം. സേവേതേ

അർത്ഥം:—ഏവദായം. ആജ്ഞാദായം കൊണ്ടു ശാസിക്കുന്ന
 വരം. നൈവേദനം. അപിഷ്ടോദകീയവരം. അഭിതേ പുത്രന്മാ
 രും. ഭാനന്തീനുള്ള യനന്തീനാ സ്വാമികളായ ആ മിത്രവ
 രണന്മാർ കൊടില്ലയില്ലാത്ത, കളങ്കമറ്റ യജമാനനെ പ്രാപി
 ക്കുന്നു.

7 ഗോപുഷ്പാസുതാഗ്രാഹാദാതമശ്വിനാ
 വന്തിദ്രോഹപായം.

അന്വയം:—

ഹേ അശ്വിനാ,

നാസത്യാ,

ഹേ തദ്രാ,

വർതി:

സു-പായ്യം

ഗോ-മൽ, അശ്വ-വൽ

ഉ സു യാതം

— ഹേ അശ്വിനേ, സത്യവാചൈ

— രോശ്രയമാണേ, ദ്രവന്തേ
യുവാം

— മാഗ്നം, തേനമാഗ്നേ

— സുഭിഃ, നേതുഭിഃ, ദേവൈഃ
പാതവ്യം സോമം

— ഗോയുക്തം അശ്വയുക്തം
പ യഥാ വേതി
തഥാ

— സുഷോപവഗച്ഛതം

അർത്ഥം:—അല്ലയോ അശ്വികളേ, സത്യവാദികളേ, ശബ്ദമുണ്ടാക്കുന്നവരേ, നിങ്ങളുടെ മാഗ്നമുണ്ടല്ലോ. അതിലൂടെ നേതാക്കളായ ദേവന്മാരാൽ കടിക്കപ്പെടേണ്ടും സോമത്തെ, ഏപ്രകാരമായാൽ ഞങ്ങൾ പശു കിതിര മുതലായ ധനങ്ങളൊത്തവരാകുമോ, അപ്രകാരം, വേണ്ടപോലെ പ്രാപിച്ചാലും

8 നന്ദശ്വപരോനാന്തരത്വഭയഷ്ഠ്യഷണസു

ദൃശ്ശംസോമർത്വോരിപുഃ

അന്വയം:—

ഹേ വൃഷൺ-വസു,

യൽ പരഃ ദുഃശംസഃ

മർത്യഃ രിപുഃ (യൽ) ന

ആ-ഭയർഷൽ

അന്തരഃ

— ധനസ്യ വർഷിതാരൗ

— ദുരന്ഥഃ ശംസനായോഗ്യഃ

— യദ്ധനം ഉക്തലക്ഷണേതരഃ

— സമീപവത്തിമർത്യഃ രിപുരപി
യദ്ധനം

ന (ആഭയർഷൽ, തദ്ധനമാവോലം)

അർത്ഥം:—ധനവർഷിതാക്കളേ, അശ്വികളേ, യാതൊരു ധനം അകലത്തിലുള്ളവനും പാശാൻ കൊളുത്താവനമായ ശത്രു അപഹരിക്കുകയില്ലയോ, നന്ദപോലെ യാതൊരു ധനം അടുത്തുള്ള ശത്രു അപഹരിക്കുകയില്ലയോ ആ ധനം ആനയി

പ്രാലം, കൊണ്ടുതന്നാലും. (ബ്രാഹ്മ്യശ്ലോകവും ആന്തരശ്ലോകവും അപഹരിക്കാത്ത ധനം ഉത്താനം മാത്രമാകുന്നു. അതു തന്നെത്തന്നെ എന്ന വിവക്ഷ)

9 താനആവോളം¹ഹമശ്ചിനാരയിം²പിശങ്ഗ³സംദൃശം⁴
ധിഷ്ഠാവരിവോവിദം⁵

അന്വയം:-

ഹേ ധിഷ്ഠാ, അശ്ചിനാ,
താ

— ധിഷണാഹ്മൗ, സുതൈൗ
അശ്ചിനൌ, തൗ യുവാം

പിശങ്ഗ-സംദൃശം

— നാനാഭൂപം

വരിവ:-വിദം

— ധനസ്യ ലംഭകം

രയിം ന: ആ വോളം¹ഹം — പശുമസൃഭ്യമാവഹിതം

അർത്ഥം:-സുതൃഹ്വരായ അശ്ചികളേ, ആ നിങ്ങൾ, നാനാ ഭൂപവും ധനം നേടാനുപകരിക്കുന്നതുമായ ധനം, (പശുധനം) ഞങ്ങൾക്കു് ആനയിപ്പാലും. (പുഷ്പധനം നേടാനുള്ള കർമ്മങ്ങൾക്കു് ഒഴിച്ചുകൂടാത്ത പശുധനത്തെയാണിവിടെ അർത്ഥിക്കുന്നതു്.)

10 ഇന്ദ്രോ അങ്ഗമഹദ്യേമമിഷദപുപ്യവൽ

സഹിസ്ഥിരോവിപഷ്ണി:

വ. 8

അന്വയം:-

ഇന്ദ്ര: അങ്ഗമഹൽ അഭി

സൽ യേ.

— അഭിമുഖസ്സൻ അധികമഭിലേൽ
യേകാരണം.

അപ ചുപ്യവൽ

— അപചുവാവയേൽ

ഹി സ: സ്ഥിര:

— കേനാപി ചാലയിതുമശക്യ:

വി-പഷ്ണി:

— വിശ്വസ്യഭൂഷാ

അർത്ഥം:-ഇന്ദ്രൻ, അഭിമുഖനായി അധികമായി എന്തെ കിഴ്ചെടുത്തുന യേകാരണത്തെ വീക്ഷമാറാകണം, നശിപ്പിക്ക മാറാകണം. അവിടുന്ന് ആരാലും വീക്ഷപ്പെടാൻ കഴിയാതെ ഉറച്ചുനില്ക്കുന്നവനും എല്ലാവരിനെയും കണ്ടെന്നവനുമാണല്ലോ.

11 ഇന്ദ്രശ്ചതുര്യയാതിനോനന്ദഃ പശ്ചാദാലംഗശൽ ഭദ്രം വോതിനഃ പുരഃ

അന്വയം:-

ഇന്ദ്രഃ ച	— ഇന്ദ്രഃ പരമേശ്വര്യയുക്തശ്ചേൽ
നഃ തുര്യയാതി	— അസ്താൻ സുഖയേൽ
പശ്ചാൽ നഃ അലം	— പൃഷ്ഠതഃ അസ്താൻ ദുരിതം
ന നശൽ	— ന പ്രാപ്തോതി
നഃ പുരഃ	— അസ്താകം പുരസ്താൽ
ഭദ്രം വോതി	— കല്പ്യാണം ച വേതി

അർത്ഥം.-ഇന്ദ്രൻ പരമേശ്വരത്വമുള്ളവനെങ്കിൽ എന്നെ സുഖിപ്പിക്കുമാറാകണം. പിന്നെ എന്റെ പിന്നിൽ പാപമെന്തു കയ്യില്ല. എന്റെ മുമ്പിൽ മംഗളം വേിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. (പിമ്പിൽ നിന്ന് പാപം എന്നെ ഓരോ വഴിക്കു് ഉത്തുകയ്യില്ല മുമ്പിലാകട്ടെ മംഗളം നിറഞ്ഞുനില്ക്കുകയും ചെയ്യും)

12 ഇന്ദ്രശ്ചാഭ്യുസ്സരിസദ്വാഭ്യോനായം കരൽ ജേതാശത്രുൻവിചഷ്ണിഃ

അന്വയം:-

വി-ചഷ്ണിഃ	— വിവിധസ്യ ഭൂഷാ
ശത്രുൻ ജേതാ	— അസുരാൻ ജേതാ
ഇന്ദ്രഃ സദ്വാഭ്യഃ	
ആശാഭ്യഃ പരി	— പരിതഃ ദിഗ്ഭ്യഃ
അഭയം കരൽ	— കരോതു

അർത്ഥം.-വിവിധ ലോകങ്ങളെ കാണുന്നവനും അസുരന്മാരെ ജയിച്ചവനുമായ ഇന്ദ്രൻ എല്ലാ ദിക്കുകളിൽ നിന്നും എനിക്ക് ഭയമുണ്ടാക്കട്ടെ.

13 വിശ്വേദേവോസആഗതശ്രണതാമഹമഹവം ഏകംബഹിന്നിഷീതേ

അന്വയം:-

വിശ്വേ ദേവാസഃ,	— ഹേ വിശ്വേ ദേവാഃ
ആ ഗത	— ഇഹാഗച്ഛത
മേ ഇമം ഹവഃ ഗുണത	— മദീയമാഹ്വാനമാകണ്ഠയത
ഇദം ബർഹിഃ	— അസ്മിൻ ബർഹിഷി
ആ നി സീദത	— ഉപവിശത

അർത്ഥം:- അല്ലയോ വിശ്വദേവകളേ, ഇവിടെ വന്നാലും. എന്റെ ഈ വിളി കേട്ടാലും. ഈ ദർപ്പിപ്പിലിരുന്നാലും.

14 തീവ്രോവോമധുമാന്യായം ഗുണഹോത്രേഷമംസരഃ
ഏതം പിബതകാമ്യം

അന്വയം:-

(ഹേ വിശ്വദേവാഃ)

തീവ്രഃ	— തീവ്രമദഃ
മധു-മഹൻ, മമംസരഃ	— രസവാൻ, മദകരഃ
അയം (സോമഃ) വഃ	— യഷ്ടഭർത്ഥം
ഗുണ-ഹോത്രേഷ	— ഗുണമദേഷ്വസ്യസുസ്ഥിതഃ
കാമ്യം ഏതം പിബത	— കമനീയം തം പിബത

അർത്ഥം:- അല്ലയോ വിശ്വദേവകളേ, ഉൽക്കടമായ ഉത്സാഹഭാവമുള്ളതും, രസവത്തും, ഹർഷകരവുമായ ഈ സോമം നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി ഗുണമദമായ ഞങ്ങളിലിരിക്കുന്ന കമനീയമായേ അത്ര കുടിച്ചാലും.

15 ഇന്ദ്രജ്യേഷ്ഠാമരുദംഗണാ ദേവാസഃ പൃഷ്ഠരാതയഃ
വിശ്വേമമശ്രുതാഹവഃ

വ. 9

അന്വയം:-

ഹേ ഇന്ദ്ര-ജ്യേഷ്ഠാഃ	— ഇന്ദ്രപുരോഗമാഃ
മരുദംഗണാഃ	— മരുതസമൂഹരൂപാഃ

പുഷ്പ-രാതയഃ	— പുഷ്പാഖ്യോദേവഃ രാതിഃ, ദാതായേഷാംതേ
ദേവാസഃ	— ഹേദേവാഃ
വിശേഷ മമ ഹവം ശ്രുത	— സദ്യ്യേയം മദീയമാഹ്വാനം, ശൃണുത

അർത്ഥം:-ഇന്ദ്രൻ മുമ്പിൽ നടക്കുന്നവരും (ഇന്ദ്രനെ അനുഗമിക്കുന്നവരും) മരുത്സമൂഹത്തോടൊത്തവരും പുഷ്പാവെന്ന ദാതാപോടുചേർന്നുപരമായ ദേവന്മാരേ, നിങ്ങളെല്ലാം എന്റെ വിളികേട്ടോലും.

16 അംബി¹തമേ²നദീ³തമേ⁴ ദേവി⁵തമേ⁶സര⁷സ്വതി⁸
അപ്രശസ്താ⁹ഇവസ്സസി¹⁰ പ്രശസ്തി¹¹മംബനസ്¹²കൃധി¹³

അന്വയം:-

അംബി-തമേ	— മാതൃണാം ശ്രേഷ്ഠേ
നദീ-തമേ	— നദീനാം ശ്രേഷ്ഠേ
ദേവി-തമേ	— ദേവിനാം ശ്രേഷ്ഠേ
ഹേ സരസ്വതി,	
അപ്രശസ്താഃ-ഇവഃ	— ധനാഭാവോദസമൃദ്ധാ ഇവ
(വയം) സുസി	— ഭവാമഃ
ഹേ അംബ	— മാതഃ, സരസ്വതി
നഃ പ്ര-ശസ്തിഃ കൃധി	— സമൃദ്ധിഃകരു, പ്രയച്ച

അർത്ഥം:-അമ്മമാരിൽ വെച്ച് ഉത്തമേ, നദികളിൽവെച്ച് ഉൽകൃഷ്ടേ, ദേവിമാരിൽവെച്ച് ശ്രേഷ്ഠേ, അല്ലയോ സരസ്വതി, ദാരിദ്ര്യത്താൽ ഞങ്ങൾ അപ്രശസ്തന്മാർ (അസമൃദ്ധന്മാർ) പോലെ ആയിത്തീരുന്നു അല്ലയോ അമ്മേ, സരസ്വതി, ഞങ്ങൾക്ക് പ്രശസ്തി, സമൃദ്ധി ഉണ്ടാക്കിയാലും.

17 ത്വേ¹ചി²ശ്ചാസര³സ്വതി⁴ശ്രി⁵തായും⁶ഘി⁷ദേവ്യം⁸
ശ്രുതഹോത്രേഷുമഥ⁹സ്വപ്രജാം¹⁰ദേവി¹¹ദി¹²ദി¹³സ്സി¹⁴നഃ

അന്വയം:-

ഹേ സരസ്വതി, ദേവ്യം	
തേ	— ത്വയി
വിശ്വാ ആയുഷി	
ശ്രീതാ	— വിശ്വാനി, സർവാണുനാനി ആശ്രിതാനി
(സാത്വം) ശൂന-	
ഹോത്രേഷു	— ഗൃത്സമദേഷ്വസ്മാസു
മഥ്സ	— സോമപാനേനതൃപ്ത
(കിംച) ഹേ ദേവി, ന:	
പ്ര-ജാഃ ദിദിഷ്ഠി	— പുത്രാൻ ദേഹി

അർത്ഥം.-അല്ലയോ സരസ്വതി, ദേവിയായ അവിടുനി
ലാണ് എല്ലാ അന്നങ്ങളും നിലനില്ക്കുന്നത്. (നദീരൂപയായ
സരസ്വതിയുടെ ജലങ്ങൾ പരന്നു അവയുടെ നനവിലുമാണ്
സസ്യാദികളും നെല്ലുമുതലായവയുമുണ്ടാകുന്നത്.) ആ അവിടു
ന്ന് സോമപാനത്താൽ ഗൃത്സമദന്മാരായ ഞങ്ങളിൽ തൃപ്തയാ
ലും പിന്നെ, ഞങ്ങൾക്ക് സന്തതി തന്നരുളിയാലും.

18 ഇമാബ്രഹ്മസരസ്വതിജുഷ്സവാജനീവതി
യാതേമന്തഗൃഥ്സമദാഗ്നിതാവതി
പ്രിയാദേവേഷുജുഹ്വതി

അന്വയം:-

ഹേ വാജിനി-വതി,	— അന്നവതി,
ഗൃത-വതി, ഹേ	
സരസ്വതി,	— ഉദകവതി, സരസ്വതി,
ഇമാ ബ്രഹ്മ ജുഷ്സ	— ഇമാനി ബ്രഹ്മാണി, ഹവിഷിസ്വീകരു
യാ മന്ത	— മനനീയാനി
ദേവേഷു പ്രിയാ	— ദേവാനാം പ്രിയാണി തുഭ്യം
തേ ഗൃഥ്സമദാഃ ജുഹ്വതി	

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അന്നവരിയും, ഉദകവതിയുമായ സരസ്വതി, ഗുൽസമഭന്മാർ മനനീയങ്ങളും (മന്ത്രസാധ്യങ്ങളും) ദേവന്മാർക്ക് പ്രിയങ്ങളുമായ ഏവയെയാണോ അവിടേയ്ക്കു ഹോമിക്കുന്നത്, ആ ഹവിസ്സുകൾ സ്വീകരിച്ചാലും.

19 പ്രേതാംയജ്ഞസ്യ ശംഭുവാ യുവാമിദാ വൃണീമഹേ
അഗ്നിം ച ഹവ്യവാഹനം

അന്വയം:-

യജ്ഞസ്യ ശംഭുവാ	— യാഗസ്യ സുഖസംപാദകേ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
പ്ര ഇതാം	— ഉത്തരവേദേഃ പശ്ചിമഭാഗം പ്രതി പ്രഗച്ഛതാം
(പ്രത്യക്ഷകൃത്) യുവാം	
ഇതി	— യുവാമേവ
ആ വൃണീമഹേ	— പ്രാർത്ഥയാമഹേ
ഹവ്യ-വാഹനം	
അഗ്നിം ച	— (ആവൃണീമഹേ)

അർത്ഥം:-യജ്ഞത്തിന്റെ സുഖ (ഫല) ഭാഗികളായ ദ്യാവാപൃഥിവീകൾ ഉത്തരവേദിയുടെ പടിഞ്ഞാറുഭാഗത്തു് വേണ്ട പോലെ വന്നുപേരട്ടെ. (ഏനീനേരിട്ടു്) നിങ്ങളെത്തന്നെയാണു് ഞങ്ങൾ വരിക്കുന്നത്, നിങ്ങളോടാണു് പ്രാർത്ഥിക്കുന്നത്. ഹവിസ്സേന്തുന അഗ്നിയെയും വരിക്കുന്നു.

20 ദ്യാവാനുപൃഥിവീ ഇതം സിദ്ധമഭ്യഭീവിസ്പൃശം
യജ്ഞം ദേവേഷു ഗച്ഛതാം

അന്വയം:-

ദ്യാവാ പൃഥിവീ	— ദ്യൗഃ ഭൂമിശ്ച ഉദേ
സിദ്ധം	— സ്വർഗ്ഗാദേസ്സാധകം
ഭീവി-സ്പൃശം	— ദേവാൻ ഗച്ഛതാം

നഃ ഇമം യജ്ഞം — അസ്മാകമിമം യാഗം
ദേവേഷു അദ്യ യച്ഛതാം — നിയച്ഛതാം

അർത്ഥം.—ദ്യോവും ഭൂവും രണ്ടു ദേവിമാരും, സ്വർഗപ്രാപ്തി
കരവും, ദേവന്മാരെ പ്രാപിക്കുന്നതുമായ ഈ യാഗത്തെ ദേവ
ന്മാരിൽ ഇപ്പോളെത്തിക്കട്ടെ.

21 ആപാമുപസ്ഥമദ്രുമാ ദേവാസ്സീദന്തു യജ്ഞിയാഃ
ഇഹാദ്യസോമപീതയേ

വ 10

അന്വയം -

അദ്രുമാ — ദ്രോഹവജ്ജിതേ, ഹവിശാന
രൂപേ നേ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
വാഃ ഉപ-സ്ഥം — യുവയോസ്സുമീപഃ
യജ്ഞിയാഃ ദേവാഃ — യജ്ഞാഹാദേവാഃ
ഇഹ (യജ്ഞേ) അദ്യ — അസ്മിൻദിനേ
സോമ-പീതയേ ആ
സീദന്തു — സോമപാനായ നിഷണ്ണാ
ഭവതാം.

അർത്ഥം.—ദ്രോഹം ചെയ്യാതെ, ഹവിശാനരൂപകളായ ദ്യാ
വാപൃഥിവികളേ നിങ്ങളുടെ സമീപം യജ്ഞാഹാദായ ദേ
വന്മാർ ഈ യജ്ഞത്തിൽ, ഇന്ന് സോമപാനത്തിനായി നേ
രെ വന്നിരിക്കട്ടെ

വർഗം 11 ത്രിഷുപ്ച്യന്ദഃ കപിഞ്ചലരൂപീരോ ദേവതാ

1 കനിക്രജ്ജന്ദഃപ്രബുവാണ
ഇയ്ഞിവാചമരിതേവനാവം
സുമന്ഗലശ്ചശകന്തേവോസി
മാതാകാചിഭിഭാവിശ്യാവിഭി

അന്വയം:-

കനിക്രമൻ	— പുനഃ പുനശ്ചൈവമാനഃ
ജനഃ പ്ര-ബ്രൂവാൻ	— ജനിഷ്യമാണമത്ഥം സുപയൻ
(കപിഞ്ജലഃ)	
അരിതാ-ഇവ നാവം	— കണ്ണ്യാരഃ നാവമീവ
വാചം ഇയന്തി	— പ്രേരയതി
(അഥപ്രത്യക്ഷതഃ)	
ഹേ ശകന്യേ	— കപിഞ്ജല, ത്വം
സു-മങ്ഗലഃ ച വോസി-	പ്രത്യക്ഷാസ്തവേ
(കിംവ) കാ ചിത്	
അഭി-ഭാ	— കോപ്യഭിവേ
ത്വാ വിശ്വാ	— ത്വാം വിശ്വതഃ, സത്യാസു ദിക്ഷു
മാ വിദൽ	— മാബ്രാപൽ

അർത്ഥം:-വീണ്ടും വീണ്ടും ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചുകൊണ്ടും അതിൽനിന്നുളവാകുന്ന അർത്ഥം സൂചിപ്പിച്ചുകൊണ്ടും ചെളുത്ത തിത്തിരിപ്പക്ഷി (ആ പക്ഷിയുടെ രൂപം പൂണ്ട ഇന്ദ്രൻ) തുഴയുന്നവൻ തോണിയെ എന്നപോലെ വാക്കിനെ വേണ്ടവിധത്തിൽ നയിക്കുന്നു, ഉച്ചരിക്കുന്നു. (എനി നേരിട്ട്) അല്ലയോ തിത്തിരിപ്പക്ഷി, നീ ഏറ്റവും മംഗളകരനായി ഭവിച്ചാലും. ഒരു കേടും (തോലയും) ഒരു ദിക്കിൽ നിന്നും നിന്നെ പ്രാപിക്കാതിരിക്കട്ടെ.

2 മാതാശ്ശേന ഉദ്യയിനാസുപണ്ണോ
 മാതാവിദഭിഷമാൻ വീരോ അസതാ
 പിത്രാമനപ്രദിശം കനിക്രമൻ
 സുമങ്ഗലോഭ്രവാഭിവഭേഹ

അന്വയം:-

(ഹേ ശകന്യേ) ത്വാ ശ്ശേനഃ — ത്വാം പ്രബലഃ പക്ഷീ
 മാ ഉൽ വധീൽ — മാ ഹിംസിൽ
 (ഉത) സു-പണ്ണഃ മാ — ഗന്ധഃ മാവധീൽ

(തഥാ) ഇഷ്ട-മാൻ വീരഃ

അസതാ

— ബാണവാൻ, ഗരാണാംക്ഷേപ്താ

ത്വാ മാ വിദേ

— ത്വാം മാ പ്രാപതേ

(കിംച) പിത്രാം

പ്ര-ദിശം അന

— ഭക്ഷിണാം ദിശം,
ഭക്ഷിണസ്യാം ദിശി

കനിക്രമൻ

— പുനഃ പുനശ്ചൈവ കമ്പൻ

സ-മന്ഗലഃ ഭദ്ര-വാദി

— പ്രകൃഷ്ടകല്യാണം ശോഭന
വാദി സൻ

ഇ-മ വദ

— അസ്മദപിഷയേ മന്ഗലം സുപയ

അർത്ഥം.—അല്ലെ തിത്തിരിപ്പുകുടി, നിന്നെ പ്രബലനായ പരസ്തം കൊല്ലാതിരിക്കട്ടെ. ഗതവൻ കൊല്ലാതിരിയ്ക്കട്ടെ. അന്വേന്തിയ ക്രൂനായ വേടൻ നിന്നടുക്കൽ വരാതിരിക്കട്ടെ. നി വലത്തുഭാഗത്തു വീണ്ടുംവീണ്ടും ശബ്ദമുണ്ടാക്കിക്കൊണ്ടു്, മംഗളാത്മാവായി നല്ലതോതിക്കൊണ്ടു്, ഞങ്ങളുടെ വിഷയത്തിൽ ശുഭം സൂചിപ്പിച്ചാലും.

3 അച്ഛിന്ദ്രദക്ഷിണതോഗ്രഹാണാം

സമന്ഗലോഭദ്രവാദീശകന്തേ

മാനസ്സേനാശതമാലഗംസോ

ബൃഹദ്ദേവീദേവീസുവീരാഃ

വ. 11

അന്വയം:—

ശകന്തേ,

— കവിജ്ഞല, ത്വാം

സ-മന്ഗലഃ, ഭദ്ര-വാദി

— (ചസൻ)

ഗ്രഹാണാം ഭക്ഷിണതഃ

— ഭക്ഷിണസ്യാം ദിശി

അച്ഛിന്ദ്ര

— ശബ്ദംകന്തേ

(ഭക്ഷിണതശ്ചൈവ ശകന്തഃ മന്ഗലസുപകഃ)

(കിംച) നഃ സ്തേനഃ

മാ ഇശത

— മാ ഇശിഷ്യ

അല-ശംസ: മാ — അനന്തമാനാം ശംസകോപി മാ
 ഈശിഷ്യ
 14
 (വയം) സു-വീരാ: —
 വിദമേ ബൃഹൽ വദേമ — പുത്രാഭ്യുപേതാ: യജേണ മഹൽ
 സ്തോത്രമുച്ചാരയേമ

അർത്ഥം.-അല്ലേ തിത്തിരിപ്പക്ഷി, നീ കല്യാണകരനായും, മംഗളദാഷിയായും ഗൃഹങ്ങളുടെ വലത്തുഭാഗത്തു് ശബ്ദിച്ചാലും. (ഗൃഹത്തിന്നു് വലത്തു് ഭാഗത്തു് ശബ്ദിക്കുന്ന പക്ഷി ശുഭസൂചകനെന്നു് വിശ്വാസം) കൂടാതെ, ഞങ്ങളെ കള്ളൻ കീഴടക്കരുതു്. ദുഷ്ടം പറയുന്നവൻ കീഴടക്കരുതു്. ഞങ്ങൾ സൽപുത്രാദികളോടുകൂടി യാഗത്തിൽ മഹത്തായ സ്തൂതി ചെയ്യാവൂ.

വക്ത്രം 12 ജഗത്യതിശക്വര്യമനുസി

1 പ്രദക്ഷിണിഭീഗ്നന്തികാരവോ
 വയോവദന്തഗ്നതുമാശക്വര്യഃ
 ഉഭവോപൗവദതിസാമഗാഹവ
 ഗായത്രംചന്ത്രൈഷ്ടംചാനരാജതി

അന്വയം:-

ശക്വര്യഃ	— കവിഞ്ജലാ:
ഗ്നതു-മാ വയഃ വദന്തഃ	— കാലേകാലേ അന്നം സൂചയന്തഃ
കാരവഃ	— സ്തോതാര ഇവ
പ്ര-ദക്ഷിണിൻ അഭി	
ഗ്നന്തി	— പ്രദക്ഷിണം അഭിവദന്ത
(കിംച) ഉഭേ വാപൗ	— ഗാനം ച ശ്രൗതം ച
സാമഗാ:-ഇവ ഗായത്രം	
ന്ത്രൈഷ്ടം ച	— ഗായത്രം ന്ത്രൈഷ്ടം ച
	സാമനീ ഇവ ശക്വതി:
വദതി	— ശബ്ദയതി
അനു രാജതി ച	— ശ്രബ്ധതഃ അനുരക്താൻ
	കരോതി ച

അർത്ഥം.—തിന്തിരിപ്പക്ഷികൾ നിശ്ചിത കാലങ്ങളിൽ ധാ-
ന്യവിളവ് സൂചിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് സ്നോതാക്കൾപോലെ പ്രദ-
ക്ഷിണംവെച്ചുകൊണ്ട് അഭിഭാഷിക്കട്ടെ. പിന്നെ സാമവേ-
ദികളായ ഉൽഗാതാക്കൾ ഗായത്രസാമവും ത്രൈയുസോമവും
ചൊല്ലുന്നപോലെ, അവ ഗാനവും ശ്രോതവും രണ്ടും ചൊല്ലുന്നു.
കേൾക്കുന്നവർക്കിമ്പമുണ്ടാകുന്നു.

2 ഉദ്ഗാതാവശകനസാമഗായസി
ബ്രഹ്മപുത്രഇവസവനേഷുശംസസി
വൃഷവവാജിഗീശമതിരപിത്യാ
സവ്തോനശ്ശകനേദ്രമാവദ
വിശ്വതോനശ്ശകനേപുണ്യമാവദ

അന്വയം.—

ശകനേ, ഉദ്ഗാതാ-ഇവ	— സാമഗഃ ഇവത്വം
സാമ ഗായസി	— സാമസ്വനം കരോഷി
ബ്രഹ്മപുത്രഃ-ഇവ	— യഥാബ്രാഹ്മണാച്ഛംസി
സവനേഷു ശംസസി	— ശ്രോതസ്വരം കരോഷി
വൃഷാ-ഇവ വാജി	— സേചനസമന്തമാശ്വഃ
ഗീശ-മതിഃ അപി-ഇത്യ	— ബദ്ധവാഃ അഭിഗമ്യയഥാ ശബ്ദം കരോതി തഥാ ത്വമപി
ഏ ശകനേ, സവ്തഃ നഃ ദ്രോ ആ വദ	
ശകനേ, വിശ്വതഃ നഃ പുണ്യം ആ വദ	

അർത്ഥം.—അല്ലെ പക്ഷി, യാഗത്തിൽ ഉൽഗാതാവ് സാമം
ചൊല്ലുന്നപോലെ, സാമസ്വരത്തിൽ നി ഗാനം ചെയ്യുന്നു.
ബ്രാഹ്മണാച്ഛംസി സ്വനങ്ങളിൽ ശബ്ദം ചൊല്ലുന്നപോലെ
നി ശ്രോത(ഭൂഗോള) സ്വരത്തിൽ ശബ്ദിക്കുന്നു പൗരന്യമുള്ള
കുതിര, കുട്ടിയോടുകൂടിയ പെൺകുതിരയുടെ നേരെ ചെന്ന്
ശബ്ദിക്കുന്നപോലെ നീയും, അല്ലെ പക്ഷി, എന്താടും നല്ലത്
ഭാഷിക്കുക. പക്ഷി, നീ എന്താടും സൂക്തം ഭാഷിക്കുക.

3 ആവട്ട്സ്തംഗകനേദ്രോമാവദ
 തുഷ്ണിമാസിനസ്സമതിംചികിദ്ധിനഃ
 യദുൽപതൻവദസികർന്നിര്യമാ
 ബ്രഹ്മദമേവീദമേസുവീരാഃ

വ 12

അ വായം:-

ഹേ ശകനേ, ആ-വദൻ

തപഃ	— ശബ്ദം കർമ്മം
ദ്രോ ആ വദ	— മന്ദഗതം വദ
തുഷ്ണിം ആസിനഃ	— തുഷ്ണിം തിഷ്ണപി
നഃ സു-മതിം ചികിദ്ധി	— ബുദ്ധ്യസ്വ
യൽ ഉൽ-പതൻ വദസി	— യദാ ഉപരി പ്രപതൻ ഭാഷസേ, തദാ
കർന്നിഃ യഥാ	— കർന്നിരിവ വദസി (കർന്നിഃ വാദ്യവിശേഷഃ)
(വയം) സു-വീരാഃ വിദമേ	
ബ്രഹ്മൻ വദേമ	— പുത്രാദ്യപേതാഃ യജ്ഞമഹൽ സ്തോത്രമുച്ചാരയേമ

അർത്ഥം:-അല്ലെ പക്ഷി, ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന നീ
 മംഗളമുറച്ചാലും. മിണ്ടാതെ ചെറുതെ ഇരുന്നാലും. ഞങ്ങളുടെ
 ശോഭനബുദ്ധിയെ മനസ്സിലാക്കുക. പറഞ്ഞുവന്നവനായി നീ
 ശബ്ദിക്കുമ്പോൾ കർന്നി എന്ന വാദ്യവിശേഷംപോലെയാ
 ണ് ശബ്ദിക്കുന്നത്. ഞങ്ങൾ സൽപുത്രാദികളോടുകൂടി യാഗ
 ത്തിൽ മഹത്തായ സ്തോത്രം ചൊല്ലാവും.

(മേൽ പറഞ്ഞ 11-ാം 12-ാം വർഗ്ഗങ്ങൾ മംഗളയാത്ര കൾ
 ക്ക് ചൊല്ലപ്പെടുന്നവയാണ്.)

വർഗ്ഗം 13-14-15-16 വിഗ്രഹിതഃ ജ്ഞിഃ ത്രിഷുപ്തഃ അഗ്നിശ്ചേവതാ.

1 സോമസ്യഭാതവസുവക്ഷ്യഗ്നേ
 വഹ്നിഃപകതമവിദമേയനയ്യ
 ദേവ്യാഃ പൃഥ്വിത്യഗ്നേതാദി,
 ശമായേതാഗ്നേതന്വജുഷസ്യ

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, (ത്വം)

വിദമേ

— യദേവ

യജയ്യേ

— യജ്യം

സോമസ്യ വഹ്നിഃ

— വോഽരോഃയം

മം പകതമ

— മം കൃതവാനസി, തം മാം

തവസു വക്ഷി

— നവസിനം, ബലിനം

കാമയസ്യ

(കീംപ) ദേവാൻ അപ്ത

ദീദ്യൽ

— അഭിദീപ്യമാനോഹം

അഗ്നിഃ യദേവ

— ഗ്രാവാണം അഭിഷവണായ

യനജ്മി

ഗം-ആയേ

— ശാമയാമി, ശസ്യാമി, ബ്ലാമി

(പ)

(കീംപ) ഹേ അഗ്നേ,

തന്വം ജുഷസ്യ

— ശരീരരക്ഷായൈ സേവസ്യ

അന്വയം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുന്ന് യജ്ഞത്തിൽ യജി
 ജ്ഞാനായി യാതൊരെന്നെ സോമവാഹകനാക്കിയോ, ആ ഹി
 നെ ബലവാനാക്കാനമിച്ഛിച്ചാലും കൂടാതെ. ദേവന്മാരേ,
 (സ്തുതികൊണ്ടും ഹവിസ്സുകൊണ്ടും) പ്രജലിപ്പിക്കുന്ന ഞാൻ
 സോമം പതച്ച സംസ്കരിക്കാനായി പിടിക്കല്ലേത്തുന്ന അവി
 ടത്തെ സ്തുതിക്കുകയും ചെയ്യുന്ന അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞങ്ങളുടെ
 ശരീരരക്ഷയ്ക്കായി ഞങ്ങളെ സ്വീകരിച്ചാലും.

2 പ്രാഞ്ചം യജ്ഞം ചക്രവർത്തംഗീ
 സ്തമിഭീരഗ്നിം നമസാദവസ്യൻ
 ദിവശ്ശശാസുവിദമാകവീനാം
 ഗൃഹ്സായചിത്തവസേഗാതുരീഷുഃ

അന്വയം:-

(ഹേ അഗ്നേ, വയം) യജ്ഞം	— പ്രകണ്ഠേണഗച്ഛതമകാർഷു
പ്രാഞ്ചം ചക്ര	— മദീയാസ്തുതിഃ ഏധതാം
ഗീഃ വർത്തം	
അഗ്നിം സമിഭീ-ഭിഃ	— അസ്തദീയാഃ പരിചരേയുഃ
നമസാ ദവസ്യൻ	— ദൃലോകാഭാഗത്യ ദേവാഃ
(കിംച) ദിവഃ	
കവീനാം വിദമാ	— സ്തോത്രപ്രണാം ജ്ഞാനാനി
ശശാസുഃ	അന്വശിഷൻ
(അപിച) ഗൃഹ്സായ	— സ്തോതവ്യായാഗായേ
തവസേ ഗാതുഃ	— വൃദ്ധയേ സ്തോതും
ഇഷുഃ ചിർ	— സ്തോതാരഃ ഇച്ഛന്തി ച
	(ചിദിതിചാരേ)

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞാൻ അർപ്പിക്കുന്ന യജ്ഞം വേണ്ടപോലെ പ്രാപിക്കുന്നവനാകാറു, അനുഷ്ഠിക്കുന്നവനാകാറു. എന്റെ സ്തുതി വർദ്ധിക്കട്ടെ. എന്റെ കൂട്ടർ ചമതകൾ കൊണ്ടും ഹവിസ്സുകൾ കൊണ്ടും അഗ്നിയെ പരിചരിക്കട്ടെ പിന്നെ ദേവന്മാർ ദ്യോവിൽനിന്ന് വന്ന് സ്തോതാക്കളുടെ ജ്ഞാനങ്ങളെ ആശംസിക്കട്ടെ. (അഭിനന്ദിക്കട്ടെ) കൂടാതെ, സ്തുത്യനായ അഗ്നിക്ക് ബലത്തിനായി സ്തോതാക്കൾ സ്തുതിക്കാനമിച്ഛിക്കുന്നു.

3 മയോദയേമേധിരഃപുരുഷേഷോ
 ദിവസ്സബസ്യജ്ജന്മാപൃഥിവ്യാഃ
 അവിന്ദന്നദശ്ശതമപ്സന്ത
 ദേവാസോഅഗ്നിമപസിസ്വസ്വണാം

- മഹി-ത്വാ അരുഷം — മഹത്വേനാനോചമാനം, അപ്പു സ്ഥിതമഗ്നിം.
- അവർദ്ധയൻ — സ്വകാര്യഭൂതാഭിഃ ഓഷധിഭിഃ വൃദ്ധിം പ്രാപിതവത്യുഃ
- (കിംച) ശിശുഃ ന ജാതം — യഥാജാതം ശിശുഃ
- അശ്വാഃ അഭി ആരുഃ — ബദ്ധവാഃ അഭിഗച്ഛന്തി, തഥാ നഭ്യഃ ഉൽപന്നമാത്രമഗ്നി മദ്ധ്യോരുഃ, അഭിജഗ്മുഃ
- (അപിച) ദേവാസഃ അഗ്നിം ജനിമൻ വപുഷ്യൻ — ജന്മനി വപുട്ടീഹ്നിമകുപ്തൻ

അർത്ഥം.-ഒഴുക്കറ്റ മഹതികളായ നദികൾ, പ്രകാശമാ നന്നും, ശുഭ്രനുമായി ജനിച്ച്, സ്വന്തം മഹത്വം കൊണ്ട് ഭാ സ്വമാനനായ അഗ്നിയെ (വളർത്താനായി) സസ്യാദികൾ എത്തി ചുളുട്ടി. പെൺകുതിര, പെറ്റ കുട്ടിയെ അടുക്കുന്ന പോലെ, ആ നദികൾ അഗ്നിയെ സമീപിച്ചു (ലാളിച്ചു) പിന്നെ ദേവന്മാർ പിറവിയിൽ അഗ്നിയുടെ ശരീരം പ്രജ്വലിതമാക്കി.

5 ശുക്രേഭീരങ്ഗൈരജആതതന്വാൻ
 ക്രതുപുനാനഃകവിഭിഃപവിത്രൈഃ
 ശോചിവസാനഃപര്യായുരപാം
 ശ്രിയോമിമീതേബൃഹതീരന്തനാഃ

വ 13

അന്വയം.-

- (അഗ്നിഃ) ശുക്രേഭിഃ അങ്ഗൈഃ — ശുക്രൈസ്തേജോഭിഃ
- രജഃ ആ-തതന്വാൻ — അന്തരീക്ഷമാതന്വാൻ വ്യാപ്തവൻ
- ക്രതുഃ — കരുണാം കരുതാരം യജമാനം
- കവി-ഭിഃ പവിത്രൈഃ — ക്രാന്തപ്രഭൈഃ ശോധകൈ രസ്തേജോഭിഃ

പുനാനഃ	— ശോധയൻ
ശോചിഃ പരി വസാനഃ	— ദീപ്തിം വസ്രസ്ഥാനീയം പരിതഃ ആച്ഛാദയൻ
അപാം ആയുഃ	— അപസ്യതാം, കർമ്മവതാമനം
ബൃഹതിഃ അനൂനാഃ	— പ്രഭൃതാഃ സസൃണ്ണാശ്രിയശ്ച
ശ്രിയഃ	— കരോതി
മിമീതേ	

അർത്ഥം.—അഗ്നി തെളിപ്പുറം തേജസ്സുകളാൽ അന്തരിക്ഷത്തെ വ്യാപിച്ച്, കർമ്മിയായ യജമാനനെ ജ്ഞാനാത്മകങ്ങളും ശുദ്ധീകരിക്കുന്നവയുമായ തേജസ്സുകളാൽ പവിത്രീകരിച്ചുകൊണ്ടു്, വസ്രത്തിന്റെ സ്ഥാനത്തു് പ്രകാശം പുറച്ചുകൊണ്ടു്, കർമ്മാനുഷ്ഠാനങ്ങളുടെ ഹവിസ്സിനെ മഹത്തു്കളും പുണ്യങ്ങളുമായ ഐശ്വര്യങ്ങളാക്കിപ്പ്രയുക്തം.

6 വപ്രാജാസിമന്ദതിരഭഞ്ചാ
ദിവോയഹിരവസാനാഅൻഗ്നാഃ
സനാജത്രയവതയസ്സയോനി
രേകംഗംഭധിരേസപ്സവാണിഃ

ഭാഗ്യായം.—

(അഗ്നിഃ) ദിവഃ യഹിരഃ	— അന്തരിക്ഷസ്യാപത്യഭൃതാഃ
അപസാനാഃ	— വസ്രമനാച്ഛാദയന്ത്യഃ, (മസ്രസ്ഥാനീയസ്യ ജലസ്യവിദ്യമാനത്വാൽ)
അനഗ്നാഃ, അനദതിഃ	— അഭക്ഷയന്തിഃ
അഭഞ്ചാഃ	— അഹിംസിതാഃ മാതൃഭൃതാഃ ആപഃ
അത്ര സിം വപ്രാജ	— തത്രസർവ്വതഃ വ്രജതി
(അഗ്നിരപാം ശോഷകഃ, തം ചാപശ്ശമയന്തി, തദേവേനാബ്ധിത്യക്തം ഭവതി)	
(കിംച താ അപി)	
സനാഃ	— സനാതന്ത്യഃ

യുവതയഃ	— നിത്യതതണ്യഃ, നിത്യവൃദ്ധഃ
സ-യോനിഃ	— സമാനമന്തരിക്ഷം സ്ഥാനംയാസാംതഃ
സപ്തവാണിഃ ഏകം	— നദ്യഃ അഗ്നിഃ
ഗർഭഃ ദധിരേ	— ഗർഭസ്ഥം ദധതേ

അർത്ഥം.—അന്തരിക്ഷത്തിന്റെ സന്തതികളും വസ്രസ്ഥാനത്തു് ജലമല്ലാതെ വേറെ ഉടപ്പില്ലാത്തവരെങ്കിലും ജലത്തിന്റെ ആച്ഛാദനംകൊണ്ടു് നഗ്നകളല്ലാത്തവരും ഒന്നും ഭക്ഷിക്കാത്തവരും ആരാലും കേടേല്പിക്കപ്പെടാത്തവരുമായ അപ്പകളെ (ജലങ്ങളെ, നദികളെ) അഗ്നി ഏന്വാടും പ്രാപിച്ചു. (അഗ്നി, ചെള്ളത്തെ കുറുക്കുന്നവനും, വെള്ളം അഗ്നിയെ ആറുന്നവനുമായിരിക്കട്ടെ. രണ്ടു ശക്തികളുടെ സംഗമത്തിൽ രണ്ടുമില്ലാതായി എന്ന് പറയപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.) കൂടാതെ സനാതനികളായ തന്മണികളും, (കാലപ്പഴക്കംകൊണ്ടു് നിത്യവൃദ്ധകൾ എന്നും പറയാം) അന്തരിക്ഷത്തിൽ ഏകസ്ഥാനത്തോടുകൂടിയവരുമായ ഏഴു നദികൾകൂടി ഒരുത്തനെ, അഗ്നിയെ, ഗർഭസ്ഥനായി ധരിച്ചു.

7 സ്തീണ്ണാഅസ്യസഹതോവിശ്വരൂപാ
ഏതസ്യയോനൌസ്രവഥേമധുനാം
അസ്ഥുരത്രധേനവഃപിമ്പമാനാ
മഹിദസ്യസ്യമാതരാസമീപി

അന്വയം:—

ഏതസ്യ യോനൌ	— ഉദകസ്യസ്ഥാനേ, അന്തരിക്ഷേ
സഹതഃ വിശ്വരൂപഃ	— പൂജീഭൂതഃ, നാനാരൂപഃ
സ്തീണ്ണഃ അസ്യ	— സമുത്പന്നഃ, അഗ്നഃ രശ്മയഃ
മധുനാം സ്രവഥേ	
അസ്ഥുഃ	— ഉദകാനാംസ്രവണേസതി തിഷ്ഠന്തി

പിന്മുഖം	— പുരുഷാണാം ആപഃ
അത്ര യേനവഃ	— അഗ്നൗ പ്രീണയിത്ര്യഃ അപേൻ
സം-ഈചി	സമഞ്ജതേ, ശോഭാനേ
മഹി	— മഹതേ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
മൃഗസ്യ മാതരഃ	— ദേവീനീയസ്യാഗ്നഃ മാതരൗ
	വേതി

അർത്ഥം-ജലസ്ഥാനമായ അന്തരീക്ഷത്തിൽ കൂടുകൂടി പലരൂപങ്ങളിൽ ഏകം ചിതറിയ അഗ്നിയുടെ രശ്മികൾ വെള്ളങ്ങളുടെ ഒഴുക്കിൽ നില്ക്കുന്നു. (വെള്ളച്ചാട്ടങ്ങളിൽ നിന്ന് വൈദ്യുതാഗ്നി കിട്ടുന്നുണ്ടല്ലോ, അപ്പോൾ ഒഴുക്കിൽ അഗ്നി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു എന്നതു് ആലങ്കാരികമായ പ്രസ്താവമല്ല.) നിറഞ്ഞുവഴിയുന്ന ജലങ്ങൾ അഗ്നിയിൽ പ്രീതികാരിണികളായി ഭവിച്ചു. മഹതികളായ ദ്യാവാപൃഥിവികൾ ദേവീനീയനായ അഗ്നിയുടെ അമ്മമാരായും ഭവിക്കുന്നു.

8 ബ്രഹ്മാണസ്സനോസഹസോവ്യദ്യൗ
 ദധാനശ്ശുക്രാദസോവപുഷി
 ചോതന്തിയാരാധ്യനോഽഗ്നസ്യ
 വൃഷായത്രവാവൃധേകാവ്യന

അന്വയം:-

ഹേ സഹസഃ സുനോ,	— ബലസ്യ പുത്ര,
ബ്രഹ്മാണഃ	— സന്ദർശ്ചാര്യമാണസത്വഃ
ഇക്രാ, രസോ, വപുഷി	— ഭാഗധാണി, വേഗവന്തി,
	അച്ഛിംഷി
ദധാനഃ വി അദ്യൗ	— ധാരയൻ വിദ്യോതസേ
വൃഷായത്ര	— അഗ്നിഃ യസ്മിൻ യജമാനേ
കാവ്യേന വവൃധേ	— സ്തോത്രേണ വൃഷിം പ്രാപ്നോതി
(തദാനിം) ധ്യനഃ	
ഽഗ്നസ്യ	— ധൗമസ്യോദകസ്യ
ധാരാഃ ചോതന്തി	— സ്രവന്തേ
(യഥാ യജമാനസ്തോത്രേണ അഗ്നി സ്തേഷു തദാ വൃഷിർഭവതി.)	

അർത്ഥം.—അല്ലയോ ശക്തിപുത്ര, എല്ലാവരാരും ധരിക്കപ്പെടുന്ന അവിടുന്ന് പ്രകാശവത്തുകളും വേഗവത്തുകളുമായ തേജസ്സുകളേന്തിക്കൊണ്ട്, നന്നായി ശോഭിക്കുന്നു. വഴക്കനായ അഗ്നി എപ്പോൾ യജമാനരുൾ സ്തോത്രത്താൽ വലിക്കുന്നുവോ, തൃപ്തനാകുന്നുവോ, അപ്പോൾ ജലത്തിന്റെ ധാരകൾ ഒഴുകുന്നു. (യജമാനസ്തോത്രത്താൽ അഗ്നി പ്രീതനായാൽ അപ്പോൾ മഴപെയ്യുന്നു.)

9 പിതൃശ്ചിദൃയജ്ഞഃപി വേദ
വ്യസ്യധാരാ അസൃജപി യേനാഃ
ഗുഹാപരന്തഃ സവിഭിശ്ശിവേഭി
ദ്ദിവോ യഹീഭിൻ ഗുഹാബഭ്രവ

അന്വയം:—

പിതൃഃ ഊയഃ	— അന്തരീക്ഷസ്യ ഊധസ്ഥാനീയഃ ജലപ്രദേശം അയമഗ്നിഃ
ജനഃ പാപി വേദ (കിംപായമഗ്നിഃ) അസൃ ധാരാഃ	— സ്വയമേവ ജാനാതി — ഊധസ്സംബന്ധിന്യഃ പയോധാരാഃ
വി അസൃജത് യേനാഃ വി ശിവേഭിഃ സവി-ഭിഃ	— വിമുക്തവാൻ — മാധ്യമികവാപശ്ച വിസൃജതി — ശിവകന്ദൈഃ ആത്മനസ്സവി ഭൂതൈർവ്യായുഭിഃ
ദിവഃ യഹീഭിഃ	— അന്തരീക്ഷസ്യുപത്യഭൂതാഭി രതഭിശ്ച സഹ
ഗുഹാ പരന്തഃ	— ഗുഹായാം വർത്തമാനമഗ്നിഃ
ഗുഹാ ചിത്	— ഗുഹായാം സ്ഥിതിഃ കോപി
ന ബഭ്രവ	— പ്രാപ്തം സമരേണാനാമപൽ

അർത്ഥം.—അന്തരീക്ഷത്തിന്റെ അകിടായ ജലപ്രദേശത്തെ ഈ അഗ്നി സ്വയമറിയുന്നു. പിന്നെ ഈ അഗ്നി ആ അകിട്ടിൽനിന്ന് ജലധാരകളെ വിടുന്നവനായി. മാധ്യമികവാ

കകളെയും വിട്ടു. മംഗളകാരികളും തന്നിട്ടു ചങ്ങാതികളുമായ വായക്കളോടും അന്നരിക്ഷസന്തതികളായ ജലങ്ങളോടുംകൂടി 'നിഗൃഹമായി വർത്തിക്കുന്ന അഗ്നിയെ അവിടെത്തന്നെ സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന ആക്ഷം പ്രാപിക്കാൻ കഴിഞ്ഞില്ല.

10 പിതുശ്ചഗർഭം ജനിതുശ്ചബദ്രേ

പുഷ്പിരേകോ അധയൽപിപ്യാനാഃ

വൃഷ്ണേസപന്തിശുചയേസബന്ധു

ഉദേ അസ്മൈ മനുഷ്യേന്ദ്രനിപാഹി

വ. 14

അന്വയം:-

(അയമഗ്നിഃ) പിതുഃ ച	— അന്നരിക്ഷസ്യ ച
ഗർഭം.	— വൃഷ്പിഭാരഗർഭഭൂതം
ജനിതുഃ ച	— സർവ്വസ്യ ലോകസ്യ ജനയിതുഃ
	ബ്രഹ്മണശ്ചലോകം,
	ഓഷധ്യാദികം.
ബദ്രേ	— ബിഭേന്തി
ഏകഃ പുഷ്പിഃ പിപ്യാനാഃ	— അഗ്നിരേവബഹവീഃ,
	പ്രായമാനാഃ വൃദ്ധിം പ്രാപ്താഃ,
	ഓഷധിഃ
അധയൽ	— ധയതി, ഭക്ഷയതി
സ-പന്തി	— സമാനഃ സുരന്ദഃ പതിഃ
	യയോന്യേ
ഉദേ മനുഷ്യേ	— മനുഷ്യഭ്യോഹിതേ,
	ഭ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
വൃഷ്ണേ അസ്മൈ ശുചയേ	— വർഷിതേ അഗ്നയേ
സ-ബന്ധു (ഭവന്തഃ)	— അനയോരഗ്നിരേവസമാന
	ബന്ധുഃ
(ഹേ അഗ്നേ, ത്വം നേ)	
നി പാഹി	— ഭ്യാവാപൃഥിവ്യൗ നിതരംരക്ഷ

അർത്ഥം:—ഈ അഗ്നി അച്ഛനായ അന്തരീക്ഷത്തിന് മഴവഴികൾ ഗർഭഭൂതമായി ലോകത്തിന്റെ മുഴുവൻ സ്രഷ്ടാവായ ബ്രഹ്മാവിന്റെ സസൃഷ്ടകമായ ലോകത്തെ ഭരിക്കുന്നു, ധരിക്കുന്നു അഗ്നി ഒരുവൻ തന്നെയാണ് അസംഖ്യങ്ങളും വളന്നുവയുമായ ഓഷധികളെ (സസൃഷ്ടികളെ) ക്ഷേപിക്കുന്നത് സൂര്യന്റെ ഇരുപതിനും മനുഷ്യക്കു നന്നുപെയ്യുന്നവരുമായ ദ്യാവാപൃഥ്വിവികൾ വർഷകനായ ഈ അഗ്നിക്ക് ഒപ്പം ബിന്ധുക്കളാകുന്നു. അല്ലയോ അഗ്നി, അവിടുന്ന് അവരെ നന്നായി രക്ഷിച്ചാലും.

11 ഉരുംമഹാ അനിബാധേവവദ്ധാ
പോഅഗ്നി.യശസസ്സംഹിപുവ്യഃ
ഋതസ്യയോനാവശയഭൂതാ
ജാമീനാമഗ്നിരപസിസ്വസ്പണാം.

അന്വയം:—

മഹാൻ അനി-ബാധേ	—	അയമഗ്നിഃ അസംബാധേ
ഉരും വവദ്ധാ	—	വിസ്മതീണ്ണന്തരീക്ഷേ വദ്ധതേ
ഹി പുവ്യഃ യശസഃ	—	യസ്മാൽ കർമ്മാൻ ബഹുഃ
		അന്നവത്യഃ
ആപഃ അഗ്നിം സം	—	ഉദകാനി സംവർദ്ധയന്തി
(ഏവമേഭിർവൃദ്ധിം		
പ്രാപ്തം) അഗ്നിഃ ഋതസ്യ	—	ഉദകസ്യ
യോനൌ	—	സ്ഥാനേ, അന്തരീക്ഷേ സ്ഥിതഃ
സ്വസ്പണാം ജാമീനാം	—	സ്വതസ്സരന്തിനാം ഭഗനി
		സ്ഥാനീയാനാം ഹേതുഭൂതേ
അപസി ഭൂതാഃ	—	പയസിഭാതമനാസ്സന്
അശയൽ	—	ശേതേ

ഉള്ളിൽ ഗർഭരൂപത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നവനും നേതാക്കളിൽ, രക്ഷിതാക്കളിൽ ശ്രേഷ്ഠനും, മഹാനുമായ യാതൊരാഗ്നി, ഗർഭരൂപത്തെ ഏതിരിടുന്നപനായി യുദ്ധത്തിൽ വീര്യമുററ സ്വന്തം സേനയെ ഭരിക്കുന്നുവോ, എല്ലാവർക്കും ദർശനീയനും സ്വപ്രകാശംകൊണ്ടു മിന്നിത്തിളങ്ങുന്നവനുമായ ആ അഗ്നി ഹവിസ്സേകുന്ന യജമാനനുവേണ്ടി ജലങ്ങളെ ഉൽപ്പാദിപ്പിക്കുന്നു.

13 അപാംഗർഭം ദർശനമോഷധീനാം
 വനാജ്ജാനസുഭഗാവിരൂപം
 ദേവാസശ്ചിന്തനസാസംഹിജഗ്മുഃ
 പനിഷംജാതം തവസംഭവസ്യൻ

അന്വയം:-

സു-ഭഗാ വനാ	— സുഭാഗ്യാ വനനീയാരണിഃ
ദർശനം, വി-രൂപം	— ദർശനീയം, നാനാരൂപം
അപാം, ഓഷധീനാം	
(ച) ഗർഭം	— (അഗ്നിം)
ജ്ജാന	— അജനയൽ
ദേവാസഃ ചിന്ത	— സർവ്വേദേവാ അപി
പനിഷം ജാതം തവസം	— സ്തുത്യംജാതമാത്രം വൃദ്ധമഗ്നി.
മനസാ ഭവസ്യൻ	
സം ജഗ്മുഃ ഹി	— സ്തുത്യം ഉപാഗച്ഛൻവലു

അർത്ഥം.-നല്ല ഭാഗ്യത്തോടുകൂടിയതും എല്ലാവരായും സേവനീയവുമായ അരണി (യാഗത്തിന്നു തീയുണ്ടാക്കാൻ കടയാനുള്ള മരക്കമ്പ്) ദർശനീയനും വിവിധരൂപനും ജലങ്ങളിലും സസ്യങ്ങളിലും ഗർഭരൂപത്തിൽ വർത്തിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നിയെ ഉൽപ്പാദിപ്പിച്ചു. സ്തുത്യനും, ഉണ്ടായ ഉടനെ പടന്നു വളർന്നവനുമായ ആ അഗ്നിയെ എല്ലാ ദേവന്മാരും സ്തുതികൊണ്ടു ഉപാസിച്ചുപോന്നുവല്ലോ.

14 ബൃഹത്തുഭാഗവോദ്യജീക

മഹിംസചന്ദ്രവിദ്യതാനശ്ച

ഗുഹവപുഷഃസദസിസേവന

രപാരഉദ്യേജതംഹനാ

അനന്തം:-

അപാര ഉദ്യേജനം:	— അഗാധേ സമുദ്രോദ്ധയ
അമൃതം ഹനാ:	— ഉദകം ക്ഷന്തം:
ബൃഹത്തഃ ഇതി ഭാഗവ:	— മഹാത്മഃ സൂര്യഃ ഹവ
ശ്ച: വി-ദ്യത: ന	— ദിപ്യതാനാ: വിദ്യത ഇവ
സേവ സദസി	— സ്വകീയേനദനേ, ഭാരതരിക്ഷേ
ഗുഹ-ഇവ	— ഗുഹയാ: ഇവ
വൃഷം ഭാ-ദ്യജീകം	— പ്രവൃഷം പ്രയോദീപ്യമാനം
അഗ്നിം സചന്ദ	— ആഗ്രയന്തി

അർത്ഥം:- അററത്തൊത്ത സമുദ്രത്തിന്റെ നടുവിൽ വെള്ളം മാലിപ്പിക്കുന്ന മഹിമയായ സൂര്യന്മാർ (സൂര്യരശ്മികൾ) തന്നെ, പ്രകാശിക്കുന്ന ഇടിമിന്നലുകളെന്നപോലെ തന്റെ സ്ഥാനമായ ഭാരതരിക്ഷത്തിൽ ഒരു ഗുഹയിലെണപോലെ വളർന്ന പ്രകേളാൽ പ്രദീപ്തനായ അഗ്നിയെ ആശ്രയിക്കുന്നു. (സമുദ്രമധ്യത്തിൽ സൂര്യരശ്മികൾ സ്പഷ്ടിക്കുന്ന ബദ്ധവാഗ്നി യും വൈദ്യുതാഗ്നിയും സൌരതേജസ്സും ആഗോയതേജസ്സും ഒന്നു തന്നെ എന്ന നിഗമനം)

15 ഈളേപത്വായജമാനോഹവിഷി

രീളേസഖിത്വംസ്മൃതിംതികാമ:

ദേവൈരവോമിഹിഹിസംജനിത്ര

രക്ഷാപനോദയേഭിരനീകൈ:

അന്വയം:-

യജമാനഃ (അഹം) — യാചേ

ഹവിഃ-ഭിഃ ത്വാ — ത്വാം

ഈളേ ച — പശ്വാദിലക്ഷണം യനിയോചേ

സു-മതി-നി-കാമഃ — യേഹവിഷയാ. ബുദ്ധി.

കാമയമാനഃ ത്വയാസഹ

സഖി-ത്വം ഈളേ — യാചേ

(ത്വം) ദേവൈഃ (സഹ) —

ജരിത്രേ — സ്തോത്രേ മഹ്യം

അവഃ സം മിമിഹി — പശ്വാദിവിഷയാം രക്ഷാം

സമ്യക് കരു

ദമ്യേഭിഃ അനീകൈഃ — നിയന്തർവ്യസ്തേജാഭിഃ

നഃ രക്ഷ ച — അസ്ഥാൻ പാലയ

അതം യജമാനനായ ഞാൻ ഹവിസ്സുകളോടുകൂടി അവി

ടുത്തോടു പശുക്കൾ മുതലായ ധനം യാചിക്കുന്നു. ധർമ്മവി

ഷയത്തിലൂന്നിയ ബുദ്ധി. ആഗ്രഹിക്കുന്ന ഞാൻ, അവിടുത്തെ

സഖ്യം യാചിക്കുന്നു. ദേവന്മാരോടുകൂടി അവിടുന്ന് സ്തോതാ

വായ എന്നിങ്ങ പശു മുതലായ വിഷയത്തിലുള്ള രക്ഷ നന്നായ

രജിയായും. അവിടുത്തെ നിയന്ത്രണത്തിൽ (അധീനത്തിൽ)

ഉള്ള തേജസ്സുകളാൽ എന്നെ പാലിച്ചാലും.

16 ഉപക്ഷേപാരസ്തവസുപ്രണിതേ

ഗോവിശാനിധന്യാദധാനാഃ

സുമേതസാശ്രവസാതുജമാനാ

അഭിഷ്യാമപ്യത്നായുരദേവാൻ

അന്വയം:-

ഹേ സു-പ്രണിതേ,

അഗോ, — ശോഭനപ്രണയന, അഗോ,

ത്വ ഉപ-ക്ഷേപാരഃ — ഉപഗന്താരഃ

വിശാനി ധന്യാ — സപ്താണി ധന്യാനി, ധന

പ്രാപ്തിഹേതുകാനി കർമ്മാണി

ദധാനാ:	— വിദധാനാ:, കർപ്പ്താ:
തുഞ്ജമാനാ:	— ഹവിഷി പ്രയച്ഛതാ:
(വയം) സ-രേതസാ	
ശ്രൂപസാ	— ശോഭനവീര്യേണ ത്വൽ കൃതാനേന
അഭേവേൻ	— ദേവാനപുജയന്താ:
പുതനാ-യുൻ	— ശരീരാദ്യുപദ്രവകാരിണശ്ചതുൻ
അഭി സ്യാമ	— അഭിഭവേമ

അർത്ഥം:-നന്നായി (മനോവാഗ്വൃത്തികളെ) നയിക്കുന്ന അഗ്നേ, അവിടുത്തെ സമീപിച്ച് ധനപ്രാപ്തിക്കുതകിയ കർമ്മങ്ങൾ ചെയ്യുകൊണ്ട്, ഹവിസ്സേകുന്ന ഞങ്ങൾ അവിടുന്നേകിയ വീര്യമേറിയ അന്നത്താൽ, ദേവന്മാരെ ഗണിക്കാത്തപരം ദേഹോപദ്രവകാരികളായ ഗതുകളെ കീഴടക്കാവൂ.

17 ആദേവാനാമവേകേതുർഗ്ഗേ

മത്രോചിശ്ചാനികാവ്യാനിവിഭാൻ

പ്രതിമർത്ത്വം അവാസയോദമുനാ

അൻദേവാൻമിനോയാസിസാധൻ

അന്വയം:-

ഹേ അഗ്നേ, മത്ര:	— സ്തുത്യസ്യാം
ദേവാനാം കേതു:	— യജ്ഞേഷു പ്രജ്ഞാപകാ:
ആ അഭവ:	— ആസമന്താൽ ഭവസി (സർവ്വവ്യാപകോ ഭവസി)

(കീംപ) വിശ്വാനി

കാവ്യാനി

വിഭാൻ ദമുനാ: മർത്ത്വം

— സർവ്വാണി സ്തോത്രാണി

— ജാനംസ്യാം, ഭാഗ്യാനാ:,
മർത്ത്വം, സ്തോത്രം സ്വാഭി
ലക്ഷിതവസ്തുസമ്പാദനേന
പ്രീതാൻ വിധായ ഗൃഹേഷു

പ്രതി അവാസയ:

— പ്രതിവാസയസി

ഭവാനു അനു യാസി — അനുഗമ്യസി ച

18 നിദ്ദേശാണേതതുതോമർത്യാനാഃ
രാജാസസാഭവിദമാനിസാധൻ
ഘൃതപ്രതികളുപിയാവ്യഭൂത
ദഗ്നിർവിശ്വാതികാവ്യാനിവിഭാൻ

അമൃതഃ രാജാ	— നിത്യഃ രാജമാനഃ യോഗിഃ
വിഭിമാനി സാധൻ	— യജ്ഞാൻ സാധയൻ
മർത്യാനാം ദുരോണേ	— അഗ്നിഹോത്രീണാം ഗൃഹേ
നി സസാദ	— നിഷീദതി
വിശ്വാനി കാവ്യൂനി	
വിഭാൻ	— സർപ്പാണി സന്തോത്രാണി
	ജാനൻ
ഘൃതപ്രതീകഃ	— ഘൃതേന സംഗൃക്ഷിതാവയവഃ
ഉഷ്ഠിയാ	— വിസ്തീർണ്ണഃ
അഗ്നിഃ വി അദ്യേതൻ	— വിദ്യേതതേ

അർത്ഥം.—നിത്യനായി, തേജസ്വിയായ അഗ്നി യജ്ഞങ്ങളെ സാധിപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, അഗ്നിഹോത്രികളുടെ ഗൃഹങ്ങൾ തോറം ഇരുന്നരുളുന്നു എല്ലാ സ്തോത്രങ്ങളുടനീയുന്നവനായി, പരന്നപടൻ ആ അഗ്നി നന്നായി ശോഭിക്കുന്നു.

19 ആനോഗഹിസഖ്യേഭിശ്ശിവേഭി

മഹാൻമഹീഭിരൂതിഭിസ്സുരണ്യൻ

അസ്മുരയിംബഹുലംസംതതത്രം

സുവാചംഭാഗംയഗസംക്രയിനഃ

അന്വയം:—

സുരണ്യൻ	— സർവ്വതുസരണം, ഗമനമിച്ഛൻ
മഹാൻ (ത്വം) ശിവേഭി:	— ശിവർക്കരെ:
സഖ്യേഭി:	— സഖ്യേ, സഖികളേ:
മഹീഭി: ഉതി-ഭി:	— മഹതിഭീരക്ഷാഭിശ്ച
നഃ ആ ഗഹി	— അസ്മൻ പ്രതിആഗച്ഛ
അസ്മു ബഹുലം	— അസ്മ്യം വിസ്തീർണ്ണം
സം-തതത്രം	— സമുച്ചാരപദ്രവം
	സംതാരകം
സു-വാചം	— ശോഭനവചനം
ഭാഗം, യഗസം രയി.	— സർവ്വേജനീയം, യഗസാ
	യുക്തം ധനം
നഃ ക്രയി	— അസ്മ്യം ദേഹി

അർത്ഥം.—എങ്ങും ഗമിക്കാനിച്ഛിക്കുന്ന മഹാനായ അവിടുന്ന് മംഗളകരങ്ങളായ സഖ്യങ്ങളാലും മഹത്തരാലായ രക്ഷണങ്ങളോടുകൂടിയും നമ്മുടെ അടുക്കൽ വന്നരുളിയാലും, പരപ്പാരം എല്ലാ ദ്രോഹബാധകളെയും കടന്നുപാകാൻ പറ്റിയതും ശോഭനവും പ്രിയവും സത്യവുമായ വാക്കോടുകൂടിയതും എല്ലാവരായും ജനീയവും കീർത്തിയുക്തവുമായ ധനം തന്നരുളിയാലും.

20 ഏതാതേ അഗ്നേജനിമാസനാനി

പ്രപുച്ഛായന്തതനാനിവോചം

മഹാന്തിവൃഷ്ണേസവനാകൃതേമാ

ജന്മജന്മന്നിഹിതോജാതവേദാഃ

അന്വയം:-

ഘേ അഗ്നേ, പുച്ഛായന്തേ — പുരാതനായ തുഭ്യം

സനാനി, നൃതനാനി,

മഹാന്തി

— സനാതനാനി, അന്യൈരപിദ്യ
മാനാനി അഭ്യുതനാനി,
മഹനീയാനി

ഏതാ ജനിമ

പ്ര വോചം

ജാത-വേദാഃ

ജന്മൻ-ജന്മൻ

(യാഗാത്മം) നി-ഹിതഃ

(തസ്മൈ) വൃഷ്ണേ

ഇമാ സവനാ കൃതാ

— ജന്മാനി സ്തോത്രാണി,

— പ്രബ്രവാരഃ

— ജാതപ്രജ്ഞഃ

— സർവ്വേഷു മനുഷ്യേഷു

— സന്നിഹിതഃ

— സമ്പദാം വഷിത്രേ അഗ്നയേ

— ഇമാനി സവനാനി കൃതാനി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടേയ്ക്കു സനാതനങ്ങളും (മറ്റുള്ളവക്കറിയാത്ത) നൃതനങ്ങളുമായ ഈ കൃതികൾ, ന്നോത്രങ്ങൾ വേണ്ടപോലെ ചൊല്ലുന്നു. ജാതവേദമെന്ന (ജ്ഞാനവാനായ) അഗ്നി എല്ലാ മനുഷ്യരിലും യാഗത്തിനായി (സർവ്വകർമ്മത്തിനായി, അതിന്റെ പ്രാണജ്ഞയായി) സ്ഥിതിനായിരിക്കുന്നു. ആ അഭിഷ്ഠവർഷിയായ അഗ്നിക്കായി ഈ സവനങ്ങൾ ചെയ്യപ്പെട്ടു.

21 ജന്മജന്മന്നിഹിതോജാതവേദാ

വിശ്വാമിത്രേഭിരിധൃതേജസ്രഃ

തസ്യവയംസമന്തായജ്ഞിയസ്യം

പിദ്രേദ്രൈസമനസേസ്യം

അനന്തം:-

ജന്മൻ-ജന്മൻ	— സർവ്വേഷ്വരനേഷ്യഷു
നി-ഹിതഃ (യഃ)	— സന്നിഹിതഃ ജാതപ്രജ്ഞഃ
ജാത-വേദോഃ	അഗ്നിഃ
വിശ്വാമിത്രേഭിഃ	— വിശ്വാമിത്രൈഃ (പൂജായാം ബഹുപചനം) വിശ്വാമിത്രേണ
അജസ്രഃ ഇധ്യതേ	— അജസ്രാ, അനവരതം ദീപ്യതേ
സു-മന്തേ (വത്തമാനാഃ)	
വയം.	— ത്വദനഗ്രാഹ്യബലൗ വയം
തസ്യ യജ്ഞീയസ്യ	— യജ്ഞാഹ്വസയാഗ്നേഃ
ദേദ്ര സൌമനസേ	— സുമനോ ഭാവേ, അനഗ്രാഹ ബലൗ
അപി സ്യാമ	— ഭവേമ

അർത്ഥം:-ഏല്പാ മനുഷ്യരിലും സ്ഥിതിനായ ജാതവേദേണ
ന്ന യാതൊരഗ്നി വിശ്വാമിത്രനാൽ നിരന്തരം പ്രജാലിപ്പിക്ക
പ്പെടുന്നുവാ, ആ അവിടുത്തെ (അഗ്നിയുടെ) അനുകൂലബലാ
യിൽ വർത്തിക്കുന്ന ഞാൻ ആ യജ്ഞാഹ്വന്റെ മംഗളകരമായ
സൌമനസ്യത്തിൽ വാഴാവു

22 ഇമം യജ്ഞം സഹസാവസ്വാനോ

ദേവത്രാധേഹിസൂക്രതോരരാണഃ

പ്രയംസിഹോതർബൃഹതിരിഷോനോ

ഗേമഹിദ്രവിണമായജസ്ര

അനന്തം:-

ഹേ സഹസാ-വൻ,	— സഹസ്വൻ, ബലവൻ,
സൂക്രതോ	— ശോഭനകർമ്മൻ, അഗ്നേ,
രരാണഃ ത്വം.	— രമമാണസ്ത്വം.
നഃ ഇമം യജ്ഞം.	— അസ്മദീയമിദാനി.
	ക്രിയമാണം യാഗം.
ദേവ-ത്രാധേഹി	— ദേവേഷു നിധേഹി

ഹേ ഹോതഃ	— ദേവാനാമാഹ്വതഃ
ബൃഹതീഃ ഇഷഃ	— മഹാന്ത്യന്നാനി
നഃ പ്ര യംസി	— അസൃഭ്യം പ്രയച്ഛ
ഹേ അഗ്നേ, മഹി	
ഭൂവിണം	— പശ്വാദിലക്ഷണം ധനം
ആ യജസ്വ	— പ്രയച്ഛ (യജിദ്വാനകമ്മാ)

അർത്ഥം.—അല്പയോ ബലവാനം സൽകർമ്മയുക്തനുമായ അഗ്നേ, സത്തുഷ്ടനായ അവിടുന്ന് ഈ നടക്കുന്ന യജ്ഞത്തെ ദേവന്മാരിലെത്തിച്ചുകൊടുത്താലും. ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്ന അഗ്നേ, മഹത്തുക്കളായ അന്നങ്ങൾ ഞങ്ങൾക്ക് തന്നതളിയാലും. അഗ്നേ, പശു മുതലായ ധനം ഞങ്ങൾക്കു തന്നതളിയാലും.

23 ഇളാമഗ്നേപുരുദംസംസനിംഗോ

ശ്ശ്വത്ത്ഥമഹവമാനായസാധ

സ്യാന്നസ്മന്നസ്തനയോവിജാവാ

ഗ്നേസാതേസുമതീർഭൂതാസ്മേ

വ. 16

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, പുരു-ദംസം	— ബഹുകർമ്മാണം
ഗോഃ സനിം ഇളാം	— ഗവാം പ്രഭാത്രീം ഭൂമിം
ഹവമാനായ	— സ്തുവതേ മഹ്യം
ശ്വത്ത്ഥ-മം സാധ	— ചിരകാലം യഥാവേതിതഥാ സാധയ
നഃ സ്മന്നഃ തനയഃ	— പുത്രഃ പൌത്രഃ
വിജാ-വാ സ്യാൽ	— പുത്രപൌത്രാദിരൂപേണ സ്വയം വിജായതേ ഇതി വിജാവാ സ്യാൽ
ഹേ അഗ്നേ, സാ തേ സു-മതീഃ	— പ്രസിദ്ധാ ത്വദീയാനഗ്രഹ ബദ്ധിഃ
അസ്മേ ഭൂത	— അസ്മാസു ഭവതു

അർത്ഥം:-അല്ലയോ അഗ്നേ, നാനാകർമ്മങ്ങളോടുകൂടിയ വളം, പശുക്കളെ നൽകുന്നവളമായ ഭൂമിയെ അവിടുത്തെ സ്തുതിക്കുന്ന ഏനിക്കു് സുപിരമായി (എന്നെന്നും) നേടിത്തന്നാലും. (ഭീഷായസ്സു് തന്നാലും. വിശ്വാമിത്രൻ ചിരഞ്ജീവിയാണല്ലോ. അങ്ങിനെ ചിരായസ്സിനു് പ്രാർത്ഥിക്കുന്നത് സുവികാതല്ല, സർവ്വകർമ്മം ചെയ്ത ലോകമംഗളം നേടാനാണു്.) ഏനിയു പത്രനഃ പെത്രനഃ ഉണ്ടാകാറു്. അല്ലയോ അഗ്നേ, അവിടുത്തെ പ്രസിദ്ധമായ അനുഗ്രഹബലി ഞങ്ങളിൽ ഭവിക്കട്ടെ. (സൗമിയും കർമ്മനിർവ്വഹണത്തിന്റെ അനുസ്മൃതിക്കാണ്. കർമ്മസന്തതി എന്നുതന്നെ പറയാറുണ്ടല്ലോ)

വക്ത്രം-17-18-19 ജഗതിപുനഃ വൈശ്വാനരാഗ്നിദേവതാ.

1 വൈശ്വാനരായധിഷ്ണാതൃതാവ്യധേ
 പുതംപുതമഗ്നയേജനാമസി
 ദ്വിതാഹോതാരം മനഃശത്വപാലതോ
 ധിയാമം നകലിഗസ്തൃണപതി

അന്വയം:-

ഋതംവ്യധേ	— ഋതസ്യ ഉദകസ്യ വർദ്ധിത്രേ
വൈശ്വാനരായ അഗ്നയഃ	— വിശ്വാൻ നരാൻ നയന്തിതി വൈശ്വാനരഃ
പുതം പുതം ന	— യഥാപുതം പ്രീതിം ജനയതി തഥാ
ധിഷ്ണാം ജനാമസി	— സ്മൃതിം ജനയാമഃ,
ദ്വിതാ	— ദ്വിധാ, ഗാർഹപത്യം ഹവനീയത്വപാദ്യം യുക്തം
ഹോതാരം	— ദേവാനാമാഹോതാരമഗ്നിം
മനഃശത്വപാലതഃ പ	
ധിയാ	— മനഃശ്വാഃ പ്രതിജ്ഞകർമ്മണാ
കലിഗം മം ന	— ആയുധവിശേഷഃ മഥമിവ
സം പ്രണപതി	— സംസ്കർപ്പതി

അർത്ഥം.—ജലവലകനായ വൈശ്യാനരംഗിക്കായി (എല്ലാ നരന്മാരെയും നയിക്കുന്നവൻ എന്ന് വൈശ്യാനരപദത്തിന്നർത്ഥം. ചേരെയും പല വിധങ്ങളിൽ, പലയിടങ്ങളിൽ അർത്ഥം പറയുന്നുണ്ട്. അഗ്നിയുടെ ഒരു മുത്തിവിശേഷം) പരിശുദ്ധമായ നെയ്യ് എന്ന പോലെ, നെയ്യ് പോലെ പ്രീതികരമായ സ്തുതിയെ നിർമ്മിക്കുന്നു. ഗാർഹപത്യം ആഹവനീയം എന്നീ രണ്ടു രൂപങ്ങളോടുകൂടിയവനും ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നിയെ മനുഷ്യരും ഋതപിക്കുകയും (സാധാരണന്മാരും യാഗാനുഷ്ഠാതാക്കളും) കർമ്മത്താൽ, ആയുധംകൊണ്ട് തേർ (കേടുവന്നത് ശരിയാക്കുന്ന) പോലെ സംസ്കരിക്കുന്നു. കൂടുതൽ ശുദ്ധനും ശോഭനനുമാക്കുന്നു.

2 സരോചയജനഷാരോദസിളഭേ

സമാത്രോരവേൽപുത്രൗഽധ്യഃ

ഹവ്യവാളഗ്നിരജരശ്ചനോഹിതോ

ദുളഭോവിശാമതിമിപ്സിഭാവസുഃ

അന്വയം:—

സഃ (അഗ്നിഃ) ജനഷാ — ജനനാ

ഉഭേ രോദസി രോചയൽ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ അരോചയൽ പ്രകാശയതി

സഃ മാത്രോഃ ഈഽധ്യഃ

പുത്രഃ അവേൽ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യോഃ സ്തുത്യഃ പുത്രോഭവൽ

ഹവ്യ-വാട് അഗ്നിഃ — ഹവ്യാനാം വോഽഗ്നിഃ

അജരഃ — ജരാഹിതഃ

ചനഃ-ഹിതഃ — യജമാനേ യേനചനഃ, അന്നം നിഹിതം സഃ

ദഃ-ഭഭഃ — ഹിംസിതമശക്യഃ

വിഭാ-വസുഃ — പ്രഭാധനഃ

വിശാം അതിമിഃ — അതിമിവൽപുജ്യഃ (വേതി)

അർത്ഥം:-ആ അഗ്നി ജനനംകൊണ്ടേ ദ്യാവാപൃഥ്വികൾ രണ്ടുപേരെയും പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു അവിടന്ന് ദ്യാവാപൃഥ്വികൾക്ക് വന്ദ്യനായ മകനായിട്ടാണ് ഭവിച്ചിട്ടുള്ളത്. ഹവിസ്സേതുന്ന അഗ്നി എന്നും ജരബാധിക്കാത്തവനായി, യജമാനൻ അന്നം (പുഷ്പി) ഉണ്ടാക്കുന്നവനായി, ആർക്കും ദ്രോഹിപ്പാൻ കഴിയാത്തവനായി, പ്രകാശമാകുന്ന ധനമൊത്തവനായി, ജനങ്ങൾക്ക് അതിഥിപോലെ പുഷ്പനായി ഭവിക്കുന്നു.

3 ക്രത്വാ ദക്ഷസ്യ തത്ത്വോവിധർമ്മണി
ദേവാസോ അഗ്നി ജനയന്ത പിത്തീഭിഃ
തത്ത്വപാനം ഭാനനാ ജ്യോതിഷാ മഹാ
മത്യം ന വാജം സ നിഷ്യന്ത പബ്രുവേ

അന്വയം:-

പിത്തീ-ഭിഃ	— ഉത്താനൈരപലക്ഷിതാഃ
ദേവാസഃ	— ദേവാഃ
തത്ത്വഃ ദക്ഷസ്യ	— വ്യസനേദ്യസ്താരകസ്യ ബലസ്യ
ക്രത്വാ വി-ധർമ്മണി	— കർമ്മണാ വിധാരകേ യജേണ
അഗ്നി ജനയന്ത	— അജനയൻ
ഭാനനാ ജ്യോതിഷാ	— ഭാസമാനേന തേജസാ
തത്ത്വപാനം, മഹാ	— രോചമാനം, മഹാത്തമഗ്നി
മത്യം ന വാജം	— ഭാരസഹമശ്വം അന്നമിവ
സ നിഷ്യന്ത ഉപ ബ്രുവേ	— ലിപ്തമാനോഹം നൈശമി

അർത്ഥം:-ഉത്താനവാന്മാരായ ദേവന്മാർ വ്യസനഹരമായ ബലത്തിന്റെ കർമ്മത്താൽ, (ലോകത്തിന്റെ ദുഃഖത്തിന്നു കാരണമായ പാപത്തിന്റെ മോചനത്തിന്നുവേണ്ടിയ ബലവത്തായ കർമ്മത്താൽ,) ആ കർമ്മം വിശിഷ്ടമായതുകൊണ്ടു യാഗത്തിൽ, അഗ്നിയെ സൃഷ്ടിച്ച മിന്നുന്ന തേജസ്സുകൊണ്ട് തിളങ്ങുന്നവനും മഹാനുമായ ആ അഗ്നിയെ, ചുമടേറാൻ കഴിയാത്ത കതിരതീറ്റയെ എന്നുപോലെ കൊതിയോടുകൂടി ഞാനുസ്മരിച്ചു

4 ആ മരൂസ്യസനിഷ്യന്തോവരേണ്യം
 വൃണീമഹേഅഹ്രയംവാജ്ജഗ്മിയം
 രാതിംഭൂണാമുശിജംകവിക്രതു
 മഗ്മനി.രാജന്തം ടിവ്യേന ശോചിഷാ

അന്വയം:-

മരൂസ്യ	— സ്തുത്യസ്യ വൈശ്വാനരസ്യ സംബന്ധിനം
വരേണ്യം അഹ്രയം ഋഗ്മിയം വാജം	— വരണീയം, അലൗഛാവഹം
സനിഷ്യന്തഃ	— പ്രശസ്യമാനം ലിപ്തമാനാവയം
ഭൂണാം രാതിം	— ഋഷിണം അഭിലഷിത പ്രഭാതാരം
ഉശിജം, കവി-ക്രതും ടിവ്യേന ശോചിഷാ , രാജന്തം	— അഭിലഷ്യന്തം, ക്രാന്തപ്രജ്ഞം — ടിവീഭവേനരോചിഷാ ഭ്രാജമാനം
അഗ്നിം ആ വൃണീമഹേ	— സംഭജാമഹേ

അർത്ഥം:-സ്തുത്യനായ വൈശ്വാനരാഗ്നിയെസ്സംബന്ധിച്ചതും, (അവിടനേകുന്നതും) ശ്രേഷ്ഠവും ലൗഛിക്കാനില്ലാത്തതും പ്രശസ്തവുമായ അന്നം ആഗ്രഹിക്കുന്ന നമ്മൾ, ഋഷികളായ ഭൂതന്മാർക്ക് അഭീഷ്ടമതളിയവനും എല്ലാവർക്കും അഭികാമ്യനും കവിഞ്ഞ ജ്ഞാനമൊത്തവനും സ്വർഗ്ഗീയതേജസ്സാൽ ശോഭിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നിയെ വരിക്കുന്നു, ഭജിക്കുന്നു, ആശ്രയിക്കുന്നു. (പരാനം പരിഹാസ്യമാണ് എന്നാൽ അഗ്നിയരുളുന്ന അന്നം അഭികാമ്യമാണ്. അതാണ് ലൗഛിക്കാനില്ലാത്തതെന്ന് എടുത്തുപറയാൻ കാരണം.)

5 അഗ്നി.സുതായദധിരേപുരോജനാ
 വാജശ്രവസമിഹവൃക്ഷബർഹിഷഃ
 യതസ്രൂപസ്സതപഃവിശ്വദേവ്യം
 തദ്രൂ.യജ്ഞാനാംസാധിഷ്ഠിമപസാം

വ. 17

അനവയം:-

വൃക്ത-ബർഹിഷഃ — സ്തീണ്ണബർഹിഷഃ
 യത-സ്രൂപഃ ജനാഃ — പ്രാപസ്രൂപഃ പ്രതിജഃ
 സുതായ വാജ-ശ്രവസം — സുഖാത്മം മനഷ്യഭ്യഃ
 പ്രേരിതാനം.
 സ-തപഃ, വിശ്വ-ദേവ്യം — പ്രശസ്തദീപിതൃക്തം, വിശ്വ-
 ഭ്യോദേവേഭ്യേഹിതം.
 തദ്രൂ. — ദുഃഖാനാം ദ്രാവകം
 അപസാം യജ്ഞാനാം — കർമ്മവതാം യജ്ഞാനാം,
 യജമാനാനാം.
 സാധി-ഇഷ്ഠി. — സാധിതയജ്ഞം.
 അഗ്നി. ഇഹ പുരഃ
 ദധിരേ — സുവന്തി

അർത്ഥം:-ശാലയിൽ വിരിച്ച ദർപ്പപ്ലോടുകടിയവരും സൂ-
 ക്കുന്ന ഹോമോപകരണം കയ്യിലേന്തിയവരുമായ പ്രതിജ-
 കൾ, സുഖത്തിന്, ക്ഷേമത്തിന്നുവേണ്ടി മനഷ്യർക്ക് അന്ന-
 ഭേത്തിക്കുന്നവരും സപ്രകടനം ഏല്പാ വേവനാക്ഷം ഹിതകാ-
 രിയും ദുഃഖങ്ങൾ ഭൂവിപ്പിക്കുന്ന (നശിപ്പിക്കുന്ന) വനം കർമ്മ-
 വാഹാരയെ യജമാനന്മാർക്ക് മുടക്കംകൂടതെ യജ്ഞം സാധി-
 പ്പിക്കുന്നവരുമായ അഗ്നിയെ മുൻനിർത്തി ഇവിടെ സ്തുതിക്കുന്നു.

6 പാവകശോചേതവഹിക്ഷയം പരി
 ഹോതര്യജ്ഞൈവൃക്ഷബർഹിഷോനരഃ
 അഗ്നേദേവഇച്ഛമാനാസഭാപ്യ
 മുപാസതേദ്രവിണംധേഹിതേഭ്യഃ

അന്വയം:-

ഹേ പാവക-ശോചേ,	— ശോധകദീപ്തേ
ഹോതഃ, അഗ്നേ	— ദേവാനമാഹ്വതഃ, അഗ്നേ
യജ്ഞേഷു പരി	
വൃക്ത-ബഹിഷഃ	— സ്തീണ്ണബഹിഷഃ
ഭവഃ ഇച്ഛമാനാസഃ	— പരിചരണമിച്ഛന്തഃ
നരഃ	— നേതാരഃ, യജമാനാഃ
ആപ്യം തവ ക്ഷയം	— ആപ്തം യോഗ്യം ത്വൽ
	സംബന്ധിനം യോഗ്യഹം
ഉപ-ആസതേ ഹി	— സേവന്തേ വലു
തേഭ്യഃ ദ്രവിണം ധേഹി	— ധനം വിധേഹി

അർത്ഥം:-ശുദ്ധീകരിക്കുന്ന തേജസ്സുറാവനം ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നേ, യജ്ഞങ്ങളിൽ എമ്പാടും വിരിച്ച ദർപ്പേല്ലുകളോടു കൂടിയവരും, അവിടുത്തെ പരിചരണമിച്ഛിക്കുന്നവരുമായ നേതാക്കൾ, യജമാനന്മാർ, പ്രാപ്യമായ അവിടുത്തെ യോഗശാലയെ സേവിക്കുന്നുവല്ലോ; അവിടെ കർമ്മം അനുഷ്ഠിക്കുന്നുവല്ലോ. അവർക്കു, ധനമുണ്ടാക്കിക്കൊടുത്താലും.

7 ആരോദസി അപ്തണദാസ്വർമ്മഹ

ജാതം യദേനമപസോ അധാരയൻ
സോ അധാരായ പരിണീയതേകവി
രത്നോനവാജസാതയേചനോഹിതഃ

അന്വയം:-

(അഗ്നിഃ) രോദസി ആ	
അപ്തണൽ	— ദ്യാവാപൃഥ്വിത്യൗ ആ പുരയൽ
(തഥാ) മഹൽ സ്വഃ ആ	— പ്രഭൃതമന്തരിക്ഷം ആപ്തണച്ച
അപസഃ	— കർമ്മവതോയജമാനാഃ
ജാതം യൽ ഏനം	
അധാരായ അധാരയൻ	— യമഗ്നിം യാഗാർത്ഥം വൃതവന്തഃ
അത്യഃ ന ക്വിപിഃ	— അഗ്നഃ ഇവക്രാന്തഃ, സർവ്വരവ്യപ്തഃ

പനഃ-ഹിതഃ	— യജമാനേഷു നിഹിതാനഃ
സഃ വാജ-സാതയേ	— വാജസ്യഅന്നസ്യലാഭായ
പരി നീയതേ	— യജ്ഞാത്ഥംനീയതേ

അർത്ഥം:-അഗ്നി ദ്യാവാപൃഥ്വികളിൽ നിറഞ്ഞു. വിസ്തീർണ്ണമായ അന്തരീക്ഷത്തിലും നിറഞ്ഞു. കർമ്മവാന്മാരായ യജമാനന്മാർ ഉൽപന്നനായ യാതൊരഗ്നിയെ യാഗത്തിനായി ധരിച്ചുവോ, കൈക്കൊണ്ടുവോ, കത്തിരപ്പോലെ എങ്ങും വ്യാപിച്ചുപരം യജമാനന്മാർക്ക് ധനമുണ്ടാക്കുന്നവനുമായ ആ അഗ്നി അന്നസിദ്ധിക്കായി, യജ്ഞാനുഷ്ഠാനത്തിനുവേണ്ടി, നയിക്കപ്പെടുന്നു, മന്ത്രപൂർവ്വം സ്ഥാപിക്കപ്പെടുന്നു.

8 നമസ്യതഹവ്യഭാതി.സ്വധ്വരം.
 ദിവസ്യതമേത്യജാതവേദസം.
 രഥീര്യതസ്യബ്രഹ്മതോവിപ്ലവ്ണി
 രഗ്നിദ്യോവാനാമവേതിപുരോഹിതഃ

അനവയം:-

രഥീ:	— നേതാ
ബ്രഹ്മതഃ പ്രതസ്യ	
വി-പ്ലവ്ണി:	— കഹതഃ യജ്ഞസ്യദ്രഷ്ടാ യഃ
അഗ്നിഃ ദേവാനാം	
പുരഃ-ഹിതഃ അഭവൽ	— പുരസ്കാർദ്ദ്രഷ്ടവ്യതയാ സ്ഥാപിതഃ അഭവൽ
ഹവ്യ-ഭാതി.	— ദേവേഭ്യോഹവിഷാം ഭാതാരം
സു-അധ്വരം.	— ശോഭനയജ്ഞം
മേത്യം	— മേഘേഭ്യഃ, ഗൃഹേഭ്യോഹിതം
ജാത-വേദസം.	— ജാതപ്രജ്ഞമഗ്നിം
നമസ്യത, ദിവസ്യത	— പുജയത, പരിപരത

അർത്ഥം—നേതാവും മഹത്തായ യജ്ഞത്തിന്റെ ദ്രഷ്ടാവുമായ അഗ്നി, ദേവന്മാരുടെ മുമ്പിൽ കാണത്തക്കവണ്ണം സ്ഥാപിതനായിത്തീർന്നു. ദേവന്മാർക്ക് ഹവിസ്സേകുന്നവനും നല്ല യജ്ഞത്തോടുകൂടിയവനും, (യജ്ഞാത്ഥാവും) ഗൃഹങ്ങൾക്ക് ഹിതകാരിയുമായ (പാപനാഗ്നിരൂപത്തിൽ) ജാതപേദസ്സിനെ (ജ്ഞാനവാനായ അഗ്നിയെ) നമസ്കരിക്കുക, ശുശ്രൂഷിക്കുക. (ഋഗ്വിദ്യയോടു യജമാനൻ പറയുന്നു)

9 തിസ്രോയഹ്വസ്യസമിധഃപരിജ്വനോ
 ഗേർപുനന്നശിജോഋത്യവഃ
 താസാമേകാമധ്യർത്ത്യേഭ്യേ
 മുലോകമുദോഽപജാമിമീയതുഃ

അന്വയം:—

ഉശിജഃ ഋത്യവഃ	— കാമയമാനാ ദേവാഃ
യഹ്വസ്യ പരി-ജ്വനഃ	
അഗ്നേഃ	— മഹതഃ പരിതോഗത്തുരഗ്നേഃ
സം-ഇധഃ	— സമിധിയാഃ, പ്രകാശിയാഃ
തിസ്രഃ	— പാത്ഥിവിവൈദ്യത സൂര്യ രൂപാന്വിതസ്തന്നഃ
അപുനൻ	— അശോധയൻ
(തേ ദേവാഃ) ഭ്യേ	— സർവ്വേഷാം പാലയിത്രിഃ
താസാം ഏകാം	— താസാം തന്തനാം മധ്യേ പാത്ഥിവിഃ തനം
മർത്യേ അധ്യഃ ഉ	— മർത്യലോകേ ന്യധ്യഃ ലല
(ഉതതേ) ദോ (തന്ത)	
ജാമിം ലോകം	— ആസന്നമന്തരിക്ഷം
ഉപ ഇയതുഃ ഉ	— ഗച്ഛതശ്ച

അർത്ഥം—(ഭൂമിയിൽ കയ്യിൽ) കാമിക്കുന്ന ദേവന്മാർ, മഹാനും എമ്പാടും ഗമിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നിയുടെ പ്രകാശമുററ പാത്ഥിവി വൈദ്യതം സൂര്യത്തകം എന്നീ മൂന്നു ശരീരങ്ങളെ

ശുദ്ധീകരിച്ചു. ആ ദേവന്മാർ, എല്ലാവരെയും പാലിക്കുന്ന ആ ശരീരങ്ങളിലൊന്നിനെ മനുഷ്യലോകത്തിൽ സ്ഥാപിച്ചു. മറ്റു രണ്ടു ശരീരങ്ങൾ ഭൂമിക്കു ബന്ധുലോകമായ അന്തരിക, അതിലേക്കു പോവുകയും ചെയ്യുന്നു.

10 വിശാഃകവിംവിശ്വപതിമാനുഷീരിഷ
സ്സംസീമകൃണ്ഡനമ്സ്വധിതിനതേജസേ
സഉദാതോനിവതോയാതിവേവിഷൽ
സഗർഭേഷ്ടപനേഷുഭീധരൻ

വ 18

അന്വയം:-

ഇഷ:	— പശ്ചാദിലക്ഷണം
	ധനമിച്ചന്യു:
മാനുഷീ:	— മനുഷ്യപ്രഭാ:
വിശാഃ വിശ്വപതി.	— പ്രമാണംപ്രഭു:
കവി. സി.	— മേധാവിനമേനം.
സ്വധിതി. ന	— അസിമിഡ
തേജസേ സം അകൃണ്ഡൻ	— തൈക്ഷ്ണ്യായ സമസ്കച്ഛൻ
സഃ ഉൽ-വതഃ നി-വതഃ	— ഉച്ഛായവതഃ, നീലൈർഭാവ വതശ്ചപ്രദേശൻ
വേവിഷൽ യാതി	— വ്യാപ്തവൻ ഗച്ഛതി
സഃ ഏഷ ഉവനേഷു	— ഭൂതജാതേഷു
ഗർഭഃ ഭീധരൻ	— അൗണ്യഃ അധാരയൻ

അർത്ഥം:-പശു മുതലായ ധനങ്ങളിലൂടെ മനുഷ്യർ മനുഷ്യാനാമനം മേധാവിയുമായ അവിടുത്തെ, വാളിനെ മുച്ഛിക്കുന്ന പോലെ, തീക്ഷ്ണതയോടെ സംസ്ഥാപിച്ചു. അവിടന്ന് ഉച്ഛിതം. താഴ്ന്നുള്ള പ്രദേശങ്ങളെ വ്യാപിച്ചുകൊണ്ടു ഗമിക്കുന്നു. അവിടന്ന് ഈ ലോകങ്ങളിൽ അറങ്ങിക്കു ഗർഭരൂപത്തിൽ വർത്തിക്കുന്ന അവസ്ഥ ധരിച്ചു. പുണ്യം.

11 സജിനന്തേജരേഷുപ്രജജ്ഞിവാ
 ന്യഷാചിത്രേഷുനാനന്നസിംഹഃ
 വൈശ്യാനരഃപൃഥുപാജാഅമർത്യോ
 വസുരത്തായേമാനോവിദാശുഷേ

അനന്തം:-

പ്രജജ്ഞി-വാൻ, വൃഷാ — ജാതഃ വർഷകഃ
 സഃ വൈശ്യാനരഃ
 ചിത്രേഷു — നാനാപ്രകാരേഷു
 ജരേഷു ജിനന്തേ — പ്രാണിനാമുദരേഷു വർധതേ
 (നാനാവിയേഷചരണ്യേഷു)
 സിംഹഃ ന നാനദൽ — അത്യന്തം സിംഹമിവ ശബ്ദം
 കർപ്പൻ
 പൃഥു-പാജാഃ — പൃഥുവേഗഃ
 അമർത്യഃ — മരണധമ്മരഹിതോഗ്നിഃ
 ദാശുഷേ രത്താ വസു — ഹവിഷാം പ്രദാത്രേ യജമാനായ
 രമണീയാനി വസുനി
 വി ഭയമാനഃ — വിശേഷേണ പ്രയച്ഛൻ
 (ജിനന്തേ)

അർത്ഥം:-ഉൽപന്നനായപ്പൊഴേ ഫലം വർഷിക്കുന്ന ആ വൈശ്യാനരൻ പ്രാണികളുടെ വിവിധങ്ങളായ ജാതങ്ങളിൽ (വയറുകളിൽ) വളരുന്നു, നാനാവിധങ്ങളായ വനങ്ങളിൽ സിംഹമെന്നപോലെ ശബ്ദം പുറപ്പെടുവിച്ചുകൊണ്ട് അത്യന്ത വേഗമുറവനായി, അമരനായ അഗ്നി, ഹവിസ്സുകളേകുന്ന യജമാനന്മാർ കാമ്യങ്ങളായ ധനങ്ങൾ നന്നായി കൊടുത്തുകൊണ്ട് വളരുന്നു (ഇവിടെ ദേഹാന്തസ്തനായ ജാലോഗിയും. ലോവാഗിയും യാഗാനുഷ്ഠാനങ്ങളുടെ ഹോമാഗിയും ഒന്നാണെന്നു വെളിപ്പെടുത്തുന്നു.)

12 വൈശ്യാനരഃ പ്രതമാനാകമാർഹ
 ദ്രീവസ്പഷ്ടം ഭദ്രാനന്ത്യന്തരിഃ
 സപുത്രവജനയജ്ഞാപേധനം
 സമാനമജ്ജം പര്യേതിജാഗ്രഹിഃ

അന്വയം -

സമന്ത-ഭിഃ ഭദ്രാനന്ത്യം	— സ്തോത്രജിസ്തയമാനഃ
വൈശ്യാനരഃ പ്രത-മാ	— ജാതമാത്ര ഏവപ്രത ഇവ, പിരന്തന ഇവ,
നാകം ദിവഃ പൃഷ്ഠം	— ഉപരിതനപ്രദേശം
ആ അന്തഃ	— ആരോഹതി
സഃ പുത്ര-വൻ	— പുത്രേഷു ദൃഷ്ടിഭ്യ ഇവ
ജ്ഞാപേ ധനം	— സ്തോത്രേ പശ്യാദിലക്ഷണം ധനം
ജനയൻ, ജാഗ്രഹിഃ	— സമ്പാദയൻ, പ്രബുദ്ധഃ
സമാനം അജ്ജം	— സമ്യേഷാം സാധാരണമാകാശം മാഗ്ഗം
പരി ഏതി	— സൂര്യരൂപേണ ഗച്ഛതി

അർത്ഥം.-സ്തോതാക്കളാൽ സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നവനായി വൈ
 ശ്യാനരാഗ്നി, ഉൽപന്നമായ ഉടനെ പുരാതനനെന്നപോലെ,
 സുഖകരമായ സ്വർഗ്ഗത്തിന്റെ മേൽഭാഗത്തു് കയറുന്നു. അവിടു
 ന്നു് പുത്രന്മാരായ ദൃഷ്ടികൾക്കു് വേണ്ടിയെന്ന പോലെ, സ്തോ
 താവിനു് ധനം നേടിക്കൊടുത്തുകൊണ്ടു് ഉണർന്നുവന്നായി,
 എല്ലാ ദേവന്മാർക്കും പൊതുവായ ആകാശമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ സൂര്യ
 രൂപനായി സഞ്ചരിക്കുന്നു (ജാഗ്രാഗ്നിയും ഹോമാഗ്നിയും
 തന്നെയാണു് സൂര്യതേജോരൂപനായ അഗ്നിയെന്നു് സ്ഥാപി
 ക്കുന്നു എല്ലാ തേജസ്സുകളും ആഗ്നേയങ്ങൾ തന്നെയാണു്.)

13 ഗുതവാ¹നം യജ്ഞിയ¹വിപ്രമു¹ക്ഥ്യ¹
 മായംദധേമാ¹തരിശാ¹ഭിവിക്ഷ¹യം
 തംചിത്രയാ¹മഹരി¹കേശമീ¹മഹേ
 സുഭീതി¹മഗ്നി¹സുവി¹തായ¹നവ്യസേ

അന്വയം:-

ഗുത-വാ ¹ നം,	യജ്ഞിയം	—	ബലവന്തം, യജ്ഞാഹ്
വിപ്രം,	ഉക്ഥ്യം	—	മേധാവിനം, സ്തുത്യം
ഭിവി ¹ ക്ഷയം	യം	—	ഭൂലോകേനിവസന്തം യമഗ്നിം
മാതരിശാ		—	വായുഃ, ഭൂലോകാദാഹൃത്യ പൃഥിവ്യാം
ആ ദധേ		—	ആഹിതവാൻ
ചിത്ര-യാ ¹ മം,			
ഹരി-കേശം		—	വിവിധഗമനം പിങ്ഗളാച്ഛിഷം
സു-ഭീതി ¹ ം	തം അഗ്നിം	—	ശോഭനഭീഷിം തം
നവ്യസേ	സുവിതായ		
ഇതമഹേ		—	നവതരായ ധനായ യാചാമഹേ

അർത്ഥം:-ബലവാൻ യജ്ഞയോഗ്യൻ മേധാവിനും വന്ദ്യനും ഭൂലോകത്തിൽ വസിക്കുന്നവനായ അഗ്നിയെ, വായു, അവിടെനിന്ന് കൊണ്ടുപോന്ന് ഭൂമിയിൽ ആധാനം ചെയ്ത്, സ്ഥാപിച്ചു. പലവിധം പോരകേളോടുകൂടിയവനും, മഞ്ഞ നിറമുള്ള ഉളിയാൻപനും, സുപ്രകാശനമായ ആ അഗ്നിയോടു പുതുതരത്തിലുള്ള ധനത്തിനായി യാചിക്കുന്നു.

14 ശുചി¹ന്നയാ¹മന്നിഷി¹രംസ്വർദ്വ¹ഗം.
 കേതു¹ംഭി¹വോരോ¹പനസ്ഥാ¹മുഷർബ്ധം
 അഗ്നി¹ംമുർദ്ധാ¹നംഭി¹വോതപ്രതി¹ഷ്ഠതം
 തമീ¹മഹേ¹നമസാ¹വാചി¹നംബൃഹസ

അന്വയം:-

ശുചിം, യാമൻ ന	
ഇഷിരം	— ഭീഷം, യജ്ഞേ സംപ്രതി ഏഷണീയം (ന സംപ്രത്യർത്ഥം)
സ്വ:-ദൃശം	— സർവ്വദൃശം, സർവ്വപദാർത്ഥം വിജ്ഞാനയുക്തം
ഭിവ: കേതു	— ദൃഢോക്തവ്യ പ്രജ്ഞാപകം
രോചന-സ്ഥം	— രോചനസ്ഥം, രോചന: സുര്യ, തസ്തിൻ തിഷ്ഠതം
ഉഷ:-ബധം	— അഗ്നിഹോത്രികരൂപേണ ഉഷസി പ്രബുധ്യമാനം
ഭിവ: മുർദ്ധാനം	— സ്വർഗ്ഗസ്യപ്രധാനം
അപ്രതി-സക്തം	— അപ്രതിഹതശബ്ദം
വാജിനം	— ജനനം
ബൃഹദ് അം അഗ്നി	— മഹാനം തമഗ്നി
നമസാ ഇമമേവ	— നോഭ്യോരേണ യാചാമഹേ

അർത്ഥം:-തിട്ടുണ്ടെന്നവനും യജ്ഞത്തിൽ മുറയ്ക്കു വരുത്താവുന്നവനും എല്ലാം കാണുന്ന (അറിയുന്ന) വനം സ്വർഗ്ഗത്തിന്റെ കൊടിയും (സ്വർഗ്ഗത്തെ അറിയിക്കുന്ന അടയാളവും) സൂര്യൻ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നവനും അഗ്നിഹോത്രിഗാഗ്നിയാർ പ്രഭാതത്തിൽ ഉണ്ടെന്നവനും സ്വർഗ്ഗത്തിൽ പ്രധാനനും ആരാലും എതിർ പായപ്പെടാത്തവനും അന്നവനും മഹാനായ അഗ്നിയോടു സന്തോത്രത്താൽ (അഭീഷ്ടം) യാചിക്കുന്ന

- 15 മന്ത്രംഹോതാരംശുചിമർദ്ധയാവിനം
ഭൂനസമുക്തംവിശാഖപഞ്ചിനം
രഥംനപിതംവപുഷായദേവതം
മനമിതംസദമിദ്രായജാമഹേ

അന്വയം:—

മന്ത്രം, ഹോതാരം,

ശുചിം — സ്തുത്യം, ദേവാനാമാഹ്വാരം,
സർവ്വദാശുദ്ധം

അദ്ധയാവിനം, ഭരണസം — ചായഹീനം, അകടിലം,
ഭാനമനസം

ഉക്തിമ്യം,

വിശ്വ-ചഷ്ണിം — ശ്രേഷ്ഠം, വിശ്വസ്യദൃഷ്ടാരം

ചിത്രം രഥം ന — നാനാവർണ്ണം രഥമിവ

വപുഷായ ദർശനം — രൂപാർത്ഥം ദർശനീയം

സദം ഇതി മനഃ-ഹിതം — സദൈവമനുഷ്യഭ്യോഹിതം
തമഗ്നിം

രായഃ ഇഥമഹേ — ധനം യാചാമഹേ

അർത്ഥം.—വന്ദനീയനും, ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നവനും, എപ്പോഴും ശുദ്ധനും രണ്ടെന്നില്ലാത്തവനും (നേർപഴിക്കാരനും) ഭാനമനസ്സനും ശ്രേഷ്ഠനും എല്ലാം കാണുന്നവനും പല നിരമാണ് തേർപോലെ രൂപം കാണത്തക്കവനും എപ്പോഴും മനുഷ്യക്കു ഹിതകാരിയുമായ ആ അഗ്നിയോടു ധനം യാചിക്കുന്നു.

വർഗ്ഗം.—20-21

1 വൈശ്വാ¹നരായ²പൃഥ്വാ³പാജസേ⁴വിപോ⁵
രത്നാ⁶വിധന്യ⁷യരുണേ⁸ഷുഗാ⁹തവേ¹⁰
അഗ്നി¹¹ഹിദേവാ¹²ആതോ¹³ദുവസ്യ¹⁴
ത്യഥാ¹⁵ധമ്മാ¹⁶ണിസന്താ¹⁷നമൃദേഷ¹⁸ൽ

അന്വയം:—

വിപ്, പൃഥ്വ-പാജസേ — മേധാവിനഃ, ബഹുബലായ
വൈശ്വാനരായ

ധരുണേഷു — ധർമ്മേഷുയഭേണേഷു

രത്നാ — രജനീയാനിശ്ചോത്രാണി

ഗാതവേ വിധന — സന്മാഗ്ദ്ധലാഭായകുപ്തി

അതുത അഗ്നിഃ	— കരണരഹിതോഗ്നിഃ
ദേവാൻ ദൃവസ്യതി ഹി	— ഹവിഷാഃ പ്രദാനേനപാഠി പരതിഖലു
അഥ സനതാ	— അതഃ കാരണാൽ സനാതനാനി
ധർമ്മാണി ന ദൃഷ്ടാ	— നദൃഷ്ടയതി

അഥം.-കർമ്മബാധനികര മഹാബലനായ വൈശ്വാനരോ
ഗ്നിശ്ചായി, സത്യാഗതിയിലിരിക്കുമ്പോൾ, യാഗങ്ങളിൽ നല്ല
സ്തോത്രങ്ങൾ ചൊല്ലുന്ന. അമാനായ അഗ്നി യാഗത്തിൽ
ഹവിസ്സുകൾക്കു ദേവന്മാരെ പരിചരിക്കുന്നവല്ലോ. അക്കാ
രണത്താലാണ് സനാതനധർമ്മങ്ങൾ ദൃഷ്ടിയാതിരിക്കുന്നത്.

2 അതഃ¹തോ²ദോ³ദസി⁴സ്യ⁵താ⁶യതേ⁷
ഹോ⁸താനി⁹ഷ്ടോ¹⁰മന്യഃ¹¹ പാ¹²ദാ¹³ഹിതഃ¹⁴
ഽയഃ¹⁵ ബ്രഹ്മ¹⁶പാ¹⁷ദി¹⁸ദൃഷ്ടി¹⁹
ദ്വേ²⁰വേ²¹ദി²²ഹി²³ഷി²⁴തോ²⁵ധി²⁶യാ²⁷പസ്യഃ²⁸

അന്യർ:-

സ്യഃ, ഹോതാ	— ദേവീയഃ, ദേവാനാമാഹ്വാ താഗ്നിഃ
ദൃതഃ	— ദേവാനാം ദൃതസ്സൻ
ദോദസി അതഃ താ യതേ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യോർധ്യേ ഗല്യതി
തേയഃ പാദ-ഹിതഃ	— തേയസ്യ, ബ്രഹ്മണീയാദി രൂപേണപ്രസംഹിതഃ
നിഷതാ അഗ്നിഃ	— നിഷസ്തസ്സൻ അഗ്നിഃ
ദ്വ-ഭി ബ്രഹ്മ. ഽയഃ	— ദീപിഭിഃ ഹോതാ, തദേതേ
പാദി ദൃഷ്ടി	— അപരദൃഷ്ട
ദേവേഭി ഇതിതഃ	— ദേവേണ പ്രേരിതഃ
ധിയാപസ്യഃ	— പ്രാണാത്മാത്മാവു (വേദി)

അർത്ഥം-ദർശനീയനും ദേവന്മാരെ വിളിയിക്കുന്നവനുമായ അഗ്നി ദേവന്മാരുടെ ദൂതനായി ദ്യാവാപൃഥ്വികളുടെ മധ്യത്തിൽ പോകുന്നു. ആഹവനീയാദിരൂപത്തിൽ മനുഷ്യനു മുഖിൽ സ്ഥാപിതനായി, ഇരുന്ന്, സ്വപ്രകാശങ്ങളാൽ പെരിമയ്ക്കറ യാഗശാലയെ അലങ്കരിക്കുന്നു. ദേവന്മാരാൽ പ്രേരിതനായി, സ്വന്തം ജ്ഞാനംകൊണ്ടു് ഏങ്ങും വ്യാപിച്ചുവനായി ഭവിക്കുന്നു.

3 കേതുഃ യജ്ഞാനാം വിഭമസ്യസാധനം
വിപ്രാസോ അഗ്നിഃ മഹയന്തചിത്തിഭിഃ
അപാംസി യസ്മിന്നധി സംഭൃതീര
സ്മസ്തിനമ് സുക്താനി യജമാന ആചകേ

അന്വയം:-

യജ്ഞാനാം കേതുഃ	— പ്രജ്ഞാപുക്തം
വിഭമസ്യ സാധനം	
അഗ്നിഃ	— യജ്ഞസ്യ പ്രാപ്തിസാധനമഗ്നിഃ
വിപ്രാസഃ ചിത്തി-ഭിഃ	— വിപ്രാഃ, മേധാവിനഃ സ്വകർമ്മഭിഃ
മഹയന്ത	— പുരുഷന്തി
(കിംച) ഗിരഃ	— സ്തോതാരഃ
യസ്മിൻ അപാംസി	— സ്വാനുഷ്ഠയാനി കർമ്മാണി
അധി സം-ഭൃതഃ	— സംഭൃതേ
യജമാനഃ തസ്മിൻ	— അഗ്നൗ
സുക്താനി ആ ചകേ	— സുഖാനി കാമയതേ

അർത്ഥം-യജ്ഞത്തിന്റെ കൊടിയടയാളവും യജ്ഞാനുഷ്ഠാനത്തിന്നു് സാധനഭൂതനുമായ അഗ്നിയെ മേധാവികൾ സ്വകർമ്മങ്ങളാൽ പുജിക്കുന്നു. കൂടാതെ, സ്തോതാക്കൾ യാതൊരഗ്നിയിൽ തങ്ങലക്കുറപ്പിക്കേണ്ടും കർമ്മങ്ങളെ സമർപ്പിക്കുന്നവോ, ആ അഗ്നിയിൽ നിന്നു് യജമാനൻ സുഖങ്ങൾ, ക്ഷേമങ്ങൾ കാമിക്കുന്നു.

4 പിതായജ്ഞാനാമസ്യരോവിപശ്ചിതാ
 വിമാനമഗ്നിവ്യയനം ച വാഘതാം
 ആവിവേശരോഽസീഭൂരിവപ്സസാ
 പുരുപ്രിയോഽന്യേയാമഭിഃ കവിഃ

അന്വയം:-

യജ്ഞാനാം പിതാ	—	പാലയിതാ
വിപഃ-പിതാം അസൗഃ	—	വിദിഷാം ബലപ്രദഃ
വാഘതാം വയനം ച	—	ഗൃതപിജാം ജ്ഞാനസാധനം ച
വി-മാനം	—	വിമീയതേ ഫലമിതിവിമാനം, യജ്ഞാദികർമ്മസാധനം

(സഃ) അഗ്നിഃ

ഭൂരി-വപ്സസാ — പാർത്ഥിവവൈദ്യുതസൗരന്മേക
 ബഹുരൂപേണ

രോഽസീ ആ വിവേശ — ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ പ്രവിശതി

പുരുപ്രിയഃ ധാമഭിഃ — പുത്രണം പ്രിയഃ തേജോഭിഃ

കവിഃ അന്യേ — മേധാവിദ്യഗ്നിഃ

യജമാനേന സുയതേ

അർത്ഥം:- യജ്ഞങ്ങളുടെ പാലകനും കർമ്മശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരായ
 വിദാംമാർക്ക് ബലകരനും ഗൃതപിജകൾക്ക് ജ്ഞാനസാധന
 ഭൂതനും (കർമ്മംകൊണ്ട് മനശ്ശുദ്ധി-മനശ്ശുദ്ധികൊണ്ട് ഈശ്വര
 ധ്യാനം:- ഈശ്വരധ്യാനംകൊണ്ട് ജ്ഞാനപ്രാപ്തി) യജ്ഞം മുൻ
 ലായ എല്ലാസർവ്വകർമ്മങ്ങൾക്കും ഫലത്തിന്റെ അളവുകോൽ
 മായ ആ അഗ്നി പാർത്ഥിവവൈദ്യുതസൗരരാടി ബഹുരൂപേ
 ളിൽദ്യാവാപൃഥിവികളിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു. എത്രയോ കേ
 ക്ക് പ്രിയനും സ്വതേജസ്സുകളോടുകൂടിയ മേധാവിയുമാ
 അഗ്നി യജമാനന്മാർ സുതിക്കപ്പെടുന്നു.

5 ചക്രമഗ്നിഃ ചക്രമന്യം ഹരിവൃതം

വൈശ്വാനരമഹസുഷഭഃ സ്വച്ഛിദഃ

വിശ്വാഹം ഭൂഷ്ണിം തപിഷിഭിരാവൃതം

ഭൂഷ്ണിം ദേവാസതുഹസുക്രിയം ഭയഃ

അന്വയം:—

ദേവാസ:	— ദേവാ:
ചന്ദ്രാ, ചന്ദ്ര-രഥം	— ആഹ്ളാദകം, ആഹ്ളാദകര മോപേതം
ഹരി-വൃതം	— പിങ്ഗളവണ്ണം
അഹ്സ-സദം	— അപ്സസീദനം
സ്വഃ-വിദം, വി-ഗാഹം	— സർവ്വജ്ഞം, സർവ്വവ്യാപ്തം
ഇണ്ണിം	— ക്ഷിപ്രഗാമിനം
തപിഷിഭി: ആ-വൃതം	— ബലൈരാവൃതം
ഭൃണ്ണിം, സ-ശ്രിയം	— ഭേദനം, ശോഭനഭീഷ്ണിം
വൈശ്യാനരം അഗ്നിം	
ഇഹ ദധു:	— ഇഹലോകേ അദധു:

അർത്ഥം:—(മൂന്നു രൂപങ്ങൾ പുണ്ടു അഗ്നിയുടെ പാർത്ഥിവ രൂപത്തെ ഭൂമിയിൽ സ്ഥാപിച്ചതു വീണ്ടും പ്രതിപാദിക്കുന്നു) ആഹ്ളാദകരനും ആഹ്ളാദകമായ തേരോടു കൂടിയവനും മഞ്ഞ നിറമൊത്തവനും വെള്ളത്തിലിരിക്കുന്നവനും സർവ്വജ്ഞനും എങ്ങും വ്യാപിച്ചവനും ഗതിവേഗമുററവനും ബലങ്ങളാൽ ചുറ്റപ്പെട്ടവനും എല്ലാം ഭരിക്കുന്നവനും ശോഭനപ്രകാശനുമായ വൈശ്യാനരാഗ്നിയെ ദേവന്മാർ ഇഹലോകത്തിൽ സ്ഥാപിച്ചു.

6 അഗ്നിദേവേഭിർനസാധിഷ്ഠിഭി

സ്തന്വാനോയജ്ഞംപുരുപേശസംധിയാ

രഥീരന്തരീയതേസാധിഷ്ഠിഭി

ജ്ജീരോദമുനാ അഭിശസ്തിപാതന:

അന്വയം:—

ദേവേഭി: സാധിഷ്ഠി-ഭി:	— ദേവൈ: സാധിതയജ്ഞൈ:
ജന്തു-ഭി: ച	— ഭൃഗുഗീഗ്ദ്ധീശ്വ
ധിയാ മനഃ:	— കർമ്മണാമനഃശുശ്രൂ, യജമാനസ്യ

പുരുഷപേശസം	— പുരോഡാശപശുസോമഹവിഷേ ഭൈ, ഏകാഹാഹിനസത്രാത്മ കഭേഭൈ: നാനാവിധരൂപം
യജ്ഞം തന്വാന:	— കർവ്വൻ
രഥി:	— സർവ്വസ്യലോകസ്യനേതാ
ജിരഃ, ഭമുനാ:	— ക്ഷിപ്രകാരി, ദാന്തമനാ:
അഭിശസ്തി-പാതന:	— അഭിശസ്തിനാം, അരാതീനാം, യജ്ഞവിഘ്നകാരിണാം രക്ഷസാം പാതയിതാ, നാശയിതാ
അഗ്നി: അന്ത: ഈയതേ	— ദ്യാവാപൃഥിവ്യോർമ്മധ്യ ഗച്ഛതി

അർത്ഥം.—ദേവന്മാരോടും, സാധിച്ച യജ്ഞാത്താടുകൂടിയ
(യജ്ഞമനുഷ്ഠിച്ച) ഋഗ്വേദക്കോടും കൂടി കർമ്മംകൊണ്ട് യജ്
മാനന് നാനാരൂപമായ (പുരോഡാശം, പശു, സോമം,
എന്നീ ഭിന്ന ഹവിസ്സുകളാടുകൂടിയോ, ഏകാഹം, അഗ്നിനം,
സത്രാത്മകം എന്നീ കാലഭേദങ്ങളാടുകൂടിയോ, പല രൂപങ്ങ
ളിലുള്ള) യജ്ഞത്തെ ഉണ്ടാക്കേണ്ടതും ലോകത്തെ മുഴുവൻ
തയിക്കുന്നവനും വേഗവാനും തനിയ്ക്കുവാനായ മനസ്സാൻ
വരും യജ്ഞവിഘ്നം വരുത്തുന്ന ശത്രുക്കളെ, രക്ഷസ്സുകളെ,
നശിപ്പിക്കുന്നവനായ അഗ്നി, ദ്യാവാപൃഥിവികളുടെ മധ്യ
ത്തിൽ ഗമിക്കുന്നു.

7 അഗ്നേജംസ്വസ്വപത്യഭ്യയ്
സ്യജാപിന്വസ്വസമിഷോഭിഭിഹിനഃ
വന്താംസിന്ദിന്വസ്വഹരശ്ചജാഗൃവ
ഉഗ്രിഗ്രോചാനാമസിസ്യകൃത്യുപാ.

അർത്ഥം:—

ഹേ അഗ്നേ, സു-അപത്യം— സുപത്രേ
ആയുനി — ആയുഷിനിഭിരേതേ
ജാസ്വ — ദേവൻ സ്താഹി

ഉജ്ജാ പിമ്പസ്വ	— അന്നേനദേവാൻ പ്രിയയ
നഃ ഇഷഃ സം ദിദീഹി	— സസ്യോത്ഥം വൃഷ്ടിംസം ദീപയ
വയാംസി ച ജിമ്പ	— അന്നാനിചദേഹി
ഹേ ജാഗ്രവേ,	— ജാഗരണശീല,
ബൃഹതഃ	— മഹതോ യജമാനസ്യ (വയാംസിജിമ്പ)
സു-ക്രതുഃ	— ശോഭനകർമ്മാത്വം
വിപാം ദേവാനാം	— മേധാവിനാം ദേവാനാം
ഉശിക് അസി	— കാന്തഃ ഭവസി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, എന്റെ പൊന്നമകൻ ആയ സ്ത്രീനുവേണ്ടി ദേവന്മാരെ സ്തുതിച്ചാലും. അന്നത്താൽ (ഹവിസ്സാൽ) ദേവന്മാരെ പ്രീതരാക്കിയാലും. ഞങ്ങൾക്കു സസ്യ വൃദ്ധിക്കായി മഴയെ ഉത്തേജിപ്പിച്ചാലും. അന്നങ്ങളും തന്നെ ഉണ്ടിയാലും. (ഉപാസകരുടെ വിഷയത്തിൽ) ഉണർപ്പുറവനേ, മഹാനായ യജമാനൻ അന്നം നല്കിയാലും. ശോഭനകർമ്മ വായ അവിടുന്ന് മേധാവികളായ ദേവന്മാർക്ക് പ്രിയനത്രെ, ദേവന്മാരെ കാമിക്കുന്നവനത്രെ.

8 വിശ്വപതിം യഹ്വമതിമിനരസ്സോ
യന്താരം ധീനാമുശിജപവാഘതാം
അധാരാണാം ചേതനം ജാതവേദസം
പ്രശംസന്തിനമസാജ്ഞിഭീർവൃധേ

അന്വയം:—

നഃ	— നേതാരം
വിശ്വപതിം, യഹ്വം	— മനുഷ്യാണാം പതിം, മഹാനം
അതിമി.	— സർവ്വസ്യാതിമിദ്രതം
ധീനാം യന്താരം	— ബുദ്ധിനാം നിത്യന്താരം
വാഘതാം ഉശിജം	— ദൃഢിജാം കാന്തം
അധാരാണാം ചേതനം ച	— യജ്ഞാനാം പ്രജ്ഞാപകം ച

ഭൂതജാതങ്ങളിലും ദ്യാവാപൃഥ്വികളിലും നിറഞ്ഞു. അല്ലയോ അഗ്നി, ആ ഏല്പാ ഭൂതജാതങ്ങളെയും അവിടന്നു കഴ്ത്തുകെന്നു.

11 വൈശ്വാനരസ്യംസനാഭ്യോബ്ധഹ

അരിണാഭേകസ്വപസ്യയാകവിഃ

ഉഭാപിതരാമഹയന്നജായതാ

ഗ്നിർദ്യാവാപൃഥ്വിഭൂരിരേതസാ

വ 21

അന്വയം:—

(യതഃ കാരണാൽ)

ഏകഃ കവിഃ

— മുഖ്യഃ അഗ്നിഃ

സു-അപസ്യയാ

— ശോഭനകർമ്മച്ഛയാ,
യജമാനാദിഭ്യഃ ധനം

അരിണാൽ

— ദോതി

(അതഃ കാരണാൽ)

വൈശ്വാനരസ്യ

ഭംസനാഭ്യഃ

— തോഷകാരിഭ്യഃ ക്രിയാഭ്യഃ

ബ്ധഹൽ

— മഹൽ (ധനം ഭവതീതിയൽ
തഭവിത്ഥം)

(സഃ അയം) അഗ്നിഃ

ഭൂരി-രേതസാ

— ബഹുരേതസ്തൗ

ഉഭാ പിതരാ

ദ്യാവാപൃഥ്വി

— പിതരൗ, ദ്യാവാപൃഥ്വിവൗ

മഹയൻ അജായത

— പുജയൻ അജായത

അർത്ഥം—യാതൊരു കാരണത്താൽ മുഖ്യനായ അഗ്നി, സൽകർമ്മത്തിലിപ്പുകൊണ്ട് യജമാനന്മാക്കും മറ്റും ഐശ്വര്യമണക്കുന്നുവോ, അക്കാലത്താൽ വൈശ്വാനരാഗ്നിക്ക് പ്രിയകരങ്ങളായ ക്രിയകളെക്കൊണ്ട് സമൃദ്ധമായ ധനമുണ്ടാവുന്നു എന്നത് തക്കമൊത്തത്രെ. ആ അഗ്നി മറ്റും വീര്യമാറ (മഴ പെയ്യുകുന്ന) പിതാക്കളായ ദ്യാവാപൃഥ്വികളെ, പുജിച്ചുകൊണ്ടാണുളവായത്.

വക്രം 22-23 — ആപ്രീസുക്കം—തൃഷ്ടുപ്തം, ഇലം, തന്നപാൽ. ഇളം, ബർമിം, ദേവീർദ്ധാരം, ഉഷാസാനകതാ, ദൈവ്യത ഹോതാതെ പ്രപേതസേ, തിസ്രോദേവ്യ: സര സ്വതിളാഭാരത്യ:, അഷ്ടാ, വനസ്തതി:, സ്വാഹാകൃതി: ദേവതാ

ഇടം:

1 സമിൾസമിൾസുമനാബോധ്യസ്യേ
ശുചാശുചാസുമതിരാസിവസ്വ:
ആദേവദേവാൻ യജമായവക്ഷി
സഖാസഖീന്മസുമനായക്ഷ്യഗ്നേ

അനന്തം:-

സമിൾ-സമിൾ	— അത്യർത്ഥം സമീപ്യ സ്തം
സു-മനാ: ബോധി	— ബുദ്ധ്യസ്വ
ശുചാ-ശുചാ	— അത്യർത്ഥം പ്രസുപ്തകേണ ജ്യോതിഷായകതസ്തം
വസ്വ:	— വസുന:, ധനസ്യ, തദപിഷയാം
സു-മതി: അസ്യേ രാസി	— ശോഭനം ബുദ്ധിമസ്യഭ്യം ദേഹി
ഹേ ദേവ, ദേവാൻ	— യജനീയാൻ
യജമായ ആ വക്ഷി	— യജ്ഞാർത്ഥം ആ വഹസി
ഹേ അഗ്നേ, സഖാ	— ദേവാനാം സഖാ ത്വം
സു-മനാ: സഖീൻ യക്ഷി	— ദേവാൻ യജസ്വ

അർത്ഥം:-ഏകദേശം ഉദ്യമിച്ച അവിട്ടൻ സന്താനസ്സോടു കൂടി ഞങ്ങളെ അറിഞ്ഞാലും. ഏകദേശം പടൻ തേജസ്സുകളോടു കൂടിയ അവിട്ടൻ ധനവിഷയകമായ അനുഗ്രഹബുദ്ധി ഞങ്ങൾക്കു തന്നിട്ടാലും. അല്ലയോ ദേവ, യജനിയന്മാരായ ദേവന്മാരെ യജ്ഞത്തിനായി അവിട്ടുന്നാനയിക്കുന്ന. അല്ലയോ അഗ്നേ, ദേവന്മാരുടെ സഖാപായ അവിട്ടൻ പഞ്ചാതികളായ അവരെ യജിച്ചാലും.

ജതി-ഭിഃ	— വേദഗൈഃ (യുക്തം)
ജാത-വേദസം	— ജാതപ്രജ്ഞമഗ്നിം
വ്യധേ നമസാ സദാ	— വൃദ്ധയേ നമസ്താരേണ സ്തുതി ഭിശ്ച സമ്പുദാ
പ്ര ശംസന്തി	— പ്രശംസാം കർവ്വന്തി

അർത്ഥം:—യജ്ഞനേതാക്കൾ ജനനാഥനും മഹാനും എല്ലാ വക്രമതിമിയും ഏവരുടെയും ബുദ്ധികളുടെ നിയന്താവും പ്രതിഷ്ഠകൾക്കു് പ്രിയനും യാഗങ്ങളുടെ അറിയിപ്പുടയാളമായവനും വേഗപാനം ജ്ഞാനയുക്തനായ അഗ്നിയെ സമൃദ്ധിക്കായിക്കൊണ്ടു്, നമസ്താരത്താലും സ്തുതികളാലും എപ്പോഴും പുകഴ്ത്തുന്നു

9 വിഭാവാദേവസ്തരണഃ പരിക്ഷിതി
രഗ്നിർബദ്രവശവസാസുമദ്രഥഃ
തസ്യപ്രതാനിഭൂരിപോഷിണോവയ
ഉപദ്രഷ്ടേമമജസൃപൃക്തിഭിഃ

അന്വയഃ —

വിഭാ.വാ ദേവഃ	— ദീപ്തിമാൻ ന്യായമാനഃ
സു-രണഃ, സുമതീ-രഥഃ	— സൗമണഃ, ശോഭനരഥഃ
അഗ്നിഃ ശവസാ ക്ഷിതിഃ	— ബലേനസമ്പ്ലാഃ പ്രജാഃ
പരി ബദ്രവ	— പരിതോശഹ്ണാതി (ഉപ സർഗവശാൽ പരിഗ്രഹാത്മ ത്വം)
ഭൂരി-പോഷിണഃ	— ബഹുനാംപോഷയിതുഃ പാലയിതുഃ
ദേവ	— യജ്ഞഗൃഹേ (നിവസതഃ)
തസ്യ പ്രതാനി	— കമാണി
വയം സൃപൃക്തി-ഭിഃ	— നൃശാത്രൈഃ
ഉപ ആ ദ്രഷ്ടേമ	— സമന്താൽ ഉപദ്രഷ്ടാമഃ, പ്രകാശയാമഃ

അർത്ഥം—പ്രകാശിക്കുന്നവനും സ്തുതിക്കപ്പെടുന്നവനും സഭ
ഗനം നല്ല തേരൊത്തവനുമായ അഗ്നി ബലംകൊണ്ട് എല്ലാ
ജനങ്ങളെയും പിടിച്ചു നിത്തുന്നു. എല്ലാവരിനെയും പോഷി
പ്പിക്കുന്ന (പാലിക്കുന്ന) വനം യജ്ഞഗൃഹത്തിൽ നിവസിക്ക
ുന്നവനുമായ അവിടുത്തെ കർമ്മങ്ങളെ നാം സ്തോത്രങ്ങളാൽ മുറു
പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു.

10 വൈശ്വാ¹നരതവ²ധാമാ³ന്യാ⁴പകേ⁵
യേ⁶ഭി⁷സ്വ⁸ർപ്പി⁹ഭവോ¹⁰വി¹¹ചക്ഷ¹²ണ
ജാത¹³ആ¹⁴പു¹⁵ണോ¹⁶ഭു¹⁷വ¹⁸നാ¹⁹നി²⁰രോ²¹ഭ²²സി²³
അ²⁴ഗ്നേ²⁵താ²⁶വി²⁷ശ്വാ²⁸പരി²⁹ഭൂ³⁰സി³¹ത്³²മ³³നാ³⁴

അന്വയം:—

ഹേ വി-ചക്ഷണ	— പ്രാജ്ഞ
ഹേ വൈശ്വാനര,	
തവ ധാമാനി	— തേജാംസി
യേഭി: സ്വ-വിൽ	
അഭവ:	— യൈസ്തേജോഭിസ്ത്വം
	സർപ്പേണോഭവസി താനി
ആ പകേ	— അഭിഷ്വരമി
ജാത:	— ജാതമാത്രസ്ത്വം
ഭുവനാനി, രോഭസി	— ഭൂതജാതാനി,
	ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗച
ആ അപുണ:	— ആപുരയ:
ഹേ അഗ്നേ, വിശ്വാ താ	— സർപ്പാണിതാനി ഭൂതജാതാനി
ത്മനാ പരി-ഭൂ: അസി	— ആത്മനാ പരിഗ്രഹീതാസി

അർത്ഥം—അല്ലയോ മഹാജ്ഞാനവൻ, വൈശ്വാനര,
അവിടുന്ന് ഏതേതു തേജസ്സുകളാലാണോ, സർപ്പജ്ഞനായി
ചിലക്കുന്നത്, അവിടുത്തെ ആ തേജസ്സുകളെ ഞാൻ നേരിട്ടു
സ്തുതിക്കുന്നു. ഉദ്ഘാടനമായ ഉടനെത്തന്നെ അവിടുന്ന് എല്ലാ

തന്ത്രപാൽ

- 2 യഃദേവാൻസൃജിതംനായജനേ
 ദിവേദിവേവതംനാമിത്രാസഗ്നിഃ
 സേമംയജന്തംധൃമന്തംകൃധിന
 നൂനന്തപാഽഘൃതയോനിവിധന്തം

അനവയം -

വതന്തഃ, മിത്രഃ, അഗ്നിഃ (ഏതേ)

ദേവാൻ യഃ

ദിവേ-ദിവേ

— ദേവാഃ യഃ പ്രതിദിവസം

അഗ്നിൻ ത്രിഃ

— പ്രാതഃമധ്യാഹ്നതൃതീയേഷു
 സവനേഷു ത്രിധാം

ആ-യജന്തേ

— പുഷ്യന്തി

ഹേ തന്ത്ര-നപാൽ

— തന്ത്രം ന പാതയിതഃ,

സഃ (ത്വം)

ഘൃത-യോനിഃ

— ഉദകസ്യ കാരണം

വിധന്തം

— വിധീയമാനം, ക്രിയമാണം

നഃ ഇമം യജന്തം

— അസൃജീയം യജന്തം

ധൃ-മന്തം കൃധി

— ദൃഷ്ട്യാദിഫലയുക്തം കരു

അർത്ഥം—വതന്തൻ മിത്രൻ, അഗ്നി എന്നീ ദേവന്മാർ ആറു ദിവസം പ്രതി രാപിലെയും ഉച്ചയ്ക്കും അപരാഹ്നത്തിലും സപനങ്ങളിൽ മൂന്നുതവണ നേരെ യജിക്കുന്നുവോ, പുജിക്കുന്നുവോ, അല്ലയോ തന്ത്രപാതെന്ന അർത്ഥം, ആ അവിടുന്ന് വെള്ളത്തിന്നുവേണ്ടി ചെയ്യപ്പെടുന്ന ഞങ്ങളുടെ യജ്ഞത്തെ മഴ, അതുവരുന്നതല്ല സസ്യസമൃദ്ധി മുതലായ ഫലങ്ങളുറ്റതാക്കി യാദൃഃ (തന്ത്രപാൽ എന്ന പദത്തിന്ന് തക്കകാളെ, ശരീരങ്ങളു വീഴുന്നവൻ എന്നർത്ഥം പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു)

ഇള:

3 പ്രദീധിതിർവിശ്വപാരാജിഗതി
 ഹോതാരമിള: പ്രഥമ. യജ്ഞൈ
 അച്ഛാനമോഭീർവൃഷഭംവന്ദയൈ
 സദോന്യക്ഷദിഷിതോയജിയാൻ

അന്വയം..-

വിശ്വ-പാരാ ദീധിതി:	— വിശ്വൈജ്ഞൈവരണീയാ സ്കൃതി:
ഹോതാരം പ്ര ജിഗതി	— ദേവാനാമാഹ്യാതാരം പ്രകഷേ ണഗച്ഛതു
പ്രഥമം അച്ഛ വൃഷഭം	— മുഖ്യം, ആഭിമുഖ്യേന സമ്പദം വർഷിതാരം
വന്ദയൈ	— വന്ദിതുംയോഗ്യം
(അഗ്നിം) നമഃ-ഭി:	— നമസ്കാരൈസ്സഹ
ഇള:	— ഇഷഃ, ഹവിരൂപാണ്യന്നാനി
യജ്ഞൈ	— യജുഃ, പ്രീണയിതും (പ്രദീഗാതു)
ഇഷിതഃ, യജിയാൻ	— അസ്താഭിഃ പ്രേരിതഃ, യഷ്ടതമഃ
സഃ (അഗ്നിഃ) ദേവൻ	
യക്ഷൻ	— യജതു

അർത്ഥം.-എല്ലാ ജനങ്ങളാലും വരണീയമായ സ്തോത്രം ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്ന അഗ്നിയെ പേണ്ടുപാലെ പ്രാപിക്കട്ടെ മുഖ്യനും നേരെ ധനം വർഷിക്കുന്നവനും വന്ദനീയനായ അഗ്നിയെ നമസ്കാരങ്ങളോടുകൂടി യജിക്കുവാനായി, പ്രീണിപ്പിക്കുവാനായി, ഹവിരുന്നത്തും പ്രാപിക്കട്ടെ ഞങ്ങളാൽ പ്രേരിതനും യജാക്കളിൽ ശ്രേഷ്ഠനായ ആ അഗ്നി ദേവന്മാരെ യദിക്കട്ടെ (ഇള എന്ന പദം ആദിരൂപ്യം കൊണ്ടുമാത്രം ഇള എന്ന ദേവനെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതായി കരുതപ്പെടുന്നു)

ബഹിഃ

4 ഉർധ്വോഽപാഘാഗാതുഃപാദേനകാ
 ര്യർധാശോചിഷിപ്രസ്ഥിതാരജാസി
 ദിവോവാനാഭാസാദിഹോതാ
 സ്തുണീമഹിദേവപൃഥ്വാപിബഹിഃ

അന്വയം:-

വാഃ	— അഗ്നിശ്ച ബഹിശ്ച ഉഭൗ, യുവതോഃ
ഉർധ്വഃ ഗാതുഃ	— ഉന്നതഃ യജ്ഞമാഗ്നഃ
അധാരേ അകാശി	— തലേണ ആശ്രയഃ ക്രിയതേ
ശോചിഷി രജാസി	— അർച്ചിഷ്ഠിനി ഹവിഷി
ഉർധ്വാ പ്രസ്ഥിതാ	— ഉർധ്വഃ പ്രസ്ഥിതാനി
ഹോതാ ദിവഃ	— അഗ്നിഃ ദീപ്യമാനസ്യ യാഗഗൃഹസ്യ
നാഭാ നി അസാദി	— ഭുധൃപ്രദേശേ നിഷീദതി
ദേവ-വൃഥാഃ	
ബഹിഃ വാ	— ദേവൈർവ്യാപ്തം ബഹിശ്ച (വാഗബുദ്ധാരേണ)
വി സ്തുണീമഹി	— വിശേഷേണ സ്തുണീമഃ

അർത്ഥം:-അഗ്നിയും ബഹിസ്സും (ഭക്, അതിന്റെ അഭിമാന ദേവത) ആയ നിങ്ങൾ രണ്ടുപേരെ ആശ്രയിച്ചാണ്, യജ്ഞ മാർഗ്ഗം ഉണ്ടാക്കിയിട്ടുള്ളത് പ്രകാരമുള്ള ഹവിസ്സുകൾ ഉയർത്തിൽ വെച്ചിരിക്കുന്ന അഗ്നി, തിളങ്ങുന്ന യാഗശാലയുടെ നടുവിലിരിക്കുന്ന ദേവന്മാരായി നിരഞ്ഞ ബർഹിസ്സ് (ഭക് പൂർവ്വ) നാം പൗത്തി വിരിച്ചിരിക്കുന്നു.

ദേവീർചാര:

5 സപ്തഹോത്രാണിമനസാവുണാനാ
 ഇന്ദ്രാണോവിശ്വംപ്രതിയന്ത്യതേൻ
 ഏവേസോവിദമേഷുപ്രജാതാ
 അഭിഗൃഹംയജ്ഞംവിപരന്തപുർവ്വീ:

വ. 22

അനവയം:-

മനസാവുണാനാ:	— പ്രാർത്ഥനാനാ:
ഈതേന വിശ്വം അഭി ഇന്ദ്രാണ:	— ആഭിമുഖ്യേന ഉദകേന സർവ്വം പ്രീണയന്തഃ ദേവാ:
സപ്ത ഹോത്രാണി	— ഹോതൃണാം, വഷട് കർത്രുണാം സപ്തകർമ്മാണി
പ്രതി യൻ (അതഃ പരം ദ്വാരാം സ്തതിഃ) ഏ-വേശസഃ വിദമേഷു ജാതാഃ പുർവ്വീ:	— പ്രതിഗച്ഛന്തി — നരരൂപാഃ — യജ്ഞേഷുൽപന്നാഃ — ബഹുഃ, വിഗ്രഹവത്യഃ യജ്ഞദ്വാരാഭിമാനി ദേവതാഃ
ഇമം യജ്ഞം	— അസ്മഭിര്യം യജ്ഞം
പ്ര വി പരന്ത	— പ്രവിപരന്ത

അർത്ഥം.-മനസ്സോടുകൂടി പ്രാർത്ഥിക്കപ്പെടുന്നവരും വെള്ളം (മഴ) കൊണ്ട് ലോകത്തെ നേരെ പ്രീതിപ്പെടുത്തുന്നവരുമായ ദേവന്മാർ ഹോതാക്കളുടെ, വഷട്കർത്താക്കളുടെ ഏഴു കർമ്മങ്ങളെയും പ്രാപിക്കുന്നു. (അപ്പരം ദ്വാരോദേവികളെ സ്തതി) മനസ്സു രൂപകളും യജ്ഞത്തിലുള്ളവായവരും പലപല ആകൃതികൾ പുണ്ടവരുമായ ദ്വാര (ഉമ്മറ) ദേവതകൾ നമ്മുടെ യജ്ഞത്തിൽ വേണ്ടപോലെ ചരിക്കട്ടെ, പെരുമാറട്ടെ.

ഉഷാസാനന്തം

6 ആഭാമാനേഉഷസാഉപാകേ
ഉതസ്യയേതേതന്വാ വിത്രപേ
 യഥാനാമിത്രോവതണോജ്യോഷ
ദിത്രോമതതാമ്ഉതവാമഹോഭി:

അനന്തം:—

ആഭാമാനേ	— സ്വഭാമാനേ
ഉപാകേ	— പരസ്പാ: സന്ധ്യാനേ
ഉഷസൗ	— നഭോരശസൗ, രാത്രിഹനി ആഗ്നിമുതം.
ഉത വി-ത്രപ	— അപിമ പൃഥ്വിത്രപ
തന്വാ സുയതേ	— ശരീരേണ പ്രകാശനേ
മിത്ര: വതന്ത: ഉത വാ	— അപിമ
മതതാമ് ഇത്ര:	— അഭിമുതേന ഇത്ര:
ന: യഥാ ജ്യോഷാമി	— യഥാഭാവേന തഥാ
മഹി:ഭി:	— അഭിമുതേന ഇത്രേവാ പൃഥ്വിമുതം കരുതം.

അർത്ഥം:—മുനി: സ്മരിക്കപ്പെടുന്നവരും അന്യോന്യം ചേർന്നുവരു
 മായ രാപ്പകലുകൾ വന്നുളള (രാപ്പകലുകളുടെ അഭിമാനമേ
 വതകൾ ഹവിസ്സേല്പാൻ വന്നുപോട്ടെ) വെളിച്ചം പ്രകാശനാട്ടെ
 കൂടിയ അവരിരുവർ ശരീരംകൊണ്ടു പ്രകാശിക്കുന്നു. പകലി
 രപ്പുകളുടെ അഭിമാനമേവതകളായ മിത്രം, വതന്തം, അപക
 പുനമ, അതുകൾക്കുളളതായ ഇത്രം, എപ്രകാരം നമ്മളെ കൈ
 കൊള്ളുമോ അപ്രകാരം ഈ ദ്യാവാപൃഥ്വികളെ അജ്ഞാത
 വരാകട്ടെ

ദൈവ്യേ ശോതാശ്ച

7 ദൈവ്യാശോതാശ്ച പ്രഥമാന്യുജേ
 സ്വപ്നപുഷ്പാസസ്വധയാമദന്തി
 ഗുതം ശംസന്തഗുതമിത്തശ്ചേഹ
 രത്നപ്രതം പ്രതപാദീധ്യാനാഃ

അന്വയം:-

ദൈവ്യ പ്രഥമാ

ശോതാശ്ച

— ദിവ്യേ, മുഖ്യേ
 ആഹ്വതാശ്ചാവഗ്നി

നി ഗുജേ

— പ്രസാധയാമി

ഗുതം ശംസന്തഃ

— ഉദകം ആശംസമാനാഃ

സ്വപ്ന പുഷ്പാസഃ

— അന്നവന്തസ്സപ്തപിന്ദഃ തം
 അഗ്നിം

സ്വധയാ മദന്തി

— സോമേന ഹവിഷാ മാദയന്തി

പ്രത-പാഃ

— പ്രതാനാം, കർമ്മണാം
 രക്ഷിതാരഃ

ദീധ്യാനാഃ തേ

— സ്വകർമ്മഭിരഗ്നിം ദീപയന്തഃ
 ഗുതപിന്ദഃ

അന്ന പ്രതം

— പ്രതേഷു

ഗുതം ഇതി ആഹുഃ

— അഗ്നിമേവഗുതഭൂതമാഹുഃ

അർത്ഥം:-ദിവ്യന്മാരും മുഖ്യന്മാരും ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്ന വരുമായ (ദൈവ്യശോതാശ്ചൈവ രണ്ടു്) അഗ്നിമുത്തിവിശേഷങ്ങളെ ഞാൻ പരിപഠിക്കുന്നു, അലങ്കരിക്കുന്നു. ജലേഷ്ടകളും, ഹവിസ്സേന്തിയവരുമായ ഏഴു ഗുതപിക്കുകൾ അഗ്നിയെ സോമഹവിസ്സാൽ ഹർഷിപ്പിക്കുന്നു, കർമ്മരക്ഷിതാക്കളും സ്വാനുഷ്ഠാനങ്ങളാൽ അഗ്നിയെ ജ്വലിപ്പിക്കുന്നവരുമായ ഗുതപിക്കുകൾ ഓരോ കർമ്മത്തിലും അഗ്നിയെത്തന്നെ ഗുതമായി (സഹായി, യജ്ഞമായി) പറയുന്നു. (സാധ്യമായ സത്യവും സാധനമായ യജ്ഞവും ഒന്നുതന്നെ, രണ്ടും അഗ്നിതന്നെ)

സാരസ്വതിഭാഷ്യം

8 ആഭാരതിഭാരതിഭിസ്സന്മാഷാ
 ഇളാദേവൈർമനഃശ്ചഭിരഗ്നിഃ
 സരസ്വതിസാരസ്വതേഭിരവ്യാഹി
 ത്രിശ്ശ്രോദേവീർബ്രഹ്മിരോഃസദന്ത

അനവയം:-

ഭാരതിഭി:	— ഭരതസ്യ, സൂര്യസ്യ സംബന്ധി തിഭി: സുതിഭി:
സ-ന്മാഷാ: ഭാരതി ആ	— സന്ദ'ഗതാവാഹി ആഗച്ഛതു
ദേവൈ: മനഃശ്ചഭി:	— നേരൈശ്ച ബ്രഹ്മ'ഗതാ
ഇളാ	— ഭൂമിശ്ച ആഗച്ഛതു
അഗ്നി:	— പാഗച്ഛതു
സാരസ്വതേഭി:	— സരസ്വതി സംബന്ധിഭി: മധ്യമസ്ഥാനൈസ്സഹ
സരസ്വതി	— മാധ്യമികാവാഗാഗച്ഛതു
ത്രിശ്ശ്രോദേവീ:	— ദേവ്യ: ഭാരതിഭാസരസ്വത്യ:
അവ്യാഹി ഇദം ബ്രഹ്മി:	
ആ സദന്ത	— ആസീദന്ത

അർത്ഥം:-ഭരത (സൂര്യ) സംബന്ധികളായ സ്മോത്രങ്ങളാൽ സുതിക്കപ്പെട്ടവളായി ഭാരതി (വാശേവി) വന്നതുള്ളത്. ദേവന്മാരോടും മനഃശ്ചരോടും ചേർന്നവളായി ഭൂമിയും വന്നതുള്ളത് അഗ്നിയും വന്നതുള്ളത് സരസ്വതിയെസ്സംബന്ധിച്ച മധ്യമസ്ഥാനങ്ങളോടൊത്തു സരസ്വതി എന്ന മാധ്യമികയായ വാഹി വന്നതുള്ളത് ഭൂത ദേവിമാർ, ഭാരതിഭാസരസ്വതികൾ, നേരെ ഈ ദർപ്പണത്തിൽ ഇരുന്നതുള്ളത്

ത്വഷ്ടാ

9 തന്നസ്തുരീപഥ്യപോഷയിത്ന
 ദേവത്വഷ്ടവ്വിരരാണസ്യസ്വ
 യതോവീരഃ കർണ്യസ്യദക്ഷോ
 യക്തഗ്രാവാജായതേദേവകാമഃ

അന്വയം:-

ഹേ ദേവ, ത്വഷ്ടഃ,	— സൃഷ്ടികർത്താ,
രരാണഃ	— രഥമാണസ്ത്വം
യതഃ വീരഃ	— യസ്മാൽ സത്വവാൻ
കർണ്യഃ, സു-ദക്ഷഃ	— കർണ്യകുശലഃ, സുബലഃ
യക്ത-ഗ്രാവാ	— അഭിഷവാത്ഥഗ്രാവയുക്തഃ
ദേവ-കരഃ ജയേതേ	— ദേവൻ കാമയമാനഃ പുത്രഃ ജായേത
അധ നഃ തുരീപം	— അദ്യ അസ്മാൻ താരകം
പോഷയിത്വ തൽ	— പോഷകം പ്രസിദ്ധം രേതഃ
വി സ്യസ്വ	— മോചയ

അർത്ഥം.-അല്ലയോ ദേവ, സൃഷ്ടികർത്താവായ ത്വഷ്ടാവേ, യാതൊന്നിൽനിന്നു സത്വശുദ്ധനും കർമ്മകുശലനും ബലവാനും സോമം സംസ്കരിക്കാനുള്ള പിടിക്കല്ലേന്തിയവനും (യാഗാന ഷാതാവും) ദേവന്മാരുടെ അനുഗ്രഹമിച്ഛിക്കുന്നവനുമായ പുത്രൻ ജനിക്കുമോ, സന്തുഷ്ടനായ അവിടുന്ന് എനിക്കു, ഭരിതത്തിൽ നിന്ന് കരകയറുന്നതും അതുകൊണ്ടുതന്നെ ആത്മപോഷകവുമായ ആ രേതസ്സു വിട്ടുതന്നാലും. (സൃഷ്ടികർത്തൃത്വം ത്വഷ്ടാവിനുള്ളതുകൊണ്ടാണ് സർവ്വപ്രവൃത്തികാർപ്പദമായ ശുദ്ധശുക്ലം യാചിക്കുന്നത്.)

വനസ്വതിഃ

10 വനസ്വതേവസ്യജോപദേവാ
നഗ്നിർഹവിശ്വമിതാസ്യയാതി
സേദമോതാസത്യതരോയജാതി
യഥാദേവാനാംജനിമാനിവേദ

അന്വയം:-

ഐ വനസ്വതേ, ദേവാൻ	
ഉപ അവ സൃജഃ	— സമീപേ കരു
ശമിതാ	— പശോസ്സുസ്തുതാ
അഗ്നിഃ (വനസ്വതിശ്ച)	
ഹവിഃ സ്യയാതി	— ദേവാൻ പ്രതിപ്രേരയതു
സത്യ-തരഃ	— അത്യർത്ഥം സത്യം സത്യസ്വരൂപഃ
സഃ ഉ തുൽ ഹോതാ	
യജാതി	— സ ഏവ യജതു
യഥാ ദേവാനാം	
ജനിമാനി	— യതഃ കാണാൽ സ ഏവാഗ്നിഃ ദേവാനാം ജനമാനി
വേദ	— വേദത്തി, അതഃ സ ഏവ യജതു

അർത്ഥം:-അല്പയോ വനസ്വതേ, ദേവന്മാരെ സമീപത്തു
ചാലും. യാഗപശുവിനെ സംസ്തുരിക്കുന്ന അഗ്നിയും വനസ്വ
തിയും ദേവന്മാർ ഹവിസ്സെത്തിക്കട്ടെ സത്യസ്വരൂപനായ
അഗ്നിനുള്ളതന്നെ ഹോതാവായി യജിക്കട്ടെ. കാണം ആ
അഗ്നിമാത്രമേ ദേവന്മാരുടെ ഉൽപത്തിയുടെ അറിയു.

സ്വാഹാകൃതയഃ

11 ആയാഹ്യഗേസമിധാനോഽത്വാ

ഓര്യേണദേവൈസ്സരഥംതുരേഭിഃ

ബഹിൻആസ്താമഭിതിസ്സപുത്രാ

സ്വാഹാദേവാഃആമൃതാമാദയന്താം

വ. 23

അനവയം:-

- ഹേ അഗ്നേ, അത്വാം — അസൃഭീമവഃ
- സം-ഇധാനഃ — ജാലാരൂപേണ ദീപ്യമാനസ്വപം
- ഇര്യേണ, തുരേഭിഃ —
- ദേവൈഃ — തപരമാണൈര്യേവൈശ്വ
- സരഥം — സമാനരഥം യഥാവേതിതഥാ
- ആ യാഹി — ദേവതാരൂപേണാഗച്ഛ
- (കീംപ) സ-പുത്രാ
- അഭിതിഃ — സതപുത്രോപേതാ അഭിതിപി
- നഃ ബർഹിഃ ആസ്താം — അധ്യാസ്താം
- സ്വാഹാ (ആകാരേണ
- യുക്താഃ) ആമൃതാഃ — നിത്യഃ
- ദേവാഃ മാദയന്താം — തൃപ്യന്തു

അർത്ഥം-അല്ലയോ അഗ്നേ, ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖനായി, ജാലകളാൽ കത്തിത്തെളിഞ്ഞ്, ഇര്യന്റേട് ശീശ്രുഗാമികളായ ദേവന്മാരോടുകൂടി ഒരരത്തേരിലേറി, ദേവതാരൂപത്തിൽ വന്നാലും. പിന്നെ സതപുത്രന്മാരോടുകൂടിയ അഭിതിയും ഞങ്ങളുടെ ദർഭയിൽ ഇരിക്കാവൂ. സ്വാഹാശരീരത്തോടുകൂടിയ അമരന്മാരായ ദേവന്മാർ തൃപ്തരാകട്ടെ.

വർഗ്ഗം-24-25-അഗ്നിദേവതാ

- 1 പ്രത്യഗ്നിതപസശ്ചൈകിതാനോ
- ബോധിവിപ്രഃപദവിഃകവിനാം
- പുഥുപാദാദേവയഃഈസ്സമിദ്ധോ
- പഥാരാതമസോവഹ്നിരാവഃ

അന്വയം:-

ഉഷസഃ ചേകിതാനഃ	— ജാനൻ
വിപ്രഃ, കവിനാഃ	
പദവിഃ	— മേധാവി, ക്രാന്തദൃശാഃ മാർഗ്ഗാൻ ഗച്ഛൻ
(യഃ) അഗ്നിഃ പ്രതി	
അബോധി	— പ്രതിബുധ്യതേ
പൃഥു-പാജാഃ	— പൃഥുതേജാഃ
ദേവയന്-ഭിഃ	
സം-ഇദം	— ദേവകാമൈസ്സമ്യഗീഷഃ
(സഃ) വഹന്തിഃ തമസഃ	— അഗ്നിഃ അജ്ഞാനസ്യ
ഓരാ അപ ആവഃ	— ആഗമനദോരാണി അപാവുണോതി

അർത്ഥം:-ഉഷസ്സുകളെ, (ഉഷസ്സുകളുടെ സമാഗമത്തെ) അറിഞ്ഞു, മേധാവിയും എല്ലാറ്റിന്റെയും അപ്പുറം കാണുന്നവരുടെ മാർഗ്ഗങ്ങളിലൂടെ ഗമിക്കുന്നവനായ യാതൊരാളിനെയും ഉണർത്തുവാനായി, ദേവന്മാരുടെ അനുഗ്രഹമിച്ചിക്കുന്നവരാൽ നന്നായി കത്തിച്ചു തെളിയിക്കപ്പെടുന്നവരായ ആ അഗ്നി ഇന്ദ്രിന്റെ, അജ്ഞാനത്തിന്റെ വരവിടം അടയ്ക്കുന്നു.

2 പ്രേഭഗ്നിവാവ്യയേന്യോമേഭി

ഗ്നിർഭിന്യോത്പന്നാഃനമസ്യഉഭിമൈഃ

പുച്ഛീര്യതസ്യസംദൃശശ്ചകാന

സ്സംദൃതോജദ്യോദഷസോവിരോകേ

അന്വയം:-

നമസ്യഃ (യഃ) അഗ്നിഃ	— നമസ്താരാർഹഃ യോഗിഃ
ന്യോത്പന്നാഃ ന്യോമേഭിഃ,	
ഗിഃ-ഭിഃ, ഉഭിമൈഃ	— ന്യോത്രൈഃ, വാഭിഃ ശസ്ത്രൈശ്ച
പ്ര വ്യയേ ഉ	— വൃദ്ധിഃ പ്രാപ്നോതി ഹി
ദൃതഃ	— ദേവാനാം ദൃതസ്സഃ
പുച്ഛിഃ ഋതസ്യ സം-ദൃശഃ	— ബഹുവിഃ ആഭിത്യസ്യ ദീപ്തിഃ
പകാനഃ ഇൻ	— കാമയമാന ഏവസൻ

ഉഷസഃ വി-രോകേ — വിരോചനേ, പ്രാതഃകാലേ
സം അദ്യേതൽ — സമ്യക് ദ്യോതതേ

അർത്ഥം:-പൂജ്യനായ യാതൊരഗ്നി, സ്തോതാക്കളുടെ സ്തോത്രങ്ങളിലും വാക്കുകളിലും ശസ്ത്രങ്ങളിലും വളർച്ച പ്രാപിക്കുന്നുവോ ദേവദൂതനായ ആ അഗ്നി ആദിത്യന്റെ അസംഖ്യങ്ങളായ പ്രകാശങ്ങളെ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നവനായിത്തന്നെ പ്രഭാതത്തിൽ ശോഭിക്കുന്നു.

3 അധായുഗ്നിർമാൻഷീഷുവിക്ഷ്വ

പാംഗഭോമിത്രഗുതേനസാധൻ

ആഹര്യതോ യജതസ്സാൻസ്ഥാ

ഭദ്രവിപ്രോഹവ്യോമതിനാം

അന്വയം:-

മിത്രം — യജമാനാനാം മിത്രഭൂതഃ
ഗുതേന സാധൻ — സത്യേന കാമാൻ സാധയൻ
അപാം ഗഭഃ അഗ്നിഃ — അപസ്മുദ്ധവഃ അഗ്നിഃ
മാൻഷീഷു വിക്ഷു
അധായി — മനുഷ്യാസുപ്രജാസു

ദേവൈരാഹിതഃ

(കിംച) ഹര്യതഃ, യജതഃ — സ്പൃഹണീയഃ, യഷുവ്യഃ സഃ
സാന — ഉച്ഛിതം, ഉത്തരവേദ്യാഖ്യം
ധിഷ്ഠ്യം

ആ അസ്ഥാൻ — അധ്യതിഷ്ഠൽ

വിപ്രഃ — പ്രാജ്ഞാഗ്നിഃ

മതിനാം ഹവ്യഃ അഭൂൻ ഉ — മന്ത്രാണാം സ്പത്യോഭൂൻ ഖലു

അർത്ഥം:-യജമാനൻ മിത്രഭൂതനും സത്യംകൊണ്ട് കാമങ്ങൾ നേടിറക്കാടുകുന്നവനും വെള്ളങ്ങളിൽ ഗർഭരൂപനായി വർത്തിക്കുന്നവനായ അഗ്നി മനുഷ്യജനങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ദേവന്മാരാൽ സ്ഥാപിതനായി. ഉടാതെ, ആശാസ്യനും യജനീയനുമായ അവിടുന്ന് ഉത്തരവേദിയെന്ന ഉയർന്ന സ്ഥാനത്തു് ഇരുന്നതളി. ഉണാനവാനായ അവിടുന്ന് മന്ത്രങ്ങൾക്ക് (മന്ത്രങ്ങളാൽ) സ്പത്യനായി ഭവിച്ചു.

- 4 മിത്രോജാഗ്നിർവതിയൽസമീഭോ
 മിത്രോഹോതാവർണോജാതവേദാഃ
 മിത്രോ അധ്യായുരിഷിരോദമൃനാ
 മിത്രസ്സിന്ധുനാമുതപർവ്വതാനാഃ

അന്വയം:-

- യൽ അഗ്നിഃ സം-ഇദ്ധഃ — യജാഗ്നിസ്സമൃഗീപഃ
 (തദാ) മിത്രഃ വേതി — സൂര്യോവേതി
 മിത്രഃ (ഏവസൻ) ഹോതാ — ഹോമനിഷ്ഠാദകോ വേതി
 വർണഃ — പാപനിവാരകോവേതി
 ജാത-വേദാഃ — ജാതപ്രജണസ്സഃ
 മിത്രഃ അധ്യായുഃ — യജമാനസ്യസഖായാദൃവതി
 ദമൃനാഃ — ഭാനമനാസ്സഹൃവ
 ഇഷിരഃ — പ്രേരകഃ വായുർവേതി
 ഉത സിന്ധുനാഃ
 പർവതാനാഃ മിത്രഃ — നദീനാംഗൈലാനാം ച
 മിത്രോവേതി

അർത്ഥം.-അഗ്നി വേണപോലെ കത്തിജ്വലിച്ചവനാകുമ്പോൾ മിത്രനായി (സൂര്യനായി) ഭവിക്കുന്നു. (ജ്വലിച്ച അഗ്നി സൂര്യനെപ്പോലെ പ്രകാശിക്കുന്നു.) മിത്രനായിത്തന്നെ ഹോതാവായി (ഹോമനിഷ്ഠാദകനായി) ഭവിക്കുന്നു. പാപ പരിഹർത്താവായ വർണനായി ഭവിക്കുന്നു. ജ്ഞാനവാനായ അവിടുന്ന് യജമാനന് സഖാവായ അധ്യായുവായി ഭവിക്കുന്നു. ശാന്തമനസ്കനായിത്തന്നെ, എല്ലാം ഇളക്കുന്ന വായുവായി ഭവിക്കുന്നു കൂടാതെ നദികളുടെയും പർവ്വതങ്ങളുടെയും ചങ്ങാതിയായും ഭവിക്കുന്നു.

- 5 പാതിപ്രിയംമിപോജഗ്രംപദംവേഃ
 പാതിയഹഃശ്വർണം സൂര്യസ്യ
 പാതിനാഭാസപ്തഗീർവാണമഗ്നിഃ
 പാതിഭേദാനാമുപമാദൃഗ്വപഃ

അനവയം:-

ഋഷഭഃ അഗ്നിഃ	— ഒഴ്നീയോഗ്നിഃ
വേഃ റിപഃ പ്രിയം അഗ്രം	— ഗന്ത്രാഃ, സമ്പ്യാപ്തായാഃ അഗ്രം, ഭൂമിഃ പ്രിയം, പ്രഥമം
പദം പാതി	— സ്ഥാനം രക്ഷതി
യഹഃ	— മഹാൻ
സൂര്യസ്യ ചരണം പാതി	— ചരതൃത്രേതിചരണമന്തരിക്ഷം, രക്ഷതി
നാഭാ	— അന്തരിക്ഷസ്യമധ്യേ
സപ്ത-ശീഷാണം പാതി	— സപ്തഗണംമന്തസമുഹം രക്ഷതി
ദേവാനാം ഉപ-മാദം	
പാതി	— ഉപമാദകം യജ്ഞം രക്ഷതി

അർത്ഥം:-ഒഴ്നീയനായ അഗ്നി എങ്ങും നിറഞ്ഞ ഭൂമിയുടെ പ്രിയവും പ്രഥമവുമായ സ്ഥാനത്തെ (നിവാസയോഗ്യമായ അടിപ്പുറപ്പിനെ-Surface) രക്ഷിക്കുന്നു. സൂര്യൻ ചരിക്കുന്ന മഹത്തായ അന്തരിക്ഷം രക്ഷിക്കുന്നു. അന്തരിക്ഷമധ്യത്തിൽ പൂർണ്ണഗണങ്ങളുള്ള മന്തസമുഹത്തെ രക്ഷിക്കുന്നു. ദേവന്മാർക്ക് ഹർഷമേകുന്ന യജ്ഞത്തെ രക്ഷിക്കുന്നു.

6 ഉദയം ക്രമേണ ധൃതം ചാരുനാഥ
വിശ്വാനിദേവോ വയനാനി വിഭാൻ
സസസ്യപരം പ്രാപ്തം പദം വേ
സ്തദിഗ്ഗണീരക്ഷത്യപ്രയച്ചൻ

അനവയം:-

ഉദയഃ	— മഹാൻ
വിശ്വാനി വയനാനി	
വിഭാൻ	— സർവ്വാനി ജ്ഞാനാനി ജാനൻ
ദേവഃ ഇന്ദ്രം	— അഗ്നിഃ സ്തവം
ചാരു നാഥ ചരേ	— മനോജ്ഞം ജലം കരോതി

വേ: സസസ്യ — വ്യംപസ്യ, സ്വപതഃ, ശാന്ത
 ചാലസ്യോഗം
 പതഃ പൃത-വൽ — രൂപം ദീപ്തിമത (വേതി)
 (സഃ) അഗ്നി: തൽ പദം — ജലസ്ഥാനം.
 അപ്ര-യുച്ചൻ ഇൽ രക്ഷതി — അപ്രമാദ്യന്നേവപാലയതി

അർത്ഥം:- മഹാനം അറിയേണ്ടതു് മുഴുവനറിയുന്നവനുമായ
 ദേവൻ, (അഗ്നി) സ്തുത്യവും മനോഹരവുമായ ജലത്തെ ഉണ്ടാ
 കുന്ന വ്യംപിച്ചു് ജാലകളടങ്ങി ഉറങ്ങുന്ന അഗ്നിക്കും രൂപം
 (വേണ്ടപ്പോൾ) തെളിപെല്ലുന്ന ആ അഗ്നി ജലസ്ഥാനത്തെ
 പിഴവരാനെ (വീഴുകടാതെ) തന്നെ കാക്കുന്ന (മേഘങ്ങളിൽ
 ഉറങ്ങി, ഒളിഞ്ഞു് കിടക്കുന്ന അഗ്നിയാണു് അവയിലെ ജല
 ന്നെ വീഴുകടാതെ രക്ഷിക്കുന്നതു്, മഴപെയ്യിക്കുന്നതു്)

7 ആയോനിമഗ്നിർഘൃതവ്തമസ്ഥാൽ
 പൃഥ്വിപ്രഗാണമുശന്തമുശാനഃ
 ദീദ്യാനശ്ശുപിര്യഷഃ പാവകഃ
 പനഃപനമാതരാ നവ്യസികഃ

അന്വയം :-

ഉശാനഃ അഗ്നി: — കാമയമാനോഗ്നി:
 ഘൃത-വന്തം, —
 പൃഥ്വി-പ്രഗാണം — ദീപ്തിമന്തം പൃഥ്വിഗീതിം.
 ഉശന്തം യോനിം. — കാമയമാനമായതനം.
 ആ അസ്ഥാൽ — ആതിഷ്ഠതി
 ദീദ്യാനഃ, ശുചിഃ — ദ്യോതമാനഃ, ശുദ്ധഃ
 ഋഷഃ, പാവകഃ — മഹാൻ, ശോധയിതാഗ്നിഃ
 മാതരാ — മാതരൗ, ദ്യാവാപൃഥിവ്യൗ
 പനഃ-പനഃ നവ്യസികഃ — നവതരേ കരോതി

അർത്ഥം:- (യജ്ഞത്തെ) ഇഷ്ടപ്പെടുന്ന അഗ്നി പ്രകാശമാന
 വും പടൻ (സാമ) ഗാനത്തോടുകൂടിയതും അവിടുത്തെ കാമി
 കുന്നതുമായ യാഗശാലയെ ആസ്ഥാനം ചെയ്യുന്ന ശോഭ

മാനനം ശുദ്ധനം മഹാനം ശുദ്ധീകരണമായ ആ അഗ്നി മാതാ പിതാക്കളായ ദ്യാവാപൃഥ്വിവികളെ വീണ്ടും വീണ്ടും പുതുപുതു താക്കിയെച്ചെന്നു.

8 സദ്യോജാതഓഷധീഭിർവക്ഷേ
യഭിവൽന്തിപ്രസോഘ്വതേന
ആപഇവപ്രവതാശുംഭോനാ
ഉരുഷ്യഭൂഗിഃപിത്രോരുപസ്മം

അന്വയം:-

സദ്യഃ ജാതഃ യഭി	— അഗ്നിഃ യദാജാതഃ തദാ
ഓഷധീഭിഃ വവക്ഷേ	— ഉന്മൃതേ
പ്ര-വതാ	— പ്രവണേന മാഗ്നേണ ഗച്ഛന്ത്യഃ
ആപഃ-ഇവ ശുംഭോനാഃ	— ശോഭനോന്മോ ഓഷധ്യഃ
പ്ര-സാഃ	— ഫലാന്തി പ്രസുവാനാഃ
ഘ്വതേന വൽന്തി	— ഉടകേന വൽയന്തി
പിത്രോഃ ഉപ-സ്മം	— ദ്യാവാപൃഥ്വിപ്രോർമ്മാഭ്യ വൽമാനഃ
അഗ്നിഃ ഉരുഷ്യൽ	— അസ്മാൻ രക്ഷതു

അർത്ഥം:-അഗ്നി ഉൽപന്നനായ ഉടനെ സസ്യാദികളാൽ (കത്തിപ്പടന്നുപടന്നു) വഹിഞ്ഞുപ്പെടുമ്പോൾ താഴ്ന്ന ഇടങ്ങളിലെ മാഗ്നത്തിലൂടെ പോകുന്ന ജലങ്ങൾ പോലെയുള്ള ആ സസ്യാദികൾ കായ്ച്ചു, ജലത്താൽ അവിടുത്തെ വളരുന്നു. അച്ഛനമ്മമാരായ ദ്യാവാപൃഥ്വിവികളുടെ നടുവിൽ വളർന്നുവത്തിക്കുന്ന അഗ്നി നമ്മളെ രക്ഷിക്കട്ടെ. (ജലത്താൽ വളർത്തുന്ന എന്ന് പറഞ്ഞതുകൊണ്ട് ജലത്താൽ സ്വയം വളർന്ന് പിന്നീടു അഗ്നിക്കു ഭക്ഷണമായി വേിച്ചു അവിടുത്തെ വളർത്തുന്നു എന്നർത്ഥമെടുക്കാം.)

9 ഉദിഷ്യതസ്സമിധായഹോഽനഭ്യോ
ലഭിഷ്വന്തിവോഷധിനാഭാപൃഥ്വിവ്യാഃ
മിത്രോഅഗ്നിരീഡ്യോമാന്തരിശാ
ദൂതോവക്ഷദ്യജമാന്യദേവാനി

അന്വയം:—

സ്തുത: സം-ഇധാ യഹവ: — അസ്താഭിസ്തുത: സമിന്ധാനേന
മഹാൻ

അഗ്നി: പൃഥിവ്യാ: അധി
നാഭാ

— ഉത്തരവേദ്യം മധ്യപ്രദേശേ
സ്ഥിത:

ദിവ: വർഷൻ

— അന്തരീക്ഷസ്യ വർഷണി രൂപേ

ഉൽ അദ്യൈൽ ഉ

— ദ്യോതതേഹി

മിത്ര: ഇദ്യൈ:

— സർവ്വേഷാം മിത്രഭൂത: സ്തുത:

മാതരിശാ

— യ: മാതരി അന്തരീക്ഷേശ്വസതി
സൂര്യരൂപേണ ചേഷ്ടതേ, സ:
അഗ്നി:

ദൂത: യജമാന

— ദേവാനാം ദൂതാഗ്നി: യജ്ഞായ

ദേവാൻ ആ വക്ഷൽ

— ആവഹതു

അർത്ഥം:—സ്തുതിക്കപ്പെട്ടവനും ജലീപിതൃപ്പെട്ടവളുറവനും മഹാനമായ അഗ്നി ഉത്തരവേദിയുടെ നട്ടിലിലിരുന്ന്, അന്തരീക്ഷത്തിന്റെ രൂപത്തിൽ-അതായത് എങ്ങും വ്യാപിച്ചുകൊണ്ട്, പ്രകാശിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ. ഏകദേശം ചങ്ങാതിയും വന്ദ്യനും അന്തരീക്ഷത്തിൽ സൂര്യരൂപനായി ചേഷ്ടിക്കുന്നവനും ദേവദൂതനുമായ അഗ്നി ഈ യജ്ഞത്തിന്ന് ദേവന്മാരെ ആനയിക്കട്ടെ.

10 ഉദസ്സംഭീൽസമിധാനാകൃത്യേഷാഗ്ഗ

ഗ്നിർവന്നത്തമോരോചനാനാം

യദിദൃഗ്ദൃഷ്ടപരിമാതരിശാ

ഗുഹാസന്തംഹവ്യവാഹംസമീധേ

അന്വയം:—

യദി രോചനാനാം

— യദാശോമോനാനാം
തേജസാം മധ്യേ

ഉൽ-തമഃ ഭവൻ

മാതരിശ്വാ

— ഉൽകൃഷ്ടതമഃ ഭവൻവായുഃ

ഭൃഗു-ഭ്യഃ

— ആദിത്യസ്യരശ്മിഭ്യഃ

ഗുഹാ സന്തഃ

ഹവ്യ-വാഹഃ

— ഗുഹായാംസന്തഃ ഹവ്യാനാം
വോഡാരമഗ്നിഃ

പരി സം-ഇധേ

— പരിതഃ സമൈസ

(തദാ) ഋഷാഃ അഗ്നിഃ

— മഹാനഗ്നിഃ

സം-ഇധാ നാകം

— തേജസാസ്വദ്വം

ഉൽ അസ്തംഭീൽ

— ഉദ്വേഗ്നാൽ

അർത്ഥം.-ശോഭാനന്ദരായ തേജസികളുടെ ഇടയിൽ ഏറ്റവും ഉൽകൃഷ്ടനായി ഭവിക്കുന്ന വായു ആദിത്യരശ്മികളിൽ ഒളിഞ്ഞിരിക്കുന്ന, ഹവിസ്സേതുന്ന അഗ്നിയെ ഏറ്റവും മറ്റും പ്രജ്വലിപ്പിച്ചുവോ, അപ്പോൾ മഹാനായ ആ അഗ്നി സ്വതേജസ്സുകൊണ്ട് സ്വർഗ്ഗത്തെ സ്തംഭിപ്പിച്ചുനിർത്തി, താഴെ വീഴാതെ നിർത്തി.

11 ഇ¹താമഗേ¹പുരു¹ഃസംസനി¹.ഗോ

ശ്ശ്വാ¹ത്തമഃ¹ഹവമാനായസാധ

സ്യാനസ്സനസ്സനയോവിജാവാ

ഗേസാതേസുമതിർഭൂതാസ്മേ

വ 25

അന്വയം:-ഇത് പതിനാറാംവർഷത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ട്.

വർഗ്ഗം-26-27

1 പ്രകാരവോമനനാവച്യമാനാ

ദേവദ്രിചീനയതദേവയന്തഃ

ക്ഷിണാവാഡാജിനിപ്രാച്യേതി

ഹവിർഭൂത്യഗയേഘ്വതാചി

അന്വയം:-

ഹേ കാരുവഃ, ദേവ-യന്തഃ	— കന്താരി, ദേവകാമായുയ,
മന്നാ വച്യമാനാഃ	— മന്ത്രാണാമപ്രാപ്തമാണാസ്സന്തഃ
ദേവദ്രിപിം	— ദേവാൻ അഞ്ജതിം-സ്രൂപം
പ്ര നയത	— പ്രകഷേണനയത, പ്രാപയത
ദക്ഷിണാ-വാദ്	— ആഹവനീയസ്യദക്ഷിണഃ
	ഉച്യമാനഃ
വാജിനി, പ്രാപി	— അന്നപതിപ്രാഗഗ്രാ
അഗന്യേ ഹവിഃ ദരന്തി	— അഗ്ന്യത്ഥം ഹവിർദ്ധാരന്തി
ഘൃതാപീ ഏതി	— ഘൃതേനാക്താസ്രൂക്രിഗച്ഛതി

അർത്ഥം:-അല്ലയോ യജ്ഞകത്താക്കളേ, ദേവന്മാരുടെ അന്ന ഗ്രാഹം കാമിക്കുന്ന നിങ്ങൾ മന്ത്രത്താൽ ഉത്തേജിക്കപ്പെടുന്നവരായി, ദേവന്മാരെ പഠിപ്പിക്കുന്ന സ്രൂക്ഷ് (ഹോമോപകരണം) വേണ്ടപോലെ കൊണ്ടുചല്ലുക ആഹവനീയാഗ്നിയുടെ തെക്കുപുറത്തു് എത്തിക്കുപ്പട്ട്, അന്നപതിയായ ഋതിനെ കിഴക്കോട്ടു തലയാക്കിപ്പിടിച്ച്, അഗ്നിയുപേണ്ടിയുള്ള ഹവിസ്സതിലേതി, നെയ് ഒഴക്കിക്കൊണ്ടു് ആ സ്രൂക്ഷ് വന്നുചേരുന്ന, വന്നുചേരട്ടെ

2 ആരോദസീജപുണാജായമാന

ഉതപ്രരികിമാന്യനപ്രയദ്യോ

ദിവശ്ചിദഗ്നേമഹിനാപൃഥിവ്യോ

വച്യന്താംതേവഹന്യസ്സപ്തജിഹ്വാഃ

അന്വയം -

ഹേ അഗ്നേ, ജായമാനഃ	— ഉൽപന്നസ്തവം
രോദസീ ആ അപുണാഃ	— ദ്യോവാപൃഥിവ്യൗ ആപുരയഃ
ഉത ഹേ പ്ര-യദ്യോ	— അപിചപ്രയച്ഛവ്യ
അയ ന ദിവഃ പൃഥിവ്യാഃ	
പിരി	— അന്നന്തരമന്തരിക്ഷാൽഭൂമയാശ്ച
മഹിനാ പ്രരിക്മാഃ	— മഹിദ്വാജ്ഞിരിക്തശ്ചാസി

(ഏവം വിധസ്യ) തേ

വഹന്യഃ

— തവാംശഭൂതാണഗന്യഃ, ആഹ
വനിയാഭയഃ

സപ്ത-ജിഹ്വാഃ വച്യന്താം — സപ്തജിഹ്വാത്മകാഃ സ്തുതാഭവന്തു

അർത്ഥം:—അല്ലയോ അഗ്നേ, ഉൽപന്നനായ അവിടുന്ന് ഔവാപ്മിവികളിൽ നിറഞ്ഞു. ഏറ്റവും യജനീയ, അനന്തരം അവിടുന്ന് വേഗത്തിൽ സ്വമഹത്വം കൊണ്ട് ഔവാവിനേക്കാളും ഭൂവിനേക്കാളും കവിഞ്ഞുപോയി. അപ്രകാരമുള്ള അവിടുത്തെ അംശഭൂതന്മാരായ ആഹവനിയാദികളായ അഗ്നികൾ കാളി, കരാളി മുതലായ ഏഴു നാവുകൾ (നാളങ്ങൾ) ചേർന്നുപോയി, സ്തുതിക്കപ്പെട്ടു. (ഇവിടെ അഗ്നിയുടെ അഭിമാനദേവതയെ ഏകദേവനായും ആഹവനിയാദി വിവിധാഗ്നികളെ ആ ഏകാഗ്നിയുടെ അംശഭൂതന്മാരായും നുകർത്തിച്ചിരിക്കുന്നു.)

3 ഔവശ്ചതാപ്മിവിയജ്ഞിയാസോ

നിഹോതാരംസാഭയന്തേഭായ

യദീവിശോമാനന്ധിഭ്യേവയന്തിഃ

പ്രയസ്വതീരിളന്തേശുക്രമച്ഛിഃ

അന്വയം:—

യദീ മാനന്ധിഃ

— യദാ മനോസ്സംബന്ധിന്യഃ

ദേവ-യന്തിഃ,

പ്രയസ്വതീഃ

— ദേവകാമാഃ ഹവിഷ്വത്യഃ

വിശഃ ശുക്രം അച്ഛിഃ

ഇളന്തേ

— പ്രജാഃ, ഹോതാരഃ ദീപ്തം
തേജസ്സവന്തി

(തദാ) ഔവശഃ

പുഥീവി ച

— അന്തരീക്ഷം ഭൂമിശ്ച

യജ്ഞിയാസഃ

— യജ്ഞാഹ്വാദേവാശ്ച

ഹോതാരം ത്വാ ദമായ — ദേവാനാമാഹ്വതാരം ത്വാ
യജ്ഞായ
നി സാദയന്തേ — ഉപഗമയന്തി

അർത്ഥം.-ദേവന്മാരുടെ അനുഗ്രഹം കാമിക്കുന്നവരും ഹവി
സ്സേന്തിയവരുമായ ജനങ്ങൾ, ഹോതാക്കൾ ഏപ്പോൾ അവി
ടുത്തെ ഭാസമാനമായ ജ്യോതിസ്സിനെ സൂതിക്കുന്നു:വാ. (അ
തായതു' യാഗകർമ്മത്തിന്നു' മുതിരുന്നു:വാ.) അപ്പോൾ ദ്യോവും
ഭൂവും യജ്ഞാഹ്വനമായ ദേവന്മാരും, ദേവന്മാരെ വിളിക്കുന്ന
അവിടുത്തെ യജ്ഞത്തിനുവേണ്ടി ഉപഗമിപ്പിക്കുന്നു. (മെൽ
ക്കിയിരിക്കുന്നു.)

4 മഹാ¹നമ²സ³ധ⁴സ്ഥേ⁵ധൃ⁶പ⁷ആ⁸നി⁹ഷ്¹⁰ത്താ

നർദ്യാവാ¹മാഹി²നേ³ഹര്യ⁴മാ⁵ണഃ

ആ¹സ²ക്രേ³സ⁴പ⁵ത്നി⁶അ⁷ജ⁸രേ⁹അ¹⁰മൃ¹¹ക്തേ

സ¹ബ²ർ³ഭു⁴ഘേ⁵ഉ⁶രു⁷ഗായ⁸സ്യ⁹ധേ¹⁰നു

അന്വയം:-

മഹാൻ ഹര്യമാണഃ	— അധികഃ, യജമാനാദിഭിഃ കാമ്യമാനഃ അഗ്നിഃ
ദ്യാവാ അന്തഃ	— ദൃഭൂദ്യോർമ്മധ്യേ
മാഹിനേ സധ-സ്ഥേ	— മഹിജ്ഞായുക്തേ സ്ഥാനേ
ധൃവഃ ആ നി-സത്തഃ	— നിഷ്ണോ വേതി
ആസക്രേ സ-പത്നി	— ആക്രമണശീലേ, സമാനഃ ഏകഃ സുര്യഃ പത്നിഃ യയോന്യേ
അജരേ അമൃക്തേ	— ജരാഹ്മിതേ, അന്യേനാ ഹിംസിതേ
സബഃ-ഭുഘേ	— സബരിത്യദേഹം, തസ്യ ദോഷ്ഋഗ്, ദ്യാവാപൃഥ്വിൗ
ഉരു-ഗായസ്യ	— അധികസ്തുതേരഗേഃ
ധേനു	— പ്രീണയിന്ദ്രേൗ (വേതഃ)

അർത്ഥം.—മഹാനും യജമാനന്മാരാലും മറ്റും (അനുഗ്രഹത്തിനായി) കാമിക്കപ്പെടുന്നവനുമായ അഗ്നി, ദ്യോവിനും ഭൂവിനുമിടയിൽ ഉൽകൃഷ്ടമായ സ്ഥാനത്തു് അപലനായിരിക്കുന്നു. എമ്പാടും ക്രമിക്കുന്ന (വ്യാപിക്കുന്ന) വരും സൂര്യനു് സപത്തിമാരും, എന്നും ജരബാധിക്കാത്തവരും, ആരാലും കേടേല്പിക്കപ്പെടാത്തവരും വെള്ളത്തെ (മഴയെ) കറന്നുതരുന്നവരുമായ ദ്യാവാപൃഥ്വിവികൾ ഏറ്റവും സ്തുതിക്കപ്പെട്ട അഗ്നിക്ക് പ്രീതിയേകുന്നവരായി ഭവിക്കുന്നു.

5 പ്രതാതേഅഗ്നേമഹതോമഹാനി
 തവക്രത്യാരോഭസിആതതതഥ
 ത്വംദൂതോഅഭവോജായമാന
 സ്വംനേതാവൃഷചേർഷണീനാം

വ. 26

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, മഹതഃ തേ	— സപ്താർകൃഷ്ടസ്യ തവ
പ്രതാ മഹാനി	— കർമ്മാണി മഹാനി (ചേന്തി)
തവ ക്രത്യാ	— ക്രതുനാ, പ്രകാശേന
രോഭസി ആ തതഥ	— ദ്യാവാപൃഥ്വിവ്യൗ വിസ്മൃതവാനസി
ത്വം ദൂതഃ അഭവഃ	— ദേവാനാം ദൂതോഭവേ
ഹേ വൃഷഭ, ത്വം	
ജായമാനഃ	— ഉൽപന്നസ്സൻ
പർഷണീനാം നേതാ	— യജമാനാനാം ഫലപ്രാപകോസി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, സപ്താർകൃഷ്ടനായ അവിടുത്തെ കർമ്മങ്ങൾ മഹത്തരങ്ങളാകുന്നു. അവിടുത്തെ പ്രകാശത്താൽ ദ്യാവാപൃഥ്വിവികളെ അവിടുന്ന് വിസ്മൃതകളാക്കി. അവിടുന്ന് ദേവന്മാരുടെ ദൂതനായി ഭവിച്ചാലും. അല്ലയോ കാവേര്യക, അവിടുന്ന് ഉപന്നനായി യജമാനന്മാർക്ക് ഫലപ്രാപിതമാകുവാൻ ഉപയോഗമായി ഭവിക്കുന്നു.

അനന്യം:-

ഉരൈ അന്തരിക്ഷേ വാ	— വിസ്തീർണ്ണന്തരിക്ഷേ
യേ ദേവാഃ മദന്തി	— ഏഷ്യന്തി
ദിവഃ രോചനേ വാ	— സൂര്യസ്യപ്രകാശനേ ആലോ കേവാ
യേ സന്തി	— യേ ദേവാഭവന്തി
ഉമഃ വാ	— ഉമസംജ്ഞകാഃ പിതരസ്സന്തി
യജത്രാഃ യേ	— യജുവ്യായേദേവാഃ
സുഹവാസഃ	— ശോഭനാഹ്യാനാഃ
ആയേമിരേ	— ആയച്ഛന്തി
രഥ്യഃ	— രഥിനസ്തുവയേ
അശ്വാഃ (സന്തി) ഹേ അഗ്നേ, (തൈസ്സദ്വൈസ്സാദ്ധ്യമാഹ്വി)	

അർത്ഥം.-പരന്ന അന്തരീക്ഷത്തിൽ യാവരായ ദേവന്മാർ ഹിംഷിക്കുന്നവോ, സൂര്യപ്രകാശത്തിന്റെ കാഴ്ചപ്പാടിൽ ഏവർ വാഴുന്നുവോ, ഉമന്മാരെന്ന് പേരുള്ള പിതൃക്കൾ യാവതണ്ടോ, യജനീയരായ ഏവർ നന്നായി വിളിക്കപ്പെടുന്നവരായി വതന്നുണ്ടോ, യജുയോ അഗ്നേ, തേരാളിയായ അവിടുത്തെ കതിരകളേവയോ അവയോടും അവരോടുകെല്ലാംകൂടി വന്നാലും.

9 ഐഷിമഗ്നേസരഥം യാഹ്യവ്യാഢ്
 നാനാരഥം വാവിഭേവാഹ്യശ്വാഃ
 പത്നീവതസ്ത്രിംശതം ശ്രീഷ്വദേവാ
 നനുഷധമാവഹമാദയസ്വ

അനന്യം:-

ഹേ അഗ്നേ, ഏഷിഃ	— പുഷ്പാക്കൈരുദ്വേപഗണൈ സ്സാദ്ധം.
സ-രഥം നാനാ-രഥം വാ	— സമാനമഥം പ്രത്യേകരഥോ പേതംവാ (ത്വദത്ഥം സമാരോപ്യ)

അർപ്പാങ് ആ യാഹി ഹി — അസ്തദഭിമുഖമാഗച്ഛ ഹി

(യതഃ കാരണാൽ തേ)

അശ്വാഃ വി-ഭവഃ — സമത്മാഃ

പത്നി-വതഃ — പത്നീഭിസ്സഹിതാൻ

ത്രിംശതം ത്രീൻ ച — ത്രയസ്ത്രിംശതം

ദേവാൻ (ച) അനു-

സ്വധം — സോമമുദിശ്യ

ആ വച, മാദയസ്വ — ആനയ, സോമേനഹഷിയ,

അർത്ഥം—അല്പയോ അഗേ, മുൻപറഞ്ഞ ദേവഗണങ്ങളോടൊപ്പം ഒരു തേരിൽ തന്നെയോ പല തേരുകളിലോ അവരെ (കയറി) ഞങ്ങൾക്കഭിമുഖമായി വന്നാലും അവിടുത്തെ കിതിരകൾ പ്രസിദ്ധമായി സാമന്ത്യാമുളളവയാകയാൽ പത്നികളോത്തപരായി മുപ്പത്തിമൂന്നു ദേവന്മാരെയും സോമ (പാന)ത്തിനായി ആനയിച്ചാലും, സോമത്താൽ ഹഷിച്ചാലും.

10 സഹോതായസ്യരോദസിചിദുവ്

യജ്ഞം യജ്ഞമഭിവൃധേഗുണീതഃ

പ്രാചീന്ധ്വാനേവതസ്ഥതുസ്സമേകേ

ഋതാവരീഋതജാതസ്യസത്യേ

അന്വയം:-

ഉച്ഛി രോദസി ചിൽ — വിന്യൂണ്ണേ ഔവാപൃഥിവ്യാ വപി

യസ്യ യജ്ഞം-യജ്ഞം — അഗേസ്സ്യം യജ്ഞം

വൃധേ അഭിവൃധേ ഗുണീതഃ — സമുദ്ധയേ പ്രശംസതഃ

ഋത-ജാതസ്യ — ജാതസത്യസ്യഹോതഃ

സ-മേകേ, ഋത-വരീ — സമ്രൂപേ, ഉദേവത്യേ

സത്യേ, പ്രാചീ — സത്യസ്വരൂപേ, അനൃതേ

അധ്വാനേ-ഇവ തസ്ഥതുഃ — അധ്വാനവിവതിഷ്ഠതഃ

സ (ഏവ) ഹോതാ (ഭവതി)

6 ജിതസ്യവാദകശിനായോഗ്യാഭിർ

ഘൃതസ്തവാരാഹിതാധുരിധിഷ്ഠ

അമാവ്ഹദോപോന്മേധവിശ്വാ

നമസ്വധാരാമൃണിനാഭവേദഃ

അന്വയം:-

ഹേ ദേവ, കേശിനാ	— പ്രശസ്തകേശവനോ
യോഗ്യാഭി:	— യോജനസാധനദൃതാഭി:
	രജഭി: യമൈ
ഘൃത-സ്തവാ, രാഹിതാ	— ഘൃതം ക്ഷാരം,
	രാഹിതാവശ്യം
ജിതസ്യ ധുരി വാ	— യജ്ഞസ്യ ധുരിവ
ധിഷ്ഠ	(വാദേന്ദ്രാഭ്യർത്ഥം)
അഥ വിശ്വാൻ ദേവാൻ	— ധേഹി, യോജയ
ആ വഹ	— സർപ്പാൻ ദേവാൻ രഥേ
	സമാരോപ്യാനയ
ഹേ ജാത-പേദഃ,	— മാതപ്രജാ,
(താൻ) സ-അധാരാ	
മൃണാഹി	— സ്വധാരാൻ, ശോഭനാധാരാൻ
	കരു

അർത്ഥം:- അല്ലയോ ദേവ, മികച്ച കമ്പിരോമങ്ങളുള്ളവയും പൂട്ടിക്കൊട്ടാനുള്ള കയറുകളോടു കൂടിയവയും, മെയ്യിൽ നെയ്ത്ത് ഒലിക്കുന്നവയും (നെഞ്ചൊലിപ്പു തോന്നുന്നപോലെ മിനുക്കിനപ്പുള്ളവയും) ആയ അവിടുത്തെ ഹോമിത്തുകളെന്ന കതിരുകളെ ഈ യജ്ഞത്തിന്നു മുമ്പിൽ കൊണ്ടുനിർത്തിയാലും. അനന്തരം എല്ലാ ദേവന്മാരെയും, അതിൽ കയറ്റി ഇങ്ങൊട്ടാനയിച്ചാലും. അല്ലയോ ജ്ഞാനവൻ, അവരെ നല്ല യജ്ഞമൊത്തവരാക്കിയാലും. (വേണ്ടപോലെ യജിച്ചാലും)

7 ദിവശ്രീഭാതേരുചയന്തരോകാ
ഉഷോവിഭാതീരന്തഭാസിപുർവിഃ
അപോയദഗ്ഉശധഗ്നേഷ്യ
ഹോതുർമുദ്രസ്യപനയന്തഭേവാഃ

അന്വയം:—

ഹേ അഗ്നേ, യൽ വനേഷ്യ	— യദാരണ്യേഷ്യ
അപഃ ഉശധക്	— കാമയമാനഃ ഹോശ്വ
	വർത്തസേതദാ
തേ രോകാഃ	— ത്വദീയാദീപ്തയഃ
ദിവഃ ചിൾ ആ	
രുചയന്ത	— സൂര്യോദപി ആരോചന്തേ
വി-ഭാതീഃ	— വിശേഷേണ പ്രകാശമാനാഃ
പുർവിഃ ഉഷഃ അന്ത ഭാസി	— പുരാണീരുഷ്ഠഃ അന്തസൃത്യ
	പ്രകാശയസി
മദ്രസ്യ ഹോതുഃ	— സ്തുത്യസ്യ ഹോതുസ്സുവരോകാൻ
ഭേവാഃ പനയന്ത	— സ്തോതാരസ്സുവന്തി

അർത്ഥം.—അല്ലയോ അഗ്നേ, എപ്പോൾ കാടുകളിൽ വെള്ളം കാമിച്ചു എല്ലാം ഹരിപ്പിച്ചു അവിടുന്ന് വർത്തിക്കുന്നവോ, അപ്പോൾ അവിടുത്തെ ദീപ്തികൾ സൂര്യനേക്കാൾ പ്രകാശിക്കുന്നു. നന്നായിശ്ലോഭിക്കുന്ന സനാതനികളായ ഉഷസ്സുകളെ അനുസരിച്ച്, അവിടുന്ന് ഭാസിക്കുന്നു. സ്തുത്യനും ഭേവന്മാരെ വിളിക്കുന്നപനമായ അവിടുത്തെ പ്രകാശങ്ങളെ സ്തോതാക്കൾ സ്തുതിക്കുന്നു.

8 ഉരോവായേജ്ഞന്തരിക്ഷേമദന്തി
ദിവോവായേരോചനേസന്തിഭേവാഃ
ഉമാവായേസഹവാസോയജ്ത്രാ
ആയേമിരേമ്യോജ്ഞന്തഗ്വാഃ

അർത്ഥം:-വിസ്തീർണ്ണമായ ദ്യാവാപൃഥ്വിവികളുംകൂടി യാ
തൊരഗ്നിയുടെ എല്ലാ യജ്ഞങ്ങളെയും സമൃദ്ധിക്കായി സ്മൃതി
ക്കുണ്ടാവാ, കൊണ്ടാടുന്നുവോ, സത്യസ്വരൂപനും ഹോതാവു
മായ ഏതു അഗ്നിക്ക്, സുന്ദരികളും, ജലവതികളും സത്യവ
തികളും അനുഭവകളുമായി (അവർ) ഇന്ദ്രയജ്ഞങ്ങൾ പോലെ
(അത്ര ശുദ്ധിയും പ്രകാശവും പുണ്ടു്) നില്ക്കുന്നുവോ, ആ അവി
ടുനന്തന്നെയാണു് ഹോതാവു്, ഹോമനിർവാഹകൻ.

11 ഇളാമഗോപുരുഷംസംസനിംഗോ
ശ്ശുശ്വത്തംഹവമാനായസാധ
സ്യാൻസ്സുനസ്സുനയോവിജാവാ
ഗോസാതേസുചതിർഭൂതപസ്യേ

വ. 27

അന്വയം:-

ഇതു പതിനാറാം വക്രത്തിൽ വ്യാഖ്യാനിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

രണ്ടാമപ്പകം എട്ടാമധ്യായം സമാപ്തം

ശുദ്ധീകരണം

പേജ് വരി അബദ്ധം		സുബദ്ധം
2	23	അനപരന്താരോടു കൂടി
8	2	പ്രക്ഷയാമേക്ഷ
11	28	ശല്യം തരം
51	10	വേദിയുന്ന്
12	18	ഹവസുരേ
23	21	പ്രകാശീകർത്ത
51	29	ഉന്മീഷത്ത
38	23	(കിപ)
46	13	പ്രജാപോഷയൻ
58	26	കൊടുക്കുന്നവയ്ക്കും
59	27	ബന്ധുക്കളായവരെ,
61	13	(യതോഹമീദൃശീ
51	14	സന്ധ്യസ്താവയവ
78	9	(പൃഷ്ഠി, ബലം)
79	34	ചുറ്റം
51	22	യജനീയ
88	26	ജേന്യം
90	26	കൊടുക്കുന്നവനും
93	20	അന്യനൈരപേക്ഷ നൈവ
103	23	ഉതിരി:
101	4	രിഷയൈ
113	21	ദ്രിയിലേത്തി
116	7	പ്രാപ്ത
117	5	ശുഭേന്ദ
125	2	അനന്ത
51	8	അനന്ത

154	3	വോഡാരാ	വോഡാരാ
163	21	യക്ഷാൻ	യക്ഷാൻ
165	26	(യവാം പിബത)	(യവാം പിബതം)
169	26	ഏവം സുഖ	ഏവം സുഖ
172	5	മുളയഭ്യാ	മുളയഭ്യാ
51	13	സുതൃസായം	സുതൃസായം
173	3	ആധാഷ്ടിതം	ആധഷ്ടിതം
51	5	ആധാഷ്ടിതം	ആധഷ്ടിതം
174	7	സമത്മാജ്ഞവൽ	സമത്മാജ്ഞവൻ
51	14	തം നാമക	തന്നാമക
175	28	അനന്തസൗ	അനലസൗ
179	2	നിയന്താഭേവ	നിയന്താഭേവഃ
196	24	മധുനി	മധുനി
208	14	ധാസിം ഇവ	ധാസിം-ഇവ
215	22	പാലയിത്രോഃ	പാലയിത്രോഃ
220	13	പാദോപേതാ	പാദോപേതാഃ
223	10	ജഗദ്യവഹാരം	ജഗദ്യവഹാരം
226	32	അധര്യ	അധര്യ
230	7	വ്യാപ്തോ	വ്യാപ്തോ
233	15	മഹദ്ദമീണീയ	മഹദ്ദമീണീയ
234	10	(അയമഗ്നിഃ)	(അയമഗ്നിഃ)
241	19	ഭാരഭേവി	ഭാരഭേവി
249	20	ഔകി	ഔകി
254	5	പ്രവൃത്തിഃ	പ്രവൃത്തിഃ
262	26		വക്ത്രം 14 ദീപ്തമാഃ ഋഷിഃ ജഗതിത്രി ഷ്ടുപ്ഫരഃ
272	25	രാകന്നപശുക്കാരം,	രാകന്ന പശുക്കാരം)
286	4	ക്ഷിത്തകയില്ല	ക്ഷിത്തകയില്ല
287	20	ജീവപിത-സത്യഃ	ജീവപിത-സത്യഃ
292	24	പെയ്തന	പെയ്തന)
302	18	നകോപി)	നകോപി)
307	22	ഗീശ്വരാമൃഗ	ഗീശ്വരാമൃഗ
51	28	സമുദ്രേണ	സമുദ്രേണ

308	17	സസ്വിന്ത്യധൻ	സസ്വിന്ത്യധൻ
314	15	വ-24	വ-24 വിഷ്ണുവർത്തമാനം
329	25	തോന്നമചി	തോന്നമചി
330	13	സന്ധ്വകീർത്തയ	സന്ധ്വകീർത്തയന
ടി	16	ജോമഃ	ജോമഃ
337	5	രശ്മിനാ	രശ്മിനാ
353	4	തത്പിറവി	തത്പിറവി
358	3	നിശ്ചയതവ്യം?	നിശ്ചയതവ്യം?
369	2	മുന്തിരിപ്പഴം	മുന്തിരിപ്പഴം
370	27	വർഷം	വർഷം
392	10	ഹിംസ്യതേ	ഹിംസ്യതേ
400	3	(ഏവം ഗമനാനന്ദം	(ഏവം ഗമനാനന്ദം
417	3	ധ്വജാലങ്കാരം	ധ്വജാലങ്കാരം
419	21	വർഷം	വർഷം
425	10	സ്മിതസ്തരി	സ്മിതസ്തരി
427	22	കുസ്വരം	കുസ്വരം
437	26	മന്ദാസ്യതി	മന്ദാസ്യതി
451	19	ഉപനിഷദ്വാചഃ	ഉപനിഷദ്വാചഃ
465	20	ഭൂമിശ്ചാൻ	ഭൂമിശ്ചാൻ
466	11	സലിലാധാരം	സലിലാധാരം
ടി	12	സുന്ദരകാവ്യം	സുന്ദരകാവ്യം
484	16	ഐശ്വര്യം-ഇവ	ഐശ്വര്യം-ഇവ യഥാ- ഇവ തത്പിറവി
ടി	17	മഹാത്മന ഇവ	മഹാത്മന ഇവ യഥാ- നിമിത്തേ സ്വലാ നിവ
487	21	തോമിനി	തോമിനി
494	12	ലിഖിതം	ലിഖിതം
497	4	ജാതം	ജാതം
505	11	പത്മം	പത്മം

506	5	അസ്ര	അസ്രാ
517	16	ജനയന്ത	അജനയന്ത
523	19	പൃഥ-ബുധ്നാസഃ	പൃഥ-ബുധ്നാസഃ
524	30	നൊ	നേരെ
526	15	ജാനതീതി	ജാനാതിനി
529	10	ഹവിഷി	ഹവിഷി
532	25	ഉർധ്വാ	ഉർധ്വാ
536	19	ഉന്മൈ	ഉന്മൈ
538	24	ഉർഗാതാവ	ഉർഗാതാവ
541	27	സ്തതിജ്ഞേയം	സ്തതിജ്ഞേയം
539	13	ഹരിണാദിഭിരവി	ഹരിണാദിഭിരവി
546	21	ശരൈഃ	ശരൈഃ
554	18	സ്തിഷ്ഠാശ്വരീ	സ്തിഷ്ഠാശ്വരീ
558	7	ഘോ-വാ	ഘോ-വാ
563	18	,നീ,	,നീ,
573	12	(ഘോ ശക്ര,	ഘോ, ശക്ര
576	1	177	178
581	21	അയം)	(അയം)
581	22	(ഘ-ഭിഃ	ഘ-ഭിഃ
586	6	ഗച്ഛതി	ഗച്ഛതി
588	25	പേരിന്ത	പേരിന്ത
603	8	ഋഗ്യജുസ്സാ	ഋഗ്യജുസ്സാ
610	14	ഭുജ്യ	ഭുജ്യ
611	13	ചന്ദ്രോ	ചന്ദ്രോ
633	14	ജാഃ പതി.	ജാഃ പതി.
657	11	ഡിഗ്വിഭിഃ	ഡിഗ്വിഭിഃ
663	20	തനയായ	തനയായ
668	17	ഗമനപതി	ഗമനപതി
671	9	ദേവാനിച്ഛതം	ദേവാനിച്ഛതം
674	32	അനഗ്രഹിതം	അനഗ്രഹിതം
687	19	വിഷ്ഠാലിങ്ഗകാ	വിഷ്ഠാലിങ്ഗകാ

687	25	വിഷ്ണുലിംഗകാഃ	വിഷ്ണുലിംഗ കാഃ
689	24	കഷ്ടകേ	കഷ്ടകേ
700	9	ഭ്രാന്തായ	ഭ്രാന്തായ
701	18	ഭ്രാന്തപകാമായ	ഭ്രാന്തപകാമായ
705	26	(തേഷാമദ്ധ്യേ	തേഷാമദ്ധ്യേ
707	31	പോലേ	പോലേ
719	9	ദ്ധഃ	ദ്ധഃ
727	11	ഇദം ബഹി	ഇദം ബഹിഃ
739	31	കര്യഃ	കര്യഃ
745	25	ഹോമോപകരണങ്ങൾ	ഹോമോപകരണ ങ്ങൾ
747	2	ന്വയഃ:-	അന്വയഃ:-
754	7	സേക്തഭിഃബ്ബലി	സേക്തഭിഃബ്ബലി
755	13	(അപദികര	(അപദികര
755	17	സമീപമേത്യ	സമീപമേത്യ
756	10	(അജയ്യനം)	(അജയ്യനം)
761	22	സധസ്ഥ	സധസ്ഥ
761	30	അന്തരീക്ഷ	അന്തരീക്ഷ
762	11	അതിന്നതാഴെ	അതിന്നതാഴെ
762	21	അന്തരീക്ഷ	അന്തരീക്ഷ
764	8	ദ്യുമദത	ദ്യുമദത
766	14	ഗിഃഭിഃ	ഗിഃഭിഃ
777	13	ഭൂതത്തി	ഭൂതത്തി
781	5	ഉൾജ്ജ	ഉൾജ്ജ
801	12	പുരോഡാശാദി ഹവിസ്സ	പുരോഡാശാദി ഹവിസ്സ
821	30	ലേത്തിയുക	ലേത്തിയുക
836	15	കൃതം	കൃതം
853	25	മപേയം	മപേയം

853	13	കുരച്ചൻ	കുരച്ച
860	20	സ്തൂര്യസ്യ	സ്തൂര്യസ്യ
861	6	അതസാര്യഃ	അതസാര്യഃ
869	5	മുചമാ	മുചമാ
891	9	മനുഷ്യാദഭീമഹി	മനുഷ്യാദഭീമഹി
894	3	കാമമാത്രേച്ഛ	കാമമാത്രേച്ഛ
897	23	ബ്രാഹ്മണനെ	ബ്രാഹ്മണനെ
905	16	ബ്രഹ്മണാ	ബ്രഹ്മണാ
91	34	കമ്മസ്വഭാവം	കമ്മസ്വഭാവം
908	18	ഹവിരണത്തെയും	ഹവിരണത്തെയും
916	15	ദൃഢാൻ	ദൃഢാൻ
920	24	ഗോഭീരയി.	ഗോഭീരയി.
928	24	സജന്തനാ	സജന്തനാ
952	12	കൃണ്വന്തം	കൃണ്വന്തം
953	23	മുച്ചിരി	മുച്ചിരി
954	4	ഭൂഷിര	ഭൂഷിര
960	1	മ. സു 29	മ. 2 സു 29
964	9	മുതുമിത്രഃ	മുതുമിത്രഃ
984	28	ആഭിമുഖ്യേനാഗ്നൗ	ആഭിമുഖ്യേനാഗ്നൗ
989	18	ചക്രധാര	ചക്രധാര
997	17	മയോഭൂനി	മയോഭൂനി
1021	30	അന്നം പ	അന്നം പ
1041	2	അജ്ഞത	അജ്ഞത
1052	15	തൃതശംസാ	തൃതശംസാ
1053	29	ഹാതവ്യൗ	ഹാതവ്യൗ
1057	22	കണ്ണകര	കണ്ണകര
1059	10	സംശിശിതം	സംശിശിതം

1062	15	വിഷ്വ-വ്രതം	വിഷ്വ-വ്രതം
1063	7	ദിവ്യ	ദിവ്യ
1064	20	കണ്ടുകൊണ്ടു്	കണ്ടുകൊണ്ടു്
1071	22	ദിഗ്ഭ്യഃ	ദിഗ്ഭ്യഃ
1102	8	ഏനീയു	ഏനീയു
1106	21	ക്ഷേമത്തിന്നു	ക്ഷേമത്തിന്നു
1107	10	സംബന്ധിനം	സംബന്ധിനം
ടി	29	അധാരയൻ	അധാരയൻ
ടി	30	സർവ്വവ്യാപ്തഃ	സർവ്വവ്യാപ്തഃ
1129	9	വൃശ്ചം	വൃശ്ചം
ടി	26	യൗജ	യൗജ
1131	27	ജലിപ്പിക്കുന്നവര	ജലിപ്പിക്കുന്നവര
ടി	28	അഗ്നിയെത്തന്നെ	അഗ്നിയെത്തന്നെ
1152	9	പുരുഷം	പുരുഷം

